קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א—י
שנה ז', שנת תדש"ם

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

מפתח העניינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת תולדות	על המדרש הקול קול יעקב, קולו משתק את העליונים ואת התחתונים — ביאור במדרש רבה ס"פ יתרו — כוונת חכמז"ל במדרש עה"פ אנכי עשו בכורך.	א–ח
לחנוכה	טעם על שם חנוכ"ה — ביאור הפלונתא במדרש בפ' לך מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים וכו' — רמז בפסוק ואהבת את ד"א ונו'.	ב–ה
לפרשת בא	ברברי רש"י נתקשה משה בלבנה וכו' — כוונה במדרש עה"פ החודש הזה לכם.	ג–ה
לפרשת משפטים	ביאור בזוה"ק בהקדמה עה"פ עת הזמיר הגיע ונו' — טעם על אמירת הקב"ה נעשה אדם, בלשון רבים — תירוץ על קו' בעל העקרים למה לא נאמר ביצירת אדם כי טוב — טעם על אמירת פסוק הודו לד' כי טוב ונו' בברית מילה ב' פעמים — טעם על מצות מילה קודם שנת י"ג — פי' במדרש תנחומא בפ' לך למה לא ניתנה מילה בעשרת הדברות — כוונה בברכת כשם שנכנס לברית וכו' — ברברי התקו"ז עה"פ נעשה אדם — טעם שהקדימו ישראל נעשה לנשמע.	ר–ה
לפרשת החודש	עה"פ ויאמר ד' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר ונו' — ביאור דברי המדרש עה"פ משכו וקחו לכם צאן הה"ד בשובה ונחת תושעון — כוונת דברי הפסיקתא עה"פ החודש הזה לכם, חדשו מעשיכם — ענין ביעור חמץ בחודש ניסן — על דברי רש"י בתחלת בראשית, לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם.	ה–י
לחג הפסח	ביאור בתנא דבי אליהו (פרק כ"ג) — עה"פ דבר נא באזני העם וישאלו ונו', ובדברי רש"י שם — כוונת הפסוק בעבור זה עשה ד' לי ונו'.	ו–ה
לפרשת במדבר	ביאור הפסוק, והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרים משמרת המקדש למשמרת בנ"י והזר הקרב יומת.	ז–ד
לפרשת קרח	עה"פ ויאמרו א–ל אלקי הרוחת לכל בשר ונו' — על לשון הפסוק את מחתות החטאים האלה בנפשותם — טעם על עונש שריפה להחמשים ומאתים איש מקריבי הקטורת — טעם על צעקת בני קרח בכל ראש חודש דייקא — ביאור דברי המסורה ב' פעמים תיבת הרוחת (חסר).	ח–ד
לתשעה באב	„קינה" על חודבן עם ישראל בשנת ה'תרצ"ט–תש"ה, עם דברי התעוררות.	ט–ה
לשבת תשובה	ביאור הכתוב שובה ישראל עד ד' אלקיך ונו', ופי' הכתוב תשב אנוש עד דכא ונו'.	י–ו

מדור זכרון לראשונים

בדין תמונות האותיות בס״ת	הגאון מוה״ר יהודה בריאל ממאנטובה זצ״ל	א–ט
גליון הריטב״א ותורי״ד (קידושין)	הגאון בעל בית מאיר זצ״ל	א–יא
בענין לאו שאין בו מעשה	הגאון מוה״ר שלמה קלונר מבראדי זצ״ל	א–יג
דרוש לחנוכה	הגאון מוה״ר גרשון פוליץ אב״ד נ״ש זצ״ל	ב–ז
גליון חי׳ הרשב״א עמ״ס שבת	הגאון מוה״ר עקיבא איגר אב״ד פוזנא זצ״ל	ב–ט
בענין טע״כ, ושיעור ביטול יי״נ	הגאון מוה״ר אברהם אולמאן אב״ד ל״ב זצ״ל	ב–יב
תשובה על הנ״ל	הגאון מוה״ר דניאל פרוסטיץ דאב״ד פ״ב זצ״ל	ב–יד
בדין תיקון אות ה״א בס״ת	הגאון מוה״ר משה פרובינציאלי ממנטובה זצ״ל	ג–ז
בדיני כתיבת ספר תורה	הגאון מוה״ר חנני׳ ממונצוליצי זצ״ל	ג–ח
תשובה על הנ״ל	הגאון מוה״ר מנחם עזרי׳ מפאנו זצ״ל	ג–ח
תשובה שנית על הנ״ל	הגאון מוה״ר מנחם עזרי׳ מפאנו זצ״ל	ג–י
השלמה לדרוש לח׳ טבת	הגאון בעל חתם סופר זצ״ל	נ–יב
בענין קבלת צדקה מנכרים	הגאון מוהראי״ל מעזריטש אב״ד האג זצ״ל	נ–יד
בדין אבלות, כתיבת ס״ת, ועוד	הגאון מוהר״י הורוויץ אב״ד סטאניסלאב זצ״ל	ג–יח
פלפול במס׳ ב״מ ט״ז ע״ב	הגאון מוהרי״ל קארלבורג אב״ד קרעפעלד זצ״ל	ד–ז
דרוש להספד	הגאון בעל הרי בשמים אב״ד סטריא זצ״ל	ד–יב
בענין חולין שנשחטו בעזרה	הגאון מוה״ר משה יוסף ט״ב אב״ד אוהעל זצ״ל	ד–כב
גליון ספר שאגת ארי׳	הגאון בעל ברוך טעם זצ״ל	ה–יב
במס׳ ב״מ כ״ז ע״א	הגאון מוה״ר משה קאנישא אב״ד יינק זצ״ל	ה–כב
בענין גזירת שמא יעבירנו	הגאון מוה״ר שבתי מרגליות אב״ד סעטשין זצ״ל	ה–כד
בדין כתיבת ס״ת בשותפות	הגאון מוה״ר יעקב משה מסלאנים זצ״ל	ה–כו
דרשה לשבת הגדול	הגאון מוה״ר אברהם אבוש אב״ד פפר״מ זצ״ל	ו–ז
גליון ספר שאגת ארי׳	הגאון בעל ברוך טעם זצ״ל	ו–יא
מצות האפיות ע״י מאשין	הגאון מוה״ר שלמה קלונר מבראדי זצ״ל	ו–כא
בסוגיא דאוכל חמץ של הקדש	הגאון מוה״ר וואלף ברייער אב״ד טאב זצ״ל	ו–כב
בדין טבול יום בקרבן פסח	הגאון מוה״ר דוד לעווין אב״ד אילאווא זצ״ל	ו–כד
בדברי התוס׳ שבועות ט׳ ע״כ	הגאון מוהר״י שטיינהרט אב״ד פוורדא זצ״ל	ז–ה
בענין תנאי בקידושין	הגאון מוה״ר עקיבא איגר אב״ד פוזנא זצ״ל	ז–ו
בענין ל״ג בעומר	הגאון בעל חתם סופר זצ״ל	ז–ח
בדין שו״כ שאיתרע חזקתו	הגאון מהרש״ם אב״ד ברעזאן זצ״ל	ז–ט
בדין חרש ביכום	הגאון מוהר״ש גינצלער אב״ד אויברווישווא זצ״ל	ז–יא
גליון ילקוט שמעוני (נ״ך)	הגאון מוה״ר יעקב מעמדין זצ״ל	ח–ו
פרפראות לחכמה	הגאון מוה״ר שמשון מאוסטראפאלי זצ״ל הי״ר	ט–י
הוצאת טלית ברה״ר בשבת	הגאון מוה״ר אליעזר נחמן פואה זצ״ל	ט–יג
גליון שו״ת שב יעקב	הגאון מוה״ר עקיבא איגר (הראשון) זצ״ל	ט–טז
בדין שני יוסף בן שמעון	הגה״ק מוה״ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ״ל	ט–יח
בקריאה ליום א׳ דר״ה	הגאון בעל חכם צבי ז״ל	י–ח
ב׳ דברים נחמדים לר״ה	הגאון מוה״ר בעריש רפ״פ אב״ד מעזיבוז זצ״ל	י–י
דרוש לשבת תשובה	הגאון מוה״ר שמואל לנרא ראב״ד פראג זצ״ל	י–יא
בסוגיא דקלקלו הלוים בשיר	הגאון מוה״ר מיכאל בכרך ראב״ד פראג זצ״ל	י–טז

מדור אגרות קודש

מהרה״ק מוה״ר יחיאל מיכל מגלינא זצ״ל	א–טז
מהגאון בעל שערי תורה אבר״ק ווערבוי זצ״ל	א–יח
מכ״ק מרן הגה״ק מצאנז זי״ע	ב–טז

מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל ג–כ
מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל ג–כב
מהגאון מוה"ר מיכל שייאר אבד"ק מנהיים זצ"ל ר–כר
מהגאון מוה"ר נתן מאַז ראבד"ק ספד"מ זצ"ל ר–כו
מבד"צ דק"ק פראנקפורט־דמיין יע"א ה–כח
מהגאון מוה"ר שלמה איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל ה–ל
שני מכתבים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע ו–כו
מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק ספד"מ זצ"ל ז–טו
מהגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל ז–טז
מהגה"ק בעל קדושת יום טוב אבד"ק סיגעט זצ"ל ח–כ
מהגה"ק מוה"ר מנחם מענדל ראבין אבד"ק לינסק זצ"ל ט–יט
מהגאון בעל שבט סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל ט–כ
מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל י–יח
מהגאון מוה"ר חיים ברלין אב"ד ירושלים זצ"ל י–יט

מדור זכרון לאחרונים

בענין קם לי' בדרכה מיני', ועוד הגה"צ מוהרש"ד אונגער אב"ד זאבנא ז"ל א–יט
בדין כתובת גרושה, וטהרת המקוה הג"ר מאיר הכהן רפ"פ ראב"ר קראקא ז"ל ב–יח
דין כלי שנבלע בו י"נ הג"ר שאול ראזענבערג אב"ד ראצפערט ז"ל ב–יט
בענין עשה דוחה ל"ת הג"ר ישעי' זילבערשטיין אב"ד ווייטצען ז"ל ג–כד
בענין גזל עכו"ם הג"ד מאיר דן פלאצקי אב"ד דוואהרט ז"ל ג–כה
בענין כל תוסיף במצות תפילין הג"ר קאפל רייך אב"ד בוראפעסט ז"ל ד–כז
חירושים, הערות, ופסקים הג"ר יוסף ראזין אב"ד רווינסק ז"ל ה–לא
בדין חיוב שקלים לכן י"ג הג"ד מנחם מענדל בראכפעלר ז"ל ה–לה
בענין קרבן פסח, ועוד הג"ד יהושע פנחס באמבאך אב"ד אושפצין ז"ל ו–כז
בדין הזכרת טל ביום א' דפסח הג"ר יוסף נחמי' קארניטצער אב"ד קראקא ז"ל ו–לא
בענין זריקת דם בק"פ הג"ר עזרא אלטשולער אב"ד וואיינוטא ז"ל ו–לג
בדין נותר בק"פ, ונותר ביו"ט הג"ר נחום ברוך גינזבורג אב"ד יאנאווא הי"ד ו–לד
בענין פסח שני, ומצות מילה הג"ר ראובן סג"ל זעהמאן אב"ד אטוואצק הי"ד ז–יז
בענין טומאת מת הג"ר שלמה זלמן עהרנרייך אב"ד שאמלוי הי"ד ח–כב
בענין אי עביד לא מהני, ועוד הג"ר אברהם ירחמיאל אב"ד לענטשנא הי"ד ט–כב
אמרי שאול עמ"ס זבחים הג"ר שאול זאב עטינגער ראב"ד פארגורזע הי"ד י–כ

מדור פלפול והלכה

בענין ח"ח אין ממשכנין, ומללה"נ הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א א–כר
בדין השקת מקוה חמה בשבת הרב מו"ה יוסף פרווא שליט"א א–כט
בדין כתיבה בשבת וחוה"מ הרב מו"ה שמואל הלוי וואזנער שליט"א ב–כג
פלפול בסוגיא דכבתה ר' אברהם שמשון בראדט נ"י ב–כה
פלפול בסוגיא דכבתה ר' אברהם משה שאיא נ"י ב–כח
בדין הצלת נפשות בשבת ויו"ט הרב מו"ה אברהם דוד הורוויץ שליט"א ג–כו
בסוגיא דשלא כדרך הנאתן הרב מו"ה אברהם מאיר איזראעל שליט"א ג–לב
בדין טעה בברכת היין ופת הרב מו"ה משה שטערן שליט"א ר–כט
ביאור ענין ד' אמות ברה"ר הרב משה חיים בראנדסראפער שליט"א ר–לר
בדין טומאת נגעים הרב מו"ה פנחס הירשפרונג שליט"א ה–לט
בדין שרטוט הרב מתתיהו רייטש נ"י ה–מג
בענין שעה חמישית בע"פ הרב מו"ה משה דוד שטיינווארציל שליט"א ו–לו
בענין ביטול חמץ הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א ו–מג
בדין כלים חמשמיעים קול בשבת הרב מו"ה אברהם חיים שפיצער שליט"א ז–כ

בענין ספק טומאה בתרי ותרי	הרב יהושע פיהרער שליט"א	ז–ל
בדין עורות בכורות לתפילין	הנאב"ד דירושלים שליט"א	ח–כד
בדין טעה בימוה"ח והזכיר גשם	הרב מו"ה רפאל יצחק רייכמאן שליט"א	ח–לג
בדין כתיבה כדיבור	הרב מו"ה ישכר דוב נאלדשטיין שליט"א	ט–כט
בדין ככוש במים וציר	הרב חיים יהודה כהן שליט"א	ט–לג
הערות על ספר אמרי שאול	הרב מו"ה ברוך שמעון שניאורסאהן שליט"א	י–כה
קנין בכסף מלוה	הרב מו"ה מרדכי דור אוננער שליט"א	י–כט

מדור תפארת בחורים

בענין המשכיר בית בי"ד	הב' החתן חיים נחום מרדכי גוטמאן נ"י	א–לג
בדין הברכה על נר חנוכה	הב' החתן יעקב יצחק גערמאן נ"י	ב–ל
בענין אין בגידין בנותן טעם	הב' מרדכי ארי' כהנא נ"י	נ–לד
בענין היפוך שכועה	הב' בן ציון טווערסקי נ"י	ר–לח
בענין גזל אינו ברשותו	הב' יהושע צבי פרנס נ"י	ה–מו
בענין אי חמץ אפרו מותר	הב' נסים שלום בן־עטר נ"י	ו–מז
בענין יש זכי' לקטן	הב' דור ליזער נ"י	ז–לג
בענין עשה דוחה ל"ת	הב' אפרים בינריגער נ"י	ח–לר
אמירת פיטום הקטורת בת"כ	הב' אברהם יצחק הלוי מייזעלס נ"י	ט–לז
בענין ק"ש של ערבית	הב' אברהם אפרים נאטהייל נ"י	י–לד

מדור עולת שבת בשבתו

לפ' בראשית		
זה ינחמנו ממעשינו	כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א	א–לה
לפ' נח		
ונח מצא חן בעיני ד'	הגאון ר' סענרר מרגליות אבר"ק סאטנוב זצ"ל	א–לה
לפ' לך		
הנה נא ידעתי וגו'	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	א–לה
אם השמאל ואימינה	כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א	א–לו
לפ' וירא		
שלש סאים קמח סלת	הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבר"ק פראג זצ"ל	א–לו
ויאמר האחד כא לגור	הגאון ר' מענדל רייז רומ"ץ בק"ק נ"ש זצ"ל	א–לז
לפ' חיי		
שני חיי שרה	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	א–לז
וד' ברך את אברהם בכל	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	א–לז
לפ' תולדות		
ויבא אברהם לספוד לשרה	הגאון ר' יוקל הלוי הורוויץ אבד"ק גלוגא זצ"ל	א–לז
והייתי בעיניו כמתעתע	הגאון ר' יצחק אבר"ק פוזנא זצ"ל	א–לח
לפ' וישלח		
ואשלחה להגיד לאדוני	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	ב–לב
לפ' וישב		
תי' על תמיהת המפרשים	הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל	ב–לב
לפ' ויגש		
ואת יהודה שלח לפניו	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ב–לג
לפ' ויחי		
וישתחו ישראל על ראש המטה	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	ג–לו
וישם בארון במצרים	הגאון ר' רוד אופנהיים אבר"ק פראג זצ"ל	ג–לו
לפ' שמות		
וקראתי לך אשה מינקת	הגאון ר' אליעזר איטינגא אבר"ק העלישוויא זצ"ל	ג–לז

לפ׳ וארא		
ברש״י עה״פ לא נודעתי לפ׳ בא	הגה״ק בעל הפלאה זצ״ל	ג—לז
יהי כן ד׳ עמכם	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ג—לח
ברש״י עה״פ בעשור לחודש לפ׳ בשלח	הגאון בעל שב יעקב זצ״ל	ג—לח
אל יצא איש ממקומו לפ׳ יתרו	הגה״ק מוהרמ״י הלוי מאוסטראווצא זצ״ל	ר—מא
ושמרתם את בריתי לפ׳ משפטים	הגאון ר׳ משה ישראל אבר״ק רראגמירעשט הי״ר	ר—מא
במסורה ג״פ ונשמע לפ׳ תרומה	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ר—מב
ברש״י עה״פ ועצי שטים לפ׳ ויקרא	הגאון ר׳ יוסף דרשן מפוזנא זצ״ל	ר—מב
אדם כי יקריב מכם לפ׳ צו	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ה—נ
במד״ר עה״פ זאת תורת העולה לתענית אסתר	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ה—ג
בפסוק הן ביום צומכם וגו׳ לפורים	הגה״ק בעל הפלאה זצ״ל	ה—נ
והמן נופל על המטה לפ׳ שמיני	כ״ק מרן אדומו״ר שליט״א	ה—נא
במס׳ חולין (פ״ג ע״ב) לפ׳ החודש	הגאון ר׳ יוקל הלוי הורוויץ אבד״ק גלוגא זצ״ל	ה—נא
במכילתא פ׳ בא לפ׳ מצורע	הגאון ר׳ מאיר אריק אבד״ק טארנא זצ״ל	ה—נב
סמיכות הפרשיות לחג הפסח	הגאון ר׳ ישראל ליפשיץ אבד״ק קליווא זצ״ל	ה—נב
פודה ד׳ נפש עבדיו להגדה של פסח	כ״ק מרן אדומו״ר שליט״א	ו—נ
להביא לימות המשיח ליום א׳ דחג הפסח	הגאון ר׳ עקיבא איגר אבד״ק פוזנא זצ״ל	ו—נ
משכו וקחו לכם	כ״ק מרן אדומו״ר שליט״א	ו—נ
בהפטורה ויאכלו מעבור הארץ לשבת חוה״מ פסח	הגה״צ ר׳ פנחס טווערסקי מאוסטילא הי״ר	ו—נא
בשה״ש. שחורה אני ונאוה לאחרון של פסח	הגאון בעל מנוחת אשר אבר״ק טשעננער זצ״ל	ו—נא
קשין מזונותיו בקרי״ם לפ׳ בהר	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ו—נב
את שבתותי תשמורו וגו׳ לפ׳ בחקותי	הגאון ר׳ יהודה אסאר אבר״ק סעררראהעל זצ״ל	ז—לז
אם בחקותי תלכו לפ׳ במדבר	הגאון בעל חכם צבי זצ״ל	ז—לז
במדרש ילקוט לפ׳ נשא	הגאון בעל שב יעקב זצ״ל	ז—לז
יברכך ד׳ וישמרך	הגאון ר׳ יוסף דרשן מפוזנא זצ״ל	ז—לח
וישם לך שלום	כ״ק מרן אדומו״ר שליט״א	ז—לח

לפ׳ בהעלותך		
מכן חמש ועשרים שנה ומעלה	הגאון ר׳ רור אופנהיים אבר״ק פראג זצ״ל	ח–לט
במס׳ סוטה (ט׳ ע״ב)	הגה״ק מוהרמ״י הלוי מאוסטראווצא זצ״ל	ח–לט
לפ׳ שלח		
וראיתם את הארץ מה היא	הגה״ק בעל הפלאה זצ״ל	ח–מ
לפ׳ קרח		
ולא הרעותי את אחד מהם	הגאון ר׳ אברהם טיקטין אבר״ק ברעסלויא זצ״ל	ח–מא
ברש״י עה״פ ויקהל עליהם קרח	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ח–מא
לפ׳ חקת		
וינשכו את העם	הגאון ר׳ שמשון בלאך בעל גזירת שמשון זצ״ל	ח–מא
לפ׳ בלק		
מה אקוב לא קבה א–ל	הרה״ק ר׳ משה מראזווראוו זצ״ל	ט–מ
לפ׳ פנחס		
ובאלה לא הי׳ איש	הגאון ר׳ שאול ק״ב אבר״ק ווילנא זצ״ל	ט–מ
לפ׳ מטות		
וימסרו מאלפי ישראל	הגאון ר׳ אברהם טיקטין אבר״ק ברעסלויא זצ״ל	ט–מ
לפ׳ מסעי		
במס׳ כ״ב (קי״ט ע״א)	הגאון ר׳ טיאה ווייל אבר״ק קארלסרוה זצ״ל	ט–מא
לפ׳ דברים		
במס׳ סוטה (ל״ד ע״ב)	הגאון ר׳ צבי הירש אבר״ק לובלין זצ״ל	ט–מא
לפ׳ ואתחנן		
במדרש עה״פ אעברה נא	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ט–מב
למס׳ אבות		
אם בטלת מן התורה	הגאון ר׳ משה שטיין אבר״ק אחרישאר זצ״ל	ט–מב
לפ׳ עקב		
ארץ זית שמן ודבש	הגאון ר׳ דוד אופנהיים אבר״ק פראג זצ״ל	ט–מג
לפ׳ ראה		
לא יהי׳ בך אביון	הגאון ר׳ שאול אבר״ק אמשטרדאם זצ״ל	ט–מג
לפ׳ שופטים		
ונתן לכהן וגו׳	הגה״ק בעל הפלאה זצ״ל	ט–מג
לפ׳ תצא		
כי תצא למלחמה על אויביך	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	י–לט
בגמ׳ דסנהדרין (ק״ז ע״א)	הגאון ר׳ ישראל ליפשיץ אבר״ק קליווא זצ״ל	י–לט
לפ׳ תבא		
ויבאנו אל המקום הזה	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	י–מ
לראש השנה		
במס׳ ר״ה דף ט״ז	הגאון ר׳ דניאל פרוסטיץ ראבר״ק פרעשבורג	י–מ
לעשי״ת		
בנוסח אבינו מלכנו	הגאון בעל חוות דעת זצ״ל	י–מ
לשבת תשובה		
במס׳ יומא (פ״ו ע״ב)	הגאון ר׳ בצלאל רנשבורג מפראג זצ״ל	י–מ
לפ׳ האזינו		
שאל אביך ויגדך	הגה״ק ר׳ יחזקאל שרגא אבר״ק שינאווא זצ״ל	י–מא
ליום הכיפורים		
במס׳ יומא (פ״ה ע״ב)	הגה״ק ר׳ ישכר רוב רוקח אבד״ק בעלז זצ״ל	י–מא

נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)

לפ' מצורע	1) יד–טז בר"ה לפני ר'	ו–נב
לפ' אחרי	1) יז–יא בר"ה כי נפש הבשר 2) יח–ה בר"ה ושמרתם את חקותי	ו–נג
לפ' קדושים	1) יט–ה בר"ה לרצונכם 2) יט–יט ובגד כלאים	ו–נג
לפ' אמור	1) כב–כר בר"ה ובארצכם 2) כג–כב בר"ה ובקצרכם	ו–נד
לפ' בהר	1) כה–ז בר"ה ולבהמתך 2) כה–כט בר"ה ימים	ז–לט
לפ' בחקותי	1) כו–לד בר"ה אז תרצה 2) כז–ט בר"ה כל אשר יתן ממנו 3) כז–יז בר"ה אם משנת היובל 4) כז–לג בר"ה לא יבקר	ז–לט
לפ' במדבר	1) א–נא בר"ה יורידו אותו 2) ד–ר בר"ה קורש קרשים	ז–מ
לפ' נשא	1) ה–יט בר"ה והשביע	ז–מ
לפ' בהעלותך	1) י–כט בר"ה חובב 2) יב–יג בר"ה א–ל נא רפא נא לה	ח–מב
לפ' שלח	1) יג–כג בר"ה וישאוהו במוט בשנים 2) יג–לג בר"ה וכן היינו בעיניהם	ח–מג
לפ' קרח	1) טז–א בר"ה ויקח קרח 2) טז–ה בר"ה בקר ויורע	ח–מד
לפ' חקת	1) יט–ב בר"ה זאת חקת התורה 2) כ–יב בר"ה יען לא האמנתם	ח–מד
לפ' בלק	1) כג–ז וישא משלו 2) כג–טז בר"ה וישם רבר בפיו	ט–מד
לפ' פנחס	1) כז–טז בר"ה אלקי הרוחות	ט–מד
לפ' מטות	1) לב–כר בר"ה והיוצא מפיכם תעשו	ט–מד
לפ' מסעי	1) לה–כג בר"ה ויפל עליו	ט–מה
לפ' דברים	1) א–א בר"ה בין פארן ובין תופל 2) א–ט בר"ה לא אוכל לבדי	ט–מה
לפ' ואתחנן	1) ג–כו בר"ה ויתעבר	ט–מה
לפ' עקב	1) ט–יח בר"ה ואנתפל לפני ר'	ט–מו
לפ' ראה	1) יב–טז בר"ה רק הרם לא תאכלו 2) יב–יח בר"ה והלוי אשר בשעריך 3) יב–יט בר"ה השמר לך	ט–מז
לפ' שופטים	1) כ–ט בר"ה שרי צבאות	ט–מח
לפ' תצא	1) כב–יז בר"ה ופרשו השמלה 2) כה–ו בר"ה והי' הבכור	י–מב
לפ' תבא	1) כז–יז בר"ה מסיג גבול 2) כח–מט בר"ה לא תשמע לשונו	י–מב
לפ' נצבים	1) כט–יז בר"ה שרש פורה	מב
לפ' וילך	1) לא–יא בר"ה תקרא את התורה הזאת	י–מג
לפ' האזינו	1) לב–יא בר"ה יפרוש כנפיו 2) שם–יח בר"ה תשי 3) שם–כא בר"ה בלא עם	י–מג

מדור תמיהות וישובים

תמי' בדברי השפ"ח	הרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י	א–לט
הערה בשו"ת פנים מאירות	הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק נ"י	א–לט
תמי' בדברי האגרא דכלה	הרב בעריל הכהן וויים נ"י	א–לט
הערה בספה"ק בני ישששכר	ר' אהרן הלוי אלבוים נ"י	א–מ
תמי' בספר מגיד תעלומה	הרב נחום מאיר נערמאן נ"י	ב–לר
תמי' בהגהות יעב"ץ	הרב נחום מאיר נערמאן נ"י	ב–לר
תמי' בספר פני יהושע	הרב בן ציון רוב הלברשטאם נ"י	ב–לר
ג' פליאות בס' שדי חמד	הרב ברוך נתן הלברשטאם נ"י	ג–לט
תמי' בספר אגרא דכלה	ר' משה דעמביצער נ"י	ג–מ
תמי' בס' טיב גיטין	הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל	ד–מג
תמי' בשו"ת ארץ צבי	הרב בן ציון הכהן קאהן שליט"א	ד–מר

גירסא נכונה בתרגום ירושלמי	הרב מנחם בראכפעלר ז״ל	ה–נג
תמי׳ בס׳ גליוני הש״ס	הרב מנחם בראכפעלר ז״ל	ה–נג
פליאה בס׳ מאמר אסתר	הב׳ נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ״י	ה–נג
תמי׳ בס׳ האלף לך שלמה	הרה״צ ר׳ יחזקאל שרגא ה״ש מקראקא הי״ר	ו–נו
תמי׳ בדברי הרא״ם	הרב ברוך חנה גרינפעלר נ״י	ו–נו
גליון ירושלמי דברכות	הגאון בעל שערי תורה אבר״ק וועריוי זצ״ל	ז–מא
תמי׳ בדברי הרדב״ז	הרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ״י	ז–מא
תמי׳ בדברי הרדב״ז	ר׳ שלום רור נעללער נ״י	ח–מו
תמי׳ בשו״ת רמ״ע מפאנו	ר׳ אלעזר נאלרמאן נ״י	ח–מו
תמי׳ בספורנו פ׳ שלח	ר׳ אלעזר נאלדמאן נ״י	ח–מו
גירסא נכונה בתרגום ירושלמי	הרב מנחם בראכפעלד ז״ל	ט–נ
תמי׳ בספר אשל אברהם	הרב נחום מאיר געלמאן נ״י	ט–נ
תמי׳ בספר ישמח משה	הרב נחום מאיר געלמאן נ״י	ט–נ
תמי׳ בתוס׳ יו״ט	הרב אשר זעליג נאלרמאן נ״י	ט–נא
ישוב לקו׳ מהרש״ק	הרב אברהם יחזקאל שלאף נ״י	ט–נא
פליאה בהגהות חשק שלמה	הרב פנחס הירשפורנג שליט״א	י–מה
פליאה בהגהות חשק שלמה	ר׳ שמריהו ציטראנענבוים נ״י	י–מה

מדור הנאהבים והנעימים

בסוגיא דהיא רעיא (ב״מ ה.)	הב׳ יהורה הכהן לאמפען הי״ר מסאניק	א–מא
שכח לברך על קביעת מזוזה	הרב סענדר זעלטענרייך הי״ד מוואראוויטץ	ב–לה
הערות שונות	הר׳ זאב שמואל הילליר הי״ד מווישניצא	ג–מ
מכתבי תורה	הר׳ מנחם סג״ל מאנדיל הי״ד מבאכניץ	ה–נר
בענין איסור הנאה באכמה״ח	הב׳ מאיר ראטה הי״ד מקראקא	ו–נד
הערה על קו׳ המנ״ח	הר׳ חנינא גניווש הי״ד מגארליץ	ז–מב
בענין קדושת המשכן במדבר	הר׳ צבי זאננענשיין הי״ד מפארגורזע	ח–מז
אוצר המדרש	הר׳ חיים ברוך מייער הי״ד מבאבוב	ט–נב
שתי הערות	הב׳ יוסף אפרים בלומענבערג הי״ד מגארליץ	י–מר

מדור זכור ימות עולם

תקנה לח״ק דק״ק דאנציג בעת המלחמה בשנת תקע״ד לפ״ק	א–מג
כתב מרבני עיר קושטא לרבני עיר שאלוניקי אודות דו״ד בעיר שירון יע״א	ב–לט
כתב רבנות מק״ק באניהאר אל הגאון מוה״ר וואלף באסקאוויץ זצ״ל	ב–מא
קו״ק לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר ליפא בשנת תק״ן לפ״ק	ג–מא
קו״ק לרגלי התייסדות חברה אנשי מעמד בק״ק לבוב	ד–מה
מודעה ברבר הכשר היינות בעיר פיאומע (תרע״ג לפ״ק)	ד–מו
קו״ק מ„הסנהדרין בפאריז״ בעת מלחמת נאפאליאון (תקס״ז לפ״ק)	ה–סא
לקט ענינים שונים מכ״ק מרן הגה״ק מצאנז זי״ע	ו–נז
אזהרה למצות תפילין מהגאון מוה״ר מאיר אריק זצ״ל אבר״ק טארנא	ז–מג
בירור מנין השנים לחורבן הבית (מהרב ישראל שמואל סג״ל הורוויץ נ״י)	ט–נד
קו״ק בדבר החזקת חברה ביקור חולים בעיר בודאפעסט	י–מז

מדור תעודות וסמיכות

מכתב הסכמה	הגה״ק בעל רברי יחזקאל אבר״ק שינאווא זצ״ל	ג–מח
מכתב תעודה	הגאון מהרש״ם אבר״ק ברעזאן זצ״ל	ג–מח
מכתב תעודה	הגאון בעל הרי בשמים אבר״ק סטריא זצ״ל	ג–מט
כתב היתר הוראה	הגאון ר׳ קאפיל חריף אבר״ק וועריוא זצ״ל	ה–סג
כתב היתר הוראה	הגאון ר׳ גבריאל כ״ץ אבר״ק דעכניץ זצ״ל	ה–סג

כתב היתר הוראה — הגאון ר' טובי' כ"ץ אבר"ק טאפאנאר זצ"ל — ה—סר
כתב היתר הוראה — הגאון בעל שערי תורה אבר"ק וועלבויא זצ"ל — ה—סר
כתב היתר הוראה — הגאון ר' שמעון ווינער אבר"ק לאווישבערין זצ"ל — ה—סה
כתב חבר — הגאון ר' אשר אבר"ק קארלסרוה זצ"ל — ז—מר
כתב המלצה — הגאון ר' אשר אבר"ק קארלסרוה זצ"ל — ז—מה
כתב חבר — הגאון ר' חירץ שייאר אבר"ק מיינץ זצ"ל — ז—מה
כתב המלצה — הגאון בעל ערוך לנר אבר"ק אלטונא זצ"ל — ז—מו
כתב היתר הוראה — הגאון ר' אשר אבר"ק קארלסרוה זצ"ל — ז—מו
כתב חבר — הגאון ר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל — י—מו
כתב מורנו — הגאון ר' יוסף שטיינהרט אבד"ק פיורדא זצ"ל — י—מו

צילומי כתבי קודש

הרה"ק ר' יחיאל מיכל מגלינא זצ"ל — א—יז
הגאון ר' חיים פוזנר אבר"ק שאטלאנד ודאנציג זצ"ל — א—מד
הגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל — ב—יא
כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע — ב—יז
הגאון ר' אברהם רוזאניש זצ"ל והגאון ר' יצחק בכר דוד זצ"ל מקושטא — ב—לח
הגאון ר' אברהם אולמאן אבר"ק לאקענבאך זצ"ל — ב—מד
הגאון ר' דניאל פרוסטיץ ראבר"ק פרעשבורג זצ"ל — ב—מה
הגאון ר' משה פרובינציאלו ממאנטובה זצ"ל — ג—ז
הגאון ר' מנחם עזרי' מפאנו זצ"ל — ג—יא, ג—מז
הגאון ר' אברהם יהודה ליב מעזריטש אבר"ק האג זצ"ל — ג—יז
הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זצ"ל — ג—כא
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל — ג—כג
הגאון ר' חנני' ממונצוליצי זצ"ל — ג—מז
הגאון ר' אברהם אביש אבר"ק פראנקפורט דמיין זצ"ל — ו—י
הגאון ר' יוסף שטיינהארט אבר"ק פיורדא זצ"ל — ז—מז
הגאון ר' אברהם נפתלי הירץ שייאר אבר"ק מיינץ זצ"ל — ז—מח
הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל — ח—יט
הגאון ר' דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל — ח—מח
הגאון ר' אליעזר נחמן פואה מריגיו זצ"ל — ט—טו
הגה"ק ר' מנחם מענדל ראבין אבר"ק לינסק זצ"ל — ט—נח
הגאון ר' עקיבא איגר (הראשון) אבד"ק צילץ ופרעשבורג זצ"ל — ט—נט
הגאון כעל חכם צבי זצ"ל — י—ז
הגאון ר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל — י—מז
הגאון ר' חיים ברלין אבד"ק ירושלים זצ"ל — י—מט

* * *

שקעה חמה בצהרים — על פטירת הרה"ג המנוח ר' מנחם בראכפעלד ז"ל — ה—ה
זכרון בספר — קינה מהרה"ח ר' שאול הוטטערער נ"י על פטירת הרה"ג הנ"ל — ה—ט

מפתח השמות עפ"י סדר א–ב

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א א–ח, א–לה, א–לו, א–לז, ב–ה, ב–לג, ג–ח, ג–לח, ד–ה, ר–מב, ח–י, ח–נ, ח–נא, ו–ה, ו–נ, ו–נא, ו–נב, ז–ר, ז–לח, ח–ד, ח–מא, ט–ה, ט–מב, ט–נג, י–ו, י–לט, י–מ

הגאון ר' אברהם אולמאן אב"ד לאקענבאך ב–יב

הגאון ר' אברהם אביש אב"ד פראנקפורט דמיין ו–ז

הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלויא ח–מא, ט–מ

הגאון ר' אברהם רוזאניש מקושטא ר–מ

הרב אברהם דוד הורוויץ ג–כו

הרב אברהם חיים שפיצער ז–כ

הרב אברהם מאיר איזראעל ג–לב

הכ' אברהם אפרים גאטהייל י–לר

הכ' אברהם יצחק הלוי מייזעלס ט–לז

הרב אברהם יחזקאל שלאף ט–נא

הגאון ר' אברהם ירחמיאל בראמבערג אב"ד לעננטשנא ט–כב

הגאון ר' אברהם יהודה ליב מעזריטש אב"ד האג ג–יר

הגאון ר' אברהם נפתלי צבי הירץ שייאר אב"ד מגנצא ז–מה

ר' אברהם משה שאיא ב–כח

ר' אברהם שמשון בראדט ב–כה

ר' אהרן הלוי אלכוים א–מ

הגאון ר' אהרן פולד דיין בפפד"מ ח–כט

הרב אלכסנדר סענדר זעלטענרייך מוואדאוויטץ ב–לה

הגאון ר' אלכסנדר סענדר מרגליות אב"ד סטאנוב א–לה

הגאון ר' אליעזר הלוי איטינגא אב"ד העלישויא ג–לז

הגאון ר' אליעזר נחמן פואה מריגייו ט–יג

ר' אלעזר גאלדמאן ח–מו

הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג א–לו

הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד ג–כב, י–יח

הכ' אפרים בינדיגער ח–לד

הגאון ר' ארי' ליבוש הלוי הורוויץ אב"ד סטריא ג–נ, ד–יב

הגאון ר' אשר אבד"ק קארלסרוה ז–מר, ז–מה, ז–מו

הגאון ר' אשר אנשיל יונגרייז אב"ד טשענגער ו–נא

הכ' אשר ברוך לנדא ב–מח

הרב אשר זעליג גאלדמאן ב–מז, ט–נא

הרב בן ציון הכהן א–כד, ד–מד

הרב בן ציון דוב הלברשטאם ב–לד

הכ' בן ציון טווערסקי ד–לח

הגאון ר' בנימין וואלף ברייער אב"ד טאב ו–כב

הגאון ר' בנימין וואלף לעוו אב"ד וועדבויא בעל שערי תורה א–יח, ה–סד, ז–מא

ר' בנימין זאב פורסט ו–נט

הגאון ר' בער אדלער הכהן דיין בפפד"מ ה–כט

הרב בעריל הכהן וויים א–לט

הרב בעריש וויינבערגער ב–מו

הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג י–מא

הגאון ר' ברוך תאומים–פרענקיל אבד"ק לייפניק בעל ברוך טעם ד–יב, ו–יא

הרב ברוך אברהם צבי הורוויץ ו–מג
הרב ברוך חנה גרינפעלד ו–נו
הרב ברוך נתן הלברשטאם ג–לט, ט–ס
הרב ברוך שמעון שניאורסאהן י–כה
הגאון ר' גבריאל כ"ץ ענגעלמאן אב"ד רעכניץ ה–סד
הגאון ר' גרשון פוליץ אב"ד ניקלשבורג ב–ז
הגאון ר' דוב בעריש הכהן רפאפורט אב"ד מעזיבוז י–י
ר' דוב בער שווארץ ט–סג
הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד ניקלשבורג ופראג ג–לו, ח–לט, ט–מג
הגאון ר' דוד טעבל אב"ד ליסא ג–מו
הגאון ר' דוד טעבלא זיקעל דיין בליסא ג–מו
הגאון ר' דוד לעווין אב"ד אילאווא ו–כד
הב' דוד ליזער ז–לג
הגאון ר' דניאל פרוסטיץ ראב"ד פרעשבורג ב–יד, י–מ
הגאון ר' חיים ברלין אב"ד ירושלים י–יט
כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אב"ד צאנז בעל דברי חיים ב–טז, ו–כו, ו–נז
הגאון ר' חיים פוזנר אב"ד שאטלאנד ודאנציג א–מג
ר' חיים ברוך מייער מבאבוב ט–נב
הב' חיים בן ציון ראזענבערג ד–מט
הרב חיים יהודא כהן ט–לג
ר' חיים נחום מרדכי גוטמאן א–לג
הגה"צ ר' חיים צבי טייטלבוים אב"ד סיגעט ר–מו
הרב חנינא גניוויש מגארליץ ז–מב
הגאון ר' חנני' ממינצוליצי ג–ח
הגה"ק ר' חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים אב"ד סיגעט בעל קדושת יו"ט ח–כ
הגאון ר' טובי כ"ץ אב"ד טאפאנאר ה–סר
הגאון ר' ידידי' טיאה ווייל אב"ד קארלסרוה ט–מא
הגאון ר' יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל ז–לז
הגאון ר' יהודה בריאל ממנטובה א–ט
הגאון ר' יהודה גרינוואלד אב"ד סאטמאר ד–מו
הב' יהודה הכהן לאמפין מסאניק א–מא
ר' יהודה הכהן שטראספער א–מז
הגאון ר' יהודה ליב קארלבורג אב"ד קרעפעלד ד–ז
הגאון ר"ר יהונתן אייבשיץ אב"ד אה"ו י–מו
הרב יהושע פיהרער ז–ל
ר' יהושע זאב לערנער א–מז
הגאון ר' יהושע פינחס באמבאך אב"ד אושפצין ו–כז
הב' יהושע צבי פרנס ה–מו
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף א–לז, ב–לב, ד–מג, ז–לח
הרב יוסף פדווא א–כט
הגאון ר' יוסף ראזין אב"ד דווינסק בעל צפנת פענח ה–לא
הגאון ר' יוסף שטיינהרט אב"ד פיורדא ז–ה
הגאון ר' יוסף דוד זינצהיים בעל יד דוד ה–סב
הגאון ר' יוסף נחמי' קארניטצער אב"ד קראקא ו–לא
הב' יוסף אפרים בלומענבערג מגארליץ י–מר

ר׳ יוסף יעקב געללער ט–ס
הגאון ר׳ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן אב״ד לבוב ד–מה
הגה״ק ר׳ יחזקאל שרגא הלברשטאם אב״ד שינאווא ג–מח, י–מא
הרה״צ ר׳ יחזקאל שרגא הלברשטאם מקראקא ו–נו
ר׳ יחיאל יהודה פאפיער ו–סב
הרה״ק ר׳ יחיאל מיכל מגלינא א–טז
הגאון ר׳ יעקב מעמרין א–לה, ג–לו, ח–ו
הגאון ר׳ יעקב כהן אב״ד ספד״מ בעל שב יעקב ג–לח, ז–טו, ז–לח
הגאון ר׳ יעקב יוקל הלוי הורוויץ אב״ד גלוגא ה–נא
הגאון ר׳ יעקב אב״ד ליסא בעל חוות דעת י–מ
הגאון ר׳ יעקב יוקב עטלינגער אב״ד אלטונא בעל ערוך לנר ז–מו
הרב יעקב חיים סופר ד–מז
הגאון ר׳ יעקב משה לנדא מסלאנים ה–כו
הרב יעקב צבי גאלשטיין ט–סא
הגאון ר׳ יעקב קאפל רייך אב״ד בודאפעסט ד–כז
ר׳ יעקב יצחק געראמאן ב–ל
הגאון ר׳ יצחק אב״ד פוזנא א–לז
הגאון ר׳ יצחק הלוי הורוויץ אב״ד סטאניסלאב ג–יח
הגאון ר׳ יצחק בכר דוד מקושטא בעל דברי אמת ב–מ
הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק א–לט
הרב יצחק יעקב וויים גאב״ד ירושלים ח–כר
הכ׳ יצחק אייזיק זולדאן ו–סר
הגה״ק ר׳ ישכר דוב רוקח אב״ד בעלזא י–מא
הרב ישכר דוב גאלדשטיין ט–כט
הגאון ר׳ ישראל ליפשיץ אב״ד קליווא ה–נג, י–לט
הרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ א–לט, ז–מא, ט–נר
הגאון ר׳ ישעי׳ זילבערשטיין אב״ד וויטצען ג–כר
הרה״ק ר׳ מאיר מפרעמישלאן ג–כ
הגאון ר׳ מאיר אריק אב״ד טארנא ה–נב, ז–מג
הגאון ר׳ מאיר פוזנר אב״ד שטאלאנד בעל בית מאיר א–יא
הגאון ר׳ מאיר הכהן רפאפורט ראב״ד קראקא ב–יח
הכ׳ מאיר ראטה מקראקא ו–נר
הגאון ר׳ מאיר דן פלאצקי אב״ד דוואהרט ג–כה
הגה״ק ר׳ מאיר יחיאל הלוי אב״ד אוסטראווצא ד–מא, ח–מ
הגאון ר׳ מיכאל בכרך ראב״ד פראג י–טז
הגאון ר׳ מיכל שייאר אב״ד מנחיים ד–כד
הגאון ר׳ מנחם בראכפעלד ד–מט, ה–לה, ה–נג, ו–נב, ז–לט, ח–מב, ט–מר, ט–נ, י–מב
הרב מנחם סג״ל מאנדל מבאכניע ה–נד
הגה״ק ר׳ מנחם מענדל ראבין אב״ד לינסק ט–יט
הגאון ר׳ מנחם עזרי׳ מפאנו ג–ח, ג–י
הגאון ר׳ מענדל דייץ דומ״ץ בניקלשבורג א–לז
הכ׳ מרדכי ארי׳ כהנא ג–לד
הגאון ר׳ מרדכי בנעט אבד״ק ניקלשבורג ז–טז
הגה״ק ר׳ מרדכי דוב מהארנסטייפל ט–יח
הרב מרדכי דוד אונגער י–כט

הרב משה יהושע הלכרשטאם א–מה
ר׳ מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש ב–מח
ר׳ משה דעמביצער ג–מ
הרה״ק ר׳ משה הורוויץ מראזוואדאוו ט–מ
הגאון ר׳ משה סופר אב״ד פרעשבורג בעל חתם סופר ג–יב, ז–ח
הגאון ר׳ משה פרוכיניציאלו ממאנטובה ג–ז
הגאון ר׳ משה שטיין אב״ד אהרישאר ט–מב
הרב משה שטערן ר–כט
הרב משה דוד שטיינווארציל ו–לו
ר׳ משה חיים שנעבאלג א–מו
הגאון ר׳ משה יוסף טייטלבוים אב״ד אוהעל ר–כב
הגאון ר׳ משה ישראל פעלדמאן אב״ד דראגמירעשט ר–מב
הרב משה חיים כראנדסראפער ר–לד
הגאון ר׳ נחום ווייזנפעלד אב״ד דאמבראווא ט–נג
הגאון ר׳ נחום ברוך גינזבורג אב״ד יאנאווא ו–לר
הרב נחום מאיר געלמאן ב–לד, ו–נט, ט–נ
הכ׳ נפים שלום בן–עטר ו–מז
הכ׳ נפתלי ראובן ציטראנענבוים ה–נג
ר׳ נפתלי יוסף קרעמער ט–סא
הגאון ר׳ נתן מאז ראב״ד פראנקפורט דמיין ר–כו
הגאון ר׳ עזרא אלטשולער אב״ד וואיינוטא ו–לג
הגאון ר׳ עקיבא איגר (הראשון) אב״ד צילץ ופרעשבורג ט–טז
הגאון ר׳ עקיבא איגר אב״ד פוזנא ב–ט, ו–נ, ז–ו
הגה״ק ר׳ פנחס הלוי הורוויץ אב״ד פפד״מ בעל הפלאה ב–לב, ג–לז, ה–נא, ט–מג, ח–מ
הגה״צ ר׳ פנחס טווערסקי מאוסטילא ו–נא
הרב פנחס הירשפרונג ה–לט, י–מה
הגאון ר׳ צבי אשכנזי בעל חכם צבי ז–לז, י–ח
הגאון ר׳ צבי הירש אב״ד ברלין ג–מו
הגאון ר׳ צבי הירש אב״ד לובלין ט–מא
הרב צבי זאננענשיין מפאדגורזע ח–מז
הגאון ר׳ קאפיל חריף אב״ד וועריוא ה–סנ
הגאון ר׳ ראובן סג״ל זעהמאן אב״ד אטוואצק ז–יז
הרב רפאל יצחק רייכמאן ח–לג
הגאון ר׳ שאול אב״ד אמשטרדאם בעל בנין אריאל ט–מג
הגאון ר׳ שאול זאב עטטינגער ראב״ד פאדגורזע י–כ
הגאון ר׳ שאול קאצנעלבויגען אב״ד ווילנא ט–מ
הגאון ר׳ שאול ראזענבערג אב״ד ראצפערט ב–יט
הגאון ר׳ שכתי שעפטיל מרגליות אב״ד סעטשין ה–כר
הגה״צ ר׳ שלום דוד אונגער אב״ד זאכנא א–יט
ר׳ שלום דוד געללער ח–מו
הגאון ר׳ שלום מרדכי הכהן אב״ד כרעזאן ג–מט, ז–ט
הגאון ר׳ שלמה איגר אב״ד פוזנא ה–ל
הגאון ר׳ שלמה קלוגר מכראדי א–יג, ד–מג, ו–כא
ר׳ שלמה לעווענבריון א–מו
הגאון ר׳ שלמה זלמן עהרנרייך אב״ר שאמלוי ח–כב

הרב שמואל הלוי וואזנער ב–כג
הגאון ר׳ שמואל סג״ל לנדא ראב״ד פראג בעל שיבת ציון י–יא
הגאון ר׳ שמואל פיהרער אב״ד קראס ט–נג
הגאון ר׳ שמואל שמעלקא גינצלער אב״ד אויבערווישווא ז–יא
הגאון ר׳ שמחה בונם סופר אב״ד פרעשבורג בעל שבט סופר ט–כ, י–מח
ר׳ שמחה פינחס שטראהלי ו–ס
הגאון ר׳ שמעון ווינער אב״ד לאווושבערין ה–סה
הגאון ר׳ שמשון מאוסטראפליא ט–י
הגאון ר׳ שמשון בלאך בעל נזירת שמשון ח–מא
ר׳ שמריהו ציטראנענבוים י–מה

Photocomposition by
ביד״פ „שמחה גראַפֿיק״
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (212) 854 - 4830

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. Inc.**
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"כ = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = ברואר רגיל 20 דאללער לשנה

ברואר אויר 30 דאללער לשנה

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

OMO
obov
reet
11219

Requested
age Guarar
m 3547)

קובץ

תרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ז' קונטרס א' **(ס"א)** **תשרי־חשון תרש"ם**

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

כבעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = ברואר רגיל 20 דאללער לשנה

ברואר אויר 30 דאללער לשנה

SIMCHA GRAPHIC ASSOCIATES
BROOKLYN, NEW YORK

התוכן

מדור אמרי קודש

לפרשת תולדות . . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א ח

מדור זכרון לראשונים

בדיני תמונת האותיות בס"ת . . הגאון מוה"ר יהורה בריאל ממאנטובה זצ"ל ט
גליון חי' הריטב"א ותום' רי"ד עמ"ם קידושין . . הגאון בעל בית מאיר זצ"ל יא
בענין לאו שאין בו מעשה. . . . . הגאון מוה"ר שלמה קלונר זצ"ל יג

מדור אגרות קודש

מכתב מהרה"ק מוה"ר יחיאל מיכל מגלינא זצ"ל . . . . . מז
מכתב מהגאון בעל שערי תורה זצ"ל . . . . . יח

מדור זכרון לאחרונים

בענין קם לי' בדרכה מיני', ועוד . . . הגה"צ מוהרש"ר אונגער אב"ד זאבנא זצ"ל יט

מדור פלפול וחלכה

בענין חיבי חטאות אין ממשכנין, ומללח"נ . . . הרב מוה"ר בן ציון הכהן שליט"א כר
בדין השקת מקוה חמה בשבת . . . . . הרב מוה"ר יוסף פרווא שליט"א כט

מדור תפארת בחורים

בענין המשכיר בית בי"ד . . . . . הב' החתן חיים נחום מרדכי גוטמאן נ"י לג

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת לה

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . לט

מדור הנאהבים והנעימים

כסוגיא דההיא רעיא (ב"מ ה' ע"א) . . . . . הב' יהורה הכהן לאמפען הי"ר מא

מדור זכור ימות עולם

תקנה לחברא קדישא דק"ק דאנציג בעת המלחמה בשנת תקע"ד לפ"ק . . . . מג

מכתבים אל המערכת . . . . . מה
צילומי כתבי קודש . . . . . יז,מד
ברכות והודאות . . . . . מח

כל הזכיות שמורות להמערכת
Copyright © 1983
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
הרבני החסיד הנכבד
מו"ה יוסף במו"ה חיים צבי ע"ה קויפטייל

נלב"ע
ביום ועש"ק ט"ז לחודש אייר שנת תשמ"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
חיים צבי קויפטייל
קרית באבוב
בת־ים

דברים אחדים

כל השביעין חביבין לעולם (ויק"ר פכ"ט, י"א).

השיר והשבח לחי עולמים שעד כה עזרונו רחמיו וחסדיו המרובים ועלה בידינו להאיר פני תבל בהופעת ששים קונטרסים מקובצנו **„כרם שלמה"**, ורואים אנו עתה בהתחלת מחזור השביעי בעזרתו ית"ש. אין די מילים להביע עוצם שמחתנו ועומק רגשותינו שת"ל הגענו עד הלום. — ותפלתנו שטוחה לפני ארון כל, שיצליח נא דרכנו הלאה במשעול הכרמים לראות פרי טוב בעמלנו, ויעלה לרצון לפני הקוראים שיחיו, ועי"ז יהי' חלקנו עם המסייעים בהרחבת גבולי התורה והקדושה בעולם.

* * *

בהזדמנות זו, זמן מוכשר הוא ליכנס בשיחה עם הקוראים הנכבדים שיחיו, אודות המצב של כלכלת הקובץ הזה. — לדאבוננו, ההוצאות של הופעת הקובץ עולות הרבה יותר מן ההכנסות, והחובות הולכים ומתגדלים בכל שנה ושנה. נמנענו עד הנה להעלות את דמי החתימה, וכן בדעתינו בלנ"ד להמשיך הלאה, כי איך נרהיב עוז בנפשינו להכביד עוד יותר על תלמידי חכמים ואוהבי תורה הצמאים לדבר ד', אשר אין ידם משגת לשלם יותר. אמנם דא עקא, הלא יש חלק ניכר מבין הקוראים היקרים יחיו, שהעניק להם השי"ת מאוצר מתנת חנם פרנסה בהרחבה ושפע רב, והוספה של איזה דאללער לשנה, לא מעלה ולא מוריד אצלם כלום; למה על מצות סוכה, ונוי סוכה, ואתרוג נאה, וכו' וכו', מפזרים סכומים עצומים כדי לקיים המצוה בהידור, ועל הדפסת דברי תורה ממאורי ישראל, מקמצים ומשתמטים, הלא גם בזה מקיימים מ"ע של כתיבת ס"ת בזמנינו, וכמו שהביא הגה"ק משינאווא זצ"ל בהסכמתו לספר חלוקא דרבנן על הנש"פ בשם זקנו הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל, שבזה שנותנים מעות קדימה להדפיס ספר, מקיימים מצות ועתה כתבו לכם וגו', כי הפוסקים כתבו שבזה"ז מקיימים גם בתורה שבע"פ מצוה זו (ועיין בזה בכרם שלמה שנה א' קונט' ה' עמוד ו'-ז'), ואם היו אלף קוראים מוסיפים שלשה או חמשה דאלער לשנה, נוסף על דמי החתימה, הלא היתה ההכנסה מתרבה ג' אלפים או ה' אלפים דאלער לשנה, ובלתי שום ספק שהמצב הי' משתנה הרבה לטובה. ומה שמכאיב ביותר, שאף דמי החתימה הקצובים, יש הרבה קוראים, הממתינים לשלם עד כלות השנה, מבלי להתחשב כלל, שההוצאות ישנם בהופעת כל קובץ וקובץ.

קוראים יקרים ונכבדים! התבוננו נא היטב בענין זה ושימו אל לבבכם דברינו אלה, הושיטו לנו יד עוזרת ברוח נדיבה, ובמוקדם האפשרי, ובזכות שתקחו חבל לסייע במצוה גדולה זו, להגדיל תורה ולהאדירה, יריק ד' עליכם שפע ברכה והצלחה עד בלי די, וימלא ד' את כל משאלות לבכם לטובה, אמן.

בחתימת דברינו חובה נעימה היא לנו להביע בזה רגשי תודתינו ומיטב ברכותינו לכל התומכים להופעת הקובץ, ובפרט לכבוד ידידנו הדגול והמרומם הרבני החסיד הנגיד המפורסם איש האשכולות ורב תבונות מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטווערפען, וידידינו היקר והנעלה האברך החשוב והמפואר יקר הערך ותוסס לכל דבר שבקדושה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י, המסורים בלב ונפש תמיד לטובת כרמנו בכל מה דאפשר, יתברכו כולם ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות, תרב גדולתם, ותשגב שלותם, ויזכו תמיד להרבות כבוד שמים בעולם, אכי"ר.

מערכת כרם שלמה

ברכת תודה

מביעים אנו בזה רגשי תודה והכרת הטוב לידידינו היקרים
הרבני החסיר הנגיד הנכבד
מו"ה **מענדל רייכבערג** נ"י
ובנו האברך החשוב המפואר והנעלה
מו"ה **חיים יקותיאל רייכבערג** נ"י
על מסירתם הנאמנה לטובת קובצנו בהשתדלותם לסדר משלוח קובצי „כרם שלמה" בקביעות לארצנו הקדושה לשביעת רצון הקוראים שיחיו, והכל נעשה בטוב לבב ובתשואת חן שלא על מנת לקבל פרס.

זכות המצוה ינן בעדם להתברך מן השמים בכל מילי דמיטב, וישלח הקב"ה ברכה והצלחה בכל מעשה יריהם, ויזכו תמיד לעשות פעלים לתורה ולתעורה ככל אות נפשם.

בברכת התורה,
הנהלת המערכת

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת תולדות

במדרש רבה עה"פ הקול קול יעקב, קולו משתק את העליונים ואת התחתונים. והמדרש הזה הוא משולל הבנה. וי"ל בזה בהקדם דברי הגמרא במס' שבת (דף פ"ח ע"א) אמר חזקי' מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה (תהלים ע"ו) אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה ולמה יראה כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, ה' יתירה למה לי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

ויובן בזה מה שאמרו במדרש רבה סוף פ' יתרו, א"ר אבוהו בשם ר' יוחנן כשנתן הקב"ה את התורה, צפור לא צווח, עוף לא פרח, שור לא נעה, אופנים לא עפו, שרפים לא אמרו קדוש קדוש, הים לא נזרעזע, הבריות לא רברו, אלא העולם שותק ומחריש, ויצא הקול אנכי ד' אלקיך, ע"כ. ביאור הדברים, כי עד שלא קבלו ישראל התורה נפל על כל ברואי מעלה ומטה אימתה ופחד כאדם שהעלוהו לגררום לידון למות או לחיים, שמובן מאליו כי אותו שעה שנירון הוא ירא וחרד ושותק וקולו לא ישמע רק ממתין ומחכה לשמוע גמר פסק דינו, כמו כן בעת מתן תורה שתקו וחרדו כל מעשה בראשית וחיל ורעדה יאחזמו שלא יחזור העולם לתוהו ובוהו, עד ששמעו שקבלו ישראל התורה.

והנה אמרו חכמז"ל במדרש עה"פ אנכי עשו בכורך, א"ר לוי אנכי עתיד לקבל עשרת הדברות אבל עשו בכורך. וי"ל דהמדרש בא לתרץ, דלכאורה נראה דברי יעקב באומרו אנכי ונו' כשקר ומרמה, דאע"נ דהוכרח לעשות כן לקיים ציווי אמו, מ"מ הרי יעקב מדתו מדת אמת כדכתיב תתן אמת ליעקב, ואיך הוציא מפיו דבר הנראה כשקר.

אמנם יתכן לומר בכוונת יעקב אבינו, דנודע דכל הברכות והשפעות היורדות מן השמים תלויות בתורה הקדושה, ועפי"ז פירשתי המשך הפסוקים, וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו ויאמר ד' מסיני בא ונו' מימינו אש דת למו, ולכאורה יפלא דמאחר שרצה משה רבנו לברך את ישראל, למה הפסיק לספר ענין מתן תורה, ולהאמור יובן, שכוונתו היתה להוריע לבני ישראל, כי מקור כל הברכות הם בתורה הקדושה, ולזה פתח ואמר, ד' מסיני בא ונו' מימינו אש דת למו, ואח"כ האציל ברכותיו עליהם.

וזהו כוונת המדרש הנ"ל, אנכי עתיד לקבל עשרת הדברות, דכוונת יעקב אבינו היתה לומר ליצחק אבינו שאין הברכות ראויות לעשו הרשע רק ליעקב, דהרי כל הברכות והשפעות טובות תלויות בקיום התוה"ק, ויעקב הוא עמוד התורה ויעקב איש תם יושב אוהלים והתורה נקראת על שם של יע"ב י' דברות

עק"ב תיבות כדברי בעל מגלה עמוקות בפ' תולדות, וזהו שאמר יעקב, הגם שעשו בכורך אבל אנכי, כלו' עשרת הדברות שמתחילים באנכי, עתיד אני לקבל, כמו שנרמז בשמי, וא"כ ראוי אני לקבל הברכות.

ובזה נבין רברי המדרש הנ"ל, שיצחק הודה לדבריו של יעקב, ואמר הקול קול יעקב קולו משתק את העליונים ואת התחתונים, כלו' שכל ברואי מעלה ומטה חרדו ושתקו עד שלא שמעו אנכי ר' אלקיך, והיינו שפחדו שלא יחזור העולם לתוהו ובוהו אם לא יקבלו בני ישראל את התורה, כי כל קיום העולם והיעודים תלוים בקבלת התורה, וא"כ יעקב אבינו שקיבל התודה שורת הדין נותן שהברכות ראויות אליו.

בדיני תמונת האותיות בספר תורה

מהגאון מוה"ר יהודה בריאל זצ"ל ממאנטובה[1].

לזקן שקנה חכמה, המוציא לאור תעלומה, בקי בחדרי התורה התמימה, ממני הצעיר הנעור וריק מכל מזימה, שלו' רב.

הלא ידע מעכ"ת גדול דעה, כי הלומד מפי השמועה, לשמע אוזן ההמון ואמרתם, לא ידע הדברים על אמתתם, והדבר אשר מקולם יהי' נודע ונחקר, ידומה בו תוספת מרובה על העקר, בו יראו הננסים כענקים, וחכמים הרקים, ככה מקרה איש אשר כמוני עם הדרת כבוד תודתו, אשר שפט ממני כשמעתו, היותי ראוי להשיב אחרים, כא' המורים, ובביתי אין לחם ואין שמלה, ומעטה תהלה, האמנם כמצווה ועושה אשר אראה אניד כתלמיד הרן לפני רבותיו, ואדוני החכם כמלאך האלקים ביושר הליכותיו, יורה כהלכה, סדורה וערוכה.

אמת נכון הדבר כי במדינה זו זה שנים קמו אנשים חוקרים ודורשים בספרים והחלו לגמגם על הכאפי"ן הללו, וחכמי ישיבתינו יע"א שהיו באותו הזמן הסכימו לפסלם והצריכו לתקנם והתירו לגרוד גם הכ"ף של אלקיך עפ"י תשובת הר"י הלוי סי' פ"א ודברי הקונטרים שהביא הרב ב"י בסי' ל"ו, ומאז החלו המתקנים לשלוח יד בכל הספרים האלה לתקן כל הכאפי"ן הללו, פעמים בהארכת הרגל אם הי' המקום פנוי שבין שטה לשטה מספיק, ופעמים בגרידת הכ"ף והחזרת הגג קצר מאשר הי' בראשונה בהנחת אויר בסוף שטה, ופעמים בגרידת כל התיבה או תיבות, והארכת שאר אותיות, עד שתבא הכ"ף כהוגן בסוף שטה,

---

1) ראה אורותו בכר"ש שנה ד' קונט' ח' עמוד ט"ו. — תשובה זו הגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם כש"ת מו"ה שאול הומטערער נ"י מאנטוערפען. יצו ד' אתו את הברכה.

ולהיות כי הכל שלחו ירם להגיה, בקיאים ובלתי בקיאים, רבו קלקולי המספרים בתקוניהם, וגם אנכי הסכמתי בפסול הספרים האלה, וצויתי לתקנם עד היום הזה, וכשהגיעו אלי רברי הארון העירוני לחקור ולררוש מחרש ונתתי אל לבי לחפש ער מקום שירי מגעת, ולכן עיינתי בספרי התורה מכתיבה אשכנזית, ומצאתי שבהם צורת הכ"ף הפשוטה דומה קצת לרלי"ת אך הרגל יוצא מעט חוץ משורת שאר האותיות, וכן הנו"ן והפ"א הפשוטות, צורתן היא, שהרגל יעבור מעט מהשורה, ואפשר שלפיכך הורו הסופרים היתר לעצמם להאריך הכ"ף והפ"א הפשוטות בסוף שטה כיון שצורתן עומרת עליהם ברגלן היוצא חוץ מהשטה, וכיון שעברו כמה דורות והספרים נקראו לפני גדולים ולא הי' מוחה ומצריך תקון, הי' נראה לכאורה שאין לחרש בהם רבר אלא להניחם כמות שהם, איברא שלנוהגים לעשות הכ"ף פשוטה ענולה והרגל ארוך כפלים מהגג שסוברים כרברי ה"ר א"ע שמה שהי' עקום שב לאורך וראי שהגג היותר ארוך צריך תיקון, ולא אאריך לרון ולפלפל על רברי כ"ת, כיון שבעקרא רדינא אי ברירי קיימא מילתא הייתי רן ברבריו, ובפרט בכ"ף של אלקיך רשב ואל תעשה ערוף טפי, והייתי מחזק סברתי במה שמצאתי בס' רברי נועם שהובא מחרש אל הרפום בסי' א' שכתב בשם הר"י קאסטרו ז"ל וז"ל, שכל שנוי מקצת אות, שמפני אותו שנוי לא תבא להרמות לזולתה אין לפסלה מפני שנוי מקצתה וכו', ואעפ"י שיש שרצו ללמור מכאן לפסול בנ"ר באמרם שהכ"ף הפשוטה הלזו תרמה לרלי"ת רבתי מ"מ תשובתם ברורה שהרלי"ת רבתי בספרי האשכנזים נכרת ונברלת הרבה מהכ"ף הפשוטה אעפ"י שהרגל יורד מעט למטה מהשטה, לפי שמגרלים הרלי"ת בעובי הגג והרגל, ועוד שרגל הכ"ף משונה בצורתו מרגל הרלי"ת כנראה לעינים הרואות בספרים אלה, וא"כ לפי רברי הר"י קאסטרו אף אם אריכות הגג יהי' שנוי בקצת אין לפסול.

ועוד הייתי עושה סמיכות לרעתי במ"ש בעל הטורים בי"ר סי' רע"ר בשם אביו הרא"ש ז"ל וז"ל, וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה, צורת חאותיות אינה שוה בכל המרינות, הרבה משונה כתב ארצנו (היינו גלילות אשכנז) מכתב הארץ הזאת (ספרר), ואין פסול בזה השנוי רק שלא יעשה ההי"ן חתי"ן, ביתי"ן כפי"ן, ע"כ. הרי שבשנויים צריך שיהי' השנוי הפוסל לפי צורת הכתב החוא, וכן ראיתי במחזורים רבים שאצלנו בכתב אשכנזי מרובע שנרפסו זה מאתים שנה, ובכולן צורת הכ"ף והפ"א והנו"ן הפשוטות חיא כמ"ש, שקו הרגל יוצא מעט מזער למטה משורת השטה, והרפוס לקוח הוא מהכתיבה הנהוגה.

הכלל העולה, שחלוף צורת האותיות במרינות שונות גורם שאין לרמות וללמוד מכתיבה לכתיבה, והפסולים הם בשנויים היוצאים מכלל הכתיבה ההיא ער שתפסר צורת האות, כך הי' עולה ברעתי. אבל מה נעשה אם אחר מיוחר מגרולי האחרונים שבמרינות פולוניא, והוא הגאון בעל טורי זהב, פסל הכפי"ן הללו בי"ר סי' רע"ר וז"ל, וספר תורה כזאת פסולה לקרות בה כלל, ע"כ. וקודם לו מאות

מהשנים פסלו אותם רבנו שמשון ואחרים מגדולי אשכנז כמ"ש הרב הגדול מהרי"ל ז"ל בתשובותיו סי' צ"ח, והם היו בקיאים בכתיבתם וצעקו מרה על הסופרים ואמרו עליהם שהם בורים, ואם מעידים המה שעיסת סופריהם רעת, מי משלנו ינשאנו לבו להכשירה נגד כל גאוני עולם ודעתנו הצעירה בטלה היא לגמרי לנבי דעתם הרחבה, ולפיכך לענין מעשה, עלינו לעשות כדבריהם כמצות הא־ל יתברך עלינו לא תסור וכו' ימין ושמאל אעפ"י שיאמרו לך וכו', ותו לא מידי.

נאם הצעיר יהודה בכ"מ אליעזר בריאל ז"ל

הכותב במנטובה בעשרה לחדש מרחשון שנת תם"ב לפ"ק.

גליון חידושי הריטב"א ותום' רי"ד עמ"ס קידושין

מהגאון מוה"ר מאיר פוזנר זצ"ל בעמח"ס בית מאיר[1]

בחידושי הריטב"א דף י"ג ע"ב ד"ה אמר רב ספא (בסופו) ומסתברא דנפ"מ לענין ערבה רפרעינן למלוה אחר שמת הלוה וכו'.

נ.ב. לענ"ד צ"ל דפרעי'. ואולם זה אינו עולה לשיטת הרי"ף שם עי"ש ודו"ק.

בחידושי הריטב"א דף מ"ג ע"ב ר"ה אמר ר"ל וכו' דהאה אפי' קודם לכן כיון שמת הארוס הראשון אין אבי' מיפר נדרי' וכו'

נ.ב. ע' בטור יור"ד (סי' רל"ד) והם דברים תמוהים אלא כן צ"ל (ד"ה) [דהא] אפי' אחר כן אבי' לחוד מפר נדרי' בלא בעל המאמר.

בחידושי הריטב"א דף מ"ז ע"א ד"ה אמר רב וכו' וכן אמרו בירושלמי רבי חייא בשם רבי יוחנן קדושי מלוה בקרקעות לא קנה ובמטלטלין אין מוסרין אותו למי שפרעה, ותימה למה לא הביא דין זה רבינו אלפסי ז"ל בהלכותיו.

נ.ב. ע' בחר"ן פ"ק גבי נתן לה מנה חסר דינר (דף ט') שם.

---

1) ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד י"ד. — הנחות הללו מצאנו בכת"י מעתיק אחר בסוף ספר חי' ריטב"א ותום' רי"ד עמ"ס קידושין דפוס סרילקאב, וכתוב על גביהם בזה"ל: העתקה מה שמצאתי כתוב בגליון הריטב"א של הגאון הבית מאיר בכתיבת ידו הקדושה". — בתחלת הספר נזכר שם הבעלים של הספר הג"ר אברהם בנימין ביינוש זילבערבערג [אבר"ק וויערושוב], וכנראה שנעשית ההעתקה על ידו או על יד בנו הג"ר חיים יעקב נפתלי דומו"ץ בווארשא, גם בקובץ עץ חיים (חוברת ג') שיצא לאור בווארשא שנת תרע"ט נדפסו קצת חנחות על ס' בית מאיר שכתבם המחבר בגליון ספרו, מהעתקת הג"ר חיים יעקב נפתלי הנ"ל.

בתוס' רי"ד דף נ"א ד"ה הכל מודים (בסופו) אבל זה שקידש מתחלה בספק שלא בירר איזה קידש אין לומר שם ברירה.

נ.ב. עיין צ"ע הסוגיא דתמורה (דף ל') ועי"ש בתוס' ד"ה ולימשך. והאמת שכדברים אלו איתא נמי בתוס' סוף מעילה ד"ה כיסין, אבל כבר תמהתי גם עליהם מן סוגיא דתמורה הנ"ל בפנקסי הגדול דף פ"ז.

בתוס' רי"ד דף נ"ב ע"ב ד"ה לא אמרו וכו' ראיתי מתמיהים ואפילו לענין תרומה לא אמרו אלא בשעשאו שליח אבל לא עשאו שליח אפילו לענין תרומה חוי ריתחא, ואני מתמי' על המתמיהין לא ראו מאי דתניא ותרם שלא ברשות, אלמא בשלא עשאו שליח מיירי.

נ.ב. איהו לא ע' כב"מ, ואים"ל [=ואיפשר לומר] כוונתו לדברי חריטב"א, אבל אין זה משמעות לשונו.

בחידושי הריטב"א דף נ"ו ע"ב ד"ה בערלה מנ"ל וכו' איכא למידק ודלמא בן פקועה שניתר בשחיטת אמו כו' ומורי נר"ו בשם רבו ז"ל תירץ דהא ודאי כי אמר רחמנא סקול יסקל השור לאו משום קנסא דשור אלא משום קנסא דבעלים נמי הלכך ע"כ אסרי' באכילה לעולם ואפי' בבן פקועה וכו'.

נ.ב. וע' דלא ניחא לי' בתי' המבואר לעיל בתוס' רי"ד שכ' ואם תרבה לאיסור כ"ש כו' ואם זה איסור כ"ש שאם שחטה וכו', דזה אינו דודאי לא כ"ש הוא, דהא איתא (דף נ"ז:) לא מצינו רוב בעלי חיים שאסורים, וא"כ בשלמא בן פקועה י"ל שהגמר דין אוסרו הואיל ולאו כבעל חי חשוב, משא"כ שאר שור לא נאסור אלא היכא דסקלי' ונעשה נבילה, ועי' בתוס' שם ד"ה חרי, ואף לדברי נכון, לכך צריך לשנוי הכי*).

בתוס' רי"ד דף נ"ח ע"א בד"ה ובפטר חמור וכו' ואע"פ שהאשה יכולה לחללו על שוה פרוטה וכו'.

נ.ב. דבריו תמוהין דמה ענין זה לזה, דהא מבואר בערכין (כ"ט ע"א) דוקא דיעבד אבל לכתחילה אסור, והכי פסק הרמב"ם, וגם בתוס' ב"מ (נ"ז) ישבו הסוגיא דהתם אליבא דההיא אוקימתא, וא"כ מה זה ענין לפריון, דהמצוה לפרותו, וכאמת ע' בסוגיא (רבכות) [דבכורות] דף ט' דאיתא התם דכאמת מקדשין בו חי ומתני' אירי לאחר ערופה.

---

*) [הנהת המעתיק]. מובן מעצמו מדברי הגאון שלא בא להשיג על התוס' רי"ד כדמשמע לכאורה מר"ק, רק אדרבא בא לישבו שאין הרמב"ן ורא"ה וריטב"א חולקים עליו בדינו, רק לשנות על הקו' כך לא רצו, כהנ"ל, אבל לדינא י"ל דבן פקועה הנסקל מותר באכילה מכ"ש דנשחט קודם גמ"ד, דהא השתא חירש לן התורה דע"י שהמית ארם נאסר מחיים ואפ"ה לא נאסר רק בנמר דין ולא בסקילה. ושייך שפיר הכ"ש של תוס' רי"ד].

בחידושי הריטב"א דף ס' ע"א בר"ה אמר מורי וכו' שאין אשה אחת ראוי לכמה אנשים להשתמש זה בצד אישות של זה וכל מה דאפשר למבצר משוורא דידי' בצרינן הילכך הרי היא אסורה להם ואתיא כאביי שאמר קידושין שאין מסורין לביאה הוי קידושין וכו'.

נ.ב. ע' דף נ"א בתוס', כי לדבריהם הוי זה דומיא דחייבי לאוין.

בענין לאו שאין בו מעשה

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל[1])

בעזה"י יום כ' בלק תרכ"נ לפ"ק.

לכבוד ידידי הרב החריף המופלג השלם הולך תמים כש"ת מוהר"ר אלי' מארדר נ"י.

הנה מכתבו קבלתי יום ר' פ' חקת ולא הי' לי פנאי להשיב עד היום א' בלק, והנה גם כעת אני מוטרד, ואין לי פנאי להשיב בארוכה, רק היות כי נוגע לספרי מוכרח אני להשיב אך בקצרה. הנה מה שהעיר רו"מ על רעת החינוך והסוברים דגם הרמב"ם עומד בשיטתו, דלאו שמשכחת לה בלי מעשה אף בעשה מעשה אינו לוקה, והקשו עליו ממ"ש הרמב"ם דלוקה בחמצו בידים, וע"ז כתבתי לחלק, דשאני חמץ דעכ"פ גוף הדבר א"א בלי מעשה, וע"ז כתב רו"מ דאכתי קשה קושית השעה"מ מרין שבועה, דבנשבע שלא יאכל ואכל לוקה, ובנשבע שיאכל ולא אכל פטור, עכ"ר.

הנה מלבד דאין זה השגה, דאנן נאמר חרא ורו"מ יתרץ חדא, ומה בכך, אני באתי לרחות הקושיא מחמץ, ומה לי אם קושיא אחרת נשאר בקושיא, אין זה נוגע לדברינו, אך באמת זה לק"מ, וכמדומה לי שכבר כתוב זה אצלי, אך כעת יצא הדבר מלבי מקומו איו, והוא דבנשבע שאני, דמה דנשבע שלא יאכל ואכל, שבועה זו א"א לעבור רק במעשה, ומה דבנשבע לאכול ולא אכל הוי אין בו מעשה, זה הוי ענין בפ"ע, ואנן בעינן שאותו לאו שעובר עתה יהי' משכחת לה בלי מעשה, אבל בזה, שבועה זו שעובר עתה אי אפשר בלי מעשה, ובפרט דהרי נשבע ילפינן מלהרע או להטיב, א"כ בפסוק הם חלוקים דלהרע הוי בנשבע שלא יאכל ואכל, ולהטיב הוי בנשבע שיאכל ולא אכל, א"כ גם בתורה הם ענינים חלוקים, כל אחד הוי בפ"ע והוי כלאוין מיוחדין.

---

1) ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. — תשובה זו הניעה לידינו מאת ידידנו הרב בנש"ק וכו' מוה"ר מאיר רוקח שליט"א רב דקהל מעשה רוקח דקאזלאוו מעזבון אביו המנוח הנח"צ מוה"ר משה רוקח אבר"ק קאזלאוו ז"ל. טוב עין הוא יבורך.

ומה שהקשה מדברי החינוך, גבי לאו דלא תעבוד בו עבודת עבד, וגבי לא ימכרו ממכרת עבד, הנה לא קשה, דודאי זה אפשר בלי מעשה כלל, דמה שילך ויעמוד על אבן המקח, אין במעשה הזה בזיון, רק הכרוז הוי בזיון, דאטו בלי כרוז אין בנ"י עומדין על אבן המקח, ואין בזה מעשה רק הכרוז הוי הבזיון, וגם ההליכה אינו הבזיון, רק העמידה, וזה לא נחשב מעשה, ועוד אטו דוקא להעמידו על אבן המקח הוי בזיון, חז"ל חדא מינייהו נקטו, אבל עיקר חאיסוד שלא ימכרנו בפרהסיא, וה"ה אם העבר במקום אחר ומכריז עליו למכרו בפרהסיא נמי אסור, ועור יש בזיונות כיוצא בהם שיצוה לו להיות נשאר ערום בלי לבוש וכדומה, והכל בכלל בזיון.

ומ"ש רו"מ על הוכחה שלי, ראל"כ א"כ לר"ל לעולם יהי' פטור וזה אי אפשר, וכתב רו"מ דמה"ט באמת פסק החינוך כר"י, הנה זה דבר תימה אמר, דמה בכך שהוא פסק כר"י, עכ"פ איך יסבור ר"ל, ואיך נפק לדידי' מלקות בחסימה, ולמה לא פריך ר"י בזה לר"ל, דלרידך איך משכחת כלל בחסימה, והרי הם לא פליגי רק באם עקימת שפתיו הוי מעשה, אבל בהך כללא של החינוך לא פליגי, וא"כ כ"ע מורים בזה, ולמה לא הקשו לר"ל מזה, ובע"כ כמ"ש.

ומה שהקשה רו"מ על תירוץ השני שכתבנו שם, דהדבר תלוי בתר רוב, אם הוי רובו ע"י מעשה או לא, וע"ז הקשה, רכמו דאם רובו שלא ע"י מעשה אף בעשה אינו לוקה, א"כ להיפך גמי ברובו ע"י מעשה אף שלא עשה ילקה. הנה מה זה קושיא, הרי כעין זה קי"ל באיסור הולכין אחר הרוב, ובממון אין הולכין אחר הרוב להוציא, אבל להחזיק הולכין אחר הרוב, א"כ ה"נ לפטור ממלקות אזלינן בתר רוב, ואף דעשה מעשה הוי כלא עשה, אבל לחייבו מלקות לא אזלינן בתר רובא, רק מ"מ היכא דבאמת הוי מעשה, אין המיעוט מהפך הרוב להיות כמוהו, רק כיון דהוי מעשה חייב מלקות, וגם בר"נ הרי לפוטרו ממיתה אף באחד יותר פטור, ולחייבו מיתה לא הוי רוב עד דאיכא תרי וגם אחז"ל לא הטייתך לרעה כשם שהטייתך לטובה, וכן ושפטו והצילו הערה כתיב, ומה דאי' מזה לזה.

וגם מ"ש דא"כ נילף מזה דאזלינן בתר רובא, וגם הרי הוא רובא דליתא קמן, הנה בכל זה שנה מאור, ואחר המחילה זה מביא לירי ניחוך, דהש"ס מירי בספק איסור אם נלך לקולא או לא, ולא נחוש שמא יש כאן איסוד, ומה ענין זה לכאן, הרי בזה אין ספק דחזינן מה הוא עושה רק לענין בתר שמא מה נקרא, אם נקרא יש בו מעשה, או אין בו מעשה, בזה ודאי הכל נקרא ע"ש הרוב, אם רובו יש בו משה נחשב יש בו מעשה, ואם רובו אין בו מעשה, נחשב לאו שאין בו מעשה. ומ"ש דלשון החינוך לא משמע כן, זה א"צ דחי' כי כל מעיין יראה שאין הכרח מלשונו כלל, כי י"ל מ"ש דלפעמים משכחת לה שלא ע"י מעשה היינו מחצה על מחצה. סוף דבר איני רואה סתירה כלל לדברינו שם בעזה"י. ומ"ש להקשות על תירוץ זה נמי משבועה, כבר יתיישב בדרך שכתבנו תחלה.

והנה מה שהקשה רו"מ על הרמב"ם, לדעת הה"מ בפי"א משכירות דרעתו להיפך, דלכך פסק הרמב"ם בהנהינה בקול וחסמה בקול דלוקה, דס"ל להיפוך,

כל דאפשר ע"י מעשה אף בלי מעשה נמי לוקה, ועל זה תמה רו"מ ממ"ש הרמב"ם בחמץ בפסח דאם עשה מעשה לוקה ואם לא עשה אינו לוקה, וכן הקשה מהל' ע"ז ממנחש וכו'. ולפענ"ד לק"מ שלא כתב הה"מ כן רק בחסימה כיון דהבהמות עושין מעשה על פיו רק דהוא אינו עושה, לכך בזה מצרפין המעשה של הבהמות לרבורו, כיון דבו עצמו נמי משכחת לה ע"י מעשה, והשתא נמי עפ"י רבורו נעשה מעשה, נחשב יש בו מעשה, ויש להסביד הרבר דהיכי רבאמת נעשה כאן מעשה בלאו הזה, א"כ באמת נעשה כאן מעשה נגר התורה, רק מה אמרת הרי הוא לא עשה מעשה, לכך כיון דאין החסרון רק מכח גופו, בזה מהני כיון רמשכחת לה גם בו עצמו מעשה, אבל היכי דעתה לא נעשה מעשה כלל, מה בכך דאפשר ע"י מעשה, סוף סוף השתא לא נעשה מעשה כלל, וכל דלא נעשה בפועל נגר רצון התורה אינו לוקה, והיכי דלא נעשה מעשה כלל, בתר השתא אזלינן, ולא מהני מה שאפשר ע"י מעשה רק היכי דנעשה מעשה, רק לומר דהוא לא עשה מעשה, בזה אמרינן ממ"נ, אם נלך בתר השתא הרי נעשה מעשה, ואם בתר גופו בזה ודאי כיון דבגופו אפשר ע"י מעשה חייב מלקות, וז"ב לפענ"ד. והנה הלח"מ פי"א משכירות הרגיש תחלה די"ל הכוונה מכח דברבורא עביד מעשה, רק דהקשה מלשון הרמב"ם במימר, אך לפמ"ש בהצטרף תרתי טעמי יחד א"ש, ובזה אינו סתירה עליו משום מקום לפענ"ד. וביתר דבריו לא עיינתי, כי אני מוטרד, וליתן בזה כלל נכון שלא יסתור שום מקום, צריך עיון וחפוש בכל מקום, ואין הפנאי גורם לכך, קצרתי וכתבתי רק מעט ליישב דברינו, ולהפיק רצונו.

דברי ידידו,

הק' שלמה קלוגר

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם העמוק של ידידינו
הרבני הנה"ח הנכבד
מו"ה יעקב צבי זיעגער נ"י
ובנו האברך היקר והנעלה
מו"ה חיים זיעגער נ"י
בהלקח מאתם אשתו־אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ואל יוסיפו לראבה עוד.

המערכת

מכתב מהרה"ק מוה"ר יחיאל מיכל מגלינא זצ"ל[1]

ב"ה יום ג' נח כתר"ו גלינא.

ר' ישפות חיים וברכה למשמרת שלום, לכבוד הרבני המופלג ותיק וחסיד מו"ה משה ליב נ"י.

שמוע שמעתי אשר אתם אינם מחלקים מעות ש"ק בכל שבוע רק פעם אחת בחודש, ותמי' נדולה לי ע"ז, הלא נקרא מעות ש"ק, וצריך שיהי' כשמו כן הוא, לחלק דוקא בכל יום ה' או ביום ועש"ק. וידעו שיש לי תרעמות ע"ז, לכן יראה לתקן מכאן ולהבא ולחלק דוקא ביום ה' או ביום ו'.

ויסתכל היטב איזה עני הנצרך יותר, לזה יתן יותר, ואל יסתכל בכבודו, ויעשה לש"ש, ובזכות זה יעזור לו השי"ת בכל טוב, ובאם שאינו דוצה לחלק בכל שבוע, יכתוב לי, ואקבל ממונה אחר. והשי"ת יעזור לנו שיזכה לראות בבנ"צ ולעבוד את השי"ת ברוב נחת ורחבה ושיתפלל עבורנו על קברי תנאים ואמוראים שיהי' לנו כל טוב. ויראה שיהי' עוד ב' אנשים בחלוקת מעות ש"ק, וכן כתבתי למחו' הרב ר' סענדיר נ"י, כי צדקה מתחלקת בשלשה, וגם בירושלים ובצפת נ"כ יש שלשה ממונים ע"ז, ולמה"ש לראות ולחלק דוקא ביום ה' או בועש"ק כי על דעת כן הפרשתי ונתתי, ואסור לשנות ובבל ישנה, וגם לשלוח ע"י איש מהימן לכל אחד לביתו כדי שיהי' בדרך כבוד, הגם ליתן להם ש"ט [=שכר טירחא] בעד כראי הוא.

כ"ר הר"ש,

הק' יחיאל מיכל חתן הרב הצדיק הקדוש זללה"ה

---

1) הי' בן אחר בן נכר של הרה"ק מוה"ר יחיאל מיכל המניר מזלאטשוב זי"ע וחתנו של הרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זי"ע. — בנו הרה"צ מוה"ר בצלאל יהושע הי' חתנו של כ"ק מרן הנה"ק מצאנז זי"ע.

בשנת תקפ"ט בערך נתיישב בעיר גלינא. נדפס ממנו ספר קב ונקי על התורה וליקוטים, ויש אליו תשובה בשו"ת רברי חיים חלק א' יו"ד סי' נ"ה. — נלב"ע ביום כ"נ לחודש כסלו שנת תרכ"ז לפ"ק, ושם מנ"כ.

מכתב זה הועתק מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנניד המפורסם מו"ה שאול הוסטעדער נ"י מאנטוועדפען. יעלהו השי"ת על נפי מרומי הצלחות.

פאקסימיליא מכתי"ק הרה"ק מוה"ר יחיאל מיכל מגלינא זצ"ל.

מכתב מהגאון בעל שערי תורה זצ"ל[1]

בעזה"י יום ג' פ' נצבים תקב"ץ ט"ש [=טאפלאטשין].

התולה ארץ על בלימה, הוא יטיב לו כתיבה וחתימה, ה"ה אהו' ידידי אוה"נ רחוק מעיני ודבק ברעיוני הרבני המופל' המושלם הירא אלקים כ"ש מו"ה חיים נ"י וכאל"ש א"ס.

אחרש"ה. מכתבו הנחמד לי מאז קבלתי, ושמחתי מאד בשמעי שת"ל החיים והשלו' אתו כה יתן ויוסף לו ד' אריכות ימים ושנים טובים, זו משלי, וד' יוסף לו אלף פעמים ככה, אמן. ואולם צר לי מאר כאשר הבנתי ממכתבו גורל עלבון התורה אשר בעו"ה כעת בכל יום ויום הולך וגרל במרינתו, וכמה נאמנים רברי חכמינו הקדושים ז"ל אשר כל רבריהם כגחלי אש, באש ר' ורוח ד' דיבר בם ומילתו על לשונם, הלא זה יותר מחמש עשר מאות שנים הגידו לנו מה יהי' תכלית קיצנו, מה יארע לנו באחרית גליותינו, כלם נקבצו ובאו לנו, אחת מהנה לא נעדרה, כמשרז"ל במס' סנהדרין בפרק חלק, ובסוף מס' סוטה, לכן אל יפלא בעיניו.

פה במרינתנו ת"ל הוא כמקדם בכל ענינים. — שמחתי בשמעי שידידי הרב הגדול החריף ובקי מו' שמואל נ"י מלאווסיטש[2]) נתקבל לריין מו"ש בק"ק פראג כי ראוי הוא לכך, מלבד שהוא מופלג גדול בחריפות ובבקיאות, אף, גם יראתו קודמת לחכמתו, וראוי להיות מורה הוראה בכל תפוצת ישראל, והאמת שנתתי לו הסכמה על ספרו שחיבר על משניות. וזו"ז אין לחדש.

הכ"ד ידידו לנצח הרו"ש בלונ"ח ורבק באהבתו כ"ה,

הק' כ' וואלף חוב"ק ט"ש והגליל

בני מו"ה ירמי שי' ובני חָבַח' נתן שי' רש"ה. — ד"ש לכל תושבי ק' יצ"ו כולם אהובים וברורים ויברכו בברכה המשולשת הכתובה בתורת משה רבינו, אמן.

---

1) ראה אורותו בכר"ש שנה ד' קונט' ו' עמוד י"ג. — מכתב זה הועתק מעצם כתי"ק המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נריב ושוע ורב פעלים מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. ינשאהו ד' על נפי מרומי הצלחות.

2) הוא הגאון מוה"ר שמואל פרייגר אבר"ק פראג.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין קם לי' בדרכה מיני', ועוד

מהגה"צ מוה"ר שלום דוד אונגער זצ"ל אבד"ק זאבנא[1]

ב"ה ה' ויקהל תרע"ג לפ"ק זאבנא.

כ' הב' כהלכה, המעריך מערכה, בפלפול והלכה, כלי מוכשר לקבל טהרה לתורה ולתעורה, החריף ובקי בחררי תורה, כמר **אלי' זינגער** נ"י.

מכתבו בח"ת הגיעני נכון, והנני לתשובתו, כי אף אמנם קשה עלי כעת להאריך בפלפול, אך למען אהבתינו אליו, ולמען לימורו הטוב אשיבהו בקצרה, וכה דברי בעזהשי"ת.

ראשית דבריו יעירו ע"ד הס' „יד שלום" סי' ט' במש"ש לחק' בהא דגנב וטבח ביוהכ"פ, דאמאי לא נימא דאי עביד לא מהני. וע"ז העיר דהרי לר"מ דס"ל שנוי קונה בע"כ דס"ל אי עביד מהני [עי' תמורה ו' ע"ב], א"כ הרי מתני' מוקמא לר"מ שם, עכ"ד. הנה לפי"מ דאיתא בש"ס ב"ק דף צ"ג דלר"ש שינוי אינו קונה, דהרי רשב"י קאמר שם אליבא דר"ש צבעו כו' עיי"ש, א"כ הא במתני' דב"ק שם קתני ר"ש פוטר בשני אלו, ומשמע דבהא דגנב וטבח ביוהכ"פ מודה דחייב, וא"כ לר"ש הדק"ל, ואף דבש"ס שם קמדחה דדלמא ר"ש מודה בטבח ומכר לרפואה לכלבים, מ"מ עיי' בפנ"י דרק דחיי' בעלמא היא, וגם עכ"פ קשה לרב כהנא שם, וגם בלא"ה, הא דשינוי קונה תליא בהכי, לאו מילתא דפשיטתא הוא, והדבר תלוי בב' פירושים דרש"י תמורה ה' עיי"ש ובמלא הרועים אות ג' עיי"ש.

והנה לא אמנע מלהעתיק לו דבר נכון מה (שערו) [שהערו] רעיוני בסוגיא שם כד עיינתי כעת בדבריו, והוא במה שתמהו בספרי האחרונים ע"ד דש"י פסחים כ"ט שכ' בזה"ל, יש טועין דקשיא להו כי פטר ר' נחוניא במזיד פטר דבר כרת הוא ושעות הוא זה דגבי חמץ מזיד הוא. המורם מדברי רש"י ז"ל דאף לרנבה"ק דכרת פוטר מתשלומין זה דוקא במזיד משא"כ בשוגג, והרי תוספתא מפורשת ב"ק פ"ט י"ב דהשורף גדישו של חבירו ביוה"כ פטור מתשלומין ואף בשוגג עיי"ש, הרי לך דבע"כ לרנבה"ק אתיא ואפי' בשוגג פטור, עכ"ק. והנראה בזה בהקדם עוד קושיא אחת שתמהו על דברי רש"י הנ"ל, דהרי במגילה ט' קאמרינן בהא דאין בין יום כיפורים לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם וזה בידי שמים אבל לענין תשלומין זה וזה שוין, הא מני רנבה"ק עיי"ש, וא"כ אי נימא דגם לרנבה"ק דוקא במזיד פטור משא"כ בשוגג, א"כ עדיין בשוגג איכא חילוקא גם בתשלומין בין שבת ליוה"כ, עכ"ק.

---

1) כתבנו אורותו בכר"ש שנה ה' קונט' ג' עמוד כ"ד. — תשובה זו הועתקה מכתי"ק המונח אצל בנו של הרה"ג השואל, ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר **דוד זינגער** שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבארא־פארק. טוב עין הוא יבורך

והנראה בישוב כל זה, דהנה בפני יהושע כתובות העיד דהא דפטור בשוגג בחייבי כריתות היינו משום דילף לן מקדא דמולך דחייבי כריתות כמיתת ב״ד, משא״כ אם ילף מכח קרא דאסון שפיר י״ל דדוקא במזיד פטור דאיכא אסון, משא״כ בשוגג דליכא אסון שפיר מצינו לומר דחייב בתשלומין בחייבי כריתות עיי״ש, ונקדים עוד הקדמה א׳, דהנה בירושלמי כתובות פרק אלו נעדות איתא התם פלוגתא בין ר״ש בן מנסיא לרנבה״ק, דלר״ש בן מנסיא חייבי כריתות כחייבי מיתת ב״ד, ורנבה״ק הי׳ עושה את יוה״כ כשבת לתשלומין, ואיכא בינייהו אשה נדה ואחות אשה, דלרנבה״ק דווקא חיובא דכרת דיוה״כ הוי דינו כשבת לענין תשלומין כיון דאין היתר לאיסורו, משא״כ נדה ואחות אשה כיון דיש היתר לאיסורן לא הוי כחייבי מיתת ב״ד לפטור מתשלומין, ולר״ש בן מנסיא הכל בכלל עיי״ש. והנה בש״ס כתובות דף ל׳ לא משמע כן, ורק דגם נדה ואחות אשה דמיא כשבת לתשלומין לרנבה״ק, דאמר ר״ח הכל מודים בבא על הנדה שמשלם קנס כו׳ לאפוקי מדרנבה״ק עיי״ש. וכבר העיר בזה בציון ירושלים שם, וכ׳ די״ל דדוקא נדה ולא אחות אשה, דבאחות אשה עדיין י״ל דגם לפי ש״ס דילן אינו פטור מתשלומין, ודבריו משוללי הבנה דמאי חילוק בין נדה לאחות אשה.

אמנם נראה לפימש״כ הקדמונים ז״ל בהא דחמץ בפסח דל״ה כיש היתר לאיסורו כיון דלשנה הבאה יחזור לאיסורו, וא״כ הכ״נ יש לחלק בין נדה לאחות אשה, דגבי נדה י״ל דהא תחזור לאיסורא, אף לכשתטהר כעת, מ״מ תחזור לאיסורא אח״כ, משא״כ באחות אשה דלאחר מיתת אשתו שפיר תהי׳ מותרת לעולם, וע״כ א״ש דברי הציון ירושלים הנ״ל. ואמנם ברש״י כתובות שם בד״ה ולאפוקא מדרנבה״ק מפורש יוצא דאף באחות אשה פטור לרנבה״ק עיי״ש.

ואמנם י״ל, דהנה בשיודי קרבן שם בירושלמי בהא דפליני ביש היתר לאיסורו אם פוטר מתשלומין לרנבה״ק, כ׳ דהדבר תלוי בהני תרי לימודא הנ״ל, דאם ילף מאסון, אין לחלק בין יש היתר לאיסורו או לא, דהא סוף סוף איכא אסון, משא״כ אם ילף מכח קרא דואם העלם יעלימו עיניהם מן האיש ההוא בתתו מזרעו למולך ונתתי את פני והכרתי אותו כו׳, א״כ י״ל דדוקא בגונא דמולך דליכא היתר לאיסורו שפיר פטור, משא״כ באיסור שיש לו היתר לאיסורו שפיר אין ללמוד ממולך עיי״ש. והנה בהצטרף ב׳ סברות הנ״ל, היינו סברת הפנ״י וסברת השי״ק הנ״ל, יולד לנו דבר נכון, דבאמת י״ל דאיכא לפנינו תרי קראי, ומה שלא גילה זה גילה זה, וע״כ שפיד איכא תרי לימודא על חייבי כריתות לפטור מתשלומין, ורק במקום דיש היתר לאיסורו ובשוגג אזי ממנ״פ חייב בתשלומין בכה״נ כיון דליכא בכה״ג שום לימוד לפטור כלל, דהרי מכח קרא דאסון הא ל״ש בשוגג כיון דליכא אסון (וכדברי הפנ״י), ואי מקרא דמולך הא באיסור שיש היתר לאיסורו ליכא למילף ממולך (וכדברי השירי קרבן הנ״ל), וא״כ שפיד בהא שכ׳ רש״י ז״ל בכתובות הנ״ל (בר״ה לאפוקי) דגם באחות אשה פטור לרנבה״ק, זהו דוקא במזיד שפיר דילף לי׳ מקרא דאסון הנ״ל, משא״כ בשוגג שפיר חייב באחות אשה בתשלומין כיון דליכא שום לימוד על זה וכד׳ הנ״ל.

ומעתה לפי הוצעה זו נחזי אנן בדברי רש"י פסחים כ"ט הנ"ל דקאי אהא דאמרינן שם דאוכל חמץ של הקדש דיש אומרים מעל וי"א לא מעל משום קלב"מ, והנה אף אם נאמר דחמץ חשיב כאין לו היתר לאיסורו כיון דלשנה הבאה יחזור לאיסורו, וכדברי הקדמונים שהבאתי, מ"מ אתי שפיר לפי מה שתמהו המפרשים שם דאיך יוכל לחייב משום חמץ כלל דהא אין איסור חל על איסור והרי קאי שם לר"ש דלית לי' איסור מוסיף וכולל כלל וכדברי רש"י שם דאתיא כר"ש עיי"ש, וא"כ לא מצי כלל להיות הקדש וחמץ ביחד דהא אין איסור חל על איסור, ובע"כ צ"ל דמשכחת בבת אחת דהיינו בגוונא שהקריש העיסה לכשתחמץ דאז שפיר הוי בת אחת ומורה ר"ש באיסור בת אחת דחל, א"כ לפי"ז שפיר בכה"ג לא שייך לומר שיחזור איסור דחמץ לשנה הבאה דהא בשנה הבאה אי אפשר לחול כלל איסורא דחמץ על ההקדש כיון דקדים לו ואין איסור חל על איסור, א"כ שפיר בכה"ג אי אפשר שחיובא דכרת בשוגג יפטרנו מתשלומין כיון דהוי כאחות אשה וכד' הנ"ל, וא"כ שפיר כ' רש"י ז"ל דבע"כ בהזיד בחמץ קמיירי ולא בשוגג, דבשוגג אי אפשר למיפטרנו אף לרנבה"ק, וא"כ לפי"ז סרה מהר כל הקושיות הנ"ל, דהתינח בחמץ בגוונא הנ"ל, משא"כ ביו"כ כיון דהוי איסור שאין היתר לאיסורו שפיר אף בשוגג פטור מתשלומין וא"כ שפיר קתני רלענין תשלומין זה וזה שווין, וממילא דמיושב גם התוס' הנ"ל, דביו"כ שפיר פטור לרנבה"ק אף בשוגג ורו"ק. ואם נאמר דחמץ באמת הוי דבר שיש לו היתר בפשטא ניחא וכד' הנ"ל, ולא צריך לרברי הציון ירושלים הנ"ל, משא"כ ביו"כ לא שייך לומר דיש היתר כיון דרק על הנוף מונח האיסור משא"כ בחמץ דמונח האיסור על החמץ שפיר חשוב יש היתר כמו בנדה ואחות אשה.

עור אציע פה הערה אחת שנתעוררתי בעיוני בסוגיא הנ"ל כעת לפום רהיטא, והוא לפי שיטת ריב"ם שבתוס' רי"ד שבת דההורג את הטריפה בשבת פטור ממיתה כיון דטריפה אינה חי' א"כ לית בי' משום נטילת נשמה, א"כ כל שוחט בשבת דחייב משום נטילת נשמה בע"כ החיוב הוא מראשית השחיטה ולא בסופו כלל דבסוף השחיטה כבר היא כמתה כיון דאיכא נקובת הוושט, וא"כ כיון דלענין ד' וה' אינו חייב אלא בסוף שחיטה למ"ד דאינה לשחיטה אלא לבסוף, עיין ש"ס פרק מרובה שם, א"כ שוב קשה דהרי החיוב מיתה קדים לתשלומין וא"כ האיך מצינן לפוטרו משום קלב"מ והרי לא הוי בבת אחת. ואך באמת הא איכא דעת כמה מהקדמונים דאף באם החיוב מיתה קדים לן מ"מ פוטר מתשלומין, ועיי' חו"מ סי' שנ"א. ואמנם במאי דפריך בהא דגנב וטבח ביו"כ דהרי חיובא דמכות יפטרנו מד' וה', בזה הדק"ל דראיך יוכל לפטרו משום קלבד"מ דהא חיובא דמכות משום שוחט ביוה"כ בע"כ הוא רק מתחילת שחיטה וחיובא דד' וה' היא לבסוף השחיטה א"כ לא בא בבת אחת, ובזה במכות לכ"ע בעינן שיהי' בבת אחת. [הן אמת כבר תמהו על רברי ריב"ם הנ"ל מש"ס דפסחים ע"ג, אך עיין בחיבורי הנ"ל סי' י"ג עייש"ה]. ואמנם מרברי תוס' ב"ק ע' ד"ה כמאן, מבואר דגם בחייבי מיתות אם חיוב מיתה בא לו מקודם התשלומין לא פטור מתשלומין (ועיין תוספתא ב"ק פ"ט).

ואמנם יש להקשות באופן אחר, בהא דאמרינן התם וכי תימא לוקה ומשלם אית לי' מת ומשלם לית לי' ולא והתניא גנב וטבח בשבת משלם ד' וה' דברי ר"מ עי"ש, ודילמא באמת כיון דאיכא חיוב מיתה מקודם לכן, לכך אינו פוטרו על אח"כ, והא דקתני במתני' דגנב וטבח ביוה"כ חייב (אבל בשבת פטור) י"ל דמיירי בחי' חצי קנה פגום וגם עור החיצון דהוושט הי' ג"כ נפגם עמו ובחתיכה אחת בא כולם בבת אחת חיובא דשבת וחיובא דד' וה', לכך דוקא ביוה"כ חייב משא"כ בשבת, משא"כ בהא דתניא גנב וטבח בשבת דחייב לר"מ ורבנן פוטרין, הייגו בשוחט סתם בהמה שנשחטה כדרכה ולא הי' חצי קנה פגום, וא"כ שפיר חיובא דמיתה בא לו מקודם לכן, ולא פטרו מד' וה', ובהא פליגי, דר"מ ס"ל דאינה לשחיטה אלא לבסוף, ורבנן ס"ל דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, וא"כ כיון דעכ"פ על תחילת השחיטה א"א לחייבו כיון דקלבד"מ א"כ שוב לא הוי וטבחו כולו באיסורא, משא"כ לר"מ דס"ל דאין לשחיטה אלא לבסוף, שפיר חייב כיון דחיוב מיתה בא לו מקודם חיובא דד' וה'. (ואמנם י"ל דאף בחצי קנה פגום, מ"מ חיוב מיתה דהשחיטה, היא רגע מקודם לכן), אמנם הא בש"ס פסחים ס"ג אמדינן דאחרים ס"ל דישנה לשחיטה מתחילה ועוד סוף, ומני אחרים ר"מ, הרי לך דד"מ ס"ל דישנה לשחיטה מתחילה ועוד סוף, והבן, וא"כ לק"מ. אך לדבא שם ס"ל לר"מ דאינה לשחיטה אלא לבסוף עי"ש.

ואמנם בעיקר הדבר שהעירותי בהא דאעל"מ, כעת נ"ל בפשטא דלק"מ, לפימ"ד בספר בית מאיר דהא דאעל"מ היינו שאח"כ ממילא נתבטלה הדבר, אבל חל עכ"פ כמו רגע, וא"כ שפיר נוכל לחייבו מכח השחיטה בד' וה' דאף דנתבטלה השחיטה מכח אעל"מ, מ"מ כיון דחל עכ"פ כמו רגע, שוב שפיר חייב בד' וה' וכמו בש"ס דב"ק ס"ח בהמוכר לפני יאוש דאף דלא אהני מעשיו מ"מ חייב, ואף שהיא פלונתא בין ר"נ ובין ד' ששת מ"מ הא קיימ"ל כר"נ עי"ש, מכש"כ הכא דאף דלא אהני מעשיו מ"מ כיון דרגע א' חל השחיטה, שפיר חייב בד' וה', והבן.

ונחזור לר' עפי"ד ריב"ם הנ"ל דבע"כ ליכא בשחיטה משום נטילת נשמה רק מתחילת השחיטה ולא בסופו וכמש"ל, הנה עפי"ז יש להעיר במש"כ הכדרו"פ להקשות דאיך חייב בד' וה' בגנב וטבח בשבת כיון דבע"כ מיידי בהתרו בו א"כ הוי מומר תיכף, ושחיטת מומר לא הוי שחיטה כלל, ומתרץ דמיירי בהתרו בו בסוף השחיטה. ולד' הנ"ל א"א לחייבו בסוף השחיטה כלל משום נטילת נשמה כיון דלאחר שהוא טריפה ליכא משום נטילת נשמה כלל. ואמנם י"ל לפי מה דאיתא בשבת ע"ה דלרב חייב אף משום צובע, א"כ שפיר י"ל דהחיוב הזה הוא גם בסופו, דגם בטריפה שייך משום צובע, עם דהדבר תלוי אם משאצל"ג חייב, עיין במפרשים, וא"כ שפיר נוכל לאוקמא שהתרו בו לבסוף השחיטה והיינו בחיובא דצובע. ומעתה לפימ"ש האחרונים (ועיין עט"ח חולין) לחלק דדוקא בצריך לאחרים למכור שייך משום צובע ולא בשוחט לעצמו, א"כ נוכל לחלק בהא דשוחט בשבת דתנינן במתני' דפטור מד' וה', ובברייתא קתני דחייב לר"מ

בר' וה', היינו רמתני' מירי בשוחט לעצמו, משא"כ בברייתא מירי בששוחט לאחרים. וא"כ עפי"ז סרה מהר קו' התוס' דלרבה דס"ל לר"מ דבקנם אף בחיוב מיתה חייב, א"כ איך מתרץ להני מתני', ולהאמור א"ש, רמפרש לה בכה"ג, וכמ"ש, וא"כ דוקא בשבת פטור כיון דהוי מומר, משא"כ ביוה"כ דלכמה פוסקים לא הוי מומר כלל, ודק דהש"ס קאזיל אליבא רמ"ר משאצל"ג פטור ולכך שפיר פריך, משא"כ לרבה י"ל דס"ל דמשאצל"ג חייב, ודו"ק.

מ"ש להעיר עפ"י ש"ס כריתות י"ח ריו"כ אינו מכפר על ממונא, א"כ הכ"נ מאי שייך לומר דהשעיר מכפר על השחיטה וע"י כן נפטור מר' וה', כיון דהוי ממונא, וכמו דיו"כ אינו מכפר על חטאות ואשמות משום דהוי ממונא. לא פגע ונגע בה כלל, דכאן אין אנו דנין על חיוב ד' וה' כלל, והרי גם בשאינו שוחט את הגניבה ורק דשחט סתם ביוה"כ בוודאי יכפר עליו השעיר, א"כ מאי לן בזה דיצמח על ידי כן ד' וה', כיון דבלעדי זה יו"כ מכפר, שפיר פטור מר' וה', וז"פ וברור למבין, ולפלא בעיני שלא הבין בעצמו זאת.

מה שתמה בהא דסי' י"א שם במש"ש דלא משכחת דמקדיש הב' שעירים בעוד השעיר א' במעי אמו כיון דבעינן שיהיו שניהם שווין, והרי רק לכתחילה בעינן זאת ואינו מעכב בדיעבד, וא"כ לפימ"ש הפר"ת יו"ד סי' ח' דהיכא דריעבד מותר אין מחמירין בספיקא לכתחילה, וא"כ שפיר מותר להקדיש לכתחילה על הספק שמא יהיו שניהם שווין, עכ"ד. — לא הבנתי זאת, דהרי דברינו שם סובבים לאמור דלא משכחת שעיר המשתלח רק בגוונא זו דמקדיש השעיר בתוך מעי האם, א"כ איך קאמר קרא דולקח ב' השעירים דדרשינן מינו' דבעינן לכתחילה עכ"פ שיהיו שניהם שוויין, כיון דלא משכחת כלל, ובע"כ דלא מירי בהכי, והבן.

מ"ש בשם הש"א בהא דחדש, דאמאי לא אכלו מצה מחדש בבואם אל הארץ, דהא גם קדלי דחזירא הי' מותר, ובהג"ה שם הלא גם חמץ הי' מותר להם כמו קדלי דחזירא. — יש לדון לפי"מ שראיתי באיזה ספר (ואינני זוכר באיזה ספר ראיתי סברא זו*), דהא דהותר קדלי דחזירא היינו רוקא איסור שאסור גם בעורו ביד נכרי, זאת הותר להם, ולא זולת, א"כ יש לפלפל בהא דילף דאב"י שאור דאכילה משאור דדאי' דשלך אי אתה אוכל אבל אתה אוכל חמץ של נכרי, א"כ שוב לא הותר להם חמץ כלל. ועיין ש"ס פסחים כ"ט ובתוס' שם בד"ה בדין, תמהו דא"א אם לא יהי' שלו בשעת אכילה עי"ש, ולהאמור א"ש דנפ"מ הי' לענין זה, והבן כי קצרתי בכל הנ"ל.

ז"ז מה שהאריך בח"ת מצא חן בעיני, ויהר"ש עליו שיתמיד בתוה"ק ויגדל וינשא למעלה כרצון ידידו,

שלום דוד

ידרוש בגיני בשלו' כ' אביו ה' המאוה"ג החו"ב כו' חסיד ועניו ירו"ש שי'.

---

*) כאן הוסיף בכתי"ק: אח"כ נזכרתי שבהגהות אמרי ברוך על הט"א כ' סברא זו.

בענין חייבי חטאות אין ממשכנין, ומצללה"נ

בן ציון הכהן
מאבד"ק סענפעטער
מח"ס שערי ציון ואבני ציון
ברוקלין, ניו יארק

בכריתות (דף י"א ע"ב) במתני', שנים אומרים אכל חלב והוא אומר לא אכלתי רבי מאיר מחייב חטאת וחכמים פוטרין, והקשו בתוס' לקמן (דף י"ב ע"א) סוף ד"ה או דלמא וכו' וא"ת היאך מחייב ר' מאיר והאמר לא אכלתי ובע"כ לא יביא חטאת כדאמר ב"ק (דף מ' ע"א) חייבי חטאות אין ממשכנין אותן, [והוא ממתני' ערכין (דף כ"א ע"א), וכבר דקדקו בר' התוס' שלא הביאו ממתני' דק מגמ' ב"ק, ועי' תוס' ד"ה (דף ו' ע"א) ד"ה יקריב יבמות (דף פ"ז ע"ב) ד"ה ר"מ וב"ב (דף מ"ח ע"א) ד"ה יקריב וכו'], וראיתי בקרבן אהרן (דף מ"ג ע"ב רפוס דעסוי) תמה על קושי' התוס', דהא ר"מ לא אמר אלא דחייב להביא קרבן ע"י העדים והכחשתו לא תועיל לו וא"כ הוא מחייבי חטאות, אבל אם לא רצה להביא אין ממשכנין אותו כשאר חייבי חטאות עכ"ל קושייתו ע"ד התוס', ובספר יקר הערך עמ"ס ערכין (דף כ"א ע"א) הוסיף להקשות דאטו בשביל דאין ממשכנין אותו לא יגלה לן ר"מ דעתו דס"ל דמדיני חייב, להורות לנו את חקי האלקים ואת תורותיו, כעין דמבואר בסנהדרין (דף ע"א ע"א) דבן סורר ומורה ועיר הנדחת ובית המנוגע לא היו ולא עתיד להיות ולמה נכתבו דרוש וקבל שכר ע"ש, והכ"נ ד"מ קמ"ל דמדיני חייב חטאת ומאי הקשו התוס'.

א') והנ"ל בזה, דהנה התוס' שם באותו הדיבור כתבו, דהא דאמרו ליה רבנן לר"מ דנאמן ופטור מחטאת דמה אם ידצה לומר מזיד פטור, וקשה הא אין אדם משים עצמו רשע כאיתא בסנהדרין (דף ט' ע"ב) וכתובות (דף י"ח ע"ב) וכ"ר, מ"מ באמר מזיד אכלתי חלב מהימן דאימר מתכוין לטובה שאינו רוצה להביא חולין בעזרה, וכ"כ התוס' ב"מ (דף ג' ע"ב) סוד"ה דבי חייא, מבואר דאם פטור מחטאת והביא הוי חולין בעזרה, וכן איתא בגיטין (דף כ"ח ע"ב) סוד"ה אבל חטאת מספיקא לא ליעול חולין לעזרה וב"ב (דף פ"א ע"ב) וליחוש דילמא לאו ביכורים נינהו וקא מעייל חולין לעזרה ובמנחות (דף פ' ע"ב) בספק תורה וכי מכניסין חולין לעזרה, [ועי' נזיר (דף כ"ט) בחטאת העוף הבא עה"ס, נדה (דף ע"ב ע"א) לא נביאהו לידי קרבן להקל ופירש"י להביא חולין בעזרה, ועי' רש"י גיטין (דף י"ט ע"א) ד"ה נעשה מעשה תוס' חולין (דף י' ע"ב) ד"ה אלא יבמות (דף כ"ה ע"ב) תוד"ה ואין אדם חגיגה (דף ד' ע"א) תוד"ה אלא טומטם כו' חי' הר"ן חולין (דף כ"ב) מהרש"א שבת (דף ע' ע"ב) בתוד"ה א"ל כו' טו"ז או"ח (סי' ש"מ סק"ב), ועי' רמב"ם (פי"א משגגות ה"ב) וז"ל יראה לי שאלו החייבים קרבן מספק אינן מביאין קרבן שמא יכניסו חולין לעזרה ע"ש], וא"כ כיון דהוא אמר לא אכלתי אף דלגבי דידן אינו מהימן, מ"מ לגבי' דנפשי' שוויא חתיכה

דאיסורא להביא הקרבן משום חולין בעזרה, וכעין זה כ' הפנ"י גיטין (דף נ"ד ע"ב) ד"ה היכן האמינתו וכו' ע"ש, ואף דהוא בעצמו אינו שוחט או מקריב הקרבן, מ"מ י"ל דכיון דלגבי כהנים אינו נאמן ומותרים לשחוט ולהקריב הקרבן א"כ לא הוי השליח בר חיובא ויש שליח לדבר עבירה לרבינא בב"מ (דף י' ע"ב) והוי כאלו הוא הקריבו, ואף דכהנים שלוחי דרחמנא, מ"מ הא מבואר בתוס' יומא (דף י"ט ע"ב) ד"ה מי איכא מידי וקירושין (דף כ"ג ע"ב) ד"ה דאמר כו' דהוי נמי שלוחי דידן, ועי' חי' הרשב"א קידושין (דף כ"ג) דבשחיטה לכ"ע שלוחי דידן ועי' שו"ת נוב"י מה"ק אה"ע (סי' ע"ו) ועי' רש"י פסחים (דף ז' ע"ב) רפסח וקדשים בעינן בהו דוקא שחיטת בעלים או שלוחיהם, [ועי' פנ"י ומקנה קידושין (דף מ"א ע"ב) ושו"ת טיב גיטין (סי' א')], וא"כ כיון דהשליח לאו בר חיובא הוי כאלו הוא שחט הקרבן ולדידי' רברי ליה דלא אכל הוי חולין בעזרה דבאין השליח ב"ח ישלד"ע לרבינא, ועי' חידושי טיב גיטין (דף ל"ב ע"ד מדפה"ס) דכהנים כיון דע"כ מוכרחין לעשות השליחות הו"ל כחצר דיש שליח לד"ע ע"ש ובשו"ת בי"צ יו"ד ח"ב (סי' קע"ב אות ו'), וא"כ בין לרבינא דבחצר ישלד"ע דלאו בר חיובא בין לר' סמא דבחצר דבע"כ מותיב בה ישלד"ע, הכא בכהנים דל"ה בר חיובא כנ"ל וג"כ הא מוכרחין לעשות השליחות, שוב יש שליח לדבר עבירה והוי כאלו הוא בעצמו הביא חולין בעזרה, וכיון דאמר לא אכלתי חלב ופטור מקרבן אף דלגבי דידן אינו מהימן, מ"מ לגבי' דנפשי' שוויא חתיכה דאיסורא ואסור ליה להביא הקרבן משום חולין בעזרה, ושפיר הקשו התוס' דבע"כ לא יביא החטאת.

ב') ועור י"ל דהא הסמיכה היא בבעלים ולא ע"י שליח, כדאיתא במנחות (דף צ"ג ע"ב) ידו ולא יד שלוחו, והוי כמו תנופה דאיכא איסור חולין בעזרה כמבואר בתוס' ב"ב (דף פ"א ע"ב) ד"ה ודלמא ומנחות (דף פ' ע"ב) ד"ה וכי דתנופה דהוי כעין עבודה איכא איסור חולין בעזרה והכ"נ סמיכה, ומצאתי כן בגליון הש"ס לרע"א חגיגה (דף ד' ע"א), ושפיר כ' התוס' רבעל כרחך לא יביא חטאת, כיון דאמר לא אכלתי שוויא אנפשי' חתיכה דאיסורא ואסור להביא קרבן משום חולין בעזרה, כיון דהסמיכה הוא בבעלים והוי לדידי' חולין בעזרה, ומיושב קושי' הקרבן אהרן דליכא למימר דר"מ דיני קמ"ל דחייב קרבן אף אם לא ירצה להביא הוי כשאר חטאות דאין ממשכנין, דז"א דהא מדינא אסור להביא הקרבן רשוויא אנפשי' חתיכה דאיסורא והוי חולין בעזרה לרירי', וקושי' התוס' לא קשה רק אי חייבי חטאות אין ממשכנין אותן, דאי ממשכנין אין עליו איסור חולין בעזרה רכון דכופין אותו להביא הקרבן א"כ אונס הוא, כמ"ש התוס' שבת (דף ד' ע"א) ד"ה קודם גבי דריית הפת כיון דאסרו חכמים פטור מסקילה דהוי אנוס, ועי' כ"מ (פ"ג מחו"מ סוף ה"ח) ומנ"א (סי' תמ"ו סק"ב) דכיון דרצונו הי' לבערו אלא שחכמים אסרוהו אינו עובר עליו ראונס הוא, [ועי' פר"ח (סי' תל"ד סק"ב) שו"ת חות יאיר (סי' קס"ר) שו"ת נחלת שבעה (סי' מ"ו) בית אברהם אה"ע (סוס"י מ"ט) השיב משה אה"ע (סי' ע' אות כ"ה) מהר"ם מינץ (סי' ח') שמן רוקח ח"ב או"ח (סי' ו") ד"ה ואשר מהרי"א אסאר או"ח (סי' ס"ט) ושם חיו"ד

(סי' שס"ז) תפארת יוסף או"ח (סוס"י ל"ד) עמק יהושע (סי' כ"ד) עונג יו"ט יו"ד (סי' צ"ו) ושו"ת ארץ צבי תאומים או"ח (סוס"י ל"ט)], וא"כ אי חייבי חטאות ממשכנין דהיינו שכופין אותו ליכא איסור חולין בעזרה דהוי אונס, אך כיון דאין ממשכנין ול"ה אונס בע"כ לא יביא חטאת, דהא יודע בעצמו דאינו חייב חטאת והוי חולין בעזרה, דשוויא אנפשי' הקרבת החטאת לחתיכה דאיסורא ואסור להביאו משום חולין בעזרה, ומיושב קושי' הקרבן אהרן לנכון.

ג') והנה בתוס' ר"ה (דף ו' ע"א) ד"ה יקריב אותו וכו' כתבו דאחרי שכבר עבר בבל תאחר גם חייבי חטאות ואשמות ממשכנין אותו, וכ"כ בחי' הר"ן שם והרמב"ן במלחמות רפ"ד דב"ק (דף ל"ו ע"ב) הובא במל"מ (פי"ד ממעה"ק הי"ז) וכן דעת פי' הרא"ש נדרים (דף ד' ע"א) כמ"ש בקרן אורה שם, וצריך להבין הטעם דלאחר שעבר בב"ת ממשכנין, וי"ל דהנה בתוס' ב"ב (דף מ"ח ע"א) ד"ה אילימא הקשו, על הא דגמרינן שם מיקריב אותו מלמד שכופין אותו דתלי' וזבין זביני' זביני, והקשו התוס' הא הוי תלי' ויהיב, ותירצו דהא יש לו כפרה תחת הקרבן וקונה הכפרה ע"ש, וכתב בנתיבות המשפט (סי' ט' סק"ב) בפירוש דבריהם דחיוב מצוה חשיב כקבלת זוזי, וה"ה חיוב כפרה נחשב זוזי דהוי מצוה ואגב אונסי וזוזי גמר ומתרצה ע"ש, ויש להעיר לפי"מ דמבואר בקצות החושן (סי' ש"ו סק"ז) דברכה אף דהוא מערך עשרה זהובים אפ"ה לא חשיב שכר לגבי שומר שכר משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, והביא ראי' משבועות (דף מ"ר ע"ב) דרב יוסף קאמר דמרויח פרוטה לעני, ותיפוק ליה רמצוה לחודי' בלא ברכה נמי הוי עשרה זהובים כמבואר בחולין (דף פ"ז ע"א), אלא ודאי דאין זה שכר דמצות לאו ליהנות ניתנו עכ"ד, וא"כ הכ"נ היאך נימא דחיוב מצוה הוי כקבלת זוזי ואגב אונסי וזוזי גמר ומקנה הא מצות לאו ליהנות ניתנו, וזה העדה עצומה לכאורה.

אך י"ל לפי"מ שראיתי בשו"ת עטרת ישועה מהגה"ק מדזיקוב זצ"ל (סי' ד' אות ג') שיצא לחדש, רבעולת ושלמי נדר ונדבה לא שייך ענין מצות לאו ליהנות ניתנו, דרש"י מפרש בר"ה (דף כ"ח ע"א) ד"ה לאו ליהנות ניתנו דלעול על צואריהם ניתנו, וא"כ נדרים ונדבות כיון דעיקרו בא מנדבת לבו, ואף דלאחר שכבר נדר שוב יש לו כבר דין חובה, מ"מ כיון דמתחילה בא ע"י נדבה דנינן ליה גם השתא כנדבה, וכמו שסבר ר"מ סברא זו בש"ס זבחים (דף קי"ז ע"א) בקרבן נזיר, ע"ש שתי' בזה דברי הרמב"ם (פ"ה מאיסור מזבח ה"ט) דס"ל דבקרבנות מצות ליהנות ניתנו, דלא כתוס' חולין (דף ק"מ ע"א) ד"ה למעוטי וכו', [ואף דבמה"פ על הירושלמי (פ"א דפאה ה"א) כתב דגם בהקדש אף דאינו מצווה להקריש שייך מצללה"נ אך בעטרת ישועה שם כתב כן בדעת הרמב"ם, ובגוף החידוש דבמצוה שאינה חיובית לא שייך מצללה"נ עי' ספר חיים (סי' כ"ה) ד"ה והנה ובערך ש"י או"ח (סי' כ"ב) דס"ל כן וכ"כ בחקרי לב יו"ד(סי' ט"ז), ובפרמ"ג או"ח (ס' י"א א"א ס"ק י"ב) והביא מד' הכ"מ (פ"א מציצית הל' י"א) דגם באינה חיובית שייך מצללה"נ, ובדע"ת יו"ד (סי' י' אות א') דחה הראי'

מהכ"מ דשאני ציצית דעכ"פ בעידן דותחא עונשין כמבואר במנחות (דף מ"א ע"א) ותוס' שם ותוס' פסחים (דף קי"ג ע"ב) ד"ה ואין לו וכ"ד, אבל בעלמא מצוה שאינה חיובית ליהנות ניתנו, וע"ע בפלתי (סי' י' סק"נ) מלה"ר מצללה"נ (אות ח') שו"ת שואל ומשיב מהרו' ד' ח"ב (סי' קכ"ח) ושם מהרו' ח' (סי' מ"ה), ע"ש שתי' בזה קושי' הברית אברהם או"ח (סי' ג') ושו"ת חת"ס יו"ד (סי' ס"ט) הנודע, וע"ע מגן גבורים (סי' י"א ס"ק י"ז) מחנה חיים ח"א (סי' כ"ב) שו"ת מהרש"ם ח"ה (סי' מ"ו) ושו"ת מחזה אברהם או"ח (סי' ס"א) ד"ה ועפמ"ש], וא"כ שפיר כתבו התוס' ממשכנין דחייבי עולה ושלמים דממשכנין הוי תלי' וזבין, דבנדרים ונדבות דבא מנדבת לבו ואינו מצוה חיובית לכ"ע מצות ליהנות ניתנו, וחשיב כקבלת זוזי דאגב אונסי וזוזי גמר ומקנה, וז"פ וברור.

ומה מאור מיושב בזה הא דמבואר במתני' ערכין (דף כ"א ע"א) חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן, ולפי דברינו י"ל דכיון דחטאות ואשמות הויין מצות חיוביות דקוי"ל בזה מצות לאו ליהנות ניתנו, שוב א"א למשכנו בעל כרחו דהוי כתלי' ויהיב כקושי' התוס' ב"ב (דף מ"ח) הנ"ל, דבזה ליכא למימר כתי' התוס' כפי הסבר הנתיבות (סי' ט') הנ"ל דמשום המצות דחיוב כפרה חשיב כקבלת זוזי, דז"א דהא בחטאות ואשמות דהויין מצות חיוביות מצות לאו ליהנות ניתנו ולא חשיב כשכר וקבלת זוזי כד' הקצוה"ח (סי' ש"ו) הנ"ל, וחייבי עולות ושלמים דהוי נדרים ונדבות שאני דמצות ליהנות ניתנו בה והוי המצוה כקבלת זוזי ואגב אונסי וזוזי גמר ומקנה, משא"כ חייבי חטאות ואשמות דמצללה"נ הוי כתלי' ויהיב ואין משכינין בע"כ כקושי' התוס' ב"ב הנ"ל וא"ש.

ומעתה מיושב היטב בשיטת התוס' ר"ה (דף ו') והרמב"ן במלחמת ב"ק (דף ל"ו) ועור ראשונים הנ"ל, דלאחר שעבר בבל תאחר אף בחייבי חטאות ואשמות ממשכנין, ולכאורה אינו מובן הטעם, ולפי דבריו י"ל דהנה ריטב"א ד"ה (דף כ"ח) ורשב"א ור"ן סוכה (דף ל"א ע"ב) הקשו על הא דקוי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו הא יש לו שכר מצוה, ותירצו דהוי רק גרם הנאה דמותר באיסורי הנאה. [ועי' בענין גרם הנאה בשו"ת חות יאיר (סי' מ"ו) שו"ת שב יעקב ח"א (סי' נ') שו"ת חת"ס חיו"ד (סי' ק"ל) שו"ת קול ארי' (סי' ס"ג) ושו"ת נחלת בנימן (סי' ק"ל), וע"י בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד (סי' שמ"ג שמ"ד)], ופי' בשו"ת בית יצחק או"ח (סי' נ"ו אות ה') דשכר מצוה הוי רק גרם הנאה, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא כדאיתא בקידושין (דף ל"ט ע"ב) וחולין (דף קמ"ב ע"א), ע"כ הוי שכר מצוה רק גרם הנאה כמבואר בפסחים (דף כ"ט ע"ב) דחמץ לר"ש דמותר בהנאה לאחר הפסח הוי רק גורם לממון וע"ש בפירש"י ר"ה רכולי עלמא וכו', וכ"כ בספר החיים (סי' תקפ"ו רף ג"ו ע"ג) ובשו"ת שו"מ מהרו' ד' ח"א (סי' קכ"ח) בפי' דברי הראשונים הנ"ל דהוי רק גרם הנאה, משום דשכ"מ בהאי עלמא ליכא, והגה בבכור שור ב"ב (דף ט' ע"ב) הובא בפרמ"ג פת"כ (ח"ר אות ח') מבואר הטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, משום דאם מבטל המצות עשה ליכא עונש בהאי עלמא ע"כ ליכא שכר בהאי עלמא אם מקיים העשה, וא"כ

בל"ת דאיכא עונש אם עובר שוב איכא ג"כ שכר בהאי עלמא אם מקיימו ע"ש, ובבית יצחק שם פי' בזה ד' הרז"ה הובא בר"ן ר"ן (דף כ"ח) דבמצות דרבנן ליהנות ניתנו, משום דבמצות דרבנן איכא ל"ת דלא תסור ובל"ת איכא שכר בהאי עלמא ע"כ מצות דרבנן ליהנות ניתנו ע"ש, ועי' כלי חמדה וירא (דף כ"א ע"ג), וא"כ א"ש הא דבעבר בבל תאחר ממשכנין דהא מבואר בר"ה (דף ו' ע"ב) כיון שעבר עליו ג' רגלים בכל יום ויום עובר בבל תאחר, וא"כ ע"י שממשכנין אותו ומקריבין הקרבן איכא שכר בהאי עלמא ראינו עובר עור על ל"ת דב"ת, ושוב כיון דאיכא שכר בהאי עלמא מצות ליהנות ניתנו, ושפיר כתבו התוס' דלאחר שעבר בבל תאחר ממשכנין שלא יעבור עוד בב"ת, רבזה יש שכר בהאי עלמא ומצות ליהנות ניתנו, וחיוב מצוה כה"ג רליהנות ניתנה הוי כקבלת זוזי והוי תלי' וזבין, ומיושב רברי התוס' והראשונים דלאחר שעבר בבל תאחר ממשכנין וכופין אותו בע"כ, דאגב אונסי וזוזי גמר ומקנה, וזה נחמד בעזהי"ת.

ד') ובדברינו יש ליישב דברי הקצות החושן (סי' ט' סק"א) שכתב שם וז"ל, ובזה ניחא ליישב קושיית הראשונים שהקשו בהא דאמרינן חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותו כיון דלכפר קאתי, והקשו דהא כיון דאמר רוצה ניחא ליה וא"כ נימא רכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ועי' בחי' הרמב"ן ב"ב (דף מ"ח) ובתוס' שם, ולפי מה שכתבנו ניחא, רגבי עולה כופין שיאמר רוצה אני דהוא להקנות דהיינו שיקרישנו לגבוה והוא להקנות ותו אין צריך דעתו, אבל בחטאות ואשמות בעינן רצון בעלים בכפרה, ואי לא ניחא להו בכפרה לאו כלום ואין לכופ אותן על זה, דאינו להקנות אלא כמו לקנות ראפי' תליוה לקנות לא נמר לקנות עכ"ל הקצוה"ח, ותמה עליו בשו"ת באר יצחק חאה"ע (סי' י' ענף א') ובנחל יצחק חו"מ (סי' ט' ענף ב') מרברי התוס' יבמות (דף פ"ז ע"ב) וכריתות (דף י"ב ע"א) הנ"ל רמבואר שם באמרו לו שנים אכלת חלב והוא אמר לא אכלתי רלר"מ ממשכנין אותו להביא חטאת וכ"כ השטמ"ק ערכין (דף כ"א ע"א אות ה') ולא חשיב אנסוהו לקנות, ומבואר רגם בחטאת שייך ממשכנין אותו להביא חטאת וזה קושי' עצומה ע"ד הקצוה"ח, וגם בקצוה"ח (סי' כ"ח סק"א) אזיל בשיטתו הנ"ל ראין ממשכנין לעולם בחייבי חטאות ואשמות ע"ש, וקשה מר' התוס' כנ"ל.

ולפי רברינו י"ל כן, רהה עיקר הטעם דאנסוהו לקנות לא אמרי' דגמר וקונה, משום דרק בלהקנת אמרי' אגב אונסי' „וזוזי" גמר ומקנה, משא"כ בלקנות ליכא זוזי רק אונסי' ובזה לא אמרי' רגמר וקונה כמבואר בנתיבות (סי' ט' ס"ק ב') שם, וא"כ לכאורה לאחר זמן בל תאחר דעובר בכל יום וכופין אותו שלא יעבור בבל תאחר, ושלא יעבור בל"ת איכא שכר בהאי עלמא ומצות ליהנות ניתנו והוי כקבלת זוזי וכנ"ל, ושוב י"ל אגב אונסי' וזוזי, גם לקנות מהני דגמר לקנות, אך בבכור שור שם כתב הטעם דבל"ת איכא שכר בהאי עלמא משום דיש עונש אם עבר ע"ש, וא"כ הא בבל תאחר אין לוקין כמבואר ברמב"ם (פי"ד ממעה"ק הל' י"ג) דהוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין, וכיון דליכא מלקות בעבר ליכא שכר בהאי עלמא במקיים הל"ת, אך זה שייך למ"ר לשאב"מ אין לוקין וכן קיי"ל, משא"כ לר"י דלשאב"מ לוקין שפיר י"ל רכופין אחר זמן בל תאחר, כיון דאיכא

שכר שלא יעבוד בבל תאחר וכה"ג מצות ליהנות ניתנו והוי כקבלת זוזי ואגב אונסי' וזוזי גמר וקונה, והנה בחקר הלכה לבעל אור חדש (דף פ"ב ע"ד רפוס ווין) כתב דר"מ ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין כר"י, וכן מוכח דבמכות (דף ד' ע"ב) קאמר דר"י יליף לשאב"מ לוקין ממוציא שם דע, ורחה מה למוציא שם דע שכן לוקה ומשלם ע"ש, וא"כ ד"מ דס"ל שם דבכל התורה לוקה ומשלם ועי' כתובות (דף ל"ג ע"ב) וב"ק (דף ע"א ע"א) וכ"ד, שוב לדידי' מוכח ממוציא שם רע בכל התורה דלאו שאין בו מעשה לוקין, וא"כ מיושב ד' הקצה"ח דשפיר כתב דלפי"מ דקיי"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין, שוב אין ממשכנין כלל בחייבי חטאות ואשמות אף לאחר זמן בל תאחר, דהוי תליוה ויהיב כיון דליכא זוזי, ואי דמשום מצוה שלא לעבור בבל תאחר ובלאו הא מצות ליהנות ניתנו לפי"ד הבכור שור וכנ"ל והוי כקבלת זוזי, וכה"ג גם בתי' לקנות אגב אונסי' וזוזי גמר וקונה, זה אינו דהא בבל תאחר אין לוקין דלשאב"מ אין לוקין וליכא שכר בהאי עלמא ומצללה"נ, ול"ה זוזי דנימא דגמר וקונה וכנ"ל, אבל התום' ביבמות (דף פ"ז) וכריתות (דף י"ב) הא קאי לד"מ דס"ל לשאב"מ לוקין כמו שכתבנו, א"כ לדידי' שפיר כופין וממשכנין שלא לעבוד בבל תאחר, דכיון דלדידי' איכא שכר בהאי עלמא דבאינו עובר בהלאו דב"ת א"כ מצות ליהנות ניתנו והוי כקבלת זוזי, ואגב אונסי' וזוזי גמר וקונה כמו בלהקנות וכנ"ל, ועי' בשו"ת חת"ס חיו"ד (סי' רמ"ב) שפי' דברי התום' בכריתות (דף י"ב) ויבמות (דף פ"ז), דסבירא להו כרבריהם בר"ה (דף ו') דממשכנין בחטאות ואשמות לאחר זמן דבל תאחר, ועי' שו"ת חת"ס חו"מ (סי' כ"ב), וא"כ י"ל דבאמת כוונת התום' דלר"מ ממשכנין בחייבי חטאות ואשמות היינו לאחר שעבר בבל תאחר, דלדידי' לוקין בב"ת וליהנות ניתנו והוי כקבלת זוזי ואגב אונסי' וזוזי גמר וקונה, ומיושב דברי הקצוה"ח בדרך נכון, ודו"ק.

בענין פתיחת נקב השקה במקוה חמה בשבת

יוסף פדווא
ר"מ ומו"ץ בלונדון

שיעור החום שחשיב בישול, מבואר במס' שבת דף מ' ע"ב שכדיסו של תינוק נכוית בו, ועיין פרמ"ג יו"ד סי' ס"ח ס"ק ט' ד"ה הדין הא', שהוא כריסו של תינוק בן יומו, ונראה דעתו שכיון שאין מבואר באיזה תינוק מיידי, אמדינן שלא בא לסתום דאין אנו יודעין באיזה תינוק מיידי, לכך מפרשינן דמיידי בתינוק בן יומו. ועיין פתחי תשובה יו"ד סי' ק"ה ס"ק ז' שהביא מהבכור שור, דכיון דאנן לא בקיאין בשיעור כריסו של תינוק נכוית, לכך עכ"פ במידי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד שיצא הספק מלבו. אמנם באו"ה כלל ל"ד דין כ' הובא בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קצ"ז כתב, ששיעור יד סולדת היינו שיד של אדם בינוני נכוית בו, וצ"ע דהא בגמ' מבואר כריסו של תינוק נכוית, ונראה לישב על פי המבואר בספר משפטיך ליעקב בתשובת הגר"י גרינוואלד שליט"א הרב מפאפא דפירוש כריסו של תינוק נכוית, היינו שנעשה חבורה וכויה, ולפ"ז היינו

שיעורא שיד אדם בינוני נכוית אבל אינו נעשה חבורה, אבל למעשה יש להחמיר כהפמ"ג ושאר אחרונים, דשיעור יד סולדת היינו כריסו של תינוק בן יומו נכוית*).

והנה הלכה פסוקה בשו"ע או"ח סי' שי"ח סעיף י"א אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמין אע"פ שהוא כלי שני אין נותנים לה מים צונן, והוא שיטת התוס', אם כן במקוה חמה אסור לפתוח את נקב ההשקה, שהרי מכנים מים צונן במקוה. ועיין לבושי שרד על המג"א ס"ק ל"ד שכתב דדעת הטור דאמבטי מכח רבייתן מבשל מדאורייתא אף שהוא כלי שני, והוא חידוש נפלא. ועיין לשון הטור שכתב, דכיון שהם לרחיצה סתמא חמין הם הרבה, אבל הלבושי שרד הוסיף מכח רבייתן, ולפי דברי הלבושי שרד יובן דברי התוס' בשבת דף מ"ב ע"א ד"ה אבל, שכתבו דאמבטי איירי בכלי שני וכתבו ואתי לאפלוגי בכלי שני בין כוס שהוא לשתייה לאמבטי לפי שחמין הרבה ואיכא למיגזר דהרואה אותן חמין כל כך סבור דכלי ראשון וכו' עכ"ל. ואינו מובן, דעינינו דואות דלשתייה גם כן אדם לוקח חמין הרבה, אך יש לפרש דברי התוס' כהלבושי שרד דחומרת אמבטי היא דמפני רבייתן מחזיק חומו, ולכך נראה יותר ככלי ראשון. גם יובן מחלוקת הגמ' בספל אי דינו כאמבטי, דספל גדול מכוס אבל קטן מאמבטי, ולכך הוי מחלוקת אי הוה כאמבטי.

ועתה יש לברר דין המקוה לענין בישול באופן החימום הנהוג היום, שמכניסים מים קרים למקוה ונתחמם על ידי הרעדיעטור. — הנה מקודם יש לברר דין הרעדיעטור, דודאי אין לחשוב כל הצינורות המחוברין אל הבאילער דין כלי ראשון. ונראה לפי המבואר בתוס' שבת דף מ' ע"ב דגדר כלי ראשון מתוך שעמד על האש דופנותיו חמין, אם כן יש לדון דמה שנתחמם על ידי האש הוי כלי ראשון ומה שלא מושפע מהאש אין דינו ככלי ראשון, אם כן כל הצינורות שאין מתחממים על ידי האש אין דינם כלי ראשון, ויש לדון מהו דין המים חמין כשעוברין את הצינור כיון דמחוברין אל כלי הראשון.

ונראה מפתח לזו השאלה, דברי התרומת הדשן סי' קפ"א הובא ברמ"א יו"ד סי' צ"ב סעיף ז' והתם מירירי בזחילה של חלב שנזחל על הכירה אל הבשר, ופסק כיון שהזחילה מחובר אל הקדירה של חלב דינו ככלי ראשון, והוכיח דינו מגמ' שבת דף מ' ע"ב אמר ר' יצחק בן אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי וא"ל טול בכלי שני ותן, ועיין רש"י ד"ה בכלי שני שכתב דהך אמבטי שהחמין נמשכין לה מן המעין חשיב לה ככלי ראשון שנרתחו בו שאע"פ שהעבירו מעל האור מבשל וכו' עכ"ל, הרי מבואר ברש"י דהאמבטי היה נמשך מן המעין ודינו ככלי ראשון, ומוכח דזחילה המחוברת אל כלי הראשון דינו ככלי ראשון, ועיין בתרומת הדשן שיש סברא לחלק דשאני חמי טבריה דטבעו בקרקע ולכך אין הקרקע מצננו, אמנם הוכיח מן הגמ' דאין חילוק, דפסקו של רבי היה, טול בכלי שני, ובגמ' מוקים לה בחמי טבריה משום דבחמי האור אסור רחיצה, משמע דעצם הפסק אתי שפיר בחמי

*) עיין בזה בשו"ת עמודי אש (להג"ר ישראל אייזנשטיין) סי' ה' אות י', וגם בסוף הספר בהשמטות ותיקונים.

האור, הרי דאף חמי האוד דין כלי ראשון עליו אף דנמשך מן הכלי ראשון אל האמבטי, כיון דעדיין מחובר אל הכלי ראשון, ולפי זה אסור לפתוח את נקב ההשקה כשהמקוה חם מחשש איסור בישול, שהרי כשפותח את נקב השקה, נכנסין מים קרים מהבור ונתחמם על ידי הרעדיעטור דרינו ככלי ראשון כדמבואר בתרומת הדשן.

אמנם הרמ"א ביו"ד סי' צ"ב סעיף ז' פסק דעירוי שלא נפסק הקילוח דינו כעירוי מכלי ראשון ואין אוסר יותר מקליפה, וצע"ג דהלא בתרומת הדשן מבואר דדינו ככלי ראשון, וכן מוכח מהראייה שהביא מאמבטי, דאילו דינו כעירוי ואין אוסר יותר מקליפה היה מותר להניח פך באמבטי מפני שחרסי הפך הם קליפה ואין השמן מתבשל. ואחר מן החבורה ר' נח מרקוביץ הי"ו חילק, דהגמ' מיירי להניח פך באמבטי, וזהו אסור דהאמבטי דינו ככלי ראשון כיון דמחובר אל המעיין, אבל הרמ"א מיירי דהזחילה של חלב הלכה אל הקדירה של בשר וזהו עירוי, דהקדרה במקומה עומדת והעירוי מכה עלי', והתרומת הדשן סבירא ליה דעירוי שלא נפסק הקילוח דינו ככלי ראשון כדמבואר ברעק"א סי' צ"ב סעיף ט' ולכך לא חילק.

אמנם הסברא קשה דמאחר דהעירוי נשאר כלי ראשון כיון דמחובר עם הכלי ראשון, למה לא יאסור יותר מקליפה, כיון דנשאר כלי ראשון אף אחר דנח, וכן מוכח בתוס' עבודה זרה דף ע"ד ע"ב ד"ה דרש, דהא דאין עירוי מבשל בכולו משום דתתאי גבר, ולפי זה באופן זה דמחובר אל הכלי ראשון, דדין כלי ראשון עליו, יאסור בכולו אף בעירוי, ודברי הרמ"א צע"ג. ולפי דברי הרמ"א, מצד איסור בישול אין איסור לפתוח את נקב ההשקה שהרי הרעדיעטור עצמו הוי קליפה ואין מבשל המים, אבל בודאי יש הידור לחשוש לשיטת ר"ת בתוס' ע"ז דף ע"ד ע"ב דעירוי מבשל בכולו, ובפרט דכן סבירא ליה למהרא"י בתרה"ד, דלשיטה זו יש איסור בישול לפתוח את נקב ההשקה דהרעדיעטור דינו כעירוי ומבשל בכולו.

ויש לחקור בבישול על ידי ארי קיטור, ואופן הבישול הוא שישנה מכונה ששם נרתחים מים ונוצר משא של ארים והארים מובלים על ידי צינורות לקדירות גדולות שיש לקדירות כותלים כפולים והאר הרותח נכנס לבין הכותלים ועל ידי זה נרתחים המאכלים ומתבשלים, מהו דינו לענין שבת אם יש בו חיוב חטאת, דלכאורה דינו כעירוי שלא נפסק הקילוח, ודעת הרמ"א שאין מבשל יותר מקליפה נמצא שלא עשה שום בישול דחרסי הקדירה הם הקליפה, וזהו דבר מוזר, שמבשל בו כל דבר כרגיל, ואין חייב משום בישול.

והנראה דאיתא בשבת דף קמ"ה ע"ב חוץ מן המליח הישן וקוליים האספנין שהרחתן זו היא גמר מלאכתן, הרי אנו לומדין דקוליים האספנין דנתבשל בעירוי חייב גם על ידי עירוי, ולפ"ז היכא דנתבשל בישול גמור חייב משום בישול אף דנתבשל על ידי ארי קיטור, ולפי כללי הלכה אין בו בישול, מ"מ כיון דבמציאות נתבשל, חייב משום בישול. ומצאתי בעזהי"ת דברים אלו מבוארין ברשב"א וריטב"א שבת דף מ' ע"ב, דקאמרינן שמע מינה תלת שמע מינה שמן יש בו משום בישול וש"מ כלי שני אינו מבשל ורש"י גרס וש"מ הפשרו זהו בישולו, והקשו הרשב"א והריטב"א דאם הפשרו זהו בישולו אין לחלק בין כלי ראשון

לכלי שני וחייב אף בכלי שני, והוכחתם מקוליים האספנין, לכך נרסו הפשרו לא זהו בישולו, ולכך מותר בכלי שני.

ונראה ליישב נירסת רש"י, דהנה לשון המשנה (שבת קמ"ה) חוץ מן המליח הישן וקוליים האספנין שהדחתן זו היא נמר מלאכתן ומבואר בהדיא ברש"י דהחיוב משום בישול, וקשה הלשון זו היא נמר מלאכתן, ונראה מוכח דהיכא דנתבשל לנמרי אז חייב אף בעירוי וכלי שני, אבל היכא דלא הוי בישול נמור במציאות סבר רש"י דאין חייב רק בכלי ראשון, ולכך בהפשר שמן דאינו בישול נמור סובר רש"י דאין חייב רק בכלי ראשון אבל היכא דהוה בישול נמור מודה רש"י דאין חילוק בין כלי ראשון לכלי שני. ולפי זה במבשל על ידי אדי קיטור, כיון דנתבשל בישול נמור, גם לרש"י חייב. ויש לדון בפותח נקב השקה, דנכנסין מים קרים ונתחממים על ידי הרעדיעטור, יש חשש דאורייתא, דכיון דנתחמם אין חילוק אם דינו ככלי ראשון או ככלי שני, כדמבואר ברשב"א וריטב"א הנ"ל.

היוצא מדברנו דלפתוח את נקב ההשקה כשהמקוה חמה, יש איסור ברור דרבנן מדין אמבטי, וקרוב לאיסור בישול דאורייתא כדמבואר. אמנם אם ההשקה נופה אסוד מדרבנן משום מתקן, עיין בנידולי טהרה על יו"ד סי' ד"א סעיף נ"ב דתלוי במחלוקת, דלהרא"ש דסובר דאחחר דנעשה ההשקה יכול שוב לפקקו ונשאר כשר, אם כן השקה מדין זריעה אסור לעשות השקה למים שאובין בשבת דהוי מתקן, אבל לדעת הראב"ד דאין כשר רק בשעה שההשקה קיימת, אם כן ההשקה היא מדין תערובות דנתערבין המים ונעשין אחד, אם כן אין איסור, דאין עושה תיקון בעצם, רק מערב המים.

והיות וכבר התחלנו בירור רברי התדומת הרשן, אוסיף קצת הערות בבירור התה"ד. דיש לעיין אם הדין שמחדש התה"ד שהזחילה המחוברת אל הכלי הראשון דין כלי ראשון עליו, אם הוא דוקא בכ"ר העומד על האש דכח האש מחממו, או אף בכל כלי ראשון הדין כן, עיין בפרמ"ג יו"ד סי' צ"ח שפ"ד ס"ק י"ח שמצא סתירות בפוסקים, אמנם ביד יהודא סי' צ"ב צ"ק מ"ז החליט שהוא מחלוקת, דהאו"ה סבירא ליה בדעת התה"ד לחלק בין עומד על האש לסתם כלי ראשון, ולכך בין לענין איסור בין לענין שבת במערה רותחין על תבלין, דק מקום שהקילוח מכה נאסר, אבל כל ההתפשטות דין כלי שני עליו, אף שמחובר אל כלי ראשון, כיון שאין עומד על האש, אבל הרמ"א סבירא ליה דאין חילוק בין עומד על האש לאינו עומד על האש, דבכל אופן שהוא מחובר אל הכלי ראשון דין כלי ראשון עליו, וכתב היד יהודא שהרמ"א לא העתיק דברי האו"ה לענין שבת ואיסורין שעירוי אין אוסר רק מקום שמכה העירוי, שרעת הרמ"א שאף ההתפשטות דין כלי ראשון עליו כיון שמחובר אל הכלי ראשון.

עוד נקודה נפלאה וכבר כתובה בספרי המחברים, דרעת הפרמ"ג ביו"ד סי' צ"ה שפ"ד ס"ק י"ח ובאו"ח א"א סי' שי"ח ס"ק ל"ג, דכיון שהיה מחובר אל הכ"ר אף שנפסק הקילוח נשאר דינו ככלי ראשון, אבל החמודי רניאל חולק וס"ל דכיון דנפסק הקילוח דינו ככלי שני, נמצא דלדעת הפרמ"ג במערה מכ"ר אל הכוס ישאר הכוס כלי ראשון, וזה אינו במשמעות הפוסקים.

בענין המשכיר בית בי״ד

חיים נחום מרדכי גוטמאן
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בפסחים דף ר. בעי מינ׳ מרנב״י המשכיר בית לחבירו בי״ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למאי נ״מ לישיילי׳ דליתאי להאי רלישיילי׳ לאטרוחי להאי מאי. והקשה בב״י סי׳ תל״ז וז״ל, כי איתי׳ למשכיר קמן אמאי שיילינן לי׳ ולא סמכינן אחזקה מ״ש מבהמה דאיתא קמן ואפ״ה לא בדקינן לה בכולהו טריפות אלא מוקמינן לה אחזקה וי״ל דשאני בהמה שהיא בחזקת כשרה משנולדה אבל בית בכל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא עכ״ל, ועי׳ במגן אברהם סק״ד ובפר״ח סק״ב ביאור דבריו.

והנראה לענ״ר ליישב קושיא הנ״ל, דהנה בשו״ת דברי חיים סי׳ ח׳ בדין בדיקת חמץ אי בעי מדאורייתא היכי רלא בטלו או לא, כתב וז״ל, בלי ביטול ודאי דצריך מראורייתא בריקה וגם לא ידעתי איך יעלה על הדעת דא״צ מה״ת בדיקה הא ספיקא דאורייתא מה״ת לחומרא לשיטת רוב הפוסקים ואף לרעת הרמ״ז דספיקא מה״ת לקולא כו׳ ותו נ״ל לומר דע״כ לא אמרינן ספיקא דאורייתא לקולא מה״ת היינו דוקא דהדבר הוא לפנינו אמרינן שפיר דהתורה לא אסרה הספק וא״כ מותר לאכול את הספק והוא היתר גמור אבל הכא דהאיסור הוא בשוא״ת שלא יראה חמץ ואם יש אצלו חמץ עבר ממילא ואם הוא אינו ידוע עובר בשוגג אבל מה שייך לומר כאן ספיקא לקולא הא אם יש בכאן חמץ הוא וראי כו׳ ובשלמא בחתיכה ספק חלב כיון דהתורה לא אסרה הספק א״כ אף אם הוא באמת חלב הותרה לו כיון דהתורה לא אסרה עכ״ל עיי״ש שמאריך. וביאור דבריו הוא, דספק שהתירה לנו התורה הוא רק אם הספק הוא על נוף החפצא מה היא אם חלב או שומן, אבל הכא אין הספק על החמץ אם הוא חמץ או לא, רק הספק הוא אם יש לו האיסור חמץ בביתו, ואם יש לו בודאי עובר עליו בכל יראה ובל ימצא, כנ״ל ביאור דבריו.

ונקדים עוד דברי השטמ״ק במס׳ ב״מ דף ו׳ על הא דתנן קפץ א׳ מן המנויין לתוכן כולם פטורין ואי ס״ד ספיקא בעי עשורי לעשר ממה נפשך כו׳ אלא מאי אית לך למימר עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק, והקשה השטמ״ק וז״ל, ותימא נכבשינהו עד רנירדי ונימא כל דפריש מרובא פרוש ויהיו כולם חייבין במעשר כו׳ ועוי״ל כיון דחזינן דאפי׳ היכא דיכול לעשורי מ״מ פטור משום דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי מן הספק ואפי׳ כי אמרינן כל דפרוש מרובא פרוש עשירי ספק מיקרי אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין כדכתיב אחרי רבים להטות ונהפך האיסור להיתר ע״י ביטול ברוב אבל הכא לעולם לא נפיק מכלל ספק עשירי, הרא״ש, עכ״ל. היוצא לנו מדבריו דרוב הוא ספק רק דהתורה התירה ספק באופן זה שהספק אינו ספק השקול רק צד היתר הוא הרוב

נמצא דאם רוב הוא בגדר ספק יש לנו לומר סברת הר"ח ברוב ג"כ, דכי סמכינן ארוב, רק אם יש כאן רוב על גוף החפצא ויש כאן רוב להיתר אבל הכא גבי חמץ לא שייך לומר ספיקא לקולא כדברי הר"ח הנ"ל וא"כ אין שייך לנו לילך בתר רוב. ובזה מתורץ קו' הב"י מ"ש חמץ מבהמה, דהבהמה היא כמו החתיכה שיש לפנינו וספק אם הוא חלב או שומן ורוב כזה הותרה התורה לסמוך עליו משא"כ בחמץ, דהך חזקה דבהמה באמת בא מכח הרוב דרוב בהמות כשרות וכן חזקת בדוק הוא מכח דרוב בני אדם בודקין בי"ד, ולא הוי חזקה כמו שאר חזקות, אבל אכתי יש להקשות דא"כ אמאי כי ליתא למשכיר קמן סמכינן ארוב.

ונקדים דברי הר"י ענגיל בספר אתוון דאוריתא כלל י' וז"ל, דאע"ג דאיסורי תורה איסור חפצא נינהו עכ"ז איסור דרבנן הוי רק איסור גברא לחוד וזהו בעבור שהחכמים לא היו בכוחם להטיל איסור על החפץ המותר בעצם רק שיש להם כח לומר אל האדם שישמע דבריהם ואם איננו שומע לדברי חכמים הרי זה עבריין ונקרא רשע אכל להטיל איסור על עצמות החפץ רבר זה מסור רק אל השי"ת לבד לרחק ולקרב החפיצים בעצמותם כי לד' הארץ ומלואה וכל החפיצים שלו עכ"ל. וזה באמת סברת הנתיבות לענין דשוגג באיסור דרבנן א"צ כפרה. היוצא לנו מזה דבאיסור דרבנן הוי רק איסור על הגברא, ממילא יש לומר דכאן מיירי בנמ' דכבר ביטל ואינו רק איסור דרבנן וכמ"ש הפנ"י, ומסתמא ביטל המשכיר או שאין צורך לבטל דודאי נתייאש כיון שיצא ממנו עכ"ל, א"כ הוי החמץ כאן רק איסור גברא מכח האיסור דרבנן ולא איסור חפצא א"כ החמץ מותר ואין צריך לשאול אפי' כשהבע"ב בעיר משום דהכא דהכא לא שייך סברת הב"ח, דרק בחשש איסור תורה כשלא ביטל (כמ"ש הב"ח בפירושו) אז שייך הסברא דלא מהני ספיקא לקולא (וה"ה רוב) דדנין על חפצא דחמץ בביתו, משא"כ כשביטל והוי רק דרבנן, כוחם דרבנן רק לצוות לגברא מה לעשות ואז שפיר סמכינן על הך כללא דרוב דאין חמץ בביתו ואין עליו שום חיוב לעשות בדיקה רק משום דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ובראורייתא לא מהני רוב וצריך לשאול עכ"פ לכתחלה, אבל בדיעבד כיון שהוא ברבנן ואינו איסור חפצא סמכינן ארוב.

זאת תורת העולה מדברינו דאם הי' האיסור חמץ מדאורייתא הי' צריך לשאול, ואם אינו בעיר הי' צריך לבדוק דרוב אינו מועיל כסברתנו, ואם האיסור הוא מדרבנן לא הי' צריך לשאול אפי' אם הוא בעיר דאיסורו איסור גברא רק משום דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, ע"כ אם הוא בעיר עכ"פ צריך לשאול. ועי' בפ"י דכתב דאם השכידו בי"ד אחר זמן איסורו ויש חשש דלא ביטל המשכיר אז אפשר דאין סומכין על החזקת ברוק וזה כדברינו, דכיון דהוי חשש איסור דאורייתא צריך לבדוק ולא מהני הרוב, וכ"מ בשו"ע סי' תל"ז ס"ב דאם אינו בעיר סמכינן על החזקת ברוק ומבטל בלבו ודיו.

עולת שבת בשבתו

בראשית

זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו. י"ל בזה ע"ר הרמז, עפימ"ד במדרש תנחומא (פ' צו סי' ז') אר"א הקפר גדול השלום שאפי' ישראל עצמן עושין עבודה זרה ועושין חבורה אחת אין מדת הדין נוגעת בהן שנא' (הושע ד') חבור עצבים אפרים הנח לו, ע"כ. ונודע אוז"ל (יומא ט' ע"ב) דחורבן ביהמ"ק ראשון הי' בשביל חטא עבודה זרה ובית שני מחמת עון שנאת חנם. וכשיתקנו בני ישראל מעשיהם להיות באהבה ואחוה שלום וריעות, יזכו לבנין בית המקדש השלישי, כי תתבטל ממילא השנאת חנם ומדת השלום מנינה בעד חטא ע"ז. והנה תיבת „זה" רומז על מדת האהבה ואחוה כפירש"י עה"פ נסעו מזה, הסיעו עצמן מן האחוה. וזשה"כ, זה ינחמנו, מדת האהבה ואחוה המרומז בתיבת זה, ינחמנו ממעשינ"ו ומעצבו"ן ידינ"ו, היינו חטא עבודה זרה, הנרמז בתיבות מעשינו ועצבון ידינו, עדה"כ עצביה"ם כסף וזהב מעש"ה יד"י אדם, ונזכה לנחמת ציון וירושלים בבנין ביהמ"ק בב"א.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

נח

ונח מצא חן בעיני ד', ובמדרש, אפילו נח שנשתייר מהן לא הי' כדאי אלא שמצא חן בעיני ד'. ולכאורה קשה מנ"ל להמדרש שאינו כדאי ודלמא משום שבאמת הי' צדיק תמים משו"ה מצא חן, וי"ל לפי מה דאיתא דלא נח שמו אלא מנחם שמו ולמה העלימו הכתוב מפני הכשפים. והנה איתא במס' חולין (דף ז' ע"ב) ההיא איתתא דהוי קא מהדרא למישקל עפרא מתותי כרעי' דר' חנינא אמר לה שקולי לא מסתייע לך מלתא ופריך הא אמר ר"י למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה ומשני שאני ר' חנינא דנפישא זכותי', והשתא א"ש המדרש, דכתיב ונח מצא חן בעיני ר', ומתמה שקראו נח הלא מנחם שמו, אלא צ"ל שהעלימו מפני הכשפים, ואם הי' נפיש זכותי' לא הי' לו לירא מן הכשפים כמו ר' חנינא, אלא ודאי גם נח אינו כדאי, אלא שמצא חן.

(הגאון מוה"ר אלכסנדר סענדר מרגליות זצ"ל אבד"ק סאטנוב[1])

לך

הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, וברש"י בשם מדרש אגדה, עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם ועכשיו הכיר בה ע"י מעשה. וכ' המהרש"א (בחידושי אגדות במס' ב"ב ט"ז ע"א) יש לעיין האיך לא הי' מסתכל בה מעולם והרי אמרו בפ"ב דקידושין אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה וכו' ואברהם אבינו קיים מילי דרבנן ואפילו עידוב תבשילין.

---

1) בשו"ת מנחת משה (להג"ר משה נחום ירושלימסקי ז"ל) סוף חלק אורח חיים, בשמו.

לק"מ, אשתמיטתי' שאיסור זה הותר מכללו כמ"ש במעשה דארם שנשא גדמת ולא הכיר בה עד יום מותו עמ"ש שם בס"ד, וזיל בתר טעמא, שמא יראה בה דבר מגונה, וזה לא שייך אלא באינשי דעלמא, משא"כ במי שכרת ברית לעיניו ולא מסתכל בה כלל. ולחששה רחוקה כעובדא דאברהם אכינו הכא, לא חיישינן.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל[2])

ויאמר אברם אל לוט וגו' אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה. י"ל בזה, ראמרו חכמז"ל בירושלמי סוף ברכות דאברהם אבינו עבד את השי"ת בשני יצריו ועשה את היצה"ר טוב כרכתיב ומצאתו את לבב"ו נאמן לפניך, בשני לבבות. והנה איך יכולין להפוך היצה"ר לטוב, ע"י התורה, כאוז"ל (קידושין ל' ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ר אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ. ונודע דהתוה"ק נקראת ימין כמאה"כ מימינו אש דת למו, והיצה"ר נקרא שמאל כאוז"ל עה"פ ולב כסיל לשמאלו זה יצה"ר שנתון בשמאל. וזהו שאמר אברהם אבינו, אם השמאל, אם יפגע בי ח"ו היצה"ר שנקרא שמאל, אז ואימינה אמשכהו לביהמ"ר לעסוק בתוה"ק הנקראת ימין, ואם הימין, כלו' ומאחר שאעסוק כבר בתוה"ק, אז ואשמאילה, אוכל לעבוד את השי"ת גם עם היצה"ר הנקרא שמאל, שיתהפך מרע לטוב ע"י התוה"ק.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

וירא

ויאמרו מהרי שלש סאים קמח סלת. ואמרו חכמז"ל במס' ב"מ (דף פ"ז ע"א) כתיב קמח וכתיב סולת, מכאן שהאשה עיני' צרה באורחים. ופירש"י היא אמרה קמח והוא סולת. ולכאורה קשה הא פי' הגמרא הוא היפך סדר הפסוק, רבציווי אברהם נזכר תחלה קמח ואח"כ סולת, דמשמע שאברהם אמר קמח ושרה אמרה סולת. ויש לתרץ עפ"י מה דאיתא בשו"ע או"ח (סי' תק"ס סעיף ז') אם יש לארם הרבה פת נקי' אינו אופה (בי"ט) פת אחרת אא"כ יש לו ב"ב שרגיל להאכילם פת הרראה, אבל אם יש לו פת הרראה הרבה יכול לאפות פת נקי', עכ"ל. והמג"א שם ס"ק ט"ז כ' וז"ל, משמע בתוס' דשבת דף קי"ז דמותר לכתחילה לאפות פת הרראה ואח"כ פת נקי' עכ"ל. ואחרי שזה הי' בחג הפסח כמבואר ברש"י עה"פ כעת חי', לפ"ז היתה כוונת אברהם לאפות תחילה קמח, כדי שאח"כ יוכל לאפות סולת ג"כ, ושרה תיכף היתה אופה סולת וממילא לא יכלו לאפות עוד פת קמח, לכך אמרו מכאן שהאשה עיני' צרה באורחים.

(הגאון מוה"ר אלעזר פלעקלש זצ"ל ראבר"ק פראג[3])

---

2) הועתק מעצם כתי"ק בגליון ספר מהרש"א עה"ת (רפוס הענא), המונח בבריטיש מוזעאום בלונדון.

3) בס' שלמה מול ארר (פראג תקע"ח) בדף נ"א, ששמע ד"ז מפ"ק.

ויאמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט. ולכאורה קשה מה נתינת טעם הוא, משום דבא לגור אינו ראוי להיות שופט. וי"ל עפ"י מה דאיתא במס' מגילה (י"ב ע"ב) שאמרו חכמי ישראל לאחשורוש, מיום שחרב ביהמ"ק וגלינו מארצינו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות זיל לגבי עמון ומואב דיתבי ברוכתייהו כחמרא דיתיב על דורדיי', עיי"ש. הרי דמי שאינו יושב במקומו רק הולך ממקום למקום אין דעתו מיושבת עליו לדון, לכן שפיר אמרו האחד בא לגור, ואינו יושב במקומו, וישפוט שפוט עלינו המיושבים בעירנו.

(הגאון ר' מענדיל דייץ רומ"ץ בק"ק ניקלשבורג[4])

חיי

ויהיו חיי שרה וגו' שני חיי שרה. ויל"ד מהו אומרו שני חיי שרה, הול"ל שני שרה או חיי שרה. וי"ל הכונה בזה, על דרך שאמר כ"ק אאמו"ר זצוק"ל הי"ד לפרש ברוך צחות מה שאומרים בזמירות למוצש"ק, איש חסיד הי', בלי מזון ומחי', שחסידים הראשונים היו במדריגה זו, בלי מזון, שאפי' כשלא הי' להם מזונותיהם כדי צרכם, ומחי', אעפ"כ היו מלאים חיות והיו ששים ושמחים לעשות רצון קונם, ע"כ. והנה הדרך שיגיע האדם למדריגה זו להיות בשמחה תמיד ובחיות דקדושה, הוא ע"י שיתבונן האדם שבכל דבר רע טמון בו דק טובות וחסדים, וכעובדא דנחום איש גם זו (תענית כ"א ע"א) שאעפ"י שלמראית העין הי' נראה כאילו היו לו מאורעות רעות עכ"ז הי' אומר על כל דבר גם זו לטובה, וזו היתה בחי' שרה אמנו. וזשאה"כ שני חיי שרה, שבכל שנותי' תמיד הי' לה חיות והיתה בשמחה. ועל זה כיוון רש"י באומרו עה"פ שני חיי שרה, שכולן שוין לטובה, כלו' איך הגיעה למדרה זו, ע"י שכל המאורעות היו שווין אצלה לטובה, וכל ימי' אמרה על כל דבר, גם זו לטובה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ואברהם זקן וגו' וה' ברך את אברהם בכל, י"ל בפשוטו על דרך הגמרא, דרא בי' כולי' בי' (נדרים מ"א ע"א), דעה קנית מה חסרת (ויק"ר פ"א), וכבר נורע מאמר ז"ל זקן זה קנה חכמה (קידושין ל"ב ע"ב) ואם כן כשקנה אברהם הזקנה, אז וה' ברך את אברהם בכל, כי דעה קנית מה חסרת.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל בעל יסוד יוסף[5])

תולדות

במדרש רבה, ויבא אברהם לספוד לשרה, מהיכן בא, רבי לוי אמר מקבורתו של תרח לשרה בא, א"ל ר' יוסי והלא קבורתו של תרח קרמה לקבורתה של שרה שתי שנים. וביפה תואר שם כתב שנתאחר שם ועזב את שרה לברה. וצריך להבין

4) בס' משתה יין על מגילת אסתר (להג"ר מאיר אייזנשטאט אבד"ק שטאמפי), קרוב לסוף הספר, ששמע ד"ז ממנו.

5) הועתק מעצם כתי"ק.

הטעם מדוע נשתהה כ' שנים בחרן אחר קבורתו של תרח. וי"ל עפ"י מה שהובא בהגהת אשר"י פ"ג דמס' מועד קטן (סי' נ"ט) כי רבינו גרשום נתאבל על בנו כשהמיד רתו י"ד יום ק"ו לשכינה ארבעה עשר יום עכ"ל.(עיין ב"ק כ"ה ע"א ובתוס' שם). ועפי"ז י"ל שאברהם הוצרך לנהוג אבילות שתי שנים על תרח אביו שהי' עובד ע"ז, דאבל אסור לו לצאת לדרך כל שלשים יום, ומי שמת לו אביו או אמו אסור לצאת לדרך כל י"ב חורש עד שינעדו בו חבריו ויאמרו לו לך עמנו (עיין שו"ע יו"ד סוף סי' ש"פ), ולפי"ז שפיר מובן מדוע נשתהה אברהם חדן שתי שנים, כי מאחר שאביו הי' עובד ע"ז התאבל עליו שתי שנים מק"ו לשכינה כנ"ל, והי' אסור לו לצאת לדרך כל השתי שנים.

(הגאון מוה"ר יעקב יוקל הלוי הורוויץ זצ"ל אבד"ק גלונא[6])

ויאמר יעקב אל רבקה אמו וגו' אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה. י"ל כי יעקב הי' מתירא שיצחק יסבור באמת שהוא עשו ויברך אותו ברכת עשו, וזהו שאמר, והייתי בעיניו כמתעתע, כלו' כעשו הרשע, שיחשוב שאני עשו, המתעתע, ויתן לי ברכת עשו, והבאתי עלי קללה ולא ברכה, כי ברכת עשו יהי' לי לקללה ולא לברכה ח"ו.

(הגאון מוה"ר יצחק אבד"ק פוזנא זצ"ל[7])

ויצא

במדרש, והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, קופזים בו סוטנים בו. ונ"ל לתת טעם לדבר למה שנאו המלאכים את יעקב, ואת יצחק מצינו שאהבו אותו כדכתיב הן אראלים צעקו חוצה מלאכי השלום מר יבכיון, וזה הי' גבי עקירת יצחק. ונראה לי, דאיתא בגמרא[8] ז' צדיקים הורידו שכינה ממעלה למטה, אברהם מרקיע שביעי לששי, יצחק מרקיע ששי לחמישי, יעקב מרקיע החמישי לרביעי כו', ואיתא במדרש רהמלאכים המה ברקיע החמישי. א"כ לפי זה הביא יצחק השכינה אליהם, לכך אהבו אותו, אבל יעקב משך השכינה מהם מחמישי לרביעי, לכך שנאוהו, וזהו שוטנים בו קופזים בו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר מאיר פישלס ראבר"ק פראג זצ"ל[9])

---

6) הועתק מכי"ק בנו הג"ר מרדכי סג"ל הורוויץ זצ"ל אבד"ק באלחוב, והגיע אלינו ע"י ידידנו היקר החשוב והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. טוב עין הוא יבורך.

7) בס' אור ישראל (**ספר"א** תס"ב) לתלמידו הגאון המקובל מוה"ר ישראל יפה אבד"ק שקלאב (ברף קע"ח טור ב') ששמעו ד"ז בבחרותו, מפ"ק, וגם בספרו יפה עינים הנדפס בספר תפארת ישראל (**ספר"א** תקמ"ר) לנכדו מוה"ר ישראל זומא (ברף מ' ע"ב) הביא ד"ז בשמו.

8) כן הוא במדרש רבה פ' בראשית עה"פ וישמעו את קול ד"א מתהלך בגן.

9) הועתק מפנקס כת"י תלמיד א', אשר כנראה העתיקו מלשונו. תח"ח לירידינו הרגול הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטווערפען ששלח אלינו פנקס הנ"ל.

תמיהות וישובים

תמיהה בדברי השפתי חכמים עה"ת

ברש"י פ' נח (בראשית ח', כ"ב) ד"ה ויום ולילה לא ישבתו, מכל ששבתו כל ימות המבול שלא שמשו המזלות וכו'. וכתב השפתי חכמים וז"ל כתב הרא"ם כו' מהיכן הוה ידע מספר הימים שאמר ויהי מקץ מ' יום וכו' והניח הדבר בקושיא. ול"נ דמה שאמרו שלא שמשו המזלות, היינו שלא היתה תנועת הגלגלים, אלא במקום שהי' השמש עומד שם הי' אור כל י"ב חודש וכו' אך מה שהקשה מאין ידע מספר הימים כו' אפשר . . . ע"י כלי שיעור שקודין בל"א זאנן אוהר שהי' לו כיון שהחמה היתה זורחת בחלון התיבה וכו' עכ"ל השפ"ח. — הדברים הללו מתמיהים ביותר, דמאחר שהשמש עמד במקומו כל י"ב חודש, איך היתה שקיעה וזריחה. וצ"ע.

הק' ישראל שמואל הלוי הורוויץ
מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ומנהל התלמוד תורה דחסידי באבוב
לונדון יע"א

הערה בשו"ת פנים מאירות

בתשו' פנים מאירות ח"ב סימן ס"ז הבין בכוונת הרמ"א ז"ל ביו"ד סימן ק"ג ס"א, דרברים הפגומים בעצמם כגון זבובים ונמלים לא חשיבי ברי' (וע"ש בפ"ת), ושוב דייק הפנ"מ דהשו"ע בסוף סימן ק"ד חולק ע"ז, ע"ש. ולכאורה תמוה מאוד, למה לא הביא רברים מפורשים בשו"ע לעיל מיני' שכותב בסימן ק"א ס"א וז"ל, ברי' כגון נמלה עכ"ל, וצ"ע.

יצחק זעקל הלוי פאלאק
מגיד שיעור בישיבת באבוב
אנטווערפען, בעלגיע

תמיהה בדברי האגרא רכלה

בספה"ק אגרא רכלה בתחלת פ' וירא כתב שהג' מלאכים שבאו לאברהם עמדו כמו סגול רפאל באמצע מיכאל מימין וגבריאל בשמאל. וקשה רבמס' יומא רף לז. איתא שבאו אצל אברהם מיכאל באמצע גבריאל בימינו ורפאל בשמאלו וצ"ע.

בעריל הכהן וויים
מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

הערה בספה"ק בני יששכר

בסה"ק בני יששכר לחודש תשרי מאמר אות חיים (אות א') כתב אשר חכמים הגירו ואבותינו ספרו לנו ע"פ קבלתם הלא הוא בספרי המקובלים הראשונים אשר ארבעה מינים הללו אין שר שולט עליהם רק הם מתגדלים בהשגחתו ית"ש בלי אמצעי עכ"ל. וכן הוא בספר סדר היום. ויש להעיר ע"ז ממש"כ בסה"ק לקוטי אמרים (להמגיד ממעזריטש זי"ע) באות רס"ח וזלה"ק, וגם הז' הקפות של ימי החג שהוא הקפה בלולב ובמיניו הוא גם כן רמז על האומות העולם וכו' כי שורשם הם צמחים שהם תחת המזלות כמו שאמרו רז"ל אין לך כל עשב וכו', וידוע שכוכבים ומזלות הם תחת שבעים שרים וכו' נמצא כי כל הקפות החג הוא לתועלת השבעים שרים כי הם שורשן ולכן הם גדלים וצומחין על ידי כוכבים ומזלות עכ"ל עיי"ש, וצ"ע. (ועיין בשו"ת צבי לצדיק סי' י"ד).

אהרן הלוי אלכוים
ברוקלין, ניו יארק

אלון בכות
על הלקח מאתנו ידידינו
הרה"צ מוה"ר **יואל היילפרין** ז"ל
אבר"ק יאסלא
המקום ינחם את כל המתאבלים עליו
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

זמן תשלומי דמי החתימה הוא בתחלת השנה ולא בסופה!

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש־תש"ה לפ"ק).

בסוגיא דההיא רעיא (ב"מ ה' ע"א)
מהב' המופלג כמר יהודה הכהן לאמפין הי"ד מסאניק[1]

בבבא מציעא דף ה' ע"א ההיא רעיא דהוו מסרו לי' כל יומא חיותא בסהדי יומא חד מסרו לי' בלא סהדי לסוף אמר להו לא הי' דברים מעולם אתו סהדי אסהידו בי' דאכל תרתי מינייהו א"ר זירא אם איתא לדר' חייא קמייתא משתבע אשארא א"ל אביי אם איתא משתבע והא גזלן הוא א"ל שכנגרו קאמינא השתא נמי דליתא לדר' חייא נחייבי' מדרב נחמן דתנן מנה לי בירך אין לך בידי פטור ואמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת, ומשני דרב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן, ותיפוק לי' דרחוה לי' רועה ואמר רב יהודה סתם רועה פסול, לא קשיא הא רידי' הא דעלמא דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב לפני עור לא תתן מכשול וכו', ע"כ לשון הגמרא הנצרך לענינינו.

והנה דש"י ז"ל פירש אהא דקאמר ותיפוק לי' דרחוה לי' רועה דאראביי קא מתמה דקשיא לי' והא גזלן הוא ותיפוק לי' דבלאו הך גזילה פסול לשבועה עכ"ל.

---

1) נולד בשנת תרפ"ב בערך בעיר סאטמאר לאביו הרה"ח מו"ה ארי' ליבוש הכהן לאמפען מסאניק (שרר אחרי מחמת העולם הראשונה בעיר סאטמאר אצל חותנו הרה"ג מוה"ר שמואל צבי ווינפעלר דומ"ץ דק"ק סטראפקוב). כשנסע מו"ה ארי' ליבוש הנ"ל ללונדון בשנת תרפ"ז השאיר את בנו יהודה בסאניק אצל בני המשפחה. למד בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף סאניק אצל הרב הגאון מוה"ר אברהם ענגלארד ז"ל אבד"ק דאברא, והי' שם ממצוייני התלמידים בהתמדתו ובהבנתו ביראתו ובחסידותו. חידו"ת הללו הועתקו מתוך א' ממכתביו שערך ללונדון אל אביו, והגיע אלינו ע"י בן אחותו ירידנו היקר הרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בלונדון ומנהל התלמוד תורה דחסידי באבוב רשם, תשואת חן חן לו.

בין המכתבים הי' מונח גם מכתב קצר מאת הרב הגאון מוה"ד מרדכי נרשון שפאלטער ז"ל דומו"ץ דק"ק סאניק, וכראי להעתיקו, וז"ל: ב"ה. שורותי אלה תעידנה כי הבחור יהודה הכהן לאמפען נ"י המתגורר פה בן ר' ליבוש נ"י הוא יניק וחכים טובא שוקר על דלתי התורה בהתמדה רבה ולומד נפ"ת ומפודרשים וש"ע וספרי הפלפול וספרי מוסר ומוסיף והולך ביראת שמים וחכמת התורה ומשנתו לו סדורה ושגורה על פיו ובכל התנהגותו הוא יקר במציאות בזמנינו, ויש לו זכרון טוב ושכל הישר ומוכן הנהו להיות עולה לאילן גדול אם יתמיד בלימודו הלאה כמקדם, ע"ז באעה"ח י"ג מרחשון תרצ"ז. מרדכי נרשון שפאלטער דומ"ץ דפה"ק סאניק. עכ"ל.

כשנפרצה מלחמת העולם השני' לא עלה ביריו להמלט ללונדון אל הוריו, רק נשאר שם בסאניק, ועלה גורלו כרוב יהודי סאניק שעלתה נשמתו עקה"ש. ר' ינקום דמו ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

והנה המפרשים הקשו לפירש"י ז"ל אמאי לא הקשה תיכף כשמתרץ דכשנגדו נשבע ונוטל ליפרוך אמאי לא קשיא לי' לאביי בלאו הך דגזילה דהוי ליה רועה ולמה המתין עד אחר שהקשה דנחייבו מדר' נחמן ומתרץ, ועיין בספר כוס ישועות.

ונ"ל בס"ד, דהנה באמת הקשה בהגהות מרדכי מאי פריך דליפרך אביי בלאו הך דגזילה, פסול לשבועה מכח דהוי רועה, הא רועה לא פסול לשבועה רק מדרבנן ונזלן פסול מדאורייתא לשבועה לפירוש הר"י חסיד לקמן בתוס' בד"ה דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא, ולכך ניחא לאביי למינקט רגזלן הוא ופסול מדאורייתא לשבועה, ועיין במהר"ם שיף ובביאור שם, ובדברי חיים על מסכת בבא מציעא מ"ש בזה ליישב, ועיי"ש כל הפלפול שלו היטב, ולפי מ"ש שם יהי' מתורץ קו' המפרשים הנ"ל דאמאי לא הקשה תיכף על אביי אמאי לא נקט דבלא"ה פסול לשבועה מכח דהוי רועה עיי"ש, רק לפירש"י ז"ל נשאר הקושיא במקומה.

ונראה ליישב קו' ההגהות מרדכי, עפי"מ שחידש הכוס ישועות כאן, דאם לא פסול לשבועה רק מדרבנן אין יכולין לחייב את שכננדו דישבע ויטול משום דהוה תקנתא לתקנתא דהנתבע לא פסול רק מדרבנן והא דכשננדו נשבע ונוטל נ"כ לא הוי רק תקנתא דרבנן ותקנתא לתקנתא לא עבדינן כדמשני הגמ' עיי"ש היטב. ועתה ממילא עפי"ז יהי' מיושב קו' ההגהות מדרכי הנ"ל, דאדרבא הגמ' פריך שפיר דליפרוך אביי בלאו הך דגזילה, דפסול לשבועה מכח דהוי רועה, וע"ז לא יוכל ר"ז לתרץ שכננדו קאמינא, דהא רועה לא פסול לשבועה רק מדרבנן וא"כ הוי תקנתא לתקנתא ולא עבדינן כמובן, אבל השתא דאביי פריך דפסול מדאורייתא לשבועה מחמת גזילה, משני ר"ז שפיר דכשננדו קאמינא רתו לא הוי תקנתא לתקנתא, ולכך פריך הש"ס ותיפוק לי' דהו"ל רועה, כדי שלא נוכל לתרץ שכננדו קאמינא.

ועתה נבוא לקו' המפרשים הנ"ל, דלכך לא פריך הש"ס מקודם על אביי, דיכולין לתרץ כקו' ההגהות מרדכי הנ"ל דניחא לי' לאביי יותר למיפרך מכח הך דגזילה דפסול מדאורייתא לשבועה מלמינקט דפסול מכח רועה דהוי רק מדרבנן, ואין לומר דראוי יותר למיפרך דפסול מחמת דהוי רועה דאז לא יוכל לתרץ רשכננדו קאמינא משום דהוי תקנתא לתקנתא, זה אינו, דהא עתה לא ידע עדיין הגמרא דתקנתא לתקנתא לא עבדינן, רק אח"כ כשהקשה הש"ס דנחייבו מדר' נחמן ומשני דתקנתא לתקנתא לא עבדינן, אז הקשה הש"ס שפיר ותיפוק לי' דהו"ל רועה, דעל זה לא יוכל ר' זירא לתרץ שכננדו קאמינא, ועיין בכוס ישועות שם היטב, ותבין הכל.

אך בלימוד הישיבה הקשיתי קושיא חמורה על הכוס ישועות הנ"ל, ממ"ש התוס' בר"ה דחשוד, בחר תירוצא, דגזלן נמור נ"כ לא פסול לשבועה רק מדרבנן עיי"ש, וא"כ קשה האיך קאמר ר' זירא לאביי דשכננדו קאמינא הא הוי תקנתא לתקנתא לפי"ד הכוס ישועות, דהא לא פסול לשבועה רק מדרבנן אף שהוא גזלן נמור, אע"כ חזינן מזה דבכה"ג לא הוי תקנתא לתקנתא, רק היכא דחיוב השבועה לא הוי אלא מדרבנן אז הוי תקנתא לתקנתא, וצע"ג ודו"ק היטב.

תקנה לחברה קדישא דק"ק דאנציג בעת המלחמה בשנת תקע"ד לפ"ק

מהגאון מוה"ר חיים פוזנר זצ"ל אבד"ק שאטלאנד ודאנציג[1]

הן לעת כזאת, והעיר דנציק שוב שנית באתה במצור, וכי עם אחר ממרחק בא, לצור על העיר סביב לה, ושערי העיר מוסגרים ואין יוצא ובא מקיר העיר וחוצה, אנחנו יושבי עברי עירה, ואחוזת קברות בית עלמין מקיר העיר וחוצה, אלה הנפשות אשר הגיע עת מותם ויגוועו ואנחנו בסר ניתנו לבלתי היות כוח והשגת יר לתת מנוחתם לכבורם במבחרי קברות אבות אשר שמה שוכנים צריקים וצרקניות, ובהיות כי קבורת המת היא אחת מנתיבי הישרים ונכוחים, לזה קברנו הנפשות כמעט השגת ירינו לפי כבודם באחוזת קרקע הסמוכה לבית נכרי אחד במאטעבורן הנקרא זירין־בורג, והי' ביום ההוא כבוא לנו תשועת ר', והרוחה מצרות ומצוקת נפשינו ישיגונו, ותהי העיר חפשי, ונכון יהי' לצאת ולבוא, אז אנחנו הערה עוסקי בגמ"ח נכונו נפשינו להקריב את החק ומשפט לתת קברות המתים הנקברים במבחר קברות הצדיקים אשר הוא קברות אבותם, ואז גם המה המתים ינוחו על משכבותם במנוחת שארי צריקים וצדקניות זכותם יגן עלינו ויקוים בנו ומחה ד' רמעה מעל כל פנים האבלים ינחמו בנחמת ציון וירושלים כאוות נפשות ישראל הנכאים. היום יום א' ה' כסלו תקע"ד.

הקטן חיים בן לאאמ"ו הגמוהר"ם זצ"ל

* * *

בס"ד.

ויהי לעת מצוא הרוחה ממצוקת רוחינו, ושערי העיד דפֶה נפתחו להיות מוצא ומבוא לכל באי שער העיר בלתי שטנה, והנה אלה כשרי לב גומלי חסדים ואוהבי אמת נדבו רוחם לשמור מוצא שפתם, כי הנה בעת שבת תושבי עברי עיר רפה פנימה במצור, והשער סגור ומסוגרת, ויהי האנשים אשר מתו מקיר העיר ופנימה, נקברו בקבר אשר מצאו להם, ואז האנשים אנשי חסד ורודפי ישר וצדק אסרו איסר על נפשותם, לאמר, והי' כהניח לנו ממצודת גויתנו, ושברות נפשינו יסור מעלינו, לא נחדל מנצור לכבד את המתים להובילם אל אחוזת קבורת אבותיהם וקברות צריקים, ולהיות אלה המתים גם נקברים לפי כבודם באחוזת שארי קברות חסידים וחסידות, ועתה היום יום דלמטה אנשי חסד אוהבי טוב עושי צדקה שלחו רוח נדבות לתת יד וסער להקים הדבר ולקיים נדר לבותם, אלה מהם אשר באו על החתום למטה, המה שלחו ידם להקים דבר האמת אשר הוא

---

1) הוא בנו של הגאון מוה"ר מאיר פוזנר זצ"ל אבר"ק שאטלאנר וראנציג בעל בית מאיר. אחר פטירת אביו בשנת תקס"ז מילא מקומו כאבד"ק שאטלאנד ודאנציג. איזה חידו"ת ממנו נדפסו בתוך ספרי אביו. נלב"ע ביום י"ד סיון שנת תקצ"ה לפ"ק.

החסד שעושים עם המתים, ויעלו ויקבר המתים חנ"ל בקברי אבותם אשר נזכר למעלה, וזאת נעשה היום יום דלמטה, אני הגבר אשר ידעתי את כל ונוכחת, באתי להעיד האמת. דנציק כ' שבט תקע"ד.

הקטן חיים בן אאמו"ר הגמוהר"ם זצ"ל

אף ידי תכון לכתוב בספר למען יעמדו ימים רבים למשמרת בפנקס רח"ק, והנני כיהודא ועזר לקרא על כל הכ' לעיל.

נאום הק' מרדכי הלוי

שמואל פ"ח פראנקענשטיין גבאי רח"ק וג"ח רק"ק שאטלנד פה רנציג.

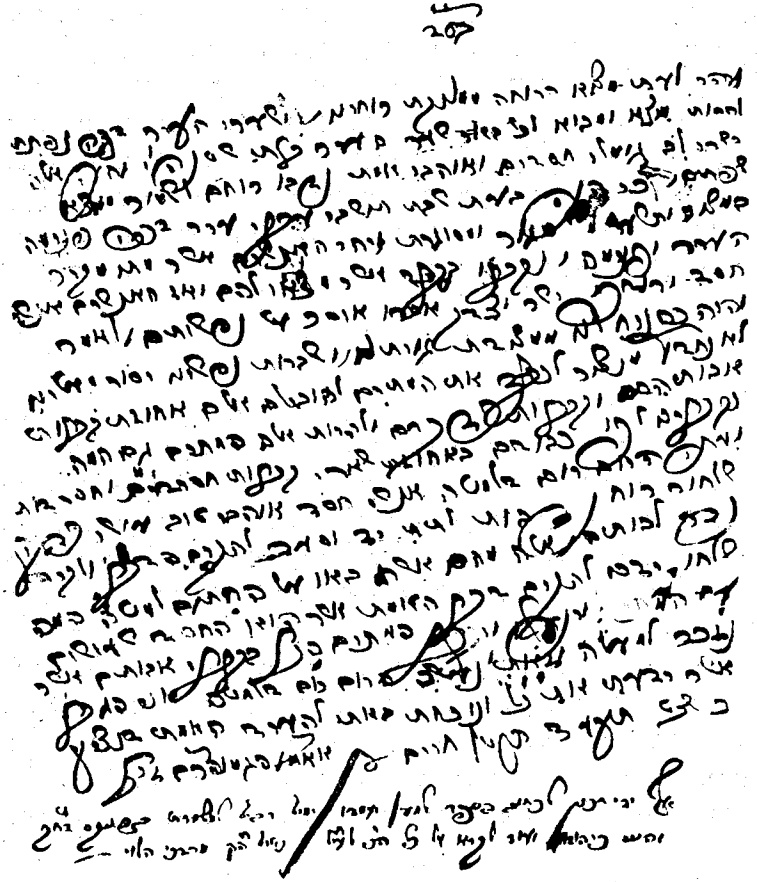

מכתבים אל המערכת

כבוד המערכת כרם שלמה.

ראיתי בכר"ש מחרש אלול העבר חשבונות גפלאים מהגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל בענין התפוח של אפר שהי' ע"ג המזבח ובאופן האחרון סובב והולך פלפולו, דבשטח שעליו הי' התפוח (כ' אמה על כ' אמה) בגובה ג' אמות (שזה קומתו של אדם ומן הסתם לא היו מניחין האפר למעלה מראשיהם) מחזיק במכוון ג' מאות כור, ותמך יתרותיו על התוס' חרשים ריש עירובין (פ"א מ"א) ד"ה ואם יש לו וכו' שכ' שם וז"ל, וכ' ב"י ביו"ד רס"י ר"א בשם רשב"א דטפח שוחק הוי יתירה על טפח עוצב חצי אצבע וכ"כ ב"י בשמו בא"ח סי' שס"ג עכ"ל אמנם באמת ט"ס נפל ברברי התו"ח, ובמקום "אמה" כ' "טפח", כי המעיין במקורות שציין בב"י בעירובין ובמקואות, יראה להריא שכתבו דאמה שוחק עורף על אמה עוצב חצי אצבע, ולפ"ז בטפח שהיא ששית באמה הוי נפקותא בא' מי"ב באצבע, וכן ראיתי גם ברש"ש עירובין דף ב' ע"א בר"ה ואם י"ל, שהעיר על התו"ח בזה.

ובהיותי בזה ראיתי בספר אור תורה להגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל בפ' בראשית שכתב שם לפרש פלוגתת אמוראים במדרש עפ"י חשבון, וכתב שם באות ס"ז לפרש טעם פלוגתם עפי"ר התוס' חרשים בשם הרשב"א דטפח שוחק יתר על טפח עוצב חצי אצבע, ואח"כ באות ס"ח, כתב אופן אחר עפ"י דברי הב"י בשם הרשב"א רשיעור יתרון השוחק על העוצב היא חצי אצבע לאמה, עי"ש, ופלא איך לא חלי ולא הרגיש שיש ט"ס ברברי התוס' חרשים.

עוד ראיתי בכר"ש הנ"ל דף מ"ה העדה בשולי הגליון אודות שמו של הגה"צ ר' נחום צבי ט"ב (בנו של הגה"ק ר' אלעזר ניסן ט"ב אבר"ק דראהביטש), שכן הי' נקרא בפי כל, ובנוסח התנאים שנרפם שם, כתוב ר' מנחם צבי. — מצאתי נכון להעיר שיש תח"י חו"ז הרה"צ אבר"ק טשענסקאוויץ שליט"א משניות שהי' שייך להגה"צ הנ"ל, ובשער הספר חתם שמו בכתב ידו מנחם צבי טייטל בוים. ונודע במשפחתינו שאעפ"כ היו קורין אותו ר' נחום הערש. ודי בזה.

הכ"ד ידידכם,

משה יהושע הלברשטאם

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

וחבר כולל עץ חיים דבאבוב, בברוקלין

* * *

בס"ד. יום ד' לס' תמים תהי' עם ר' אלקיך בדר"ח אלול תשמ"ג לפרט קטן.

לכבוד המערכת הנכבדה "כרם שלמה" דחסידי באבוב, יציץ ויפרח לגאון ותפארת, אכי"ר.

קבלתי הקונטרס מחורש תמוז, וראיתי בו מהב' משה ברינער מלבוב ז"ל מה שכ' ליישב מעלת "לא בטלתי קידוש היום", ולהנין מקושית הרי"ף שם. והנני להעיר, שהלא על הגמ' זכרהו על היין בכניסתו, מפרש הטור דיש סי' רע"א דהיינו מיד בכניסתו, ובביאור הגר"א שם כ' ראי' לזה מגמ' יומא, עיולי יומא מקרמינן, וא"כ הדרא קו' לדוכתה.

ובנוף השייכות אריכות ימים עם קידוש היום, אפ"ל עפ"י דברי הגה"ק החתם סופר זיע"א (בררשות ח"א ד' סוע"א) עה"פ כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים, כי העושים רצונו של מקום ב"ה המה שותפים להקב"ה בקיום כל העולם וכו', ויומו של הקב"ה אלף שנה, א"כ ראוי הוא שיהי' כל יום ויום של עוברי ד' נחשב כאילו חי ת"ק שנה חצי של

אלף שנה, עכדה"ק. ובמס' שבת (קיט:) אמרו ז"ל אמר רב המנונא כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנא' ויכולו אל תקרי ויכולו אלא ויכלו, ע"כ, א"כ שפיר מאריך ימים עי"ז, לפי שנעשה שותף במע"ב כדברי החת"ס ז"ל. ובאמת בפרקי דר"א (פי"ח) אי' מכאן אמרו כל המברך על היין בלילי שבתות מאריכין לו ימיו ושנותיו בעולם הזה ויוסיפו לך שנות חיים לעולם הבא, ע"כ.

ובזה אשים קנצי למלין ואומר שלו' מארון השלום.

הק' משה חיים שנעעבאלג
באאמו"ר הגה"צ מוהרש"פ שליט"א
שיכון ווישניץ, מאנסי נ"י, יע"א

* * *

בס"ד. ד' אלול תשמ"ג לפ"ק.
לכבוד מערכת „**כרם שלמה**" הי"ו.

בקובץ לחדש אייד סיון תשמ"נ במדור עולת שבת בשבתו הובא שם קושיא בשם השאגת אדיה לר"א דמכשירי מילה רוחה שבת ואמאי המקושש עצים נתחייב מיתה דנאמר הואיל וחזי לצורכי מילה ותירץ דכיון דלא מלו במדבר לא שייך הואיל. ויש להעיר בזה דשבט לוי לא בטלו מילה במדבר כראיתא בספרי והובא ברש"י פ' זאת הברכה עה"פ „כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו" וא"כ עדיין צ"ע רשייך הואיל וחזי למילה ועוד דבנמ' יכמות (ע"ב.) מבואר רלא מלו משום דלא נשבה להם רוח צפונית רנזופין היו ולרש"י היינו מחטא העגל ולתוס' מחטא המרגלים וא"כ עד שהיו נזופין ודאי דקיימו מצות מילה וברש"י פ' שלח הביא דמקושש עצים בשנה ראשונה היה בשבת שניה ממרה ועיי"ש במזרחי רתלוי במחלוקת במרשרשים דלמ"ר רהיה בפרק אחר עם המקלל היה בשנה שניה, ומ"מ למ"ר רמקושש בשנה ראשונה היה והיינו קורם חטא העגל עדיין קיימו מצות מילה וא"כ עדיין צ"ע דנאמר הואיל וחזי לצורכי מילה ולמ"ד דשנה שניה היה מ"מ צ"ע משבט לוי שלא בטלו מילה במדבר.

ונ"ל לתרץ רמילה דוחה שבת נלמד מקרא „וביום השמיני ימול בשר ערלתו" בפ' תזריע ולר"א הוי הלכה וקרא למכשירי מילה כראיתא בשבת (קל"ב.) וא"כ עד מ"ת עדיין לא נאמר להם דמילה דוחה שבת וא"ב למ"ד דשבת שניה היה והיינו קורם מ"ת א"א לומר הואיל, דעדיין לא נאמר רמילה דוחה שבת, אך למ"ר בשנה שניה היה, צ"ע.

וכעין סברא זאת איתא ברש"ש בפירושו למדרש שיר השירים, ראיתא במדרש שם רכלל ישראל מלו במצרים בלילה, וכתב הרש"ש רמילה ביום נלמד מוביום השמיני, ועד מ"ת היה מילה בלילה דלא נאמר לאברהם, עיי"ש.

ואגב אזכיר פה מה ריש להעיר במהרש"א ב"ב (קי"ט.) שביארו התוס' בשם המדרש דהמקושש עצים לשם שמים נתכוין דלא היה באמת חייב מיתה דמלאכה שאצל"ג פטור, עי"ש. וא"כ קשה לר"י רס"ל דמלאכה שאצל"נ חייב, וי"ל עפ"י תוס' בשבת (ע"ג:) דאפילו לר"י בתולש ואין צריך לעצים פטור וא"כ למ"ד רמקושש תולש היה הוי פטור אף לר"י, ובהכי מדוייק התרגום יונתן שכתב כהמדרש דלשם שמים נתכוין ונקט רתלש קיסין דהיינו תולש רפטור אף לר"י.

ועוד ראי"א לומר כמ"ר דמעביר ר' אמות ברה"ר היה עפ"י הרבה חיים פ' ויצא והובא בציונים לתורה סי' י"ט דמעביר ד' אמות חייב אף בשאינה צריכה לגופה והביא ראיה מאיזה שתרצה תנוח, וא"כ א"א לומר דלשם שמים נתכוין למ"ד דמעביר היה ראז הוי ודאי חייב מיתה בין לד"ש ובין לר"י ולכן לא הביא הת"י רק כמ"ד תולש היה.

ובתרגום ירושלמי שם הביא שמגבב קיסין והיינו כמ"ר מעמר היה. ויש לעיין אם מעמר הוי דינו כתולש ואין צריך לעצים דפטור אף לר"י וה"ה במעמר כשאין צריך לעצים, או דהוי כשאר מלאכת שבת לר"י דחייב אף כשאינה צריכה לנופה, וצ"ע.
בברכת כתיבה והתימה טובה,

שלמה לעווענבריון
עיה"ק ירושלים

* * *

ב"ה בין כסא לעשור, תשד"מ לפ"ק
כב' מערכת „כרם שלמה", שלומכון יסגא.
בגליון נ"ג (טבת תשמ"ג) עמוד מ"ז הבאתם כתב פרוזבול מבי דינא רבה דק"ק פרשבורג — **אלול** ת"ר **לפ"ק**. ואמרתי מה נכון לציין מה שכ' מרן הח"ס זצ"ל בהנהותיו להו"מ (סי' ס"ז ס"א) וז"ל בא"ד: ויהי' שמיטה אי"ה שנת תקפ"ו הבע"ל תקצ"ג יה"ר שיבנה ביהמ"ק בשנת ת"ר הבע"ל, עכ"ל, ניבא וידע מה ניבא ששנת ת"ר היא נ"כ שנת השמיטה, אך הוא ז"ל כבר לא יהי' בין החיים.
ועוד בגליון נ"ט (מנ"א שנה הנ"ל) במדור „תמיהות וישובים" הובא תמי' בדברי מהר"ם שיק זצ"ל על מנהגו של הה"ס שמכוין בשנה מעוברת בפ' כי תצא לצאת י"ח מצות מחיית עמלק, ותמה שם ממש"כ בח"ס אעה"ז ח"א סי' קי"ט. כבר קדמו בסתירה זו הנר"י וועלץ זצ"ל בספרו „דברי ישראל" ח"ב בליקוטי תשובות סי' ע"ט ע"ש ומסיק בסוף דבריו „אם לא נימא דמרן מחמיר על עצמו הי'" ע"כ.
והנני בברכה מרובה — עלו והצליחו להגדיל תורה ולהאדירה.

יודא הכהן שטראספער
ברוקלין, ניו יארק

* * *

ב"ה. א' נח תשד"ם לפ"ק.
לכבוד המערכת
בכר"ש קונטרס ס' במדור עולת שבת בשבתו (לר"ה) נדפס רבר נפלא על נוסח הברכה, כי אתה שומע קול שופר (שם קורהו הפייטן, אבל באמת הרי הוא נוסח הברכה של תפלת ר"ה). ומעניין, אשר ממש כזה אי' בפמ"ג סימן תקצ"ב בא"א אות א' בשם הרב הגאון מהר"ח כהן דפאפארט ז"ל, ובספה"ק תולדות יעקב יוסף פ' פנחס בר"ה ונחזוד וכו' בשם חכם ספרדי יעוש"ה.

יהושע זאב לערנער
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם זילבערשטיין** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **אהרן דניאל מיללער** נ"י להולדת הנכר
להאברך היקר ר' **אליהו ישראל קנאלל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **בן ציון הכהן בארנפריינד** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוב בערל קעמפלער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים יעקב קאפל איזראעל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהודה ליב קאוואלענקא** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **יהושע העלער** נ"י מבני ברק להולדת הנכר
להאברך היקר ר' **יוסף חיים לערנער** נ"י להולדת הבן
להרב **יעקב דוד גארדאן** נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יעקב שלום גליק** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ישכר שטעממער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **ישכר בעריש הלברשטאם** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **ישכר בעריש רובין** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מרדכי איזרעאל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה רובין** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה גאלדבערג** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה פערלמוטער** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **נחמי' גוטטער** נ"י להולדת הנכר
להנה"ח מו"ה **ניסן לעזער** נ"י להולדת הנכר
להרב מו"ה **נפתלי ראובן קארנרייך** שליט"א רב דקהל מקור ברוך רחסירי סערעט בבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **נתן דייטש** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **עזריאל אליעזר מאנדלבוים** נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה **צבי הורוויץ** שליט"א רב דקהל אמרי נועם דסטריזוב להולדת הנכר
להאברך היקר ר' **שלום אברהם גאללער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שלום יוסף שווארץ** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שלמה פרוכטהענדלער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **שלמה ברייננער** נ"י מבני ברק להולדת הנכר
להנה"ח בנש"ק מו"ה **שמואל אהרן רובין** נ"י מבני ברק להולדת הנכר
להאברך היקר ר' **שמואל ישראל שניטצער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם חיים גאלדבערג** נ"י מאנטוועריפען להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **אברהם שמואל כלוי** נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר מו"ה **אברהם משה הילליר** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אליהו חיים שטערנבוך** נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אלכסנדר ישעי' זיסקינד האכהייזער** נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ברוך רייז** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר **דוד גאלדמאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים אלכסנדר יוסף פרייער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יהושע לויפער** נ"י מבני ברק להולדת הבת
להרב **יחזקאל מנחם גראס** נ"י מנהל שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יעקב צבי שאלאמאן** נ"י מבראזיל להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישעי' אלעזר וואלקאוויטש** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שלמה עקשטיין** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמואל אברהם ווימער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **שמחה קארנרייך** נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אברהם בארכער** נ"י מטאראנטא לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה **אברהם אהרן וויעטשנער** נ"י מבני ברק לנישואי בנו נ"י
לאברך היקר ר' **יעקב יהודה רעכניצער** נ"י מבני ברק לנישואיו
להאברך היקר ר' **פנחס אלעזר מאייראוויטש** נ"י לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.
המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה **אברהם שטערנבוך** שליט"א ר"מ רישיבת באבוב בני ציון בלונדון לאירוסי בנו הכ' הח' הנעלה כמר **רפאל** נ"י
להנה"ח מו"ה **אברהם דעמביצער** נ"י לאירוסי בנו הכ' הח' הנעלה כמר **משה** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **ארי' ליבוש כריננער** נ"י מבני ברק לאירוסי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה **זאב הכהן שטערן** נ"י מלונדון חתנו של הרה"צ מוה"ר משה סטעמפל הי"ד לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יונה אקסלער נ"י מלונרון ולאביו הנה"ח מו"ה מאיר יוחנן אקסלער נ"י מקרית באבוב לאירוסי בתו־נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יונתן בנימין בינוש שווימער נ"י מאנטוועדפען לאירוסי בתו תחי'

להרב מו"ה מאיר רוזקח שליט"א רב רקהל מעשה דוקח דקאזלאוו לארוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר שמואל שלום נ"י תלמיר ישיבתנו

להרב מו"ה משה הלוי ראטטענבערג שליט"א ולאביו הרב המפורסם וכו' מוה"ר ישכר בער הלוי ראטטענבערג שליט"א אבר"ק וואדיסלאו לאירוסי בתו־נכדתו תחי'

להרב נחום מאיר געדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל משה געדמאן נ"י לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלח כמר יעקב יצחק נ"י תלמיר ישיבתנו

להנה"ח מו"ה עוזר ישראל ווימער נ"י מבני ברק לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר יעקב משה נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה צבי ציטראענבוים נ"י לאירוסי נכדתו תחי'

להרב שלמה האלשטאק שליט"א רב רקהל עדת טאטנהעם בלונדון לאירוסי נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון פישמאן נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר אהרן דוד נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר מנחם כהן נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה", וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1577 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קדושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת־ים

בענגלאנד

KEREM SHLOMA
Kahal Chasidim Bobov
87 Egerton Road
London N. 16, 6UE

כמאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Lichtenstein
Simonstraat 22
Antwerpen 2000, Belgium

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
127 McGillevary Ave.
Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 283
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

MR. H10516 383
MORDECHIA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN NY 11219

קובץ

ברם שלמה

מוגש מאת צוות

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] מסלו תרש"ם

[illegible]

[illegible] מאוסדב שליט"א

[illegible]

Brooklyn, New York [illegible]

Tel [illegible]

התוכן

הקדמה מאת קורטש

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ת

הרבנים הראשונים

הגאון הרב נתנאל פולין אבד"ק ניקלשבורג יצ"ל ז

הגאון הגדול הרב עקיבא אינר אבד"ק פוזנא יצ"ל ם

הגאון הגדול הרב אברהם אולמאן אבד"ק ל"ב יצ"ל יב

הגאון הגדול הרב דניאל פרוסניץ האבד"ק פ"ב יצ"ל יד

הקדמה מאת קורטש

טו

הרבנים האחרונים

הגאון הגדול הרב יחזקאל ראבד"ק קראקא ז"ל יח

הגאון הגדול הרב יעקב ראזענבערג אבד"ק ראצפערט ז"ל יט

הרב שלמה וחלפה

הרב הגדול הרב שמואל חזני זוראנער שליט"א כג

ר' אברהם שמשון בראדט נ"י כה

ר' אברהם בעטר שאיא נ"י כח

הסופרים בחירים

הת' הת' יעקב יצחק נעריסאן נ"י ל

הרב הגדול באמבוי

המערכת לב

הקהילות וישובים

לד

הרבנים והנעימים

הר' אלכסנדר סענדר יעלעניריך חייד לה

הרב הגדול מוה קדם

הגאון הגדול הרב אהרון הרייד בעיר שיריון יע"א לט

הגאון הגדול הרב יואלה באסקאוויטש יצ"ל מא

מב

יא,יז,לח,מר,מח

מם

הוספות להמערכת

Copyrighted
by Cong. Shearith

מזכרת נצח

הקובץ הזה נדפס
לעילוי נשמת

האשה החשובה
מרת מרים בת מו"ה יהושע ע"ה
זיעגער

נפטרה בשם טוב
ביום י"ח לחודש מרחשון תרש"ם לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,
חיים זיעגער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבינו הרה״ח
מו״ה **אליעזר** במו״ה דוד **מרדכי** קארנוואסער הי״ד
נהרג עקה״ש **ביום** ה׳ **לחודש כסלו שנת תש״ד** לפ״ק

אמנו החשובה
מרת **יאכעט** בת מו״ה **נתן נטע** הי״ד
נהרגה עקה״ש **ביום** ער״ח **תמוז שנת תש״ג** לפ״ק

חותננו הרה״ח
מו״ה **רפאל יוסף** במו״ה **יהושע צבי** לעדניצער הי״ד
נהרג עקה״ש **ביום** י״ג **לחודש אדר שנת תש״ג** לפ״ק

חותנתנו החשובה
מרת **ברכה** בת מו״ה **אליש** עי״ד
נהרגה עקה״ש **ביום** ער״ח **אב שנת תש״ג** לפ״ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים
וד׳ ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע״י בניהם וחתניהם,
ישכר דוב מרדכי קארנוואסער
אהרן יעקב קארנוואסער
לאָס־אנזשעלעס, קאליפארניע

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחנוכה

הר"ן במס' שבת כתב הטעם דנקרא חנוכה, כי חנו בכ"ה. והקשה המהרש"א מאי חניי' שייך כיון דהותר בהן מלאכה. ועוד יל"ד דלפי דברי הר"ן יותר צודק הי' לומר נחו בכ"ה ולא חנו. ונקדים דברי המדרש בפרשת לך (פ' מ"ג) מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, רבי יהודה ור' נחמי' ורבנן, ר"י אמר מאברהם שנא' כ"ה יהי' זרעך, ובברכת כהנים כתיב כ"ה תברכו את בני ישראל, ר' נחמי' אומר מיצחק שנא' ואני והנער נלכה עד כ"ה, ורבנן אמרי מיעקב שנא' כ"ה תאמר לבית יעקב. ולכאורה דברי המדרש אין להם הבנה דמה ענין כ"ה שנאמר באבות לתיבת כ"ה האמור בברכת כהנים.

אמנם יתבאר עפי"ד התיקוני זוהר (תיקון כ"ח) כה תברכו את בני ישראל, במאי אתברכת כו' ביחוד שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד דאינון כ"ה אתוון. והנה בהני כ"ה אותיות בפסוק שמע ישראל וגו' יש ג' אזכרות, ד', אלקינו, ד' אחד. ויתכן לומר שרומז לג' אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, שעבדו את השי"ת וקבלו עליהם עול מלכות שמים בשלשה בחינות, היינו בשם הוי' ב"ה, שם הרחמים והחסד, הרומז למדת אברהם אבינו שעבודתו היתה במדת החסד, ואח"כ נזכר שם אלקינו, רומז למדת יצחק אבינו שעבודתו היתה במדת הגבורה והיראה, ותיבות ד' אחד, הם יחוד ב' מדות חסד וגבורה כנודע, שהוא מדתו של יעקב אבינו.

ועפי"ז יובן היטב המשך הפסוק אח"כ ואהבת את ד' אלקיך וגו', דמבואר בפסיקתא עה"פ ואהבת את ד' אלקיך, ואהבת, כאברהם שנא' זרע אברהם אוהבו, בכל לבבך כיצחק שעקד עצמו על גבי המזבח לפני, ובכל מאודך, כיעקב שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, ע"כ. ואולי י"ל הרמז בפסוק ואהבת על שלשת האבות, באופן אחר, בכל לבבך, רומז ליעקב אבינו עמוד התודה כי תיבת לב רומז על התוה"ק המסיימת בלמ"ד ופותחת בבי"ת, בכל נפשך, קאי על יצחק אבינו עמוד העבודה שמסר נפשו בעקידה, ובכל מאדך, רומז על מדת אברהם אבינו עמוד החסד, שעבר את ד' בכל מאודו ע"י שהי' ביתו פתוח לרווחה לכל העולם.

ונקדים עוד מה שאמרו במדרש רבה בפ' נשא (פרשה י"א, ג') עה"פ הנה מטתו שלשלמה, ר' ביבי בשם ר' אלעזר פתר קרייא בברכת כהנים וכו', ששים גבורים סביב לה, אלו ששים אותיות שבברכת כהנים, מגבורי ישראל שהם מגברים את ישראל וכו' כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה, שהם נלחמים כנגד כל פרעניות שבתורה וכו'. ויש להבין הלא הכהנים אנשי חסד המה, וברכת כהנים היא להשפיע שפע ברכות על כלל ישראל, ולמה נקראים אותיותיו בשם ששים גבורים שהם סטרא דגבורה כמבואר בזוה"ק ס"פ נשא (קמ"ח ע"ב), וכן יש להתבונן בענין הברכה שבירך משה איש האלקים לכהנים לפני מותו ואמר להם בברכתו מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקימון, ופירש"י ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטין, י"ב בני חשמונאי

אלעזר, כנגד כמה רבבות וכו', ולכאורה איך מתייחסת ברכה זאת לבני אהרן הכהנים שקראם בברכתם הזאת, תומיך ואוריך לאיש חסיר"ך, והברכה היא במדת הגבורה והנקמה.

אמנם כבר אמרו חכמז"ל דלעשות דין ברשעים זהו מדת החסד לישראל, כמאה"כ ימינך ד' נאדרי בכח ימינך ד' תרעץ אויב, כי במדת הרחמים שהיא ימין עושה הקב"ה דין ברשעים, וכן מצינו באברהם אבינו שהי' עמוד החסד, ואעפ"כ במלחמת המלכים התאזר בגבורה. וזהו שאמרו במדרש הנ"ל, מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, רצ"ל שיהא נכלל בברכת כהנים הששים גבורים להתגבר ולעשות נקמה בשונאים ובכל מיני פרעניות כמו שעשו חשמונאי ובניו מאין זכו לזה, הלא הכהנים מוכתרים במדת החסד ורודפי שלום המה, ואיך יתכן אצלם מלחמות וגבורות, על זה מתרץ ר' יהורה, דזכו ולמדו מדה זו, גבורה שבחסד, מאברהם אבינו שהי' מקור החסד, ואעפ"כ לחם עם המלכים הרשעים בגבורה, ונתברך מהקב"ה, כ"ה יהי' זרעך, שגם החשמונאים יעבדו את השי"ת בבחי' גבורה שבחסד. ולזה יסרו ז"ל בנוסח ועל הניסים, ואתה ברחמיך הרבים וכו' רנת את דינם נקמת את נקמתם, דפתח ואמר ואתה ברחמיך הרבים, היינו מדת הרחמים, וסיים בדין ונקמה, אך להאמור, דין ונקמה ברשעים חסד ורחמים הוא לישראל. —ור' נחמי' אומר דזכו לברכת כהנים בזכות יצחק אבינו, כלו' שזכו לברכת כהנים שרמוז בה נצחונם על היוונים, ע"י מסירת נפשם, שאע"פ שהי' מועטים וחלשים, שמו נפשם מנגד, והלכו במסירת נפש, דוגמת יצחק אבינו שהלך לעקירה במסי"נ, שנא' ואני והנער נלכה עד כ"ה. ורבנן אומרים שזכו לברכת כהנים, לנצח על מלכות יון הרשעה שעמדו להשכיחם תורתיך, בזכות יעקב אבינו עמוד התורה שנא' במתן תורה כ"ה תאמר לבית יעקב, ולכן הכהנים הם עמודי התורה כמאה"כ יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, ועי"ז זכו שנמסרו זרים ביד עוסקי תורתיך.

המורם מזה, דגם חנוכה הי' בזכות כ"ה אותיות של שמע ישראל, שמסרו נפשם על ד' ותורתו ואחזו במדת ג' האבות האמור בהם תיבת כ"ה, לכן שפיר נקראים הימים האלה בשם חנוכ"ה, שהקב"ה חנן אותם במדת כ"ה כנ"ל.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
לעטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א
לרגלי הולדת הבת אצל חתנו
הרב מו"ה **יונתן בנימין גאלדבערגער** שליט"א
ראש הכולל עץ חיים דבאבוב בברוקלין
ונביע בזה מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג
לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.
כעתירת וברכת
המערכת

דרוש לחנוכה

מהגאון מוה"ר גרשון פוליץ זצ"ל אבד"ק ניקלשבורג[1]

בתנחומא פ' נשא. ויהי ביום השמיני נשיא לבני מנשה, ילמדנו רבינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מהו להדליק בה בשני, כך שנו רבותינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מוסיף עליו כל שהוא ומדליקו ביום שני וכו' אבל הותיר ביום שמיני עושה לו מדורה בפני עצמו, עכ"ל. והוא מדרש פליאה האיך שייך שאלה זו להא דביום השמיני נשיא לבני מנשה. וי"ל דבלא"ה לא הי' יכול לשאול אם מותר להדליק, דבודאי הי' יודע דמותר להדליק, אבל מכח ההוא קרא נולד הספק אם מותר להדליק במותר השמן או לא, ונקרים מה שהביא בעטרת זקנים בהל' חנוכה בשם אבודרהם דמקשה למה אין עושין ט' ימים חנוכה משום ספיקא דיומא כמו ברגלים, ותירץ הואיל וחנוכה הוא מדרבנן משא"כ שלש רגלים הוי דאורייתא. ובאמת כ"ז ניחא למ"ד קילי דברי סופרים מדברי תורה משא"כ למ"ד חמירי דברי סופרים מדברי תורה עדיין קשה למה לא תקנו ט' ימים משום ספיקא דיומא, ואף גם כל הפוסקים דפסקו דספיקא דרבנן לקולא הייגו בדיעבד אבל לכתחילה בוודאי יש לתקנו כעין דאורייתא, דחמירי דברי סופרים מדברי תורה, וצריכין לומר כפי תירוץ העולם, עפ"י קושית המפרשים מ"ט תיקנו חנוכה שמונה ימים הלא פך הנמצא הי' בו שמן להדליק לילה א', וא"כ לא הי' הנס רק שבעת ימים, רק דקושית חדא מתורצת בידך חבירתה, דבאמת הנס לא הי' דק ז' ימים, ומחמת ספיקא דיומא קבעו שמונת ימים.

---

1) הוא בנו של הג"ר משה פוליץ דיין ומנהיג בק"ק ניקלשבורג, חותר מגזע הגאון בעל עבודת הגרשוני אשר על שמו נקרא בנו „גרשון". — הגאון מוה"ר גרשון פוליץ זצ"ל נתמנה בתחלה לדיין בק"ק ניקלשבורג בבית דינו של הג"ר ישכר בעריש עשקעלים אבד"ק ניקלשבורג, ואחר פטירתו בשנת תקי"ג נתקבל הוא לאבד"ק ניקלשבורג, ובשנת תקי"ח נבחר גם לרב המרינה. (הי' מחותנו של הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל ועמר לצדו בשעת המחלוקת). חידו"ת ממנו נדפס בשו"ת פנים מאירות ח"ג סי' י"א, ובשו"ת תפארת צבי חאהע"ז סי' ע"ח, גם נדפס דבר קטן ממנו בס' דברי התענוגים בריש פ' בראשית, ובקובץ מודי' היו"ל בירושלים עיה"ק (אדר תש"מ) נדפסה תשובה ארוכה ממנו. (גם יש תשובה בשו"ת נוב"י מהדו"ת אהע"ז ס' קכ"ו אל הגאון מוה"ר גרשון אבד"ק נ"ש, אבל מאחר שלא נזכר שם המשפחה, אי אפשר לקבוע בבירור אל מי נכתב, כי כמה שנים אחר פטירת הג"ר גרשון דנן, נתמנה לאבד"ק נ"ש, שאר בשרו הג"ר גרשון חיות). — נלב"ע עש"ק י"ז לחודש אדר ראשון שנת תקל"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר ניקלשבורג. בקונטרס תולדות נתנאל הנרפס בסוף ס' מנחת נתנאל על הרא"ש, הביא שבס' לבוש הברים (כת"י) להג"ר ידידי' טיאה ווייל זצ"ל מקארלסרוה, יש הספר על הגאון מוה"ר גרשון פוליץ אבד"ק נ"ש.

דרוש זה הועתק מפנקס כת"י תלמיר א' (אשר רובו ככולו נעתק מלשון המחבר) הכולל בתוכו חידושים על הש"ס, הרבה דרשות, וחידושים עה"ת. אפריון נמטיי' לידידינו הרגול הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטעדער נ"י מאנטוועדפען אשר מסר לנו פנקס הנ"ל, להדפיס מתוכו בקובצנו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

והנה הטו"ז מיישב קו' הנ"ל באופן אחר, עפי"מ רמבואר בזוה"ק ריליף מקרא מה לכי בבית, ראין הקב"ה משלח ברכה אלא כשיש מעט אז עושה ממיעוט רב, א"כ גבי פך שמן אם לא הי' נשאר בו שום שמן לא הי' נס לשאר הלילות, אלא ודאי שנשאר בלילה ראשונה מעט שמן וזה הי' הנס, ולכך קבעו שמונת ימים. והנה לדברי הט"ז הנ"ל רעיקר הנס הי' שנשאר קצת שמן וע"י כן נעשה נס שהי' רולק בליל שני וכן להבא, א"כ אין לשאול שוב אם רשאי להדליק מן שמן הניתותר בלילה הראשונה, כי אדרבה כך הי' עיקר הנס שהמותר הורלק בליל שני, וכן כל הלילות, ומהיכי תיתי לאסור שמן הניתותר, ואין לומר דלא ניתותר שום שמן בלילה ראשונה, והא דקבעו חנוכה שמונה ימים, הוא משום ספיקא דיומא, דהא תירץ האבודרהם הנ"ל דגבי מצות דרבנן לא עבדינן ספיקא דיומא רק בראורייתא, והא דמסתפק במדרש איך הרין בשמן הניתותר מליל א' לליל ב', הוא רק אחר שהביא האי קרא דויהי ביום השמיני.

דהנה איתא במדרש תנחומא שם וז"ל, לא יאמר אדם אינו מקיים מצות זקנים הואיל ואינן מן התורה, אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאין לומר כך אלא כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימין שנא' ועשית על פי התורה אשר יורוך, למה שאף על דבריהם אני מסכים שנא' ותגזר אומר ויקם לך, תרע לך שהרי יעקב בשעה שברך מנשה ואפרים מה כתיב שם וישם את אפרים לפני מנשה, עשה הקטן קודם לגדול, וקיים הקב"ה גזרתו, אימתי בקרבנות הנשיאים שהקריב שבט אפרים תחלה שנא' ביום השביעי נשיא לבני אפרים ואח"כ מנשה מנין ממה שקראו בענין ביום השמיני נשיא לבני מנשה, עכ"ל. ובאמת יפלא מהיכי תיתי יאמר אדם שאינו מקיים מצות זקנים וכו' הלא כתיב לאו דלא תסור, אלא וראי פירושו כמבואר במדרש רבה בפ' נשא (פרשה י"ד) עה"פ ביום השביעי וגו' הה"ד דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים וגו' נתנו מרועה אחד, ד"ת ודברי חכמים מרועה אחד נתנו וכו' ויותר מהמה בני הזהר, יותר מדברי תורה הוי זהיר בדברי סופרים, וכן הוא אומר כי טובים דודיך מיין, טובים דברי דודים מיינח של תורה וכו' וכו' ד"א אל תקרי כדרבונות אלא כדרבנות כשיעקב נזד שתהא הרבנות לאפרים קיים הקב"ה דברו כמסמר הנטוע עיי"ש. ועפי"ז י"ל כוונת המדרש תנחומא, דשמא יאמר אדם שאינו מקיים מצות זקנים, כמו דברי תורה, ע"ז למד מהא דכתיב ביום השמיני נשיא לבני מנשה, דמנשה הי' באחרונה, שקיים הקב"ה גזירת הצדיקים כי כולם מרועה אחד נתנו, ויש לקיים דברי סופרים כדברי תורה.

ועפי"ז שפיר מובן כוונת המדרש, דהרי מוכח עתה מקרא דביום השמיני, שכל מצות חכמים מצוה לקיימם כמצות התורה כי כולם ניתנו מהקב"ה, וא"כ שוב קשה למה לא תקנו ט' ימים חנוכה משום ספיקא דיומא, ואין לומר כתירוץ האבודרהם דחנוכה כיון שהוא מדרבנן הקילו בו, דהרי עכשיו מוכח דחמידי דברי סופרים כדברי תורה, וצריכין לומר כתירוץ העולם הנ"ל דבאמת לא הי' הנס רק ז' ימים ומשום ספיקא דיומא עבדינן ח' ימים, וא"כ אינו מוכרח לומר כדברי הטו"ז דנשתייר קצת מן השמן בלילה ראשונה, וא"כ שפיר אמר ילמדנו רבנו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מהו להדליק בה בשני.

גליון חדושי הרשב"א על מס' שבת

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבר"ק פוזנא[1]

בחידושי הרשב"א על דף ד' ע"ב ר"ה הא דאמרינן והא בעיא עקירה והנחה ע"ג מקום ארבעה וכו', רמפלונתא דר"מ ורבנן דפליגי בזרק ונח בחור כל שהוא בפרק הזורק ילוף לה דאפי' ר"מ לא מחייב התם אלא משום דכל שיכול לחוק כחקוק דמי אלמא הנחה על גבי מקום ארבעה בעיא לכולי עלמא.

נ.ב. זהו לשיטת תוס' בסוגיין דף ז' [ע"כ], אבל מדברי הרשב"א לקמן בסוגיין ד"ה והא דאמרינן גבי הכנים וכו' [וכן] לקמן דף ח' ע"ב ד"ה אמר אביי וכו', מבואר דלא ס"ל כן אלא דפלוגתייהו דר[בנן ור"מ] אם הוי רה"י, אבל מ"מ י"ל דלא בעי' הנחה ע"ג מקום ד' עיי"ש.

בחידושי הרשב"א על דף ל"ו ע"ב ר"ה עד שיגרוף או עד שיתן את האפר (בסופו), ומיהו הראשון נראה עיקר משום דבגרוף מיהא ליכא למיחש ולמיגזר למירי.

נ.ב. עדיין יש לדון דקודם שנתבשל כמב"ד אסור להשהות אף בגרוף דשמא יגיס בה וחייב משום מבשל, ע' רשב"א לעיל ספ"ק עלה החיא דצמר ליורה . . .

בחידושי הרשב"א על דף מ' ד"ה ראי מכללא, וא"ת היכי פסק ר' יוחנן כרבי יהודה והא אוקימנא מתני' כרבי שמעון ואיהו קאמר הלכה כסתם משנה, ואף ע"ג דאמרינן בעלמא אמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן, מ"מ לא שתיק גמרא בשום מקום רלא ליקשי לה אלא מקשה לה ומפרק לה אמוראי נינהו, וי"ל דר"י סתמא אחרינא אשכח וכו'.

נ.ב. תמוה לי, דהא מרא דשמעתין הוא רבב"ח אמר ר"י, והרי רבב"ח אמר ר"י הלכה כסתם מתני' בפ"ג דחולין [דף מ"ג ע"א], ועי' בתשובת זכרון יוסף [חאהע"ז] סי' י"ב על קושית גיסו הגאון מהר"י זצ"ל[2] על החיא דחולין הנ"ל, מסוגיא דגיטין דף פ"א דמבואר דרבב"ח לא ס"ל להחיא דר"י דהלכה כסתם משנה, דהחיא דגיטין ג"כ מטעם דראב"ש הוי מכריע ודמי להחיא דהכא עיי"ש. וזה מספיק ג"כ לפרש קושית תוס' בשמעתין דהא ר"י פסק הלכה כסתם משנה,

---

1) הגהות הללו העתקנו מעצם כתי"ק בגליון ס' שבע שיטות להרשב"א (ברלין תקט"ז) שהי' שייך להגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבד"ק פוזנא. (בראש הספר נכתב בזה"ל: ניתן לי מאת ארוני מוח"ז הרב האי גאון עטרת תפארת ישראל רשכבה"ג מוהר"ר עקיבא . . . , ואח"כ נחתם יעקב . . . — יש לשער שהי ניהו הרה"ג מוה"ר יעקב ליטהויער אבר"ק ווענגראוויץ ואינאוואטצלאוו שהי' חתנו של הג"ר אברהם איגר בנו הראשון של הגרעק"א זצ"ל. יש אליו כמה תשובות בשו"ת רעק"א, עיין לרוגמא בסי' מ"א ובסי' קל"ה). מחמת שקצץ הכורך את הגליונות, חסרים איזה אותיות או תיבות, והשלמנו עפ"י השערה בין חצאי ריבוע. הצגנו תמונת „יר" במקום שנסמן מהגרעק"א זצ"ל.

2) היא הגאון מוה"ר ישעי' פיק־ברלין זצ"ל מברעסלא. — ומצאנו לנכון להעתיק כאן מש"כ בענין זה הגר"י פיק זצ"ל בעצם כתי"ק בראש ספר הליכות עולם עם ביאור

ואף דרב"ח בגיטין פסק הלכה כרשב"א, היינו ג"כ משום מכריע וכתירוצם, אבל על הרשב"א קשה לתירוצו הא' דסתמא אחרינא אשכח, ולא ס"ל לפי תירוץ זה דהטעם דמכריע עדיף, א"כ יקשה אההיא דגיטין, דהא רבב"ח גופי' ס"ל בחולין הלכה כסתם משנה, וגם איך כ' הרשב"א בקושייתו דהו"ל לגמרא להקשות ולפרק אמוראי נינהו הא רבב"ח [אמר הלכה] כסתם משנה.

אבל העיקר דטעות הוא הגירסא בחולין רבב"ח, ורש"י ותוס' ציינו והאר"י, וגם בכל הש"ס ליתא כן [רק] סתם והאר"י הלכה כסתם מתני' ולא משמי' דרבב"ח, ולמה דוקא בכאן נקט רבב"ח, א"ו דט"ס הוא, וא"כ קיימא דההיא דגיטין בפשוטו, דרבב"ח לא ס"ל דאר"י הלכה כסתם משנה, ודברי הרשב"א כפשטן, וקושית תוס' בשמעתין, אע"ג דרבב"ח לא ס"ל לכללא דאר"י הלכס"מ [=הלכה כסתם משנה], מ"מ הו"ל למפרך ולתרץ אמוראי נינהו, וכמו דנקט הרשב"א הקושיא, ועי' עוד ברשב"א במסכתין דף ק"ן ע"א.

בחידושי הרשב"א לדף קכ"ב ד"ה גמ' הא דתניא, איכא למידק ליקט לעצמו האיך מאכיל אחריו ישראל וכו' והא תניא עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש במינו במחובר לקרקע אסור ולערב אסור בכדי שיעשו ומי לא עסקינן אפילו

יבין שמועה (ווינציא שצ"ט) המונח בבריטיש מוזעאום בלונדון, וז"ל: כס"ד, דף צא. (ר"ל מדפי הספר) שער ה' פ"ג כללי הגמ' ד"ה פרק ג' וכו', ודע שכתבו התו' וכו', ודקדק עליו יבין שמועה, ואם תאמר למה תלה הדבר כשם התו' והרי גמרא ערוכה כפ' אלו טריפות, ויראה ליישב וכו' עיי"ש שהאריך. ואני תמה על דבריו של גדול אשר הראה בחיבור זה בקיאות נפלאות והאיך העלים עיניו דגמרא ערוכה יבמות טז: גיטין פא: מנחות נכ: משני אמוראי נינהו ואליבא דר' יחנן, וכאותו הסוגיא אי אפשר לפרש באופן אחר אלא הפשוט'. ובענין הסוגיא דאלו טריפות מג. דאמר רבב"ח אמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה והוא היפך מסוגיא דגיטין פא: דמסיק הש"ס אליבא דרבב"ח דס"ל דלא אמר ר' יוחנן הלכה כס"מ, תמי' זו כבר נדפס על שמי בחיבור גיסי הגאון נר"ו נקרא תשו' זכרון יוסף, וע"ש מה שהשיב על זה, ובחיבורי כנסת חכמי ישראל כס"ד הארכתי עוד בענינים האלו, והסכים עמדי הגאון מהר"ם בארבי נר"ו, ולא רציתי להאריך אלא לחתום זה שמי וזה זכרי, הק' ישעי' בהגאון מוה"ל זצ"ל כערלין, עכ"ל.

גם בספר הורה גבר עמ"ס הוריות להגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל בחידושיו לדף י"ג ע"א כתב בענין זה וז"ל: ובהתוכחי בזה עם אלוף נעורי החכם השלם הרב מו"ה משה האג נ"י שעומר על ההוראה כעת בק"ק פעטשוי ואגפי', ההוא אמר להקשות וכו' דבגיטין דף פ"א מרא דשמעתתא הוא רבב"ח א"ר יוחנן, ואיך משני התם אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן, הא דבב"ח הוא דאמר להמציא האי כללא משמי' דר' יוחנן דהלכה כסתם משנה, וא"כ לא משני הש"ס מידי, ויפה הקשה, ועל כל אלה צ"ע רב כעת, עכ"ל. ובס' הורה גבר שהי' שייך להרה"ג מוה"ר משה וואלף אויש בהרה"ג מוה"ר שמעון אויש מפראג, כתב על הגליון, דהוא טעות, דבכל המקומות מצינו דאמר ר' יוחנן בעצמו האי כללא ולא רבב"ח, וגם התוס' בחולין מ"ג לא הביא רבב"ח רק והא אמר ר' יוחנן, עכ"ד. — ועיין עוד בזה בספר דברי אמת להגאון מוה"ר דוד בכר יצחק זצ"ל בקונטרס שלישי על עניני מקואות (בדף מ"ח טור ב') ד"ה גם.

רואה אותו לוקח מן השוק ומביא לו דלא ליקטן בשביל ישראל, ועוד מ"ש מפירות הנושרין או ממשקין שזבו.

נ.ב. תמוה לי הא באמת אף [למאי דקאמר] שפירות שתלשן עכו"ם לעצמו כיון דאפשר דאתי ממילא הוא בכלל פירות הנושרים, הא מ"מ פשוט דלא בעי' כדי שיעשו, כמו בנשרו מעצמן דלא בעי כד"ש [=כדי שיעשו], וא"כ ההיא דהביא דורון ע"כ לא מיירי בלא ליקטן בשביל ישראל, מדקתני ולערב אסורי' ככ"ש, וצלע"ג[3].

בחידושי הרשב"א על דף קכ"ב ע"ב ר"ה אמר רב יהודה, ויש מקשים היכא קאמר רב יהודה דדבר שמלאכתו לאיסור דאינו ניטל כלל והא איהו הוא דאמר בשלהי פרק כירה גבי נר רמשחא שרי דנפטא אסור, ותירצו דשאני נר שהוא אינו משמש מלאכת איסור אלא שנעשה בסים נר ושמן ופתילה והיינו נמי טעמא דפמוטות.

נ.ב. התשב"ץ ח"א ססי' קל"ז כ"כ [=כתב כן] בשם הרמב"ן שכ"כ [=שכתב כן] בשם הראב"ד[4], וכ' עוד [ט]עם דנרות שמשי שבת הן עיי"ש.

---

3) קושיא זו נדפסה בקיצור בספר גנזי ר"ע איגר בתחלת הספר.

4) עיין בהגהות רעק"א על שו"ע או"ח סוף סי' רע"ט.

כרבי יהודה והא לוקיימא מתניתין כרבי שמעון ואיהו קאמר הלכה כסתם משנה

ומקשה ע"ג דאמרינן בעלמא תמורתי גיזתו כתליתו דרבי יוחנן מ"מ לא אתיא נמרץ

בשום מקום לא ליקני לה ומפרש לה תמורתי גיזתו • וי"ל דרבי

יוחנן סתמא לתריוה קאמר לתנן נפרי תבית הדיוחן כמי מערה וכמי שנחייה

מסתבר לפילו בעשר לגולטויות ולא יכיולם נידו ורבי יוחנן מתני לה להא כגון

תלכתי ולויולין עלה בגמרא קתני מגמערה דומיא דמי שנחייה מה מי שנחייה

בתמין לף אי מערה תמין הדיוחן דיעבד אין לכתחלה לא • מכלל דלכתחלה

לפילו לכתחלה מי רבי שמעון היא וכיון דאתיא כהוא דרבי שמעון ותני לה כגון

תלכתי הוה ליה מתניתין דהכא סתם וחא"כ מתלוקת ואין הלכה כסתם • ומה

לחוק בגיטי דקע"ב מצאה חותה כן תלכתי מ"מ אין מתלוקת שבויה בפירוש בחותה

מצאה והיינך כעצה זה בסתם ואחר כך מתלוקת • לגבי כתוספות תירלו דכיון

לחיכא מתלוקת בגרייתא ואיכא הכרעה במקום מתלוקת דברייתא ונהכרעה לא

אמר רבי יוחנן שתהא הלכה כסתם ומה גכון • וא"ת מפני מה לומר בעלמא

הלכה כסתם משנה הוצרך לפסוק כאן בפי' הלכה כרבי יהודה ולא סתם על מה

שכתב אחר הלכה כדברי המכריע ומקשה ע"פ שרבי יהודה מכריע כאן :

[אין לפרש לומר סתם שהוחמו בי"ט מתרבי ואין לפרש לומר סתם שהוחמו בי"ע ולא

תני וה"ה לסתם שהוחמו מעי"ט שמעינן מיהא דדוקא הוחמו בי"ט לגבי הוחמו

מעי"ע רוחץ בהם כל גופו אבל אבר אבר והרב אלפסי ז"ל התיר בשם גאון לרחוץ בהן

בענין טע"כ, ושיעור ביטול יי"נ

מהגאון מוה"ר אברהם אולמאן זצ"ל אבר"ק לאקענבאך[1])

בעה"י. ל"ב [=לאקענבאך] יום ג' כ"ב סיון תקפ"ט לפ"ק.

שש ועושה צרק, בתומת ישרו מחזיק כל ברק, בעוצם בינתו מסיר כל חוח וחרק, ניהו ידידי וחביבי כנפשי הרב המאוה"ג מעוז ומגדול כמו"ה דניאל פרוסטיץ נ"י[2]).

נעימת בימינו מיום ב' י"ר רנא הגיעני לנכון, ושמחתי בשלומו הטוב ובשלום תורתו, כן יגן ה' בערו כל הימים. —ועל אורת הקול אשר יצא בכל מחנה העברים ירושת מַנהיימר, אמת כי גם כאן יש איש אחד ממשפחת מנהיימר, וגם אליו הביאו הקול לאמר כי לע"מ [=לעיר מלוכה] וויען הגיע אגרת שאחד ממשפחת מנהיימר מת והניח אחריו הון רב, וקראו אל מנהיימר אשר רד בוויען, והשיב שהוא אולי ממשפחה זאת, כן נשמע כאן. וקול זה בא ג"כ לק"ק נערמענד כי מחותנו הרב רשם ג"כ ממשפחה זאת נצר מטעי אֵז(?), וחקרו קצת בוויען, ואין קול ואין כסף, אבל על אשר נאמר כי הגיע לכאן אגרת ממרינת ענגילאנד, זה לא מיני' ולא מקצתו (רק הגיע לכאן אגרת אחר מן וועענעדיק על לשון טאליעניש, בנידון בית למודים חדש אשר הקימו שם ומבקשים איש אשר בקי בתלמוד ובכל לשונות, כאשר נורע ומפורסם), יותר לא ידעתי ולא שמעתי.

על אורות מליצתי לק"ק סאביטקע בשביל בנו הרב נ"י, יאמין לי ידידי כי הוא יגיעה לריק כעת, כי ערן לא בנאו שום דירה, וכל זמן שלא בנו בית דירה לא יוכלו לקבל עליהם רב, כאשר הגדתי לו פה אל פה, וכה קבלתי ג"כ אגרת מאוהביי שמה, שלא יעלה על לבם כלל לקבל שום רב, והנני עומד על המשמר לעת יגיע הזמן שיהי' ביכולתי להטיב עמו, הנני הנני מוכן לטובתו בעה"י. והיטב חרה לי על מעכ"ת שהבטיחני שכר שיחה נאה, הנכון זאת, בחוק ומשפט אוהבים נאמנים.

על אודות דברי תורה אשר הציג במכתבו, עיינתי בהם וראיתי כי הדברים ראוים למי שאמרם, אך האמת אניד, כי גוף סברת הפוסקים רכל הבא מבב"ח

---

1) נולד בשנת תקנ"א לאביו הגאון מוה"ר שלום חריף אבר"ק לאקענבאך זצ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר טאפליטשאן והעמיד שם תלמידים. בשנת תק"פ בערך נתקבל לאבר"ק סאבאטקא, ואח"כ בשנת תקפ"ח נתמנה למלאות מקום אביו כאבר"ק לאקענבאך. נדפס ממנו ספר בית אברהם על סוגיות הש"ס ותשובות, וקצת חידושים ממנו נדפסו בסוף ספר דברי ר"ש לאביו זצ"ל. גם נדפסו הרבה תשובות אליו בשו"ת חת"ס ובשו"ת מהר"י אסאר. נלב"ע ביום כ"ד מנחם־אב שנת תר"ט ומנ"כ בלאקענבאך. — תשובה זו ותשובת הג"ר דניאל פרוסטיץ זצ"ל הנדפסת אח"ז, הועתקו מעצם כתי"ק המונח בגנזי ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

2) ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמור ט"ו.

ריינינן לי' כבב"ח עצמו, היא כמעט חוקה בלי טעם, לכן לא אוכל להסביר מה נפקא לן גם אי אמרינן דטע"כ לאו דאורייתא מפאת שני כתובים. אמאי יהי' בא מבב"ח כבב"ח עצמו.

והנה זה רבות בשנים אשר עמדתי בענין זה להקשות, הנה הפלתי בסי' צ"ט העיר לשי' רש"י דטע"כ לאו דאורייתא, למה דפירש"י דשיעורא דבשר בלפת הוי הילכתא מסיני, ואי טע"כ לאו דאורייתא לענין מה נאמרה ההילכתא, ודחק לתרץ דהילכתא הוי בגיד קדשים למ"ד דבקדשים טע"כ ודאי דאורייתא יעו"ש. ולכאורה קושייתו לק"מ, דהלא בבשר בחלב מודה רש"י דטע"כ דאורייתא כמובן וא"כ איצטריך הילכתא דשיעורא דבשר בלפת לשער נתינת טעם בשר בחלב, וזה ברור.

אולם לפי"ז קשה טובא על אביי האיך אמר ש"מ טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא, דאם"ד דרבנן, מבב"ח אמאי לא נמרינן וכו', וקשה דילמא לעולם טע"כ לאו דאורייתא, ומבב"ח לא נמרינן דחידוש הוא, ואין לומר אי חידוש אפי' ליכא טעמא נמי, זה אינו כיון דטע"כ לאו דאורייתא א"כ ע"כ הילכתא דבשר בלפת לענין בשר בחלב נאמרה, וממילא מוכח דבב"ח דוקא בטעמא נאסר ולא במשהו, דאי במשהו לענין מה נאמרה הילכתא. והארכתי בזה לתרץ קושית תוס' מסוגיא דפסחים, וכעת טרידנא טובא, ואינני מיושב כהוגן לחפש בחיפוש ניירות בחדושי שמה[3].

אפס אציג לפני רופ"מ נ"י דבר אחד בענינים הללו אשר לדעתי דבר חדש ונכון הוא, וזו תוארה. — במס' ע"ז דף ע"ג ע"ב איתא אר"י שני כוסות אחד של חולין וכו' רואין [את ההיתר כאילו אינו] ואינה מינה רבה עליו ומבטלה, והקשה שם הר"ן ז"ל הלא מבשא"מ בעי ס' ומים ליכא ששים נגד היין והביא שיטת רש"י ז"ל דיין במים בטל בששה חלקים, וכן פסקינן לדינא. ולכאורה כל בר לבב יפלא, כמה אמוראי נחלקו בכל אסורים האיך משערינן במאה או בס', וזה השיעור דיין במים בששה עדן לא נזכר בשום משנה ובריתא, ור' יוחנן המציא זאת, א"כ דין מחודש כזה ה"ל לר"י לאשמעינן מעיקרא בפני עצמו ולא לינקט אחורי הרלת.

לכן נתתי אל לבי בעה"י ליתן טעם לשבח על שיעורא דיין במים בששה, ונקדים דהר"ן מסיים שם בדבריו, אף דחזינן דיין נותן טעם יותר מן ששה חלקים, זה הטעם לא הוי טעם גמור רק קיוהא בעלמא, וע"ז לכאורה יש להקשות, לפמ"ש הטור בא"ח סי' תמ"ב דין מחודש, על כותח הבבלי דבעי כזית בכדי אכילת פרס ואי ליכא כזית בכא"פ אינו עובר עליו, והקשה הטור, הלא טעם כעיקר דאורייתא, ותירץ כל הנך קיוהא בעלמא וליכא טעם גמור ואפ"ה כזית בכא"פ עובר עליו, וכן האריך שם הפר"ח והעלה מדברי הטור הללו דכזית בכדי אכילת פרס לא בעי טעמא ואף בליכא טעם רק קיוהא אסור, והוא הילכתא מסיני

3) עיין בזה בספרו בית אברהם על סוגיות הש"ס סי' מ"ו ד"ה ובזה י"ל בכמה אנפי.

דכזית דכא"פ לא בעי טעמא. ומעתה קשה על יין במים, נהי דהוי קיוהא בעלמא, מ"מ אי יש כזית בכא"פ אסור, ואי יש כאן ששה חלקים מים וחלק אחד יין יש כאן כזית בכא"פ, לשי' דש"י דפרס הוא ר' בצים וכזית חצי ביצה, וממילא ביש חלק אחד משמנה הוי כזית בכא"פ.

אך שיטת הרמב"ם והרשב"א לדינא כמבואר בהל' יוה"כ דפרס הוי שלשה בצים, א"כ ניחא היטב, דהלא אנן פסקינן בהל' יוה"כ דשיעור שהיות בין אכילת איסור בכדי אכילת פרס הוא שישהא מן תחילת אכילת איסור עד גמר אכילת איסור בכדי אכילת פרס, ורש"י בפסחים כתב הטעם דתערובת כזית כא"פ אסור הוא מפאת זאת כיון דבשיעור זה מחייבינן בשהיות איסור, וממילא אם נתערב כזית שלם בתוך פרס שלם, תו אינו אסור, דאם יאכל ישהה יותר מכדי אכילת פרס בהרי אסורא, וע"כ תערובת כזית בכדי אכילת פרס, היינו שנתערב כזית איסור בתוך פרס פחות זית היתר, דיהי' הכל ביחד ההיתר עם איסור פרס שלם. ומעתה שיעורן של חכמים תורה הוא, יין במים בששה, דהיינו כיון שיש ששה חלקים היתר וחלק אחד איסור שוב לא הוי כזית בכדי אכילת פרס, אי פרס ג' בצים, א"כ יש כאן ששה זתים דהיינו ששה חצי ביצה היתר וכזית איסור, והוי יותר מכדי אכילת פרס, לפי הנ"ל, דכזית בכדי אכילת פרס הוא עם ההיתר צריך להיות פרס.

ומעתה י"ל דזה סברא חיצונה דיין במים הוי רק קיוהא בעלמא, ואפי' בשלשה חלקים נ"כ הוי אפשר קיוהא בעלמא, רק אי יש פחות מששה חלקים אסור מכח איסורא דכזית בכא"פ לא בעי טעמא, אבל אי יש ששה חלקים, אז מכיון דליתא כאן כזית בכדי אכילת פרס, באמת שרי, וכפתוד ופרח לדעתי הקלושה. — ימחול ידידי רופ"מ נ"י לעיין ברבר קטן זה, ולהושבני כיד ה' הטובה עליו.

אלה דברי אוהבו הנאמן בבריתו, שש בשלותו, דורש שלום תורתו, וחפץ בטובתו.

הק' אברהם אולמאן החב"ק לק"ב יע"א

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ זצ"ל ראב"ק פרעשבורג

(תשובה להרב המאה"ג מ' אברהם אולמן אב"ד דק' לאקענבאך נ"י).

מ"ש וז"ל, כי גוף סברת הפוסקים כל הבא מבב"ח דיינינן לי' כבב"ח בעצמו, הוא כמעט חוקה בלי טעם, לכן לא אוכל להסביר מה נפ"מ גם אי אמרינן דטעם כעיקר לאו דאורייתא מטעם שני כתובים אמאי יהי' בא מבב"ח כבב"ח עצמו, עכ"ל.

אהו' ידיד רופ"מ נ"י, לכאורה יש להביא ראי' לדעת הב"ח וב"י בסי' צ"ד ע"פ מ"ש הר"ן בשמעתין דטפת חלב בשם רש"י דרב מפרש המשנה, טפת חלב שנפלה על החתיכה אם יש בה בנותן טעם אסורה, הכוונה, דכל הקדרה אסורה, דחתיכה נעשה נבלה, ואח"כ יוצא טעם הבשר בכל החתיכות ואוסרתן משום מב"מ, וגם התנא דמשנה ס"ל מב"מ לא בטל, וע"ז מקשה הר"ן ממשנה דניד שנתבשל עם הגידין ומכירו, דנידון בנ"ט, ולשיטת רש"י לפי דעת הב"ח וב"י הנ"ל יש לתרץ, דבשלמא באיסור גיד, טעם כעיקר לאו דאורייתא לכן בטל אפי' לר' יודא וכמ"ש הר"ן בשמעתין דזרוע בשלה בדעת רבא דאמר ל"נ אלא לטעם כעיקר, שסמך עצמו על תירוצו של אביי, ל"נ אלא לר' יודא, דק דהוסיף, דבזרוע בשלה לא נשמע אלא דהטעם בטל מב"מ, וזה תליא אם טעם כעיקר דאורייתא, יעיי"ש. אבל בב"ח רטעם כעיקר דאורייתא, הרי טעם הבשר אוסר שפיר מב"מ אע"פ דרב גופי' ס"ל לעיל דף ק' אפי' בשארי אסורים מב"מ לא בטל י"ל דרב ס"ל טעם כעיקר דאורייתא בשארי אסורים, כר"ע או כרבנן דר"ע, אבל התנא דמתניתין ס"ל כרבנן דכותח הבבלי אשר עליהם סמכו רבא ור' יוחנן דל"ל טעם כעיקר בשארי אסורין, משום דס"ל חצי כר"ע וחצי כרבנן, וה"ל ב' כתובים, או תירוץ אחר דגעולי עכו"ם חידוש, ומשרת להיתר מצטרף לאיסור.

אמנם האמת שהוא נגד הסברא, דאם בב"ח חידוש וליכא למיגמר מיני', א"כ אין לך בו אלא חידושו בשר בחלב, טעם בשר בחלב וטעם חלב בבשר, אבל אם כבר נאסרה החתיכה בשר משום חלב ואח"ז נתבשלה עם היתר אחר, אין כח בטעמו של אותה החתיכה לאסור ההיתר מן התורה, אבל אם נאמר כאביי, דבב"ח לאו חידוש, ושפיר יש ללמוד ממנו בעלמא טעם כעיקר, רק לרבא דס"ל שני כתובים גיעולי עכו"ם ומשרת ממעט שארי אסורים ותו ליכא למיגמר אפי' מבב"ח, והא תינח אסורים אחרים, אין ללמוד מהם, אבל האיסור בב"ח בוודאי יש ללמוד, והחתיכה שנאסרה מחלב אם אוכל ממנה לוקין עליו משום אזהרת בב"ח, ולמה לא אמרינן דטעמו של החתיכה אוסר ההיתר מן התורה, ואין שום חלוק בין טעם חלב לבשר, או טעם החתיכה האסורה בהיתר אחר, לס"ד דאביי דלאו חידוש הוא, ואפי' הש"ך וסייעתו מודים לזה באין ספק, בשלמא על סברת הב"ח וב"י שפיר חלקו, דרבינו אפרים ס"ל דוקא בשר שנותן טעם בחלב וחלב שנותן טעם בבשר גרמו שכל אחד ואחד נעשה איסור מחמת עצמו, אבל לא בשאר אסורין, אבל החתיכה שכבר נאסרה, ואוסר ההיתר אחר, אין ההיתר האחר נעשה אסור מחמת עצמו, אבל בנד"ז לענין טעם כעיקר אין ספק לס"ד דאביי דבב"ח לאו חידוש, בוודאי אין לחלק בין שנותן טעם בשר לחלב, ובין החתיכה שנאסרה כבר לאסור ההיתר אחר אף שיש כאן ב' כתובים, ולפענ"ד דכ"ע מודים בזה.

מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע[1]

חיים הלברשטאם
אב"ד
דק"ק צאנז והגליל

ב"ה. ד' סיון תרל"א לפ"ק צאנז.

החיים והשלום לכבוד ירידי הרב הצדיק המפורסם ב"ק חו"פ מופ"ה פאר הזמן בש"ק כקש"ת מו"ה **יעקב שמשון** נ"ר[2].

גי"ק הגיעני לנכון אודות השו"ב מיישוב פאלין, ודברתי עם חתן אחותו הרב משם ושפך את שיחו בפני והתנצל מאד בפני כי הוא מורדף בלי חשך מכל אנשי מקומו החסידים של כ"ק אודות השו"ב שהוא נגד רצונו ונמנה שמה בלתי הסכמתו ושאינו מרוצה לו ולא הוטב [בעיניו] ועי"ז חלף ועבר כל השנה שלא נתנו להרב הפרס אשר קצבו לו. והנה אם [בלי] ספק מסתמא כ"ק אוהב נאמן להרב הנ"ל חתן אחותו וחפץ בתקנתו, עכ"ז אתפלא [על שלא] יגער כ"ק בהחסירים הסרים למשמעתו שלא ימדו בכבוד הרב ח"א האב"ד דשם ולא [ידברו] נגדו בשום דבר ויהיו נכנעים אליו . . . כי לכ"ק העוז והמשרה לשלוח לשם . . . [א]בל עכ"פ מוזהר השו"ב לשמוע להרב מרא ראתרא ולהכנע מפניו עפ"י דת תוה"ק שלא ילך בשרירות לבו, ובפרט שהוא רחוק ממחנתו הקדושה ואינו יכול להשגיח עליו, ומי ארון לו אם פורק מעליו רשות הרב ואימתו.

ע"כ אבקש מאר מכ"ק יעשה זאת למען השלו' [ולמען] כבוד התוה"ק שלא יתחלל עוד בין ההמונים ויקח משם השו"ב הזה לאיזה מקום אחר [שעומר] תחת

---

1) הועתק מנוף המכתב המונח בגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך. — המכתב מטושטש מאוד, ובקושי גדול ע"י תחבולה והמצאה עלה בידינו להעתיק רובו ככולו, והשאר השלמנו עפ"י השערה, ונתוסף בין שני חצאי רבועים.

וראוי לציין, כי בשו"ת דברי חיים ח"א בסופו בתשובות החדשות סי' ה' נדפס מכתב בנידון כזה ממש, ונכתב באותו יום (ד' סיון תרל"א), ואף תוכנם דומה זה לזה. כפי ידיעתנו נערך אותו המכתב אל הרה"ק מוה"ר מענדיל מוויזניצא זצ"ל אחיו של הרה"ק מוה"ר יעקב שמשון מקאסוב זצ"ל, מקבל המכתב הנוכחי.

2) נולד בשנת תקע"ד בערך לאביו הרה"ק מוה"ר חיים מקאסוב זצ"ל. חסידים מפורסמים הסתופפו בצלו ונהנו ממנו עצה ותושי'. הי' בירידות עם כ"ק מרן הנה"ק מצאנז זי"ע שהעריצו והחשיבו כמובא בתשובת דברי חיים ח"ב אהע"ז סי' ל' בתשובתו לרב א', שכותב בזה"ל: והנה לולא שכתב לי שהוא מאנשי בית הרב הקדוש מקאסוב לא השבתי לו כי תש כח אני כעת ומוטרד הרבה, אולם לירא ה' המסתופף בבית הצדיק לקחתי מועד לעיין בדבריו, עכלה"ק. — נלב"ע ביום י"ט אדר שנת תר"מ לפ"ק, ומנ"כ בקאסוב.

רגל כ"ק וישלח לשם שו"ב אחר ירא השם, ויזהירו שיהי' נכנע בפני הרב מר"א [=מרא ראתרא] ויראה לו סכינו ויעמור אצלו על הבחינה ויהי' אימתו עליו שישמע לקולו בכל אשר יצוה עליו בעניני השו"ב והלכותי', ולא יהי' ברשות עצמו, וימחול ג"כ כ"ק להזהיר להחסידים רשם שלא להמרות כבורו של הרב ח"א ויגדל כבודו בעיניהם ליתן לו פרס הקצוב ולכבדו ולנשאו כראוי לרב דמתא, ובפרט שהוא בן גרולים וקדושים וירא השם, לא יפגמו בכבורו ח"ו, ואז כל אי"ש על מקומו יבא בשלום. ולבטחוני כי ישים מקום לשאלתי קצרתי[3] מחמת חולשת כחי וטירדת הרגל קצרתי והי' חיים ושלו', כנפש ידירו מבקש אהבתו בתום לב וישמח בשמחת הרגל בשמחת התורה וגם לבבו הכואב ישביע (?) אתו.

חק' חיים הלבר שטאם

3) ע"כ בכת"י הכותב, ומכאן ואילך נכתב בעצם כתי"ק.

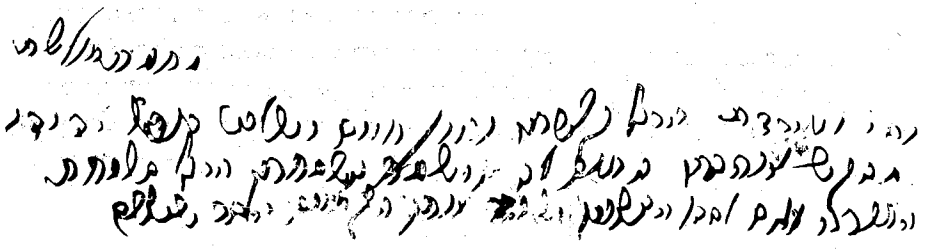

פאקסימיליא מכתי"ק כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

זמן תשלומי דמי החתימה הוא בתחלת השנה ולא בסופה !

בדין כתובת גרושה, וטהרת המקוה

מהרב הגאון מוה"ר מאיר הכהן ראפאפורט זי"ל
ראבר"ק קראקא[1]

באה"ע סי' ס"ו ברמ"א שם [סעיף י"א] בכתובת גרושה כותבין מתרכתא, והביא הח"מ בשם פסקי מהרא"י, ראף בגרושה מהראשון ומהשני אלמנה, כותבין רק גרושה מפי תקנת הכהנים אבל ארמלתא למאי אתיא, עכ"ר. ולא זכיתי להבין דעת קרושים, דע"כ הך תקנת הכהנים היינו שתתקדש לאחר כהן, לא שזה המקדשה עכשיו הוא כהן, דאם הכוונה על זה המקדשה עכשיו, למה לי למיכתב בהכתובה גרושה, אם אנו יודעין שהיא גרושה, לא יקדשה, ואלא שאין אנו יודעין, הרי אין אנו יודעין, ומאי יכתוב, וע"כ הכונה דחיישינן שתתקדש אח"כ לכהן, וקשה ממ"נ, אם תתגרש מזה המקדשה עכשיו, א"כ תיאסר עלי' מכח גירושי שני, ואם תתאלמן, הרי תהי' קטלנית, ותיאסר לכל, דבנשואין בתרי זימנא הוי חזקה, ואם כי נוכל לתרץ שיש כמה גווני רלא שייך איסור קטלנית עכ"פ הי' לנו למיכתב אלמנה ג"כ, מפני חשש קטלנית, ומרוע קאמר, ארמלתא למאי אתא, הלא נ"מ רבתי, ובפרט לשי' הר"מ דלית לה כתובה, משום רלא שייך לכשתנשאי לאחר כו', א"כ נ"מ לענין הכתובה.

ובהיותי בזה לא אבין ג"כ דעת רש"י ז"ל ביבמות סוף פ' כיצד, דבנתגרשה ב"פ לא תוכל עוד להנשא, איך יפרנס הך דנשאת לראשון ולא הי' לה בנים כו', רמפורש יוצא דתוכל להנשא, וכן מוכח ג"כ בשמעתא דרואה דם מ"ת, וצ"ע. ויש לחלק קצת.

* * *

התוס' בשבת פ' במה מדליקין (ל"ה ע"א) גבי הרוצה לירע שיעורו של ר' נחמי' כו' וירד ויטבול ויעלה. ופירשו התוס' שם דנ"מ דעלתה לו הע"ש, אך קשה לרשב"א רל"ל למימר ויעלה, בירד ויטבול סגי לי', יעוש"ה עפ"י גירסת הרש"ל, ואם נאמר דהטמא נשאר בטומאתו עד צאתו מהמקוה (עי' כס"מ פ"ו מהל' אבות הטומאה הל' ט"ז), נכון הדבר מאוד, ואין מקום לקושית הרשב"א, דעלי' זו עקרית היא, דכל עור לא יצא מהמקוה לא נטהר, ולא עלה לו ההע"ש, ע"כ צריך לעלות. כך עלה במחשבה לפני בחפזי[2].

---

1) ראה אורותו בכר"ש שנה ה' קונט' ב' עמור כ"ג. — חירו"ת הללו הועתקו מתוך כתביו.

2) גם בשו"ת בי"צ יו"ד ח"ב סי' ל"ח בסופו, העיר בראי' זו לדברי הכס"מ.

בדין כלי שנבלע בו יין נסך

מהרב הגאון מוה"ר שאול ראזענבערג ז"ל אבד"ק ראצפערט[1]

בעז"ה. אור ליום ב' לך תרפ"ג לפ"ק ראצפערטא יצ"ו.

שוכ"ט סלה לכבוד הרב הגאון המפורסם כערונת הבושם החריף ובקי כקש"ת מו"ה יצחק ר"ב שליט"א אבד"ק האראהאז יצ"ו.

אחדש"ה. יקרת מכתבו הגיענו ושמחתי בראותי כי ירד לעומקה של הלכה לברר הדין בכלי שעמד בו י"נ יותר ממעל"ע ואח"כ נתנו בו יין כשר בלי הכשר הכלי.

הנה בגוף הדין לענ"ד למותר יחשב, כי מי יוכל להכריע במחלוקת הפוסקים הישובים ראשונה במלכות, הר"ת והרשב"א והמחבר בש"ע סי' קל"ה וקל"ז והש"ך בסי' קל"ה סקל"ג ובסי' קל"ז סק"ט, ואחריהם הח"צ והפמ"א, שהח"צ רחה דברי הש"ך, והפמ"א סי' כ"ג החזיק דבריו, במחלוקת הפוסקים כמו זה, אין בידינו עור להכריע מראיות מש"ם וראשונים דאינהו בקיאי טפי מינן, ובודאי קיי"ל להחמיר כהש"ך, רק במקום צורך גרול והפסד מרובה יש לסמוך על החולקים, כמו שהכריע החכמת ארם כלל פ"ב, ובפרט ביי"נ הקילו. רק באתי בזה מה שאמרתי להחמיר מכח התסיסה, לענ"ד נראה רבאם הי' תוסס בחביות גם שאר פוסקים מורים, רעיקר טעם המקילים הוא רק בצונן משום דלא בלעי ואין כבוש כמבושל ממש בכ"ר כמו שכ' התו"ח כלל ג' ס"א, הגם רבזה רוב הפוסקים חלקו עליו כמבואר ביש"ש פרק כל הבשר כמש"כ המנחת יעקב שם, מ"מ נראה רביי"נ סמכו על שיטת הפוסקים כמש"כ התו"ח שם, וכל זה בצונן ממש, אבל בתוסס, נראה רכ"ע מורים דהוי כמבושל ממש.

---

1) הוא בנו של הג"ר מרדכי אבד"ק נירבאטור ומערצאל. הי' תלמיד מובהק לתגאון מהר"ם שיק, הקול ארי', והחתן סופר. בשנת תרנ"ח נקבל לאבד"ק ראצעפרט. נרפס ממנו ספר שו"ת חמרת שאול. נלב"ע י"ר לחורש כסלו שנת ת"ש לפ"ק, ומנ"כ בראצפערט. — אפריון נמטיי' לידירינו הרב מו"ה דוד מויזליש שליט"א אב"ד רקהל יטב לב דסאטמאר בעיר מאנטרעאל שמסר לנו תשובה זו מעזבון אביו הרב הגאון אבד"ק ווייטצען ז"ל, להרפיסה בקובצנו. טובעין הוא יבורך.

אגב כאן להביא כאן ענין פלא שהי' לו להג"ר שאול הנ"ל עם כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל. — ונופא רעובדא הכי הוה. פעם אחת בהיות כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל בימי הקיץ במרחץ באדרייוב באה לפניו אשה מדת נפש מכפר סמוך לוויסאווא במחוז נארליץ ורמעתה על לחי' שבעלה עזבה זה כמה שנים ועקבותיו לא נודעו והיא יושבת עזובה וגלמורה ואין מושיע לה, ובמר לבה אמרה שלא תצא עד שכ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל יתן לה עצה הגונה איך תמצא את בעלה. כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל שאל אם יש לבעלה באיזה מקום קרובי משפחה וכרו', שאולי נסע אליהם, והיא אמרה שאינה יודעת כלום ואין לה השערה על מקום בריחתו, ופרצה שוב בבכי מר. כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל ישב ועיין בהפתקא אשר לפניו שקע והתעמק במחשבותיו הקדושים זמן ממושך, עד שעמד מכסאו ויצא אל החדר הסמוך אשר שם ישבו הגבאים ושאר אנשים המחכים ליכנס אל הקודש פנימה, ופנה אליהם בשאלה, אם נמצא ביניהם איש מעיר מאקאווא או אם הם

וראי' ברורה לדברי, מדברי המג"א סי' תס"ב ס"ק ו' שהביא בשם הכנה"ג דמ"ש ס"ג מיירי כשנתעדב מים בעודו תירוש דכיון שתוסס אח"כ הוי כמו שנתבשל ונשתנה טעם המים להיות יין כמו יין צמוקים דאינו מחמיץ מה"ט כמש"כ המבי"ט ח"א סי' רנ"ב [במג"א כ' סי' ער"ב והיא ט"ס וצ"ל רנ"ב] וכו', וכ"כ מהרי"ט וכו' לאחר שתסס עם המים נשתנו מברייתן עכ"ל המג"א. והנה מה התם דלהקל לדון בו דין מי פירות שאינו מחמיץ אע"ג שהיו בו מעט מים אמרינן דהתסיסה הוי כמו נתבשל, מכש"כ כאן דלהחמיר נראה פשוט דדנין התסיסה כמו נתבשל ממש ונבלע בכולו וצריך הגעלה לכ"ע.

ומה שהביא ראי' מהפוסקים שלא חילקו בזה אין מזה ראי', דהא גם המג"א שם מיישב מה שכ' התה"ד לאסור היינו כשלא הי' תוסס לאחר שנתן בו המים כמו כן נוכל לומר דהפוסקים סתמא קמיירי ביין שכבר תסס, בזה הקילו, אבל כשתוסס כ"ע מורו דמחמירין כהש"ך לומר שנבלע בכולו וצריך הגעלה דוקא ובלא הגעלה נאסר היין ובפרט דהחוש והשכל מסכימים לזה דאם יש בכח התסיסה להבדיל השמרים מן היין ולזקקו ונתפשט התסיסה בכל חלקי היין ועובד עבודתו דזה הוי כמבושל ממש ונבלע ומפליט בכולו. ובזה יש להשוות מחלוקת הפוסקים דבודאי [אם] הי' היין תוסס בהחביות כ"ע מודו דנאסר בכולו בלתי הגעלה, אבל אם אין אנו יודעים בוראי שהי' היין תוסס בהחביות אז יש לומר דבצונן לא בלע רק כדי קליפה ע"כ אינו נאסר היין שנתנו בתוכו.

ולולא דמסתפינא לומר דבר חדש ממש אמינא לתרץ קו' האחרונים, והאריך בזה הנובי"ק יו"ד סי' כ"ו, על שיטת רש"י דם"ל דלא שייך כבוש רק בחומץ וציר א"כ מאי חידושא דבב"ח דאי תרי לי' כולא יומא בחלבא שרי ובשיל לי' בישולא אסור, הלא בכל האיסורין הדין כן שאם נשרה במים מותר ובבישול אסור. ונראה דכמו דהעלה הכה"ג דהתסיסה ביין הוא כמו בישול לפי שמשתנה ע"ז מברייתו ומהפך את המים המעורב בו ליין וכמש"כ המבי"ט עוד יותר מזה דביין צמוקים אע"פ שהוא רובו בכולו מים, נתהפך ליין ממש ע"י התסיסה, וענין התסיסה הוא לפי שנכנס בכל החלקים, והראי' שמברר היין מן השמרים והוי כמו בישול

מכירים מישהו ממאקאווא, ולא נמצא ביניהם. פנה כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל אל איש נאמן ביתו, הכותב, הרה"ח ר' אלטר קאללענרער ע"ה, ואמר לו, שזוכר אברך א' ממאקאווא, שפגשו כמה פעמים על היאה"צ בצאנז. הנהו סוחר וגם ת"ח מופלג, ושמו ר' שאול ראזענבערג, אבל מי יודע אם ר' שאול עוריהו גר שם, על כן שאל אם נמצא כאן א' ממאקאווא.

אח"ז נכנס כ"ק ארמו"ר מוהר"ש זצ"ל לחדרו, וקרא אחריו את הכותב, ר' אלטר הנ"ל, ויצוהו לערוך מכתב בשמו אל ר' שאול הנ"ל למאקאווא, עבור העגונה הנ"ל שבעלה עזבה זה כמה שנים ושרוי' בצער איום ונורא וכו' ומבקשו לעשות לה טובה ולהשתדל שבעלה יתן לה גט פטורין וכו'. כשהשלים ר' אלטר את המכתב, חתם כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל עליו, ופנה להמשמש, ואמר שיתנהו אל האשה, ושיגיר לה שתסע למרינת הגר לעיר מאקאווא ותמסור המכתב לר' שאול ראזענבערג משם, והוא כבר ישתדל להטיב לה. האשה לקחה את המכתב, ותשם דרכה לעיר מאקאווא, כמצוות כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל. — על אם הדרך בהגיע האשה לתחנת מסילות־הברזל בעיר נירערהאז, והוצרכה לעבור שם למסלה אחרת ההולכת למאקאווא, תיכף כשנכנסה לקרון ראתה את בעלה יושב שם, וכמעט שנתעלפה, וכשהבעל הרגיש בה קפץ ממקומו וברח, האשה חשבה תחלה שראוי לצעוק ולהרדף אחריו, ברם התיישבה, הן הרה"ק מבאבוב צוני להוליך המכתב למאקאווא, ואני אעשה כמצותו, והמשיכה בדרכה למאקאווא.

שמבלבל את כל המאכל ומוליך הטעם בכולו כמבואר בראשונים דזה הוא פעולת הבישול, עיין בר"ן בסוגיא דטיפת חלב.

ולפ"ז נ"ל דגם בחלב שג"כ דרכו כשעומד יום שלם הוא מברר ומזקק השומן מהחלב וקולט כל השמן למעלה, ג"כ יש בכחו לכנוס בכל חלקי החלב ולהוליך הטעם ממה שיש בו בכולו כמו התסיסה. ולפ"ז אפשר לומר דבחלב שע"י התסיסה מוליך הטעם בכולו כמו בישול ממש ואפ"ה שרי בבב"ח הוי שפיר בב"ח חידוש דרש"י ז"ל ג"כ מודה דבדבר התוסס כמו יין וחלב בודאי אי נשרה בו מעל"ע שלם אשר בזמן כזה נתעורר כח הבירור והזיקוק הוי כמבושל להוליך טעם הבשר בכל החלב, אבל אם נשרה במים או ביין שכבר נח מתסיסתו, בזה ס"ל לרש"י דלא הוי כבוש כמבושל, דק בחומץ וציר שע"י חריפותן נכנס בכל החלקים ומבליעין ומפליטין, והה"ד בחלב שכבר נח מתסיסתו או שכר נתבשל ששוב אינו תוסס, אז ס"ל לרש"י שפיר דל"ש בזה כבוש כמבושל, וחידושא דבב"ח הוא שאפילו תרי לי' בחלבא שעדיין תוסס אעפ"כ מותר, וזה בשאר איסורין אסור דחלב תוסס בודאי אמרינן בי' כבוש כמבושל. ואני מוסיף עוד דגם בשיכרא שהוא ג"כ תוסס בתחלתו, ג"כ מודה רש"י דהוי כבוש כמבושל, וממילא כל הקושיות שהקשו מעכברא בשיכרא ג"כ ל"ק לשיטת רש"י ז"ל, דאיכא למימר

בהניעה למאקאווא, סרה מיר לבית ר' שאול הנ"ל ומסרה לו המכתב, באמרה שהרה"ק מבאבוב שלח אותה אליו ופתחה בבכי' על מר נזרלה. — ר' שאול נרתם למקרא המכתב, ואמר לה, הן אמת שזוכר היטב את הרה"ק מבאבוב, אבל פליאה רעת ממנו נשנבה למה ועל מה שלח אותה רוקא אליו, מאחר שאינו יכול לעשות לה נרולה או קטנה, כי אינו מכיר את בעלה. ענתה האשה ואמרה, שכבר ראתה שרוח הקורש הופיע בבית מררשו של הרה"ק מבאבוב, בפנישתה עם בעלה בתחנת נירערהאז, בקרון ההולך למאקאווא, לכן בטחונה חזק שישועתה קרובה לבוא. — כשמוע ר' שאול רברים הללו, התפעל מאר, והרניעה כי ר' יחי' בעוזרה, וביקש ממנה שתצייר לו את מראהו וקומתו של בעלה, ותיארה האשה את מראהו וקומתו ואופן ריבודו וכו' וסיפרה שטרם עזבה הי' חייט. ר' שאול הקשיב בשים לב, ופתאום אמר שכפי הסימנים שמסרה נרמה לו כי הוא מכיר חייט כזה, ואם הנהו זה, אז ישתרל שהוא יתן לה נ"פ כרת וכרין. וסיפר שיש לו קשר עם אותו החייט, כי לפני איזה זמן ביקש ממני הלוואה בסכום מסויים, לקנות סחורה, כי רוצה לתפור בנדים להתפרנס מזה, ור' שאול הלוה לו. ר' שאול אמר לה שתישאר בביתו, והוא ירד לרחובה של עיר, ויהי אך יצוא יצא, והנה החייט הזה הולך לקראתו, ותיכף התחיל החייט לאמור, מה טוב ומה נעים שפגשתי את כבודו כאן, כי זה עתה חשבתי בלילך אל ביתו, לקחת ברכת פרידה, כי נמלכתי שעסקי כאן אינם טובים כ"כ, ומציעים לי שותפות באיזה מסחר בעיר רעברעצין שהיא עיר נרולה וכו'. — ר' שאול הבין מיר את הענין, ועשה עצמו כאינו יודע מכלום, ואמר לו, הלא היינו יריריים זה כמה זמן, ואיך יאות להיפרד כך באמצע הרחוב, נלכה נא לביתי ונפרר ברדך כבוד ובחבה זה מזה.

החייט הסכים, והלך אחרי ר' שאול. ר' שאול כיברו לישב, והלך להביא לטעום, ואמנם נעל הרלת ואת המפתח שם בכיסו, ונכנס לבית התבשיל, וציוה על האשה שתיכנס לראות אם זה בעלה. ויהי אך ראה החייט את האשה נכנסת, קם מכסאו וריץ אל רלת שמצאה נעולה. ר' שאול בראותו איך הוא מתייגע לפרוץ הרלת בחזקה ולברוח אמר לו, אבדך! לריק יגיעך, אם הרה"ק מבאבוב רדפך ומצאך כאן במאקאווא, הוא ירדוף אחריך גם למקום אחר, חזור בך ושב במקומך ונסרר את הענין. הבעל התחיל בצעקה שהיא מרשעת ואי אפשר לרור עמה וכו', אמר לו ר' שאול, וכי בשביל זה מותר לעזוב אשה ולעגנה עולמית, אם אין רצונך לרור עמה, תתן לה נ"פ כרת ורמי כתובתה. בראות החייט שנלכר בפח, ואין מוצא ממנו, עשה כרין, והלכו מיר שלשתם אל רב העיר ונתן לה נט כרת.

בראות ר' שאול מעשה פלא זו, נתפעל עד למאור, ונסע בשנה ההוא על ימים נוראים לבאבוב להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל. זיעועכ"ו.

רמיירי שנפל בו בתחלת עשיית השכר ושהה בו מעל"ע כשהי' עדיין תוסס, בזה רש"י ג"כ מורה רכבוש מעל"ע הוי כמבושל, ובלא"ה גם בנוב"י סי' הנ"ל האריך להכריח דעכצ"ל שיש חילוק בין דברים הנכבשים, ולדעתי יש פנים בהלכה לחילוקים שכתבתי. עכ"פ ביין נראה לענ"ר כשהי' תוסס בו היין, כ"ע מודים שצריך ששים, וממילא יש לאסור אם נתנו בו יין בלא הכשר הראוי, ואפי' בהפסד מרובה קשה בעיני להתיר בכה"ג.

וראיתי במכתב הנג"י שחתר הרבה למצוא עצה שהי' ששים נגד הבלוע ונגד הלכלוך שהוא בעין. ולענ"ד נראה פשוט כיון דהלכלוך שהוא בעין הוא בטל בס' בהיין הכשר שיש בו דמסתמא יש בהכלים ס' כנגד הלכלוך שהוא בעין כמבואר בפמ"ג בסי' צ"ה סק"א וזה בטל תיכף ופליטת היין מהכלי הוא בא רק אחר מעל"ע שנכבש בו וא"כ עור קורם שנצטרף הבלוע להבעין כבר הי' הבעין בטל, ואחר המעל"ע תו לא מצטרף מה שהי' בלוע להבעין שכבר נתבטל, לא מיבעי' לשיטת הראב"ד ורש"י והרמב"ם דסבירא להו דלא אמרינן חוזר וניעור בכל האיסורין בוראי אין חשש כלל רק אפילו למה דפסק הרמ"א בסי' צ"ט דאמרינן חוזר וניעור אעפ"כ בסתם יינם הא קיי"ל בסי' קל"ד דמצרצור קטן שנפל ממנו לבור אמרינן ראשון ראשון בטל ,אלמא דלנבי יי"נ לא אמרינן חוזר וניעור, הה"ד הכא כיון דבשעה שהתחיל הכלי לפלוט דהיינו אחר כבישה מעל"ע כבר הי' בטל הלכלוך שהוא בעין ונהפך להיות היתר, ולאחר שיעבור מעל"ע מתחיל פליטת הכלי ג"כ בטל בששים ולא אמרינן בי' חוזר וניעור.

ובזה מיושב שפיר אמאי לא העירו הראשונים המתירין להשתמש בכלי יין נסך לפי שיש ששים במה שבתוך הכלי כנגד קליפת הכלי, ולא חלקו בין אם היתה הכלי יבשה או לחה מיי"נ, ולומר דבלחה צריך ס' נ"כ כנגד מה שבתוך הכלי בעין. ולפמ"ש א"ש, דבכבוש לא שייך לומר כן כיון דבשעה שמתחיל פליטת הכלי כבר נתבטל מה שהי' בעין בתוך הכלי, ובסתם יינם הקילו דלא אמרינן חוזר וניעור, ועיין בפלתי סי' צ"ט.

ולפ"ז כל מה שהאריך כהגנ"י להביא ראיות דאיכא ס' במה שבכלי נגד הקליפה של הכלי והטיח שלה, נדחים, דאפ"ל דבבישול וכה"ג שנפלט הבליעה ג"כ מיד וצריך לבטל בפעם אחת הבלוע והבעין, יש לומר דאין במה שבכלי ששים נגד שניהם רק בכבוש שאני דא"צ לבטלם בפעם אחת דהבליעה מתחיל להפלט רק לאחר שיעור כבישה אינו מצטרף להבעין שכבר נתבטל תיכף ולא אמרינן בי' חוזר וניעור דבלא"ה יש כמה פוסקים דס"ל דפליטת הכלים לא אמרינן בי' חוזר וניעור כמבואר בש"ך בסי' קכ"א יעוש"ה, אבל ביי"נ כ"ע מודו דלא אמרינן חוזר וניעור, כנלענ"ד ברור. ויש אתי בכל מה שכתבתי עוד פלפולים, רק לא העליתים עדיין בכור הבחינה, ודי בזה לחכם שכמותו.

ובזה הנני ידידו מחו' דש"ת באהבה רבה,

הק' שאול ראזענבערג
רב דפה"ק הנ"ל

בדין כתיבה בשבת ובחוה"מ, ובדין טבילת כלים

שמואל הלוי וואזנער
רב אב"ד ור"מ
זכרון מאיר, בני־ברק

בס"ד, ג' במדבר תשמ"ג.

כבוד ידידי היקר בן גדולים הה"ג המושלם טובא כש"ת
ר' **זאב פלדמן** לאי"ט, כעת דב דקהל עץ חיים בלונדון.

אחרשה"ט וש"ת באהבה.

זה כמה קבלתי מכתבו ורק אתמול עלה בידי לקראו, והריני משיב בקצור בדברים יסודיים כדרכי, אשר שאל בחכמה בענין מחשב האלקטרוני אשר פעולתו כידוע צירוף של קוים באופן אלקטרוני, ועי"ז נעשה ספרות וחשבון, ומסופק לענין חוה"מ אם כתיבה שאינה מתקיימת בחוה"מ אסרו חז"ל, ושוב נסתפק גם לענין שבת אי אסור כה"ג שהרי כ' בחיי"א והובא גם במ"ב סי' ש"מ דלחבר אותיות אסור בשבת אף שהאותיות נמורות, אבל זה רק באופן קבוע ולא באופן עראי, והכא זה עראי. אלו דבריו.

ולדידי בעני לענין שבת לא זו דאסור אלא גם חיובא דאורייתא איכא, ושני ריעותות ראיכא כאן לכאורה, היינו שאין מלאכתו מתקיימת, ושהוא רק דרך גרמא, באמת אינם סיבה לפוטרו מכותב דאורייתא בנ"ד, דמטעם אין מלאכתו מתקיימת, כיון דמתקיימת בשעתו ועושה פעולה הנצרכה בשלמותה דהיינו כתיבה המבוקשת זה כבר בגדר המתקיים, וכמו הכותב על בשרו בשבת ק"ד ע"ב דחייב, וכלשון הרמב"ם פי"א משבת הט"ז דאע"פ שעובר לאחר זמן ה"ז ככתב שנמחק, וה"נ נעשה פעולה חדשה למחקו מיד, אבל מעצם הכתיבה ה"ז מתקיים נקרא, ומה שצריך לו נעשה בשלמות, וכה ראיתי להגאון רבי מנחם זעמבא בספר תוצאות חיים סי' י"א־נ', שכ' כדברינו לענין כותב על בשרו דחייב, דמצד הכתיבה היא כתיבה גמורה, והמחיקה פעולה שנתחדשה אח"כ, וכ"ה ממש בענינינו.

ולענין בונה דעת קצת חפוסקים דבונה ע"מ לסתור פטור, ואעפ"כ אמרו בשבת צ"ה ע"א דמנבן חייב משום בונה, ובפ"י ביצה י"ב עמד בזה דהא זה ע"מ לסתור ולאכול, ומש"כ הפ"י דדוקא לאוצר חייב, כבר הרגיש בעצמו ברוחק ואין דעת הראשונים כן, ועיין מה שהערותי בזה בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' קי"ט בדיני בנין לזמן — אבל באמת יש הוכחה מזה דבאמת בונה ע"מ לסתור חייב, או מה שנראה יותר, כיון שבשעתו הוא בנין למה שצריך, ה"ז חייב מה"ת, ואין מזיק מה שעומה לאכילה דזה דרכו, והרי כותב על שני לוחי פנקס דחייב כמבואר במשנתנו דשבת, ושם כ' רש"י דהיינו כתיבה על שעוה, אע"פ שידוע ששוב עוברים על השעוה דרך מחיקה ומרוח ואין הכתיבה עומדת להתקיים, אלא כל קיום בשעתו והושנה התועלת הנרצה נקרא מתקיים מלאכתו בשבת.

ומה שכ"ת מרמה זה למש"כ החיי"א ומ"ב סי' ש"מ דחיבור אותיות שהיו

אותיות כבר מה שאסור מדרבנן גם זה דרך קבע ולא עראי, גם אם מודינא לי' בזה, והדבר נוטה יותר לאיסור לכתחילה, מ"מ לו יהי' כדבריו, שאני הכא דלא נקרא עראי כנ"ל, וגם ביסודו אין זה דמיון, דהתם האותיות כבר עשוים רק מחברן, משא"כ הכא דגורם לאותו סוג כתיבה בתחלה.

ואף שאינו מצייר את האותיות ביד ע"י כתיבה אלא בגרמת הלחיצה על כפתורים וכדומה, הרי כבר כתבתי בעניי בשבט הלוי או"ח סי' מ"ז במש"כ הרא"ש ב"ק ס' ע"א בזורה דחייב בשבת אע"פ שהמלאכה רק דרך גרמא, וכ' הרא"ש שם דבהכי חייבי' רחמנא כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י רוח, ע"כ ראין לדייק דרוקא זורה, אלא כל כיו"ב דבמלאכת שבת עיקר היסוד מלאכת מחשבת לעשות המלאכה כדרכה, ואם מלאכה זו תהי' אב או תולדה נעשתה בכדרכה בדרך זו, שוב נחשב כעושה בידים ממש, ורמזתי שם על דברי הגאון החזון איש ב"ק סי' י"ד דחורש בשבת או זורע במכונה והאדם לוחץ לחיצה ראשונה על כפתור ועי"ז נפעלת מערכת הגלגלים זא"ז שגורמים שוב לפעולת חרישה וזריעה, אע"פ שבמציאות החרישה והזריעה לא עשה אדם כלום מלבר תחלת הלחיצה, אעפ"כ חייב מה"ת, דכיון דדרכו בכך היינו מלאכת מחשבת דאורייתא, יעש"ה, וה"נ ממש ברירן. ולענין חוה"מ אולי יש לצדד קצת בכתיבה כנ"ל, כיון דיסוד מלאכת חוה"מ הוא טירחת המלאכה כידוע, ואינה מצד מלאכת מחשבת.

ואשר שאל בנדון בקבוקי משקאות שקונים בשוק שדרך כהיום שאחר שנתרוקן מוכרים בחזרה לחנות שמחזירו לבית חרושת, וכיון שיש כהיום אלפי רבבות גוים תחת השלטון הזה וכשהם קונין הבקבוקים נעשה כלי של נכרי וא"כ אח"כ כשישראל קנהו מתחייב בטבילה, ואין לומר דזה רק בשאלה אצלו, דהא משלם גם עבור הבקבוק וברצונו מחזירו או לא, א"כ קנין נמור הוא אצלו, וצידד כבודו כיון דעכ"פ ישנם רוב ישראלים א"כ בטלי הכלים ברוב, ולא הוי דבר שיל"מ כיון דטירחא גדולה להטביל כולם עיין יו"ד סי' ק"ב, ויצא לכב' מזה דבאיש פרטי הוי ודאי דבר שיל"מ ולא בטל וחייב בטבילה, כיון דאפשר לטבול בקלות, ושאל דעתי העני' בזה.

והנח אפשר לצדד בזה בדרך למוד זכות משני פנים, חדא מטעם דין דובא, ואף רי"ל דהו"ל דשיל"מ ואינו דומה לבטול של כלים אסורים ביו"ד סי' ק"ב דקיי"ל דבטלים והיינו משום שצריך הוצאות על הכשרן, משא"כ בטבילה דאמרינן בע"ז ל"ז כי אתא לקמי' דר' ינאי א"ל מיא בשיקעתא דנהרא זילו טבולו, וכזה כ' בתשובת תשורת שי תנינא סי' ק"ד והבאתיו לנ"ד בשבט הלוי ח"ד סי' צ"נ, מ"מ אכתי יש מקום להקל ע"פ דעת הסוברים דגם בדשיל"מ אמרינן כל דפריש מדובא פריש עין פת"ש סי' ק"ב, א', וכמש"כ בצל"ח ביצה י' ע"ב, וכן פסק בפשיטות בפמ"ג או"ח סי' תל"ט בא"א ס"ק ב', ואף דרבו החולקים בזה ובתוכם גם המהרש"ל בישו"ש, ועיין ד"ת יו"ד שם ס"ק א', מכ"מ צר נדול בזכות המקילים גם אם נימא דענין טבילה נכנס בנדר ישל"מ.

והפנים השני להקל, הלא סו"ס איכא ס"ס להקל דמי יימר בודאות שבקבוקים שנמכרו היום ע"י בי"ח זה היה בהם ברור תעדובת של כלי נכרים, נהי

דזה מיעוט השכיח, אולי מכ״מ אין חזקה דיש תעדובת כזה בכל פעם, וא״כ איכא ס״ס דלמא לא הוחזק שם כעת תערובת כלים מחויבי טבילה, ואת״ל שכן, דלמא האי כלי שקנה היחיד הוא מהרוב, ועכ״פ לא גרע מספיקא, וגם אם ספק הראשון הוא ספק השכיח, הלא ידוע מה דפליגי הפוסקים ביו״ד סו״ס ק״ן בס״ס אם ספק אחד נוטה יותר להחמיר, ורעת גדולי המורים שמ״מ ס״ס הוא, ודעת כמה פוסקים ביו״ד סי׳ ק״י ס״ח ובפר״ח סי׳ ק״ב דלהלכה מהני ס״ס גם בדבר שיל״מ, זה הנראה כעת בנ״ז, כאמור בדרך למוד זכות עכ״פ.

והריני דוש״ת באה״ר בלונ״ח מצפה לרחמי ה׳,

שמואל הלוי וואזנר

פלפול בסוגיא דכבתה

אברהם שמשון כראדט
חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס׳ שבת כ״א ע״ב אמר רבי זירא אמר רב פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מרליקין בהן בשבת מרליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת. אמר רבי ירמי׳ מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה, אמרוה רבנן קמיה דאביי משמי׳ דרבי ירמי׳ ולא קיבלה, משמיה דרבי יוחנן וקיבלה מני׳. והקושיא מפורסמת וכי משא פנים יש בדבר, שקיבלה רק מרבי יוחנן ולא מרבי ירמי׳.

והנראה בזה בדרך פלפול, דהנה החוות דעת סוף סימן צ״ח מביא מחלוקת ראשונים אם חֵלב ובשר הם מין במינו, הרשב״א והראב״ד סוברים שהם מין במינו, והיינו מדאמרינן בחולין ק״ב. שהאוכל חלב מן החי׳ לוקה משום אבמה״ח והאיסור הוא משום לא תאכל הנפש עם הבשר, ומדחזינן שבחלב עובד על איסור זה ע״כ רבשר וחלב שוים הם, אבל המרדכי והאו״ה סוברים דהוי מין באינו מינו, שזה קדוי חֵלב וזה בשר. והחוות דעת מסביר שם שמחלוקותם תלוי אם הולכים אחר לשון תורה או לשון בני אדם, דהרשב״א סובר שהולכים אחר לשון תורה, והמרדכי סובר שהולכין אחר לשון בני אדם.

והנראה שזה ממש מחלוקת אמוראים בזבחים דף ק״י, דבמשנה שם תנן המקריב קדשים ואימורים בחוץ חייב, ופריך בגמ׳ ואמאי והאיכא חציצה, אמר שמואל כשהפכן, רבי יוחנן אומר אפילו תימא כשלא הפכן הא מני ר״ש הוא דאמר אפילו העלו על סלע חייב, רב אמר מין במינו אינו חוצץ, והיינו שרב סובר שחלב ובשר מין במינו הוא אבל רבי יוחנן סובר דהוי אינו מינו, דהולכין בתר לשון בני אדם.

ולפי״ז יהי׳ מיושב קושית הפלתי בסימן צ״ח סק״א, שהקשה על הש״ס חולין צ״ו: ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה נותן טעם הרי זו אסורה אמר שמואל לא שנו אלא שנתבשל בה אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד,

ופריך איני והאמר רב הונא גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפילו מראש אזנו, ומשני שאני חלב דמפעפע, ובחלב אסור והאמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמי' דר' יוחנן בכנישתא דמעון בגדי שצלאו בחלבו ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו, ההיא כחוש הוה. והקשה הפלתי לפי שיטת הרשב"א דהא דחלב מפעפע אינו וודאי ולפיכך אף דיש ס' נטילה בעי, דדילמא לא הלך יותר מנטילה, ולפי"ז התינח רב הונא שהוא תלמיד דרב שסובר מין במינו לא בטל, א"כ הוי ספיקא דאורייתא, שפיר אסור כולו, אבל רבי יוחנן שסובר מין במינו בטל א"כ אינו רק ספק דרבנן ולפיכך די בקליפה או בנטילה, וא"כ מאי פריך הגמרא, אבל לפי הנ"ל מובן, כי ר' יוחנן סובר שחלב ובשר אינם שוים בשמא והוה אינו מינו כנ"ל, וא"כ שוב הוה ספק דאורייתא, ודו"ק.

והנה בע"ז דף ס"ו. סובר אביי דמין במינו אזלינן בתר טעמא, ורבא סובר דאזלינן בתר שמא. ונראה להסביר מחלוקתם, דהרמב"ם בהל' מאכ"א פט"ז הט"ו כתב שלשה שמות ממין אחר כיצד, כגון כרפס של נהרות וכרפס של אפר וכרפס של גינה, אע"פ שכל אחר שם בפני עצמו אסורים ומצטרפין לתבל, והראב"ד שם כ' דזה אינו כלום שהרי כל אלה שם אחר הוא שהרי חמירא דחיטא וחמירא דשערי שם אחר חשוב להו בע"ז, וכתב הרדב"ז דאינו דמיון דחמירא קרי להו אדם, סתם חמירא, משא"כ כרפס, קוראים לה כרפס עם השם לוי שיש לכל אחד ואחד, ושפיר אינם שוים בשמא לפי דעת הרמב"ם. ולפי"ז דם הפר ודם השעיר (שמשם ילפינן שמין במינו לא בטל שאע"פ שדם הפר מרובה מדם השעיר ואפ"ה נקרא בתורה דם השעיר), לכאורה יש להבין, הלא יש להם שם לוי דם הפר ודם השעיר, וא"כ למה הוה מין במינו לפי הרדב"ז הנ"ל, (ובחידושי חתם סופר בע"ז סו. הקשה כעין זה), ובשלמא אם הולכים אחד לשון בני אדם אתי שפיר כי בלשון בני אדם, קוראים להם דם, אבל אם אזלינן בתר לשון התורה קשה, וע"כ צריכין לומר, כיון שבטעמא שוים המה, שפיר הוי מין במינו. ולפי"ז אביי אפשר סובר שהולכים בתר לשון תורה, ושפיר בתר טעמא אזלינן, אבל רבא אפשר דסובר שהולכין בתר לשון בני אדם, והוה שפיר שוים בשמא, ואזלינן בתר שמא ונחשבים מין במינו, ודו"ק היטב.

והנה הברוך טעם בשער התערובות (פרק ראשון דין ב') חקר ברין מין במינו דלא בטל, אם הוא רק מטעם גזה"כ, או דילמא הטעם משום דכל מינו מחזק טעם חבירו, ולא שייך ביטול, דאררבה מחזקו. והנראה שדבר זה תלוי אם אזלינן בתר שמא או בתר טעמא, דאם אזלינן בתר טעמא שפיר יכולים למימר שמחזקו ולא נאבד טעמו, אבל אם בתר שמא אזלינן, אז בוודאי הוא משום גזה"כ, לפי שטעמן חלוקין זה מזה. והבר"ט כתב שתלוי אם ילפינן טע"כ ממשרת או אם ילפינן מגיעולי מדין, דאם ילפינן ממשרת דמשמעות הכתוב שאיתעביד כולה איסור, כמבואר בדברי רש"י בפסחים, וא"כ גם מין במינו דנרגש טעמו ניתעבר כולה איסור, אבל אם ילפינן מגעולי מדין או סוברים דטע"כ לאו דאורייתא, אז לא בטל משום הכרת טעמו, אבל מין במינו שאין טעמו ניכרת אז אי לאו גזה"כ היה בטל, אלא משום גזה"כ לא בטל, יעוי"ש, באריכות ראיותיו.

ולפי״ז יש לומר דאביי ורבא לשיטתהו אזלי, דבש״ס חולין (צח:) ילפינן שאיסור בטל בששים מזרוע בשילה עם האיל, והקשה הש״ס והתניא זהו היתר הבא מכלל איסור מאי לאו למעוטי כל איסורים שבתורה דלא בטיל בששים אמר אביי לא נצרכה אלא לרבי יהודא דאמר מין במינו לא בטל קמ״ל הכא דבטל, וליגמר מיניה, גלי רחנא ולקח מדם הפר ומדם השעיר, ומאי חזית דגמרית מהאי ליגמר מהאי חידוש היא ומחידוש לא ילפינן, (פירש״י שלכתחלה היתר ליבטל האיסור, דהיינו בזרוע בשילה מבטלין איסור של זרוע לכתחלה באיל וממילא לא ילפינן משם שמין במינו בטל), רבא אמר לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור קמ״ל דהכא שרי (וילפינן חולין מזרוע בשילה שבטל כיון שטע״כ בחולין לאו דאורייתא, ועיין באחרונים שם), ולפי הנ״ל י״ל כי רבא סובר בתר שמא אזלינן וא״כ מין במינו גזה״כ הוא דלא בטל, וא״כ א״א ללמוד ממשרת כב״ט הנ״ל ושפיר סובר דדוקא בקדשים טע״כ אסור, משא״כ בחולין שילפינן מזרוע בשילה דבטל לפי שטע״כ לאו דאורייתא, אבל אביי דסובר בתר טעמא אזלינן וא״כ סובר דמין במינו לא בטל, דסברא היא שלא נאבד טעמו, וא״כ יליף טע״כ ממשרת, ושפיר מתרץ הברייתא למיעוטי כל איסורין שבתורה על ביטול איסור לכתחלה, דבזרוע שרי וכל התורה אסור, ודו״ק.

ולפי״ז יש ליישב קושיית הפלתי בסימן צ״ח שהקשה על הש״ך שם דסובר כיון דטע״כ אסור מה״ת, היכא אפשר לומר כהרמ״א דבתר שמא אזלינן, כיון שבמציאות יש בו טעם של איסור, והקשה מגמ׳ ע״ז דף ס״ו. שהש״ס מקשה שם על רבא דסובר בתר שמא אזלינן מתבלין שהן ב׳ וג׳ שמות והם מין אחד ואסורים ומצטרפין לאסור, ואמר חזקי׳ הכא במיני מתיקה אזלינן (דהיינו כיון שיש בו טעם מצטרפין הגם שהם שלשה שמות), וקשה על רבא דסובר דבתר שמא אלזינן, ולדבריו אע״פ שיש בהם טעם אבל כיון שהם שלשה שמות אינם מצטרפין, והקשה הגאון ז״ל דהיכא דאיכא טעם דאמרינן טע״כ אסור מה״ת או לא אזלינן בתר שמא, אלא היכא דליכא טעם או אפשר אזלינן בתר שמא.

ולפי הנ״ל מיושב דרבא דסובר בתר שמא, ע״כ סובר שטע״כ מותר מן התורה וא״כ א״א להקשות כן על הש״ס, דרבא דסובר בתר שמא או הטעם שיש בו, לא מעלה ולא מוריד, ודו״ק.

והנה הראב״ד יליף הא דאין מבטלין איסור לכתחלה מה״ת מאביי שסובר שזרוע חירוש הוא שמותר לבטל לכתחלה, משא״כ כל האיסורים שבתורה, ש״מ שאין מבטלין איסור הוא מה״ת.

ונודע קושית הבית יוסף למה עושין ח׳ ימים חנוכה הלא היה די שמן עבור לילה אחד, ומתרץ שחלקו לכתחלה הפך לח׳ חלקים, או שנשאר אח״כ הפך מלא, והקשו האחרונים להתירוץ שחלקו הפך לח׳ חלקים, למה היה צריכין לסמוך על הנס, הלא היו יכולים לשפוך שמן טמא מצרציר קטן לתוך השמן טהור וקמא קמא בטל. (עיין בשו״ת מהר״ש בפתיחה לחלק ד׳), והנה אם סובדים אין מבטלין איסור לכתחלה מה״ת, אז לא קשה כלום כמובן, אלא הקושיא היא אם אין מבטלין הוא רק מדרבנן, ומה״ת מותר לבטל. והנה הגה״ק מהארנסטייפל בחעמק

חכמה כתב ששני תירוצים הנ"ל תלוים אם כבתה זקוק לה או לא, דאם הנם הי' שחילקו הפך לח' חלקים, אז הי' הנם במשך זמן הדלקה, לכן כבתה זקוק לה, אבל אם נאמר שהפך נשאר מלא, אז הנם הוא שהי' ממה להדליק, א"כ כבתה אין זקוק לה.

ולפי כל הנ"ל שפיר מתורץ למה קיבלה רק מרבי יוחנן ולא מרבי יוחנן ולא מרבי ירמי' משמי' דרב, לפי שרבי יוחנן סובר שחלב ובשר שני מינים הם והיינו משום שאזלינן בתר לשון בני אדם (כהחוות דעת הנ"ל), ואם כן שפיר הוה דם הפר ודם השעיר מין אחד משום דבלשון בני אדם קוראים להם סתם, וא"כ סוברים בתר שמא אזלינן, ואם סוברים כן אז מין במינו דלא בטל לרבי יהודא הוא משום גזה"כ, וטע"כ לא ילפינן ממשרת, וטע"כ לאו דאורייתא, וא"כ שפיר יכולים לתרץ הברייתא דלמיעוטי כל איסורים, כרבא, שטעם כעיקר בקרשים אסור, אבל בחולין שרי, וא"כ אין צריכין לסבור דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מה"ת כאביי, וא"כ שפיר קשה למה סמכו על הנם הלא היה יכולים לבטל שמן טמא בשמן טהור, וע"כ סוברים התירוץ שהפך נשאר מלא, וא"כ הנם היה שהיה להם ממה להדליק, וא"כ סוברים כבתה אין זקוק לה לרבי יוחנן, אבל רב שסובר שחלב ובשר מין אחר אין יכול לסבור כבתה אין זקוק לה, משום כל החשבון הזה, ושפיר לא קיבלה מיני' דרבי ירמי' משמי' דרב, ודו"ק היטב.

פלפול בסוגיא דכבתה

אברהם משה שאיא
מאנסי, ניו יארק

במסכת שבת דף כא: אמר ר' זירא אמר רב פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת אמר ר' ירמי' מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. אמרוה רבנן קמי' ראביי משמי' רר' ירמי' ולא קיבלה משמי' רר' יוחנן וקיבלה, והקשו המפרשים אמאי לא קיבלה אביי משמי' רר' ירמי' אמר רב וקיבלה משמי' רר' יוחנן. ונ"ל לתרץ רהר"ן פירש דלכך אסור להשתמש לאורה משום דתקנו זכר לנס שהי' בשמן של הקדש דאסור בהנאה. אמנם לכאורה יש לומר דהנם לא נעשה בשמן של הקדש, רבשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ק"י אות ג' הקשה לפי תירוצו של הבית יוסף דנשאר מעט שמן ונתרבה ע"י נס א"כ לא היה שמן של הקדש רק של הפקר, ותי' רצ"ל דנתרבה מעט מעט ואמרינן בכה"ג קמא קמא בטל ונעשה הכל שמן של הקדש, עכ"ר הבי"צ, וצ"ל דאע"ג דממונא לא בטל, היינו דוקא היכא דהוי ממונא של אדם אחר אז לא בטל, משא"כ בהפקר. אבל עדיין קשה הא מין במינו לא בטל וא"כ לא נעשה השמן הקדש ע"י ביטול, אבל זה לא קשה דאנן פסקינן דמין במינו בטל בששים ושפיר בטל.

נמצא דדבר זה אם הי' השמן שנתרבה בנם, שמן הפקר, או שמן הקדש, תלוי אי מין במינו בטל או לא, ובחולין דף ק"י סבר רב כר' יהודא דמין במינו לא

בטל, וא"כ הי' שמן של הפקר ולא הי' אסור בהנאה וליכא למימר אליבי' אסור להשתמש לאורה, וכמ"ש הר"ן דתקנו זכר למנורה, דבשמן הנם ל"ה אסור בהנאה, (ואין זה רוחק לומר דקיימו המצוה בשמן של הפקר, רכן ראיתי בשם הדברי חיים שכתב דקיימו המצוה בשמן הפקר). ולכך לא קיבל אביי רין זה דאסור להשתמש לאורה משמי' דר' ירמי' אמר רב, אבל משמי' רר' יוחנן קיבלה, רר' יוחנן סבר בחולין דף צז: רמין במינו בששים, וא"כ הי' שמן הקדש ושפיר סבר אסור להשתמש לאורה.

עוד נ"ל לתרץ קושיא הנ"ל מדוע לא קיבלה אביי משמי' דרב וקיבלה משמי' דר' יוחנן, ונקרים הגמרא לעיל דף כ"א. א"ר הונא פתילת ושמנים שאמדו חכמים אין מדליקין בהם בשבת אין מדליקין בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת אמר רבא מ"ט דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, והקשו בתוס' ד"ה ומותר מנ"ל לרבא דסבר רב הונא מותר להשתמש לאורה דלמא הא דאמר אין מדליקין בשבת מטעם כבתה זקוק לה ושמא יכבה ולא יוכל להדליק. ותירץ בשו"ת פני מבין סי' רכ"ג עפי"מ שחקר בשו"ת שואל ומשיב אם שמן גזול כשר לחנוכה, וכתב השו"מ דלפי מ"ש התוס' בשבת דף נח. דהיכא דנאסר בהנאה חשוב שינוי מעשה, א"כ כיון דנר חנוכה אסור להשתמש לאורה קנאו בשינוי מעשה ויוצא י"ח נר חנוכה. ועפי"ז תירץ הפני מבין קושית התוס' דליכא למימר דסבר רב הונא דאסור להשתמש לאורה דא"כ בשמן גזול פסול לנר שבת (דשם וראי מותר בהנאה) וכשר לנר חנוכה (דאסור להשתמש לאורה) והאיך אמר רב הונא כל השמנים שפסול בשבת פסול לחנוכה, עכ"ר הפני מבין. ולכאורה קשה ע"ד השו"מ דהאיך אפשר לומר דבשביל דאסור בהנאה קנאו הא איסור הנאה אין לו בעלים ולא מיקרי לכם, אך בזה יש שיטות אי איסור הנאה יש לו בעלים. והנה לקמן ברף כ"ה יליף הגמרא רשמן של תרומה שנטמאת מותר בהנאה ויליף רב מפסוק ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת טמאה ואמר רחמנא לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך, ור' יוחנן יליף לה מקרא אחרינא לא בערתי ממנו בטמא ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בשמן של תרומה שנטמאת, ואמאי לא יליף ר' יוחנן מקרא דרב, ואפשר לומר דר' יוחנן סבר איסור הנאה יש לו בעלים ומקרי לכם, וא"כ ליכא למימר מרכתיב לך משמע דמותר בהנאה דלך אפשר להיות איסור הנאה, משא"כ רב סבר איסור הנאה אין לו בעלים ולא מקרי לך, ואם חזינן דהתורה קראה לתרומה טמאה לך ע"כ דמותר בהנאה, וא"כ דין זה דשמן גזול כשר לנר חנוכה משום דאסור בהנאה מוסכם רק לשיטת ר' יוחנן דאיסור הנאה יש לו בעלים ולא לשיטת רב, והשתא ניחא מה שלא רצה אביי לקבל משמי' דרב שאמר כל השמנים שאין מדליקין בשבת מדליקין בחנוכה, דהא שמן גזול אין מדליקין בשבת ואין מדליקין בחנוכה ורק משמי' דר' יוחנן קיבלה.

וברך פשוט נ"ל לתרץ דלכן לא קיבלה אביי משמי' דרב ורק משמי' דר' יוחנן, דלקמן דף כב. איתא א"ר יהודא א"ר אסי אמר רב אסור להרצות מעות נגד נר חנוכה, ושיטת הרי"ף הוא דהרצאת מעות לאו דוקא אלא אפילו תשמיש רמצוה אסור ולכך פסק הרי"ף הרין דאסור להשתמש לאורה דאפילו תשמיש

דקדושה אסור, ופסק עוד הרין דאסור להרצות מעות, והבעל המאור השיג עליו דשני דינים אלו סותרים זא"ז דמאן דאסר הרצאת מעות היינו דוקא בתשמיש חול אבל תשמיש דמצוה שרי, ולמ"ד אסור להשתמש לאורה אסור אפילו תשמיש דקדושה. עכ"פ לשיטת הבעל המאור (ולשיטות דנודסים דין דהרצאות מעות משמי' דרב) ליכא למימר דדב סבר אסור להשתמש לאודה, ולכן קיבלה רק משמי' דר' יוחנן.

בדין ברכה על הידור מצוה ושיהוי מצוה בנר חנוכה

יעקב יצחק גערמאן
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנה בשו"ת הלכות קטנות להג' ר' יעקב חניז זצ"ל סי' ג' נסתפק אם הדליק נר ראשון של חנוכה ולא בירך אם יש לו לברך על השאר, ואם כבתה הראשונה מהו, ותשובתו, דאפשר שכל זמן שעוסק בהידור מצוה יש לו לברך עכת"ד. ובאמת הדבר תלוי במחלוקת האלי' רבה סוף סי' תרע"ב והפרי חדש סי' תרע"ב, אי מברכינן על הידור מצוה, הא"ר סובר דמברכין על הידור מצוה והפר"ח סובר דאין מברכין. (ויש לרחות דהא"ר ופר"ח איירי דכבר בירך רק רשעה וסבר דהוי יום ז' ואח"כ נזכר שהוא יום ח' ומוסיף עוד נר, וע"ז קאי פלוגתתם, אבל בנידן דידן דעדיין לא בירך כלל אפשר דכו"ע מודי). ובשו"ת רע"א מהדורא תנינא סי' י"ג רצה להביא ראי' דמברכינן על הידור מצוה מדמברכינן כל הבני בית אף דמדינא נר איש וביתו, ואינך בכלל המהדרין, הרי דמברכין על הידוד מצוה, ודחה זה דשאני התם כיון דרצונו להיות מהמהדרים כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק וממילא מחויב מדינא, והנ' ר' יוסף ענגיל בגליוני הש"ס הביא שיטת היראים דניעגוע לולב הוא מטעם הידור, ומדכתבו התוס' דיכולין לברך קודם נעגועים אם לא בירך מקודם ש"מ דמברכין על הידור מצוה, אולם בכבתה פשיטא להו לראשונים דאין לברך מטעם הידור דווראי לא שייך הידור למצוה כשאין שם נוף המצוה, וזה נגד הבעל הלכות קטנות שפסק לברך אף אם כבתה הראשונה מטעם הידור וגם נגד רע"א בסוף התשובה הנ"ל שכתב אם כבו הראשונות ליכא עוד הטעם מכח שיהוי מצוה אז הדרינן לטעם של הידור, ועי' שו"ת ש"א סי' נ' בשיטת הרמב"ם דאפילו בחול אינו חוזר על ציצין שאין מעכבין את המילה אחר שפירש אף שיש בה משום זה קלי ואנווהו דהיינו הידור מצוה, משום דאחר שפירש הוי כהתחלה חדשה והידור שייך רק בשעת מצוה. ועי' בשו"ת בית הלוי ח"ב סי' מ"ז דביאר דעת הרמב"ם דמצות מילה הוא רק מעשה המילה וכיון דפירש נגמר העשי' ושוב לא שייך עוד הידור בלי עיקר המצוה, וכמו כן באן אחר שכבתה הראשונה לא הויין האחרים הידור ודו"ק.

עוד דוצה רעק"א לדון לברך, מכח מה שכתב הרא"ש במס' פסחים פ"ק סי'

י' רלכך מברכין להתעטף בציצית, להניח תפילין, להדליק נר חנוכה, ולא בלשון על, משום דהוי מצוה שיש בה שיהוי זמן, וא"כ י"ל כיון שאם הניח תפילין ולבש ציצית ולא בירך עדיין, דמברך אחר הנחתם, ה"ה גבי נר חנוכה אם לא בירך מקודם מברך אח"כ, ועדיין מקרי עובר לעשייתן מכח שיהוי הזמן של אח"כ, עכת"ד. ולפי דברי רע"א לכאורה גם בנד שבת יכול לברך אח"כ אם לא בירך מקודם, דגם שם נוסח הברכה הדליק כמו נר חנוכה, אבל בש"ע או"ח סי' רס"ג סעיף ה' ברמ"א כ' וז"ל, ויש מי שאומר שמברך אחר הדלקה (דאם מברך קודם מקבל שבת ע"י הברכה ואסור להדליק אח"כ) וכדי שיהא עובר לעשייתן לא יהנה ממנו עד לאחר הברכה ומשימין היד לפני הנר אחר הדלקה ומברכין ואח"כ מסלקין היר וזה מיקרי עובר לעשייתן וכן המנהג, עכ"ל. ולכאודה לפי דברי רע"א הנ"ל לא צריך לכל זה, דכיון דהוי מצוה שיש בה שיהוי זמן גם אחר הדלקה מיקרי עובר לעשייתן (ואולי הרמ"א כתב זה ליתר שאת).

וגם לפי דברי רע"א הנ"ל נוכל להבין את המ"א בסי' רס"ג ס"ק י"א שמביא ממהר"ש בשם מהר"ם כשיש חופה בע"ש ומאחרין בה עד אחר שקיעת החמה והאשה אינה רוצית לקבל שבת עד אחר החופה אז תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה ואח"כ בחשיכה תפרוש ידי' על הנר ותברך, והקשה המ"א עליו וז"ל, ותמוה הוא דל"ש ברכה בדלוקה ועומדת, ובמחצית השקל שם מסביר דכוונתו למה שאיתא ברמ"א סעיף ד' אם הי' הנר רולק בעוד יום יכבנו ויחזור וידלקנו לצורך שבת עכ"ד, א"כ הדלקה ראשונה לאו כלום. ובאמת לא זכיתי להבין קושיית המ"א לפי דהבנת המחצית השקל, דהא יש מי שאומר שמברך אחר הדלקה שמובא ברמ"א סעי' ה' נמי מברכת אחר הדלקה אלא כיון שהדלקה לכבוד שבת לא מקרי דלוקה ועומדת כמו שמסביר רע"א בהגהותיו על רמ"א סעי' ד' דדוקא אם דולקת מבעוד יום לצורך אחר אז פסק הרמ"א דצריך לכבותו ויחזיר וידליקנו, אבל אם מדליקו לצורך שבת אפילו אם אינה מקבלת שבת מיד שפיר רמי, רק לכתחלה טוב לקבל שבת מיד, וא"כ האיך קאמר המ"א דלא שייך ברכה דמשמע דלא שייך כלל. א"כ יכולין לתרץ גם מהר"ש כן כיון שהדליקה לכבוד שבת, (אף שאינה רוצית לקבל שבת בזה, דהא פשיטא דאם הדליקה סמוך לשבת ולא רצתה לקבל עדיין שבת דמברכת עליו), וחוץ מזה הא לשון המ"א „דל"ש ברכה בדלוקה ועומדת" ל"מ רכונתו משום הך דרמ"א ס"ד, דשם הטעם דתחילת ההדלקה לא הי' כראוי כיון דלא קיבלה שבת עלי' ומלשון המ"א משמע דהחסרון מפאת דדלוקה ועומדת, וכבר עבר עשיית המצוה ומשמע מזה דלא ס"ל הך דכל זמן שיהוי מצוה שייך לברכה, היפך מ"ש לעיל. וא"כ י"ל כיון דהוי מצוה שיש בה שיהוי זמן יכולה לברך אח"כ, וא"כ ניחא דברי המהר"ש, אבל בפרמ"ג על המ"א מחלק בין שבת לחנוכה, דאף דבחנוכה מקרי מצוה שיש בה שיהוי זמן ויכולה לברך אח"כ (כש"כ רע"א) מ"מ גבי שבת איך תברך, הרי עתה אסורה להדליק, עכ"ד. ובאמת רע"א מצדד לחלק בין שיהוי זמן של הנחת תפלין ובין נר חנוכה, דכל שיהוי זמן עוסק במצוה במה דלבוש, וכן במזוזה דאולי ינשל מן הבית אינו מקיים המצוה, ע"כ הוי עובר לעשייתן, משא"כ בנר חנוכה דכיון דבשעת הדלקה הי' בו שמן כשיעור אף אם רגע אח"כ כבתה הנר אין מוטל עליו להדליק

ואין שום גרעון בהמצוה, מה שאינו דולק יותר, וא"כ י"ל דמקרי עברה מצוותה, וא"כ י"ל דגר שבת יותר עדיף ויכולין לברך דבגר שבת אם כבתה קודם הזמן אינו מקיים המצוה אף שהי' בו שיעור בשעת הדלקה, כלשון הש"ע או"ח סי' רס"ג, חייבים להיות בבתיהם גר דלוק בשבת, ורק שיש בה חסרון אם כבתה אין יכול להדליק עוד פעם רק מכח איסור שבת, אפשר דיכול לברך דהוי שיהוי מצוה דהא מ"מ מקיים המצוה כל זמן שרולק.(וכמו שמיישב הפנ"י בסוגי' רכבתה את קושיית תוס' רבשבת כיון ראונם אין זה חסרון לגבי הדין דכבתה זקוק לה רהוי כמו שהדליקה, ורק צריך לטעם רמותר להשתמש לאורה ולכך אסור בשבת בפתילות ושמנים הרעים שמא יטה), אבל לפי הנימוקי יוסף רכתב במס' ב"ק רף כ"ב אשו משום חציו דנחשב כאילו נגמר הכל בערב שבת אולי לא מקרי שיהוי מצוה. או י"ל להיפך, דאפילו בגר חנוכה יכול לברך אע"פ דאמרינן כבתה אין זקוק לה, דזהו עריף אפילו משיהוי מצוה דכיון דכל זמן הרלקתן נחשב הכל כאילו הי' בשעת הרלקה ראשונה, כסברת הנ"י, ממילא כמו דאז הי' יכול לברך, ה"ה עכשיו דחשוב כמו שעת הדלקה, ודו"ק. ורק להעיר באתי.

עולת שבת בשבתו

וישלח

ואשלחה להגיד לאדוני וגו'. הענין, על דרך הגמרא במס' שבת (דף י' ע"ב) הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו. וזה שאמר, ואשלחה, דרך מתנה, וקודם לכן, להגיד לאדוני שאני רוצה ליתן לך מתנה, כי קודם לכן צריך להודיע.
(הגאון מוה"ד יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל בעל יסוד יוסף[1])

וישב

מה שתמהו המפרשים שלא הודיע יוסף לאביו כל אורך כ"ב שנה, י"ל ע"פ פשוטו שידע שאביו לא יצא מא"י אם לא מפני הרעב והוא לא הי' יכול לצאת שאדי אף במלכו הוצרך רשות לעלות ולקבור אביו, א"כ מה יפעול, יגדל הצער, שהרי על שמעון שידע שהוא חי אמר, יוסף איננו ושמעון איננו, וסבר שכשיודע לו יצער אותו, משא"כ כשיסבור שימות יקבל תנחומין (ועי' מ"ש במ"א שלכך בקש שישכח ואמר כי נשני).

(הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל[1])

---

1) הועתק מעצם כתי"ק.

מקץ

ויספר פרעה להם את חלומו ואין פותר אותם לפרעה. ויל"ד דמאחר שכבר נזכר שם פרעה בקרא הול"ל ואין פותר אותם לו, ומרוע נזכר שם פרעה עור הפעם. ורש"י הביא שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליר ושבע בנות אתה קובר ולא הי' קולן נכנס באזניו ולא הי' לו קורת רוח בפתרונם. וצ"ב מרוע באמת לא הי' קולן נכנס באזניו. אמנם י"ל ע"ד מה ראיתא במדרש רבה עה"פ ופרעה חולם, וכי כל הבריות אינם חולמים, אלא חלום של מלך של כל העולם כולו הוא. והנה ידוע רשם פרעה הוא שם המלכות כמו בזמנינו קיסר או קיסרית, אבל שמו העצם לא הי' פרעה, והוכיחו כן מהא דאמר שר המשקים, פרעה קצף על עבדיו, ולא יתכן לומר שקראו לו בשמו בפניו, אלא וראי רשם המלכות הוא. וזשה"כ ואין פותר אותם לפרע"ה, כלו' דלמלכות לא יתכן פתרון שלהם, משום דאינו רומה חלום של מלך שהוא על כל העולם כולו, ולכן לא הי' לו קורת רוח בפתרונם.

(הגאון מוה"ר מאיר פישלם זצ"ל דאבד"ק פראג[2])

ויגש

ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו. וברש"י בשם המדרש, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה. וצריכים להבין למה הוצרך לתקן בית תלמוד טרם ביאתו למצרים ולא המתין עד אחר ביאתו למצרים, עור צריך ביאור למה שלח רוקא את יהודה ולא א' משאר בניו. וי"ל עפי"ד הגמרא (מגילה דף י"ג) אין הקב"ה מכה את ישראל אלא א"כ בורא להם רפואה תחלה. והנה בביאת יעקב אבינו למצרים התחיל הגלות, ותורה שבע"פ היא התרופה נגר הגלות אשר בזכותה זוכים להיגאל כאוז"ל במדרש (ויק"ר פרשה ז') אין כל הגליות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות מ"ט רכתיב (הושע ח') גם כי יתנ"ו בגוים עתה אקבצם. (ועיין במדרש תנחומא פ' נח סי' ז'). ולכן הי' ההכרח לתקן תחלה בית תלמו"ד, דהיינו בשביל תושבע"פ, כדי שתהי' מוכנת הרפואה קודם בוא המכה של גלות, וזשה"כ ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להודו"ת לפניו, תיבת להודות קאי על תושבע"פ, ע"ד אוז"ל בגמ' (ב"מ פ"ו ע"א) דב אשי ורבינא סוף הוראה וקאי שם על חתימת התלמוד. והטעם ששלח רוקא את יהודה, כי גלות מצרים הי' מחמת חטא מכירת יוסף כנודע, ויהודה הוא שגרם למכירתו באומרו לכו ונמכרנו, לכן ואת יהודה שלח לפניו להורות, לברוא למכת הגלות, רפואה תחילה, במה שיתקן בית תלמוד.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

---

2) הועתק מכת"י א' מתלמידיו, בשמו.

תמיהות וישובים

תמיהה בספר מגיד תעלומה והגהות יעב"ץ

בספר מגיד תעלומה על מס' ברכות בתחלת הספר ד"ה ומה נחמר, כ' דלכך תלה מצות ק"ש בשעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, דכמו גבי תרומה מי שמחוסר כפרה מותר לאכול בלילה אף דעדיין לא הביא הכפרה, משום דהמניעה לאו ממנו, רק משום דהתורה מנעתו מלהביא קרבן בלילה, כמו כן הבעל תשובה כשמקבל על עצמו בק"ש מס"נ באמת, כפרתו לא מעכבת, ויכול לעסוק בתורה ומצות ויקובל ברצון, עכת"ד. (ומובא ג"כ בספר צמח דוד עה"ת לשבת תשובה, בשם אביו). ולכאורה הוא נגד גמרא מפורשת במס' יבמות דף ע"ד: וע"ה. דלהתיר אכילת תרומה אין צריך להבא כפרה כלל ודי בהערב שמש, דלתרומה המתיר הוא העדב שמש ולא קרבן, (ורק לאכילת קדשים צריך להביא קרבן), וכן הוא ברמב"ם בהל' מחוסרי כפרה, ובהל' תרומות, וצ"ע.

* * *

במס' פסחים דף ל"ב. בגמ', דאכיל גריוא דגרוגרת דשויא זוזא, וקא יהיב גריוא דתמרים דשויא ארבע. וכתב היעב"ץ בהגהותיו, נ"ב. אע"פ שתאנים מוקדם בפסוק, עכ"ל. ודבריו תמוהים דהא אמרינן במס' ברכות דף מ"א: על תמרים, זה שני לארץ (פי' לארץ תניינא) כי דבש קאי על דבש תמרים, ותאנה רביעי לארץ קמא, וא"כ גם מכח חשיבות הקרא תמרים מוקדם, וצ"ע.

נחום מאיר געלמאן
מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין ניו, יארק

תמי' בספר פני יהושע

בפני יהושע עמ"ס פסחים דף ל' ע"ב בד"ה במשנה עכו"ם שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה, כתב דיש לדקדק אהא דקתני דמותר בהנאה, טפי הו"ל למיתני מותר אפילו באכילה, דבשלמא מתניתין דלעיל דקתני ברישא חמץ של ישראל אסור בהנאה, משו"ה קתני סיפא איידי דרישא, משא"כ הכא לא שייך לומר דקתני רישא איידי דסיפא, עכ"ל. והתמי' נראית לעין, דבמתני' דלעיל (דף כ"ח ע"א) תנן, חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור בהנאה וכו', הרי דבסיפא קתני אסור בהנאה ולא ברישא.

בן ציון דוב הלברשטאם
נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
וחבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להדפסת חירו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש־תש"ה לפ"ק).

בדין שכח לברך על קביעת מזוזה
מהאברך החו"ב מו"ה אלכסנדר סענדר זעלטענרייך הי"ד מוואדאוויטץ[1]

בעזהשי"ת. אור ליום ג' ז' דחנוכה תרצ"ד פה ראצפערטה יע"א.

מאוצר החיים, יוסיף לו בריאות וחיים אשר ברוחו פי שנים, טהור עינים, בעל כנפים, ה"ה כבוד הרב הגאון המובהק פאר הדור עה"י צדיק נשגב פה"ח החסיד המפורסם כבוד שמו מפאדים מו"ה **שאול ראזענבערג** שליט"א האבד"ק ראצפערטה והגליל[2].

אחרי דרישת שלו' תורתו כערכו הרם ונשא, באתי לבקש מאת כקת"ה שליט"א שיורנו רבר ברור בהלכה למעשה ברבר שאלה זו הלכה, באחד שקבע מזוזה בבית המושכר לו ושכח לברך בעת קביעת המזוזה אם צריך לברך אח"כ או לא. והנה לכאורה י"ל דתליא במחלוקת הפוסקים בכל הברכות דצריך לברכן עובר לעשייתן ולא בירך מקודם אם צריך לברך אח"כ, ולפי מה שהעלה חש"ך ביור"ד סי' י"ט כרעת הסוברים דלא יברך אח"כ א"כ גם בנידון כזה אין צריך לברך אח"כ וספק ברכות להקל.

אבל לענ"ר י"ל דמזוזה דמי למצוה שיש לה המשך הזמן, דבזה מברך כל זמן שעסוק במצוה, דאף דהעבר אין, עכ"ז הא עריין עסוק במצוה וע"ז צריך לברך, וכמבואר במג"א סי' תל"ב בשם הרמב"ם, וא"כ גם במזוזה כל זמן שדר בבית חייב במצות מזוזה ואיכא עריין חיוב ברכה לכאורה. ויגעתי ומצאתי

---

1) נולר בשנת תר"ע לאביו הרב הגאון מוה"ר אשר אנשיל יצחק זעלטענרייך זצ"ל הי"ר אבד"ק ווארוויטץ, מגדולי חסידי באבוב. למד בישיבת עץ חייב דבאבוב סניף וואדאוויטץ, והי' ממובחרי התלמידים. בשנת תרצ"ד נשא את בתו של הרה"ג מו"ה חיים מאשקאוויץ מגלינא חתנו של הרה"ק מוה"ד שלום אליעזר הלברשטאם זצ"ל הי"ד מראצפעדט. אחר חתונתו דר בעיר ראצפערט ואכל על שולחן חו"ז זצ"ל איזה שנים. (בעת ההוא כתב חירו"ת הללו). הי' אברך מצויין מאוד הן בלימודו והן בהתנהגותו, חסיד נלהב, וירא שמים מרבים, וכ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד (שהי' דודו) חיבבו עד למאוד. — בספר מכתבי קודש לכ"ק רבותינו מבאבוב זי"ע ח"ב עמוד קנ"ד נרפס חרוז נפלא שכתב כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד על לוח ספה"ק דברי חיים עה"ת ששלח אליו בפורים שנת ת"ש לפ"ק בהיותו בגולה בעיר לבוב. — ביום כ"ד תשרי שנת תש"ב לפ"ק נחטף ע"י הרוצחים ימ"ש בעיר לבוב, ועקבותיו לא נודעו. ד' ינקום דם עבדיו לעינינו במהרה ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

2) ראה אודותו לעיל עמוד י"ט.

בשו"ת כתב סופר חיו"ד סי' קל"ט שכתב דלשון הש"ך בסי' רפ"ו סקכ"ה משמע דאם קבע המזוזה בלא ברכה שוב לא יברך אח"כ דלשיטתו אזיל כרעת הרמב"ם דאם לא בירך מקודם שוב לא כו', וחלק ע"ז מטעם הנ"ל, רבזה הרין כמצוה שיש לה המשך הזמן רמברך משך הזמן יעו"ש.

(ובלאו הכי יש להעיר שם על הש"ך כי שם מיירי שקבע המזוזה קודם תליית הרלת כמבואר שם להריא ולרעת הרבה פוסקים שם לגמרי פטור ממזוזה בעת שקבעה קודם תליית הרלת והוא רעת הרמב"ם כמבואר שם בש"ע, ואפשר דגם הרמב"ם מודה שם דצריך לברך אח"כ בעת תליית הרלת כי אז מתחיל עיקר חיוב המצוה ונקרא שפיר עובר לעשייתן, וכי קאמר הרמב"ם דאם לא בירך שוב לא יברך, היינו היכא שקבעה בעת החיוב בלא ברכה, וממילא נסתלקה המצוה לגמרי בעת קביעתה, ועל מה מברך אח"כ, וזה הוא באמת סברת הרמב"ם ודעמי', משא"כ כשקבעה בעת הפטור, אזי סברא היא כשאח"כ תולה הרלת אזי מתחיל המצוה ואז יברך על המצוה וזה הוא עובר לעשייתן, ורברי הש"ך הנ"ל עדיין צריך לי עיון גדול).

אבל נתתי אל לבי ליישב קצת דעת הש"ך מקושית הכת"ס, ונראה רזה תליא במ"ש הגאון רעק"א בתשובה סי' ט' רשוכר בית שיש בו מזוזה חייב לברך מחדש על המזוזה מאחר רחובת הרר הוא, ואח"כ הביא בשם הברכ"י רא"צ לברך רלא תקנו הברכה אלא על שעת קביעת המזוזה עיי"ש. ומעתה אם נימא כהגרעק"א רהברכה היא על הרירה בבית שיש בו מזוזה, שפיר י"ל דיש משך הזמן למצוה זו, ע"כ כשלא בירך עובר לעשייתן מברך אח"כ וכרעת הכת"ס הנ"ל, משא"כ להברכ"י וכן נהוג עלמא ראין נזהרין לברך בבא לרור בבית שיש בו מזוזה מכבר, א"כ נראה עיקר רתופסין רעיקר הברכה נתקנה רק על שעת קביעות המזוזה, א"כ בלא בירך מקודם צורך רעת הש"ך רא"צ ברכה אח"כ, רבקביעות המזוזה ליכא משך הזמן וצריך לברך רק עובר לעשייתן ולא אח"כ, וא"כ בספק ברכות להקל, ובפרט בבית המושכר דכל החיוב אינו רק מדרבנן י"ל דאין לברך אחרי רמפורש יוצא מלשון הש"ך דאין לברך, וכ"כ היעב"ץ בסרור בהל' מזוזה עיי"ש.

האומנם די"ל גם לרעת הברכ"י רזה רק באם בירכו עכ"פ בשעת קביעות המזוזה, בזה לא תקנו לברך אח"כ גם באחר שבא לרור בבית זה, ולא תיקנו לברך ב' פעמים במזוזה אחת בעת קביעתה ואח"כ בעת שרר אחר בהבית, משא"כ במקום שלא בירכו מתחלה כלל י"ל דמודה רמברכין אח"כ, רעכ"פ לא רמי לגמרי למצוה עוברת ורמי גם למצוה שיש לה המשך הזמן רמברך אח"כ, ולא הי' קשה לפי"ז ממ"ש המג"א בסי' י"ט סק"א ראם קבע קורם שדר בתוכו כשנכנס לדור אומר אקב"ו לדור בבית שיש מזוזה, ובפ"ת ביור"ד סי' רפ"ט סק"ג כתב שכמדומה שהברכ"י חולק ע"ז ויציין עיין בסי' רצ"א ושם הביא דברי הברכ"י הנ"ל בשוכר בית עם מזוזה קבועה שאינו מברך, ולהנ"ל י"ל דברינו של המג"א גם הברכ"י מודה דצריך לברך בעת שבא לרור בתוכו, דהא שם א"צ

לברך בשעת קביעתה מאחר שאינו דר עדיין, לכן צריך לברך אח"כ כשנכנס לדור בו רהא לא בירך עריין, משא"כ בשוכר, שהמשכיר בירך מתחלה בשעתו, שוב א"צ לברך אח"כ גם השוכר האחר, דלא תקנו ב' ברכות על מזוזה אחת (ואין תח"י הברכ"י לבוא על תוכן דעתו בזה). ועכ"פ אם נדון את זה לספק ברכה, י"ל רכאן אדרבה יש ס"ס לברך, שמא הלכה כהפוסקים בכל הברכות דמברך אח"כ אם לא בירך מקורם, ואת"ל דהלכה כהרמב"ם עכ"ז שמא כאן רינו כמצוה שיש לה המשך הזמן וכהכת"ס הנ"ל וכפשטות לשון המג"א הנ"ל וצריך לברך לדור בבית שיש מזוזה, וצ"ע.

וכדמות ראי' י"ל ממצות מעקה, לפמ"ש המנ"ח מצוה תקמ"ו בשם הכנה"ג דהשוכר חייב מה"ת לעשות מעקה א"כ הוא ג"כ חובת הדר כמו מזוזה והי"ל לומר ג"כ דכשלא בירך בעת עשי' יצטרך לברך אח"כ בעת שדר בבית, וכמה נתחבט במח"א סי' י"א בהל' שלוחין בעושה מעקה ע"י עכו"ם איך יברך, דהא אין שליחות לעכו"ם יעו"ש, ומעתה מדוע לא נימא רמברך אח"כ בעת שדר בהבית, אלא ודאי דס"ל ג"כ דהברכה נתקנה דק בעת העשי', ואף רזמן המצוה נמשך גם אח"כ, עכ"ז הברכה נתקנה רק בעת העשי' וכמו"כ י"ל במזוזה. אך יש לחלק בין זל"ז כמובן, (ובפרט יש שם הרבה פוסקים שסוברים שאין מברכין על רבר שהוא מפני הסכנה). ואפשר די"ל דאה"נ ריכול לברך אח"כ במעקה, ורק מזה לא ריבר המח"א דק מענין אם יכול לברך בשעת עשיית פועל הנכרי עיי"ש.

ואבקש נא להודיענו רבר בדור בזה, ופה תהא שביתת קולמסי,

הק' אלכסנדר סענדר זעלטענרייך

(בשולי המכתב): בלמרי עתה יוד"ר סי' פ"ז בט"ז ס"ק י' שכתב וז"ל, עד שיהא ס' בחלב, קשה לי, הא רמ"א ע"כ כתב כן שצריך ס' לרעת הרא"ש רס"ל מין במינו בס', והוא ס"ל במליחה אינו אוסרת יותר מכרי קליפה, וא"ל דס"ל דחלב הוא שמן רבק"ה מוכח דחלב לא הוי איסור שמן, וצ"ע רב ליישב זה, ועיין בנה"כ מה שכתב בזה. ולענ"ר קושיא מעיקרא לא ידענא, דהא כאן מירידי בחלב הקיבה שהוא רבר חריף וחמוץ כמש"כ הש"ך כאן בס"ק כ"ו, ע"כ ס"ל להרא"ש רגם במליחה אוסרת עד ס' כמו באיסור שמן, ועיין לעיל סי' ס"ט סעיף ט' ברמ"א לענין כלי שני דקיי"ל שאינו מבשל מ"מ אם יש שם מלח או שאר דבר חריף דמבשל, וה"ה כאן אמרינן דרבר חריף אוסר עד ס' אפי' לרעת הרא"ש, ובפרט שהש"ך פסק כן לעיל להלכה, והוא רבר פשוט[3]).

דברי הנ"ל

---

3) הנ"ר שאול ראזענבערג אבר"ק ראצפערט, רשם בגליון מכתב הנוכחי בזה"ל: ב"ה. לא הועיל כלום בתירוצו, רכאן אין שום מעליותא בזה במה שהחלב הוא רבר חריף, שהרי לרעת הסוברים רמליחה אינו אוסר רק כ"ק, על כרחך צ"ל רגם ברבר חריף הרין כן, שהרי כל מליח הוי רבר חריף כמבואר ביו"ר סי' ק"ה, ובסי' צ"ו סעיף ב', וכ"ה בש"ך סי' צ"ה סקכ"ה, ואעפ"כ רעת הסוברין הנ"ל רמליחה אינו אוסר רק כ"ק, וא"כ מה יוסיף תת כח אם החלב הוי ג"כ רבר חריף, וז"ב.

כתב מרבני עיר קושטא לרבני עיר שאלוניקי
אודות דין ודברים בעיר שירון יע"א[1]

ב"ה.

כנסי' שהיא לשם שמים שער בת רבים העיר העדינה קרי' עליזה, זו שע"ר נידול בנים חכמים ונבונים אשר ירציעו"ן אלקי"ם החכמ[ים אל] המזוזה, כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמתה של תורה רבנן בני מיפק באוכלוזא, ה"ה החכמים השלמים הריינים המצויינין ורבנים [בעיר] תהלה סאלוניקי יע"א אלקים יכוננה שמורה והצילה מכל צרה וצוקה ומן החרב ומן הביזה.

וי"ו דשלום צריכא לממתחי' במדה שאדם מודד מתפסח ועד עזה, כי שם צוה ד' את הברכה העליונה מבי ניזא דרחמנא אוצר . . . , כבוא השמש מועד האירו אותותם לנגד עינינו נתמלאה כל הבית אורה ושמחה מהתבשר משלומם ומצב בריאותם . . . חזינן להו לרבנן דקא רהטי לפרקא פרק המקבל וכלהו תנויי בעוקצי"ן עם בני שירון שהעבירו את הדרך על האחים [הר' משה] והר' מאיר צרפתי יצ"ו, מלמד שחשדום בגניבה ,ועבדי עובדא לנפשייהו, כי שללו כל אשר בחנותם וינצלו את [מסרי"ם והשיגום] בין המסרי"ם שמסרו בידי גוים, ורעה עוד בפנותם עורף ולא פנים לדין התורה, לא שמעו לדבר המשפט מרבניי [עירם שמהם] יוצאה תורה, אוי להם אוי לנפשם נדול עונם מנשוא, הן אמת מהחוב המוטל על ישראל ועל רבנן, להקים דגלה של תורה . . . [בכלי] נשק ושוטים שקלקלו יאכלו מפרי דרכם, האמנם השבנו חרבנו אל נדנה לשעה הואיל ואין עונשין אלא אם כן מזהירין, וביום [בוא דבריכם] לפי בית דיננו, אזהרה השמענו לשלשת הרועי"ם הללו שהרעו לעשות יבושו ויכלמו ממעשיהם וישובו אל ד' כי ירבה לסלוח, כתבנו פתח שערי עיר שירון, ישימו לדרך פעמיהם לעיר נדולה של חכמים סאלוניקי יע"א ושמה יתדיינו עם המורשה הח' יע[קב, אשר] מנה והרשה על זה הר' משה הנז', ויעשו אזניהם כאפרכסת לשמוע לדין התורה, ואם באולי יקל הדרך מעליהם לבוא לב[ית דיננו] ויתדיינו פה, ואם יתנו כתף סוררת לבלתי שמוע, ידעו נאמנה כי כלתה אליהם הרעה ועל כרחם עד פה יבואו בשלשלאות, ואח["כ] יוציאו מאתים על מנה, ע"כ היו תורף דברינו אליהם.

איכו השתא באנו בשורותים אל עין משפט רום מעלתם . . . [לעבור] על מדותיהם, ואף כי כבר לשעבר קמו רבנן במילתא, מ"מ לפי רוב הענוה להפיס

---

1) הועתק מעצם הכת"י אשר הניע אלינו ע"י ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה שמחה פנחס שטראהלי נ"י. ישא ברכה מאת ד'. — הכת"י קרוע בצד השמאלי, ומחמת זה חסרים כמה תיבות, והשלמנו קצת (עפ"י השערה) בתוך חצי ריבוע.

דעת הסרבנים הללו שלא ימצאו מקום [ללון עד] שיפלו מעצמם, עוד ישבו כסאות למשפט כנוף ואתו כל רבני העיר העדינה במקום המשפט, ותורה מאתם תצא כנגה . . . [ואם] שמוע ישמעו לדין התורה ושב ורפא להם, ואם יעמדו במרדם יודיעונו רום מעלתם, ואנחנו נרע מה נעשה הן לשרושי הן . . . ואנחנו תפילה תמיד יגדל ה' כסא תורתם דשנים ורעננים יהיו בחצריהם ובטירותם ככל אות נפשם הרמה ונפש נאמני אהבכם,

אברהם בכמוה"ר יוסף רוזאניש[2]) **יצחק בכר דוד יצ"ו[3])**

2) הגאון מוה"ר אברהם רוזאניש (האחרון) זצ"ל נולד בשנת תכ"ה בערך לאביו מוה"ר יוסף ראזאניש. בשנת תע"ח נתמנה לאב"ד בעיר קושטא, ובשנת תק"ז עלה לירושלים עיה"ק. כמה תשובות ממנו נרפסו בספר בתי כהונה ח"א, ונם הרחיר"א זצ"ל מביא כמה פעמים בספריו, ד"ת ששמע מפ"ק. ובספרו שם הנדולים בערכו כותב בזה"ל: ואני הצעיר בנעורותי זכיתי להקביל פ"ק כמה פעמים ונתבסמתי מתורתו וקסת"ו ננהר"ת כמפורסם מהקרמות והסכמות שנדפסו בשמו בכמה ספרים, עכ"ל. — נלב"ע ביום י"ח לחודש מרחשון שנת תק"ח לפ"ק ומנ"כ בהר הזיתים בירושלים עיה"ק בתוך ארבע אמות לקבר זכרי' הנביא.

3) הגאון מוה"ר יצחק בכר רוד זצ"ל הי' מרבני עיר קושטא. נדפס ממנו ספר דברי אמת תשובות ודרשות, ולפני איזה שנים נדפס בירושלים עיה"ק ספר דברי אמת מערכות וזכרונות. וכראי להעתיק כאן לשונו של הגאון בעל נורע ביהודה זצ"ל בתשובתו אליו במהדו"ק חאהע"ז סי' ע"ה, וז"ל: מי כמוהו רעה מורה, שר התורה, ארך האברה, חכמתו פניו תאירה, ה"ה כבור מעלת יקר תפארת ישראל, ראש גולת אריאל, איש חי רב פעלים מקבצאל, רב הרבנים נאון הנאונים, פאר העתים חמדת הימים, ראש הבשמים, המאור הנרול מאיר עיני הנולה החכם הכולל, אין נומרין עליו את ההלל, המפורסם לשבח בתורה ובמעשים טובים, לתורתו הכל תאבים, מרביץ תורה לרבים, נ"י פ"ה שמו הקדוש והטהור הכל מפארים ומשבחים, חכם יצחק בכר דוד ה"י לנצח. — לא נהנו נבן להיות זעיר שאיל בשלמא דרבה לכן הי' ראוי לי להיות נחבא אל הכלים ולהיות ירא לנשת אל הקורש וכו' רק אבוא על קצת דברים כתלמיר השואל לפני רבו, וארוני יבחר כי לו משפט הבחירה, עכ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

כתב רבנות מק"ק באניהאד יע"א אל הגאון מוה"ר וואלף באסקאוויטץ זצ"ל[1] בשנת תקס"ט לפ"ק

בע"ה. מ' וואלף באסקוויטץ יחי"ה אב"ד פה לפ"ק.

רז"ב במנין ו'בנין ו'כל א'לופי ל'מר פ'ה ב'פה א'חד, ס'גל ק'הל ו'עדה ו' . . . י'חר, צ'עירי ה'עם ל'ויה ו'כהניה י'שישיה, ישישו כי ימצאו גבר בגבורת התאוה, הוא לעינים להיות לנו עם לשרינו, כאשר נפשינו אוה, לאות אדם בריבו, ד' אמר ותהי הוא צוה, ויעמוד עמור הענן עלי אהלינו, והי' האהל אחד לאחד קראנו נועם ד' עלינו, ות"ל הצליח חפץ ד' בירינו, ובנעימים נפל חבלינו, ומכולנו כאיש אחר מנערינו וזקנינו, בהסכמה עלה להעלות על במתי אב ב"ד בקהילתנו, את גאון מעוזינו, מופת דורינו, הגאון הגדול, מעוז ומגדול, מגדל עדרים, מאיד לארץ ולררים, ררי מעלה, עלות ינהל עלי באר לפאר ולתהלה, רבן של כל בני הגולה, נ"י עה"י פ"ה כקש"ת מו"ה וואלף הלוי, לויט חן לראשינו, לפניו יפנו מקום כבוד כסאות, ולו יאתה המלוכה להיות מלך עלינו, אשר יצא ואשר יבוא לפנינו, להאיר לנו נתיב עץ החיים ולהוכיחנו על פנינו, רוח אפינו, אשר אמרנו בצילו נחי' יחי ארונינו, קצין יהי' לנו, עטרת פז לראשינו, ראשו של עולה ונושא מגן וצינה, צנא מלא ספרא וספרי ותוספתא וכולהו תנויי רבי רב בנימין בר יפת אלקים לו לשכון באהלי שם משמואל, משם רועה אבן ישראל ,לעלות במעלות הסולם אל גבעת ההורי' יורה גם ירוה צמאינו, מבארו ישקה צאנינו, אשר מבאר ההוא ישקו העדרים את הארש קראו בשמו הטוב נורף למרחוק שם יתנו צדקת צדיק כביר לא ימוש מעשות פרי קודש הלולים רב פעלים פעולת עולם לו כל חמדת ישראל בטוחת החכמה, תעוז לחכם לעשות לו מהלכים בין העומרים ברום המעלות בניות ברמה, רמה קרנו קבל אור לישרים להאיר לארץ ולדרים כפני החמה, קרנים מידו לו לנגח ימה צפונה נגבה וקדמה, קרמו עיניו אשמודת להבין ולהורות ולשלח פארות להגריל תושי' ומזימה, בימין ידו הרוממה, חרב פיפיות פי שנים ברוחו רוח המושל, להקים כושל, ביום קרב ומלחמה, ישלל שלל צבעים ורקמה, רקמתים לצוארי בעלי נמרא ומשנה, ראשו כתם פז מחזיר עטרה ליושנה, ברצון שוכני סנה, תבואתו לראש יוסף רעת את ד' לרבות ת"ח בישראל גדול שמו אדון לבית עבר, הוא הגבר, רר עם א־ל ולעם קדושים נאמן עלי אבא בנימין.

עלה ראש הפסקה הנשקף על פני שרה צופים, חד חד נחית לעומקי לחדד וללבן את הרפים, אמר להו לחסמן ולהפכם לרובים מרובי תורתו אשר הצליח

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י'. כתב רבנות הנוכחי קבלנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. ישלם ד' פעלו הטוב.

ועשה פרי למעלה תשואת חן לו כן אנחנו נעבור חלוצים חלוצי כתב ישר לישר המסילה, נחלץ ונעשה מאמר המלך ביד הזריזים לשמור דרך עץ החיים, כי יטה אדונינו את ידו בעיים, לבנות ריק ולשפוך סוללה להיות לנו לחומה לגדור גדר ולעמור בפרץ עוזו ותעצומו, וכמלאך ד' צבאו"ת תפארת עוזמו, וברצונו ירום קרנינו, לעשות כפי מנהגינו, מלבד שבת הגדול ושבת שובה דאינון יומי דכלה, בכל תפוצות הגולה, יעלה הדורש בדרישת הזאב בדקי העיר לחזק ולדרוש דברי כבושין בער"ח אלול, וכן ביום א' דסליחות להרבות הבכי בגנוחי גנח וילולי יליל, וקודם תקיעת שופר, נאם להשפר, וגם לדרוש תוכחת מוסר, בכניסת צום העשור, קודם כל נדר, וכן בער"ח אדר, ככושרה (?) עדר, ידענו אדונינו, להורות לפנינו, את הדרך נלך בה ואת המעשה ולהסיר המכשלה, להאיר לנו נתיב מדע לכת אורח סלולה, לאמר סולו סולו מסילת בית אלקים מקום מקדש מעט פעמים בחודש, ביום שבת קודש, קרוא מקדא, להכל און ועצרה, להוכיח את העם בשבט פיו ימוש רשע מדרכיו וחי', כמאמר הכתוב אם תבעון בעי', וממבוע מצפוניו ישקנו מים מתעלת בריכה עליונה באין מועף ומוצק יציק מים לצמא, ממעיין הנובע ממקור החכמה, ולנהלנו על מי מנוחה ונחלי נחורי יאורי דעת ומזימה, תורתו התמימה, משאיבת נפש הצמאה למים חיים לרוות צמאון צחיחים ולהגדיל תושי' תישים נעשו מגדיים, גד יגוד כאחד משופטי ישראל שנמסר להם כלי חמדה, ללמד לבני יהודה, ידו הדה, להחזיק ישיבה לתורה ולתעודה, כאשר כן הוא המרה, באמת איש הבניים, ביני עמודי דגירסא, בחדריו סתום יגלה סתם מתני' ובריית'א, ויפרוש כנפיו לתימן, וטמון תחת צילו בצלצח גבול בנימין.

ידיד ה' ישכון לבטח בטוחי חותם, יושבי תחת רותם, רוצים בקיומא לקיים כל דבר שלו שקט ושאנן, להחזיקו במסמרות נטועים ודרבונן, וזה הדבר אשר קבלנו עלינו לחובה, ליתן לו פרס מרובה, על האומד הצורך ולהחזיקו כיד ד' הטובה, עלינו להשפיע שפע רב בעין יפה, לתת לצריק כדרכיו ופרי מעליו יוכל לכלכל את ביתו ועוללין כפי צרכם פה, ולא נצרכה אלא להעדפה, כן נקוה ונצפה, כאשר בצפייתינו צפינו, לספות הרוה ולמלאות ספק אדונינו, שכר הקצוב לשבוע כ' זהובים, וכפל ניסן סיון ותשרי, רח"ש ממאה ראשונה ד' זהובים, ומשני' ב' זהובים, ומשלישית ואילך א' זהב, מסמיכות מורינו כ' זהובים, מסמיכות חבר יו"ד זהובים, מילודי קהלתינו ששמשו בישיבה ה' זהובים, שכר דרשות שה"ג וש"ת בכל פעם יו"ד זהובים, וער"ח אדר מח"ק יו"ד זהובים, מכתיבת תנאים א' זהב, לאתרוג ט"ו זהובים, ומלבד זאת תרב מסת נדבת ידינו, כיד ד' הטובה עלינו, איש איש כאשר תשיג ידו הטהורה, להקריב שי למורה, ועלייתו לתורה בשבת קודש, פעמים בחודש, לסירוגין במועד ביום הראשון ושני שבתות האחרים אצל חברת ההשכמה, וגם נחזיק ששה בחורי חמד, אשר יאכלו את חקם ארוחת תמיד, מלבד שארי בחורים אשר יאכלו יום כה ויום כה, ומדשן שולחנינו להם נערכה, כאשר יצו ד' אתנו את הברכה, להספיק להם מזוני רויחא, ועיני אדונינו ישוטטו להשגיח עליהם בעינא פקיחא, אם להשמאיל או להימין, ימצא הכפיי' באמתחת בנימין.

ויתנו איש ישראל מקום אל בנימין כי בטחו על רב ענוותו, ותמכנו ותודותינו על גודל צדקתו, כי ינהלנו במעגלי צדק, להחזיק ברק, ברוקין שבעין מצוה, למען שיתינו כגן רוה, וירוה נחת גרודינו בביאתו הנה, לבלתי רעה אלינו תאונה, ונוגה לו סביב ראשי עם קורש, נעוריו כנשר יחדש, ועיניו ועינינו תחזנה בבנין המקדש, ותארכנה פארותיו פארי מגבעות גובה ישועת הדרתו, לסוככנו באברתו, להפיץ עלינו ענן אורו להאיר עינינו בתורתו, תורתו יצליח, יריע אף יצריח, על אויביו יתגבר, כגבור למעלה יעלה ויציץ ציץ ויפרח, כשושנה שושן עמק עמוק מי ימצאנו, ויהיו פרחי נטיעותיו כשתילי זתים סביב לשולחנו, ואשתו כגפן פורחת עלתה נצה הבשילו אשכולתי׳ כשגל עומרת לימינו, השקט ובטח יזל כטל סביב המחנה, כאשר יסע כן יחנה, והנה נושאים אנחנו אל המקום עינינו יראו פניו כראות פני אלקים וירצנו, נבון יהי׳ כסאו כשמש נגדינו, וכירח יכון עולם, ויטה אליו כנהר שלום, וכנחל שוטף ישק צחיח הסלע כן תלבש נפשינו ערנה, בראות פני מלכינו המלך רבר רדה הנה, כאשר יחנה כן ישעו לשכון כבוד בארצינו, כארי וכלביא מי יקימנו, עד יהיו אויבי השם כרומן, וישיב לב אבות על בנים בני יהוד׳ ובנימין.

צעירי דורים, בעם ד׳ אלה אלופי אדם, וקריאה העדה, ללוי נחוי קידה, הבאים על החתום פה ק״ק **באנהרט** יום ב׳ כ״ט תמוז תקס״ט לפ״ק.

נאום יוזפף כה״כ בערגר
נאום הק׳ חנוך בר״מ
נאום הק׳ ליפמאן . . .
נאום שמואל בלאאמו״ה קאפיל הרש כ״ץ ז״ל
נאום אלישע כ״ץ
נאם יצחק זעקל בר״י
נאום הק׳ אהרן . . .
נאום אלי׳ ב״ר שלו׳ כ״ץ ז״ל
נאום מרדכי בר״ד
נאום יחיאל צבי כ״ץ
נאום הק׳ פייש כ״ץ
נאום וואלף כ״ה יוסף ז״ל
נאום הק׳ זלמן קעמפנר
נאום מאנדל חייט
נאום וואלף סג״ל
נאום פסח ב״ר
נאום יאקב בר״י
נאום איצק ב״ה יצחק
נאום הרשיל בר״מ
נאום הק׳ שמואל מאגיר

נאום יוסף כה״ה מ׳ אברהם ליב זצ״ל
נאום הק׳ הרש קעמפנר
נאום הק׳ ליכר . . .
נאום מעכל כר״י
נאום שלמה ב״ה אלחנן ז״ל
נאום איצק כ״ץ קרויז
נאום הק׳ מרדכי כהן אדליר
נאום הק׳ שמואל רייכליש
נאום מרדכי ליכטענטאל
נאום הק׳ דוד במ״ש פרידלאנד
הק׳ יצחק כה״מפ
נאום שלמה ב״א
נאום שלמה טריביש
נאום אלחנן כ״ץ
נאום יוסף פיהם
נאום שמואל האפמאן
נאום משה צורף
נאום מאיר בר״א
נאום פיש סג״ל

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר אברהם אולמאן זצ"ל אב"ד לאקענבאך,
הנדפס לעיל עמוד י"ד.

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ זצ"ל ראבד"ק פרעשבורג,
הנדפס לעיל עמוד י"ד.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת **כרם שלמה**.

בכרם שלמה (אלול תשמ"ג) במדור תמיהות וישובים, הובא דברי ס' נימוקי או"ח סי' ד' שכ' ושמעתי מחמירים גם אם חולץ מנעליו וכו' בלי שום נגיעת ידיו ג"כ צריך נטילת ידים, ולזה אין שום מקור כלל, עכ"ל. ותמה בכר"ש שם מדברי העולת תמיד ס"ק י"ב שכתב דצריך נטילת ידים. — ראוי להעתיק בזה מה שכתב בס' שלחן נגר צוררי (מונקאטש תרצ"ב) להגמו"ה נטע שלמה הי"ר שליסעל דומ"ץ במונקאטש (עמוד קע"ג) שכבר תמה האלי' דבה בזה על העולת תמיד דסותר משנתו, שהרי להלן בסי' קכ"ט חזר בו העולת תמיד בעצמו ופסק במנעלים שאין בהם קשירה חולץ אחר נטילה לנשיאת כפים כיון שאין צריך ליגע בהן, ועיי"ש באלי' דבא שפסק באמת כהמג"א דהעיקר שבלא נגיעה א"צ נטילת ידים, וכן דעת המורה הגדול הגאון מברעזאן זצ"ל בהגהותיו לס' אורחת חיים דהעיקר כהמג"א והא"ר הנ"ל והביא שכן הוא בהריא גם בפי' קרמון רבינו הרוקח ז"ל (בהל' ט"ב) וכו' וכאשר שמענו ג"כ מזקני ת"ח שהיו רגילים בבית אדמו"ר הה"ק בעל דברי חיים זצלה"ה זי"ע שבעינם ראו פעמים רבות אין מספר שהגבי' רבנו הד"ח רגליו הקדושים על הספסל בחליצת נעליו ומעולם לא שמענו ולא ראו שיטול אח"כ ידיו הקוה"ט, עכ"ל הספר שלחן נגר צוררי. — וכן סיפר אביו הגמו"ה דוד שליסעל ז"ל יליד צאנז (ובעת פטירת רה"ק בעל ד"ח הי' בן ט"ז), דכשהי' בימי נעוריו תחת השלחן של רבה"ק בעל ד"ח ראה כמ"פ בעת השלחן שחלץ מנעליו, ואח"כ נעלו.

הכ"ד ידידכם,

בעריש ווינבערגער

ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד.

כבוד המערכת החשובה **כרם שלמה**.

שוכט"ס. בעברי במשעול הכרמים נתעוררתי להערות הללו כדלהלן:

א) בירחון שבט תשמ"ג דף מ' בישוב הקושיא של המגן האלף בהקדם דברי הר"ן והצל"ח דב' הביטולים של המשכיר והשוכר חלים כאחת עיי"ש. יש להעיר ע"ז ראה"נ דהביטול חל בזמן איסורו, אבל זה ודאי שהביטול צריך להיות (ומועיל) דוקא על חמץ שהוא שלו וברשותו, והגע עצמך, אם אחד יבטל חמצו של אחר ובערב פסח קנהו ממנו, האם יועיל ביטולו הראשון ולא יצטרך לבטל שנית, וא"כ ה"נ בשעת ביטולו אינו שלו, ואיך מצי מבטיל לי'.

ב) בירחון ניסן תשמ"ג דף ל"ו נדפסה תמי' בספר בית דוד מהרב שר"ב שניאורסאהן שליט"א דבמכות מצרים היו רק ט' הרווחות ולא י' עיי"ש. וי"ל דהרווחה העשירית היתה בין מכת בכורות שהיתה בליל פסח, לבין המכות שהיו על הים בשביעי של פסח.

ג) בירחון הנ"ל דף ל"ז תמהתי על הבני ישששכר דמרמה ענל שמיני למלואים ופסח מצרים לשטר קירושין, והא רומה לכסף קירושין דטיבעא מיהא חד עיי"ש. שוב התבוננתי דקושיא מעיקרא ליתא, דבאמת קרבנות הנ"ל דומין לשטר ולא לכסף, דבכסף, הקנין הוא הכסף, והדיבור של הרי את מקורשת בא רק לגלות על נתינת הכף בשביל מה היא, ואם הי' מובן מאליו כוונתו היתה מקודשת בענין שאמרו בקירושין ו' ע"א דבעסוקין באותו ענין דיו כר' יוסי, ואפילו מענין לענין באותו ענין, ומקשה שם ואי לאו וכו' מנא ידעה הרי מוכח בפירוש דעיקר הדיבור היא כדי שתדע, וא"כ שפיר שייך לומר טיבעא חד, כלו'

הקנין, משא"כ בשטר עיקר קנין השטר הוא המילי, וא"כ אמרין מילי ראי שטרא לחוד וכו'. וכמו כן הוא בענל ופסח דהריבור הי' חלק מהמצוה, בענל כתיב זה הרב"ר, ובפסח ואמרת"ם זבח פסח היא לד' (וכמו כן במצה ומרור כהבני"ש מאמר ג' אלול אות ח"י), ור"ג אומר כל שלא אמ"ר וכו' לא יצא ידי חובתו, והדיבור בענל הי' אלה אלוהיך ישראל וזה הי' חלק מהקטיגור, וא"כ מילי דקטיגור לחוד ומילי דהסניגור לחוד.

ומה שכ' בכר"ש קובץ נ"ז (אייר־סיון תשמ"ג) דף נ"ו אות ז', לחלק בין הקדש שמחשבתו יותר דבוק אל הקדבן כגון פינול, או להיפך לשמה, ועוד, ותלוי הכל בבעלים, משא"כ בקידושין אף אם לא אמר וכו' כמבואר בקידושין דף ו', עיי"ש — לכאודה אין החילק עולה יפה, דבשניהם צריך לכוון לשמה (לזו), ובשניהם אם מכוון לשם אחרת פסולין, ובשניהם הריבור אינו מעכב בעצם רק לגלות מחשבתו, וארבא מקידושין דף ו' הנ"ל מוכח שצריך להיות לשמה, והריבור אינו רק לגלות שמכוון לשמה לקדשה, כאמור לעיל, ולכן אמרינן מסתמא, „לשם" כך נתן, א"כ העיקר היא המחשבה לשמה, וגם בקידושין הכל תלוי בבעלים האיש מצירו והאשה מצרה, ורו"ק.

ד) בירחון מנחם־אב תשמ"ג במרור תמיהות וישובים (עמור מ"ה) הקשתי על החינוך (מצוה תק"ל־מצות ענלה ערופה), שכתב, ולוקחין „פרה" שהיא בהמה גרולה, והקשתי דהא לוקחין ענלה ולא פרה, ול"ל דט"ס הוא, דהא כ' „בהמה גרולה", עכ"ק. והעירו אותי רבים, דהילכתא ענלה בת שתים ופרה בת ג' (מס' פרה פ"א מ"א, ורמב"ם הל' רוצח פ"י ה"ב), ועגלה בת שתים היא כבר בהמה גרולה, ותיבת פרה היא ט"ס, או כוונתו מין פרה. — אבל עריין קשה, דהא תינח אם לוקחין ענלה בת שתים, אבל הלא מרינא א"צ להיות רייקא בת שתים ריכול להיות ג"כ בת חורש וכרומה ער בת שתים (רמב"ם שם), וא"כ איך שייך לקרותה בהמה גרולה. — ויש שרצו לתרץ דלפי שנותי' היא גרולה ביחס לנבי בע"ח אחרים. אבל גם ע"ז יש להעיר, דאשית איני יורע אם אמת בפיהם, ואף אם נניח שכן הוא, עריין צ"ע דהא לרברי החינוך כל הענין הוא להגריל העסק, שיהי' מעשה גרול, בהמה גרולה, וילכו באסיפה ובהמון וכו' שיתעוררו רעיונם וכו' עיי"ש, וא"כ גרלות יחסית אינו מעורר כ"כ, רלזה צריכין גרלות במציאות.

ה) בירחון אלול תשמ"ג (דף נ"א אות כ"ה) על ענין מרבר שקר תרחק, שכ' בקונטרס „יוסף הלל", שרבר שקר אינו שקר מוחלט עיי"ש. אולי יש לציין לזה מש"כ בפירוש עץ יוסף על אבות פ"א מ"ט, עיי"ש.

בברכה להצלחה,

אשר זעליג גאלרמאן
מניד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

* * *

בעהשי"ת. יום כ"ר חשון תשר"ם.

אל מע"כ עורך „הכרם שלמה" שליט"א ר' ישמרה"ו ויהא משנתו שלמ"ה.

בכר"ש חוברת ח"ן עמור מ"ה נרפסו ב' תמיהות על הגמ' בשילהי מס' ערכין (ל"ג ע"א) רמקשה על הפסוק (ירמי' ל"ר) מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו' ועברך שש שנים, רהפסוק סותר א"ע מני' ובי', ומתרץ ר"נ בר יצחק שש לנמכר ושבע לנרצע, עיי"ש. ותמה הגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל, חרא, רמאי קושיא הרי לפי שיטת הירושלמי רשמיטה אינה משמטת החוב אלא לבסוף מ"מ כל השנה אסור לגוש את הלוה רק אם נותן מעצמו מותר לקבלו וא"צ לומר משמט אני, ובזה מיישב סתירת המקראות, וא"כ ה"נ כאן לענין חזרת העבר, י"ל כן ועברך שש שנים כשהעבר רוצה לצאת מעצמו ואם אינו רוצה מותר לקיימו ער מקץ שבע שנים ואז מחויב לשלחו (וזהו תשלחו", דייקא), ועוד הקשה לפי"ר התוס' נזיר (ה' ע"א) סר"ה הני, דמקץ מ' שנה היינו אפילו

מתחלת מ' שנה, א"כ מאי פריך הש"ס כאן, לישני דמקץ שבע היינו מתחלת שבע, וצע"ג.

ויש להעיר, דעל עצם תירוצו של רנב"י לא מקשה כלום, רק דמקשה שיש להמציא עוד ב' תירוצים על קושית חז"ל א"כ איך שייך על זה לישנא דצע"ג הא בפשיטות יש לומר דאיה"נ דהוי מצי לשנויי הכי, אבל הרי בלא"ה שפיר קא משני, ועי' מס' יבמות (מ"ח ע"ב) דפרכינן אי הכי כו' לישני לי' הא ומתרצינן חדא מתרי טעמי קאמר, ועפ"ז יסד המהר"ש מקינן בספר הכריתות (שער ג' חלק אות קי"א) כלל גדול בש"ס דלפעמים יש כמה פירוקים על הקושיא והאמורא לא חש לתרץ אלא חד מיניהו, וא"כ ה"נ אלמלי עמדו חז"ל כאן בקושיא שפיר הי' מקשה רבנו רי"ל בב' אופנים אבל הרי באמת בלא"ה שפיר קא משני ומאי אולמא האי מהאי, וכבר ירעינן דד"ת כפטיש יפוצץ סלע וע' פנים לתורה (מרדש אותיות דר"ע) ועתוס' יומא (ט"ו ע"ב) סד"ה ניתיב (קמא), שכ' ועור האמת משיב לו, ועתוס' חולין (פ"ב ע"א) ד"ה עגלה, שכ' וי"ל דכך היתה קבלה בידם, וה"נ יתכן שכך קבלו חז"ל ליישב סתירת הפסוקים הגם שיש לישבו בכמה אופנים ועתוס' ב"ב (ה' ע"ב) ד"ה אפילו שכתבו דבכמה מקומות יכול למצוא איכא מינייהו טובא ואינו חושש לומר אלא דבר אחד או שנים עכ"ל. וזה כלל גדול בהבנת דרך חז"ל בש"ס ודו"ק.

ועל הקושיא השני', במטותא מיני' אשתמיטתי' דברי התוס' במס' קידושין (ל"ח ע"א) סד"ה צא, שכתבו שם דמקץ שבע קאי על נרצע והכוונה על תחלת שבע עיי"ש, ועיי"ש עוד בהמרש"א שמקשה עפי"ז דנימא דכל הפסוק קאי על נמכר ומקץ שבע היינו תחלת שבע, וכקושי' השואל ומשיב. וכנראה שהתוס' בקידושין לשיטתייהו אזלי במש"כ בתוס' נזיר הנ"ל.

מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש
סיגעיט ברוקלין יע"א

* * *

בס"ר.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

מה שהק' בכרם שלמה שנה א' קונט' ד' עמוד כ"ג על הפרי מגרים סי' צ"ט במשבצות זהב ססק"א שכתב דלדירן דאמרינן חתיכה נעשה נבילה בכל איסורים, אז צריכין לשער נגד כל העצם, ותמה דלכאורה הצדק עם מש"כ בהגהות מטה יהונתן שם דמאחר שיש לו עצה על ידי הגעלה בכה"ג לא אמרינן חנ"נ, עיי"ש. — ובאמת לא קשה מידי כי המדקדק היטב בלשון הפרמ"ג שם יראה דלא כתב שהעצם נעשה נבילה, רק שהמים והרוטב המתבשלים שם נעשים נבילה, והם נכנסים בתוך העצמות, וכן צריכין לשער נגד כל העצם מאחר דלא ירעינן כמה מים נכנם לתוך העצם, אבל לא כתב שהעצם נעשה נבילה, עיי"ש.

ובענין זה יש לתמוה על מש"כ בס' עדוך השלחן בסי' צ"ט (אות י"ד) דלדירן „העצם" נעשה נבילה משום שקיבל טעם הבשר, והראה מקום להחוות דעת (סק"ד), וזה לכאורה אינו, כי החוו"ד כתב שצריכים לשער נגד כל העצם, אבל לא כתב הטעם משום שהעצם נעשה נבילה, דק **משום שקיבל טעם הרוטב הנ"נ**, אבל העצם לא נעשה נבילה מאחר שיש לו היתר ע"י הגעלה.

אשר ברוך לנדא
תלמוד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם יהושע פרנס** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **בן ציון יהודה ליב טווערסקי** נ"י מפיטסבורג נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **דוד גדלי' העבט** נ"י מכני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **חיים פישגרונד** נ"י מכני ברק להולדת הבן
להאברך ר' **חיים דוב קרוימאן** נ"י קרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חנוך גליק** נ"י מרחובות להולדת התאומים
להאברך היקר ר' **חנוך הלוי סגל** נ"י מכני ברק להולדת הבן
להרב מו"ה **יקותיאל יהודה מייזליש** שליט"א רב דקהל ווייטצען בסינעיט ונכד כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצוק"ל להולדת הנכדים
להאברך היקר ר' **יוסף בערינשטיין** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ישראל פרוכטהענדלער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מרדכי יעקב (בר"מ) עליאם** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה יעקב (בר"י) שארף** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **עוזר ישראל ווימער** נ"י מכני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמואל לעמעל** נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **שלום באכנער** נ"י להולדת הנכד

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והדחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם משה מאשקאוויץ** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **איתמר (בר"ח) לייפער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **בנימין בארבער** מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **דוב פאנעטה** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **יהודה ריינער** נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **יחזקאל העסקל** נ"י קרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישראל יעקב הכהן קאהן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **מאיר פעלדמאן** נ"י מכני ברק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **משה גאלדשילד** נ"י מכני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **משה יצחק ראזענבערג** נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' **משה פאריזער** נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' **נתן נטע הלוי גראס** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **פנחס מנחם הלוי קליין** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **פנחס רייכמאן** נ"י להולדת הבת

להרב מו"ה **שלמה בן ציון הערבסט** שליט"א רב דקהל פרעמישלאן בפלעטבוש להולדת הבת

להאברך היקר ר' **שמואל צבי גרינפעלד** נ"י מבני ברק להולדת הבת יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה **אהרן דוד טווערסקי** שליט"א נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה **אפרים סג"ל לנדא** נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה **זאב הכהן שטערן** נ"י מלונדון חתן הרה"צ מוה"ר משה סטעמפיל הי"ר לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה **יוחנן קינרייך** נ"י מבני ברק לנישואי בנו נ"י

להרב מו"ה **יוסף משה מיזליש** שליט"א רב דקהל ווייטצען בוויליאמסבורג ונכד כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצוק"ל לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה **יעקב שלום רייפער** נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב מו"ה **משה דוד שטיינווארציל** שליט"א רב דקהל בית אפרים בפלעטבוש ור"מ רמתיבתא עץ חיים רבאבוב לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה **צבי יהודה געללער** נ"י לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' **אלי' אביגדור עליאם** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' **ארי' ליבוש פרענקיל** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' **חיים יחזקאל יצחק צבי פרייבערג** נ"י מירושלים תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' **חיים נחום מרדכי גוטמאן** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' **יונתן בנימין כ"ץ** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' **יצחק מרדכי שאהן** נ"י תלמיד ישיבתינו לנישואיו

להאברך היקר ר' **משה צבי איזראעל** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' **נפתלי חיים וואנשאהל** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר מזל והרחבה

ברכת מזל טוב

להרב **שאול בערגמאן** נ"י מטאראנטא לאירוסי נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה **שמעון געללער** נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **שלום דוד** נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר **אייזיק פרידמאן** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר **וואלף גאלד** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עד עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

רשי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

[illegible] לשנה

[illegible] לשנה

[illegible] לשנה

[illegible] לשנה

קריאה בכל 20 ראלעך לשנה

קריאה אחת 10 ראלעך לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.C.H. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

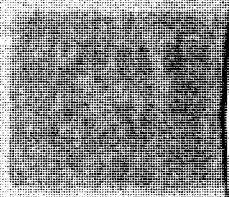

10516 366
SS
:19

קובץ

טרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

שנה ז' קונטרס ג' (ס"ג) טבת תדש"ם

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

לפרשת בא . . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

בדין תיקון אות ה"א בס"ת . . . הגאון מוה"ר משה פרובינציאלי ממנטובה זצ"ל ז

ברירי כתיבת ספר תורה. . . . . הגאון מוה"ר חנני' ממוגצוליצי זצ"ל ח

תשובה על הנ"ל . . . . . הגאון מוה"ר מנחם עזרי' מפאנו זצ"ל ח

תשובה שנית על הנ"ל . . . . . הנ"ל י

השלמה לדרוש לח' טבת . . . . . הגאון בעל חתם סופר זצ"ל יב

בענין קבלת צדקה מנכרים . . . . . הגאון מוהראי"ל מעזריטש אבר"ק האג זצ"ל יר

בדין אבלות, כתיבת ס"ת, ועוד . . הגאון מוהר"י הורוויץ אב"ר סטאגיסלאב זצ"ל יח

מדור אגרות קודש

מכתב מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל . . . . . כ

מכתב מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל . . . . . כב

מדור זכרון לאחרונים

בענין עשה דוחה ל"ת. . . . . הג"ר ישעי' זילבערשטיין אבר"ק ווייטצען ז"ל כר

בענין גזל עכו"ם . . . . . הג"ר מאיר רן פלאצקי אבר"ק רוואהרט ז"ל כה

מדור פלפול והלכה

בדין הצלת נפשות בשבת ויו"ט . . . . הרב מוה"ר אברהם רור הורוויץ שליט"א כו

בסוגיא שלא כדרך הנאתן. . . . . הרב מוה"ר אברהם מאיר איזראעל שליט"א לב

מדור תפארת בחורים

בענין אין בגידין בנותן טעם. . . . . הב' מרדכי ארי' כהנא נ"י לר

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת לו

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים. . . . . לט

מדור הנאהבים והנעימים

הערות שונות . . . . . הר' זאב שמואל הילליר הי"ר מ

מדור זכור ימות עולם

קול קורא לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר ליסא (תק"ן לפ"ק) . . . . . מא

מדור תעודות וסמיכות

מכתב „הסכמה" . . . . הגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא ה"ש אבר"ק שינאווא זצ"ל מח

מכתב „תעודה" . . . . . הגאון מוהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל מח

מכתב „תעודה" . . . . . הגאון בעל הרי בשמים אבר"ק סטרי זצ"ל מט

צילומי כתבי קודש . . . . . ז,יא,יז,כא,כג,מז

ברכות והודאות . . . . . נ

כל הזכויות שמורות להמערכת
Copyright © 1984
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנגיד המופלג הנכבד והמפורסם
נדיב ושוע ומוקיר רבנן
רודף צדקה וחסד כל ימיו
והציל נפשות רבות בשנות הזעם
ה"ה מו"ה **חיים** במו"ה **משה אלי' הכהן** ע"ה
שטערן

נפטר בשם טוב
עש"ק פ' ויחי י"ז ימים לחודש טבת שנת תשל"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

זאב הכהן שטערן
לונדון

מזכרת נצח

הקובץ הזה נדפס

לעילוי נשמת

הנה"ח הנכבד

מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

שנפטר לעולמו ביום כ"ג טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בא

החודש הזה לכם, ואמרו חכז"ל במדרש (הובא ברש"י) נתקשה משה בלבנה, עד שהראה לו הקב"ה את הלבנה בחידושה ואמר לו כזה ראה וקדש. ולכאורה יפלא הדבר, שהרי משה רבינו הי' אב החכמים ואב לנביאים לקודמים לפניו ולבאים אחריו, א"כ איך יתכן לומר שנתקשה בלבנה, וגם צריכין להבין מה נתקשה בלבנה. ונקדים רברי המדרש עה"פ החודש הזה לכם הה"ר מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה (שה"ש ו'). ולכאורה מהו השייכות של פסוק זה להחודש הזה לכם, וגם צריכין להבין הסתירה באותו הפסוק, רפתח ואמר יפה כלבנה, ומסיים ברה כחמה.

אמנם יתבאר בהקדם רברי כ"ק אא"ז הגה"ק מראפשיץ זי"ע בספרו זרע קורש (פרשת מצורע) עה"פ זאת תהי' חתורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן, וריקרק על הלשון שאמר זאת תהי', בלשון עתיר, ולא אמר זאת היא תורת המצורע. וכתב לבאר, רהנה בגאולת מצרים הי' הנס ררך הפלא ופלא שהיתה היציאה מעברות לחרות ומשיעבור לגאולה שלא בררך הררגה, מדרגא לדרגא, רק תיכף ברגע א' שהיו בחושך גדול יצאו מאפילה לאור גדול, וכל החשכות הוסרה מכל העולמות רק הכל הי' אור גדול, ובאו ישראל פתאום שלא בהדרגה להשגה גדולה ונפלאה וכאומרם ז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, והשגת ישראל בליל התקרשות חג הפסח לילה הראשון היתה יותר מהשגות שהי' להם על הים, וכן יהי' לעתיר, כי אילו היינו צריכים לילך מדרגא לדרגא הי' צריכין זמן ארוך לזה לילך ממדריגה למדריגה, אבל השי"ת עתיר להעלות אותנו תיכף ומיר ברגע הגאולה לכל המדריגות ולכל המעלות טובות יותר מבגאולת מצרים, כי יהי' יציאת מצרים טפל כמאמרם ז"ל. והנה המשילו חז"ל הגלות לענין תורת המצורע, בגלות כתיב איכה ישבה בדד, ובמצורע כתיב בדד ישב כמ"ש ז"ל במדרש איכה עיי"ש. וזשה"כ, זאת תהי' לעתיר תורת המצורע, שזה יהי' דרך הגאולה בבחי' טהרת מצורע, שתיכף ביום טהרתו ברגע הגאולה יקויים מ"ש (יחזקאל ל"ו) וזרקתי עליכם מים טהורים, והובא אל הכהן, שתיכף נעלה ונגיע לפניו ית"ש, כי יעלה השי"ת אותנו תיכף לכל המעלות ומדריגות, ונהי' מובאים לפני הכהן ית' ע"ר אוז"ל (סנהדרין ל"ט ע"א) אלקיכם כהן הוא, עכרה"ק.

והנה נודע דישראל מונין ללבנה כי כנסת ישראל נמשלו ללבנה, כאמרינו בברכת הלבנה, שהם עתידים להתחרש כמותה, אמנם מילוי הלבנה הוא בהדרגה, שאינה בשלימותה תיכף בעת המולד, רק בכל יום ויום הולכת ומתגרלת מדרגא לדרגא. ולפי"ז יובן שפיר על מה ולמה נתקשה משה בלבנה, כי משה רבינו צפה ברוח הקודש כי בעת עיקבתא דמשיחא יהיו בנ"י בריומא התחתונה, ואם תהי' בחי' הגאולה בהדרגה, אז ח"ו אין קץ לימי הרעה, כי מי יודע כמה זמן יצטרך להעלות את בנ"י ממדריגה למדריגה עד שיגיעו למדרינה העליונה שיהיו זכאין

להיגאל, ומאחר שבני ישראל עתידין להתחדש כמות הלבנה, לכן נתקשה משה בלבנה, ועל זה הראה לו הקב"ה למשה רבינו את הלבנה בחידושה, הכוונה, איך תהי' הלבנה לעתיד לבוא כשתתחדש הלבנה ולא יהי' בה שום מיעוט, ואז תהי' אור הלבנה כאור החמה וכאור שבעת ימי בראשית כמו שהיתה קודם מיעוטה, ואמר לו כזה ראה וקדש, שכמו שאז לא יתגדל אור הלבנה בהדרגה מיום ליום, רק בפעם אחת תתגדל ותאיר כאור החמה, כמו כן תהי' גאולת ישראל לעתיד שלא בהדרגה, רק בבת אחת יערה הקב"ה עליהם רוח ממרום לקדשם ולטהרם ולהעלותם מבירא עמיקתא לאיגרא רמא.

וזה יש להעמים בכוונת המדרש הנ"ל החודש הזה לכם, כלו' דהתחדשות הלבנה לעתיד היא דוגמא וסמל לכם על אופן גאולתכם, שלא תהי' בהדרגה כי אם בפעם אחת, ולזה מביא הפסוק, מי זאת הנשקפה כמו שחר, קאי על בני ישראל הנראין בגלות כמו שחרחרת מחמת שפלותן, ואי אפשר להמתין עוד בגאולתם עד שיעלו ממדריגה למדריגה להיות ראוין להיגאל, לכן, יפה כלבנה ברה כחמה, שהקב"ה יוציאם מאפילה לאור גדול ע"י שיחדש אותם כלבנה, ולא בהדרגה כדרך שהלבנה מתגדלת והולכת קימעא קימעא כהאידנא, רק בפעם אחת כדמיון הלבנה של לעתיד לבוא שתהי' ברה כחמה, ויגיעו תיכף למדריגה העליונה ויצהירו כאור שבעת הימים.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בדין אות ה"א שרגלו דבוק לגגו, איך לתקנו

מהגאון מוה"ר משה פרובינציאלו זצ"ל ממאנטובה[1]

רגלי ההי"ן הנוגעות בגגן צריך לגוררן כולן, ולא סגי להו בגרירת דבוקן לבד, דהוה לי' כחק תוכות, אלא שבשאר ההי"ן שאינם מהשם, אין הפרש בגרירת רגלן האמור, בין שיתחיל מעליונו במקום דבוקו וירד, ובין שיתחיל מתחתיו ויעלה, אבל בשל שם, איזה שיהי' משמות הקדש, יתחיל לגרור מלמטה ויעלה בלבד, מפני שהה"א הדבוקה כאמור אינה אות אמת, ואין כאן שם, וכשגורר ממטה למעלה לעולם אינו מוחק אות בשם, אבל אם יתחיל בו מלמעלה כיון שגרר מעט עד שהברילו מן גג שלה, נעשית ה"א כתקונה, וכשיורד וגורר הוי מוחק בשם, לפיכך שומרין ברגלי ההי"ן של שם הסרר האמור ממטה למעלה, ואחר גרירת הרגל כלו כותבין בו הרגל נפרד מן הגג כהלכתו, בכל המקומות אשר היו שם דבוקות, ואין צריך לגרור לעולם הה"א כולה, כי אם רגלה לבד עד שישאר מהה"א דל"ת שלה קיים בכל מקום דבוקן בין בשמות בין בזולתן, אך בשמירת הסרר האמור בשמות הקודש, כך הדין הלכה למעשה, ובמקומנו זה מעשים בכל יום ומתקנים גם בשמות כאמור.

נאם המעתיר בשלומכם,

הצעיר משה בכ"מ אברהם פרובינצילו ז"ל

יום ה' כ"ח אב שכ"ה פה מנטובה.

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ג' עמוד ז'. וראוי להעתיק כאן מש"כ הנאון המקובל הרמ"ע מפאנו זצ"ל בדבר חשיבות תשובותיו, וז"ל בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' ק"ח ד"ה ולא הוצרכתי וכו', ובאמת הרבה נופי תורה פירש החכם הזקן ההוא בטוב טעם ודעת שהי' ראוי ומחוייב לזכות בהם את הרבים והמה עשוקים עד עתה ומונחים בקדן זוית ופירושיו וחדושיו בחשך ידמו . . . עכ"ל.

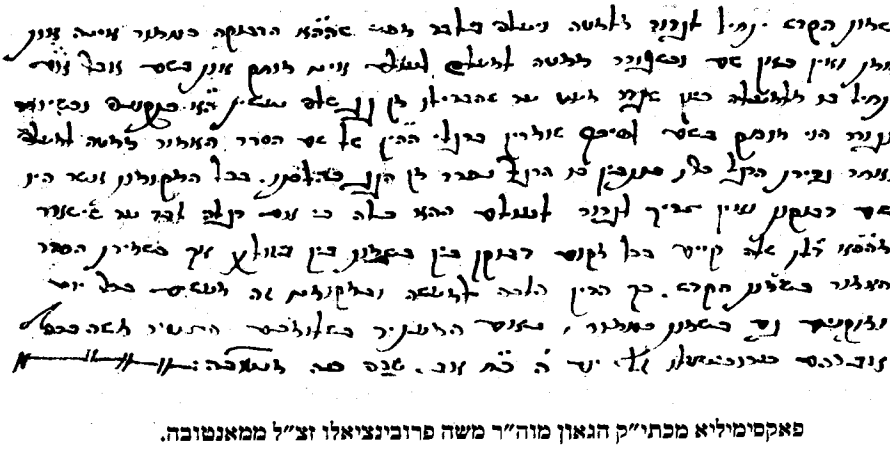

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר משה פרובינציאלו זצ"ל ממאנטובה.

בדין כתיבת ספר תורה

שאלה מהגאון מוה"ר חנני' ממונצוליצי זצ"ל[1]
ותשובה מהגאון המקובל מוה"ר מנחם עזרי' מפאנו זצ"ל[2]

ב"ה.

אור ישראל עמור הגולה, שלו'.

ילמדנו רבנו על אורות שלשה ס"ת הנמצאים אתנו פה בב"ה, אשר אחר מהם הוא בלי (א) תגין על אותיות שעטנ"ז נ"ץ כמשפט, וגם בין כל פסוק ופסוק ממנו יש נקודה (ב) אחת ביני חוטי כזאת • וגם בגליוני הרפים בראש כל פרשה מפרשיות השבוע יש (ג) ציון אחר כזה ך ואני בעניי ראיתי רבני מהרד"י קארו י"ד סימן רע"ר וגם בתשובות הרמב"ן סי' רל"ח, וחששתי מאד לדברי האלופים הללו והראיתים לבעל הס"ת (ותמאה) [ותמה] מאד הוא וכל הק"ק עלי לאמר איך יפסל הספר הזה בסיבה זו, כי רוב הסופרים מומחים הם, וגם כי הספר הזה ישן הוא וקראו בו שנים רבות בב"ה במורינא ולא הי' (ד) ארם שחשש לדברים אלו כמוני היום, ובהיות כי במניין העשרים דברים הפוסלים את הס"ת שמונה הרמב"ם ז"ל לא (ה) עלו עמם השני דברים הללו ולא עוד אלא שעל רבר התנים אמר בפי' כי לא נאמר אלא למצוה מן המובחר אבל לא לפסול וכמעט חששתי לדברי הק"ק אע"פ שרבים חולקין על דברי הרב ז"ל בתנין.

הס"ת השני נקרע בגליון במקום התפר והניע הקרע עד (ו) האותיות והפסיק האותיות חצים למטה

תשובה

(א) התנין אינן מעכבין. (ב) הסוף פסוק ראוי להסירו. (ג) וכן הסימן לראשי הפרשיות יוסר. (ד) כל אדם שיש בו דעה יחוש עליהם. (ה) הסוף פסוק הוא צורת יו"ד, וראש הפרשה גם הוא צורת אות אחרת, הרי אלה אותיות נוספות והוא הפסול הי"ג שמנה הרמב"ם, לא יחלוק על זה אלא המתעקש. (ו) האותיות המופסקות צריך לגררן ולחזור לכתבן בין השיטין. (ז) ההה"ן הרבוקות צריך לגרור כל הרגל השמאלי, אך בזה צריך ליזהר מאד מאד שכל ההה"ן שבשמות ההוי"ה ובשם אלקים יגררו ממטה למעלה, על כל פנים לא תגע בהן יד

---

1) הגאון מוה"ר חנני' ממונצוליצי הי' תלמיד הגאון המקובל רמ"ע מפאנו זצ"ל. נדפס ממנו ספר פרקי שירה, וגם חיבר ספר מאמר התפילין, בענין שאין להניח תפילין בחוה"מ, ולא נדפס.

2) הוא הגאון המקובל מוה"ר מנחם עזרי' מפאנו זצ"ל. — ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד ל'. — הגאון רמ"ע מפאנו זצ"ל כתב תשובתו על מכתב השאלה, ורשם אותיות בתוך השאלה, למען ידע הקורא על מה קאי תשובותיו. — כדי להקל על המעיין, הדפסנו התשובות בצד השאלות. אפריון נמטיי' לידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטוועדפען, שהשגנו ע"י תשובות החשובות הללו להדפיסם בקובצנו. יתברך ממעון הברכות.

וחצים למעלה בכל מלה אחת כזה והקרבתם, ובהיות כי לא חסר כל שהוא, היו רוצים לדבקו בדבק, ובראותי דברי הטור סימן ר"פ וההג"ה מהרר"י קרא ז"ל, עכבתי התקון הזה עד יבא דבר ארוני אלינו.

הס"ת הג' (ז) כל ההי"ן (ח) וקופי"ן שלו דבוק תוכן אל גגן דבוק דק מאד כחוט השערה כזה תק ולולי פיסול אחר נמצא בו שכתוב בו בפרשת הגר, שם (ט) יו"ד ה"א תמור שם אלקים, גם על הדבוקים הללו היו מערערים עלי, והיו מעמידים אותו בחזקתו כי ישן הוא.

ועתה אדוני, ייטב נא בעיני כ"ת להופיע אור תורתו עלינו ולהורות איך יתקנו הג' ספרים הללו כי דבר ה' בפיך אמת ונשמעים הם רבריך אדוני לכל, וליכא מאן דפליג, ובכן אספיק בכריעה והשתחוי' למול הדרת כ"ת, ואצפה דבר אדוני לשלו'.

קורייו יום א' כ"ב סיון השס"ז לפ"ק.

עבד נרצע לאדוני לעולם,
הצעיר חנני' ממונצוליצי יצ"ו

ממעלה למטה פן יחוייב מלקות על כל א' וא' משום אזהרה למוחק את השם, אבל ממטה למעלה אין לחוש*), כי אין שם ה' אלא חי"ת ואין זה שם.

(ח) רגל הקו"ף צריך לגרור כולו, בין מלמטה למעלה בין מלמעלה למטה, ואין קפידא בדבר, ולחזור ולכתבו, שאם באת להפרידו [בהריא] בסכין הוה לי' חק תוכות ופסול, ואין בכל מה שכתבתי שום ספק, והזהרו בההי"ן מאד מאד כמו שכתבתי. (ט) יחתך ויגנז ויכתב אלקים בין השיטין.

מ. ע.

---

*) עיין בזה בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' ל"ו, ובתשובתו של הגאון מוה"ר משה פרובינציאלי זצ"ל הנדפס לעיל, ובשו"ת נוב"י מהדו"ק חיו"ד סי' ע"ח ד"ה אמנם, וגם בשו"ת ר' טיאה ווייל (שנדפס זה לא כביר) בחיו"ד סי' ס"ז, ויש בזה עוד הרבה תשובות באחרונים.

תשובה שנית על הנ"ל, ובעוד ענינים

מהגאון המקובל מוה"ר מנחם עזרי' מפאנו זצ"ל

כתמר יפרח צדיק.

הנה אני חשבתי לעמוד **במנטובא** ימים מועטים, אך לא גמרתי עסקי שם עד עתה, וכתב כ"ת נשאר פה בביתי, ע"כ התמהמהתי ואחר עד עתה לתת מענה, ועמך הסליחה. על ראשון ראשון, במקומי אני עומד ואין שום ספק בדבר שצריך להסיר כל הסימניות מן הס"ת, הן ראשי הפרשיות והן סימני הסוף פסוק וכל דכוותייהו ומי שסובר ההיפך מזה טועה במפורסמות.

יש לנו ס"ת כתיקון רבנו תם, ואחר כיוצא בו שמעתי שיש **בפיררה**, אלא שאינן שוין לגמרי, ויש בזה אשר לנו פרשה שהיא פסוק א' בפרשת תצוה מן תמיד לתמיד, ויש לתמוה מה ראה כותב הס"ת שלכם לעשות פרשה זו בלבד דלא כהרמב"ם, אם בכל שאר הספר עשה כרבריו, ואם כן הוא, נראה לי שיפה עשה המתקן שיהא מקום זה גם הוא בלא פרשה כהרמב"ם.

הירידה מן הספינה בשבת בעיר פרוצה אין חומה, אי איישר חילי אבטלינה, וקשה עוד מזאת הטלטול התמידי לאנשי המקום בשבת במבואות המפולשין בלי תקון והכשר מבוי, ואין לערובי חצרות עסק עם הכשר מבוי כלל, יהי רצון שיהיו דברי כ"ת נשמעין אליהם באהבה, כי ודאי מעשיו לש"ש. ודע כי נוסף על שני חבלים הצריכים לשום בשני ראשי המבוי להתיר הטלטול במבואות צריך עוד לעשות לכל חבל מחוי סיד תחת החבל ממש משני ראשי החבל שיהי' באותו סיד ממש ויגיע עד לארץ ויהא גבוה עשרה טפחים לפחות שהן ארבע מחויין שנים לכל חבל.

ועל דבר התעניות, דברי בית יוסף סי' תכ"ט ברורים ונכונים בטעמם וראוים לסמוך עליהם ובכללם תשובה מספקת למה שהקשה כ"ת. ודע כי מגלת תענית ברייתא היא, דהיינו משנה שלא שנאה רבי ואין למרין הלכה מפי משנה אפילו שנאה רבי לפיכך סמכו הפוסקים דבריהם על בה"ג שדבריו דברי קבלה. ועוד דע, כי לא אמרו בטלה מגלת תענית אלא במה שמגלת תענית אוסרת להתענות בימים רבים בשנה, אבל לא בטלה מגלת תענית אם איתא דהתקינו להתענות, וזהו האמת הברור יספיק להפיס דעתך.

אך על הקושיא הגדולה ששאלוה הספרים עצמם, איך תקנו להתענות בר"ח, נראה לי, דראוי' צרת אותו היום להתענות עלי' קאמרי, לזרז המצר בצרת צבור להתענות עלי' ביום שלאחריו כרין התעניות הנדחים, וזה בעיני כפתור ופרח.

ומה שאמרו הפוסקים ימים שמתענים בהם מן התורה, כעין של תורה קאמרי, וכן כתב בית יוסף, והוא לשון מורגל הרבה כמו מה ששנינו במסכת ירים הלכה למשה מסיני ואינו אלא תיקון חכמים, אלא שאין בו מחלוקת [נחשב] כאילו הוא הלכה למשה מסיני, כן הדבר הזה, ונכון ופשוט הוא.

ואתה אחי ורעי, אל תמנע מהלוך אלי בשאלותיך יום יום, כי חייב אני לפנות מכל עסקי להפקת רצונך רצון שמים, וכאב את בן ארצך, והעצלות זאת הפעם לא תאשימני, כי מקרה הוא ולא יתמיד.

. חזרתי על דבר המבוי, כי בעיר פרוצה אין חומה, פעמים שאין שום הכשר מספיק, כגון במקום שהוא רשות הרבים גמורה, כי אז אין שום הכשר מספיק להם, ואין לסמוך על מה שמקצת אמרו מגדרי ר"ה שיעברו בה ס' רבוא בכל יום, נפקא מנה שאם אין הדבר כן, אינה רשות הרבים, אין סברא זו מוסכמת, אלא מסלה פתוחה לרבים ורחב שש עשרה אמה שיכולים ודאי לעבור בה ששים רבוא ויותר מהם בכל יום אם יבואו שם, שאין חומה מעכבת, היא רשות הרבים גמורה, וצריך להזהר בזה הרבה.

שלו' יהי' בחילך ויפוצו מעינותיך לתהלה ולשם ולתפארת.

היום יום צום הרביעי השס"ח.

עפר הארץ, **מנחם עזרי'**

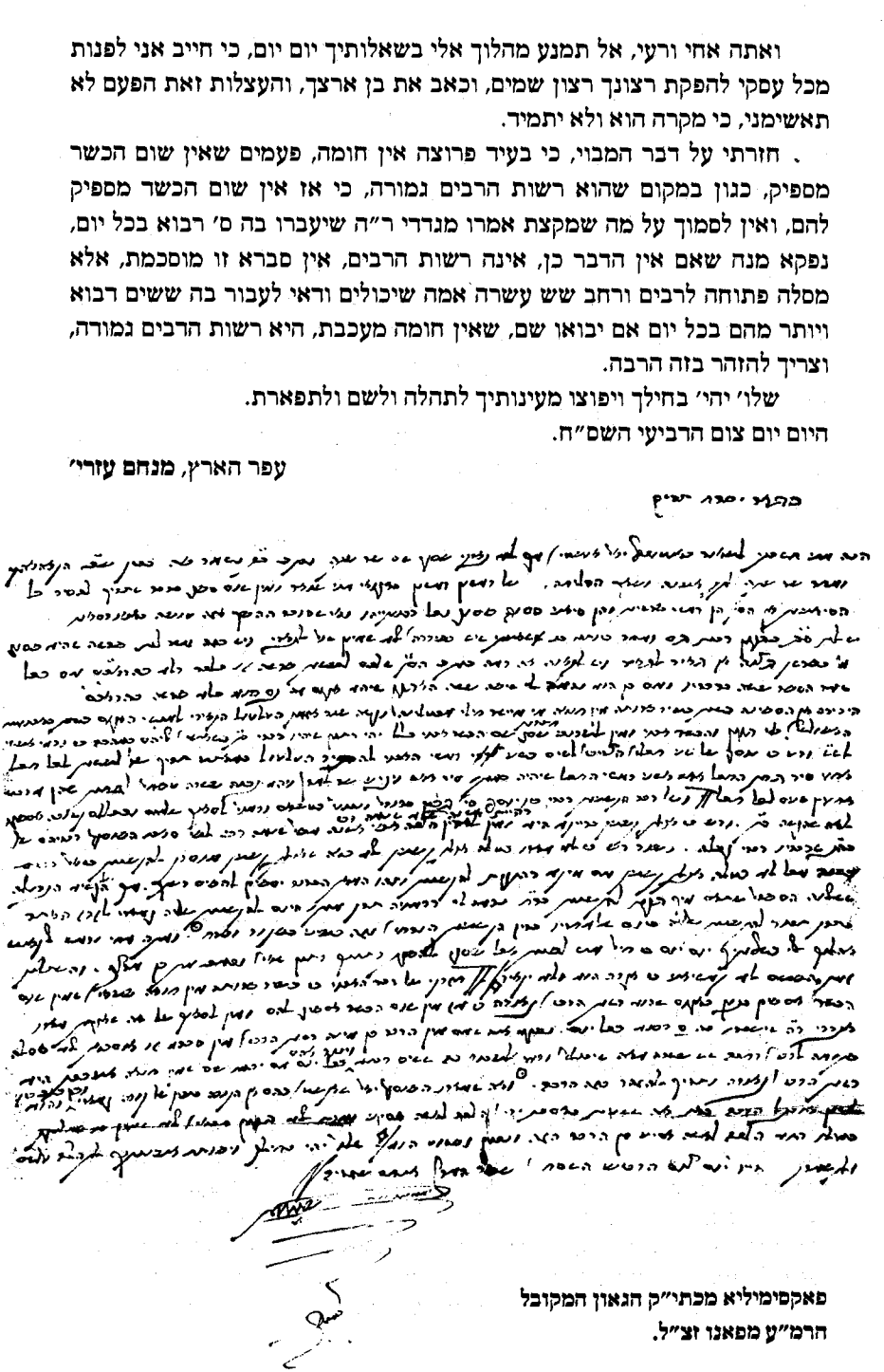

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון המקובל
הרמ"ע מפאנו זצ"ל.

השלמה לדרשה לח' טבת[1]

מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל

בהפטרת ויחי. ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמוד אנכי הולך בררך כל הארץ וחזקת והיית לאיש ושמרת את משמרת ה' ללכת בדרכיו לשמור חוקיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה למען תשכיל את אשר תעשה ואת כל אשר תפנה שם. ונוכל לפרש הפסוק, כי מצינו שחטא שאול במלכותו על שירא את העם, כי המלך או מנהיג הדור אין לו לירא מפני הרוב, הוא צריך לעשות ככל יכולתו לקיים התורה ובסוף אם יבוטל דעתו, מ"מ אין לו רשות להודות להם, ושנינו בספרי למר ולימד ושמר ועשה ולא קיים ביד אחרים מי שהי' בידו לקיים ביד המבטלים, עליו נאמר אשר לא יקים כו', ובמס' פסחים (דף מ"ב ע"א) איתא, כל מקום שנאמר לאמור הוא ל"ת, לאו אמור. וע"ז ציוה את שלמה בנו לאמור, דהיינו לא תאמר, אנכי הולך בדרך כל הארץ, אחרי הרבים, כמו שאול שחטא בדבר זה, שירא את העם, אלא וחזקת בכל כחך והיית לאיש, אפי' אם תרע שרעתך תהי' יחידית, אעפ"כ תעשה כל מה דאפשר לך לעשות להרחיק ולגדור גדר כמו שמצינו במס' עירובין שלמה עשה אזנים לתורה, לשמור חוקיו ומשפטיו וערותיו ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל אשר תעשה, דהיינו שבתורת משה רבינו הקרושה היא מרומז כל מה שעתיד תלמיר ותיק לחרש, שהקב"ה נתן רשות לכל יושבי על הרין לפי עיניהם להגדיר גדרים וסייגים לתורה, והכל יהי' מרומז בו, ואת כל אשר תפנה שם, פי' הרב אברבנאל כל מה שתפנה יהא שם, דהיינו שרעתך תמיד על התורה ומה שתצטרך להוסיף עליו, ואפשר לפירושו כי מצינו בתורתנו כל פינות שאתה פונה אינה אלא לימין, והסכימו האחרונים דהיינו שמתחילין בצד השמאלית וגמר הדבר בימין כמו נרות הנוכה שמתחילין בכל לילה להדליק בנר היותר שמאלי כדי שנסיים בנר היותר ימיני, וחק' בעל הלבוש ז"ל מכתיבתנו שאנו הולכים מימין לשמאל היפך כתב שאר אומות שהם חולכים משמאל לימין, והנה לכאורה על נופא אותיותינו הקדושות

---

1) בס' תורת משה עה"ת מהדורה תנינא (ירושלים תרס"ר) בפרשת ויחי נדפסה דרשה לח' טבת תק"פ לפ"ק, ושם ברף מ"ח טור ד' נרפם ההתחלה מקטע זה הנדפס כאן, וכתוב שם שהשאר חסר וחכל על דאברין. ומאחר שמצאנו ההשלמה לדרוש הנ"ל בפנקס כת"י א' מתלמידי הגאון בעל חת"ס זצ"ל, מצאנו לנכון להדפיסו בקובצנו למען אשר לא יחסר המזג. ואל יפלא בעיני המעיין על הלשון שאינו מסודר כראוי, כי כבר הבאנו בכר"ש שנה ו' קונטרס ח' עמור ז', כי בשנת תק"פ־תקפ"א לא רשם הגאון בעל חת"ס זצ"ל בעצמו את דרשותיו, כי אם תלמיריו. (וראוי לציין כי מה שנדפס שם ברף מ"ה טור ג' למטה עה"פ מגיר רבריו ליעקב וגו', אין לו שום הבנה שם במקומו, כאשר יראה המעיין, ועכשיו שזכינו להשלמה זו, הכל על מקומו יבא בשלום). — אפריון נמטי' לירירנו הרבני החסיר הנגיר הנכבר והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען ששלח לנו פנקס הנ"ל. הור והרר פעלו וצרקתו עומרת לעד.

לא קשה מירי כי ירוע שכל הס"ת כולה הי' מגילה א' כמו שראה הנביא, וס"ת בנמר הכתב צריכים אנו להפסיק באמצע, א"כ בהפסקת הכתב ממילא נשאר חציו השמאלית בבלי כתב, וחציו הימנית כתובה, אבל אם היינו כותבים השורה בהיפך משמאל לימין, אזי יהי' [חציו] השמאלית כתובה וחציו הימנית ריקנית, ואנו צריכים לעשות חשיבות לצר ימנית, ע"כ צריכין אנו לכתוב השורות מימין לשמאל, כרי שנסיים בחציו הימנית כתובה וחציו השמאלית ריקנית.

והמפרשים אמרו למה הוצרך ספרי תורתנו לסיים באמצע השיטה כרי להראות שלא נגמרה התורה בכתב זה, כי על הספר תורה שבכתב הוצרך לחיות תורה שבע"פ שהיא ארוכה מארץ מרה. וזהו שאמר רור לשלמה בנו, למען תשכיל, רהיינו תתבונן ברעתך, ככתוב בתורת משה, שנכתבו השורות מימין לשמאל, ואת אשר תפנה שם, רחיינו שקשה ע"ז [הא] כל פינות שאתה פונה אינה אלא לימין, ע"כ שצריכים אנו להפסיק באמצע השורה וע"י זה תשאר חציו השמאלית ריקנית, וזה סימן שתורה אין לה גמר, וצריכים אנו להוסיף עלי' תורה שבע"פ, ותעשה אזנים לתורה.

בפסוק, מניר רבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ירעום, רמצינו שהחזיר הקב"ה על עשו וישמעאל לקבל תורה ולא רצו, ולכאורה אם עשה הקב"ה מפני שירע שלא יקבלו, מה הי' לו להחזיר, ואם כונתו כפשוטו, שיקבלו באמת תורתנו, א"כ אם קיבלו היו ישראל והם שווים, והקב"ה אמר לאברהם שיהי' זרעו מיוחר לו וייטיב להם משאר אומות בעבור שמירת התורה, ויש להמליץ זה ע"ר משל למלך שהי' לו בן א' חשוב יותר משאר בניו והי' לו חפירה א' שמשם מוציא זהב ואבנים טובות, והי' רוצה ליתנו לו במתנה, אך לא רצה לעשות קנאה בין הבנים, וקרא לבנו החביב לו, ואמר לו, הנה איני רוצה לעשות קנאה בין שאר אחיך, ע"כ אני אומר לך, שאם תרצה להוציא מהחפירה, הזהב ואבן הטובה, צריך אתה להכין לך כלי זה וכלי זה, וכל סגולות הצריכים, ער שתוכל אח"כ ע"י הסגולות וכלים ההם להוציא משם הזהב, וסור זה אל תאמר לשאר אחיך, ואח"כ קרא לכל הבנים, ואמר להם, בניי יש לי שם חפירה א' ובה זהב ואבנים טובים, קחו לכם, ושאר הבנים הלכו לשם, ואינם רואים שום זהב, וסגולות השייכות ער אשר יזקק הזהב לא ירעו, אמרו למלך מה לנו בחפירה זו, יקחה אחר, וממילא לקחה בן החביב, וממילא לא הי' קנאה. כמו זה היא תורתנו הקרושה, אם לא בצירוף תורה שבע"פ, אין שום הירור בתורה שבכתב, כי אין שום מצוה מפורש בה היטב, ותורה שבע"פ לא גילה לשום אומה, ע"כ לא רצו לקבל התורה, אבל לישראל גילה הקב"ה תורה שבע"פ, וממילא קיבלו התורה, ועי"ז לא יהי' שום קנאה במעשה בראשית. וירוע שמלת חוק מורה על ציווי בלי טעם, ומלת משפט הוא ביושר וברת והוא הנקרא יוסטי"ץ בלע"ז, כך מקובל מפי הפלא"ה ז"ל, וזה פירוש הפסוק, חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, משפטים בל ירעום, מפני שלא הוריעם המשפטים שהוא תורה שבע"פ, רעי"ז ירענו פירוש תורה שבכתב, וע"י כך לא קיבלו את התורה.

וז"ש מגיד דבריו ליעקב, כי מצינו במס' ע"ז שאמרו אומות העולם כלום כפית עלינו הר כניגית, והקשה הרמב"ן כי מאחר שאמרו ישראל נעשה ונשמע למה כפה עליהם הר כניגית, ותירץ על תורה שבע"פ, וכן הוא בתוס' מס' שבת, וא"כ מה אמרו או"ה כלום כפית עלינו הר כניגית, הלא הם לא קיבלו תורה שבכתב, ועל זה לא כפה הר כניגית על ישראל, ולפי פי' הנ"ל מתורץ, כי ע"י שלא כפה עליהם הר לקבל תורה שבע"פ, לא קיבלו תורה שבכתב.

בענין קבלת צדקה מנכרים

מהגאון מוה"ר אברהם יהודה ליב מעזריטש זצ"ל אבד"ק האג[1]

שיל"ת. יום ג' טו"ב למב"י תקנ"ט לפ"ק האג.

יניל וישיש ויפרח כחבצלת, גבר חכם בעוז השבח והתהלת, כסאו מוטלת בין נרולי רומה לממשלת, למעלה חן ולמטה אהוב כאילת, ה"ה אהובי ידידי ובחידי רצתה נפשי ומורשי לבבי כבור הרב האי נאון הנרול המפורסם בכל תפוצת ישראל מארי אולפא, טינרא תקיפא, פילפלא חריפא, נ"י ע"ה פ"ה כבור מוהר"ר אלעזר נ"י[2] ויזרח לדור דורים עד תבנה ותכונן עיר הקורש בהידורים אנס"ו.

הנה האיר ממזרח צדק ע"י אותיותיו הטהורים הנאהבים והנעימים, בשבת הנדול העבר האירו והבהיקו אור יקרות וקיפאון בכל חדרי משכיות לבבי וקראתי לשבת עונג על תשובתו הרמה והנשאה, ונראה בעליל תרומת מידותיו נכוחים וישרים ביתרון הכשר חכמה ורעת ויראת ה' היא אוצרו להשיב אל שואלו רבר בזידוז ובקימה שיש בו הידור. והנה אחר הדרשה, כשבאו לביתי הפרנסים, הראיתי להם כת"י קרשו, וחר מנהון אמר, זה הכתי"ק אני מכיר אותו בטיב, כי הוא מנאון מפורסם מאור שזה כמו לערך י"ג שנה כתב לכאן לקבלו לאב"ד ור"מ בכאן, באשר שעריין נעלם ממנו שכבר נתקבלתי בכאן לישב על כסא ההוראה, והפליג בשבחו רמר עד מאור מאור.

והנה בגופא דרינא יצא הרבר ג"כ בהיתר מרפמכ"ת נ"י, ואם באיזה רברים נטה לצדר להתיד באופן אחד מרידי, מ"מ אם לא הי' איזה נפקותא לרינא לא הייתי מפקפק ברברי קרשו, כי הצר השוה שבינינו שמותר הוא נירן דירן בכל צר,

---

1) הוא בנו של מוה"ר מתתי' מעזריטש ז"ל. נתקבל לאבד"ק האג בשנת תקמ"ה לפ"ק. נשמתו עלתה לגנזי מרומים בליל ג' כ"ה לחודש אייר שנת תקס"ז לפ"ק, ומנ"כ בעיר האג. — ד"ז הועתק מעצם כתי"ק.

2) הוא הגאון מוה"ר אלעזר קאליר בעל אור חדש זצ"ל שהי' אז אבד"ק קעלין. — ראה אודותו בכר"ש שנה ד' קונט' י' עמוד י"א.

אך מחמת שמסברתו דמר יצא לנו איזה נפקותא לדינא, אשר על כן אפרש שיחתי להשתעשע ברבריו הנאהבים והנעימים אשר יאמר עליו כי הוא זה, הנה תוכן דברי מר ידידי נ״י נ״כ להסכים כדברי ודלא כהבנת אחרונים, דעיקר היתר בצנעה אינו אלא בשעת הדחק[3], כהוראת הש״ך, דיש לסמוך בשעת הדחק אפילו על תלמיד במקום הרב, ולכן שאף לדברי ר״י בן זכאי הוא אסור לקבל מא״נ [=מאינו נימול] בכל גווני, מ״מ בשעת הדחק סומכין על תלמידיו דהצדקה הוא חוב לא״נ, ולדידי קשיא טובא הא מבואר שם דאף ר״י בן זכאי גופא אמר לתלמידיו נראין דברי ר׳ נחוניא בן הקנה מדברי ומדבריכם דאמר צדקה תרומם גוי וחסר לישראל ולאומים חטאת, א״כ משמע בהריא דאף ר״י בן זכאי הוא מודה דהצדקה לאמים הוא חטאת, ומשמע שחזר מדבריו הראשונים, א״כ הוסיף מיא הוסיף קמחא, קושיתו דמר, דאליבא דכל הני תנאי נשמע דאין זכות כלל לאו״ה בנתינת הצדקה. וגם מה שהעלה מר דברוד הוא בעיניו דבסוגיא דסנהדרין, וכן מ״ש הטור והש״ע להתיר בצנעא דמיירי דווקא בשעת הדחק, זה אמת בוודאי דהטור והש״ע והרמב״ם איירי בשעת הדחק דווקא, אבל דב נחמן בסנהדרין[4] אי אפשר להולמו כלל, דא״כ כמו דמחלק ר״נ בין פרהסיא לצנעא, ה״ל לאפלוני נמי בצנעא גופא, דהיינו דווקא אם הוא מקבל בצנעא ע״י הדחק הוא דכשר לעדות, אבל אם הוא מקבל בצנעא שלא ע״י הדחק הוא נ״כ פסול לעדות, (וכמו שהקשיתי על הט״ז), הא האיסוד דביבש קצידה לא נזכר בשום מקום בש״ס כי אם בר׳ אמי ורבא, ורב נחמן קשיש מניי׳ טובא, א״כ איך לא שת ר״נ להודיעני חידוש האיסור דביבש קצידה הוא פסול לעדות אף שמקבל בצנעא, וכן כל הפוסקים לא הזכירו כלל בהלכות עדות דהמקבל בצנעא מא״נ שלא ע״י הדחק, שיהא פסול לעדות.

ומה שכתוב ברברי קדשו וז״ל, וידידי רוצה לישב דהנמרות לא סתרי אהדדי, דסוגיא דסנהדרין מיירי לענין עדות, וי״ל דאיסור זה דביבש קצידה אינו אלים כ״כ לפוסלו מן העדות, ולפע״ד דחוק הוא, מאחר דסתם ש״ס פריך ורבא, וכן הקשו רש״י ותוס׳ כאמור, מכלל דדין זה אינו חולק עליו, והדרן לכללן דבאיסור דרבנן אם יש בו דררא דממונא פסול לעדות, עכ״ל דמר. ע״ז אני אומר בטח, דברור הוא לפע״ד השפלה, דאיסור דרבנן לא מיקרי אלא במה שיש לו שורש ברברי חכמי המשנה ונאסר במנין משום סיג וגדר, אבל במה שמצינו איזה אזהרות ברברי האמוראים או בברייתא שאין לו שורש כלל במשנה, שהם רק לזהירות ופרישות, אינם בכלל גדר איסור דרבנן, דהגע עצמך, דהאיסור דלא ישא

---

3) עיין היטב במס׳ בבא בתרא י׳ ע״ב, ובשו״ע יו״ד הל׳ צדקה סי׳ רנ״ד, ובש״ך שם סק״ג. (ומה שנדפס שם בש״ך, ינתן לעניי עובדי כוכבים „בסתם״, הוא ט״ס וצ״ל „בסתר״).

4) במס׳ סנהדרין (דף כ״ו ע״ב) אמר רב נחמן, אוכלי דבר אחר (פירש״י, מקבלי צדקה מן הנכרים דהוי חילול השם מחמת ממון וכו׳) פסולין לעדות, הני מילי בפרהסיא, אבל בצינעא לא, עיי״ש.

אשה לשום ממון, או אל ישא אדם בת ע"ה וכדומה, האם נאמר שמי שעבר על כל אלה הוא רשע, ואם עשה לשום ממון הוא נ"כ פסול לעדות, אתמהא, וכמו כן האיסור הלז דביבש קצירה, אין לו שורש כלל במשנה ולא בתנאים כנ"ל, נ"כ אינו רק לזהירות ופרישות, א"כ לדעתי דאם מקבל בצנעא שלא ע"י הדחק, אף רעושה איסור דביבש קצירה, מ"מ הוא כשר לעדות כפשטי' לישנא דר"נ וכל הפוסקים. ואם ידידי הגאון נ"י יורה פנים דגם האיסור הלז הוא איסור דרבנן ממש, אזי אבטל דעתי מפני דעתו הרמה והנשאה.

ברצוני הייתי נ"כ לעורר אהבת נעורים ולטייל עמו בענין גפ"ת ובהלכה דפ' מי שהי' טמא, אבל מחמת שראיתי שבכי"ק לא השיבנו כלל במ"ש לו מדברי הרמב"ם דפ' מי שהי', גלל כן לא רציתי להטריח את מר ידידי הגאון נ"י בענינים הללו. — מה שמתמי' מר על ר' ישראל לנדא שלא הניד לו משמי אורת ספרו, יותר אני מתמי' על מר ידידי נ"י, שכבר כתבתי למר בפירוש אודות הדבר הזה ונשתקע תשובתו זמנים טובא, וכעת לא ידעתי להוציא הדבר מכח אל הפועל.

אהו' ידידי בחירי רצתה נפשי, סהדי במרומים בעת שאני כותב למר ידידי נ"י או בעת שאני מקבל ממנו כי"ק, חדאי נפשי כאילו דמות דיוקנו עומד ממש לפני, כי זכרתי ימים מקדם, וכעת רורי מני נסע ונגלה ואני נד בארץ נכרי' רחוק מבניי ובני משפחתי, והארץ סנור ומסורת מפולין לכאן. מה שכתב מר ידידי נ"י שברצונו להשליך מעליו עול הרבנות ולשבת בק"ק א"ש [=אייזנשטאט], אהו' רחימי דנפשי, לרעתי טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים, והכבד לישב במקומו. והנה חרשות אני מניד שחרב הגאון האב"ד דק"ק המבורג[5]) כבר נמר ברעתו ליסע לארץ הקדושה תכף מיד אחר הפסח העבר, ואפשר כבר נסע משם, והנה זכרוני שזה כמו י"ט שנה שהייתי בהמבורג שמעתי בבירור אצל כמה וכמה קציני נכברי עיר שהמה אוהבים גרולים ונאמנים למר ידידי הגאון נ"י, בכן באולי יכול לפעול שיבוא על כסא הרבנות בק"ק הנ"ל. — ספריו ששלח ליר הגביר ר' בנימין אמספורט ידעתי בבירור מר' שמעון זומרהויזין שקנה שם גרול אצלו.

ובזה אצא ואומר שלו' מארון העולם כנפשו וכנפש ידידו לנצח הדשת"ה בלב ונפש חפיצה אוהב רבוק מאח ומשתוקק לשמוע ממנו בשורת טובות,

חק' אברהם יהודא ליב מעזריטש

ונשים לקראת נשים, וכ"כ מבני היניק והשנון שי'.

---

5) הוא הגאון מוה"ר רפאל הכהן אבד"ק אה"ו זצ"ל מח"ס שו"ת ושב הכהן, תורת יקותיאל, ועוד. בשנת תקנ"ט הסיר מעליו עול הרבנות, אחר ששימש שם כ"ג שנים, ובדעתו הי' ליסע אז לארה"ק, אך מחמת מצב המלחמה שהי' אז, היתה הארץ סגורה ומסוגרת, והוכרח לישאר שם בהמבורג, ושוב לא נסע, ונפטר שם ביום כ"ו לחודש מרחשון שנת תקס"ד לפ"ק, ומנ"כ באלטונא.

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר אברהם יהודה ליב מעזריטש זצ"ל אבד"ק האג.

בדין אבלות, ואשה בכתיבת ס"ת, וברכת השחיטה

מהגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ זצ"ל אבד"ק סטאניסלאב[1]

ב"ה. לסדר שמיני ג' פה סטניסלאב.

לידידי הרבני הנגיד מופלג ושנון חכם השלם
כש"ת מוהר"ר **מרדכי צבי הירש פאָגעל** נ"י.

פניתי מעט עת להשיב, וכי עתותי לא בידי המה וטרדות רבות סבבוני מכל צד, ע"כ אקצר בקצירת האומר. והנה ע"ד ששאל מעלתו אם האבל דרכו להתפלל לפני התיבה פעם אחת בחודש ביום השבת, אם מותר להתפלל בימי אבל ג"כ בשבת ויו"ט, אע"ג רמבואר ביו"ד בסי' שע"ו ברמ"א שם שאין האבל מתפלל בפני התיבה בשבת וביו"ט, אך יען שהם דרכם להתפלל לפני התיבה בשבת וביו"ט, א"כ אם לא יתפללו יהי' אבילות בפרהסיא. והנה בסי' ת' ביו"ד מביא המחבר רר"ת היו קורים אותו בכל פעם שלישי ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה הוא מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת, הרואה שאינו עולה אומר שבשביל אבילות הוא נמנע, והוי דברים של פרהסיא. וא"כ נראה מכאן דרוקא הוי אבילות בפרהסיא רק היכא דקראו לו בכל שבת ושבת, אבל אם לא התפלל לפני התיבה רק לפעמים, בכה"ג לא הוי אבילות בפרהסיא, כיון דלא הוי בתמירית, לא יאמר הרואה דבשביל אבילות אינו מתפלל, ועיין בט"ז שם מה שמביא בשם רש"ל, וא"כ אין האבלים רשאים להתפלל בשבת ויו"ט ור"ח, ופוק חזי מה עמא דבר.

ועל השאלה השני' אשר שאל אם אשה ג"כ מחויבת בעשה מה שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה, ועיין ברמב"ם בפ"א מהלכות ס"ת הלכה א' עיי"ש. והנה מעלתו רצה לומר דעיקר המצוה היא הכתיבה, או שיכתוב בעצמו או ע"י שליח, ולפי"ז נראה לו לפטור נשים מן הדין במ"ע דכתיבת ס"ת משום דאיתא בש"ס גיטין דף מ"ה דס"ת תפילין ומזוזות שכתבו נשים ועברים וקטנים פסולים משום דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וממילא כל שאינו בכתיבה אינו במצות עשה ג"כ דועתה כתבו לכם את השירה. ואין לומר שאשה תקיים המצוה ע"י שליח דהרי כל מידי דהוא לא מצי עביר לא מצי משוה שליח, והאשה אינה בוכתבתם ולא מצית לעשות שליח, עכת"ד.

אבל לבי בל עמו בזה, בראשון מה שאמר רמירי דלא מצית לעשות בעצמה לא יכולה לעשות ע"י שליח ג"כ, ולפי"ז לא יקיים שום ארם מצות עשה דועתה כתבו לכם את השירה, דהרי אנן קיי"ל דכל מירי דלא מצי עביר השתא לא מצי

1) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד י"ר. — תשובה זו הגיעה אלינו מגנזי ירידנו הנעלה הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה **שאול חוטטערער** נ"י מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

משוי שליח, וא"כ הס"ת לא יכול האיש לכתוב בעצמו ואיך יכול לעשות שליח, אלא ע"כ דלא תליא בכתיבה, דאע"ג דלא יכול לכתוב מקיים העשה דועתה כתבו ע"י אחר, וה"ה אשה ג"כ מחויבת בעשה הזאת כמו שאבאר, דהנח איתא בקידושין דף כ"ט שם תנינן כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא אחר האנשים ואחר הנשים חייבין עיי"ש, והנה בש"ס ברכות דף י"ט שם במשנה דנשים חייבין במזוזה, ועיין ביומא דף י"א ע"ב שם ת"ר בית הכנסת ובית האשה כו' חייבת במזוזה, ופריך הש"ס פשיטא, ומשני מ"ד ביתך ולא ביתו, כו' קמ"ל ואימא ה"נ אמר קרא למען ירבו ימיכם וימי בניכם הני בעי חיי והני לא בעי חיי כו' כדדבא דאמר רבא ביתך דרך ביאתך כו' עיי"ש. וא"כ נראה מכאן אף שאשה אינה בוכתבתם אפ"ה מחויבת במזוזה, וה"ה בס"ת, דאע"ג דאינה בכתיבה, אפ"ה חייבת בעשה ועתה כתבו לכם את השירה, ואין לומר במש"ה במזוזה שפיר חייבת האשה משום הטעם כמו שהבאתי לעיל מש"ס הנ"ל דנשי ג"כ בעי חיי, אבל בס"ת לא כן היא, אך לפי"ז יהי' קשה על הא דאמרינן בש"ס קירושין דף ל"ד ע"ב ותו מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות מנ"ל דילוף ממורא, ועיי"ש בתוס' ד"ה נשים חייבות מנ"ל דילוף ממורא, וא"ת אמאי לא קאמר דילפינן ממזוזה וי"ל דהוה מצי למימר דילוף ממזוזה וחר מינייהו נקיט כו' עיי"ש, וא"כ קשה האיך ילוף ממזוזה דהרי במזוזה כתיב למען ירבו ימיכם ואיך נילוף שאר מצות עשה שלא הזמן גרמא ממזוזה, אולם באמת ניחא דהנה התוס' בקידושין דף ל"ר בד"ה גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי, כתב שם התוס' וז"ל, והא דכתיב כי הוא חייך דמשמע נמי דאשה חייבת בת"ת מהאי טעמא דגברא בעי חיי, י"ל דקרא לא קאי אתלמוד תורה אלא אקיום מצות. והנה [בדברים ל"ב] כתיב לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם, ועיין בעירובין דף צ"ו דהשמר דעשה עשה, וא"כ בכל מצות עשה שאין הזמן גרמא אשה חייבת משום דנפקא ממזוזה, וכמו במזוזה חייבת האשה משום דגברי בעי חיי ונשי ג"כ בעי חיי, ה"ה בכל מצות עשה שלא הזמן גרמא חייבת האשה מזה הטעם דנשי ג"כ בעי חיי, משום דכתיב כי הוא חייכם, ושפיר יכולין למדים ממזוזה כל מצות עשה שלא הזמן גרמא וכו', ולפי"ז שפיר חייבת האשה לכתוב ס"ת כמו אנשים. ואחר כתבי זאת מצאתי בשאגת ארי' בסי' ל"ה רפוסק ג"כ דאשה מחויבת בעשה הזאת ועתה כתבו, ודו"ק.

וברבר אשר הקשה מעלתו על הט"ז ביו"ד סי' א' דקאמר שם רמש"ה יכול אחר לברך על השחיטה ולא השוחט כיון דאין חיוב לשחוט אם אין רוצה לאכול, אלא עיקר שבח למקום ב"ה שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה, ובזה כל ישראל שייך באותה ברכה, והקשה מעלתו מרברי הב"י בא"ח סי' מ"ו דכתב שם וז"ל, כתב הרא"ש ברוך גומל חסדים טובים לעמו ישראל כו' וכתב עוד והא דאמרינן כל הברכות מברכין עובר לעשייתן היינו ברכות המצות שאומר בהם וצונו, צריך לברך הקב"ה תחילה על מה שצונו וקרבנו לעבודתו, אבל ברכה של הודאה ושבח כגון אלו, יכול לברך אח"כ. והקשה מעלתו מזה על הט"ז הנ"ל

מדוע צריך לברך ברכת שחיטה קודם שישחוט, הרי לפי דברי הט"ז הנ"ל הוי שבח למקום ויכול לברך אחר שחיטה. ובאמת טעה מעלתו בזה מאד, שהרי מבואר בב"י הנ"ל דהיכא דאמר וצונו צריך לברך קודם, וזביחה הוי מצות עשה שנצטוו ישראל אם ירצו לאכול בשר שישחטו, ומש"ה אומר בברכה וצונו, ולכן שפיר צריך לברך קודם שחיטה, משא"כ בברכות שהם שבח לבר להקב"ה בלי ציווי, יכול לברך לאחריו.

ומאפס הפנאי אקצר. ידידו הדו"ש,

הק' יצחק הלוי איש הורוויץ אב"ד פק"ק

מכתב
מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל[1]

בעז"ה.

> ה' ישפות ברחמיו שלו' וברכה לה"ה כבוד אהו' הרב החריף ובקי בתורה הולך בדרכי התורה בנן של גדולים נר ישראל וחתנא דבי נשיאה כ"ש מו"ה **יואל** נ"י ויזרח אב"ד דק' חאדרוב[2]).

הנה אע"פ שהיצה"ר וגם צוק העתים דוחק שלא אזדקק למרחץ חם לעזור, כי למה אין משגיחים על זה הנהו שקואלי דתברי חביתא[3]), וגם יש בעיר ממוך לשם איש שאמר ופער פיו שאני מלביש את העמים מן המרחץ בשטריימליך, אעפ"כ כבר הי' לעולמים מיום מתן תורה אשר פערו פיהם לחלוק על דרכי התורה לרחם, על כן אני נותן להור כבודם לירם שיטריחו פעם בכל שבוע ולחלק לירם ממש לעניים מרוכאים וריח תורה בהם כדי להחיות בהם נפש כל חי, ויתברכו מאר"ה [= מאדון השלום] ומנאי אוה"נ ודורש שלומו הטוב ויתחזק בטוב,

הק' מאיר בהמנוח זלה"ה
מתגורר כאן

ומה גם שאמת גמור שאינני מקבל משום בן עיר על חולים רק מאיזה בן כפר, אעפ"כ שלא לבטל המצוה. . .

---

1) הועתק מצילום כתי"ק שהגיע לירינו מאת נכדו ירידנו הרב וכו' מוה"ר **מאיר בינדיגער** שליט"א רק דקהל פרעמישלאן. ישא ברכה מאת ר'. — פאקסימיליא להלן בעמור הבא.

2) הוא הגאון מוה"ר יואל אשכנזי זצ"ל אבר"ק זלאטשוב מח"ס שו"ת מהר"י אשכנזי, חתנו של הגאון מוה"ר צבי תאומים אבר"ק קאליש שהי' חתן הגאון בעל חוות דעת זצ"ל. — ראה אורותו בכר"ש שנה ג' קונט' ז' עמור כ"ב.

3) לשון הגמרא במס' ב"מ דף פ"ג ע"א רבה בר בר חנה תברו לי' הנהו שקולאי חביתא דחמרא.

פאקסימיליא מכתי"ק הרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל.

מכתב

מהגאון מוה״ר אפרים זלמן מרגליות זצ״ל מבראד[1]

ב״ה. יום ה׳ ט׳ אלול תקע״דלת לפ״ק בראר.

אליכם אישים חכמי חרשים, תחת געדתם בעוברי דת וישלחו בם את הנחשים, פנות הדת להקים ולגדור פרצותי׳ יחלצו חושים, ה״ה האלופים ראשים רוזנים קצינים וגבירים מנהלי קהל עדת ישורון דק״ק יאס הבירה, ונלוו אליהם הרבנים המופלאים ומופלגים הריינים המצויינים יושבים כסאות למשפט דייני הצדק ויחידי סגולה השרידים אשר ה׳ קורא הגבירים הנגידים וקצינים, לירא׳ ה׳ ודברו חררים, המכונות והעמורים, ה׳ עליהם יחיו עד בא עת דורים א״ס.

אחר״ש. הכצעקתה הבאה אלי מה״ה הרבני הנגיד מוהר״ר יצחק מקהלתכם שהגיע לצרת הבת כי בגר בה בעל נעורי׳ הא דשלח שלוחי גט לאשתו ע״י שליח לדבר עבירה לעבור בשאט נפש על חרגמ״ה, והרבנים המופלאים דייני הצדק מלאו את דבריו כי זה האיש משה נבלה עשה לכסות מזבח ד׳ דמעה על [לא] חמס בכפה, שומו שמים על זאת איכה נהייתה הרעה הזאת בעיר הצדק קרי׳ נאמנה, ולא אימנו אנגידא ואשמתא עלי׳ ועל כנוותי׳, הסופר ושליח ועדים האנשים החטאים באלה בנפשותם, אי לזאת באתי לעורר לבבם הטהור ללבוש קנאה חמת גבר ולשטוח על האיש וסייעתו משטח חרמים ולמשרי עלי׳ גורא רבא לדרפו ער חובה, וכל כמה דהא אגידא בי׳ לא לנסוב אחריתי. כבר נודע בין החיים דברי הגאון מופת הדור בעהמ״ח נודע ביהודה ז״ל וחביריו, בגט בע״כ ע״י שליח, הגט פסול אף אם הי׳ השליח שוגג, וסיים בה כי המגרש יצא אונן מימינו ומחוסר כפורים משמאלו, לא יאבה ה׳ סלוח לו כו׳, ובזה שלפי מכתב מהר״י הנ״ל לא נתקיימה מחשבתו הרעה אשר זמם להגיעו לידי האשה, פשיטא שאין בגט הזה שום ממש והוא אסור בכל הנשים שבעולם, ואם בשאט נפש אחרת יקח לו, יעמור באיסור מוסיף ובשתים יתחתן, חרגמ״ה שלא לגרש בע״כ, וחרם שלא ליקח שני נשים אשר בכל יום ויום עובר עליו כמבואר בספר בית מאיר.

והנה אין מהצורך להאריך ברברים פשוטים לבר בי רב, ומובטחני כי יאזרו חיל ויעשו כתורה, ויכמרו רחמכם על עני׳ סוערה, ויזרקו בו מרה, לנהוג כשורה, ושלוותכון יסגא ועליכם יערה רוח הבורא, דברי המעתיר עתירה, כויעתר יצחק, ושומע קול שופר אותנו ואתכם בספר החיים לאלתר יחוק.

זעירא מן חברייא, הק׳ **אפרים זלמן מרגליות מבראד**

---

1) ראה אורותו בכר״ש שנה ר׳ קונט׳ ר׳ עמוד י״א. — ר״ז הועתק מעצם כתי״ק המונח ברשות יירנו הרב בנש״ק מו״ה **אהרן יעקב בראנדוויין** נ״י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד.

בענין עשה דוחה לא תעשה

מהרב הגאון מוה"ר ישעי' זילבערשטיין ז"ל אבד"ק ווייטצען [1]

ב"ה. יום ב' דר"ח אדר תרס"ט לפ"ק.

בחודש אדר, שלמא אשדר, למע"כ ידידי הרבני המופלג בתורה ויראה זית רענן החריף ושנון כש"ת מו"ה דניאל נ"י פוקס[2]).

אחרש"ת. מכתבו היקר הגיעני ושמחתי לשמוע משלומו הטוב וכי נתקיים בו מצא אשה מצא טוב, ויהא מכירו מע"כ חמיו הרבני הנכבד נ"י, ברוך.

ועל דברי תורה אשר שדר לן חורפי' דאיך ילפינן עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית הא שקולה ככל התורה כולה. נראה ליישב רמצות ציצית הא מתקיימת בשניים, בגד צמר [וציצית של] פשתן או בגר פשתן וציצית של צמר, והנה בגד פשתן אין עדל"ת רק בציצית של תכלת כידוע, ומצות תכלת היא שקולה ככל מצות שבתורה, ומזה קאמרת דלא הוי מצינן למילף בעלמא, די"ל רחמורה דשקולה ככל מצות שבתורה, אבל אנן ילפינן ערל"ת מבגד צמר וציצית של פשתן, רבזה הי' מצי להתקיים בציצית צמר בשל תכלת דשקולה ככל המצות, אפ"ה גלי תורה דמותר להטיל ציצית של פשתן, שני חוטי לבן, ובזה לא אלימא כ"כ דיהא שקולה ככל התורה, אפ"ה דחי, ושפיר נשמע רבכל עשה דוחה ל"ת. וכן בגוונא רליכא ציצית של צמר דאז פשתן לבדו רוחה ל"ת דכלאים לפי שיטת הרי"ו שהובא בב"י סי' י"א ובזה לא אמרינן דשקולה ככל המצות אפ"ה דחי, שפיר נשמע בכל עשה דוחה ל"ת.

ואמנם בב"י חולק בזה ארי"ו [דכיון] דאי איכא של צמר הא לא דחי, גם בליכא של צמר לא דחי, ואמנם כבר תמהו על הב"י משבת דף קל"ג דפריך אי איכא אחר ליעבד אחר, ומשני רליכא אחר, אך הדבר ניחא, דבאמת הקשו הא המ"ע מוטל על האב ומצוה דאב אי אפשר באחר, וצריכים לתרץ, דצרעת הא הוה עשה ול"ת ולא דחי רק מטעם דמילה נכרתה עלי' י"ג בריתות כדקתני שם קכ"ג, ובעשה דאב לא נכרתו עלי' י"ג בריתות, אך התינח אי איכא אחר דאפשר עתה שלא ירחה הל"ת, אבל אי ליכא אחר ויתבטל המ"ע לגמרי אי נאמר דלא דחינן, דאי הי' כאן אחר הוה אפשר בלא דחי', ע"כ שוב אמרינן דהא אף אי

---

1) נולר בעיר זענטא בשנת תרי"ז לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר דוד ליב זילבערשטיין זצ"ל האבר"ק זענטא ואח"כ אבר"ק ווייטצען, מח"ס שבילי דוד על ר"ח ש"ע. בשנת תר"מ נתקבל לאבר"ק ווייטצען. נדפס ממנו ספר הנפלא מעשי למלך על הרמב"ם. הי' ממיוחדי גרולי התורה ברורו, והמליצו עליו: הכל צריכין למרי דחיט"י [=ווייטצען]. — נפטר לב"ע ביום כ"ה תמוז שנת תר"ץ לפ"ק ומנ"כ בעיר ווייטצען. תשובה זו הניעה לירינו מגנזי ירידנו הרגול והמרומם הרבני החסיר הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטוועדפען. יברכהו ר' בעוז ותעצומות.

2) הוא בנו של הרב הגאון מו"ה משה הערש פוקס זצ"ל אבר"ק נרויסווארדיין בעמח"ס שו"ת יד רמה.

איכא אחר מ"ע דידי' עכ"פ לא מתקיימה, רק דעשה דידי' לא אלים לידחי יען דלא נכרתו עלי' י"ג בריתות, אבל עתה דיתבטל המ"ע דשמיני לגמרי, ובזה העשה הא נכרתו שפיר עלי' י"ג בריתות, שפיר דחי מצד עשה דאב שלא אפשר לקיים שניהם בשום פעם אף אם הי' אחר, ודו"ק.

ומה שהקשה משבת דף ק"ה אמאי לא יליף נוטריקון משעטנ"ז דדריש שוע טוי ונוז, ונראה דיש לחלק קצת, דגם כפי משמעו הוא לשון עירוב כפירש"י בחומש, ואין עירוב גמור אלא כשעושהו שוע טוי ונוז.

והנני בזה ידידו דוש"ת ומברכו בברכת כ"ט שיזכה לישב באוהל תורה ועבודה מתוך הרחבה וישמחו בו הוריו הי' מע"כ ידידי מר אביו הגאון הגדול נ"י.

ישעי' הק' זילבערשטיין באמוה"ג זצ"ל

ואפריון נמטי למע"כ מר חמיו הנכבר נ"י, אשרי שזכה לחתנין רבנן נ"י.

בענין גזל עכו"ם

מהרב הגאון מוה"ר מאיר דן פלאצקי ז"ל אבד"ק דוואהרט [1]

ב"ה.

עי' בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ל"ח בשילהי דבריו דפשיטא לי' רמותר לגזול עבור"ז מנכרי כיון דהפקר הוא דכתיב ואשיריהם תשרפו באש עיי"ש. ולענ"ד דבר זה צ"ע טובא לדינא כיון דלנכרי לא נאסר הנאת עבור"ז א"כ שוה להנכרי ממון, ובפרט (רמהנה) [רמהני] ביטל ויהי' שוה ממון גם לישראל, אם מותר לגזלו מהנכרי. ואין ראי' משריפת אשירה, דזה באשירה של ישראל או בארץ ישראל אחר שכבשו' בני ישראל דשפיר הי' מצוה עליהם לשרף אשירות הנכרים אבל בלא זה ליכא מצוה על ישראל לשרוף עבוד"ז של נכרי ולנכרי הוא מותר בהנאה ואם יתבטל יהי' שוה כסף גם לישראל, י"ל באמת דאיכא איסור גזל.

ויש להעיר לפ"ד הפוסקים דאפי' למ"ד גזל עכו"ם אסור היינו כרי שלא ירגיל לגזול מישראל, א"כ בעבור"ז דשל ישראל אסורה בהנאה לו ואין כאן גזל כלל דלא (מהנה) [מהני] ביטול, א"כ שוב לא שייך הגזירה דשלא ירגיל. אך באמת זה אינו, דא"כ נימא ג"כ דיהי' מותר לגזול חמץ בפסח מנכרי כיון דלא שייך שלא ירגיל לגזול מישראל. אך האמת דחיישינן מצד הרגילות יבוא לגזול מישראל דבר המותר לו ג"כ, וא"כ ה"ה דאפי' בעבור"ז של עכו"ם שייך האיסור דשלא ירגיל לגזול מישראל, וז"ב ופשוט.

---

1) כתבנו אורותו בכר"ש שנה ד' קונט' ה' עמור כ"ב. — ר"ז הועתק משו"ת שבות יעקב שלו (לבוב תרכ"א), בגליון פנוי אשר בסוף הספר, והגיע אלינו מאת יריד נו הרב וכו' מוה"ר מאיר רוקח שליט"א רב דקהל מעשה רוקח דקאזלאוו, מעזבון אביו הגה"צ מוה"ר משה רוקח ז"ל אבר"ק קאזלאוו. טוב עין הוא יבורך.

בענין הצלת נפשות בשבת ויו"ט

אברהם דוד הורוויץ
מלפנים אבר"ק שטראסבורג
וכעת חבר הביר"צ דעדה החרדית
בירושלים עיה"ק תובב"א

בס"ד. ג' כסלו תרש"ם, ירושלים עיהקת"ו.

ברבר שהתאנדו אנשי מעש אברכים מאנ"ש לחברת „הצלה" בברוקלין נ"י יצ"ו, במה שהנסיון הוכיח כי אירע כמ"פ בהעיר הגדולה אשר נפש מישראל פוסק מלנשום ברחוב או בבית ח"ו או איזהו תאונה ר"ל וכי"ב, ד' יצילנו, וההצלה תלוי' ממש ברגעים, ועד שמגיעים לבית חולים נמשך זמן עד ללא תועלת ר"ל, ולזה נתחברו אנשי לבב בחסות ועצת גדולי תורה רשם שליט"א, וכ"א מאברכים אלו למרו א"ע אופני ההצלה ובירם כל המכשירים הנחוצים לזה מן המוכן ברכב שלו, וכבר עשו גדולות ונצורות בהצלות נפשות אשרי חלקם, וכאשר נקראים בשבת ויו"ט כמובן שהם זריזים בהמצוה, רפק"נ רוחה שבת כפי שיורים גדולי המורים, והשאלה, אם נסעו בהכרח להצלת נפש, אם מותרים לחזור עם הרכב בשבת, מכיון שמספר הטעלעפון של איש זה המציל נמסר לרבים, ואם ישאר כל השבת שלא בביתו במקום שהציל, אם יארע ח"ו עוה"פ אשר נחוצים עליו, א"א להנ'עו במקום רחוק בהעיר הגדולה, ויתכן דאפי' כשיש עוד חברים אחים להצלה, לא תמיד יש לחברים האחרים כל המכשירים הנחוצים שזה הביא למרחוק עמו, ואפי' את"ל שיש הכל גם מבלעדיו, הרבר ירוע שזה נסיון גדול עבור המציל הזה להישאר כל השבת רחוק מביתו, ויש לחוש שיתרשל בפעם אחרת מלצאת להציל בשבת, וגם אנשי ביתו לא יניחו ברחיות שונות, ונשאלה השאלה באם לית נכרי בר סמכא שיחזירו, אם מותר בעצמו, וזאת לדעת, כי אנשים אלו עושים הכל לשם מצוה דהצלת נפשות בלי שום תשלום, וגדול א' שליט"א מארה"ב פסק להיתרא, ואחר המיוחר מגדולי ירושלים שליט"א דעתו לאסור החזרה באיסורי תורה, ובקושי מתיר החזרה ע"י נכרי, ואני בעניי איני כדאי להכריע בין הגדולים ולא תצא מאתי הוראה, רק בדרך לימוד אנסה להתחקות קצת בענין זה בעזר השי"ת.

א) ופה אפנה מקודם אל גדול עירנו ת"ו במאמרו הנכבר במכ"ע הנרשם: בענין רופא שנקרא לחולה מסוכן אם מותר לחזור לביתו בשבת, ומסקנתו דמר הרכ"ג שליט"א להחמיר, אמנם מתחית לקו נראה שדבריו סובבים ע"ד הרב המתיר שהתיר בנרון השאלה דנ"ד שראיתי באורך בקונטרס בשבילי הדפואה (מנ"א תש"מ), ומזה דברעת מע"כ דתרווייהו בחרא מחתא נינהו, ולקמן יתבאר אולי לחלק קצת, — ומקורם אעיר במש"כ בשם הב"ח והפרישה ברעת הרא"ש דשפיר פסק כרב יהודה דגם בנצחו ישראל מותרין לחזור למקומן עד אלפים אמה גם בכלי זיינם משום מעשה שהי', וגם כרנב"י דמתיר אפי' טובא אם נצחו עכו"ם ויש להם פחד לשבות שם, ואף שלא ארע איך כתב כן הפרישה גם ברעת

הרמב"ם והטור וב"י, מ"מ האחרונים שפיר נקטו להלכה כהב"ח והפרישה, עכ"ל.

ובעיני יפלא איך כלל ד' הב"ח והפרישה כא', דר' הפרישה מתפרשים היטב כמ"ש הרא"ש דהלכתא כשני האוקימתות היינו ריא"ד ורנב"י, כריא"ר רעד אלפים אמה חוזרים בכל"ז תמיר אפי' בנצחו ישראל, וכרנב"י דבנצחו אה"ע חוזרין בכל"ז אפי' טובא נמי, ובאמת כ"ז דעת הרמב"ם הטור והב"י, אולם בר' הב"ח נמצא תרי אוקימתות משונים מזה, שכ' חרא היכא דיר האויבים תקיפה שהם נצחו חוזר למקומו אפי' טובא ואם יד ישראל תקיפה אין נותנים להם אלא אלפים לכל רוח (הנה השמיט לע"ע כל ענין רכל"ז וכ' רק החילוק דרנב"י בין אם נצחו ישראל או אם נצחו אוה"ע שכן ברברי רנב"י לא נזכר כלל מהיתר רכל"ז), אירך אוקימתא, דחוזרין עם כל"ז ולא אמרינן כיון דנעשה מעשה ישליכו כלי זיינן מעליהן ולא יחללו שבת בחזירתן, ובין דיר ישראל תקיפה או יד האויבים תקיפה לעולם חוזרים עם כל"ז משום מעשה שהי' כראי' בגמ' ע"ר, והך אירך אוקימתא הוא דבר חרש שלא נזכר מזה בגמ' דבר, והיינו שגם בכבר נעשה מעשה חוזרין עם כל"ז, וכן ברמב"ם (סופכ"ז) ובטוש"ע (סי' ת"ז) נקטו הרישא דמשנה מי שיצא ברשות יש לו אלפים אמה, ולא הזכיר כלל מענין כל"ז עד בהסיפא היוצאים להציל כו', והטור הרגיש עוד וכ' מי שיצא ברשות כגון חכמה לילד וכי"ב וכו', והיינו שאין מקום לכל"ז באשה חכמה, (וזה דלא כפירש"י שכ' מי שיצא ברשות כגון לעה"ח או להציל מן הגייס ומן הנהר או חכמה כו'), ולזה יש לתמוה דמאין לקח הב"ח האוקימתא דבכבר נעשה מעשה חוזרין נצי עם כל"ז, ור"ז לא נזכר כלל בגמ', ואף כי יתכן דלמסקנא משום מעשה שהי' תמיר הוא כן שחוזרין עם הכל"ז, וכ"ה בד' רבינו יהונתן (בר"ה פיסקא), אבל עכ"פ אין בגמ' אוקימתא כזו ולא במאירי ולא בפוסקים הנ"ל, אך ד' הפרישה מכוונים ועולים יפה בר' הפוסקים, ולא אבין מש"כ שלא ידע איך כתב כן הפרישה ברעת הרמב"ם הטור והב"י, וכן מה שממשיך וכותב דאפי' בנצחו ישראל ואמרו לו שכבר נעשה מעשה מ"מ יש היתר מיוחר לכל"ז, מזה ל"נ בגמ' ולא ברמב"ם וטוב"י כלל.

ב) בסופו של דבר כל דברי מע"כ במאמר הנ"ל מלאים זיו ומפיקים נוגה בחו"ב לדרכו שנקט בה, אלא שאני עומד ותמה האיך שייך לפסוק בסכינא חריפא לנ"ד, דאין בכחינו להתיר איסורי תורה רשבת כיון שיש ברמב"ם (פ"ב הכ"ג) פסק ברור וכשיצילו את אחיהן מותר להן לחזור למקומן בשבת כדי שלא להכשילן לע"ל, ואין שום א' מנו"כ הגדולים המרקרקים מאר בר' הרמב"ם, שיעודרו במ"מ לדבריו שבפכ"ז, ואותו דבר בטוש"ע (סי' שכ"ט) פסקו ותנו, כל היוצאים להציל חוזרים בכל"ז למקומם, ולטעם הרמב"ם שלא יהא מכשילן לע"ל, אין הסבר לחלק בין בלי זיין ראז, להשאלה רנ"ר, וג"כ אין א' מהנו"כ שעל הרף שיעיר לעיין בסי' ת"ז, ולו יהא אה"נ דהני מילי דסתראי נינהו, לא גרע עבורינו מספק פק"נ הרוחה שבת, ומאן יהין לרלג ע"ד רבותינו שמפיהם אנו חיים, במה שבמקום א' סתמו ופסקו היתר ברור, ולומר ע"ז שאין בכחינו להתיר איסורי תורה רשבת, שלאמיתו של דבר אין זה שמחמיר, רק מיקל בספק פק"נ החמורה

מאד, ומע"כ הרַאה לשו"ת מהרי"ל דיסקין בקו"א (סי' ל"ר), ואעתיק כל רבריו, לחשיבותם גם לנ"ר, וז"ל, במ"ש הפו' באו"ח (סוס"י ש"ו) אי מחללין שבת בשביל בתו שרוצים לאנסה, לע"ר בלא"ה הלא יש לנו לחוש שתעשה כרין ותמסור נפשה על קה"ש א"כ הוי פק"נ ממש ואפי' כשרוצין לאנסה הא יש לחוש לצנועה רמסרה נפשה כמבו' ריש כתובות וכו', ואין זה טענה לומר למה נחלל אנחנו עלי' את השבת הרי בירה להציל א"ע שלא למסור עצמה על קה"ש, רלע"ר אפי' מי שרוצה לאבד עצמו מצווין אנו להצילו אפי' בשבת וכו', ואין לפקפק על עיקר הטעם לפי שהוא חשש רחוק, צא ולמד ממה שהתירו לזרוע בשביעית לחר טעמא מפני ארנונא מפני שמתין בתפיסה ועתוס' פז"ב והתירו ג"כ לעשירים והיינו משום כיסופא רעניים, והותר כל הנ"ל אפי' למ"ד שביעית בזמה"ז מה"ת עכ"ל, ועשע"ת (ש"ו סק"ה) ראפי' בעסקי ממון שיוכל לבא לירי נפשות אם הוא וראי שיבא אין להחמיר ולמנעו ע"ש, ולפי"ז מה מקום בנ"ר למנוע ולהחמיר.

ג) והיות כי כל הנרון שלנו סובב ע"ר הגמ' בעירובין (מ"ה ע"א) אעתיק קצת, רע"ר המשנה מי שיצא ברשות וא"ל כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה כו' כל היוצאין להציל חוזרין למקומן, פריך בגמ' ואפי' טובא נמי והא אמרת רישא אלפים אמה ותו לו, אר"י אמר רב שחוזרין בכלי זיין למקומן ומאי קושיא רלמא להציל שאני אלא אי קשיא הא קשיא רתנן בראשונה וכו' רנב"י אמר ל"ק כאן שנצחו ישראל את אה"ע כאן שנצחו אה"ע א"ע עיי"ש. והנה הרי"ף והרא"ש השמיטו ד' הגמ' ומאי קו' רלמא להציל שאני אלא כי קשיא וכו', רק הסמיכו להא ראר"י אמר רב חוזרין בכל"ז למקומן כדתניא בראשונה היו מניחין כל"ז, והרי"ף השמיט גם את התי' דרנב"י הא רנצחו ישראל כו', ובס' גאון יעקב הרגיש ר"ז על הרי"ף, וכן המאירי לא הביא ר' הקו' ורלמא להציל שאני אלא כי קשיא וכו'.

והנה בקו' הגמ' ואפי' טובא והא אמרת רישא אלפים אמה ותו לא, יל"ע לכאו' רלפי"מ שהביא הרא"ש ביומא רפ"ג (סי' י"ר) שאלו את הראב"ר ז"ל חולה שיב"ס אם לא יאכל בשבת ויש לפניו נבילה או שנשחוט בשבת די"א מוטב שיעבור על לאו רנבילה משיעברו אחרים על איסור סקילה והשיב הראב"ר כיון ראיסור שבת כבר ניתן לרחות בהבערה ובבישול הבשר, מותר גם לשחוט עבורו ע"כ, וע' בר"ן שם מטעם אחר, ולפ"ז ילה"ק מה פריך והאמרת רישא אלפים אמה ותו לא הא יש לתרץ בפשוט דברישא באמת לא ניתן השבת לרחות ראירי שכבר נעשה מעשה ולא נצרך לו לכן אף שיצא ברשות רפק"נ מהני לו רק לאלפים אמה ותו לא אבל בסיפא אירי שיצא להציל והציל, לכן חוזר למקומו ואפי' טובא נמי כיון שהשבת כבר ניתן לרחות אצלו, וגם עדיף מהתם רשם כששוחט עדיין לא התחיל בחילול שבת דבישול והבערה ואפ"ה מותר כיון שע"כ יצטרך לחלל שבת אח"כ בבישול והבערה דהבשר וכ"ש כאן דכבר ניתן השבת לרחות אצלו בהצלת נפשות וחז"ל התירו לו למי שיצא ברשות לחזור אלפים אמה אפילו אם כבר נעשה מעשה וממילא בלא נעשה מעשה רק הציל נפשות אפי' טובא נמי.

ובקנין תורה בשמעתתא בפ' לך (עמוד ל"ז) כתבתי להעיר בזה, דסברא זאת מצינו במנחות (ע"ב:) דקא' ראבר"ש שאני התם דרחתה שחיטה את השבת לכן מקטיר חלבים ואיברים אף בשבת אף דכשרים כל הלילה ע"ש, ומזה ידענו היכא דכבר דחה את השבת, ומנ"ל לומר הואיל וידחה לעתיד, ומצאתי בהג' רש"ש ליומא (פ"ד ע"כ) שעמד ע"ז והקשה כן ע"ד הראב"ד דגם בפסחים (ס"ט) אמרינן שהרי דחתה שחיטה את השבת, ותי' דדוקא בקצה"ע ומכשירי פסח דמעצמם לאו בני דחי' נינהו, לכן ל"א הואיל מעתיד, אבל בר' הראב"ד דפ"נ דוחה שבת שפיר אמרינן הואיל וניתן שבת לדחות אפי' מעתיד ע"ש, וא"כ נרון המשנה ערוף שכבר ניתן השבת לדחות בהצלת נפשות שפיר חוזרין אפי' טובא נמי, ומתאים מאד למש"כ התוס' בהמשנה דחוזרין למקומן משום דהתירו סופו משום תחילתו והוא פשיטא עד דלא אצטריך לאשמעינן.

ד) ולולי ניתן הרשות, הי' אפ"ל דזה באמת הפשט בר' הגמ' ומאי קושיא דילמא להציל שאני, דהיינו כמש"כ דבסיפא שכבר נדחה שבת והציל לכן אפי' טובא נמי ובריישא שלא נצרך לו שכבר נעשה מעשה אין לו אלא אלפים ותו לא, ועז"א אלא כי קשיא וכו' דפריך מהמשנה דר"ה דאיירי ג"כ בהציל ואפ"ה אלפים ותו לא והכא במשנה משמע בהציל אפי' טובא נמי, ועז"א ריא"ר שחוזרין בכל"ז למקומן ורנב"י אמר כאן שנצחו ישראל וכו', — ובתחילת הסוגיא דאריא"ר שחוזרין בכל"ז למקומן ולא הביא כרתניא ברשונה כו' יש להבין למה יהא מותר בלא פחד אויבים לחזור בכל"ז, דיש בזה העברת ד"א ברה"ר והכנסה לרה"י כמבואר ברבינו יהונתן, ולהנ"ל א"ש דכיון שכבר נדחה שבת לצורך פק"נ מהני סברא קלה דהתירו סופו משום תחילתו להביא גם כל"ז אתם אף באין פחד אויבים, ונ"מ דלא רק כלי זיינם אלא אפי' כל כלי אומנותם מותרים להביא עמהם בחזירתם וא"צ להפקירם, דבלא פחד דאויבים ליכא ערוף דכל"ז יותר משאר כליהם שהביאו אתם לצורך הצלת נפשות, ולכן לתי' הקודם אין מקום לר' רנב"י לחלק בין נצחו ישראל וכו' דעד דקא' אלא כי קשיא כו' לא אירי כלל ביש פחד מהאויבים.

והנה הטור בסי' שכ"ח ובשו"ע שם סי"ד איתא, הי' חולה שיב"ס צריך בשר שוחטים לו ואין אומרים נאכילנו נבילה, ועז"כ הב"י, כ"כ הרא"ש ביומא ובתשו' כלל כ"ז בשם הר"מ ובשם הראב"ד כו', אבל י"ל שאיסור שבת כבר ניתן לדחות בהבערה ובישול ובהחם לו חמין וכו' ע"ש, ורואין מזה דהרא"ש הטור והב"י ס"ל כהראב"ד, ולהכי פסקו ותנו הטור בסי' שכ"ט והמצילין חוזרין בכל"ז למקומן וכ"ה בשו"ע שם ס"ט כלשון הזה בלי שום תנאים מפחד האויבים או לא דרי בהסברא שהשבת כבר ניתן לדחות והתירו סופו משום תחילתו להתיר חזירתן בכל"ז וכליהם עמהם, ומה"ט הרי"ף והרא"ש השמיטו השו"ט דאלא כי קשיא וכו', רק כתירוצו דריא"ר הקודם וכן השמיט הרי"ף התי' דרנב"י כיון דההיתר הוא אפי' בלא פחד חאויבים מטעם הנ"ל, אין מקום לחלק בין נצחו ישראל או לא, והא דסמכו את הכרתניא בראשונה וכו' וכן הא דהרא"ש הביא את ד' רנב"י, יבואר עוד להלן בעז"ה, ומובן בזה דביצא ברשות וכבר נעשה

מעשה דהרישא דהמשנה שלא ניתן השבת לרחות בפועל לא כתבו שום היתר דכל"ז וכלים בחזירתן בסי' ת"ז ס"ב, דק כיון שיצא ברשות יש לו לאלפים אמה לכל רוח וכ"ה ברמב"ם פכ"ז הי"ז הנ"ל.

ה) אמנם כ"ז לפוסקים הנ"ל דלדידהו יש לנו שתי בבות בהמשנה דעידובין, הרישא מי שיצא ברשות וכו', והסיפא כל היוצאים להציל וכו', וכהנירסא כל שהוא דבר בפ"ע, אולם לרש"י שיטה אחרת בכל זה, ומתאים יותר לשיטתו הגירסא שכל היוצאים להציל כו', דלפי"ז אין לנו בהמשנה רק בבא אחת, ואין לנו הוכחה דרש"י ס"ל ג"כ כשי' הראב"ד ולא דס"ל כר' התוס' דכאן ההיתר סופו משום תחילתו, והי' קו' הגמ' ואפי' טובא, מהרישא דבבא להסיפא דבבא דבבא, ולזה פי' דהתי' דאריא"ר שחוזרין בכל"ז למקומן קאי גם אשכבר נעשה מעשה והא אתי לאשמעינן דלא אמרינן כיון שכבר נעשה מעשה ישליכו הכל"ז, וע"ז סיים וטעמא כדמוכח לקמן דהיינו מתקנת דפחד האויבים וע"ז פריך ודילמא להציל שאני, וביאר הכוונה דנימא דלא כמו שסבר מקודם דהכל בבא אחת, דק הסיפא היא בבא בפ"ע והרישא דמי שיצא ברשות איירי רק בעדות החודש ובחכמה הבאה לילד, ולהם נתנו חכמים אלפים לבד, אבל הבא להציל מאויבים ויש לחוש שירדפו אחריו הלכך אפי' טובא נמי, דביש פחד אויבים אין שום הגיון לומר אלפים דוקא, דאויבים ירדפו אפי' טובא נמי עד שיכנסו לעידם, ועז"א אלא כי קשיא וכו', והיינו דשם תני לתרווייהו חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגיים ואפ"ה אלפים ותו לא, וכאן קתני חוזרין למקומן דמשמע אפי' טובא, ועז"א ריא"ר דבמשנה דידן הכוונה דחוזרין למקומן בכל"ז ואלפים דוקא דכולל כולם יחד כמ"ש רש"י בהמשנה עדות החודש להציל מן הגיים והנהר וחכמה הבאה לילד דברובם לא שייך פחד אויבים, וה"ה בגייס אי כה"ג, ולכן אלפים ותו לא, ורנב"י הוסיף רק דבנצחו אה"ע אפי' טובא נמי, ונמצא דבאמת לא פליגי כלל, וכ"כ בגאון יעקב מקודם דל"פ אלא מר מוקים לה הכי ומר מוקים לה הכי, וסיים והיינו דכ' הרא"ש והלכתא כרנב"י וכריא"ר, אלא שאח"כ נטה מזה, עשה"ט.

ו) ועלינו לבאר עור פסקי הרמב"ם בר"ז וכן פסקי הטוש"ע הנראים לכאו' כסתראי וכמש"כ, דבפ"ה הכ"ג כתב הרמב"ם וכשיצילו את אחיהן מותר להן לחזור בכל"ז שלהן למקומם בשבת כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא עכ"ל, ובסופכ"ז כתב וכל היוצאין להציל נפשות ישראל מן עכו"ם או מן הנהר או מן המפולת יש להם אלפים אמה כו' ואם היתה יר העכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו בו הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זיינן עכ"ל. וע"ע ברמב"ם הל' מלכים (פ"ו הי"ג) ארבעה דברים פטרו במחנה וכו' וכשם שפטורים מכל אלו בהליכתן כך פטורין בחזירתן, ועז"כ הכ"מ אפשר שלמרו ממאי דתנן כל היוצאין להציל חוזרין למקומן ואמרינן בגמ' שחוזרין בכל"ז למקומן ע"כ, ובלח"מ הקשה ע"ז דהתם משום מעשה שהי' התקינו כן, איברא דרבינו כתב בפ"ב מה"ש מותר להם לחזור למקומן כדי שלא להכשילן לע"ל, ולפי אותו הטעם ה"נ אמרינן הכי אבל מ"מ אין נראה ראין זה הטעם האמור בגמ' חשם רק משום מעשה שהי' עכ"ד, וע' בחזו"א (עירובין ליקוטים סי' קי"ב, ו') שהעיד בהא ראיתא ברמב"ם (שם) דפטורין מערובי חצרות ולא מערובי תחומין, וכ' שם

החזו"א כיון דאיכא תחומין די"ב מילין דאו' לא הקילו במחנה אף תחומין דאלפים ואפי' להרמב"ן וכו' דאין שום תחומין מה"ת לא הקילו במחנה, דאל"כ הא דמכו' בגמ' (מ"ה ע"א) דבנצחו ישראל חוזרין בכל"ז אלפים ואם איתא דפטרו במחנה איסור תחומין כי נצחו ישראל נמי יחזרו למקומן שהרי בד' דברים שפטרו במחנה אינו אלא במלחמת כל ישדאל ע"פ מלך וסנהדרין ואפי' אין הדבר נוגע להצלתם אבל ניים העומד על העיר ובני העיד יוצאין להדפם ולהציל אף שזה מלחמת מצוה אינו בכלל פטור מחנה אא"כ יש בהם משום הצלה, ולפ"ז אין ראי' מהגמ' ראין מתירין להם יותר מד' אלפים, ומ"מ הדין אמת מלשון המשנה ולשון הרמב"ן וכמ"ל עכ"ד, הרי דגקט ג"כ דבמקום הצלה עכ"פ אפי' טובא נמי, וכן הכ"מ הנ"ל כ' שלמדו מהיוצאין להציל שחוזרין למקומן בכל"ז, ולא כ' מהחילוק דיד אויבים תקיפה.

ז) והנכון בכ"ז י"ל עפי"ד השכנה"ג בסי' ת"ז אחר שהביא פסקי הרמב"ם כ' וז"ל, ולכן הנכון דס"ל להרמב"ם ז"ל דהא דתניא באותה שעה התקינו שיהו חוזרים בכל"ז למקומם הטעם הוא נמצאת מכשילן לע"ל שקודם התקנה לא היו שמים על לבם שיבאו עליהם אויבים והיו הולכין להציל אף שבחזרתן לא היו חוזרין בכל"ז אבל אחר מעשה שהי' חששו שמא לא ירצה ללכת לעזור את אחיהם פן בחזרתם בדרך יקראם אסון מאויבים ולא עליהם כל"ז לכך התקינו שיהיו חוזרין בכל"ז כדי שלא להכשילן לע"ל וכדכ' הרמב"ם ז"ל עכ"ל, וכן בס' תוספות שבת סי' שכ"ט וסי' ת"ז בשניהם כתב הטעם כדי שלא להכשילם לע"ל שלא ירצו שוב לילך להציל וציין לד' התוס' מ"ד ע"ב שכתבו כן דהתידו סופן משום תחילתן ושזה אינו חידוש כ"כ עכ"ד, אשר לפי"ז י"ל בד' הרמב"ם דבאמת עיקר ההיתר משום שלא תהא מכשילן לע"ל, דכן היתה התקנה אחר המעשה שהי' שביצאו להציל הותרו בחזרתן אפי' איסורי תודה דד"א ברה"ר והכנסה לרה"י משום פק"נ דלע"ל, ויסוד ההיתר משום דכבר דחתה פק"נ את השבת כד' הראב"ד, ונמצא דהא שכ' הרמב"ם בפכ"ז ואחריו הטוש"ע בסי' ת"ז מהא דיד העכו"ם תקיפה, בא רק להודיענו דמה"ט היתה התקנה לעולם שחוזרין, ולא כתבו דבנצחו ישראל לא חוזרין רק אלפים, ואין לדייק כאן דבר והיפכו כמ"ש מע"כ. וגם בגמ' מצינו לפעמים כן ע' זבחים (ט"ז ע"א) גבי אונן דמחלל עבודה מנלן דכתיב בכה"ג ומן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אחר שלא יצא חילל, וד"א אמר לך מי כתיב הא אחר שלא יצא חילל, ופירש"י דילמא אחר נמי לא חילל ובדידי' אצטריך כו', וה"נ אצטריך לאשמעינן ענין יד תקיפה דאויבים דמה"ט תקנו חז"ל בכל אופן שלא תהא מכשילן לע"ל הותר תמיד לחזור עם כליהם דמטעם זה אין לחלק בין כל"ז לשאר כלים.

ובזה יובן גם מה שהרי"ף והרא"ש הסמיכו להא דחוזרים עם כל"ז כדתניא בראשונה וכו', דסבירא להו דלעולם חוזרין בכל"ז וה"ה שאר כלים עמהם והיסוד לזה כדתניא וכו', דאז עשו תקנה הזאת שלא יהא מכשילן לע"ל והתירו סופו משום תחילתו כד' השכנה"ג והתו"ש.

ונאמנים עלינו ד' שכנה"ג והתוס' שבת שסתמו כן, ומה"ט לא העירו הנו"כ לא ברמב"ם פ"ב מה"ש ולא בטוש"ע סי' שכ"ט דבר, כי כן עיקר ההלכה, ומה"ט

סתם כן רבינו החת"ס או"ח סי' ר"ג (המובא בד' מע"כ), וכ' דחששא דמכשילן לע"ל דוחה שבת ק"ו מההולכים להציל לפקו"נ שהוא רק דחוי' בשבת כו' אפ"ה התירו לחזור למקומן סופן משום תחילתן עכ"ל, ומש"כ מע"כ דלא מצינו בש"ס שהתירו חכמים מלאכה דאו' מפני חשש שמא יתרשלו מהצלת נפשות, לע"ד לק"מ דבחזרתן שכבר רחתה פק"נ את השבת שפיר מצינו, וכ"ה בד' החת"ס חו"מ סי' קצ"ד שהובא ג"כ בד' מע"כ שליט"א, שכ' דל"ד להולכים להציל מן הגיים דחוזרים למקומם דהתירו סופם משום תחילתן שמא לא ילכו ויחי' סכנה לישראל עכ"ל. — וכיון שעיקר ההיתר משום שלא תהא מכשילן לע"ל, י"ל, א) בנדון השאלה, האברכים המתנדבים בגופם ובממונם להצלת נפשות אין להחמיר עליהם בחזרה כלל, כשאין נכרי שיחזירם, זולת אם בעצמו ירצה להישאר או שהוא קרוב למוצ"ש. ב) רופא שבא עבור תשלומין ובפרט רופא בית דלא שייך מכשילו לע"ל, ילע"ע בהיתרו. ג) בעל שבא בלוית אשתו ללידה או עם א' מבניו לביה"ח לא שייך כלל היתר דחזרה. — ומהראוי לאברכים דאות א' לקבוע שיעורים בהל' שבת וספרי קודש, למען לא יתערטלו ח"ו מקדושת שבת קודש, וד' יגמור בעדם לטובה בברכה והצלחה.

כאמור נכתב כ"ז בדרך לימור והערה בעלמא, וההכרעה בזה לגדולי תורה בהמקום.

בסוגיא שלא כדרך הנאתן (פסחים כ"ד)

אברהם מאיר איזראעל
אבר"ק הוניאר
מח"ס ילקוט המאירי על הש"ס
חופ"ק ברוקלין תצ"ו

בתוס' ד"ה פרט וכו' הק' מהא דאמרי' במנחות (דף כ"א ע"א) דם שבשלו אינו עובר עליו, ופריך אביי מהא דתניא הקפה את הדם ואכלו, או שהמחה את החלב וגמעו חייב, ומשני הא בהקפה באור והא בחמה, עכ"פ משמע דחלב שהמחה בחמה חייב, אע"ג דהוא חי' והוי' שלא כדה"נ, ותי' בתוס' דברייתא לחצאין איתמר, ורק דם איירי בחמה, משא"כ חלב איירי באור עיי"ש, ופשוט דדוחק לומר כן רלא רישא סיפא ולא סיפא רישא, וכבר עמדו המפו' ז"ל בזה. עוד הקשו שם בתוס', דלמה לא אמר אביי הכל מודים בב"ח דלוקין בשלא כדה"נ, דגם שם לא כ' אכילה, ותי' דבבב"ח בלא"ה אין לוקין דהא אתיא בק"ו היינו הנאת בב"ח ואין מזהירין מה"ד, ועיי' במהרש"א.

והנה הפרמ"ג ז"ל הקשה בס' גינת ורדים קושיא אלימתא, דהנה בהא דאין מזהירין מה"ד י"ל משום דהויא גזה"כ מרגלי קרא באחותו בת אביו ובת אמו בסנהדרין, ומוכח דאין מזהירין מה"ד, אבל לפימ"ש המהרש"א ז"ל בטעם הרבר

משום דדבר הלמד מק"ו הוא חמיר כ"כ שלא יפטירוהו ממלקות, א"כ קשה למה נאמר בהנאת בב"ח דאין מזהירין מה"ד הא גם על האכילה עצמה שהיא עיקר מלקין, דנלמר מהגז"ש ומזהירין, ומכש"כ על הנאה (עיי' מהרש"א מס' סנהדרין דף ס"ד ע"ב, וכן בחי' מהר"ץ חיות מס' נדרים דף ד' ע"ב משל"כ בזה).

ונראה בס"ד לתרץ, עפימ"ש בפנ"י על קו' התוס' דמעיקרא מאי קשיא לי' דנימא דהכל מודים בבב"ח, הא ר"ש ס"ל בהריא במס' חולין (דף קט"ז ע"א) דבב"ח מותר בהנאה, ועיי' באור חדש שתי' דכוונת התוס' בקו' היא דע"כ סוגיין לא אתיא כר"ש לפימ"ש במהרש"ל מס' שבועות (דף כ"ר ע"ב) דר"ש ס"ל כ"ש למלקות נם שלא כדה"נ אסור דלא גרע מכל שהוא דאין לחנות ממנו דרך הנאתן, ושפיר הק' התוס' עיי"ש.

ובזה י"ל בקו' הפרמ"ג, דהנה טעמו של המהרש"א ז"ל לענין אין מזהירין מה"ד הוא רק אליבא דר"ש דדריש טעמא דקרא, וע"כ צ"ל בטעם הדבר דאין מזהירין מה"ד כמ"ש המהרש"א כנ"ל, אבל לדידן דקיי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא ע"כ הא דאין מזהירין מה"ד גזיה"כ היא, וא"כ הואיל וסוגיין לא אתי' כר"ש שפיר כ' התוס' דאין מזהירין מה"ד נם בבב"ח (ועיי' בזה בתשו' מרן החת"ס סי' רנ"ר).

ואם כנים אנחנו בזה, תתיישב שפיר קו' התוס' הנ"ל מהא דמנחות דדם שבשלו אינו עובר עליו וכו', דהנה במס' יומא (דף נ"ט ע"א) פליגי בה ר"מ ור"ש אם יש מעילה בדמים מדרבנן, ולכו"ע מדאורייתא אין מועלין מדכתיבי ג' קראי ברם וכו', חד למעוטי מנותר וחד למעוטי ממעילה וחד למעוטי מטומאה עיי"ש, ופירש"י ז"ל שאם אכל דם מנותר אינו חייב אלא משום דם, והקשה בשאנ"א החדשות (סי' ט"ז) למ"ד דס"ל במס' כריתות (דף כ"ג ע"ב) דנם בקרשים ס"ל לר"ש דאין איסור חל על איסור ל"ל קרא למעוטי דם ממעילה נותר וטומאה הא בלא"ה אינו חל איסור נותר על איסור דם דהא נם בקרשים אין איסור חע"א, והעלה בשאנ"א שם דע"כ מוכח מכאן דס"ל לר"ש דדם שבישלו אינו עובר עליו, וממילא משכח"ל ברם שבישלו דאין עליו איסור דם, והו"א שתחול עליו איסור נותר וכו' ש"מ קראי למעוטי ועיי"ש שהביא דאי' לשי' התוס' דדם שבישלו אינו עובר עליו (עיי' תשו' מרן החת"ס חיו"ד סי' ע' משל"כ בזה), ולפי"ז מיושב קו' התוס' דהא ע"כ סוגיא דמנחות שם לשי' ר"ש אזיל וכנ"ל, ור"ש לשי' ס"ל דשלכדה"נ אסור בכל האיסורין וכמ"ש המהרש"ל ז"ל, וי"ל דתרווייהו שפיר אירי בהקפה בחמח, ועכ"ז חייב בחלב אע"ג דהויא שלכדה"נ, וא"ש בס"ד.

ובזה י"ל במה שנכנסו התוס' בפירצה רחוקה לתרץ שהבריתא לצררין קתני ולא תי' כנ"ל, די"ל דתרווייהו אירי בהקפה דאתיא כר"ש דאף בשלכדה"נ אסור, דלפי"ז פליגי ב' סוגיות אלו אהדדי, דסוגיא דמנחות צ"ל דאתי' כר"ש וכנ"ל, וסוגיא דירן דשלכדה"נ מותר ע"כ ליתא להא סוגיא דמנחות, והתוס' לשי' במס' חולין (דף ק"ט ע"א) וכן בסוגיין דדם שבשלו אינו עובר עליו, וע"כ תי' באופן אחר, והבן.

בענין אין בגידין בנותן טעם

מרדכי ארי׳ כהנא
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הרמב״ם פ׳ ח׳ מהלכות מאכלות אסורות הלכה י״ד פסק דניד הנשה מותר בהנאה וכתב שם הלכה ט״ו וז״ל כל מקום שנאמר בתורה לא תעשה אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרש לך הכתוב או עד שיתפרש בתורה שבע״פ שהוא מותר בהנאה כגון שקצים ורמשים ודם ואבר מן החי וניד הנשה כל אלו מותרים בהנאה אף על פי שהן אסורין באכילה. והנה הרא״ש פרק ניד הנשה הביא שחכמי לוני״ל ז״ל השיבו על דבריו ואומרים דניד הנשה אסור בהנאה והביאו הגמרא בפרק כל שעה דף כ״ב דאמר ר׳ אבהו כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרט לך הכתוב, מתיב ר׳ יצחק נפחה והרי גיד הנשה דרחמנא אמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה ותנן שולח אדם לעובר כוכבים ירך שגיד הנשה בתוכו ומשני קסבר ר׳ אבהו כשהותרה נבלה היא וחלבה וגידה הותרה, הניחא למאן דאמר יש הגידין בנותן טעם אלא למ״ד אין בגידין בנותן טעם מאי איכא למימר, מאן שמעת ליה דאמר אין בגידין בנותן טעם ר׳ שמעון היא דתניא האוכל מגיד הנשה רבי מחייב שתים ור׳ שמעון פוטר ור״ש הכי נמי דאסר דתניא גיד הנשה מותר בהנאה דברי ר׳ יהודה ור״ש אוסר ואי הלכה כר׳ אבהו דאמר לא יאכלו אסיור הנאה משמע וצריך לומר דגיד הנשה אסור בהנאה דאנן קיי״ל אין בגידין בנותן טעם וליכא לשנויי כשהותרה נבילה היא גידה הותרה אנו רואין מזה דזה תלוי בזה אי אמרינן גיד הנשה מותר בהנאה אז צריכין לומר יש בגידין בנותן טעם, והרמב״ם כ׳ שם פרק ד׳ הלכה י״ח וז״ל, האוכל מהבילות וטריפות וכו׳ ומן הגידין וכו׳ ה״ז פטור מפני שאלו אינו ראוי לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית עכ״ל, הרי אנו רואין מזה דהרמב״ם סבר אין בגידין בנותן טעם, וזה נראה כסתירה, שהרי הרמב״ם סובר גה״נ מותר בהנאה.

ונראה לי ליישב דברי הרמב״ם דהנה בספר ברוך טעם בתחילת שער הכולל כתב וז״ל, הנה איתא בחולין דף קי״ג ע״ב המבשל חֵלֶב בְּחֵלֶב חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה, מאן דאמר אינו לוקה ס״ל אין איסור חל על איסור, דאיסור הנאה לא חשיב איסור מוסיף, וכן פסקינן להלכה. (ועיין בפירוש המשניות להרמב״ם מס׳ כריתות פרק ג׳ נקודה נפלאה). ומקשים כמה מחברים דהא בשר בחלב אסור אף שלא כדרך אכילתו והוי בשר בְּחֵלֶב איסור מוסיף על הַחֵלֶב, דחֵלֶב אינו חייב שלא כדרך אכילתו וכו׳ ומחמת אזהרת בשר בחלב יש אזהרה גם שלא כד״א אלא ודאי מוכח דכיון שאין דרך בני אדם לאוכלו שלא כר״א ולאו להכי עומדת הוי כאילו לא חל עדיין איסור זה על אותה חתיכה ולכך לא מיקרי מוסיף מחמת זה עכ״ל. (וזה דלא כהשאגת ארי׳ סי׳ ע״ו דחידש דאיסור יום הכיפורים הוי איסור מוסיף כלפי נבילה כיון דלא כתיב בהו לשון אכילה ממילא אסור גם שלא כר״א, ע״ש).

ונראה לי להסביר דבריו, דהנה יש כמה איסורים כגון בנידון דידן גה"נ דכתיב בתורה על כן לא יאכלו בנ"י את גיר הנשה, ולכאורה קשה אם אומרים אב"ג בנ"ט למה קריא רחמנא אוכל, הא אין בזה שום הנאת אכילה, רק י"ל, דהמנחת חינוך במצוה רצ"א בתוך דבריו כתב דכל דבר דאינו ראוי לאכילה או שלא כדרך אכילתו אם אנו רואים שהאדם אוכל אותו אז הוא מחשיב אותו למאכל ע"ש. ובזה נתיישב האיך שייך לכתוב על איסור גיד הנשה שם אכילה, דהתורה הזהירה על שעת אכילה, ואז שפיר שייך לא יאכלו דבשעת אכילה אחשבי' למאכל וחשיב אכילה כדברי המנחת חינוך הנ"ל. לפי זה י"ל דקודם שאכל אינו חל איסור עליו כמ"ש הברוך טעם כיון דאינו עומד לכך, אלא בשאוכל אז חל האיסור עליו, וזה ודאי שכל זמן שאינו חל איסור אכילה אינו חל איסור הנאה, דהא דיליף ר' אבהו איסור הנאה הוא משום דנכלל בלשון לא יאכל ולא תאכלו, ממילא כל זמן דלא חל איסור אכילה אין מקום לאיסור הנאה. ויש לי ראי' לדברי, דהנה הרמב"ם שם פרק ח' הלכה ט"ז כתב, כל מאכל שהוא אסור בהנאה אם נהנה ולא אכל אינו לוקה דעיקר האיסור הוא האכילה והאיסור הנאה טפל הוא לו, לפי זה אם סובר הרמב"ם אין בגידין בנותן טעם אז אין שייך איסור הנאה דלא שייך איסור אכילה עד שעת אכילה ממש, ומש"ה סובר דגיד הנשה מותר בהנאה, ומתורץ קושית חכמי לוני"ל.

רק לפי זה אינו מובן הגמ' הנ"ל דבגמ' משמע דתלוי זה בזה דאם סוברים אין בנבנ"ט אז גה"נ אסור בהנאה, ואפשר ליישב כמו שתי' הרע"א בתירוצו לקושי' הנ"ל, דזה כר' שמעון, ור"ש סבר שלא כד"א לוקין כמ"ש המהרש"ל במס' שבועות דף כ"ב דלא גרע מכ"ש רלר"ש לוקין על כל שהוא, פי' דלר"ש שלא כד"א שוה לר"ש וכמו דמאכל עומד לדרך אכילה ה"ה לר"ש עומד קצת לשלא כד"א, וברברי הברוך טעם הם רק לרבנן דר"ש דפטרי שלא כד"א, ממילא י"ל דחל האיסור מעיקרא על הגה"נ כיון דחל איסור לא יאכלו קודם אכילה, ושפיר תלוי זה בזה.

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם העמוק של ידידינו

הנה"ח הנכבד מו"ה **שלום הלברשטאם-טייטלבוים** נ"י

בהלקח ממנו אחיו

הרה"צ מוה"ר **יחזקאל טייטלבוים** אבד"ק לימאנוב ז"ל

נכד כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל

* * *

הנה"ח הנכבד מו"ח **ישראל דאכנער** נ"י

בהלקח ממנו אביו

הרה"צ מוה"ר **יעקב שמעון דאכנער** הרב מבארהאמעט ז"ל

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בתוכנו. **המערכת**

עולת שבת בשבתו

ויחי

וישתחו ישראל על ראש המטה, ופידש"י תעלא בעידני' סגיד לי'. על ראש המטה, הפך עצמו לצר השכינה וכו'. ובס' שמע שלמה כ' רש"י הרכיב ב' פירושים, רקורם כתב תעלא כו' רמשמע רהשתחוייתו היתה ליוסף, והדר כתב שהפך עצמו לצר השכינה, משמע רהשתחוייתו היתה להשי"ת. ואם נאמר דמש"כ שהפך עצמו לצר השכינה, הוא משום רקשיא לי' נהי דיעקב השתחוה ליוסף מטעם תעלא כו', אבל יוסף עצמו איך לא מנעו, לזה אמר הכתוב שעשה יעקב המצאה להפוך עצמו לצר השכינה כרי שיבין יוסף שהשתחווה לה', הא לא אפשר, דא"כ יעקב כיון שהפך עצמו לצר ראש המטה הרי לא השתחוה ליוסף, ואם נאמר רעשה ב' השתחויות ראחר שהשתחוה לה' חזר והפך עצמו לרגלי המטה שהי' שם יוסף וחזר והשתחוה, קשה, רב' השתחויות לא כתיבי ועיקר חסר מן הספר, ולכן יראה בלשון רש"י ז"ל אחר העיון שהם ב' לשונות וכו', עכת"ד ס' שמע שלמה.

ולי נראה, רהיינו רכתיב ויתחזק ישראל וישב על המטה, כלומר עשה עצמו כאילו אינו חלוש ולא חולה ממש, אלא תש כח מחמת זקנה בלבר, כי מאחר שיוכל לישב על המטה כררכו, וכל ישיבתן על המטות, א"כ הרי הוא מתחזק כבריא, ולא הי"ל דין חולה שיצטרך יוסף לישב מרגלותיו, ועשה כן בחכמה גדולה, כרי שישב יוסף לצר מראשותיו, ולא ימנע מחמת אותה שאמרו, שאין לישב לצר מראשותיו של חולה כו', ויעקב ירע שצריך להתקיים החלום שישתחוה ליוסף, והוא משום תעלא בעירני' באמת, אמנם דאג שיוסף לא יסבול ולא יניחהו להשתחות, לפיכך הושיבו מראשותיו, ויוסף הי' יודע שהשכינה לא זזה מאביו מעולם והיא תמיד למעלה מראשו, שהאבות הן המרכבה, לפיכך לא חש כה"ג, ויעקב עצמו כוונתו מכל מקום לשכינה היתה, משא"כ אם הי' מושיבו מרגלותיו הי' ניכר להריא שמשתחוה לו, ולא ניחא לתרווייהו, והשתא אתי שפיר, ודו"ק.
(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל[1])

וימת יוסף וגו' וישם בארון במצרים. ובמס' סוטה דף י"ג ע"א ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילום הנהר כדי שיתברכו מימיו. וצריך להבין איך קבעוהו בנילום הא בעי קבורה בארץ. וי"ל לפי דעת הש"ס במס' שבת רף ק' ע"ב רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עושין מקום ארבעה וממלא קסברי כרמלית משפת מיא משחינן ומיא ארעא סמיכתא עכ"ל. נמצא י"ל דמיא נחשב כקרקע וכארעא סמיכתא דמיא, ואע"פ שאין ראי' גמורה לדבר, מ"מ זכר לדבר איכא, מש"ה קבעו לארון בנילוס.
(הגאון מוה"ר רוד אופנהיים זצ"ל אבד"ק נ"ש ופראג[2])

---

1) מתיבת „ולי נראה" ואילך, הועתק מעצם כתי"ק בגליון ס' חידוש מהרש"א עה"ת (רפום הענא), ששם הובא דברי ספר שמע שלמה הנ"ל.
2) עפ"י כת"י אחר.

שמות

וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותניק לך את הילד. וברש"י מלמד שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק לפי שהי' עתיד לדבר עם השכינה. ומקשים העולם מנ"ל דהטעם דלא רצה לינק היא משום שעתיד לדבר עם השכינה, דילמא הטעם הוא שכבר הורגל בחלב אמו, וכדברי הגמרא (כתובות ס' ע"א) דאחר שיונק תינוק מאמו ג' חדשים יודע להכיר חלב אמו ואינו רוצה לינק מאשה אחרת, וכאן הי' משה יותר מג' חדשים. אך יש לתרץ דוודאי היתה יוכבד יורעת תיכף בלרת את משה, שעתיד התינוק הזה לעזבה, כאשר הי' באמת שהוצרכה להטמינו, א"כ בוודאי באותן ג' חדשים שהי' תחת ידה, לא ינקתו היא לברה, כרי שבצאתו מאתה יוכל לינק משאר הנשים, וא"כ מפני מה לא רצה לינק משאר נשים, וע"כ הטעם בשביל שהי' עתיר לדבר עם השכינה.

וזה יש להעמים בפסוק בישעי' (כ"ח, ט') את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משרים, כלו' את מי יורה הקב"ה רעה ויבין שמועה, אל משה רבינו אשר הי' גמולי חלב, שלא רצה לינק מנכריות, ואם תאמר דילמא לא רצה לינק משום שהי' מכיר החלב של אמו, ע"ז אמר, עתיקי שרים, שבוודאי הועתק והוסר משרי אמו מקודם, כרי שלא ירגיל בחלב אמו, וא"כ למה לא רצה לינק מנכריות, וע"כ שהקב"ה יורה אותו רעה ויבין אותו שמועה, וכיון שעתיד לדבר עם השכינה לא רצה לינק מנכריות.

(הגאון מוה"ר אליעזר הלוי איטינגא זצ"ל אבר"ק העלישוויא[3])

וארא

לא נודעתי, במרדש לא פרשתי להם אם מפורש הוא ולך גליתי כרי שתצליח. יובן ע"פ מ"ש בפסוק מגיד דבריו וכו', שלישראל אין הקב"ה נותן חוקים שהוא אשר יפלא הענין בעיני האדם בענין התורה והאמונה, כ"א כשביל המשפט שהוא הטוב והידיעה עליונה הראוי לו, לכך לאבות נעלם אם מפורש הוא כיון שהקב"ה לא רצה לגלות להם, העלים מהם השאלה לירע אם מפורש הוא, ובאמת אף למשה לא הי' הגלוי האמיתי כ"א בשעת יציאת מצרים, כא' ותעש לך שם כהיום הזה, וכה"א אנכי ר' אלקיך וגו', רק שהי' למשה קצת גלוי בסנה וא' אסורה נא ואראה, והשי"ת א' לו אל תקרב הלום כי עריין לא פורש לו, אלא שהוריע לו שיעלה למעלה הגרולה, וא"כ הראוי שתבטח שבודאי תצליח, דאל"ה לא הי' מראה לך השאלה.

(הנה"ק בעל הפלאה זצ"ל[4])

---

3) בספר ערות ביהוסף עה"ת (זולצבאך תק"א) לבנו הג"ר יוסף הלוי איטינגא, בפ' שמות, כ' שבהיותו בפראג, שמע מנכד דודתו הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל שהי' אז דרשן בק"ק פראג, ששמע ד"ז מהגאון הנ"ל שנתגדל על ברכיו.

4) הועתק מעצם כתי"ק.

בא

ויאמר אליהם יהי כן ר' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם. ויל"ד הלא פרעה מלך הי', ואין זה מנמוסי המלכות לקלל. אמנם י"ל, בהקדם לפרש הכתוב בסוף הפרשה והגרת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, וכבר דקדקו המפרשים על אומרו בעבור זה, ויתכן לומר הכוונה, דתכלית יציאת מצרים הי' שבני ישראל ינדלו ויחנכו את בניהם אחריהם בדרך התורה והיראה ואמונת השי"ת כמאה"כ למען שתי אותותי אלה בקרבו ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגו' וידעתם כי אני ד', וזשה"כ והגרת לבנך ביום ההוא לאמור, בעבו"ר ז"ה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, דתכלית יציאת מצרים הי' כדי להשריש האמונה בלב בנינו לדורות עולם. ועפי"ז י"ל, דזהו שאמר פרעה, יהי כן ר' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם, התכוון בזה לומר, הטעם שאיני רוצה לשלח את הבנים והבנות, כי אז יהי' ר' עמכם באם אשלח אתכם ואת טפכם, מאחר שתשרשו אמונת השי"ת בלבבם, לא כן לכו נא הגברים וגו'.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה. וברש"י, דברו היום בראש חודש שיקחוהו בעשור לחודש הזה, פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות. ויש לדקדק מהיכי תיתי לטעות רציווי הקב"ה הי' שידבר אליהם בעשור לחודש, ואי יש ס"ד לומר הכי, דלמא האמת כן הוא, ועוד האיך תלוי הדרוש שהביא רש"י אח"ז, פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות, עם הדרוש שלפניו, ואף אי תימא שדרש מתיבת הזה, מ"מ הוי לי' לרש"י לדרשום בפני עצמו מילת הזה[5], ולפרש פסח מצרים מקחו בעשור וכו'.

ויש ליישב דלעולם יש לומר דהוי ס"ד לומר פי' הפסוק שהקב"ה ציוה למשה שידבר זאת לישראל בעשור לחודש, לכך פי', דברו היום בר"ח, וא"ת מנ"ל לרש"י זאת, י"ל משום דקשה לו לרש"י למה לי מלת לאמר, מאחר שכבר כתוב דבר אל בני ישראל, אלא לפרש להם לישראל לשון זה ממש, בעשור לחודש וגו', וכיון שהציווי הי' לאמר ממש בלשון הזה בעשור לחודש וגו', שוב אין מקום לטעות, שהאמירה תהי' בעשור לחודש, דאז אין שייך לומר בעשור לחודש, רק, היום תקחו. אמנם עדיין יש לומר שהציווי הי' שידברו בעשור לחודש, והא דכתיב לאמר, היינו שיהי' נוהג לדורות, כמו דמפרשינן תיבת לאמד בכמה מקומות, רק אי אפשר לפרש כן הכא, שהרי ילפינן מתיבת הזה, דלדורות אין מקחו בעשור. וא"כ א"ש המשך דברי רש"י, דבתחילה פירש, דברו היום בר"ח שיקחוהו בעשור, ולא שידברו בעשור לחודש, וילפינן לה מדכתיב לאמר בעשור לחודש וכנ"ל, ואי תקשי רילמא תיבת לאמר אתי לומר שיהא נוהג לדורות, ע"ז מסיים רש"י, פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות, וא"כ עכצ"ל דתיבת לאמר אתיא שלא לטעות שידבר להם בעשור לחודש.

(הגאון בעל שב יעקב זצ"ל[6])

---

5) ברפוסים שלפנינו הוא דיבור בפני עצמו.

6) הועתק מכת"י תלמיד א'.

תמיהות וישובים

ג' פליאות בס' שדי חמד

בשדח"מ מערכת ז' כלל י"ג ד"ה והנה, הביא מס' סדר המצות שתמה על החינוך דבמצוה ש"ל כתב דזכירת מעשה עמלק הוא רק בלב ולא בפה ובמצוה תר"ה כתב דצריך לזכור גם בפה עכ"ד. וכ' בשרח"מ דלא מצא כן בחינוך במצוה ש"ל ואין שייך שם ענין זה כמו שיראה הרואה עכ"ד. ופלא דהא כן כתב שם החינוך כמו שיראה הרואה, עיי"ש.

* * *

שם בכללי הפוסקים סי' י"ג אות ט"ו ר"ה והנה בענין, הביא מה שכתב המחבר באו"ח סי' רי"ט ראם בירך ברכת הגומל בפחות מעשרה י"א שיצא וי"א שלא יצא וטוב לחזור ולברך בפני י' בלא הזכרת שם ומלכות, וכ' בשדח"מ רמשמע דהעיקר כסברא הראשונה, וקשה דהוא נגד הכלל שכתבו הרבה אחרונים דכשכותב המחבר יש אומרים ויש אומרים אז העיקר כסברא האחרונה עכ"ד.

ופלא דהלא בב"י שם כ' בפירוש דהעיקר כסברא האחרונה. וגם מה שכ' בשדח"מ דמשמע בש"ע דהעיקר כסברא הראשונה, צ"ע מאי משמע, הא י"ל דהעיקר כסברא האחרונה אלא משום דספק ברכות להקל טוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות כמו בסעי' ט' שם, ושו"ר שכן פירש במ"ב עיי"ש.

* * *

שם סי' י"ג אות כ"ב כ' דממה שתמה דמג"א בסי' קפ"ה סק"ב על המחבר שכ' יש מי שאומר וכו' הלא הוא מלתא דפשטיא, ולמה כ' יש מי שאומר עכ"ד, משמע דלא שמיע לי' כללא דכייל הסמ"ע דדרכו של המחבר לכתוב יש מי שאומר ברבר שלא נתפרש בשאר פוסקים אף שאין חולק בדבר עכ"ד. ופלא שלא ראה במחה"ש ופמ"ג שם, שכתבו רגם המג"א סובר כלל הנ"ל, אלא דזה שייך רק בחידוש דין וכרומה, משא"כ כאן הוא מלתא דפשיטא עיי"ש.

בריך נתן הלברשטאם
[בן הגה"צ מקוויאשר שליט"א]
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בספר אגרא דכלה

בספר אגרא דכלה פרשת ויחי בר"ה ויהיו ימי יעקב שני חיין, בא"ד כתב וז"ל, וי"ל עוד דהנה ידוע שהשבת קודש הוא הנותן חיות ליכות החול. והנה ימי אברהם היו קע"ה שנים, ממילא יעלו לחשבון [כ"ו] שנים שלימים של שבת, כי לכל שבע שנים שנה שלימה ימות השבת, וא"כ קע"ה שנים הם כ"ו שנים שבת,

מנין שם הוי' שהוא החסר מרת אברהם וכו' עכ"ל. ודבריו תמוהים שאם תחלק קע"ה שנים להיות כל שנת השבע נחשב לשבת לא יעלו רק לכ"ה שבתות ולא כ"ו שבתות, ואיך עולה בגימטריא מנין שם הוי' ב"ה.

משה דעמביצער
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגרה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציץ, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

הערות בענינים שונים
מהאברך המפואר החו"ב מו"ה זאב שמואל היללער הי"ד מווישניצא[1])

הרד"ק במלכים ב' (סי' ד' פסוק ז') בשם התוספתא, דאשת הנביא כשראתה שנעשה לה נס שאלה לנביא אם צריכה לעשר מהאי שמן או לא, ואמר לה דאין צריך לעשר כיון רמן ניסא הוא, עיי"ש. וי"ל הטעם בזה, דתנן בריש מס' מעשרות, כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל ונשמר וגרוליו מן הארץ חייב במעשרות. ובירושלמי שם, אמר רבי יוחנן בשם רבי סיסי, כתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך, דבר שהוא נזרע ומצמיח, יצאו כמהין ופטריות שאינן נזרעים ומצמיחות. וכתב הק"ע שם, לאפוקי הני שאין גידוליהן בא ע"י זריעה ואין נקראין זרע הארץ, וא"כ י"ל דכמו כן האי שמן דלא בא ע"י זריעה מש"ה אין צריך לעשרו[2]).

* * *

1) נולד בשנת תרס"ח בערך לאביו הרה"ח מו"ה אהרן דוד היללער מווישניצא. הי' תלמיד ותיק ומצויין בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף ווישניצא. הי' עמום בתורה, חריף ומפולפל, שקדן עצום, ובעל כשרון נעלה. נשא ונתן בפלפולה של תורה עם גדולי הדור. נדפסו אליו תשובות בשו"ת מנחת יחיאל ח"א סי' ט"ו, ובספר מנחת יחיאל-פרי העץ על יו"ד ח"ד בסופו סי' כ"ד, ובספר בית פנחס עמ"ס תמורה ח"ב סי' ל"ב ול"ב, אשר משם הועתקו הערות הללו. — בשנת תרצ"ב בערך נשא אשה מעיד ווישניצא. נהרג עקה"ש בשנות הזעם יחד עם ב"ב, ולא ידענו מתי ואיפה. הי"ד ותנצב"ה.

2) הגאון מוהריעב"ץ מעמדין זצ"ל בהנהותיו בגליון ספרו שו"ת שאילת יעבץ, הנדפס בקובץ מורי' בירושלים עיה"ק (טבת תשל"ה), הביא תוספתא זו, וכתב כי אשת חבר היתה ולא דיברה מהעדר ידיעה לגמרי, וכיון דספוקי מספקא לה, מכלל דרדיוח כזה שאינו מנידולי קרקע יש בו חיוב מעשר. — ועיין בשו"ת בית יצחק חיו"ד ח"א סי' פ"ד שהביא בשם חתנו הג"ר נתן לעווין אבר"ק רישא, שכ' הטעם דפטור ממעשר דלא הוי פרי הארץ, עיי"ש. ועיין עוד בשו"ת בנין צבי ח"א סי' נ"ח אות ד'.

הש"ך ביו"ד סי' ס"ט ס"ק מ"ב כתב בדעת המחבר דמסיח לפי תומו אינו נאמן רק בעדות אשה בלבד באשה שהעידה שמת בעלה אבל לא בשאר איסורים אפילו באיסור דרבנן. ולכאורה יש להקשות דהא הש"ך בסי' צ"ח ס"ק ב' כתב דהיכא דאיכא למיקם עלה דמילתא להטעימו לקפילא שפיר עכו"ם מסיח לפי תומו נאמן אפילו באיסור תורה, והרי גם בסי' ס"ט איכא למיקם עלה דמילתא, ואמאי כתב שם דמסל"ת אינו נאמן. וצריך לחלק דבסי' ס"ט דאיתחזק איסורא אין מסל"ת נאמן, משא"כ בסי' צ"ח דלא איתחזק איסורא אז נאמן אפילו באיסור תורה. (ועיי"ש בש"ך בסי' צ"ח).

* * *

בתוס' במס' ביצה (דף ה' ע"א) בד"ה הא לן, הקשו, וא"ת לר' יוסי דאמר בעירובין גבי שני ימים של ראש השנה נולדה בראשון אסורה בשני, והא ר' יוסי בא"י הוה לאחר חורבן וא"כ שתי קדושות הן ואמאי ביצה אסורה וכו' וכי תימא דהיינו לאחר חורבן והא רביצה אסורה לבני בבל דלדידהו קדושה אחת הן, זה אינו דר' יוסי הוא מארץ ישראל ונקיט מילתא בשביל בבל, ע"כ. ויש להעיר דהא שפיר יש לומר דאף דהוי בארץ ישראל אמר כן לתלמידיו שהיו מבבל, כדמצינו כן בתוס' שבת ט' ע"ב ד"ה הא לן, ובקידושין דף כ"ט ע"ב ד"ה הא לן.

קול קורא לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר ליסא בשנת תק"ן לפ"ק[1]

קול יללת תרועה ושברים, נריע במחנה העברים, קול בכי ונהי תמרורים, על שפיים נרים, לעורר לבב ישרים, לבא לעזרת ה' בגבורים.

מי יגור לנו אש אוכלה, מי יגור לנו מוקדי עולם, כן כלנו קדחו אש אזרו זיקות, ממרום שלח אש, והשליך תפארת ישראל, ולא זכר הרום רגליו ביום אפו, ויבער ביעקב אש להבה אכלה סביב, בחמה שפוכה ובזרוע נטוי', ביום הרביעי בעשרים לחדש סיון העבר, עבר כוס התרעלה, על קריתנו הגדולה והעליסה **ליסא**, ויאכל את מקנה קנינם ורכושם הרב, אהה! לא נשאר לנו

1) בס' מנחת כהן עמ"ס מנחות להג"ר יהודה כ"ץ מליסא בדף ה' ע"א מדפי הספר בסוף העמוד, מזכיר שריפה זו, וכתב שם, בעו"ה בעת שריפת קהלתנו ק"ק ליסא לא נשאר לי שריד ופליט מן חידושים על ש"ס ופוסקים, עכ"ל. גם בספר איגרות סופרים (מכתב ט') במכתבו של הגרעק"א זצ"ל, מזכיר שריפה זו, וכתב שם אחרי כי נהרס עיר ליסא והיתה למאכולת אש והי' כל הסתפקותי מוטלת על חותני הגביד נ"ע, עכ"ל. — בשבת שקלים שנת תקנ"ט נתחנך הביהכנ"ס הגדולה שנבנה מחדש בעיר ליסא.

בלתי אם גויתנו ואדמתנו, בהתעטף עלי נפשי את ה', זכרתי, ותבא אליך תפלתי, אל היכלי קדשך, אדברה במר רוחי, כי כבודי מעלי הפשיט, ויסר עטרת ראשי, המה מקדשי מעט ארבעה בתי כנסיות הגדולות, מלבד הקטנות, אשר חרבו, ושעריהן אכלו באש, והבית המדרש הגדול, תחתים שנים ושלישים, ממולאים ספרים כחפץ איש ואיש, יקרים ונחמדים מפז רב, באין ערוך למחירם, שמה נתנו אדירינו קול גדול ולא יסף, ויום ולילה לא ישבתו מעבור בתוכו, דרך מים רבים משברי ים התלמור ותבונת ה' ואשר הי' בבתי הנדיבים ותושבי העיר הזאת למכון שבתם, בספרים מספרים שונים, ער כי חדל לספר כי אין מספר, גם המה הי' לזפת בוערה, כל ספרי מאורנו וחיי רוחנו המה עזבנו, ויעלו בלפיד אש כלו בעשו כלו, אהה! אורי נסע ונגלה מני, אַתְּ תורת א־ל חי, חנרי שק אבל יחיד עשי לך, כי נגרע היום שבטך מעיר ואם בישראל.

מי יעלה בהר ה', ומי יקום במקום קדשו, עתה בעיר הזאת, העליזה מימי קדם קדמתה, דמתה לתמר קומתה, מלאה חכמים וסופרים, אשר הושם מהם בכל הארץ, נוטרי כרמים כרם ה' צבאות בית ישראל לשם ולתהלה, ההן המלך ה' צבאות דיבר, רדי ושבי על עפר, אין מרבץ לתורה, לרבץ תנים ובנות יענה, איך מעלה הלתת בבכי יעלו בו, איך ספרי קדש חבקו אשפתות והי' לאבק, ובתי תפלתנו, השמו למפלה, הנחי' את האבנים מערמות העפר והמה שרופות.

מי שמע כזאת, מי ראה כאלה, היוחל עיר ומלאה בחצי יום אחד, הנה סערת ה' חמה יצאה, וסער מתחולל וישפוך עלינו חמת אפו, ותלהטנו מסביב לכל עברינו כרגע, נהפכו נחלינו לזפת ועפרנו לגפרית, אהה! לפני זעם ה' מי עמד, ומי קם בחרון אפו, נשבר לבנו בקרבנו, רחפו כל עצמותינו, היינו כאיש שכור וכנבר עברו יין.

מי האמין לשמועתנו, ויד ה' על מי קשתה כמונו, מי השמיע כזאת מקדם, מאז הגידה, הלא בעצם היום, המשאת החלה לעלות מן העיר עמור עשן, והנה עלה כליל העיר השמימה, והיתה לשריפה מאכולת אש, כמעט כסרום היינו, לעמורה דמינו, לב נמס ופיק ברכים וחלחלה בכל מתנים, ופני כלנו קבצו פארור.

מי יתן איפוא ויכתבון מילי, מי יתן בספר ויחקו בכל גלילות תבל, להטות רוח נריבי עם ומחוקקיהם, לעמוד בפרץ בתת לכסף מוצא ובהרים תרומת ה' וקדשי הקדשים לפאר ולרומם בתי אלקינו, לכונן בית מדרשנו ולעשרו כמאז בספרים חשובים וספונים, למען יוכלו המשוטטים לבקש את דברי ה' לרות צמאונם, ולשבור רעבון נפשם, ודבר ה' היקר להם עתה יהי להם חזון נפרץ.

מי האיש החכם ויבן את זאת, הכתוב בספר הזה, ליראה את השם הנכבר והנורא, ולא ישים על לבו, להביא דבר ועצה הלום, לעשות לנו בתים, לשפוך שיח

תחנונים לה' אלקים ערב ובקר, אוי ואבוי! חודש ושבת קרוא מקרא לא נוכל, זולתי במתי מעט, כי צר לנו המקום אשר יעדנו לזעקת תפלתנו.

מי האיש החפץ חיים, ולא יחפוץ לתפוש זהב וכסף, לבנות בית מכון שבת, לפרשי מכמרת על פני מים, זה הים הגדול ורחב ידים, בתלמוד המביא לידי מעשים, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולשפוך את רוח ה' על יונקתינו, ולהחזיק יד משליכי חכה ביאר התורה, המה בחורי חמר ובעלי בתים רכי השנים, האמנים עלי תולע, יושבים ספנים וחשובים במקומות מושבותיהם, וישימו נפשם בכפם, ויכתתו את רגלם להתגורר בתוכנו, באהבתם את ה' ובאהבת התורה לשגות בה תמיד, הן שאבו מים בששון ממעיני הישועה וממעיני ההשפעה, אשר הי' לנו מקורים לא אכזבים, אם מפזור הנדיבים אשר בקרבנו, בהריק נשמי נדבתם מרי חורש בחדשו, בחגים ובמועדים, ואם מתנופות הנדבות אשר נדבו פתוחי הלב אשר ידעו לעשות צדקה וחסד, בהרימם סך עצום לשאת פרי מדור דור, וכל בני למודי ה' גדלו והצליחו לעשות ענף, להיות לגפן אדרת, יודעי דעת ומביני מדע, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', ועתה כי נסתמו המעינות שבו שרים, חפרו הבארות, כרום נדיבי עם, וישבו לשבת בצל התורה והעבודה, ולהעיר המוצאת אלוף, מראש ומקדם לכל דבר הקשה, ובני יצאוה והקימו על לארבע פאות, ובמעלות שבע יעלו, ערי' תאתה ובאה הממשלה הראשונה.

מי ומי ההולכים בתורת ה' ובמצותיו חפצים, לא ייטיבו חסדם לנחמנו, כי במה יזכה נער את ארחו, להסיר ממנו דרך שקר ולהתהלך ברחבה, אי' תופשי תורה, אי' שוקל, אי' סופר, הלא יפקד מקום מושבם ונשחת כלי מעשיהם, מעשה חרש וחשב, ואם בארזים נפלה שלהבת, ולא יכלו להגות באמרי שפר, באין להם מדור וספר, מה יעשו אזובי קיר, הקטנים הנבערים, עוד לא דעת ותבונה בהם, הם כפראים למדי מדבר, ועזובים ומשולחים לנפשותם, ברחובות החרבות, בכפרים ובעירות הקרובות, תחת כי טרם חשכו לנו הראת, הפקדו עליהם אנשים חכמים ונבונים, להשגיח על כל דרכיהם, אם לשבט ואם לחסד, המה בחנו מוריהם ומלמדיהם, וישלמו משכורתם כפי עבודתם, הן כל זאת אזלה מני, ונהרי חרב ויבש, אוי נא לנו כי חטאנו.

מי חכם ויבן אלה, נבון וידעם, ימהר ויחיש מעשה הצדקה, להכין בור ומקוה מים, לבנות בית מלון אורחים, ליסד מדור לאיש מכאובות וידוע חולי, ובית הקהל, ויתר צרכי ישראל המרובים, לצרכי הרבים, הן קצרה יד בני העיר הזאת, מעשות אחת מכל אלה, כי נגעה בנו יד ה', ושר־י המר לנו מאד, אהה! איך כלכל נוכל, עומס דלים ואביונים, אנשים נשים וטף אבודים מבלי לבוש, ואין כסות בקרה, נשבר מטה לחם, מזי רעב ולחומי רשף, אללי לי! איך אוכל לראות ברעה אשר ימצא אותם, וקרום אסון חלילה, בשבתם בחוסר ובכפן בימי הקור, בבודות

ובצרחים, במערות ובחוחים, והחזיקו שבע נשים בחדר פינת הגג, גם כל חולה וכל מכה נגש ולא יענה, ואין איש מאסף אותם הביתה, כי כלנו כצאן תעינו, איש לדרכו פנינו, יחד עשיר ואביון בכפרים ובעירות שונות, ואנה יפוצו אלה הצאן, בעירום ובחוסר כל, אל מי ינוסו ומאין נושיעם, המן הגורן או מן היקב, רואים אנחנו אותנו ברע ובצרה גדולה, איך יתאפקו המון רחמינו, מה נאמר ומה נדבר, לספר המון החברות היקרות, אשר הושתתו והוסדו בעיר הזאת, מעודה ועד היום הזה, להיות קרובים לנשברי לב, ולהושיע את דכאי רוח, איש איש כברכתו אשר ברכו ה', איך לא יחשכו הרואות בארובות בראות אחינו בצרת נפשם ואין עוזר למו.

מי שת בטוחות חכמה, גתן בלבנו להחריש ולהתאפק מרבר כל תפלה כל תחנה, למונע ולהמס לבב אחינו כל עוד לא שרנו תקוה לעשות ענבים, לא חסה עלינו עינינו, אמרנו הנה לאש נתנו לאכלה ותוכנו נחר, הנצלח, הנה בהיותנו תמים לא הצלחנו בכל התלאות אשר מצאתנו אף כי אש אכלתנו, ובזה עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו. אמנם עתה בשוב מלאכינו אשר שלחנו לפנינו, וא־ל שר־י נתן להם רחמים לפני מלכנו ושרינו, לתת לנו מחי' ולהעמיד חרבותינו, איש לאחיו יאמר חזק, ונפרש כפינו לקרובים ולרחוקים (אשר דאו כבודנו ושמעו שמע טובנו בהיותנו בנוים לתלפיות ולכבור ולתפארת בהלו נר התורה והחכמה על ראשנו) לקרוא נרבות, ולהשמיען ביהורה בכל מקומות מושבותיהם, באיי הים ויושבי קצות, להרים תרומת ה', ליסר יסודותינו בהררי קודש, לחיות אבני נזר ואבני קודש השרופות, וכל אשר תמצא ידכם לעשות בכוחכם, עשו, כי הנה אנחנו בונים בתים לשם ה' ומי בנו יעצר כח לבנותם, אחרי כי כשל כח הסבל.

מי בכם יאזין זאת, יקשיב וישמע את כל הכתוב אלינו לטובה, מפי המלך והיושבים ראשונה במלכות, ויתר מהמה התחסר לנו ארונינו השר הרוכם יר"ה, הלא תרעו, הלא תשמעו, הלא הוגד לנו מראש לכם, כי חופש ניתן לנו ובמקל נועם ינחנו, לחזק ידים רפות ולאמץ ברכים כושלות, שברו עול נתקו מוסרות, ולא ישית לב לחילנו לפסוג ארמנותינו.

מי מכם בית יעקב הנקראים בשם ישראל, יתאפק המון רחמיו עלינו, אם בני נכר אשר לא מבני ישראל המה, נתנו יר לבנות הריסותינו, נתנו עריהם ויצרקו ויאמרו, לראותנו כתר אנשי המעלה ונכברי ארץ, וחסר ורחמים עשו אתנו, (לא במחיר ולא בשוחר), על כן לא נכלמתי, שמתי פני כחלמיש, וארע כי לא אבוש בשערי ישראל.

מי האיש הירא ורך הלבב, ולא תהי' אזנו קשבת ועיניו פתוחות לשמוע אל תפלת עברי ה' החפצים להחל בעבודת בתי אלקים, ובתורה ובמצוה לדרוש בכל

לבבם ובכל נפשם, הן ציר בנוים שלוח, לאנשים כנילם, מאומנים לאומנים, מסוחרים לסוחרים, ויאספו כסף לרוב, ואף כי אנחנו המתחזקים בעד ה' ובעד עמו, וחלילה לנו למעול מעל ולחטוא בקרשי ה', מהכסף המובא מכל שארית ישראל, הקרש הקרשנו את הכסף לה' זכרו זאת והתאוששו, להניף נרבות חשובות, הכל לרב הביאו, תנו נא קול, להביא לה' משאת, לפי ערך ההוצאה המרובה, ויקרת המחשבה, והמלאכה החשובה, למלאות החרבה.

שמעו נא קציני יעקב וראשי ישראל, אם עליכם טוב, ומן ה' אלקינו נפרצה, ורבים יביאו לה' מנחה מכל המרינות, כל נרולי עיר הנדולה, יעוררו את יושבי המחוז במושבותם לסביבותם, ומקבוצת האלה יראו לשלוח בצדקתם את תשורתם על ידי התחלפות אנרות מסחרם, שיניע הכסף המובא לק"ק ברלין או לק"ק ברעסלויא, אשר ראשי אלפי רוזני פו"מ והנאונים המפורסמים אב"ד יצ"ו, המה העמיסו עליהם בחסרם להתעסק בזה, לאשר המה סמוכים אלינו ונקל עלינו שיהי' ממוצעים לקבל הנרבות ולקבצם יחד ולהניעם עדינו.

מעוזי אחינו בני ישראל ומשכיליהם, אל תהיו נא אחרונים להושיב אותנו על מושבנו כפעם בפעם, ברצות ה' דרכנו נחל במלאכתנו, כאשר יחלוף הנשם, ולמען תהי' אז המלאכה נכונה, נכון להכין בימי הסתיו, אבני מחצב, ועצים למחברות ולקורות, ולכל מעשה הבתים, ואת אשר תתנדבו לנשברי לב, העטופים ברעב בראש כל חוצות, היו נכונים להוביל מהר אלינו, כי בעונותינו, מעיר מתים ינאקו, ורבו חללי רעב ברחובות קרי', נשמו בחוצות, באין להם מקום ללון, כמה נפשות חולות יתנגשו יחד במערה אחת קטנה, רעבים גם צמאים נפש בהם תתעטף, וחיי כמה מאות נפשות תלוים להם מנגר, וכבר עורם כתנור נכמרו מפני זלעפות רעב, ואיך יעמדו לפני הקרח הנורא, אהה, זעקת שבר אעוררה.

ה' אלקים, אתה החילות להראות את עבריך נורל חסרך, ולא כלית רחמיך ביום הזעם, ושמת פרות בין רכושנו לנפשותנו, לא ננעה מכות האש אל עצמינו ואל בשרנו, ולא נפקר מאתנו איש למקטן ועד נרול, וגם נטית בחסרך את לב מלכנו ושרינו עלינו לטובה, כן תבצע נא להפליא חסרך, הטה לבב נריבי עם, להזיל עלינו קול ברכותם, אמץ לב מנהיני עיר ועיר, בכל מקומות מושבותם, לצאת ולבוא לפנינו, לקח ממכריהם ומרעיהם, ומאת כל אשר ידבנו לבו את תרומתנו, וישלחוה אל אחת המקומות מראשי המאספים האמורים בזה, אמור לצפון תני, ולתימן אל תכלאי, הביאו בני מרחוק, ובנותי מקצה הארץ, להפרות ישע ולהצמיח צרקה, החי' העצמות היבשות ויקומו על רנלם, ובתי קורש על נרלם, ולהעיר תאמר, תושב, ולהרסותינו, תבנינה, וחרבותי' תקומם, ה' לאורך ימים.

ואתם שארית נפוצות יהורה, יהי נועם ה' עליכם, שוב ושבר לא יקרב באהליכם, בקריות מעוזכם לעד תשכונו בטח ושאנן, עד ארמון יכונן, ותחז בציון עיננו.

אלה רברי ראשי מנהיגי העדה, הנוערה החדרה והשקדה, להעמיד נחלת שפרה עלי' ליסא, אלקים יכוננה עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים, לסדר ולפרט, השופכת שיח בלב נשבר, בהקהל את הקהל, ביום הרביעי בשבת, בשמנה ימים לירח טבת, קרית חנה דוד, עטרת תפארתנו הגאון החסיד המפורסם אדמ"ו אב"ד ור"מ נ"י, והרבנים המובהקים ב"ד הצדק והיפה, חותמים בידים רפות מצפים לתשועת ה', יגן עליהם כצפרים עפות.

דוד הוא הק' טעבל מבראד[2])

דוד טעבלא במוהר"ם זצלה"ה[3])

הק' חיים במוהרר"ן ז"ל מליסא

הק' צבי הירש בהגאון החסיד מהררי"ל זצוק"ל ברלין

הק' יצחק אייצק ברא"פ ז"ל — **ונאום הק' ליב ברב"ס**

ונאום הק' יאקב בר"ל — **ונאום הק' מאיר בר"א**

ונאום הק' דוד פוזנר — **ונאום הק' יצחק איצק בר"א**

ונאום הק' רפאל זלאטאווי — **ונאום הק' יודא בר"א המבורג**

מכתב אלופים רוזנים קצינים פו"מ יצ"ו, והרב הגאון אב"ד דק"ק בערלין והמדינה יצ"ו

עם היות כי המפורסמים אינו צריך ראי', וכבר נודע בארץ מרחק מן השריפה אשר שרף ה' בעיר ואם בישראל ק"ק הנ"ל, וכל האמור עם הספר בוודאי צריך חיזוק, לחזק את בדק בית ה' ההרום, ולהיות מעיר לעזור לנפשות עניים אומללים להשיבם אל נוויהם, מ"מ להיות העיר הזאת קרובה אלינו ונפשינו יודעת ואזנינו שומעת יום יום צרת נפשם, לא נוכל להתעלם, מלבד אשר קבלנו עלינו לעשות עמהם בטובה ככל אשר תשיג ירינו בעז"ה, להיות להם עוד לפה ולמליץ לפני אחינו בני ישראל הרחוקים והקרובים במכסת הנפשות הנגשות אל ה', המה יביאו את מנחתם כברכת ידם לה', ועלינו להביא את כל זהב הנדבה ליד העומדים על הפקודים מק"ק הנ"ל, להחיות לב נרכאים ולחזק את בדק בית ה'.

הכ"ד המרבדים בצדקה, יום א' ד' שבט תקנ"א לפ"ק, פה ק"ק ברלין יע"א.

הק' צבי הירש[4])

רניאל ברלין — **הק' יעקב צבי** — **ליפמן בר"מ הלוי** — **אייזק רעפויא** — **הק' צבי הירש בר"נ**

---

2) הוא הגאון מוה"ר דוד טעבל אבד"ק ליסא זצ"ל. ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד ז'.

3) הוא הגאון מוה"ר דוד טעבלא זיקעל מגרייריץ ראש הריינים בליסא. — יש תשובות אליו בשו"ת רעק"א ח"א סי' נ"ו ובח"ב סי' ל"ו, ועוד. — וראוי להעיר, שרבים טועים ומחליפים שני רבנים הללו, מאחר ששמותיהם שווין ושימשו בעיר ליסא בזמן אחד. (עיין לדוגמא בשו"ת בית מאיר עמוד ס' בהג"ה מתחת לקו). והנכון הוא, שהראשון שימש כאב"ד, והוא בנו של הגאון מוה"ר נתן נטע אבד"ק בראר, והשני שימש כריין, והוא בנו של הנ"ר מרדכי מנרייריץ.

4) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' י"א עמוד מ"נ.

צילום השאלה מהגאון מוה"ר חנני' ממונצוליצי זצ"ל עם תשובת הגאון המקובל הרמ"ץ מפאנו זצ"ל שנדפסה לעיל עמוד ח"ט.

תעודות וסמיכות

מב.

ב"ה.

הן כל יקר ראתה עיני קונטרס התעוררת התפלה מאדם גדול וקדוש אשר העתיק הרבני המופלג החסיד מו"ה חיים יהושע נ"י סת"ם מק' ליסקא מדינת אונגרין ורצונו להעלות על מכבש הדפוס להפיץ ע"פ תבל למען לעורר לבב ישראל אל הרנה ואל התפלה וכוונתו לטובה לזכות הרבים, לזאת הנני לחזקת ידי מוכ"ז בהרפסת קונטרס הזה ואומר לפעלא טבא יישר חילו כי יהי' לתועלת רבים וכן שלמים ומצוה רבה לתמכו ולסעדו ולקנות ממנו קונ' הלזה בכסף מלא למען יראה שכר טוב בעמלו ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב ולא ישינו גבולו להדפיסו שנית עד חמשה שנים מעת צאתו מהדפוס.

דברי הבעה"ח יום נ' לסדר באר חפרוה שרים תרנ"ד לפ"ק.

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם[1])

מג.

ב"ה. נ' לסדר בריתי שלו' שנת נאד"ר בקד"ש, ברעזן.

> הנני נוטה כנהר שלו' וברכה שמורה וערוכה לכבוד יר"נ ה"ה הרב הגאון החריף ובקי, משנתו זך ונקי, כש"ת מו"ה חיים יצחק ירוחם נ"י אבד"ק לימאנאב יצ"ו[2]).

אחדש"ה כמשפט. הנני בזה לתשובת מכתבו אשר דרוש דרש ממני לשלוח לו תעודה ולהגיד לאדם מה שיחו, אחרי רואי תכריך כתבים אשר שלח אלי ותוכם רצוף אהבה כמה מתשובותיו וחידושיו בהלכה ואגדה, ובהנוגע להלכה למעשה. וכאשר שמתי עיני בהם ראיתיו מנגח צפונה ונגבה בכל פינות ומחנות הש"ס וראשונים ואחרונים, וידיו רב לו להעלות פנינים יקרים מחמדי עין ולב, ובעומק עיונו יצלול במים אדירים משברי ים התלמוד והפוסקים לבאר כשמלה כל הלכה

---

1) הוא הגה"ק משינאווא זצ"ל. — מכתב זה שלח אלינו ידידנו הרב שלמה געשטעטנער שליט"א ראש הכולל פנים מאירות בירושלים עיה"ק והגיע אליו ע"י חותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר נפתלי הלברשטאם שליט"א האדמו"ר ממשאקאווע בירושלים עיה"ק. ישאו ברכה מאת ד'.

2) נולד בעיר מעליץ ביום י"א חשון שנת תרכ"ה לאביו מוה"ר שרגא זאב ירוחם. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר נפתלי צבי גאלדבערג זצ"ל ראבד"ק טארנא מח"ס בית לוי. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר נתן גאלדבערג זצ"ל אבד"ק לימאנאוו. רגיל הי' להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל. שימש זמן קצר כאבד"ק לימאנוב, ומשם נתמנה בשנת תרס"ז לאבד"ק אלטשטאדט, ולאחר מלחמת העולם הראשונה נתיישב בעיר וויען. הי' ממיוחדי גדולי דורו. נדפס ממנו שו"ת ברכת יצחק, וס' ברכת חיים, תשובות וחידושים. נלב"ע בעיר סאמבור ביום ג' רחוה"מ סוכות י"ט תשרי שנת תש"ג לפ"ק, ושם מנ"כ.

עמומה להאירה מתוך חשכה, ככל רבנים המובהקים גדולי ישראל, והוראותיו כעמד נקי, זאת לא זאת, כי עיני חזו כי הוא גם נאה דורש באגדות ומדרשים למשוך לב כמים לבאר דברי חכמים וחידותם בשיחות עריבות ונעימות יפות ומנופות, ובלשון חכמים מרפא, וכתר רבנות גדולה הולמתו ולהעלותו על במתי רום לנשאו ולהדרו בהוד והדר, ויקרא שמו בישראל ראש לאלפי ישראל, ובין שרי אלפים להיות נמנה, ואז ימצא חיל להגדיל תורה ולהאדירה, ושוחרי תושי׳ אליו ידרושון, ובצלו יחסיון ויתלוננו כל מבקשי תורה וידאת ד׳.

והנני חותם בברכה המשולשת ברכת ניני אהרן יאר ד׳ פניו אלי׳ וירום קרנו בכבוד ולשמחת לב כל יראי ד׳ והוגי דת האמת.

הק׳ שלום מרדכי הכהן אבר״ק הנ״ל[3])

מד.

בעזה״י. סטרי בשבעה ימים לחודש תמוז תרס״א לפ״ק.

ברכות שמים מעל תחולנה עלי ראש כבוד ידידי הרב הגאון חריף ובקי בכל חררי תורה ירא ושלם כש״מ חיים יצחק ירוחם נ״י אבר״ק לימאנאוו יצ״ו.

יקרת מכתבו הגיעני לנכון. והנה ענותו תרבני בשחרו את פני כי אכתוב ידי לו בסהדותא דילי תעודה בישראל בתור סמיכת זקנים לדון ולהורות את החוקים ואת התורות. האמנם יפלא בעיני למה זה ירגוש ממני כזאת אחרי אשר כבר הוחזקה הוראתו בקרושה, ומה זו סמיכה על רב מובהק כמוהו שנודע טבעו בעולם בין התלמידי חכמים המצויינים שעושים ציצים ופרחים לתורה, משיבי מלחמה שערה, והלא המפורסים אין צריך ראי׳, אולם רצונו של אדם זהו כבודו, ושפתי לא אכלא מהביע תהלתו בקהל רב ולהודיע חזותו לרבים, כי ידעתיו אשר ברך ר׳ את יצחק למצוא מאה שערים בתורה ובחכמה, לבו לב חריף, ועין זכרונו, כעין אֵיָה, כעין הבדולח, בכל בית נטית [נמאת?] ההלכה נאמן הוא, וכל רז בהוראה לא אנס לי׳, אף גם ידיו רב לו להבין במקרא בשום שכל וטוב טעם ודעת, ורוחו מרחפת על פני מים אדירים בפלפול ובאגדה לדרשם כמין חומר, ולכלכל דבריו במשפט, וחן הוצק בשפתותיו, כי על כן בשבטי ישראל אוריע נאמנה אשר כל מן דין סמוכו לנא, איהו נאה וגולתי׳ יאה, דלביש מרא ילבש מרא, וכראי והנון הוא לכהן פאר הרבנות בישראל וליתובי ברישא גם בקהילה גדולה שבגדולות, ואשרי העדה אשר תשימהו אלוף לראשה, מישרים ישפוט בשערים, ידין עמו בצרק, ירעם במקל נועם ובתבונות כפיו ינחם על מבועי התורה והידאה רוח חכמים וחסירים תנוח ממנו, כצנה רצון יעטרוהו, ויתענגו על דב טובו, ישתו בצמא את דבריו ויתחממו לקראת אור תורתו וחכמתו הבהיר. יהי׳ ד׳ עמו על מי

---

3) הוא הגאון בעל שו״ת מהרש״ם זצ״ל אבר״ק ברעזאן. — תעודה זו והבאה אחרי הגיעו אלינו מאת ידידנו הנגיד החסיד הנכבד מו״ה **אברהם אביש זאב הירש** נ״י. יתברך ממעון הברכות, בכל מיני ישועות.

מנוחות ינהלהו ועל במתי ארץ ירכיבהו, יעמוד לנס בתוך עם סגולה, לשם ולתפארת ולתהלה, כארז בלבנון ישגא יציץ ויפרח והי׳ לברכה בקרב ישראל.

כעתירת וברכת המדבר לכבוד התודה ולומרי,

הק׳ ארי׳ ליבוש הלוי איש הורוויץ אב״ד דפ״ק והגליל יע״א[4])

4) הוא הגאון בעל שו״ת הרי בשמים זצ״ל אבד״ק סטריא וסטאניסלאב.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר׳ **אברהם מרדכי סאפרין** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **אהרן הלוי אלבוים** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **אהרן יחיאל הלוי בארנשטיין** נ״י להולדת הבן

להרב **אלי׳ חיים קארלבאך** נ״י מלאנג איילאנד להולדת הנכד

להנה״ח מו״ה **דוב בערל פורסט** נ״י מטאראנטא להולדת הנכד

להאברך היקר ר׳ **חיים שפריי** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **חיים יעקב הלברשטאם** נ״י נכד כ״ק אדמו״ר מוהר״ש זצוק״ל להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **חיים יצחק שלמה ברוק** נ״י ממאנסי להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **יוסף חיימפעלד** נ״י מטאראנטא להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **יצחק פינטער** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **ישראל מינצער** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **ישעשכר דוב הכהן וויים** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **מאיר רייכבערג** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **מרדכי יצחק הלוי פאזנער** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **פסח הלוי מיללער** נ״י להולדת הבן

להנה״ח מו״ה **צבי ציטראנענבוים** נ״י להולדת הנכד

להאברך היקר ר׳ **שלמה זלמן גוטטער** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ **שלמה צבי הלוי שלעפעריג** נ״י להולדת הבן

להאברך היקר ד׳ **שמואל פערלמאן** נ״י מקרית באבוב להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש״ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט״א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **איתמר (ברי"ד) לייפער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **זאב ישראל הכהן כ"ץ** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יוחאי כהן** נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **מרדכי גאלדבערג** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **משה יהודה ליב רייך** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ניסן** (ב"ר קלמן) **לעזער** נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולרוות מהן רב נחת ועונג אכי"ר

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **צבי אלישע גרינבערג** נ"י מקרית באבוב ולחותנו הנה"ח מו"ה **יוסף קורין** נ"י מקרית באבוב לנישואי בתו־נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה **שלמה גוטטעער** נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' **משה אליעזר גריפעל** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' **שלמה קליינמאן** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אברהם ריינהאלד** נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה **זברי' ריינהאלד** נ"י לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלה כמר **ארי' ליב** נ"י תלמידי ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **אהרן אייזענבערג** נ"י מקרית באבוב לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **בנימין זאב פירסט** נ"י מלונדון לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **שלום יוסף יהודה** נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
להנה"ח מו"ה **העניך צעהנווירטה** נ"י מקרית באבוב לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **חיים צבי** נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה **משה דוד מאנדלבוים** נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **חיים צבי** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **מרדכי בלויא** נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **יהונתן בנימין** נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר **אהרן שטאהל** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר **חנני' אהרן הלוי גאלוב** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר **יהושע פאקשער** נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר **יואל קלאנג** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Simcha Graphic Associates

נא לבקש רחמים גדולים
עבור ידידנו היקר והחשוב
ר' שלום בן שרה ווינרייך יחי'
שנפל פתע למשכב במחלה קשה ר"ל
ונזקק לישועה ולרחמים מרובים
ה' ישלח דברו וירפאהו בתוך שאר חולי ישראל, אמן.

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

D

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

הרבני הנגיד החסיד הנכבד והמפואר

נריב ושוע

מו"ה אליהו במו"ה משה יעקב שארף ע"ה

נפטר ביום ח' לחודש שבט שנת תש"מ לפ"ק

האשה החשובה והנכבדה

מרת שרה בת מו"ה אלכסנדר זיסקינד פרייא ע"ה

נפטרה ביום כ"ו לחודש מנחם־אב שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בניהם,

אשר ישעי' שארף

יהודה ליבוש שארף

שלמה שארף

דוד שארף

מזכרת נצח

הקובץ הזה נדפס לעילוי נשמת

אבי מורי מו"ה שלום במו"ה משה לעזער ע"ה הי"ד
נהרג עק"ה באושוויץ ביום ח' חשון שנת תש"ד לפ"ק
אמי מורתי מרת פרירא מינדל בת מו"ה איתמר נאלדבלום ע"ה הי"ד
נהרגה עקה"ש באושוויץ ביום עשרה בטבת שנת תש"ד לפ"ק
אחי הב' יצחק במו"ה שלום ע"ה הי"ד
נהרג עקה"ש באושוויץ ביום ח' חשון שנת תש"ד לפ"ק
אחותי הבתולה שרה איטא בת מו"ה שלום ע"ה הי"ד
נהרגה עקה"ש בשעבניא ביום כ"ב אלול שנת תש"ג לפ"ק
אחי הב' יונה במו"ה שלום ע"ה הי"ד
נהרג עקה"ש בבאכניץ סוף חודש אלול שנת תש"ג לפ"ק
חותני מו"ה אברהם אהרן במו"ה גבריאל יוסף שעכטר ע"ה הי"ד
נפטר במחנה קויפערינג ביום י"א אדר שנת תש"ה לפ"ק
חותנתי מרת רחל פערל בת מו"ה ישכר בעריש אורנשטיין ע"ה הי"ד
נהרגה עקה"ש באושוויץ ביום י"ד סיון שנת תש"ד לפ"ק
יחד עם בני', ובנותי', שרה קריינדיל, שלמה זלמן אליעזר,
רבקה דבורה, פרירא, ריזל, ע"ה הי"ד
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם וחתנם,
ניסן לעזער ומשפחתו

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
האשה החשובה
מרת שיינדיל בת מוה"ר יששכר ע"ה
וועבער
נפטרה ביום כ' לחודש שבט שנת תשכ"ז לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חתנה,
אברהם אהרן לעזער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת משפטים

ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע. הנה מבואר בהקדמת ספר הזוה"ק (דף א' ע"א) עה"פ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו (שיר השירים ב'), נשמע דא יום ששי רכתיב נעשה אדם דהוה עתיד למקדם עשי' לשמיעה רכתיב הכא נעשה אדם, וכתיב התם נעשה ונשמע. וררי הזוה"ק צריכים ביאור.

ומתחלה נשים לב להבין בטעם שאמר הקב"ה בבריאת האדם, נעשה אדם, בלשון רבים, ודברי חכמז"ל ידועים, וי"ל עור בזה, דהנה בעל העקרים הקשה מדוע ביצירת כל בעלי חיים נאמר בהם כי טוב וביצירת האדם לא נאמר בו כי טוב. ויתכן לומר בזה, עפ"י דברי האבודרהם שכתב הטעם שאומרים בעת שמלין התינוק, הודו לד' כי טוב, עפ"י אמרם ז"ל (סוטה דף י"ב ע"א) ותרא אותו כי טוב הוא, מלמד שנולד מהול, הרי דטוב מרמז על המילה, לכן אומרים הודו לד' כי טוב. ויש להוסיף תבלין על דבריו וליתן טעם במה שאנו כופלים ואומרים שתי פעמים הודו לד' כי טוב, דהנה אמרו במדרש רבה בפרשתן גבי עקילס הגר שרצה להתגייר ואמר לו אדריינוס המלך לך ולמד תורתן ואל תמול, אמר לו עקילס, אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל, וכן הוא בזוה"ק פ' ויחי עה"פ בסורם אל תבא נפשי, ר"א פתח ואמר סור ר' ליראיו, רזא עילאה דאורייתא לא יהיב קוב"ה אלא לאילון דחלא חמאה ומאן איהו רזא עילאה דאורייתא הוי אימא רא את קיימא קדישא דאקרי סור ד' ברית קודש.

המורם מזה שמי שאינו נימול אי אפשר לו להתעסק בתורת ד', והטעם בזה עפי"ד הרמב"ם במורה נבוכים דטעם מצות מילה הוא כדי להחליש כח התאוה, וכן אי' בזוה"ק, דמצות מילה היא להתיש כח הסט"א לאעברא זוהמא דערלתא, וכד איתגזר, נשמתא קדישא אתאחידא ביי', עכ"ל. ובזה יש להבין מה שהקשו המפרשים למה נשתנית מצות מילה מכל מצות שבתורה שאין החיוב לקיימן עד שיגיע לבן י"ג שנים, ומצות מילה היא להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בעודו תינוק בן שמונת ימים, ולכאורה מוטב הי' שיקיים המצוה בהיותו בן י"ג שנים ויהי' כבר בר דעת. אמנם לפי האמור יש לומר דרצונו ית"ש הוא שיהא התינוק מושרש ומוטבע מיד בקדושה להסיר הזוהמא והערלה ושיחתם באות ברית קודש עוד קודם שיתחיל אביו ללמדו תורה, כי לימוד התוה"ק צריכה להיות בקדושה ובטהרה, ואם לא היו מסירין ממנו הערלה והזוהמא תיכף, לא הי' באפשרות שהלימוד יהי' על טהרת הקודש, ולימוד התורה במחשבות פגומות הולך לסט"א ח"ו.

ובזה אמרתי לפרש כוונת המדרש תנחומא בפ' לך, שאל אנריפס המלך את ר' אליעזר וכי מאחר שהקב"ה חיבב את המילה למה לא נתנה בעשרת הדברות, אמר לי' קודם עשרת הדברות הזהיר עלי' שנא' ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו'. ולכאורה אינו מובן תשובתו של ר' אליעזר, דעריין הקושיא במקומה עומדת דאם חביבה היא מצות מילה, מהראוי הי' לצוות עלי' בעשרת הדברות. ולהאמור יובן שפיר תשובתו של ר' אליעזר, דאעפ"י שחיבב הקב"ה מצות מילה, עכ"ז בהכרח הי' להזהיר עלי' קודם מתן תורה, כי אי אפשר

לבוא בברית התורה כי אם אחר הסרת הערלה והזוהמא להתאחיד בקדושה, ורק אז זוכין ללמוד התוה"ק בקדושה ובטהרה כראוי, ועל זה הביא הפסוק, ועתה אם שמוע תשמעו, אז בתחלה, ושמרתם את בריתי וגו'.

ולפי"ז יובן היטב הטעם שבעת מצות מילה כופלים ואומרים ב' פעמים הודו לד' כי טוב, דבפעם הראשונה אומרים הודו לד' כי טוב על מצות מילה שנקראת טוב כדברי האבודרהם הנ"ל, ואחד שכבר נימול הרי נעשה ראוי ללמוד התוה"ק שנקראת ג"כ טוב כאוז"ל (ברכות ה' ע"א) אין טוב אלא תורה שנא' כי לקח טוב נתתי לכם וגו', ולכן כופלין שנית ואומרים הודו לד' כי טוב, כי טובים השנים, וחדא באידך סביך. — ויש להעמים זאת הכוונה במה שאומרים הקהל אחר ברכת להכניסו, כשם שנכנם לברית כן יכנם לתורה ולחופה ולמעש"ט, דאחד שזכה ליכנם בברית מילה יוכל ליכנם בברית התורה, וכנ"ל.

ומעתה יתורץ שפיר קושית העקדים למה לא נאמר ביצירת האדם כי טוב, שביצירתו ובהוולדו בערלתו לא שייך לאמר כי טוב עד עת המולו, כי כל דבר שלא נגמר לא שייך בו לשון טוב, וכפידש"י בריש פ' בראשית דמה"ט לא נאמר כי טוב ביום השני, לפי שלא נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, ודבר שלא נגמר אינו במילואו וטובו. והרי אמרו בנמ' (נדרים ל"א ע"ב) גדולה מילה שכל מצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל, וביאר הרמב"ם במורה נבוכים שהמילה היא השלמת המדות, לכן לא נאמר ביצירת האדם כי טוב, כל עוד שלא נגמרה ונשלמה בריאתו.

ומעתה יבוא על נכון מה שאמר הקב"ה בבריאת האדם, נעשה אדם בלשון רבים, דהנה איתא בסודי רזא הובא בילקוט ראובני, דמי שאינו נימול לא נקרא אדם שנא' (ישעי' נ"ו ב') ובן אדם יחזיק בה, ולכן נאמר נעשה אדם בלשון רבים, דהיינו כביכול ביצירתו והאדם בהמולו, יחד משלימים בריאת האדם. ויש להעמים זאת הכוונה בדברי התיקוני זוהר (תיקון מ"ו) נעשה אדם, פקודא דא למגזר ית גיזרא למהוי בצלמנו בגזירו דערלה כרמותנו בפריעה, והבן. ועפי"ז יובן מאליו מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, שהרי תיבת נעשה רומז על מצות מילה כאמור, וכבר נתבאר ראי אפשר לזכות לאור התורה כדאוי זולת אם קיים כבר מצות מילה, ולכן שפיר אמרו ישראל נעשה ונשמע, שקודם נקיים מצות מילה, ואח"כ נהי' מוכנים לשמוע עשרת הדברות, וכתשובת ר' אליעזר במדרש תנחומא הנ"ל בכוונת הפסוק ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, ושמרתם את בריתי.

ומעתה עלה נעלה לפרש דברי הזוה"ק המוצב בראש דברינו, דהנה על רישא דקרא עת הזמיר הגיע, אמרו בזוה"ק בפ' וידא (דף צ"ט ע"ב) דקאי על מצות מילה, וע"ז ממשיך הכתוב וקול התור נשמע, התו"ר אותיות תורה, דרק אחר מצות מילה זוכין לקול התורה. וזה י"ל בכוונת הזוה"ק נשמע דא יום הששי דכתיב בי' נעשה אדם, אשד כבר נתפרש הטעם על אומרו בלשון רבים דקאי על מצות מילה כנ"ל, וממשיך הזוה"ק, דעתיד להקדים נעשה לנשמע, הוא על הכוונה הנ"ל, כי רק אם מקדימים מצות מילה המדומז בתיבת נעשה, זוכין להבין דבדי התוה"ק המדומז בתיבת נשמע.

פלפול נחמד במס' בבא מציעא דף ט"ו ע"ב

מהגאון מוה"ר יהודה ליב קארלבורג זצ"ל אבד"ק קרעפעלד[1]

איתא במס' בבא מציעא דף ט"ו ע"ב בעא מיני' שמואל מרב, חזר ולקחה מבעלים ראשונים מהו אמר לי' מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו וכו', פשיטא זבנה אורתה ויהבה במתנה לאו לאוקמי קמי לוקח קא בעי נפלה לי' בירושה ירושה ממילא הויא ולאו איהו קא טרח אבתרה וכו' יהבה נהלי' במתנה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מתנה כירושה דהא ממילא, וחד אמר מתנה כמכר דאי לאו דטרח וארצי קמי' לא הוה יהיב לי' מתנה להכי טרח וארצי קמי' כי היכא דליקום בהימנותי', ע"כ הגמרא. וכתב הרא"ש, והלכתא כרבינא לקולא ולא מפקינן ממונא מחזקת הגזלן ועל הלוקח להביא דאי' שנתכון הגזלן להעמידה בידו, אבל הרמב"ם כתב בפ' ט' מהלכות גזלה הלכה י"ג נתנוהו הבעלים לגזלן מתנה קנאה לוקח שאלו לא טרח לבעלים לא נתנו לו מתנה ומפני זה טרח כדי שיזכה בה בדין ויעמוד בנאמנותו ותתקיים ביד הלוקח. ודבריו תמוהים דהא קי"ל בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא (כמבואר בחולין דף צ"ג ע"ב) א"כ הי"ל לפסוק כרבינא דאמר מתנה כירושה רלא מפקינן ממונא מיד הגזלן שהוא המוחזק, ועיין מגיד משנה וכסף משנה שנרחקו לישב דבריו.

ונ"ל דהרמב"ם הוכיח דע"כ הכא בתר לוקח אזלינן שהוא הנתבע אע"פ שאין חזקת הלוקח חזקה, דשטרי' חספא בעלמא הוי, ומש"ה פסק כמ"ד מתנה כמכר דהוי"ל קולא ללוקח. דאיתא במס' מגילה דף כ"ו ע"ב אמר רבא האי בי כנישתא חלופה וזבונה שרי (פירש"י חלה קדושתו על החלוף או על הדמים והוא יצא מן קדושתו ושרי להשתמש בו) אגורה ומשכונה אסור מאי טעמא בקדושתי' קאי וכו', מתנה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר וחד שרי, מאן דאמר בהאי תפקע קדושתה, ומאן דשרי אי לאו דהוה להו הנאה מיני' לא הוה יהיב לי' הדר הו"ל מתנה כזביני. והקשה שם הגאון בעל טורי אבן ז"ל למאי דקי"ל דבכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא, א"כ רב אחא דמחמיר בכל מקום ע"כ ס"ל בסוגיא דמגילה מתנה לאו כמכר ואסור, ובסוגיא דב"מ בע"כ רב אחא הוא דקאמר מתנה כמכר וקנה הלוקח דהוי"ל חומרא לגזלן המוחזק דחומרא בדיני ממונות הוי להוציא ממון מיד המוחזק, וה"נ קשה אדרבינא, דהא רבינא דמיקל בכל מקום בע"כ אמר בסוגיא דמגילה מתנה כמכר לקולא ושרי, ובסוגיא דב"מ דאי אמרינן מתנה כמכר הוי חומרא לגזלן המוחזק בע"כ דרבינא הוא דאמר מתנה לאו כמכר אלא כירושה דממילא ולא מפקינן ממונא מגזלן, והשתא קשיא דרב אחא אדרב אחא, וקשיא דרבינא אדרבינא, ע"כ קושית הגאון הנ"ל, ולא מצא מענה.

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"א. — פלפול הלז הגיע לידינו מאת ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

והנה מה שהקשה הגאון ז"ל דרב אחא אדרב אחא יש לאל ידי לדחות, דהא דקאמר ר"א בסוגיא דב"מ מתנה כמכר, היינו משום דלא בעינן אלא גלוי דעתא בעלמא דנתכוון להעמיד השדה ביד הלוקח ובטדחא בעלמא סגי, משא"כ בההיא דמגילה דבעינן מידי דאית בי' מששא כדי שתחול עליו הקדושה ס"ל לרב אחא דטדחא בעלמא לא סגי להפקיע קדושת בה"כ, אבל מה שהקשה דרבינא אדרבינא וראי קושיא היא, דרבינא מיקל בההיא דמגילה וקאמר מתנה כמכר משום דהקדושה חלה על אותה הנאה שקבלו אנשי העיר חלף מתנת בה"כ, א"כ כ"ש שהי' לו לומר בההיא דבבא מציעא מתנה כמכר דלא בעינן אלא גלוי דעתא בעלמא, והיכי קאמר מתנה כירושה דממילא ולא קנה לוקח. מיהו נראה דמה שהקשה הגאון ז"ל דרב אחא אדרב אחא נמי קושיא היא, דהתם נמי הנאה כל דהו סגי, ומה שכתבתי, אינו אלא דחוי בעלמא, דלא מסתבר דפליגי אמודאי בהא מלתא, דלרב אחא הנאה גמורה בעינן להפקיע קדושת בה"כ, ולרבינא בהנאה כל דהו סגי.

ויש לומר דמכח קושיא זו הוכיח הרמב"ם דאזלינן בתר הלוקח שהוא הנתבע, וא"כ מאן דמחמיר במגילה משום דס"ל מתנה לא הוי כמכר, מחמיר נמי בההיא דבבא מציעא, וקאמר מתנה כירושה דממילא ולא קנה לוקח, ודבינא דמיקל במגילה משום דמתנה כמכר ס"ל נמי בב"מ מתנה כמכר, דאי לא דטדח וארצי קמי' לא הוה יהיב לי' מתנה, והו"ל קולא לנתבע שהוא הלוקח, ופסק הרמב"ם שפיר כרבינא ולקולא, אבל לשיטת הרא"ש דס"ל דבתר הגזלן אזלינן דהו"ל מוחזק, ורבינא דמיקל ס"ל מתנה כירושה, ורב אחא ס"ל מתנה כמכר, קשה.

ובטרם אבוא לישב קושיא זו לשיטת הרא"ש, אוסיף להקשות קושיא אחרת. דאיתא בפסחים דף כ"ב ע"א והרי גיד הנשה דרחמנא אמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, ותנן שולח אדם ידך לנכרי וגיד הנשה בתוכו מפני שמקומו ניכר, קסבר ר' אבוהו כשהותרה נבלה היא וחלבה וגידה הותרו הניחא למ"ד יש בגידין בנותן טעם אלא למ"ד אין בגידין בנותן טעם מאי איכא למימר, מאן שמעת לי' דאמר אין בגידין בנ"ט רבי שמעון, דתניא האוכל מניד הנשה של בהמה טמאה ר' יהודה מחייב שתים ור"ש פוטר, ר"ש ה"נ דאסר בהנאה, דתניא גיד הנשה מותר בהנאה דברי ר' יהודה, ור' שמעון אוסר, וכתבו התוס' בד"ה ור"ש וכו' משמע דההיא דשולח אדם ידך לנכרי אתיא כר' יהודה, הקשה הריב"א דהא ר' יהודה אית לי' בפ"ק דע"א דאסור ליתן להם מתנת חנם, וי"ל דהא אמר התם אם הי' שכנו מותר מפני שהוא כמוכרו לו עכ"ל התוס'. הנה באמת לא נזכר זה התם בגמרא, אבל כך שנינו בתוספתא דע"ז סוף פרק ג', במה דברים אמורים בנכרי שאינו מכירו או שהי' עובר ממקום למקום אבל אם הי' אוהבו או שכנו מותר שאינו אלא כמוכרו, וכן הביאו התוס' בע"ז דף כ' ע"א בד"ה ור' יהודה, דין זה בשם התוספתא, והביאה שם הרא"ש לפסק הלכה, מ"מ שמעינן מברייתא זו דלא אסר רחמנא מתנת חנם לנכרי אלא בשאינו מכירו דליכא למימר אי לאו דהו"ל הנאה מיני' לא הוה יהיב לי', אבל במכירו אמרינן מסתמא הו"ל הנאה מיני' והויא מתנה חשבינן כמכר, וקשה למ"ד מתנה לאו כמכר דס"ל דלא

אמרינן אי לאו דהו"ל הנאה מיני' לא הוה יהיב לי' היכי מתרץ לברייתא דתוספתא, ורוחק לחלק בין נכרי לישראל, דרוקא גבי נכרי אמרינן אי לאו דהו"ל הנאה מיני' לא הוה יהיב לי' מתנה, אבל בישראל יהיב אע"ג דלא הו"ל הנאה מיני'.

והנה הרמב"ם פסק בשני מקומות כר' יהורה דאוסר מתנת חנם לנכרי (בהלכות ע"ז פרק יו"ד הלכה ד' ובהלכות זכי' ומתנה פ"ג הלכה י"א) ובשום מקום לא הזכיר דין הברייתא דתוספתא שאם הי' מכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו. ונ"ל דס"ל דברייתא זו ע"כ משבשתא היא, מדלא מייתי לה תלמודא לאותיבי מינה למ"ד מתנה לאו כמכר, ומה שהקשו התוס' בפסחים ובע"ז אהא דמשמע בסוגיא דפסחים דההיא דשולח אדם ירך לנכרי אתיא כר' יהורה הא ר"י אוסר מתנת חנם, אפשר דלא חש רבנו לקושית התוס', חדא דהש"ס לא קאמר אלא ההיא דשולח אדם ירך לנכרי לא אתיא כר"ש דלדידי' ניד הנשה אסור בהנאה ואין מזה הכרח דהש"ס בעי לאוקמא מתני' כר' יהודה, דודאי י"ל דאפי' כר"י נמי לא אתיא, דאע"ג דלד"י ניד הנשה שרי בהנאה מ"מ אסור לדידי' לתת מתנת חנם לנכרי, וע"כ מתני' ר"מ היא דס"ל בחולין דף ק"א ע"א האוכל ג"ה של נבלה חייב שתים, אלמא דס"ל יש בגידין בנותן טעם, א"כ שפיר י"ל לר"מ כשהותרה נבלה היא וחלבה ונידה הותרו ושריא בהנאה, ואיהו ס"ל נמי דשרי ליתן מתנת חנם לנכרי, ומ"ש התוס' דמשמע הכא דההיא דשולח אדם ירך לנכרי אתיא כר"י היינו מדלא מייתי הש"ס אלא פלוגתא דר"י ור"ש, ואי איתא דאפי' כר"י נמי לא אתיא הי"ל לש"ס לפרש בהדיא מתני' ר"מ היא, ואין ראי' זו מכרעת כ"כ, הא חדא.

ועוד קאמינא, דדברי התוס' עניים בפסחים, שלא הקשו מההיא דמפרנסין עניי נכרים וכו', ועשירים בע"ז דף כ' ע"א, כי שם בר"ה ור' יהודה הקשו קושית ריב"א בשם ריב"ם ותירצו ע"פ התוספתא כדמתרצי בפסחים, ובסוף הדבור הקשו עוד, וא"ת למאן דאסר וכי ליח לי' מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, ותירצו דדרכי שלום אין זו מתנת חנם, עכ"ל. וא"כ לפי מסקנת התוס' דע"ז קושית הריב"ם נמי ליתא דאפי' אי לא קי"ל כברייתא דתוספתא דבמכירו שרי, מ"מ שפיר מצי לאוקמי מתני' דשולח אדם ירך לנכרי כר"י, ומיירי היכא דאיכא משום דרכי שלום דאין זו מתנת חנם.

ועוד בר מן דין ובר מן דין אין הכרח כלל לומר דההיא דשולח אדם ירך לנכרי מיירי במתנה, דאפשר דהישראל מקבל דמים תחת ירכו, ומה דפשיטא להו להתוס' דהשולח ירך מיירי במתנה היינו לשיטתייהו בחולין דף צ"ד ע"ב שכתבו התם בד"ה אמר אביי וכו' דהא דקתני התם בברייתא שולח ירך לנכרי בין חתוכה ובין שלימה וא"צ ליטול הימנו ניד הנשה, ולא חיישינן לנניבת דעת, ואין כן דעת ר"ת ושאר המפרשים, דאינהו לא ס"ל לחלק בין מכירה למתנה, ומחלקי חילוק אחר, ולדידהו י"ל הא דקתני במתני' ובברייתא שולח אדם ירך לנכרי היינו בדמים, וקושית ריב"א מעיקרא לק"מ (ובלאו הכי יש לדקדק בדברי התוס' דפסחים במ"ש בשם ריב"א רר' יהודה אית לי' בפ"ק דע"ז דאסור ליתן להם מתנת חנם, ל"ל להביא ממרחק, הא פלוגתא דר"מ ור"י הובאת בתחלת הסוגיא

דפסחים שהם עמוקים בה, והי"ל להקשות בקצרה הא ר"י ס"ל הכא דברים ככתבן לגר בנתינה ולנכרי במכירה, ויש לישב).

ותדע ותשכיל מן מוצא הדבר להשיב למה השמיט רבנו הרמב"ם ז"ל דאם הי' הנכרי שכנו או מכירו מותר לתת לו מתנת חנם, והי' טעמו דלא קי"ל כההיא תוספתא מדלא מייתי לה התלמוד למפרך מינה למ"ד מתנה אינה כמכר ע"כ לאו מתרצתא אלא משבשתא היא, דלענין איסור מתנת חנם לנכרי לכ"ע לא אמרינן אי לאו דהו"ל הנאה מיני' לא יהיב לי' דמכר גמור בעינן כדכתיב או מכור לנכרי, ראל"כ לא משכחת כלל איסור מתנת חנם, דלא מסתבר לאוקמי קרא דוקא באינו מכירו או בעובר ממקום למקום, אלא דבההיא דמגילה דמני במידי כל דהו דחזי שתחול הקדושה עליו, וכן בההיא דב"מ דמני בגילוי דעתא בעלמא שנתכוון הגזלן לקבל המתנה, בהני איכא מאן דס"ל מתנה כמכר הואיל ולא בעינן בהו מכר גמור שפיר ממכינן אסברא זו דאי לאו דהו"ל שום הנאה מיני' לא יהיב לי' מתנה, ואמרינן מסתמא הו"ל שום הנאה מיני'.

אמנם לדעת הרא"ש ז"ל שהביא תוספתא זו סוף פ"ק דע"ז לפסק הלכה, ודאי קשה אמאי לא פריך הש"ס מברייתא זו למ"ד מתנה אינה כמכר, אלא רבשו"ת משאת בנימין סי' ל"ג הקשה אמאן דס"ל מתנה כזביני ושרי דאי לאו דהו"ל הנאה מיני' לא יהיב לי' מתנה וקי"ל כותי', הא ההיא הנאה אינה בעולם בשעת מתנה שכבר אכלוה ואיך תחול הקדושה על הנאה זו, ומתרץ הואיל וניתנה המתנה ע"פ שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפי' בכה"ג נמי פקעה הקדושה מבה"כ וחלה על הנאה כל דהו שכבר אכלוה.

ולפענ"ד יש לתרץ קושית הרב הנ"ל דודאי הנאה דקודם קבלת המתנה אין הכי נמי דלא מהני, אלא דמאן דסבירא לי' מתנה כזביני היינו דמסתמא לא יהי' המקבל כפוי טובה, וכן הנותנים יהבי דעתייהו לקבל שום הנאה תמורת המתנה, וחלה הקדושה על אותה הנאה שעתידים אנשי העיר לקבל תמורת בה"כ שנתנו לו, ודמי למוכר בה"כ על מנת לקבל הרמים אחר י"ב חודש, דליכא מאן דפליג בהא, דכ"ע ס"ל דמשעת (מתנה) [מכירה] פקעה הקדושה מבה"כ וחלה על החוב העומד לגבות. ואין לרקרק מדקאמר אי לאו דהוה לי' הנאה מיני', משמע שכבר היתה לו הנאה, מדלא קאמר אי לאו דתהוי לי' הנאה, דאין זה אלא דקדוקי עניות דתורה, דבלשון התלמוד אין לדייק כ"כ (עיין ברכות דף יו"ד ע"א ברש"י ד"ה הכא נמי הוה).

והשתא דאתית להכי, י"ל הא דלא פריך הש"ס למ"ד מתנה אינה כמכר מברייתא דתוספתא, היינו משום דאיכא למימר דודאי כ"ע ס"ל אי לאו דהו"ל הנאה מיני' לא יהיב לי' מתנה כדמוכח מברייתא דתוספתא, אלא דרב אחא ורבינא פליגי בפי' הברייתא, רב אחא דמחמיר ס"ל הא דשרי לתת מתנת חנם לשכנו, היינו משום דמסתמא כבר קבל היהודי שום הנאה משכנו הקרוב אל ביתו, ואותה המתנה שהוא נותן לו היא תמורת אותה הנאה שכבר קיבל, ומשום הכי אוסר רב אחא מתנה גבי בה"כ אע"ג דבודאי קבלו אנשי העיר שום הנאה מן המקבל, מ"מ אין כח בהנאה זו להפקיע הקדושה מבית הכנסת, דאיך תחול

הקדושה על הנאה כל דהו שכבר אכלוה ואינה בעולם, כקושית הרב משאת בנימין, ומהאי טעמא נופי' מחמיר רב אחא נמי בסוגיא דב"מ דהתם הכל תלוי בגלוי דעתי' דגזלן קודם קבלת המתנה, ושפיר ס"ל לרב אחא התם דקנה לוקח ומפקינן ממונא מחזקת הגזלן, דאי לאו דטרח וארצי הגזלן קודם קבלת המתנה לא הוה יהיב לי' מתנה, וקאמר שפיר דמש"ה טרח וארצי כי היכי דליקום בהימנותי', ורבינא דמיקל מפרש דהא דקתני בתוספתא אם הי' אוהבו או שכנו מותר, היינו דמסתמא דעת הישראל בנתינת המתנה כדי לקבל אח"כ שום הנאה מן הנכרי חלף המתנה שהוא נותן לו עכשיו, ומש"ה ס"ל לרבינא נמי גבי בית הכנסת דשרי לתת במתנה, דמסתמא דעתייהו דאנשי העיר לקבל שום הנאה מן המקבל והו"ל כאלו מכרו בית הכנסת לקבל הדמים אח"כ דפקעה קדושה מבה"כ וחלה על הדמים שהם עתידים לקבל, ומה"ט גופי' מיקל רבינא נמי בסוגיא דב"מ וקאמר מתנה כירושה דהא ממילא, דההיא הנאה שיקבל הנגזל אח"כ מן הגזלן לא מהני, דנילוי דעתי' דגזלן בעינן קודם קבלת המתנה וליכא, וא"ש הא דלא פריך הש"ס מן התוספתא אמאן דס"ל מתנה אינה כמכר, וגם קושית הגאון בעל טורי אבן לק"מ, ופסק הרא"ש שפיר בסוגיא דב"מ מתנה כירושה כרבינא ולקולא, דבתר גזלן אזלינן דהו"ל מוחזק.

אבל הרמב"ם ז"ל רוח אחרת היתה עמו, שהוא לא הביא דין הברייתא דאם הי' אוהבו או שכנו מותר, וע"כ ס"ל דברייתא זו משבשתא היא מדלא פריך הש"ס מינה למאן דס"ל מתנה אינה כמכר וכרכתיבנא, א"כ ע"כ צ"ל דהרמב"ם מפרש דמאן דס"ל במגילה מתנה אינה כמכר ולא פקעה קדושה היינו משום דס"ל דעביד אינש דיהיב מתנה, אע"ג דלא קיבל שום הנאה מן המקבל וגם אינו עתיד לקבל, לא לפני נתינת המתנה ולא לאחרי', וקשה שפיר אמאי לא פריך תלמודא מברייתא דתוספתא, אלא ודאי משבשתא היא. והשתא קושית הגאון בעל טורי אבן קמה וגם נצבה, דרב אחא דמחמיר במגילה וקאמר מתנה אינה כמכר, היכי מחמיר בב"מ מטעם דמתנה כמכר, וע"כ צ"ל דבתר לוקח אזלינן, ורבינא דמיקל הוא דאמר מתנה כמכר דמסתמא טרח הגזלן וארצי קודם קבלת המתנה וקנה לוקח, וכן הא דמיקל רבינא במגילה מטעמא דמתנה כמכר היינו משום דמסתמא כבר קבלו אנשי העיר שום הנאה מן המקבל קודם שנתנו בה"כ במתנה וכתירוצו של הרב משאת בנימין, ופסק הרמב"ם שפיר הכא והתם דמתנה כמכר כרבינא ולקולא.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

דרוש להספד

מהגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטריא זצ"ל[1]

בעזה"י. יום ב' ער"ח אר"ר תרנ"ד.

הספד על פטירת הרה"ג קדוש ישראל מו"ה יהושע רוקח אבד"ק בעלזא זצוקללה"ה שנפטר ביום ג' משפטים כ"ג שבט, והרב הגאון המובהק מו"ה יעקב ווייד'ענפעלד ז"ל אבד"ק הרומלוב שנפטר ביום א' משפטים כ"א שבט תרנ"ד לפ"ק.

וימת יהושע בן נון עבד ה' כו' ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש (יהושע כ', כ"ד), ארז"ל (שבת ק"ה ע"ב) אמר רב יהודי אמר רב כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו שנא' ויקברו אותו כו' מצפון להר געש, מלמד שרגש עליהן ההר להורגן (פירש"י ז"ל, שלא הספידוהו כראוי), דיש להבין ענין הפלגת העונש הזה, וגם למה מספר הכתוב זה בשעת קבורתו של יהושע. ונראה, בשנקרים לפרש דברי הש"ס ברכות ט"ו ע"ב א"ד טבי בר יאשי', מאי רכתיב שלש הנה לא תשבענה שאול ועוצר רחם, וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכנים ומוציא אף שאול מכנים ומוציא, והלא הדברים ק"ו ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות, שאול שמכניסין בו בקולי קולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות, מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה. וגוף הק"ו הוא תמוה, ואיך יהי' מזה תשובה לאומרים אין תחה"מ מה"ת.

ונראה בביאור זה, עפי"ד הש"ס (תענית ה':) ר"נ ורב יצחק הוו יתבי בסעודתא א"ל ר"נ לד"י לימא מר מילתא, א"ל הכי א"ר יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקרים קנה לושט, בתר דסעיד א"ל הכי א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת, א"ל וכי בכרי ספרי ספרנייא וחנטו חנטוייא וקברו קברייא כו'. ומקשין בשלמא על החניטה והקבורה שפיר שאל, אבל ההספד הלא הוא על העדרו, ובאמת אינגו אתנו, גם אינו מובן הלשון וכי בכרי. ונראה עפי"מ שאמרתי לפרש דברי חז"ל בשבת שם, כל הבוכה על אדם כשר ומתאבל עליו מוחלין לו על עונותיו בשביל כבוד שעשה לו, והוא תמוה הכי יבקש אדם כבוד אחרי מותו, או הכי מתפעל בהכבוד הזה.

ונראה עפמ"ש המהר"י מינץ בררשותיו במה שמצינו שקבעו חז"ל ג' ימים לבכי ז' להספד, והפליגו בזירוז ההספד כראז"ל כל המוריד דמעות על אדם כשר כו' ואמרו בירושלמי הובא בב"י סי' שמ"ר, האנק דום, מכאן שצריך לצווח

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמור ט'. — דרוש הספד זה הועתק מעצם כתי"ק המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר כש"ת מו"ה שאול הוטטעדער נ"י מאנטוועדפען. זכרה לו אלקי לטובה. — וזאת למודעי. כי בתוך הדרוש כתב כמה פעמים ביטויים בלשון יודיש־רייטש, וכנראה שכן נאמרו ברבים למען יבינו גם המון העם, והשמטנו רובם כאן, כי עפ"י רוב הוכפלו הדברים שנכתבו בלה"ק, ללשון יודיש, ולא ראינו שום תועלת בהעתקתם.

על המתים, ומצינו אצל רבי בכתובות ק"ג שצוה שיספדוהו בכרכים כי היכי דליתו כ"ע, והפליגו בעונש המתעצל בהספדו כנ"ל, וגם אמרו שם כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה שנא' במאסאה בשלחה תריבנה, ואי' ביבמות ע"א, ויהי רעב בימי דוד על שאול שלא נספד כהלכה. וכ' עפי"ד הרמב"ם בספר המורה שהריעות צריכות לפעולות ולמען ישאר שורש חזק בלב האדם אמונת הש"י צוה הקב"ה לחוג את חג הפסח המורה על יכולת השי"ת, שבועות על תורה מן השמים, וסוכות על אמונת ההשגחה, וכדי להשריש בקרב האדם אמונת השארת הנפש ותח"ה, צוו חז"ל להספיד אדם כשר דקי"ל הספדא יקרא דשכבי, והאומר על תספדוני שומעין לו, ולולא שיהי' תח"ה הרי לא יאות לחלוק כבוד לגוש עפר ואבן דומם. וזהו לדעתי מה שארז"ל אגרא דהספידא דלויי, הרצון, במה שמרים כבוד המת, מלשון כי דליתני, עי"ז יושרש אצלו אמונת השארת הנפש ותח"ה. וז"ש רב יהוד' ברי' דרב שמואל בר שילת (שבת קנ"ג) מהספידו של ארם ניכר אם בן עוה"ב הוא, ר"ל מהמספיר ניכר שהוא בן עוה"ב, ר"ל שמאמין בתח"ה ועה"ב, וזהו שא"ל רב לר"ש בר שילת אחים הספדאי דהתם קאימנא, הרצון שאף שהוא זקן בכ"ז צריך להתחמם בהספדו, למען יהי' לאות שיעמוד בתח"ה. וזהו שאמרו הבוכה על אדם כשר מוחלין על עונותיו בשביל כבוד שעשה לו, ר"ל שבזה נתגלגל זכות על ידו להשריש אמונת השארת הנפש ותח"ה. וזהו לדעתי משארז"ל במדרש שמואל ללמד לבני יהוד' קשת מה קשת מגבי' את החץ למעלה כך ההספד מעלה נשמת המת למעלה, ר"ל שע"י ההספד אנו יורעין מעלת הנשמה שהיא נצחיית. וזה כוונת ריב"ל בשבת שם שאמר משום בר קפרא כל המוריד רמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שנא' נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך, והיינו שמצות ההספד הוא שבזה מראה לרעת שמאמין בלבו בהשארת הנפש ותח"ה, וא"כ הרי אפי' מלאכי השרת אין יורעין מחשבה שבלב רק הקב"ה בעצמו שחוא בוחן לבות, ולכך קאמר שהקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו. והשתא יובן כרקאמר יעקב אבינו לא מת שפיר שאל דא"כ לא יהי' ההספד הזה מעורר אמונת תח"ה וממילא ליכא קיבול שכר על הספד כזה, דאגרא בהספידא דלויי כנ"ל, וע"כ אמר, וכי בכדי ספדו ספרנייא, היינו שלא קבלו עליו שכר.

והשתא א"ש כרקאמר שאול שמכניסין לו בקולי קולות, היינו שנצטוינו לצווח על המתים ולהספידם, ע"כ להורות שיעמדו בתחי', וע"כ אמר אינו דין שמוציאין בקולי קולות, ותשובה מכאן לאומרים אין תח"ה מה"ת. ולתכלית זה הוא נ"כ לדעתי מצות קבורת המת שהזהידה התורה במ"ע כי קבור תקברנו ביום ההוא, דאיבעיא לן בסנהדרין מ"ו ע"ב אי קבורה היא משום בזיוני או משום כפרה וקי"ל דהיא משום בזיוני שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע, ולכך אי אמר דלא ליקברי', לאו כל כמיני', רבזיון הוא לקרוביו, וקי"ל כל המלין את המת עובר בל"ת, ובכ"ז לכבודו של מת מותר להלינו, וכל כך אנו רואין רקבורת המת דבר גדול הוא, עד שאמרו (ברכות י"ז ע"ב) במשנה, נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן פטורין מן התפלה, ואת שלפני המטה צורך בהן פטורין גם מק"ש, וארז"ל (ברכות י"ר:) החופר כוך למת פטור מן התפלה ומן התפילין

ומכל מצות האמורות בתורה, ואי' בשבת (קי"ד.) א"ל ר' יוסי לבניו אל תקברוני לא בכלים לבנים ולא בכלים שחורים, לבנים שמא לא אזכה ואהי' כחתן בין האבלים, שחורים שמא אזכה ואהי' כאבל בין החתנים, מכל זה אנו רואין שענין קבורת המת ג"כ קדושת מצוה חופפת עליו לכבודו של מת, וכ"ז בכדי להשדיש בקרבנו אמונת השארת הנפש ותח"ה. וזהו לדעתי מרז"ל במ"ק כ"ח ע"ב, והחי יתן אל לבו דברים של מיתה דספר יספרוני' דקבר יקברוני' כו', הרצון שיחשוב וישים אל לבו שנם לו יעשו כן כאשר יבא קיצו לסופדו ולקברו כדי לעשות כבוד לנפשו הנצחית שעי"ז ישתדל להרבות קניני נפשו הרוחניים.

וי"ל עפי"ז מרז"ל (ברכות ה' ע"א) א"ר לוי בר חמא אר"ש בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר שנא' רגזו ואל תחטאו אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנא' אמרו בלבבכם, אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש שנא' על משכבכם, אם נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה שנא' ודומו סלה, שלכאורה אינו מובן מאי דמשמע שאם הוא מושרש בחטא כ"כ שלא הועיל לו עסק התורה וק"ש אזי יזכיר לו יום המיתה ויועיל לו, הרי אמרו בשבת ל"א ע"ב דרש רבא בר רב עולא מאי רכתיב כי אין חרצובות למותם ובריא אולם, לא דיין לרשעים שאינם חרדין ועצבין מיום המיתה אלא שלבן בריא להם כאולם, והיינו ראמר רבה מאי דכתיב זה דרכם כסל למו, יודעים רשעים שדרכן למיתה ויש להם חלב על כסלם, שמא תאמר שכחה היא מהן ת"ל ואחריתם בפיהם ירצו סלה, וא"כ מה מועיל הזכרת יום המיתה. שעל כן נדאה דבא להורות שישים אל לבו מה שעושין להמת ביום המיתה שסופדין ומלוין וקוברין אותו, שכל זה הוא לכבודו, וע"כ שיש השארה לנפש בעולם הנצחי, ועי"ז ישים אל לבו לפרוש מהבלי תאוות עה"ז, וזהו רקאמר יזכיר לו יום המיתה, שלכאורה הול"ל יזכיר לו המות, וע"כ דהזכרת המיתה לבד אינו מועיל לו רק ההזכרה מה שעושין להמת ביום המיתה, ועי"ז יסור מדרך הרע ויפנה אל הטוב האמתי.

והנה בש"ס סנהדרין שם א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי דמז לקבורה מה"ת מנין כו' ונימא מדאיקבור צריקי מנהגא בעלמא, מדקברי' הקב"ה למשה, לא לישתני ממנהגא, ולפי"ז י"ל דמדהקפידו ישראל בקבודתו של יהושע שתהי' בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים, ולמה לא הקפידו להספידו כדאוי, זה נילה רעתם הנפסדה שלא היתה גם הקבורה מטעם קדושת מצוה רק מנהגא, ולכך לא התחממו בההספד מפני חולשת אמונתם בהשארת הנפש ותח"ה, ולכך נענשו. ומה שהי' העונש רנישת ההר דוקא, י"ל עפ"מ דאי' בטוש"ע א"ח סי' תק"פ דבכ"ז בניסן מת יהושע בן נון, וא"כ הי' מקום לומד שלכך נתעצלו בהספידא דקי"ל בסי' תכ"ט דאין מספידין בחודש ניסן, אמנם באמת הרי קי"ל במגילה ח' ע"ב ומ"ק כ"ח ע"ב אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים וכ"ש יומי ניסן, והטעם דנהי דמשום המיתה אין להצטער במועד אבל על אבדן חכמת התורה יש להתאונן, שכל ת"ח יש לו חלק בתורה והוא חלק חסודי מחסרא וע"ז יש לקונן גם במועד, כענין שמצינו בסנהדרין ס"ח ע"א דכשמת ד"א הי' ר"ע מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ, וכ' התוס' דמשום שרט לנפש ליכא דמשום תורה קעביד, ומצינו בכתובות י"ז ע"א ת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת כו'

בד"א כשאין עמו כל צרכו כו' וכמה כל צרכו כו' רב ששת ואיתימא ר' יוחנן אמר נטילתה כנתינתה מה נתינתה בס' רבוא אף נטילתה בס' רבוא, ופרש"י נטילתה היינו כשמת ותלמודו בטל, וא"כ כשמטעם זה נתרשלו, ע"כ שלא הי' נחשב בעיניהם תורה שבע"פ, כדמצינו בקידושין ס"ו ע"א כשאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך אם אתה שומע לעצתי רומסם, ותורה מה תהא עלי', הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד ואר"נ בר יצחק שנזרקה אז בינאי אפיקורסות דהול"ל תינח תורה שבכתב, שבע"פ מאי, והנה ארז"ל בשבת פ"ח ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם הקב"ה ההר כגיגית אם תקבלו את התורה מוטב כו', וכ' הרי"ף בעין יעקב דהוצרך לכפיית ההר על תורה שבע"פ שלתורה שבכתב הלא אמרו נעשה ונשמע, שעפי"ז ביארתי המשנה אבות פ"ו אריב"ל בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, פי' שאם מבזין לת"ח ע"כ שכלא נחשב בעיניהם התורה שבע"פ, לכך הקול יוצאת מהר חורב שכפה עליהן בשביל התורה שבע"פ ורוגש עליהן להחזירן לתתו ובוהו. ומעתה מובן, שאחרי שהקפידו ישראל על קבורת יהושע והתרשלו בהספדו, ע"כ משום ניסן, ולא ס"ל דשרי משום החכמה שפסקה מאתו ואין מועד בפני ת"ח, וע"כ שמזלזלין בכבוד התורה שבע"פ, ולכן רגש עליהן ההר שכפה עליהן בשביל קבלת התושבע"פ, והבן.

והנה אנחנו התאספנו פה היום לקרוא לבכי ולמספד על כי עלה המות בחלונינו ולקח מאתנו את מחמד עינינו עטרת ראשנו הרה"ג הקדוש אספקלריא המאירה מו"ה יהושע עבר ה' אבר"ק בעלזא זצוקללה"ה. והנה ארז"ל על הקרא (ישעי' ס"ו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהבי' שישו אתה משוש כל המתאבלים עלי', מכאן אמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה, ודקדק בס' אפיקי יהודה שא"כ הו"ל לישעי' הנביא להפך ולומר כל המתאבלים עלי' שישו, שהרי זמן הששון הוא מאוחר, ועוד מה זה שאמר שישו בלשון ציווי הול"ל ישישו בל' עתיד, ויובן כי ישעי' ע"ה לימד אותנו מהות האבל במה נוכל להכנים התפעלות בכחות הנפש ערי תזיל רמעות בשער האבדון וההערר, וזאת העצה היעוצה כי נגיד בפה המעלות טובות למקום המקודש עלינו בהיותו על תילו, ולא נשכחם מלב, ואז כשנשקיף כי המעלות האלה אבודות מאתנו כעת, תשתוחח נפשינו עלינו ותרדנה עינינו דמעה, וז"ש (תהלים מ"ב) אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך אדרם כו', וגם המקונן אמר בקינתו איכה ישבה בדד העיר רבתי עם בגוים, ודרשו רז"ל, רבתי בריעות, שרתי במדינות, והוא כדי להפליג עי"ז האבל, וכן אמר זכור ה' מה הי' לנו, בעבר, הביטה וראה את חרפתנו, כעת בהעדרם. והנה מטבעי בנ"א בהזכיר להם מעלות איש בבנו ובאחיו ובקרובו ישיש וישמח אף כי כעת איננו כי לקח אותו אלקים, בכ"ז יתן שמחה בלבו, ושמחה זאת תגריל האבל וההספר, וז"ש ישעי' ע"ה שישו אתה משוש כל המתאבלים עלי', ירצה מי שרוצה להתאבל עלי' כראוי, מוס זיך פערגעגענווארטיגען ריא אללע פארטהיילע וואס וויר געהאבט האבען, בהיות הביהמ"ק על מכונו שהיא הנותנת שמחה בלבו, ועי"ז ינדל צער האבל, וכן מצינו במלכים (ב', ב') ויעל אליהו בסערה

השמים ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, פי' שאלישע ראה והתבונן ההשפעה שהי' לו מאליהו רבו בעבר, ותוצאות העדרו, עי"ז התעוררו רגשי רוחו לבכות ולבכות אחרים ולצעוק, אבי אבי, החסדון בפרט, רכב ישראל ופרשיו, החסרון בכלל.

וכן מצאנו עצמנו כמחויבים בדבר להזכיר מעלותיו ומדותיו ודרכו בקודש של הנפטר, הי' ת"ח גדול ועובד ה' מנעוריו והי' מגודל בקדושה ובטהרה בבית אביו הרב הקדוש זצוקללה"ה, הי' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה ולי"ש, שנסעו אליו כמה אלפים חסידים והסתופפו בצל קדשו, והגין על בני דורו ויסוכך עליהם באברתו, כדרז"ל על היש בה עץ, וזולת זה הי' לוחם עם המינים והאפיקורסים לבל יפרצו פרץ ברת קדשנו, וכמה הי' מקשה ערפו נגדם ונלחם עמהם במס"נ ולא היטה אוזן בזה לשום אדם, וכמה אנשים גם מהת"ח הכשרים היו חושבים זאת לו לחסרון והטילו מום בקדשים על שהוא כ"כ עומר על דעתו, ועשוי לבלי חת מפני כל, וקצתם חשבו זה לשררות וגדלות, אמנם אח"ז נוכחו לדעת ולהכיר שמעלה גדולה היתה זאת לו אומץ הרוח שעומר כחומה נגר הרשעים ולא יזיז ממקומו.

ודעיון זה מצינו ג"כ גבי יהושע, שאמרתי לפרש הא דכתיב בשופטים (ב', ט) גבי יהושע ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת חרס, וביהושע (כ"ד) הנ"ל כתיב, תמנת סרח, וארז"ל במדרש שהעמידו דמות חמה על קברו על שהעמיד את החמה ולכך קראוהו תמנת חרס. ולכאורה למה העמידו דוקא דמות חמה ולא דמות לבנה דהרי כתיב שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון, וי"ל עפ"מ ראדז"ל (ב"ב ע"ה ע"א) ונתת מהודך עליו ולא כל הודך זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה. ולהבין הענין נראה עפ"מ שמצינו שאמר הקב"ה למשה (פ' פנחס) קח לך את יהושע איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו, ועמדו במדרש מהו הלשון אשר רוח בו, ויבואר עפי"ד העקרים מ"ר פכ"ב שכ' לבאר ענין חטא מי מריבה שלא זכה משרע"ה לבא לא"י מחמת שזה עיקר גדול אל התורה ושורש האמונה שהשי"ת מכריח הטבע תחת כפות רגלי הצדיקים כענין שמצינו ברפב"י ורחב"ד וכדומה, שזה מוסכם שהטבע משתנה עפ"י דברת הצדיקים לחפצם ורצונם ומקויים בם ותגזר אומר ויקם לך, וכן אמר ישעי' הנביא מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים, ומי שיראה הנביא שראוי הוא שיעשה נסים ונמנע מעשות להצלת אומה א' הנה הוא בלי ספק גורם להטיל ספק באמונה שהרואה יפקפק לומר שאין הטבע משועבד אל הצדיקים מקיימי התורה, וכ"ש כשתנביא בעצמו שניתנה התורה על ידו אינו נשען על האמונה הזאת לגזור אומר על הטבע שתשתנה, זה גורם חילול השם, וע"ז נאמר יען לא האמנתם בי, כי אלו הי' משה ואהרן גוזרים שיבקע הצור ויזובו מים הי' השי"ת בלי ספק מקיים דבריהם והי' קידוש השם לעיני כל העם, ולפיכך אמר, יען לא האמנתם בי להקדישני ע"ש, והחסרון הזה הגיע למשה מפאת שראה שאין ישראל זכאים לשידוד הטבע, וזכות עצמו הי' קטן בעיניו שהי' עניו מכל אדם ולא הי' נחשב בעיניו לכלום וע"כ כאשר הי' רוחו נמוכה, לא התאזר עוז לגזור על הטבע שתשתנה, ועי"ז נענש.

וכוונה זו נוכל להעמים בדברי רז"ל (סוטה מ"ח ע"ב) רא"ר אלעזר מאי דכתיב כי מי בז ליום קטנות, מי גרם לצדיקים שיתבזבז שלחנם לע"ל קטנות שהי' בהם שלא האמינו בהקב"ה, ולכאורה אם אין מאמינים בהקב"ה איך נקראו צדיקים, ולהאמור י"ל שהצדיק מוכרח להיות בו מדה זו שבדבר הנוגע לקדושת שמו ית' מחויב להיות מכיר את עצמו ויגבה לבו בדרכי ה' להראות לרשעים כי עוז לו בו בכח תוה"ק להפליא לעשות, וז"ש מי גרם להם לצדיקים שיתבזבז שלחנם, ר"ל שיקופח שכרם בעה"ב, בהיות להם קטנות ונמיכת רוח, שעי"ז לא האמינו בהקב"ה, בחדלם מעשות נוראות, שהיו קטנים בעיניהם לסמוך על זכותם, ועי"ז לא תתפשט האמונה בקרב העם, וז"ש שלא האמינו, מבנין הפעיל, ע"ד לא האמנתם, ועל הכוונה הזאת רמז הקב"ה למשה קח לך את יהושע איש אשר רוח בו, שהוא ילבש רוח גבורה לעת מצוא לעשות נפלאות בטבע, כמו שהי' באמת שאמר שמש בגבעון רום והקב"ה קיים דברו שנא' ויעמוד השמש בחצי השמים ולא אץ לבא כיום תמים (יהושע י', י"ג), ונתקדש ש"ש בכל העולם כרכתיב (שם י', י"ד) ולא הי' כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע ה' בקול איש, וזהו הנרמז במאמר איש אשר רוח בו. והנה מתחלה היו הזקנים שהכירו את משה בענותנותו הגרולה בראותם אח"כ יהושע שלובש רוח עוז ולב אמיץ ויש לו הכרת עצמו, חשבו לו זאת לחסרון, ואמרו פני משה כפני חמה המאירה מכל צד בלי שום חסרון, אבל פני יהושע כפני לבנה, מאירה מצד א' וחשיכה מצד א', שחשבו לו לגבהות הלב, והביטו אחריו כעל מפריז על המדה, ועובר גבול הענוות הראוי', ועז"א רז"ל, אוי לאותה בושה כו', שבאמת לא הי' זה חסרון רק מעלה שלכך נבחר למנהיג ישראל, שבחפצי שמים קשיות עורף מעלה הוא, כמו שפי' בעל יד יוסף מ"ש (פ' תשא) סלח נא לעון העם הזה כי עם קשה עורף הוא, שיש להם מעלה זו, שאם מחזיקים באיזה מצוה אף כאשר יקומו עליהם מונעים לשטן להם בדרך, בכ"ז הם מקשים ערפם לבל יניחו אותה, ומצינו לרז"ל נהוג נשיאותך ברמה וזרוק מרה בתלמידים, כי בנוגע לקנאת ד' צב־אות, החלש יאמר גבור אני, ובאמת לבסוף באו לידי ההכרה האמתית כי מדה טובה היתה זאת ליהושע שלכך בחר בו ה', וע"כ כתיב תמנת חרס, שבסוף נורע להם שאין בו רופי וחסרון, והוא בחי' שמש שמאירה מכל צד, ולכך העמידו דמות חמה על קברו להורות שהי' נקי מכל מום.

כן ראינו בהרב הצדיק ר' יהושע הנ"ל, שהי' נראה בתחלה בעיני רבים קשיות ערפו לחסרון, אח"כ נוכחו לדעת כי אדרבא מעלה גדולה וקדושה יתידה היתה בו, כי במקום שנוגע להכות באנרוף רשע, צו פערמיידען מאן זאלל קיינע רעפארמען די מיט דער תורה אין וויעדערשפרוך שטעהען צו לאסטען, מוכרחין להיות נצב כמו נר נגרם. וזהו שמצינו לרז"ל בסוטה י"ג ע"ב ובמ"ר פ' ברכה, משה מת ומוטל בכנפי שכינה מה"ש אומרים צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל והקב"ה אומר מי יקום לי עם מרעים להתקוטט עמהם, מי יתיצב לי עם פועלי און, הרצון, שהקב"ה הי' מקונן מי יקום לי עם מרעים להתקוטט עמהם, מי יתיצב לי עם פועלי און, להיות נצב כחומה נגרם לבלתי התפתות מהם. — ונוכל להמליץ על פטירת הרב ר' יהושע זצ"ל מה שארז"ל סוף סוטה משמת ר' יהושע בטלה

עצה ומחשבה, שאין עצה ואין תבונה לנצח הרשעים הקמים עלינו לעקור משורש דת היהדות, כרמצינו בחנינה ה' ע"ב כי קא ניחא נפשי' דר' יהושע בן חנני' א"ל רבנן מאי תיהוי עלן מאפיקורסין א"ל אברה עצה מבנים נסרחה חכמתן של או"ה, גם אנחנו נשארנו באמצע המלחמה משולל מכל עצה, מה לעשות נגד המתחדשים, ובצרק נשא עליו הקינה אשר קוננו על פטירת אאע"ה שארז"ל בפ' הספינה, אותו היום שנפטר אאע"ה עמדו כל גדולי עולם ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו אוי לה לספינה שאברה קברניטה, פי' שעפ"י הרוב כשמסתלק אדם גדול ת"ח וצריך מרגישין חסרון העדרו רק הקטנים ממנו שהיו צריכים לתורתו, על דרך שאמרו בסנהדרין ס"ח הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצות אותן, אבל הגדולים שבדור אין מרגישים חסרונו כ"כ, אמנם כאשר יסתלק מהעולם איש כזה אשר הי' כח לו לעמוד נגד המינים והאפיקורסים החושבים דק רע כל היום לבלע כל נאות יעקב, להתיצב כגבור מלחמה נגדם, זה הלא אינו תלוי בחכמה וצדקות, אפס שהיא תכונה מלידה מבטן, שלכך נוצר מרחם, כי תוקר אש התורה בקרבו פנימה, וכל ישעו וחפצו לבער הרשעה כולה כעשן תכלה, ולא כל גדולי החכמים והצדיקים יצלחו לזה, ולכן אברהם אבינו שהי' מתוכח מעולם עם המינים והכופרים, לחם מלחמות ה' בגבורים וה' נתן לו לשון למודים וקסם על שפתיו למשוך לבות הרחוקים מה' לעבודתו ויראתו, לזאת בפטירתו הי' החסרון ניכר ומורגש אותו יום גם אצל גדולי הדור, וענו ואמרו באותו יום, אוי לו לעולם שאבד מנהיגו אוי לה לספינה שאברה קברניטה, כי מנהיג יאמר על המלמד ומורה דרך, וקברניט יאמר על רב החובל שעליו לראוג ולהשגיח בעין פקוחה על הספינה לבל תשבר ולא תטבע במצולת ים, ולכך אמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ומדריכו בדרך ה' שזה אין מרגישין רק הקטנים ממנו, אבל גם אנו מרגישין, אוי לה לספינה, היא כינוי אל הדת והיהדות כולה שהי' קברניטה ודואג בעדה לבל ישברו אותה פועלי און ולא ישטפוה מצולות דיעות כוזבות ונפסדות.

כן ראינו ג"כ בהה"צ מבעלזא הנ"ל, שמעולם הי' זה אידעאל שלו, למד ידו לקרב ללחום עם מחריבי הדת במס"נ, והי' רעליגיאנסקעמפפער צעללאט במלא מובן המלה, וזה הי' כל מגמתו לגדע קרני רשעים לסכל עצתם ולהפר מחשבות ערומים לבל תעשינה ידיהם תושי'. ובצדק יש להמליץ עליו המקרא, ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה', מדרגתו גבוהה יותר ממדרגת מלאך בזה, והשטן עומד על ימינו לשטנו, ורבת שבעה לה נפשו הטהודה צעד וינון מזה, ויש לנו לבכות ולקונן על העדר הצדיק הזה מלבר חכמת תורתו וצדקתו וקדושתו, ולומר משמת יהושע בטלה עצה ומחשבה, שנשארנו כאני' בלב ים באין מלח ודב החובל, ואין לנו על מי להשען כי אם על אבינו שבשמים שהוא ילחם לנו ויעצור בעד המים הזדונים לבל ישטפו המעין הקדוש.

עוד שמועה שמענו ונמס לבנו כי יד ד' הוי' בנו בהלקח עוד מאתנו רב גאון מובהק סיני ועוקר הרים אשר כל הש"ס בבלי וירושלמי הי' שגור בפיו מרא דכולה תלמודא ד' יעקב וויידענפעלד אבד"ק הרומלוב זללה"ה, ולזאת יחדד לבנו ויתר ממקומו, כי אם הי' לכפרת עונינו שמיתת צדיקים מכפרת, הלא הי' די בצדיק אחד, כאשר מצינו במ"ר פ' השבוע, ועשית את הקרשים למשכן לא הי'

צ״ל אלא ועשית את הקרשים משכן, מהו למשכן, א״ר אושעיא שהוא עומד למשכן עליהם, אמר משה לפני הקב״ה והלא הם עתידים שלא יהא להם לא מקדש ולא משכן מה תהא עליהם א״ל הקב״ה אני נוטל צדיק אחד וממשכנו עליהם ומכפר להם על כל עונותיהם לכך נא׳ ויהרוג כל מחמדי עין באהל בת ציון עכ״ל, ויל״ר, א׳, מאי אשמעינן בהא דקאמר צדיק אחד, ב׳ מהו זה שאמר לכך נא׳ ויהרוג כל מחמדי עין, הרי קאמר דדי בצדיק אחד. ויובן עפי״ד שה״ש רבה, צרור המור דודי לי ר׳ ברכי׳ אמר אמרה כנס״י לפני הקב״ה אפי׳ בשעה שאתה מיצר לי ומיסר לי, את נעשה דודי ורואה איזה ארם גדול שיש בו שיכול לומר למה״ד די ואת נוטלו וממשכנו בעדי הה״ד אשכול הכופר מהו אשכול איש שהכל בו כו׳, והכונה שבמיתת הצדיק יש ב׳ דברים, משכון וכפרה, שנוטלו הקב״ה למשכון כדי שישובו ישראל בתשובה וישימו אל לבם לאמר אם בארזים נפלה שלהבת כו׳ ועי״ז הם חוזרים בתשובה ויכופר להם עונותיהם, וכאשר ישראל מוכשלים בעונות הרבה הלא הי״ל להקב״ה ליטול מהם הרבה צדיקים, עושה זאת הקב״ה, שנוטל רק צדיק א׳ שיכול לומר למה״ד די היינו שהוא כלול מהכל תורה עבורה וגמ״ח ומכפר עליהם, והיינו איש שהכל בו, וכן מצינו בברכות ס״ב ע״ב ויאמר למלאך המשחית בעם רב א״ר אלעזר א״ל הקב״ה למלאך טול לי רב שבהם שיש בו ליפרע מהם כמה חובות באותה שעה מת אבישי בן צרוי׳ ששקול כרובה של סנהדרין. וזהו ששאל משה לפני הקב״ה דבשלמא המשכן הוי שפיר משכון על כל עונות של ישראל שהמשכן ששם השראת השכינה הוא כלול מהכל, אבל הרי עתידין שלא יהי׳ להם משכן א״כ כשהצדיקים יתמשכנו הרי ע״כ יטול הקב״ה מהם הרבה צדיקים ויחסרו מגינים להדור, וע״ז השיב לו הקב״ה אני נוטל רק צדיק א׳ וממשכנו עליהם, היינו אחד המיוחר שהוא איש שהכל בו, וזהו שמסיים לכך נאמר ויהרוג כל מחמדי עין באהל בת ציון, פי׳ שבחורבן המקדש הי׳ כאלו הרג כל מחמדי עין בעבור שהמקדש הוא כלול מהכל כנ״ל. ולמה אם כן נגרע אנחנו ותקראנה אותנו כאלה שבר על שבר שניטל מאתנו כל השלשה עמודים שהעולם עומד עליהם תורה ועבודה וגמ״ח, וחסרו לנו שני (הגדולים?) ללחום את הפושעים רשעי ארץ, הי תורה והי מצוה רמגני עלן, וחסרון זה נוגע גם לגדולים בני עלי׳, שע״כ מצינו שנשא דהע״ה קינתו על שאול ויהונתן בנו (שמואל ב׳, א׳) הצבי ישראל, שהם היו צבי ישראל מעוזם ותפארתם, לכך על במותיך חלל, פי׳ גם לגדולים בעלי במות מורגש חסרון העדרם, ואמר הטעם איך נפלו גבורים, זייא ווארען יידישע העלדען רעליגיאנסקעמפפער, ויאבדו כלי מלחמה, שחסרו לנו כלי קרב, אשר היו למגן ולמחסה בעד הדת והאמונה הישראלית, וזהו חסרון המורגש לכל כנ״ל.

ובעוה״ר נתקיים בנו מ״ש (זכרי׳ י״א) ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחר (ע׳ תענית ט׳), שזה איזה שבועות שנלקח מאתנו גם הרה״ג גודר גדר ועומר בפרץ מו״ה בנימין זלמן סג״ל שפיצר רב בע״מ וויען, אשר הי׳ מפורסם בתורתו ויראתו הקודמת לחכמתו, ולוחם מעודו מלחמות ה׳ בגבורים, שעל כן יש לנו לירוא ולפחור שמן השמים ה׳ נלחם אתנו, כאשר צעק הנביא (ירמי׳ ד׳) מעי מעי אוחילה, קירות לבי הומה לי, לבי לא אחריש כי קול שופר שמעת נפשי

תרועת מלחמה, פי' שלבו יפחד וירעד כי לוחמים לו מרום, ואמר הטעם, כי שבר על שבר נקרא, כי שוררה כל הארץ, פתאום שודדו אהלי, רגע יריעותי, והיינו לפי שנסתלקו הרבה ת"ח וצריקים נרולים כמוהם פתאום, החובה עלינו להתחמם בהספרם למען ישוב חרון אף ה' מעלינו כמארז"ל (סנהדרין ק"ח ע"ב) הספירן של צריקים מעכבת הפורעניות. אמנם רעו נא רבותי שלא רי בחמום ההספר בלבר, שהעיקר הוא התשובה שעושין עי"ז, כרארז"ל (זבחים קט"ו ע"ב) מאי רכתיב נורא אלקים ממקרשיך, בשעה שהקב"ה עושה רין בקרושיו מתיירא ומתעלה ומתהלל כי אז ישימו אל לבם לאמר אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר כו', וכענין שמצינו (סנהדרין ל"ז.) שאמרו הני בריוני כרשכיב ר' זירא, ער האירנא הוי קטינא חריך שקי' השתא מאן בעי רחמי עלן הרהרו בלבייהו ועברי תשובה, וארז"ל (יומא מ"ב ע"א) ההוא יומא רנח נפשי' ררבא בר קיסי אנחי בה סימנא רבא בר קיסי מכפר כשעיר המשתלח, שלא הי' מכפר כי אם אחר שסמך הכ"נ את שתי ירין על ראש השעיר החי והתורה עליו את כל עונות בנ"י ואת כל פשעיהם, כך אין מיתת צריקים והספרן מכפר רק אחר וירוי רברים.

שעל כן אחי ורבותי נחפשה ררכנו ונחקורה בררכנו המקולקלים לשוב עליהם אל ה'. והנה מיתת צריקים הוא בחי' חורבן ביהמ"ק כמארז"ל (ר"ה י"ח) ללמרך ששקולה מיתתן של צריקים כשריפת בית אלקינו, והנה מצינו בשבת (קי"ט ע"ב) אמר רב המנונא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבטלו בה תינוקות של בית רבן שנאמר שפוך על עולל בחוץ מ"ט שפוך משום רעולל בחוץ, והפי' שלכך שפך הקב"ה חמתו להחריב הבהמ"ק, ווייל מאן אויפנעהערט האט דיא קינדער אינם חרר צו בריננען ללמרם תורה, כי היתה התורה מבוזה בעיני אבותיהם, ובאמת נואלו האבות בזה באמרם שמוכרחים ללמר בניהם אך ספר ולשון זרים למען היות להם עקסיסטענץ, אבל שוא הוא להמאמין האמיתי, כי אין מעצור לה' להושיע לו בלערי זה, שזהו כונת המשנה סוף קירושין ר' נהוראי אמר מניח אני כל אומנות ואיני מלמר את בני אלא תורה כו', בנערותו מהו אומר וקוי ה' יחליפו כח בזקנותו מהו אומר עור ינובון בשיבה. ולכאורה הול"ל להיפך, בנערותו, עור ינובון בשיבה, כי אורך ימים בימינה, ובזקנותו, יחליפו כח, וי"ל שכוונת ר' נהוראי שלא ימנע האדם מלחנך את בנו לתורה באשר שלא יהי' לו אומנות המחי' אותו, שבאמת המאמין ישליך על ה' יהבו שהוא זן ומפרנס לכל, וז"ש בנערותו אומר וקוי ה' יחליפו כח, שהלא אנו רואין שהטילה התוה"ק חובה עלינו לנרל את בנינו מערש ילרותן לתורה כרכתיב ולמרתם את בניכם, וארז"ל בסוכה (פרק נ') קטן היורע לרבר אביו מלמרו תורה, מאי תורה, תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, והכוונה שמה שהנער לומר מתחלת ילרותו זה נשאר לו לעד כרכתיב חנוך לנער על פי ררכו גם כי יזקין לא יסור ממנו, וארז"ל אבות פ"ר הלומר ילר למה הוא רומה לריו כתובה על ניר חרש שזה נחקק בלבו ולא על נקלה ישכח ממנו, וארז"ל (שבת כ"א ע"ב) למאי נ"מ לנירסא דינקותא, ופירש"י שמתקיים יותר משל זקנה, וזהו שאמרו, שקטן היורע לדבר אביו מלמרו תורה צוה לנו משה מורשה, לפי שהתורה הזאת נעשה מורשה אצלו, ועל כן חינוך הבנים הקטנים הוא יסור התורה, כרכתיב מפי עוללים ויונקים יסרת עוז. שעפי"ז

אמרתי לפרש דברי רז"ל (ב"ב ח' ע"א) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, אלו מלמדי תינוקות, ומובן עפמ"ש רז"ל במנילה בשישראל נדולים באיכות נמשלו לכוכבים כשהם עולים עולים עד לכוכבים, והוא עפ"י הירוע לפי"ר התוכנים האחרונים שכל כוכב אף שלמראית עין הוא קטן, בכ"ז קבוצת עולמות נמשכים בכח כוכב שמשי אחר, וע"כ מי שהוא נרול המעלה ורבים צריכים לו, כרבים רמי, (ע' תענית ט' ע"א), והוא בחי' כוכב שאף שהוא קטן במראה, עולמות שלמים תלויים בו, וז"ש ומצדיקי הרבים ככוכבים אלו מלמדי תינוקות שאף שלהשקפה ראשונה הלימור הוא ענין קל הערך, בכ"ז הוא יתר שכל התורה תלוי' עליו, והוא דמיון הכוכבים כנ"ל.

וזהו לרעתי מארז"ל בנדרים וב"מ, אר"י אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו וינידה על מה אברה הארץ, רבר זה שאלו לחכמים ולנביאים ולא פירשוה עד שבא הקב"ה בעצמו ופירשה על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם כו' אר"י אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, ויהי' כוונת רב באמרו שלא ברכו, מלשון מרכיב, ור"ל שלא נידלו בניהם מתחלת ילרותם לתורה, וזה הי' העון הנרול שנרם חורבן ביהמ"ק, ומכוון עם הא דארז"ל הנ"ל שבטלו בה תנוקות של בית רבן, וזה העוון עצמו נורם סילוקן של צריקים, שכן מסיים במדרש איכה דקאמר דקשה סילוקן של צריקים מחורבן ביהמ"ק דאילו בחורבן בהמ"ק כתיב ותרד פלאים ובסילוקן של צריקים כתיב לכן הנני יוסיף להפליא העם הזה הפלא ופלא, וקאמר, וכל כך למה, ואברה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר, ומובן עפמ"ש בם' קול יעקב לפרש מ"ש המקונן, זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם, עפי"ר משל לא' שהחזיק בעלי מלאכות הרבה עושין סחורה לאוצרות והי' לו בית מיוחר שהפועלים וכלי מלאכה היו שם, וכשנמרו הרבה היו מכניסין אותן לאוצר של הבעה"ב ומשם נמכרו להחנונים א', א', לימים נשרף בית האוצר עם סחורות הרבה שהיו שם והי' לו היזק רב מאר, והפועלים התחילו נ"כ לעסוק במלאכתן ברמי' ובעצלות, והנה מרי עברו על מקום בית האוצר לא הי' בוכה, אכן בעברו על בית הפועלים הי' בופה ומתאנח מאר, וישאלוהו לאמר הגר נא מה רעתך בזה כי מרי עברך במקום ההיזק הרב שהי' לך אין אתה בוכה ובעברך ררך בית הפועלים תבכה ותאנח מאר, והשיב כי מרי עברו על בית האוצר מתנחם אני, שימלא חסרוני בתת ר' לי הצלחה בהפאבריק, לא כן בעברי ררך בית הפועלים ורואה אני שהם עצלים ובטלים מלאכה, אזי יגרל עצבי ורונזי ואין מנחם לי, וז"ש זקנים משער שבתו, ע"ז לא הייתי מצטער כ"כ כמארז"ל וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע כו', אבל כשאני רואה שהבחורים שבתו מנגינתם ובטלים מן התורה, אזי אוי לי על שברי מי ירפא לי, עכ"ר. והנה חכמה יאמר על יסורות הראשיים של החכמה, שיתכן על צעירי הימים, אמנם תבונה הוא הבנת רבר מתוך רבר שהוא אצל הזקנים, וז"ש יען ואברה חכמת חכמיו, לכך ממילא ובינת נבוניו תסתתר, שאם אין נריים אין תישים, וח"ו התורה משתכחת מישראל, שעל כן מוטל עלינו לקבל על עצמינו לנרל בנינו על ברכי התורה והיראה, ובזכות זה ה' ינרור פרצותינו ברחמים ולא יוסיף עוד לראבה אותנו, ומחה אלקים רמעה מעל כל פנים ובל"נ בב"א.

ישב בדד וידום כו'.

בענין חולין שנשחטו בעזרה

מהגאון מוה"ר משה יוסף טייטלבוים זצ"ל אבר"ק אוהעל[1]

במס' פסחים (דף כ"ב ע"א) ואירך חולין שנשחטו בעזרה לאו ראורייתא, ופירש"י, דאסורי בהנאה לאו ראורייתא ובפרק ב' דקדושין (נ"ח ע"א) איפלגו בה, עכ"ל רש"י. והתוס' שם מתמה ע"ז דאי אפשר לפרש כן במס' נזיר עיי"ש. עוד הקשה הרשב"א רבתו"כ מוכח דר"י סבר חולין שנשחטו בעזרה אסורי בהנאה מראורייתא.

וקשה לי מאור על דברי רש"י שפי' דבמס' קידושין איפלינו בה, דהא לא מצינו שם שום פלונתא אי חולין שנב"ע אסורי בהנאה מראורייתא, דלפי הס"ד דר"ש ורבנן פליגי אי חולין שנב"ע ראורייתא פי' רש"י ז"ל בעצמו דר"ש סובר חשנב"ע לאו ראורייתא אפי' לענין איסור שחיטה וממילא מותרין אף באכילה מן התורה, ואי למסקנא, אף ר"ש מורה דחשנב"ע ראורייתא, והיכא מצינו פלונתא בזה אי חשנב"ע ראורייתא לענין איסור הנאה לבר. ועוד הקשה שם המקנה, דכאן קאמר הגמ' דר"מ יליף מאותו לחולין שנב"ע, ושם בקידושין קאמר ר' יוחנן דר"מ יליף במה מצינו מה שלי בשלך אסור וכו' ופי' רש"י ז"ל, מה שלי בשלך אסור בהנאה אף שלך בשלי אסור בהנאה, יעויי"ש.

והנה גם ברברי הרמב"ם הרבה הלח"מ בפ"ב מהל' שחיטה להקשות דאי סובר חשנב"ע לאו ראורייתא, א"כ אמאי הביא קרא רוזבחת, ואין לומר דהוא אסמכתא בעלמא, דאכתי קשה דהא קאמר שם בגמ' דאי מרדבנן לא גזרינן חי' אטו בהמה, ורבינו סובר דאף בחי' אסור, ועוד דהרמב"ם פוסק כר"ש בהשוחט ונמצא טריפה, ובגמ' קאמר דלמאן דאמר לאו ראורייתא מה לי ראוי' ומה לי אינה ראוי', ועוד דהא פוסק בפ' י"ר מהל' שחיטה דהשוחט חולין בעזרה פטור מכיסוי, ואי לאו ראורייתא, איך פטור מלכסות שהוא חיוב מן התורה, ואין לומר דסובר הרמב"ם חשנב"ע ראורייתא, ומה שכתב דברי קבלה, היינו לומר שאינו מפורש בתורה, דא"כ קשה דהא פוסק כר"י בנבילה דלרבים ככתבן היא דאתי, וגם כן פוסק כר' אבוהו דכל מקום שנאמר לא תאכל איסור הנאה משמע, וע"כ דסובר חולין שנב"ע ראורייתא, דהא כתב בפ' ט"ז מהל' מאכלות אסורות על חולין שנב"ע שהן אסורין בהנאה מדבריהם, וכן כתב בפ"ב מהל' גניבה הל' ח' דאם שחט חולין בעזרה חייב בר' וה' אע"פ שאסורין בהנאה הואיל ואסורין מדבריהם יעויי"ש, ואי נימא דקרי לדבריהם משום שאין מפורש בתורה, א"כ הול"ל לאוקמי כדאיתא בגון ששחטן בחוץ וגמרו בפנים, ועיי"ש במס' ב"ק דף ע"ב.

ולכן נ"ל ע"פ מה שנרקדק בגמ' קידושין, דרבה הי' קורא למר יהורא פלגאה, ופירש"י קנטרן שרגיל לקנטר, דמאי דאה לומר עליו פלגאה, דהדי באמת

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' א' עמוד י"א. — העתק מפלפול זה הגיע לידינו מאת נכדו ידידנו הרב מו"ה דוד מיזליש שליט"א אב"ד דקהל יטב לב דסאטמאר במאנטרעאל מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מיזליש ז"ל אבר"ק ווייצען. ישא ברכה מאת ד'.

הקשה קושיא חמורה עד שגם ר' יוסף ור' שמואל לא ירעו מה להשיבו, ומה שמתרץ רבה הכא במאי עסקינן בשוחט ונמצא טריפה, אם מר יהורא לא ירע זה התירוץ, יהא נקרא פלגאה, רהא אין שום רמז בזה הפשט במשנה.

והנ"ל לפרש, רהנה ר' יוחנן בשם ר"מ ילוף חשנב"ע אסור במה מצינו מה שלי בשלך וכו' ואביי ילוף מוזבחת דאסור באכילה ומאותו ילוף דאסור בהנאה, ונ"מ ביניהם, דלר' יוחנן אליבא דר"מ או דאסור הכל אפי' בהנאה כמו שלי בשלך, ואם לא ילפינן משם מותר הכל אפי' באכילה, אבל לאביי דילוף מוזבחת דאסור באכילה ומאותו דאסור בהנאה, שפיר איכא למימר פלגינן ריבורא, ומוזבחת ילפינן איסור אכילה, ואותו מוקי לשאר איסורין, וחשנב"ע מותר בהנאה. והנה ירוע דרבה הי' רבו של אביי, ומפתמא אביי סובר כרבו. ולפי"ז ניחא, דלכאורה מה מקשה מר יהורא, דהא איכא למימר דלעולם ר"ש סובר חשנב"ע אסור מן התורה באכילה ומשו"ה החמירו חכמז"ל לשרוף אף חי' כיון דמן התורה אסור באכילה והפסול הוא משום קרושת עזרה שיאמרו דגם קרשים שנפסלו משום עזרה ג"כ מותר בהנאה, וחרא גזירה היא עם בהמה, כמפורש בתוס' במס' חולין דף פ"ה, ומשו"ה שפיר סובר ר"ש דאם קידש אשה מקודשת כיון דמותר בהנאה מן התורה, וע"כ צ"ל דמר יהורא הולך בשיטת ר' יוחנן בשם ר"מ דאמר או שאסור אף בהנאה מן התורה או שמותר לגמרי, ומשו"ה שפיר הי' כועס רבה וקרא אותו פלגאה שרוצה רק לקנטר, דהא לשיטתו אין התחלה לקושיתו, ולכן אף לשיטת מר יהורא השיב לו דאפשר לאוקמי בנמצא טריפה, אבל באמת לשיטתו לא צריכין לאוקמי בהכי, ופליגי רבנן ור"ש אי דרשינן אותו לחולין שנב"ע או לשאר איסורין והכל מודים דמוזבחת ילפינן איסור אכילה.

ולפי"ז מרויק לי עוד רקדוק נכון, דהכא מקשה מר יהודה אר"ש מבהמה וחי' שנשרפין, דאלמא שהיא מראורייתא, ובמס' חולין איתא אמר ר' פפא לאביי וסבר ר"ש חשנב"ע דאורייתא, אמר לי' אין והתנן וכו' אי אמרת בשלמא דאורייתא היינו דגזרינן חי' אטו בהמה אלא אי אמרת דרבנן וכו', ואמאי במס' קירושין לא מסיק הגמ' הך אי אמרת, רק סתם מקשה אלמא דאורייתא א"כ גם בחי' אסור מראורייתא, ואין צריך לגזירה, וע"כ כתב רש"י דלאו דוקא ועיי"ש. ולפי פירושי ניחא מאוד, דבאמת אף אי חשנב"ע דאורייתא לשיטת אביי היא רק באכילה אבל לא בהנאה, רק דרבנן גזרו לאסור בהנאה שלא יאמרו דגם קרשים שנשחטו בפנים מותרין בהנאה וגזירה זו שייך דוקא לבהמה שמקריבין ממנה אבל לא לחי' ועכ"ז כיון דבאמת מן התורה גם חי' אסור שפיר לא חלקו חכמז"ל בהך איסור דחשנב"ע בין חי' לבהמה כיון דמן התורה שניהם אסורים בשוה, אבל אי נימא דחשנב"ע לאו דאורייתא ורק בבהמה גזרו חכמז"ל גזירה חדשה, שפיר מקשה דרי לאסור בבהמה אטו קרשים, אבל לא בחי', דהוה גזירה לגזירה, אבל בקירושין דקושית מר יהודא דאי לאו דאורייתא היינו לגמרי אפי' באכילה ואי דאורייתא אסור אפי' בהנאה, פשוט דחי' ובהמה שוין, שצריך לשרוף ג"כ, ואין צ"ל דגזרו חי' אטו בהמה.

ולפי"ז דברי רש"י נכונים, דשפיר כתב בפסחים דבקידושין איפליגו אי חולין שנשב"ע דאורייתא היינו לענין איסורי הנאה דוקא והיינו ר"מ ורבנן, ולסברת

אביי דוקא, ולא קשה מה שהקשיתי דהכא יליף ר"מ מאותו והתם יליף במה מצינו, דהכא בשיטת אביי אזלא הגמ'. — ולפי"ז גם דברי הרמב"ם נכונים, דשיטת הרמב"ם דלענין איסור אכילה היא דאורייתא, ולענין איסור הנאה היא דרבנן, ושפיר קאמר דילפינן מוזבחת, ובפ' ט"ז מהל' מאכלות אסורות דקאמר שהיא מדבריהם, היינו לענין איסור הנאה, ומשו"ה פטור מלכסות כיון דאסור באכילה מן התורה, ומשו"ה כתב בהל' נניבה דחייב בר' וה' כיון שאין אסור בהנאה רק מדבריהם, ולא שייך קושית הגמ' לאו דמרי' קא טבח ועיי"ש, ושפיר פוסק כר' אבוהו, וילפינן כל איסורין מאותו דחשנב"ע מותר בהנאה, ונשאר אותו לכל איסורין, ושפיר פוסק כר"ש בנמצא טריפה כיון דעכ"פ אסור באכילה ודו"ק, והכל ניחא בעה"י.

מכתב
מהגאון מוה"ר מיכל שייאר זצ"ל אבד"ק מנהיים[1]

ב"ה. מנהיים מ"ד למב"י תקמ"ה לפ"ק.

לרזיו לי' כבר בתי' שלום, ה"ה נופך ספיר ויהלום, אוצר בלום, אהו' ידידי, ורב חביבי, הגאון הגדול, שבח עוז ומגדול, ד"מ וריש דייני, ונחית לעומקא דרינא, חריף ובקי כבור קש"ת מהור"ר נתן[2]) נרו יאיר, עד אור חרש בציון תאיר.

אפס הפנאי מאתי להאריך ולארוג במליצות תוארים ושבחים כראוי לפ"כ הרב מי מנה, מרוב טרדות אשר עלי נתונה, אך בקוצר מילין אכלול דברי, היות שכאן נמצא איש א' בשמו שלמה, ויש לו ננס בשמו דור, ובש"ק העבר שלחו אלי רבים וכן שלמים בתמי' מרוע אני כמחשה ובשב ואל תעשה מבלי למחות ברבר חילול השבת מן כ' שלמה ודוד הנ"ל ועושים עובדא דחול, ובאמת נעלם מאתי הידיעה מתחלה ועד סוף מן שלמה ודוד שישנו פה, ותו"מ שלחתי לקרות לכ' שלמה הנ"ל, ובא ואמר אלי שגם שמה בעיר ואם בישראל ק"ק **ספד"מ** הי' עושה כן ע"פ שאלת הכם רופמכ"ת נר"ו אשר התיר לו, ומתחלה הי' אומר שקצץ עם

---

1) נולר בספד"מ לאביו הגאון מוה"ר טעביל שייאר זצ"ל אבר"ק מיינץ. — ניהל ישיבה בק"ק מיינץ (ראה כר"ש שנה ו' קונט' ו' עמור ח'), ואח"כ בשנת תקל"ח נתמנה לאבר"ק ווירמייזא, ובשנת תקמ"ב נתקבל לאבר"ק מנהיים. הניח אחריו ברכה הרבה חיבורים שלא נרפסו עריין, ותשובה אחת ממנו נדפסה בשו"ת רי"ט ווייל חיו"ד סי' ע"ה (ובטעות נרפס שם שמו מו"ה מיכל טייאר וצ"ל שייאר). נלב"ע בשנת תק"ע בעיר קארלסרוה, ושם מנו"כ.

2) הוא הגאון מוה"ר נתן מאז זצ"ל ראבר"ק ספד"מ — ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד ל"נ.

אינו נימול א' שמן כל ר"ט שיקבל בש"ק יתן לו כך וכך, אח"כ כאשר דיברתי עמו בארוכה אמר לי (אפשר וקרוב לודאי שמתוך דברי הבין) שיש לו שותפות עם אינו נימול, ואינו נימול יקח הריווח של שבת לעצמו, ונגד זה נוטל הוא הריווח מיום אחר, ושאלתיו אם עשה השותפות קודם שבת, והשיב הן, ומעשה הנער דור, הי' אומר שהוא אינו עושה כלום, רק יושב ובטל, והמונים רואים אותו, וגם הוא כ' שלמה לא יושב אצל אינו נימול, והשיבני עכ"ז הן, וכה התיר לו רופמכ"ת הגאון נר"ו וכן גאוני רבני שארי קהלות, והי' מאמרו בפיו באם יהי' ידיו אסורות בש"ק, גם ביום א' יהי' אסורות כאשר שמע כן מפי הכומרים פה, והוא לו להפסד מרובה, וע"י כן אפשר הטה את לבבי, כי מתוך הפצרה גדולה תקע כפו אלי שכה עשה קודם שבת, ואעפ"כ אמרתי לו שעכ"פ יהי' הנגם בחדר אחר מימות החול להיכירא. עוד זה מדבר, ואך יצא, שמעתי אומרים שהנער דור עושה כמה טלטולי מוקצה בחרב ומעות בידו וכהנה, וכאשר בחור שלי הי' הולך בפתע פתאום לחדרו וראה הנער דוד עומד וחרבו שלופה בידו וגם רואה שאשת כ' שלמה יושבת אצלו וממש על פי' יצא ויבא, גם שמעתי שמזמר ומרקד ע"פ הניגון אשר הנער מצוה להמנגנים בכלי זמר שלהם לנגן עמו, מה שהוא מנגן בפה, וביותר ביום ה' העבר שהי' יום חגם, הי' מוכרח להיות בשב וא"ת, וחילול השם גדול ברבר בעיני א"נ [אין נימולים], ולא תהי' תורה שלימה שלנו וכו', לכן אסרתי לו, והרים קולו כ' שלמה הנ"ל בהעזה יתירא, עד שאמרתי לו איעצך ויהי' אלקים עמך, ולמה תעבור את פי ה' והיא לא תצלח, צא תאמר להמונים, שהננם הוא עייף ויגע, למען ינוח, ואם לא תעשה כן יש לאל ידי ת"ל פה לכוף אותך ע"י השררה יר"ה רפה, באם אני שולח להשררה יר"ה שהוא נגד דתינו, תיכף יצוו לך לשמור את משמרת הדת בעונשים חמורים, ואז בוראי אתה גרמת לך, שגם ביום חגם תהי' מוכרח להיות יושב ובטל, כראות כן, ביטל רצונו מפני רצוני.

עתה באתי לחקור אם אמת הדבר ששאל שאלת חכם לרופמכ"ת נר"ו והתיר לו, כי לרעתי כמו שעשה כאן מרעת עצמו מבלי שאלה, כן עשה שמה, בפרט שמה הוא רחוב בפ"ע מי יודע מה נהי' בש"ק מחוץ לרחוב, אף אם אמנם שיש לדמות למכס ומטבעות וכדומה, מ"מ הננם עצמו הוא ישראל, והוא מחלל שבת בכמה טלטול מוקצה ובשבות וכהנה, ומי יודע מה נעשה עוד על ידו, וגם הם מתאכסנין בבית אחר וכל היום הוא באותו שכונה שגעשה בבנין עצים לפי שעה ששם שוכנים כל מי שיש להם דבר מה להראות מלאכתן וכהנה, ובפרט בלא"ה הקול הולך וחזק שהננם מנבל פיו בגיבול פה וחוצפה יתירא, ומחשבת זמה עליו כל היום נגד בנות נימולים ואין נימולים, גם אשת כ' שלמה, לפי מאמר העולם באם היא במקומות אשר אין שם יהודים, הולכת בגילוי שערות, ומי יוכל להאמין לאנשים באלה, ובפרט עין בעין דאיתי ביום אתמול הי' מוכרח להיות בשב וא"ת ער אחר ארבע שעות לאחה"י, ונהי למשל ולשנינה אצל א"נ באמרם, היהודים מחללים שבת, לכן אמרתי לקבל תשובתו הרמה אם האמת אתו או מרמה בפיו, כי אז אנלו בהתיי' ביותר שאינו מוחזק כלל בחזקת כשרות. ואצפה לקבלת תשובתו הרמה עי"מ האפשר, כי קרוב ש"ק הסמוך הבע"ל וי"ט הסמוכים לשבת.

ואגב אורחא באתי, היות נודע לי מאמ"ו הגאון זצ"ל[3] שעשה מעשה רב בהשרכנות של אחי ר"מ הרבני מה"ו הירץ נר"ו[4], שלהגומר נתן שני שלישים, ולהמתחיל שליש א', ולאמצע ולא כלום, כי אמר שכן מנהג ק"ק פפד"מ ובני אשכנז הנגררים אחריהם, אמרתי לדעת את זאת מן רפמכ"ת הגנר"ו אם מנהג רשמה הק"ק כן הוא.

ז"ז אין אתי יודע עד מה. והנני הנני כמימים ימימה מוכן ונרצה לפקודתו ואען ואומר, את חג העצרת הזה יחוג בחדוה ודיצות, ינצר בשובע שמחות.

הכ"ד אוה"נ בכל לב הניתק לעשה,

הק' מיכל בלאמ"ו הרב הגאון אמתי המנוח מוהר"ר טעבלי שייאר זצלה"ה חפ"ק מנהיים יע"א

מכתב
מהגאון מוה"ר נתן מאז זצ"ל ראבד"ק פפד"מ

להר חמור גבעת הלבונה, מקשה ומפרק סותר ובונה, חכמתו בחוץ תרונה, ה"ה הרב הגאון הגדול ומפורסם כש"ת מהור"ר מיכל נר"ו.

אמרותיו היקרים והנעימים כספירים, ספיר גזרתם, הגיע לכאן כיום אתמול שלא הייתי במתא, וכהיום האירו מול עבר פני, ואפס כי טרידנא טובא, נקטה נפשי בקצרה להשיב, ע"ר שאחד בשמו שלמה יש לו ננס בשמו רוד, והאריך בזה בכתבו, ששלמה הנ"ל אינו עומד בדיבורו, שמתחלה הי' אומר שקצץ עם א"נ [=אינו נימול] שמן כל ר"ט שיקבל בש"ק יתן לו כך וכך, ואח"כ אמר שהי' לו שותפות עם א"נ, ושבזה הייתי אחד מן המתירים, וכאשר האריך עור בכתבו.

ע"ז אשיב, שבירור הזו שהי' בכאן לא הייתי יודע כלל מזה עד עתה שהי' אומרים לי שהי' בכאן והי' עושה אצלי שאלה בזה, אבל בשביל מילתא דלא רמיא דאינש לאו ארעתי', אך זכור אני וקרוב לודאי גמור רלא רציתי להתיר אותו, כי אף אם אפשר למצא צד להתיר, מ"מ יש לחוש לזלזול יותר, ויזלזל ויתיד יותר, ויזלזל כל המון עם, והייתי אומר לו שאין אני רוצה לפסוק לו בזה, ורק ילך אצל הגאב"ד נר"ו דפה[5] לשאול הוראה מפיו האיך יתנהג, וכתבתי זאת לרפ"מ נר"ו שיוכל לסמוך עליו בזה, ועדיין אין אני מן המתירים אודות הטעמים

---

3) הוא הגאון מוה"ר טעביל שייאר זצ"ל אבר"ק מיינץ — ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' א' עמוד ז'.

4) הוא הגאון מוה"ר אברהם נפתלי הירץ שייאר. נולד בשנת תקט"ו בערך. עוד בחיי אביו ניהל ישיבת אביו. בשנת תקס"א נתקבל לאבד"ק מיינץ. נדפס ממנו ספר תורי זהב על שה"ש ומגילת אסתר ואיזה דרשות ותשובות. נלב"ע ביום אסרו חג כ"ג תשרי שנת תקע"ב לפ"ק.

5) הוא הגאון בעל הפלאה זצ"ל.

שכתבתי, ואצ"ל כאשר כתב רפ"מ שבאמת נעשה בזה זילזולא דשבתא מלבד שאר איסורים שכתב רפ"מ שנתהווה עי"כ, לכן ודאי ראוי לשבר מתלעות עול ולאסור אותו לעשות כן עכ"פ בשבת קודש, ועל רפ"מ מוטל לגדור גדר כפי יכלתו.

וע"ד ששאילנא קדמוהי בעסק שדכנות, באמת כבר נהגתי מיום שנעשיתי ראש ב"ד כמו שראיתי שעשה כן הגאון מהור"ר משה ראפף זצ"ל בסוף ימיו שלא הי' מזדקק כלל לדון בעסק שדכנות אם לא שנתרצו ע"י פשר, באשר שראה כמה פעמים שהי' משתקע כמה פעמים אחרים בזה, ובא"א לעמוד על החקירה אם לא ע"י שבועות וחרמות, והי' מסרב בזה, וככה נהגתי, ובאמת בעיקר הדבר, אם לאמצעים יש ג"כ שכר, לדעתי אין להניח כלל בזה, כי אפשר לפעמים נעשה פעולה על ידם ומניע להם (אפשר) [שכר] פעולה טובה, והכל לפי ראות עיני הריין, זו מה שנראה לדעתי, וכבר האריך ג"כ ברומה לזה ארמו"ר הגאון המפורסם בספרו שב יעקב, אכן לא ידעתי מה מן הצורך לרפ"מ לשאול בזה, אחר שידע שאביו הגאון המפורסם זצ"ל עשה כן להלכה למעשה בעצמו, בכן כפי ששמע ממנו כן יעשה אחריו.

בענין בל תוסיף במצות תפילין

מהרב הגאון מוה"ר יעקב קאפל רייך אבד"ק בודאפעסט ז"ל[1]

בעזה"י. פה ס"ט [=סאבאטיטש] יע"א יום ד' פ' שמות תר"ל לפ"ק.

> החיים והשלום, יחדיו יהי' נצמרים, על ראש אבותי היקרים, האהובים והנחמדים, ה"ה אראמו"ר המאה"ג הגאון הגדול החריף והבקי ע"ה פ"ה המפורסים לשם ולתהלה צנא מלא ספרא צדיק נשגב כש"ק מו"ה **אברהם יחזקאל** נ"י אב"ד ק"ק באנאוויץ יע"א, ולאמי מורתי הצנועה והחשובה אשת חיל הרבנית מרת שרל תחי'.

מכתבי מיום ה' שבוע העברה בל"ס בא לידך על נכון. . . ואציע לפניו מה שאמרתי לתרץ קו' השאגת ארי', בדרך פשוט, ולכן נראה לי כי הוא יישוב נכון, דרש"י ז"ל כ' בעירובין פ' המוצא תפילין, למאי דאמר דפליגי בשבת זמן תפילין, דלת"ק שבת זמן תפילין, ולהכי זוג אחד אין טפי לא, פי' רש"י דאיכא איסור בל

---

1) נולד בעיר ווערבוי בשנת תקצ"ח לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר אברהם יחזקאל רייך זצ"ל אבד"ק באנאוויץ. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל כתב סופר זצ"ל. בשנת תרי"ט נבחר לאבד"ק סאבאטיטש, ואח"כ בשנת תרל"ב נתקבל לאבד"ק ווערבוי, ומשם עלה ונתעלה בשנת תרמ"ט על כסא הרבנות בק"ק בוראפעסט הבירה. גם נבחר לנשיא הקאנצעלייא במרינת אונגארין. השאיר אחריו הרבה חידו"ת שלא נדפסו עדיין. — נלב"ע י"ז ימים לחודש אלול שנת תרפ"ז לפ"ק.

תוסיף ואתי איסור בל תוסיף ומשוי עליו כמשא. הנה נראה מרש"י דאיסור משווי עליו כמשא, ומקשה ברישי תפילין סי' מ"א קושיא על רש"י ממשנה בהקומץ (דף כ"ח) דאמרינן במשנה ארבעה ציצית מצוה א' הן ורבי ישמעאל אמר דארבעתן ארבע מצות, ואמרו שם (דף ל"ז) מאי בינייהו, ואמר רבינא דרב הונא איכא בינייהו דאמר היוצא בטלית שאינו מצוייצת כהלכתה חייב חטאת מצד משא, ואם יצא בטלית עם ג' ציצית, לת"ק ליכא מצוה כלל וחייב חטאת, ולר"י ג' מצות קיים עכ"פ בג' ציצית וליכא חיוב חטאת, וקשה הלא מתן ד' שנתן במתן א' כיפר, ואעפ"כ בנתערב מתן א' עם מתן ד', אם נתן א' איכא בל תגרע אף דכיפר, וה"ה הכא אף דעשה מצוה בג' ציצית עכ"פ עובר על בל תגרע, ולרש"י איסור משווי עליו כמשא, וא"כ גם לרבי ישמעאל חייב חטאת ומאי בינייהו, וע"כ דלא כרש"י יעוי"ש.

ונראה רלא קשה, דוודאי שיטת רש"י אמת, בעושה עבירה ורק עבירה, בבגד שיוצא, דאימתא דרבי' עלי' משווי לי' כמשא, אך אם באותו בגד עצמו שעושה עבירה מצד א', מצד אחר קיים בו מצוה, כגון בגד עם ג' ציצית, תו לא הוי לי' כמשא מחמת העבירה, דהוא רוצה לקיים מצוה בג' ציצית, וליתא עליו כמשא, ואינו חייב חטאת. וכי תימא בתפילין איכא נמי בל תוסיף בחד, א"כ מצד אחר יקיים המצוה דתפילין כיון דשבת זמן תפילין, זה ליתא, דהא תפילין ב' זוגות, האי לחודי' והאי לחודי' קאי, ואיכא לקיים מצות תפילין בחד, ובשני שעובר בבל תוסיף איכא רק עבירה ולא מצוה, הוי השני, מכח עבירה, דלית בי' צד מצוה, כמשא, ושפיר מיושב רש"י כנ"ל.

אך זה בעצמו צ"ע על רש"י למה לי' לדחוק דמצד בל תוסיף הוי כמשא, תיפוק לי' מצד בל תוסיף גופי', דלא לעבור על בל תוסיף, ולהכי זוג אחר אין, טפי לא. ונ"ל, דבפ' הנחנקין (פ"ח ע"ב) אמרינן דבל תוסיף לא הוי אלא בחמשה בתים אבל ב' זוגות לא, ומקשים מגמרא דהמוצא תפילין דב' זוגות אמרו בל תוסיף, והמג"א והט"ז בסי' ל"ד מאריכים בזה, ומתוס' שם משמע דהכא לא הוי אלא דרבנן, וט"ז נדחק שם מאוד, ומפרשי הט"ז נדחקו בפירוש הט"ז, והכוונה דב"ת ומשא איכא, כמבואר שם הכל באורך.

אך ל"נ ראם בל תוסיף דרבנן למה לא התירו משום הצלת תפילין, כמו דהתירו להכניס זוג אחר אף דהוי איסור דרבנן, דאמרו במשנה פרק במה אשה (ס' ע"א) לא יצא בתפילין בשבת, דהוי איסור דרבנן, אף אם שבת זמן תפילין, א"כ איסור בל תוסיף ג"כ הוי רק דרבנן, וכוונת רש"י דת"ק סבר שבת זמן תפילין ואיכא איסור בל תוסיף, א"כ הוי רק דרבנן, א"כ ע"י דהוי איסור בל תוסיף איכא על הנושא כמשא, משום דב' זוגות איכא בל תוסיף דרבנן עכ"פ בסתם הלבשה, איסור בל תוסיף משווי עליו כמשא, וא"כ איכא איסור תורה, מש"ה זוג א' אין טפי לא.

והנני חותם בר"ש בנך הנאמן אוהבך בכל לב ונפש ומשתחוה מרחוק ומחוי קידה מול הרר"נ,

ה"קאפל

בדין טעה בברכת היין וברכת הפת

משה שטערן
אבר"ק רעבערעצין ונייהיזעל יצ"ו
בעמ"ח שו"ת באר משה ז"ח
ברוקלין, יע"א

נשאלתי, טעה ובירך על היין בורא פרי העץ, ועל הפת בורא פרי האדמה, אם בריעבר יצא.

השבתי, בודאי יצא בריעבר.

א) מתחלה נעתיק לשון ספרי רבי רב כ"ק אאמו"ר הגאוה"צ בספרו הבהיר נפי אש (על מס' ברכות פ"ו מ"א ד"ח שעל היין הוא מברך) וז"ל שעל היין הוא מברך וכו'. הקשה בתוס' אנשי שם למה לא אמר ועל כל המשקין מברך שהכל נ"ב חוץ מן היין וכו', ונ"ל עפ"י מה שראיתי בספר מלאכת שלמה שהביא בשם החכם ר' אליעזר אזכרי ז"ל שכתב לדעת הירושלמי דמיתורא דמתני' דקתני שעל היין אומר וכו' שמעינן דאפי' דיעבר אם אמר על היין בפה"ע לא יצא ע"כ וכן משמע מתוס' לעיל דף י"ב בד"ה לא וכו' כ' נמי כן שאם אמר בפה"ע תחת בפה"נ לא יצא וכ"כ בגליון הש"ס, והוא תמוה דהרי יין שם פרי עליו דהא מברכין בפה"נ וא"כ שפיר מברך בפה"ע אלא דהי' לו לברר יותר שהוא מגפן א"כ לא גרע מבירך שהכל דקיי"ל דיצא אח"כ מצאתי בתשו' גנת וורדים חאו"ח סי' כ"ט דהעלה כן לדינא דיצא ע"כ. ולענ"ד דהגאונים בעל תשו' גנת וורדים ובעל גליון הש"ס לא ראו או שכחו לפי שעה את הירושלמי חנ"ל דמדייק ממתני' דהכא דהרין דלא יצא כמ"ש תוס' ור"י הלוי ולפי דבריהם נמי ניחא קו' התוס' אנשי שם דהא קמ"ל דנקט יין נבי אוכלין ולא נקט נבי משקין ואמר חוץ נבי ברכת שהכל דקמ"ל דאפי' בריעבר אם בירך על יין בפה"ע לא יצא משא"כ על יין אם בירך בריעבר שהכל יצא וכמ"ש ר' יוחנן לקמן במ"ב, ולפי"ז נ"ל ליישב קו' הפ"י וצל"ח שהקשו למה פריך בגמ' מ"ש יין משמן אשמואל ור' יוחנן למה לא פריך ממתני' גופא דתני דק חוץ מן היין משמע אבל שמן מברך בפה"ע והי' יכול להקשות מ"ש ולפימש"כ ניחא דממתני' ל"ק דיי"ל דמתני' מורה דעל השמן נמי מברך ברכה מיוחר כמו על היין ונקט דק יין משום דביין אפי' בריעבר לא יצא אם בירך בפה"ע וכתוס' ור"י הלוי משא"כ שמן שם אפי' אם הי' מברך ברכה מיוחרת מ"מ בריעבר הי' בוודאי יצא לכ"ע בפה"ע דהא עיקר פירי דזית לשם שמן נטעוהו וכמ"ש רש"י הבאתיו לעיל וא"כ לא מוכח ממתני' דעל השמן אינו מברך ברכה מיוחרת אבל פריך מר' יוחנן ושמואל דהם אמרו בהדיא דאפי' לכתחילה מברך בפה"ע ולק"מ, עכ"ל כ"ק אאמו"ר זצ"ל בספרו היקר נפי אש. ע"כ לשון הרב מכאן ואילך דברי בנו ותלמידו.

ב) הנה כ"ק אאמו"ר תמה על הגאונים בעל גו"ו וקמוח"ז מרן רע"א ז"ל שנעלם מהם לפי שעה דברי הירושלמי שבו מפורש היפך דבריהם. ונרם לו זה לפי שסמך ידיו על דברי המלאכת שלמה, והירושלמי לא הי' לו לפניו לעיין בפנים,

אבל אחר עיון בפנים לק"מ על הנאונים הנ"ל ויפה כוונו בהשנותם על מהר"י הלוי. דזה לשון הירושלמי (פ"ו ממס' ברכות הל"ב) רב הונא אמר חוץ מן היין ומן הפת מתניתא אמרה כן חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. תני ר' יוסי אומר כל המשנה ר' יהודה אומר כל שנשתנה מברייתו ולא שינה ברכתו לא יצא ר' מאיר אומר אפילו אמר ברוך שברא החפץ הזה מה נאה חוא זה יצא ר' יעקב בר אחא בשם שמואל הלכה כר' מאיר. וכתב ע"ז לפרש דברי הירושלמי בפי' מבעל ספר חרדים וז"ל, מתני' אמרה כן וכו'. כלומר טעמיה דרב הונא מדקבעו להו ברכה פרטית לעצמן מתוך חשיבתן, סברא הוא דלא נפיק בשהכל דהיא כוללת הכל, עץ וארמה ורבר שאין גידולו מן הארץ, אבל אי ברך על היין ב"פ העץ ועל הפת ב"פ הארמה יצא כיון דלא ברכה כוללת חיא. פירוש אחר מתניתא אמרה כן מיתור לשון המשנה יש ללמור כן, דהוה מצי לקצר לשונו ולמתני חוץ מן היין שאומר עליו בפה"ג, ומשנה יתירה שעל היין הוא אומר, אתא לאשמועינן דאפילו דיעבד יש לו לומר בפה"ג, ואם אמר ב"פ העץ לא יצא, וכ"ש אי אמר שהכל דלא יצא. ור' יוחנן פליג בבבלי דאפילו על הפת ועל היין קתני מתני' דאי אמר שהכל יצא, וכ"ש אי אמר בורא פרי העץ על היין או בורא פרי הארמה על הפת, כל המשנה וכו'. פליג אמתני' רקתני על כולן אם אמר שהכל יצא וכן אי ברך על היין בפה"ע או על הפת בפה"א. רבי יהודה אומר כל שנשתנה וכו' מעליותא דהיינו פת ויין, רבתחילה חטה וענבים, אבל שאר דברים אי אמר שהכל יצא. רבי מאיר אומר אפילו וכו'. לא מבעיא משנה מברכה לברכה, דאמר שהכל שנתקנה לדבר שאין גידולו מן הארץ, ואומרה על כל שגידולו, אפי' אפת ויין, אלא אפי' אמר נוסח רלא תקינו רבנן כלל יצא נמצא רב הונא כר' יהודה ורבי יוחנן כרבי מאיר ופסקו כל הפוסקים כר' יוחנן וכר"מ, חדא דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכ"ש לגבי רב הונא שהיה תלמידו של רב, ועור חא פסק הירושלמי לקמיה כרבי מאיר. הנה הגאון בעל מלאכת שלמה הביא פירושו בשם החכם ר' אליעזר אזכרי ז"ל שהוא רבינו בעל ספר חרדים. וא"כ הפלא ופלא על המלאכת שלמה שהעתיק פי' הב' של החרדים שהבעל החרדים בעצמו כ' שהש"ס בבלי לא ס"ל כן, והיה לו להמלאכת שלמה לפרש ולא לסתום. אבל עכ"פ לפי פי' רבינו בעל החרדים אדם יוצא יד"ח בברכת בפה"ע על היין ובברכת בפה"א על הפת, אלא שלפי פי' הא' גם להירושלמי הרין כן ולפי פי' הב' רק להבבלי הדין כן אבל לא כן להירושלמי. והפני משה כ' לפרש מרעתא דנפשיה כפי' הא' של הבעל חרדים. הרי שלך לפניך שלא דק שאין כאן קושי' על הגאונים הנ"ל, אלא ראיה יש לדבריהם.

ג) ולעצמי אני אומר שהעיקר הפי' בדברי הירושלמי הוא כפי' הא' של בעל החרדים שהוא ג"כ פי' הפני משה, דלפענ"ד גם חירושלמי ס"ל כחבבלי דבפה"ע יוצא גם על יין ובפח"א יוצא גם על פת. דהלא מפורש בתוספתא (פ"ד דברכות) הובא בירושלמי (פ"ו דברכות הל"א) וכן הוא גם בבבלי (נ' א') עם קצת שינוים. יין בזמן שהוא כמות שהוא אומר עליו בורא פרי העץ ואין נוטלין ממנו לידים בזמן שהוא מזוג אומר עליו בורא פרי הגפן ונוטלין ממנו לידים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים בין חי בין מזוג אומר עליו בורא פרי הגפן ונוטלין ממנו לידים.

הנה זה ברור כשמש רלר' אליעזר אם בירך על יין מזוג בפה"ע שיצא בריעבר, דהלא על יין חי ס"ל שמחויב לברך בפה"ע ופרש"י טעמו, דאין יין חזק שלהם דאוי לשתי' בלא מים הלכך אכתי לא אשתני למעליותא ולא זז מברכתו הראשונה והרי הוא כענבים וברכתו בפה"ע, וא"כ לר"א וכי משום שנתן ליין חזק מים כפי השיעור ואשתני למעליותא וראוי לברך עליו בפה"ע אבר מהותו שלא יהי' עוד פרי העץ כלל זה מן הנמנע. וא"כ נהי דרבנן חולקים על ר"א וס"ל דגם על חי יש לברך בפה"נ, אבל לעשות מחלוקת חדשה ביניהם ולומר שחולקים על ר"א שגם אם בירך בפה"ע על יין לא יצא יד"ח אפילו בריעבר זה קשה לומר. [ועיין פסחים ק"ח ע"ב שתאן חי יצא אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא, ועיי"ש בפירש"י רשב"ם ותוס' ד"ה שתאן חי יצא ותור"ה ידי יין יצא, ובחי' מהר"ם חלוואה כ' ירי חירות לא יצא ראין דרך שתי' בכך, והמאירי פי' שאין זו שתי' מהודרה, ובפסקי רי"ד פי' שלא שתה כדרך בני חורין אלא כדרך שכרות, ובפסקי ריא"ז פי' שאין דרך חירות לשתות אלא יין מזוג].

וראיתי במג"א (סי' ר"ח ס"ק כ"ב) שהביא ראיה לדברי תשו' מוהר"י הלוי שאינו יוצא אפילו בריעבר בברכת בפה"ע על היין והמחצ"ה דחק לפרש ראיתו, ובאמת קשה מאוד להבין דברי המג"א. ואח"כ את שאהבה נפשי מצאתי באבן העוזר (סי' ר"ח) שכמעט כוונתי לרעתו בביאור דברי הגמר', רק אני בעזהי"ת פירשתי ביתר ביאור ראיתו מגמר' הנ"ל, ולפי שבאה"ע דחה ראית המהר"י הלוי מתוס' ברכות י"ב ד"ה לא לאתויי, באופן מאוד נעלה נכון הוא לפני להעתיק כל דבריו וז"ל: כ' המג"א בשם תשו' מהר"י הלוי סי' מ"ז אם בירך בפה"ע על היין צריך לחזור ולברך בפה"ג עכ"ל וראיתי בתשובה הנ"ל והוציא כן מתוס' ברכות דף י"ב וכ' הטעם כיון דיצא מתורת פת לכן ברכתו כוללת הוא דוקא שהכל ע"ש שהאריך ואני הקטן נ"ל פשוט דיצא בפה"ע בריעבד וראיה מהש"ס פ' כ"מ דף ל"ה פריך שם מ"ש יין דמברך בפה"ג אלימא משום דאשתני לעלויא אשתני לברכה והרי שמן דאשתני לעלוי' מברך בפה"ע ומשני התם משום דלא אפשר היכי נברך נברך בורא פרי הזית פרי גופא זית איקרי פרש"י וה"ל לברך בורא פרי הפרי אבל גבי גפן הגפן היא העץ והענבים הם פרי הגפן עכ"ל ופריך ה"ל לברך בפה"ע זית ומשני חמרא סעיד עיי"ש, מבואר אי לאו דחמרא סעיד היה ברכתו בפה"ע ומשום דחמרא סעיד מי לקח ברכתו ממנו וכי מש"ה אין שייך ברכתו דבפה"ע עליו כמו על השמן ותו דהא למאי דמשני מעיקרא התם משום דלא אפשר לברך בורא פרי הזית כו' לפי תירוץ זה ע"כ אי בירך על היין בפה"ע ודאי יוצא כמו על השמן וכיון שכן הוא לפי תירוץ זה והש"ס לא חזר בו מזה אח"כ. ותו דהא גם גפן היינו העץ גפן כמו שכתב רש"י הנ"ל ולמה ל"ש לברך עליה פרי העץ סתם דלא יצא בפרי העץ כמו בשהכל דמהאי טעמא קי"ל סי' זה סי"ב אי בירך על הענבים בורא פרי הגפן יצא. תו קשה ס"פ שלשה שאכלו דף נ' סבר ר"א יין עד שלא נתן לתוכו מים מברך עליו בפה"ע ע"ש וע"כ לא פליגי עליה רבנן אלא לכתחלה רס"ל דמברך עליו בפה"ג אבל בידעבד לא פליגי דשייך ביין ברכת בפה"ע ולדברי ר"י הלוי הו"ל לברך על היין חי שהכל ותו דכן משמע לשון המשנה שם וז"ל על פירות האילן אומר בפה"ע חוץ מהיין שאומר בפה"ג

כו' בירך על פירות האילן בפה"א יצא ע"ש משמע דגם יין דנכלל בכלל פירות אילן שאמרו אם בירך עליהם בפה"א יצא כמו דנכלל בכללן שמן ה"ה יין ולא הוציא יין מכלל פירות אילן אלא ברישא לענין ברכתו דלכתחילה ומה שהוציא ר"י לוי שם מתוס' ברכות דף י"ב. ז"ל תו' שם מיהו אומר הר"ם אם היה יודע בבידור שטעה בריבורו שאמר בפה"ע במקום בפה"נ דבתכ"ד יכול לחזור בו וכן בי"ט בחתימה של י"ט אם טעה בין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השבת וחזר תכ"ד יצא אחר שהוא יודע שהוא יו"ט עכ"ל תוס', ואף אני אביא מדברי התו' אלו דמדבריהם מוכח להיפך מדברי ר"י הלוי, דקשה למה ביין נקטי התוס' נ"מ לענין לכתחלה אי יכול לחזור בו תכ"ד וביום טוב נקטי התוס' נ"מ לענין דיעבד אם חזר בו תכ"ד דיצא והול"ל נמי גבי יין נ"מ לענין דיעבד, ותו קשה דדין זה לא הזכירו התו' בשום מקום דאם בירך בפה"ע על היין דלא יצא ומל' התוס' משמע דדין זה היה פשוט בעיניהם ולא הוצדכו לכתבו מדוב פשיטותו וזה תמוה מנא להו פשיטות דין זה ואדרבה מהש"ס נראה להיפך כדפי' ואם הי' נראה להתוס' דין זה הו"ל לבאר דין זה במקומו ע"כ נ"ל ודאי גם התו' ס"ל אי בירך על היין בפה"ע יצא וס"ל להתוס' בהא דקי"ל אי בירך על היין שהכל יצא אפי' אי יכול עדיין לתקן ברכתו ויוכל לסיים תוך כדי דיבור בפה"ג לא הצריכו אותו חכמים לכך כיון דיוצא בזה דכן משמע להתוספות מל' המשנה דאם אמר שהכל יצא ואין צריך להחמיר בכך מיהו אם רוצה לסיים עוד בפה"נ כדי לעשות כתיקון חז"ל דאז הוי כמאן דבירך עליו מתחל' בפה"נ ע"כ יכול לסיים והשתא הכא בזה שטעה בריבורו יכול לחזור בו לסיים בפה"נ דאז הוה כמאן דבירך מתחל' רק בורא פרי הגפן וזה הברכה תקינו לו חכמים אבל אי לא טעה בריבורו אז אינו רשאי לחזור בו לסיים בורא פרי הגפן כיון דלא תיקן כלום בזה דהוי מ"מ ברכתו בורא פרי העץ לחוד לכן בפה"ג שאמר אח"כ ל"ש כלל אל הברכ' נמצא הפסיק בחנם בריבור בין ברכתו להשתיה דאסור דאפי' להפסיק בשתיקה יותר מכדי דיבור הוי הפסק כדאיתא סי' ר"ו כ"ש לדבר דיבור שאין שייך אל הברכה. ואפי' אם ספק אם יתקן ברכתו בזה נמי אסור כיון דאפי' לכתחלה א"צ לתקן ברכתו מאחר דכבר יצא בזה ואם לא תיקן ברכתו עושה בזה איסור להפסיק בין הברכה לשתי' לכן אסור לחזור לסיים בפה"נ, אבל בזה שטעה בריבורו ובוודאי יתקן ברכתו הראוי כפי תיקון חז"ל ע"כ יכול לחזור בו אבל ביום טוב דאין שייך דין הפסק הנ"ל ע"כ עשה נ"מ לענין דיעבד וביין דל"ש נ"מ לענין דיעבד דהא אפי' בעשה בפה"ע על היין יצא לכן הוצרכו לעשות נ"מ לענין לכתחלה והא דכתבו דין זה בברכות אולי י"ל דאלו בודאי בבירור טעה ברבורו דאי הוה טעה ובירך שהכל על היין י"ל סבר היה שחוא שכר אבל בפה"ע על היין ודאי טעה בריבורו וכן בי"ט שכבר התפלל תפלת של י"ט ע"כ ידע שהוא י"ט וע"כ טעה ברבורו וסיים בשבת וראיה לזה שהאנודה העתיק דין זה מתו' בשם הר"ב ושינה בענין אחר וז"ל אי טעה ובירך על השכר בפה"נ ותוך כדי דיבור אמר שהכל יצא ע"ש הרי משום דעשה נ"מ לענין דיעבד שינה ועשה נ"מ לענין שכר, סוף דבר ג"ל פשוט אי בירך על היין בפה"ע יצא וכ"מ דברי כ"מ פ"ד פסק פת שבירך

עליו בפה"א יצא וזה כרברי זה נראה לי ברור, עכ"ל. ועיין בבאר היטב וביר אפרים ובשע"ת (סי' ר"ח על רברי המג"א הנ"ל) ובמ"ב, ובשעה"צ, ובכף החיים (אות ע"ז) הביא שכרברי האה"ע פסק הפנמ"א ח"א סי' נ"ח והרמ"ע באלפסי זוטא פרק כיצר מברכין ורבינו אשר ב"ר חיים בספר הפרדס שער י"ו. ואח"כ כ' הכף החיים (אות ע"ח) ראם בירך שהכל או בפה"א או בורא מיני מזונות על היין בריעבד יצא עיי"ש. ובשיטה להר"א אלשבילי (ברכות ל"ה א' במשנה) ראיתי שכ' (בר"ה חוץ מן היין) וז"ל: ובגמרא מוכח ראם בירך על היין בורא פרי העץ יצא וז"ל (ברכות מ' ב' ר"ה ועל כולם) ועל כולם שאמר שהכל יצא איתמר רב הונא אמר כו' ור' יוחנן אמר אפילו פת ויין. וקיי"ל כר' יוחנן, דהלכתא כותיה לגביה דרב הונא ואיכא למשמע מינה נמי דמי שבירך על היין בורא פרי העץ יצא, דהא חזינן דלא קפרינן בברכה דילי', דאפי' כשבירך ברכה אחרת שאינה ברכתו יצא. אבל בפת אפשר לומר דכיון שהכתוב קבע לו שם בפני עצמו דכתיב אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, לא נפיק כשבירך עלי' בורא פרי האדמה. ועוד דכיון שבברכתה רקבעו לה רבנן הוציאוה מכלל פרי, כלומר שאינו מזכיר בברכתו פרי, שוב אינו יוצא בה בלשון פרי. אבל בשהכל יוצא בכולהו, מפני שהוא כולל הכל, וכן עיקר. ואע"ג ראמרינן לעיל דכל היכא דמברך בחטה שהכל לא מברכין בסוף ג' ברכות, התם הוא כי מברך מדיניה שהכל או בפה"א שהוא ברכתו הראויה לו, כגון כוסס את החטה, ליכא בסוף מעין שלש, משום דרחמנא כי ארכר חטה בשבחה דארץ ישראל בשבעת המינים משום מזון ארכרה, וכיון רכן, האוכלה למזון כרכה היא טעונה ברכה לבסוף, אבל שלא כדרך מזון לא, אבל הכא שאני רברכה הראויה לפת היא המוציא, ובריעבד הוא שיוצא בשהכל, עכ"ל השיטה להרא"א. ועיי"ש ברברי המבאר בקיאות רב, וככל הדברים אלו כ' בחי' הרא"ה (ברכות מ' ב' ד"ה ועל כלן) עייש"ב ובדברי המבאר.

* * *

עוד נשאלתי, הי' לפניו ענבים ויין ובירך על הענבים בפה"ע וכיוון לפטור גם היין, אם עלה לו גם על היין.

השבתי, רלא עלה לו ואם רוצה ימתין מעט כרי היסח הרעת ויברך בפה"ג על היין.

הנה הבאתי לעיל המחלוקה הגרולה אם בפה"ע פוטר היין, ונהי רקיי"ל רפוטר בריעבר כ' המ"ב ראך ורק מטעמא רספק ברכות להקל (עיין מ"ב סי' ר"ח סק"ע) וא"כ כאן שבירך על הענבים בפה"ע ושפיר נתקיים ברכתו על הענבים אין לומר שררך אגב הענבים יתקשר היין עם הענבים ויהי' נמשכה הברכה בפה"ע על היין במקום שהרבה גרולים רעתם רעת תורה ראפילו אם בירך אך ורק על היין בפה"ע לא יצא. ואין לרמות שאלתנו להא רמפורש (בסי' ר"ו ס"א וס"ב) רהרין אם בירך על פרי העץ ברכת פה"א ריצא וכן אם היה לפניו פרה"א ופרה"ע ובירך על פרה"א ברכת בפה"א וכוון לפטור את העץ רבכה"ג פסקינן רבריעבר יצא גם על פרי העץ רשאני התם רמאחר שנפסק כן בשו"ע והרמ"א שתק להמחבר

דבדיעבד יצא בכה"ג גם משום פרי העץ הגם שנמצא חולקים ע"ז ועיי"ש בשע"ת ובמ"ב ובשאר אחרונים באריכות שם עכ"ז מאחר שנפסק בפשיטות בשו"ע דיצא פרי העץ עם ברכת בפה"א אין לנו לזוז מפסקו. משא"כ בנידון דידן דלא נזכר בשו"ע כלל דין זה דבירך על היין בפה"ע דיצא והמג"א העלה דאינו יוצא והאה"ע ס"ל ריצא ונמצא מחלוקת בדבר גם בין הראשונים ע"כ בכה"ג בודאי אין ברכת בפה"ע המברך על ענבים מושך אחריו את היין בדרך אגב עם ענבים לפטרו מברכת בפה"ג. וראיתי במ"ב (סי' ר"ו סק"י) דגם בברכת בפה"א על פרה"א ופרה"ע כ' רמאחר דברכת בפה"א לא היתה לבטלה דהרי נתקיימה על הפרה"א לבד יברך על פרי העץ ברכה הראוי לו בפה"ע. עכ"ז מסיק לבסוף בשם השע"ת דיותר טוב להיות נמלך שלא לאכול מיר הפרי העץ אלא לאחר זמן ויחזור ויברך עליהן עיי"ש, אבל בנידון דידן אפילו להסיח דעת א"צ ושרי לו לברך ברכת בפה"ג, עכ"ז הירא דבר ה' ורוצה להיות מחמיר בדבר ימתין מעט ולא ישתה יין ואח"כ יברך וישתה יין.

וע"ז בעה"ח חרש אלול תשי"א לפ"ק פה ברוקלין יצ"ו.

משה שטערן

ביאור ענין ד' אמות ברשות הרבים

משה חיים בראנדסדארפער
ראש הכולל היכל צבי
גאלדערס גרין, לונדון יצ"ו

הוצאה היא אחת מאבות מלאכות, כמבואר במשנה בשבת ע"ג. ומכלל התולדות היא מעביר ד"א ברה"ר, וגמרא גמירא לה, כמבואר בריש הזורק שבת צ"ו. עי' תוס' שבת ד. סתימת הלשון מורה, ראם מעביר ד' אמות ברה"ר חייב חטאת, אבל בגמרא עירובין נ"א: נתוסף בזה עוד פרט, א"ר אחא בר יעקב, המעביר ד"ר ברה"ר אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן, פי' דבעינן שיעביר האלכסון של ד' אמות על ד' אמות, וילפינן לה התם מקרא הנאמר גבי מגרשי הלויים עיי"ש.

הנה שיטת רש"י, וכן הוא בתוס' שם ד"ה כזה בשם ר"ת, דלעולם אינו חייב עד שיעביר האלכסון של ד"א על ד"א, אבל רבינו שמואל הובא בתוס' שם אית ליה, דמרבעים ד"א על ד"א ברה"ר ברבוע העולם ואם מעביר ממזרח למערב חייב בד"א וכן מצפון לדרום, ואם מעביר ד"א נגד אלכסונו של עולם בעינן שיעביר האלכסון של ד"א על ד"א. והרמב"ם בפסקיו ס"ל כשיטת רש"י ור"ת, בפי"ד מהלכות שבת הלי"ח וז"ל, כ"מ שאמרנו המעביר ד"א ברה"ר חייב, הוא האלכסון עד סופו, ואם העביר פחות פטור עכ"ל, וכן הוא בשו"ע סי' שמ"ט ד"א שאמרו הן ואלכסונן שנמצא שהם חמש אמות ושלשה חומשין.

עכשיו נבאר האיך משערינן הד' אמות. הנה בשו"ע סי' שמ"ט ס"א מבואר כל אדם יש לו ר"א ברה"ר שיכול לטלטל בהם, ומודדים לו באמה שלו ואם אמתו קטנה (פי' שהוא ננס, עי' מ"ב) נותנים לו ד"א בינוניות של כל אדם, שכל אחד מהם ששה טפחים. מבואר דמודדים הד"א בכל אדם באמתו, הנדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, אלא בננס מוסיפים לו לכה"פ במידת אדם בינוני (אמה פי' ממפרקו עד ראש אצבע הארוכה הנקראת אמה על שם כך). ודברי השו"ע הם ברמב"ם פי"ד הלט"ו וז"ל, מותר לכל אדם לטלטל ברה"ר בתוך ד"א על ד"א שהוא עומר בצידן, ובאמה שלו מודדים, ואם הוא ננס באבריו נותנים לו ד' אמות בינוניות של כל אדם, ומפי הקבלה אמרו, שזה שנאמר בתורה שבו איש תחתיו שלא יטלטל חוץ למרובע זה, אלא במרובע זה שהוא כמידת אורך האדם כשפושט ידיו ורגליו ובו בלבר יש לו לטלטל.

ומה שמוסיף הרמב"ם, דמפי הקבלה אמר, כוונתו מבואר ביותר, בעבודת הקורש להרשב"א שער ג' ד', וז"ל, ד"א שאמרו לענין שבת, אין מודדים לכל באמה של קודש, שהיא בת ששה טפחים, אלא למי שהוא ננס באבריו ואין אמתו גרולה כאמה של קודש, אבל שאר כל אדם מודדים להם לפי מה שהוא אדם, אפילו גבוה קומה כעוג מלך הבשן, ומודדים לו באמתו, שכך למדו מפי הקבלה כי מה שכתוב בתורה שבו איש תחתיו פירוש, כתחתיו, כדי שיטול חפץ ממראשותיו ויתן תחת רגליו, שערו חכמים שזהו ארבע אמות באמתו של כל אחר ואחר. מבואר ברשב"א דמקרא רשבו איש תחתיו ילפינן לשער הד"א לכל אדם באמתו, דאמרה תורה שיש לכל אדם תחתיו שלו, וחיינו ליטול חפץ ממראשותיו ולהניח תחת רגליו, ושיערו חכמים שזהו ד' אמות באמתו של כל אחר ואחר. וכן הוא בשו"ע הרב ז"ל, כל אדם יש לו ד"א ברה"ר וכו' ולמדו מפי הקבלה רשבו איש תחתיו נאמר לענין טלטול, שלא יטלטל ברה"ר אלא כמידת תחתיו, רהיינו כמרת אורך גופו ג' אמות, ואמה כדי לפישוט ידיו ורגליו, לפיכך מודדים לו באמתו הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, שהרי בד' אמות שלו יש בהם כדי פשיטת אורך גופו ויריו ורגליו, ואם הוא ננס באבריו דהיינו שאמתו קטנה וגופו גדול, ונמצא שלא יספיקו לו ד' אמותיו נותנים לו ד"א בינוניות של כל אדם שכל אחד מהם ששה טפחים. מבואר לכאורה דהד' אמות ברה"ר משערינן בכל אדם לפי מה שהוא וילפינן לה מקרא רשבו איש תחתיו, וכן פי' הח"ח בשער הציון סי' שמ"ט דברי המחבר, דילפינן משבו איש תחתיו דמותר לכל אדם לטלטל חפץ ממראשותיו ומניחו תחת רגליו בד"א דהיינו ד"א באמה שלו.

אבל בפמ"ג סי' שמ"ט א' מ"ז מבואר דברי המחבר באופן אחר לגמרי, דאין המדובר כאן האיך לשער הד"א במעביר ברה"ר, דהד' אמות דמעביר ברה"ר לעולם משערינן בד"א בינונית לכל אדם בשוה, וכאן המדובר ברין מחודש, והיא, דיש לכל אדם מקום מסוים ברה"ר ד"א על ד"א ומשערין אותן הד"א כל אחד ואחר באמתו כנ"ל ובתוך אותו מקום מותר לו לטלטל בפחות פחות מד"א בינונית, ומחוץ מאותן ד"א אסור לו לטלטל אפילו בפחות מד"א, וזהו דילפינן

מפי הקבלה רשבו איש תחתיו שלא יטלטל חוץ למרובע זה (משמע אפילו בפחות מד"א) אלא במדובע זה שהוא כמדת אורך האדם וכו' בו בלבר יש לו לטלטל (משמע שהמדובד הוא במקום מסוים מרובע של ד"א על ד"א שבו מותר לטלטל, דרין אלכסון כתב הרמב"ם לקמן בפ' י"ד) ודין של מעביר ד"א ברה"ד היא הלכה דסעיף ב', כמבואר שם בפמ"ג. וכן מצאתי בספר אור גדול על משניות עירובין (פ"ד משנה ה') דלהרמב"ם חוץ ממרובע זה אסור לטלטל אפילו בפחות מד"א (ועוד נבאר דבריו לקמן).

והנה באמת דרשה זו של שבו איש תחתיו, שהיא מקורה של הלכה זו הובא בעירובין מ"ה. לענין כזה, שיש לאדם מקום מסוים ד"א על ד"א, ומשערין אותו, כל אדם באמתו, ובו בלבד מותר לו לטלטל, ואסור לו להוציא ממנו כמלא נימא, אלא דשם המדובר, מכח איסור תחומים, בישן בדרך ולא קנה שביתה, דילפינן משבו איש תחתיו דיש לו ד"א על ד"א דבהם מותר לו לילך ולטלטל וחוץ להם אסור עי"ש. וא"כ כיון דמפי הקבלה שמענו דדרשה נאמר נם לענין טלטול ברה"ר בשבת, הסברא נותנת דילפינן ג"כ מקום מסוים בדין טלטול.

עוד אמרינן שם בעירובין מ"ה. היו שנים ומקצת אמותיו של זה בתוך של זה, מביאים ואוכלים באמצע ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך חבירו, פירש"י דאין לו להוציא חוץ מד' אמותיו דהכלים כרגלי הבעלים, א"נ דכל ד' אמות דכל חד שוינהו רבנן לגביה כרשות היחיד ואסור להכנים ולהוציא מחוצה להן לתוכן עיי"ש ואפילו הכלים אינם שלו. ואותה המשנה פסק המחבר בסי' שמ"ט סעיף ד' לענין טלטול ברה"ר, וכן הובא ברמב"ם פי"ד מהלכות שבת. משמע לכאורה להדיא דנם לענין שבת נאמר הלכה זו וילפינן לה משבו איש תחתיו דיש לו לאדם מקום מסוים שבו יש לו לטלטל, וכמו שבארנו בשם הפמ"ג, בפחות פחות מד"א, וחוצה להן אסור. ותרתי נאמר בזה, א) איסור להוציא מתוך המקום המסוים כמו שביאר רש"י דין של היו שנים ומקצת אמותיו של זה וכו' דאסור להכנים ולהוציא מתוכן, דוגמת רה"י ורה"ר, ודין המשנה דעירובין פסק הרמב"ם והמחבר לענין שבת, ב) דחוץ מאותו מקום אסור לו לטלטל כלל כמבואר במשנה בענין איסור תחומין. ועיין בהשגת הראב"ד על הרמב"ם בהלכה ט"ו שיש לו לאדם ברה"ר מרובע של ד"א על ד"א כנ"ל וז"ל, והוא שיהא לשם מקום קביעות כגון ששבת שם. משמע להדיא דמירי לענין מקום מסוים שיש לו לאדם לענין טלטול. אלא דצ"ע לשונו של הרמב"ם, ומפי הקבלה אמרו, דמשמע דדין תורה נאמר כאן, וא"א לומר דמן התורה אסור להוציא מתוך ד' אמותיו שעומד בצדן או לטלטל פחות מד"א חוץ מד' אמותיו, ועמדו בזה הפמ"ג והאור גדול.

אבל באמת הפמ"ג והאור גדול לא אמרו דבר אחר ממש, דלהפמ"ג בתוך הד' אמות המשוער בכל אדם באמתו מותר לו לטלטל בכולו, אבל דוקא בפחות פחות מד"א בינונית, וחוצה להן נם זה אסור, וא"כ א"א לומר דדין תורה נאמרה כאן, אבל האור גדול אית ליה בהבנת דברי הרמב"ם דאותן ד"א מותר לו לטלטל כולו בב"א ממש, וא"כ בעוג מלך הבשן אין חיוב חטאת עד שיטלטל כל הד"א

שלו המשוער באמתו בב"א, ודוקא בתוך אותן ד"א שעומד בצידן, אבל חוץ להם אם העביר ד"א בינוניות חייב חטאת. וכן הוא להדיא בחזון איש סי' קי"ד חלק או"ח, לחלק בין מעביר בתוך הד"א דאינו חייב חטאת עד שיעביר כולו וכל אחד ואחד הד"ר שלו כנ"ל, אבל חוץ להם לכל אדם בשוה וחייב בד"א בינונית, וזהו דילפינן משבו איש תחתיו. א"כ לפי החזו"א והאור גדול שפיר ילפינן משבו איש תחתיו דיש לכל אדם מקום מסוים המשוער לכ"א באמה שלו, דבתוך אותו מקום מסוים מותר לו לטלטל אפילו כולו בב"א, וחוצה להן חזר הדין של מעביר ד"א רמשערינן להו באמות בינוניות לכ"ע בשוה.

הרי בארנו דברי הרמב"ם, ומפי הקבלה אמרו, לפי הפמ"ג והאור גדול, ועכשיו עלינו למצוא מקור הדבר בתלמוד.

הנה במשנה עירובין מ"ה בישן בדרך ולא קנה שביתה דנותנים לו ד"א וילפינן לה משבו איש תחתיו, נחלקו בזה תנאים, ד"א אומר, והוא באמצע, ור' יהודה אומר לכל רוח שירצה ומודה ר"י שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו וחכמים אומרים ד"א, ואמרינן בגמ' ד"א לכל רוח דהיינו ח' אמות על ח' אמות. ואח"כ אמרינן בגמרא מחלוקת להלך אבל לטלטל לכו"ע ד"א אין מפי לא, ופירשו הרשב"א והראב"ד הובא בריטב"א דלענין טלטול ד"א קאמר דאסור לטלטל מתחילת ח' אמות ולהניח בסוף ח' אמות דדוקא הילוך מותר בכולו, אבל לענין טלטול לכו"ע ד"א ותו לא. — ביאור דבריהם דס"ד רכיון רילפי רבנן מכח שבו איש תחתיו דיש לו ד"א לכל רוח באיסור תחומים (עיין ק"א אי הוא מה"ת) כמו"כ נימא לענין טלטול בשבת ברה"ר נילף משבו איש תחתיו דמותר לטלטל ח' אמות על ח' אמות וכולו בב"א, קמ"ל דלענין טלטול לא ילפינן משבו איש תחתיו יותר מר"א.

מבואר משם תרתי, חדא, דקרא דשבו איש תחתיו נאמר גם לענין שבת ועל זה סמכו חז"ל שלא להוציא ולטלטל חוצה להן אפילו בפחות מר"א כמו שדרשו קרא זה לגבי תחומין, ותו, דאותו מקום הנאמר בקרא דשבו איש תחתיו, מותר לטלטל כולו בב"א, ולכן ס"ד רכיון דלרבנן ילפינן משבו איש תחתיו לענין תחומין ד"א לכל רוח כמו"כ נפרש קרא לענין שבת וא"כ מותר לטלטל כל הח' אמות בב"א כמבואר ברשב"א וראב"ר, וקמ"ל רלא, דלענין טלטול בשבת דרשינן מקרא דשבו דר"א נאמר כאן ותו לא, וכבר עמד בזה האור גדול האיך זה, דלענין תחומין דרשינן לה לא לר"א לכל רוח, ולענין שבת דוקא ד"א, (ואי תחומין דרבנן, יש לישב הדבר).

היוצא, דלענין טלטול דרשינן מקרא דשבו וכו' דיש לכל אדם ד"א על ד"א שבהם מותר לטלטל כולו בב"א כמבואר ברשב"א וראב"ד כנ"ל, ואותם ד"א על ד"א משערינן כל אחד באמה שלו דכן ילפינן מקרא דשבו איש תחתיו כמבואר שם בסוגית הגמרא, ומבואר גם השגת הראב"ר דלעיל, דאית ליה, דדוקא בישן בדרך ששבת שם נאמר רין ר"א, בין לענין תחומים ובין לענין טלטול בשבת, דדין טלטול נאמר בנמ' באותן ד"א דתחומין.

ובדברינו אלו מבואר שפיר דברי האור גדול, אבל להפמ"ג צריך לומר, דס"ד דמותר לטלטל כל הח' אמות בפחות פחות מד"א, וקמ"ל דרק ד"א ילפינן מקרא דשבו איש תחתיו ואותן משערין בכל אדם באמה שלו, ובתוכן מותר לטלטל בפחות פחות מד"א בינוניות כנ"ל, וכל דרשת דשבו וגו' אינו אלא אסמכתא, וצ"ע לשון הרמב"ם מפי הקבלה אמרו כמו שהקשה הפמ"ג עצמו.

אחר כל זה עלינו לבאר אותן ד"א היכן הם, לשון הרמב"ם בפי"ד הל' ט"ו, מותר לאדם לטלטל ד"א על ד"א שהוא עומד בצידן, מבואר דאותן ד"א שהוא בצידן בהם נאמר כל הדברים שביארנו. אבל בעבודת הקודש להרשב"א מבואר אחרת, וז"ל, והיכן נותנים לו לכל רוח שירצה ואם בירר אינו יכול לחזור. וכן הוא בחז"א סי' קי"ד או"ח דהד"א שבירר לו משערינן בכל אדם באמה שלו ומותר לטלטל כולו בב"א וחוץ מהם כגון אם בירר לפניו אם ישלטל לאחריו ד"א בינונית חייב חטאת עיי"ש. ובאמת זהו שיטת ר' יהודה לענין ד"א בישן בדרך דנותנין לו אותן ד"א שיברור לו ואחר שבירר אינו יכול לחזור, וכ' הרשב"א בח' בשם הראב"ד, דקיי"ל כר' יהודה בזה.

בענין היפוך שבועה

בן ציון טווערסקי
בן הרה"ג מו"ה יחיאל מיכל שליט"א הרב ממילוואקי
ותלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' בבא מציעא דף ב' ע"א במתני', בזמן שהם מודים או שיש להן עדים חולקים בלא שבועה. והקשה הגאון רעק"א בתוספותיו למשניות (אות ה') להפוסקים הסוברים דעד המסייע פוטר משבועה מדוע צריך ב' עדים לפוטרם משבועה הרי עד אחד נמי פוטר משבועה, וכתב דצ"ל דהא דתנן עדים היינו עדות המועלת, והקשה ע"ז דא"כ אמאי הוצרך הרא"ש בסי' ג' להוכיח כן דעדים היינו עדות המועלת, ממתני' דפרק ז' במס' שבועות, הול"ל כן על משנתינו, והניח בקושיא. והרש"ש כתב דהפי' של עדים, היינו שיש לכל אחד עד המסייע לו, אבל זה דוחק גדול, דבכ"מ דאיתא בש"ס עדים, קאי על ב' עדים שמעידים יחד, ולא שעד אחד מעיד לזה וע"א מעיד לזה.

ובספר בית הלוי (ח"ג סי' ל"ה אות ג') כתב לתרץ, דבאמת בלא זח קשה אם הפי' הוא שיש עדים שחציו שלו וחציו שלו משום דהגביהו כאחד, א"כ איך יכולים העדים לפוטרו משבועה, הא אם בעל דין מכחיש את העדים אינם יכולים להעיד לטובתו רק לרעתו, וא"כ היכא שהוא טוען כולה שלי והעדים מעידים שרק החצי שלו איך יכולים לפוטרו משבועה, הא לפי דבריו הם מעידים לשקר, ואיך מהני לי' עדותם, ומתרץ דהכא שאני דהשבועה תקנה דרבנן היא שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטלית של חבירו, וא"כ צריך להיות מבורר לבית דין

שאחד מהם לא תקף שלא כדין, אבל עכשיו שבאו עדים להעיד שהגביהו יחד, א"כ דואים הבי"ד בזה שלא תקף בחנם, א"כ בטלה בזה התקנה שלא יהא כל אחד הולך ותוקף, וממילא הבי"ד פוטרין אותם משבועה אעפ"י שהם מכחישים את העדים, אבל זהו רק במקום שיש שני עדים המעירים, דנאמנים לבית דין, אבל ער אחד דאין לו שום נאמנות, וכ"ש במקום שהבע"ר המעיד בשבילו מכחישו, אז לא היו פוטרו משבועה אפי' לשיטת הראשונים הסוברים דעד המסייע פוטר משבועה, עכ"ר הבית הלוי.

והנה מבואר בחו"מ סי' קל"ח סעיף א', שנים אוחזים בטלית חולקים בשבועה ואם אמר אחר לחבירו שישבע על כולו ויטול את כולו צריך השני לישבע וליטול. ולכאורה לדברי הבית הלוי הנ"ל דהשבועה תלוי בבי"ר ולא בהבע"ד איך יכול להפוך השבועה על הבע"ר השני, הא אין השבועה שלו שיוכל להפכו, ועיין בב"ח שם שפי' שהוא משום שמהפך השבועה, ובשלמא אם היתה השבועה לטובת הבע"ר כדי שיזכה בחצי הטלית, ניחא, רבידו להפכו, אבל לדברי הבית הלוי הנ"ל דהוא רק בירור לבי"ר, קשה.

והנה הש"ך שם בסק"ג מפרש רלא כהב"ח, שכתב וז"ל, כיון שיש לך לישבע שאין לך פחות מחצי' השבע בנקיטת חפץ מצד גלגול שכולה שלך ובלא"ה אין יכול להפוך עליו רק היסת, כדלעיל סי' פ"ז סעי' א'. והנה באמת יש שני אופנים בהסבר ענין של גלגול שבועה, א') ששבועה אחת גודרת וגורמת לשבועה אחרת, ב') משום שהאחד שכנגדו יש לו הכח לחייבו שבועה אחת יוכל לחייבו גם שבועה אחרת. וא"כ בשלמא אי נימא כדרך הראשון שהשבועה גופה גורמת השבועה השני', שפיר מובן רבדי הש"ך, אבל אי נימא כדדך השני' שתלוי בכח המחייב, א"כ הרי הכא הוא אינו מחייב את השבועה רק הבי"ד וכדברי הבית הלוי, וא"כ איך יוכל לגלגל שבועה על השני.

והגר"א (באות ו') כתב לפרש וז"ל, וכמ"ש בכתובות שאומד אי אפשי בתקנת חכמים וכן כאן יכול להפוך אף על חצי' שלו היסת על חבירו רק בגלגול שבועה נשבע על כולו, פי', שמה שהשני צריך לישבע הוא רק משום התקנה בשבילו, ולכן אם אומר אי אפשי בתקנת חכמים, השני פטור משבועתו, והוא חייב לישבע בשביל חבירו, משום שהשני פטור משבועתו נעשה שבועתו שבועת היסת, ושבועת היסת יכול להפוך על חבירו, וממילא חייב השני לישבע על חצי' ומגלגל עליו החצי' השני בגלגול שבועה. ולכאורה לפי"ד הבית הלוי קשה איך יכול לומר אי אפשי בתקנת חכמים, הא התקנה היא בירוד לבי"ד. ועוד יש להקשות על הגר"א, למה צריך להמתין עד שיאמר אי אפשי בתקנת חכמים להפוך השבועת היסת, יהפוך מיד השבועת היסת, דכיון דשוען כולה שלי ואינו רוצה ליתן חלק לחבירו הוי כמו כופר הכל ויתחייב היסת.

ואפשר לתרץ, דהתוס' בדף ו' ע"א בד"ה אלא הא דאר"נ, הביאו ראיות דיש שבועת היסת אפי' במקום דלא שייך אישתמוטי, והקשו דהרי השבועה נתקן רק משום אישתמוטי, ותירצו שאחר שתיקנו השבועה לא פליגי דבנן בין מקום דשייך אשתמוטי למקום דלא שייך אשתמוטי. ולפי"ז יתפרש שפיר דברי הגר"א,

דבאמת נקטינן כשיטת רוב ראשונים הסוברים דבימי המשנה עדיין לא נתקנה שבועת היסת (דלא כרש"י), ומש"ה תיקנו שבועה כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף וכו', וא"כ הא דאמרו חכמים לא פלוג, היינו דוקא במקום שאין כאן שבועה אחרת, אבל במקום שיש שבועה אחרת משום שלא יהא כל אחד הולך ותוקף, לא אמרו הלא פלוג, והרי במתני' לא שייך אשתמוטי, דהלא השלית בפנינו, ולא שייך שבועת היסת רק מטעם לא פלוג, ולכן צריך מקודם לסלק השבועה מחמת תקנה, ואח"כ נוכל לחייבו השבועה משום לא פלוג, וא"כ שפיר צריך הגר"א לפרש שמקודם אומר אי אפשי בתקנת חכמים, ואח"כ יכול להפוך השבועת היסת, ראל"כ לא הוי חל בכלל הך שבועה דהיסת כיון דבל"ז איכא שבועה מחמת תקנה, ושבועה זו אינו יכול להפוך, אבל עכשיו דאמר אי אפשי בתקנה, אז י"ל דנתחייב בשבועת היסת, ויכול להפכו על חבירו.

אבל עדיין צריכין ליישב, איך יכול לומר אי אפשי בתקנת חכמים, לדברי הבית הלוי דהתקנה הי' בשביל הבי"ד, ע"ז יש לומר, דבאמת עיקר התקנה היא שלו ובשבילו, והא דיכולים העדים לפוטרו משבועה אם הוא מכחישם, כי הבי"ד יש להם הכח והבעלות על התקנה ואם רואים שלא תקף השני שהרי יש עדים שהנביהו ביחד, אז מתברר שאין מקום לתקנה שלא יהא הולך ותוקף, אז פוטרים אותו משבועה, וא"כ שפיר יכול לומר אי אפשי בתקנת חכמים, שהרי עיקר התקנה היתה בשבילו. ועפי"ז מתורץ גם דברי הש"ך, אפי' אם נימא כדרך השני שהבאנו למעלה, שענין הגלגול שבועה הוא, שמאחר שיש לו כח לחייב שבועה אחת יוכל לחייב גם שבועה אחרת, דאה"נ הוא המחייב את השבועה, שהרי עיקר השבועה בשבילו תיקנוהו.

והנה בדברי הב"ח שפי' משום דיכול להפוך השבועה, באמת קשה דבסי' פ"ז פסק המחבר דאפשר להפוך רק שבועת היסת, אבל שבועה אחרת אין יכולין להפוך, וא"כ איך כ' הב"ח דיכולין להפוך השבועה, הלא כאן מיידי בשבועת התקנה. ואפשר לומר, דבזה חולק על הגר"א וסבר דאפילו יש עליו שבועה אחרת אפ"ה חייב שבועת היסת, ולכן יכולין להפוך השבועת היסת שיש עליו, ונשבע השני על כולה, דעל חצי הי' מחיוב לישבע ממילא, וע"י ההיפוך, צריך לישבע שבועת היסת על החצי השני. ואעפ"י שבשבועה זו יש נ"כ משום תקנת המשנה, מ"מ כיון דחלק של היסת יוכל להפוך, ממילא נגרר עמה חלק שבועת התקנה, כיון דחד שבועה היא, עדיף היא מנלגול שצריך לגלגל עליו שבועה אחרת דאין שייך לראשונה, ודו"ק.

פני' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

עולת שבת בשבתו

בשלח

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. ובמס' עירובין (דף מ"ח ע"א) ילף מפסוק זה דמקומו של אדם ארבע אמות, דכתיב שבו איש תחתיו, כתחתיו, וכמה תחתיו, גופו שלש אמות, ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו עיי"ש. ובתוס' במס' בבא בתרא (דף מ"ד ע"ב) ד"ה רלא, כתבו ראין לך אדם שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל. ויש לומר טעם וחשבון מרוע רוקא ארבע אמות הוא מקומו של אדם, דהנה כתוב בספר אחר שארץ ישראל הוי ג' מאות פרסי על ג' מאות פרסי, ומביא ראי' מהא דאמרינן במס' ב"מ (דף כ"ח ע"א) רמירושלים עד גבול ארץ ישראל הוא מהלך ט"ו יום, וירושלים הי' באמצע, ומהלך אדם ליום הוא עשרה פרסאות, נמצא דלכל צד יש ק"נ פרסאות, א"כ בסך הכל יש ג' מאות על ג' מאות פרסי[1]. והנה ג' מאות פרסי על ג' מאות פרסי עולה לחשבון תשעים אלף פעמים פרסה על פרסה. והנה יש שמונת אלפים אמות בפרסה, א"כ בפרסה על פרסה יש ס"ד מיליאן אמות מרובעות. וכשנחשוב תשעים אלף פעמים ס"ד מיליאן אמות מרובעות, אז יעלה לחשבון 5,760,000,000,000 אמות מרובעות לכל ארץ ישראל.

ועתה נבוא לחשבון כמה אנשים מבני ישראל ידורו בארץ ישראל, דהנה איתא במכילתא (פ' יתרו) רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר שכל אחד ואחד מישראל עתיד להיות לו בנים כיוצאי מצרים שנא' (תהלים מ"ה) תחת אבותיך יהיו בניך. נמצא שכלל ישראל שהם ששים ריבוא נפשות, יהיו ביחר ס' ריבוא פעמים ס' ריבוא, העולה לסך 360,000,000,000.

והנה אם נחלק מספר האמות המרובעות של כל ארץ ישראל אל 360,000,000,000 אנשים, יעלה ט"ז אמות מרובעות לכל אחד ואחר. והנה מה שאמרו כי ארבע אמות הוא מקומו של אדם היינו ב' אמות לכל צד, והוא עומד באמצע, שהם ט"ז אמות מרובעות, א"כ עולה החשבון במכוון, כי ט"ז (אמות מרובעות) פעמים 360,000,000,000 עולה לחשבון 5,760,000,000,000 (אמות מרובעות) שהוא גדלו של ארץ ישראל.

(הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל[2])

יתרו

במכילתא עה"פ ושמרתם את בריתי, רבי אליעזר אומר זו ברית שבת, ורבי עקיבא אומר זה ברית מילה. ולכאורה הא כ"ע מודי דשניהם נקראו ברית, ומי סאני להו שיפרשו שניהם דקאי על שתי בריתות שבת מילה. וי"ל דרבי אליעזר ורבי עקיבא אזלי לשיטתייהו בריש פרק ר' אליעזר דמילה, דר' אליעזר סובר דמכשירי מילה דוחין שבת ור"ע חולק, וכן הוא בפסחים ריש פרק אלו דברים,

---

1) עיין בספרו אור תורה עה"ת בפ' לך אות ט"ו.
2) הועתק מכת"י תלמיד א'.

ולכן דרש ר' אליעזר הפסוק ושמרתם את בריתי דקאי רק על ברית שבת, כלו', כשלא נצטרף עמו עוד ברית מילה, דאז ניתן שמירה לשבת, משא"כ כשחל מילה בשבת, ולר' עקיבא לשיטתו, קאי ושמרתם את בריתי על ברית מילה בלבד, דהיינו בשעה שלא נצטרף עמו ברית השבת, דכשחל ברית מילה בשבת, אז אין שומרין את הברית מילה להכין מכשיריו, רק נרחה מפני שמירת ברית השבת.
(הרב הגאון מוה"ר משה ישראל פעלדמאן הי"ד אבד"ק דדאנמירעשט[3])

משפטים

ויאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע. ובמסורה ג"פ ונשמע, הכא, ואידך, ונשמע קולו בבואו אל הקודש (שמות כ"ח) ואידך, ונשמע פתגם המלך (אסתר א'). וי"ל בשילוב דברי המסורה, בהקדם להבין מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, עפימש"כ בספה"ק מאור ושמש פ' תרומה (בר"ה ועשית) וזלה"ק, ידוע מכל ספרי הקודש כשאדם רוצה ללמוד תורה לשמה אזי צריך קודם כל לימוד לעשות תשובה קודם שמתחיל ללמוד, כי אדם אין צדיק בארץ וגו', ולדשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי, ע"כ צריך האדם קודם הלימוד לפשפש במעשיו לעשות תשובה, עיי"ש בדבה"ק. והנה תיבת עשיי' יתכן לפרשו מלשון תיקון, כמאה"כ (בראשית י"ח) ובן הבקר אשר עשה, ופירש"י, אשר תיקן. וכן כ' בחזקוני פ' בראשית עה"פ אשר ברא אלקים לעשות, כל עשיי' האמורה במעשה בראשית ענין תיקון הוא. וזהו שאמרו ישראל, נעשה ונשמע, שקודם נתקן את כל מה שפגמנו ע"י תשובה וחרטה, ואח"כ נשמע עשרת הדברות.

ועפי"ז יובן היטב המשך המסורה, ויאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע, ולכאורה קשה מדוע הקדימו נעשה לנשמע, על זה אמרה המסורה, דמתחלה צריך להיות, ונשמע קול"ו בבואו אל הקודש, זהו תשובה, שהוא בקול, כמאה"כ קחו עמכם דברים ושובו אל ד', ואח"כ, ונשמע פתגם המלך, תיבת ונשמע היא מלשון הבנה כמאה"כ (בראשית מ"א) תשמע חלום לפתור אותו, ופירש"י לשון הבנה והאזנה, דהיינו שאחר שיעשה האדם תשובה כראוי, אז יזכה להבין ולהשכיל פתגם מלכו של עולם, זהו התוה"ק, ולפיכך שפיר הקדימו ישראל נעשה לנשמע, וכנ"ל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תרומה

ועורות תחשים ועצי שטים. וברש"י, ועצי שטים, מאין הי' להם ארזים במדבר. שמעתי מקשין כאן בשם מהרש"ל ז"ל מאי מקשה רש"י מהיכן הי' להם ארזים במדבר, הלא לעיל פירש רש"י ועורות תחשים, תחש שהי' בימי משה הי' לפי שעה, אם כן שמא גם ארזים הי' לפי שעה. והתשובה לזה דרך פשוטה יש לומר, ע"ד שכ' בישעי' (מ"א, י"ט) אתן במדבר ארז שטה וגו', דהיינו שניבא

---

3) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד י"ז. — ד"ז הועתק ממכתבו המונח אצל יירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטוועדפען. תשח"ח לו.

ישעי' שלעתיד לבא יעשה הקב"ה חידוש זה שיהי' במדבר מקום שממה וחורבן, שיהי' ארזים, ואם איתא שהי' זה כבר לעולמים בימים קדמונים שהי' ארז במדבר לפי שעה כמו התחשים, אם כן מאי חידוש הוא זה שיהיו לעתיד מה דהוה הוה, אלא מחוורתא שלעולם לא הי' במדבר שיטה וארז, ויפה אמר הנביא, אך לעתיד יהי' חידוש זה, ואם כן אותן שהיו במדבר לא היו לפי שעה אלא מאותן שנטע יעקב כדברי רש"י ז"ל.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל[4])

תמיהות וישובים

תמי' על ספר חידושי טיב גיטין

בספר טיב גיטין (להגאון מוה"ר צבי הירש העללער זצ"ל אבד"ק אויבן ישן) בחידושיו לגיטין דף כ"ח ע"ב תור"ה והא בעי סמיכה, כתב הטעם דלא אתי עשה ודחי עשה משום מאי אולמה האי עשה מההוא עשה, עפמ"ש הרמב"ן הטעם רעשה דוחה לא תעשה, אף דל"ת חמירא טפי הוא, משום דדחמנא כיוונה שיעשה עכ"פ מצוה בקום ועשה, כלומר שאם יהי' בהיפוך שלא תעשה ירחה העשה א"כ לא קיים שום מצוה רק שלא עשה עבירה, וה' חפץ למען צדקו כי ירבה קיום המצות בעולם, עכת"ד הנעימים. ולפ"ז נראה דלכן אין עשה דוחה עשה כיון דעכ"פ יקיים ג"כ מצוה בקום ועשה, לא דחי חד לחברי', וזהו שאמרינן מה אולמא האי עשה מההוא עשה, שהרי עתה ג"כ עשה מעשה מצוה ממש. ולפי"ז כל זה אי יקויים עכ"פ מצוה אחת, אבל אם לא יעשה כלל, א"כ שוב ה"ל כלא תעשה דנדחה שפיר מפני עשה, יעוי"ש.

(נ.ב.) במחכ"ת נעלם ממנו הסוגיא דפסחים דף נ"ט גבי מחוסר כפורים בשאר ימות השנה, שם מוכח להיפוך[5].

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל מבראד[6])

---

4) הועתק מעצם כתי"ק.

5) כוונתו, רקאמר שם בנמ' רת"ק סובר מחוסר כפורים בערב פסח טובל שנית ואוכל פסחו לערב ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה טובל ואוכל בקרשים לערב, ופריך בגמ' בשלמא לת"ק יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת אלא לר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מאי אולמי' דהאי עשה מהאי עשה יעוש"ה. הרי דאמרינן אין עשה דוחה עשה, אף במקום שלא תתקיים בפועל שום מעשה מצוה, רק יהי' שב ואל תעשה, שלא יקריב כפרתו ולא יאכל הקרשים כרי שלא יעבור על עשה דהשלמה, הרי מוכח ההיפוך מדברי הטיב גיטין הנ"ל. (ועיין עור בזה בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ד ח"א סי' ר"י סור"ה בהיותי, ובשאגת ארי' סי' ל"ג ד"ה ונחזור לענייננו).

6) הועתק מעצם כתי"ק בגליון ספר חידושי טיב גיטין (זאלקאווא תר"ד) המונח באוצר הספרים של המנוח הגה"צ מוה"ר משה דוקח זי"ל אבד"ק קאזלאוו, והגיע אלינו מאת בנו ירידנו הרב וכו' מוה"ר מאיר דוקח שליט"א רב דקהל מעשה דוקח דקאזלאוו. טוב עין הוא יבורך.

תמיה בספר שו"ת ארץ צבי

בשו"ת ארץ צבי להג"ר צבי תאומים חיו"ד סי' י"ח הביא קו' הנוב"י לשי' רש"י והרמב"ם דטעם כעיקר בכל איסורין לאו דאורייתא מלבר בבב"ח א"כ האיך יליף הש"ס דחָלָב שרי מראסר רחמנא בב"ח, דהרי איצטריך לאסור בב"ח לענין טכ"ע, דבשאר איסורין לאו דאורייתא, וכתב לתרץ דהרי הסוגיא שם אזלא לרבי שמעון, ורבי שמעון עכצ"ל דס"ל דטעם כעיקר דאורייתא בכל האיסורין, דהנה כל הטעם דמאן דסובר טכ"ע לאו דאורייתא הוא משום דליכא למילף מגיעולי מרין דחירוש הוא משום דנותן טעם לפגם בעלמא שרי והכא אסור, משא"כ לדבי שמעון דסובר בכל האיסורין דנותן טעם לפגם אסור (ע"ז דף ס"ז), א"כ שפיר ילפינן מגיעולי מרין דטכ"ע דאורייתא, מאחר דלאו חירוש הוא, עכ"ד יעו"ש.

ובאמת טעה בזה, דרבי שמעון ס"ל שם בסמ' ע"ז דנותלפ"ג מותר, ור"מ הוא דס"ל דאסור, כראמרינן התם, תניא אחר נותן טעם לפגם ואחר נותן טעם לשבח אסור דברי רבי מאיר, רבי שמעון אומר לשבח אסור ולפגם מותר, עיי"ש.

בן ציון הכהן קאהן
מאבר"ק סענפעטער
מח"ס שערי ציון ואבני ציון
ברוקלין, נ.י.

כוס תנחומין
משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרב מו"ה משה דוד שמיינוואַרציל שליט"א
רב דקהל בית אפרים בפלעטבוש
ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
בהלקח ממנו אחותו החשובה ע"ה

* * *

הנה"ח הנכבד מו"ה יעקב שבח האכבערגער נ"י
בהלקח ממנו אחותו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ובלע המות לנצח, אמן.

המערכת

קול קורא
לרגלי התייסדות חברה אנשי מעמד בק"ק לבוב[1]

אחב"י!

אתם ראיתם אשר הרבנים הגבירים המפורסמים פו"מ נ"י הסכימו אשר יראי ד' וחושבי שמו להיות כולם כאחד חברים לתת לכסף מוצא איש איש כמסת ידו כברכת ד' אשר עליו למען יהי' מקובצים בבית המדרש דפה חו"ל [=חוץ לעיר] עשרה בטלנין לשקוד על דלתי התורה. והנה כי כן באמת חובה עלינו לתת עין ולב לזה כאשר חכמים הגידו (ברכות דף ו') אמר ר' יוחנן בשעה שהקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס, ועיין רש"י מגילה (דף ג' ע"ב) גבי כרך שאין בה עשרה בטלנין, כתב רש"י, עשרה בטלנין שבטלין ממלאכתן שיהי' מצויין תמיד בביהכנ"ס שחרית וערבית כראמרינן בש"ס ברכות דף ו' כיון שבא הקב"ה לביהכ"נ ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס, ועיין שם. עינינו רואים דמה דאמרו לא מצא שם עשרה, היינו העשרה בטלנין. ובזה יתיישב קושיית הרשב"א בתשובותיו, דהרי אמרו שם, עשרה קודמים ואתיא שכינה, וכאן אמרו דאם לא מצא עשרה מיד הוא כועס, ולפמ"ש אינו ענין זה לזה, דהכא מיירי בעשרה בטלנין ושם מיירי בעשרה הלומדים יחד.

ע"כ אליכם אישים אקרא, ראו גם ראו, התעורדו איש לרעהו יאמר חזק להתאמץ לרומם בית אלקינו לתת פאר וכבוד לעירנו עיר הגדולה לאלקים עיד ואם בישראל שלא תהי' נדון ככפר, ובעוה"ר נעדים הנעורים יתקבצו לביהמ"ד ויתקלסו בם, אם לא לצחוק היינו בעיני העמים אשר מקדש ד' שמם וצעידים ירקדו שם ואין איש היושב להגות בתורת א-ל, ע"כ תפוג תורה, וע"כ בא אלינו בעוה"ד בשנה שעברה רעות רבות וצרות ד' ישמרנו מהם. והנה כי כן אני מבקש החרדים לדבר ד' ועוד התורה שם קן לה בלבבם, המה יעלו בהר ד' וידברו על לב ההמון אשר בעוה"ר נאחזים בסבך הטרדות על המחי' ועל הכלכלה, אשר יגערו בהמון טרדתם ויראו לקבץ יד אל יד לעשות חברה נקראים בשם **אנשי מעמד**, אשר ממנו יקחו להעמיד בבית א-ל עשרה אנשים מובדלים ומופרשים לעבודת השם בערב ובבוקר, ומהם נבנה גם אנחנו לעבוד את השם ולהיות בריא אולם לעבודתו ויראתו כימי עולם.

כעתירת השומר טובות בני ישראל דובר שלום ממעמקי הלב,

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטהאנזאהן האבר"ק לבוב והגליל

---

1) הועתק מכת"י מעתיק א', והגיע לידינו ע"י ידידנו האברך היקר והחשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

בעזהית"ב

הודעה.

מצני צורך השעה ראינו א"ע כמחוייבים לשלח על פני היצות דברים הבאים למטה וכמשתינו מאת כל הבא לידו הודעה זאת שיפרסם בן ברבים וכות הרבים יהי' תלוי בו, והלילה לשום אדם ליתן מקום להחליש או גם להרים מה שגדרו רבנים גדולים וכאו' למנין על כך ובזודאי יזהרו בנהלתם והמחזיק יתחזק

מודעת זאת בכל הארץ מה רב טובו של תיקון השגחה בעיר פיאומע אשר נתקן ונתייסד מרבנים גדולים וצדיקים את אשר ישנם פה אתנו לאי"ושט ולהב"הלח את אשר אינם פה אתנו ובראשם מרן הגאון בעל כדושת יו"ט זלל"הה ז"ע וכל בית ישראל יזדו וישבחו את המעשה הנדול הזה, להציל ע"ז רבבות אלפי ישראל מלהתגאל נפשם בסתם יינם ובאיסור המין בפסח

אמנם לפי רב השנים שעברו שוה כבר יותר מעשר שנים מני אז שתיקנו כ"על ראינו אנחנו חת"ט ר'צורך היזוק אשיות ומוסדות התקנה הנ"ל לפרסם עתה ברבים ולהגיד שהתקנה הראשונה עדיין בתוקפה עומדת ותוכן התקנה היתה.

א) שחלילה לקנות יין כשר בפיאומע כי אם ממה שבא עליו כתב הכשר מהמשגיח הכולל הממונה מב"ק הרבנים הנדולים הנ"ל ה"ה הר"הה המפורסם מר"ה משולם וישא גרינפעלד נ"י ודברי הרבנים המתקנים בזה מאורים ומוהירים ובתוקפם עומדים שנזרו לאמר. שכל מי שיתן כתף סוררת לבלתי שמוע לזאת התקנה שנעשה למנדר מילתא אתרע חזקת כשרות שלו וקרוב הדבר שרוצה להשמט מלהיות באנודה אחת למען העלם יעלים מסתריו ולכסות מעוניו, כי לא פלת רבנן בין נברא לנברא אלא אם הוא מפורסם לאיש נאמן.

ב) כל מוכר יין בפיאומע אשר לא יבוא בקבלת התקנות בזה ' או מי אשר בא מבבר והוזר בו השתא איש זה אינו מן המנין ואין לסמוך על אמונתו כלל, ומובן ממילא שמהחברה אשר המשגיח הכולל יכריז עליו ברבים. כי האיש הזה הוא מסרב ' ואף אם בגובה ארזים נבהו יינו כסתם יינם יחשב ויש ביינו חשש חמץ נמור

זאת אשר מצאנו כעת לחוב לפרסם למען הרם מכשול מדרך עמנו ולשומעים יינעם ותבא עליהם ברכת טוב.

ובאנו על החתום בתריקאי דקדמאי ונשענים בזכותם שיהיו דברינו נשמעים בס"ד

בחודש אדר שני תר"ע לפ"ק

ה"ק יודא גרינוואלד
אב"ד דק"ק סאטמאר והגליל

חיים צבי טייטעלבוים
אב"ד דק"ק סיגעט והגליל

בעזהית"ב

היום בא לנגד עיני מה שנדפס מאיש אחד כדי להחליש כח ההשגחה הכללית בעיר פיאומע. ואיני משיב על דבריו כלל. רק יען שמוכיר הענין מ' קיראלהאו. מוכרחנו לפרסם האמת אני שהייתי באותי' עד מעידני עלי וכו' כי לא נמצא עולתה בו בכ' מ"ה משולם וישא נ"י ה"ו. אדרבא. אותם שבאו להתנגד לבשו בושת. ושום רב לא דיבר שם שום דבור קל להחליש השגחה הכללית שם בפיאומע ומי שיכחיש את זאת יירא ממקרא שנאמר לא תכחשו וגו'

עש"ק כ"ו אד"ש תר"ע לפ"ק

ה"ק יודא גרינוואלד
אב"ד ק"ק סאטמאר והגליל יע"א

ונא לידבק בבותלי בתכנ"ס ובית המדרש

הגיע לידינו מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המשובח והמפואר מו"ה שאול חוטטערער נ"י מאנטוועדפען. טוב עין הוא יבורך.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. כ"ד כסלו תרש"מ פעה"ק ירושת"ו.

לכבוד מעלת הרבנים הגדולים שליט"א עורכי כ"ע המצוין במינו **כרם שלמה**, שלום וברכה באה"ר.

אחדשה"ט וש"ת. מצורף בזה אי אילו הערות קטנות בדברי רבותינו גדולי קמאי ז"ל אשר נתעוררתי בס"ד בדרך למודי, ומרבוי הטרדות לא נפניתי לעיין ולחפש אם עמדו בהן גדולי רבותינו ז"ל, ואבקש להרפיסם בכרמכם החשוב, ואולי מיני ומיניהו הרבנים הגדולים מעייני „**כרם שלמה**" תסתיים שמעתתא ויתקלס עילאה, ית"ש.

הכותב וחותם בברכת יגדיל תורה ויאדיר, הכופל ברכות ושלומות,

יעקב חיים סופר
ירושלים עיה"ק תובב"א

א.

בבא בתרא (יו"ד סע"א) „אמר רבי חיא בר אבא אמר רבי יוחנן כתיב לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות, וכתיב לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות, שתי צדקות הללו למה, אחת שמצילתו מדינה של גהינם, ואחת שמצילתו ממיתה משונה וכו' ואיזו היא שמצילתו ממיתה משונה נותנה ואינו יודע למי נותנה, נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה. נותנה ואינו יודע למי נותנה לאפוקי מרמר עוקבא, נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה לאפוקי מרדב אבא, אלא היכי ליעביד ליתיב לארנקי של צדקה". ועיין בפירוש רש"י ז"ל. וכתב הרמב"ם ז"ל הלכות מתנות עניים (פ"י ה"ז וח') „שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו, מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך וכו', פחות מזה הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה, כגון לשכת החשאים שהיתה במקדש שהיו הצדיקים נותנין בה בחשאי והעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי, וקרוב לזה הנותן לתוך קופה של צדקה" וכו'.

ואיני מבין מה שכתב הרמב"ם ז"ל שהנותן לתוך קופה של צדקה הוא **קרוב** למעלה זו של הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, והרי בבבא בתרא דלעיל מבואר שהנותן לארנקי של צדקה היא היא הצדקה שנותנה ואינו יודע למי נותנה, נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה וכמבואר לעיל אלא היכי ליעביד, ליתיב לארנקי של צדקה וצ"ע. [ולא ידעתי מדוע הרדב"ז ומרן בכסף משנה שם לא עמדו בזה].

שו"ר לרבינו המאירי ז"ל בבא בתרא (שם) שכתב „הצדקה יש בה מדרגות מדרגות מדרגה עליונה וכו', שניה לה וכו', שלישית לה שנותן ואינו יודע למי נותן וכן הלוקח אינו יודע ממי לקח וזו היתה לשכת חשאים שבמקדש וכו', **ומזה המין נתינת מעות לקופה של צדקה**" ע"ש. ומבואר כמ"ש שנתינת מעות לקופה של צדקה ונתינה ללשכת החשאים אחת היא, והיא היא נתינת צדקה שאינו יודע למי נותן ואינו יודע ממי נוטל, ודבינו המאירי ז"ל השמיט מה שכתב הרמב"ם ז"ל **וקרוב** לה וכו' ודו"ק. [וסדר מדרגות הצדקה של רבינו המאירי ז"ל שונה משל הרמב"ם ז"ל, ואכמ"ל].

ודע דמה שכתב הרדב"ז ז"ל על הרמב"ם שם וזו לשונו „ודאיתי מי שכתב שסובר הרמב"ם שכשם שהיתה [לשכת חשאים] במקדש היתה בכל עיר ועיר, ולא ידעתי מנין לו, שלא הביא הרמב"ם לשכת החשאים אלא למשל" עכ"ל. ויש לחעיר שהרי בתוספתא שקלים (פ"ב הט"ז) אמרו „כשם שהיתה לשכת חשאים במקדש כך היתה לשכת חשאים בכל עיר ועיר, מפני שעניים בני טובים מתפרנסים מתוכה בחשאי" ע"ש, ולפי דברי הרדב"ז ז"ל השמיט הרמב"ם להך תוספתא ואמאי, ולדברי המי שכתב אתי שפיר טפי, וגם לשון הרמב"ם ז"ל **כגון** לשכת חשאים וכו' נוטה לדברי היש מי שכתב ודו"ק וצע"ע.

ב.

כתב החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל באגרת התשובה (אות יו"ד) „חייב אדם להשכים לבית הכנסת, שכך אמרו רבותינו ז"ל כל המשכים ומעריב לבית הכנסת מאריך ימים, ועוד אמרו (ברכות מ"ז ב') הנמנה מעשרה ראשונים נוטל שכר כולם" וכו'. ופשוט שמקור דבריו ז"ל „שכך אמרו רז"ל כל המשכים ומעריב לבית הכנסת מאריך ימים" נובע מהא דברכות (ח' א') „אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא, כיון דאמר ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר היינו דאהני להו כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכי חיי" עיין שם. ובספרי ויחי יעקב (סימן ה' עמוד כ') כתבתי בס"ד דהא דאמר רבי יהושע בן לוי בברכות (מ"ז ב') הנ"ל דלעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם העשרה ראשונים ונותנין לו שכר כנגד כולם, לטעמיה אזיל במה דאמר גם לבניו קדימו וחשיכו ועיילו לבית הכנסת עיין שם, ועכשיו אני רואה שי"ל שכבר דבינו יונה ז"ל רמז לזה בדרך שתיקה ודוק היטב.

אלא דהא יש להבין דמהו זה שכתב רבינו יונה ז"ל חייב אדם להשכים וכו' דמהיכא נפקא ליה דחייב, ולשונו מורה דמהא דאמרו רז"ל שהמשכים לבית הכנסת מאריך ימים נפקא ליה, ואטו כל הני מילי דנורמים לאריכות ימים המבוארים במגילה (כ"ז ב' ושם כ"ח א') חיובא נינהו הואיל ומאריכים ימים, וזו לא שמענו, ואדרבה נדולי הקדמונים ז"ל כתבו דכל המבואר במגילה שם אינם אלא מילי דחסידותא דלא זהידי בהו אינשי, והואיל ואותם תנאים ואמוראים נזהרו בהם טובא לכך האריכו ימים, וכמבואר בספר יחוסי תנאים ואמוראים לדבינו יהודה ב"ר קלונימוס (ערך רבי זכאי עמוד קנ"ד) ובספר חסידים (סימן ר"י) ע"ש, ועיין בספרי ויחי יעקב (סימן ל"ח) בזה, אבל שמפני שהדבר נורם לאריכות ימים יהא הדבר בנדר חיוב זו לא שמענו, וצל"ע.

ועוד יש להבין דאחר שמקור דברי רבינו יונה ז"ל הוא בנמרא בברכות (ח' א') וכנ"ל, אם כן אמאי לא נקט וחייב אדם להשכים ולהעריב לבית הכנסת, וכמבואר נבי רבי יהושע בן לוי ובניו דקאמר להו קדימו ואחשיכו וכנזכר בברכות שם וצ"ע. וע"ע בספרי ויחי יעקב (סימן ה' עמוד כ') ודו"ק. וגם הלכה זו שהנמנה מעשרה ראשונים נוטל שכר כולם אינה רוקא בתפלת שחרית אלא אף במנחה וערבית וכמ"ש הפוסקים ז"ל ועיין בכף החיים לזקני הנאון ז"ל (סימן כ"ה אות י"ח וסימן צ' אות צ"ט) ע"ש וצ"ע.

ג.

מכות (כ"ב ב') „כיצד מלקין אותו כופה שתי ידיו וכו' חזן הכנסת עומד עליו ורצועה בידו של ענל כפולה וכו' ושתי רצועות של חמור עולות ויוררות בה" וכו'. ובנמרא שם (כ"ג א') „מנין לרצועה שהיא של ענל רכתיב ארבעים יכנו וסמיך ליה לא תחסום שור בדישו וכו', תנא שתי רצועות של חמור כרדריש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא, ירע שור קונהו וחמור אבום בעליו ישראל לא ירע וכו' אמר הקב"ה יבוא מי שמכיר אבום בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבום בעליו" עיין שם. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלבות סנהדרין (פט"ז ה"ח) עיין שם.

וראיתי בספר החינוך (מצוה דל"ו) שכתב „ונוהגת [מצוה זו שלא ירנל וירבל] בכל מקום ובכל זמן, והעובר עליה ורגל על לשונו עובר על לאו והוא כעובר על מצוות מלך, ואין בו מלקות לפי שהוא לאו שאין בו מעשה, וכמה שלוחים למקום להלקות מלבר רצועה של ענל ושל פרות", עיין שם. וכוונת רבריו ברורה ראף דליכא ביה מלקות מכל מקום עונשים אחרים להענישו איכא בי שמיא, אבל מה שכתב „מלבר רצועה של ענל ושל פרות" איני מבין, דבמלקות של תורה רצועה של ענל ושל חמור היו מלקין, ולא של פרה, וצע"ע.

ואחרי זמן מצאתי עוד בספר החינוך (מצוה של"ח) שכתב „עבר על לאו זה [שלא להונות ברברים] אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה, וכמה מלקיות [ר"ל יסורים ועונשים]

מבלי רצועה של עגל ביד הארון המצווה על זה יתעלה ויתברך", עיין שם, הרי שכאן רק של עגל נקט ולא הזכיר של פרות, ורו"ק. אך צע"ק שלא הזכיר של חמור וכראמרו במסכת מכות (שם).

הנ"ל

* * *

ב"ה

לכבוד מערכת כרם שלמה.

ראיתי בקובץ ס"א (חרשי תשרי־חשון תרש"ם) מה שתמה הרב ישראל שמואל הורוויץ שליט"א על השפ"ח בפ' נח (בראשית ח', כ"ב) במה שתירץ את קושית הרא"ם מאין ירע נח את מספר הימים מאחר שיום ולילה שבתו בשנת המבול שלא שמשו המזלות, ותירץ השפ"ח שאפשר ע"י כלי שיעור שקורין בל"א זונן־זייגר שהי' לו, כיון שהחמה היתה זורחת בחלון התיבה וכו', וע"ז תמה הרב הנ"ל רמאחר שהי' השמש עומר במקומו כל י"ב חודש איך היתה שקיעה וזריחה.

ואפשר לישבו ע"פ מה שכתב הגאון יעב"ץ בהגהותיו למס' סנהדרין (דף קח:) על מה שאמרו שם ששינה עליהם הקב"ה סדר בראשית שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח, ופירש שלא שימש נלגל היומי כל ימי המבול, לכן מעת שהתחיל המבול לירד הלכה החמה במהלכה השניי ממערב למזרח בלבר כי לא הי' לה אז תנועה נגריית יומיות נמצאת ודאי התחילה לצאת במערב בשנה ההיא ושקעה במזרח כמנהגה, עכ"ל. ולפ"ז שפיר הי' יכול לכוין את מספר הימים ע"י כלי שיעור שקורין זונן־זייגר, שהרי בכל יום היתה עולה מעלה אחת, וכששיער כמה מעלות עלתה ממערב למזרח, הי' יודע את מספר הימים. ובאמת שהשפ"ח לא כתב שהיתה שקיעה וזריחה, רק שהיתה החמה זורחת בחלון, וזה הי' כל משך כ"ר שעות שבמעל"ע שהיתה זורחת בחלון, מ"מ הי' יכול לשער את מספר הימים מתנועתה השנתית. ולא תקשה הרי לפ"ז הי' ששה חדשים בחצי כדור הארץ אור, וששה חדשים חשך, וא"כ בששה חדשים האחרונים לא נראית לו השמש, ז"א שהרי גם התיבה היתה מהלכת, כמ"ש הכתוב ותלך התבה על פני מים (ז', י"ח), א"כ אפשר שהי' השמש מאירה לו כל שנת המבול.

א.מ.ה.

* * *

לכבוד מערכת „כרם שלמה".

א) בקובץ תשרי־חשון העע"ט במדור תמיהות וישובים מתמה שם על ס' אגרא דכלה פ' וירא דכתב שבאו המלאכים לאברהם בסדר סגול, דפאל באמצע, מיכאל בימינו, וגבריאל בשמאלו, והקשה מנמ' יומא דף ל"ז. ראיתא שם הסדר מיכאל באמצע, גבריאל בימינו, ורפאל בשמאלו, ע"כ. ויש להעיר, דבאמת סדר זה איתא בזוה"ק תחילת פ' וירא בסתרי תורה דף צ"ז ע"ב, עיי"ש.

ב) ועל שמתמה שם על השפתי חכמים פ' נח דכתב דירעו מספר הימים ע"י „זון זייגער", והקשה דאם לא שימשו המזלות הא לא הוי זריחה ושקיעה, עיי"ש. ויש להעיר דכסברא זו יש בירושלמי ריש פסחים דף א' ע"ב דאף דלא שמשו המזלות, אעפ"כ ידעו אימת יום ולילה ע"י אבנים טובות ומרגליות, ועיי"ש בשירי קרבן דהקשה על הירושלמי דהאיך ידעו באמת אימת יום ואימת לילה, ועיי' מה שתירץ שם.

חיים בן ציון ראזענבערג
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם שמשון בראדט** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אפרים אביגדור הלוי בארנשטיין** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ברוך בענדיט אייזענבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוד יהושע הכהן ראזענגארטען** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **זאב לאנגזאם** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים פישגרונד** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים ברוך גאלדבערג** נ"י ממאנטרעאל להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יוסף פאלגער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **יעקב יצחק אלחנן הלוי רוטנבערג** נ"י להולדת הבן
להרב **יעקב יצחק מאשקאוויץ** נ"י מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון בקרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **יצחק אליעזר פרוינטליך** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ישראל פרוכטהענדלער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מרדכי שווימער** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה צאהלער** נ"י מטראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה יהושע צוויבעל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה יעקב (בריל) שארף** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שלמה גאלדבערג** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמואל אייזנבאך** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב **אברהם אבא סג"ל הורוויץ** נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון בלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' **בן ציון גאלדמאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים רייפער** נ"י להולדת הבת
להרב **יצחק זעקל פאללאק** נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב באנטווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' **נפתלי צבי זאפערן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **נתנאל גרשון הכהן קליין** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שאול בורנשטיין** נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שלמה לערנער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שלמה רפאל הכהן בארנפריינד** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמחה הלוי האממער** נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

MR.
MORDECHIA
1224 49TH
BROOKLYN
1219

371

קובץ

פרס שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ז' קונטרס ה' **(ס"ה)** **אדר א' וכ' תדש"ם**

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

ברכת מזל טוב

[illegible] מבני ברק לנישואי בנו נ"י

[illegible] מלונדון לנישואי בתו תחי'

[illegible] ממאנטרעאל לנישואי בתו תחי'

[illegible] לנישואי נכדתו תחי'

[illegible] תלמיד ישיבתנו לנישואיו

[illegible] תלמיד ישיבתנו לנישואיו

[illegible] תלמיד ישיבתנו לנישואיו

[illegible] תלמיד ישיבתנו לנישואיו

[illegible] תלמיד ישיבתנו לנישואיו

[illegible] תלמיד ישיבתנו לנישואיו

[illegible] תלמיד ישיבתנו לנישואיו

[illegible] מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו

[illegible] תלמיד ישיבתנו לנישואיו

[illegible] מלונדון תלמיד ישיבתנו דשם

[illegible] לזכות בית נבון ונשא על דרך ישראל סבא

[illegible] מזל ותרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

[illegible] לאירוסי בנו הב' חח' הנעלה כמר צבי דוד

[illegible]

[illegible] ממאנטרעאל לאירוסי בנו הב' חח' הנעלה

[illegible]

[illegible] מתל־אביב לאירוסי בתו תחי'

[illegible] לאירוסי בנו נ"י

[illegible] רקחל אמרי נועם לאירוסי בתו תחי'

[illegible] לאירוסי נכדתו תחי'

[illegible] לאירוסי בנו הב' חח' הנעלה כמר חיים

[illegible] תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

[illegible] השלם זה חבנין ערי עד

[illegible] לשם ולתפארה.

המערכת

SIMCHA GRAPHIC ASSOCIATES
BROOKLYN, NEW YORK

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר **מאיר נתן** בהרה"צ מוה"ר **אברהם** ז"ל
הופשטיין

נלב"ע ביום י"כ אדר א' שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חתנו,
משה קעפפלער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
הרבני הנה"ח מו"ה **שלמה זלמן** במו"ה **יצחק** ברינענער ע"ה
נפטר ביום כ' דר"ח אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

ולעי"נ אביו הרבני הנה"ח מו"ה **יצחק** במו"ה **משה** ברינענער ע"ה
נפטר ביום י' לחודש אדר שנת תרצ"ה לפ"ק

ולעי"נ אמו החשובה מרת **שרה רבקה** הי"ד
בת מו"ה **אליהו** נייפאן ע"ה
נהרגה עקה"ש ביום ט"ו לחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו ונכדם,
יצחק משה צבי ברינענער

התוכן

שקעה חמה כצהרים . . . . . המערכת ה
זכרון בספר . . . . . ר' שאול הוטטעדער נ"י ט

מדור אמרי קודש

לפרשת החודש . . . . . כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א י

מדור זכרון לראשונים

גליון ספר שאגת ארי' . . . . . הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל יב
במס' ב"מ כ"ז ע"א . . . . . הגאון מוה"ר משה קאנישא אבר"ק יינק זצ"ל כב
בענין גזירת שמא יעבירנו . . הגאון מוה"ר שעפטיל מרגליות אב"ד סעטשין זצ"ל כר
בדין כתיבת ס"ת בשותפות . . . . . הגאון מוה"ר יעקב משה מסלאנים זצ"ל כו

מרור אגרות קודש

מכתב מכב"צ דק"ק פראנקפורט דמיין יע"א . . . . . כח
מכתב מהגאון מוה"ר שלמה איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל . . . . . ל

מדור זכרון לאחרונים

חידושים, הערות, ופסקים . . . . . הג"ר יוסף ראזין אבר"ק רווינסק ז"ל לא
בדין חיוב שקלים לבן י"ג . . . . . הג"ר מנחם מענדל בראכפעלר ז"ל לה

מדור פלפול והלכה

בדין טומאת נגעים . . . . . הרב מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א לט
בדין שרטוט . . . . . הרב מתתיהו רייטש נ"י מג

מדור תפארת בחורים

בענין גזל אינו כרשותו . . . . . הב' יהושע צבי פרנס נ"י מו

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת נ

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . נג

מדור הנאהבים והנעימים

מפתבי תורה . . . . . הר' מנחם סג"ל מאנריל הי"ר נר

מדור זכור ימות עולם

קו"ק מ„הסנהדרין בפאריז" בעת מלחמת נאפאליאון (תקס"ז לפ"ק) . . . . . סא

מדור תעודות וממיכות

כתב „היתר הוראה" . . . . . הגאון מוה"ר קאפל חריף אבר"ק וועלבוי זצ"ל סג
כתב „היתר הוראה" . . . . . הגאון מוה"ר גבריאל כ"ץ אבר"ק רעכניץ זצ"ל סג
כתב „היתר הוראה" . . . . . הגאון מוה"ר טוביי כ"ץ אבר"ק טאפאנאר זצ"ל סר
כתב „היתר הוראה" . . . . . הגאון בעל שערי תורה אבר"ק וועלבוי זצ"ל סר
כתב „היתר הוראה" . . . . . הגאון מוה"ר שמעון ווינער אבר"ק לאוושבערין זצ"ל סה

ברכות והודאות . . . . . סו

שקעה חמה בצהרים

על אלה אני בוכי' עיני עיני יורדה מים כי רחק ממני מנח"ם משיב נפשי (איכה א', ט"ז).

בלב קרוע ומורתח קול נהי נרים בבכי תמרורים על הלקח מאתנו בפתע פתאום האי נברא רבה ויקירא, אחד המיוחד שבחבורה, האדם הגדול בענקים, הרב הנאון החסיד המפורסם מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל, ביום ו' לחודש אדר ראשון שנה זו.

כ"ק מרן אדמו"ר שליטא בהתאוננו על פטידתו אמר, כי בפטירתו הוסרה מקהל עדת באבוב נזרה ותפארתה, והמליץ עליו דברי הגמרא במס' גיטין (דף ז' ע"א) עה"פ כה אמר ד' אלקים הסר המצנפת והרם העטרה, בזמן שמצנפת בראש כהן נדול (עדה"כ ושפתי כהן ישמרו רעת ותורה יבקשו מפיהו) עטרה בראש כל אדם, נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם.

הנה בהעדרו לקינו בכפלים. — האחד, אבידה גדולה ונוראה היא לתלמידיו ולשומעי לקחו המרובים, אשר זכו לשתות מימי תורתו במשך כל שנות חייו עלי אדמות, ולכל אנשי שלומנו אשר בכל עת ועידן התבשמו מנועם חכמתו שהאציל עליהם. והשנית, שבר נורא הוא להקובץ „כרם שלמה", שהי' כ"כ קדוב ללבו וקשור לנימי נפשו, ער שלא עבר יום מאז התחלת הופעתו, שלא הקדיש שעות רבות בעבודת הכרם באהבה עזה ובחיבה יתירה.

שרטוטים מדמותו הבהירה

ד' מענדל איש האשכולות הי', וכאוז"ל (סוטה מ"ז ע"ב) מאי אשכולות, איש שהכל בו. — נתחונן מהשי"ת בזכרון עצום ונפלא, בקיאותו בש"ס ופוסקים הי' עד להפליא, מרא דכולה תלמודא, ונוסף לזה הי' כליל המדעים, מלא וגדוש בספרי דרוש וחסידות, פיוטים ויוצרות וסליחות וכו', ועיניו היו משוטטות בכל ספרי קודש ראשונים ואחרונים, והכל נשאר חרוץ בזכרונו הנפלא כי הי' בור סיד שאינו מאבר טיפה. גם הצטיין מאוד במוחו החריף, והפליא את שומעיו בחידושיו ומברקיו השנונים והמחודדים. בכשרונו הנפלא ועינו החדה עלה בידו לפענח כתבי יד המוקשים ביותר, ולהרגיש בספרים הנדפסים, טעותי דפוס ושינויי נוסחאות וכדו', ובשכלו הזך והישר, שם העקוב למישור, והעלה מרגלאין טבין קילורין לעינים למאות ולאלפים. שקידתו והתמדתו היתה להפליא, כי אהבתו ותשוקתו לתורה ולחכמה היתה עזה ועצומה בלי גבול. גם נתברך בקסת הסופר ולשון למודים, וכל מאמריו ומכתביו מלאים זיו ומפיקים חן ונוגה, ונוי נועם לשון הקדוש מבצבצת מכל שורה ושורה. ביחור קנה לו שם טוב בגלל מרותיו היקרות. הי' ערין הנפש ומעורב בין הבריות, מעולם לא החזיק טיבותא לנפשי' ולא עשה את התורה קרדום לחפור בה, כי ענוה אמיתית היתה חופפת עליו כל היום, ונפשו בחלה בכיבודים ותוארים וכדו'.

ימי חייו

מצאנו לנכון להקדיש פרק מיוחד, לתאר בקצרה קורות ימי חייו של האיש המורם מעם הזה, אשר הי' חזון בלתי נפרץ בדורנו.

ר' מענדל ז"ל נולד בעיר מישלעניץ בנאליציע המערבית בשנת תרע"ז לפ"ק לאביו הרה"ח הנכבד מו"ה יוסף הילל בראכפעלד הי"ד מחשובי חסידי באבוב במישלעניץ, ולאמו מרת בלומא הי"ד נכדת הגאון מוה"ר משה יעקב שארף זצ"ל ראבד"ק אושפצין בעמח"ס דרכי יושר. תיכף בטל ילדותו ניכר בו כי לאילנא רברבא יתעביד. כשהביאו אביו בפעם הראשון לכ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד, בהיותו עוד ילד קטן, וכ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד השתעשע עמו בדברי חכמה, אמר עליו מדוב התפעלות שעדיו לגאון ולתפארת. — נתגדל ונתחנך על דרכי התורה והחסידות אצל הוריו היקרים הי"ד ושאב הרבה תורה ממעייני החכמה אצל רבותיו בעיר מישלעניץ, הלא המה, הרב הגאון מוה"ר ישכר בעריש דערשאוויץ האבד"ק מישלעניץ הי"ד, אשר הי' מנרולי חסידי באבוב, ואצל הרה"ג מוה"ר יודל האללענרער מבאבוב הי"ד, והרה"ג מוה"ר מרדכי יהודה פריינר מנאסויד הי"ד, אשר שניהם שימשו כראשי ישיבה בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף מישלעניץ. כשנתבגר והגיע לימי בחרותו, נסע לעתים תכופות להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד, אשר לא זז מחבבו, והגיד עליו גדולות ונצורות. באותו פרק בא בכתובים במשא ומתן של הלכה ופלפול עם הרבה מגאוני הדור, וביניהם, הגאון מראגיטשאוו, הגאון אבד"ק קראס, הגאון אבד"ק דאמבראווא, הגאון אבד"ק לאבאווא, הגאון ראבד"ק סטאניסלאוו, ועוד.

כה המשיך ללמוד שנים רבות בשקידה עצומה בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף מישלעניץ, ושם לילות כימים בדיבוק חברים מקשיבים לקולו, ואף הגיד שם שיעורים לתלמידים במשך זמן רב, עד שילהי דקויטא שנת תרצ"ט, שאז פרצה מלחמת העולם השני', והתחילו פרשת העינויים ויסורים וצרות ר"ל. הוא שתה את כוס התרעלה במדה גדושה, חמש שנים ומחצה. בתחלה גלה לגעטא בעיר קראקא אשר שם הי' לו עכ"פ קצת פנאי אחד העבודה ללימוד התורה, וקבע לו שיעורים עם הרב הגאון מוה"ד שאול עטטינגער הי"ד ראבד"ק פאדגורזע. אח"כ כשנשלח למחנה העבורה בפלאשאוו ולשאר מחנות העבודה והשמדה, נתמוטטו כוחותיו מיום ליום, וכמה פעמים הי' כפסע בינו לבין המות, ורק על פי נם ניצל בכל פעם מידי הרוצחים ימ"ש. אין כאן המקום לפרט כל מה שעבר עליו במשך שנות הזעם, אבל השאיר עליו רושם כביר ועמוק בלתי נשכח, וביחוד צערו ויגונו על אבידת הוריו קרוביו וחבריו הי"ד, ועל כולם אבידת דבו כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד אשר לא מש מזכרונו תמיד. בכל הזדמנות רגיל הי' להזכיר אותן המאורעות לקיים זכור את אשר עשה לך עמלק, ועפ"י דוב הי' מוכרח להפסיק באמצע הדיבור כי דמעות חנקו את גרונו. — ידידיו שהיו יחד עמו במחנות העבודה, יספרו נפלאות מגודל מסירת נפשו על קיום המצות בתנאים הקשים ביותר.

בתום ימי המלחמה, התיישב בעיר הוהנעמס במדינת עסטרייך ונתמנה שם לראש ישיבה בישיבת בית שמואל. הרצה שיעורים תמידים לבחורים מבוגרים

ומצויינים, ומבין תלמידיו בישיבה הנ"ל נתגדלו ת"ח מובהקים ומהם היושבים כהיום על מדין בקהלות גדולות וחשובות. הצלחתו בתורה עלתה אז לשיא כי שקידתו לא ידעה שום גבול. שם בהוהנעמס נשא את אשתו החשובה תחי' בשנת תש"ז, והמשיך שירותו כר"מ בישיבה הנ"ל.

אחר איזה שנים נסע משם והתיישב בעיר ניו יארק. כאן בניו יארק התקשר בדביקות נפלאה אל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, והי' מסתופף תמיד בצל הקודש. לא ארכו הימים, ומסר לו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א את עבודת הקודש להעתיק ולסדר את אמרי קודש של כ"ק אביו מרן אדמו"ד זצוק"ל הי"ד זי"ע, ובמשך הרבה חדשים ישב כל לילה אצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בשעות מאוחרות בלילה להכין ולסדר ספה"ק קדושת ציון עה"ת ועל המועדים. גם בשאר עתים הי' רגיל ליכנס אל הקודש פנימה כי חיבה יתירה נודעת לו מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א.

במשך כל השנים, למרות טרדותיו במסחר (כי החליט להיות נהנה מיגיע כפיו דייקא), הרביץ תורה ברבים בהגדת שיעורים בעמקות ובעיון ללומדים מופלגים ולבחורי חמד, ושיעורים לבע"ב, וכולם שתו בצמא את דבריו בהערצה מופלגה ובחיבה יתירה. בכל עת בואו לביהמ"ד או בלכתו בשוק בדרכו לביתו, יסובבהו אנשים מכל הגילים להציע לפניו ספיקותיהם ושאלותיהם, ותמיד היתה תשובתו קולע אל השערה, בבהירות יתירה, עד שגם גדולים וחשובים השתוממו עליו והכירו רום ערכו. הראה פנים מסבירות לכל שואל, ודין גרמא שהי' אהוב וחביב יותר מהרגיל בעיני כל רואיו ומכיריו.

בשנת תשל"ח כשהתחיל להופיע הקובץ „כרם שלמה" על ידי תלמידי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, שוב העמים עליו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א תפקיד קודש לפקח ולשום עין בקורת על כל הנדפס, ולא הי' דבר גדול או דבר קטן שלא התייעצנו עמו. הקובץ „כרם שלמה" הי' כילר שעשועים אצלו, וממש בכל עת ועידן הי' לבו ומחשבתו בו. — אחר הפצרות רבות נעתר לבקשתינו לפרסם בכל קובץ קטעים מקונטרס הנפלא אשר חיבר „יוסף הַלֵּל", המכיל בתוכו הערות ונוסחאות מאירות עינים ברש"י עה"ת, אשר הוסיף פאר וכבוד לכל קובץ, ות"ח מובהקים ומבינים לא פסקו מלהביע גודל התפעלותם מביאוריו הנפלאים, וכולם שבחו והודו לשמו.

בשנים האחרונות הפסיק מלעסוק במסחר, והקדיש כל עתותיו להרבצת התורה ולכתיבת חידו"ת, ושמו הולך וגרול מיום ליום. בזמן האחרון אף נגשנו עפ"י יזמתו להוסיף שלב חדש בעבודת הקודש, נוסף על הופעת קובצי כרם שלמה, להדפיס ספרים שלמים מכת"י מגאוני עולם, ועוד הי' בדעתו כמה דרכים איך לשפר וליפות את הקובץ. אבל פתאום, אהה! באמצע העבודה, בא השמש בצהרים, ר' מענדל איננו! ניטלה כלי חמדה מתוכנו ואין מנח"ם. ועתה, אי' סופר, אי' שוקל, מי יפרק לנו תמיהות, ומי יתרץ שברים, מי יורה דעה, ומי יבין שמועה. ר' מענדל הלך למנוחות, ואותנו עזב לאנחות. בפטירתו נקטף מאתנו אחד המיוחד שבחבורה, הי חסיד, הי עניו. ווי לן דמית, ווי לן דמית, מי יתן לנו תמורתו.

זכה להניח אחריו בנין וחתנין מופלגים בתורה וביראה ובחסידות, ונכדים יקרים ונחמדים לשם ולתפארת. — המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו עד שנזכה ויקוצו וירננו שוכני עפר בב"א.

המערכת

בראשית השנה הזאת, החליט הרה"נ המנוח מוהר"ר מענדל ז"ל, מחמת סיבה בלתי נודעת, להפסיק הדפסת ביאוריו והערותיו על פירש"י עה"ת בקובצנו. ועתה צוה עלינו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א להמשיך שוב בהדפסתם כדי שיהי' שפתותיו דובבות. ובלנ"ד בקובץ הבא, שוב יופיעו ברצ"ה הערותיו הנפלאות על פירש"י עה"ת כמקדמת דנא. (ובעז"ה במשך הזמן, יודפסו כל ההערות ושינויי נוסחאות בספר בפני עצמו, כתקות בני משפחתו יחיו).

המערכת

ידידנו הרגול הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם כש"ת מו"ה **שאול הומטערער** נ"י מאנטווערפען, העומד בראש תומכי הכרם ברוח ובגשם מיום הוסדו, הי' ריע רבוק מאח עם להבחל"ח מוה"ר מענרל בראכפעלד ז"ל יותר מארבעים שנה, ובעת שמעו מפטירתו הפתאומית, נשבר לבו בקרבו לרסיסים, וחיבר „קינה" בחרוזים, לקונן ולבכות על השבר הנורא, כאשר עיניכם תחזינה מישרים בעמור הבא.

כתוב זאת „זכרון בספר"

(נימט' מנחם מענריל בן יוסף הילל)

מכרמנו **נ**סתם **ח**כמת **מ**עינה של תורה,
על הר הזתים הובל גופו לקבורה,
נשמתו יצאה פתאום בביתו תחת הקורה,
דירתו עוד מלאה כת"י, על שלחנו אצורה,
ליל רביעי לס' ויקחו אליך, השמימה בסערה,
נטע כרם וחללו, ואין לנו מנחם

וי אברה נפש לרעיתו הנאמנה,
אשת חיל נשארה גלמורה ואלמנה,
דרכו בפנים צוהבות, למשפחתו פנה,
ריחם צאצאיו ולביתו שם טוב קנה,
אב נאמן הי' לכולם בכל עת ועונה,
המקום ינחם אותם, כי אין להם מנחם

תחת ר' מענדל מי יתן לי תמורתו,
דבקה נפשי מ"ה שנים אליו בחבורתו,
שבק אותי בליל זה אחרי שיחתו,
ממני רחק מנחם משיב נפשי, בפטירתו,
יצא מנחם לעבודת המלך, ואין לי מנחם

בעל תריסין במקרא במשנה ובגמרא,
אדיר התורה בחריפות ובקיאות ובסברא,
בכל חדרי תורה וצפונותי' שנה וקרא,
ולכל שואל ענה והשיב בשפה ברורה,
בחור מעם לא ישכח מפינו מלהזכירה.

לעת תחיית המתים, ישיב מהר הזתים,
ויחזור לכרמנו, במהרה בימינו, **ואז אנחם**

שאול חומטערער
אנטווערפען יע"א

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לשבת פרשת החודש

בפרשת החודש. ויאמר ד' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר, החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון היא לכם לחדשי השנה. ודקדקו המפרשים מדוע כתיב כאן בארץ מצרים, וכי לא ידענו שבארץ מצרים היו. עוד דקדקו המפרשים על אומרו תיבת לכם, הול"ל החודש הזה ראש חדשים ותו לא מהו לכם. ונקדים דברי המדרש עה"פ משכו וקחו לכם צאן הה"ר בשובה ונחת תושעון (ישעי' ל'ז), וצריך ביאור להבין ההמשך. וגם כאן נראה תיבת לכם כמיותר, דהול"ל משכו וקחו צאן.

אמנם יתבאר הכל בחדא מחתא, בהקדם דברי התוס' במס' ראש השנה (דף כ"ז ע"א) ד"ה כמאן, שכתבו, ומה שיסד ר"א הקליר בגשם דשמיני עצרת כר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם ובשל פסח יסד כר' יהושע דבניסן נברא העולם, אומר ר"ת דאלו ואלו דברי אלקים חיים, ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן יעויי"ש. ומטו בי' משמי' דהאריז"ל שאמר עפ"י דברי תוס' הללו ליישב קו' המפרשים שהקשו כיון דאלו ואלו דברי אלקים חיים, ובריאת העולם באמת היתה בניסן, למה הוקבע ראש השנה בר"ח תשרי ולא בר"ח ניסן, אך הענין הוא דכיון דאצל הקב"ה מחשבה כמעשה, דלא בן ארם הוא ויתנחם, לכן הוקבע ראש השנה שהוא יום הדין לר"ח תשרי, מפני שאז עלה במחשבה לבראות העולם, והרי מבואר במדרש הובא ברש"י ריש פ' בראשית, שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין והיינו דכתיב ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים, נמצא שבתשרי שאז עלה במחשבה לבראותו שלט מדת הדין, לכן נקבע יום זה לדון ולשפוט את כל העולם, ולא בניסן, שאז כבר שיתף הקב"ה מדת הרחמים למדה"ד, עכת"ד.

ועפ"י דבריו הקדושים יש לומר, דבאמת גם ר"ח ניסן הוא בחינת ראש השנה, דהיינו שנקבע ג"כ ליום תשובה וסליחה ומחילה, רק החילוק הוא, דבחודש תשרי שאז שולטת מדת הדין עושין תשובה מיראה, ובחודש ניסן עושין תשובה מאהבה, כי אז שולטת מדת הרחמים, וכנודע שצירוף השם של חודש ניסן יוצא מר"ת הפסוק י'שמחו ה'שמים ו'תגל ה'ארץ, השם הוא כסדרן, המורה על רחמים גמורים. ויש לומר שזהו הענין שעסוקין בחודש ניסן בביעור חמץ לבער השאור שבעיסה, דהיינו להסיר היצה"ר מקרבנו, מאחר שהם ימי התשובה רונמת חודש תשרי, רק ההבדל הוא כאמור שבתשרי הוא בדין ובניסן הוא ברחמים. וכמו בעשור לחודש תשרי מקריבין שני שעירים ביוה"כ, כן בעשור לחודש ניסן נצטוו ויקחו להם איש שה, אולם בחודש תשרי מדת הדין מתוחה בעולם והשטן מקטרג לכן מן ההכרח לתקוע שופר בר"ה להבעית השטן, ולהקריב בעשור לחודש שעיר אחר לעזאזל להשתיק הקיטרוג, לא כן בחודש ניסן שהם ימי שמחה

ורחמים, דלעומת התשובה מיראה שעושין בתשרי, מתקנים בניסן הכל מאהבה, א"כ אין שטן ואין פגע רע, ולכן א"צ לתקוע שופר בר"ח ניסן ואין מקריבין שעיר לעזאזל, רק שה אחד נגר שעיר לד' לעורר מדת הרחמים.

ובדבר האמור יבוא על נכון דברי הפסיקתא עה"פ החודש הזה לכם, א"ר ברכי' בשם רבי יצחק חדשו מעשיכם, ובמדרש רבה פ' אמור עה"פ תקעו בחודש שופר, אמר אותו ר' ברכי' עצמו, בחודש זה תחדשו מעשיכם בשופר בחודש הזה שפרו מעשיכם. להורות על הנ"ל כי הן בחודש תשרי והן בחודש ניסן, הוא שעת הכושר על התחדשות המעשים, רק בתשרי הוא מיראה, ובניסן הוא בשמחה ובאהבה.

ובענין זה יש לבאר דברי רש"י בתחלת התורה, בראשית ברא, א"ר יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל וכו'. ולכאורה יפלא הרי קודם ציווי המצות בע"כ צריך להקדים ענין הבריאה, כי כל עצם הבריאה היתה בשביל התורה שנקרא ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית שהם יקיימו את מצות התורה, וא"כ איך ס"ד שיתחיל התורה במצות החודש הזה לכם. ולהנ"ל א"ש כי גם הפסוק החודש הזה לכם, מורה על הבריאה, שהרי בפועל נברא העולם בניסן, ועוד, שע"י התחדשות מעשיהם של ישראל בתשובה נעשים הם בעצמם בריאה חדשה וכאוז"ל במדרש פ' אמור, תכתב זאת לרוד אחרון, מכאן שהקב"ה מקבל השבים, ועם נברא יהלל י־ה, שהקב"ה בורא אותן בדי' חדשה, ועיי"ש, ובחודש ניסן שהתשובה היא מאהבה נעשין כברי' חדשה במדת הרחמים, לכן שפיר קאמר ר' יצחק דהי' צריך להתחיל את התורה בפסוק החודש הזה לכם, לפתוח תחלה במדת הרחמים.

ומעתה נבוא לבאר הפסוק בריש אמרינו, דנודע מה דאיתא בספרי, דתשובה מהני רק לישראל ולא לאומות העולם, והמפרשים ביארו הענין, כי ישראל נקראים בנים למקום לכן מועיל להם תשובה, כי אב שמחל על כבודו כבודו מחול, לא כן באומה"ע שנקראים עבדים לא מהני תשובה, כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ועפי"ז שפיר יובן מה שאמר הכתוב החודש הזה לכ"ם, רמאחר דהפסוק מיירי כאן מענין התשובה והתחדשות המעשים, רייק ואמר לכ"ם, כי רק לבנ"י מועיל תשובה ולא לאומה"ע. ויתיישב גם מה שדקדקו המפרשים למה אמר הכתוב בארץ מצרים לאמר, הלא ידענו שהיו במצרים, ולהנ"ל יתכן עפ"י אומרם ז"ל (יומא פ"ו ע"ב) היכי דמי בעל תשובה, מחוי רב יהודה באותה אשה באותו פרק באותו מקום. ולכן אמר להם הקב"ה, בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם, שיאמרו לבנ"י שיחדשו מעשיהם בארץ מצרים רייקא כי תשובה צריכה להיות באותו מקום.

וזה יש להעמים נ"כ בכוונת המדרש הנ"ל, משכו וקחו לכם צאן הה"ד בשובה ונחת תושעון, תיבת שובה יש לפרשו מלשון תשובה, שבא להורות, כי בעשור לחודש יום לקיחת השה הוא עת תשובה דוגמת יום הכיפורים בעשור לחודש תשרי, רק שבתשרי היא תשובה מיראה, ובניסן היא באהבה ובשמחה.

גליון ספר שאגת ארי'[1]

מהגאון בעל ברוך טעם זצ"ל[2]

סי' כ"ד בד"ה זהו. דכיון דילפינן לברכת התורה לפני' מקרא דכי שם ה' אקרא כיון דכתיב אקרא היינו כמאן דכתיב דיבור דמי, ☜ דאקרא היינו דבור ואין חייב בברכת התורה לפני' אלא בעוסק בתורה ע"י קריאה ודיבור ממש אבל לא ע"י הרהור.

נ.ב. צ"ע דאקרא קאי על הברכה, וכנראה מפירש"י ברכות כ"א ד"ה כי שם ד' וכו', ויעוין בפי' זה ינחמנו על המכילתא פ' בא פ' ט"ז.

סי' כ"ח בד"ה ונחזור. ובש"ע או"ח סי' כ"ה כתב לאחר שלבש טלית מצוייץ יניח תפילין שמעלין בקודש, ע"כ. ואין אלו אלא דברי תימה דכלפי לייא אררבה תפילין משום קדושתן ראוי להקדימן לציצית וכדתנן כל המקורש מחבירו קודם את חבירו ואין ענין מעלין בקורש לכאן ☜ רזה מיירי שמעלין מקדושה קלה לקרושה חמורה ממנה אבל אין מורירין מחמורה לקלה.

נ.ב. יעוין במס' מגילה דף כ"א ע"ב שלישי שקרא ד' ה"ז משובח וד' שקרא וכו', והיינו משום מעלין בקודש ואין מורידין.

סי' כ"ט בד"ה תשובה. דודאי לא דמי איסור הנאה דבגדי כהונה שלא בשעת עבורה לאיסור כלאים, דגבי איסור הנאה תליא מילתא בקדושה הבאה ע"י אדם ☜ והילכך מהני בה לב ב"ד מתנה עליהן וכו'.

נ.ב. יעוין תוס' ישנים מסכת יומא דף ס"ח ד"ה ותיפוק לי' משום כלאים, ובקדושין נ"ד ע"א.

שם, בא"ד. הרי כלאים דבגדי כהונה דלובשם קודם שמתחיל בעבודה ☜ דבעירנא דמיעקר לאו לא מקיים לעשה דעבודה וכו'.

נ.ב. ז"א דלבישת הבגדים הוא מ"ע בפני עצמו והיא דוחית לאו דכלאים, וכן מבואר מדברי תוס' יבמות ה' ע"ב ד"ה כולה משעטנז נפקא[3].

---

1) הנהות הללו הועתקו מכת"י הרב הגאון מוה"ר יצחק טייטלבוים הי"ד רומו"ץ דק"ק באדריוב אשר העתיקם בעודו בבחרותו (בשנת תרל"א לערך) בתוך קונטרס חידושיו וחידושי רבותיו. אפריון נמטיי' לידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה מרדכי ברוך בלום נ"י נכדו של הנ"ר יצחק ט"ב הנ"ל, שהמציא לנו קונטרס הנ"ל אשר ברשותו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

2) ראה בארוכה אודותיו, ואודות הנהותיו, בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד ח'-י"א. האותיות המודגשות הן הנהותיו של הברוך טעם.

3) הערה זו מזכיר הגאון בעל ברוך טעם בספרו שו"ת עטרת חכמים חיו"ד סי' כ"ג בתחלת התשובה, וז"ל: רשמתי כבר בגליון השאגת ארי' שלי דאישתמיט לי' דברי התום' דמס' יבמות דף ה' ע"ב וכו'. ועיי"ש שהוכיח כן מדברי הרמב"ם במנין המצות, שלבישת הבגדי כהונה לכהן גדול היא מצוה בפני עצמה אף שלא בשעת עבודה. ועיין בהנהות אמרי ברוך על השורי אבן לחגיגה דף ב' ד"ה היינו טעמא. ועיין עוד בשו"ת שואל ומשיב מהדורא ב' חלק ג' סי' ט' ד"ה והנה שכתב ג"כ כזה, ואף הוא הביא ראי' מדברי הרמב"ם

שם, בא"ד. הריטב"א אפי' גבי מילה דעיקר המצוה מוטלת על אבי הבן מ"מ היכא דאיכא אחר עביד ע"י אחר שלא לרחות הל"ת, כ"ש מ"ע דעבודה שהיא אינה מוטלת על כה"ג יותר מכה"ד, דכיון דאפשר בכה"ד בלתי דחיית הל"ת דכלאים דאין לעשות ע"י כה"ג כיון דאפשר לקיים שניהם.

נ.ב. י"ל אדרבה היא הנותנת דאם אחר מל ועשה שליחותו של אב והוה כאלו האב מל בעצמו וקיים המצוה שציותה התורה שהאב ימול בנו, ושלא בדרך שליחות אסור להאב להניח לאחר למול כמבואר בס' תבואות שור סי' כ"ח ובכו"פ שם יעוי"ש, ע"כ היכא דאיכא אחר מהראוי להאב שיצוה לאחר למול בשליחותו כי לא יפסיד המצוה דשלוחו של אדם כמותו, אבל זה לא שייך גבי כה"ג שאם הוא לא יעשה העבודה בעצמו יהי' הוא מנוע מקיום [המצוה] שיתקיים העבודה ע"י אחר מכהני המשמר דאז תהי' קיום המצוה [נקראת] למי שיעשה העבודה ולא קרוי כלל על שם כה"ג דהא הוא לא עשה כלום, והכהן אשר יעבוד לא יעשה בשליחותו של כה"ג[4].

סי' כ"ט בסופו. הרי נתברר לנו בהרבה ראיות ברורות דכלאים בבגדי כהונה שרי לגמרי אפי' שלא בשעת עבודה, וכ"ד התוס' שם בפרק התכלת בשם ר"ת וכתבו דכן מוכח בתוספתא דכלאים דתניא בגדי כהונה ובגדי כה"ג אין בהם משום כלאים ובגדי כהן גדול שיצא במדינה חייב במקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור.

נ.ב. מתוספתא זו י"ל בהיפוך וראי' לדברי הרמב"ם, דהא קשה למה איתא בתוספתא בגדי כ"ג, הלא גם בבגדי כה"ד יש כלאים וכהתחלת דברי התוספתא, אשר ע"כ נראה לי שכה"ד חייב על האבנט אף במקדש שלא בשעת עבודה, די"ל דלא הותרה לגבי' רק מצד דחיית עשה וכמ"ש רמב"ם, אבל בכה"ג עכ"ח אישתרי לגמרי, דאל"כ קשה קו' המחבר למה יהי' מותר בעבודה הא אפשר בכה"ד דליכא כלאים אלא באבנט משא"כ בכה"ג דיש כלאים אף בחשן ואפוד. ומיושב בזה מה שהשיג הראב"ד על הרמב"ם דלמה כ' דחייב משום אבנט הא גם בחשן ואפוד הי' כלאים, ולפי"ז ניחא דבאמת דבכה"ג ליכא חיובא במקדש אף שלא בשעת עבודה דע"כ לדידי' אישתרי לגמרי. ודע דרישא דתוספתא דבגדי כהונה אין בהם משום כלאים מפרש רש"י דקאי על ישיבה עליהם דכיון דקשים מותרים לזה כדאיתא בביצה דף י"ד יעוי"ש ברש"י ותוס', וכמעט י"ל דכן מורה פשטא דלישנא דקרא פ' תצוה ונשא אהרן את שמות בנ"י בחושן המשפט על לבו בבואו אל הקודש וכו' ונשא אהרן את משפט בנ"י על לבו לפני ד' תמיד, וכעין זה נשמע ממ"ש התוס' בסמ' קדושין דף ס"ו ע"א בשם ר"ת דציץ משום דכתיב בי' והי' על מצחו תמיד, משמע דמותר אף שלא בשעת עבודה, הרי אף דמלת תמיד גבי ציץ נתפרש כגמ' שתמיד מרצה בין בעודו על מצחו או לא, מ"מ סמכי' אפשטא דקרא למילף מני' דמותר גם שלא בשעת

במנין המצות, עיי"ש. וכן כתב הגאון מראגיטשאוו בספרו צפנת פענח על הרמב"ם בפ"י מהל' כלאים הל' ב' (דף י"ד טור א') עיי"ש.

4) גם הערה זו מזכיר שם בשו"ת עט"ח הנ"ל בד"ה והנני, יעוי"ש.

עבודה יעו"ש בחי' הריטב"א, וביותר לפי דעת המחבר זה בעצמו בספרו טורי אבן בסס' חגיגה דף י"ז דאין לבישת הציץ כ"א כשלובש גם שאר בגדי כהונה, וכן דעת הרלב"ג והאברבנאל, ולשיטת הרמב"ם דאין הציץ מרצה רק בעודו על מצחו, אף באפס צורך עבודה הי' צריך הכה"ג להיות לבוש השמונה בגדים, ועכ"פ לדברי ר"ת שבתוס' קדושין הנ"ל דמדכתיב תמיד גבי ציץ למדין דמותר בלבישה תמיד ואין איסור משום חנאת הקדש, כ"כ נשמע ממילא דמותר בחושן ואפוד ואין בו משום איסור כלאים להסוברים כנ"ל דלבישת ציץ וכל חבגדים לא התפרדו ואחרון שבלבישה הוא הציץ לפי סדרא דקרא על חמצנפת[5].

סי' ל' בד"ה מ"מ. גבי כלאים בציצית הוא להיפוך דהא בשעת עטיפה רמיעקר לאו רכלאים אכתי לא מקיים לעשה דציצית רליתא למצוותה ☜ עד לאחר עיטוף ואמאי שרי.

נ.ב. אם נאמר דהתחלת העיטוף לא מיקרי לבישה אלא העלאה, י"ל אף דלענין כלאים איכא לאו גם על העלאה לבד כדכתיב לא יעלה עליך, מ"מ הא מבואר בפוסקים דבהעלאה לחוד ליכא איסור אלא כשמתכוון להנאת העלאה בחמה מפני החמה וכו' וע"כ מותרת העלאה למוכרי כסות כדאיתא בפ"ט דכלאים מ"ה, ממילא י"ל דכשמתעטף אדעתא לגמור הלבישה וכיסוי גופו כדרך לבישה ואינו מתכוון בתחלת העיטוף והעלאה להנות מעצמיות העלאה, אלא לצורך גמר הלבישה הוא צריך לתחלת העיטוף, ובכה"ג ליכא איסור לאו דלא יעלה עליך, ואין איסור שעטנז אלא בלבישה, ואז מקיים העשה דציצית והוה שפיר בעידנא. ולפי דעת המחבר טפי הו"ל להקשות, איך מותר הסרת לבישת בגד שבו ציצית כלאים, נימא דבתחלת הסרת מקצת המלבוש מעל גופו פקע ממנו מצות ציצית שאינו אלא כשמכוסה בו, ואיסור שעטנז עדיין קם עליו מחמת העלאה, דאף במעלה מקצת בגד שעטנז על קצת גופו חייב משום לא יעלה עליך, וגרע מכריכות נימא מבגד שעטנז על בשרו, וצ"ל כיון שמתחיל לפשטו ליכא איסור מצד העלאה מקצת הבגד שעדיין עליו, דהא אין כוונתו לחנות בהעלאה זו, ועד"ז י"ל ג"כ בהיפוך שאם תחלת עלי' ע"ד לגמור הלבישה, אין איסור מצד העלאה אלא בגמר לבישה, והכל הולך אחר הכוונה הן בתחילה הן בסוף. ולפי מ"ש הנמוק"י ס' אלו מציאות בשם הרנב"ר דהליכת כהן לבה"ק כדי להגבי' האבידה שיהי' בידו לקיים מצות עשה השבה לבעלים, הוה כבעידנא, כיון שהתחלה בהתעסקות המצוה, י"ל דהה"ד הכא בשעת עיטוף הוא מתעסק בעסק הלבישה לקיים מצות ציצית[6], ויעויין בחי' רשב"א ליבמות דף ו"ו ע"ב שכ' בזה"ל, ואינו דומה לכלאים בציצית שא"א לא' מהם להיות קודם בזמן לחברו, ע"כ[7].

---

5) גם העדה זו העתיק שם בשו"ת עט"ח הנ"ל בד"ה ובדרך, יעוי"ש. ועיין עוד בהנהות אמרי ברוך למס' חגיגה דף י"ז ע"א ד"ה אמנם.

6) גם הגאון מוה"ר שמואל לנדא בשו"ת נוב"י מהדו"ת חאהע"ז סי' קמ"א בסוד"ה אמנם, כתב שנעלם מהגאון שאנ"א דברי הנמוק"י, וכתב אמנם ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מתוספת עליהן, ובספרו טורי אבן למס' חגיגה בדף ב' ע"ב כתב הך סברא, אמנם לא ראה שכבר קדמוהו בהך סברא בנמוק"י הנ"ל בשם הרנב"ר, יעוי"ש.

7) הערה זו, וגם שאר ההערות בענין כלאים בציצית, הובאו בתשובת הגאון בעל

שם בד"ה אחר. ומה שהביא ראי' מנדרים ונדבות, אני תמה עליו דמאי ענין זה לזה, וכי גבי הא דכלאים אמרינן הואיל ושרי במקום מצוה בציצית שרי כלאים לגמרי אפי' שלא בציצית דנימא הכא נמי הואיל ושרי בתמידין ומוספין שרי נמי בנדרים ונדבות, הא לא אמרינן אלא הואיל ואישתרי בהאי בגר במקום מצוה אישתרי שלא במקום מצוה בהאי בגר עצמו, אבל הואיל ואישתרי ברבר זה שרי נמי בשאר כמו ☜ הואיל מתמידין ומוספין לנדרים ונדבות וודאי לא אמרינן וכו'.

ג.ב. אכתי צ"ע דנימא הואיל ואישתרי שחיטה באותו בהמה לצורך גבוה כשירצה להקדישה לצורך קרבנות ציבור המותרים ביו"ט, אישתרי נמי לשחיטה לקרבן עולת יחיד, ולפענ"ד די"ל דהואיל ואישתרי לא שייך רק היכא דמה דאישתרי מעיקר הדין ומה שמוסיפין להתיר ממעם הואיל ואישתרי אישתרי, שניהם יכולין להתקיים בד"א, כגון כלאים בציצית, שעיקר השריותא להתלבש בה ביום מתקיימת באותה הבגד ואמרי' שכמו כן אישתרי אף בלילה, אבל גבי בהמת קרבן דא"א להתקיים שניהם, דאם תהא נשחטת לצורך קרבן ציבור, שוב לא אפשר שתהא שוב לקרבן יחיד, ונצרך לומר הואיל ואלו רצה שלא להקריבו לקרבן יחיד רק לקרבן ציבור הי' מותר הקרבתה ביו"ט, כ"כ מותר כשאינה מקדישה ומקריבה לקרבן ציבור רק לקרבן יחיד, ובכה"ג לא אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי דאי הא לא קיימא הא, ודו"ק.

סי' ל"ג בד"ה ודע. ויש לי תימה רבתי על מש"כ שאם עבר ובעל יבמתו האסורה לו משום עשה שקנה ומוציאה בגט והיא וצרותי' נפטרו ומותרות לזר, הרי חייבי עשה מה"ת לא רמיא ליבום דהא אין עשה ריבום ראוי לרחות את עשה רחייבי עשה כגון מצרית וארומית בתוך ג' רורות ☜ דמאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה וכו'.

ג.ב. שגג בזה, דאלים עשה דיבום דשוה בכל, מעשה דמצרי ואדומי שאינו נוהג בגרים כר' יוסי דאין גרים כו' כמ"ש רמב"ם פט"ו מהל' איסורי ביאה, ויעוין באפ"ז כתובות דף מ' בד"ה וז"ל הרשב"א כו', שכ' שם דעשה כזו נדחית כמו ל"ת.

שם, בא"ד. ה"ה דאין עשה ריבום רוחה אפי' לעשה גרירא ☜ דמאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה.

ג.ב. גם בזה שגג, דבעולה לכ"ג אין שוה בכל.

שם בד"ה ונחזור לדעת. הרמב"ם פסק כמ"ד ימי ספירו ולא ימי חלוטו, שכ' בפי"א מהל' (טהרת מצורע) [טומאת צרעת] כיצר מטהרין את המצורע כו' ואח"כ מכבס בגריו וטובל כו' ומונה ז' ימים ואסור בהן בתה"מ שנא' מחוץ לאהלו מלמר שאסור בתה"מ, ע"כ. ואלו בימי חלוטו ☜ לא כתב שאסור בתה"מ וכו'.

ג.ב. בפ"י מהל' טומאת צרעת הלכה ו' ביאר דמותר בימי חלוטו בתשמיש המטה.

ברוך טעם זצ"ל שנדפסה בס' מי באר להג"ר בער אפפענהיימער מפ"ב, ונדפסה ג"כ בס' ברוך שאמר (בסופו) במהדורת ירושלים (תשכ"ו).

שם, בא"ד. והרי מצורע אסור בגילוח כדאמרינן ברפ"ג דמועד קטן וכו'. נ.ב. ויעויין במ"ע להרמב"ם עשה קי"ב.

שם, בר"ה ונחזור לענייננו. ועוד יש לי להביא ראי' ברורה לזה שאין עשה דקום ועשה דוחה לעשה אחרת שאזהרתה היא בשב ואל תעשה, מהא דאי' בר"פ תמיד נשחט וכו' ומשמע הא חמאת בהמה אין עשה דאכילת קדשים דקום ועשה דוחה לעשה דהשלמה דשב ואל תעשה.
נ.ב. י"ל כיון דשניהם שווים, אף דאמרינן דעשה דהשלמה שהוא בשב ואל תעשה דחה ללאו מ"מ אינה נדחית בכה"ג דליכא דחי' בל"ת משום דאינו בעידנא דהיכא דליכא חמור נגד קל בעי' בעידנא, וזה כוונת הגמ' מאי אולמא, ויעוין שם בתום'.

שם, בא"ד. שאני עשה דפסח דחמיר שיש בו כרת הילכך אלים טפי אבל שארי עשה דקילי אין עשה דקום ועשה דוחה לעשה אפי' דשוא"ת אא"כ תרווייהו בחד גברא, אבל לא דחי אצל זה שאינו חייב בעשה זו כדי שיקיים אותה חבירו המחוייב בה, דהא ליתא דהא הגמ' לא קאמר מה"ט דאמרן, אלא משום דמאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה.
נ.ב. יעוין בתום' שבת דף ד' ע"א תום' ד"ה וכי אומרים כו', לפי דבריהם שם י"ל כיון שאין הכהן מותר לעבוד על עשה דהשלמה אלא ע"ז שאמרו חטא כו', וז"א אלא היכא דהוה כעין שאמרו ניחא לי' לחבר דליעבד איסורא קלילא על ידו ולא ליעבד עפ"ז איסורא רבה, משא"כ בשווין, וי"ל דזה כוונת הגמ' מאי אולמא דהאי עשה כו'. יעוין בס' תאוה לעינים בדרוש לס"ת.

סי' ל"ה. ויש לעיין אם נשים חייבין במ"ע זו של כתיבת ס"ת כאנשים או לא.
נ.ב. יעוין בחינוך להרא"ה וי"ל עוד כיון דעיקר המצוה שיכתוב האדם בעצמו הס"ת רק מי שא"י לכתוב יוצא בס"ת שנכתב ע"י אחר ואיתא במנחות דף ל' הלוקח ס"ת מן השוק חוטף מצוה מן השוק וכ' רש"י מצוה עביד אבל אי כתב הוה מצוה יתירה טפי עכ"ל, והיינו מדכתיב ועתה כתבו לכם וכו' וזה בוודאי ליתא בנשים שספולין לכתוב ס"ת ממילא נשמע שלא נאמרה מצוה זו עליהן, ויש להסביר עוד בדין כל שאינו ראוי לבילה, והרמב"ם בהל' ס"ת חזר מדבריו בסה"מ שלו ולא זכר כלל לקיום מצוה זו רק הכותב בעצמו או השוכר לאחר לכתוב, ומבואר מדבריו שאין יוצאין בקניית ס"ת כמו שאין יוצאין בס"ת שהניחו לו אבותיו, ועכ"ח צ"ל דסובר להלכה דמצוה לעיכובא שיכתוב בעצמו ס"ת או ע"י שלוחו כמותו דבעי' קרא כדכתיב ויעוין בסנהדרין כ"א ע"ב איתבי' וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא וכו' נראה מזה דשל אבותיו ושל אחרים שווין, ויעוין שם שבברייתא שהובא שם תחילה איתא ובלבר שלא יתנאה בשל אחרים, ובפלפול הארכתי בזה, ובפרט בענין אי בעי' קרא כדכתיב יעוין בשו"ת חות יאיר סי' קס"ז שמסיק שהרמב"ם פוסק כשמואל

סנהדרין מ"ה דבעי' קרא כרכתיב, ולכך אתי שפיר דמצריך לעיכובא שיכתוב כל אחד ס"ת או שישכור לאחר לכתוב לו.

סי' ל"ו בא"ד. יכולני לפטור מרין אחר ממצות כתיבת ס"ת בזה"ז משום ראפילו בימי אמוראים לא היו בקיאים בחסרות ויתירות כראמר לי' רב יוסף לאביי בפ"ק דקדושין (דף ל') ☜ אינהו בקיאים בחסרות ויתירות אנן לא בקיאינן, והרי ס"ת שחסר או יתר אפי' אות א' פסולה, א"כ אין בידינו לקיים מצוה זו.
נ.ב. אף שאין אנו בקיאים, כיון שיש הכרעה עפ"י הרוב בכל חסר ויתיר, הו"ל ס"ת כשירה מ"ע בכתיבת ס"ת, כי אנו אין לנו בכל מצות דיני התורה כי אם לעשות כאשר יורו המורים ואחרי רבים להטות, ויעוין בדרשות הר"ן דרוש וי"ו וי"א, מדבריו שם מובן שכנים דברי בישוב קו' המחבר[8]).

סי' ל"ח בד"ה תשובה. דקי"ל טומאה דחוי' היא בציבור וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ד מהל' ביאת מקדש וכן פי' הרשב"א ☜ בתשובה וכ"נ עיקר.
נ.ב. סי' תרפ"ט.

סי' מ"ט בד"ה תשובה. הרמב"ם כ' בפ"י מהל' מלכים המילה נצטוה בה אברהם וזרעו בלבד שנא' אתה וזרעך אחריך, יצא מזרעו ישמעאל שנא' כי ביצחק יקרא לך זרע וכו' אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבא אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה ☜ יתחייבו הכל במילה בשמיני וכו'.
נ.ב. אף שלפי דעת זה המחבר בסי' ל"א נראה שפובר דלדעת הרמב"ם שספיקא דאורייתא מה"ת לקולא כמו כן ספק חייב במצוה, אין להקשות א"כ למה מחייב הרמב"ם במילה בספק ב"ק או בני ישמעאל, ואף דספיקא דאורייתא מדרבנן אסור, מ"מ לגבי ב"נ לא שייך דין דרבנן, מצד דהוה כספק חתיכה א' מב' חתיכות, אמנם למ"ד הטעם משום דאפשר לברר כדאיתא בכריתות י"ח לא הוה בכה"ג דליכא לברורי דין א' מב' חתיכות.

שם בסוף הסימן. בשאר כל האומות מודו דוודאי נתבלבלו כולן וכו' וא"כ פטורין עכשיו מלמול ☜ אפי' לדעת הרמב"ם וכו'.
נ.ב. י"ל כיון דכ"ק היו נימולים ניכרים ולא נתערבו בין שאר אומות שלא נימולו רק נתערבו עם בני ישמעאל שגם הם החזיקו מעצמם במצות מילה, וז"ש הרמב"ם הואיל ונתערבו, היינו ב"י בב"ק. ולכאו' מוכרח לומר כן, דאל"כ קשה בהיפוך יתחייבו כל האומות במילה מספק שיש בכ"א שמא הוא מב"ק, וכיון שיש בוודאי ב"ק בעולם הוה איקבע איסורא, ורק בבא להתגייר שייך ס' הרמב"ם שכל הפורש מהם כו' והיינו כל דפריש מרובא פריש (יעוין פ"ד ידים מ"ד) ובאדם דלא שייך ביטול הוה כוודאי קבוע ואין חילוק בין ניכר הקבוע

8) עיין עוד בזה בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' נ"ב ד"ה אבל, וסי' נ"ד ד"ה ולולי.

במקומו, כן נראה מדברי תוס' זבחים דף ע"א סד"ה אפילו אחת, אבל נזיר דף י"ב ע"א ד"ה אסור כו' מבואר ההיפוך, ויעוין בב"ח יו"ד סי' ק"י סעיף ו"ו ובש"ך.

סי' נ"ב בד"ה עוד. דהא וודאי אין סברא כלל לומר דאם מל בתוך שמונה יצא ידי חובת מילה וכו'.
נ.ב. מבואר ברמ"א סי' רס"ד סעיף א' דכל תוך ח' לא מיקרי מילה וכשצריכין למול מפני הסכנה אין חילוק בין ישראל לעכו"ם, מ"מ דעת רמ"א סי' רס"ב דנימול תוך ח' ביום א"צ להטיף ממנו דם ברית וגרע מנימול בלילה, ויעוין בבאר הגולה סי' רס"ד דבריו שמה אין להם שחר.

שם בד"ה והב"י. כרר"א דאמר מה לי מתקן מילה מה לי מתקן כלי, כלו' דמילה מתקן גברא הוא שמקיים מצות מילה ע"י חבלה זו, וא"כ במל את של אחר שבת בשבת אמאי חייב כאן דבמל בתוך זמנו לא עשה שום מצוה בחבלה זו ואין כאן משום מתקן גברא וכו'.
נ.ב. י"ל שהרמב"ם מפרש תיקון גברא מה שהתינוק יוצא מכלל ערל ויהי' לכל דבר כשיגדל ככל הנימולים, וזה התיקון הוא גם בתוך ח', דעכ"פ אין עוד ערל שוב.

סי' נ"ג בד"ה ונחזור. ומ"מ גם מדעת הרמ"א משמע דבתוך ח' הואיל ויצא א"צ להטיף דם ברית.
נ.ב. א"א לומר כן לדעת הרמ"א, דהא הוא בעצמו סובר דבתוך ח' אף ביו"ט לא הוה מילה, כמ"ש בסי' רס"ד שציינתי לעיל בסי' נ"ב.

סי' נ"ה. דאמר התם בפ' הערל וכו' משוך ונולר מהול וכו' אין נימולין אלא ביום וכו' לוקמי במשוך של תורה ובנולד מהול ואח"כ נעשה משוך והאי נולד מהול דנקט היינו בתחילתו וכו'.
נ.ב. מהרש"ל מוחק שם מהברייתא נולד מהול, ויעוין מה שמאריך בזה יש"ש.

סי' נ"ו בסוד"ה תשובה. ועוד קשה אמאי כתב דלטעמא דרבא מפני שנראה כמתקן אסור להטביל כלים חדשים הא כיון דאינן אלא מדרבנן דמי לכלי שנטמא בולד הטומאה וכו'.
נ.ב. י"ל שא"ה שיש חשש תקלת שימוש הכלי בטומאה בתרומה ויבוא לאכילת איסור תרומה טמאה.

שם בד"ה והרמב"ם. לרבא דמפרש מפני שמתקן כלי דהטבילה מצד עצמו אית בי' איסור דרבנן אין טעם להתיר משום מילתא דלא שכיחא למיעבד איסורא וכו'.
נ.ב. זה ג"כ מטעם גזירה דילמא אתי וטעי, שאף תיקון גמור בכלי מותר, וכן מבואר מדברי רש"י בשבת דף קי"ב ע"א ד"ה והא קמתקן בזה"ל, הא קמתקן שמביאה לידי היתר ולגזור בי' אטו תיקון שע"י מלאכה, ויעוין במהר"ם שיף.

שם, בא"ד. דטומאה עצמו בי"ט מילתא דלא שכיחא היא, אבל בטומאה אריכתא שנטמא ימים רבים קודם יום טוב ☜ דשכיחא טומאה אע"ג דלא מטא זמן טבילתו קודם יו"ט מ"מ אין מטבילין אותו בי"ט וכו'.
נ.ב. אינו מוכרח, די"ל כיון שיודע שצריך לטהר ברגל מזדהר אף קודם יו"ט מטומאה הנמצאת ותהי' אף ביו"ט, ויעוין כדברי הראב"ד על הרמב"ם פי"ג מהל' שארי אבות הטומאה דין ה'.

שם, בא"ד. ונ"ל ☜ דלטעמא דרבא הא דתניא נטמא בי"ט מטבילין אותן ביום טוב דוקא נקט יום טוב אבל לא בשבת.
נ.ב. קדמוהו מהרלנ"ח כפי' ט"ו, גם בתשו' שער אפרים סי' ...

שם בד"ה וראיתי. וראי' לזה ☜ מפרק נוטל (דף קכ"א) וכו'.
נ.ב. ט"ס צ"ל קמ"א ע"ב.

שם, בא"ד. אע"כ רבא מורה ☜ דכל היכא דלא חזי למירי קודם תיקונו אע"פ שאינו אלא מדרבנן מיחזי כמתקן.
נ.ב. צ"ע דהא חזי קודם העלאה, לכהנים.

שם, בא"ד. וש"מ דאפי' תקון של דבריהם היכא ☜ דלא חזי למירי קודם תקונו לכ"א אסור וכו'.
נ.ב. צ"ע דהא חזי ע"י נותן עיניו בצד זה, ויעוין גיטין ל"א ע"א ובתוס' שם ד"ה במחשכה מבואר דאף בשבת יכולין לאכול בנתינת עין אבל הפרשה אסור, אבל ברמב"ם בפ"ט מהל' מעשר ה"ט מבואר שלא כדברי תוס'.

סי' נ"ז. ומדפי' הילכך ביהש"מ די"ט אסור משום דמטביל בי"ט שלא לצורך ☜ משמע דוקא בהש"מ די"ט נופי' הוא דאסור דילמא בהש"מ יממא הוא וכו'.
נ.ב. יעוין במהרש"א ושארי מפרשים.

סי' נ"ט ד"ה עוד. כתב שם רמ"א ואי לא מסתפינא אמינא דיותר טוב לעשות ע"י ב' מוהלין כדי שלא יעשה שום א' מהן מלאכה שלימה וה"ל כב' שעשו מלאכה ביחד דפטורין וכו', ובזה הוסיף תמה על תמה ☜ דמה ענין ב' שעשו מלאכה ביחד לב' מוהלין וכו'.
נ.ב. כוונת הרמ"א כיון דמקלקל בחבורה פטור, רק גם הוא מלאכה הוא מצד תיקון גברא כיון דאין התיקון על כל אחד, דאחד מל ואי' פורע, י"ל דהוה ככ' שעשו מלאכה א', אמנם גם ע"ז יש לפקפק כמובן, עכ"פ אין התמי' גדולה.

שם ד"ה ונחזור. אלא שאכתי קשה על זה מהא דבשבת נקצר ע"י אדם א' ☜ והרי שבת גבי קצירת העומר נמי הותרה ואפ"ה לרבויי בגברי אסור.
נ.ב. צ"ע דהא הר"ן מדייק וכ' בזה"ל, אבל יו"ט שאוכל נפש הותר בה אפי' אפשר מעיו"ט שרי כנזכר לעיל, והא גבי עומר רהיטת הפוגיא כמנחות דף ע"ב דלמ"ד נקצר שלא כמצותה כשר אין קצירת עומר דוחה שבת, וא"כ מה"ת לי'

לומר בפשיטות דקצירת עומר בשבת אינו דחוי' אלא הותרה הא בכל מקום שהותרה אין חילוק בין אפשר לעשותו מאתמול או לא, וכעין זה נשמע מדברי הרשב"א בחי' ר"פ ר"א דמילה.

שם, בא"ד. והא ליכא למימר דמתני' ר"י הוא דס"ל מקלקל בחובל נמי פטור, ומילה היינו טעמא דצריך קרא למישרי משום תיקון מילה ולדידי' אפי' בשבת נמי שרי לרבויי גברי בשבת גבי מילה.

נ.ב. גם לר"י נ"מ לענין מציצה שהוא מלאכה בפ"ע ושבת אסור שיהי' הפריעה והמציצה ע"י ב' בני אדם וביו"ט מותר, דה"א מציצה מלאכת התיקון הוא, ואם א' מל ופרע בשבת והשני מצץ הוה אפושי גברא ובמלאכות שונות שהי' עושה תחילה והמוצץ עושה מלאכת מפרק שמכוון לפרק הדם.

שם, בא"ד. והא דשרי רבנן ע"י שלשה גבי עומר איכא למימר דהיינו טעמא משום דאפי' אם נקצר ע"י אדם א' יש כאן חילולין הרבה, ואין ריבוי חילולין ע"י שלשה מע"י א'.

נ.ב. אין הכרח לחלק בין מילה לקצירה דגם בקצירה מצוה א' היא כל שיעור הקצירה, ועוד יש עדיפות בקצירת עומר שכל השיעור הצריך לקצירה הוא לעיכובא, ואם גבי מילה אמרינן דחוזר אף על ציצין שאין מעכבין כ"ז שלא פי' והלך לו דכבר גמר מצות חיוב לעיכובא, כ"ש גבי קצירת עומר דכ"ז שאינו קוצר כל השיעור הצורך הוה כלא פירש.

שם, בא"ד. והרי צרעת דילפינן לה מבשר, נמי הותרה אצל מילה כמו שבת דילפינן לה מביום אפי' בשבת, ואפ"ה אמרינן דאי איכא אחר לעביר אחר וכו'.

נ.ב. דעת הרמב"ם הל' טומאות צרעת דמילה בצרעת אינה מותר אלא מדין דחיית עשה ל"ת כמו בכה"ת, ולמאן דיליף מיתורא דכשר צ"ל שסובר דצרעת איכא עשה ול"ת והוצרך קרא לגלות דמ"מ דחי לי' עשה דמילה, אבל מ"מ מנ"ל דהותרה, והרי פ"נ דהוא ג"כ מ"ע, ועכ"ז איכא מחלוקת בין הפוסקים אי הותרו אצל שבת או דיחוי.

שם, בא"ד. דהיינו טעמא דכבר דחתה שחיטה את השבת לחוד לא מהני אלא משום דאיכא נמי משום חביבה מצוה בשעתה כדאמרינן התם וכו'.

נ.ב. לא כן משמע מדברי הראב"ד המובא בראש פ' יוה"כ דין י"ד אבל ברש"י שם במנחות ד"ה וראב"ש מבואר להדיא כדברי המחבר, ובדעת הראב"ד י"ל דסובר דהיכא [דאיכא] תרתי למעליותא דחי' דכשם שדחי' משום דכבר דחתה בצירוף הסברא דחביבה מצוה בשעתה, כך יש לדחות אצל חולה מפני שכבר דחתה ושלא יצטרך לאכול איסור נבילה, וכן צ"ל בכוונת הצא"ק במנחות יעוי"ש. ולפי דעת הרמב"ם פ"ד מהל' מעשה הקרבנות דין ג' י"ל דמה שמותר הקטרת אימורים בשבת הוא רק מטעם שכבר דחתה ומה שהשתדלו להקטיר דוקא כולו ביו"ט הוא משום דחביבה מצוה בשעתה, ולזה אמר ר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה.

סי' ס' בד"ה תשובה. והשתא פריך שפיר כיון רגלי קרא רמיין ושכר יזיר דנזירות חלין על דבר מצוה וכו' אם כן ☜ נגמור מיני' רשבועות נמי וכו'.
נ.ב. יעוין ש"ך יו"ד סי' רל"ח סק"ז וסי' רל"ז סקי"ט דהיכא דחל השבועה בביטול מצוה מחויב לשאול, ע"כ מ"ש ניגמור מני' צ"ע, דאם נילף מנזיר הרי צריכין להשות כל נשבע לבטל המצות לדין נזיר, וממילא כמו שהרשות ביד כל אדם לנדור נזירות אף שמבטל בזה מצות קידוש, כמו כן יהי' הרשות לבטל מצות התורה עפ"י השבועה, וזו אין להעלות על הדעת, והסוברים דהשבועה חל אף בכולל אף למבטל מצוה שחלילה לישבע על ביטול מצוה.

שם בד"ה וראיתי. וראיתי להראב"ן בסוף ספרו שכתב שם, הקשה לו ר"מ אהא דפריך מושבע ועומר מהר סיני הוא, רק"ל מתני' דנדרים רקתני ☜ שהנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות ושאל את פי ר' יעקב הצרפתי והשיב לו רה"פ התם בנזיר, וכי מושבע ועומר הוא מהר סיני על קידוש היום שהוצרך קרא מיין ושכר יזיר למיסרי', הלא אין מושבע עליו מהר סיני שלא מצינו בקרא בפירוש שקירוש והברלה על היין, אלא שחכמים דרשו זכרהו על היין. ולא נראה האי פי', דהא כל התורה מדרש חכמים הוא, ומה שדרשו חכמים הוא מצוה של תורה בעל פה היא וניתנה בסיני, אלא נ"ל פי' מושבע ועומר מהר סיני הוא, וכיון שמצוה לקדש על היין מה"ת ☜ אין נדר הנזיר בסתם חל עליו אלא במפרש שיאמר הריני נזיר מיין מצוה דהיינו קירוש, כדתנן בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח, אלמא במפרש חיילא ולא בסתם, ותו לא מידי, ע"כ.
נ.ב. יעוין בפי' הרא"ש לנדרים דף כ' ע"כ ד"ה לאפוקי שבועה, ובתוס' מס' שבועות דף כ"ה ע"א ד"ה חומר וכו', ובשו"ת מהרי"ט ח"א סי' נ"ג ונ"ד.
נ.ב. י"ל שכוונת הראב"ן שמצד סתם נזירות כוודאי אין אסור ביין קידוש והבדלה, ומה"ת נאמר שאמרה תורה שהנזיר יבוטל ממצוה דאם קיבל על עצמו בפירוש שלא ישתה יין קידוש אין זה מצד דין נזירות, רק מצד קבלתו נוסף על דין נזירות שבתורה, ולכך א"א לומר שמיין ושכר יזיר שקאי מדין נזירות, מיירי היכא שאסר על עצמו בפי', ואפשר גם כולל לא הוי, דנזירות התורה אין לו שייכות עם מה שהוסיף על עצמו להיות נאסר גם ביין קידוש שאין לו ענין לנזירות התורה. אמנם סוף לשון הראב"ן לא משמע שנתכוון למה שכתבתי.

שם בד"ה וכלא"ה. והרי במס' נדרים ספר"א (דף ס"ו) תנן פותחין בי"ט ושבתות וכו' והאי פותחין ☜ פי' רוב פוסקים כגון שנדר להתענות בהן וכו'.
נ.ב. צ"ל פי' הרא"ש.

שם, בא"ד. י"ל שהראב"ן מפרש להאי פותחין לאו בנדר להתענות בהן דהוי איסור של תורה, אלא בנדר מרבדים פרטיים שיש בהן מניעת עונג שבת של דבריהם כגון שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין של רשות ☜ וכ"פ הר"ן בפ"ג דנדרים.
נ.ב. הרמב"ם פ"ו מהל' שבועות דין י"א.

שם, בא"ד. וצ"ל ☜ דהוא מחלק בין נשבע מהר סיני דאין נזירות חל עליו וכו' ובין שבועה שבאה עליו ע"י עצמו.
נ.ב. יעויין חידושי הר"ן שבועות פ"ב ד"ה גי' הספרים קמ"ל.

שם בד"ה מ"מ. במס' מכות פ"ג (דף כ"ב) תנן יש חורש תלם א' וחייב עליו משום ח' לאוין וכו' ומסיק אלא האי תנא איסור כולל ליתי לי', ואיכא למירק דא"כ דליתי לי' איסור כולל, כהן ונזיר אבית הטומאה ☜ אמאי חייב עלייהו ב', לא ליתי איסור נזיר וחייל על איסור כהן דקרים וכו'.
נ.ב. י"ל דשאני שאר איסור כולל שיכולין לחלק האסורים, ע"ד משל נבילה ביוה"כ, שנוכל לומר שעל נבילה לא יחול איסור יוה"כ, ושם יוה"כ אף לענין אכילה חל אאוכל היתר, אבל בנזירות לדידן שאין נזירות לחצאין, כל דיני נזירות איסור היין ותגלחת וטומאה אחת היא, והנזיר מא' מהן נזיר מכולן[9]).

(המשך בקובץ הבא ברצ"ה)

במס' בבא מציעא דף כ"ז ע"א

מהגאון מוה"ר משה קאנישא אבר"ק יינק זצ"ל[10]

במס' בבא מציעא דף כ"ז ע"א, ת"ר אשר תאבר פרט לאבירה שאין בה שוה פרוטה, ר' יהורה אומר ומצאתה פרט לאבירה שאין בה שו"פ, מאי בינייהו, אמר אביי משמעות רורשין איכא בינייהו וכו' רבא אמר פרוטה שהוזלה איכא בינייהו, ושקיל וטרי התם הנמ', ומסיק דהוזלה בנתיים איכא בינייהו עיי"ש. והנה הרמב"ם בפי"ג מהל' אבירה כ' וז"ל, אפי' היתה שו"פ בשעת המציאה והוזלה חייב להכריז וכו' עיי"ש, ולכאורה יש להפליא אמאי לא הביא הך רינא דאם הוזלה בנתיים, דהא פלונתא דתנאי הוא, והטור הביא הך רינא.

ויש לתרץ, דהנה לעיל ברף כ"א נרסינן, יאוש שלא מדעת אביי אמר לא הוי יאוש ורבא אמר הוי יאוש, ושקיל וטרי התם עד לבסוף איתותב רבא מהא דאמר ר' יוחנן משום רבי ישמעאל בן יהוצרק מנין לאבירה ששטפה נהר שהיא מותרת דכתיב אשר תאבר ממנו ומצאתה, יצאתה זו שאבודה ממנו ואינה מצוי' אצל כל

---

9) בסוף הג"ה זו כתב המעתיק בזה"ל: כאן נאבר כמו שני רפין באמצע, והמקום ימלא חסרונם, ונמצא אצל קרובי רב"פ ז"ל.

10) הג"ר משה קאנישא הי' תלמיד חביב ומובהק להגאון בעל חת"ס זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר מרדכי טאסק דאבר"ק פ"ב זצ"ל. בשנת תקפ"ו לפ"ק נתקבל לאבר"ק יינק, והגאון חת"ס כתב אורותיו במכתבו לקהלת יינק, אשריכם אם תזכו לאור נערב הלזה אז תצליחו ואז תשכילו הוא הרב הצריק הנחמד מו"ה משה הנ"ל יניה אור קריתכם הוא ילמר בניכם רעה בינה והשכל וכו'. — משם נתקבל בשנת תקצ"ג לאבר"ק פרויענקירכען. נלב"ע ביום ט"ז תשרי שנת תקצ"ז לפ"ק. נרפסו עליו הספרים ברשות חת"ס ח"ב עמור שפ"ח, וברשות הרא"ש להג"ר אברהם שאג זצ"ל (רדוש ט'). — ר"ז הועתק מכת"י א' מתלמידיו שלמר אצלו בהיותו אבר"ק יינק, והגיע אלינו מגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטווערפען. ישלם ר' פעלו הטוב.

אדם ואיסורא דומיא דהיתירא וכו' תיובתא דרבא תיובתא. והקשה הרמב"ן דילמא ילפינן דיאוש קונה מאשר תאבד, וכיון דאיצטריך קרא להכי, שוב לא שייך למידרש איסורא דומיא דהתירא, ותירץ דלהגמרא פשיטא דילפינן יאוש משמלה כמש"כ התוס' בדף כ"ז. ולפי"ז כתבו המפרשים דלא קשה נמי על רבא, דהא הוא בעצמו מצי סבר דילפינן יאוש מאשר תאבד, וא"כ לא קשה קושית הש"ס על רבא, ע"כ.

היוצא לנו מזה, דאביי ורבא פליגי אי ילפינן יאוש מאשר תאבד או משמלה, דרבא יליף מאשר תאבד, ואביי יליף משמלה. והנה בשיטה מקובצת הקשה כאן בדף כ"ז, למאן דס"ל דבעינן שוה פרוטה משעת אבידה עד שעת מציאה ויליף לה מהא דכתב רחמנא ומצאתה בוי"ו איך יליף ההיא דרבנאי דבענן דאתאי לידי', ויש לתרץ, דהנה השיטה מקובצת הקשה עוד מאן דיליף יאוש מאשר תאבד האי שמלה מאי עביד לי', ותירץ דצריך שמלה למילף דצריך שו"פ כראיתא בתוספתא, ולפי"ז כתב בשטמ"ק דיש ג' מחלוקת בדבר. ובאמת י"ל דלא הוי ג' מחלוקת, רק דמאן דיליף משמלה לשו"פ יליף נמי מומצאתה, והא דאיצטריך תרי קראי, דמשמלה יליף רק דבעינן שו"פ, ומומצאתה יליף דבענין שו"פ משעת אבידה עד שעת מציאה.

ולפי"ז י"ל דאביי ורבא אזלי לשיטתייהו, דאביי דיליף יאוש משמלה, לא מצי למימר הוזלה בנתיים איכא בינייהו, דחא ילפנין מומצאתה דצריך שו"פ משעת אבידה עד שעת מציאה, ומוי"ו דומצאתה ילפינן הא דרבנאי. ולפי"ז מתורץ דברי הרמב"ם, דהנה הרמב"ם פסק דיאוש שלא מדעת לא קנה, וע"כ יליף יאוש משמלה, ולא מצינן למימר דהוזלה בנתיים איכא בינייהו, א"כ לא הוי פלוגתא דתנאי, ולכן לא צריך הרמב"ם להביא הך דינא, דלית מאן דפליג, ודו"ק.

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם העמוק של ידידנו

האברכים היקרים החשובים והמופלגים

מו"ה יוסף הלל נ"י ואחיו מו"ה ירמי' שמואל מרדכי נ"י ודודם מו"ה משה נ"י

בהלקח מהם אביהם — אחיו

הרה"ג החסיד המפורסם

מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל

מח"ס „יוסף הַלֵּל" על פירש"י עה"ת

* * *

הרבני הנה"ח הנכבד

מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י

בהלקח ממנו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

בענין גזירה שמא יעבירנו במגילה

מהגאון מוה"ר שבתי שעפטיל הלוי מרגליות זצ"ל אבד"ק סעטשין[1]

שיל"ת.

ר"ת החרוז הזה, הוא ספוק איש יהודי עד סופה (עש"ם מגילה ז' ותבין).

אורה י־ה שופטוני, ימינו הושיט והרים דגל ישועתינו, הקודרים ישע השניב בצלצלי שמע ותרועה שמחתם נשנב, חוקע בחבלי יסודתו, רב החובל, ונמח שמי מארץ ותבל, מאשפות רמה דגל כנסת ישראל, בכנפי נשרים ישירו אלופינו, יביעו רננים, בני נאמנים, שוכן מרומים עזרתינו סלה[2], בישועתו נגילה קדוש ישראל שמו, אלינו ישים שלומו, יבוא משיחנו, יפאר נזר ישעותנו.

ובעבור שהיום גורם ליין, והתורה נקראת יין, ושתי יין מסכתי מסכה יינה (וע"ז נקראת מסכת, עתוי"ט) ונקראת יין מזוג, אל יסחר המזג, ועיין ר"ן בדרשותיו, ועיין ווי העמודים בשם מהר"ם מינץ, וכן כשמסר התורה לבני אדם, חיברם חיבור מזגי לחדד זה את זה בהלכה, וע"ז אמרו מאן מוכח רשב"ג, ועיין בעקרים ח"ג פכ"ח, אמרתי להציע סנסן אחד מלימודי כעת.

הנה במגילה דף ד' אמר רבה הטעם שאין קורין המגילה בשבת שמא יעבירנו, ורב יוסף אמר מפני שעיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה, והקשו תוס' ד"ה ור"י דבאמת ר"י לא פליג ארבה, אלא דאיכא נפקותא במקדש דליכא שבות ואפ"ה גזרי יע"ש. [והנה מ"ש השאגת ארי' בטורי אבן דגם במקדש איכא שבות בלולב דאינו דוחה כל ז' רק יום א' יע"ש, אשתמיט לי' דברי רש"י דסוכה דף מ"ג ד"ה יום ראשון שכתב משום דלא חשיבא נטילה דידהו מש"ה גזרו, אבל לאו הכי ליכא שבות יע"ש, ודו"ק]. והנה לכאורה קושיות תוס' לק"מ, דהא באמת כתב הרי"ף הטעם דלא בקיאין בקביעא דירחי ומש"ה גזרו, ועיין ריטב"א ובהרשב"א, ומש"ה במילה לא גזרו יע"ש, ולפ"ז לכאורה לק"מ קושית תוס', דבשלמא גבי שופר ולולב דהיום נודם דוקא ומש"ה שפיר גזרינן שמא יעבירנו ויחלל יו"ט בחינם, משא"כ במגילה דאיכא זמנים טובא ואם יעבור ד' אמות

---

1) הוא בנו של מו"ה נרשון הלוי מרגליות מטארנאפאל. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר יהושע העשיל באבד זצ"ל אבד"ק טארנאפאל בעמ"ח שו"ת ספר יהושע. בשנת תקפ"ט לפ"ק נתקבל לאבד"ק קעסטעהל, ומשם נתמנה לאבד"ק סעטשין. בשו"ת חת"ס ח"ו סי' ל"ד יש תשובה אליו. — חידו"ת הללו קבלנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיר הנכבד המפורסם מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטוועריפען. ברכות התורה יחולו על ראשו.

2) כן הוא בכת"י, ולפי הר"ת הי' ראוי להיות כאן תיבה המתחלת באות יו"ד.

באמת גם היום יקיים המצוה כמ"ש הט"ז סי' תרפ"ח על קושית מרדכי, ומש"ה הוצרך לטעם אחר, ודו"ק.

אמנם באמת זה איגו, דלהיפוך, ע"פ מה שהאריך אדוננו הגאון השאגת ארי' רבאמת לרבה גזרינן שמא יעבירנו אף שלא במקום מצוה והנך אמוראי ס"ל דוקא במקום מצוה יע"ש שהאריך בזה, ולפ"ז להיפך כיון דאיכא זמנים טובא ה"ל שלא במקום מצוה, ובוודאי גזרינן שמא יעבירנו.

ובאמת לפי דברי השאגת ארי' יש ליישב קושית תוס' בפשוט, דרבה ורב יוסף לשיטתיהו אזלי, וק"ל. אמנם דברי השאגת ארי' תמוהין, א"כ אמאי לא גזרינן כל החפיצים בטלטול משום שמא יעבירנו, אלא וודאי דוקא במקום מצוה גזור, משא"כ שלא במקום מצוה לא גזרו וכמ"ש הריטב"א.

הלום ראיתי בס' מחנה לוי שהרעיש עולם בקושיא בש"ס שבת (דף קל"ה ע"ב) דאמרינן לרשב"ג הא לא שהה ספיקא הוי א"כ מימהל היכי מהלינן ומשני ממ"נ אי נפל הוי א"כ מחתך בשר בעלמא הוא יע"ש, והקשה הנ"ל א"כ אמאי לא גזרו ג"כ משום שמא יעבירנו ד"א ברה"ר, ואי נפל הוא א"כ אתי לידי איסור תורה יע"ש. והקשה בספר מי באר שחיבר מהר"ב אפפנהיים מפ"ב הלא התוס' כתבו בנרה ע"ז הלא אזלינן בתר רוב ורוב אינם נפלים, ותי' מרדבנן קאמר הש"ס ואנן אף מרדבנן לא גזרינן וע"ז קאמר ש"ס מהלינן ממ"נ וליכא למיגזר שמא יעבירנו כיון דמן התורה מקיים מ"ע דמילה, משא"כ בשופר ומגילה דלא מקיים כלל מצות עשה מדאורייתא, יע"ש בשאלה נ"ד שהאריך בזה.

באמת כך שמעתי מפי אמו"ר גאון האמיתי רשכב"ה מ' **העשיל האבד"ק טרנאפאל זצוקללה"ה**. ואמנם נפלאתי מאוד, שאשתמיטתהו דברי הר"ן, דהלא הר"ן הקשה מ"ט במילה לא נזרו, ומתרץ שאין זמנו בהיל יע"ש, ובצל"ח גבי הזאה, ולפ"ז מאי מקשה, הלא יתבטל מצוה דאורייתא, אלא וודאי יש כח ביד חז"ל בשב ואל תעשה כמ"ש ביבמות דף ד' ובכמה דוכתי'.

ואמנם לפ"ז [אתי] שפיר, דהר"ן והפוסקים הקשו רק קושיא זאת לדידן דפסקינן כרבה, משא"כ לרשב"ג יש לומר דסובר כרב יוסף, ועיקר החילוק בין מקום מצוה ושלא במקום מצוה, ולא גזור שלא במקום מצוה, ושפיר. וגם קושית תוס' כאן מיושב, ודו"ק.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

בענין כתיבת ס"ת בשותפות

מהגאון מוה"ר יעקב משה לנדא מסלאנים זצ"ל[1]

ב"ה. יום ה' פרשה בא שנת למען תהי' לי השירה הזאת לעד בב"י (תק"ס) לפ"ק.

אשרי יולדתו והורתו, קב ונקי משנתו, יראתו קודמת לחכמתו, ויפוצו חוצה מעינתו, חריפותו ובקיאותו, ה"ה הרב הנשר הגדול בעל כנפים, גדול העצה, דורש על כל קוצה, רודף בין המשפתים, ישק דבריו נכוחים, כקש"ת מהור"ר **אפרים זלמן**[2] נרו יאיר, כאור בהיר, יחי' נצח, אור צח ומצוחצח.

ארבדה נא שלום, ואומר אני שלום, וכי ארבר, אבשר רב שלו' בניך, כה יתן ד' שלו' עד בלי ירח. — שפתי לא אכלא מלהתנצל, היות כי ידעתי כי לא איש דברים אנכי, רפה ידים, כושל ברכים, קצוץ כנפים, רציץ שפתים, ומי אנכי לפתוח פה לדבר, ומילין לחבר, בין דברי אשלי רברבי, אשר מאריות גברו. אך דבריו הרהיבוני, בנפשי עוז כתרוני, להרים ידי ועיטי, להשריח על אדוני כת"ר, להביט אל דבריי, ולהשיב על אמדיי, אף כי גם זאת טמון בחובי, שדבריי יהי' ללעג וקלס, על בלי היותם מושקלים בפלס, אפס במקום שהכרתי גדולת אדוני כת"ר, גם שם מצאתי ענותנותו, את כל זאת השיא את זרון לבבי, להציע את דברי רעיוני, לפני איש אשר קטנו עבה ממתני.

בנידון השו"ת אשר ראיתי ת"י אדוני כת"ר, ברין של הס"ת של שותפות[3], וטרם אחלה לדבר, אבקש שאל יחר בעיני אדוני על אשר ארבר דברים שתינוקות של בית רבם יודעין, כי כן משפטי הילדים המתחילין לדבר, עושים כמה הברות שונות, עד אשר יצרפו תיבה אחת, כמוני כמוהם.

הנה בתוספות (סוכה כ"ז ע"ב) וכן בר"ן שם, וכן ברשב"ם (ב"ב קל"ז) משמע דמלכם לחוד ממעטינן שותפות, וז"ל, לכם משמע שיהא כולו שלו ולא מקצתו, ואי משום קושיתם, הא דכתיב לכם לשון רבים, ותירצו, ובנ"ד ליכא לתרץ הכי, ובאמת רגם בנ"ד הוכרח לכתוב לכם לשון רבים, להורות שהתורה ניתנה לכל ישראל, ולא למשה לבד (כראיתא נדרים ל"ח, ע"ש פי' המהרש"א בחידושי אגדות שהנכון כפירושו). ואין לומר כי היכא דגבי ציצית אית לן ריבוי

---

1) הוא בנו של הג"ר אברהם בנו של הגר"א מווילנא זצ"ל. הוא אשר הדפיס הרבה מכתבי זקנו הגר"א זצ"ל וברובם הוסיף הערות והגהות, ועל ביאורי הגר"א על ירושלמי הוסיף הגהות וביאורים בשם בנ"י משה. גם נדפסה תשובה אליו בשו"ת בית אפרים חאו"ח סי' י'. נלב"ע בעיר סלאנים ביום כ"ג לחודש טבת שנת תר"ט לפ"ק ושם מנ"כ. חידו"ת הללו הגיע אלינו ע"י ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מוה"ר **אברהם אהרן לעזער** נ"י. ישלם ד' פעלו הטוב.

2) הוא הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד. — ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"א.

3) נדפסה בשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ס"ג, עיי"ש.

ומיעוט (כראיתא ראשית הגז) וז"ל, אע"ג דכתיב כסותך, דירך אין רשותפות לא, כתב רחמנא בגריהם כו', ואלא כסותך ל"ל כו' למעט שאולה, ע"כ. ה"נ נימא דלכם אין רשותפות לא, כתב רחמנא כתבו, בלשון רבים, לרבות שותפות, ולכם להוציא שאולה או גזילה. ז"א, חרא, כמו שכתבו התוספות, לכם נאמר בלשון רבים הואיל דנאמר ולקחתם, ולקחתם מבעי כו', ה"נ כתבו נאמר בלשון רבים הואיל שנאמר לכם, ולכם מבעי כדלעיל שהתורה ניתנה לכל ישראל, שנית שכתב הרשב"ם שם וז"ל, אי הוי כתיב פרי עץ הדרכם, אפי' של שותפות, עכ"ל, ה"נ אי הוי כתיב כתבו את שירכם הזאת ה"נ, אבל מכתבו, ליכא למשמע מירי.

אפס נוכל למצוא לצדד, אף אם נאמר דאימעוט שותפות מלכם, אפשר לומר היינו דוקא אם כתבו בכתב ידם ממש בשותפות, אבל כששכרו סופר בשותפות, מצינו לחלק, הנמוקי יוסף כתב וז"ל, כתבו הוא בעצמו או שכר סופר וכו', כאלו קבלו, שיש למדת הרחמים לומר כמו שטרח טורח זה כו', ע"כ. משמע מרבריו דבטרחא תליא מילתא, ואולם עדך הטרחא נשמע מרבריו בסמוך, וז"ל הני' אות אחת כו' שיש למדת הרחמים ללמור כמו שתיקן זה כך אם הי' מוצא טעות רבות הי' מתקנם, הרי שאפילו בטירחת אות אחת די לנו. ומעתה אם שכר אחר סופר לכתוב לו ס"ת, הרי הוא כאלו קבלו ויצא ידי חובתו ואם האיש הנ"ל מכר אח"כ הס"ת לאחר או נתנו במתנה, ובא השני והני' אות אחת, או שכר סופר להני', השני נ"כ יצא בו, ואין לומר כיון שהשני מצא מה להניה סילק המצוה מהראשון והרי הראשון כאלו לא עשה ולא כלום, ז"א כיון דבטרחא תליא מילתא, והלא הראשון טרח כרי חובתו, ומה יעשה אחרי שלא מצא טעות הנ"ל, ונאמר סברת הנ"י כך, אם הי' מוצא טעות רבות הי' מתקנם. ואע"פ שבנ"ר שכרו שניהם הסופר כאחת ולא התנו מתחילה שיהא טרחת הסופר עם הספר מתחילה של אחר ואח"כ יתן במתנה או מכר לשני ומצות ההנהה תהי' לשני, הלא כתב הרא"ש בשם הרשב"ם גבי אתרוג וז"ל, כיון דקונהו ע"מ לצאת בו, סתמא דמילתא כאלו פרשו שכל הקהל כו', כיון דבעינן אחר אין יכולין לצאת עכ"ל. ובנ"ר נמי נימא סתמא דמילתא כ' כיון דבעינן אחר אין יכולין לצאת.

אך ע"ז אפשר להשיג, היכא אמרינן סתמא דמילתא, היכא דליכא איסורא, אבל הכא אסור למכור ס"ת. ואולם נוכל לתרץ באופן אחר, דאמרינן (סוכה ל"ה ע"ב) ושל דמאי, מ"ט רב"ה ומשני כיון דאי בעי הוי מפקיר לנכסי' כו' השתא נמי לכם קרינן בי', וכן בברכות (מ"ז ע"א), הרי מטעם דאי בעי, לכם קרינן בי', א"כ בנ"ר נמי נימא הכי, ומה שיש להשיג על זה, ידעתי גם אנכי ידעתי.

אפס לפי פירוש הסמ"ג והרא"ש שכתבו וז"ל, אם הני' אות אחת כו', לפי שהי' אצל הראשונים באיסור, וזה שהני' והכשירו לקרות בו, כאלו כתבו, וכן כתבו התוספות והמרדכי בשם הר' יהורא מפליזא ע"ש, משמע מרבריהם דאף אם הני' כולו, כיון שנשאר בו עריין טעות אחר אינו יוצא ידי חובתו. א"כ בנ"ר איך נאמר שיוצא בו האחר, אם לא שנאמר שהוא תיקן טעות האחרון נ"כ, ולפי זה לא עביד ולא כלום, ואין יוצא בו השני ידי חובתו, ומעתה כיון דלא ידעינן הי מנייהו הראשון שניהם אין יוצאין בו. וע"כ שגם בעל נמוקי יוסף חכי סבירא

כרבריהם, מרמקשה במנחות, אמר לו ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתיב לקוח את ספר התורה. הרי להריא, כיון שישנו עריין טעות אחת לא מקרי כלל ס"ת.

ובעת כותבי זאת, תסמר שערות ראשי, ואחזוני פלצות, אצבעותי שכלו, ירעותי קפלו, לאמור איך ארים ראש נגר אבי החכמה ומרע, אמנם הוא, אני את פי המלך אשמור באשר שרצונו לשמוע רעתי הקלושה, ולא ח"ו להלכה, כי אם דרך מו"מ כתלמיר לפני רבו, לכן יהי' לרצון אמרי פי לפני פאר ארוני כת"ר, מחי' חיים, לו ימים ושנים יוסיף, כאות נפשו ונפש בנו ותלמידו,

יעקב משה במהור"ר אברהם בהגאון החסיד מווילנא זצוק"ל

נא לדרוש שלו' יריד ה', וירידינו, הרבני המופלג חריף ובקי מה' אהרן יצ"ו.

מכתב מהבד"צ דק"ק פראנקפורט דמיין יע"א[1]

בס"ר.

> ה' יברך בשלום, למנהיגי הדור וראשיו, זקני הדור ודורשיו, בחוריו וגם ישישיו, חכמי חרשיו ונבוני לחשיו, איש איש לפי כבודו, וכפי תפארת הודו, ובייחוד להרב המופלג . . . כבור אומר כולו, יהי שלום בחילו, והשקט ובטחה בהיכלו.

לפנים זאת בישראל, אם פרח הזרון וצץ המטה להפריד לבבות בני ישראל להריחם ולהסיתם מקשר אמיץ האמונה או מאחת ממצות ה', וגבר מחליק על רעהו להקשיב אל רעיונות זרונים המטיב עקלקלותם מארחות עולם והרדי עד, אז קמו אנשי חיל ואספו אסיפה וכאנשי מלחמה עלו על החומה לגדור הפרצות לחזק הבריחים בל יפול מבצר משגב האמונה ביד עריצים. ומה גם עתה אשר בקיעי עיד רוד רבו גם רבו, ופריץ החיות יעלנה לשום מרמס כטיט חוצות כל מחמדי א-ל, שוהם יקר וישפה, ויחתרו בתי א-ל לנתוש ולנתוץ אב מקיד וכפים מעץ, ומאין יבוא עזר ותרופה לעם ה' ולשיות נרחות אם חכמינו ונבונינו טומנים ידיהם בצלחות, ולא יחזק איש ביד רעהו לאמוד קומו ונעלה לאמץ הנכשלים לחזק ידים רפות ולאמר לציון זה הדרך העולה בית א-ל.

פגעי הזמן ותחלואי הרשעה כבר הוציאו כלי חבלם, והנה נפלה קרן ישראל, גן ה' הנטועה מצמחי קדם היתה למדרס רגל, מבחר ושוב לבנון נפל ביד עריצים ואין מעצר לרוחם הקשה, יצאו מקרבנו נערי חסדי לב, להסית ולחריח את ישראל, קמו בעזות מצח וזרון לבבם ושלחו ירם בתורת ה', ובראש המיות חקקו חקקי און

---

1) הגיע אלינו מגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול חוטטערער נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ד'.

לאמור ננתקה מוסרותי', נשליכה ממנו עבותי', ואף ברית קודש נעברה מעלינו, חלפו תורות וחוקי עולם ואת ברית ה' הפרו ברברי הבל ורעות רוח, באמרם, לא ניתנה מילה כי אם לאברהם אבינו ולא נישנית בסיני, וחופשה ניתנה לכל איש ואיש לעשות הטוב והישר בעיניו לחלל השבת ולהפר ברית מילה ביד רמה, שני מצות הראשיות ועמודי התוך אשר כל בית ישראל נשען עליהם, יפלו בחרצובות לשונם ובכל זה בשם ישראל יכונה, ומקהל ה' לא יגרע.

וכבר קם הורינו ומורינו הגאב"ד מהור"ר זלמן טריער נד"ו, ולבש קנאה כמדו ועמר ואמר במכתב לפני שרי העיר, „המילה היא אות ברית קודש לנו ולבנינו עד עולם והחיוב למול לא לבד על האב כי אם גם על הב"ד ועל כל אחר ואחר מישראל, והאב אשר הוא מתהלך באשמיו, ואינו מניח למול את בנו בשאט בנפש מזדון לבו מכפירת התורה הוא מין ואפיקורס ויצא מכלל ישראל ופסול לעדות ולשבועה", אלה דבריו אשר דיבר וכתב בפומבי, ועשו רושם בלב השרים והחוקקים, ותשקט העיר משאון עריצים, עד אשר יצא מעין משחת מתוך העדה וינרשו מימיו רפש וטיט להכשיל נערים בחוץ וזקנים ברחובות וידיצו אנרות מלאות גידופים וחירופים על תורת ה' ומצותי', ופשתה המספחת בערת ישראל, יצאה אש ומצאה קוצים, ותאכל בקצה המחנה, ואיש אחר מקציני עיד, לקח שמץ מנחו וקם במרד ולא מל את בנו, ואמ"ו הגאב"ד נר"ו קנא קנאת ה' ואזר חלציו לצאת בקרב נגד המתחרשים וצוה אל חתומי מטה לכתוב בשמו אל ראשי וחכמי ישראל אשר לבבם שלם עם ה' ותורתו, לחוות דעתם בכלל על כת הנ"ל, ובפרט כדת מה לעשות באיש מתהלך באשמיו ובזרון לבו לא מל את בנו לחלל שם ה' ותורתו הקדושה אשר ניתנה לנו למורשה, איש איש כדוב חכמתו וכדוחב בינתו במתק שפתו ובנועם מליצתו בלשון ארצינו או בלשון הקודש, להכות זרים ברוח פיו, וברוח שפתיו יתמו חטאים, והיו לאחרים ביד אמ"ו הגאב"ד נר"ו לפזר אמריהם בערת ישורון ולהגיר רבריהם לבית יעקב למען ישמעו וילקחו מוסר, וידאו כי עצת חטאים היא המפתה אותם לסור מאחרי ה', אף להיות לנו לכסות עינים לפני מלכי ושרי ארץ.

ועתה הרי ישראל, אליכם נשא עינינו חושו קומו והתחזקו בעד אמונתנו ותורתנו הקדושה, החלצו חושים, וצאו גם אתם לעקור צמחי ראש ומרורות אשר פרחו בכרם ה', ולהשקיט עצת נפתלים, למען ישמע העם לקול המורים ורבריכם יהיו לעזר ולסעד לרברי אמ"ו הגאב"ד, לנרור הפרצות ולהקים ההרסות, ויצא האמת כאור נוגה וכשמש בצהרים, והאמונה תעשה ברים ותשלח פארות, בצל כנפי' בנים יולדו וכולם ירעו את ה' ותורתו למקטנים ועד גרולים, ועיני מעכ"ת הרב נר"ו ועינינו תחזינה שבר פושעים וחטאים יחד, וביח ה' נכון בראש ההרים.

רברי ירידכם הכותבים בפקורת אמ"ו הגאב"ד נר"ו זקן ובא בימים, ונאסף כחו למשוך בעט סופר, אבל מפיו קרא אלינו לכתוב בשמו ככל האמור למעלה.

פראנקפורט רמיין עש"ק כ"ג תמוז התר"נ.

הק' בער אדלער הכהן
אהרן פולד

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה איגר זצ"ל אבד"ק פוזנא[1]

ב"ה. פאזען בשלישי בשבת א' תמוז תר"ד.

שלום ורב ישע.

בקשת כבודו הוגד לי ע"י חתני כבני הרב השלם שי' והגיעני על ידו הספר הנשלח ממעלתו, וקראתי ושניתי אותו, והנני עתה להשיב אמרים לו. הן האמת בפי החכמים אנשי התורה והדעת אשר ענו והנידו פה אחד, [ואך עוזבי תורה יהללו רשע], וכל דבריהם על יסור מוסר בנויים כמסמרות נטועות ניתנו מרועה אחד, ואם אמנם יש יכולת עוד להוסיף ולהביא עוד ראיות בנויות על עמודי התורה שבע"פ, תלמוד ומדרשים, אך למה זה לנו, מה יועילו דברי תורה בסור אנשים מרעים, אשר כל הישרה יעקשו, הלהן ישברו, העליהן ישימו עין ולב, וע"כ אצרה על דל שפתי מדבר, ואל אקנא ברשעים עוזבי דרך מישור העולה בית א־ל, אולם נפשי לא־ל אשא, כי מר לי מר על הפרץ אשר פרץ ד' בעדת קדש ע"י מחבלים כרם ד' צבאות, ממעון קדשו ישמע שועת נכאים אשר רוממות א־ל בגרונם להחזיק התורה ועוז להרים קרן ישראל למען לא ימושו חוקי ד' ומשפטיו עם ישראל מפינו ומפי זרענו, ויחזק ברק הבית וישיב הנפזרים ויחזק לבם לעבדו שכם אחד וליראה אותו כל הימים, והפוקרים אלה אם לא ישיבו את דרכם אשר לפתח חטאת רובץ ויכשלו במצודה פח יקוש, לו ישים ד' דבר בפי המלכים והשרים, אשר כפלני מים לבם יטה, להבדילם מכנסת ישראל אשר במעשה תעתוע זו פנו לה עורף, ועד מתי יהי' הם פוסחים על שני הסעיפים, אם לד' אלקי ישראל הם, יעבדו אותו ושמרו דרך משפט וסור האמונה, ואם זונים הם מאחריו, אל ישעו לרברי שקר לאמר הן לד' אנחנו ובנינו, ובברית קודש לא נשמר ובמצותיו לא נחפוץ, הן הפרו ונאצו את בריתו וחטאתם כחדו, עם תועי לבב המה, בכזב ותרמית יאמרו לד' אנו ועינינו לעדת ישראל, אם ברית קודש יעבירו מבשרם ויאמרו למה החותמת.

והנה גם אם יותן חפשי מחק הממשלה במדינתכם לכל איש ואיש לילך אחרי שרירות לבו, עכ"ז בל יצוייר שיורשו אנשים להרים ריבות ומצות באנשי שלום להרעימם ולהכעיסם לאמר הנני עמך בתוך קהל ועדה, עמך עמי, באשר תמות אמות ושם אקבר, ובכל זאת לא הובאתי בברית, נכרי אני, ערל בשר, אותותיכם אות ברית קודש לא שמתי אות, ובכל זאת תִּנָּסר להיות עמי בחיים, ושוכן אצלי בחצר המות, הלא אם להם ירשה להיות אחרי לבם, גם לנו יָרצה להיות נבדלים מהם, מי יתן ויהי עם לבבם לעזוב אותנו, ואם לא יאמרו קשר לאמונה אחרת,

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד י"א. — מכתב זה הגיע אלינו מאת יריבנו הרבני החסיד הנגיר המפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ד'.

יבחרו להם חרשה, ולא יקרא שמנו עליהם, וגם שמם יכרת מתוך עם קודש, לא כן יעשה בממלכת פרייסען, חוק המלך הוא וממנו שם טעים, כי כל איש ואיש יביא בנו בברית, או בברית ישראל, או ימלא את יריו לאמונה אחרת, ואין לאל ידו למנוע את הכל, זה גם את זה מבניו.

ולמותר להגיד איך הוא חובה על הבתי דינים ועל כל איש ואיש מישראל לעשות ככל אשר תשיג ידו להבריל ולהרחיק הבוערים בעם מאת עדתנו וחברתו. אנו מודים לד' ואומרים בכל עת „ועל בריתך שחתמת בבשרנו", ולא עוד אלא שאנחנו מקדימים ברית לתורה, שזו ניתנה בשלש בריתות וזו ניתנה בשלש עשרה בריתות (מסכת ברכות עלה מ"ח, ב') והם החטאים האלה בנפשותם באו לעקור ולהפר שלש עשרה בריתות אלה, ואין ספק כי לא ירהבו לעשות כן זולת הכופר גם בשלש עשרה עיקרים יסודי אמונת ישראל. יהפוך ד' לבבם לטוב.

כעתירת הדורש שלום לכבודו ולביתו,

שלמה איגר

חידושים הערות ופסקים[1]

מהגאון מוה"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל

א) במס' מגילה דף ר' ע"ב, ועשרה לא תקינו רבנן. י"ל השעם רלא תיקנו רבנן לקרות המגילה בעשרה, משום הא ראמרינן במס' ע"ז דף י"א ע"ב דיום עשרה באדר יום אד לבבליים עיי"ש.

ב) במגילה ט"ז ע"א, דאמר המן לרבנן במאי עסיקתו ואמרו לי' בהלכות קמיצה, ופירש"י ט"ז בניסן הי' ודרש בענינו של יום רחיינו תנופת העומר. והנה במדרש מבואר שהתענו ביום י"ג, י"ד, ט"ו. א"כ הי' זה ביום ט"ו יום ראשון של פסח, ולפי"ז הלכות קמיצה ר"ל מה שקראו בפרשת המועדות שבתו"כ ביו"ט הראשון של פסח כאמור במשנה (מגילה ל' ע"ב).

ג) איתא בתוספתא סוף מס' מגילה, כתב הנכתב ליחיד מכנין אותה לרבים, לרבים אין מכנין אותה ליחיד, ורוב המפרשים הניהו „אין" מכנין אותה לרבים, ויש לקיים הגירסא, עפ"י רבני הגמרא שבועות ל"ו ע"א דאמר לי' כנה ועיי"ש ברש"י דקאי על דורש המקרא דמותר לכנות.

---

1) חידושים והערות הללו הועתקו מתוך הרבה מכתבים מאת השואלים, שבעת שחזרו לפלפל עם הגאון מראגיטשאוו זצ"ל הביאו תמצית מדבריו בקצרה ולפעמים אף העתיקו מלשונו (בכל מקום שהרפסנו באותיות דגושות, היינו העתק מלשונו), ואספנו חלק מחירושים והערות הללו כאן. לא נפנינו לחפש ולעיין בכל ספרי צפנת פענח הנדפסים, אם לא נדפס בהם כבר איזה מן החידושים הללו, כי רבים המה. ונביע תודתנו להאחים היקרים הנגידים הנכבדים ר' זאב ור' יעקב יואל פאפפערן יחיו, שהמציאום לנו מעזבון אביהם מו"ה צבי פאפפערן ע"ה. זכות המצוה תגן בעדם להתברך בכל טוב.

ד) במס' סנהדרין פ"א ע"ב כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בניזרין (פי' גזרי עצים). וי"ל שהוא עפ"י שיטת ר"ת בנזיר נ"ד ע"ב דכהן מוזהר על טומאת חרב הרי הוא כחלל, וזהו רק בחרב מתכות, ולכן פצעו את מוחו בגזרי עץ רוקא.

ה) במס' שבת קי"ח ע"ב, א"ר יוסי מימי לא עברתי על דברי חברי יודע אני בעצמי שאיני כהן אם אומרים לי חבירי עלה לדוכן אני עולה. י"ל הכוונה עפימ"ד בירושלמי פ"ר דמס' תענית הלכה ב' שמצאו בירושלים מגילת יוחסין וכתוב בה שר' יוסי בן חלפתא מבני יונדב בן רכב. ומבואר בספרי פ' בהעלותך עה"פ (ירמי' ל"ה) לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים, דיש אומרים דמבנותיהם היו נשואות לכהנים והיו מבני בניהם מקריבים לגבי מזבח. ולפי"ז י"ל דלכן אמרו לו עלה לדוכן, כי דימו שהוא מבני בניהם.

ו) בנדרים י' ע"ב, במומתא דאמר מוהי הרי אלו כינויין לשבועה, ופי' הר"ן כלו' שנשבע בשבועה שנשבע משה כדכתיב ויואל משה לשבת את האיש, עיי"ש. ויש להקשות הא שבועת משה הותרה (כמבואר להלן דף ס"ה ע"א), וא"כ איך תועיל התפסה אחר התרה.

ז) נביא הוא בעת שרוח ד' שורה על הנביא ותיכף מובא לעם, וחוזה הוא שהנבואה נאמרה לו ביחידות ואח"כ אמרה לישראל.

ח) בתו"כ פ' אחרי, דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש, אחיך באל יבא ואין משה בבל יבא. ולכאורה פשיטא מאי קמ"ל הא מפורש בתורה בפרשת תרומה ובריש ויקרא ובסוף נשא כי ד' מדבר עם משה בהיכל[2]) והקול נשמע מבין שני הכרובים, אך כוונת התו"כ כי משה נכנס להיכל בלא שום הכנה ע"ר שכתב רש"י ס"פ בהעלותך על שנגלה ד' פתאום לאהרן ומרים.

ט) במשנה מס' עוקצין פ"ג מ"ג, ר"ש אומר אף הגמל והארנבת והשפן והחזיר, והרמב"ם בפיה"מ כתב דאין צריכין מחשבה, לפי שידוע הוא אכילתם במדינה. ויש להעיר מבכורות דף יו"ד ע"א ששם נאמר הטעם הואיל ויש להם סימני טהרה.

י) מש"כ הרמב"ם פ"א מהל' תפילין דמזוזה א"צ לשמה, ר"ל לשם מזוזה, אבל צריך עיבוד לשם פרשה שבתורה.

יא) בתוספתא פ"ג דמנחות הי"א, הקטיר אחר מן הבזיכין על מנת להקטיר מחבירו למחר הכל מודים שהוא פיגול וחייב עליו כרת. וקשה ממנחות דמפורש שם דפליגי בזה ר' יוסי ורבנן, דלר"י אין מתיר מפגל מתיר, ואפילו לרבנן דסברי

---

2) בצפנת פענח עה"ת פ' אחרי כ' לפרש דרשת התו"כ על ההיכל דלא כהראב"ד, יעויי"ש.

מתיר מפגל מתיר, זהו רוקא היכא דאיקבעו בחר מנא, ואיך יפגל בזך חר את חבירו. אך י"ל **שהשלחן מקדש והוי כלי אחד, ויש על הלבונה הזאת ב' קדושות, קדושת הכזיכין, וקדושת השולחן, ויש עוד ב' גדרים בלבונה זאת, א) קומץ של לחה"פ, כ) לבונה של המנחה.**

יב) במשנה פ"א ממס' כלים משנה ז', עיירות המוקפות חומה מקורשות ממנה שמשלחים מתוכן את המצורעין ומסבבין לתוכה מת עד שירצו, יצא אין מחזירין אותו. וקשה מה ענין מת לעיר מוקפת חומה, הא מת מותר גם במחנה לוי', אך י"ל דקאי על מצורע שמת, וע"ר שאמרו בנרה ס"ט ע"ב המצורע שמת מטמא במשא עד שימוק הבשר, עיי"ש.

יג) במשנה ריש סנהדרין דז' דיינים יושבים בעיבור השנה, וי"ל הטעם, דמבואר ברמב"ם הל' סנהדרין פ"י ה"ו דכל דיין צדיך לומר דבר הנראה לו ברעתו, דהיינו שכל אחד צדיך לומר טעם מיוחר. ומבואר ברמב"ם בהל' קידוש החודש פ"ר, דשבעה דברים יש שמעברים השנה בשבילם עיי"ש.

יד) כ' הרמב"ם בפי"ר מהל' איסודי ביאה הל' ה', גוי מהול שבא להתגייר, מטיפין ממנו דם ברית ומשהים אותו עד שיתרפא דפואה שלימה ואח"כ מטבילין אותו. וי"ל דהרמב"ם אזיל לשיטתו בפ"ב מהל' מקואות הל' כ"ב דכל החוצץ בטמאין לענין טהרות חוצץ בגר בשעת טבילה, וא"כ דברא דכוסילתא ג"כ חוצץ, ולכן צדיך דפואה שלימה שלא תהא גלר משדיטה ומחתך המילה.

טו) במה שכ' הרמב"ם בפ"ט מהל' מלכים ה"ט וי' דלא ניתנו שיעודים לבני נח, הכוונה, דבבני ישראל יש שיעור אחר לעוג מלך הבשן ולתינוק בן יומו (עי' ירושלמי דפ"ז דנזיר) ומשערין באדם בינוני, אבל בב"נ **לא כל אדם שוה רק כל אחד לפי מה שהוא*).**

טז) **זה הכלל, כל מקום שנאמר כ"ש ר"ל לפי האדם.**

יז) ברמב"ם פ"ו מהל' קרבן פסח ה"ז, ישראל ערל שמל בערב פסח שוחטין עליו אחר שמל, אבל גר שנתגייד ביום י"ר ומל וטבל אין שוחטין עליו וכו' גזירה שמא יטמא גר זה למת לשנה הבאה ביום י"ר ויטבול ויאכל לערב ויאמר אשתקד כך עשו לי ישראל כשמלתי טבלתי ואכלתי לערב, והלא גזירה זו מדבריהם ופסח בכרת והיאך העמידו דבריהם במקום כרת ביום הקרבן שהוא יום י"ר, מפני שאין הגר מתחייב במצות עד שימול ויטבול ואינו טובל עד שירפא מן המילה וכו' עכ"ל. ויש להקשות מה יעשה הרמב"ם בגיורת שנתגיירה בערב פסח (שמפורש בתוספתא פסחים שהרין כגר שנתגייר) שאין שם טעם דפואת המכה וכו'.

יח) גר בטבילתו א"צ מים חיים משום זובה שלו, משום דגרות גופא הוא טהרה שלו, וכהא רע"ז דף נ"ב.

---

*) עיין עוד בזה בשו"ת ובחרת בחיים סי' ק"ה.

יט) בפסקי תוס' למס' תענית (אות כ"א), בטלה מגילת תענית הימים שנקבעו לומר על הניסים אבל יום טוב כגון תשעה באב לא בטלו, עכ"ל. וצ"ע הכוונה. אמנם צ"ל ט"ו אב, ור"ל לענין הספד ותענית, כי ט"ו אב יום תבר מגל יו"ט לישראל.

כ) יש לחקור גבי חציצה בקידוש ידים ורגלים, ונטילת ידים, דבעינן רוב, איך הוא הרוב, אם משערין בכל יד בפני עצמו, וכן ברגל בקידוש יו"ר, או דבעינן רוב שתי הידים, וכן רוב שתי הרגלים בקידוש יו"ד.

כא) נר מערבי הי' צריך להדליק גם ביום ולא די מה שישאר דולק רק צריך לתקנו בטוב דמהוה כמו הדלקה חדשה וכ"כ רבינו בפיה"מ פ"ו דתמיד ותוס' מנחות פ"ו וכו' ועיקר הגדר לרמב"ם דשאר נרות אם היו דולקות ובאות אף כמה ימים לא איכפת לן משא"כ נר מערבי צריך להדליק או עכ"פ לתקן ולהוסיף שמן.

כב) ברמב"ם הל' פרה אדומה פ"ו ה"י, הים הגדול כמקוה ואינו כמעיין לפיכך אין ממלאים ממנו לקידוש. ובכסף משנה (בהל' י"ב) תמה עליו, מאי אריא משום דאינו כמעין תיפוק לי' דאפילו הי' כמעיין נמי הי' פסול מטעם שמימיו מלוחים. ויש ליישב דברי הרמב"ם עפ"י המבואר בירושלמי פ"ב דמס' עבודה זרה סוף הלכה ח', בשעה שהמים מקלסין את בוראן הן מתמתקין.

כג) במס' נזיר ס"א ע"ב, ונכרתה הנפש ההוא מתוך הקהל, במי שיש לו קהל, יצא זה שאין לו קהל, והיינו עכו"ם עיי"ש. וי"ל הכוונה, ע"ד שאמרו בגמ' סוף מכות, כולהו ישראל קרי להו בלשון יחידי, וכן הוא בדש"י חולין קל"ה ע"ב (ד"ה ישראל) דכל ישראל נקראין בלשון יחיד, ולפי"ז י"ל דלכן אימעיט עכו"ם מקהל, כי בב"נ לא ישתמש בלשון יחיד רק בלשון רבים.

כד) במס' ב"ק דף צ"ד ע"א, ר' אליעזר בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ וכו'. ויש להקשות לריש לקיש בירושלמי סוף מס' מעשרות ובפ"א במס' חלה, דהממרח כריו של חבירו שלא מדעתו לא נטבל, איך יפרנס ברייתא הנ"ל, הא אינה נטבלת לחלה בגלגול.

כה) יש להקשות לפמש"כ ר"ת בתוס' ב"ק צ"ה ע"ב ד"ה בשבח, דהא דלא קני בצבע לפי שאין מתכוין לקנותו, א"כ יקשה על תוס' סנהדרין ס"ח ע"ב דלכ"ע יש לקטן קנין מה"ת בשכר פעולתו, הלא קטן אין לו דעת וכוונה[3]).

כו) בשבת ק"ד ע"ב, תנא נתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים (שנתכוין לכתוב ח' וכתב שני זיינין) חייב, והתנן פטור, לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיונא. ופירש"י, תנין. וי"ל הפי' דבעי זיוני, שצריך השני זיינין.

---

3) עיין בצפנת פענח עמ"ס ב"ק דף צ"ה ע"ב על תוד"ה בשבח.

כז) יש להסתפק אם ג"כ ביוה"כ חייב אם אכל חצי כותבת והקיאו, וכמו בחולין דף ק"ג ע"ב, כיון דתליא ביתובי דעתי'.

כח) בשנת תר"ץ המציא רב מפורסם אחד „ספר תורה כללית" כתחבולה לאסוף כסף, היינו שכאו"א יקנה אות א' על שמו, והפציר בהגאון מראגיטשאוו ז"ל שישתתף ג"כ בזה, וסירב, בכתבו שמקיימים המצוה רק אם משתתפים בתיבה אחת ולא באות אחת, וציין לדברי התוספתא במס' שבת פי"ב ה"ה, כתב אות אחת ובא אחר וכתב אות אחת וכו' אפי' כל הספר כולו פטור.

כט) נשאל פ"א בשעת מגיפה שמתו כל הנשים המטהרות, אם מותר לאיש לטהר נשים מתות, והשיב, דבעבודתו טריר.

ל) נשאל בקרח הנעשה ע"י מאשין אם כשר למקוה, והשיב, ע"י מעשה ב"א נתבטל שם מים, וע' מנחות דף כ"א גבי הקפה בחמה.

בדין חיוב שקלים לבן י"ג*)

מהרב הגאון המנוח מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל

במשנה פ"א דשקלים, באחד באדר משמיעים על השקלים וכו' בעשרים וחמשה בו התחילו למשכן (את מי שלא הביא שקלו), את מי ממשכנין לוים וישראלים נרים ועבדים משוחררים, אבל לא נשים ועבדים וקטנים ואין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלו'. — והנה בפירוש קטנים, מי הם הקטנים לענין זה, נחלקו הרמב"ם והברטנורא, דלהרמב"ם פירושו כמו בכל מקום, כל זמן שלא הגיע לי"ג שנה והביא שתי שערות איקרי קטן, אבל הברטנורא פי' דקטנים דהכא אפילו הביא שתי שערות רק שהוא פחות מבן עשרים מקרי קטן ואין ממשכנין אותו על שקלו.

וביאר בתוס' יום טוב טעם פלוגתתן, דבאמת ג' תרומות נאמרו כאן, האחת לנרבת המשכן וזה לא היתה יד כולם שוה אלא איש איש מה שנדבו לבו, ועוד שנים, שהי' יד כל אחד שוה מחצית השקל לגלגולת, היתה האחת לתרומת הארנים, והאחת לקנות מהם קרבנות צבור. ובפסוק ראשון נאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים ולא נאמר בו מבן עשרים שנה ומעלה, ובפסוק השני נאמר כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה יתן וגו', ולהרמב"ם פסוק ראשון

---

*) ז"ז הועתק מכתב ירו. — אף שידענו שלא הכינו לדפוס, רק כתבו עבור אחד מבניו לדרוש כשנעשה בר־מצוה, אעפ"כ בחרנו להדפיס פלפול הלז (בלשונו), כי דיני שקלים שייכים לחודש אדר, ורבר בעתו מה טוב. — אפריון נמטיו' לבנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה ירמי' שמואל מרדכי בראכפעלד נ"י שמסר לנו ר"ז להדפיסו בקובצנו לעי"נ אביו המנוח ז"ל ושיהיו שפתותיו דובבות.

מיירי בקרבנות צבור, ע"כ חייבין בו מבן י"ג שנה כמו בכל המצות, ולהברטנורא פסוק ראשון נאמר בתרומת האדנים שהיא קדמה, והשני לקרבנות צבור, ובפסוק זה כתוב מבן עשרים שנה ומעלה.

והנה יש להקשות על שיטת הרמב"ם ממתניתין דאמרו אין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום שאעפ"י שגם הכהנים חייבין במחצית השקל מ"מ לפי שעבודת הקרבנות עליהם חולקים להם כבוד וסומכים עליהם שלא יעכבו את שקליהם ואפילו אם לא יתנו יש להם חלק בקרבנות צבור חלף עבודתם כמו שנותנים מתרומת הלשכה לשאר עושי מלאכת הקודש.

ובפסקי תוס' רמס' תמיד אות ו' כתב דכהן פחות מבן עשרים שנה אינו כשר לעבודה, וכתב בספר נועם מגדים פ' אמור שהיא מדאורייתא, ואפי' לפי מה שפסק הרמב"ם שמדאורייתא כשר משיגדל ויעשה איש רק שאחיו הכהנים לא היו מניחים אותו לעבוד עבודה עד שיהי' בן עשרים. עכ"פ לא הי' עובר פחות מבן עשרים. ולפ"ז התינח לשיטת הברטנורא, אין ממשכנין את הכהנים לעולם דעד בן עשרים הרי הוא בכלל קטן ואין ממשכנין את הקטנים ומשנעשה בן עשרים הרי הוא עובר עבודתו ויש לו חלק חלף עבודתו, אבל לשיטת הרמב"ם דקטן הוא רק עד י"ג שנה, למה אין ממשכנין את הכהנים מבן י"ג, שיצא מכלל קטן, ולכלל עבודה לא בא שיהי' לו חלק חלף עבודתו. והגם דבמתנות כהונה נותנים אף לקטן או לכהן בעל מום שאינו עובד דהתם התורה זיכתה המתנות לכל השבט חלף עבודתם, אבל הכא דארבא התורה חייבה את הכהנים במחצית השקל, רק שלב ב"ד מתנה שאף אם אינו נותן יהי' לו חלק בקרבנות חלף עבודתו, א"כ אם אינו עובר אין לו חלק, ולמה אין ממשכנין אותו.

אבל הא לא קשיא, דאע"פ שאין הפחותים מבני כ' עובדים עבודה, אבל מצינו במשנה א' דתמיד, דבבית הניצוץ היו הרובים שומרים, ומפרש בגמ' אמאי קרי להו רובים דלא מטו למעבד עבודה, ופי' בספר באר שבע, דהיינו שהיו פחותים מבני עשרים, וא"כ כמו שומרי ספיחים בשביעית למנחת העומר היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, אף השומרים במקדש הי' להם חלק בקרבנות חלף שמירתם.

אבל הקצות בסי' דל"ה הקשה על דברי הרמב"ם דבמשנה ה' איתא אע"פ שאמרו אין ממשכנין נשים ועבדים וקטנים, אם שקלו מקבלים מידם, וכ' הברטנורא, ובתנאי שימסרם לצבור לגמרי כי היכי דלא לחוי קרבן צבור קרב משל יחיד, א"כ התינח לשיטת הברטנורא דהקטנים הם הפחותים מבני כ' שפיר יכול למוסרו לציבור, אבל לשיטת הרמב"ם דהקטנים הם פחותים מבני י"ג, א"כ היאך אפשר למוסרם לציבור הלא מדאורייתא אין ממש במתנת קטן. ותירץ ע"פ המחלוקת שבין רבינו ירוחם לרבינו הבית יוסף באה"ע סי' כ"ח, במקרש את האשה בחוב שיש לו על אחרים במעמד שלשתן מקודשת, וס"ל לרבינו ירוחם שמקודשת רק מדרבנן כיון דקנין מעמד שלשתן הוא רק מדרבנן, אבל הבית יוסף

פלג ואמר כיון דתקינו רבנן מעמר שלשתן דליקני הרי המעות שלה, ומקורשת אף מראורייתא. וכמו כן כאן דתקינו רבנן דקטנים שהניעו לעונת הפעוטות מקחן מקח ומתנתן מתנה אף לענין דאורייתא הוא כן, ושפיר יוכלו למוסרם לציבור, ויהי' שיטת הרמב"ם כשיטת הבית יוסף ולא כרבינו ירוחם.

אבל אי אפשר לתרץ כן דעת הרמב"ם שיהי' סובר דקנין דרבנן יהי' מועיל אף לדאורייתא, דהרמב"ם פסק בפ"ח מהל' לולב הל' י' שאין נותנין את הלולב לקטן ביום טוב ראשון שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר, ע"כ. וכתב שם הלחם משנה שאע"פ שכתב הר"ן דהיינו דוקא שלא הניע לעונת הפעוטות, אבל הניע לעונת הפעוטות כיון דמדרבנן מקחו מקח וממכרו מכר יכול להקנותו, אבל להרמב"ם נראה זה רוחק דהרמב"ם ס"ל דקונה מן התורה כשדעת אחרת מקנה אותו, אבל אינו מקנה מה"ת, וזהו שרקרק הרמב"ם בלשונו ואינו מקנה לאחרים מה"ת, הרי שהרמב"ם סבר דקנין מדרבנן לא מהני לדאורייתא א"כ הדרא קושיא לדוכתא היאך מקבלין שקלים מן הקטנים שאין מסירתו לציבור מהני ונמצאו קרבנות ציבור קרבין משל יחיד.

ותירץ השער המלך, דבאמת אף אם לא ימסרנו לציבור מ"מ כיון דשקלי הקטנים הם מיעוט, בטלים הם ברוב השקלים שהם של ציבור, דק דמדרבנן אסור דמטבע הוא דבר חשוב ואינו בטל (ואע"פ שכתבו התוס' במעילה דף כ"א דמטבע לא בטל מראורייתא, אבל הרשב"א בתורת הבית כתב שאינו רק מדרבנן), ומדרבנן שוב יש לו קנין וע"כ לנבי הביטול אמרינן הם אמרו, והם אמרו, הם אמרו שאינו בטל, והם אמרו שמתנתו מתנה.

ועפ"ז יש לתרץ קושית התוי"ט לקמן פ"ר מ"א דאיתא שם פלוגתת ר' יוסי ורבנן אם שומרי ספיחין יכולין להתנדב ולשמור בחנם או צריך דוקא לשלם להם מתרומת הלשכה דסבר ר' יוסי אף אם מתנדב יכול למוסרו לציבור אע"פ שהשומר קנה את הספיחים מן ההפקר ולא חיישינן שמא לא ימסר יפה ורבנן אמרי דאינו מתנדב רק נוטל שכרו דחיישינן שמא לא ימסר יפה יפה, והקשה בתוי"ט, מ"ש הכא דחיישינן שמא לא ימסרם יפה, משקלים דמקבלים מנשים ועברים וקטנים ולא חיישינן, וכעין זה הקשו בתוס' ביומא דף ל"ח. אבל לפי האמור יתיישב, דשקלים שמקבלים מנשים ועברים אף אם לא ימסרו לציבור מ"מ הם בטלים ברוב ואין כאן רק חשש דרבנן שמטבע לא בטלה, ולחששא דרבנן לא חששו, משא"כ בשומר ספיחין שזוכה בהן אם לא ימסרנו לציבור הלא יקרב העומר מן היחיד, וע"ז חששו שמא לא ימסרנו יפה.

ועפ"ז ג"כ יתורץ קושית הגאון בעל שואל ומשיב, שהקשה לפי דברי הגמ' בגיטין דף כ"א דאשה לא ידעה לאקנויי, תקשה איך מקבלים מן הנשים שהרי לא ידעה לאקנויי ולמסור לצבור יפה, והניח בצ"ע. אבל לפי תירוץ שעה"מ דכאן אף אם לא תמסרם יפה אינו רק מדרבנן, דמראורייתא בטל ברוב, מש"ה לא חששו שמא לא תמסרם.

ועפ"י הערת הגאון שו"מ הנ"ל יש לתרץ קושית המל"מ בפ"ח מהל' כלי המקדש, שפסק הרמב"ם כל בגדי כהונה אינם באים אלא משל ציבור ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרו לציבור ומותר, והקשה המשנה למלך דבגמ' יומא דף ל"ה אמרינן אחר שכלתה עבודת ציבור כהן שעשתה לו אמו כתנת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לציבור ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא ליחוש שמא לא ימסרנה יפה קמ"ל. הדי נראה מסוגיא זו דרוקא לעבודת יחיד מהני מסירה לציבור אבל לעבודת ציבור לא, והרמב"ם סתם וכתב ריחיד מתנדב ומוסרו לציבור ומותר.

ולפי הערת הגאון הנ"ל אפשר לומר, דרוקא באשה דמיידי שם בגמ' ראמו עשתה לו הכתונת ואשה לא ידעה כ"כ לאקנויי, על כן אינו מותר רק בעבודת יחיד, אבל גברא דידע לאקנויי שפיר, אף לעבודת ציבור יכול למוסרה.

והנה במדרש תנחומא פ' כי תשא איתא, בפרשת שקלים אמר משה לפני הקב"ה משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף ראשן כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאילו אתה עומד שם וזוקף ראשן. והנה המדרש הזה פליאה, מה זה דוקא בפרשת שקלים אמר משה שמשמת אין הוא נזכר.

ושמעתי משם הגאון ר' מאיר אריק האבד"ק טארנא, רהנה אמרו בגמ' שיעורין הן הלכה למשה מסיני, וכתב הרא"ש בתשובה, שמה שאמרו בן י"ג למצות הוא ג"כ מן השיעורין שהם הלממ"ס, וא"כ בכל המצות כגון מצות סוכה, אם ישאל הארם כמה שיעור סוכה ויאמרו לו שהשיעור ז' על ז' בגובה י' טפחים, וישאל מנלן זה, נשיבו הלממ"ס, ומי הוא החייב בסוכה, ונאמר לו בן י"ג שנה ויום א', והוא ג"כ הלכה למשה מסיני, וכן למשל במצות מצה, כמה הוא השיעור, כזית, הלממ"ס, והמתחייב, בן י"ג, הלממ"ס, וכן בשאר המצות שישראל עושין נזכר שמו של משה רבינו על השיעורין, אבל במצות שקלים הכל כתוב בפירוש בתורה, דהיינו כמה הוא השיעור, כתבה התורה בפירוש, זה יתנו מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל, ומי המתחייב במצוה זו, כתבה התורה ג"כ בפירוש מבן עשרים שנה ומעלה יתן, ולא נשארו במצוה זו שיעורין שהן הלממ"ס, וזה שאמר משה כשהגיע לפ' שקלים שמא משמת אין אני נזכר שכל שיעורי המצוה נתפרשו בתורה, ע"כ דפח"ח.

ואמנם לפי זה קושית משה רבינו במקומה עומדת, ומה השיב לו הקב"ה ע"ז. ואולי יש להוסיף שמשה רבינו הי' סבור כשיטת הברטנורא שלדורות המצוה רק בבני עשרים כמו שנתפרש בפסוק, והשיב לו שאינו כן רק כשיטת הרמב"ם שלדורות המצוה היא בבני י"ג שנים ככל מצות התורה והוא מהלממ"ס. וז"ש שבכל שנה ושנה ישראל קורין בפרשה זו ובאחד באדר משמיעין על השקלים שיביאו כל ישראל שקליהם מבן י"ג שנה כמו שהיא הלכה למשה מסיני.

בדין טומאת נגעים

פנחס הירשפרונג
ראש וועד הרבנים דמאנטרעאל
קאנארע יע"א

בעזרת השם, תשר"ם לפ"ק.

לכבוד הרה"ג המפורסם העורך הקובץ כרם שלמה.

הנני בזה להביע לו תורתי בער הקובץ אשר מאר הנני נהנה מן הקובץ הזה, ובשעה שאני משיגו ממש ביתי מתמלא אורה, כי חוץ מזה שמרפיס רברים מן גאונינו אשר הי' טמונים בכתי"ק והנני רואה בו בהכרם, הכרם ביבנה כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה גם מגאוני זמנינו, והנני מוכרח לכתוב לכבודו כי אני חושב שזה הכרם הוא ממה שאמרו ראשון שבראשון. והנני מברכו שהשם יהי' אתו ותחזקינה יריו לתורה ולתעורה וחפץ ד' בידו יצלח.

באע"ח יום ועש"ק פ' תצוה לסדר ועשית בנרי קודש לכבוד ולתפארת.

פנחס הירשפרונג

* * *

הנה בשאילת יעב"ץ ח"א סי' קל"ח חירש דאע"ג דטומאת נגעים וטהרתה היא תלוי' בכהן, מ"מ בסימני טומאה מובהקין מכי חזי להו אפי' ישראל, טמא מאותה שעה ואילך, והוכיח כן ממשנה רנגעים פ"ז משנה ד', התולש סימני הטומאה וכו', ולטהרה, עד שלא בא אצל הכהן טהור, ואס"ד דלא טמא רק ע"י כהן מה אתא לאשמעינן בזה, פשיטא דטהור דלא מצי כהן לטמוי ער שלא ראהו, וע"כ דבסימן מובהק טמא בלא כהן, וליכא למימר דאיצטריך משום סיפא ראחר החלטו טהור, זה אינו, רזה נשנית במשנה ה' שם בקצצה מתכוין ע"ש. ולרעתי נוכל לרחות רבריו, דהרי הר"ש ורמב"ם וראב"ר הביאו תוספתא שר"ע יליף לטהר גם בתוך הסגר, כמו שטהר בלא ראה הכהן משום שלא ראה סימני טומאה שבו, ה"ה בימי הסגר הוי כן, וא"כ אנו רואין שזה עיקר הטעם שטהור משום שתלוי ביר כהן. ומה דהרגיש מה אשמעינן הא כבר ידעינן זה שתלוי בכהן, י"ל דאשמעינן שגם בימי הסגר הוי כן כמו שאמר ר"ע, וכן אשמעינן דאפי' עומר בפני כהן ומיהר לתלוש סימני טומאה שבו קורם שיאמר לו הכהן טמא אתה, ג"כ טהור, רבכה"ג שפיר ה"א רנקנס אותו כיון רכהן ראה שצריך לטמאתו והוא תלשו, וה"א שיטמאנו מדרבנן, לכן אשמעינן דאינו כן, ובפרט לרעתו מוכח כן שלא טמא בעצמו, דאי ס"ד כרבריו, למה באמת יהי' טהור בזה כיון שנטמא בעצמו והוי כמו לאחר החלטו שטמא מכח קנס, וה"ה בזה למה יהי' טהור כיון שטמא ג"כ בעצמו, וצריכין לומר שרעתו דרבנן לא גזרו רק בנטמא ע"י כהן ולא

בנטמא ע"י עצמו, אך אין שום סברא לומר כן, וע"כ דאינו טמא בעצמו רק ע"י אמירת הכהן.

ועוד י"ל דאשמעינן סיפא דאחר החלטו טמא, דה"א דרק בקצצה כל הבהרת אז קנסו, אבל בכה"ג דהניחה רק דתלש סימן טומאה לא קנסו, והרי גם לפי האמת יש חילוק בזה בתוך ימי הסגר, דבתולש לא גזרו כמו שמבואר במשנה כאן, ובקצצה גזרו וקנסו אז, עיין בתוס' בכורות ל"ד ע"ב ד"ה מקמייתא ע"ש היטב, ועיין בפירוש הראב"ד על הת"כ פרשת מצורע פ"ה אות ה' שמחלק בזה, וא"כ שפיר אשמעינן דאחר החלטו טמא בתולש. ומה שהוכיח עוד ממ"ש הרמב"ם פ"ט מהל' צרעת, כהן שטיהר חטמא או שטימא את הטהור לא עשה כלום, ואיך שייך בטיהר הטמא לא עשה כלום כיון דבלא"ה טהור כ"ז שלא טמאו, ואין לומר דנטמא כבר ע"י כהן, דא"כ טימא את הטהור ג"כ בטהור ע"י כהן, דסיפא רומי' דרישא, ואין דרכו של הרמב"ם לסתום, אלא ע"כ בסימן מובהק דטמא בעצמו עיי"ש. ובאמת אין זה הוכחה כלל, דמקור הרמב"ם הוא מתוספתא ותו"כ וירושלמי פ"ו ה"א, והמעיין שם יראה דעיקר הילפותא הוא מדכתיב טהור הוא וטהרו הכהן ע"ש, והא זה הקרא מיירי בכה"ג שהי' מקודם טמא ועתה נשלמו, והוי אמינא דאם הכהן טיהרו שלא כדין ג"כ יהי' טהור כמו בב"ד הגדול דכתיב אפי' אם יאמר לך על שמאל שהוא ימין, ואם יתברר לך שהוא טמא לא יתחיל למפרע רק להבא, ע"ז אשמעינן קרא דאינו כן, דכיון שטעה לא נטהר כלל ונשאר בטומאתו שמקודם.

ואולי זה כוונת התוספתא סוף פ"א דנגעים טיהר הטמא ונזקק לו בסוף שבוע, דהיינו שמתחלת השבוע לא משכחת זה כאן דעכ"פ לא טמאו, ולכן נשאר בטהרתו, רק בסוף שבוע, אם אז טיהרו שלא כדין נשאר בטומאתו, ועיין בביאור הגר"א שפי' שזה קאי על טימא את הטהור, ולפמש"כ י"ל כמ"ש.

ומה שהרגיש בעצמו ממשנה סוף פ"ח דנגעים מי שהי' מוחלט והלכו להם סימני הטומאה ואח"כ פרחה בכולו טהור שאלו הדאה לכהן הי' טמא, וש"מ דאע"ג דברור אצלינו שבודאי הי' מטהרו הכהן והדר הוי פודח מן הטהור שמטמא, וע"כ דתלוי רק בכהן, וע"ז השיב דטהרה תלוי ביד כהן אפי' בבידור, ועוד השיב כיון דמוחלט ע"י כהן שוב אין יוצא מטומאתו רק ע"י כהן אבל כל שלא הראה לכהן שפיר י"ל בטומאה ודאית נטמא ונטהר שלא ע"פ כהן ע"ש. והנה תירוצו הוא מאד דחוק, דאיך נוכל לחלק בין טומאה וטהרה כיון דבשניהם מבואר בקרא דבעינן כהן, ואם נאמר דבטומאה מובהק לא בעי כהן שוב ה"ה לטהרה הוי כן דנטהר בעצמו, וכן מוכרח לפירושו דפירש מה דאמרינן בפ"ז מ"ד, לטהרה עד שלא בא אצל כהן טהור, דהיינו בסימן מובהק שנטמא מעצמו, ואי ס"ד דלא נטהר בכה"ג מעצמו אפי' נרפא לגמרי מצרעתו רק ע"פ כהן, א"כ למה יהי' טהור בתולש דבודאי לא עדיף מנרפא לגמרי שלא נטהר עד שיטהרו הכהן, וכן מבואר בפי' הרא"ש שם בפ"ז מ"ד במוסגר בשם גליון, דבתולש כל זמן שלא טהרו הכהן טמא מראורייתא והקנם בעינן שלא יטהדנו ע"ש, וא"כ

שוב לרבריו למה יהי' טהור כיון שטמא מכבד מה מועיל תלישתו בלא אמירת כהן, ורוחק לומר רבאמת כוון שהכהן מחויב לומר טהור, רק אשמעינן רלא קנסו חז"ל שלא טהרו, רק ריוכל הכהן לטהרו, דזה רוחק, רפשטא דמילתא משמע דנטהר בעצמו מכח תלישתו, ומה נם מסברא, ראי בעי כהן לטהרו הי' צריכין לקנוס שלא לטהרו ויהי' שוא"ת כיון רהי' טמא מקודם ועבר ותלש למה יטהרו הכהן ויהי' חוטא נשכר, וע"כ רנטהר מעצמו לכן לא השילו עליו חז"ל טומאה, וא"כ שוב נרחה תירוצו הא' [ואולי לפ"ז נוכל לתרץ מה שהרגשתי מה סברא נוכל לחלק בין נטמא ע"י כהן למעצמו לענין הקנס, ולפ"ז נכון רכאן סני בשוא"ת, ושם בעי לטהרו], וע"כ מוכרחין לבוא לתירוץ השני רבכה"ג שהטומאה היתה ע"פ כהן מוכרח הטהרה להיות ע"י כהן. אמנם לפ"ז רחוק מאור איך סתם התנא לאמר דטהור בכה"ג, והול"ל דבטומאה בעצמו לא הוי כן כיון דנטהר ג"כ בעצמו.

ומה שכתב רלא תקשי מטומאת בתים רמבואר ראפי' בת"ח לא יגזור נגע ודאי ש"מ רלא מהני רק עפ"י כהן וכתב רז"א, דטומאת בתים חידוש הוא כמובאר במו"ק סוף דף ז' ע"ש, ובאמת נוכל לומר דלדבריו למה לא חשוב בתוספתא פ"ז דנגעים הט"ו האי חילוק בין בתים לאדם, ומה גם למה לא אמרינן במו"ק שם האי חידושא דבבתים אפי' בסימן מובחק בעי כהן, ורוחק לומר דבאמת אי לאו האי חידושא דחשיב שם הוי ילפינן גם באדם רלא טמא מעצמו מבתים רק עתה רהוי חידוש לא מצינו לילף, א"כ למ"ד שם דלא הוי חידושא ע"ש בגמרא ובתוס' שם דף ח', שוב נילף מארם שלא טמא מעצמו וא"כ למה זה לא נזכר באיזה מקום דזה מחלוקת תנאי ואמוראי.

ומ"ש רלפ"ז ניחא קו' התוס' בזבחים ק"ב ד"ה במה הי' מפסידה כיון ראין כהן רואה נשארת בטהרתה, ולפ"ז י"ל דמפסידה בסימן מובחק שנטמאה מעצמה ואע"פ שילכו מעצמן אינה טהורה אלא ע"י כהן אע"פ שקרבן אינו מביא כשנרפא. והנה לפי מה שביארתי רלרעתו בכה"ג שנטמא מעצמו נטהר ג"כ בעצמו, שוב לא הועיל כלל ראין לה שום הפסר בזה, רנהי שנטמאה מעצמה מ"מ כשנרפאת ג"כ נטהרה בעצמה ולא הוי צריכה שהקב"ה יסנירה ויטהרה.

והנה אח"כ כתב דבזה נכון מה דאמרינן ריש לה הפסר ראינה יכול לטמאה, ומה פסידא איכא, אלא הכי הוי עיקר הרבר שבסימן מובחק נטמא מעצמו אבל אין טעון פריעה ופרימה ותגלחת וצפרים שאינו נוהג אלא במוחלט ע"י כהן ושוב אין יוצא מטומאה אלא ע"י כהן והקב"ה רצה שתוחלט כי היכי דלהוי לה מזבח כפרה, נמצא שטומאתה היא רפואה למחלתה, עיי"ש. ואיני מבין רבה"ק, רכיון רמוכרח לבוא לזה רהי' טובה לה בטומאתה א"כ שוב אפי' לא נאמר כדבריו, רק דאפי' במובחק לא נטמא, ג"כ ניחא קו' התוס' דהי' לה היזק שלא תטמא ולא יהי' ג"כ כפרה, ומה גם מה שמוכח ממנו שמרים היתה צריכה פריעה ופרימה, זה אינו כמ"ש בכריתות ח' ע"ב דאשה אינה מחויבת בזה, ומה גם מרים לא היתה מוחלטת רק מסוגרת כמו שמבואר בקרא תסגור, ונהי דבזבחים

שם איתא אני מחליטה, ע"ש במהרש"א בחירושי אגרות, וא"כ נם ע"י כהן לא צריכה להני חומרות. ומה שכתב רנם עתה אם אירע בהרת עזה אע"פ שלא בא לכהן טמא ונאסר בתשמיש ע"ש, לא ידעתי כיון דמורה בעצמו רפריעה ופרימה וצפרים ליכא רק ע"י כהן, מנ"ל לאוסרו בתשמיש, דמסברא זה נ"כ תלוי בנטמא בכהן, דשניהם כתובים בפרשה אחת, ואיך נוכל לחלק ביניהם.

והנה לפי דעתי הרבר פשוט כי לא נטמא אפי' בסימן מובהק בלא כהן כיון דבתו"כ פרשה א' ילפינן שאין טומאה וטהרה תלוי' אלא ביר כהן ודריש או אל אחר לרבות ישראל שרואה והייגו שאומר לכהן אמור, והוא אומר טמא, וכן בטהור, משמע להריא דאפי' בסימן מובהק בעי כהן, דאל"ה הו"ל יותר לדרוש דהרבוי קאי במובהק שסגי ישראל, והמיעוט קאי באינו מובהק דבעינן כהן, ומה גם מוכח דאע"ג דפשוט שטמא, דהישראל אומר אמור טמא, בכל זה לא מהני עד שהכהן יאמר כן, ועיין בפסוק י"ב דמיעט דאין שאר טומאות תלויין בכהן דק בנגעים, משמע שבנגעים תלוי דק בכהן, ועיין במו"ק דף ז' דאין רואין את הנגעים להחמיר אלא להקל, מ"מ משמע דאע"ג דהוי סימן מובהק אינו אומר טמא, ועיין בנגעים פ"א משנה ה', ועיין בירושלמי פ"ק דמו"ק הלכה ה' שפירש נ"מ במחלוקת ר"ע ורבנן לענין נולד בפסיון שער לבן ומחי', דלרבנן יראה בתחלה, לענין ערב הרגל איכא בינייהו ע"ש, הרי מוכח דאע"ג שבוראי טמא מ"מ אין טמא לרבנן ברגל עד שיטמאנו הכהן. הן אמת שי"ל שזה מירי בפשתה לאחר הפטור ולכן י"ל כיון דמקורם היתה טומאתה ע"י כהן אע"ג שפטורה שוב בעינן כהן, אמנם ז"א, כיון דכבר נטהר ולרבנן הוי כנגע חדשה למה לא יטמא ברגל בעצמו, וע"כ דאע"ג דהוי בסימן מובהק לא נטמא בעצמו.

ועיין בנגעים פ"ה משנה ד' דאמר בספק נגעים שנם באיש אחר טהור כיון דהכהן א"י ע"ש, ולרבריו קשה מה לנו בזה, כיון דעכ"פ ידענו שאחר נטמא נעשה בעצמו טמא, אמנם לזה י"ל כיון דעיקר הטומאה משום פשיון דאינו טמא רק משום ההסגר שוב הוי רק ע"י כהן, לכן בעינן כהן, אמנם יש לעיין מפרק ח' משנה ב' דאמר בהלכה המחי' ואח"כ פרחה בכולו טהור, והא מירי בסתם אפי' בסימן מובהק שנטמא מעצמו ונטהר בעצמו, והוי פורח מטהור שטמא, ומזה מוכח קשיא לרבריו, והארכתי בזה הרבה, ובאתי רק להעיר*).

*) גם בשו"ת בית יצחק חיו"ד סי' נ"ה אות ה' דחה דברי הגריעב"ץ הנ"ל, ועיין עוד בזה בשו"ת אמרי דוד (להרב תגאון מסטאניסלאוו) סי' קי"ח ד"ה ומה וד"ה והנה.

בדין שרטוט

מתתיהו בהרה"צ מוהרי"א זצ"ל דייטש
חתן הגה"צ מוהר"ם הלברשטאם שליט"א
דומ"ץ וראש ישיבת דברי חיים בעיהקת"ו

א) בגמ' (גיטין ו:) איתא, וא"ר יצחק שתים כותבין (פירש"י ז"ל, שתי תיבות כותבין מן המקרא בלא שרטוט), שלש אין כותבין, במתניתא תנא שלש כותבין ארבע אין כותבין, ונקטינן הלכתא כר"י כמבואר ברמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' ס"ת הלט"ז) ובטוש"ע (יו"ר סי' רפ"ר ס"ב). ולכאורה מבואר בראשונים ז"ל דטעמא דמילתא דהכותב ג' תיבות צריך שרטוט, היינו משום הלכה למשה מסיני, וכן מפורש בהריא בספר יראים (סי' שצ"ט) ועיי"ש בתועפות ראם (סקל"ז).

ב) והנה ר"ת ז"ל פסק, דההיא שרטוט דר"י סגיא בזה שישרטט שרטוט אחת למעלה וכותב תחתיו כמה שיטין, ולא בעינן שרטוט על כל שורה ושורה, והכריח ר"ת ז"ל את דבריו בב' הוכחות, דאמרינן במנחות (לב:) ובמגילה (יח:) דתפילין אין צריך שרטוט, וקשה טובא, הלא אפילו שלש או ארבע תיבות צריכין שרטוט, ואיך אמרינן דתפילין אי"צ שרטוט, אלא על כרחך דר"ל דתפילין אין צריך שרטוט על כל שורה ושורה, אבל עכ"פ עושה שרטוט אחת למעלה לצאת משום הא דשלש או ארבע אין כותבין, וכמבואר כאן בתור"ה א"ר, עור הכריח את דבריו בספר הישר ראי נימא דבעינן שרטוט על כל שורה ושורה, א"כ למה לי הלמ"מ דמזוזה צריכה שרטוט כמבו' במנחות (שם), תיפו"ל דאפי' שלש או ארבע צריך שרטוט, אלא ע"כ אתא הלמ"מ למימר דלא סגיא במזוזה ההיא שרטוט של למעלה, דק בעינן לשרטט על כל שורה ושורה.

ג) אולם הרמב"ן ז"ל חולק עליו וז"ל, עוד אפשר לומר שתפילין ומזוזה כיון שלא ניתנו לקרות בהן מן הרין אינן צריכין שרטוט, אבל בספר תורה ושאר הספרים שנתנו לקרות בהן [צריך שרטוט] כדי שלא יתערבו השיטות וירוץ קורא בהן, ואתיא הלמ"מ והצריכה שרטוט למזוזה, אבל תפילין ברינם הם עומדים ואין צריכין שרטוט כלל, שלא נתנו לקרות בהן, אלא מחופין הן וטמונים בעורם ותפורים בגידין שא"א לקרות בהם כלל עכ"ל, הרי דמתרץ ב' ההוכחות דר"ת ז"ל דשאני תפילין ומזוזה כיון שאין קודין בהן לכן אמרי' דאי"צ שרטוט, דק במזוזה איכא הלמ"מ מיוחדת שצריכה שרטוט, והר"ן ז"ל אסברא לה, מכיון דאיכא חיוב בריקה במזוזה פעם בשבוע, א"כ הרי קורין בה פעם, לכן צריכה שרטוט משום הלמ"מ, משא"כ תפילין.

ד) ואשר יראה לענ"ד בביאור יסור פלוגתתם ז"ל, דהנה יש לחקור בגדר הרין דשרטוט, אמאי אמרו דשלש או ארבע אין כותבין, אם זה משום „כבוד התורה", דהיינו שאסור לכתוב פסוק מן המקרא בעדבוביא, וצריך לשרטט כדי שיכתוב בצורה יפה וישרה, והו"ל רין בעצם כתיבת תיבות מהתורה הקדושה, שאסור לכתוב בלא שרטוט, או דהו"ל משום „תועלת הקורא", דהיינו שצריכים

לכתוב תיבות מן המקרא בשרטוט, ראל"ה יתערבו השורות ולא יקרא בהן הקורא כהוגן, ויכול לבוא פסוק מן התורה שלא כצותה.

ה) ומעתה יש לומר, רר"ת ז"ל ס"ל דהו"ל דין בכתיבת פסוקי התורה, דהיינו שאסור לכתוב ג' או ארבע תיבות מן המקרא בלא שרטוט, אע"פ שאינו עומד לקריאה, וממילא קשיא לי' טובא אמאי לא בעינן שרטוט בתפילין, וכן קשיא לי' אמאי בעי' להללמ"מ במזוזה, דאע"פ שתפילין ומזוזה אינן עומדין לקריאה, מ"מ עצם כתיבת פסוק מן התורה טעון שיהי' נכתב על גבי שרטוט וכמבואר, אבל הרמב"ן ז"ל נראה דנקט דענין השרטוט הוא משום הקריאה, וכמבואר להדיא ברבריו, ולכן שפיר תירץ דתפילין ומזוזה כיון דלאו לקריאה עומדין אין בהם האי דינא דג' או ד' אין כותבין בלי שרטוט וכמשנ"ת.

ו) והנה מבואר שיטת ר"ת ז"ל בתוס' בסוגיין, דדוקא היכא שמתכוין לכתוב הפסוק לדרשה אז צריך לשרטט, אבל כשאדם שולח איגרת לחבירו מותר שיכתוב לשון המקרא כדי לכתוב לשון צח בלא שרטוט עיי"ש, מיהו הרמב"ן ז"ל בסוגיין נראה דנקט דאפילו בכותב ללשון צח באגרת שלומים ג"כ בעינן שרטוט, והכריח כן מהירושלמי עיש"ה.

ז) והנראה דלשיטתייהו אזלא, והיינו דלכאורה האי מילתא תלוי נמי בחקירתינו הנ"ל, דאם דינא דהיא שרטוט הוא משום כבוד כתיבת פסוקי התורה, ממילא שפיר יש לומר דזה לא נאמר רק היכא שכותב את הפסוק לדרשה, דהיינו שהוא מתכוין לכתוב פסוק מן התורה, לכן צריך לשרטט, אבל היכא שאינו מתכוין כלל לעצם הפסוק רק כדי לכתוב לשון צח, א"כ בכה"ג י"ל דבאמת אי"צ לשרטט, מיהו לאידך גיסא דענין השרטוט הוא כדי שלא יטעה הקורא, א"כ שפיר יש לומר דבכל ענין צריך שרטוט, ומעתה הרי א"ש היטב, דהרי נתבאר לעיל רר"ת ז"ל ס"ל דהוי משום כבוד כתיבת פסוקי התורה, א"כ שפיר ס"ל דאם אינו מתכוין לשם פסוק מן התורה באמת אי"צ שרטוט (וכן מדוייק לשון הר"ן ז"ל על הרי"ף ז"ל במגילה (ד"ו ע"א) שכתב בדעת ר"ת ז"ל, אבל כותב אגרות הרשות ומרבר בלשון נקיה ונקיט לישנא דקרא אין צריך שרטוט שהרי אין זה קדוש שאינו מתכוין לפסוק אלא ללשון צח עכ"ל, ומפורש כרבריו), אבל הרמב"ן ז"ל רנתבאר רס"ל דענין השרטוט הוא משום שלא יטעה הקורא א"כ שפיר קאמר דבכל ענין צריך לשרטט, דעכ"פ לא יבוא הקורא לטעות בקריאת פסוק מן התורה, וא"ש. (ובאמת מבואר כן הדבר בר"ן ז"ל שם כדכתב לדחות דאיית הר"ת ז"ל ממזוזה ותפילין וז"ל, רכי בעי שרטוט ה"מ במה שנתן לקדות בו כדי שלא יתערבב הקורא בקריאתו הלכך מדינא מזוזה ותפילין שאין קודין בהן כל עיקר אי"צ שרטוט וכו' עכ"ל).

ח) ובאמת חזינן דגם הר"ן ז"ל אזיל בזה לשיטתו, דהנה כבר הבאתי לעיל בס"ד דהר"ן ז"ל ג"כ דחה ראיות הר"ת ז"ל מהא דתפילין ומזוזה, והיינו מכיון שאין קורין בהן, ונקט להדיא דענין השרטוט הוא כדי שלא יתערבב הקורא בקריאתו כמבואר בדבריו, ויעויין שם בסוף דבריו דחולק על הר"ת ז"ל גם בהא דכותב שלא לשם פסוק רק ללשון צח מ"מ צריך שרטוט, ולפמשנ"ת יש לומר דלשיטתו קאזיל, דהא בהא תליא וכדנתבאר.

ט) ונראה עוד בס"ד, דיש לתלות בזה ספיקת התוס' בסוטה (י"ז, ב) ד"ה כתבה, דמסתפק"ל אם מהני לשרטט אחר הכתיבה עיי"ש, והיינו להאי צד דענין השרטוט הוא משום כבוד כתיבת פסוקי התורה, א"כ יש לומר דלא יועיל לשרטט אחר הכתיבה, דבעינן בעיקר שמעשה הכתיבה יהיה על השרטוט, מיהו לאידך צד דהוי לטובת הקורא שלא יתערבב בקריאתו, א"כ שפיר י"ל דמהני שרטוט אחר הכתיבה, רע"י השרטוט שמשרטט עכשיו לא יתערבב בו הקורא ורו"ק.

י) והנה נראה, דעכ"פ ברור לן, דגדר השרטוט דהללמ"מ הנאמר נבי מזוזה הוי לכו"ע דין בעצם הכתיבה, ובעינן לשרטט מפני כבוד כתיבת פסוקי התורה, דהא מזוזה אינה עומדת לקרוא בה, (ומש"כ לעיל טעמא דהר"ן ז"ל דקורין בה פעם להגיה, ודאי רמשו"ה עריין לא נחשבת עומדת לקריאה, רק טעמא קא יהיב אמאי במזוזה נאמרה הללמ"מ ולא בתפילין וכ"מ שם בר"ן ז"ל גופי'), וא"כ יש לומר דגבי מזוזה פשיטא לן שלא יועיל שרטוט אחר הכתיבה, דהרי נכתבה באיסורא וכמשנ"ת.

יא) וארווחנא בכל זה ליישב בס"ד תמיהה רבתי דק"ל לרבינו הגרע"א ז"ל (בתשו' סי' נ') מאי מסתפק"ל לתוס' ז"ל אי מהני שרטוט אחר הכתיבה, והא מוכח בסוגיא דמנחות שם שלא מהני שרטוט אחר הכתיבה, דאמרי' התם תפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורירין, ומקשי' בגמ' הא מורידין עושין, והא תפילין אי"צ שרטוט ומזוזה צריכה שרטוט, ואם איתא דמהני שרטוט אחר הכתיבה, מאי קשיא לי', הא יכול לשרטט עכשיו, אלא על כרחך שמע מינה להדיא, דלא מהני שרטוט אחר הכתיבה, ותמוה שהתוס' הביאו שם להך סוגיא ולא פשטו ספיקותם מזה, ונשאר בצ"ע, אולם לפמשנ"ת א"ש היטב, דשאני מזוזה דמה שנאמר בה הללמ"מ שצריך שרטוט, היינו ע"כ דין בעצם הכתיבה משום כבוד כתיבת פסוקי התורה, ובזה פשיטא לי' דלא יועיל לשרטט אחר הכתיבה, ולא מסתפק"ל רק גבי שאר דינא דשרטוט, אם מהני בזה אחר הכתיבה, דיש לומר בהן ב' הדרכים הנ"ל, או משום כבוד הכתיבה ולא יועיל לשרטט אחר הכתיבה, או משום שלא יתערבב הקורא ויועיל שרטוט אחר הכתיבה, ולכן לא הוכיחו מההיא דמזוזה וניחא היטב.

יב) והנה בתשו' דברי חיים למוח"ז הנה"ק מצאנז זיע"א (יו"ד ח"ב סי' ס"ו בסופו) כתב וזל"ק, והמזוזה שנכתב אצל השרטוט פסולה דאמת כתיב עכלה"ק, ול"ז להבין היטב עומק הכוונה בזה, דבפשטות אירי באחד שכתב מזוזה בלא שרטוט (וכדנראה ג"כ ההבנה בזה במפתחות), ובזה פשיטא דלא מהני, כיון דאיכא הלמ"מ דמזוזה צריך שרטוט וצ"ת. (וע"ע תשו' מהר"ם שי"ק יו"ד).

יג) והנה בהנהות יד שאול להנרי"ש ז"ל תירץ תמיהת הגרעק"א ז"ל הנ"ל על התוס', דלענין מזוזה דבעי כסרן, לא מהני השרטוט שלאחר הכתיבה, דנמצא כי בעת הכתיבה לא הי' כשר, ורק אחר כך יתכשר, ולכן הוי ככתיבה שלא כסדרן, משא"כ במגילת סוטה דלא בעי כסדרן, שפיר מסתפק"ל לתוס' למימר דמהני שרטוט אפילו אחר הכתיבה, (ובאמת כי הגרעק"א ז"ל בעצמו דחה שם לעיקר תירוץ זה, מכיון דאין השרטוט אח"כ פסול, דכסדרן בעינן בעצם כתיבת המזוזה, אך תשו' הגרעק"א ז"ל לא הי' אז לפני הגרי"ש ז"ל כמש"כ שם עיי"ש).

יד) ומהא הוכיח בתשו' רובב מישרים (ח"א סי' י"ח) דכתיבת השם הק' לא בעי כסדרן, ודלא כמ"ש בתשו' גינת וורדים להחמיר בזה, דאל"ה אכתי אמאי מסתפק"ל התוס' אי מהני שרטוט אח"כ במגילת סוטה, נהי דלית בי' דינא דכסדרן, אבל עכ"פ הרי איכא במגילת סוטה גם שמות, ושוב בעי שיהי' כסדרן משום כתיבת השמות, ולא יועיל לשרטט אחר כך, דהרי יהי' פסול משום כתיבה שלא כסדרן, אלא ע"כ ש"מ דבכתיבת השמות ל"ב כלל כסדרן עי"ש.

טו) ולענ"ד ל"ז להבין דבריו, דהנה בשלמא התם דהמזוזה בעצמותה צריכה שרטוט לפני הכתיבה, לכן שפיר יש לומר דבמשרטט אחר הכתיבה הוי פסול דשלא כסדרן, משא"כ הכא במגילת סוטה, הרי עיקר כתיבת השמות מצד עצמן לא בעי כלל שרטוט, והא דהכותב את השמות במגילת סוטה צריך לשרטט, הוא רק מפאת דיני כתיבת מגילת סוטה דטעונה שרטוט, ובזה הרי ליתא דינא דכסדרן, ומשו"ה שפיר י"ל דמצי לשרטט נמי אחר הכתיבה, דהרי מפאת כתיבת השמות בעצמותן אין צריך כלל לשרטט, וממילא כלפי השמות גופא אין כאן כלל חסרון דכסדרן, ואילו כלפי דיני המגילת סוטה, הרי בזה גם שלא כסדרן כשר, וא"כ שפיר יועיל השרטוט אחר הכתיבה, ומעתה לכאורה אין מכאן ראי' לנידו"ד דכתיבת השם הק' אינו צריך להיות כסדרן וצע"ג.

בסוגי' דגזל אינו ברשותו

יהושע צבי פרנס
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

גרסינן במרובה (דף ס"ט ע"א) א"ר יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אין יכולין להקדיש זה משום שאינו שלו וזה משום שאינו ברשותו, וטעמי' משום שנאמר ואיש כי יקדיש את ביתו, מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו, ומקשינן עלי' ממהיא דצנועין דתנן כרם רבעי היו מציינין בקוזוזות ארמה וכו' וצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה מחולל על המעות הללו, וקאמר בגמ' אר"י צנועין ור' דוסא אמרו רבר אחר וכו' דתניא ר' יהודה אומר שחרית בעה"ב עומר ואומר כל שילקטו עניים היום יהא הפקר ר' דוסא אומר לעתותי ערב אומר כל שלקטו עניים יהא הפקר, חזינן דר' יוחנן לאו דוקא הקדש קאמר, אלא גם בהפקר אמר, ראל"ה א"א לי' לומר דצנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד כרמוכח שם (ע"ב). והנה כתב הרשב"א ז"ל (שם דף ע' ע"א) וז"ל, דלא מצי מקדיש דגזרת הכתוב הוא כדעת ר' יוחנן, וכדדייק קרא ואיש כי יקדיש וגו' מ"מ מצי מקנה לה, עכ"ל וכן כתב המאירי שם, וקושית האחרונים בולט, דהלא אם גזרת הכתוב הוא דדוקא בהקדש, האיך קאמר בגמ' דלהפקיר נמי אין לו כח, כיון דאינו ברשותו, וכיון דחזינן דהגמ' קאמר דלא יכול להפקיר חזינן דילפינן מן הקדש לכל דבר וא"כ למה במכר אינו כן ואפי' אינו ברשותו מהני.

והנה ברשב"א (שם ס"ט ע"ב ד"ה לקט) כתב וז"ל, לקט כיון דליתא ברשותי' לא מצי מפקר לי', כתב הראב"ד ז"ל אטו מאי דליתי' ברשותי' לא מצי למחול גבייהו ולפטרי מעון גזל, ותי' הוא ז"ל אין וודאי מצי מחיל מיהו טבל הוא לגבי עניים כו' ומש"ה צריך להפקיר ואין בידו להפקיד לכל אדם הואיל ואינו ברשותו דהפקר ליחיר אינו הפקר עד שיהא מופקר לעניים ולעשירים כו' עכ"ל, (ועי' בתוס' כאן ס"ט ע"א ד"ה כל שלקטו) משמע מדבריו דאי לאו דצריך להיות מופקר לכל הי' יכול להפקיר אף שאינו ברשותו, דאל"ה למה צריך לומד „ואין בידו להפקיר לכל אדם וכו'" וצריך ביאור למה יהי' חילוק דהפקר לעניים לבד יהי' אפשר לו להפקיד.

והנה התוס' שם (דף ס"ו ע"א) ד"ה כיון דאיסורא כתבו מכאן משמע שיאוש אינו כהפקר נמור, והקשה הנו"ב (מה"ת חאה"ע סי' ע"ז) האיך הי' לתוס' הו"א לומר שיאוש מטעם הפקר הלא אם הי' מפקיד באותה מצב ממש בגניבה או באבידה לא עשה ולא כלום, דהלא לא הוי ברשותו וא"כ האיך אפשר לומר דיאוש מטעם הפקר עכת"ד, ולכאורה קשה עליו דהא יש לימוד דיאוש מהני אף דאינו ברשותו, אלא צריכין לומר דפי' דבריו הכי הוא כיון דאיכא פסוק דיאוש מהני אע"פ דלא הוי ברשותו אי נימא דיאוש מטעם הפקר האיך קאמר בגמ' דלהפקיד צריך שיהא ברשותו, הא יאוש דהפקר הוא אינו צריך שיהא ברשותו, וא"כ הפקר נמי אינו צריך שיהא ברשותו, אלא וודאי דיאוש אינו מטעם הפקר ולכך גבי הפקר צריך שיהא ברשותו, וא"כ האיך רצו התוס' למימר דהוי מטעם הפקר הלא מוכרח הוא כנ"ל, לכאורה יפלא עין כל רואה דמשמע דאי יאוש אינו מטעם הפקר ניחא, ושפיר אמרינן דהפקר לא מהני כשאינו ברשותו והיינו מטעם דילפינן מהקדש דבעינן ביתו, וקשה דמאי חזית למילף הפקר מהקדש שצריך להיות ברשותו, נילף הפקר מיאוש, דלכאורה דומה לו יותר, שיהא הפקר מועיל אפי' באינו ברשותו, כמו יאוש, ועוד דהא הני עניני הדיוט נינהו.

ונקדים משנה דתנן בפאה (פ"ו מ"א) ב"ש אומרים הבקר (פי' הפקר) לעניים, הבקר וב"ה אומרים אינו הפקר עד שיופקר אף לעשירים וכו', ע"כ. ונראה דפליגי במחלוקת ר' יוסי ורבנן בפרק אין בין המודר (נדרים דף מ"ג ע"א) דתנן התם המודר הנאה מחבירו וכו' היו מהלבין בדרך ואין לו מה יאכל כו' אם אין עמהם אחר מניח על הסלע או על הגדר ואומר הרי הן מופקרים לכל מי שיחפוץ והלה נוטל ואוכל, ור' יוסי אוסר ע"כ המשנה, וא"ר יוחנן עלה מ"ט דר' יוסי, קסבר הפקר כמתנה מה מתנה עד דאתיא מרשות נותן לרשות מקבל, אף הפקר עד דאתי לרשות זכות, ופי' הר"ן, מה מתנה עד דאתי מרשות נותן לרשות מקבל, שאם אמר הריני נותן מתנה זו לפלוני יכול לחזור בו עד שיגיע לידו של מקבל: אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה, שאינו [יוצא] מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר ואי בעי למיהדר מצי הדר הלכך כי זכי בה מודר ממריר קא מתהני: עכ"ל, אע"פ דלמסקנא אין זה שיטת ר' יוסי (לשיטת הר"ן, אבל לפי' שני של רש"י אפי' למסקנא נמי סובר הכי) מ"מ נראה דב"ש סברי כמותו, דאם היו סוברין דהפקר

הוי הפקעה מרשות האיך אפשר לומר דמופקע מרשותו לעניים ולא לעשירים, אלא וודאי רב"ש סברי רעד ראתי לרשות זוכה עדיין ברשות מפקיר הוא, ומשום הכי אפשר להפקיר רוקא לעניים, דהא לא הפקיע מרשותו, אלא דנתן כח לאחר לזכות בה, וב"ה סברי כרבנן דהתם דסברי דהפקר הפקעה מרשות הוא, וע"כ א"א שיהי' הפקר דוקא לעניים ולא לעשירים.

ונראה ריש ג' מיני הוצאת רשות, הראשונה, היינו הקדש והוא ששנינו בפ"ק דקידושין (דף כ"ח ע"ב) ראמירתו לגבו' כמסירתו להדיוט, נמצא שהמקדיש הוא המוציא מרשותו והמעייל לרשות הקדש, דע"י אמירתו גרידא נקנה החפץ להקדש, והוא הוציא בעצמו הדבר מרשותו בלי שום סיוע מאחר, השני הוא יאוש, שהוא היפך הקדש ממש, והוא לפי מה שהסביר הנתיבות המשפט ענין היאוש (סי' רס"ב סק"ג) דמה שאמדו יאוש אינו כהפקר, פירושו דיאוש אינו הוצאה מרשות כמו הפקר אלא הוי כהפקר לר' יוסי דנדרים, דעד דלא אתי לרשות זכוה לא נפיק מרשות מייאש, עכת"ד, א"כ יאוש הוא נתינת רשות לאחר לזכות בו, וא"כ המקנה לא עשה כלום, דק שנתן רשות להקונה לקנות, נמצא דביאוש ההוצאה מרשות בעלים נעשה ע"י הזוכה בלבד, והשלישית היא מכירה ומתנה, ובהם שניהם עושין חלק הקנין כדאיתא בפ"ק דב"מ (דף י"א ע"ב) דבמכירה ומתנה יש דעת אחרת מקנה אותו וגם הקונה צריך לעשות קנין, נמצא דבמכר שניהם המקנה והקונה מוציאים מרשות המקנה. (הן אמת שאין זה שיטת הקצוה"ח בסי' רע"ג שכתב שלדעת ר' יוסי הקונה מן ההפקר, קונה בדעת אחרת מקנה אותו, והיא סתירה מפורשת למה שכתבתי הנ"מ בין יאוש למכירה, מ"מ יש לי לסמוך אדברי הנתיבות המשפט שמוכרח מדבריו כדברי, דהנה כבר כתבתי בשמו דיאוש הוי כמו הפקר לר' יוסי, דעד דלא אתי לרשות זוכה לא יצא מרשות נותן, וידוע הנ"מ שכתבו התום' בפ"ק דקידושין (דף י"ט ע"א) ד"ה אומר אדם וז"ל, וא"ת האיך היא (פי' קטנה) מתקדשת באומד לה צאי וקבלי קידושיך, והלא קטן לית לי' זכיי' מן התורה כדמשמע פ"ק דב"מ (דף י"ב ע"א) וכו' ואמרינן רמציאת קטן וכו' אין בו גזל נמור אלא מדבריהם וכו' וי"ל דבדעת אחרת מקנה לה יש לה זכיי' מדאורייתא וכו' עכ"ל, פי' דבקידושין דאיכא דעת אחרת אפשר לקטנה לקנות מדאורייתא, משא"כ גבי מציאה דליכא דעת אחרת א"א לקטן לקנות מדאורייתא והלא מציאה הוי רבר שנאבד מארם ונתייאש ממנו, ואעפ"כ כשבא ליד הקטן אינו נקרא דעת אחרת מקנה אותו וא"א לו לקנותה, חזינן דלדעת הנתה"מ, הפקר לר' יוסי דהיינו יאוש, אינו נקרא דעת אחרת מקנה אותו).

והנה ביאוש מהני אף שאינו ברשותו ובהקדש הקפידה התורה שלא יוכל להקדיש אם אינו ברשותו והנ"מ בין יאוש להקדש הוא, דהקדש ההפקעה מהבעלות נעשות רק ע"י הבעלים, משא"כ גבי יאוש שנעשה ההפקעה רק ע"י הזוכה כנ"ל, מצינו למרין שהתורה שהקפידה דצריך להיות ברשותו, זהו דוקא

ברבר שנעשה ע"י הבעלים, כיון שאינו ברשותו ליכא כח בי' להוציאו מלהיות שלו, משא"כ אם אחר לוקח ממנו יש לו כח ליתן רשות על זה, כיון דבאמת שלו הוא, וע"כ אם היינו אומרים דמה שהשמיע לנו הקרא גבי יאוש דמהני אף שאינו ברשותו, חידוש הוא ונכנס בגדר גזירת הכתוב והיינו אומרים בי' אין בו אלא חידושו דרק ברבר שהזוכה לברו עושה ההפקעה אינו צריך להיות ברשותו משא"כ ברבר שנעשה בין שניהם, כמכר ומתנה שבין המוכר או הנותן מתנה ובין הלוקח או המקבל מתנה עושין ההוצאה לא שייך רק אם ברשותו קאי כיון דהמזכה עושה חלק מהקנין בשותפות עם הזוכה צריך שיהא ברשותו, והוי כמו הקרש, אבל אם נימא איפכא דגבי הקרש הוי חידוש וגזירת הכתוב שאין יכול להקדישו אם אין ברשותו, אמרינן בי' אין בו אלא חידושו, ולכך דוקא ברבר שהבעלים לברם מוציאים הרבר מלהיות שלהם, אינו מועיל אם אינו ברשותו, ולכך בהפקר (לב"ה) דהבעלים עושין הכל, דהם לברם מוציאין את הרבר מלהיות שלהם אינו מועיל אם אינו ברשותו כמו גבי הקרש, כיון ששניהם ענין אחר ממש משא"כ מכירה או מתנה ששניהם עושין ההוצאה מהבעל הראשון מהני כיון ריש לבעל הראשון אחר המסייע אותו דהיינו הזוכה ממנו.

ולפי"ז הכל מיושב, ואעביר ראשון ראשון, הרשב"א ז"ל שכתב דלא מצי מקדיש רגזירת הכתוב הוא וכו', מ"מ מצי מקנה לה, והקשינו מה בין קנין להפקר, נכון הרבר מאוד, דכיון דרוקא גבי הקרש קאמר הקרא דשם הוי כל ההפקעה ע"י הבעל הראשון, נהי דגבי הפקר נמי איתי', כיון דהוי ממש דמי לי' כנ"ל, מ"מ גבי מכירה אין לנו ראי' לומר כזה כיון ריש לבעל הראשון סיוע מהזוכה ממנו, וע"כ אף דשלא ברשותו הוא, שייך מכירה או מתנה גבי', דהא חידוש הוא שחידשה תורה בהקרש, ואין לך בו אלא חידושו, וזה שרקרק הרשב"א ז"ל לכתוב „דלא מצי מקדיש, דגזרת הכתוב הוא", דאי מסברא הוי הכי והתורה חידשה גבי יאוש דמהני אף שלא ברשותו, היינו אומרים דמכירה ומתנה אינם כיאוש וצריכין להיות ברשותו כמו שביארנו דאין בו אלא חידושו.

וגם הראב"ד ז"ל שהביאו הרשב"א ז"ל שמשמע מדבריו דאי לאו דצריך להיות מופקר לכל הי' יכול להפקיר אף באינו ברשותו, מה נעים חילוק זה דהלא ביארנו דלשיטת ב"ש דסברי הפקר לעניים הפקר, צריכין לומר דהפקר הוי כמו לר' יוסי, והוי כיאוש לפי ביאור הנתיבות, והוי ההפקעה מרשות המזכה דק ע"י הזוכה, בלא דעת אחרת מקנה אותו, ובוודאי הי' יכול להפקיר אם נקטינן כדעת ב"ש.

וגם הנו"ב שהקשינו עליו, הלא אף למסקנת התוס' למה אין לומרים הפקר מיאוש דלכאורה הוי דומה לו טפי מהקרש, ולהנ"ל אדרבה, כי הוא ממש כהקרש כיון דההוצאה מלהיות שלו הוי דק על ידו, ומה שאחר יכול לזכות אח"כ משום שכבר פקע הבעלות ממנו, לכן בוודאי מוכרח ללומדה מהקרש ולא מיאוש דשם הוי ההוצאה ע"י אחר, שהוא להיפך ממש מהפקר, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

ויקרא

אדם כי יקריב מכם קרבן לד' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם. י"ל בזה ע"ד הרמז, עפ"י דברי הגמרא (סוטה ה' ע"ב) אריב"ל בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה שבשעה שביהמ"ק קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שרעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם שנא' זבחי אלקים רוח נשברה, ע"כ. והנה אי' בספה"ק הטעם על קריאת שם אדם להורות ענוה כי תיבת אד"ם עולה בגימט' מ"ה ערה"כ ואנחנו מ"ה. וזשה"כ, אד"ם, כלו' מי שהוא בבחי' מ"ה ודעתו שפלה עליו, אז מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

צו

במדרש רבה בתחלת הפרשה, צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה, זש"ה שנאה תעורר מרנים ועל כל פשעים תכסה אהבה (משלי י'), וראוי להבין ההמשך מפסוק זה, לזאת תורת העולה. ויתכן בזה עפימש"כ בספה"ק נועם אלימלך עה"פ זאת תורת העולה וגו', ובתוך הדברים כתב דבזמן שביהמ"ק הי' קיים היו הקרבנות מכפרים ועכשיו ע"י עסק התורה יכולים לפעול הכל, וזהו זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה, שהתורה שלומד מביא אל האדם אהבה והתלהבות גדול, על המזבח, שהתורה הזאת היא למעלה מן המזבח, כי הקרבנות אינם מכפרים כולם על כל חטא, כי אם כל קרבן מכפר על חטא שלו, אבל לימוד התורה מכפרת על הכל, עיי"ש.

וזה יש להעמיס בכוונת המדרש, זאת תורת העולה זש"ה שנאה תעורר מרנים, ר"ל העבירות והתועבות אשר שנא ד', הם מעוררים מרת הדין ח"ו, אבל על כל פשעים תכסה אהבה, זהו התוה"ק, וכאוז"ל בתנא דבי אליהו (פרק ג') עה"פ ועל כל פשעים תכסה אהבה, אין אהבה אלא תורה שנא' מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, ע"כ. וזהו היתרון של לימוד התורה למעלה מן הקרבנות, כי האהבה הבאה אל האדם מחמת לימוד התורה, מכסה על כל הפשעים, וכדברי הנועם אלימלך.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

תענית אסתר

בפסוק הן ביום צומכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגושו, הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרוף רשע לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם (ישעי' נ"ח). וי"ל שכ' המפרשים שאחר התענית לא יאכל בשר ולא שום שמחה, דאל"כ הי'

התענית פעולה לזה, כמ"ש שערבי פסחים לא יאכל, שיאכל בלילה לתאבון מצה, וכן בעצבון יקל לבבו לשמוח אח"כ, ע"כ ימנע מזה, ובאמת חוקות הגוים להתענות ולהתעצב טרם יום חגם, ואנחנו נמנעים מזה. אמנם בערב ראש השנה, ובערב פסח, וערב פורים, נוהגין כן.

וז"ש, ביום צומכם תמצאו חפץ, ר"ל להיות לכם חשק אכילה, ונוגשים העצבון שישמחו אח"כ, ואמר הסימן לזה, הן לריב, הוא ראש השנה שנקרא יום המשפט שנקרא ריב, ומצה, ערב פסח, ולהכות באגרוף רשע, הוא רמז לפורים שמכין את המן הרשע, אבל לא תצומו כיום וגו'.

(הגאון בעל הפלאה זצ"ל[1])

פורים

במגילת אסתר. והמן נופל על המטה. ובבעה"ט בפ' ויחי הביא ב' במסורה, ויתחזק ישראל וישב ע"ל המט"ה, ואירך, וחמן נופל על המט"ה. ויש לומר כוונה ברברי המסורה, עפי"ד הגמרא במס' גיטין (דף ז' ע"א) שלח לי' מר עוקבא לר' אלעזר, בני אדם העומרים עלי וכו' וקא מצערי לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו, שלח לי', השכם והערב עליהן לביהמ"ד והן כלין מאיליהן, עיי"ש. הרי רבזכות שקמים באשמורת הבוקר לעסוק בתורה בביהמ"ד זוכין לראות במפלתן של שונאי ישראל. וזהו מה שרמזה לנו המסורה, ויתחזק ישראל וישב על המטה, שבני ישראל יתחזקו לישב על המטה, לנדד שינה מעיניהם ולילך לביהמ"ד לעסוק בתוה"ק, ועי"ז יזכו, והמן נופל על המטה, כי המן וכל הרשעים יש להם נפילה וכלים מאליהם בזכות שבנ"י משכימים לבית המדרש.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

שמיני

במס' חולין (דף ס"ג ע"ב) תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שבחמה טמאה מרובה מן הטהורות לפיכך מנה הכתוב בטהורה. ולכאורה יש לדקדק על מאי דקאמר גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם, הא כל אדם יכול לידע דבר זה. וי"ל ברך פשוט, דאיתא בילקוט ראובני דקודם דור המבול היו הטהורים מרובים מהטמאים. ונודע דתורה קדמה לעולם אלפים שנה. ולפי"ז יש לומר דהוקשה לו לרבי למה מנה הכתוב הטהורים הרי תורה קדמה לעולם אלפיים שנה ואז היו הטהורים מרובים, לזה קאמר, גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם, כי להקב"ה הי' גלוי וידוע שעתידים להיות הטמאים מרובים, לפיכך מנה הכתוב את הטהורים.

(הגאון מוה"ר יעקב יוקל סנ"ל הודוויץ אבד"ק גלונא זצ"ל[2])

---

1) הועתק מכתי"ק.

2) מכתי"ק בנו הנ"ר מרדכי הודוויץ אבד"ק באלחוב, בשמו. — הגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. טוב עין הוא יבורך.

לשכת פ' החודש

במכילתא פ' בא, משכו וקחו לכם צאן וגו', הקרים הקב"ה לקיחתו לשחיטתו ד' ימים כדי שיהי' להם מצות שיתעסקו בו שאין מקבלין שכר אלא על המעשה. וי"ל בזה, דהנה בפסח מצרים הי' מקחו מבעשור, ופסח דורות ג"כ הי' טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה רק שמקחו לא הי' מבעשור. והנה בטורי אבן (מגילה כ"ט ע"ב) חקר בענין הבקור ד' ימים אם צריך להיות לאחר ההקדש דוקא או אפילו לפני הקדש, ובמכילתא מבואר להריא דזהו ההבדל בין מקחו מבעשור או לא, דפסח מצרים שהי' צריך להיות מקחו מבעשור היינו שיקרישו אז לשם פסח, ופסח דורות הי' יכול להקריש בערב פסח, דהביקור היא בעודנו חולין, וכן הוא ברש"י פסחים דף ו' ד"ה מקחו מבעשור, שאומר זה לפסח עיי"ש.

לפי"ז נראה דבפסח דורות וכן בתמיד דבעי ביקור, אדרבא אסור להקדישו עד אחר הביקור כראוי, דכיון דהתורה הצריכה ביקור מחשש מום אף דרוב בהמות אין בהם מום, עכ"פ התורה חששה בזה בפסח ותמיד, א"כ גם להקדישו אסור לפני הביקור, דמה לי השחיטה ומה לי ההקדש, הרי מקריש בעל מום עובר בלאו כמו שוחט וזורק כראיתא בתמורה דף ל' ובחולין דף פ"א, דק דבתמיד יש לומר דלב בית דין מתנה עליהם וסכין מושכתן למה שהן (עיין שבועות דף י"א), אבל בפסח עדיין י"ל דאסור להקדישו קודם הביקור, וא"כ תיקשה למה כתבה התורה בפסח מצרים להקדישו מבעשור קודם הביקור, ואי משום שיהי' להם עזר מצוה, הרי אדרבא כיון שנצטוו בביקור ד' ימים מקרא דוהי' לכם למשמרת, א"כ לא יקרישו מבעשור, ויקיימו בזה מצוה שלא להקריש בעל מום, ועכצ"ל שאין מקבלין שכר אלא על המעשה, והיינו דעל עשה יש שכר טפי מעל ל"ת וכמ"ש הרמב"ן עה"ת בפ' יתרו, לכן ציוה להם הקב"ה ברחמיו רוקא להקריש מבעשור, כדי שיהי' להם מצות עשה כדי לקבל שכר וגאולה שלימה, וא"ש.

(הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל[3])

מצורע

סמיכות הפרשה, לטהרו או לטמאו, וידבר וגו' זאת תהי' תורת המצורע ביום טהרתו. ונ"ל דאי' במשנה דנגעים פ"ד משנה י"א ספק אם בהרת כו' טמא ור' יהושע קיהה ושיהר. והנה בגמ' דנזיר איתא המעם דר' יהושע, דכתיב לטהרו או לטמאו פתח הכתוב בטהרה תחלה, אבל קשה לפ"ז מ"ט רת"ק. ונ"ל דהנה התוס' בנדה מקשים וכן בכתובות, על ת"ק, אמאי טמא, נוקי בחזקת טהרה דהא נולד טהור, ותירצו דמיירי בנזקק כבר לטומאה שהי' בו נגע אחר והלך לו. העולה מזה, דלת"ק דוקא בנזקק לטומאה טמא בספק, אבל בלא נזקק טהור בספק, וא"כ לת"ק הא דכתיב לטהרו או לטמאו, דפתח הכתוב בטהרה תחלה, בלא נזקק לטומאה דוקא. והנה הרמב"ם פסק כת"ק.

ובזה מתורץ סמיכת הפרשה אליבא דת"ק, לטהרו או לטמאו, והוקשה להקרא קושיתי הנ"ל, א"כ מ"ט דת"ק, וע"ז בא כמתרץ, לעולם כת"ק דספק טמא, והא דכתיב לטהרו וגו', דמשמע דפתח הכתוב בטהרה, ע"ז בא כמתרץ,

3) בספר רבותינו שבגולה (פרעשבורג תרע"ה) דף ה', בשמו.

וידבר ה' וגו' ביום טהרתו, כלומר, דזהו רוקא כשנולד הספק ביום טהרתו, היינו באינו נזקק לטומאה, אבל בנזקק לטומאה, טמא כת"ק, וק"ל.
(הגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבר"ק קליווא זצ"ל[4])

תמיהות וישובים

גירסא נכונה בתרגום ירושלמי

בתרגום ירושלמי המיוחס ליונתן פ' שמיני עה"פ קרב אל המזבח, אמר לי' משה אנים מנרעך וקריב למרבחא וכו'. ותיבת אנים לכאורה אין לו מובן. ואולי צריך לגרום אגים (בגימ"ל) מנרעך, והוא ע"ד מה שהביא הרמב"ן כאן בשם הת"כ משל למלך בשר ודם שנשא אשה והיתה מתביישת מלפניו נכנסה אצלה אחותה אמרה לה אחותי למה נכנסת לדבר זה לא שתשמשי את המלך, הגיסי דעתך ובואי שמשי את המלך, כך אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי למה נבחרת להיות כהן גדול לא שתשרת לפני המקום, הגס דעתך ובוא ועבוד עבודתך, ע"כ. ולפי"ז יש לשער שכן הי' הגירסא בתרגום ירושלמי, אגים מנרעך, פי' הגס דעתך.
(הרה"ג מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד זי"ל[5])

תמי' בס' גליוני הש"ס

בגליוני הש"ס (להגאון ר"י ענגיל) בקידושין דף כ"ב ע"א, מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה ארון לעצמו. נ"ב עיין ב"מ ע"ה ע"ב קונה ארון לעצמו מאי הוא כו'. וצע"ג דלא מפרש הכוונה אקונה עבד עברי, עכ"ל. ולפלא על הגאון שלא עיין במהרש"א שם שכתב ולא בעי למימר קונה ארון לעצמו היינו קונה ע"ע כראמרינן פ"ק דקידושין, דלא הוי דומיא דהנך וכו' וגם לא שייך לומר צועק ואינו נענה, ורו"ק.
(הרה"ג מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד זי"ל[6])

פליאה בס' מאמר אסתר להגאון מהרש"ק זצ"ל

כ' בספר מאמר אסתר עה"פ ותלבש אסתר מלכות, די"ל הכוונה, דעד הנה לא נקראת אסתר בשם אסתר המלכה, רק מכאן ואילך, כראמר תיקף אח"כ, ויהי כראות המלך את אסתר המלכה וגו', וכן להבא קראה כ"פ בשם מלכה, והטעם רקיי"ל מעשה באונס אינו מעשה, ולכך עד הנה שהיתה אסתר אנוסה לא זכתה להיות נקראת מלכה, אך כעת שהלכה אליו ברצון, כמ"ש חז"ל, לכך אמר ותלבש אסתר מלכות, דעתה קיבלה המלכות ברצון, ולכן תיקף ומיד קראה אסתר המלכה. ומסיים, ולרעתי זה פירוש אמת בעזה"י. ויש להפליא מהפסוק (אסתר ב' פסוק כ"ג) ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה.

נפתלי ראובן ציטראנענבוים
תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

---

4) הועתק מכתי"ק. 5) מפי השמועה. 6) הועתק מכתביו.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגרה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציץ, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש־תש"ה לפ"ק).

מכתבי תורה
מהאברך החו"ב מו"ה מנחם סג"ל מאנדל הי"ד מבאכניא[1]

ב"ה. יום א' פרשת תצא תרצ"ב באכניא יע"א

לכבוד האי גאון הרור חר בדרא מו"ה יוסף ראזין נ"י.

השגתי מכתבו. מה שכתב רנזיר אסור לקלעות שער ראשו, רהוי לבוש אשה, עכ"ד. ולענ"ד נראה בלבר זה, רנזיר אסור לקלעות ראשו ע"פ מה דאיתא במרדש רבה פרשת נשא (פרשה ו') כתיב כל ימי נרר נזרו וגו' למה ציוותה התורה לנזיר שלא יגלח ראשו לפי שהגילוח מתארו ומיפהו כמו שנאמר ביוסף הצדיק, וגירול שער ניוול וצער הוא, לכך אמר הקב"ה, מאחר שזה אסר א"ע מן היין כרי להרחיק עצמו מן הזימה יגדל שערו ויתנבל ויצטער כרי שלא יהא יצה"ר קופץ עליו עיי"ש, וכ"כ בספר בחיי ושל"ה, וא"כ לפ"ז אסור לקלעות ראשו, ורו"ק.

ואציין מה רקשה לי בש"ס מגילה כ"ט ומס' שמחות פי"ר, בית הקברות וכו' אין מלקטין שם עשבים ואם לקטן שורפן במקומם יעו"ש, ועיין בר"ן מגילה שכתב, ואם לקטן שורפן במקומם מפני שאסור בהנאה עכ"ל, ועכצ"ל רמיירי בקבר של בנין, דאי בקרקע עולם הא מותר בהנאה, עיין סנהררין מ"ז ע"ב בקברי דרב עיי"ש, וא"כ צע"ג הא קיימ"ל רכל אס"ה צריך קבורה חוץ מאותן שהתורה כתבה בהן שריפה, ועיי' תוס' תמורה ל"ג ע"ב, וא"כ למה צריך שריפה, וצ"ע.
מנחם סג"ל

* * *

ב"ה. יום א' תבא התרצ"ב באכניא יצ"ו.

לכבוד הרב האי גאון הרור שר התורה מוה"ר יוסף נ"י בעה"מ צפנת פענח.

השגתי מכתבו רכ"ג, ועיין תוס' נזיר מ"ה ע"ב ר"ה ר"מ מה רהקשו רמנ"ל רשיעד נזיר יקבר יעו"ש, וצע"ג רבריהם רכיון רהוי אס"ה, עיין קירושין נ"ז, ממילא ירעינן רנקבר כשאר נקברים רמשנה בתמורה, וצ"ע.

מה רכבור הררת גאונו כתב לי כבר רנפל אינו מחיוב בקבורה, יעיי' בספר או"ז הגרול הל' שמחות סי' תכ"ד שכתב בשם מורו הר"ש רנפל אינו מחיוב בקבורה, יעו"ש רהביא תוספתא דאהלות בור שמטילין בו נפלים, וכן פסק בהג"מ

1) כבר כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד נ"א.

מובא במג"א או"ח סי' תקכ"ז, אבל במג"א פליג עליו ום"ל דמ"מ הרי ש"מ דבעי קבורה יעו"ש. אבל דבריו במחכ"ת תמוהים דאי בעי קבודה הרי קיי"ל דאין קוברין ב' מתים, ועוד דבעי פניו למעלה, ואכמ"ל.

בדבר מה שהאריכו אם אסור לקבור רשע גמור כמו"ש באו"ז, יפה דחה כ"ג, דהנה אמרינן בגמ' אין קוברין רשע גמור אצל דשע קל, ש"מ דמ"מ בעי קבורה, ודו"ק.

אבקש את כ"ג לכתוב לי חוו"ד במה שאמרתי ליישב מה שהקשה לי אחד בתמורה דף ו' ע"ב במה שכ' רש"י בד"ה לרבות שעיד המשתלח שמקדישו בע"מ לוקה משום לא תקדישו, וא"כ קשה מה פריך בגמ' למ"ל קרא מכדי אין הגורל קובע אלא דבר הראוי לשם, והא מה דמקדיש בע"מ לוקה הוא משום דשביק תמים ואקדיש בע"מ, וכאן לא שייך ביזוי מילתא, דשמא יפיק הגורל על בע"מ לעזאזל, ובכה"ג דהוי על צד הספק לא שייך ביזוי מילתא עכ"ק. ול"נ דהא דפריך הגמ' תפ"ל ראין הגורל קובע אלא בראוי לשם אין הפירוש דלכך א"א להיות אחד מהם בע"מ משום שמא יעלה עליו הגורל לר', דק הכוונה כיון דאין הגורל קובע לר' אלא דבר הראוי לר' לכך בעינן שיהיו שניהם ראויים לר', כיון דלא ידע על איזה מהם יעלה הגורל לר', שוב אין הגורל קובע אותו, ובעכצ"ל הכי, כמבואר ברש"י שם, בהא דפריך שם אימר דשמעת לי' לחנן המצרי דלית לי' דחוין, דלא צריך הגרלה מי שמעת לי' דילמא מייתי ומגריל ופירש"י רירעה אותו דיפול עליו הגורל לר' ואכתי פשיטא דבע"מ לא דאין הגורל קובע אלא בראוי עכ"ל, ודו"ק.

מנחם

* * *

ב"ה. יום ב' פרשת לך תרצ"ג באכניא יע"א.

השגתי מכתבו דכ"ג. וברבר מ"ש דהת"כ פרשת ויקרא, אדם לרבות הגרים קאי לענין סמיכה, כבר קדמו בזה האו"ז הגדול בספרו בשו"ת יעו"ש, ועיין תוס' סוכה כ"ח ד"ה האזרח ובתוס' מנחות ס"א ע"ב ובתוס' סנהדרין, ובוראי הגירסא בת"כ למעט גרים מסמיכה הוא ט"ס, וכך צ"ל למעט קרבן עכו"ם. ומ"ש במכתבי הקדום דאפשר דהת"כ אזיל בשיטת הזוה"ק פרשת לך דקרבנכם מיידי בחטאות ואשמות, וא"כ א"ש הכל, כעת ראיתי דזה ליתא משני טעמים, חדא דעיין בת"כ עצמו פרשת ויקרא פרשתא דחובא דמרבי קרבן גרים בחטאות ואשמות, וא"כ תרי קראי למ"ל, ועוד דהרי בת"כ פרשתא דנדבה קאמר, אדם כי יקריב יכול נזרה, ת"ל כי יקריב יעו"ש. וא"כ בע"כ רלא איידי דק בנדרים ונדבות. ועיי' רש"י חולין ה' ע"א ורש"י עה"ת פרשת ויקרא ועיין בירושלמי פ"א ה"ד דשקלים בקרבן העדה.

ב) כבר כתבתי לכ"ג להשיב לי בדברי התוס' חולין קכ"ה דכתבו ראין דרך לשרוף מת שלם, והרי עכ"פ איכא איסורא. כעת ראיתי בטו"ז או"ח סי' רפ"ו מש"כ בזה, ועיי' עירובין פ"ו אין דרך ישראל לבוא בשבת, אף דאסור לבוא מבחוץ לתחום בשבת, ועיי' במעשר שני פ"ד מ"י אין דרך ב"א להיות כונסין

חולין לקרבן, ועיין בגמ' ב"ק רף י' ע"א רש"י ד"ה שאין דרך להסיק כלים ואע"פ דאיכא איסורא, ועיין שבת קכ"ט, ועיין רש"י תמורה ל"א ע"ב דאין דרך להקריש לבה"ב דבר הראוי למזבח, ואכמ"ל, וא"ש דברי התוס' חולין קכ"ה הנ"ל.

ג) אבקש מאור להשיב לי, בדברי התוספות הרא"ש למס' קינים שכ' רר"י ס"ל יש תמורה בעופות, ולענ"ד המקור מת"כ אין תמורה עופות בבהמה, ומשמע דעופות בעופות שפיר דמי, ואחכה לחוו"ד.

ד) קשה לי ראמרינן בשבת קי"ט אמר רבי אליעזר מנין שהדיבור כמעשה, ושם גרסינן דבי אליעזר, ועיין בעיון יעקב, וא"כ קשה לי מיבמות ק"ר דמשמע דאף ר"א ס"ל דהדיבור לא הוי כמעשה ולכך קריאה לא מעכבא רק רקיקה, וצע"ק.

ה) יעיין תוס' סוטה ל"ג ד"ה ער רמטי מ"ש שם, ולענ"ר צ"ע מירושלמי יבמות פרק מצות חליצה, דמבואר שם לרבי היללא לר"א דגם קריאה מעכבא. והנה רוב הפוסקים כר"ע דרקיקה לא מעכבא, ואף שר"א רבו הי', ועיין ברכות ל"ו בתוס' ר"ה והלכתא ובתר"י מש"כ בזה, ומדברי הרמב"ם בהלכות מעשרות נראה רפוסק לגמרי כר"ע יעו"ש, ויש להקשות למה לא פסק כר"א דהוי רבו, ואין לומר משום דהוי שמותי מתלמירי ב"ש, דהא גם ר"ע הוי מתלמידי ב"ש, ועיין ב"מ ט"ז, וכעת ראיתי באו"ז הגרול שכ' דהלכה כר"ע דרקיקה לא מעכבא רר"א שמותי מתלמירי ב"ש, וצ"ע בכ"ז.

ו) בקושית המרדכי סוף חולין ביבמה שרקקה דם דליבטל ברוב, לענ"ד י"ל לפיכך לא בטל כיון דרוק הוי דבר עב, ועיי' במשנה מקואות פ"י וזבחים ע"ד, ועיי' בריטב"א במס' מכות פ"ק בשם הראב"ד, ועיין בתוספתא פ"ק דמקואות גבא שנפל לתוכו יין רבש וחלב הולכין אחר הרוב נפל לתוכו שמן אע"פ שהקפוהו הר"ז טמא לפי שאי אפשר בלא צחצוח שמן יעו"ש, וא"ל דליבטל משום דהוי דבר עב, וא"ש הך רשבת קמ"ד.

* * *

ב"ה. יום א' פרשת יתרו תרצ"ג באכניא.

לכבוד הרב הגאון האדיר הנורא שר התורה רשכבה"ג
מוהר"ר יוסף ראזין שליט"א רב דק"ק דווינסק יע"א.

קבלתי תשובתו הרמה, והנה כבר הקשה הראב"ד בפ"ו מהל' ת"ת בהך דאמרינן בכ"ד מקומות מנרין על כבוד הרב, הרי איכא עוד, עיין יבמות קכ"א, ונדרים דף כ', והכ"מ שם כתב דהני כ"ד מקומות רמנדין מיירי בין איש ואשה עיי"ש, ותמוה מאות ט"ז, המחשב שנים וקובע חרשים בחו"ל, ומאות כ"א המקשה עצמו לדעת, ומאות כ"ג, ואכמ"ל. ועור הקשה דהא איכא הך דמחזיק במחלוקת נגד הסנהדרין, וכתב הכ"מ דזה בכלל המבזה ת"ח עיי"ש, אולם צע"ג מהך דירושלמי פ"ג דמו"ק, בקשו לנדות ר"מ ואמר להם איני שומע לכם עד שתאמרו לי מי מנדין ועל מה מנדין ועל כמה דברים מנדין, ועיי"ש במפרש דאין

מנדין אלא על כ"ד דברים, ולפי דברי הכ"מ הנ"ל, הרי זה נכלל בכלל המבזה ת"ח, ואבקש מכ"ג להודיעני חוו"ד בזה.

כ"ג כתב דמוכח מדברי הרמב"ם בהל' ממרים דנידוי של עקביא הי' בשביל שהחזיק במחלוקת נגד סנהדרין. אמנם מברכות י"ט ומו"ק בירושלמי שם משמע שהי' בשביל שביזה ת"ח, יעויי"ש שאמרו הדא את אמר המבזה ת"ח אפילו לאחר מיתה צריך נידוי, אמנם לפי מה דמבואר בכ"מ הנ"ל ניחא, דזה נכלל במבזה ת"ח, וא"ש. ועיין סנהדרין פ"ח ע"א, ואחכה עוד לתשובתו.

מ"ש בענין דאין עונשין בשבת, הנה לכאורה מסנהדרין ל"ה מוכח דדוקא בדבר שיש חילול שבת, ואכמ"ל. ועיין בב"י סי' רס"ג שהביא תשובת ר' שרירא גאון אודות להשיבו בבית האסורים בשבת, ובתשו' שבות יעקב ח"א סי' ט"ו תמה עליו ממקושש, אמנם לפמ"ש כ"ג דהיכא דעבר עבירה בשבת אז מנדין אפי' בשבת, וכ"מ מעירובין ס"ג ע"א, אתי שפיר במקושש, ועיין או"ח סי' ש"ו בהג"ה בשם האגודה פכ"ג רשבת רלצורך שבת מנדין, ועיין בג"א בשם תשובת רשר"ם סי' ח' דכ' דמותר לנדות בשבת למי שחילל שבת, וכ"כ בס"ח סי' ת"ט ובשם ס' דברי ריבות סי' ש"ח דחכם רשאי לנדות בשבת לכבודו, עיי"ש.

ומה שהביא כ"ג דברי השאילתות פרשת ויקהל (ה' פורים), תמוה אמאי לא הביא הך דסנהדרין ס"ה ע"א אין הבן רשאי לעשות להלקותו ולקללו, ועיי"ש בפירש"י. — ומה שהביא דברי התוס' יבמות כ"ב ע"ב, נראה דלא כן דעת הרמב"ם סוף פ"ה מהל' ממרים עיי"ש.

ומ"ש לי כבר אודות משיחה בשומן של דג טמא לרצועות, וכ' כ"ג דאסור דודאי זה הוי מלאכת שמים*), יעיין רש"י פסחים דף כ"ג ע"א גבי חֵלב יעויי"ש.

מנחם סג"ל מאנדיל מעיר באכניא

* * *

ב"ה. יום א' פרשת צו תרצ"ג באכניא.

לכבוד הרב גאון הגאונים שר התורה
מרן מוה"ר **יוסף ראזין** שליט"א.

הגיעני בשבוע העברה תשובת כבוד מרן הגאון שליט"א. בדבר מה דהעיר בב"ק דף פ"ב ע"ב גבי אין מוציאין**), לענ"ר א"ש בכמה אופנים, דעיין בב"ב דף ס' ע"א גם מבואה, ועיי"ש גבי ר"א, וא"כ בירושלים הוה התקנה אף במבואה. ועוד יעיין בב"ב דף כ"ג ע"א לפי הגירסא שלנו דמבואר שם דאם הרבים מוחלין בפירוש מהני מחילתם יעיי"ש ברי"ף וברא"ש גירסא אחרת, וא"כ בירושלים לא מהני זה דאסור מפני הטומאה ומפני שלא ליתזקי עולי רגלים במבואר שם. וגם

---

*) עיין בזה בשו"ת נוב"י מהדו"ת חאו"ח סי' נ', בתשובת בן המחבר, שמתיר.

**) בצפנת פענח במס' ב"ק פ"ב ע"ב מבואר הקושיא, דאמרינן התם עשרה דברים נאמרו בירושלים, וא' מהם דאין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות, וקשה דזה הוי גם בכל עיר כמבואר במס' ב"ב דף ס' ע"א עיי"ש.

רבירושלים אף למעלה מגמל ורוכבו אסור מפני הטומאה, ובתוספתא דנגעים פ"ו ובארר"נ פל"ה וברמב"ם הל' בית הבחירה מבואר רק הטעם מפני הטומאה. וגם רבירושלים אף בכונס לתוך שלו אסור מפני הטומאה וכו', אמנם זה אינו, רבירושלים ל"ש כונס לתוך שלו כיון דלא נתחלקה לשבטים.

והך דאין עושין כבשונות, דהקשה דמבואר בתוספתא ב"ב פ"ק דבכל עירות כן, לק"מ דשם עכ"פ אם מחלו בפירוש מחילתם מחילה, משא"כ בירושלים אסור מפני הקוטרא שלא ישחור החומה כמ"ש רש"י שם יעי"ש, ועיין בשמ"ק בהך דאין מלינין ראפי' לכבודו אסור, יעי"ש.

ואנב אבקש להשיב לי על הירושלמי ע"ז פ"ה הי"ב ר"י בר"ח בעי אס"ה מה שיבטלו בצירוף כו' התיב ר"י קומי ר"י והתנינן האורג מלא הסיט מצמר הבכור כו', ועיין במפרש פ"מ רכ' דשמע מני' הך מתני' דבטיל ברוב דדוקא מלא הסיט יעי"ש. ולענ"ד צע"ג איך יפרנס ירושלמי דכתובות פרק ו' בסופו יעי"ש, וצע"ג. ועיין רמב"ם פ"ג הי"ג מבכורות, ומה שתמהו עליו, ועפ"י הירושלמי הנ"ל, א"ש.

המחכה לתשובה,
הק' מנחם פג"ל מאנדל

* * *

ב"ה. ל"ז למב"י תרצ"ד באכניא.

לכבוד הגאון הנורא שר התורה רשכבה"ג מרן יוסף ראזין שליט"א

ילמדנו רבינו בדברי תוס' בתענית דף כ"ז ע"א דמשמע דכהן משורר, ותמוה מערכין י"א רכהן אסור בעבודת לוים, וגם תמוה דמשמע שם דאם עיקר שירה בפה מותר אף בישראל, וזה תמוה, וכבר נשאלתי בזה מחכ"א, ולפי חומר הנושא רציתי לומר דר"ל דכהנים משוררין בחצוצרות ולוים בחצוצרות, ועיין תוס' ע"ז מ"ז ע"א, אבל באמת משמע דר"ל הכהנים מקריבי הקרבן, כך נראה מגמ'. וגם צ"ע על המהרש"א שכתב דהתוס' ר"ל אם נימא עיקר שירה בפה צריכין לישראל, אבל מתוספתא בתענית משמע דאף רשב"א ס"ל דצריך שיהיו הישראלים שם, ובעכצ"ל דהגמ' ר"ל אם צריך כלי שיר. וגם צ"ע בח"א מהרש"א ביומא ל"ח שכ' רגם אחיו הכהנים המשוררים עמו נזרקרי עיי"ש, שהוא תמוה, רכהן אסור בעבודת לוים (ומ"ש רש"י ביומא י"ח ע"א בשכר שהוא מנף למוצ"ש דלתות עזרה וחיל והיכל, ועיין תוס' ב"מ י"א, ולכך מרייק רש"י בערכין י"א כגון ששוררו ולא נקט ששיערו משום דגם כהנים היו משוערים).

גם ילמדנו, בהא דכ' הרמב"ן בספר המצות בשורש הא' דשיר מעכב הקרבן, הרי רבנן פליגי אר"מ, וא"כ וודאי הלכה כרבים, וצ"ע.

עוד לפלא, אמאי לא הביא הרמב"ם הך רינא דשירה ביום, ואין לתרץ כיון דפסק הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות דנסכים הבאים עם הזבח אין קריבים אלא ביום א"כ ממ"נ, אי בנסכים הבאים עם הזבח ממילא הוי ביום, ואי בנסכים

הבאים בפ"ע הא פסק בפ"ג מהל' כלי המקדש ראין טעון שירה. אולם לפי"ז תקשה לדבנן למה להו כלל ילפותא רכפרה לענין יום, הרי ממילא ידעינן. אולם לכאורה מצינו שירה בלא נסכים כראמר ר"ל אומר שירה שלא על הקרבן, וא"כ הרק"ל רהי' לו להרמב"ם להשמיענו דהך דינא שאומרים שירה שלא על הקרבן, הוא רק ביום, ונם הרמב"ם השמיט הך דינא דר"ל, וצ"ע.

ואחכה לתשובה,

מנחם סג"ל מאנדל

(בש"ה). בתשובה א' כתב כ"ג אלי להסתפק ברין רואה ס"ת שרוף אם הוא דוקא ע"י ישראל או אף בב"נ. מצאתי בספר האשכול סוף הל' ס"ת שכתב בהדיא שאף בב"נ, ואפילו בשאר כליון, יעיי"ש.

* * *

ב"ה. א' חוקת התורה תרצ"ד באכניא.

כבוד הרב הגאון האדיר המפרסים כוכב המזהיד רשכב"ה מרנא ורבנא מהר"י ראזין שליט"א האבר"ק דווינסק בעהמח"ס צפנת פענח על הרמב"ם וש"ס.

הנה כבור הדרת נאונו בתשובה אחת אלי הביא קושית הריטב"א מו"ק י"ר ע"ב דאמרינן והצרוע לרבות כהן נדול, והקשה דהרי אין רואין הנגעים ביו"ט, וכהן נדול כל השנה אצלו כרגל עיי"ש, ואפשר לומר עפ"י משנה דנגעים פ"ה מ"ב החלטו בשער לבן הלך שער לבן וחזר שער לבן וכו' הרי היא כמו שהיתה, ור"ל בלא ראיית כ"ג [ויעי' שם בפ"ד פלוגתא דר"ע ורבנן, ובירושלמי פ"ק דמו"ק יעיי"ש], וא"כ א"ש הכא שאחר שהלך שער לבן נעשה כהן נדול ואח"כ חזר וטמא בלא ראיית כהן כנ"ל.

ועור נראה ע"פ מ"ש הראב"ר בערירות פ"ה מ"ו יעיי"ש. ועוד נראה בפשיטות שהי' מצורע וטימאו הכהן ואח"כ ראהו הכהן וטעה ברין וקסבר שנטהר מצרעתו, ונעשה כהן נדול, ואח"כ נתברר שטעה הכהן, וא"כ משכחת לה שפיר כה"ג מצורע.

והנה הרב הגאון יעב"ץ ז"ל בספרו שאילת יעב"ץ סי' קל"ו העלה בישוב קושית תוס' זבחים ק"ב רנגע שהוא עזה כשלג, שהוא וודאי טמא, אז אף בלא ראות הכהן הוא טמא יעיי"ש, ולפי דבריו א"ש ג"כ קושית הריטב"א הנ"ל, אבל דבריו אינן נראין, ויודיעני כ"ג חוו"ד*).

---

*) תירוץ זה הובא בשו"ת אמרי רוד סי' קי"ח ד"ה ומה, בשם הגאון מוהר"ש פיהרער זצ"ל הי"ר אבר"ק קראס, אבל שם הובא הקושיא בשם ספר דורש לציון (עיי"ש בדרוש שלישי ד"ה ולהוכיח), והדורש לציון לא ראה שהריטב"א קדמו בזה, כי בימיו לא נדפס עדיין חי' הריטב"א עמ"ס מו"ק. — ובעיקר דברי הריעב"ץ עיין לעיל בעמוד ל"ט.

ברבר סירום, מה שכ"ג העיר בהך רב"ב דף פ', לענ"ד א"ש דזה הוי כהך רניטל כרבלתו בתרנגול בשבת קי"א רלא הוי סירום, ועיי' שבת נ"ב הזכרים יוצאין לבובין, וכן ר"ל הך רב"ב ע"ד גבי לויתן, והך דירושלמי פ"ח דיבמות הושיט ירו למעי אמו וסרסו, צ"ל דמיירי באיסור.

ומ"ש כ"ג רשייך סירום באשה בניטל האם, והביא כ"ג דברי הראב"ד בתו"כ, יעיין בתוס' שבת קי"א רלא שייך סירום באשה, וכבר עמדו בזה. — ומ"ש ה"ה בפט"ז מהל' איסורי ביאה דבשבת דף ק"ו משמע דכום עיקרין ל"ה סירום, צ"ע ראדרבה המעיין שפיר משמע להיפוך.

ואחכה לתשובה,

מנחם סג"ל מאנדל

* * *

ב"ה.

לכבוד הרב האי גאון הגאונים שר התורה מוה"ר יוסף ראזין נ"י.

אבקשהו להשיב לי על איזה הערות קצרות אשר שגבה ממני.

א) בתשובה אחת אשר השיב לי כ"ג הביא דברי ירושלמי סוטה פ"ט דמקום תפיסתה חד אמר ער חמשים וחד אמר ער ד"א, וכ' דאין הפירוש כהמפרשים דאמקום הערימה קאי דשם כל הנחל אסור, אלא אמקום תפיסת הקבר קאי, עכ"ד. — והנה לשיטת רש"י בסוטה מ"ז דר"ל קרקע קשה, אפשר לפרש דאמקום הערימה קאי, אבל לפי שיטת הרמב"ם בהל' רוצח ה"ח דר"ל נחל ממש, ע"כ צ"ל כמ"ש כ"ג הרמה.

ב) ומ"ש כ"ג ליישב שיטת הרמב"ם דאם נמצא ההורג בעדים ובהתראה דאז הורגין אותו, י"ל דקורם שנערפה מותרת בהנאה, אך הרמב"ם ר"ל בלא עדים רק ע"י ע"א אסורה, עכ"ר. ותמהתי ע"ז דלמה אמרינן בכריתות דף כ"ה ע"א תנאי הוא עיי"ש, הרי שפיר יש לתרץ כן דאם נמצא ההורג בעדים ובהתראה דאז הורגין א"כ קורם שנערפה מותרת בהנאה אפילו למ"ד ירידתה לנחל איתן אוסרתה, וצע"ג.

ג) זה זמן כביר הקשיתי לכבודו בהך דמגילה דף כ"ט גבי עשבים של בית הקברות וכו' רשורפין במקומם, הרי צריך קבורה*). וכ' כ"ג לתרץ עפ"י מה דאמרינן שבת פ"ב עשבים לחין כו' וא"כ ליכא חשש של תקלה דסוף תמורה, וכן גבי שער נזיר טמא, עכ"ר. ואם אמנם כי רפח"ח, מ"מ אני תמה ממה דמבואר בבעל הלכות גדולות הל' הספד וז"ל, בית הקברות לא ילקט משם עשבים ועצים, ואם לקטן אסור בהנאה ואם בשביל הנאת עצמו מלקטן שורפן במקומם עכ"ד, וכן הוא בריטב"א מגילה כ"ט, הרי ראפי' גבי עצים דהוי גבייהו עפר, ועיין בתוס' מגילה כ"ט ובראש גבי אילנות, והטוש"ע יו"ד הל' קבורה לא כתבו כלום מענין אילנות ועיין שם בב"ח.

---

*) עיין לעיל במכתבו הראשון ד"ה ואציין.

ד) קשה לי בהך דילפנין דמת אסור בהנאה מגז"ש דשם שם מעגלה ערופה, ועגלה ערופה ראסורה בהנאה היא משום דכתיב בה כפרה בקדשים, ועיין קירושין נ"ז וברש"י שם דהוי היקש, וקימ"ל דאין היקש למחצה, ועיין חולין י"א גבי טריפה, וא"כ כמו בקדשים אין למירין למד מלמד, ה"ה גבי עגלה ערופה, וא"כ איך חוזר ומלמד בגז"ש, ובשלמא למ"ד בתר למד אזלינן שפיר, אלא למ"ד בתר מלמד אזלינן, מאי איכא למימר, וצע"ג.

ה) הנה רש"י במעילה י"א כ' הטעם דחטאת שמתו בעלי' משום דכבר איכפר לי'. וצ"ב אמאי לא כ' הטעם משום הלל"מ, ובאמת הרמב"ם כתב כן, ונ"מ כגון שמת ולא נקבר עדיין, דכפרה לא הוי עד שנקבר, ודו"ק.

ואחכה לתשובה מאת כת"ה.

הצעיר מנחם סג"ל מאנדל מעיר באכניא

קול קורא מאת ה„סנהדרין בפאריז"
בעת מלחמת נאפוליאון בשנת תקס"ז לפ"ק[1]

פאריס יום שנכפל בו כי טוב לסדר והיה ברכה ט' לחודש מרחשון שנת יזכר"ו וישב"ו אל ה' (תקס"ז) לפ"ק.

אל ראשי עם קדש בני ישראל יושבי צרפת ואיטאליא, מאת אחיהם רבני וחכמי העדה הנקהלת במצות אדונינו הקיסר והמלך הגדול יר"ה פה פאריס קרית מלך דב, לכלכם כנהר שלום וברכה מאת ה'.

שמעו נא אנשי לבב קציני בית ישראל, מי בכם אשר לא ידע כי ממלכות צרפת ואיטאליא ארצות מולדתנו הנה אשר נאחזנו בתוכן ולתוספת טובה חנן ה' אותנו לחסות תחת צל אדונינו הקיסר הגדול יר"ה הטוב והמטיב לכל ועלינו עם ישראל פקח עיניו להטות אלינו חסד ורחמים וחנינה.

ועתה לא נעלם מכם כי כפי תורת ה' ודבר חכמינו הקדושים אנחנו חייבים להתפלל לה' אלהינו לשלום מלכנו ולשלום משפחתו הרמה למען ירום ונשא על כל אויביו וכסאו יהיה נכון ויגדל למעלה ראש ועל הצלחת ושלום ארץ מולדתנו.

הלא ידעתם כי מעת בחר ה' בארונינו הקיסר נפוליאון הגדול לשבת על כסא צרפת ואיטאליא ויגבירהו על כל אויביו מסביב בניצוח אחר ניצוח, הוא מרוב חסדו וטובו אהב שלום ורדף שלום בינו ובין שאר מלכי ארץ, כי נעלה נפשו לשפוך דם האדם, ואחרי אשר הכניע את קמיו, לא כגמולם השיב להם, רק קרא להם לשלום על פי מדת טובו וישרו, והנה כי כן קוה קוינו לא ישא עוד גוי אל גוי חרב ומלכי ארץ לא יעירו עוד נגדו מלחמה, בשכבר ראו פעמים רבות כי ה' אתו

---

1) בכר"ש שנה ה' קונט' ט' עמוד י' כתבנו אורות ה„סנהדרין בפאריז", עיי"ש.

וכל אשר הוא עושה מצליח בידו וראו כל עמי הארץ כי ה' למשען לו ונאמר אך שלום ואמת יהיה בארץ ואין מחריד.

האמנם עתה נהפך לב כמה מלכי ארץ להפר ברית השלום ויאספו חיל ויבואו עד קצה הגבול להלחם באנשי שלומו החוסים תחת צלו, וכשמעו את הדבר הזה כנשר ירחה בכבודו ובעצמו עד מקום המלחמה ויקבוץ גם הוא חיל גדול ועצום לעמוד נגדם עד ישובו ממחשבתם אשר חשבו לשום דמי מלחמה בשלום.

הלא מעתה מצוה וחובה עלינו להפיל תחנתנו לפני ה' צבאות אלהי ישראל בכל לבבנו ובכל נפשנו לטובת ולשלום אדונינו הקיסר והמלך לבעבור ישמרהו ויצילהו מכל רע ודענן יהיה תמיד ובריא אולם וישלח מלאכו לפניו למען ינצח ויתגבר על אויביו עד הכנעם מפניו וישובו ויבקשו שלום ותשקוט הארץ.

לכן עתה גם כי מה ידענו ולא ידעתם, רק למען תהיה שפה אחת לכלנו, סדרנו לפניכם אחינו הנעימים תחנה ובקשה אשר כל קחל ישראל במחנה קדשכם יתפללו יום יום אחר תפלת שחרית ומנחה, וקורם לה ירננו כל פעם חמשה מזמורי תהלים אשר רשמנו פה. (סי' ב', כ', כ"א, כ"ז, קמ"ד).

ארון השלום המשבית מלחמות, השומע תפלת עמו ישראל ברחמים, ממכון שבתו יקשיב לקול שועתנו ויטה לטובה לב כל מלכי ארץ לבלתי שפוך עוד דם האדם באדם, ויהיה שלום ושלוה השקט ובטח בכל הארץ, אמן.

כ"ר הפקודים העומדים לשרת בקדש, ודורשי שלומכם.

יוסף דוד זינצהיים	הצעיר יהושע ן' ציון סגרי
נפתלי הירש לקא"ב	הקטן יעקב מנחם בלא"א אברהם חיים קראקוביא ז"ל
יעקב בה"ז מוציך ז"ל	הקטן מזל טוב בלא"א ש"י מודינא זלה"ה
שמואל הקטן הלוי	אברהם חי קולוניא בלא"א שמואל ז"ל
מנחם מנלין דייץ	הקטן אליה אהרן לאטאש
דוד העניניויא	הצעיר חנניאל ניסי בלא"א שמואל מתתי'
קולונימום קלמן מביסא	הצעיר יום טוב בכמהר"ר שלמה צאמורני ז"ל
ליזר נויאווילר	יעקב ישראל בלא"א ידידיה קרמי ז"ל
משה מיליאוד	הקטן טודרוס יחייא
אברהם אנדריאדה	

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תעודות וסמיכות

מה.

בע"ה.

הקול קול יעקב מבשר ואומר תהלת ותפארת תלמידי המופלג בתורה וביראה איש חי רב פעלים ורב תבונות החרוץ ושנון מהו' **מאיר צבי**[1]) בהרב המאה"ג החסיר המפורסם מהור"ר **משה מייזלש** זצלל"ה, אשר יושב באהל תורה, התמיר ומצא כרי מרתו מרה שלימה וגרושה בש"ס ופוסקים, ועלה מעלה מעלה במרות ומעלות נשגבות, וכל מן רין סמוכו לנו, לא כחל ולא פרכם, יורה יורה ידין ידין כאחר העם ולהורות בני ישראל הררך אשר יכלו בה ויראתו קורמת לחכמתו חכמתו בחוץ תרונה ולשבת על מרומי קרת בתוך ערת בני ישראל.

כה רברי המרבר וכותב וחותם לכבור לומרי תורת ר' ושומרי מצותי', פה ווערבאף היום יום ה' כ"ו תמוז תקצ"א לפ"ק.

ה'קאפל אלטינקונשטאט חק"ק הג"ל[2])

מו.

למאור ובא קראתי נועם ה"ה התו' המופלא סמוך לאיש גבר בנוברין על התורה ועל העבורה מוהר"ר **מאיר צבי** בהחסיר המפורסים מה"ג מוהר"ר **משה מייזלש** זצ"ל הוא הי' ג"כ מחובשי בי מררשי והיתה תמיד יראתו קורמת לחכמתו, וכעת שיחר פני להיות בסומכי נפשו ולהחזיק רברי הגאון הנ"ל אשר אינן צריכין חיזוק, אולם באשר כעת אין הזמן גרמא לתהות על קנקנו כי ימים

---

1) הג"ר מאיר צבי מייזלש הי' אבר"ק ראנאוויץ ואח"כ אבר"ק אילאווא, ואביו הג"ר משה מייזלש הי' אבר"ק סערער. — בס' אגרות סופרים ח"ב מכתב י"ט נרפס מכתב מליצה אורותו מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל, ונעתיקו פה מעצם כתי"ק, (בשינויים קלים מהנרפס) וזלה"ק בעזה"י. אתא לקרמנא האי מרבנן ה"ה הרבני המופלג כבור מה' מאיר צבי מק"ק באניוויץ בר אבהן שלשת היחוס בן הרב החסיר המאה"ג מה' משה מייזלש זצ"ל, ואיהו גופי' חרוץ ושנון וטיילתי עמו ארוכות וקצרות באיזה ענינים ומצאתיו חריף בעל פיפיות חכו ממתקים וכלו מחמדים, ולהניר לארם ישרו לא מנעתי פרי עטי, ומוחזקני בו כי אילן הלז יעשה פרי ישוה לו וסוף כבוד לבוא. הכ"ר פק"ק פ"ב יום ג' רסליחו' תקצ"ג לפ"ק. משה"ק **סופר** מפ"ס **דמיין**.— תעודות הללו קבלנו מאת יירינו הנכבר הרבני החסיר הנגיד המהולל והמרומם מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

2) הגאון מוה"ר יעקב קאפל אלטענקונשטאדט זצ"ל הנורע בפי כל בשם הג"ר קאפל חריף, נולר בשנת תקכ"ו לאביו מוה"ר צבי הירש מאלטענקונשטאדט במרינת בייערין. למר בישיבתם של הגאון מוהר"ר יוסף שטיינהארט אבר"ק פיורדא, הג"ר צבי הירש יאנוב אבר"ק פיורדא, הגאון בעל נוב"י, והגאון מהר"ם ברבי אבר"ק פ"ב. בשנת תק"ן נתמנה לאבר"ק קארלבורג, ובשנת תקנ"ב נתקבל לאבר"ק וועריבוי, והעמיד שם תלמירים רבים, וביניהם גרולי ישראל. נרפס ממנו ספר חירושי יעבץ עמ"ס חולין, ועור נשאר הרבה חירושים בכת"י. נשמתו עלתה למרומים ביום ש"ק כ"א כסלו שנת תקצ"ו לפ"ק ונקבר למחרתו בעיר וועריבוי.

האלה נזכרים ונעשים למלאכת הקודש, מיוחדים לא־ל הנערץ ונקדש, עם כל זה פלפלתי עמו בכמה ענינים ומצאתי את לבבו נאמן על ארני קו סברות ישרות, אי לזאת אמרתי אני בלבי לא אמנע טוב מבעליו, ותמכתי יסורתי על יראתו הקודמת לחכמתו, ובלי ספק לא יוציא דבר מתחת ירו בעניני הוראות בלי מתוקן מכל סיג איסור או ספק איסור. ועל זאת הגני מסכים לרברי מחותני הגאון הנ״ל.

ולראי׳ בעה״ח פה רעכניץ יום ב׳ צום גדלי׳ תקצ״ד לפ״ק.

גבריאל כ״ץ[3])

מז.

הני תרי צנתרות הזהב קרושי עליונים, נאמנים ונחמדים דבריהם ככל מה רכתוב ומפורש לעיל, ורק לאפושי גברא בעלמא קאתינא להיות לו למליץ ולאשר ולקיים את כל הנ״ל, ולראי׳ בעה״ח היום יום ה׳ י״א מרחשון תקצ״ד לפ״ק.

הק׳ **טובי׳ במו״ה לאזי כ״ץ זללה״ה** חפק״ק **טאפאנאר** וגליל שאמידע יע״א[4])

מח.

ה״ה מוכ״ז הרב המופלג החרוץ בנן של קדושים מגזע ישרים קדושי עליון אשר בארץ המה מוהר״ר **מאיר צבי** נ״י מוסמך בסמיכת חכמים מגדולי חכמי הזמן גרם יאיר, ודבריהם אין צריך חיזוק וסעד, וכראי הם הגדולים שי׳ לסמוך על דבריהם הנאמרים באמת וצדק, ואולם מוכ״ז שיחר פני לבוא נ״כ עם הספר, אמרתי למלאות רצונו ולהגיד לאדם ישרו, כי הרב הנ״ל ראוי להיות יושב על כסא הוראה ולהורות לעם ר׳ את הדרך אשר ילכו בה.

הכ״ד המדבר לכבוד התורה ולומדי׳, יום ב׳ מ״ר למב״י תקצ״ט לפ״ק וועדבוף.

נא׳ הק׳ ב׳ וואלף חו׳ בק״ק וועדבוף והגליל יע״א[5])

מט.

הוא לכם זרע קורש, מלא ונרוש, כל העם עונין אחריו מקודש, ה״ה המופלג חריף ושנון בהלכה, מו״ה **מאיר צבי** בן הרב המפורסם המנוח מו״ה **משה מייזילם** זצ״ל, אשר מכירו הייתי לשעבר מימי חורפי ובחרותי הי׳ ידידי תלמידי למר ויצק

---

3) הוא הגאון מוה״ר גבריאל הכהן ענגעלמאן וצ״ל. בשנת תקס״ז נתקבל לדיין בעיר חרש, ובשנת תקפ״ב נתמנה לאבד״ק רעכניץ. נרפס ממנו ס׳ עיני ישראל על כמה מס׳ הש״ס. נלב״ע ביום כ״ד לחודש טבת תרי״א לפ״ק.

4) נולד בשנת תקכ״ז לאביו הנ״ר אליעזר לאזי הכהן מנאטיין. בתחלה שימש כאבד״ק גיסינג, ואח״כ נתקבל לאבד״ק **טאפאנאר** וגליל שאמידע. נרפס ממנו ספר חלקה טובה ומעשה טובי׳ על ס׳ תהלים, ועוד נשאר ממנו חיבורים בכת״י. תשובה אחת ממנו נרפס בשו״ת חת״ס חאהע״ז ח״ב סי׳ קל״א. נלב״ע בשנת תר״ט לפ״ק.

5) הוא הגאון מוה״ר בנימין וואלף לעוו וצ״ל בעל שערי תורה וצ״ל. ראה אודותיו בכר״ש שנה ד׳ קונט׳ ו׳ עמוד י״ג.

בישיבה ומרבה חכמה בחריפתו והי' תלמיר המחכים את רבו, ועכשיו ביותר, כי מעת חתונתו עם האשה אשר נתן לו ה', הוא יושב אוהל ומקנה שלימות, עד שנעשה גיבור חיל וחדי בפלפולא חריפתא, ויותר שהוא חכם עוד לימד דעת, ברעתו המכרעת, מסיק שמעתא אליבא דהלכתא, הי' לו היום למלאכה מלאכתו שבתורה, מילא כריסו בש"ס ופוסקים והגיע להוראה ומורה, ומודא לא יעלה על ראשון במשיבי מלחמה שערה, בשעדים המצויינים בב"ד יושבי שורה, לסלסלו ולכבדו ולהדרו בהדרה, ולקבל הוראתו בכל קהל עדת ישרה, יורה וידין, אוסר ומתיר, בין דם לדם, ובין דין לדין, ושיחתו יפה ובדה.

נאום המדבר לכבוד התורה ולומדי' היום יום ד' י"ט שבט שנת תקצ"ה לפ"ק.

הק' **שמעון וינער** החפק"ק לאושבערין והגלילות יע"א[6]

---

6) נולד בשנת תרכ"ט בעיר מאטערסדארף. למד אצל הגאון בעל חת"ס בהיותו עור אבר"ק מאטערסדארף, ואצל הגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבר"ק ניקלשבורג, ונסמך משניהם להוראה. בתחילה שימש כאבר"ק סאנגרוהר ואח"כ נתמנה לאבר"ק לאוואשבערין. נרפס ממנו קונט' חירו"ת בשם אבני נזר בסוף ס' דברי שלמה (ניו יארק תש"ח), גם נדפסו ממנו חירו"ת בקובץ שומר ציון הנאמן שיצא לאור בעיר אלטונא, ויש אליו כמה תשובות בשו"ת חת"ס. נלב"ע בהיותו זקן מופלג בשנת תרל"א לפ"ק.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן אצל חתנו

הרב מו"ה **ברוך אברהם צבי הורוויץ** שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם יעקב ריעגער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אברהם ברוך הלוי בלומענבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אלי' דוד זיידמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אשר לעמיל הלוי האממער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **בן ציון שמואל זיינוויל נייגער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוד פנחס ראוז** נ"י להולדת הבן
להרב **חיים יעקב סג"ל הורוויץ** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **יהוסף הלוי רוטנבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יוסף שלמה גערמאן** נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה **יחיאל מיכל טווערסקי** שליט"א ממילוואקי נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הנכדים
להאברך היקר ר' **יעקב גאלדשמיד** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **פסח קטן** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **שלמה יצחק פרידמאן** נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה **שמעון אלעזר וואולקאן** נ"י מבני ברק להולדת הנכד
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אלחנן הכהן זילביגער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **בן ציון שפריי** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **דוד ווייזער** נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חנוך העניך מינצעלעס** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יהודה ארי' האלשטאק** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **יהושע העשיל העללער** נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **יצחק שלו' לעזער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יצחק צבי ווייניריך** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישראל דוב האניג** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **משה אלעזר סטעמפיל** נ"י מירושלים עיה"ק נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ר להולדת הבת
להאברך היקר ר' **פנחס מאיר דעמביצער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמואל אייזנבאך** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמואל זיינוויל באכנער** נ"י להולרת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

[illegible]

[illegible]

[illegible]

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

[illegible] = 15 דאללער לשנה

[illegible] = 20 דאללער לשנה

[illegible] = 700 פראנק לשנה

[illegible] = 10 פונט לשנה

[illegible] = בדואר הגיל 20 דאללער לשנה

בריאר אויר 30 דאללער לשנה

:om:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Address Correction Requested
rwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

MR. H10516 226
MORDECHIA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN NY 11219

קובץ

כרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ז' קונטרס ו' (ס"ו) ניסן תשע"ם

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

לחג הפסח . . . . . כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

דרשה לשבת הגדול . . . . . הגאון מוה"ר אברהם אביש אבר"ק ספר"מ זצ"ל ז
גליון ספר שאגת ארי' . . . . . הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל יא
מצות האפויות ע"י מאשין . . . . . הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל כא
בסוגיא דאוכל חמץ של הקרש . . . הגאון מוה"ר וואלף ברייער אב"ד טאב זצ"ל כב
בדין טבול יום בקרבן פסח . . . . . הגאון מוה"ר דוד לעווין אב"ד אילאווא זצ"ל כר

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע . . . . . כו

מדור זכרון לאחרונים

בענין קרבן פסח, ועוד . . . . הג"ר יהושע פנחס באמבאך אבר"ק אושפצין ז"ל כז
בדין הזכרת טל ביום א' דפסח. . הג"ר יוסף נחמי' קארניטצער אבד"ק קראקא ז"ל לא
בענין זריקת דם בק"פ. . . . . הג"ר עזרא אלטשולער אבר"ק וואיינוטא ז"ל לג
בדין נותר בק"פ, ונותר ביו"ט . . הג"ר נחום ברוך גינזבורג אבר"ק יאנאווא הי"ד לר

מדור פלפול והלכה

בענין שעה חמישית בע"פ . . . . . הרב מו"ה משה דוד שטיינוואדציל שליט"א לו
בענין ביטול חמץ . . . . . הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א מג

מדור תפארת בחורים

בענין אי חמץ אפרו מותר. . . . . הב' נסים שלום בן־עטר נ"י מז

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת נ
נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. . . . . הרה"ג מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל נב

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים. . . . . נו

מדור הנאהבים והנעימים

בענין איפור הנאה באכמה"ח. . . . . הב' מאיר ראטה הי"ד נר

מדור זכור ימות עולם

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע . . . . . נז

מכתבים אל המערכת . . . . . נח
צילומי כתבי קודש . . . . . י
ברכות והודאות . . . . . סו

כל הזכיות שמורות להמערכת
Copyright © 1984
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
האשה החשובה
זקנתי מרת צינא ראזענגארטען ע"ה
בת מו"ה יצחק ראטטענבערג ע"ה

נפטרה ביום י"א לחודש ניסן שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י נכדה,
דוד יהושע הכהן ראזענגארטען

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
זקיני הרה"ח מו"ה יעקב יצחק בן מו"ה ברוך טאהלער ע"ה
מרינוב
נפטר ביום י"א לחודש ניסן שנת תרצ"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י נכדו,
יצחק בן ציון זאפערן

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
האשה החשובה
מרת אלטע חי' שרה בת מו"ה צבי ארי' הכהן ע"ה
ווינבערג
נפטרה בשם טוב ביום ו' לחודש סיון שנת תשמ"ג לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה,
משולם זלמן ווינבערג
וכל משפחתה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
הרבני הותיק וחסיד
מו"ה אליחו בן מו"ה יצחק דוד בר חורין ע"ה

נפטר בשם טוב ביום כ"ד אדר הראשון שנת תרש"ם לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי חתנו,
משה יחושע צוויבל

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחג הפסח

בתנא דבי אליהו (פרק כ"ג) יוצאי מצרים מצוה אחת היתה בידם, ומהו המצוה האחת שהיתה בידם, שנתקבצו כולם באגורה אחת וכרתו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה. ולכאורה צריך ביאור מרוע החזיקו יוצאי מצרים דוקא במצוה זו של גמילות חסדים זה עם זה להיות באחרות ובאגורה אחת. ונקדים הפסוק בפרשת בא, רבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וגו' כלי כסף וכלי זהב, ופירש"י בשם הגמ' במס' ברכות, אין נא אלא לשון בבקשה, בקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צריק אברהם ועברום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. וכבר תמהו בזה המפרשים, הרי אברהם אבינו נתנסה בעשר נסיונות ועמד בהם ולא הרהר כלל אחר הקב"ה, ואיך יתכן לומר דעל מניעת רכוש מצרים מישראל יהרהר ח"ו אחר הקב"ה. וגם הקשו המפרשים מדוע הוצרך משה לבקש אותם בלשון בקשה ולהזהירם על לקיחת כסף וזהב ממצרים, מאיזה טעם ירצו למנוע מזה.

אמנם יתבאר עפ"י דברי הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל בספרו מעשה ירי יוצר על הגש"פ (בפסקא הא לחמא) לפרש הפסוק הנ"ל וישאלו איש מאת רעהו, דלכאורה יל"ד על אומרו מאת רעהו, הרי נכרי אינו נקרא רעהו (כמבואר בגמ' ב"ק דף ל"ח). ומקדים שם דברי התנא במס' אבות (פרק ה' משנה י') האומר שלי שלך ושלך שלי עם הארץ, ולכאורה אינו מובן מה שקוראו עם הארץ, הלא שוטה הוא אם אומר כך, ולא עם הארץ. אך הכוונה היא, עפ"י אוז"ל (סוטה כ"א ע"א) עה"פ אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו, מאי בוז יבוזו לו, לא כשמעון אחי עזרי' ולא כר' יוחנן דבי נשיאה, אלא כהלל ושבנא, כי הלל עסק בתורה ושבנא עביד עיסקא, לסוף א"ל תא נערוב וניפלוג יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. והעולה משם כך הוא, דקודם שהת"ח עוסק בתורה ומצוות אז מהני שותפות, שהוא יתן לו חלק משא ומתן שלו והוא יתן לו חלק בתורתו, אבל אחר שכבר עסק בתורה ועשה מעש"ט אין לו תקנה להיות נקנה לו חלק מעוה"ב של הת"ח, והטעם דבמה שכבר זכה בו הת"ח כבר הוא שלו ואין בידו ליתן ממנו לאחר, רק אם משתתף עמו לפני הלימוד מהני השותפות, דאז מתחילה עושה על דעת שניהם, וא"כ תיקף הוי של חבירו ג"כ. וזהו כוונת התנא, שלי שלך ושלך שלי, פי' האומר לת"ח שהעוה"ז שלי יהא שלך, ועי"ז התורה והמצוות שעסקת בהן מכבר, יהא חלק מהן שלי, אלו דברי עם הארץ, כי אינו יודע שאחר שכבר זכה בהן הת"ח שוב לא מהני השותפות.

מיהו זהו רק בחלק עוה"ב בלבר, בזה אמרינן דבכל מה שכבר זכה הת"ח א"א להשתתף עמו, אבל שפע העוה"ז יכול זכות הצדיק להשפיע ולהנן על

חבירו, באופן אם הוא משפיע מטובו להצריק על מנת שיהי' לו טוב בעוה"ז. ובזה מבאר היטב כונת הפסוק הנ"ל, דהנה בני ישראל במצרים להיותם עירום וערי' מן המצוות ומעש"ט לא היו ראויים שיזכו למצוא חן בעיני המצריים שישאלו אותם כלי כסף וכלי זהב, כי אם זכות משה שהי' לו חן הגין עליהם. אך מה ענין זכות משה רבינו להם, לכן הי' מן הצורך שישתתפו ויתאגדו כל ישראל ויהיו כאיש אחד בלב אחד, ואז יוכל זכות משה להגין עליהם, ולכך ציוה להם השי"ת שישאלו איש מאת רעהו, כלו' מישראל, כלי כסף וכלי זהב, ולא ימחו זה בזה, כי ע"ז יהיו כולם מחזיקים את עצמם כאיש אחד, ואז יזכו למצוא חן בעיני המצריים בזכות משה, וא"ש הא דכתיב וישאלו איש מאת רעה"ו, דקאי על ישראל, עכ"ר.

ועפ"ז יבוא על נכון מה ראיתא בתנא דבי אליהו, שיוצאי מצרים היתה בירם מצוה אחת שנתקבצו כולם באגודה אחת וכרתו ברית לעשות חסר זה עם זה, כי אגורתם והתחברותם באהבה ואחוה כאיש אחד היא שעמדה להם לישראל בצאתם ממצרים, דבלא זה היו רלים וריקנים ממצות ומעשים טובים, רק ע"י שהתחברו כולם כאחד וכרתו ברית לעשות חסר זה עם זה, הועיל להם זכות משה להגין עליהם.

וזה יש להעמיס בכוונת הפסוק סוף פ' בא, והגרת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ר' לי בצאתי ממצרים, ולכאורה תיבת זה אין לו חבנה, רסתם הכתוב ולא ביאר בעבור מה. ועפ"י הנ"ל י"ל דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, דהאחדות בין ישראל היא הסיבה שבשבילה זכו ישראל לגאולת מצרים, וזשה"כ בעבור ז"ה עשה ר' לי בצאתי ממצרים, תיבת ז"ה מורה על אחדות ואחוה, וכמו שאמר המלאך ליוסף, נסעו מזה, ופירש"י הסיעו עצמם מן האחוה.

ועפ"ז מתורץ שפיר קו' המפרשים שהקשו מה הי' הצורך של בקשה ואזהרה על הציווי של וישאלו איש מאת רעהו, שהרי להאמור הי' הציווי לשאול מאת רעהו ישראל, שיגמלו חסר איש לרעהו, והלא אחז"ל שהמצפה לשולחן אחרים עולם חשוך בערו, ולכן הוצרך משה לבקש בלשון בקשה שירצו ליהנות משלחן אחרים, ולזה אמר לו הקב"ה דבר נ"א באזני העם וישאלו.

ובדבר האמור יתיישב גם מה שהקשו, איך יתכן שאברהם אבינו יהרהר ח"ו אחר הבטחת הקב"ה, ובפרט על מניעת רכוש מצרים. אמנם י"ל, דמה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, הכוונה שבעת יציאת מצרים ירכשו כולם מרת החסר, לגמול חסר זע"ז, דגרולה זו היא מרת החסר, כמאה"כ לך ד' הגדולה והגבורה וגו', וזהו, ואחרי כן יצאו ברכוש גדו"ל, רהיינו במרת החסר. וז"ש הקב"ה למשה, אמור לישראל, בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו צריק אברהם ועברום וענו אותם קיים בהם, ואח"כ יצא ברכוש גדו"ל לא קיים בהם, דמאחר דמרת אברהם אבינו היתה עמוד גמילות חסדים, לכן רצה להוריש מרה זו לבניו ולזרעו אחריו, כמאה"כ כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צרקה וגו', ומש"ה צוה הקב"ה לבקשם ולהזהירם וישאלו איש מאת רעהו וגו'.

דרשה לשבת הגדול

מהגאון מוה"ר אברהם אביש זצ"ל אבד"ק פראנקפורט דמיין[1]

בש"ע א"ח סי' ת"ל, שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו, וכתוב בהג"ה, ומתחילין לומר עבדים היינו עד לכפר על כל עונתינו. הקשו האחרונים, למה לא יחסו הנס לעשרה בחודש ואפילו חל בחול, ולקרוא אותו יום הגדול, ומתרצים כל אחד לפי שכלו הצח, ואדוני אחי הגאון המנוח מוהר"ר מרדכי[2]) תירץ באופן אחר, שמעתי ממנו פא"פ, דאי' פירוש על ישמח משה במתנת חלקו, באשר שמשה רבינו ביקש לפני פרעה שיתן יום אחד מנוחה לישראל שינוחו ביום אחר, כי אי אפשר לעבדים שישתעבדו בהם כל יום ויום, והסכים לו פרעה, ואמר לו שיבחר יום אחד שירצה, ובחר לו יום, ולאחר שנצטוה על השבת נתברר שאותו יום שבחר משה הי' ביום השבת, ושמח משה. וזהו הפירוש, ישמח משה במתנת חלקו. ועפ"ז אמר, לכן לא יחסו הנס לעשרה לחודש אפילו בחול, באשר שהעולם לא יבינו הנס שנעשה בי' לחודש עם הפסח, דק שיאמרו אפשר שפסק השעבוד מהם בעשרה לחודש ולזה קורים אותו יום גדול, לכן קבעו בשבת הגדול, ובזה יבינו שהוא נס אחר, באשר דידוע שבשבת בלא"ה לא שעבדו בהם, וא"כ למה קורין אותו שבת הגדול, אלא שנס אחר נעשה בשבת הגדול, שבאותו זמן הי' בעשרה לחודש שבת ואותו יום לקחו כל אחד מישראל שה אחד וקשרו בערב שבת לכרעי המטה, והם ראו וקהתו שיניהם שקשרו את אלהיהם בכרעי המטה. ואמר לזה כיוון הגהת רמ"א לתרץ את קושית אחרונים הנ"ל, ואמר ומתחילין לומר עבדים היינו, א"כ חיו סוברים אפשר שפסקה השעבוד ביום יו"ד לחודש, ולכן לא קבעו רק שבת הגדול, שלא יאמרו הנס שפסק העבדות באותו יום, אכן בשבת בלא"ה לא עבדו, ויבינו הנס העיקר, ודפח"ח.

---

1) הגאון מוה"ר אברהם אביש הנורע ומפורסם בשם ר' אביש'ל פראנקפורטער או ר' אברהם ליסא, הוא בנו של הג"ר צבי הירש אבד"ק מעזריטש. הי' תלמיד של הגאון בעל בית שמואל על שו"ע אבן העזר. שימש ברבנות בק"ק, קארוב, יאנאווא, לוקאווע, ריטשוואל, מעזריטש, ליסא, ובסוף ימיו בק"ק פראנקפורט־דמיין. בסערה שנתהווה אודות הנט מקליווא עמר הגאון ר' אביש מפראנקפורט עם בית דינו נגד כל חכמי רורו. מלבר גדלותו בתורה הי' מפורסם כצדיק נשגב וקדוש עליון. — נדפס ממנו ס' ברכת אברהם על מס' הש"ס, קנה אברהם עה"ת, מחזה אברהם על הגדש"פ, ועמק המלך (הגהות על הרמב"ם). הנ"ר יוסף לעווינשטיין מסעראצק כותב במכתבו הנרפס בסוף ס' בית יהונתן שיש תחת ידו כמה וכמה אלפים קונטריסים בכת"י מהגאון הנ"ל. נפטר בפפד"מ ממחרת יוה"כ שנת תקכ"ט לפ"ק, ושם מנ"כ.

ר"ז העתקנו מעצם כתי"ק, וכנראה שהוא קטע מרשתו לשבת הגדול. אפריון נמטיי' לידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבר איש חי ורב פעלים מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען ששלח לנו דרשה זו להדפיסה בקובצנו. יעלהו השי"ת על במתי ההצלחות. פאקסימיליא מכתי"ק להלן בעמוד י'.

2) הוא הגאון מוה"ר מרדכי אבד"ק ליסא. נתקבל לאבד"ק ליסא תצ"ב בערך. נלב"ע ביום ה' י"ט לחודש סיון שנת תקי"ג לפ"ק ומנ"כ בליסא. בס' קשת יהונתן דדוש א' נדפס עליו הספד מר.

רש"ל הי' דורש בכל שבת הגדול שכל אחד יאכל מעט מקמחו קודם פסח כי שמא הי' שם חשש חימוץ ויתלה במה שאכל, והקשה המ"א הא קמח בקמח הוא לח בלח, ממ"נ אם יש ששים הכל מותר, ואם לאו מאי מהני, הא הדין הזה שתולין במה שאכל אינו אלא ביבש ביבש, ומסיק אעפ"כ יש לנהוג כן הואיל ויצא מפי אותו צדיק. ושמעתי כמדומה מאדוני אחי הגאון בשם אא"ז הגאון המנוח מוהר"ר אברהם זצללה"ה מה שתירץ הוא על קושית המ"א הנ"ל עפ"י מדרש, נלתה יהודה מעוני, חד אמר שאכלו חמץ בפסח, וחד אמר שלא קיימו מתנות עניים, ולכאורה הוא פלוגתא דחוקה, ואמר אא"ז הנ"ל שזהו כוונת המדרש הנ"ל ע"פ דרש של רש"ל הנ"ל, דבאמת גם החק יעקב תירץ שיש הרבה פוסקים סוברים שקמח בקמח הוה יבש ביבש, ומה שנוכל לעשות יש לעשות שהוא פעולה לאותן פוסקים שסוברים דהוה יבש ביבש. אכן אא"ז אמר באשר שאיתא בשם מ"מ, וטוב ליתן אותן לעניים דהיינו אותן קמח שנוטל ממנו קודם פסח, וכתב גם בס' שני לוחות הברית שיש להתפלל בשעה שנוטל מן הקמח, באם שיש חשש חימוץ שיבוא לאותו קמח שנוטל ממנו, וכתיב קדוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, וזה האיש שעושה כן כוונתו לשם שמים להנצל מן איסור חמץ וגם נותן לעניים ומקויים בצדק אחזה פניך, ואפשר גם אם הי' שם הרבה חמץ נעשה נס ונתקבץ כל החמץ שיש שם לאותו מעט, כמו שמצינו בשלשה מקומות המועט מחזיק את המרובה, וא"כ מתורץ גם קושית המ"א, כי אפילו הי' שם הרבה שאינו בטל בששים מ"מ באותו שעה שנוטל הקמח מזמין לו חקב"ה שיבוא כל החמץ באותו קמח שנוטל. אכן לפ"ז צריך להזהיר העני שיאכל אותו הקמח קודם פסח. ואמר זהו כוונת המדרש, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, חד אמר שאכלו חמץ בפסח, וקשה, ח"ו שאכלו ישראל חמץ, ואמר שלא קיימו מתנת עניים, ר"ל שלא לקחו ממנו ליתן לעניים ואלמלא עשו כן היו נצולין מחשש חימוץ ודו"ק.

ואפשר לתרץ ע"פ כתבי האר"י שכתב, הנזהר ממשהו חמץ בפסח בטוח שלא יחטא כל השנה, וא"כ באמת שגלתה יהודה מחמת העבירות שלהם, ואמר המדרש אלו היו נזהרים ממשהו ואז לא היו חוטאים, ואמר שאכלו חמץ, ד"ל שלא נזהרו ממשהו, ואלו היו נזהרים ממשהו לא היו חוטאים כלל. ולדעתי יתורץ ע"פ דאיתא במסכת (תענית ח' ע"ב) בשביל ג' דברים הגשמים נעצרים, וא' מהן בשביל פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים שנאמר נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר. ואי' בש"ע א"ח סי' ס"ז דנן שנתייבש לגמרי וא"צ ליניקה כלל כמאן דמונח בכריא דמיא ואם ירדו עליו גשמים נתחמצו, ואי' במסכת ראש השנה עתים לטובה ועתים לרעה הא כיצד היו ישראל צדיקים בראש השנה ופסקו להם גשמים הרבה ונעשו ח"ו חוטאים, לפחות אי אפשר, אלא מורידן שלא בזמנן על מקום שאין צריכין להם וכו', נמצא אם הגשמים יורדין בזמן שא"צ להם דהיינו לאחד שנתייבשו, אז מקבלים חימוץ, ולזה כוונו, חד אמר גלתה יהודה מעוני שאכלו חמץ, והא כיצד, לא נחשדו ישראל על כך, ומתרץ מ"ד השני שלא קיימו מתנות עניים, ועל ידי זה ירדו הגשמים שלא בזמנן, ע"י זה אכלו חמץ,

בלי כוונת לאכול חמץ, אלא שלא נזהרו ברין זה. בפרט בזמן זה שהיו גשמים הרבה, יזהר כל אחר לקיים ברשות רש"ל ולהתפלל בשעת נטילת הקמח קורם פסח שכל החמץ יתקבץ לתוך אותו מעט שנוטל, ויזהיר לעני שיאכל קורם פסח.

גם עלה במוסכם אצל בר"צ בשעת בריקה שברקו את החטים דהאירנא, שלא לאפות מצות עבים שקורין ריק"י מצות מחשש חימוץ, בכן בווראי יצייתו אי"ה, אכן מי שלא יצייית, את נפשינו הצלנו.

הובא במ"א בשם מ"מ, אין ליקח כלי לשאיבת מים למצות אותו כלי שהי' בו רבש או מי פירות, שמי פירות עם מים ממהרין להחמיץ. גם שלא ללוש יותר משיעור עשרון, ובעיני המון הוא ג' קווארט, אכן במרינת פולין קטן הוא חצי טאפ של שכר הוא שיעור חלה, ואי משום שרוצים להחמיר בשביל ברכה על חלה, יותר טוב לקרב העיסות או להפריש אחר אפיי' ע"י צירוף סל.

גם שלא יקרבו ללוש אצל התנור כשהוסק, וכשרוצים להכשיר התנור ע"י היסק צריך שיהא נצוצית נתזין, וגם שילכו הגחלים ע"פ כולו, כבולעו כך פולטו.

וכשמסיקים התנור מחמת קרירות, יזהרו לפתוח החלונות והרלתים קורם לישה ואפיי' להוציא החמימות מן הבית, ובספק הלכו גחלים ע"פ כולה, המ"א מחמיר. וגם איתא בספר זכרונות, אין להתחיל לערוך ולרדד המצות ער שינרפו התנור. וגם אין נזהרים כשאין יכולים להכנים המצות לתוך התנור, אזי נותנין לתינוק לשמור עם שטופ"ל האל"ץ, ובאמת התינוק הוא שומר כשהולכים הנשים ברחובות של נכרים ובביתם, אכן למצות לא מהני שומר, ויש לחוש לחמץ נמור, באשר אם כבר נתחמם בעיסה ע"י עסק שהתעסקו בהעיסה, אזי אם ינחוהו בלא עסק יחמיץ מיד, כן מבואר בש"ע, ולכן כתב רמ"א, וירא שלא יבוא לידי חמץ מותר לשברה ולחזור ולעשותו כדי שהעיסוק יבטל החימוץ, וטוב שלא לבוא לידי כך. ויזהר להעמיר א' על גבי העוסקים לגרד כל הכלים בשעת עשייתן. וגם יזהירו מאוד הזעצרין שלא ליקח מהתנור קודם שיקרמו פני' היטיב, כי אם לקחו קודם אזי המצה חמוצה, ואם יחזירו לתנור גם המרדה נתחמצה.

אם העיסה רכה לא יוסיף בה קמח, אלא עושה עיסה מניבול קשה ויערבנה עם הרכה, והניבול קשה יעשה ארם אחר רווקא. וירחיק המצות מהקמח, לכן המודד הקמח לא יקרב אל העיסות ער שינקה מלבושיו וידיח ידיו תחילה.

יש להזהיר להנעיל הכלים קורם שעה ה', דהיינו תחילת שעה חמישית סוף שעה ד', בס' חק יעקב הסכמת האחרונים מלתא בטעמא כיון דמשעה ד' נאסר עכ"פ מדרבנן תו לא מיקרי נ"ט בר נ"ט דהתירא.

להרתיח הקדירות, דהיינו להרתיח בהם מים קודם י"ט משום תיקון מנא, וזה שייך לכל י"ט.

למכור החמץ יום קורם ארבעה עשר, וגם ע"י שטר, והשטר יכתוב הלמרן, כי יש כמה דינין השייכין למכירה, ואין כל א' בקי ברינים אלו, לכן יכתוב למרן השטר. גם אודות מכירת יי"ש, שלא לחתום השפונר, וכן הובא באחרונים, ואם ירא מן הערל, יקח פרוב וישרוף הפרוב לראות כמה חלק מים שבו, וזה יעשה לפני הקונה.

ואורות שאיבת מים, נכון ליזהר לרעת רש"י כשנשאב לילה אחר קודם שאופין במחרתו, שלא להתחיל ללוש בהן עד שיעברו עליהם י"ב שעות מתחילת השאיבה עד הלישה, וביותר צריך ליזהר בשנה זה ששנת מעוברת והלילה קצר והיום מתחיל להאיר קודם זייג"ר ד', להמתין עד י"ב שעות, ומחמת דחיקת הבעלי בתים שרוצים לאפות והתנורים המה מועטים, יש תקנה לשאוב בין השמשות ואז מותר לאפות ביום השני (ע"כ מצאנו).

גליון ספר שאגת ארי'[1]

מהגאון בעל ברוך טעם זצ"ל

(המשך מקובץ שלפני זה)

סי' ע' בסוף ד"ה מ"מ נראה לי. הרמב"ם בפי' המשניות פי' טמא שאכל חלב כו' הוא שיהא האוכל נטמא קודם שיביא ב' שערות בשנים המסוימים כשיגיע לפירקו וחל עליו איסור חלב ואיסור קרשים בטומאה בשעה אחת הרי אלו ב' איסורים באין כאחת, ע"כ. וכו' וכו', וכדומה שרחקו להרמב"ם לפרש כן משום דלא משכחת לה לאיסור בת אחת בענין אחר.

נ.ב. בחי' הרשב"א והרמב"ן ליכמות דף ל"ג איתא שראה כן במקצת ספרים, וכפי' המשניות להרמב"ם כמשנה מכואר מדבריו שחי' כן בגמ' שלפניו.

סי ע"א בד"ה ואני. בהקטרה אין בו איסור אלא משום הבערה לחוד כדאמר בפ"ג דיבמות.

נ.ב. בירושלמי פ"כ דשבת יש מ"ד דכהקטרת אימורין יש ג"כ משום מכשל, ומסוגיא דכבלי ביכמות ליכא ראי' מכרעת, די"ל דכזר ששימש שעבודתו פסולה ליכא לחייב משום מכשל, דמקלקל הוא, משא"כ לענין מלאכת הבערה דאיכא למ"ד מקלקל בהבערה חייב[2]. גם פלפולו מסוגיא דיומא דף נ"ג יש לדחות, דשם הוה מקלקל בהבערה[3], גם משכחת שאחר ששם הקטורת על הגחלת חיסר א' מהסממנים, ככה"ג יש לחייבו משום חסרון, ומשום כיאה רקנית, כיון דלא עשה ההקטרה כדת שוב ביאתו שלא לצורך, משא"כ לענין חיוב משום הבערה, כמובן.

סי' ע"ב בד"ה אחר. נשאר לנו לברר דבר א', והוא אם אנו מצווין על לאו דמחמר ועל שביתת עבד ובהמה ביה"כ כבשבת או לא.

נ.ב. גבי אין רוכבין ע"ג בהמה, הביאו הרי"ף והרא"ש הטעם שבירושלמי שאסור משום שביתת בהמתו, וכגמ' שם דאיכא טעם אחר, ליכא ראי' להיפוך,

---

1) ראה בכר"ש בקונטרס שלפנ"ז בעמוד י"ב מתחת לקו אות א' וב'. — האותיות המורגשות, הן הנהותיו של הברוך טעם.

2) בחירושי הרשב"א שם ביכמות (ל"ג ע"ב) ד"ה אי, כתב וז"ל, והקטרת אימורין הבערה היא ולא בישול, עכ"ל. ועיין במגיר משנה על הרמב"ם פי"ב מהל' שבת הלכה א' שכ' שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור ושורף אין ראוי לומר המבשל אלא מבעיר עכ"ל. ובצפנת פענח על הרמב"ם בהל' שבת שם, ציין לדברי הירושלמי בשבת הנ"ל ודברי הגמ' ביכמות הנ"ל ועיי"ש מש"כ בזה.

3) עיין בשו"ת תורת חסד (להגאון מהרש"ז מלובלין) חאו"ח סי' נ' אות ד' שכתב ג"כ לזה לדחות קושית השאג"א, וכתב דהך ברייתא דיומא היא שנוי' בספרא, וסתם ספרא ר' יהודה, ור' יהודה לטעמי' רס"ל מקלקל בהבערה פטור יעויי"ש. וכן תירץ הג"ר אברהם טיקטין אבר"ק ברעסלויא בספרו דבר בעתו עמ"ס יומא (אות ס"א).

דטעם הגמ' שייך אף בבהמת אחר, או דהגמ' סובר דברכיבה שאינה בכלל המלאכות, דהחי נושא את עצמו, ליכא משום שבות, ויעוין מ"ש ב"י באו"ח סי' ש"ה. ובמרדכי ספ"ק דעירובין כ' דלטעם הירושלמי צ"ל כיון דהבהמה מושכרת אצלו שייך איסור שביתה אף שהבהמה של עכו"ם. ויעוין במג"א סי' רמ"ו סקי"ב ובב"י סי' תצ"ו.

סי' ע"ג בסופו. ולענין הלכה נ"ל שאיסור שביתת עבר ובהמה אינו נוהג ביה"כ למאן דאית לי' דאינו נוהג בי"ט משום רקיל משבת, ה"נ יה"כ נמי הא קיל משבת בעונש, וכיון דלא ריבה בי' רחמנא שביתת עבר ובהמה אין נוהג בו וכו' אבל איסור מחמר הוי בכלל אזהרת איסור מלאכה הנאמר ביה"כ, שהרי מלאכה זו הארם בעצמו גורם לה שתעשה ע"י בהמה, וה"ל בהמה זו כגרזן ביר החוצב שחייב עלי', וה"ה מחמר.

נ.ב. סברא זו כ' הרמב"ן בס' המצות שורש י"ד, דחורש בבהמתו חייבין משום דמלאכת עצמו הוא, ובהמה עמו ככלי ביד האומן כגון הגרזן ביד האומן, אבל במחמר והוא אינו עושה מלאכה בגופו, לא שייך סברא זו, וכפי' כ' הרמב"ן שם דביו"ט ושביעית לא בא הלאו הזה.

סי' ע"ד בד"ה ועתה בסופו. ורע שהש"ך סי' קנ"ה העתיק רברי ראבי"ה הללו בסתם להלכה ולא שת לבו אל רברי שאר פוסקים שהבאתי רהאי פטור רבשלא כררך אכילתן והנאתן, הוי פטור אבל אסור.

נ.ב. יעויי"ש בש"ך סקי"ג שמבואר מדבריו שתפס להלכה לענין שלא כדרך הנאתן כהרא"ש שאוסר, ושלא כדרך אכילתן כהראבי"ה, אבל באמת הראבי"ה מתיר בפי' גם בשלא כדרך הנאתן, וצ"ע.

סי' ע"ו בא"ד. הרי איסור יוה"כ הוי איסור מוסיף אחפצא, רנבילה שלא כררך אכילתן שריא משום ראכילה כתיבה בה ואם אכלה חי פטור, ומשום יוה"כ חייב.

נ.ב. עד"ז י"ל דהוה מוסיף אחפצא לגבי חולה שיש בו סכנה שאמדוהו לאכול כ' זיתים רק שא"צ לאכול הכל תוך שיעור כא"פ, ויצא מהסכנה אם יאכל כזית א' כב"א, ואחר כרי אכילת פרס, כזית אחר בב"א, שמצד איסור נבילה ליכא נ"מ אם אוכל ב' זיתים באכילה א' או כב' אכילות, ומצד איסור יוה"כ אינו רשאי לאכול בבת א' שיעור כותבת, ואם עבר ואכל בב"א חייב משום יוה"כ, כן נשמע מדברי הרא"ש פ' יוה"כ דין י"ג בשם בה"ג, ומתיא לי' מגמ' כריתות דף י"ג, ולפי הגי' שהי' שם לפניהם שאינה בגי' שלפנינו.

אמנם ברמב"ם הלכות שביתת עשור לא הזכיר כלל חולה שיש בו סכנה שאם די לו באכילה פחות פחות מכשיעור שיהי' אסור לו לאכול בלי הפסק, ואפשר דעתו כיון דאכילת פחות פחות מכשיעור מותר לחולה, אף אם משלים לו כשיעור בכא"פ לא מצרפין, דהא תחלת אכילה מקצת השיעור הי' היתר גמור, הוי כמו שאוכל פחות מכשיעור קודם שהביא ב' שערות, ומיד הביא ב' שערות והשלים לכשיעור, דוודאי פטור.

מ"ש לעיל (בסי' ע"ה) בשיטת הרא"ש, לכאו' הייתי יכול לומר בפשיטות יותר דלר"ש לפי המסקנא במס' מכות דף י"ז סובר בכ"מ כ"ש למכות אין לשיטתו בשום איסור שם אכילה פחות מכשיעור, משא"כ ביוה"כ גם לר"ש השיעור בכותבת דתליא ביתיבא דעתי'[4], אמנם לפי דברי הריטב"א שם בשם הר"מ טעמא דר"ש דכ"ש למכות הוא כיון דאכלה במזיד אחשבה לחומר איסורו, משא"כ בקרבן שבא על אכילת שוגג בעי דוקא כזית לחשיבות, וי"ל דחולה שמותר לאכול משום סכנה לא שייך לומר חשיבות אכילה כ"א ככזית שהוא בעצמותו אכילה חשובה, משא"כ בכ"ש דאין עלי' שם חשיבות רק מחמת איסור כנ"ל, וזה לא שייך האיך שמותר לאכול מחמת חליו, וקו"ח הוא מאכילת איסור בשוגג דלא שייך חשיבות אכילה בכ"ש, וא"כ גם לר"ש שורת הדין להאכיל לחולה מדברים האסורים פחות מכשיעור. יעוין במג"א סי' ס"ד ס"ק כ"א שכ' בשם הגה"מ דלגבי חולה מיקרי התירא עביד ע"כ צריך לברך אף על אכילת איסורין, מדברים אלו יש חילוק גדול למה שכתבתי לעיל.

שם, בא"ד. דמעילה, בין למ"ד הזיד במעילה בלאו, בין למ"ד במיתה, ילפינן לה מנז"ש חטא חטא מתרומה כדפירש"י בפ' כ"ש (דף ל"ב), וכיון דלא כתיב אכילה בגופי' לוקין עליו אף שלא כדרך אכילתו וכו'.

נ.ב. למ"ד הזיד במעילה בלאו, שוה לענין דין מעילה, בין באוכל הקדש ונהנה כו, או נהנה בלא אכילה, דעיקר איסור ואזהרת המעילה הוא לענין ההנאה מהקדש שו"פ, ועל אכילת כזית מההקדש שאין בו שו"פ איכא לאו אחר, יעוין במ"ש במ"ל ריש הל' מעילה, וממילא לא שייך ללמוד כלל מדלא כתיב אכילה בגופא.

נ.ב. צ"ע דהא ספרא זו אמורה בשיטת אביי דף כ"ה, אבל רבא חולק ע"ז ומתרץ שאני היכל כו', שפירושו דהוה שלא כה"נ, ויעוי"ש במהרש"א, וקו' הגמ' בשבועות הוא ארבא, ולדידי' ליכא איסור מעילה רק כדה"נ.

סי' ע"ז בד"ה תשובה. אבל לפירש"י דטעמא דמהני ביטול משום דכתיב תשביתו נפקא לי'.

נ.ב. המעיין בדברי הר"ן יראה שכ' ספרתו לפירש"י, וכוונתו, במילת תשביתו גלי קרא שמועיל ביטול בלב, וכיון שמדמה הגמ' לדין סופי תאנים דשם מצד הפקר אתינן עלה, נשמע לנו שדעת חכז"ל הוא שביטול בלב הוא מדין הפקר, והיות כי לא מצינו הפקר כזה, המציא הר"ן להסביר בטעמו לשבח, כיון דכלא"ה החמץ אינו ברשותו של אדם, לכך מפקיר בביטול בלב. ולפי"ז יש לדחות הרכה מדברי המחבר הזה אשר העמיד על היסוד שדברי הר"ן אינם אלא לפי התוס', כי באמת לא כן הוא, דהא הר"ן בעצמו תפס לחזק פירש"י[5].

---

4) עיין בספרו ברוך טעם שער הכולל בתחלתו בר"ה והשתא דאתינא, יעויי"ש.

5) עיין בהנהות ברוך טעם שנדפס מחדש על הצל"ח מס' פסחים בדף ד' ע"ב. ועיין עוד בשו"ת דברי חיים ח"א או"ח סי' י' בסוד"ה הנה.

שם, בא"ד. ואיכא למידק מה השיבו חכמים לר"י לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל הרי מה"ת באחת משני אלה סגי, או בביטול, או בביעור היכא שלא ביטלו, ועל ביעור זה היכא שלא ביטלו, נחלקו ר"י וחכמים במה מבערו, דר"י סבר אין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים סברי במפרר וזורה לרוח או מטיל לים נמי סגי לי' וכדתנן ר"פ כל שעה, ומ"מ כ"ע מודו רבביטול לחוד סגי מה"ת ואחר שביטלו א"צ לבערו, א"כ אין ברירו של ר"י תחילתו להחמיר וסופו להקל, ראם לא מצא עצים אכתי לא יהא יושב ובטל אלא מחוייב לבטלו וכו'.

נ.ב. יעוין מ"ש בסי' פ"ז (ס"ה ע"א).

נ.ב. צ"ע דהאיך אפשר לומר לר"י דבביטול מקיים מ"ע דהשבתה, א"כ למה לא מועיל אליבי' הטלה לים, הא אין ביטול גדול מזה.

שם, בא"ד. ועוד יש להביא ראי' קצת לזה מהא דר"י גופי' רילף דאין ביעור חמץ אלא שריפה ק"ו מנותר, והרי לפירש"י אין חמץ טעון שריפה לר"י אלא קורם זמן איסורו, והשתא איכא למיפרך על האי ק"ו, מה לנותר שכן אין לו תקנה אלא שריפה דוקא תאמר בחמץ שיש לו תקנה ע"י ביטול והפקר, א"ו ש"מ ראיכא חמץ שאין לו תקנה ע"י ביטול והפקר, ומאי נינהו, של אחרים שקיבל עליו הנפקר אחריות וכו'.

נ.ב. צ"ע דהא לכאו' נראה שאף בקיבל אחריות, אם (המפקיד) [הנפקד] משליך לאיבוד את החמץ בהפקר לכל ע"ד לשלם (להנפקד) [להמפקיד] דמי החמץ שוב אינו עובר עליו, וכשם שהורשה להנפקר בקיבל אחריות לבער את החמץ בשריפה, כך יכול להשליך במקום הפקר והוא ישלם מביתו, דהא אם לא יעשה כן יהי' עליו חיוב לשרוף החמץ, ומאי נ"מ להמפקיד אם יהי' נאבד חמצו ע"י הנפקד דרך ביעור בשריפה או בהפקר בהשלכה עפ"י חוצות, ואף דמשורת הדין ביד המפקיד להוציא חמצו מיד הזוכה בחמצו, כי אין בהפקירו של הנפקד ביטול זכות המפקיד, מ"מ נראה דהנפקר מציל א"ע במה שמשליכו שלא יהי' עובר עוד בבל יראה, כי השליכו, ורמיא עלי' מיד חיוב תשלומין דמיו, ואין עוד עיניו ולבו על אותו חמץ לשום דבר. (ועוד איך אפשר לומר דלר"י מהני ביטול בחמץ שלו, א"כ אמאי לא מהני פירור וזורה לרוח או השלכה לים כיון שמאבדו בידים אין לך ביטול כלב יותר מזה[6]).

שם בד"ה ובאמת, בא"ד. הנה יש להביא ראי' לדברי מהא רתנן בפ' תמיד נשחט (רף ס"ג) השוחט את הפסח על החמץ עובר בל"ת, ובגמ' אר"ל לעולא אינו חייב עד שיהא עמו בעזרה וריי"א אע"פ שאין עמו בעזרה, ורצה הגמ' לומר דבהתראת ספק קמיפלגי וכו', והשתא יש להקשות וכו', וכיון דהכי הוא דאם ביטלו אינו עובר על לא תשחט על חמץ, היכי מצי למימר רלוקין על לאו זה הא הוי לה התראת ספק, דהא מצי למימר כבר בטלתי לחמץ זה קורם זמן איסורו.

---

6) כל המוסגר כתב כבר בקטע שלפני זה.

נ.ב. יש ליישב עפ"י מ"ש הפ"י בגיטין דף י"ז ע"א ד"ה ר"י אומר, ותורף דבריו דא"א שזינתה אף שטוענת שהיתה גרושה, לה משפט מות ביון דקיבלה התראה, וכדכריו נשמע מדברי רמכ"ם פ"כ מהל' שבועות דין י"כ דכנשכע שלא לאכול אף שיכול לומר שלא הי' כלכו אלא שלא אצא היום, מ"מ אם התרו בו שלא יאכל ואכל בקבלת התראה אין שומעין לו אח"כ אם טוען למיפטר נפשי', והא דחששו גבי גט לשמא יחפה, הטעם דאף שקיבלה התראה מצית למימר אחוכי אחכית בכי, כי סמכתי, אגיטי שבידי סמכתי, ולפי"ז י"ל דאם אין החמץ בעזרה יכול לומר ששכח והי' מוחלט בדעתו שאין לו חמץ ויכורר שחף הוא מפשע, א"כ לא חשש לקבל התראה, משא"כ היכא שטוען שביטל כלב כיון שאין מציאות לברר לא הי' לו לקבל התראה.

שם בא"ד. והא דקאמר ר"א סבר טובת הנאה ממון, היינו לענין לעבור בבל יראה ובל ימצא דווקא נחשב כממון, וטעמא דר"א דס"ל דטובת הנאה ממון חשיב לענין בל יראה, אע"נ דלכל מילי לאו כממון דמי, הוא משום דמצינו שהחמירה התורה לענין בל יראה בקיבל עליו אחריות, אע"ג דדבר הגורם לממון כה"ג לאו כממון דמי לכ"ע בכל דוכתא ☜ משום דהא איתי' בעיני' והדרא למרי', אפ"ה חידש לן קרא לענין בל יראה דכממון דמי.

נ.ב. מה שהחליט דאף למסקנא לא אמרינן בכה"ג דבר הגורם לממון כממון דמי רק חמץ, אינו מוכרח, ויעוין בפ"י שם בפסחים דף ה', ומסוגיא דסנהדרין דף קי"ב ע"ב דמוכי ר"ל קדשי מזבח ימותו בר"ש שסובר קדשים שחייב באחריותן כדידי' דמי מוכח דאף באיתא בעיני' אמרינן הגורם לממון כממון דמי, וקיימתי זה כימי חורפי מספרא דנפשאי, ואח"ז יצא לאור ספר קצה"ח, ומצאתי שהרגיש בזה בסי' שפ"ו סק"ז, ואני הוספתי עוד להקשות מדברי ר"ש שסובר בכ"מ דף נ"ו ע"ב דקדשים שיש להם אחריות יש להם אונאה, מוכח דאף במקום שאין הפסד לבעלים מ"מ כיון שיש צד אחריות על הבעלים הוה כשלו לכל דבר וקרי' בי' גם לא תונו איש את אחיו, אף שאין לבעלים שום היזק בפחת דמי המקח שהי' מחמת האונאה דהא יכול לפטור א"ע בדמים מועטים שיקנה בהם בהמה כחושה, וגדולה מזו מבואר בסמ' ב"ק דף ע"ח ע"ב באומר הרי עלי עולה והפריש ובא אחר וגנבה פטור הגנב נפשי' בדמי בבש לרבנן ובעולת העוף לר"א[7]).

שם בא"ד. ואתי שפיר נמי הא דס"ל לר"א דלא תקרא לה שם ער שתאפה, דאם תקרא לה שם קורם אפוי' עובר עליו, ואין לו תקנה ע"י ביטול מלעבור עליו בבל יראה דכיון דטובת הנאה אינה ממון בכל מקום ☜ א"כ אין ביטול והפקר מועיל לו כלל, דעל מה יחול הביטול וההפקר כיון דלאו ברשותי' הוא וכו'.

נ.ב. צ"ע בסמ' ב"מ דף י"א ע"ב ברש"י ד"ה אינה ממון.

---

7) עיין בזה בגליונות ברוך טעם שנדפס על הקצוה"ח סי' שפ"ו סק"ז.

שם ד"ה ודע. ויש לי לתמוה דהא בפ"ק דב"מ (דף י"א) אמר דאין חצירו של אדם קונה לו אא"כ עומר בצידו, ופריך מהא דתנן מעשה בר"ג וזקנים וכו' ור"פ משני התם דעת אחרת מקנה אותן שאני, והרי למאי דקי"ל והוא שעומר בצד שדהו דוקא הוא דקונה לו, צ"ל דר"ג מטלטלין אגב קרקע הקנה להן, ובע"כ טובת הנאה ממון, דאי אינה ממון, א"א להקנות במטלטלין אגב קרקע, ועי' גם למאי דמשני ר"פ דעת אחרת מקנה אותן שאני, ע"כ טובת הנאה ממון ס"ל וכו'.

נ.ב. אשתמיטתי' דברי המרדכי בב"מ דין רמ"א.

שם בא"ד. וא"ת כיון דלמ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי עי' כל חמץ בפסח דידי' הוא ובדשותי' קאי ומצי מבטל לי', א"כ מאי פריך התם ולבתר איסורא לא מצי מבטל לי' והא תניא הי' יושב בבהמ"מ בי"ט ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו, והא י"ט בתר איסורא הוא, ומאי קושיא דילמא ס"ל כר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח מותר וה"ל כל חמץ בפסח גורם לממון, ום"ל בהא נמי כר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי הילכך חמץ בפסח ברשותי' קאי עי' ומצי מבטל לי'.

נ.ב. צריך עיון דהא אסור להשהותו דצריך לבערו, ומאי גורם לממון איכא[8]), ולא מצינו בגמ' גורם לממון לענין זה רק בחמץ של הקדש שאינו בביעור, משא"כ בזה דאי לא מהני ביטול מחויב לבערו ואינו גורם לממון, ממילא שורת הדין שלא יועיל הביטול, דאין הביטול מועיל אלא קודם זמן איסורו דאז עדיין דידי' הוא ושפיר מבטל את שלו, משא"כ כשהביטול הוא בזמן שכבר נפקע מרשותו מחמת חיוב הביעור.

נ.ב. יש לחזק דבריו במ"ש באס"ז לב"ק דף ע"א ע"ב ד"ה בשם הרבינו מאיר דלגבי שומר שנגנב ממנו שור שנגמר דינו שמחייב ר"מ את הגנב דו"ה כשטבח ומכר, ז"א רק משום שסובר כר"ש דהגל"מ כמ"ד והוה כאלו השור בעצמו הוא של השומר, אבל אי הוה גורם לממון לאו כממון אף דר"מ [דאין] דינא דגרמי, מחמת זה לא הוי נחשב שהשור הוא של השומר, ולא הי' הגנב מתחייב כי אם בתשלומי קרן ולא דו"ה.

סי' ע"ח ד"ה תשובה בא"ד. ולכאורה מוכרח לומר כן ברעתו ז"ל דלאוי בל ידאה ובל ימצא ה"ל ניתק לעשה, דאל"כ אמאי כתב בקנה או חמצו לוקה סתמא, דמשמע לוקה ארבעים כסתם מלקות שהוא מ', עי' הול"ל לוקה שמונים, חדא אבל יראה, וחדא אבל ימצא, כיון דתדי לאוי נינהו, אע"כ ס"ל דה"ל ניתק לעשה אלא דלא אתא חד עשה ועוקר תדי לאוי, וחייב על לאו א'.

נ.ב. לפי דעת הרמב"ם בסי' המצות בשורש תשיעי, יש איסורים שנתרבה בהם כפילות אזהרות ולאווין, ומלקי לא לקי העובר אלא ארבעים, דלא נכפלו אלא

---

8) זה לא כביר נדפס ספר זכר שלמה, ובתוכו גליונות ברוך טעם על ס' מקור חיים, עיי"ש בעמוד רי"ז ד"ה שם.

לחיזוק, וכדי שיגדע ג"כ שזה הענין עון גדול הוא מאוד אחר שבא בו אזהרה אחר אזהרה, כן תורף דברי הרמב"ם. וי"ל כיון דחמיר מלאו דנותר, ע"כ אף שניתק לעשה לוקין עלי', ואפשר שזה כוונת הרמב"ם בטעם הראשון דלכך לוקין בתמורה כיון שיש בה שני לאווין, כלומר שחמור מצד כפלות האזהרה, ולא מינתקי ע"י עשה, וכן נראה מתוס' ריש חולין שהקשו שיהי' בתמורה מלקות פ', והניח המהרש"א דבריהם בצ"ע דהא לאו א' מנותק, ולפמ"ש א"ש[9].

שם בד"ה ועג"ל. והרי בפ' תמיר נשחט (דף ס"ג) אר"ל לעולם אינו חייב עד שיהא עמו בעזרה, אבל אם אין עמו בעזרה אינו מוזהר על לא תשחט על חמץ משום דבעינן על בסמוך כראמר התם, א"כ ע"כ הני תרי מילי, דהשבתה, ודלא תשחט חמץ, אי אתה מוצא שיהא מוזהר עליו על חמץ אחר, ובמקום דאיתא להא, ליתא להא, דאם הוא ברשותו אינו מוזהר על השחיטה לר"ל דהא בעינן עד שיהא עמו בעזרה, ואם הוא עמו בעזרה אינו מוזהר על השבתה.

נ.ב. צ"ע דהא עכ"פ משכחת בפשיטא, כשהחמץ בעזרה בידו או בחיקו ובבגדו שעליו.

סי' ע"ט בסופו. ומ"מ אין מכאן ראי' רס"ל לסתמא דמתני' וגמ' דמשש שעות ולמעלה אסור מה"ת וכר"י, דאפשר לומר דמדרבנן הוא דאסור וכרעת בעל העיטור, וא"כ כיון דאסור מדרבנן לאו ברשותי' קאי ומהני לי' ביטול וכו'.

נ.ב. צ"ע דלפי הנראה מלשון הר"ן גלי קרא גבי חמץ במלת תשביתו שפירושו ביטול כתרגומו, או כדרש הספרי, לא יראה לך, בטל בלבך, ואחר דגלי קרא נחתינן לומר סברת הר"ן שאינו גזה"כ, אלא טעם יש בזה, דכיון שבלא"ה אין החמץ ברשותו של אדם לכך אמרה התורה שמועיל ביטול בלב, אבל למ"ד דחמץ לפני זמנו מותר בהנאה דא"א לומר לפי הנחת המחבר זה שמועיל ביטול בלב מדאורייתא קודם שש, וממילא א"א לפרש תשביתו דקרא על ביטול בלב, ומנ"ל להמציא מדעתינו דכיון שנאסר מדרבנן בהנאה מועיל ביטול בלב.

סי' פ' ד"ה מיהו, בא"ד. אמרינן בהריא ברפי"ג דזבחים (דף ק"ו) וכי מזהירין מן הדין, ואפי' למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין וכו'.

נ.ב. עיין תמורה דף ט' ע"א ובתוס' סנהדרין דף נ"ג ע"ב שמציין גם בתוס' דף ע"ז.

שם בא"ד. רכיון דאיכא עשה דאך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, ועשה זו על כל ימי הפסח קאי, הלכך מזהירין מן הדין, הואיל ואיכא עשה על שאור וכו'.

---

9) וכ"כ בחידושי הגר"י בכרך על המהרש"א הנדפס בסוף מס' חולין, ועיין עוד בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד י"ח שנתכוון לזה ג"כ הנרי"ש נאטנזאהן זצ"ל, שכ' דכל שיש ב' לאווין הלאו בעצמותו חמיר, יעוי"ש בסוד"ה תוס'.

נ.ב. יעוין בזבחים דף ק"י ע"ב וכי מזהירין מה"ד כו', מוכח מזה דאף היכא דאיכא עשה דקום ועשה אין מזהירין מה"ד, וצ"ל שספרת המ"מ אינו אלא היכא דאיכא לאו הבא מכלל עשה, שלא כדברי המחבר כאן דלא נחית לזה[10].

שם בא"ד. ומ"מ לדעת התוס' משמע לי דלא ס"ל כספרת הה"מ, ☜ דבפ' כל שעה (דף מ"א) תניא התם במים אין לי אלא מים שאר משקים מנין אמרת ק"ו מה מים שאין מפיגין טעמן אסור, שאר משקין שמפיגין טעמן לא כ"ש וכו' וכתבו התוס' וא"ת והיכי ילפינן שאר משקין מק"ו הא אין מזהירין מן הדין וכו' ואי הוי ס"ל כרעת הרמב"ם והה"מ דכל היכא דאיכא עשה מזהירין מן הדין א"כ מאי קשיא להו וכו' הא כיון דאיכא עשה דכי אם צלי אש בהדי' שפיר מזהירין מן הדין, אלא ודאי ל"ל האי סברא.

נ.ב. אין הנושאים שווים, דבמבשל במים אנו באים ללמוד שתהא אזהרה מצד שנתבשל, והלאו הבא מכלל עשה בזה הוא גם באכלו חי. עוד יש לעיין דהרמב"ם אינו מעלה בחשבון מ"ע, הלאו הבא מכלל עשה דכ"א צלי אש, כי אינו אלא מתנאי המצוה דאכילת פסח, והלאו הבא מכלל עשה גבי בהמות טמאות חשב כמ"ע סי' קמ"ט. אמנם בהלכות ק"פ פ"ח כ' שהאוכל ממנו בשר חי ביטל מ"ע[11].

שם בא"ד. ואע"ג דס"ל ז"ל דלאו דבל יראה ה"ל לאו הניתק לעשה דאין לוקין עליו, מ"מ הניחא לר"י דאמר בפ"ג דמכות (דף ט"ו) גבי לאו הניתק לעשה ביטלו ולא ביטלו ופירש"י והתוס' דביטלו לא הוי אלא כביטל בירים וכו', לפיכך גבי לאו דבל יראה לא משכחת לה ביטלו בירים לעשה, ☜ רהא אם אברו בירים בתוך ימי הפסח בכל ענין שהוא אפי' שלא ע"י שריפה אלא כגון שזרקו לנהר או כיוצא בו הרי נתקיים העשה וכו'.

נ.ב. יש לדקדק דאכתי משכחת ביטול בידים, כגון שנשאר לו כזית חמץ ואכל ממנו בפסח מקצתו או כולו פחות מכזית, שבאכילה בשעת איסור וודאי ליכא סברא שיהי' בו קריאת שם השבתה[12], וא"כ הרי ביטל בידים באכילתו מצות השבתה, ובאונס שגירש ס"ד דגמ' לאוקמא שמשכחת ביטול כשהרגה, ומדחה

---

10) עיין בשער המלך הל' מאכלות אסורות ריש פרק ב', שכתב ג"כ עפי"ד הה"מ, דכיון דאיכא עשה דאך ביום הראשון תשביתו שאור, מזהירין מן הדין לכו"ע, יעויי"ש.

11) בהגהות ברוך טעם הנרפם מחדש בצל"ח עמ"ס פסחים דף מ"א ע"א, כתב ככל דבריו שבכאן, יעויי"ש. ועיין במל"מ פ"ב מהל' מאכ"א סוד"ה מכלל, שכ' ג"כ כדברי השאג"א, דהתוס' בפסחים דף מ"א חולקין על כלל זה של הרב המגיד.

12) אף דנודע שיטת בעל המאור דבאכילת חמץ מקיים מ"ע דתשביתו, מ"מ כבר כתבו האחרונים דהיינו רק קודם חג הפסח, אבל בתוך הפסח אין להעלות על הדעת דיתכן לקיים העשה דתשביתו באכילת איסור. (עיין בנוב"י מהדו"ת חאו"ח סי' צ"א בדרוש לבן המחבר, בד"ה אמנם).

דחא קלב"מ, א"כ יש מקום לומר גבי חמץ כנ"ל, ולחכמים דפליגו אר' נחוניא בן הקנה, משכחת אף באכל כל הכזית באכילה אחת, שאף שחייב כרת משום אכילת חמץ, נוסף עליו גם חיוב מלקות משום כל יראה, כיון דאכילה באיסור אינו נקרא השבתה. עוד צ"ע, דמשכחת ביטלו כגון דעירב כזית חמץ בכ' זתים מצה דנתבטל ברוב ונפקע איסור חמץ מותר באכילה בפסח, יעוין או"ח סי' תמ"כ סעיף א' ומג"א שם בריש הסי', ותו ליכא לקיים מצות ביעור באותו כזית חמץ שעבר עליו בכל יראה קודם שנתערב ונתבטל, וא"כ קשה על ר"י למה אמר שם במכות אין לנו אלא זאת ועוד אחרת, הא גם בחמץ משכחת שביטל הע' דתשביתו בידים, שבוודאי אין סברא לומר שמה שמבטל ע"י תערובות ליהוי כהשבתת עצמות הדבר. ולשיטת הסוברים דאין איסור מה"ת לבטל איסור בידים, יש לכאורה ראי' לדברי הנ"ל, מדאמר ר"א בפסחים דף ו' ע"ב שני דברים אינם ברשותו של אדם חמץ בפסח כו' ועשאן כו' וקשה הא [יכול] לבטל חמץ בתערובות, ואמאי חשוב החמץ אינו ברשותו, הא הבעלים יכולין להפקיע אסורא ויהי' נשאר כולו, א"ו דבביטול התערובות לא מתקיים העשה דתשביתו, וע"כ אסור לבטל החמץ לאחר שחל על בעל החמץ עשה דתשביתו.

סי' פ"א בד"ה ועתה, בא"ד. וה"נ משמע בשילהי חולין בגמ' דהנוטל אם על הבנים, דלאו דנגיבה ה"ל לאו הניתק לעשה.

נ.ב. המעיין יראה שאין הוכחה משם. ומלשון הרמב"ם ריש הל' גניבה נראה דלאו דגניבה לא מיקרי ניתק לעשה רק לאו שניתן לתשלומין, אבל בגזילה, כשמחזיר הגזילה בעיני', מקיים העשה[13]).

שם, בא"ד. ועק"ל לסברת ר"י דא"כ מותיר בפסח דה"ל לאו הניתק לעשה דוהנותר באש תשרופו כדאמר בפרק כיצד צולין (דף פ"ד), אם מותיר ע"מ לשרוף לא עביד איסורא, וזה חידוש גדול, ואי איתא לא אישתמיט הגמרא להשמיענו זאת, וארכה בכ"מ מסדר קדשים ומסדר פסחים מוכח איפכא.

---

13) עיין בספרו עטרת חכמים חלק שני בחדושי מס' פסחים בד"ה ולענ"ד, שהביא דברי השאג"א הללו, וכתב דמגמ' בחולין ליכא ראי', וגם הביא דברי הרמב"ם (בטעות נרפם שם, הרמב"ן) ריש הל' גניבה דלאו דגניבה אינו ניתק לעשה, יעוי"ש. וגם בהגהות אמרי ברוך לשו"ע חו"מ סי' ל"ד (על הט"ז סק"ז) בא בארוכה לבאר למה צריכין ב' טעמים לפטור, א' מחמת ניתק לעשה, והב' משום דניתן לתשלומין, משום דהיכי דלא מחזיר גוף הגזילה בעיני' לא מקיים העשה רוהשיב את הגזילה, יעוי"ש. ועיין עוד בזה בשו"ת שואל ומשיב מהדורא א' חלק ב' סי' קכ"ו, וכתב ג"כ דגניבה לא הוי להנל"ע דהלאו הוא לא תגנוב, והעשה היא בלשון גזילה, יעוי"ש. ועיין עוד בזה בשו"ת אחיעזר ח"א סי' כ"א אות ב'. — אמנם בס' חמרת ישראל (אות מ"ב) הביא מרברי הרמב"ם בספר המצות (מצוה קצ"ד), ומרש"י בחגיגה דף ט', דגם בחזרת דמים מקיימים המ"ע דוהשיב את הגזילה, יעוי"ש.

נ.ב. דע דבחי' הריטב"א למס' קידושין דף ל"ד כ' בשם הרמב"ן בזה"ל, דבהני [ר"ל מעקה אבידה ושלוח הקן] אע"ג דאיתנייהו ל"ת אין העיקר אלא בעשה שבהם ולא אתי ל"ת אלא לקיומי לעשה דבמעקה כתיב ועשית מעקה לגגך וכו הרצון והכוונה, ואח"כ ולא תשים דמים בביתך כלומר לא תעכב מלעשות מצוה זו וכן בשילוח הקן לא תקח האם לעצמך רק שלח תשלח, וכיון דהעשה הוא עיקר, אלו וכו' יעו"ש. וי"ל שעד"ז ס' הר"י שבתוס', דגבי לאווי דכ"י וכ"י דניתק לעשה, ר"ל דהעיקר הוא העשה לשבות חמץ, ולא אתי לאוי דכ"י וכל ימצא אלא לקיומי לעשה, וממילא נכון ס' דהמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר, ויכולין לקיים גם לכתחילה חמץ כדי לבערו ולקיים מצות עשה דביעור, אבל כלאו דנותר ולאוי דגזילה וכדומה, שעיקר הלאו שלא יגזול, ושלא יותר, דבהם א"א לומר כדברי הרמב"ן הנ"ל שעיקרן לקיום העשה, דהא הלאווין שלא לגזול ושלא להותיר ולא יבוא לידי קיום העשה, אך העיקר הוא הלאו, והעשה הוא לנתקו ופוטרו ממלקות.

סי' פ"ב ד"ה ואכתי, בא"ד. אם כן ה"נ י"ל ☜ מה"ט דנשים חייבות במ"ע זו דהשבתה, דאל"כ אתה מחמיר בנשים מבאנשים דאילו איש שקנה חמץ או שחמצו בתוך הפסח דעביד מעשה אינו לוקה על ב"י וב"י, אלא אמרינן דעשה דתשביתו עקר לי' מיהא לחד לאו מהני תרתי דב"י וב"י, ואילו אשה תלקה שמונים על שתיהן, דהא בדידה ליתא לעשה וכו' ☜ והא א"א שתחמיר באשה יותר מבאיש דה"ל כיציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, ולא פטרה תורה ממעשה"נ אלא להקל עלי' ולא להחמיר עלי'.

נ.ב. סברא זו מוכרחת מדברי ר' יוסף מא"י, שהקשה שיהא מותר שריפת קדשים ע"י אשה, ומקשים העולם דהא גבי אשה ליכא עשה דשריפת קדשים לפי ההלכה דנותר אף שלא בזמנו אינו נשרף אלא ביו"ט, וצ"ל כיון דעשה דשריפת נותר לנתק הלאו בא ולהקל, שייך גם באשה כדי לנתק הלאו כאלו לא עברה הלאו בכה שהותירה[14]).

נ.ב. גם י"ל דכיון דילפינן דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין מפסוק איש או אשה, מכלל ההיקש נשמע ג"כ שאין דבר שיהי' בו מלקות לאשה ולא לאיש, דא"כ אין השווי' בעונשין.

שם. היאך יליף ר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה מק"ו מנותר, הא כיון דע"י ק"ו זה במשביתו שלא ע"י שריפה לוקה, הא קי"ל אין מזהירין מן הדין.

נ.ב. צ"ע, וכי בשביל שאין מועיל הק"ו לענין העונש, לא נילף לענין חיוב קיום המצוה שצריך להיות בשריפה, ואף שמחויבין לשורפו, עכ"ז נוכל לומר שאם

---

14) עיין עוד בטורי אבן בחידושין עמ"ס חגיגה בדף ט"ז ע"ב ד"ה בני ישראל.

(לא) השבית באופן אחר שלא מלקין אותו משום ב"י, ואין חילוף בנושא אחד לסברת מידות אהרן[15]) שהטעם שאין עונשין מה"ד הוא משום דק"ו וברומה הוא אינו רק שכל אנושי יעוי"ש, ועיין תוס' ב"מ דף ס"א ד"ה אמרי ה"נ וכו', ויעוין במכות דף [י"ז ע"ב] איסורא בעלמא, ולכך מדות התורה לאסור בק"ו ולא לעונש, כמו כן נוכל לומר לענין מצות השבתה, שיש לחייב מצד הקו"ח בשריפה, ושלא יגרום עי"ז חיוב מלקות על בעל החמץ מחמת עברו על הלאו דב"י אם משביתו בד"א.

סי' פ"ג ד"ה תשובה. ומהתימא ☜ על הב"י שמסיים, וכ"ר הרמב"ם שכתב ישראל שהפקיר חמצו אצל נכרי עובר כו', והא הרמב"ם לא הזכיר וכו'.

נ.ב. דברי הרמב"ם שם אף בממושכן אצל העכו"ם וגם בקנין מעכשיו אם לא יפרע, רק כיון שהזמן פרעון אחר פסח ע"כ עובר הישראל בפסח.

בדין מצות האפויות ע"י מאשין

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל*)

בעזה"י [תרכ"א].

(לק' קראיווע) להרב מו' אפרים זלמן מרגליות אב"ד שם.

הנה מכתבו קבלתי שבוע העבר ולא הי' לי פנאי להשיב ער היום א' תרומה, והנה במה דסיים אפתח, כי הוא מצוה רבים, רהנה בנרון המצות על המאשין ירע כי הוא חמץ גמור כאשר כתבנו בצירוף גרולי מרינתינו בחיבור קטן הנקרא מודעא לבית ישראל, ואח"כ הוספנו בכתב יד לפרש יותר האיסור עוד בצירוף כמה רבנים, רק שאין הזמן גורם להרפים יותר, גם אין הצורך להרפים יותר, כי בכל מרינתינו ופולין ודעימי' לא נשמע שום רבר מן המאשין, ובכולם הוי איסור גמור, ואל ישגיח בדברי הבל הנדפס להיפוך בשם רבני אשכנז, כי אין ממש בדבריהם, יהי להם אשר להם, וכל המחדש עליו הדאי', בפרט דלכל רואה המאשין והנעשה בו והוא איש אמת, מודה כן. ולנ"ד נ"ל שהוא חמץ גמור, ולהשומע יונעם ותבא עליו ברכת טוב, ומכלל הן נשמע לאו וכו'. [ע"כ].

---

15) קונטרס מידות אהרן הוא ביאור על ברייתא דר' ישמעאל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ונדפס בראש ספר קרבן אהרן על התו"כ, עיי"ש בפ"ב חלק י"ג, וכן הוא בהליכות עולם שער ר' פ"ב.

*) הועתק מעצם כתי"ק באחד מפנקסי תשובותיו.

בסוגיא דאוכל חמץ הקדש

מהגאון מוה"ר בנימין וואלף ברייער זצ"ל אבד"ק טאב[1])

בעזה"י. טאב יום וי"ו ניסן תרנ"א לפ"ק.

אלף שלומים, משמי מרומים, ואריכת ימים, לעוסק במצות לכבוד שמים, ה"ה יד"נ ורב חביבי הרבני החרוץ המופלג בתורה שכלו זך וצח להבין עמקי ראשונים וסברותיהם הקצין הנכבד כש"ת מו"ה מתתי' לארשי נ"י לנצח בערה המפוארה ק"ק סילאש יע"א.

אהובי יר"נ נ"י. הנה טרדותי רבו ער מאוד כעת לפני החג הבע"ל, ותמול באתי מגליל שלי, ולפני מכתבים רבים אין מספר להשיב, וגם לכתוב בענין מצוה רבה, ע"כ כבורו הרמה מחול לו אם אבוא לפני רומכ"ת נ"י בקוצר אמרים. הן כבר הראה לי ולחברה מחזיקי התורה דפה, את אותותיו אותות אהבה לעמוד על צרינו ולהחזיק החברה אשר יסודתה בהררי קודש להרים קרן התורה והיראה לגדל צעירי בני ישראל שי' עלי ברכי התורה, ובפרט לבני עניים אשר מהם תצא תורה, וכבר יצאו מבית מדרשינו כמה בחורי חמד אשר גדלו ועשו פרי ב"ה. ועתה עברו ג' שנים אשר קצבו הרו"ט הנכבדים בעדתו שי' לסייע לנו, ולא לבר שנתתי תורה לכם אהובי שי' במכתבי, אלא גם בספרי[2]) יסרתי להדרתו ולנכבדי ערתו שי' מקום לזכר עולם למובתכם ולנדבת לבכם. ועתה הרהבתי בלבי עוז ואתפלל על העתיד, נא ימחול א"פ אהו' כנפשי והנצמר בלבבי, להיות לנו לאחיעזר ולאחיסמך בהצטרף רבכם אהו' הרב המאה"ג נ"י לדבר על לב נריבי לב, להחזיק אותנו בסך ב' זהו' לשנה, לכל א' וא' אשר נדב לבו אותו להיות ממחזיקי התורה, ויקוים בכל א' וא' מקרא שכ' עץ חיים היא למחזיקים (אותה) [בה], ויברך מן השמים כפל כפלים, א"ס. וכבר כתבתי ליד"נ המאה"ג נ"י, גם דברתי עם הנכבר המנהיג בערתכם נ"י אודות ענין זה, והבטיחנו שדברי הרת מעכ"ת יכו שורש בלבב אנשי העדה ויטו אוזן לקול דבריו הנובע ממקור טהור, ובטוח אני בצדקתו דמר אהו' נ"י שיתאמץ לכבוד התורה והיראה לעשות דשימה מאנשי עדתו המפוארה אשר יראתם תחולתם ומכבדים התורה והוגי', ויהי' להם לנחת

---

1) נולד במאטערסדארף לאביו הרבני מו"ה אלעזר יעקב ברייער ממאטערסדארף. הי' תלמיד מובהק של הגאון מוה"ר יצחק משה פערלס אבד"ק באניהאד, ושל הגאון בעל כתב סופר, ושל הגאון מוה"ר אהרן זינגער ראבד"ק מאטערסדארף. שימש כאבד"ק ראגענדארף ואח"כ כאבד"ק טאב. נדפס ממנו ספר שו"ת נחלת בנימין על חאו"ח. יסד בעירו חברה מחזיקי התורה לסייע לבחורים בני עניים שיכלו לעסוק בתורה. נלב"ע בשנת תרנ"ג לפ"ק. — מכתב זה הגיע לידינו מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א אב"ד דקהל יטב לב דסאטמאר במאנטרעאל מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש ז"ל אבד"ק ווייצען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

2) ראה בספרו שו"ת נחלת בנימין סי' ע"ח וסי' ע"ט.

רוח לסייע לרבר מצוה רבה כזו, ור' יברך אתכם אמן סלה. ואקבץ הנרבות, או בכל חצי שנה, או בפעם א' לשנה תמימה, כפי אות נפשכם.

ואת חג המצות, יחוג בריצות, לששון ולשמחה לברכה ולהצלחה עם כל הנלוים אליו שי', כאות נפשו היקרה וכנפש אוהבו מכברו ומוקירו, והחותם באהבה רבה,

הק' וואלף ברייער

ושלא להוציא נייר חלק, אכתוב להררת מעכ"ת נ"י רבר נכון שאמרתי בעזה"י לתרץ קו' הצל"ח בפסחים כ"ט, האוכל חמץ הקרש, יש אומרים לא מעל, כר' נחוניא בן הקנה. והקשה רקשה קושית הגמ' כתובות (רף ל' ע"ב) מראגבי' קניא וכו', ובהקרש לא שייך תירוץ הגמ' בתוחב לו חבירו, רא"כ חבירו מעל יעוי"ש.

ונלענ"ר ליישב בטוב, רלכאורה האיך שייך מעילה בחמץ של הקרש הא לא שוי' מידי דהרי איסור הנאה הוא, ותי' רש"י רסברינן כר"ש רלאחר הפסח מותר בהנאה, א"כ איכא בפסח רבר הגורם לממון, והוי שם ממון גבי הקרש. והנה הקצה"ח סי' שפ"ו כ', עד כאן לא אמר ר"ש רבר הגל"מ כמ"ד, דוקא אם הזיק להקרש, או ננב הקרישות שחייבים הבעלים באחריותן, והשתא שנאבד יפסידו הבעלים ממון, אבל כל זמן שהוא בעין לאו ממון הוא, וה"נ גבי אכל חמץ דהקרש דמעל, כיון דאכל והפסיד ממון להקרש, שהי' אחר הפסח ממון, הוי השתא רבר הגורם לממון, אבל כל זמן שהוא בעיני' לאו ממון הוא. ודאי' מפורשת מגמ' דפסחים (רף ה') לר"ש צריך קרא לא ימצא להכי, ועיי"ש בפי' רש"י מבואר כ"ז בפירוש, וכ"כ השו"ת צמח צרק, וכל זה לענין עבירה רבל יראה ובל ימצא, אבל לענין חיוב תשלומין פשיטא דליכא שם ממון כל זמן שלא נאבר או ניזק או ע"י גניבה.

והנה אי שייך קנין באיסורי הנאה כגון בע"ז או בחמץ בפסח, כבר פליגי הראשונים, והבאתי ג"כ בספרי. — הר"ן בע"ז כ' בע"ז של גוי דאי מגבה קנה, אע"ג דאיסור הנאה הוא וליכא דין ממון, אפ"ה [כיון] שיכול להתבטל ע"י גוי מצי לזכות בה, וכן בחמץ רגוי, וכ' החת"ס או"ח קע"ט דכוונת הר"ן, ודאי לא יכול למימר משום דעשאו הכתוב כאלו ברשותו, דהא לקנות חמץ מה שלא הי' ברשותו מעולם פשיטא דלא עשאו הכתוב ברשותו, וא"כ הוי אמינא דלא חל הקנין, ואפי' לקחו לרשותו אמרינן כל היכא דאיתא ברשותו דגוי איתא, קמ"ל הר"ן כיון דבשעה שהנבי' יש בו דין ממון לבעלים הגוי, א"כ קנאו יעוי"ש. א"כ נשמע דהקנין הוא משום דלגבי הגוי איכא ממון, שייך קנין באיסורי הנאה.

ומעתה לענין גורם לממון, דכל זמן שהוא בעין ליכא שם ממון אפי' בהקרש כד' הקצה"ח וצ"צ, רק ע"י קנין הגניבה ויצא מרשות הקרש, תחול שם ממון לגבי הקרש. ולפ"ז קשה הא א"א לקנות החמץ דאיסור הנאה הוא, ולא נוכל לומר כסברת הר"ן דגבי בעלים איכא שם ממון, זה ניחא גבי גוי דהשתא הוא ממון לנבי', אבל בהקרש כל זמן דהוא בעין ליכא שם ממון ורק אם קונה

בהגבהה, וכל זמן שלא קנה בהגבהה אמרינן כל היכי דאיתא ברשות הקדש איתא כסברת החת"ס הנ"ל, וא"כ תליא א' בחבירו, שם ממון תליא בקנין הנגיבה, וקנין הנגיבה תליא אם שם ממון הוא בהקדש, ומש"ה א"א לומר בחמץ דהקדש שקונה בהגבהה. ואין לומר דשניהם באים כאחד כמו בגט, דגיטה וידה באים כאחד, דזה אינו, דכבר כתב הקצה"ח סי' ר' ברבר שצריך קנין וא' תליא בחבירו לא אמרינן שני קנינים בבת אחת, וה"נ הגזלן צריך לעשות מעשה קנין ובלא קנין לא קנה, והקנין אי אפשר דאיסור הנאה הוא. — ימחול לעיין בספרי נחלת בנימין סי' ק"כ שם הארכתי בתשובה נפלאה ב"ה, וא"כ לק"מ קו' הצל"ח.

והשתא מיושב בטוב קושית המהרש"א שם על רש"י, אמאי כ' רש"י דסברינן כר"ש ולא כ' דסברינן כריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה. ולהנ"ל ניחא מאוד, דאי אמרינן כריה"ג, א"כ איכא שם ממון לגבי הקדש קורם שנאבד, ושייך קנין הגזילה מיד, ושוב הדרה קושית הצל"ח לדוכתה, מראגבי' קניי', ומש"ה השכיל רש"י לומר דסברי כר"ש משום דגורם לממון כממון דמי, ואי אתינן משום דבר הגורם לממון, א"כ אין כאן שם ממון בהקדש אלא אם הגזלן קנה, והגזלן א"א לקנות כיון דאיסור הנאה הוא, וגבי הקדש ליכא שם ממון כל זמן שלא נאבד, וכיון דתליא קנין הגניבה בשם ממון גבי הקדש, ושם ממון גבי הקדש תלי' בקנין הגניבה, ומש"ה לא שייך לומר מראגבי' קניא, כנ"ל כפתור ופרח ב"ה. ועוד הארכתי רבר נפלא על קו' התוס', ואין כאן מקום להאריך.

בדין טבול יום בקרבן פסח[1]

מהגאון מוה"ר דוד לעווין זצ"ל אבד"ק אילאווא

כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' קרבן פסח הל' ב', טמא מת שחל ז' שלו בי"ד אע"פ שטבל והוזה והרי ראוי לאכול קרשים לערב אין שוחטין עליו אלא נרחה לפסח שני שנאמר ויהי אנשים וכו', מפי השמועה למרו ששביעי שלהן הי' ועל זה שאלו אם תשחט עליהם והם יאכלו לערב ופירש להן שאין שוחטים עליהם. והראב"ר ז"ל משיג עליו ואמר שהקרא מיירי בשלא טבל ולא הוזה ומעשה כי הוה הכי הוה ששחטו וזרקו עליהם קודם טבילה והזיי' ע"ש. ול"נ ראי' לשיטת הרמב"ם אע"פ שטבל והוזה וראוי לאכול קרשים לערב אין שוחטין עליו, מגמ' דסוכה כ"ה ע"ב רנפקא לי' רעוסק במצוה פטור מן המצוה מקרא דויהי אנשים, דהניחו אותם לטמא אע"פ שיהי' שביעי שלהם בע"פ מרכתיב ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, יעי"ש. ומעתה אם נאמר כרעת הראב"ר שלאחר טבילה והזיי' שוחטין על טמא מת שחל ז' שלו בע"פ, איך הוכיח הש"ס מכאן שעוסק

---

1) הועתק מעצם הכת"י המונח ברשות ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבר נדיב ושוע מוה' שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. ישלם ר' פעלו הטוב.

במצוה פטור מן המצוה, דלמא מש"ה הניחו שיטמאו את עצמן ז' ימים קודם, משום דלאחר טבילה והזיי' מותר לשחוט עליהן והוה אפשר לקיים שניהם, אלא ודאי שאמת כדעת הרמב"ם, ושפיר מוכח דעוסק במצוה פטור מן המצוה, וזאת נ"ל נכון וברור.

והנה הראב"ר בסוף השגתו כתב וז"ל, ואם לאחר טבילה והזיי' מאי טומאה הוה בהו עכ"ל, וע"ז מתמה בכ"מ שם, פה קדוש איך יאמר דבר זה, דכל זמן שלא העריב שמשן אכתי לאו טהורין נינהו, והכ"מ לא ציין מקור דין זה. ובאמת דברי הראב"ד ז"ל מתנגדים למקרא מפורש כפי אשר דרשו אותו בש"ס שבת י"ד ע"ב על הא דמונה במתניתין דאלו פוסלין, טבול יום בין י"ח דבר, ומקשי' והא טבול יום דאורייתא דכתיב ובא השמש וטהר, ומשני סמי מכאן טבול יום, ע"ש.

ומדי דברי, אעלה על הספר מה שהקשיתי על דברי רש"י בחולין קכ"ח ע"א, דמקשי שם, ומאי קושיא דלמא שני לי' לד"מ בין טבול יום לשאר טומאות, ופי' רש"י דלמא אע"ג דמיקל ד"מ בטבול יום שהוא טומאה דרבנן מחמיר הוא בטומאה חמורה, עכ"ל. וכפי הנ"ל נראה בעליל שדש"י ז"ל אשר הוא מרי' דתלמודא העלים עיניו מסוגיא דשבת הנ"ל. ולאחר חיפוש ויגיעה מצאתי שעמד בזה הגאון מהו' עקיבא איגר זצ"ל בהגהותיו לש"ס שכתב וז"ל, תמי' לי הא טבול יום הוא טמא דאורייתא לפסול לתרומה בנגיעה, עיין סוטה כ"ח ובתוס' שם, והו"ל לרש"י לומר דטבול יום קליש טומאתי', וצע"ג עכ"ל. ושמחתי שכוונתי לדעת הגאון ז"ל, ובאמת נראה שהגהתו ברש"י צורקת היתה, מרסיים רש"י „מחמיר הוא בטומאה חמורה", ולא כתב, בטומאה דאורייתא, אחרי אשר הזכיר טבול יום לטומאה דרבנן.

והנה בירושלמי שבת פ"ק מביא ג"כ המשנה דאלו פוסלין, ולא מקשה הא טבול יום דאורייתא, ולא משני ג"כ דסמי טבול יום, וכתב בעל קרבן העדה שם, דמירושלמי משמע דגם טבול יום הוא מי"ח דבר, וכתב וז"ל, ונראה דירושלמי סובר שגזרו על טבול יום דרבנן שיפסול תדומה דאורייתא, והא דתנן בפרק י"א דפרה כל הטעון ביאת מים מד"ס וכו' לאחר ביאתו מותר בכולן, י"ל דמתניתין לאו דוקא ועיי"ש בתוס' יו"ט עכ"ל, ועיין באריכות בזה בדברי הר"ש פרה פי"א משנה ה' דיש דברים דאף בטומאה דרבנן צריך הערב שמש, אך לומר דרש"י כוון לזה, הוא דוחק גדול, ועוד דא"כ לא הי' צריך בחולין שם לחלק בין טבול יום לשאר טומאות, רק בטבול יום גופי' הו"ל לחלק בין טב"י דרבנן דהיינו בטומאה דרבנן, לבין טב"י בטומאה דאורייתא.

שני מכתבים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

ב"ה. ויו"ע ש"ק פנחס תרל"א לפ"ק.

שלו' לכבוד ידידי הרבני המופל' היקר ומהולל איש אפרתי כש"ת מו"ה זלמן... נ"י.

האשה הצנועה היקרה המיוחסת מ' שרה רחל תחי' בת המנוח החריף החסיד מו"ה ישכר ז"ל אמסטרדם מק' וישניצא נכר הגאון המפורסם מהר"ש זלה"ה מאמסטרדם בעהמ"ח ס' בנין אריאל ונכד א"ז הגאון הח"ץ זלה"ה, והיא אשת הרבני המופלג החסיד מ' מענדל כץ נכר הצדיק המפורסם מהרד"ך ז"ל האבד"ק ראדמישלא*), והמה בלחץ וברוחק עוני ר"ל בחוסר כל וצריכים להשיא בנם החתן הגרול בשנים ולרש אין כל וההכרח תאלצה לנוד מביתה ולבקש עזר ממשפחתם הנדיבים ומיוחסים, ואבקש מאד לעשות כל אשר בכחו ויכלתו עבורם, ובאם אין לאל ידו להושיעם מממונו ישתדל טובתם ויעורר לבב הנגירים יראי ר' משם ולקבץ איזה סך מסויים לפ"כ משפחתם, וגדול המעשה, ובזכות זה ישכיל ויצליח בכל אשר יפנה ויתרומם קרנו למעלה, וכל הנותנים לה ויתמכו ידה יתברכו בכל טוב. ומחמת כבוד הכנסת השבת קדש קצרתי, ולחולשתי ותשות כחי לא כתבתי בעצמי, והי' שלו'.

דברי ידידו דב"ש היקר,

חק' חיים הלברשטאם

* * *

ב"ה. לסרר והי' ברכה תרל"ב לפ"ק צאנז.

להנגידים היקרים המפולגים החסידים היקרים יראי ד' אנשי שלומי רק' **ראדמישלא** יע"א.

הגיעני לנכון סך כ"ז ר"כ וחצי אשר שלחתם לי כפי שקבלתם ע"ע, ותשואות חן לכם על טובתכם עמדי לתמכני ולסעדני לעת זקנתי ותשות כחי, ואתפלל בעדכם שיתן לכם הש"י שפע מרובה והצלחה ובריאות וחיים ושלו'

---

*) הרב הגאון הצדיק מוה"ר דוד כהן אבד"ק ראראמישלא הי' מהחבריא קדישא בלובלין. והגה"ק החוזה מלובלין זי"ע הי' רגיל לעמוד תחת כפיו הפרושות בעת ברכת כהנים, כי העיד עליו שבמשך כל הדורות מאהרן הכהן ואילך עד הג"ר דוד, לא נמצא שום פסול בזרעם. — גם יסופר, שפעם אחר בעת צעדו בביהמ"ד בלובלין אנה ואנה, פגע ראשו במנורה של שמן שהיתה תלוי' בקורה, (מחמת שהוא הי' משכמו ולמעלה גבוה מכל עם), ונשפך שמן מן המנורה על ראשו, והמליץ עליו הגה"ק החוזה מלובלין, הפסוק, והכהן הגדו"ל מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן. ועיין עוד בשו"ת דברי חיים ח"א חיו"ד סי' נ"ג.

ויצילכם עוד מכל סבה והיזק ח"ו ותזכו לעסוק במצות ומע"ט ולהחזיק ידי ת"ח מתוך נחת והרחבה, והי' שלו'*).

וישר כחם ותשואת חן להם על המחזיקים אותי וב"כ לעת זקנתי והי' להם ברכה ושלו' ובני וחיי' ומזוני וכל טוב סלה.

כנפש דבשה"ט,

הק' חיים הלבר שטאם

הערות בעניני קרבן פסח, ועוד

מהרב הגאון מוה"ר יהושע פינחם באמבאך ז"ל אבר"ק אושפצין[1])

ב"ה יום ב' ד' אלול תרנ"ח לפ"ק פה"ק דראהביטש.

כשמוע קול השופר, לחיים יוחק בספר, הנותן אמרי שפר, כבוד אהובי תלמידי חביבי כנפשי החריף ובקי יקר רוח מופלא באישים כ' חיים נ"י מגזע זקיני הגאון חכם צבי זלה"ה.

אחד"ש כמשפט. הן נעתרתי למבוקשך להשיבך על קצת מדברותיך אם כי טרדות רבות סבבוני בעת הזאת כידוע לך, אך לגודל חביבותך גבן ולגודל שקידתך, אמרתי לקבוע עת להשיב בקצרה כפי מסת הפנאי . . .

מה שהקשית על דברי האור חדש בפסחים דף פ"ח שכתב בשיטת התוס' פסחים דף ג' דמי שאין לו קרקע פטור מפסח דמ"מ רשות בידו לעשות פסח, והביא ראי' מהא דאומר לעבדו דאמרינן הולך אצל רועה הרגיל רבו אצלו ומקנה לו על מנת שאין לרבו רשות בו, והרי אין לו קרקע, וע"כ דיכול לעשות פסח. וע"ז הקשית מלהלן שם גבי חמשה שנתערבו דקאמר משום דלא אפשר דליתא חד דלא עבוד פסח, דילמא לאו פסח הוא ולא עבור פסח, והרי יכול להביא אנשים שאין להם קרקע דפטורים מפסח ומותרים לעשות פסח, ושפיר יכול להתנות בתנאי שלמים, עכ"ק.

יפה הקשית לכאורה, אבל נראה דלא קשה כלל, והנה בפשוטו נראה דהרי בל"ז קשה למ"ד נשים בשני רשות, וא"כ יכול להביא כהנת דלא עבדא פסח ולהתנות בתנאי שלמים, דחזה ושוק נאכל לכהנים ולנשיהם והם רשות, וע"כ צריך לומר דהש"ס לא מצי להקשות מזה כיון דקיי"ל נשים בשני חובה, ויש לומר דהך ברייתא אתיא כהך מ"ד דנשים בשני חובה, ואף דהש"ס מהדר שם לאוקמי ברייתא כב"ע, מ"מ לא הוי מקשה בזה הניחא, כיון דבלא"ה מקשה שפיר וניתי

---

*) עד כאן בכת"י הכותב, ומכאן ואילך נכתב בעצם כתי"ק.

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד ט"ז. ד"ז הגיע אלינו מעזבון בנו של השואל, ה"ה ירידנו הרבני הנה"ח מו"ה ברוך במו"ה חיים ווענ ע"ה ששל"ח אור ליום י"ז לחודש מרחשון שנה זו. תנצב"ה.

כל חמשה חד כהן דלא עביד פסח, והוצרך לתרוצי דממעט באכילתו, וא"כ גם קושיא זו אתי שפיר. ומעתה הרי כתב האור חדש עצמו בפסחים דף ג' שם דלמ"ד נשים בראשון חובה, גם מי שאין לו קרקע חייב בפסח, וא"כ כיון דע"כ למ"ד נשים בשני חובה אתיא, א"כ פשיטא דחייבין גם מי שאין לו קרקע, וכנ"ל.

אבל האמת יורה דרכו, ואם שרברי האו"ח אינם מבוררים בעצמם, אבל זאת נראה ברור דאף אם נאמר בפסח ראשון גם מי שאין לו קרקע רשות בירו להביא פסח, אבל בפסח שני פשיטא דאף רשות ליכא, ואין בידו להביא עצמו לחיוב פסח, וטעמא דמילתא דעיין פסחים צ"א גבי נשים בראשון רשות ובשני פטורה לגמרי, ויליף לה מאיש ולא אשה, ולכאורה לדבי רסובר פסח שני תשלומין דראשון הוא, א"כ תשלומין לא שייך רק באם הי' מחויב בראשון שייך תשלומין, אמנם באשה למ"ד גם בראשון פטורה, ורק דהוה רשות, א"כ ל"ש תשלומין ואמאי צריך קרא לפוטרה משני, וצריך לומר דהוה ילפינן לחיוב רשות גם בשני מקרא דככל חוקת הפסח יעשה אותו, ולכך צריך קרא למעט, וא"כ נראה דהיינו באשה, אמנם כאן גבי מי שאין לו קרקע שחידש האור חדש דרשות הוא בירו להביא, ולא ידענו מנא לן זה, וע"כ צריך לומר כיון דיליף לפטור מפסח, מראי' רפטור מי שאין לו קרקע, ובוראי גם בראי' אם רוצה לבא לעזרה אז בודאי מביא קרבן ראי' שלא יעבור על לאו דל"י פני ריקם, ולכך כמו דשם יכול להביא עצמו לחיוב ראיית פנים ולהביא קרבן, ה"ה בזה לא נפקא לן רק פטור ולא איסור, ושפיר הוה רשות. וא"כ לפ"ז היינו דק בראשון אבל בשני שפיר אף רשות ליכא, ובזה ליכא למילף מהקישא דככל חוקת הפסח, דהרי כבר כתב הפני יושיע בפסחים מ"ג דל"ש למילף הקישא רק בדבר המפורש בתורה, ולא בדבר דהמלמד עצמו אינו מפורש רק מכח סברא, בזה לא גמרינן מהקישא, וא"כ גם כאן כיון דאינו מפורש בתורה גם בראשון דהוה רשות, שוב אי אפשר למילף בהקישא לחייב בשני. ועוד יותר דנראה דעיקר הטעם דרשות בירו להביא פסח, משום דעיקר הפטור ילפינן מראי', והרי גם בנשים פטורים מראי' וחייבים בפסח, וע"כ צריך לומר דסובר דנשים בראשון רשות, ולכך עכ"פ לענין רשות שפיר ילפינן מנשים דפטורים מראי' ורשות בידם להביא פסח, ה"ה מי שאין לו קרקע, וזה בראשון, משא"כ בשני דגם נשים פטורים, דלמ"ד בראשון רשות, בשני כל עיקר לא, א"כ גם מי שאין לו קרקע אין רשות בידו להביא פסח, וא"כ שפיר לא יוכל להביא פסח שני כלל וז"ב ופשוט, ואקצר.

ומה שהקשית על דברי זקיני הגאון חכ"צ ז"ל בתשובה סימן קנ"א, שכתב דלכך פריך הש"ס וליתי פסח שני, אף דפסח זמנו אחר תמיד, וא"כ יש כאן איסור עשה דעלי' השלם, ואינו יכול להקריב בתנאי שלמים, מ"מ אתי עשה דפסח שיש בו כרת, ודוחה לעשה דעלי' השלם. וע"ז הקשית, דא"כ מאי משני הש"ס דנמצא פסח נאכל שלא למנויו, דליתי ספק עשה שיש בו כרת, וידחה לל"ת דשלא למנויו, עכ"ק. הנה זה לא קשה כלל, דהרי באמת קיי"ל דאכילת פסחים לא מעכבא, ומאי דקאמר הש"ס נמצא פסח נאכל שלא למנויו, היינו משום דרק בראוי לאכילה אז לא מעכבא, אבל כשאינו ראוי לאכילה מעכבא, וכמבואר בפסחים ס"ט, ולכך כיון דאין פסח נאכל אלא למנויו, ומספק לא יוכל לאכול, שוב הוי מעכב, וכמ"ש תוס'

פסחים נ"ט גבי יבא עשה דפסח כו', ומעתה ממילא בשלומא לענין הקדבה שפיר יש לומר דהוי עשה שיש בו כרת, משא"כ לענין אכילה, א"כ כבר קיים מצות הקרבת הפסח ושוב אין בו כרת, וממילא אסור לאכול מחמת ספק דשלא למנויו, מה תאמר דא"כ שוב לא יצא והוה עשה שיש בו כרת, זה אינו דאנן אמרינן בהיפך דאם אתה מתיר אותו לאכול, א"כ שוב אכילה לא מעכבא, ואינו מקיים עשה שיש בו כרת באכילתו וא"כ שוב אסור לאכול, וממילא אינו יוצא, וכעין שכתבו התוס' בב"מ דף ל' ובפסחים כ"ו לענין עלה עלי' זכר, דאזלינן הכא והכא לחומרא, ושפיר קאמר דנמצא פסח נאכל שלא למנויו, וז"ב ונכון. (ותמצא כעין זה בחידושי הרי"ם ליבמות דף כ' יעי"ש, והארכתי במק"א).

אך גוף דברי החכ"ץ ז"ל אינם מובנים, דבשביל ספק עשה שיש בו כרת יעברו ארבעה בבירור על עשה דהשלמה, והרי אף באיסור קל דסמיכה ומתנות, כתבו תוס' דמוטב להכנים עצמו בס' כרת משיעשו רובם שלא כהוגן, וכ"ש בעשה דהלשמה. אך גוף קושיתו כבר הקשו התוס' יומא כ"ט, והוכיחו מזה דפסח שני זמנו קודם תמיד, ועוד הרבה תירוצים נאמרו בזה והארכתי בחיבודי כבוד מועד בכמה אנפין, וכעת לקצר אני צריך.

ומה שדקדקת בדברי רש"י בפסחים ל"א ד"ה אנן מטלטלין שבק אבון גבך כו', שכתב אבל על מעות שלא הי' בעין לא חייל שיעבודו מחיים עליהן, וכשהן בעין אין כאן לוה כו', וקשה לך דמה הוצרך לזה, הדי אף אם הי' המעות בעין, וחייל שיעבודו, מ"מ מטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי, עכ"ק. הנה זה ג"כ בפשוטו לא קשה, דמאי דמטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי, היינו כשהמטלטלים ברשות יתומים, אבל אם המטלטלים ברשות אחרים, כה"ג משתעבדי לבע"ח, ורק מטעם דצריך שבועה, כמבואר בכתובות דף פ"ד, וכ"ש בתפס מחיים לא הוה מטלטלי דיתמי, וא"כ כאן שהוא המלוה מוחזק בהם, לא הוה מטלטלי דיתמי, ולכך צריך לומר משום רלא חייל שעיבודו עליהם, שאינו בעין, וז"ב ופשוט. וכעין זה כתבתי במק"א לתרץ דברי מהרש"א פסחים ל"א שם שתמה עליו בספר מים עמוקים, ומצאתי להגאון מהר"ש מפוזנא ז"ל בספר בית שמואל אחרון חלק חו"מ בדיני משכון כתב כן יעו"ש ותבין.

ומה שהקשית על תי' מהר"י באסן, דלכך ס' ממון לקולא לנתבע, דגם לגבי תובע יהא ס' גזל, והקשית דא"כ הא דאין הולכין בממון אחר הרוב שם לגבי תובע אין כאן ס' איסור דיש לו רוב המסייע, עכ"ק. הנה כבר דשו רבים בקושיות כאלו, לענין ברי ושמא ברי עדיף, ועיין מ"ש הרב מהדי"כ ז"ל בקונטרס הפסיקות שלו, דקושית הרי"ב לא שייך רק במקום דליכא חזקת מ"ק, רק חזקת ממון, אבל במקום דאיכא חזקת מ"ק לק"מ יעו"ש, וא"כ במקום דאיכא חזקת מ"ק, עם חזקת ממון, שפיר אין הולכין בממון אחר הרוב, דגם לגבי חבירו יהא ס' איסור, מה תאמר דיש לו רוב, הרי רוב אינו עדיף משני חזקות, וכמ"ש הריב"ש ז"ל בתשובה לענין מים שאין להם סוף. ואולם אף במקום דליכא רק חזקת ממון, מ"מ הרי קי"ל סמוך מיעוטא לחזקה, ואף דזה אינו רק מדרבנן, מ"מ עכ"פ מדרבנן יהא לגבי תובע ס' איסור גזל, וא"כ עדיף יותר שיעבור הנתבע ס' איסור דאורייתא בשב ואל תעשה, משיעבור התובע ס' גזל דרבנן בקום ועשה, וכעין

דקאמר בר"ה דף כ"ח ע"ב יעו"ש, ויען שבדברי הר"י באסון ז"ל כבר נאמרו ונשנו כמה תירוצים לכן אקצר בזה, ורק להפקת רצונך דשמתי קצת.

ואשר הראת לי מכתב תלמידי האברך החריף ובקי, מרגניתא דלית בה טימא, כ' **משה פראנק נ"י**[2] שהתפלא על הדברים הנאמרים בקונטרס מענה אלי' בשמי, לתרץ קושי' שעה"מ בתוס' קידושין י"ב, שהוא היפך גמרא מכות י"ב, וכבר קדם המנחת חינוך להתפלא כן על הפלאה. הנה ידידי כבר נשאלתי ע"ז בעת צאת הקונטרס לאור מגדולי ת"ח, ולקצת מהם השבתי, וגם הרה"ג **מיאזליוויץ**[3] שאלני ע"ז, אמנם אני שולח לך העתק תשובתי לאחי שי', שם תראה כי בעזה"י לא נעלם ממני דבר, והמעיין יראה כי כל דברי כראוי מוצקים, ואחי הרב שליט"א הודיעני אח"כ כי הקושיא שחקשיתי במכות שם, כבר הרגיש בתשובת מהר"ם שיק ולא נענה, ואני בארתי יפה ויפה תלי"ת, אך כבר ידעת כי איני מעיין באחרונים רק לפעמים ברהיטא דרהיטנא והנראה לענ"ד כתבתי.

ובאגב אעוררך במה שראיתי ג"כ מכתב מתלמידי הנ"ל בקונטרס אחד לענין בשר בחלב מבן פקועה אם יש בו איסור תורה, או דרינו כחלב שחיטה, והביא דברי הגאון הפלאה ז"ל בחיבור שנדפס מחדש, דדעתו דחלב בן פקועה וכן חלב מפרכסת אסור מה"ת, והקשה תלמידי הנ"ל, דלדבריו יוקשה הא דדייק בבכורות דחלב שרי מדאמר רחמנא ל"ת גדי בחלב אמו, הא חלב לחודי' שרי, והרי משכחת בחלב בן פקועה או מפרכסת, דליכא איסור אבר מן החי, וע"כ כמ"ש הנו"ב והשעה"מ דבחלב ב"פ ומפרכסת ליכא איסור אמה"ח, וליכא ג"כ איסור בב"ח, עכ"ר[4]. אמנם לענ"ד נראה דברי חכמים קיימים, ואין מש"ם הנ"ל ראי', דבאמת לכאורה אף בל"ז צריך להבין בדברי הפלאה הנ"ל דאמאי לא נחשוב בשר מפרכסת כשחוטה, דהחלב יחשוב כחלב שחוטה, ואף דמפרכסת הרי הוא כחי', כבר כתבו התוס' בחולין דהיינו בטמאה, אבל בטהורה כששחט בה רוב שנים, כיון שמוציאה מידי נבילה ה"ה דלענין שאר דברים כהעמדה והערכה חשיב כשחוטה ועי"ש, וא"כ ג"כ נאמר לענין חלב, כיון דהוה כשחוטה לענין איסור אמה"ח ה"ה לענין החלב וכנ"ל, וכן בבן פקועה. אך נראה בטעמו של הגאון הפלאה ז"ל, דודאי שייך לומר מגו דהוי כשחוטה לענין אבר מן החי, הוה ג"כ כשחוטה לענין שאר דברים, אבל זה רק לענין אותו האבר עצמו שדנין בו להיות כשחוטה לענין אמה"ח, דנין בו ג"כ לענין שאר רבר דין שחוטה, אבל לענין החלב הרי לא נצרך לנו לרון כלל דין שחוטה לענין אמה"ח, א"כ אין לנו לומר עליו חלב שחוטה, ושפיר אמרינן דמפרכסת הרי הוא כחי' וחשוב חלב חי', ואף שיש לומר מיגו דחשיב שחוטה לענין הבשר חשיב ג"כ לענין החלב, מ"מ שוב הוה תרי מיגו שנאמר על הבשר עצמו, מיגו דחשיב שחוטה לענין אמה"ח

---

2) הרה"ג מו"ה משה קלונימום פראנק הי"ד מצאנז, חיבר ספר השם אקרא, ונדפס מכתב ממנו בשו"ת מקדשי השם ח"א סי' ק"א, וכותב שם שלמד אצל כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל.

3) הוא הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבד"ק טארנא.

4) עיין בזה בחידושי רעק"א ליו"ד סי' פ"ז על הש"ך סקי"ד, ובפתחי תשובה שם ס"ק י"ד.

ה״ה לשאר דבר, ואח״ז מיגו דחשיב לענין האבר ה״ה לענין החלב, ותרי מיגו לא אמרינן וכדקאמר בתמורה דף י״א גבי הקדיש אבר לדמיו, דתרי מיגו לא אמרינן יעו״ש.

ומעתה זה לפי המסקנא דחלב שרי, אבל אם נאמר דחלב ג״כ אסור משום אמה״ח, ורק חלב בן פקועה מותר דכשחוטה חשובה, א״כ שוב אנו דנין על החלב עצמו דחשיב כשחוטה, וממילא שפיר גם איסור בב״ח ליכא, דמתוך דחשוב כשחוטה לענין אבר מן החי חשיב ג״כ כשחוטה לענין בשר בחלב, ושפיר פריך הש״ס. וא״כ לפי המסקנא אין ראי׳ דחלב בן פקועה אין בו איסור בב״ח, וזה נכון מאוד. ובגוף הענין יש הרבה להאריך, וכעת אין עסקי בזה, רק לפי שראיתי עלה אחד לתלמידי נ״י האריך בקושיא זו, אמרתי לבאר דל״ק כלל, ודוק היטיב.

ועתה אהובי תלמידי הנה השבתיך על קצת דברות שנאמר בהם כי טוב, וכבר ידעת כי הקפוני חבילי תשובות וטרדות שונות ואני מוכרח לקצר . . . צלח ורכב ע״ד אמת.

כנפשך ונפש מורך דוש״ת וחפץ הצלחתך בתורה,
חק׳ יושע פינחס **באמבאך** החופ״ק

בענין הזכרת טל ביום א׳ דפסח

מהרב הגאון מוה״ר **יוסף נחמי׳ קארניטצער** ז״ל אבד״ק קראקא[1]

בעזהשי״ת. כ״ז ניסן תרפ״ט לפ״ק קראקא יצ״ו.

שוי״ד לכבוד ידידי הה״ג חו״ב וכו׳ מוה״ר **נתן אלי׳ גרינפעלד** נ״י רב לעדת יראים בקרינן יצ״ו.

יקרתו מיום עש״ק העל״ט הגיעתני היום והנני ממהר לחשיבו בקצרה, כי האמת שלפי ידיעתי אין מכריזין בעירנו על הזכרת טל לפני תפלת מוסף של יום א׳ דפסח גם בבמר״ר המתפללים בנוסח ספרדי, והטעם פשוט לענ״ד כי במדינתנו שהתפללו מעולם בנוסח אשכנזית ונמשכו אחר הרמ״א זצ״ל שלא להזכיר כלל טל, לא הי׳ מקום להכרזה, כי על הפסקת מוריד הגשם אין מכריזין כמבואר במג״א סי׳ קי״ד סק״ה, וע״כ גם בזמן האחרון זה קרוב למאה שנה שנתדבו לאט לאט המתפללים בנוסח האר״י ז״ל והתחילו להזכיר טל בתפלה, מ״מ לא עבדו עובדא להכריז על הדבר באתרי׳ דהרמ״א ז״ל אחרי שגם במקום שמזכירין אין חיוב לאמרו כלל כמבואר במג״א קי״ד סק״ד. ומה גם שהב״י שנהג

---

1) כתבנו אורותיו בכר״ש שנה א׳ קונט׳ ח׳ עמוד כ״א. תשובה זו הגיע לידינו מאת בנו הדגול והמרומם הרבני המופלג החשוב והנכבד כש״ת מו״ה **שמעון קארניטצער** נ״י. יברכהו ד׳ בעוז ותעצומות.

מנהג ספרדי׳ חולק על הראב״ד ז״ל דמחית טל וגשם בחדא מחתא לענין הכרזת ש״ץ, והרי״ף והרמז״ל לא הביאו כלל הא דירושלמי, מסתייך להכריז על הגשם ולא על הטל, ואפשר נמי בכוונה הקפידו שלא להכריז על הטל כי היכי דליהוי הכירא בין טל לגשם כי השומע מכריזין על שניהם סבור דחר רינא אית להו, וכמו בגשם, כן בטל אם לא אמרו חוזר, ונמצא בא לידי ברכה לבטלה, רומה למש״כ הסמ״ג הובא בב״ח ובמשבצות שם סק״ב.

והנם שאנו נוהגין להכריז על ר״ח ערבית, וכן על הנסים, אע״ג דבאלו נמי אם לא אמרם אין מחזירין, אלא שאני הכא דעכ״פ יש חיוב לאמרם דמה״ט חשוב צורך תפלה ולא מקרי הפסק בין גאולה לתפלה כמבואר במג״א סי׳ דל״ו, משא״כ טל דלכ״ע אין חיוב להזכירו ואיכא נמי ע״י ההכרזה מקום לטעות שהוא רומה לגשם כנ״ל ע״כ מצאו יותר נכון שלא להכריז כרעת הב״י רמחלק בין טל לגשם.

איברא מר באתרי׳ שהנהיג להכריז במקום שמתפללים בנוסח ספרד ודאי אין מקום לתפשו בזה דהא הטו״ז בסק״ר ובעל התניא בש״ע שלו הפרמ״ג במשבצות שם כוותי׳ קאי, ושפיר ראוי עיניו ערותו של ארמו״ר הגאון זצ״ל בספרו שו״ת זכרון יודע בשם הגאון בעל לקוטי חב״ר זצ״ל, ועוברא ירענא שנם ק״ז הגאון מהרש״ם זצ״ל בבואו הנה צוה פ״א בבימד״ר המתפלל בנוסח ספרד להכריז על הטל, אך שוב הניח ידו מזה, ואולי מטעם הנ״ל*). ומאפס פנאי אקצר ברשת״ה ובכט״ס.

ירירו, יוסף נחמי׳ קארניטצער

---

2) בשו״ת מהרש״ג ח״ב סי׳ ל״ו אות ב׳ כתב בזה״ל: ומה ששאלת עוד אודות הכרזת מוריד הטל ביום א׳ של פסח. לדעתי אם המנהג במקומכם לומר בקיץ מוריד הטל כדאיתא בירושלמי, אז יש לו להשמש להכריז קודם מוסף שיאמרו מוריד הטל, ואם אין אומרים במקומכם מוריד הטל אזי לא יכריז כלל. והנה במקומינו אף שמתפללין בבית הכנסת בנוסח אשכנז, מ״מ המנהג לומר מוריד הטל בימי הקיץ, לכן צויתי להש״ץ להכריז ביום א׳ של פסח קודם מוסף שיאמרו מוריד הטל, עכ״ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו״ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין זריקת דם קרבן פסח

מהרב הגאון מוה"ר עזרא אלטשולער אבד"ק וואיינוטא ז"ל[1]

בעזהשי"ת. י"ר לעומר תרפ"ו בוואיינוטא יע"א.

לכבוד גאון הגאונים רשכבה"ג פ"ה נר ישראל
מו"ה יוסף ראזין שליט"א.

בימי חג הפסח העבר עמדנו בבית מדרשנו על פלא אחר אשר ער היום אין אני יודע כל פשר איך ליישבו, וזה הדבר:

בסוף מס' פסחים פליגי ר' ישמעאל ור"ע אם בפסח מהני גם זריקה או בעינן דוקא שפיכה, וזריקה גם דיעבר פסול, ועכ"פ לכתחילה לכו"ע בעינן שפיכה. וקשה לנו דהא בדברי הימים ב' פרשה ל' גבי פסח שעשה חזקי' כתיב, הכהנים זורקים את הדם מיד הלוים, וכן להלן שם גבי פסח שעשה יאשי' המלך בפרשה ל"ה כתיב, וישחטו הפסח ויזרקו הכהנים מידם, ואיך נימא דפסח פסול בזריקה אפי' דיעבר, הרי מפורש בקראי דגם לכתחילה כשר.

ורציתי לומר, דבלשון בני אדם כל עניני הקרבת דם על המזבח, זריקה נקראת, אפי' הזי' או שפיכה, והא ראי', דהרי בכל פרק תמיד נשחט, וכן בפרק אלו דברים, בין במשנה ובין בגמ' נאמר בפסח רק לשון זריקה ולא נזכר לשון שפיכה, ודברי הימים נכתב בלשון בני אדם, דכן כתבו התוס' להריא בנדרים דף נ"ה ע"א ד"ה וכפרוץ, וכן משמע גם בפי' הרא"ש ובתוס' בר"ה דף י"ב ע"א, וא"כ אין כאן קושיא כלל, דר"י ור"ע אלשון תורה קאי.

אלא שעומר לנגד זה, דברי הגמ' בנדרים דף מ"ט ע"א, דמפורש לכאורה שם דדברי הימים לשון תורה הוא לא לשון בני אדם, דר' יאשי' יליף מקרא דדברי הימים, ויבשלו הפסח, דצלי בכלל בישול, וקאמר הש"ס לימא בהא קמפלגי, דר' יאשי' סבר הלך אחר לשון תורה ותנא דילן סבר בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכו', הרי מפורש דדברי הימים לשון תורה הוא, וא"כ אזדי לי' התירוץ על קושיתנו בסוף פסחים, וגם דברי התוס' בנדרים דף נ"ה תמוהים מגמ' זו, וחפשתי ולא מצאתי מי שעמד ע"ז בהספרים שבידינו, לכן מוכרח אני להטריח את כבוד הרד"ג, לבקשו לעניני דעתו דעת תורה הרמה, והנני סומך על מידת טובו כי יעניני במהרה. ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות להדרת גאונו ולכל אש"ל.

המחוה קידה מול כבודו,
עזרא במהרי"ל אלטשולער החופ"ק הנ"ל

---

1) נולד בשנת תרי"ט בעיר מיר לאביו מוה"ר יהודה ליב אלטשולער. שימש כאב"ד בק"ק קאלטינאן במדינת שוואמוט, ובק"ק וואיינוטא במדינת ליטא. נדפס ממנו ספר תקנת עזרא עמ"ס מעילה, ועל הרמב"ם הל' מעילה, תקנת ארצות על תוספתא, ועוד. בסוף ימיו עלה לאה"ק ונפטר שם ביום ח' לחודש אייר שנת תרח"ץ לפ"ק. — מכתב זה הגיע לידינו מנגזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטוווערפען. תשח"ח לו.

בדין נותר בקרבן פסח, וביעור נותר ביו"ט

מהרב הגאון מוה"ר נחום ברוך גינזבורג הי"ד אב"ד יאנאווא[1])

ב"ה. יום א' ז' לחדש כסלו תרצ"ה.

שלו' וברכה וכט"ס לכבוד יד"ע ויג"ע הגאון האמתי מופת הדור פארו ואורו מאור הגולה שר התורה ראש גולת אריאל כו' כו' כקש"ת מרן ר' יוסף רוזין שליט"א הגאב"ד דווינסק יצ"ו.

ראיתי להציע לפני כבוד מרן איזה הערות מה שנוגע לספריו, ואקוה כי כבוד מרן ישריח את כבודו הגדול להשיב לי על דברי אלה.

בספרו הל' מאכ"א פי"ד ה"ד כתב מר להעיר ע"ד הרמב"ם ז"ל בהל' קרבן פסח פ"י הי"א שכתב, צריך אדם שישתדל כו', והלא בכל הקרבנות הוא כן צריך שלא ישתייר ממנו, ולמה דייק רבינו כן גבי פסח, וע"ז כתב דכוונתו לפירורים, דבשאר קרבנות לא הוי זה נותר, וגבי קרבן פסח גם פירורים הוי נותר, ומדבריו משמע דגם כ"ש פחות מכזית מקרי נותר ועובר בל"ת, ובאמת בחינוך כתב כן דאסור להותיר „כלום", ומשמע דגם בפחות מכזית אם מותיר עובר בל"ת, וכן כתב בס' מוצל מאש, וכן משמע מד' רבינו בס' המצות מצוה קכ"ג שכתב דאסור להוציא „כלום" מבשר הפסח חוץ לחבורה. ומ"מ תמוה הוא לומר דבפחות מכזית עובר בל"ת, דהלא הלכה הוא דבפחות מכזית ליכא עונש וה"ה ל"ת אע"פ שאין לוקין עליו, ועוד איך יליף ר"י חמץ מנותר, הלא חמץ פשיטא דבפחות מכזית ליכא ל"ת, ועוד שהרי מצות שריפה הוא רוקא בכזית בכל פסולי המקודשין כדמוכח בפסחים מ"ט, וכן מוכח בזבחים צ"ז בסוגיא דיקדש, דאל"ה לא הי' הש"ס מקשה מידי דיבא עשה.

ולענ"ד הי' נראה כוונת הרמב"ם, דלהכי דייק כאן גבי פסח דצריך אדם להשתדל כו', דהנה נחלקו בגמ' ר"י ורי"ו אי שוחטין הפסח על היחיד, ובמאירי כתב דטעמא דאין שוחטין את הפסח על היחיד מפני שקרוב הדבר שיבא לידי נותר שהרי הוא יחיד ואינו יכול לאכול אותו כולו, ואע"פ דבגמ' אמר משום דכתיב לא תוכל לזבוח את הפסח באחד, צ"ל דתרווייהו איצטריכו לי', וי"ל ואכ"מ. והנה ביומא ג"א מוכח להריא דפסח שני לכו"ע שוחטין על היחיד, וע"כ דהוא גזירת הכתוב, ואפי' מאן דסובר אין שוחטין פסח ראשון על היחיד, מ"מ פסח שני שוחטין לכתחלה על היחיד, ואע"פ שקרוב הדבר שיבא לידי נותר, מ"מ לא משנחינן בזה משום דאין לו תקנה אחרת שהרי ע"כ הוא מחויב לעשות הפסח כשהי' טמא בראשון, ונמצא לפי"ז דבפסח שני שרינן לי' לשחוט אע"פ

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ז' עמוד כ"ה. מכתב זה הגיע לידינו מנכזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

דידעינן דלא יוכל לאכלו כולו, ולכתחלה הוא מביא קדשים לידי פסול, ומ"מ התידה אותו התורה להביא לכתחלה, וסר"א דהוא מצדו אין צריך להשתדל כלל לאכלו שלא להביאו לידי נותר, ועל זה קמ"ל דבינו דצריך אדם (פי' יחיד שהביא הפסח) להשתדל בין בפסח ראשון ובין בפסח שני, והעיקר אתי לאשמעינן בפסח שני, ומדויק כל דבריו. ויש לעיין בזה בדברי הרמב"ם בפ"ב ובירושלמי שם בפסחים דעבר ושחט, ויש לי להאריך הרבה, ואכ"מ.

* * *

יש לי להתבונן לכאורה, לפי שיטת רש"י בביצה כ"ז ועוד בכ"מ, דאין קדשים מתבערין ביו"ט ולאו דוקא שריפה אלא דרחמנא אחשבי' להביעוד דלא יתבערו קדשים ביו"ט, וכן מוכח בירושלמי דשבת פ"ב כשיטת רש"י דגזיה"כ הוא דאין קדשים מתבערים ביו"ט, והרי זה דמי לשריפה, אע"פ שאינה בכלל ל"ט מלאכות, צ"ל דבאמת לא תעשה מלאכה כולל הכל, והכל הוא בכלל מלאכה, אלא דבא הכתוב וגילה דרק אלה המלאכות שהם בכלל מלאכת המשכן שמם מלאכה, אבל ביעור קדשים דגילתה תורה שהוא מלאכה, אע"פ שאינה בכלל ל"ט מלאכות, מ"מ מלאכה מקרי. ולפי"ז לכאורה תקשי מהא דיש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם אחד, ולפי שי' רש"י אמאי לא לחשוב נמי דחייב משום ביעור קדשים ביוה"כ, דגם הוא מלאכה. ואולי אפשר לחלק בין ביעור שע"י בהמה לביעור שע"י אדם. ויש לעיין כששורף קדשים ביו"ט אם הוא מצוה הבא בעבירה, וכנראה נחלקו בזה הראשונים, דהרי"ף ביבמות בפ' ד' אחין הביא בשם רבוותא, והוא ר"ח, לפרש דטעה בדבר מצוה לר"מ היינו כשהוציא הנותר לשורפו, והרי"ף חולק עליו, וי"ל דבזה נחלקו, וקצרתי.

וי"ל עוד דמשום יוה"כ מחייב בהנאת גרונו כמו בכל האיסורים אע"פ דשיעורו הוא בככותבת, ומוכח לה כן בש"ס לרבי, ומטעם ביעור נותר הוא דוקא כשירד לתוך מעיו, ולהכי לא חשיב כמ"ש התוס' עירובין דף כ' ע"א, ויש עוד לעיין לשיטת בעל המאור בפ"ק דהאוכל חמץ מקיים העשה דתשביתו.

* * *

בגמ' חולין, התורה אמרה יבא איסור נבלה ויחול על איסור חלב, לכאורה לפי מה דאיתא ביומא ל"ו ע"ב דר"י אמר אליבא דריה"ג לא לקי על לאו דנבילה, למאי נפ"מ דיחול איסור נבילה על איסור חלב, ס"ס מלקות ליתא, ואי לענין לקוברו בין רשעים נמורים, ס"ס בלא"ה חל. ומצאתי להגאון ר' יוסף דוד זצ"ל שהקשה כן, ואולי נפ"מ בנבילה של הקדש דלא שייך בי' לגד אשר בשעריך תתננה, דהא אסור ליתן מצד איסור הקדש, ועי' יבמות ל"ג, וצ"ע עוד.

והנני המברכו מעומק הלב בכל טוב סלה חיים ושלו' אורך ימים ושנים עדי עד, עד ביאת הגואל. המשתחוה מול גאון תורתו,

נחום ברוך גינצבורג

בענין שעה חמישית בע"פ לאיסור חמץ

משה דוד שטיינווארציל
רב רקהל בית אפרים
ור"מ רמתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ברמב"ם פ"א מהל' חו"מ ה"ט כ' וז"ל, ואסרו חכמים לאכול חמץ מתחילת שעה ששית כדי שלא יבא ליגע באיסור תורה ומתחילת שעה ששית יהי' החמץ אסור באכילה ובהנאה כל שעה ששית מדברי סופרים ושאר היום משביעות ולמעלה מדברי תורה. שעה חמישית אין אוכלים בה חמץ גזירה משום יום המעונן שמא יטעה בין חמישית לששית ואינו אסור בהנאה בשעה חמישית לפיכך תולים בה תרומה ולחם תודה וכיוצא בהם מחמץ שהוא קודש לא אוכלים ולא שורפים עד שתגיע שעה ששית ושורפים הכל. הא למדת שמותר לאכול חמץ ביום ארבעה עשר עד סוף שעה רביעית ואין אוכלים בשעה חמישית אבל נהנים בה והאוכל בשעה ששית מכים אותו מכת מרדות והאוכל מתחלת שעה שביעית לוקה, ע"כ. והנה בדברי הרמב"ם אלו יש כאן שתי קושיות, א) שפי' תולים כגון תרומת חמץ ולחמי תודה לא אוכלים ולא שורפים, ושינה מפרש"י, דרש"י פי' בשעה חמישית תולין על חמץ של חולין דאסור באכילה אבל אינו חייב לשורפו אבל הרמב"ם פי' תולים על תרומת חמץ ולחמי תודה דאסור לשרוף מכיון דעדיין אינו אסור בהנאה, וצ"ע דנהי דהרמב"ם פי' כן משום דתולין ברוב מקומות מיירי בתרומות וקדשים דיש איסור לשורפם אבל בחולין שאין כאן איסור רק דא"צ, ע"ז ל"ש כל כך הלשון תולים, אבל מ"מ צ"ע מדוע באמת יהי' אסור לשרוף בשעה חמישית ומאי חילוק יש בין חמישית לששית דהא בשניהם אסור דק מדרבנן, ולחמי תודה אינו אלא לאכלה ולא להנאה, דאסור ליתן לבהמתו, וא"כ מדוע יהי' אסוד לשורפו בשעה חמישית כיון דכבר אסור באכילה מדרבנן, וגם בשעה ששית אינו אסור אלא מדרבנן, ומה שאסור גם בהנאה בששית זה לא מעלה ולא מוריד לכאורה לענין תרומה וקדשים שאינם עומדים רק לאכילה, וצ"ע. וגם מאי דמשמע מדבריו דמכת מרדות חייב רק בששית לא בחמישית צ"ע כיון דאסור באכילה מדרבנן אמאי לא יתחייב מכת מרדות וע' בלח"מ. והגאון רי"ז זצ"ל מבריסק תי' על זה דבאמת מדיוק לשון הרמב"ם מבואר דבשעה ששית עשו על זה איסור חמץ מדרבנן על החפצא כמ"ש מדברי הרמב"ם החמץ בשעה ששית אסור באכילה ובהנאה אבל על שעה חמישית כתב שעה חמישית אין אוכלים בה חמץ, משמע דאין כאן איסור חפצא של חמץ רק דין על הגברא שאין אוכלים בה חמץ, וא"כ ניחא הא דאין שורפים תרומה וקדשים בשעה חמישית כיון דאין כאן איסור חפצא של חמץ רק יש דין עלינו שלא לאכול החמץ, א"כ אין כאן שם איסור וחסרון בחפצא של תרומה ומש"ה אין שורפים, אבל בשעה ששית שהחמץ אסור באיסור חפצא לכן שורפים אותו, ולפיכך אין כאן מכת מרדות על שעה חמישית כיון דאין כאן איסור החפצא וחומר האיסור של חמץ, רק איסור על הגברא עיי"ש. והגם דדבריו מדוקדקים מאד בלשון הרמב"ם, והקו' דמדוע תולין בשעה

חמישית מיושבת היטב אבל מ"מ עדיין צ"ע מנ"ל להרמב"ם דאין לוקין מכת מרדות ומדוע לא מצינו מכת מרדות על איסור גברא ג"כ, ואי"ה להלן נבאר דברי הנרי"ז זי"ל בטוב טעם.

והנ"ל לומר בדברי הרמב"ם ז"ל, דהנה מלשון הרמב"ם משמע דשעה ששית אינה מצד טעות של שביעית, רק דרצו להרחיקו מאיסור תורה ולפיכך אסרו שעה ששית כמ"ש „כרי שלא יבא ליגע באיסור תורה", מכיון דא"א לצמצם הרגע צריך להפסיק מקודם ולפיכך אסרו השעה ששית, אבל בשעה חמישית כתב משום יום המעונן גזירה שמא יטעה בין חמישית לששית, ולכאורה הי' צריך לכתוב שביעית וכן אמרי' בגמ' ארם טועה בשתי שעות וע' במפרשים שהביאו דברי הרמב"ם ז"ל בתשו' לחכמי לוני"ל, אבל מ"מ זהו מה שכתוב בפי' ברברי הרמב"ם רשעה ששית אסורה שלא יבא ליגע באיסור תורה ולא משום שיטעה בשעות, אבל בחמישית הטעם שמא יטעה בין חמישית לששית, וא"כ נראה לומר רשעה ששית אסור החמץ מתודת וראי אבל שעה חמישית אין הפירוש שאסרו השעה חמישית בעצם, רק על זה אמרו חכמים לירון השעה חמישית כאלו היא ששית, והוי על זה רין ספק איסור רמחמת שמא יטעה אמרו חכמים ששעה חמישית לעולם יהי' עלי' רין ספק ששית, נמצא דהששית אסורה מצר וראי מטעם הרחקה מאיסור תורה ושעה חמישית אסורה מספק רנתנו חכמים עלי' רין ספק ששית גזירה משום יום המעונן שיכול לטעות, ולפיכך א"ש מאר רתולים ואין שורפים תרומה וקרשים כיון דרמי רק איסור ספק וגם א"ש ראין לוקים מכת מרדות כיון דהוי רק איסור ספק, ומשם מקור דברי הרמב"ם ראין לוקים מכת מרדות, ורו"ק.

ובזה אמרנו דרך פלפול מרוע אסרו חז"ל שעה חמישית רק באכילה ולא בהנאה וע' רש"ש בסוגיין. דהנה יש רין מתעסק הוא, ראם ארם טועה במה שעושה וסובר שהוא עושה מעשה היתר כגון שמתכוין לחתוך התלוש בשבת וחתך את המחובר פטור, ורק באיסורי ביאה ואכילה חייב, ועי' בר"ן חולין פ' ג"ה שחירש דהגם דאמרו מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, זהו רק באיסור אכילה אבל באיסור הנאה לא אמרי' בזה שכן נהנה, וביאר בזה מחלוקת אביי ורבא גבי בת תיהא אם אמרי' ריחא מלתא או לא, דהיינו המריח ביין נסך לכוונה אחרת ולא להנות אם אסור, ראי אמרי' ריחא מלתא או לא, דהיינו המריח ביין נסך לכוונה אחרת ולא להנות אם אסור, ראי אמרי' ריחא מלתא אסור, ואי לאו מלתא אזי מותר, ותמוה דהא בוראי נהנה מריח היין וא"כ פשיטא דאסור דוראי הנאת ריחא מקרי הנאה כמו המריח בבשמים של ע"ז, ומרוע אם ריחא לאו מלתא מותר, ותי' דכיון אינו מתכוין ליהנות מן הריח הוי רבר שאינו מתכוין ואף אי הוי פסיק רישא, חירש יסור גרול דבאיסור הנאה גם פס"ר מקרי אינו מכוין ומותר למאן דס"ל דשא"מ מותר, רק אי נימא דריחא מלתא אזי מקרי אכילה ולא רק הנאה ובאכילה אף דשא"מ אסור כמו דמתעסק בחלבים ועריות חייב אף מתעסק ה"ה רבר שאינו מתכוין, אבל אי נימא דריחא לאו מלתא אזי הוי רק איסור הנאה גרירא ולא מקרי אכילה וא"כ יש כאן היתר דשא"מ עי"ש. ויסור העולה מרבריו דמתעסק

בחלבים ועריות דחייב שכן נהנה הוי רק באיסור אכילה אבל אם אינו עושה אכילה רק הנאה שם לא אמרי' הך סברא דשכן נהנה ופטור.

והנה הגרע"א נסתפק אם מתעסק הוי רק פטור בחטאת או אינה עבירה כלל, וע' ברמב"ם פ"א מהל' א"ב שכתב דבחייבי לאווין ושניות ג"כ מתעסק אסור אע"ג דאין מלקות ועונש בשוגג של חייבי לאווין וכ"ש איסורי דרבנן מ"מ נ"מ אי מקרי עבר עבירה כגון לגבי סוטה אי מקרי אין הבעל מנוקה מעון, וחזינן מדברי הרמב"ם דאל"ה דהוי מתעסק בחלבים ועריות ל"ה מקרי עבירה כלל ע"ש, חזינן דאינו רק פטור מחטאת אלא רלא מקרי מעשה עבירה כלל.

והנה באבני נזר העלה דלכאורה מי שטועה בשעה, דהיינו שסובר בשעה שביעית שעכשיו עריין קודם זמן איסור חמץ לכאורה צריך להיות כאן דין מתעסק דקודם חצות מה"ת הוי החמץ היתר ורק לאחר חצות חל עליו שם איסור והוי כמי שסובר שעושה דבר היתר ובאמת עושה רבר איסור אלא דבאכילה הוי מתעסק בחלבים ועריות דחייב שכן נהנה אבל בהנאה הי' צריך להיות דין מתעסק ובאמת השאלה אי חמץ מקרי מתעסק תלוי בדין חמץ אי מקרי היתירא בלע או איסורא בלע לענין ליבון והגעלה וכן לענין נ"ט בר נ"ט דהיינו כגון שבישל ידקות בכלי חמץ קורם הפסח אם חל עליו איסור כשבא הפסח, ריש מחלוקת הראשונים אי חמץ שמו עליו, ומה שנוגע לענין פסח אסור חמץ כל השנה ואין פסח עושה חלות איסור חדש על החמץ, רק לענין פסח אסור חמץ כל השנה לפיכך ל"ה נ"ט בר נ"ט, ולהסוברים דפסח עושה חלות שם חדש על החמץ, לכאורה צריך להיות כמו נ"ט בר נ"ט כמו לר"י מי שאוכל או נהנה בחמץ לאחר הפסח וסובר שנאפה עכשיו, ובאמת נאפה קודם הפסח והוי חמץ שעעה"פ דאסור מה"ת לר"י בודאי הוי מתעסק, [ורק מצד דבחלבים ועריות דהיינו באיסור אכילה אין כאן פטור מתעסק, אבל מציאות של מתעסק הוי], וכ"כ הכא, וכ"כ לענין שבת אם אינו יודע שהיום שבת לכאורה הי' צריך להיות מתעסק ומדוע מקרי שוגג דהוא סובר דעושה היתר כיון שהזמן היתר לדעתו ואע"פ שבאמת הוא זמן איסור, וצריך להיות לכאורה רין מתעסק, והאבני נזר הכריח מזה דבאמת בשבת אין האיסור מה שמחלל את השבת אלא האיסור הוא המלאכה, ודין מתעסק הוא רק כשסובר שעושה מעשה אחרת ממעשה האיסור אבל אם יודע שעושה מעשה האיסור זה לא הוי מתעסק וכאן השם איסור הוא מלאכה ומלאכה בשבת אינה משונה ממלאכה בחול אלא רבשבת אסור ובחול מותר ולפיכך אין כאן מתעסק ראין כאן שינוי בהמעשה, אבל אם האיסור הי' שלא לחלל השבת ע"י מלאכה והוא סובר שעושה בחול ונמצא שסובר שאינו עושה מעשה חילול שבת אז לכאורה צריך להיות דין מתעסק. בקיצור, אם האיסור רק השם מלאכה אין כאן מתעסק, דהשם מלאכה אין חילוק בין שבת לחול, אבל אם האיסור המעשה חילול שבת והוא סובר שעושה מלאכת חול ולא מלאכת שבת, צריך להיות מתעסק, ע"כ הכריח הוא שאין האיסור החילול שבת, אלא השם מלאכה בשבת, וע' בליקוטים לא"נ בסוף חחו"מ מו"מ עם אביו, ע"ש.

ויש לי ראי' לכאורה דבזמן שייך מתעסק, דהנה הר"ן בר"ה הביא בשם הרא"ה ז"ל דהא דאמרי' כפאו ואכל מצה יצא זה דוקא אם יודע שהאוכל הוא מצה ושהיום פסח, אבל אם אינו יודע שהחפצא הוא מצה ושהיום פסח אינו יוצא, ע"ש. ובהסברת הדברים נ"ל, רס"ל דאימתי יוצא, רק כשאינו מכוין לשם מצוה אבל לא כשהוא מתעסק, ואם סובר שהחפצא אינו מצה א"כ הוי מתעסק, ואע"ג דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, אפשר לחלק בין עבירה למצוה, דבעבירה האיסור מה שגופו נהנה ומה שהאכילה נעשה בגופו, וא"כ על מציאות אין שייך מתעסק דזה רק במעשה אבל לא בעבירה התלוי' במה שנעשה במציאות בגופו, אבל במצוה התלוי' באכילה אין המצוה מה שהאכילה נעשית בגופו, אלא במה שעושה מעשה האכילת מצוה, דמצינו חילוקים כמ"ש התו"ח בסוף פסחים דבלע מצה יצא דלא בעינן טעם והנאה, ובאיסורים לא מצינו דאינו חייב, חזינן דיש חילוקים, וגם המל"מ חקר אם שלכ"א "גבי מצוה" יצא, חזינן דיש נ"מ בין נדרי אכילת מצוה לאכילת עבירה. וא"כ לענינו ג"כ יש לומר, דדין שכן נהנה שייך רק לגבי אכילת איסור ולא לגבי אכילת מצוה, אבל זה ניחא באם סובר שמה שאוכל אינו מצה, אבל אם אינו יודע שהיום פסח מדוע לא יצא, הא יודע מ"מ שעושה מעשה אכילת מצה, ונראה מדבריו כדברי הא"ג, וס"ל דאכילת מצה בפסח אין הפירוש שבליל פסח יש מצות אכילת מצה, אלא דיש מצות אכילת מצה בפסח והזמן הוא חלק ממעשה המצוה, דהיינו אכילת מצה בפסח, ומכיון שהוא אינו יודע שהוא ליל פסח, נמצא דהוי מתעסק, וזהו כוונת הרא"ה לענ"ד. עכ"פ נחזור למה שהבאנו בענין שבת, דתלוי אי הוי מתעסק, בגדר האיסור של מלאכה בשבת, דאם האיסור הוא מלאכה בשבת הוי מתעסק כיון שהוא סובר שעושה מלאכה בחול, אבל אם האיסור הוא המלאכה רק שהזמן של האיסור הוא שבת אז שפיר מיקרי מתעסק.

והנה הבאתי ראי' דאיסור מלאכה בשבת עיקר האיסוד אינו המעשה מלאכה בעצמה, אלא דהמעשה מלאכה היא חילול שבת, מהא דכ' הרא"ש בשם המהר"ם מרוטנברג ביומא פרק יוה"כ דאע"ג דכל פקו"נ הוי דחוי', שבת הוי הותרה, ולפיכך במי שהוא חולה בשבת ואפשר לנו לשחוט עבודו או ליתן לו נבילה שוחטים בעדו ואין נותנים לו נבילה, דאיסור נבילה דחוי' לגבי פקו"נ ושבת הוי הותרה. ולכאורה צ"ע מאי חילוק יש בין שבת לנבילה, הא שניהם נלמדים מוחי בהם, וע' תשו' חת"ס, ואין אני רוצה להאריך בדבריו, אבל הנראה לי בזה הוא כך, דהנה ידועים דברי הא"מ ז"ל בדברי הרמב"ם דלפיכך נזיר מצורע מותר לגלח דהוי רק ל"ת של תער לא יעבור על ראשו, אבל המ"ע דקדוש יהי' אינה נוהגת בימי צרעתו, והק' הא כל נזיר עובר ג"כ בלא יחל ובעשה דכל היוצא מפיו יעשה, וא"כ הי' צריך להיות ג"כ הך עשה ושוב אין עשה דוחה לתו"ע. ותי' דכיון דהאיסור של נזירות נדחה מפני תגלחת של צרעת א"כ אין כאן איסורי נדד כלל דהאיסור הי' רק שלא יחלל קדושת נזידותו, וא"כ אם מדיני נזיר מותר דהלאו דתער לא יעבור על ראשו נדחה מפני עשה דתגלחת צרעת, שוב אין כאן איסור

נדר כלל ולא בעינן לרחות האיסורי נדר, דמעולם לא נדר שלא לנלח אלא רק לנהוג עצמו בריני נזירות, וכיון דמריני נזירות מותר, שוב לא בעינן לרחות איסור נדר, וא"כ ה"ה הכא דהאיסור מלאכה בשבת אינה עבידה בעצם רק האיסור הוא מה שמחלל קרושת שבת, נמצא אם מצר ריני פקו"נ מותר לעשות מלאכה בשבת, נמצא ראין במלאכה זו חילול קרושת שבת כלל, והוי כמו או"נ ביו"ט רמותר, וכ"כ הכא שוב הוי היתר נמור, אבל בנבילה עצם הנבילה אסורה, לא כן בשבת שאין עצם המלאכה אסורה אלא במה שמחלל שבת על ידה, וכיון דמותר מצד פקו"נ אין כאן חילול שבת כלל, ורו"ק כי נכון הוא בס"ד. וא"כ נמצא רעיקר האיסור הוא החילול שבת, ולא עצם מעשה המלאכה, וא"כ הוי הותרה, ושוב לכאורה קשה קו' הא"נ ריהי' כאן דין מתעסק, כיון ראין האיסור מעשה המלאכה נרידה רק מה שהוא חילול שבת, וא"כ שוב צריך להיות מתעסק.

והנראה לע"ד בזה, דבאמת יש קרא ושמרו בני ישראל את השבת, ויש לומר דזה הסברא במתעסק הוא, דהתורה לא חייבה את האדם להיות בקי במציאות, אלא חייבה אותו רק לירע ריני התורה ולהיות נזהר שלא יעבור על דברי', אבל אם לפי רעתו עושה מציאות היתר, ואינו יורע המציאות, על זה לא חייבה אותו התורה, אבל אם נבי שבת אינו יורע שהוא שבת על זה מחויב, דהתורה חייבה אותו לירע ולשמור אימתי הוא שבת ולפיכך כשאינו יורע שהוא שבת, מחויב, ואין כאן רין מתעסק, וצ"ע בזה, ובאמת יש נמרא מפורשת בכריתות נ' רד"ל דעל שנגת שבת פטור, וזה הוי חירוש, ע"ש רמק' על המשנה רשלשים ושש כריתות וביניהם שבת הא שבת נופא הוי ל"ט רעל כל מלאכה חייב בפני עצמו בשנגת מלאכה, ומתרצי דמיירי בשגגת שבת רחייב רק אחת ומ"ש שנגת שבת דנקט להשמיענו רחייב עכ"פ אחת, וע"ש ברש"י דדבריו אינם מובנים היטב, מרוע לא יתחייב ע"ש, ולדבריו ניחא מאר דבאמת צריך להיות מתעסק ורק דזה חירוש מושמרו בני ישראל את השבת דמחויב לשמור ולידע ולזכור אימתי הוי שבת ולקרשו, ולפיכך אין כאן פטור מתעסק, ורו"ק.

ואגב אורחא אביא ב' סברות החולקות על יסור הא"נ. הנה אביו רצה לומר סברא רל"ש מתעסק בזמן, דזה רק כשיש היתר בעולם אז יכול לומר שטעה וסובר שהוא היתר, אבל אם עכשיו זמן איסור נמצא ראין היתר בעולם במציאות ולפיכך אין שייך כאן מתעסק. ובקהלות יעקב פרק כלל גדול איתא, ראימתי שייך מתעסק רק כשטעה בהכרת הדברים, אבל אם הטעות לא נעשה ע"י הכרה, אלא הטעות נצמחת מרעתו אין על זה רין מתעסק, ע"ש.

אבל אנו ננקוט כדברי הא"נ וכפי שסמכנו דבריו, וא"כ נאמר דבשעה ששית אסור חמץ בין באכילה בין בהנאה לרעת הרמב"ם דכיון דהאיסור הוא מצר הרחקה אין חילוק, אבל שעה חמישית אין לומר כן דכיון דכתבנו לרעת הרמב"ם שונה שעה חמישית משישית, דשישית אסור בעצם וחמישית מצר טעות, נמצא דלענין איסור הנאה אין לאסור חמישית, ראף אם היא באמת ששית מ"מ כיון שהוא טועה וסובר שהוא חמישית א"כ סובר שעושה היתר, ונמצא דהוי מתעסק, דהוא סובר דעושה היתר לש' הסוברים שהבאנו דחמץ קורם זמן איסורו

מקרי היתירא בלע, וא"כ אין שייך לאסור בהנאה, דבהנאה יש רין מתעסק רק באכילה, דבחלבים ועריות חייב שכן נהנה אבל בשעה ששית שאינה אסורה מצד טעות אלא מצד הרחקה מאיסור תורה, התם שפיר אסור בין באכילה בין בהנאה, ודו"ק. ובשלמא בסוגית הגמ' א"א לומר כן דשם משמע דבין ששית ובין חמישית שניהם אסורים, רק מצד טעות, אבל לפי מה שמבואר מדברי הרמב"ם [אע"פ שלכאורה הוי דלא כדברי הגמ', ומה שמיישב עצמו בתשובתו לחכמי לוני"ל ג"כ תמו' קצת, דכתב שם דכתב דרך יותר נכון מהגמ', אבל מ"מ דברי הרמב"ם אע"פ שאין אנו מבינים אותם הם חיים וקיימים, וע' בסוגיא דפסחים וברמב"ם הל' עדות ותומים, תראה דהרמב"ם לשי' הוכרח לומר טעם אחר], ששית אסורה בעצם וחמישית מצד טעות, א"כ נכון מאד ששית אסורה בהנאה ג"כ וחמישית מותרת בהנאה כיון דהוי רק משום טעות א"כ הוי מתעסק ורק באכילה אסור אבל בהנאה מותר, ודו"ק. וכמובן דזה רק עפ"י דרך החידוד, אבל היסודות הם נכונים בעזה"י.

ולבאר דברי הגאון מבריסק זצ"ל דכתב דאין כאן מכת מרדות כיון דהוא איסור קל ואינו אלא על הגברא ומנלן דאיסור גברא אין כאן מכת מרדות, ונראה להסביר דבריו בהקדמת דברי הגאון ר' יוסף ענגיל בספרו ציונים לתורה שכ' לבאר דברי הגמ' שבת ל"ט דאמר ר"י בר אבודימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך שמן באמבטי ואמר לי טול בכלי שני ותן ש"מ וכו', היכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה אמר ר"י בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ וביה"כ, אפרושי מאיסורא שאני וכו', אמר רבינא ש"מ המבשל בחמי טבריי' חייב דהא מעשה דרבי לאחר גזירה הוי, פי' דגזרו על הזיעה, וא"כ ע"כ בחמי טבריי' הוי, ומקשי' והאמר ר"ח המבשל בחמי טבריי' פטור בשבת, ומשני מאי חייב נמי דקאמר מכת מרדות, והק' בת"ש שם מנ"ל דחייב מכת מרדות, ע"ש שהכריח מסוגיא במנחות דלאו על כל איסורי דרבנן חייב מ"מ, וא"כ מנלן דחייב הכא מכת מרדות דלמא דק אסור מדרבנן ולא חיוב, ותי' הגאון רי"ע ע"פ יסוד שביאר במחלוקת אביי ורבא בכ"מ דא"ר לא תעביד אעל"מ דאביי ס"ל רמהני דאל"כ אמאי לקי ודבא ס"ל דל"מ ולקי דעבר אמימרא דרחמנא, וע"ש בתוס' שהק' לפי המסקנא דבעינן מאי איכא בין אביי לרבא, והק' דנ"מ כל היכי דל"מ דאיכא גזיה"כ, לאביי לא לקי ולרבא לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא עיי"ש, וביאר הוא ז"ל הדברים דלאביי המלקות רק אם האיסור הוא בעצם, אבל אם אין המעשה עבירה נעשה בעצם אע"ג דרצונו לעשות עבירה ומגשם רצונו ע"י פעולה, מ"מ כיון דבעצם מעשה העבירה לא נעשית, א"א לומר על זה דלקי, אבל רבא ס"ל דלקי מכיון דעושה מעשה נגד רצון התורה, אע"ג דבעצם א"א לחול, מ"מ כיון דרצונו לעשות מעשה עבירה ועושה אע"ג דבעצם לא חל מעשה עבירה מ"מ חייב נמצא דלאביי עצם המעשה צריך להיות עבירה במציאות, ולרבא די במה שעושה נגד התורה, אע"ג דהמעשה לא נעשית בעצם.

ובזה יש לחלק ג"כ בדרבנן, דהנה הנתיבות סי' רל"ד חידש בכל עבירה דרבנן בשוגג אין כאן עבירה כלל דהעבירה הוי דק מה שעובר על רצון חכמים

אבל אין עצם המעשה עבירה, וא"כ בשוגג כיון דלא עבד על דצון חכמים רק דהעבירה צריך להיות בעצם המעשה בדרבנן ל"ש זה עיי"ש. והנה האחרונים חלקו עליו, ויש ג"כ ראי' מדברי הרמב"ם פ"א מא"ב שהבאנו לעיל לענין מתעסק דגם בשניות שייך מתעסק בחלבים ועריות, ולכאורה שניות הוי איסור דרבנן ואף אם מתעסק חייב שם ל"ה רק שוגג ובדרבנן שוגג איגה עבירה, אע"כ דגם בדרבנן שוגג הוי עבירה, ואעכצ"ל דיש שני מיני איסורי דרבנן, יש איזו איסורי דרבנן דאסרו המעשה בעצם, והעבירה היא בעצם המעשה, ובזה אסור שוגג וחייב מכת מרדות, ויש איסור דרבנן קל, דעצם המעשה אינה עבירה, אלא דמה שעושה נגד חכמים הוא העבירה, דחכמים צוו אותן שלא יעשה זה, אבל לא אמרו שעצם המעשה היא עבירה, ויש איסור דרבנן שאסרו עצם המעשה, ואסור גם בשוגג וחייב מכת מרדות. ובזה מיישב הוכחת הגמ' דכיון דרבי אמר לו כן בבית המרחץ והא אסור להרהר שם, ועכצ"ל דאפרושי מאיסורא שאני, ומדוע, הא הוא הי' שוגג ושוגג בדרבנן אין איסור, וע"כ דשבות זה הוי איסור דרבנן חמור, ואסור אפי' בשוגג לפיכך הוצרך להפרישו מאיסור, א"כ ממילא יש ראי' שיש כאן מכת מרדות, ובזה מיושבים מאד דברי הגמ'.

ובזה יש לישב בטוב טעם דברי הגאון מבריסק, דכיון דכאן אין כאן האיסור דרבנן בעצם, דבעצם, אם הי' האסור חמץ הי' איסור חפצא, אלא דכאן יש רק צווי לשמוע דברי חכמים שלא לאכל חמץ בשעה חמישית, אבל אין כאן איסור חמץ בעצם, א"כ אין כאן מכת מרדות, ורו"ק כי נכון מאד.

ובדברי הנתיבות שהבאנו וכפי שביארם רי"ע, יש ליישב דברי הריב"ש דס"ל אע"ג דפס"ר אסור בכל איסורי תורה מ"מ באיסור דרבנן מותר פס"ר, וכן ס"ל לרש"י שבת מ"א ע"ש בסוגיא דמיום שפינתו וחמ"ס שם, דגם ר"י מודה דבאיסור דרבנן דשא"מ מותר, וצריך להבין מדוע, ולדברי הנתיבות מוסבר מאד, דדבר שאינו מתכוין אסור או פס"ר דוקא כשהמעשה אסורה בעצם, וא"כ אע"ג שהוא מתכוין לעשות דבר היתר ואינו רוצה לעבור על רצון חכמים, מ"מ כיון שבע"כ יתעביד הפעולה, והפעולה אסורה, א"כ אסור, אבל באיסור דרבנן שם האיסור רק לעשות נגד רצון חכמים, ואם עושה מעשה היתר, ובע"כ נמשך ג"כ מעשה איסור, מ"מ מותר, כיון דהוא מצר עצמו אינו עושה נגד רצון חכמים, נמצא דפס"ר לדידן, או אינו מתכוין לר"י אסור רק היכא דהמעשה אסורה מצר עצמו אבל אם האיסור רק מה שעושה נגד רצון חכמים, אז בעינן שיעשה מעשה עבירה להדיא, ולא די מה שממילא, וע"כ נמשך המעשה איסור ג"כ ודו"ק. ולפ"ז לדברי הג"ר יוסף ענגיל יהי' חילוק באיזה דרבנן היא, אם הוא רבר שיש בו מכת מרדות ואסור גם בשוגג, אז דשא"מ נמי אסור, אבל אם הוא דבר שאין כאן מכת מרדות ואינו אסור בשוגג, פס"ר לדידן, או דשא"מ לר"י, יהי' מותר, ודו"ק.

בענין ביטול חמץ

ברוך אברהם צבי הורוויץ
חדב"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ברוקלין, ניו יארק

א) כתב הרמב"ם פ"ב מהל' חמץ ומצה ה"א, מ"ע להשבית חמץ קודם זמן איסור אכילתו, וכו', ומה הוא השבתה זו האמורה בתורה, היא שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבו וישים אותו כעפר עכ"ל, כך הי' הגירסא לפני הכ"מ, ומשמע מזה דביטול לא מהני רק אחמץ שאינו ידוע ולא על חמץ הידוע לו, והכ"מ הרבה להקשות ע"ז מכמה מקומות דחזינן דמהני ביטול אף אחמץ ידוע, כדאי' בדף ו' אהא דשמא ימצא גלוסקא יפה, פריך הגמ' וכי משכחת לה לבטלי', וכן בדף ז' בהא דתלמיר היושב לפני רבו, ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו וכו' דמבטל בלבו, הרי מוכח דמהני ביטול אף אחמץ ידוע, ומכח קו' אלו דחה הכ"מ גירסא זו בדברי הרמב"ם, עיי"ש. והנה הב"ח הביא דברי הכל בו דס"ל ג"כ דלא מהני ביטול בחמץ ידוע, והכל בו הביא ראי' מדברי הברייתא בפסחים כ"ז: שאמרו חכמים לר"י דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה, אלא מעתה לא מצא עצים לשודפו יהא יושב ובטל והתורה אמרה תשביתו שאור מבתיכם עכ"ל, ואם נימא דמהני ביטול לחמץ ידוע, הרי יש לו עצה שיבטל, אלא מאי חזינן מזה דלא מהני ביטול אחמץ ידוע, והב"ח הק' ג"כ כקו' הכ"מ עיי"ש.

ב) ונלע"ד לישב קו' בהקדם להביא מחלוקת הראשונים אי ביטול מועיל מדין השבתה בלב או מדין הפקר, דרש"י בפסחים ד: ס"ל דביטול היי' השבתה בלב, והרמב"ן שם ביאר דבריו וז"ל דה"ק רחמנא יהי' בעיניך כשדוף ותהא דואה אותו כעפר ואפר וכו' כענין ולא תשבית מלח ברית אלקיך לא תבטל, וכן נמי אונקלוס מתרגם תבטלון חמירא עכ"ל, והתוס' שם חולקים על רש"י וס"ל דביטול מטעם הפקר הוא ואינו עובר עליו בבל יראה מדכתיב ולא יראה לך, והפקר לא מיקרי לך, והר"ן שם ס"ל ג"כ דביטול מדין הפקר, אלא דס"ל ג"כ כרש"י שמקיימים מצות תשביתו ע"י הביטול, שבמה שמפקיר את חמצו מקיים בזה מצות תשביתו, עיי"ש.

והנה יש לדקדק בדברי הרמב"ם הנ"ל שכ' ומה היא השבתה זו האמורה בתורה, שיסיר החמץ הידוע ושאינו ידוע יבטלו וכו', ויש לדייק למה לא כתב בפשיטות דחייב אדם לבער חמץ הידוע ולבטל חמץ שאינו ידוע, כדרכו בכ"מ. ונ"ל בזה דהנה ביארו האחרונים סברת הרמב"ם דביטול אינו מועיל בחמץ ידוע, מטעם דהאיך יכול לחשוב החמץ כעפר ולבטלו מלבו, בו בזמן שהוא משאירו בביתו, שבזה מראה שהחמץ אכן חשובה היא בעיניו, ומשו"ה לא מועיל הביטול דק אחמץ שאינו ידוע. ונראה לומר דסברא זו לא שייך אלא אם ביטול הוא מדין השבתה מלב, שצריך להחשיבו כעפר, אבל אם ביטול הוא מדין הפקר, נראה דאע"פ דמחזיק החמץ בתוך ביתו אין זה סתירה להביטול, וכי אדם מחוייב להוציא דבר הפקר מביתו, ע"כ אין זה סותר כלל את הביטול.

והנה שיטת הרמב"ם הוא, דביטול הוא השבתה בלב, כמוש"כ ויחשוב אותו כעפר, וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל עכ"ל, אבל אפ"ל דבאמת מודה הרמב"ם דיש גם בביטול דין הפקר, דהיינו שהחמץ נחשב אינו שלו ע"י הביטול, אלא דס"ל להרמב"ם, רע"י הפקר אינו מקיים מצות תשביתו, דהפי' של תשביתו הוא או לבער בידים או להחשיבו כעפר, וכיון דחמץ ידוע א"א להחשיבו כעפר כנ"ל, ע"כ כתב הרמב"ם שאם רוצה לקיים מצות תשביתו צריך לבער החמץ הידוע, אבל באמת אם ביטלו ג"כ אינו עבור עליו, אלא שלא קיים מצות תשביתו, אבל מ"מ הפקר הוא ולא הוי "לך", ומשו"ה דייק הרמב"ם ואמר ומה היא השבתה האמורה בתורה וכו', דכ"ז הוא רק לענין קיום מצות תשביתו, אבל באמת אינו עובר על בל יראה אם ביטלו, אפי' בחמץ ידוע, וכמו"כ לענין ראיית הכל בו, נלע"ר רנם זה הוי רק לענין תשביתו, וכדברי חכמים לר"י, אלא מעתה וכו' יהא יושב בטל והתורה אמרה תשביתו שאור מבתיכם עכ"ל, הרי רכל טענת חכמים הי' שהיאך יקיים מצות תשביתו, דהרי אינו יכול לבטל בחמץ ידוע, אבל באמת אם יבטל לא יעבור בב"י כיון דהוי הפקר כנ"ל, ולפי"ז לק"מ מהני מקומות שמביא הכ"מ דמהני ביטול אף בחמץ ידוע, דהתם אנו רוצים שלא יעבור בל יראה, וע"ז מהני ביטול אפי' בחמץ ידוע, וכל דברי הרמב"ם אינם אלא לענין מצות תשביתו, ודו"ק.

ג) והנה הר"ן ברפ"ק הק' דהיאך אפשר דביטול מטעם הפקר, והא הפקר צריך להיות בפני שלשה, ותי' דכיון דבאמת חמץ אינו ברשותו של אדם אלא עשאה הכ' כאלו הוא ברשותו לחייב עליו, ע"כ סגי בגילוי דעת בעלמא שאינו רוצה אותו ומפקירו, עכתו"ד. ובשו"ת ר"ח חאו"ח סי' ט' כתב, דלדברי הר"ן כיון דכל הטעם דמהני ההפקר, הוא רק משום דממילא אינו ברשותו, נמצא לפי"ז דאפי' אם ארם יבטל חמצו קודם זמן איסורו, מ"מ עצם ההפקר לא חל עד שבא זמן האיסור, ואז אמרי' דמשבא זמן איסורו הוי החמץ מושבת, אבל עד זמן האיסור עריין החמץ שלו, עכתו"ד, וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה סי' קמ"ו, והק' שם השואל דלפי"ז קשים מאר דברי הרמ"א בסי' תל"ר ס"ב, וז"ל, הגה ואין לבטל ביום אלא לאחר ששרף החמץ כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו עכ"ל, ולכאו' קשה דמאי איכפת לן אי מבטל קודם שריפת החמץ, והא בין כך ההפקר לא חל עד שבא זמן האיסור, וא"כ כששורף החמץ הרי הוא שורף החמץ שלו, אע"פ שכבר ביטלו, כיון דההפקר לא חל עריין, ותי' שם הגאון מהרי"א דהא דכתב הרמ"א שיבטל אחד שריפת החמץ, היינו רק לשיטת רש"י דס"ל דביטול לאו מדין הפקר, אלא שמשוה אותו כעפר, וזה חל אפי' קודם זמן איסורו, ובמילא א"א לקיים אח"כ מצות תשביתו על חמץ זו, ע"כ אמר הרמ"א שיבטלו אחר השריפה, עכתו"ר. ולענ"ר דוחק גדול לפרש כן, דהא הרמ"א כתב בפירוש ואין לבטל ביום אלא לאחר ששרף החמץ כדי שיקיים מצות שריפה בחמץ שלו עכ"ל, הרי להריא דטעם הרמ"א הוא דאחר הביטול לא הוי החמץ שלו, ולא משום דהוי כעפר, וא"כ הרק"ל דהא עד זמן האיסור הוי החמץ שלו וכנ"ל.

ונלע"ד לישב קו' בפשיטות, דהנה התוס' שם ד: בר"ה מראורייתא, הק' ג"כ כקו' הר"ן דלכאו' הפקר בעי בפני שלשה, ותי' שם דמראו' א"צ שלשה, עכ"פ חזינן מדברי התוס' דלא ס"ל כתי' הר"ן דהביטול חל כיון דממילא אינו ברשותו, אלא הביטול חל כיון דמה"ת לא בעי שלשה, ואע"ג דהי' אפ"ל דשניהם עולים בקנה אחד, דהתוס' איירי מביטול דאורייתא, והר"ן איירי אחד תקנת חכמים דהפקר בעי' ג', מ"מ מדברי הראשונים נראה דפליגי, (וכבר דן בזה האברך הנעלה ר' שלמה זלמן גארדאן ני"ו בכר"ש ניסן תשמ"א) וממילא מובן דברי הרמ"א, דהיינו שחשש לשיטת התוס' דהחמץ כבר מבוטל קודם זמן איסורו, כיון דמה"ת מועיל הפקר אפי' שלא בפני ג', וממילא אינו מקיים מצות תשביתו כששורפו אחר הביטול, דלא הוי החמץ שלו לרעת התוס', והרמ"א חשש לשי' תוס' ע"כ כתב שישרוף ואח"כ יבטל, ורו"ק.

ר) ולפי"ד הר"ח ומהרי"א הנ"ל נלע"ד לתרץ קושיית הט"ז בסי' תל"ד סק"ה, שהק' על הטור שמפרש טעמא דמבטלין בלילה וחוזרין ומבטלין ביום, וכ' הטור משום דהפת שמשייר למאכלו לא נתכוין לבטלו בלילה, ויש לחוש שמא נשאר ממנו קצת, ע"כ צריך לבטל עוה"פ ביום. וכ' הט"ז דבדא"ש אי' עוד טעם, דמה שביטל בלילה חוזר וזוכה בו אחר הביטול (כשמגביהו לאכול) ומשו"ה חוזר ומבטלו למחר, והט"ז ביאר שם החילוק בין שני הטעמים, דלפי טעם הא' המוזכר ג"כ בטור נמצא דהביטול בלילה לא קאי כלל אחמץ שרוצה לאכול אח"כ, ולפי תי' השני באמת נכלל הכל בהביטול (אע"פ שאמר דלא חזיתי', עיי"ש) רק דאח"כ חוזר וזוכה בו, והק' הט"ז למה לא הביא הטור טעם השני של הרא"ש ולא הזכיר רק טעם הא', והניח בצ"ע. ונלע"ד דלפי"ד הר"ח הנ"ל, לא אתי שפיר הך תי' הב' למ"ד ביטול מטעם הפקר, דכיון דאמר הר"ח דלפי"ד הר"ן אע"פ שארם מבטל בלילה, מ"מ ההפקר אינו חל עד זמן האיסור למחר, והביטול של לילה היו רק דיבורים שיחולו למחר, א"כ א"א לומר דכשמגביהו לאכול חוזר וזוכה בו, דהא ממילא עדיין לא חל ההפקר ועדיין החמץ שלו, וא"כ אין חסרון במה שמגביהו לאכול, וצ"ל דתי' זה קאי רק אם סוברים כשיטת תוס' הנ"ל דחולק על הר"ן וס"ל דביטול מועיל כיון דמראורייתא הפקר א"צ שלשה, וממילא לפי דבריהם, הרי חל ההפקר תיכף, וכשמגביהו לאכול בלילה, חוזר וזוכה בו, ע"כ אפ"ל דהטור נקט בפשיטות כדברי הר"ן, דההפקר מהני מדין גילוי דעת, וממילא אינו חל עד למחר, ומשו"ה לא הביא הך תירוץ השני של הרא"ש ורו"ק.

ה) ונלע"ד לומר דרך אחרת בדברי הרמ"א הנ"ל דאפי' לפי הר"ן יוצדקו דבריו בהקדם לבאר דברי הר"ן הנ"ל, דמשו"ה לא בעינן כאן הפקר בפני שלשה כיון דאינו ברשותו ועשאה הכתוב כאילו ברשותו ע"כ סגי בגילוי דעת, ובפשטות אינו מובן דסו"ס כיון דעשאו הכתוב כאילו ברשותו למה לא יהא צריך הפקר גמור, ואולי אפשר להסביר דבריו עפי"ד הר"ח בסי' י"ד שבא לישב קו' האחרונים על הא דאמר ר"א שני רברים אינם ברשותו של אדם וכו', דבשלמא להני דסברי גבי אתרוג של ערלה רלא נקרא לכם, דאיסורי הנאה לא מיקרי שלו,

א"ש דברי ר"א, אבל לשיטות רסברי שם ראיה"נ מיקרי לכם, אע"פ שאסור לו ליהנות, א"כ למה אמר ר"א דחמץ אינו ברשותו, והא להני דעות מיקרי שלו אע"פ שאסור בהנאה, ותי' הר"ח דאע"פ שחמץ מיקרי שלו להני דיעות, מ"מ הוי החמץ אינו ברשותו, ולא הוי דומיא דבתיכם, ועשאה הכתוב כאילו ברשותו, ומדוייק לפי"ז דברי ר"א ב' דברים אינם ברשותו וכו', ולא אמר ב' דברים אינם שלו דהענין כאן הוא משום דאינו ברשותו עכת"ד, וכמו"כ כתב האבני מילואים סי' כ"ח ס"ק נ"ו, דגבי חמץ הי' פטור מטעם דאינו ברשותו, ולא משום שאינו שלו, ועשאה הכתוב כאלו ברשותו, עיי"ש. נמצא לפי דבריהם דאע"פ דהממון של החמץ שייך להבעלים בפסח, מ"מ כיון שלמעשה אין הוא משתמש בו מיקרי כבר החמץ אינו ברשותו. ואולי דזהו ג"כ כונת הר"ן דכשאדם מפקיר חמצו קודם פסח אע"פ שלענין בעלות של החמץ לא עשה כלום כיון שלא הפקיר בפני שלשה, מ"מ במה שאמר שהוא מפקיר החפץ הרי הוא מסיר הנהגתו ותשמישו מהחמץ, ואע"פ שלא חל ההפקר, מ"מ מיקרי אינו ברשותו, דלגבי רשותו אנו דנים אם הוא למעשה רוצה להשתמש בו, וכיון שגילה דעתו בהדיא שאינו רוצה עוד בהחמץ, מיקרי החמץ אינו ברשותו, ואין אנו צריכין לדיני הפקר לגבי זה, ופי' רברי הר"ן יהי' בד"ז, כיון דב' רברים אינן ברשותו וכו', הרי לך דאע"פ דהחמץ שלו מ"מ הי' צריך להיות פטור, דכיון דאינו משתמש בהחמץ מיקרי אינו ברשותו, אלא עשאה הכתוב כאילו הוא ברשותו, ע"כ בריבור בעלמא שהוא אינו רוצה בהחמץ, הרי גילה דעתו שאינו רוצה להשתמש בו, ומשו"ה נקרא אינו ברשותו, ואף מקיים בזה מצות תשביתו, ולפי"ז נמצא דאף לפי הר"ן יהיו צודקים רברי הרמ"א דאם יבטל חמצו קודם שריפה, נמצא דכבר הוציא החמץ מרשותו, וזה יכול לעשות אפי' קודם זמן האיסור, דמה שהביא הר"ן דברי ר"א הוא רק לראי', רבמה שאינו משתמש מיקרי אינו ברשותו וכנ"ל, ולפיכך צריך לשרוף ואח"כ לבטל, אף לרעת הר"ן, ודו"ק.

ו) בהך פלוגתת הראשונים אי ביטול מועיל מדין הפקר או מדין דמחשיבו כעפר, נלע"ד בהא דהביא הר"ן בפ' כל שעה מחלוקת ראשונים, אם ביטול מועיל בלב אם לא הוציא כלום מפיו, ומובא בב"י סי' תל"א וסי' תל"ד, ואולי אפ"ל דהך מחלוקת תלוי בשאלה זו אי ביטול מטעם הפקר או מטעם השבתה בלב, דאי הוי מטעם הפקר ע"כ צריך עכ"פ דיבור, דהרי הסביר הר"ן דטעם דמהני הפקר אף שלא בפני ג', משום דכאן א"צ אלא גילוי דעת כנ"ל, הרי דעכ"פ גילוי דעת בעינן, ומחשבה לא הוי גילוי דעת, ע"כ צריך ריבור ממש, אבל לדברי רש"י ורמב"ן דביטול הוא שמשביתו מלבו ומחשיבו כעפר, מהני נמי ביטול בלב, כיון שכל הענין של הביטול הוא השבתה בלב, ע"כ מבטלו בלבו ודיו. ואולי דבר זה כתוב באחרונים ולע"ע לא מצאתי.

בענין אי חמץ אפרן מותר

נפתלי שלום בן־עטר
תלמיד במתיבא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא בטור בהל' פסח סי' תמ"ה, אבל ליהנות באפרו אחר ששרפו זה תלוי בפלוגתא דר"י ורבנן, לרבי יהורה שהוא בשריפה מותר דקיי"ל כל הנשרפין אפרן מותר, ולרבנן דס"ל השבתתו בכל דבר אסור, דקיי"ל כל הנקברין אפרן אסור ואם בישל או אפה בו פת לר"י שאפרו מותר אין התבשיל או הפת אסורין אלא א"כ נאפה הפת ונתבשל התבשיל בעוד גוף החמץ קיים או הנחלים לוחשות, אבל אם כבו מותרין, ולרבנן דאפרו אסור, אסורים בכל ענין. והרמב"ם ז"ל כתב סתם, ואם אפה בו פת או בשל בו תבשיל אסורין, והוא הולך לשיטתו שפוסק כחכמים.

והקשה הגאון רעק"א זצ"ל על דברי הטור באו"ח סי' תמ"ה, מהא דאיתא בסוף מס' תמורה (דף ל"ג:) בתוס', דהנשרפין אפרן מותר והנקברין אפרן אסור, הטעם הוא משום דגבי הנשרפין איכא מצוה בשריפתן, וע"כ הוי נעשה מצותן, משא"כ גבי הנקברין דליכא שום מצוה בקבורתן, ורק משום תקלה צריך לקוברן, ולא מצריך הכתוב לשורפן, נמשך איסורן לעולם. וא"כ קשה, לגבי חמץ הי' ראוי להיות מותר בהנאה לכו"ע, דאף לחכמים דהשבתתו בכל דבר, הוא כדי לקיים מצות עשה דתשביתו, ולא משום תקלה.

וכדי לתרץ קושיתו, נקדים מה שהקשה המשנה למלך על דברי הרמב"ם בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ג שכ' דאינו לוקה על בל יראה ובל ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה מעשה. ולכאורה קשה איך ילקה אף אם עשה מעשה, הלא הוי לאו הניתק לעשה, מחמת עשה דתשביתו, כדאיתא בפסחים דף צ"ה ע"א, וא"כ בכל אופן אין לוקין עליו. והנה נודע דברי הגר"ח הלוי מבריסק בהל' חמץ ומצה שכ' לתרץ דתשביתו הוי רק איסוד עשה, ושוב לא הוי להנל"ע. וצ"ע קצת, דא"כ איך מהני הביטול, לדברי הר"ן בריש מס' פסחים, גם על חמץ שלא ביער, וצ"ל דעצם ההשבתה הוי מצוה, ועי"ז אינו עובר אפי' על מה שנשאר בביתו כמ"ש הר"ן, אבל אי הוי רק איסור עשה, א"כ אין שום כח בעצם השבתה, רק שלא יעבור על האיסור, והאיך מהני לשאר חמץ. וגם מצינו דנמנה עם רמ"ח מצות עשה, משמע דהוי מצוה ממש. והנה כתב שם עוד לתרץ הך דאפרן אסור, דיש חילוק בין שריפה דנעשה בחפצא דחמץ ובין מפרר וזורה לרוח, דזה מצוה שעשאו הבעלים, ולא שייך נעשה מצוותה. וכנראה דהגרעק"א לא ניחא לי' בחילוק זה, דסוף סוף נעשה מצוותן, ואמאי אפרן אסור, וצריך טעמא מדוע המצוה דבעלים לא יועיל להתיר האפר. ובאמת אף לדבריו י"ל שהוא רק משום איסור עשה כמ"ש הוא בעצמו להלן באותו דיבור לענין להנל"ע, וכגון דא י"ל דלא הוי נעשה מצוותו דהוי רק פעולת הבעלים, אבל אי נקטינן דהוי מצות עשה ממש אפשר דמודה דאע"פ שהוא רק פעולת גברא ולא בעצם החפצא, מ"מ שייך נעשה מצוותו, ודו"ק.

אמנם י"ל קצת באופן אחר (וכעין דבריו), דהנה הגרעק"א כתב בחידושיו עמ"ס פסחים (מערכת ה' אות כ"ח) לתרץ דברי הרמב"ם הנ"ל, עפימש"כ הרמב"ן לתרץ אמאי הבא אל המקדש טמא לוקה ולא הוי להנל"ע מחמת העשה דוישלחו מן המחנה (מכות דף י"ר:), וכתב לתרץ דהעשה דוישלחו מן המחנה אינה אלא תיקון על להבא שלא יוסיף עוד טומאה במקדש ויעבור על הלאו של ולא יטמאו את מחניהם, אבל לא תיקון על לשעבר, משא"כ באונס שגירש, דהעשה ולו תהי' לאשה מתקן את הלאו גם לשעבר. והנה בשאגת ארי' סי' פ"ג כתב על פלוגתא דר"י וחכמים, דלר"י רמ"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה מורה לחכמים שאם זורה ומפררו לרוח אינו עובר על הלאו רבל יראה ובל ימצא, אלא דלא מקיים בזה מ"ע דתשביתו שאור מבתיכם, דענין תשביתו הוא לתקן על לשעבר ולהבא, ולא מקיים זה אלא בשריפה, משא"כ לחכמים דמצות עשה הוא לתקן על להבא, ובזה רי שזורה ומפררו לרוח. וכתב דלפ"ז מתורץ דברי הרמב"ם הנ"ל, דמה שאמרו בגמ' דעשה דתשביתו הוי להנל"ע ואין לוקין עליו, זהו לדברי ד' יהודה שם"ל דמצות תשיבתו היא תיקון על לשעבר ולהבא, לכן שפיר הוי להנל"ע, וכמש"כ הרמב"ן הנ"ל לענין אונס שגירש, אבל לפי מה שפסקינן כחכמים דס"ל זורה לרוח ומפררו, ותיקון דתשביתו הוא דק אלהבא, שפיר כתב הרמב"ם דלא הוי להנל"ע, עכ"ד.

העולה מזה, דאע"פ דמ"ע דתשביתו היא מצות עשה ממש כמו שילוח (ולא כמ"ש הגר"ח הלוי הנ"ל) מ"מ כיון שבא רק לתקן על להבא לא מיקרי לאו הניתק לעשה לענין מלקות. ועפי"ז נבוא לתרץ דברי הטור הנ"ל, ריש לחלק בין נעשה מצותו לענין חמץ, ובין שאר נעשה מצותן, דר"ל דתלוי בהנ"ל, דנעשה מצותו הוא רוקא על לעבר, דהוא ענין לתקן אלעבר, אז אמרינן דעי"ז הוסר איסורו שהי' עליו לעבר, אבל אם כל פעולת העשה היא רק אלהבא, אע"פ שהיא מצוה גמורה, מ"מ י"ל דלא תיקן כלום להוציא מידי איסורו, ולפי"ז בשאר מקומות דאמרינן נעשה מצותו, פירושו דמצותו לשורפו מפני קדושתו שיש עליו מלשעבר כמו נותר או דם שמצותו לזורקו ע"ג מזבח, שע"י השריפה או הזריקה פקע ממנו קדושתו, ואם נפשך לומר, ערלה וכלאי הכרם יוכיחו, שהם ג"כ בכלל הנשרפין ואפרן מותר אע"פ שאין שם שום קדושה להפקיע, י"ל דהא אם משהה הערלה בתוך ביתו אינו עובר בלאו, ממילא הא רציותה התורה לשורפו אינו כדי להוציאו מרשותו רק שהיא פעולה בעצם החפץ לתקנו לשעבר, משו"ה שפיר שייך בו הך דנעשה מצוותו בעצם החפץ ואפרן מותר, משא"כ כאן בחמץ, נעשה מצותו היינו להסיר חמץ מביתו, כדי שלא יעבור מכאן ולהבא על לאו דב"י וב"י. רק דזה תלוי בפלוגתא דר"י ורבנן לפמ"ש הגרעק"א בשם השאג"א, דלרבנן רכל התפקיד דתשביתו הוא רק כדי שלא יעבור מכאן ולהבא, ממילא לא נעשה שום תיקון על לשעבר בחפצא דחמץ, וממילא אפשר דלא שייך בי' הך דנעשה מצותו, אבל לר"י ראין ביעור חמץ אלא שריפה, ולפי מה שביארתי היא כדי לתקן גם לשעבר, ממילא הוי תיקון בעצם החפצא דחמץ, ושפיר שייך נעשה מצותו. וזה כעין דברי הגר"ח הנ"ל, רק דשייך אפילו במצוה גמורה ותלוי אי הוי אלהבא או אלעבר,

כדברי השאגת ארי', רק די"ל דהשריפה משוה אותו כמי שאין עליו שם חמץ אפילו לרבנן.

והנה בדף כ"א תנן במשנה, כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחי' ולעופות ומוכר לנכרי ומותר בהנאתו, ופריך בגמ' פשיטא שמותר בהנאה, ומתרץ לא צריכא שחרכו קודם זמנו מותר בהנאה אף לאחר זמנו, אבל אם חרכו בתוך זמנו אסור, והטעם מדהוי עלי' שם חמץ בתוך פסח והי' אסור בהנאה, לא פקע ממנו שם חמץ, ועדיין נשאר אסור בהנאה, משא"כ אם חרכו קודם זמנו דלא הי' עליו שם חמץ בתוך זמנו, אז מותר בהנאה.

ולפי"ז שפיר מיושב דברי הטור הנ"ל, דמה שכתב דלרבנן אפרן אסור, ולא נחשב כמו נעשה מצותו, כקושית הגרעק"א, היא משום דזה דומה לחרכו בתוך זמנו, וסוברים דמ"ע דתשביתו היא רק תיקון על להבא ולא על לשעבר, ממילא לא נעשה שום תיקון בהחמץ ולא שייך נעשה מצותו, ואי משום דאין עליו שם חמץ, הא זה דומה לחרכו תוך זמנו כיון דמשביתו בתוך זמן איסורו (כמ"ש בטור שם), וכבר חל עליו שם חמץ ותו לא פקע, אבל ר' יהודה דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה, והטעם כמו שכ' השאג"א הנ"ל דסבר דעשה דתשביתו היא תיקון על להבא שלא יעבור עור בבל יראה ובל ימצא, וגם על לשעבר (ובאמת מספקינן לר' יהודה אם מותר לשהות חמץ ער הפסח על מנת שישרפנו, עיי"ש בשאג"א), א"כ נעשה התיקון בעצם החמץ, ומותר.

ושפיר מרוייק עכשיו לשון הטור, שכתב אבל ליהנות באפרן אחר ששרפו זה תלוי בפלוגתא דר"י ורבנן, דלרבנן אפילו אחר ששרפו נשאר אסור בהנאה, ואינם מודים לר"י אפילו שרפו, דס"ל דתיקון דתשביתו הוא דק אלהבא ודומה לחרכו תוך זמנו. ונם אתי שפיר דברי הרמב"ם ז"ל דאזיל לשיטתו שפסק כרבנן שהשבתתו בכל דבר (פ"ג מהל' חו"מ הלכה י"א), ולכן פסק דאסור בהנאה כמבואר לעיל, ודו"ק. (ועיין באבני מילואים בתשובות שבסוף הספר סי' י"ט, ושו"ת פרי יצחק סי' י"ט, מהו הדין אם נשרף החמץ, לשיטת הרמב"ם).

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם העמוק של ידידינו

הרבני הנה"ח הנכבר מו"ה **אברהם אביש זאב הירש** נ"י
ובניו האברכים היקרים והחשובים מו"ה **שמעון** נ"י ומו"ה **צבי ארי'** נ"י
בהלקח מאתם אשתו־אמם החשובה ע"ה

הרבני הנה"ח הנכבר מו"ה **משה גאלדשטיין** נ"י
ובנו האברך היקר והנעלה מו"ה **שמשון** נ"י
בהלקח מאתם אשתו־אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ואל יוסיפו לראבה עור מעתה ועד עולם, אמן.

המערכת

עולת שבת בשבתו

לחג הפסח

פורה י' נפש עבדיו (תהלים ל"ד). הנה הפסוק הזה נדרש על יציאת מצרים כמבואר במדרש פ' בא (סוף פרשה י"ז, עיי"ש). וי"ל ע"ד הרמז, דר"ת של פ'ורה י' נ'פש ע'בדיו, עולה בגימטריא מאתים ועשר, לרמז שהקב"ה פרה את נפש עבדיו, קודם הזמן והוציאם ממצרים אחר מאתים ועשר שנים.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

להגדה של פסח

בהגדה של פסח. א"ר אלעזר בן עזרי' הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנא' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות, וחכמים אומרים, ימי חייך העולם הזה, כל ימי חייך להביא לימות המשיח. ויל"ד מדוע שינו חכמים מלשון בן זומא, דקאמר כל ימי חייך הלילות, ולא קאמר „להביא" הלילות, וא"כ אף חכמים הול"ל בקיצור כל ימי חייך לימות המשיח. וי"ל עפ"י דברי הברייתא המובא בגמ' ברכות (י"ב ע"ב) וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר (ירמי' כ"ג) הנה ימים באים נאם ד' ולא יאמרו עוד חי ד' אשר העלה את בנ"י מארץ מצרים כי אם חי ד' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות וכו' אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל לו, ע"כ. ועפי"ז שפיר דייקו חכמים בלשונם באמרם להביא, לומר דימות המשיח אינו בזה כמו העוה"ז, כי אז לא יהי' הזכרת יציאת מצרים עיקר אלא טפילה לשעבור מלכיות כראיתא בברייתא הנ"ל.

(הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבד"ק פוזנא[1])

ליום א' דחג הפסח

בקריאת היום. ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם. ויל"ד על אמרו למשפחותיכם, הלא קרבן פסח אינו זבח משפחה, דמקרא מלא ריבר הכתוב, ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו, הרי רכמה משפחות מתמנים על פסח אחד. אך י"ל ע"ד המוסר, שבא הכתוב ללמרינו הוראה באופן חינוך הבנים, שדרך הישר והטוב הוא, לשוחרו מוסר ודברי כבושין ברברים המושכים לבו של הנער ונכנסים ללבו, ולא לרורפו ולהרחיקו, כי אז ח"ו יוכל הבן לצאת לתרבות רעה, וחבן בועט באביו ובאמו, ונעשים שונאים זל"ז, והחבילה מתפרדת. ועל זה בא הפסוק להזהיר, משכו וקחו לכם צאן, פי' קחו עמכם דברים המושכין לבם של הצאן קרשים אלו הבנים, לשוחרם מוסר בהשכל וברעת, כי רברי חכמים בנחת נשמעים, ועי"ז

---

1) בתוס' רעק"א למשניות סוף"ק דמס' ברכות.

תזכו, למשפחותיכם, שתהיו מקושרים כל בני המשפחה באגודה אחת, הבנים עם ההורים, לתפארת כל בית ישראל.
(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

בהפטרה ליום א' דפסח. ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח (יהושע ה'). ובמס' קידושין (ל"ז ע"ב) ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול, אקרוב עומר והדר אכול. ובתוס' שם ד"ה ממחרת, הקשה ה"ר אברהם אבן עזרא היכי אמרינן ממחרת הפסח דהכא הוי ששה עשר בניסן שנקרב העומר, דלמא ממחרת הפסח ממחרת שחיטת הפסח קאמר דהיינו ט"ו בניסן שעדיין לא נקרב העומר, דהכי נמי אשכחן בפרשת מסעי דכתיב ממחרת הפסח יצאו בנ"י, והם יצאו בט"ו, ע"כ. ויש ליישב הקושיא, עפ"י מה שנודע מזוה"ק (פ' בא) דבאותו לילה שיצאו בנ"י ממצרים, נתקיים הפסוק ולילה כיום יאיר (תהלים קל"ט). וכ' במרכבת המשנה דעפי"ז י"ל דאותו לילה הי' שייך עוד ליום י"ד מאחר שהי' מאיר כיום. ולפי"ז שפיר יתיישב קו' ה"ר אברהם אבן עזרא, די"ל דכל מקום דכתיב ממחרת הפסח קאי על מחרת אכילת הפסח, וא"כ ניחא הך דיהושע דקאמר בגמ' דקאי על ט"ז בניסן, כי ממחרת אכילת הפסח, הוא ט"ז בניסן, והא דכתיב בפ' מסעי ממחרת הפסח ושם קאי על ט"ו בניסן, משום רשם קאי על יום יציאת מצרים, שבלילה שלפניו הי' מאיר כיום והי' נחשב עוד לי"ד, ושפיר קאמר ממחרת הפסח, פי' ממחרת אכילת פסח, רבבוקר הי' יום מחר מלילה שלפניו, ובני ישראל לא יצאו אלא ביום כמבואר במס' ברכות (ט' ע"א) עיי"ש.
(הגה"צ מוה"ר פנחס טווערסקי מאוסטילא הי"ד[2])

לשבת חוה"מ פסח

בשיר השירים (א', ה'). שחורה אני ונאוה. וז"ל המדרש, שחורה אני במצרים ונאוה אני במצרים. והוא תמוה. אבל פשטות הדברים נראין בכוונת המדרש, דהנה אצל הצרפית שאמרה לאלישע, כי באת להזכיר עוני, פירש"י, שכל זמן שלא בא אלישע הי' הקב"ה רואה מעשי' נגד מעשי אנשי עירה, ולנגד מעשיהם היתה צדיקת, אבל נגד מעשי אלישע נראית כלא נחשב לכלום במעשי' עיי"ש. וכן היו הדברים כשהיו ישראל גבי מצריים כשהיו במצרים, אף שגם מעשי ישראל היו מקולקלים מאור כמחז"ל שהגיעו ער מ"ט שערי כו', בכל זאת כשהי' מעריך הקב"ה מעשיהם נגר מעשי מצרים היו נגדם נראין כצדיקים. וזהו שאמר המדרש, שחורה אני במצרים, ר"ל אמת שמעשי היו מקולקלים במצרים, ונאוה במצרים, דייקא, ר"ל כיון שהייתי אצל מצריים ולגביהם הי' רואה הקב"ה מעשי נגר מעשיהם, והייתי נאוה.
(הגאון מוה"ר אשר אנשיל יונגרייז זצ"ל אב"ד טשענגער מח"ס מנוחת אשר[3])

---

2) מפי השמועה, בשמו.

3) הועתק מתוך פנקס חידושי אגרה שלו המונח בגנזי נכדו ידידנו הרב המפורסם וכו' אבד"ק טשענגער שליט"א והגיע אלינו ע"י בנו האברך היקר החשוב ותנעלה מו"ה יהושע צבי הלוי יונגרייז נ"י. תשואח"ח לחם.

לאחרון של פסח

איתא במס' פסחים (קי"ח ע"א) קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. וגם אמרו במס' סוטה (ב' ע"א) קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף. וכבר עמדו בזה המפרשים להבין מה ענין מזונותיו וזיווגו של אדם לקריעת ים סוף, ואיזה קישוי שייך בהם. אמנם יתכן בזה, דהנה קריעת ים סוף גרמה לחטא העגל. דמבואר במדרש (שה"ש פ"א) עה"פ תורי זהב נעשה לך עם נקורות הכסף, תורי זהב, זו ביזת הים, עם נקודות הכסף זו ביזת מצרים, ע"כ. הרי דביזת הים מכונה בשם זהב. ורש"י כ' בריש פ' רברים עה"פ ורי זהב, הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם שנא' וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל. נמצא דחטא העגל נצמח מביזת הים, וא"כ הי' בקריעת ים סוף ענין קשה, כי גרמה לחטא העגל. והנה כמו כן מזונותיו של אדם, כרוך בו ג"כ נסיון זה, כי בעת שנכנסיו של אדם מצליחין ויש לו מכל טוב, כתיב על זה (רברים ל"ב) וישמן ישורון ויבעט וגו'. נמצא שגם במזונותיו של אדם יש בו ענין קשה. וכן בזיווגו של אדם, צריך האדם לסייעתא דשמיא על כל פסיעה ופסיעה שלא ימערו קדסוליו, כי לפעמים ח"ו מוצא אדם אשה מר ממות אשר בחלקלקות לשונה מפתה אותו לאט־לאט לפרוק מעליו עול התורה ומצותי', וקשה מאור לעמור באיתן נגרה. הרי רגם בזיווגו של אדם יש בו ענין קשה. נמצא ששלשה רברים הללו עולה רמיונם יפה, כי בשלשתם שייך נסיון קשה, הן קריעת ים סוף, והן מזונותיו של אדם, והן זיווגו של אדם. ושפיר מובנים רברי חכמז"ל.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

נוספאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הַלֵּל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)

מצורע

קאפ' י"ר פסוק ט"ז.

לפני ה', כנגר בית קה"ק. מה שכתב השפ"ח וז"ל, רהא השתא לאו מחוסר כפורים הוא ומותר לו לילך לעזרה ולפנים, ועור וכו' עכ"ל. הם רברים שאין להם שחר כלל, ראף אם נאמר רהחטאת לא מעכב כפרתו ולא כרברי התוס' בזבחים (רף צ' ע"ב ר"ה חוץ) עיי"ש ברש"י ורמב"ם פ"ט מהל' תו"מ, ובתו"כ כתב להריא שהחטאת מעכבת כפרתו, מ"מ כאן קורם ההזאות האלו וראי שהוא מחוסר כפרה, רהא אפילו אם עושה ההזאות אלו שלא לשמן, אמרינן בגמ' (מנחות כ"ח ע"א) רלא הוכשר המצורע, א"כ קורם ההזאות בוראי אסור לו למצורע ליכנס בעזרה, וגם אחר ההזאות, כתב הרמב"ם (פ"ר מהל' מחו"כ ה"ב) שהכהן בא אצל המצורע (שעומר בשער נקנור) ויתן מן השמן על הבהונות והנותר יתן על ראש המיטהר ואם לא נתן לא כפר. הרי זה כמבואר, שהמצורע עריין הוא מחו"כ ואסור לו ליכנס למקרש.

אבל כוונת הרא"ם שכתב, אבל פה שמעמדו באה"מ יאמר לפני ה' מפני שפניו כנגד הפרוכת (שמשם העתיק השפ"ח), כוונתו על הכהן, כי המצורע אינו עומד אצל הכהן בשעת ההזאות, והכהן עומד בעזרה, ושגה ברואה שסבר שדברי הרא"ם סובבים אל המצורע.

אחרי

קאפ' י"ז פסוק י"א.
בסה"ר, **תבוא נפש ותכפר על הנפש.**
ברפה"ר, וברפוס אלקבץ, וכן ברש"י כת"י קלף, הנוסחה הוא, **יבוא נפש ויכפר על נפש.** בלשון זכר. והנה לקמן בפסוק י"ר כתב רש"י שנפש לשון נקיבה, אבל כאן הוא מוסב על הרם שהוא לשון זכר כמ"ש רש"י שם, שכן כ' ואני נתתיו לכם וגו' כי הרם הוא בנפש יכפר, וע"ז קאמר שיבוא הרם שהוא נפש ויכפר על הנפש.

קאפ' י"ח פסוק ה'.
ושמרתם את חקותי, לרבות שאר דקדוקי הפרשה שלא פרט הכתוב בהם. תיבת בהם אין לו מובן כאן. וברפה"ר וברפוס אלקבץ, תיבת בהם, ליתא.

קדושים

קאפ' י"ט פסוק ה'.
לרצונכם, אנפייצימנט"ו, זהו לפי פשוטו, ורבותינו למדו מכאן למתעסק בקדשים שפסול וכו'.
הגם שבגמרא כן הוא הלשון, אבל הלשון הזה צריך פירוש, כי המתעסק א"א לכנותו מתעסק בקדשים, שהמתעסק אינו יודע שקדשים הם, ורש"י פ' במנחות (דף ק"י). מנין למתעסק ברבר אחר, ושחט בהמת קדשים שהוא פסול, ובחולין (דף י"ג) פירש"י, מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול, כלומר מנין למתעסק שפסול בקדשים, כגון מתעסק בסכין להגביהו או לזורקו, ושחט בקדשים וכו', הרי שהוצרך רש"י לפרש מתעסק בקדשים שפסול, מנין למתעסק שפסול בקדשים. וכן הוא בנוסחת רפה"ר, **רבותינו למדו מכאן למתעסק שפסול בקדשים וכו'.**

שם פסוק י"ט.
באה"ר **ולשון שעטנז פירש מנחם, מחברת כמו צמר ופשתים:** וברפוס אלקבץ הנוסחה, **ולשון שעטנז פי' מנחם בן סרוק במחברת צמר ופשתים.** מלשון זה משמע שמנחם פירשו במחברת צמר ופשתים, שהוא מחבר את התיבות שהם מענין אחר, ורש"י לא הביא מה שפירש, וכמו שכתב רש"י בפסוק נפתולי א' נפתלתי (בראשית ל', ח') מנחם סרוק פירשו במחברת צמיד פתיל וכו'. אך האמת יורה דרכו שהנכון הוא כמו שהוא בנוסחאות שלנו, וכן הוא בנוסחת רפה"ר, כי במחברת מנחם לא נמצאו חיבורי פסוקים צמר ופשתים, ובערך שעטנז כתב וז"ל, שעטנז, בגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך, ענינו יורה עליו, מחברת צמר ופשתים עכ"ל.

אמור

קאפ' כ"ב פסוק כ"ר.

ובארצכם לא תעשו, דכר זה לסרס שום בהמה וחי' אפי' טמאה, לכך נאמר בארצכם לרבות כל אשר בארצכם וכו'. ובדפה"ר הנוסחה הוא, **לרבות כל אשר בארץ.**

ובגמרא (שבת ק"י ע"ב) אמרו, מנין לסירוס באדם שהוא אסור ת"ל ובארצכם לא תעשו, בכם לא תעשו, וכתבו התוס' מכם (היינו הכ"ם שבתיבת ארצכם) קא דריש, והא ראמר בחגיגה שאלו את בן זומא מהו לסרוסי כלבא, א"ל ובארצכם לא תעשו, כל שבארצכם לא תעשו, התם נפקא לי' מארץ וכו', מזה מוכח כנוסחת רפה"ר, שבהמה טמאה נפקא לן מארץ, כל אשר בארץ, אמנם רש"י שם פירש שסירוס אדם נלמד מרכתיב לא תעשו, קרי ביה לא תֵיעָשו, ופלא הוא, שכרברי התוס' מפורש כאן בתו"כ, ואכמ"ל.

קאפ' כ"ג פסוק כ"ב.

אמר ר' אבדימי ברבי יוסף וכו'.

בסדר הדורות לא הביא שום תנא או אמורא בשם זה, ובדפוס הראשון הנוסחה, **אמר רבי אברדימם בר ר' יוסי**, וכן הוא בספרא, רק ששם הוא אוורדימם בו"ו (ושינוי כזה מצוי, עיין בחלקת מחוקק (סי' ל"ד סעיף א') לענין ברכת אירוסין שמברכין מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקירושין, שתמהו בזה למה הקדימו החופה לקידושין, והביא הח"מ בשם בעל העיטור, שעיקר הנוסחה בקירושין (בבי"ת), רק שהדייקנים קוראים הבי"ת רפה מפני שהוא סמוכה לאות ה', והסופרים טעו וכתבו וקידושין בו"ו), ועיין שבת (דף קי"ח ע"ב) שרבי מנחם בר' יוסי היינו ודדימם ואמאי קרו לי' ורדימם שפניו דומין לורד.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שדידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קירה"ש בשנות הזעם ת"ש־תש"ה לפ"ק).

בענין איסור הנאה באבר מן החי

מהב' המופלג כמר מאיר ראטה הי"ד מקראקא[1]

במס' פסחים דף כ"ב ע"א, והרי אבר מן החי רכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר וכו' הא לכלבים שרי. ומקשים בשם הגאון ר"ר העשיל זצ"ל, מנ"ל להש"ס דאמה"ח מותר בהנאה, דלמא לעולם אסור בהנאה והכא מיירי במפרכסת דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ולכן לכלבים שרי, אבל אמה"ח גמור אסור אף

1) כבר כתבנו אורותו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמור ל"ו. — ר"ז העתקנו ממכתבו שערך אל ידידו (להבחל"ח) הרבני הנה"ח הנכבר מו"ה **שמואל הכהן ראזענגארטען** נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

לכלבים, עכ"ק. ונראה לתרץ, דהנה הפרי מגדים הקשה בסי' כ"ז (במשבצות זהב) מנא לן דמפרכסת מותר לישראל דבשחיטה תליא מילתא דלמא הא דאמרינן בשחיטה תליא מילתא היינו דוקא להחמיר לאסור בשר מת אבל מפרכסת מנ"ל דשחיטה מתרת אף להקל, עיי"ש. ותירץ ע"ז הישועות יעקב בהקדם דברי התוס' בחולין פרק גיד הנשה שכתבו דבעינן שיחול איסור גיד הנשה מחיים דומיא דיעקב אבינו שנשה לו הגיד מחיים, והקשו ע"ז התוס' א"כ היכי משכחת איסור גיד הנשה כלל הלא אין איסור גיד חל על איסור אבר מן החי, וכ"ת לאחר מיתה, הא בעינן דומיא דיעקב עיי"ש, וכתב הישועי"ק לתרץ ריש חלות לאיסור גיד הנשה בעת שהוא מפרכסת דאז הרי היא כחי' לכל דברי' ושוב הוי דומיא דיעקב שנשה לו הגיד מחיים. ובזה מתורץ קו' הפרמ"ג הנ"ל, דמה הקשה שיהא מפרכסת אסור לישראל, זה אינו, דעכצ"ל דמפרכסת מותר, דאלת"ה איך משכחת לה איסור גיד הנשה כלל בקו' התוס', עכ"ר.

והנה קו' התוס' ע"כ סובב והולך רק למ"ר בהמה בחיי' לאברים עומדת (חולין ק"ב), אבל למ"ר דבהמה בחיי' לאו לאברים עומדת אין מקום כלל לקושית התוס', דאיסור גיד יכול לחול על בהמה בחיים, ולא שייך בזה אין איסור חל על איסור, דהא כל זמן שלא נפרש האבר אין בו איסור אבמה"ח. והנה בספר ערוגות הבושם כ' רבר חירוש, דאפילו למ"ר בהמה בחיי' לאברים עומדת, היינו רוקא היכא דליכא איסור הנאה, אבל היכא דאיכא איסור הנאה לא שייך האי רינא, דטעמא דמאן דאמר לאברים עומדת כתב הרשב"א, דבעת שהכלבים רעבים דאוי לטורפם באיברים, וזהו רוקא אי מותר בהנאה, אבל אם אסור בהנאה לא חשיב כלל כאכילה לגבי כלבים.

ולפי"ז שפיר מתורץ קושיא הנ"ל, דע"כ אי אפשר לומר דמיירי כאן במפרכסת ולעולם אבמה"ח אסור בהנאה, דאי אבמה"ח אסור בהנאה, א"כ לאו לאברים עומדת כדברי הערוגות הבושם הנ"ל, ואם אמרינן לאו לאברים עומדת, שוב לא קשה קו' התוס' איך חל איסור גיד הנשה על אבמה"ח, וא"כ הדרא קו' הפרי מגדים לדוכתה, מנ"ל דמפרכסת מותר לישראל, ואי מפרכסת אסור לישראל, שוב ליכא לאוקמי כאן במפרכסת דשרי לישראל, דהא עכשיו נקטינן דמפרכסת לגמרי אסור, אלא ע"כ דלא מיירי במפרכסת, ושפיר הוכיח הגמרא דאבמה"ח מותר בהנאה, וק"ל.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

תמיהות וישובים

תמי' בשו"ת האלף לך שלמה

בשו"ת האלף לך שלמה (להגאון מהרש"ק ז"ל) חאו"ח סי' שט"ז כתב, באם חל ערב פסח בשבת, דאז מתענים הבכורים ביום ה', אם יודע הבכור ומרגיש בנפשו שתמיד לאחר התענית הוא חלוש ולא יהי' בו כח לברוק בעצמו, אז לא יתענה, אף שאפשר לצוות לאחר לברוק, כיון דקיי"ל בכל דבר דמצוה בו יותר מבשלוחו, א"כ עדיף טפי שיברוק בעצמו, לכך מותר לו שלא להתענות כדי שיהי' יכול לברוק בעצמו ויקיים המצוה בו, עיי"ש. ויש לתמוה שלא זכר דברי המג"א בסי' תל"א סק"ה וסי' ת"ע סק"א שלא כתב כן, רק דיכולים לצוות לאחר לברוק עיי"ש.

(הרה"צ מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם מקראקא הי"ד*)

תמי' בדברי הרא"ם

בהרא"ם פ' קדושים (י"ט, ה') האריך לבאר הכתובים שבפ' צו ושבפ' קדושים שמבוארים בהם דיני פיגול ונותר ומחשבת חוץ למקומו, וכ' שם שיש כאן ששה דינים, א) מחשבת חוץ לזמנו פוסל הקרבן, ב) חוץ למקומו פוסל הקרבן, ג) האוכל מקרבן שנפסל ע"י מחשבת חוץ לזמנו חייב כרת, ד) האוכל מקרבן שנפסל ע"י מחשבת חוץ למקומו אינו חייב כרת, ה) האוכל נותר גמור חייב קרבן, ו) האוכל קרבן שיצא חוץ למקומו בפועל אינו חייב כרת. וכ' שם שכל הדינים הללו מבוארים בב' פרשיות אלו, ובתוך הדברים כתב וז"ל, ואח"ז כ' בפ' זאת ואוכליו עונו ישא ופירשוהו רז"ל בנותר גמור ראי במחשבת חוץ למקומו (כצ"ל, ומה שנדפס שם במחשבת „נותר", הוא ט"ס) כבר מיעטו וכו' ואוכליו לשון מיעוטא, דאל"כ ואוכל מבעי"ל וכו' למעט חוץ למקומו מכרת כראיתא בפרק כל הזבחים (דף כח:) מכאן למדנו שהאוכל מהנשחט חוץ למקומו ממש פטור מכרת, עכ"ל. וכן כפל דבריו להלן, שכ' בסוף דבריו וז"ל, ומדכתיב בפ' זו ואוכליו עונו ישא וכו' למעוטי האוכל מן הנשחט חוץ למקומו שאינו חייב כרת וכו' עכ"ל.

וצע"ג היכן מצא דרשה זו בפ"ב דזבחים, שהרי פסוק זה ואוכליו, בא למעט נשחט חוץ למקומו מכרת, עיי"ש ריש דף כ"ח ע"ב דואכליו בא למעט חוץ למקומו הנאמר בקרא דסליק מני', והכוונה למחשבת חוץ למקומו דסליק מני' וכמבואר ברש"י שם להדיא. — ובאמת אין צורך כלל ללימוד על האוכל מנשחט חוץ למקומו דאינו חייב כרת, דמהיכי תיתי לן דחייב כרת שיהא צורך למעוטי

---

*) הוא בנו של הרה"ק מוה"ר יצחק ישעי' הלברשטאם הי"ד אבד"ק טשחויב, וחתנו של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. — נהרג עקה"ש ביום ר' לחודש אב שנת תש"א לפ"ק. הי"ד ותנצב"ה. — קושיא זו נדפסה בשמו בשו"ת מנחת יחיאל ח"ב סי' קכ"ח אות י'.

מקרא, ורק במחשבת חוץ למקומו הנאמר בפרשתן, הוי אמינא דכרת הנאמר בסוף הפרשה קאי גם על זה, לכן איצטריך למיעוטא, אבל לאו דחוץ למקומו נאמר בפ' משפטים, בשר בשרה טריפה, ובפ' ראה, לא תוכל לאכול בשעריך (עי' רמב"ם פי"א ממעה"ק), וא"כ אין שום הו"א שיהא בו חיוב כרת, וממילא אין צורך לשום לימור למיעוטא, וצע"ג.

ברוך חנה גרינפעלד
ר"מ בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בת"ים

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא — כ"ה ניסן)

א) בס' ברכת משה עמ"ס חולין (להג"ר משה הלוי פאללאק אבר"ק באניהאד) בתחלת הספר בקונטרס ראשית משה (אות ט') כתב וז"ל: שמעתי בשם הגאון הקדוש בעמ"ח ס' דברי חיים שאמר, קורם הוראה ידאג, אבל אח"כ ישמח לבו ואל יחוש ויהרהר כלל וכלל, כי גורם לו צער ועצבות ומבטלו מעבודת בוראו, ואין זה בא רק מתחבולות יצה"ר ומרמותיו להכאיב לב הצדיק.

ב) בס' יכבד אב (למו"ה משה מנחם וואלדען מקיעלץ) בעמוד ע"ט, במכתבו של הג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן אבר"ק פלונסק כ' וז"ל: וידי"נ הגאון מ' חיים דוב גראס אבר"ק פעטריווא כ' אלי ע"ד הפנים יפות פ' קרח (הנראים כטעות, שכ' שמתו על דבר קרח א' מן כ"ה מכל ישראל, דהיינו כ"ד אלף מישראל, ובאמת מתו רק י"ד אלף), עיין בס' ביאודי מהר"ל עה"ת, ושמעתי שנשאל בזה הגה"ק מצאנז מא' מבניו, אם איננו ט"ס כל הענין שם, והשיב שאיננו ט"ס, ואם יעשה תשובה שלימה יזכה להבינו, כן שמעתי, עכ"ל.

ג) בס' שפתי מהר"ש עה"ת (להגאון מוהר"ש ענגיל מראדמישלא) בדף ק"ב טור א', כותב ששמע מרבינו הקדוש רשכבה"ג מצאנז זי"ע, שאף שמפורש בזוה"ק שב' שבועות האחרונות של ימי הספירה תרעין סתומין, מ"מ מי שהוא בבחי' הר"ר זושא זי"ע, לא שייך תרעין סתימין, שהוא בתפלתו פותח התרעין, ומי שאינו בבחינה זו צריך להשלים נפשו בעת שהתרעין פתוחין.

ד) בס' מלחמת מצוה (סיגעט תרמ"ט) בדף כ"ח ע"ב, במכתבו של כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל כתב וזלה"ק: באזני שמעתי מאת כ"ק אא"ז מו"ר הגאון הקדוש רשכבה"ג מצאנז זצללה"ה שהי' בק"ק קראקא בערך ג' או ד' שנים אחר התיסדות החברה שוה"ד =[שומרי הדת], ודיבר עם גביר א' מופלג וירא ד' מעניני התנהגות מדינתינו, ואמר בזה"ל, משבח אני את מדינת אונגארין, זה איזה שנים אשר נתיסדה החברה שוה"ד, עלו הרבה מעלות במעלות היראה, והוטב מאוד מעמד היהדות האמתי, ומי יתן והי' במדינתינו כך, עכ"ל הקדוש.

ה) בס' דרכי תשובה על יורה דעה סי' פ"ט ס"ק י"ט כ' וז"ל: וזכרתי ימים מקדם כר הוינא טליא ששמעתי מפי אדמו"ר הגאון הקדוש רשכבה"ג מצאנז זצלה"ה בעל תשו' דברי חיים שאמר שאין דברי השאגת ארי' (סי' ס"ה) מוכרחין, אלא שצריך לאכול ביו"ט בשר בהמה דוקא, עכ"ל.

ו) בשו"ת יד מאיר (להג"ד דוד מאיר פריש אבד"ק בערזאן) סי' ח', כתב וז"ל: הנה זה איזה שבועות נשלח אלי ע"י הבי דואר עלה נדפסת מהרב הג' אבד"ק טארנא, ובו איסור על הציקאריע מחמת חשש תערובות שומן טמא או נבלה, ע"כ כתב בשם הה"ג המנוח אבד"ק סאנץ זצללה"ה*).

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בכרם שלמה חודש אייר־סיון תשמ"ג נדפסו השלמות לספר מור וקציעה מהגאון ר' יעקב עמדין זצ"ל, ויש לי להעיר על כמה רברים.

א) בהשלמות לסי' קכ"ח כתב דמה שפלפלו התוס' אי צריך נט"י סמוך לברכת כהנים אפילו נטל שחרית, והא וראו לא סני בלא"ה, כיון שצריך לחלוץ מנעליו, א"כ א"א לו בלי נט"י, אלא שעדיין צריך להשקלא וטריא היכא רחליץ מקמי צלותא, עכת"ד. הנה היעב"ץ בעצמו כתב בספרו מגדול עוז בעליית טהרה סי' כ"ט דבחדרשים אין צריך לישול ידיו, וא"כ י"ל דהפלפול הוא בחדרשים.

ב) בהשלמות לסי' רפ"ח, שאסור להתענות בשבת, כתב, יש לידע ראין איסוד ממש של תורה. יש להעיר שבמ"א שם ס"ק ז' כתב שהוא דאורייתא, ועי' פרמ"ג שם דהלימוד הוא מאכלוהו היום.

ג) בהשלמות לסי' תקפ"ה הביא בשם הב"י לברך לשמוע בקול שופר, וכתב רחבי"ת הוא ט"ס, וצ"ל קול שופר, כי לשמוע בקול הוא הקבלה לעשות מה שקולו של מדבר מצווה. ויש להעיר שכ"כ הב"ח, וכן הוא בט"ז ובמ"א שצ"ל קול שופר, והב"י מביאו בשם ירושלמי, והקרבן נתנאל כתב שלא מצא זה בירושלמי.

ד) בקובץ הנ"ל במרור עולת שבת בשבתו, על פרשת קדושים, בשם הנ"ר מרדכי זאב זצ"ל אבד"ק לבוב, כן הוא ג"כ בדברי צריקים עה"ת מהגה"ק ר' בעריש אשפיצינער זצ"ל בליקוטים על מס' שבת.

ה) שם, על פרשת במדבר, בשם הג"ר שמואל קראקאווער מפראג זצ"ל. כן הוא ג"כ בתפארת יהונתן פרשת במדבר ד"ה כל זכר.

ו) בכרם שלמה מחודש תמוז תשמ"ג, במדור תמיהות וישובים, העיר ר' שמרי' ציטראנעבוים נ"י ראישתמיט מהיר שאול הירושלמי במס' תענית. כבר קדמו בזה בעל עמודי ירושלים על הירושלמי במס' ברכות פ"ד הל' ג' (ששם איתא ג"כ כדברי הירושלמי במס' תענית), וכותב שם, ונעלם ממנו (מהג' ר' יוסף שאול נאטאהנזאהן) דברי הירושלמי האלו בב' המקומות.

---

*) ראוי לציין כי במכ"ע מחזיקי הרת (ארר תרמ"ט) נרפס מכתב מהגאון מוה"ר יצחק אהרן איטיננא אל הנה"ק משינאווא זצ"ל וכותב בו בזה"ל: יש תח"י בת"י קודש מאת אאמו"ר הגאון זצ"ל, בשמו, ובשם אבי מעכת"ה הגאון זצ"ל, להתיר הציקאריא, עכ"ל.

ז) בכרם שלמה מחורש מנחם אב תשמ"ג, במדור תמיהות וישובים, תמה ידידי ר' אשר זעליג גאלרמאן נ"י על החינוך, שבמצות ענלה ערופה כתב החינוך „פרה" שהיא גרולה, והא לוקחים עגלה ולא פרה, עכ"ר. ויש להעיר דאיתא במדרש רבה פר' לך (פמ"ר אות י"ז) עה"פ ענלה משולשת הראה לו ג' „פרים" וכו' ג' מיני פרים, פר יוה"כ, ופר הבא על כל המצות, „ועגלה ערופה", ומובא גם ברש"י שם בשינוי קצת, וגם באבן עזרא (וכן בפי' יונתן בן עוזיאל) פי' עגלה משולשת, בת ג' שנים, ועי' רמב"ן שם שמקשה עליו דהא עגלה בת שתים ופרה בת שלש, יעי' שם, ודו"ק.

ידידכם,

נחום מאיר געראמאן
מניד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

* * *

ב"ה. לונרון, י"ג למ"ט מונים תשמ"נ.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" ה' ישמרם ויחיים.

אציע בזה הארה בענין מרור. בשו"ת חכם צבי סי' קי"ט בסוף התשובה: והירק שקורין בהמבורג אנריבין, ובאמשטרדם אנדייבי, הוא עולשין השנוי במשנתינו, וגם בו יוצאין ירי חובת מצוות מרור, אם אין לאטונא סאלאט מצוי', ע"כ.

וביאור לזה: מה שקורין באמשטרדם אנדייבי, כתוב בלשון המדינה andijvie וההברה, אלף בפת"ח, נו"ן ודל"ת בציר"י, וא"ו בחירי"ק. ומראהו דומה לסאלאט העגול ובלשון לאטיין endivia ובספר אורחות חיים להרב הגאון מספינקא ז"ל כתב סתם שהעולשין הוא בלשון לאטיין אינטיבוס intibus והאינטיבוס הוא הירק הלבן שקורין בניו־יארק ענדייווים, ובלונדון טשיקארי, אכן באמשטרדם קורין לאינטיבוס לוף או וויטלאף. וררשתי וחקרתי אחרי הענין, וזה אשר מצאתי:

א: שהאינטיבוס לא הי' ידוע באמשטרדם עד מאה שנה אחרי פטירת החכם צבי ז"ל, ולכן לא הי' באפשר שהחכם צבי ז"ל העיד על אינטיבוס, אלא על הענדייוויא.

ב: שהאינטיבוס והענדייוויא הם שני מינים נפרדים לגמרי אשר לא אחד בא מכח השני.

ויען אשר אין שום ספק בדבר שאלו שקראו בלאטיין את העולשין אינטיבוס, זהו טעות בידם, בקשתי עד מאד למי שרוצה לקיים את דברי החכם צבי ז"ל לא יקח את האינטיבוס, כי החכם צבי ז"ל לא אמר כלל על אינטיבוס, אלא אך — רק — ולבד שהעולשין הן ענדיביא בלאטיין אשר נקרא באמשטרדם אנדייבי.

בנימין זאב פורפט
שו"ב בלונרון
יליד אמשטרדם

* * *

בס"ד.

אל כבוד מערכת הקובץ הנחמד „כרם שלמה" יפיש חייכון ויסגי ידחיכון ויתן ארכא לשניכון.

א) בכרם שלמה מאשתקד קונטרס ז' חודש אייר־סיון, אודות התשובות שבספר „בשמים ראש" אשר קצתם מיוחסים להרא"ש ז"ל, הובא שם שנסתפקו בו גדולי ישראל שבכל דור ודור אם התשובות הנדפסות בתוכו אמיתיות המה או מזויפות, או אולי קצתן אמיתיות וקצתן מזויפות, ומובא שם ג"כ שהגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל החזיק את הספר לאמיתי שהרי הביאו כמה פעמים בספריו, עיי"ש. — בקשר לזה ראוי לציין לדברי

מרן רבינו הנה"ק מצאנז זי"ע בספרו שו"ת ד"ח ח"ב יו"ד סימן ע"ט וזל"ק, ומ"ש בישועות יעקב משם בשמים ראש וכו', לאו מר ברי' דרבינא חתום עלה שהוא מהרא"ש ז"ל רירוע רמתשובה זו אין מביאין ראי', עכל"ק. — ומי יבוא אחר המלך.

ב) ראוי להעיר רבר נחוץ, כי יש טעות סופר בסירור בית יעקב מהיעב"ץ זצ"ל, כי בסירורו הנקרא עמורי שמים ברינו ערב פסח כתב שם וז"ל, קורם שריפה מבטלין פעם ב', ע"כ. וע"ז איתא בכמה אחרונים שיש כאן ט"ס ברבריו שאם כבר ביטל החמץ שלו שוב לא שייך אצלו עור המצוה של שריפת חמץ. — ובאמת אין כאן שום טעות סופר, וכן איתא בפירוש בספרו מור וקציעה ח"ב או"ח סי' תל"ד באמצע ד"ה כתוב בר"מ, וכמו כן איתא נ"כ בספרו שאילת יעב"ץ סי' ס"ח, וכתב שם שבמכוון כתב כן בסירורו עמורי שמים שקורם שריפה מבטלין, ראזיל שם לשיטתו עיי"ש באריכות. ועל כגון רא שמעתי פעם מכ"ק מרן ארמו"ר שליט"א מה נרלו רברי חז"ל שאמרו יר המגיה בספר וכו', ואין כאן שום טעות ואין צורך לשום תנהה.

החותם בברכת כט"ס, ירירכם,

שמחה פינחס שטראהלי

ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ר

כבוד המערכת.

א) קונ' מ"ז, עמ' נ"ח — הקשה על המ"מ ולח"מ הל' שבת פ"ג ה"ז — כבר קרמו המרכבת המשנה שם, וע"ש שהגיה בהמ"מ, ורלא כלח"מ שם.

ב) קונ' מ"ט, עמ' כ"א — מ"ש ליישב קו' שו"ת רע"א סי' קע"ו — כבר קרמו בס' צמח דוד שם (בסופו).

ג) קונ' נ', עמ' ל"ר, — ר"ה אמנם — כבר קרמו בשעה"מ הל' יו"ט פ"ג ה"ר ר"ה אך. וכן מ"ש שם בעמ' ל"ה, ר"ה ועריין — כעין קו' ותי', מבואר בשעה"מ הנ"ל.

ד) קונ' נ"ה, עמ' ל"ז — קו' האמרי שפר על רש"י תרומה (כ"ה־יא), רמרש"י מוכח שנובה הארון החיצון הי' יותר מעשה טפחים, והא בתורה כתיב אמה וחצי קומתו, וע"כ מבחוץ הי' נמרר, כמ"ש רש"י במס' ב"ב רף י"ר. — ונ"ל ליישב קו', רכוונת רש"י הנ"ל במס' ב"ב, רמבחוץ הי' נמרר, היינו צר החיצון של „ארון העץ", וארון העץ הי' רק ט' טפחים בנובה, וא"ש. וע"כ צ"ל כן, רעי' יומא ע"ב: ורש"י שם ר"ה תשעה, ויוצא משם, רארון האמצעי הי' ט' טפחים בנובה, והחיצון הי' עשרה ומשהו, או י"א ומשהו (וע"ע תוס' ישנים ביומא שם, ר"ה הא). וכן מוכח לשון הפסוק, בפרשת תרומה, ובפרשת ויקהל, ראמה וחצי קומתו, קאי על „ארון עצי שטים".

ה) קונ' נ"ו, עמ' כ' — בתשו' הרב הגאון ר' שאול ברייש שליט"א — הקשה, רלמה אסרינן זה עוקר וזה מניח בכרמלית, הא הוי גזירה לגזירה. ותירץ ראינו אסור משום גזירה, וכמבואר בשבת גו, רפטורא רלא אתי בהו לירי חיוב חטאת לא קחשיב, ובאיסור מצר עצמו אסור גם בכרמלית, עכ"ר. — ונלענ"ר להעיר, רעי' רש"י שבת רף ב. במשנה, ר"ה שניהם פטורין, ראסרו „בשניהן" שלא יבואו לעשות מלאכה שלימה בשבת, (וכ"ה בשו"ע הרב ומשנ"ב בסי' שמ"ז), הרי להריא, רהוא משום גזירה. וכוונת הגמ' הנ"ל, רלא אתי בהו לירי חיוב חטאת, היינו שבעקירה שייך החשש מיר, משא"כ במניח ששייך לגזור רק משום פעם אחרת, ופשוט. והא רגזרו לפעמים בכרמלית, ופעמים לא גזרו, מבואר הטעם בשו"ע הרב סי' שנ"ב ס"ב (בשם תר"ן), רבדבר שאין בו דרך מלאכה לא גזרו, ובדבר שהוא רומה למלאכה גזרו, ע"ש באריכות.

ו) קונ' נ"ו, עמ' ל"ה — ע"ר קו' על הגמ' בחולין י"א:, רלד"מ רחייש למיעוטא איך אכל קרבן פסח, והק' ע"ז רלשי' הלל הי' כורך פסח מצה ומרור, וא"כ נתבטל מקצת

הטריפה ברוב, כמ"ש בזבחים ע"ח. דא"א שלא ירבה מין א' על חבירו. — לענ"ד אינו קו' מכמה טעמים: א) דאפשר בשעת לעיסה, יהי' בשר הפסח רוב, ולא יבוטל. ומ"ש בזבחים הנ"ל, היינו שא"א לענשו דהוי התראת ספק, דאין אנו יודעין איזהו הרוב בשעת לעיסה, ע"ש. ב) דמכואר שם בזבחים, דמין בשאינו מינו אינו בטל, דטב"ע מה"ת, וה"ה הכא דהוי אינו מינו, לא בטל. ג) דכל ההיתר לכרוך פסח מצה ומרור ביחד, היינו משום דאין מצות מבטלין זא"ז, וא"כ אם חוששין שהפסח טריפה, ל"ש לומר בזה, דמצות אין מבטלין, אלא הוי רשות דמבטל מצוה, וא"כ לא יצא ידי חובת מצה ומרור.

ז) קונ' נ"ז, עמ' ט"ז — מ"ש הרב הגאון ד' יעקב עמדין זצ"ל, ע"ד המג"א סי' תקכ"ז סק"א — ע"ש במש"ז סק"ג, שכ' ג"כ שכוונת המג"א לקבלת יו"ט, וע"ש שמיישב ר' המג"א, שמיירי גם ביו"ט א'. אך מ"ש הגאון הנ"ל ליישב ד' המג"א, דמיירי כשרוצה להניח העידוב תבשילין, בע"ש לצורך יו"ט, שהרי יכול להקדימו — צ"ע, דלהלכה כ' שם במחבר סי"ד, דאין לעשות כן לכתחלה.

ח) שם, עמ' כ"ג — מ"ש בעהמ"ח ס' בנין דוד, ליישב קו' האור חדש — צ"ע, דקושייתו לא הי' מאנשים, רק מנשים (עי' בספרו), וע"ז לא תירץ כלום.

ט) שם, עמ' כ"ו — אם כבוי לצורך אכילה ביו"ט מותר, והביא ראי' מרש"י דאסור — עי' אלי' רבה סי' תקי"ר סק"ו (ע"ד שיטת הלבוש שם, דאסור) דהביא ראי' זה, וכ' ריש לדחות. ובעיקר הדבר, הביא שם מחלוקת ראשונים בזה, וע"ש שעה"צ ס"ק ט"ו, ועי' ישוע"י סי' ת"ק סק"א, דכ' בפשיטות דאסור, ע"ש הסברו, ועי' פתחי תשובה סי' תק"ב סק"ב, בשם ס' טל אורות, דמותר.

י) שם, עמ' כ"ז, ד"ה והנה — בענין דם המעורב במים, ליישב קו' מפסחים דף כב. — כעין זה כ' בשו"ת אחיעזר ח"ב סי' ט' סוס"ק ד'.

יא) קונ' ס', עמ' כ"ו — מ"ש סתירת הט"ז, בענין טלטול השופר אחר התקיעות — כבר קדמו ברעת תורה סי' תקצ"ו ד"ה ומ"ש.

יב) קונ' ס"א, עמ' ל"א — הוכיח מהתרוה"ד, דעירוי שלא נפסק הקילוח, אף דנח ע"ג דבר קר, אעפ"כ דינו לעולם ככלי ראשון, דאל"כ למה אוסר להניח פך שמן באמבטי, הא הפך הוא במקום קליפה, אע"כ דדינו ככלי ראשון ומבשל בכולו. ולפ"ז הקשה על הרמ"א, דאוסר בעירוי שלא נפסק רק כ"ק, והניח בצע"ג — הנה לפמ"ש החוו"ד בסי' צ"א סק"ה בענין תתאה גבר, לק"מ. דהחוו"ד ביאר שם, דאף דאמרי' דהתחתון מקרר לעליון, אעפ"כ נשאר בהעליון חמימותו, לגבי דבר אחר שיפול עליו, ולפיכך כלי ראשון שהניחו ע"ג דבר צונן, אעפ"כ שאוסר רק כ"ק משום רתת"ג, מ"מ נשאר עליו דין כלי ראשון, לגבי דבר שיפול לתוכו, ע"ש באריכות, ולפ"ז שפיר פסק הרמ"א דעירוי שלא נפסק מבשל רק כ"ק, אף דנשאר עדיין על העירוי רין כלי ראשון, מ"מ לא עדיף מכלי ראשון עצמו, שהניחו ע"ג דבר קר, דאף שלא פקע דין כ"ר ממנו, אעפ"כ תת"ג, ואוסר רק כ"ק. והא דבאמבטי מבשל בכולו, היינו משום דהעירוי הוא התתאה, ותתאה החם גובר ומבשל בכולו. ועיין שפ"ד סי' צ"ב ס"ק ל"ה, וצע"ק. — והנה כרברי חוו"ד הנ"ל, כבר כתב הפר"ח, ומובא בהג' רע"א על פמ"ג סוס"י ס"ח, סק"ד. וכ"ה כוונת הרע"א בסי' צ' על ט"ז סק"ב, בר"ה אמנם, שהקשה אהך דינא, דבשר חם שנפל לחלב צונן רקולף הבשר ומותר, ואמאי, הא הבשר נשאר רותח, וא"כ הקליפה תחזור ותאסור עכ"פ כ"ק, ולהנ"י דכל הבא מבב"ח, כבב"ח דיינינן לי', תאסור כולה עכ"ר. ולכ' דבריו תמוהין, רכיון דתת"ג, אין הבשר רותח, אע"כ כוונתו כמ"ש בסי' ס"ח, וכחוו"ד הנ"ל, דאף דתת"נ, מ"מ נשאר ברתיחותו. וצ"ל דקושייתו הוא להשיטות דמחמירין בגוש, או בכלי שני, דאל"ה אף שנשאר בחמימותו, אינו עדיף מגוש דכלי שני שהוא רותח, וצע"ק שלא פירש כוונתו כן. (ובעיקר רבריו צ"ע, דאם מיירי בבשר שמן, אז תאסור כולה אף לדעת הש"ך, ואף אם מיירי בבשר כחוש, יאסור עכ"פ כרי נטילה, ולמה כ' להש"ך רק כ"ק, וגם לא חילק בין שמן לכחוש, וצע"ג).

איברא, דהנקה"כ בסי' ק"ה על הט"ז סק"ר, ס"ל דאם אמרינן תת"ג, נתקרר העליון אף לגבי רבר אחר שיפול עליו. וכ"נ ממש"ז שם סק"ר ד"ה הנה, ובסוס"י ס"ח רין החמישי, וע"ש במש"ז הנ"ל סור"ה הנה, דלט"ז רמחמירין בכ"ש באין הפ"מ לאסור כולו, כ"ש בעידוי דאוסר כולו. ולחוו"ר הנ"ל ז"א, דלגבי עירוי אמרי' דהתתאה צונן גבר ואוסר רק כ"ק, משא"כ בכלי שני, דמירי לגבי רבר שיפול לתוכו, דהכ"ש הוא התתאה, ואז אוסר כולו. אך הפמ"ג לשיטתי', דאם אמרי' תת"ג, אף בכלי שני יהי' מותר, דנתקרר אף לגבי רבר שיפול אח"כ לתוכו, אע"כ דלט"ז ל"א תת"ג, וא"כ כ"ש בעירוי דאוסר כולו. ובאמת הרבר צ"ע, דלמה ל"א תת"ג, ואין לומר דמירי רוקא במערה על כלי, וכמו שרוצה ליישב דברי הט"ז שם, דמחמיר בכלי שני, דבכלי ל"ש תת"ג לשי' הרש"ל, דהא בשפ"ד סוסי' ע"ה, כ' לאסור כולו, בעירוי ע"ג מאכל, ובזה וראי אמרי תת"ג, וצ"ע. (ולרינא, לא ראיתי באחרונים שיחמירו כהפמ"ג בזה, אף דמחמירים בכלי שני, ואדרבה בדרכ"ת סי' ק"ה ס"ק ס"ר, ד"ה ולענין, כ' לגבי עירוי שלא נפסק, בזה"ל: אמנם לא מצאתי לו חבר (להכנפ"י דאוסר בכולו) שיהי' נמצא בשום אחרון להחמיר כרבריו, וכבר נתפשטה ההוראה בכ"מ לאסור רק כ"ק אפי' שלא בהפ"מ, ובאותו ס"ק ר"ה וכתב במ"ז, העתיק ד' הפמ"ג דמחמיר בעירוי כרי כולו באין הפ"מ, ולא העיר על זה כלום, וצ"ע). ובעיקר חירושו של הפמ"ג, דלט"ז יאסור עירוי כרי כולו, באין הפ"מ, הרבר מבואר בט"ז שם סק"ר בשם הרש"ל, דאם כלי שני אוסר, כ"ש עירוי, ואיני יורע איך ליישבו לשי' חוו"ר הנ"ל, דלרירי' חילוק גרול ביניהם, כמ"ש לעיל, וצ"ע.

ועי' בס' אותיות דר"ע (להגרע"א) ליו"ר סי' ק"ה, שהקשה על הש"ך, ראיך מחמיר על רבר גוש, שרינו בכלי ראשון, הא לשיטתי' בנקה"כ אין לומר כן, רכיון דנתקרר מהתתאה, אזיל לי' חמימותו לכל רבר. וכבר קרמו בפמ"ג לאו"ח סי' תג"א, סק"ה, והפמ"ג הק' ג"כ מהניח כ"ר על רבר קר, דמשמע שערריין דינו כך"ר, אף דתתאה הצונן גובר, והניחו בקושיא.

יג) שם, עמ' ל"ב — אם מותר להשיק מקוה בשבת משום מתקן, והביא מהג"ט, שהדבר תלוי במחלוקת — האחרונים האריכו בזה, עי' לחם ושמלה סי' ר"א ס"ק צ"ב, דמשו"ת בית אפרים משמע להתיר, ובס' ג"ט נחל ס"ק מ"א, אוסר משום מתקן, ועשו"ת כנף רננה או"ח סי' ע"ב, דמכשיר אם יש שם מ' סאה מים כשרים. אך בשירי טהרה סי' ד"א, תשובה ל"ג באמצע, נראה דאוסר, וכן בשו"ת מהרש"ם ח"ר סי' ע"ח ד"ה ומ"ש, הביא ממג"א סי' שי"ג סק"א, וסי' ש"ך ס"ק כ"ג, וסיים בצ"ע. ופלא על שו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סי' פ"ב, דמתיר, וה"ר מביצה דף י"ח, ולא הביא מאחרונים הנ"ל. וזאת למודעי, דכל האחרונים הנ"ל, דיברו רק מעגין מתקן, ולא מעגין בישול, וכמו שהעיד בכרם שלמה הנ"ל.

יחיאל יהודה פאפיער
חבר כולל עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד.

לכבוד מערכת קובץ כרם שלמה.

א) בקונטרס ח' שנה ד' ראיתי את אשר כתב הרב יהושע פידער בענין חתיכה נעשה גבילה, ובאמצע דבריו חקר חקירה יפה וז"ל, יש להסתפק בהא דאמרו רבנן חנ"נ בשאר איסורים אי אמרינן דאסרו החתיכת היתר שתהא עצם איסור כמו לגבי בשר בחלב שנעשה עצם איסור, או"ד לא מיסתבר לומר בשאר איסורין כן וכו', אלא דהטעם הוא שגזרו שיהיו הבליעות דהתירא מצטרפין להבליעות דאיסורא לאסור קרירה אחרת וכו'

בגדר היתר מצטרף לאיסור, אבל לא שיהי' עליהם שֵם איסור ממש עכת"ד, עיין שם באריכות (רמבאר מחלוקת ר"ת ורא"ם בתוס' ר"ה בשקרם, חולין דק"א ע"א). וע"פ רבריו עלה בדעתי לבאר כמה פרטים הנוגעים לחנ"נ.

בטור יו"ד סימן פ"ז כ' וז"ל, אבל בשר טהורה עם חלב טמאה או איפכא וכו' אינו אלא מרבנן ומותר בבישול וכו', והקשה בב"י דמשמע שאסור באכילה משום בב"ח, וכיון דכמין אחר טמא בלא"ה אסורה התערובת באכילה מדאורייתא משום שנבלע האיסור בהיתר, א"כ למה נזרו איסור אכילה משום בב"ח, ותירץ הב"ח דיש נפק"מ בגזירה זו להוסיף נם דינא רחתיכה עצמה נעשית נבילה, ותמה עליו הטו"ז (שם סק"ג) שהרי הטור סובר כרבינו אפרים ז"ל רלא אמרינן כן אלא בב"ח וטעמא משום דבב"ח כל אחר בפנ"ע מותר אלא רבתערובת נעשים גוף אחר של איסור, משא"כ בשאר איסורים שהאיסור הוא משום שנבלע איסור בהיתר, א"כ במין אחד טמא ג"כ יש איסור נפרד. ובנקה"כ שם תירץ קושית הטו"ז וז"ל, לק"מ רמ"מ משום בב"ח כל חר באנפי' נפשי' שרי וא"כ חלב טהורה נעשה נבילה משום בשר אע"נ דהוא בשר טמאה, וכן בשר טהורה נעשה נבילה משום חלב אע"ג דהוא חלב טמאה וכו' ע"ש.

ונראה לומר דהש"ך והטו"ז נחלקו בביאור של חנ"נ בשאר איסורים, דהרי בנידון רירן הגם רמבשלין בב"ח, אבל כיון דחר מין אסור מצר עצמו אז אבר מעלתו של בב"ח וצריך לרון אותו (אף לפי הטור והב"ח רסוברים חנ"נ רק בבב"ח) דין חנ"נ של בב"ח באותו כח וסברא של חנ"נ לפי ר"ת בשאר איסורים. ואפשר לומר דהש"ך סובר כמו הצד ראשון של החקירה הנ"ל דבשאר איסורין ג"כ הביאור דההיתר נתהפך לאיסור וכמו בב"ח ממש, א"כ כאן לפי הטור דבעצם הוה בב"ח הגם דהסברא והכח הוא של ש"א אבל בש"א נ"כ לפי ר"ת הוא דנתהפך לאיסור א"כ המין טהור נתהפך לאיסור מן המין האחר, משא"כ הטו"ז סובר דמה דר"ת אוסר בש"א הוא דהיתר מצטרף לאיסור לאסור רבר אחר, וא"כ כאן כיון דהסברא והכח הוא של ש"א בדין בב"ח, אז לא שייך לומר דההיתר יהא מצטרף להבשר נבילה לאסור חתיכות אחרות דבשלמא לפי ר"ת בש"א א"ל דההיתר מצטרף לאיסור דהיתר לוקח דין טפל לגבי העיקר משא"כ כאן א"א לומר דהחלב יהא מצטרף להבשר דא"א להטפל לקחת דין אחר מן העיקר, דהעיקר אסור מדין נבילה מצר עצמו איך יהא החלב הנאסר מהבשר מדין בב"ח ולא מדין נבילה, מצטרף לאסור להלן, וכמו דמבואר בכרם שלמה לגבי הדין של אין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור יכול לילך שם, דכיון דהעיקר לא יכול לאסור אז וראי דהטפל לא יהא יותר מן העיקר, כך נ"כ הטפל יכול לקחת אותם דינים של העיקר ולא דינים אחרים להצטרף עם העיקר דהעיקר אסור מדין נבילה והטפל מדין בב"ח, ולזה סובר הטו"ז דבאופן כזה א"א לומר חנ"נ אף דהוא בב"ח. ועיין עור בפרי מגדים בשפ"ר סימן צ"ט ס"ק י"ג שרן בחתיכת היתר שבלעה איסור ונ"נ ואח"כ ניתוסף רוטב וחתיכת היתר באופן שיש ס' נגר האיסור הראשון, וגם מירי שחתיכת היתר שנאסרה אינה ניכרת עכשיו, ויש רוב חתיכות היתר כנגרה, וכתב בשם הרשב"א (בתהבה"א צ"ח, ב) דכיון שאין החתיכה ניכרת ויש כאן ס' נגר איסור הבלוע בה, וגם ביטול חד בתרי נגרה, תו לא נ"נ ורי בס' שנגר איסור הבלוע בה, ובשם המרדכי כתב רכיון שהחתיכה [ניכרת ו] מובדלת ממילא בעינן ס' נגר כל החתיכה ע"ש.

וי"ל דפליגי בהנ"ל, דהרשב"א סובר דחנ"נ בש"א פירושו שההיתר רק מצטרף לאיסור לאסור אחרים, אבל מ"מ נשאר היתר, וכותב הרשב"א רלא מצינו שיצטרף לאיסור רק היכא שניכר איזה חתיכה נאסרה אבל שתצטרף לאיסור אפי' היכא שלא ניכר איזה היא החתיכת היתר שבלעה איסור, כ"כ לא מצינו בדין חנ"נ ולכן די בס' נגד הבלוע, אבל המרדכי סובר דחנ"נ בש"א פירושו שההיתר נתהפך להיות איסור וא"כ כיון שיש בתערובת חתיכה מובדלת שכולה איסור ממילא בעינן ס' נגדה ורו"ק.

ובזה יתבאר גם הא דסימן ק"א ס"ב דכתב המחבר וז"ל אין לה דין חתיכה הראוייה להתכבד אא"כ אסורה מחמת עצמה אבל אם נאסרה מחמת הבליעה שקבלה וכו' אפי' למי שסובר חנ"נ בש"א אין לה דין חה"ל עכ"ל, וביאר שם הש"ך דאין הבליעה ראוייה להתכבד ע"ש ולכאורה קשה כיון דאמרינן חנ"נ, והחתיכה דאוייה להתכבד תיהוי לה דין דחה"ל, ואי נימא דחנ"נ פירושו שההיתר נתהפך לאיסור אז צריך לרחוק ולומר דכ"כ לא החמירו רבנן ליתן דין חה"ל בבלוע, אבל אם נאמר דחנ"נ בש"א פירושו שההיתר מצטרף לאיסור אז א"ש בטו"ט בל"ז דאכן עצם החתיכה אינה אסורה כלל אלא שבליעותיה מצטרפים לבליעות אסורות להגריל שיעור האיסור אבל דק הבליעות אסורות וכיון שאינם ראוי' להתכבד ממילא ליכא רינא דחה"ל ורו"ק.

ב) דאיתי עור בקובץ ס"ג (טבת תרש"ם) עמור מ"א במדור הנאהבים והנעימים, במה שרצה מו"ה זאב שמואל הילליר הי"ר לתרץ סתירת הש"ך יו"ד בין סימן ס"ט ס"ק מ"ב ובין סימן צ"ח סק"ב ברין מסיח לפי תומו, וחילק דבלא איתחזק איסורא כשאפשר למיקם עלה דמילתא אז גזי נאמן ע"כ, כבר קדמו בחירוש זה הפרי מגדים בשפתי דעת סימן ס"ט ס"ק מ"ב.

ג) וגם מה שהקשה באותו גליון ברף ל"ט על הספר אגרא דכלה פ' ויחי דבקע"ה שנים יש רק כ"ה שנים של שבתות ולא כ"ו ע"ש, ונראה לי לתרץ דאם חשבינן השנים מעוברות אז עולה החשבון, דהדי במחזור של י"ט שנים יש י"ב פשוטות וז' מעוברות, בשנה פשוטה יש לפעמים נ' ולפעמים נ"א שבתות, ובשנה מעוברת יש נ"ה, ואם נעשה החשבון של קע"ה שנים יוצא בערך תתק"ל שבתות ואם נחלק את זה בשנ"ד ימים (מספר ימים בשנה פשוטה) יוצא סך הכל של כ"ה שנים ור"פ שבתות (וחסר רק ע"ד) ואפשר דהאגרא דכלה רצה לומר דאברהם אבינו חי כמעט כ"ו שנה של שבתות של „שנה פשוטה", ורו"ק.

יצחק אייזיק זולדאן
תלמיד ביהמ"ד להוראה דחסידי באבוב
אנטווערפען, בעלגיע

* * *

בס"ד.
לכבוד המערכת.

בכר"ש קונטרס ס"ה הובא מה שכתב השאג"א בסי' כ"ד, שכיון שילפינן ברכת התורה מפסוק כי שם ה' אקרא, ולשון אקרא משמע בריבור ולא בהרהור, א"כ ודאי דברכת התורה היא דק על לימוד של ריבור דייקא. וכ' הברוך טעם לתמוה עליו דהא אקרא קאי על הברכה, וציין לפרש"י שם. והנה פלא שלא עיין במהרש"א במקומו שם שכ' שמצא כתוב שדרשינן כי שם ה' אקרא היינו התורה שכולה שמות של הקב"ה. ואפשר שלא חש לי' להברוך טעם לדברי מהרש"א אלו, כי נראין שנדרשו דק דרך אסמכתא, והשאג"א שם לא נראה לי' לומר שאינו כ"א אסמכתא. אבל נלפענ"ד לקיים דברי השאג"א דהרין רין אמת, כיון דעיקר הדרשה הוא משום דכתיב קודם לכן יעדוף כמטר לקחי שקאי אלימוד התורה, ואח"כ כתיב כי שם ה' אקרא, והא כתוב בפסוק הנ"ל תיזל כטל „אמרתי" שקאי נ"כ אלימוד התורה, ודאי' נמודה לדברי השאג"א.

אברהם אפרים גאטהייל
תלמיד במתיבתא עץ חיים ד'באבוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם שלמה מיללער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **בן ציון כלום** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **בן ציון הייטנער** נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהודה קאפציעל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהודה ליבוש הערשלאג** נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה **יחיאל הלברשטאם** שליט"א הרב מפאקשעווניץ נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הנכד
להאברך היקר בנש"ק ר' **ישכר דוב בעריש ווייגבערגער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יעקב הלוי פאזנער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יצחק אייזיק דייטש** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מאיר בעק** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מנחם נפתלי ריינער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מרדכי ראזענבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מרדכי יצחק בערגמאן** נ"י להולדת הבן
להנת"ח מו"ה **מרדכי היימפעלד** נ"י להולדת הנכר
להאברך היקר ר' **משה אלי' בלויא** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמואל צבי סג"ל לעווי** נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **בן ציון יאקאבאוויטש** נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישראל אלי' ליכט** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישראל דוד געללער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **מנחם מרגליות** נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **מנחם טייטלבוים** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **משה דוד הלוי מייזלס** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **צבי פעטערפרוינד** נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **קלמן רובנער** נ"י מטאראנטא להולדת הנכרה
להאברך היקר **ראובן קרויט** נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אפרים זלמן מרגליות** נ"י מלונדון לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה **יחיאל ארי' ברינענר** נ"י מתל־אביב לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **יצחק בערגמאן** נ"י מטאראנטא לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה **משה גאלדשטיין** נ"י לנישואי בנו האברך היקר ר' **חיים ליב** נ"י
להאברך היקר בנש"ק ר' **יואל קלאנג** נ"י לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אהרן ארלאנסקי** נ"י לאירוסי בתו תחי'
להרב מו"ה **מרדכי דובער טווערסקי** שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
הי"ד לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **נפתלי צבי שלמה** נ"י
להרב מו"ה **משה דוד שטיינווארציל** שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ
דמתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסי בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר **דוד מנחם ליכטנשטיין** נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו דשם
לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש שכל מי שנתן השי"ת שמחה במעונו,
יודיע נא אל המערכת

יומא טבא לרבנן !

הופיע בעז"ה על ידינו

ספר

יומא טבא לרבנן

על מס' ביצה

חידושים וביאורים יקרים ונחמרים דף על דף

מהגאון מוה"ר **בצלאל רנשבורג** זצ"ל מפראג

נדפס בפעם הראשונה מעצם כתי"ק

ונספח אליו

ספר

חידושי מהר"ל פישלס

על מס' ביצה

מאת רבו המובהק

הגאון מוה"ר **יהודה ליב פישלס** זצ"ל מפראג

הספר יהי' למכירה אחר חג הפסח ברצ"ה

מערכת כרם שלמה

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

rom:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
orwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

גרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ולפרסום קולם ועניינים שונים מגאונו וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהחי"ח מרבנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

שנה ז' מרחשון תשס"ז (ס"ז) אייר תדש"ם

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אשרי קודש

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א . . . . . ד

מדור זכרון לראשונים

הגאון מוהר"י שפיינהרם אבר"ק פיורדא וצ"ל . . . . . ח
הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבר"ק פוזנא וצ"ל . . . . . ו
הגאון בעל חתם סופר אבר"ק פרעשבורג וצ"ל . . . . . ח
הגאון מוהרש"ם אבר"ק ברעזאן וצ"ל . . . . . ם
הגאון מוהרש"ש גינצלער אבר"ק אויבערווישווא וצ"ל . . . . . יא

מדור אברות קודש

הגה"ק אבר"ק סראנטסורט וצ"ל . . . . . מו
הגה"ק אבר"ק גיקלשבורג וצ"ל . . . . . מז

מדור זכרון לאחרונים

הג"ר ראובן מ"ל זעדמאן אב"ד אשוואנץ הי"ד . . . . . יז

מדור שלשול וחלשה

הרב מוה"ר אברהם חיים שפיצער שליט"א . . . . . כ
הרב יהושע פירער נ"י . . . . . ל

מדור תשורת בחורים

הבי' רזר ליזער נ"י . . . . . לג

עולת שבת בשבתו

המערכת . . . . . לז
הרה"ג מוה"ר מנחם בראכפעלד וצ"ל . . . . . לט

מדור תמוהות וישובים

. . . . . מא

מדור הנאהבים והנעימים

הר' חנינא נניוויש הי"ד . . . . . מב

מדור זכור ימות עולם

הגאון מוה"ר מאיר אריק אב"ד מאדרנא וצ"ל (תרפ"ח) . . . . . מג

מדור תשורות ושמיכות

הגאון מוה"ר אשר אבר"ק קארלסרוה וצ"ל . . . . . מד
הגאון מוה"ר אשר אבר"ק קארלסרוה וצ"ל . . . . . מה
הגאון מוה"ר הירץ שייאר אבר"ק מיינץ וצ"ל . . . . . מה
הגאון בעל ערוך לנר וצ"ל . . . . . מו
הגאון מוה"ר אשר אבר"ק קארלסרוה וצ"ל . . . . . מו

. . . . . מז,מח
. . . . . מט

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה
המפורסמת בלבבה הטוב, במעשי' הכבירים, ונועם מדותי',
ה"ה מרת **פעשא צינא עליאס** ע"ה

בת הרה"ח הנכבד מו"ה **מאיר יוחנן** אקסלער נ"י

נפטרה ביום כ"א לחודש אייר שנת תשמ"ג לפ"ק
אחרי סבלה יסורים נוראים אשר קבלתם באהבה

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

ויהי זכרה ברוך!

הונצח על ידי בעלה ובני' וחתנה,

משה יקותיאל עליאס

מרדכי יעקב עליאס
ישראל זאב פישמאן
שלום עליאס
שלמה בן ציון עליאס
יחזקאל שרגא ברוך עליאס
אליהו אביגדור עליאס

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת במדבר

והחונים לפני המשכן קרמה לפני אוהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב יומת. הנה תיבת קרמה צריך ביאור, ראם פירושו מזרחה, הרי הוא כפל הלשון, שהרי נאמר תיכף אח"ז מזרחה, וממה שתירגם אונקלוס על תיבת קרמה, קירומא, מוכח שאין פירושו מזרחה, רא"כ הו"ל לתרגם מרינחא כמו שמתרגם על מזרחה. ועור צריך להבין אומרו למשמרת בני ישראל, מה ענין משמרת בני ישראל לכאן.

ויש להעמים כוונה בפסוק זה, בהקרם דברי הזוה"ק, רתורה ומצות בלי דחילא ורחימא לא פרחית לעילא. ומבואר ע"ז בספה"ק נועם אלימלך, דמקודם ילבש האדם יראה ואח"כ אהבה, ערה"כ אשרי איש ירא את ד' במצותיו חפץ מאוד, מעיקרא יראה, והדר אהבה ורצון. והנה נודע דמשה רבינו הוא בחינת יראה, כאוז"ל יראה מילתא זוטרתא היא לנבי משה, ואהרן הוא בחי' אהבה, כאוז"ל הוי מתלמידיו של אהרן וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ומקרא מלא דיבר הכתוב, תומיך ואוריך לאיש חסידיך, ואהבה היא מדת החסד. והם השפיעו על בני ישראל מרת היראה והאהבה, וכמבואר בספה"ק קדושת לוי על לשון הגמ' לגב"י משה מילתא זוטרא היא, כלו', כל מי שהוא סמוך לנבי משה רבינו ומקושר אליו, אצלו יראה מילתא זוטרתא היא, כי משה רבינו ואהרן הכהן השפיעו יראה ואהבה לכל הדבקים בהם. והנה נודע דמשכן ואוהל מועד הם הבתי כנסיות ובתי מדרשות כאוז"ל (סנהדרין ק"ה ע"ב) עה"פ מה טובו אוהלי"ך יעקב משכנותי"ך ישראל.

וזשה"כ, והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד, שטרם ילך האדם לעסוק בתורה בבית המדרש ולהתפלל בבית הכנסת, מקודם יהי' חונה סמוך למשה ואהרן, ועי"ז ילבש עצמו במרותיהם של משה ואהרן, דחיינו יראה ואהבה, ואז יהא פרחית לעילא התורה והמצות שלו.

והנה אמרו בגמרא (מנחות דף צ"ט ע"ב) ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרווייהו, תורה ניתנה בארבעים ונשמה נוצרת בארבעים, כל המשמר את התורה נשמתו משתמרת וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת. וכן הוא במדרש רבה (פ' ראה) אמר בר קפרא, הנפש והתורה נמשלה בנר, הנפש דכתיב נר ר' נשמת אדם, והתורה דכתיב כי נר מצות ותורה אור, אמר הקב"ה לאדם נרי בידך ונרך בידי, אם שמרת את נרי אני משמר את נרך ואם כבית את נרי אני מכבה את נרך, ע"כ. וזהו שממשיך הכתוב, שומרים משמרת המקדש, שע"י שישמרו בני ישראל את התורה הקדושה, ישמור הקב"ה את נרם, למשמרת בני ישראל.

ומסיים הכתוב, והזר הקרב יומת. יובן עפ"י דברי הגמרא (יומא דף ע"ב:) ר' יוחנן רמי, כתיב זר וקרינן זיר, זכה (פירש"י, שלומר לשמה) נעשית לו זיר, לא

זכה זרה הימנו (פירש"י, משתכחת ממנו), אריב"ל מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה, זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה, ע"כ. וזשה"כ, והזר הקרב יומת, שאם לא זכה ללמוד לשמה בדחילו ורחימו, נעשית לו התורה זר ומשתכחת ממנו, ואז ח"ו נעשית לו סם המות. אמנם כשיזכה האדם ללמוד התוה"ק בדחילו ורחימו, ממילא התורה אינה משתכחת ממנו כאוז"ל במס' אבות (פ"נ מי"א) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, ואז נעשית לו התורה לזיר וסם החיים.

ביאור בדברי תוס' שבועות דף ט' ע"ב

מהגאון מוה"ר יוסף שטיינהרט זצ"ל אבר"ק פיורדא[1])

[שבועות דף ט' ע"ב] תוס' ד"ה ונכפר ר"ח אדידי' ואדציץ, פי' קרבן שקרב בטומאה בשעה שקרב ר"ח כו' ראיך יכפר למפרע מה שקרב כבר בטומאה עכ"ל. יש לדקדק אמאי לא כתבו התוס' זאת תיכף לעיל דקאמר אי מה להלן עולין כו', ועוד מה בעי התוס' בזה. ונראה לי לתרץ כך, דיש לדקדק על הך דקאמר הש"ס ונכפר ר"ח אדידי' ואדציץ נפקא מיני' להיכא דנשבר הציץ, הלא אכתי תיקשי ציץ ל"ל כיון דר"ח מכפר על עולין, וע"כ דנ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה, וא"כ קשי' לן אמאי לא קאמר הש"ס נמי הך נפקותא כאן כדלקמן, בשלמא מדלקמן לא קשה דאמאי לא קאמר נמי נ"מ היכא דנשבר הציץ דהתם נמי צריך להך נפקותא כי היכי דלא תיקשי ר"ח ל"ל, י"ל דסמיך ארלעיל דכבר אמר הך נפקותא, ולא רצה לכפול הענין, אבל לעיל וראי קשי' לן כנ"ל.

וי"ל דודאי הכא לא הוצרך למימר הך נפקא מיני' דלקמן, דפשוט הוא דנפקא מיני' טובא, דודאי לקמן דתרווייהו מכפרי אטהור שאכל את הטמא, קשיא לן שפיר למה לי ציץ לכפר עליו, ימתין עד ר"ח הבא, ואז יכופר לו למפרע על כל בשר טמא שאכל בחודש העבר, וע"כ הוצרך למימר דנ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה, פי' לכפר על ארם שחטא בינתים ומת, ואיננו בשעת הקרבת ר"ח הבא, אבל לארם שחי' יחי' עד ר"ח, באמת לא מהני ציץ מידי דר"ח מכפר עליו למפרע [וכה"ג צריכין אנו למימר לעיל גבי ונכפר פנימי אריד' ואדחיצון ע"ש], אכן אם נאמר ששניהם מכפרין אעולין, ודאי הוצרך לכפרת הציץ, אף אחר ר"ח הבא, שהרי אין ר"ח מכפר למפרע על טומאות בשר כמ"ש התוס', וא"כ לא הוצרך הגמ' להזכיר הך נפקותא דהרי זה פשוט מאוד, ותנוקת של בית רבן יודעין אותו, דאם אין ר"ח מכפר למפרע, שנצרוך להציץ, שהרי אין ר"ח מכפר על טומאה שאירעה קודם הקרבתו, משא"כ אם מכפרין אטהור שאכל את הטמא, דמכפר ר"ח למפרע, והעולה במחשבה בעצם וראשונה הוא, שאין אנו צריכין לכפרת הציץ כיון דר"ח מכפר למפרע וכנ"ל, ואין להאריך.

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' א' עמוד ח'. — ד"ז הועתק מכתי"ק. פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ז.

ולפ״ז מתיישבין הנך תרין קושיין הנ״ל, דהוקשה לתוס׳ על הך דקאמר הש״ס ונכפר ר״ח כו׳ ונ״מ היכא כו׳, אמאי לא קאמר נמי, ונ״מ לטומאה שאירע בין זה לזה, לכך כתבו התוס׳ פי׳ קרבן כו׳, וא״כ לא הוצרך הש״ס להזכיר הך נפקותא, וזה פשוט. ובזה מתיישב נמי פירש״י בר״ה אי מה להלן עולין כו׳, ונ״מ להיכא דנשבר הציץ, ולא כתב נמי נפקותא האחרת לטומאה שאירע בין זה לזה, אבל לפ״ד יובן. חק׳ יוסף משטיין הרט. ודו״ק.

בדין תנאי בקידושין

מהגאון מוה״ר עקיבא איגר זצ״ל אבד״ק פוזנא[1]

. . . ידידי מחו׳ הרב המאה״ג חרוץ ושנון מו״ה שלמה נ״י אבד״ק גינשבורג[2]).

בדבר נשואי׳ איש א׳ מרעגינוואלד אשר לו אח שוטה גמור, והודיעו לי שיקחו כבוד מעכ״ת נ״י לשם עם בר״צ, אם נתאמת כן שהאח הוא שוטה גמור. לענ״ד יש להקל שיהי׳ הקידושין על תנאי שאם יזדמן כך וכך שלא יהי׳ למפרע קידושין. לדעתי, מעכ״ת נ״י וב׳ דיינים לומדים עמו יבואו למקום הנשואין ב׳ ימים קודם החופה, ולסדר נוסח התנאי בכתב, ולהביא להחתן והכלה . . . תנאים, ויהי׳ הכתיבה בדרך שהחתן יכול לקרות מתוך הכתב אם יודע לקרות כתב שלנו, או לכתוב באותיות מרובעות ובנקודות. וסדר התנאי מבואר בנודע ביהוד׳ חאה״ע סי׳ נ״ו בסדר ותיקון יפה ומנופה, ואך מה שכתב ד״ה אנחנו ח״מ, טוהי איך דרויף איין שבועה על דעת רבים אלו איך כלל ניקם מבטל וויל זיין כדי קיין אנדרי קידושין וקנינים זולין זיין חוץ הקידושין והחופה בתנאי וכו׳, ולשון זה אינו מובן, ולדעתי יהי׳ הנוסח, נשבע אנכי בד׳ אלקי ישראל על דעת פלוני ופלוני ופלוני דאש איך זאל ניכט מבטל קיין שום זאך פון התנאים, וגם שלא לעשות קידושין אחרים עם האשה זו לא בקידושין כסף או שטר או ביאה, וכל הביאות שאעשה עם האשה . . . הכל על דעת הקידושין והחופה שאני עושה עתה כפי התנאי הנ״ל. — וכן היא תשבע כזה.

וטעמי, כי להוציא מחשש דאולי מכח דאאב״ז [=דאין אדם עושה בעילתו זנות] יבעול לשם קידושין או דיבטל להתנאי בהסכמתה, דממילא חלין קידושין

---

1) הועתק מעצם כתי״ק. ומעל״ד כתוב בכתי״ק: לדעגינוואלד, לכבוד ידידי הקצין כ״ה חיים נ״י. — בעצם הכתי״ק לא נמצא חתימת יד קדשו, ואולי נחתכה, ויותר מסתבר שלא חתם על המכתב, שהרי כתבו בחול המועד כמבואר בסוף מכתבו שכותב „מחמת קרושת המועד מוכרחני לקצר״.

אפריון נמטי׳ לידידנו הרגול והמרומם הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו״ה שאול הוטטעדער נ״י מאנטווערפען, ששלח לנו תשובה זו המונח בגנזי אוצרותיו. יברכהו השי״ת בעוז ותעצומות.

2) בשו״ת רעק״א ח״א סי׳ ע״ז, יש תשובה אליו.

הראשונים לכמה פוסקים, לזה יהי' השבועה על ב' דברים אלו, ושוב ל"ש לומר ראאב"ז, כי יעשה איסור חמור יותר לעבור על השבועה. ומצאתי בעזה"י שכ"כ בספר בני אהובה להגאון מו"ה יהונתן זצ"ל פ"א ה"ו מהל' יבום וחליצה[3]). ונ"ל ראי' מרברי הש"ג פ"ז דגיטין דאם נרושה נישאת לאחר ואח"כ נתייחרה עם הראשון ובא עלי' לא אמרינן אאב"ז ובעל לשם קירושין כיון רע"י קירושין יעבור על לאו דמחזיר [גרושתו] משנישאת, אלא רשם בס' בני אהובה כ' דק שישבעו שלא יבטלו דבר מהתנאי, ולענ"ד זהו אינו מספיק, רנימא דאאב"ז וגמר ובעל לשם קירושין מחרש דבזה אינו עובר על שבועה. לזה נראה שישבעו על שני הדברים הנ"ל, ויש עור סניף, דאף אם יקרשו מחרש דלא מהני, להפוסקים דבנשבע שלא למכור ג"כ אמרי' אי עביד לא מהני. (כאן חסר איזה שורות).

ולאשר לכתחילה ראוי להיות ברכת ארוסין, לזה קורם החופה כשיקדשה בבית על תנאים הנ"ל יהי' בפני עשרה, ובחופה לא ילביש אותה טבעת, והמסדר קירושין יאמר נוסח ברכת ארוסין בלא שם ומלכות, ולא יורגש להשומעים, ואחר נמר הכל יורשם מהרב והב"ד למשמרת לרורות, שבענין קירושי ונשואי' פלוני עם פלונית נעשה הכל בתנאי ככל פרטי דברים הנזכר בתשו' נ"ב ח"א סי' נ"ז, וגם נשבעו החתן והכלה על דעת פ' ופ' ופ' שלא יבטלו שום פרט מהתנאי ולא [יהי'] ביניהם קירושי' אחרים בשום אופן שבעולם.

ד"ש לידידי הקצין כ"ה חיים נ"י ואחיו כ"ה יוסף נ"י. מחמת קרושת המועד מוכרחני לקצר במה ראפשר, וטוב להקרים שלוח מכתב רנא להרב ג"ב [=גינשבורג] בכרי שבאם אין הספר תשובת נורע ביהור' ח"א, להודיעני, ואשלח על הדואר לרעגינוואלד הספר ההוא, או לגינשבורג.

---

3) גם בשו"ת שיבת ציון סי' ע"א הביא העתק מכת"י תשובת הגאון מוהרר"י אייבשיץ זצ"ל, שצריך להשביע גם את האשה, והגאון בעל שיבת ציון מחזיק ברברי אביו הגאון בעל נוב"י זצ"ל, שאין צריך להשביע את האשה, וכן דעת הגאון מוה"ר אלעזר פלעקעליס זצ"ל, כמבואר שם בשו"ת שיבת ציון סי' ע"ב יעויי"ש. — ועיין עוד בשו"ת רעק"א ח"א סי' צ"ג ברין קירושין על תנאי, ושם לא הזכיר כלום שצריך להשביע גם את האשה יעויי"ש.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין ל"ג בעומר

מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל[1]

נפשו היפה איותה לדעת מה שגליתי לו זה שנתים בענין ל"ג בעומר, כי גם בספרי תורה לא נמצא בו טעם מספיק, והגאון מהריעב"ץ בסידור שלו כ' כי אותו היום הוא בבחינת הו"ר שבהו"ד, הו"ל כבית דין שכולו חייב, [שהוא] זכאי, ואין לו מובן כפשוטו, גם תקשה א"כ כ"ד ניסן שהוא ט' למב"י שהוא בבחינת גבורה שבגבורה, חייב טפי, וזכאי טפי.

אגלה לצנוע מה שנגלה לי בענין זה בעזהי"ת, בהקדמה, כי ביום ב' של פסח כשם שסופרים להוריד הקדושה ממעלה למטה ע"ד וירד ד' על הר סיני, ומתחיל מחסר שבחסר ומסיים ערב שבועות במלכות שבמלכות ע"ד אני אשכון את רכא, ה"נ מעלין בקודש ומעלין מיין נוקבים ממטה למעלה, שכ"י עולה ע"ד ויעל משה (את רכא), ומתחיל בליל א' לספירה ממלכות שבמלכות עד שמסיים בחסר שבחסר ביום ערב שבועות, באופן שביום כ"ה למב"י פוגשים זב"ז בנצח שבנצח, אני לדודי ודודי לי, ומיום ב' של פסח ח' ימים עד ב' אייר אין נוהגים אבלות כ"כ, וכן מיום ל"ד עד ערב שבועות י"ו יום מקילין בהם, אך מיום ב' אייר עד ל"ג ולא בכלל, י"ו יום רחמירו לן.

הנה ביום ב' אייר הוא מלמעלה למטה תפאר"ת שבתפאר"ת וממטה למעלה הו"ר שבהו"ד, וביום ל"ג הוא ההיפוך מלמעלה למטה הו"ד שבהו"ר ומלמטה למעלה תפאר"ת שבתפאר"ת. הנה תפאר"ת שבתפאר"ת מלמעלה רומז על רחמי"ם שברחמי"ם מלמעלה על אותו הזמן שנאמר פתחו לי א'חותי ר'עיתי י'ונתי ת'מתי, ר"ת תרי"א, תור"ה. ואמנם מלמטה למעלה הו"ד שבהו"ר שמא"ל שבשמא"ל, לא אבו שמוע, פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה וגו', ובעו"ה רודי חמק עבר, ומשם מתחילים האבלות, ויום ל"ג הוא ההיפוך מלמעלה למטה הו"ר שבהו"ד, בית דין שכלו חייב, אחות לנו קטנה ושרים אין לנו אפס עצור ועזוב, ובכל זאת לא שכחנו שם אלקינו, וממטה למעלה תפאר"ת שבתפאר"ת, אני חומה שדי כמגדלות, והוא הילולא רכתיב אז הייתי בעיניו כמוצאת שלם ככלה שנמצאת שלם בבית חמי', והייגו הילולא, ויען כי מלמטה למעלה תפאר"ת שבתפאר"ת הייגו יעקב מלבר ומשה מלגו כידוע, ע"כ ל"ג בעומ"ר גמטרי' מש"ה, למ"ד גימ"ל גמטרי' קמ"ז כמו שנותיו של יעקב המגינים על מ"ט וצ"ח תוכחות, שיתהפכו לברכה בב"א, וה' הטוב יכפר בעדי.

---

1) הועתק מכת"י א' מתלמידיו שהעתיקו מכתי"ק, והגיע לידינו מאוצרו של ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. זכרה לו אלקי לטובה. — עיין בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רל"ג ד"ה אמנם, שכתב שם קצת מדבריו שבכאן, ועיין עוד בדרשות חת"ס ח"ב רף ר"פ טור א'.

בדין שו"ב שאיתרע חזקתו

מהגאון מהרש"ם זצ"ל אבד"ק ברעזאן[1]

ב"ה. ד' תשא תר"מ בוטשאטש.

להרב מו"ה אליעזר זאב נ"י אבד"ק פשעצלאו הסמוך לדעמביץ.

מכתבו קבלתי. וע"ד השו"ב שתיקן רו"מ בקהלתו שיבוא תמיד עם סכינו לפניו יען כי כמ"פ מצא בו פגימות במה שנתן לו בחזקת כשר, וגם שיבא לפניו עם הריאה אחר בדיקה, ופ"א הביא הקצב לפניו ריאה שהוציאה השו"ב בחזקת כשר, ורו"מ מצא ב' נקבים, א' הי' עגול, והב' הי' מתוך אודם, וכשהראם להשו"ב, חזר והטריף הבהמה, ואמר שלא בדק יפה שסמך על בדיקת רו"מ שיבדוק אחריו, ופ"א מצא אחריו מראה שחור כזפת, והשו"ב התנצל שבבית הקצב הי' נראה כארום, ואולי נהפך לשחור, ורו"מ כ' כי הוא מן הנמנע שיתהפך לשחור בלא מו"מ. וגם העיד הקצב כי השו"ב ביקש שיתן לו רגל מכל כשרה, וא"ל בזה"ל, הלא ידעת כי בידי להכשיר ולהטריף, והקצב נתן תק"כ ע"ז שכדבריו כן הוא, ואח"ז מצא עוד פ"א נקודה ארומה ותוכו נקב קטן, אחרי שכבר הוציאה השו"ב בחזקת כשר, והשו"ב השיב שלא ראה זאת, ואח"ז שלח את השו"ב לחרב דק' קאלבסוב ובד"צ שלו, לנסותו, ושהה שם ג' שבועות, וכ' הבד"צ דשם, כי בבואו הי' לו סכין מלא פגימות ולא ידע מאומה בדיקת פנים וחוץ עד שלמד אותו השו"ב דשם, וקיבל עליו דברי חבירות, ואח"ז מצא עוד רו"מ אחריו נקודה ארומה ובו נקב, והשו"ב קרע הריאה וציוה לאכול הבהמה אחר שכבר התרה בו רו"מ, ולא שמע לקולו.

ורו"מ הביא מסי' קי"ט דטבח שהוציא טריפה מתחת ידו אינו נאמן לומר שוגג הייתי רק אם הי' מוחזק בכשרות. ובמהרי"ט ח"ב יו"ד סי' ט"ו כ' רבב' פעמים הוי חזקה ובפרט דבפעם אחרון נתברר כי הוא פושע ומזיד. וגם מה לעשות עם הכלים ושומן שיש בעיר הרבה משחיטתו והאריך בזה, עכת"ד.

והנה ברין אם נאמן לומר שוגג הייתי, אף דביו"ד סי' קי"ט מבואר כדברי רו"מ, אבל בש"ך חו"מ סי' ל"ד סק"ח צידד לומר דלדידן נאמן לומר שוגג הייתי, וכן הוא בברכ"י שם בשם חי' הרשב"א וס' חוקות הריינים בשם רשב"א נופי' דנאמן לומר שוגג הייתי. וע' בשו"ת שארית יוסף סי' כ"ב שהעלה דהא דאינו נאמן לומר שוגג הייתי היינו רק במוכר בשר שלו דאיכא חימור ממון, אבל בשל אחרים נאמן לומר שוגג הייתי אם לא שיש הוכחה שנתכוין להכשיל, וע' שו"ת ב"ח החדשות סי' י"ג בעובדא של השארית יוסף שם, א"כ לכאורה יש לצדד בזה בזכותו של השו"ב. אך לפמ"ש הפמ"ג סי' ב' שפ"ד סקי"א דאם נוטלין

---

1) הועתק מעצם כתי"ק המונח אצל ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב רקהל אנשי ספרד בבארא-פארק. ישא ברכה מאת ד'.

הכרכשתא הוי חימוד ממון ע"ש, א"כ שוב אין להקל, ובפעם א' מעבירים אותו עד שילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים כו', וגם מבואר בפר"ח סי' קי"ט בשם תשו' הרא"ם דבממונה לרבים גם באין בו חימוד ממון מעבירים אותו בפעם א' ולא סגי בקבלת דברי חבירות, וגם מבואר שם דהיכי דסגי בקבלת דברי חבירות היינו ברואין בו שמתחרט באמת ודואג בלב שלם להיות זהיר להלאה ע"ש. וגדולה מזו מבואר במהרי"ט ח"ב סי' ט"ו דאם מכחיש ואומר לא פעלתי און לא מהני קבלת דברי חבירות כלל, אבל בתשו' רש"ל סי' כ' מבואר להיפוך וס"ל דגם בכה"ג מהני קבלת דברי חבירות.

ובגוף דין שוגג הייתי, הנה גם התב"ש סי' ב' פסק כדברי הב"ח, דבב' זימני הוי חזקה ושחיטתו אסורה, וראיתי בשו"ת בת עיני סי' ו' שתמה על התב"ש דהא בכל דוכתי קיי"ל דדוקא ג' פעמים בעינן, וכ"ה בפר"ח סי' קי"ט. והנה במח"כ נעלם ממנו דברי הבכ"ש חולין נ"ח שדחה דברי הפר"ח, והתב"ש דמז לזה סי' ב' סקל"ז שם ע"ש, ולשי' אזיל. — גם מ"ש הבת עיני שם מהש"ס דסנהדרין ויבמות ותוס' וגם הביא מהרי"ט שם ראי' מדין עירוב תבשילין בש"ס פ"ב דביצה דבפעם ב' גם בשכחה הוי פושע, והן אמת דלפמ"ש הצ"צ סי' ע"ג דהיכי דאיכא הוכחה שהי' שוגג דבמזיד לא הי' מניח הסרכא, לכ"ע נאמן לומר שוגג הייתי ע"ש, א"כ ה"נ בנ"ד כיון דידע דרו"מ בודק אחריו בודאי הי' שוגג, מ"מ כיון דהזהירו בו כמ"פ ולא נזהר עוד הוי עכ"פ פושע וכמזיד הוא, וע' בשו"ת רח"כ סי' ט"ו בענין שוגג הייתי, ובפרט דבנ"ד הי' כן ג' פעמים. ומה גם דבפעם אחרון הי' מזיד גמור, וע' תמורה כ"ז דמוכח דדוקא בג' פעמים אתחזיק באיסורים ע"ש ודו"ק. אבל מ"ש רו"מ מכח שמצא פגימות בסכין אחר שנתנו לו לבדקו, ע' שו"ת כתר כהונה סי' . . . דבנותן ומראה סכינו לחכם ונמצא פגום, דאם בדקוהו ויש לו הרגשה אין להעבירו, ע"ש.

סוף דבר, כי השו"ב הזה מעשיו מוכיחים שהוא פושע ומזיד, וגם בלא"ה י"ל דכיון דבפעם אחרון הוי מזיד שוב י"ל דהוכיח סופו על תחילתו וגם מקודם הי' בשאט נפש, ואף דקיי"ל דמי שהמיר אין חושדין אותו למפרע כמ"ש הש"ך סי' א' סק"ח בסופו בשם תוספתא וא"ח ובדק הבית, אבל דעת הב"ח ותב"ש להחמיר בזה, וע' קצה"ח סי' נ"ב, וש"ש ש"ג פ"נ, ושו"ת ב"א חיו"ד סי' ב', וע' שו"ת גא"ב סי' י"ר, ועוד דהכא דראינו בו ריעותות גם מקודם שוב לכ"ע הוי חשוד למפרע וכמ"ש הש"ך סי' י"ב סק"ד בשם מהרש"ל כה"ג, וכן מצאתי בשו"ת בש"ר סי' ר"מ ראם הי' מקודם עכ"פ איזו ספק שוב הוי חשוד למפרע ע"ש, וה"נ בנ"ד. ועי' שו"ת חמדה גנוזה סי' ד' שפסק בפשיטות כהש"ך הנ"ל דבחשוד אין לאסור למפרע, וכן הוא בשו"ת מים רבים חיו"ד סי' כ"ג, וע' בס' האשכול הל' שחיטה סי' ג' בדין המיר הנ"ל שפסק נ"כ דלא הוי חשוד למפרע, והא דחולין ל"ט דהוכיח סופו על תחילתו, היינו באותה שחיטה שזרק אח"כ דמה לע"ז והוי בחד גופא ואתרע למפרע, אבל שחיטות אחרות ששחט קודם לזה כשר ע"ש, אבל בנ"ד נראה דכ"ע מודו דהוי חשוד גם למפרע וכמ"ש.

ומ״מ אפשר לצדד להתיר כלים שאינם ב״י ע״פ כמה סברות שכ׳ בשו״ת ספ״י סי׳ כ׳ באורך יעו״ש, ועוד בכמה אחרונים, ומה שאפשר להנעיל ינעילו. והנלע״ד כתבתי.

בדין חרש ביבום

מהגאון מוה״ר שמואל שמעלקא גינצלער זצ״ל אבר״ק אויבערווישווע[1]

בעז״ה. נ׳ דברים תרל״נ אויבר ווישווע יצ״ו.

חיים וברכה, ונס ינון ואנחה, לכבור ידיד נפש כל חי, ה״ה הרב המאור הגאון הנרול, החריף ובקי, זך ונקי, נן הדסים, ערוגת הבושם, סיני ועוקר הרים, לו דומי׳ תהלה, מאור נעלה, שמו מפארים מו״ה משה[2] נ״י אבר״ק חוסט והגליל יצ״ו, עוד ינוב בשיבה דשן ורענן, ותחז עיניו בציון נוה שאנן.

אחרש״ה. נועם מכתבו הניעני תמול, ששתי מאוד על בשורת שלומו רמה, כה לחי ע״נ, נזכה לשמוע בשורות טובות בחי׳ רבנן ותלמידי׳ אך טוב וחסר עבנצ״א. וע״ד הקאשטיטירונג, כבר כתבתי הכל להרר״נ, והרר״נ לא השיב לי על בקשתי אליו מהאסיפה כי בלא״ה אין בכוחי לעשות מאומה בזה במחנינו, וה׳ הטוב יעזור, כי עת לחננה.

והנני נועץ עם הרר״נ בעובדא שבא לידי, ביבמה שנפלה לפני יבם גדול האחים, שמדבר בלעגי שפה קצת, וכבדו אזניו משמוע רק כשמדברים עמו בקול גרול, ויש עוד שאר אחים, ורוצים לחלוץ לה, מה דינו, אם יחלוץ לה אחד משאר האחים הפקחים, או רק הבכור. והנה מקודם צריכים אנו לחקור בחרש המדבר ואינו שומע כלל, מה דינו לענין חליצה, והפוסקים לא דיברו מזה כלום, וכפי שמבואר באה״ע סי׳ קס״ט סעיף מ״ג, לא מבואר רק חרש וחרשית, כסתמא לישנא רמתני׳ ריבמות דף ק״ד, וה״ה לאלם כרמסיק הש״ס, נהי שאינו באומר ואמרה, וא״כ במדבר ואינו שומע היינו חרש רקרא, דאיכא באומר ואמרה, אף

---

1) נולד בשנת תקצ״ה לאביו הרה״ג מוה״ר משה ליב גינצלער מאוהעל. — למד אצל גיסו (בעל אחותו) הגאון בעל קול ארי׳ זצ״ל. נסמך להוראה מאת הגאון בעל שואל ומשיב זצ״ל, הגאון בעל מנחת חינוך זצ״ל, הגאון בעל קול ארי׳ זצ״ל, והגאון מוהרש״ש מסעליש בעל צרור החיים זצ״ל. בשנת תרי״ג נבחר לאבד״ק אויבר ווישעווע. נדפס ממנו ספר משיב נפש עה״ת ומועדים. נלב״ע חמשה ימים לחודש אייר שנת תרע״א לפ״ק.
ר״ז הגיע אלינו מאוצרו של ירירנו הרבני החסיד הנגיר הנכבר מו״ה שאול הוטטערער נ״י מאנטווערפען. יעלהו השי״ת על במתי ההצלחות.

2) הוא הגאון מהר״ם שיק זצ״ל. עיין בשו״ת מהר״ם שיק חאהע״ז סי׳ קמ״ו תשובתו על זה.

שאינו שומע כלל, נראה פשוט רכשר, ואף דלענין גיטין עכ"פ בריקה בעי (והב"י והכ"מ נסתפק בזה), מ"מ לענין חליצה אין זכרון בפוסקים מזה, ומכ"ש בנ"ר שאינו שומע קצת, בווראי נראה דשפיר רמי שיחליץ לה, אולם ראיתי שהרבר צע"ג, ואציע לפני הרר"ג בקצרה, רק מה שנחוץ לרינא.

הנה הרמב"ם ז"ל דעתו בפ"ד מהלכות יבום, דחרש וחרשת אינם [בני] חליצה כלל, ומפורש שם בטעמו משום דלאו בני דיעה נינהו, וכבר תמהו נושאי כליו עליו בתרתי, חדא רבש"ס מסיק בטעמא דמתני' דחרש וחרשת לפי שאינו באומר ואמרה, ועוד דרוקא בקטן מבואר שם בש"ס דחכ"א אין חליצת קטן כלום, משא"כ חרש וחרשת חליצה פסולה הוה יעו"ש בה"ה ובכ"מ. ואני מוסיף עוד, דהרי הרמב"ם ז"ל בעצמו שם הלכה ט"ו פסק דבלא נתכוין הוא או היא חליצה פסולה הוה, וא"כ בחרש וחרשת אף דלאו בני דיעה נינהו, והיינו משום שאין להם כוונה כמבואר בתוס' שם ד"ה והא אמרי וכו', מדוע פסק דאין בחליצתו כלום, וקושיא זו גם על הטוש"ע קשה, דהרי גם לדידהו עכ"פ בשיטה מודים דאין בחליצתו כלום כמבואר שם בסי' קס"ט סעיף מ"ג, ומשום דלאו בני דיעה, ובסעיף מ"ב מבואר דחליצה בלא כוונה חליצה פסולה הוה. ובאמת כי בקושיא זו כבר עמד הה"צ בתשובה סי' א', על דברת התוס' הנ"ל במה שהקשו דל"ל קרא לקטן ת"ל משום כוונה יעו"ש מה שתירצו דבלא כוונת חליצה פסולה היא רק מדרבנן, ומדאורייתא אין בחליצתו כלום, ושפיר הקשו התוס' יעו"ש, אבל על הרמב"ם והטוש"ע אין זה מעלה ארוכה. ועכ"ח נלענ"ד בזה, דכמו דא"ר זירא לענין קריאה כל הראוי לבילה וכו', עוד יותר מסתבר לומר לענין הכוונה, דכיון דבלא כוונה החליצה אינו כלום מדאורייתא, ואעפ"כ בכל אדם הפקח דהוא ראוי לכוונה, ומי יודע מה שהי' בלבו של אדם, אם כיוון או לא, שפיר ראוי לפסול החליצה, דאתי לאחלופי (וכעין המבואר לקמן בש"ס החילוק בין רקיקה לקריאה, ועיין ברא"ש סי' י"א), משא"כ בחשו"ק דלאו בני דיעה, ואינם ראוים לכוונה, שבקינן אראורייתא, ואף מדרבנן אין בחליצתן כלום, וז"ב לדעתי.

ואולם בעיקר דעת הרמב"ם ז"ל בחרש וחרשת ובתמיהת ה"ה ז"ל, כפי מה שראיתי בחי' הרמב"ן והריטב"א ז"ל שם, נראה בעליל כוונת הרמב"ם ז"ל עפ"ז, דהנה בכל המשך דברי הש"ס שם יבמות ק"ד האריכו המפורשים ז"ל שאין לו קישור כלל, ובפרט במה דפריך הש"ס אי הכי אלם ואלמת נמי, וגם במה שהתוס' ז"ל האריכו שם ד"ל טעמא דאומר ואמרה ת"ל משום דלאו בני דיעה וכו', למדתי מתוך דברי הרמב"ן והריטב"א ז"ל, דהס"ד דהש"ס הי' סובר דעל כרחך כוונת מתני' בחרש וחרשת דאינו חרש וחדשת שדברו בו חכמים, רק חרש דקרא, ואני כחרש לא אשמע, מדלא קתני שוטה בהדיא. (וביאור דבריהם, שאין זה סותר למתני' דתרומות פ"א מ"ב דבכ"מ חרש חיגו אינו שומע ואינו מדבר, דזה דווקא במקום שמוזכר חשו"ק ביחד, כי כן העלה התב"ש בבכ"ש בגיטין דף נ"ט, ומפורש כן ברש"י חגיגה פ"ב ד"ה חרש שדברו וכו', ובזה מיישב הבכ"ש קושית הירושלמי בתרומות ובגיטין רר' יונה אמר דלית כללין דרבי כללין, מהך מתני' דיבמות ומתני' דחגיגה יעו"ש, ובגמ' דילן בחגיגה מבואר דאיתנהו להני

כללין, לזאת העלה הבכ"ש דבמתני דילן דלא קתני רק חרש לבר ולא אתני' בהרי שוטה, ע"ז לא אמר רבי כלל זה, ע"כ יעו"ש, ודבריו ברורים דכן מפורש בחי' ריטב"א בשמעתין בישוב קושית הירושלמי הזאת [והנתיבות בסי' רל"ה במח"כ לא זכר דברי הירושלמי הללו, ולא ראה דברי הבכ"ש הללו], והבכ"ש לא מתרץ רק קושית הירושלמי ממתני' דירן, ואולם מה דמקשה הירושלמי ממתני' דחגיגה, שם ליתא לתירוצו, דשם כלול חשו"ק ביחד, ויש להוסיף דגם משם אין דאי', דלפי מה דמסיק הש"ס שם בחגיגה דחסורי מחסרא, ובשמחה לא פטור דק החרש שדברו בו חכמים, אבל המדבר ואינו שומע והשומע ואינו מדבר חייבים בשמחה, וא"כ א"ש הכל חייבים בראי' ושמחה חוץ מחשו"ק, וז"פ). וא"כ דמתני' בחרש המדבר ואינו שומע, והוא הרי הוא כפקח כמבואר בברייתא בגיטין דף ע"א, ועכ"ח הא דחליצתו פסולה ס"ד דהש"ס משום דאינו ראוי לקריאה, אף דהוא מדבר, מ"מ כיון שאינו שומע, מאי מהני הקריאה, כיון שהיא אינה שומעת מה שהוא אומר לא חפצתי לקחתה והוא אינו שומע מה שהיא אומרת לא אבה יבמי, וא"כ מכ"ש באלם ואלמת דעיכוב הקריאה מצד הדיבור בעצמו בוודאי חליצה פסולה, וע"ז משני הש"ס לא, משום דלאו בני דיעה, והיינו דאפי' באם הפירוש במתני' כס"ד חרש דקרא, אפ"ה פסול לחליצה מצד דלאו בני דיעה, דחליצה דעתא צלותא בעי, ול"ל השתא ה"ה כפקחין לכל דבריהם אלא לענין מצות, וע"ז פריך הש"ס דא"כ אפי' אלם ואלמת נמי פסול משום הדיעה, דכיון דחרש המדבר ואינו שומע אינו כפקח לענין זה, ה"ה לאלם ששומע ואינו מדבר (דבחדא מחתא נקטי' בברייתא בגיטין דף ע"א) וע"ז משני דהני רק פומי' כאיב להו ואין דעתו מטורפת כלל, אבל כשאינו שומע עומד נבהל ולא מצי מכווני, עכ"ד הקדושים.

ולפי דבריהם י"ל כל השקלי' וטרי' שבש"ס שם הוא רק בחרש דקרא, ובזה שפיר מסיק הש"ס דפסול רק משום ואומר ואמרה ולא משום דלאו בני דיעה כקושית התוס', משום דבחרש כזה ברייתא מפורשת דה"ה כפקחין, וה"ה לענין חליצה, משא"כ בחרש ממש שדברו בו חכמים, פסול שפיר משום דלאו בני דיעה כמו בכל הש"ס דפסול חשו"ק משום דלאו בני דיעה, וזוהי כוונת הרמב"ם ז"ל שחלקו לשנים, חרש וחרשת שדברו בו חכמים אין בחליצתו כלום משום דלאו בני דיעה בלא טעמא דקריאה, ואין זה חרש שבמתני' דיבמות, ומה דמפורש במתני' דחליצה פסולה הוה, היינו בחרש דקרא, ושם פסול מצד הקריאה, אבל הרמב"ם מיירי בחרש שאינו שומע ואינו מדבר (ועיי' ברמב"ם פ"ב מהל' אישות הל' כ"ו יעו"ש), וה"ה בשוטה שפיר אין בחליצתו כלום, וא"ש כל דברי הרמב"ם ז"ל, וא"כ לפי"ז יצא לנו דבר חדש דבמדבר ואינו שומע גם לפי המסקנא דהש"ס פסול משום שאינו באומר ואמרה, וזוהי דינא דמתני' לפי דברי הרמב"ם והריטב"א ז"ל החרש שנחלץ חליצתו פסולה כמבואר מפורש ברמב"ן, וא"כ מרוע השמיט הרמב"ם ז"ל דבר זה, וצע"ג.

ומעתה נבוא גם לספק השני בנ"ד, שמדבר ואינו שומע קצת. הנה הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ט מהל' מכירה ה"כ, כולל חרש שאינו שומע ואינו מדבר עם חרש המדבר ואינו שומע כלל בחרא מחתא, דרומז ונרמז במשלשלין אבל לא במקדקע,

וכן פסק בש"ע חו"מ סי' רל"ה יעו"ש, וכבר תמהו ה"ה והכ"מ ז"ל דהרי מפורש בברייתא דזה וזה ה"ה כפקחין יעו"ש. (ומה שתי' ברנ"פ סי' רל"ה, מלבד שמרברי הרמב"ן והריטב"א שהבאתי למעלה מבואר להיפוך, אך בלא"ה מבואר בחנינה דף ב' שלא כרבריו ז"ל, ועיין בקדושת ישראל ניטין דף ע"א יעו"ש), וארוננו הכ"מ ז"ל תירץ בתירוץ הב' וכן בב"י בסי' רל"ה, דסובר הרמב"ם ז"ל דכי תניא במרבר ואינו שומע ה"ה כפקח, היינו דווקא כששומע קצת, אבל אם אינו שומע כלל דינו כחרש גמור עכ"ל, ובנתיבות סי' רל"ה תמה על תי' זה רא"כ גם בניטין וקדושין הי' להרמב"ם ז"ל לבאר רבר זה יעו"ש, ובנט פשוט סי' ק"כ סקכ"ט עמר ג"כ על דברי הרמב"ם הללו, ממתני' רתרומות דחרש המרבר ואינו שומע בריעבר תרומתו תרומה, יעו"ש שהעלה דעכ"פ בחרש המרבר ואינו שומע כלל, הוה ספק מגורשת, וא"כ לדברי הכ"מ ז"ל, מפורש יוצא דמרבר ואינו שומע קצת, שוה לשומע ואינו מרבר לרעת הרמב"ם ז"ל, וא"כ ממילא בניטין בריקה צריך כרברי הש"ס בניטין דף ע"א, וכמו שפסק הרמב"ם שם רה"ה למקח שצריך בריקה יעו"ש בהל' ג' ראלם דצריך בריקה יעו"ש, ועיין בשו"ע אה"ע סי' קכ"א, וא"כ ה"ה לחליצה דשוטה פסול, גם הוא צריך בריקה, דמ"ש מניטין וקרקעות, ובפרט דנימא בחליצה צריך כוונת הקנאה. (כנורע מתשו' ח"צ תשו' א' דכוונת החליצה הוא כוונת הקנאה, ואף כי בדברי הרמב"ם ז"ל נראה שרעתו לכוונת מצוה יעו"ש בהל' חליצה וגם ברש"י יבמות דף ק"ב ע"ב ד"ה הא חזינן מפורש רעתו כוונת המצוה, ובחירושי הר"ן ניטין דף כ"ג נראה מפורש רבחליצה כוונת הקנאה בעינן יעו"ש דמש"ה מתרץ דלא מהני בחליצת חשו"ק גדול עומר ע"ג, וי"ל רהתם רבעי' שיהי' מתכוונין ע"מ לפטור לא סגי בגדול עומר ע"ג, אבל הכא דלא בעינן אלא כוונת לשמה נרירא סגי עכ"ל. ולכאורה אפשר להכריע רתרווייהו בעינן, רבאמת תרווייהו אית בהו, הקנאה, והמצוה, אלא דלכוונת הקנאה צריכים שניהם לכוון, משא"כ כוונת המצוה, נוהג בו ולא על היבמה, ובזה אפשר לחלק בריעבר בלא כיוון הוא או היא, וליישב בזה סתירת דברי הרא"ש ז"ל שם בפרק מצות חליצה סס"י י"א, ואכ"מ להאריך).

הן אמת כי תירוץ הכ"מ ז"ל אינו מעלה ארוכה על הטוש"ע שפסקו להלכה בסי' רל"ה כרברי הרמב"ם הללו בחרש המרבר ואינו שומע כלל דגרע משומע ואינו מרבר יעו"ש בסעיף י"ז, ולרידהו לא שייך תי' הכ"מ, דהרי המחבר ז"ל בעצמו פסק שם בסעיף י"ט, דמי שמרבר ואינו שומע אלא אם מרברים אליו בקול גדול (וה"ה כשמרברים אליו ע"י חצוצרות ועיי' פ"ח סי' קכ"א) אין זה חרש אלא פקח ואינו צריך בריקה כלל ועדיף מאלם יעו"ש, וא"כ האיך יפרנסו הברייתא דזה וזה ה"ה כפקחין, לפי תירוץ זה של הכ"מ, והבן.

הן אמת כי דברי המחבר הללו הם מתשובת הרא"ש כלל פ"ה סי' י"ב, והטור בסי' רל"ה הביא בסיום דברי הרא"ש בתשו' הללו בזה"ל, אבל זה ששומע כשמרברים עמו בקול רם אינו חרש אלא שכבדו אזניו משמוע וה"ה כפקח לכל דבר עכ"ל. ועיינתי שם בתשו' הרא"ש, ואין זכר מזה, אדרבה, ז"ל, דע כי כל מקום שהזכירו חרש אצל שו"ק, היינו שאינו מרבר ולא שומע כלל, וכך הי' ממעי

אמו, אבל אם שומע כשמדברים עמו בקול רם, אינו חרש, אלא שכבדו אזניו משמוע וה״ה כמו שאינו מדבר עכ״ל, וכן הפר״ח שם בסי׳ קכ״א באה״ע העתיק כך דברי הרא״ש הללו, וא״כ אדרבא מסיים הרא״ש ז״ל דה״ה כאלם, ולא שעדיף מיני׳, והיינו כשאינו מדבר ואינו שומע רק כשמדברים אליו בקול גדול, אין דינו כחרש ממש, אבל אין זכר מזה דחרש המדבר ואינו שומע קצת, עדיף מהמדבר ואינו שומע, רלא יהי׳ צריך אפי׳ בריקה לקרקעות, ופלא גדול על מאור עינינו הב״י ז״ל שלא עמר בזה.

עכ״פ מכל זה, אני נבוך בנ״ר, לסמוך שיחליץ לה הבכור הזה, ובפרט שמדבר קצת בלעני שפה, ועיי׳ תשו׳ מהרי״ט ח״ב סי׳ ט״ו, ובפרט דבש״ם לא איפסק הלכתא חליצת גדול וקטן הי מנייהו עדיף, ורק לכתחלה פסקינן דמצוה בגדול לחלוץ, כמ״ש הב״י בשם הרמ״ה כיון דלא איפסק הלכתא, עבדינן לחומרא, ומש״ה בריעבר מבואר ברמ״א סי׳ קס״א בשם תה״ד דחליצת קטן כשר, א״כ למה לנו לירד לספיקות, מוטב שיחלץ לה אחר משאר האחים הפקחים לגמרי, כנלענ״ר. ולתשובת הרר״ג ולהכרעתו אחכה ע״י המוקדם.

ואסיים בברכה, יתגבר כארי ויתנשא כלביא, ומעולה שבברכות, ועצמותיו יחליץ לתורתו ועבודתו, ממני ידידו הדו״ש בלונ״ח ובאה״ע,

הק׳ שמואל ברמ״י גינצלר חופק״ק הנ״ל והגליל יצ״ו

מכתב מהגאון בעל שב יעקב זצ״ל[1])

ברכתי תעלה, לראש גבר מאור נעלה, מפז ואבני סגולה, כבוד אומר כולה, ה״ה ידידי הקצין המפורסם כ״ש כו׳ אלי׳ סג״ל.

נדרשתי ללא שאלוני, בדרישת שלו׳ שלומי אמונים. ואחר השלו׳ עתה באתי בעסק מצוה בשביל בתולה יתומה רֵעל בת המנוח כ׳ הירץ שטערין שהי׳ שני בשני עם מכ״ת, והיא גדולה בשנים בת שלשים שנה ואין ידה משגת להגיע לפרק בתולה נשאת כדרך בנות ישראל, ובאשר יש פה איזה חבורה אשר כל שנתיים ימים נותנין איזה סיועת ממון לנדן בתולה א׳ יתומה מאב ואם מי שיצא ע״פ הגורל, ועכשיו קים לה שעתה קצת לבתולה הנ״ל שיצאה בגורל, אך אין סיועתם לבד מספיק לעשות שידוך הגון לפי כבוד משפחתם, וע״ז באתה אלי הבתולה ציילנת*) צלה על רחל מבכה בוכה ומתחנן להיות בעזרתה, באשר היא יתומה נעזבת מאב ואם ואין לה על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, ועל קציני בני משפחתה, ובקשה ממני להיות לה לעד המסייע בפני מעלתו לשלוח לה סיוע שיש בה ממש כאשר הי׳ בסיועת אחותה, בכן לא אוכל לאטום אזני משמוע צעקת

---

1) כתבנו אורותיו בכר״ש שנה ב׳ קונט׳ ט׳ עמור ט׳. — מכתב זה הועתק מכת״י מעתיק א׳, והגיע אלינו ע״י ירידנו הרבני החסיר הנגיד הנכבד המפורסם מו״ה שאול הוטטערער נ״י מאנטווערפען. הור והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

*) מלשון הגמרא (סוטה כ״ב ע״א) בתולה צליניות, ופירש״י בעלת תפלה.

ריבה אחת היתומה הנ"ל, ולהוריע למכ"ת אשר רברי' נאמרים באמת שעלתה בגורל הנ"ל, אבל אין מספיק אם לא בסיועת נריבי עם ממשפחתה הקרובי' אלי', ובאתי כמעתיר בערה להיות לה לעזר ולסערה לשלוח לה כפי נרבת לבו הטוב כראוי ונכון, לקיים ומבשרך אל תתעלם, ובפרטות להכנסת כלה יתומה מאב ואם שהגיעה לכלל שנים קרוב לחצי ימי', ואם לא עכשיו אימתי ומתי תגיע לכלל נשואין, ויש לחוש שתשב עד שתתלבן ראשה, ובטוח אני שלא יאמר נואש לרבר, כי מה שטרחתי ברבר עשיתי לכבור ה' ולכבור משפחתו, כאשר מוטל עלי ועל כל אב"ד מישראל להשגיח על יתומים, באשר הם אבי יתומים, ואף גם בשביל כבור משפחתו, ושכרו יהי' כפול מאלקי השמים, ויזכו לעולם שכולו חיים.

(מקום החתימה)

מכתב מהגאון מוה"ר מרדכי בנעט זצ"ל אבד"ק ניקלשבורג[1]

בע"ה.

לכבוד ה"ה האלוף הקצין הנכבר והמפואר אי"א בעל מעלות ומידות הנקרא הארון לאַצער יצ"ו.

באשר שירוע לי שמעלתו הוא עסקן במצות בגופו ומאורו, יתן ויתנו אחרים עפ"י ריבורו בנחת נשמעים. גם היא בתוך הבאים, האשה חשובה הנוכחת מ' בילא תי' אשר מתאמצת לשם מצוה לטובת אלמנה אחת אשת חיל ובתה היתומה הבתולה הכלה המשורכת עם ב"ג בשידוך הגון, וימי הנישואין קרבו בימים, ועיקר חסר מן הסיפור מלעשות לה כמשפט הבנות, ואם לא תסלק את החתן עד ימי הפורים האלה בזמניהם, אזי תתפרד החבילה לגמרי, ומי יודע אם לעת כזאת יזדמן לה שידוך, ותשב עד שתלבין ראשה, ואמה האלמנה אין לה פה לתבוע חלקה ומסוה הבושה על פני', לזאת האשה מ' בילא הנ"ל היא שליח מצוה בנ"ז, בכן תטוף מליצתי עבורח לעמור לימינה מעיר לעזר בשוק ברין הלז, להיות קובץ על יד מקציני נריבי עמינו ב"י לרנן לב אלמנה ויתום, ולפי רצונו וכבודו יוסיף אומץ, גם בהיותו בווין אי"ה לטובה, יטיב לה מטובו כמו כן, ומשכורתו שלימה מן השמים.

ד"א מארמ"ו חרב חגאון המפורסם אב"ד ור"מ דקהלתינו והמרינה נר"ו הבא עה"ח נ"ש עש"ק ד"ך נכלם א"ר [=ארך ראשון] לפ"ק.

נאו' הק' מרדכי בנעט

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י' עמוד נ"ז. — מכתב זה הגיע אלינו מאת נכרו ידידנו האברך חיקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ח יהושע צבי חלוי יונגרייז נ"י. טוב עין הוא יבורך.

בענין פסח שני, וגדר מצות מילה

מהרב הגאון מוה"ר ראובן סג"ל זעהמאן הי"ד[1] אבד"ק אטוואצק

ב"ה. יום ה' ראה תרצ"ה אטוואצק.

כבוד הרב הגאון מרי רחטיא סיני ועוקר הרים וטוחנן זו בזו בסברא, חריף ומקשה מתון ומסיק שמעתא אליבא דהלכתא, אור הבהיר כל רז לא אנים לי' מוה"ר יוסף ראזין שליט"א אבר"ק דווינסק.

ראיתי כתבו רמר ביר בני המופלג בתורה הרב **אברהם** שיחי', ליישב דברי רש"י בפ' בהעלותך שאסור לאכול בפסח שני חמץ יחד עם הפסח[2], וחרשות הוא מניר שאכילת פסח היא בגדר הקטרה[3] דבעינן נברא דחזי לאכילה בשעת עשיית הפסח, ומשום זה נאסר בו חמץ באכילתו כמו בכל הקטרות, והביא ראי' מסוכה מ"ב דבקטן סגי ביכול לאכול כזית צלי ולא בעינן כדי אכילת פרס משום דהקטרה אינה צריכה כא"פ, זבחים ל"א.

ונפלאתי מאד שיעשה פי זר כמזבח או כמקומו, וזר האוכלו ילקה אף על כל שהו חמץ עם הפסח כמבואר ברמב"ם פ"ה מהל' איסורי מזבח ובכ"מ שם, והרי חרוסת יוכיח, דמרור צריך לטובלו בחרוסת, ולהרמב"ם פ"ח מהל' חמץ ומצה, גם מצה צריכה חרוסת, ובהרא"ש פ' ערבי פסחים דגם לדירן צריך המרור דכריכה טיבול בחרוסת שכן הי' עושה הלל, וכן כתב טואו"ח סי' תע"ה בשם רש"י ובהג"מ פ"ח מהל' חו"מ, דלא כהירושלמי דכל דאית בי' נהמא לית בי' משום קפא, ובפסחים קט"ז וברש"י ותוס' שם, שהחרוסת נעשית מפירות שנדמו לכנס"ו, וברש"י פ' ויקרא דכל מתיקות פרי קדוי דבש, וברשב"ם ב"ב דף ע"ט ובתוס' מעילה י"ב דכל פירות אילן אסורים משום דבש, ולפי שיטת כ"ג שליט"א

---

1) נולד בשנת תר"מ בערך לאביו הג"ר צבי מנחם זעהמאן מו"ץ בווארשא. נשא אשה בתו של הג"ר יהודה ארי' ליב דזילאווסקי רב בקורטשוב, ודר שם כט"ו שנים. בשנת תער"ב לפ"ק נתקבל לאבד"ק אטוואצק. נרפס ממנו ספר יחי ראובן ב' חלקים דרושים ופלפולים. נהרג עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק. הי"ד. — מכתב זה הגיע לידינו מאוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטווערפען. תשואח"ח לו.

2) במנחת חינוך מצוה שפ"א עמר על דברי רש"י הללו, עיי"ש שהניחם בצע"ג. ובספר אמבוהא דספרי פ' בהעלותך (ברף קכ"ז ע"ב) תמה על המנ"ח, וכתב דמעולם לא עלה על דעת רש"י לומר כן, רק כוונת רש"י הכי הוא, ואין איסור חמץ, שאין בפסח שני שום איסור חמץ, אלא עמו באכילתו, כלו', אלא יכולין לאכול חמץ יחר עם המצה, יעוי"ש. ועיין עוד בס' משך חכמה עה"ת בפ' בהעלותך ר"ה על מצות ומרורים.

3) בפי' מהר"ש סיריליאו על הירושלמי בריש מס' ברכות (ר"ה הקטר) כותב ג"כ דאכילת פסחים לא נחשב אכילה כי אם הקטרה, יעוי"ש.

האיך אוכלין מצה מרור וחרוסת יחד עם הפסח, הלא יש בזה איסור הקטרה משום רבש, ואולי י"ל דבשביל זה כתב הרמב"ם דהכריכה היתה רק מצה ומרור בלא פסח, אבל כל הראשונים כתבו בכריכה דהלל כמו שיש בנוסחא שלפנינו בש"ס בבלי ירושלמי ותוספתא, דהלל הי' כורך שלשתן יחד וטבלן בחרוסת, ומוכח דאין בזה גדר הקטרה. ובפסחים מ', אבל סכין ומטבילין אותו בהם, ובדמב"ם פ"ח מהל' קרבן פסח, מותר לסוך אותו ביין ושמן ורבש.

גם מה שהוציא מתוך החידוש הנ"ל עור רין חרש, שלא צריך דוקא באכילת הפסח שיהי' בכא"פ, דומיא דהקטרה, יש לעיין בזה, כי לפ"ז יהי' משונה אכילה זו מכל אכילות שבתורה, ויש לומר דאפילו אי נימא דכל אכילות של מצוה צריך להיות כדרך אכילה והנאה, מ"מ בפסח שאין בו חיוב רין אכילה דק רין הקטרה פשיטא דיוצא אף שלא כד"א והנאה, ואי לזאת תתעודר הקושיא המפורסמת שבס' ים התלמור ב"ק ע"ז, דלמה נדחו הטמאים לפסח שני, כיון דקיי"ל שוחטין וזורקין על טמא שרץ ובטמא מת בשביעי שלו דלא כהרמב"ם, ע"כ משום דסגי בחזי לאכילה בעדב, והלא כל טמא מקרי חזי לאכילה בשלא כדרך הנאתן, דאיסור אכילה בטומאה אין בו, ומצות מצה יוצא, ולטומאת בשר קודש אין חשש לשי' רש"י ותוס' ב"ק שם דאוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה, וע"כ כמו שתירץ שם רבעינן גברא דחזי לאכילה כדרך כל אדם, וה"ה לקטן שיהי' נקרא דאוי לאכילה, היינו שיהי' דאוי לאכול כזית בכא"פ, וגם לא נשתנה לפ"ז אכילה זו מכל אכילות שבתורה, ואפשר לומר דבאכילת פסח בעינן דוקא כדרך אכילתן והנאתן דבקרשים כתיב למשחה[4]).

עוד ראיתי במכתבו שחידש דבפסח שני דמצות מצה ומרור הן כמו מכשירי פסח, אין צריכין כזית בכל אחר, ולא כן בפסח ראשון, ובספרו הגדול צפנת פענח הל' חמץ ומצה פ"ח ה"ו כתב דגם בפסח ראשון אין צריך כזית בכל אחר וכל השלשה מצטרפין לכזית עפ"ר דש"י מעילה י"ז, ומתרץ שם בזה מה שמשמע מירושלמי ותוספתא דהלל הי' אוכל שלשלתן כאחת ובכריתות י"ר דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים, ולפי מכתבו זה[5]), מוכרח לתרץ קושייתו כמ"ש שם בספרו דמרוסק מחזיק יותר, וכדבריו אלו מצאתי במרדכי פ' ערבי פסחים, אך

---

4) כבר נתחבטו בזה האחרונים אם בקרבן פסח בעינן למשחה לגרולה. בשו"ת כוכב מיעקב סי' כ"ז ד"ה וברבר, העלה דבקרבן פסח לא שייך למשחה, ועיין מש"כ על זה בנו בשו"ת חזון נחום סי' צ"פ, ובס' כלי חמדה בפ' בהעלותך (דף מ"ו). ובשו"ת צפנת פענח (ירושלים תשכ"ה) סי' צ"ב מבואר דדעתו דבק"פ בעינן למשחה. גם בשו"ת הרי בשמים חלק ג' סי' ק' ד"ה אמנם יש לומר, כתב דבעינן באכילת פסח למשחה, וכן נקט בפשיטות שם בדף ש"ח ע"ב ד"ה אכן, ועיין עוד שם בדף שס"ז ע"ב ד"ה ומה. ובקונטרס דברי חן (להג"ר חיים נתן רעמביצער מקראקא) הנדפס בספר עבודת עבודה עמ"ס עבו"ז בסוף ח"א, בדף פ"ר טור ב', מסתפק בזה. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ט' בסופו, ובס' הגהות מהרש"ם עמ"ס פסחים בדף ע"ח ע"ב, בהגהותיו של הג"ר משה ישראל פעלרמאן הי"ד אבד"ק דראגמירעשט.

5) גם בצפנת פענח על הרמב"ם הל' מתנות עניים פ"ב הי"א (דף ל"ז טור ד') מחלק בזה בין פסח ראשון לפסח שני, ודלא כמ"ש בספרו בהל' חמץ ומצה.

לא הבינותי שמדברי הגמ' כריתות שם משמע דאין לחלק בזה ראל"כ משכחת שש חטאות דאוכל כזית דם וריסק כל הזיתים.

ובגוף הענין שפשיטא לי' למד ממשמעות התוספתא שהלל אכל כולן בבת אחת, בנוסחאות שלפנינו בתוספתא פ"ב דפסחים ובירושלמי פ"א דחלה לא נאמר שהי' אוכלן כולן כאחת רק הכריכה היתה כאחת, אך ברא"ש פ' ערבי פסחים כתב דהלל הי' כורכן בב"א ואוכלן בב"א, וצ"ע לכאורה למה לא סגי שיאכלן בכא"פ, וכ"כ במהרי"ל דיכול לאכלן מעט מעט, ובפסחים קי"ד, אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא ישהה, משמע ג"כ דרק בריעבד יצא, ובתרומת הדשן סי' קל"ט הועתק בדרכי משה ובמג"א סי' תע"ה סק"ד, והביא שם דאי' מדברי המרדכי הנ"ל דצריך לבלוע כולן כאחת, וכן הדין בכזית מצה, אבל יש לחלק דרוקא להלל דאכל כולן כאחת הי' מוכרח לבלען כאחת, עפמ"ש הריטב"א יומא ל"ט ובמל"מ פ"א מהל' חו"מ ה"ז ובשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' י"ח, דבחצי שיעור אין שום מצוה, וא"כ כשיאכלם מעט מעט שאז עריין אין שם מצוה עליהן יתבטלו זה בזה, ראין שייך לומר אין מצות מבטלות זה את זה, והצירוף של אח"כ לא מהני למפרע, אבל לדידן שאכלן כל אחד לחודי' סגי בכא"פ, ודאמרינן אכלן לחצאין יצא, י"ל כיון דעל מדוד קאי כמו שפי' שם רש"י ורשב"ם, ובטעם המרירות בעינן לכתחלה שיהי' טעם המרור יחד בלא צירוף, דצירוף הוא רק לאכילה ולא לטעם שבפיו, דבלע מרור לא יצא.

עוד ראיתי במכתבו רמצות מילה שהיא על ב"ר היא רק בגדר שלא יהי' ערל, וע"ז אר"י בע"ז כ"ז דלא בעי מילה לשמה רמ"מ אינו ערל, אבל מצות מילה שעל האב בעי לשמה, ומזה יוצמח רין חדש ג"כ שבמצות מילת בי"ד לא נצטדך לחתוך את הערלה רק אם יעשה קרע ויפרע דעי"ז הוסרה הערלה סגי, אבל האב מחיוב דוקא לחתוך את הערלה. וכבר האריך בזה הגאון מלבוב בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ל"ו לישב קושיית הגאון ר"מ בנעט דלמה לי ביום אפי' בשבת למילה, והלא להרמב"ם חובל משום מפרק ובעי כגרוגרת, ותי' רמילה היינו חתיכה וכריתה, והיכא שחתך מקצת מן החי קטל למקצת, ומה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא, ובזה גם הרמב"ם ס"ל דחייב משום נטילת נשמה, וכן האריך בחיו"ד ח"ב סי' צ"ג. ועפ"ז אמרתי לפרש דברי הגמ' בע"ז דף כ"ז, מל והולך עד שתצא נשמתו, דלכאורה אין פירוש לדברים אלו, ולפי הנ"ל ניחא מאד, דלא תימא דר' יוסי מתיר מילת כותי ולא בעי לשמה משום דלא בעי דק הסרת הערלה שאין בו נטילת נשמה, לזה אמר עד שתצא נשמתו, כמו מצות מילה שעל האב, ובעי לשמה.

אבקשו לשום את עין עיונו על כל דברי הנ"ל הנוגעים להלכה ולהודיעני דעתו הגדולה. גם בני הרב אברהם דוש"ת ושמח עם תורתו דמר שליט"א, ואבקשו עוד שאם ישאל בני מכ"ת בד"ת ישיבהו ויזכירהו בשמו ויברכהו כדי לחבב לומדי תורה.

ואחוה קירה מול הדרתו,

ראוכן סג"ל זעהמאן אברפ"ק

בדין כלים המשמיעים קול בשבת

אברהם חיים שפיצער
רב דקהל אור חיים, מח"ס חיי אברהם
ברוקלין, ניו יארק.

שאלה:

לבאר דין הכלים המשמיעים קול בשבת, ואם יש לחלק בין מכונה העומדת ברה"ר לעומדת בבית, ובין דרך להעמידו מיום ליום אחר, לשאר כלים, ובכללם יתבארו דין הכלי המכבסת (וואשמאשי"ן בלע"ז) אם יש היתר לתת בגדים לתוכה סמוך לשבת ותתחיל לכבסם קודם השבת והולכת ומכבסת אחר כניסת השבת, הואיל והיא משמעת קול, וכן כלי המנגבת אחר הכביסה (דרייע"ר בלע"ז) שנותנים הבגדים הרטובים בתוכה ומנגבתם אחר כניסת השבת, ושאר כלים כיו"ב.

תשובה:

א) שנינו בשבת דף י"ח ע"א אבל אין נותנין חטין לתוך הריחיים של מים אלא בכרי שיטחנו מבעוד יום, מ"ט, אמר רבה מפני שמשמעת קול וכו', אלא א"ר יוסף משום שביתת כלים, א"ר אושעיא א"ר אסי מאן תנא שביתת כלים דאורייתא ב"ש ולא בית הלל, עכ"ל הגמרא הנצרכת לענינינו.

ופשטות דברי הש"ס מורים רמתחילה רצה רבה להעמיד דברי הברייתא כב"ה, ומשו"ה פי' הטעם משום השמעת קול כדי להעמיר הטעם אף לדברי ב"ה דלית להו טעמא דשביתת כלים, ודבי יוסף פליג עליו ואוקים טעמא דמתניתא משום שביתת כלים, ולמסקנת הש"ס אתיא האי טעמא כבית שמאי וברייתא ג"כ אתיא כב"ש, וממילא לית לן טעמא דהשמעת קול כלל, וגם ריחיים גופייהו מותרין לב"ה. וכן דעת ר"ת שם בתוס' ר"ה והשתא, וכן הכריע מרן בבית יוסף סי' רנ"ב שיטת הרי"ף והרמב"ם. אלא שהתוס' שם הביאו בשם ר"ח דהאי תירץ דהשמעת קול איתא אליבא דהלכתא ג"כ וטעמא דריחיים הוי משום השמעת קול, וכן פסקו חבל נביאים כמו שפרטם מרן שם, ורבינו המחבר בסי' רנ"ב ס"ה פסק כרעת המקילים בריחיים, והרמ"א שם הבי' לאסור בריחיים, והוסיף לאסור בכל מקום שיש לחוש להשמעת קול. ומשמע שם מדבריו דגם בכלי העומדת בבית יש איסור זה, שהרי כתב להתיר שם בזייגע"ר המשמיע קול בשבת, הואיל ונעשה באופן זה שמעמידים אותו מאתמול, והכל יורעים שכך ררכו, ומשמע דבלא זה הי' אסור גם בזייגע"ר הנ"ל אעפ"י שעומד בביתו.

ב) וכיון שכן עלינו לברר טעם האיסור בדבר המשמיע קול בשבת, וז"ל רש"י שם בר"ה שיטחנו „מפני שמשמעת את הקול ואוושא מילתא בשבת ואיכא זילותא" משמע מדבריו שעצם השמעת קול ברבר העושה מלאכה בשבת הוי זילותא לשבת, ולא שייך כאן שום ענין חשד או כה"ג, רק שגוף השמעת קול הוא בזיון לשבת וכן הוא לשון הטור בסי' רנ"ב „כיון דאוושא מילתא טפי איכא זילותא דשבתא" ולא הזכיר כלל שום ענין של חשר. ולעומת זה הריא"ז המובא בשלטי

גיבורים כאן כתוב „לפי שהם משמיעין קול ונראה כאלו טוחנין בשבת" ומצאתי כן ג"כ באור זרוע הלכות ערב שבת סי' א' „מפני שמשמעת את הקול ואוושא מילתא ואיכא זילותא רשבת, וחשדא נמי איכא שיהו אומרים איש פלוני נותן בשבת" ומרכתב „וחשרא נמי איתא" משמע שהוא טעם בפני עצמו, שחוץ מעצם הזלזול ברבר המשמיע קול. יש כאן ג"כ משום חשר. וכן הוא מפורש ברברי הב"ח בסי' רמ"ו בר"ה כ' ב"י ומעתה אל תטעה „מפני שמשמעת קול, ויאמרו הרואים שהישראל צוה לטוחנן בשבת ונראה כשלוחו, א"נ כפי' רש"י ראוושא מילתא ואיכא זילותא רשבתא", הרי בהריא מבואר מר"ק שטעם רש"י, והוא טעמא רזילותא, הוא ענין בפני עצמו ואין לו שייכות לטעמא רחשרא שהרי אחר שכ' טעם החשר, הוסיף טעם שני ראוושא מילתא וזילותא בשם רש"י. והוא מכוון למ"ש למעלה בשיטת רש"י. (אלא שיש לעמוד לפ"ז ברברי רבינו הב"ח בעצמו כאן בסי' רנ"ב שכ',,אפ"ה כיון שמשמעת קול ואוושא דיאמרו ריחיים של פלוני עושין מלאכה בשבת איכא זילותא רשבתא" משמע קצת שהרכיב שני טעמים שהפריר הוא עצמו בסי' רמ"ו, אלא שאינו מוכרח רי"ל שאין כוונתו לומר במה שכתוב כאן בסי' רנ"ב שיאמרו ריחיים של פלוני עושה מלאכה בשבת, שיאמרו שהוא בעצמו עושה בהם מלאכה בשבת או שהוא צוה לנכרי שיעשה בהם מלאכה, רק שזה בעצמו שיאמרו שריחיים שלו אינו שובת ועושה מלאכה, אף כי באופן המותר, עכ"פ היא מהלכת כמו בחול באופן הנשמע לרבים זהו גופא זילזול הוא לשבת). שוב ראיתי כי בתשו' חתם"ו או"ח סי' ס' כתב מרן בפשיטות שטעם איסור הריחיים הוא מפני שיחשדוהו שטחן בשבת, ועיין באלי' רבא רמ"ו, א', ורנ"ב, י"ח.

ג) הארכתי בזה לברר פי' הרבר, מפני שיש בזה נ"מ למעשה, שאם נאמר שהפי' הוא משום שהרבר הוא זילזול בעצם, ואין הרבר נוגע לחשר, א"כ אף אם יעשה באופן שיסתלק החשר ממנו, אעפ"כ עריין לא נסתלק הזלזול, אבל אם נאמר שהטעם הוא משום חשר, א"כ אם יעשה באופנים שיסולק החשר על ידיהם. שוב לא יהא כאן איסור. ונראה רבזה פליגי מהר"י וויי"ל והאגור שהביא בררכי משה סי' רנ"ב אות ז' אי מותר להעריך הזייגער מע"ש לשבת, שמהר"י וויי"ל אוסר והאגור מתיר, רמהר"י וויי"ל ס"ל דטעמא דהשמעת קול הוי, משום שעצם השמעת קול הוי זילותא, וא"כ מה יועיל לנו מה שהרריך להעריכו מיום אל יום אחר, כיון שעריין הוא משמיע קול, הרי לא הוסר הזלזול, והאגור ס"ל דהטעם הוא משום חשר, ובהסתלק החשר הוסר הזלזול. ומצאתי הרברים מפורשים באגור, והוא בהל' שבת שלו סי' תקי"ט, ששם הביא תשובת אביו על הזייגע"ר וכתב „נראה לי עיקר טעמא דאוושא מילתא כמו שפי' תוס' שנ"ץ וספר התרומה וסמ"ג, שפי' על אוושא מילתא שיאמרו ריחיים של פלוני טוחנים בשבת דסבירי בשבת נתן בהם חטים וא"כ טעם זה לא שייך כלל גבי זוג המקשקש וכו' ובאותו יום שמקשקש אין מתקנין אותו כלל" משמע בהריא מלשונו שהי' אפשר לפרש טעם הזלזול באופן אחר, שאז הי' אסור להעריך את המורה שעות, אלא שהוא פוסק כאותן המפרשים הטעם משום חשר, וממילא מותר. וכן הוא מפורש בסמ"ג ל"ת ס"ה, כמו שכתוב האגור „ויאמרו ריחיים של פלוני טוחנים בשבת, ויסברו

דבשבת נתנו החטין" וכן מצאתי באורחות חיים בה' שבת סי' תל"ח „מפני שמשמיע קול ראוושא מילתא והוה כמאן דעביד בידים" מבואר מפיהם ומפי כתבם של רבותינו הראשונים הנ"ל דהוי טעמא דמילתא משום חשרא, וא"כ יפה עשה דבינו הרמ"א בסי' רנ"ב, שטרם שהעתיק התירו של האגור במורה שעות, הקדים ופירש שהטעם הוא משום חשר, ולא פירש כלל משום זילותא, ושוב אח"כ שפיר התיר במורה שעות אף שאסר בריחיים. ויש לתמוה לפי זה במה שהעתיקו רבותינו הט"ז והמג"א שם בסי' רנ"ה ס"ה טעם איסור ריחיים משום זילותא, דא"כ איך יפרנסו מה שחילק הרמ"א בין ריחיים למורה שעות, הא לטעמא דזלזול אף משקולת אסור, והוא טעם מהרי"ו האוסר, כמבואר הכל מרבריו הקדושים שהעתקתי לעיל, ומצאתי אח"כ לרבינו הפמ"ג באשל סק"כ שהרגיש בקצרה בכל הנ"ל, שמח לבי ויגל. (ויש שם טעות סופר ברברי הפמ"ג שכ' „יאמרו ריחיים של פלוני עושה מלאכה בשכר" תיבת בשכר ט"ס, וצ"ל בשבת) וכן יש להרגיש כזאת בדברי רבינו הרב בשו"ע שלו סי' רנ"ב סט"ו עי"ש. (ומכל האמור למעלה נראה לעין שדברי ערוך השלחן שכתב בכאן סי' רנ"ב סעיף ח' שרוב הפוסקים התירו רחיים, תמוהים מאוד, ובאמת כמעט כל הפוסקים אוסרים ברחיים ואין לנו בפי' מי שיתיר רק רבינו תם שהביאו בתוס', והרי מרן בעל בית יוסף לא מצא כלל שום פוסק שיתיר בהריא, ודברי הרי"ף אינם מוכרעים שהעתיק ב' סברות ולא הכריע, והרמב"ם לא העתיק הדבר כלל, ואף אם יש צד שהמה מתירים, כמו"ש ב"י, עכ"פ רוב הפוסקים הלא חשב שם מרן בעצמו שאוסרים, ואיך אפשר לומר שרוב הפוסקים הכריעו להתיר).

ד) וכיון שבררנו דלרירן אסור בכל דבר ששייך בו השמעת קול ואין הדרך להעמירו מיום אחד לחבירו, נתבונן עכשיו במשפט הכלים המוזכרים בתחלת רברינו. ולכאורה לפי פשטן של דברים אין כאן צד היתר, שהרי אף המה משמיעים קול כשעושים מלאכתם, ואין דרך להעמיד מיום לחבירו, זולת אם נחלק בין השמעת קול גדול כריחיים ומשקולת, וקול הכלים הללו, אבל מאן מפיס לחלק בזה ונתת דבריך לשיעורין, ואף שנזכר בלשון הטור שהעתקנו לעיל, ואוושא מילתא טפי, הלא שאר פוסקים לא הזכירו זה, וגם רבינו הרמ"א לא הזכיר זאת. ואם נאמר שמה שכ' הרמ"א בהיתר השעון „כי הכל יורעים שדרכן להעמירו מאתמול" תיבת מאתמול לאו דוקא הוא, ולא כתב מלת מאתמול שיהא ההיתר תלוי בזה, רק שהאמת הוא כן בשעון, שדרכן להעמירו מאתמול, אבל באמת כל דבר שהדרך להעריכו משעה אחת לחבירו ג"כ מותר, שגם שם יאמרו שהעריך הדבר מערב שבת. ובריחיים הדרך לתת החטין לתוך הריחיים בשעת הטחינה והשמעת הקול על כן אסור, אלא שגם זה לא נמצא מפורש ברברי הראשונים, אף שהוא מלתא דמסתברא, ויש עוד לחזק סברא הנ"ל שבמכונות הללו אי אפשר כלל באופן אחר רק שיערוך אותם קודם שהתחילו לפעול פעולתם, וכיון שע"כ העריך אותם רגע קודם ההשמעת קול, שוב שפיר יש לתלות שאותה הרגע היתה עוד קודם שבת, אבל איך נעשה מעשה בשביל שאנו מרמים מסברתינו.

ה) אלא שיש לכאורה למצוא בזה עוד היתר יותר מרווח, בהקדם רברי רבינו הרמ"א בסי' רמ"ג סעיף ב' שכתב „וכן אם יש מרחץ בבית דירה ואין רוחצין

במרחץ רק אותן שבביתו והם יודעים ששכרו האינו יהודי שרי" והנה אם נתפוס דברי רבינו הרמ"א כפשטם, ונלמוד מזה, שדבר שהי' עשוי בהיתר, כמו מרחץ זה שהוא מושכר לעכו"ם ואין כאן שום צד איסור, ואעפ"כ אילו הי' במקום פירסום, הי' אסור מפני החשד שיאמרו עליו שהאינו יהודי הוא שכירו ליום ויום, כמפורש בסעיף א' טעם האיסור, אם דבר זה בעצמו הוא במקום מוצנע, שאינו מפורסם לרבים, והמועטים היודעים מהדבר, יודעים ג"כ שאין כאן צד איסור, אז מותר לעשות הדבר במקום מוצנע. וא"כ גם כאן לכאורה בדבר המשמיע קול, הואיל וברנו שהאיסור הוא רק מכח, חשדא, וכיון שהדבר במקום מוצנע ואינו משמיע קול רק לבני ביתו, והמה יורעים שהעריכו הדבר מע"ש, שוב אין כאן איסור. ומה לי אם החשד הוא מצד שרך הדבר לעשותו באופן האסור, כמו במרחץ, או החשד הוא מכח השמעת קול, סוף כל סוף גם בהשמעת קול הטעם הוא שע"י הקול יחשדו אותו שעושה איסור בשבת, וא"כ כמו שבאותו החשד של מרחץ מותר הדבר בהצנע, כמו כן בחשד שנתעורר מכח השמעת קול (ומה שיש לתמוה לפי זה דא"כ למה הצריך הרמ"א להתיר עריכת השעון מכח מה שהדרך הוא להעריכו מיום לחבירו, והא בפשיטות מותר, שהרי השעון עומד בביתו ובני ביתו יודעים שהעריכו מאתמול אפילו לא היה הדרך לעשות כן, יבואר לפנינו בעזהי"ת שהטעם הוא לסלק גם חששא דאורחים הבאים לביתו ואינם יודעים שהעריכו מאתמול).

ו) אבל דא עקא, שרבותינו האחרונים שדי נגרא בפסק זה, והטו"ז בסק"ג הקשה ממה רקי"ל בסימן רמ"ד ס"א שאפילו כשהוא דר בין העכו"ם יש לחשוש בשביל אורחים הבאים ממקום אחר ויחשדו אותו שעושה בדרך האסור, וכן הקשה במג"א רמ"ד סק"ז ע"ש, והמג"א באמת חולק על הרמ"א ואוסר כשעומד בבית הישראל, הואיל ויש כאן עשן היוצא ממרחץ (דבלא זה פשיטא שאין כאן שום חשד) ע"ש רמ"ג סק"ד, וא"כ לא מבעיא במכונה המנגבת שיש לאסור, הואיל ומשמיע קול בפנים ויש חשש אורחים, וגם העשן יוצא ויש חשדא דבני ר"ה, אלא אפילו במכונה המכבסת שאין שם עשן, עכ"פ יש שם חשדא דאורחים שיבאו וישמעו את קול המכונה. עוד אני מוסיף לתמוה בהבנת רבינו בעל מג"א, שבנה יסוד קושיתו על הרמ"א ממה שהכריח דע"כ מיירי כאן כשעשן יוצא, דאל"ה מאין ידעו ישראל שיש שם מרחץ, וכיון שעשן יוצא שוב כבר יוודע הדבר לרבים. משמע שאל"ה היה הדבר נכון בעיניו, והלא עדיין קשה, דלמה התיר הרמ"א השעון בסי' רנ"ב הואיל והדרך להעריכו מיום לחבירו, ולמה לא התיר בפשוט מכח מה שאין הדבר ידוע לרבים רק לבני ביתו והם יודעים שהעריכו מבעוד יום. ודבינו הרב בשו"ע שלו החזיק ג"כ בדברי המג"א ולא העתיק להתירא רק כשאין המרחץ בביתו כמו שכתב המג"א ע"ש.

ז) אלא דחבור חבורתא דדבוותא שאחרי רבותינו הטו"ז והמג"א, והחזיקו בפסקו של רבינו הרמ"א להתיר המרחץ הנמצא בביתו של יהודי בהצנע. דאשון תחלה באלי' רבא יישב קושיותיהם באמדו, שכיון שאינו ידוע לרבים שיש שם מרחץ ואף שעשן יוצא משם, יסברו שעשן הוא מכח דבר אחר, ומאין ידעו שהעשן מכח המרחץ. ומה שהקשו מהא דסי' רמ"ד רחיישינן לחשדא דאורחים, תירץ ע"ז דהיינו דוקא בדבר שהוא מבחוץ כמו בנין בית דהתם, והאורחים ההולכים ובאים

יראו הבנין ויחשרו אותו משא"כ כאן למה לן לחוש שיבאו אורחים בבית דירתו, את"ר הא"ר, ובתוספת שבת החזיק במעוזו בכל תוקף שלא להוציא דברי רמ"א מפשטן עי"ש וכן סתם במשנה ברורה כפשטות דברי רמ"א וציין לעיין בדברי הא"ר שיישב קושיתם, עי"ש בסקט"ו סקט"ז. והגה"ק עב"ר ה', במנורה הטהורה שלו ג"כ החזיק בזה עי"ש בר"ק בארוכה כררכו הקוה"ט. וא"כ לכאורה במכונה המכבסת לית דין ולית דיין דשרי, שהרי אין הקול נשמע מבחוץ, ואינם יודעים מזה רק בני ביתו והם יודעים שהעריכו אותו קודם כניסת שבת. ובמכונה המנגבת אף שעשן יוצא, הלא לדעת הא"ר גם משום העשן אין כאן איסור. אלא שיש לעיין בזה דכאן העשן יוצא דרך קנה חלולה העשוי לכך וניכרת, במקצת מכונות המנגבת, ובכה"ג לכאורה לא דמי לדברי הא"ר, אלא שגם בכה"ג אין כאן איסור דק כשהעשן יוצא לתוך ר"ה, אבל כשהעשן יוצא לתוך חצירו, שוב נסתר חששא זה, ולא נשאר כאן רק חששא דאורחים, ובזה הא כתב הא"ר דלא חיישינן בכלי שהוא בתוך ביתו. וכן בערה"ש כתב בפשיטות בקוצר אמרים, דברבר העומד בביתו לא שייך בו חששא דאורחים, ואין חשש שיבאו האורחים לביתו דוקא, ושאני מבנין שבחוץ, עיי"ש בסי' רמ"נ סעיף ט"ו.

ח) ורבינו בעל נוב"י במה"ק חאו"ח סי"ב כתב בסוף דבריו, שאם הנכון הוא כדברי הטו"ז שיש כאן סתירה בפסקים אלו, א"כ יותר יש לרחות האי דתשובה אשכנזית שבסי' רמ"ר, שחושש לחששא דאורחים, מהאי דסימן רמ"ג, כי דעת הנוב"י שע"כ גם המחבר אינו מורה להאי חששא דאורחים, כיון שפוסק המחבר ברמ"ג ס"ב שאם נתפרסם הרבר שהוא משכיר המרחץ שלו שנה שנה, אז מותר להשכירם לאינו יהורי, וקשה דלכאורה ניחוש לחששא דאורחים שיבאו ולא ידעו מזה שהוא משכיר המרחץ לשנה ויחשרו אותו שהוא משכירו לימים, אלא וראי המחבר ג"כ אינו חושש להאי חששא דאורחים, ויותר יש לרחות האי דסימן רמ"ר מקמי הך דסימן רמ"ג, אלא שהנוב"י העלה שם שבכלל אין כאן שום סתירה, דהאי דסי' רמ"ג מיירי כשאין המרחץ בביתו של יהודי, (כלומר שרברי המחבר אמורים באופן זה) רק שבני העיר יודעים שהמרחץ שייך ליהודי, וכיון שנתפרסם להם שהוא משכירו לשנה שוב אין כאן חשש מצרם, ואי מחמת האורחים, מנין ידעו האורחים שהרבר שייך לישראל, כרי שיחשרו אותו, והאי דסי' רמ"ר מיירי כשהמלאכה נעשית בבית ישראל או סמוך לו שבזה פשיטא שיחשרו אותו, וא"כ משמע עכ"פ שכשהרבר עומר בבית ישראל אז גם הנוב"י מורה דחיישינן לאורחים, וא"כ לא הרווחנו כלום ממה שהעריף הנוב"י האי דסי' רמ"ג על האי דסי' רמ"ר, כיון שסוף כל סוף סובר שבבית יהורי שפיר חיישינן לחששא דאורחים.

ט) אלא שעיקר קושיותיו של רבינו בעל הנוב"י, שהמחבר שפסק שאם נתפרסם שמשכיר המרחץ לשנה אז מותר, סותר להאי דסי' רמ"ר דחיישינן לחששא דאורחים, לולי ר"ק של רבינו ז"ל יש ליישב בפשיטות, אם נפרש לשון המחבר סי' רמ"ג ס"ב מ"ש „וכן מנהג רוב אנשי אותו המקום להשכירם או ליתנם באריסות" הוא רבר אחר עם מה שלמעלה הימנו, היינו שיש כאן תרתי לטיבותא, שנתפרסם בכאן „שהוא" משכיר המרחץ שלו שנה אחר שנה, וגם מנהג רוב אנשי

המקום כן הוא אז מותר להשכירם לאינו יהודי, וא"כ בכלל לא שייך האי חששא דאורחים. כיון שמנהג רוב אנשי עיר להשכירם או ליתנם באריסות, וא"כ דבר זה מפורסם גם במקומות אחרים שבעיר הזאת נוהגים כן, שפשוט הוא שזה אינו דבר רחוק לומר שדבר שכל אנשי העיר עושים, זה נתפרסם גם למקומות אחרים, ושוב גם אנשים הבאים כאן ממקומות אחרים ידעו מזה, ושם בסי' רמ"ד שאותו יחיד עושה מלאכתו בקבלנות, בזה יש חשש אורחים, וא"כ דברי המחבר עכ"פ נכונים, ושוב שפיר הקשה טו"ז שדברי הרמ"א שאמורים ביחיד. ואעפ"כ אינו חושש לחשדא דאורחים, סותרים האי דסי' רמ"ד, וממילא לא שייך שוב תירוצו של הנוב"י, שכיון שגם דברי המחבר סותרים להאי דסי' רמ"ד, יותר יש לפסוק כהאי דסי' רמ"ג דלא חיישינן לחששא דאורחים, כיון שיש לומר שהטו"ז סובר כמו שכתבנו שדברי המחבר אינם סותרים כלל האי דינא דחששא דאורחים. ובב"ח, בפירוש דברי רב האי שבטור, שהמה מקור דברי המחבר, משמע שהוא נוטה לפרש כן, שתרוייהו איצטריכא להתיר שכירות במרחץ עי"ש שכתב כן בהדיא לגירסא דילן בטור, ולא ידעתי למה סתם בערוך השלחן בפשיטות להיפך, ועל ראייתו מדברי הרמב"ם ג"כ יש לפקפק כמו שיראה הרואה, אלא שלא רציתי להאריך. וכן נוטים דברי מרן בח"ס בסי' נ"ט דתרתי בעינן עי"ש בד"ה ולע"ד.

י) אלא ששם בסי' ס' ראיתי בתורת משה רבינו מרן הח"ס נ"ע בזה דברים אשר לא זכיתי להבינם, שהעלה שם לתרץ קושיות המג"א סי' רמ"ג סק"ו, מהא דאמרינן בשביעית רלא חיישינן לחשד של עוברים ושבים אלא לבני עירו, ולמה חשש כאן לחששא דאורחים, והעלה שם מרן הח"ס, שפי' הירושלמי כך הוא, שאורחים הבאים לשם ויראו שהוא עושה מלאכה בשביעית בפומבי ובפרהסיא, לא יחשדו אותו שהוא מחציף לעשות דבר כזה בפרהסיא נגד בני עירו לעבוד בשביעית, אלא ודאי יש לו צד היתר עי"ש בד"ק, אלא שיש להתלמד הרבה בזה, דלפי זה נתבטל כל ענין חשדא ומראית עין גבי ריחיים, שהרי זה פשוט שכשאמדו לאסור בריחיים וכרומה או בבנין בית, אמרו זאת גם במי שמפורסם וירוע ומוחזק בצרקתו ובתמימותו, שהרי לא חלקו חכמים בכך, וא"כ הדברים ק"ו, דמה אנשי עירו שיורעים ומכירים אותו, אעפ"כ גזרו משום חשדא ומראית עין, מכש"כ אורחים הבאים ממקום אחר בודאי יש לחוש שיחשדו למי שאינם יודעים ואינם מכירים שהוא מהנך שלא צייתי ומחללי שבתא או שביעית, ובפשוט יש להקשות, שאם האורחים ידינו אותו לכף זכות שבודאי לא יחציף לעשות איסור בפני כל, ומסתמא הוא עושה בדרך היתר, מכש"כ גבי בני עירו שיש לומר כן ולמה איפה נאמר שבני עירו יחשדו לשום איש אפילו בינוני שהוא מחלל שבת, יותר מהבאים ממקומות אחרים, וא"כ בטלנו לפי זה כל איסור ריחיים ומרחץ ובנין בתים, ובודאי שבכולם נאמר שאדרבה הכל יאמרו שבודאי לא יחציף לחלל שבת ובודאי הוא עושה בדרך היתר. ומצאתי להגאון בעל ערוגת הבושם חאו"ח סי' מ"ג אות ד' שהקשה כן על הח"ס ונשאר בצע"ג, וכן ראיתי אח"כ באחרונים שהקשו ממש בלשון שהקשיתי פה.

יא) ועל כל פנים, אם יהיו דברינו נכונים בהבנת דברי הח"ס והנוב"י, הרי שהמה החזיקו במעוז הפוסקים הסוברים דשפיר חיישינן לחשדא דאורחים, לדעת

נוב"י ברבר הנעשה בביתו, ולרעת הח"ס בכל רבר, לגבי אותם הררים בעיר הזאת, ולעומת זה, הלא הראינו חבל נביאים, בעל תוס' שבת, ומנוה"ט, ואלי' רבא, וערוך השלחן, ומשנה ברורה, שלא חששו להאי חששא דאורחים ברבר הנעשה בביתו, ומי יתין להכריע ביניהם ח"ו, אלא שאעפ"כ יש להביא סער לרברי המקילין, ואולי אף המחמירים יודו לזה, על פי מה שיש להקשות לכאורה על מה שהעתיק רבינו המחבר בסימן של"ח ס"ג הך התירא רזוג המקשקש (הוא הזייגער שריבר אודותיו ברמ"א רנ"ב) הואיל וירוע שררך להעריכו מבעור יום, ויש לתמוה טובא, הלא כל מה שאנו מוכרחים להך התירא שררך להעריכו מיום אחר לחבירו, הוא רק למאן רפסק בריחיים לחומרא משום השמעת קול, וכרי לחלק בין ריחיים לזייגער הוצרכנו להיתר זה, כמפורש כל זה ברמ"א בר"מ ובמהרי"ו ואגור, אבל לרבינו המחבר שפסק כהמתירים בריחיים גופי', א"כ למה לנו להקל בזייגער מטעם זה, הלא אף בריחיים אין אנו מחמירים ומכש"כ בזייגער. ולתרץ זה, נרקרק עור בלשון המחבר שם בסי' של"ח שכתב „מותר לערכו ולהכינו מבעוד יום כרי שילך ויקשקש כל השבת" מה זה שרקרק מרן נ"ע לכתוב „כל השבת", ולזה יש לומר שיש כאן לחלק בענין זה של חשר בין רבר שפועל פעולתו בכל השבת, ובין רבר שאינו פועל רק תיכף סמוך להכנסת שבת מכח מה שהכינו הפעולה מבעוד יום, ואח"כ פוסק לפעול, דיש לומר, רדבר שאינו פועל רק סמוך להכנסת שבת, בזה שפיר יש לומר, שלמה יחשרוהו שהוא עובר בשבת, בודאי יאמרו שעור מבעוד יום הכין פעולתו, והעבורה הזאת עריין נמשך מהכנה זאת שהכין מבעור יום, אבל רבר שפועל ועובר בכל השבת שם שפיר יש לומר שיחשרוהו שעשה זאת בשבת עצמו, והיא סברא ישרה לכאורה, וא"כ שפיר מבוארים רברי המחבר, שאם הי' מתיר רק בריחיים, היינו אומרים שאינו מתיר רק באופן זה שנתן שם חטין סמוך להכנסת שבת, והריחיים טוחנים זמן מה בהכנסת השבת את החטים שנתנו שם סמוך להכנסת כלה, ואח"כ שובתים, ובזה אנו אומרים שלא יחשרו אותו שהוא עובר בריחיים שלו בשבת ממש, אבל כלי משקולת שמשמעת קול בכל השבת, בודאי יחשרו אותו שהעריך את השעון בשבת עצמו, ולכן העתיק המחבר היתר המשקולת, והרגיש, שמותר להעריכו מע"ש שילך ויקשקש „בכל השבת", ואע"פ שהולך ומקשקש בכל השבת אעפ"כ אין כאן חשש רחשרא, והטעם כמו שכ' בטו"ז שם, כיון שכן הוא הרך להעריכו מבעוד יום על כל יום המחרת, וזה מרוקרק לכאורה מאוד בלשון המחבר.

יב) ואם כנים אנחנו בזה, שוב שפיר, ואולי גם מכש"כ, שיש לומר כן לגבי חשרא דאורחים. שרוקא ברבר הנעשה בכל משך יום השבת, כהאי רסי' רמ"ד בבנין ועבורת שרהו וכרומה, שם יש לחוש, שבמשך כל היום יבאו אורחים ויחשרו אותו, ושפיר הקשו רבותינו האחרונים מכאן על התירא רמרחץ שכתב הרמ"א, כיון שגם מרחץ הוא רבר שמשתמשים בו כל היום, אבל בנירן דירן, בכלים אלו שהזכרנו בתחלת דברינו,שאינם פועלים רק חצי שעה, ולכל היותר שעה סמוך להכנסת שבת, בודאי יש לומר כסברא הנ"ל, רלמה ניחוש ררוקא עכשיו יבאו אורחים בשעה הזאת, ואם גם יבאו לא יחשרו אותו שהוא ערך את המכונה בשבת, וגם המחמירים וחוששים להך חששא דאורחים יורו לזה. והרברים ק"ו,

רמה לענין חשרא רבני עירו, שהוא חשש יותר חזק כמו שהבאנו מרברי הח"ס, ואעפ"כ אמרנו שיש לחלק בין רבר הנעשה בכל השבת ובין רבר הנעשה בסמוך להכנסתו, מכש"כ בחששא ראורחים שהוא חשש רחוק כמו שכתב מרן שם, בוראי יש לחלק בזה, בצירוף שישנם מקילים לנמרי שלא לחשוש כלל לחשרא ראורחים ברבר הנעשה בביתו. ואם כן בכלי כביסה לית רין ולית ריין שמותר, ובמנגבת שאינה מוצאת עשן ג"כ מותר, ואולי גם כשמוצאת עשן, כיון שאינה מנגבת רק סמוך ממש להכנסת השבת חצי שעה או שעה שוב אין כאן חשרא.

יג) אלא שאחר כל הנ"ל, באו ונצווח על מה שנוהג היתר בכל תפוצות ישראל להעריך את המכונה המקררת שנקראת (עי"ר־קאנרישאנע"ר), והתם כל החששות מישך שייכי בהררי, שהתיבה שבה המוכנה עומרת בחלונות וברה"ר, ומשמעת קול, ובחול אין הררך להעריך המכונה רוקא מיום ליום, רק הררך שפותחין המכונה בשעה שהחום מתגבר וסוגרים אותו כשנתקרר החרר, ואעפ"כ אין פוצה פה ומצפצף וסוגיא רעלמא להתירא, ובוראי יש ירים ורגלים למנהג של ישראל שנוהגים כן ת"ח וחסירים ואנשי מעשה, ושאלתי זה להרהגה"צ מפאפא שליט"א, ואמר לי שגם בעיניו יפלא יסור ההיתר. ולכאורה יש להעיר ולהתיר ממה שפסק רמ"א ביו"ד קמ"א ס"ד רברבים ליכא חשרא, וכיון שרבים עושים כן אין לחושרם שעושין בררך אסור. אלא שמצאתי למרן הח"ס בחאו"ח סי' ס', באותה תשובה עצמה שהבאתי למעלה, שהעיר בזה, ורחה סברא זאת, ממאי ראי' בפסחים גבי תודום איש רומי שהנהיג את בני עירו לאכול גריים מקולפים בפסח ולא הסכימו לו, כרי שלא יאמרו שמקרשים בשר פסח בחוץ, הרי שאע"פ שכל בני עירו היו עושים כן, אעפ"כ לא הסכימו לו חכמים משום חשרא, עיי"ש בר"ק שנשאר ברחי' זאת. ולולי שאמרה מרן נ"ע, הייתי אומר שיש לחלק בין האי רתודום לנירן דירן, רהתם בהאי רתודום, כיון שהרואה שהישראל אוכל גרי מקולם הנה הוא רואה את הישראל עוסק באיסור, שהרי זה הוא האיסור לאכול קרשים בחוץ, ואכילת גרי מקולם נראה ממש כמו קרבן פסח, ואין כאן שום היכר, וכיון שבמעשה שעושה הישראל אין כאן שום היכר, ועצם מעשה שלו מעורר החשר שהוא אוכל קרשים בחוץ, שוב אין כאן תירוצא דרבים לית בהו חשרא כיון שאין הרבים עוסקים בענין זה ביחר, ובבגון רא צריכים הרבים שיעסקו בעסק זה ביחר כמו האי בי' כנישתא דהוי בי' אינדרנא בר"ה כ"ד ע"ב ובע"ז דף מ"ג ע"כ ששם הוא מקור האי דינא דרבים לית בהו חשרא, אבל בנידון דירן, ובנידונו של מרן נ"ע החתם"ו שרבים היו בונים, הנה אין הישראל עושה שם שום מעשה איסור בשעת בנין העכו"ם, שהרי העכו"ם הוא הבונה ולא ישראל, והאיסור הוא רק מה שהישראל צוה לו לבנותו, ואותו צווי שהי' מצוה הישראל לבנות הי' יכול להיות בהיתר כמו באיסור, רק שאנו חושרים את הישראל שכשצוה את העכו"ם, צוה באופן האסור, על זה שפיר שייך לומר שכיון שעכשיו אין הישראל עושה הצווי שלו, ורק אנו חושרים שהוא צוה לעכו"ם באיסור, וכיון שרבים המה העושים כן אין אנו חושרים את הרבים שכולם אמרו לעכו"ם לבנותו באופן האסור אע"פ שאין כולם עוסקים בבנין אחר, ועל מה ולמה נחשוב כלל שאנו רואים לפנינו עכשיו רבר שאסור לעשותו, הא עצם בנין העכו"ם הוא אינו מעשה איסור,

משא"כ עצם אכילת גדי מקולס שדומה לאכילת קדשים, שם הוא להיפוך שאנו דואים לפנינו עכשיו מעשה איסור לכאורה, שהרי כן הי' אכילת הפסח וישראל עושה מעשה זאת, ואין כאן שום דבר לפנינו בשעת עשיית הישראל שיסלק האיסור ממעשה זאת, וכיון שמעשה כל אחד מעורר חשדא ואין כאן סילוק החשד לפנינו רק זה שרבים עושים כן ובזה עדיין לא נסתלק חחשד כיון שאינם עושים זאת ביחד. וכן במכונה המקררת, הנה שעה שאנו רואים פעולתו של המכונה, אין אנו רואים שישראל עושה איסור, רק שאנו חושדים שעשה פעולה של איסור שעל ידה פועל המכונה, וכיון שאפשר שעשה אותה פעולה באיסור, ואפשר שעושהו בהיתר, וכיון שרבים המה העושים כן למה נחוש שעשו רבים הדבר בדרך איסור, כיון שכך הי' באפשרותם לעשותו בהיתר כמו באיסור. והלום ראיתי למר בדי' דמרן נ"ע, הוא הגאון בעל כתב סופר ז"ל בתשובותיו יו"ד סי' פ"ד שרחה ראייתו של מר אביו מהאי רתורום באופן אחר עיי"ש, אלא שהיא אלי' וקוץ בה, כי מדברי הכת"ס משמע שהוא בכלל אין רעתו נוחה לפרש האי דברבים אין חשד, שמדבר אף באופן שכל אחר עוסק בעסק שלו עיי"ש, שהחמיר ברבר זה, אפילו במקום שהוא קרוב לענין של סכנת נפשות, והוא מקום הפסד ונזק, אעפ"כ לא רצה לסמוך על סברא זאת. ובפרמ"ג בא"א רמ"ד סק"ח ד"ה נשאלתי, מבואר גם כן שהוא סובר דלא שייך בכה"ג דברבים ליכא חשד עיי"ש שכתב כן בהריא, וא"כ עדיין לא עשינו סמוכים למנהגו של ישראל קדושים. וראיתי אח"כ בתש' מהרש"ם ח"א סי' נ"ו החזיק בדחי' שדחה הכת"ס ראיית מרן אביו נ"ע מהאי דתודום, והחזיק גם כן במאי דהעלה הח"ס שבעצם הדבר יש לומר שגם כשכל אחד עושה בפני עצמו נקרא רבים, אלא שמשמע שם מרברי הגאון ז"ל שרק כשנעשה הדבר על ידי בית דין אז שייך לומר כה"ג דליכא חשדא ברבים, ואולי כיון שנוהגים כן בכל תפוצות ישראל, וגם בבתיהם של רבנים גדולים ובבתי כנסיות ומדרשות בפני גרולי הדור, שפיר הוי כנעשה על ידי בית דין, מדשתקו להו רבנן, אלא שהמעיין בתשו' מהרש"ם עצמו בח"ה סי' מ"ו יראה דעת הגאון שם דאין זה נקרא אצלו על פי בית דין מה שרבים עושים כן ואין בית דין מוחים ברבר, אפילו ברבר הנעשה בפרהסיא, עיי"ש היטב. שוב בא הכתוב השלישי, בתשו' מהרש"ם ח"נ סי' פ"ח שם נילה הגז"ל רעתו בהריא מהש"ס ומהפוסקים שלא לסמוך כלל על סברא זאת דרבים לית בהו חשדא, כשכל אחד עושה בפני עצמו, עיי"ש, שחיזק סברא זאת מכמה ראיות מש"ס, ופקפק על נוף הדבר דרבים לית בהו חשדא, וידוע עד כמה ניחא ליה כחא דהתירא להגאון הזה, ואעפ"כ לא סמך על סברא זאת כלל עיי"ש היטב. ועיין ג"כ בערוה"ב או"ח סי' מ"נ סק"ה, שלא רצה לסמוך כלל על סברא זאת דרבים, ובפרט בזה"ז דשכיחי מח"ש בעו"ה הרבה יותר מדורות הראשונים.

יד) ובענין זה דברבים ליכא חשדא, ראיתי להגאון ר"ש איגר ז"ל בגליון שלו בסי' קמ"א על הש"ך ס"ק כ"ז שכתב בלשון הזה „משום דליכא חשדא ברבים באיסור לא תעשון דאינו אלא לאו, משא"כ בעבודת כוכבים ממש דחמור, ר"ה כ"ד ע"ב ד"ה סמי עכ"ל הנצרך" ולא הבנתי דבריו כלל, דלפענ"ד אדרבא מפורש שם להיפוך, שהתוס' כתבו להסביר קושית הש"ס שהקשו על מה שאמרו שר"ג השתה אצלו הצורות שעשו אחרים. דהא גם רב יודא עשו לו אחרים הצורות,

ואעפ"כ אמר לו שמואל שיסמא עין הצורה, ועל זה תירצו, שאצל רב יודא היתה צורה בולטות, ועל זה הסבירו התוס', שקושיות הגמרא היתה, שנהי שהצורות של ר"ג עשו אחרים, אבל עכ"פ הי' לו למיחוש מלהשתותן אצלו מטעמא דחשדא, כמו שצוה שמואל לרב יודא לסמות עין הצורה משום חשד, ולענין החשד אין כאן חילוק בין עשה בעצמו או עשו לו אחרים, ועל זה תירצו בגמרא, שאצל ר"ג היתה צורה שאינה בולטות ולפיכך לא חש לחשדא, משא"כ אצל רב יודא היתה צורה בולטות, והי' שם חשש של ע"ז ממש ולפיכך הי' שם חשד, אלו תוכן דברי התוס', והנה שם בגמרא כשתירצו דאצל רב יודא היתה צורה בולטות והי' שם חשש של ע"ז ממש, כמו"ש התוס', הקשו שם שוב, ומי חיישינן לחשדא והא בבי כנישתא דמצלי ביה רב ושמואל ושאר אמוראים היתה שם צורה, ואעפ"כ עיילו בי' כולהו אמוראי ולא אמרו כלום, ותירצו בגמרא "רבים שאני" והנה על כרחך בהאי בית כנישתא הי' שם חשד של ע"ז ממש, שאם לא כן אז גם ביחיד אמרו לעיל דבצורה שאינה בולטות אין שם חשד (ומה שהקשו שם אח"כ על ר"ג למה לא חייש לחשדא, כבר כתבו שם התוס' דצורה רר"ג היתה לה דין תורת בולטות עי"ש בתד"ה והא ר"ג) ועל זה הקשו למה לא חיישינן לחשדא, ותירצו דרבים שאני, הרי בהדיא שאף בחשדא דע"ז ממש מתרצינן דרבים שאני, מהופך ממש מדברי הגאון ז"ל, ודברי התוס' אמורים ביחיד, ולהסביר למה חיישינן בבולטות יותר מצורה פשוטה ועל זה תירצו התוס', דבע"ז ממש שהוא איסור חמור יותר חיישינן לחשדא מבאיסור קל, וא"כ אדרבא לפי דברי התוס' נתחזקה הראי' מדברי הש"ס דאפילו באיסור חמור לא חיישינן ברבים לחשדא, ונצטערתי הרבה להעמיד דברי הגאון רש"א ז"ל כי הדברים נראים לכאורה פשוטים, ולא עלה בידי.

טו) ולעיל באות י' הקשיתי קושיא חמורה על מרן הח"ס נ"ע, ומצאתי אח"כ הקושיא לתלמיד תלמידיו של מרן נ"ע, ולאשר סברת הקושיא פשוטה עד מאוד, ולא ניתן לחשוב שנעלמה סברא זו מעיני שכלו של משה רבן של ישראל נ"ע, אמרתי למשכון נפשי להסביר ד"ק בדרך זה, שסברת הח"ס, שכשם שפשוט שאין אדם מחציף לחלל שבת בפרהסיא לעיני בני עירו, כן פשוט שדרך האדם לסלק מעצמו חשש של חילול שבת, ואם הי' עושה הדבר בדרך היתר הי' מפרסם ההיתר שהתירו לו חכמים או בית דין שבעירו כדי שלא יחשדוהו שהוא עושה איסור, כי כך דרכם של בני אדם שאינם רוצים שיחזיקו אותם לעושי איסור ובפרט איסור חמור כחילול שבת, וכיון שזה עושה מלאכה שאפשר לעשותו באיסור, ואין בני עירו יודעים כלל דרך של היתר שתיקן מקודם השבת כדי להנצל מחילול שבת, לכן שפיר חושדים אותו שבודאי הוא עושה באיסור, דאם לא כן איך אפשר שלא שמענו מפיו או מפי בית דין שבעיר שהלה קבל היתר לעשות פעולה זאת, וכל זה לגבי בני עירו, משא"כ אחרים שאינם דרים פה כשיבאו לכאן ויראו אותו שעושה מלאכה בשבת או בשמיטה בודאי לא יחשדו אותו שמחלל שבת או שמיטה, ובודאי יסברו שהוא עושה באופן המותר, והתירא דילי' מן המתם מפורסם בפני בני העיר רק שהוא אינו יורע להיותו בא מעיר אחרת, וסעד לזה מסברתו של מרן עצמו שכתב שם "א"כ משום אורחים נמי ליכא שיבינו שאין אדם מישראל פוקר בפרהסיא בקהל ועדה מישראל לולי שעשה בהיתר עפ"י הוראת חכמים" הרי

שסיים מרן שמן הסתם יש לו היתר עפ"י הוראת חכמים, והוא הדין והוא הטעם על מה שבני עירו חושדין אותו, כי חושבים שאם היו לו תקנת חכמים, היו החכמים מפרסמים היתר זה או ממילא הי' הדבר נתפרסם, וכיון שלא נתפרסם כלום, לכן יחשדו אותו, וממילא שפיר אמרינן בכל מקום, שיש חשש של מראית העין וחשד שעושה הרבר באיסור, מכיון שלא נתפרסם שום דרך של היתר על פעולתו שעושה בעצמו, או שעכו"ם עושים בעבורו.

בענין ספק טומאה בתרי ותרי

יהושע פירער
ראש הכולל דחסידי באבוב
טאראנטא, קאנאדע

במס' ערובין ל"ה. במתני' נתגלגל חוץ לתחום וכו' או נשרף, תרומה ונטמאת מבע"י אינו עירוב, משחשיכה ה"ז עירוב אם ספק ר"מ ור' יהודה אומרים ה"ז חמר גמל. ושם ע"ב ורמי ראורייתא אדאורייתא לר"מ דתנן נגע באחד בלילה ואינו יורע אם חי אם מת ולמחר השכים ומצאו מת ר"מ מטהר וכו' רבה ור' יוסף דאמרי תרווייהו הכא בתרי כיתי עדים עסקינן אחת אומרת מבע"י נטמאה ואחת אומרת משחשיכה רבא אמר התם תרי חזקה לקולא והכא חרא חזקה לקולא, ועי"ש ברש"י ר"ה רבא אמר שפי' דגם לרבא מיירי בב' כיתי עדים ואפ"ה מטהר ר"מ וכו', אבל הר"ח פי' דרבא מיירי בלא ב' כיתי עדים רק מחמת החזקות לחוד מטהר היכא דאיכא תרתי לקולא. (ועי' במהרש"א שהק' על רש"י למה הוצרך לומר דרבא מיירי ב"ב כתי עדים).

ולפי רברי הר"ח יש לבאר למה לא תי' רבא כמו רבה ור"י דאיירי בב' כיתי עדים, ובמה תלי פלוגתתם, ונקרים קו' הר"ש (פ"ה דטהרות מ"ט) על סוגיא זו מהא דאי' התם במתני' עד אחד אומר נטמא וע"א אומר לא נטמא אשה אומרת נטמא ואשה אומרת לא נטמא ברה"י טמא וברה"ר טהור, ובתוספתא שם פי' שנים אומרים נטמא ושנים אומרים לא נטמא ברה"י טמא וברה"ר טהור, וא"כ אמאי אמרי' הכא בתרי ותרי דהוי חמר גמל הא גם כאן מיירי ברה"ר [מדהקשו מהההוא דנגע באחר בלילה וכו' דמיירי ברה"ר], ונימא ספק טומאה ברה"ר טהור.

ואפ"ל ע"פ מ"ש התוס' בחולין ט: ד"ה התם הלכתא דהא דאמרי' ברה"י ספקו טמא היינו אפי' היכא דאיכא חזקת טהרה וברה"ר טהור אפי' היכא דליכא חזקת טהרה, והק' כיון דלא גמרי' לי' אלא מסוטה א"כ קשה ממ"נ אי סוטה יש לה חזקת טהרה א"כ אמאי ברה"ר טהור אפי' היכי דליכא חזקת טהרה ואי סוטה אין לה חזקת טהרה א"כ אמאי ברה"י טמא היכא דאיכא חזקת טהרה ראפשר דוקא סוטה דאיתרע חזקתה ע"י קנוי וסתירה טמאה אבל היכא דאיכא חזקת טהרה לא, עיי"ש בתוס'. ותי' ע"ז בש"ש (ש"א פ"ז) דכתב הר"מ (יו"ד סי' ל"א) מעשה בא לידינו פה ק"ק קראקא בראש בהמה שהי' בה מים וקודם שירעו

הריעותא חתכו הגלגולת לשנים ומקצת המח מן הגלגלת ולא הי' נודע אם המים מקיפו או לא ואסרנוה ויש שהיו רוצים להכשירה מהא דתניא נשחטה הותרה עד שיודע לך במה נטרפה ולא דמי הואיל דיש כאן ריעותא ברור מחיים אין להכשיר משום זה, וכן משמע בתוס' (יבמות ל: ד"ה אשה) עכ"ל, ומביא זה להלכה בסי' נ' ומהר"ם מלובלין (סי' ס"ו הובא בש"ך יו"ד סי' נ' סק"ג) השיג עליו דבתוס' שם מבואר להיפך רקאי אמה דאיתא שם בגמ' במי שהיו לו ב' נשים וא' מהם ערוה לאחיו (ושניהם פטורים מן החליצה) וזרק גט להערוה ספק קרוב לו ספק קרוב לה ומת והוי צרתה ספק צרת ערוה דאי לא נתגרשה פטורה מן החליצה ואי נתגרשה חייבת ואמר רבה אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ומספק אתה בא לאוסרה אל תאסרנה מספק, וע"ז כתבו התוס' שם אע"ג דנולד הריעותא מחיים ואז היתה בחזקת איסור לשוק מחמת שהיא אשת איש מ"מ אזלינן בתר חזקת היתר לשוק שהיתה לה מקורם עי"ש, א"כ מה מביא ראי' מדברי התוס' שהם היפך מדבריו, והש"ך כתב שם לתרץ דברי הר"מ דהתוס' לא כתבו דמהני חזקת היתר מחיים אלא לרבה שם אבל אביי ודבא דלא ס"ל האי חזקה דאשה זו בחזקת היתר לשוק רס"ל דכיון דנולד הספק בחיי בעלה דהיתה אסורה משום אשת איש לא הוי חזקת היתר וה"נ בספק היכא שנולד הריעותא מחיים לא הוי חזקת היתר, עכת"ד הש"ך. ולפי"ז י"ל דבסוטה לא איתרע חזקתה לגבי בעלה ואפ"ה אמרה תורה דאסורה א"כ שפיר ילפי' דבכ"מ ספק טומאה ברה"י טמא אפי' היכא דאיכא חזקת טהרה, וכיון דבסוטה כתיב ונטמאה ונטמאה ב"פ אחד לבעל ואחד לבועל ולגבי הבועל אין לה חזקת היתר כיון דבשעה שנולד הספק היתה אשת איש, ואפ"ה ברה"ר טהור, ושפיר ילפי' דבכ"מ ברה"ר ספיקו טהור אפי' היכא דליכא חזקת טהרה. וכתב אח"כ דכ"ז ניחא לאביי ורבא, אבל לרבה דסובר דאע"ג דנולד הריעותא מחיים מיקרי חזקת היתר א"כ לגבי הבועל נמי אית לה חזקת היתר, א"כ לא מצי למילף מסוטה אלא היכא באיכא חזקת היתר, וצ"ל שסובר כמ"ש הרמב"ם פ"ז מהל' אבות הטומא' דספק טומאה ברה"ר טהור משום דכל ספק דאורייתא מן התורה לקולא רק מדרבנן לחומרא, ובספק טומאה לא החמירו מק"ו דהתירו טומאה בצבור עי"ש, א"כ אפי' היכא דליכא חזקת היתר נמי טהור (וכתב שם דאביי נמי אית לי' סברת הרמב"ם מטעמא אחרינא), עכת"ד הש"ש.

והנה ידוע מה שהקשו על הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא לקולא, א"כ מי שאכל ספק חלב למה חייבו התורה אשם תלוי והא מן התורה לא עביד איסורא, ותי' הפר"ח דלכך פסק הרמב"ם פ"ח מהל' שגגות דחייב אשם תלוי דוקא היכא דאיקבע איסורא שאכל חתיכה אחת מב' חתיכות דאז הוי מה"ת לחומרא, וכן פי' המהרי"ט התנאים באשם תלוי אי בעי חתיכה אחת מב' חתיכות, תלוי אי ספי"ד לקולא או לחומרא. ובכתובות כ"ב: שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת נשאת לא תצא, ומק' הגמ' מכדי תרי ותרי נינהו הבא עלי' באשם תלוי, והק' הראשונים למ"ד (כתיתות יז:) ראינו חייב אשם תלוי אלא בחתיכה אחת מב' חתיכות למה חייב כאן אשם תלוי, ותי' השטמ"ק דכאן נמי הוי כמו חתיכה א'

מב' חתיכות כיון דאיקבע איסורא דאיכא ב' ערים דאומרים לא מת. ולפי הנחה זו דבתו"ת הו"ל איקבע איסורא וספיקו מה"ת לחומרא לא שייך לומר ספק טומאה ברה"ר טהור לטעמו של הרמב"ם ולפ"ז א"ש מאי דקאמר רבה דבשנים אומרים מבע"י נטמאת וב' אומרים משחשיכה ה"ז חמר גמל דכאן לא שייך לומר ספיקו טהור לטעמו של הרמב"ם דלא יליף לי' מסוטה היכא דליכא חזקת טהרה.

אבל היכא דאיכא חזקת טהרה דשפיר יליף לה מסוטה א"כ אפי' בתו"ת אמרי' ס"ט ברה"ר ספיקו טהור, א"כ מיושב ק' הר"ש דהא בתוספתא בטהרות שם פליגי הב' כיתי עדים אי נטמא או לא, א"כ יש לו חזקת טהרה, ושפיר אמרי' ברה"ר ספיקו טהור, ואע"ג דבתו"ת החמירו דלא אזלי' בתר חזקה כדאי' ביבמות, היינו להתיר מטעם חזקה, אבל כאן דיש גזה"כ מסוטה דספיקו טהור בכה"ג (היכא דאי' חזקה), שפיר מטהרינן, משא"כ בסוגיא דילן דליכא כלל חזקת טהרה כמ"ש התוס' כתובות (כו:) ד"ה אנן אחתינן בא"ד א"נ שא"ה דאיכא ריעותא דהרי נטמאת לפניך ולא אמרי' השתא הוא דאטמי, אע"ג דגבי מקוה אמרי' השתא הוא דחסר ואתאי היכא דאיכא תרי כיתי עדים לא אמרי' השתא הוא דאיטמי [וי"ל ביאור דבריהם, דאי' באחרונים (חמדת שלמה חי' כתובות, בשערי תורה ריש ח"ב, וחי' הרי"ם חו"מ סי' ל"א, וקול ארי' סי' ע"א) דהא דמוקמינן אחזקה בכל ספק, יש לפרשו בב' אופנים, א) דהחזקה מברר ומכריע הספק, ב) כמ"ש הרמב"ם (פיה"מ נזיר פ"ט) דאם נלך בתר אפשריות יצא לדבר שאין תכלית, ואמנם העיקר כשנתקיים איזה ענין שיהי' יניחוה בחזקתו עד שיבא דבר מבורר שיבטלהו וכל דבר שיהי' בו ספק ואפשריות ה"ז לא יסתלק החזקה עכ"ל, היינו שאינו מברר הספק אלא כיון דלא ידעי' מה לעשות מניחים את הדבר בחזקתו והאחורנים תפסו ששניהם אמת, וראיתי בהגהות על הקול ארי' (סי' קי"א) שהק' ממ"נ כיון דילפינן חזקה מנגע כדאי' בחולין א"כ אי חזקה בנגע מטעם בידור א"כ מנא ידעי' דחזקה מהני מכח דין כמו שכתב הרמב"ם, ואי חזקה בנגע הוי מכח דין, א"כ מהיכא ידעי' דהוי בירור, והביא שם בשם דודו בעל שו"ת דמשק אליעזר דמ"ש הרמב"ם דאזלי' בתר חזקה, לזה אין צריכים לימור דסברה הוא כיון שיצא הדבר לאין תכלית מניחים אותו בחזקתו שהי' עד עתה בגדר אין ספק מוציא מידי ודאי, אבל היכא דכבר יצא מחזקתו הראשונה כמו האי דנגע דהשתא ודאי נחסר הנגע, וא"א עוד לומר דאם לא נלך בתר חזקה דמעיקרא יצא הדבר לאין תכלית דמנא תימא לילך בתר חזקה דמעיקרא נילך בתר חזקה דהשתא, ולזה בא גזה"כ דאזלי' בתר חזקה דמעיקרא דהו"ל בירור ומכריע הספק. ובתו"ת כתבו האחרונים (תשו' רע"א סי' קל"ז) דלא מהני חזקה מכח בירור דהא לא עדיף מעור ב' ערים ותרי כמאה ולא מהני חזקה אלא מחמת טעם הרמב"ם בתו"ת, אבל היכא דאיתרע החזקה כבר גם טעם הרמב"ם לא שייך כמ"ש, וא"ש דברי התוס' דתו"ת לא אזלי' בתר חזקה דמעיקרא כנגד חזקה דהשתא, ודו"ק].

ולפי"ז דהיכא דאיתרע החזקה ויש כאן חזקה דהשתא נגד חזקה דמעיקרא לא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא, ולכן א"א לומר בתו"ת ספק טומאה ברה"ר

טהור, דהא איתרע החזקה כאן דהרי נטמאת לפניך, וגם מכח קו' דהרמב"ם א"א לטהרו דהא תו"ת מקרי איקבע איסורא.

ומיושב כמין חומר למה לא תי' רבא כמו רבה דמיירי בב' כיתי עדים, דלרבא לשיטתי' אם נעשה ריעותא מחיים לא אזלי' בתר חזקה דמעיקרא א"כ כל הלימור דספק טומאה הוא מסוטה, ואפי' היכא דליכא חזקת טהרה ילפי' מסוטה דספיקו טהור, א"כ גם בתו"ת נימא ספק טומאה ברה"ר טהור, ולא נימא ה"ז חמר גמל, לכך הוצרך לתרץ בדרך אחר, דאא"ל דמיירי בתו"ת כנ"ל, אבל רבה לשי' א"ש דהיכא דנעשה הריעותא מחיים ס"ל דאזלי' בתר חזקה, א"כ א"א ללמור מסוטה היכא דליכא חזקת טהרה, אלא מטעם ספ"ד לקולא, אבל בתו"ת דאיקבע איסורא, גם להרמב"ם אזלי' לחומרא, ולכן בתו"ת הרי זה חמר גמל.

בענין זביית קטן

דוד ליזער
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' כבא מציעא דף י"ב ע"א, במתני' מציאת בנו ובתו הקטנים וכו' הרי אלו שלו מציאת בנו ובתו הגדולים וכו' הרי אלו שלהן. ופליגא בה שמואל ור' יוחנן, שמואל סבר גדול ממש וקטן קטן ממש ומפני מה מציאת קטן לאביו, שבשעה שמוצאה מריצה אצל אביו ואינו מאחר בידו, ור' יוחנן סבר שאין גדול גרול ממש ואין קטן ממש אלא גדול הסמוך על שלחן אביו קטן, וקטן שאינו סמוך על שלחן אביו גרול. ודש"י מבאר רבריו שטעמו של ר' יוחנן הוא משם איבה שלא יבאו הבן והאב להתקוטט וע"י זה ימנע האב מלפרנס את בנו. והתוס' שם (דף י"ב ע"ב) כתבו שהמחלוקת של שמואל ור' יוחנן במציאה הוא ג"כ מחלוקת בעירובין (במשנה שם דף ע"ט ע"ב) לענין שיתוף מבואות ועידובי חצירות שאסור לזכות ע"י בנו הקטן לשאר בני החצר.

והנה הרמב"ם פרק י"ז מהלכות גזילה ואבירה הלכה י"ג פוסק לענין מציאה כר' יוחנן שהקטן הוא הסומך על שלחן אביו (ואפילו גדול בסומך על שלחן אביו מציאתו לאביו), ובהלכות עירובין (פרק א' הלכה כ') פסק כשמואל שאסור לזכות ע"י בנו הקטן ומותר ע"י בנו הגדול ולא תלוי הענין בסמיכת שלחן אביו. ולכאו' רברי הרמב"ם צריכים ביאור שבהלכות גזילה פסק כר' יוחנן ובהלכות עירובין פסק כשמואל, ועוד איך פסק כשמואל דהא הלכה כר' יוחנן לגבי שמואל, ועוד במה תלוי מחלוקת הרמב"ם והר"ת בהלכות עירובין. ולבאר כל הנ"ל אקרים לבאר מחלוקת ר' יוחנן ושמואל במציאה, דאי אפשר לומר שהמחלוקת תלוי אם יש זכי' לקטן מדאורייתא. רלר' יוחנן יש לו זכי' מדאורייתא ומשו"ה קטן שאינו סמוך על שולחן אביו זוכה לעצמו ולשמואל לית לי' זכי' מדאורייתא ומשו"ה

המציאה לאביו. שעל זה ליכא מאן דפליג על המשנה שיש מציאה לקטן מפני דרכי שלום, א"כ אפילו מרבנן אין זכי' לקטן ורק מפני דרכי שלום תקנו לו זכי' אצל מציאה, אלא צריך לומר שהכל מודים שאין לו זכי' אלא מפני דרכי שלום. ואף דבאמת מצינו כן במהר"ם שיף על תד"ה אי אמרת רלר' יוחנן יש לקטן זכי' ראורייתא ומשו"ה לא הוי ב' תקנות בסמוך, וס"ל כר' יוסי דגזל גמור הוא, ולא כרפ' רב חסדא דגזל גמור מרבריהם הוא, רק מראורייתא הוא, מ"מ שאר המפרשים לא פירשו כן, עי' במהרש"א ומהרש"ל בתד"ה אי אמרת, רודאי ר' יוחנן מודה דאין לקטן זכי' רק מדרבנן, וא"כ הדרא עלינו חובת ביאור במחלקותם.

וי"ל דהמחלוקת תלוי בחקירה זו. שיש לחקור איך נעשה המציאה של האב, אם כשהגביה בנו תקנו חכמים שיהא של אביו מחמת שהבן הרי הוא כמו האב בעצמו, או שהקטן זוכה בה ומצד זכייתו אמרנו שיתן לאביו. א"כ י"ל דשמואל סובר כטעם הראשון, שכאן הקטן הוא ממש כמו האב, והטעם משום שלצורך האב הגביה, כמו דאיתא בגמרא שבשעה שמוצאה מריצה אצל אביו וכמו שביאר רש"י שלצורך אביו הגביה, ולכן לא היתה של הקטן מעולם, וזהו תקנת חכמים של דרכי שלום, דכשיש להקטן אב הוי המציאה של האב. ואע"פ שאמרנו שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חברו, יש לומר דשמואל סבר רקנה חבירו, וכן פי' כאן הפני יהושע, אבל בשיטה מקובצת הוכיח דשמואל סובר דלא קנה חבירו, דהא רב נחמן לעיל דף י' ע"א ס"ל דלא קנה חבירו, והוא הי' תלמידו של שמואל, ומסתמא לא הי' פליג על רבו, רק דהכא שאני שכך היא תקנת חכמים ז"ל רקטן שהגביה לאביו קנה אביו. ור' יוחנן סבר איפכא, דוודאי נעשה המציאה של הבן משום דרכי שלום, ורק מחמת איבה תיקנו חכמים שיתן המציאה לאביו, א"כ אין נ"מ בין קטן וגדול, וכן זמן שסמוך על שולחנו צריך שיתן המציאה לאביו, משא"כ אם אינו סמוך על שולחן אביו אפילו קטן זוכה לעצמו משום דרכי שלום.

ולכן הרמב"ם באמת אינו סותר את דבריו כלל, שהרי כל טעמו של ר' יוחנן שסובר לא גרול גדול ממש ולא קטן קטן ממש הוא רק מחמת איבה, א"כ התינח אצל מציאה שהאב רוצה את המציאה של בנו שייך שפיר טעם זה, משא"כ אצל עירובין מה איבה יש כאן, אדרבה האב בעצמו רוצה לזכות לשאר בני המבוי ע"י בנו, ואף כן שפיר סובר הרמב"ם שבמקום כזה אין כלל מחלוקת ר' יוחנן ושמואל, ור' יוחנן יודה לשמואל לגבי עירובין. ועיין בנמוקי יוסף בסוגיין בהסבירו למה הוא חולק על הר"ת שכתב וזה לשונו, ומציאתו לאביו משום איבה הלכך הא דתנן בפרק חלון ומזכה וכו' לא דמיא להכא דהתם קטן ממש קאמר דהא ליכא איבה כשהאב מזכה לאחרים משלו על ירו, כן כתבו הרשב"א והר"נ ב"ר ז"ל אע"פ שלא כתב כן ר"ת ז"ל.

אמנם לפי רבדינו צריך ביאור איך רימו התוס' מילתא למילתא מציאה לעירובין אם טעמם אינם שווים, וצ"ל שהתוס' סוברים דבעת שתקנו רבנן שמציאת בנו ובתו הקטנים הסמוכים על שולחן אביו שהמציאה לאביו, תקנו כן

בכל מקום אפילו במקום דליכא הטעם של איבה. נמצא דבעירוב אמרינן, שקטן יכול לזכות לאחר, כמו שיכול לזכות ע"י אמה העברי', שכבר ביאר הגמרא בניטין (דף ס"ד ע"ב) דאיירי בקטנה שעדיין לא הביאה שערות, והגמרא מתרץ ששיתופי מבואות דרבנן שאני והיא יכולה לזכות אפילו לאחר ג"כ, א"כ קטן שאינו סמוך על שולחן אביו הוי ממש כמו אמה העברי' ויכולים לזכות על ידו, וקטן שסמוך על שולחן אביו, וגם גדול הסמוך על שולחן אביו, כיון שמציאתם לאביהם, תקנו חכמים שידם כיד אביהם ואפילו במקום שאין טעם איבה כנון בעירובין א"א להם לזכות על ידם כיון שרשותם כרשות אביהם ולא יצא העידוב מרשות האב מעולם. והרמב"ם חולק על זה וסבר דדברי ר' יוחנן אמודים דק במקום איבה לחוד, וא"כ בעירובין שאין טעם איבה מודה ר' יוחנן לשמואל.

ויש להטעים דבר זה לפמ"ש למעלה בהסבר מחלוקת שמואל ור' יוחנן, דלר' יוחנן הקטן זוכה לעצמו מדרבנן וע"ז אמרו דמשום איבה ינתן לאביו, דבאמת זה תלוי במחלוקת מהרש"ל ומהרש"א בתור"ה אי אמרת (על תי' התוס' דלא תקינו רבנן ב' תקנות), דהמהרש"ל כתב, דהך דקטן הסומך על שולחן אביו אין כאן ב' תקנות דחכמים כך התקינו שבהגבהת הקטן יזכה לאב משום איבה, אבל המהרש"א חולק עליו וכתב דהקטן זוכה לעצמו כמו קטן שאינו סומך על שולחן אביו, רק משום איבה התקינו שיהי' לאביו, ואי משום ב' תקנות, הא לא גרע מגדול הסומך על שולחנו, ע"ש. ולפי"ז י"ל רבזה תלוי מחלוקת ד"ת והרמב"ם, דד"ת ס"ל כסברת המהרש"ל דחכמים תיקנו שמיד כשמגבי' הקטן זוכה לאביו אפילו לר' יוחנן, וממילא הושוו מידותיהם גם לענין עירוב, שהרי עשאו ידו כמו יד אביו, וא"כ אין סברא לחלק ולומר דדוקא במציאה הוא כן, משא"כ בעירוב ידו לעצמו, דאיך יתכן לומר פעם כן ופעם להיפך, ומשו"ה עירוב תלוי במציאה, אבל הרמב"ם מפרש שיטת ר' יוחנן כמו המהרש"א, דקטן לעולם זוכה לעצמו רק במציאה אחר שכבר זכה הקטן אמרו חכמים שנותן לאביו משום איבה, לפי"ז י"ל רזהו דוקא במציאה דשייך טעמא דאיבה, משא"כ לענין עירוב, ואין זה נגד הסברא, דהא אמרינן דלעולם יש לו יד, רק אחר שזכה אמרו חכמים דמשום איבה נותן לאביו, אבל כח היד לא נשתנה במציאה מבעירוב, ושפיר מחלק הרמב"ם ביניהם, ודו"ק.

אבל עדיין קשה על הרמב"ם דלכאורה מאי שנא קטן שאינו סמוך על שולחן אביו מאמה העברי' שיכולים לזכות על ידה, ומאחר שהרמב"ם פסק כשמואל אצל עירובין דאין יכולים לזכות על ידי בנו הקטן אפילו אינו סמוך על שולחנו, מאי שנא מאמה העבריה, ואין לתרץ כמו שתירצו התוס' בניטין (דף ס"ד ע"ב) על קושיא זו דמאי שנא בנו ובתו הקטנים מאמה העבריה, דלר' יוחנן תלוי בסמיכת שולחן, ולשמואל תלוי במה שמריצה מציאה אצל אביו שכן ידו כיד אביו בכל דבר, דתירוץ התוס' לא יתכן לדברי הרמב"ם שסובר אצל מציאה כר' יוחנן ואצל עירובין כשמואל שר' יוחנן בכלל אינו חולק עליו. וקושיא זו הקשה הקרבן נתנאל (בפרק ב' דביצה אות ע'), ומחמת חומר הקושיא חולק על מה שפירש הנמוקי

יוסף הנ"ל שיש חילוק בין מציאה לעירובין, וסובר הקרבן נתנאל שהרמב"ם פוסק כר"ת שהמחלוקת במציאה ג"כ מחלוקת בעירובין, וגם בעירובין פוסק כר' יוחנן שתלוי בסמיכת שולחן אביו, וזה שאמר הרמב"ם וזוכה ע"י בנו הגדול ולא ע"י בנו הקטן, ולא פירש הסומך על שולחן אביו, כי סמך עצמו על פירוש הענין בהלכות מציאה, ע"כ דברי הקרבן נתנאל.

ולכאורה דברי הקרבן נתנאל תמוהים, ראשית, שדבריו הם נגד דברי הנמוקי יוסף שמחלק בין מציאה לעירובין כמו שאמרנו, ושנית קשה לומר שהרמב"ם לא יפרש דבריו בהל' עירובין, ועוד שהטור מסביר דברי הרמב"ם כדברינו הנ"ל, אלא וודאי סובר הרמב"ם כמו שאמרנו לעיל, ואי דקשה קושייתו מה בין קטן לאמה העבריה, י"ל שבוודאי סבר הרמב"ם (כמו שביאר הטור) כשמואל אצל עירובין דגדול גדול ממש וקטן קטן ממש, ובעירובין יודה לזה גם ר' יוחנן, ולא חלקו אצל עירובין, ולכן לא קבעו דבריהם רק במציאה. וביאור דברי הרמב"ם כמו שאמרנו, דבמקום דלא שייך טעמא דאיבה לא אמרינן שסמיכת שולחן יפעול שיהיה הבן הסמוך על שולחנו כידו, ולכן יכולים לזכות ע"י גדול אפילו הסמוך על שולחנו. והא דאין יכולים לזכות ע"י בנו ובתו הקטנים, ומ"ש מאמה העבריה, צ"ל כדברי הרמב"ן המובא בשיטה מקובצת שבוודאי אין זכיה לקטן כלל, ונבי מציאה תקנו לו זכיה רק משום דרכי שלום משא"כ בעירובין, והא דיכולים לזכות ע"י אמה העבריה משום רשיתופי מבואות דרבנן, טעם זה הוי נכון רק באמה העבריה שאין לה שייכות עור לאביה שהיא כבר תחת רשות ארוני', אבל בבן שעדיין בבית אביו לא נתנו רבנן יד לחקטן לזכות, ורק לאמה העברי' נתנו לה יד מדרבנן, משא"כ בבנו ובתו הקטנים תקנו להם זכיה במקום חאב רק לצורך האב, שיקבל האב את המציאה, אבל במקום חאב שלא לצורך האב, אתיא דרבנן ועקרו דרבנן, ואין לו זכיה כלל, ולכן פסק הרמב"ם כשמואל שאין יכול לזכות ע"י בנו הקטן בשום אופן.

כום תנחומין
משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרבני הנה"ח מו"ה נתן נטע שארף נ"י
בהלקח ממנו זוגתו החשובה ע"ה

הנה"ח מו"ה העניך שלום לעווין נ"י
בהלקח ממנו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא יוסיפו לדאבה עוד, אכי"ר.

המערכת

עולת שבת בשבתו

בהר

את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ד'. י"ל בזה, דהנה במשך כל ימי השבוע כל איש טרוד בפרנסתו זה פונה לכרמו וזה לזיתו, אך ביום שבת קודש שהוא יום מנוחה, מתאספים האנשים יחד, ובפרט בבית הכנסת בעת התפלות, ואז יש מקום לסטרא אחרא לעורר מחלוקת בין האנשים, לזה בא הכתוב להזהיר, את שבתותי תשמורו, אבל תזהירו מאוד ומקדשי תיראו, לשמור על קדושת ביהכנ"ס שלא להבעיר שם אש המחלוקת ח"ו ביום השבת קודש מחמת שהוא יום מנוחה.

(הגאון מוה"ר יהורה אסאר זצ"ל אבר"ק סערדאהעל[1])

בחקותי

אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. ובמדרש רבה, א"ר חמא ברבי חנינא אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאלו אתם עשיתם אותם, ע"כ. וי"ל הכוונה בזה, עפ"י מה דאיתא בגמרא (סוכה כ"ה ע"א) דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ויליף לה מרכתיב ובלכתך בדרך, בלכת דירך הוא דחייב הא בלכת דמצוה פטור עיי"ש. נמצא דכשארם הולך לדבר מצוה פטור מלקיים מצות אחרות, ואם אעפ"כ הוא מקיימן, הרי הוא כאילו הוא עצמו עשה וחידש את המצוה, וזשה"כ, אם בחוקותי תלכו, היינו שתהי' עסוק בלכת דמצוה, ואעפ"כ ואת מצותי תשמרו, היינו לשמור ולקיים מצות אחרות בעת שפטור מהן, אז הריני מעלה עליכם כאילו אתם בעצמכם עשיתם את המצות הללו.

(הגאון בעל חכם צבי זצ"ל[2])

במדבר

במדרש ילקוט פרשת במדבר, בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו בהן אומות העולם ואמרו מה ראו אלו להתקרב יותר, סתם הקב"ה את פיהם ואמר הביאו לי ספר יוחסין כדרך שהביאו לי בני, עכ"ל המדרש. והוא תמוה חאיך תליא קבלת התורה ביחוס משפחה, הלא קיי"ל ת"ח ממזר קודם לכהן גדול ע"ה. וי"ל ע"פ מה דאיתא במדרש רבה בפ' תרומה, ויקחו לי, משל למלך שהי' לו בת יחידה כו', א"ל בתי שנתתי לך לא אוכל לפרוש ממנה כו', כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם התורה, לפרוש ממנה איני יכול, אלא כל מקום שאתם הולכים עשו לי בית דירה שארור בתוכה כו'. היוצא מזה, שהקב"ה נתן התורה רק למי שיוכל לדור עמו. וידוע שאין השכינה שורה אלא על משפחה מיוחסת. וא"כ אתי שפיר

---

1) בספר זה ינחמני להרה"ג מוה"ר נחמן נאלרענפעלר ז"ל (ירושלים תש"ך) בפ' בשלח, בשם רבו הנ"ל.

2) בספר תקנתא רמשה להג"ר שמריהו ברלינר אבר"ק לאזמיץ (אלעקסניץ תקכ"ח) בקונטרס שביל הישר, בשם בעל דודתו הנ"ל.

דברי המדרש, דבעת שנתקנאו אומות העולם בישראל שניתנה להם התורה, סתם הקב"ה את פיהם, ואמר להם הביאו לי ספר יוחסין, לפי שהקב"ה רוצה לדור עם אותה אומה שנתן להם את התורה, ואין הקב"ה יכול לדור עם מי שאינו מיוחס. (הגאון בעל שב יעקב זצ"ל[3])

נשא

יברכך ד' וישמרך. ובמדרש, יברכך ה' בממון, וישמרך, ישמור לך הקץ. י"ל ע"ד הגמרא במס' סנהדרין פ' חלק, אין בן דור בא עד שיכלה פרוטה מן הכיס, אם כן כשאומר הפסוק יברכך בממון, אם כן יש לחוש שלא יבא משיח, לזה אמר, וישמור לך הקץ, אכי"ר.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל בעל יסוד יוסף[4])

יאר ד' פניו אליך ויחונך ישא ד' פניו אליך וישם לך שלום. י"ל הכוונה בזה, עפ"י מה שכ' בספר ברית אברם בפ' מסעי, לפרש הפסוק והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם וגו', דלכאורה תיבת מפניכם נראה כמיותר, אך י"ל דהנה אמר הכתוב בפ' נח, ומוראכם וחתכם יהי' על כל חית הארץ, ולכאורה קשה איך יארע לפעמים שחי' אוכלת את האדם, ואיך לא הי' מוראו של אדם על החי', אך נודע רברי חכמז"ל (שבת דף קנ"א) עה"פ נמשל כבהמות נדמו, שאין חי' יכולה לשלוט באדם אא"כ סר צלם אלקים מעל פניו, שאז נרמה להחי' שזה האדם הוא בהמה, ולכן יכולה להזיקו, אבל כל זמן שצלם אלקים על פניו באמת אינה יכולה להזיקו כי מוראו של אדם על חית הארץ. והנה ירוע שאומות העולם נמשלו לבהמות וחיות רעות, כאוז"ל עה"פ עם החמור, עם הרומה לחמור, ונבוכרנצר נמשל לארי', (וכשדים) [ופרסיים] לרוב וכו'. ועל זה בא התוה"ק להזהיר את בנ"י, שיהיו צדיקים ויעסקו בתורה למען יהי' צלם אלקים על פניהם, ואז יהי' המורא של פניהם על כל האומות, וזשה"כ והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם רייקא, שתנרשו ותבריחו אותם ע"י שיהיו רואים צלם אלקים על פניכם ויראו מכם, עיי"ש ברבה"ק.

וזה יש להעמים בפסוקים הנ"ל בברכת כהנים, רהנה אמרו חכמז"ל במדרש עה"פ יאר ד' פניו אליך, רקאי על מאור התורה, שיאיר עיניך ולבך בתורה, ועי"ז תזכה שישא ד' פניו אליך, שחכמת התורה תאיר פניו וישא השי"ת צלם קדשו כביכול אליך, וממילא וישם לך שלום, שלא יוכלו האומות לשלוט בך ח"ו, כי תפול עליהם אימתה ופחד מחמת קירון אור פניך.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

---

3) מכת"י תלמיד א', בשמו.
4) הועתק מעצם כתי"ק.

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הַלֵּל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)

בהר

קאפ' כ"ה פסוק ז'.

ימים, ימי שנה שלימה קרויים ימים, וכן (בראשית כ"ד) תשב הנערה אתנו ימים:

ברפום אלקבץ הביא גם סיום הפסוק „או עשור", וברפה"ר נתוספה תיבת וגו', ונכון הוא, כמו שכתב רש"י שם להוכיח שימים הוא שנה מפני שנאמר או עשור, וא"ת ימים ממש, אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט, ואם לא תרצה תן לנו מרובה מזה.

שם פסוק כ"ט.

בא"ר כל זמן שחי' אוכלת מן השדה האכל לבהמתך מן הבית וכו'. הלשון הזה אינו מבורר כל צרכו, שהרי חיוב הביעור היא רק על פירות השביעית שאסף, אבל מה שיש לו בתוך הבית משנה הששית שהבטיחה התורה ועשת את התבואה לשלש השנים, הרי יכול להאכיל לבהמתו גם אחר זמן הביעור, וברפה"ר הנוסחה, **האכיל לבהמתך ממה שאספת אל הבית.** וכן הביא נוסחא זו בס' יוסף רעת.

בחקותי

קאפ' כ"ו פסוק ל"ר.

אז תרצה, תפיים את כעס המקום שכעס על שמטותי: והרצת למלך את שבתותי. עיין ברא"ם ושאר מפורשים ער כמה נרחקו ברברי רש"י אלו, ונוסחת הרפה"ר הוא, **אז תרצה, תפיים את המקום ע"י שמטות: והרצת, למלאות את שבתותי.** וגם ברפום אלקבץ הנוסחה, **והרצת, למלאת את שבתותי.**

קאפ' כ"ז פסוק ט'

כל אשר יתן ממנו, אמר רגלה של זו עולה דבריו קיימין ותמכר לצרכי עולה וכו'. ברפה"ר הגירסא **לצריכי עולה,** וכן הוא הגירסא בגמ' בכת"י מינכן, וכן נראה מלשון הרמב"ם (פט"ו מה"ל מעה"ק הל' ב') שכתב תמכר לחייבי עולות.

שם פסוק י"ז.

אם משנת היובל יקדיש וגו', אם משעברה שנת היובל מיד הקדישה ובא זה לגאלה מיד:

כתב הרא"ם וז"ל, זהו דבר תימה שעם זה לא הודיענו מתי בא לגאלה, אם בסוף שנת היובל שהקדישה, אם אחר שהקדישה שנים רבות, והי' ראוי להוסיף מלת „מיד" אחר „ובא לגאלה", מפני שאז הוא חייב לתת בפריונו הנ' כסף אבל אם נשתהת ביד הגזבר שנים רבות ואח"כ בא לגאלה אינו חייב לתת בפריונה, רק כפי מספר השנים הנותרת עד היובל עכ"ל, וע"ש שהאריך בזה ונדחק ליישב. והתימה על תמיהתו, שהרי לפנינו בכל ספרי רש"י נאמרה תיבת „מיד" אחר ובא

זה לגאלה, ומצאתי ברש"י דפוס ווינציא משנת שנ"א (שבא לידי מאת רעי ועמיתי ר' שאול הוטטערער נ"י) ששם הוא כנוסחת הרא"ם שחסר שם תיבת „מיד", אבל כנראה שהוא נוסחה מוטעת, שכן ברפה"ר וברפוס אלקבץ ישנה, וכן ראיתי שהגי' בספר יוסף דעת להוסיף תיבת „מיד", ע"פ דפוס ישן, וכנראה שנשמטה מן הדפוסים אז. שוב מצאתי שכבר העיר בזה בספר אמרי שפר להרנ"ש.

שם פסוק ל"ג.

באה"ד בין תם ובין בע"מ חלה עליו הקדושה ולא שיקריב בעל מום וכו', כל הריבור נמשך על בהמת המעשר, ולא שייך בו תיבת שיקריב אלא תיבת **שיקרב** כמו שהוא ברפה"ר וברפוס אלקבץ. וכן לעיל בפסוק ל', **קנאו השם ומשלחנו צוה לך לעלות ולאכול בירושלם** שהמדובר הוא ממעשר שני, כתוב ברפה"ר **לעלותו ולאכלו.**

במדבר

קאפ' א' פסוק נ"א.

יורידו אותו, כתרגומו יפרקון כשבאין ליסע במדבר ממסע למסע היו מפרקין אותו מהקמתו. ברש"י כת"י קלף גדם, **ומפרקין אותו ממקומו.** וכן נראה שהיתה נוסחת הרא"ם (הביאו השפ"ח), שפירש שמפרקין אבדי המשכן ומפרירין אותו ממקום חיבורן.

קאפ' ד' פסוק ד'.

קודש קדשים, המקודש שבכולן הארון והשלחן והמנורה וכו'. מזה שכתב רש"י המקודש בלשון יחיד, נראה שגם הוא מפרש כפירושו של הראב"ע שקדש קדשים הוא הארון, וכן משמע מנוסחת דפוס אלקבץ, ששם הנוסחה, **המקודש שבכלים**, והרי חשב כאן את כל הכלים, אלא שקדש הקדשים מוסב דק אל הארון.

נשא

קאפ' ה' פסוק י"ט.

והשביע וגו' ומה הוא השבועה, אם לא שכב הנקי, הא אם שכב חנקי (ס"א לא תנקי) שמכלל לאו אתה שומע הן וכו', ובדפה"ר הנוסחה היא, **אם לא שכב הנקי הא אם שכב הנקי שמכלל לאו** וכו'. עיין בערוך ערך הנקי, שפירש הנקי רוחך מגופך, וישאר הגוף נקי בלא נפש. אבל בקירושין (דף ס"ב) פירש"י כלומר אם שטית תתחנקי, הרי שלא פירש כפירש הערוך.

אלון בכות

על פטירת הנה"ח מו"ה דוד ליפשיץ ע"ה מאנטווערפען

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

המערכת

תמיהות וישובים

גירסא נכונה בירושלמי פ"ט דברכות, והערה בטו"ז הל' ציצית

בירושלמי מס' ברכות פרק ט' הלכה ג', שחיטה אימתי הוא מברך עלי', ר' יוחנן אמר עובר לשחוט, יוסי בן נהורי אומר משישחוט, למה, שמא תתנבל שחיטתה, מעתה משיבדוק הסימנין, חזקת בני מעיים כשרים, ע"כ. — כפי הנראה למעיין בפר"ח יו"ר סימן י"ט סק"ג, תיבת הסימנין הוא ט"ס, רק כצ"ל מעתה משיבדוק[1], פי' רחוי קשה לי' שלא יברך עד אחר בדיקת הריאה דשמא ימצא טריפה, וע"ז משני חזקת בני מעים כשרים. ומכאן ק"ק למ"ש טו"ז א"ח סי' ח' סק"ח וסי' י"ג סק"נ, שכ' משום חומר ברכה לבטלה לא סמכינן על חזקה, וי"ל דחזקה דהתם קלישא טפי, עי' מג"א סק"ח, וק"ל. כנלענ"ד ב' וואלף.

(הגאון מוה"ר בנימין וואלף לעוו זצ"ל בעל שערי תורה[2])

תמיהה בדברי הרדב"ז

הרמב"ם פסק בפ"ו מהל' תרומות ה"ה, זר שאכל תרומה בזדון וכו' חייב מיתה בידי שמים וכו' ולוקה על אכילתה ואינו משלם דמי מה שאכל שאינו לוקה ומשלם. וכתב ע"ז הרדב"ז וז"ל, ואע"ג דלא לקי (ר"ל שלא התרו בו) כיון שיש בדבר חיוב מלקות אינו משלם ממון שנאמר כדי רשעתו וכו'. ופליאה בעיני דהא הרמב"ם פסק רחייבי מלקות שלא התרו בהם חייבין לשלם (עי' פ"א מה' נערה בתולה הי"א ופ"ג מה' גניבה ה"א), ואיך נעלם ממנו מש"כ הרמב"ם בעצמו בפ"י מתרומות ה"ה דאם אכל תרומה במזיד ולא התרו בו חייב לשלם.

עוד קשה ברברי הרדב"ז הנ"ל מה שכתב שם וז"ל, ומשמע מדברי רבינו דכל היכא דאיכא תרתי מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם ובמסכת מכות משמע איפכא דקתני וחכ"א כל המשלם אינו לוקה . . . וכ"כ רבינו בסוף פי"ו מה' סנהדרין כל המכה את חבירו . . . אם יש בה שוה פרוטה הואיל והוא חייב לשלם ממון אין ארם משלם ולוקה ע"כ. ופליאה דעת ממני, הלא זו היא קושית הש"ס במס' כתובות דף ל"ב:, ומתרץ שם דבפירוש ריבתה תורה עדים זוממין וחובל בחבירו לתשלומין.

ישראל שמואל הלוי הורוויץ
מנהל התלמוד תורה רחסידי באבוב לונדון

---

1) וכ"כ בפי' הר"ש סיריליאו על הירושלמי שם. ובהגהות הגר"א שם, נרס, מעתה מיברק בני מעיים.

2) הועתק מעצם כתי"ק בנליון ירושלמי (דפוס קראקא שם"ט) המונח באוצר הספרים של הגה"צ מוה"ר משה רוקח ז"ל אבר"ק קאזלאוו, והניע אלינו מאת בנו ירידנו הרב וכו' מוה"ר מאיר רוקח שליט"א רב דקהל מעשה רוקח דקאזלאוו. טוב עין הוא יבורך.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש־תש"ה לפ"ק).

הערה על קושית המנחת חינוך
מהאברך החו"ב מו"ה חנינא גניוויש הי"ד מגארליץ[1])

המנחת חינוך במצוה ד' הקשה על הא דמבואר בראש השנה דף כ"ב במשנה אמר רבי יוסי מעשה בטובי' הרופא שראה את החודש הוא ובנו ועבדו משוחדר וקבלו הכהנים אותו ואת בנו ופסלו את עבדו וכשבאו לפני בית דין קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו עיי"ש. והקשה הנ"ל לפי דעת הש"ך בסי' ל"ו דהא דקרוב ופסול אין פוסלין כשבאו לראות הוא דווקא אם הכשרים נתכוונו להעיד, אבל אם הכשרים ג"כ לא נתכוונו פוסלין הקרוב ופסול אפילו אם הם ג"כ לא נתכוונו. ולפי"ז קשה כיון דהבית דין של כהנים קבלו אותו ואת בנו, ע"כ חקרו שהעבר לא בא אלא לראות ולא נתכוון להעיד, דאל"כ נפסלו בצירוף קרוב ופסול, וע"כ דהעבד לא בא אלא למחזי, וא"כ כשבאו אח"כ לפני הב"ד איך קבלו אותו ואת עבדו, ואף שתאמר שהבן ג"כ לא נתכוון להעיד, מ"מ הא העבד ג"כ לא נתכוון ונפסל לפי דעת הש"ך, והיא קושיא מפורסמת.

ובעיני יפלא קושיא זו, דהא בעל המימרא של מעשה בטובי' הרופא וכו', הוא רבי יוסי, והוא ס"ל במכות ו' ע"א שקרוב ופסול אין פוסל אלא בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר. ולא מיבעיא לפי שיטת רש"י שם שפי' דבדיני נפשות פוסל משום ושפטו העדה והצילו העדה, זה ודאי לא שייך בעדות החודש, אלא אפילו לפי רעת התוס' שם, מ"מ הא עיקר מה שצריך משפטי העדות בעדות החודש, הוא משום דכתיב בי' משפט, ודמי לדיני ממונות. וגם לענין מנין הדיינים שצריכים לקדש החודש מצינו בריש סנהדרין שהוא בג', ומאן דס"ל שם שצריך ז' הוא מטעם אחר עיי"ש בריש סנהדרין בגמרא, וא"כ גם לענין זה הוי כדיני ממונות. ואף אם תמצא לומר שקושית המנ"ח היתה על מה דרצה הגמרא בר"ה שם להפך דברי רבי יוסי לדבי שמעון, הא גם זה אינו, דכבר כתבו התוס' בסנהדרין דף מ"א ע"ב דר"ש לית לי' כלל דין קרוב ופסול שיפסלו עדים הכשרים עיי"ש בתוס', ואין כאן מקום כלל לקושית המנ"ח הנ"ל, וצ"ע.

---

1) נולד בשנת תרס"ח בערך בגארליץ לאביו מו"ה יוסף גניוויש. למד איזה זמן במארנא אצל הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבד"ק טארנא, ואח"כ בישיבת תפארת בחורים דעיר גארליץ, ובישיבת עץ חיים דבאבוב. בשנת תרפ"ח לפ"ק יצא לאור בגארליץ בעריכתו קובץ הלבנון, אשר משם הועתקה הערה הנדפסה כאן. (נדפסה רק חוברת אחד). בשנת תר"ץ נשא אשה מק"ק צאנז ונתיישב שמה על זמן קצר ואח"כ שב לעיר גארליץ. הי' מובחר האברכים בעיר גארליץ, למדן מופלג בחריפות ובקיאות, שקדן עצום, ובעל כשרון נפלא, וסייע הרבה להרים קרן התורה והחסידות בעיר גארליץ. נדפס ממנו חידו"ת בקובץ הלבנון ובקובץ כרם חמד שיצאו לאור בגארליץ. — בשנות הזעם נהרג עקה"ש עם כל משפחתו. ד' ינקום דמם ותנצב"ה.

אזהרה למצות תפילין[1]

ב"ה.

הנה גורל מצות תפילין נודע ומפורסם בישראל. ואמרו חז"ל שהוקשה כל התורה כולה לתפלין וכל שאינו מניח תפלין הוי בכלל פושעי ישראל בנופן ח"ו, ובאמת כל ישראל נזהרין בזה ולא נצרכה אלא להזהיר להוריע איזו פרטים במצות תפלין המעכבין עיקרי המצוה, וכל מי שאינו מרקרק בזה אינו מקיים מצות תפלין, ע"כ הנני פורט בזה רברים העיקריים.

א) מצות הנחת תפלין של ראש מתחיל ממקום שהשערות מתחילין לצמוח, ונמשך מקומן למעלה ער מקום שמוחו של תינוק רופס, כמבואר באו"ח סי' כ"ז, וכל שאינו נזהר בזה ומניח שלא במקומן כראוי, כגון אם הש"ר מונח קצת על המצח, וביותר שכיח באנשים שיש להם תפלין גרולים, או אם הרצועה שסביב הראש ארוכה ביותר, מבטל מ"ע דתפלין, ונוסף ע"ז ברכה לבטלה, וע"כ צריכין מאר לרקדק בזה.

ב) שקצת התיתורא למטה של תפילין של ראש לא תהי' מונחת למטה על התחלת צמיחת השערות, ומי ששערותיו ארוכות ומגיעות ער המצח צריך לרקרק שהתפלין לא יהיו מונחין למטה ממקום התחלת עיקרי השערות, ולא ממקום שכלין השערות. ומי שנידול השער שלו לפעמים נמצאים בעיגול ע"ג המצח, צריך להזהר שגם זויות התיתורא למטה יהיו מונחים על עיקרי השערות,[2] ואם הרצועה שסביב הראש ארוכה ביותר, צריך לשנות הקשר ולתקנו שיהא כראוי.

ג) התפלין של יד יהא מונח במקום חצי עצם התחתון במקום גובה הבשר למעלה מעלענבויגען, ולא על חצי עצם העליון. ובימי החורף שלובשין בגד עב צריך לרקדק שלא ידחוק התפלין ש"י למטה מן העלענבויגען.

ד) התפלין ורצועות צ"ל שחורות, ואם עברה השחרות, ושכיח יותר במקום הקשר, צריך להשחירן מחרש, ואם לאו לא יצא כלל מצות תפלין, ויש כמה בני אדם שאינם שמים לב על זה ע"י מיעוט השגחה ולא ח"ו במרד ומעל, כי הכל חפצים במצוה רבה כזו וחביבה על ישראל, ולזאת ראוי ונכון שבכל ביהכ"נ וביהמ"ד יתמנו איש אחר שישגיח כראוי ע"ז, ויהא בכלל מזכה את הרבים, ובזכות זה נזכה לאריכות ימים טובים, כמז"ל במנחות מ"ד כל המניח תפלין מאריך ימים.

וע"ז באעה"ח בחורש מרחשון תרפ"ה לפ"ק טארנא.

חק' מאיר אראק האבד"ק טארנא

להדביק זאת על הטבלא ויהא תלוי בתמידות בביהכ"נ.

---

1) קבלנו העתקה מכרוז זה מאת ידידנו הרבני החסיד המופלג צמ"ס מו"ה מרדכי דוד צוויבעל נ"י מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

2) בשו"ת צור יעקב (להרב הגאון מפראבוזנא ז"ל) ח"א סי' קס"ג, בתשובתו אל הגאון מוה"ר מאיר אריק, חולק עליו, ומסיק דלדעתו אין להחמיר בזה, יעוי"ש.

תעודות וממיכות

נ.

ב"ה.

מודעת זאת בכל הארץ אשר מצודתי פרוסה, בהיות שבקעה פרוצה מצאתי בעו"ה שרוב תושבי ארץ הלזו משכו בניהם מבהמ"ד, וע"י כך ח"ו תשתכח לבסוף תורה מישראל, ולכן גדרתי בעדי ולא אצא להחזיק בדקי דתינו הקדוש, להיות למשמרת לנערי בני ישראל לכבוד ולתפארת, אלו אשר יעמדו על הברכה ברכת התורה ללמור יום ביומו גמרא לפחות ער שיהיו בני י"ג שנה, ואראה בעת בחינתי סימן ברכה במשנתם העולה יפה, אחלק להם כבור ברבים, בלי פרס, לקרותם לתורה בשם החבר, למען יקחו מוסר ויחזיקו גם אז והלאה בהתמדתם, ובהיות שהנוכחי **יעקב המכונה קאפל** ב"ה **יוסף הלוי** מברוכסאל הלומד כאן ק"ק קרלסרוהא, שעתה הגיע פרקו להיות מופלא סמוך לאיש, אמרתי גם עליו יעבור כוס ברכתו להיות מן הנמנין אלו לקרותו בשם **החבר** ר' **יעקב** ב"ה **יוסף הלוי** לתורה, ומובטחני שגם במקום מולדתו ק"ק **ברוכסאל** אשר שמה יעל בשבת הבע"ל לתורה, ישים אה' הרב אב"ד נר"ו דשם עינו **פקיחא** על רברי אלו לכבוד התורה ולומרי'.

כ"ד המדבר פה ק"ק ק"ר יום ב' י"א מנחם תקע"ב לפ"ק.
הק' **אשר** החפ"ק קארלסרוהע והגלילות יע"א[1])

נא.

ב"ה. ח"י סיון תקע"ו לפ"ק.

מכ"ז הבח' המשכיל כ"ה **משה יעקב המכונה קאפל**, כאן נמצא וכאן הי' כששה שנים, ובכל עניניו רק יראת ה', בכל מעגלותיו צדק, והתמיר בלימודו מאוד, אף הצליח ועשה פרי קדש הלולים, לפי שכלו יהולל כבר מלפנים בהלל דרבנן לאשר העטרתיו משנים רבות בעטרת תפארת בחורים להקים שמו בשם החב"ר מעת היותו בן י"ג שנים, כאשר חק עשיתי לי, לאמר, ככה יֵעָשה לכל ילד שעשועים אשר בהגיע לי"ג שנים ועודנו מתמיד בלימוד התלמוד כראוי ולא עזבהו, יעלה לס"ת בשם הנאה לו בשם החבר. — וזה ררכי מעת היותי במרינה זו, כי חשבתי למשפט, אולי בזה תרב קנאת סופרים בין נערי בני ישראל, בדור הזה אשר לימוד התלמוד והוגיו נעזבים בעו"ה וההמונים מתעתעים בם, והי' אם אחד מאלף נמצא שנפשו חשקה בתורת ה' ושוקר על דלתותי' יום יום, מה רב טוב הצפון לכל תומכיו. כה עשה וגמל חסרים רבים איש אחד פה נדיב לב, עם הב' המושלם מכ"ז, אספהו [אל] ביתו וגרלהו כאב, מנחל ערניו השקהו, מה רב טובו, ויותר שכרו.

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ד' עמוד מ"ב.

ועתה ברצותו שגם הלוך ילך למקום איזה ישיבה שיש בה חבורות וקיבוץ בחורים נחמדים, (ומה מאוד נתמעט כעת באשכנז, וכמעט לא נמצא עוד), ונדרשתי להודיע מהותו במקום שאין מכיר לו, לכן יחוקו מילי לאמר: משה אמת ויראתו אמת, ויעקב איש תם תמים פעלו, לא מש מאוהל של תורה משך שנים רבות שהי' פה, גם אצלי הי' רגיל בין הבחורים השומעים דבר ה' זו הלכה ותום'. ומעתה אקוה כי לא יעזוב דרכיו הישרים בכל מקום אשר ילך שמה, והי' צדקתו עומדת לעד.

ולראיי' על אמיתת דברים האמורים, באתי עה"ח למען האמת ולכבוד תורה ולומדי'.

הק' אשר בלאאמ"ו הגאון אמיתי בעל מחבר ס' ש"א וט"א
החפק"ק קארלסרוא והגלילות יע"א

נב.

ב"ה.

הרמותי בחור מעם, נותן לשבח טעם, ה"ה הבח' הנוכחי כ' **קאפיל בהתו' הר"ר יוסף** מברוכסאל אשר יצק מים ע"י בישיבתינו דפה זה שלש שנים, ועוד הצליח ועשה פרי קורש הלולים, יציץ ציץ ושפרחו וגמלו שקדיו בהשקדו על דלתי בי מדרשא תוך שארי צאן קדשים לרעות בגני וללקוט שושנים באישור כולל ומוסיף כהלכתו הליכות עולם, ידיו רב לו למשקל ולמטרי ולאסוקי שמעתתא בשכל צח ונקי באמרי נועם, והוא מיישר אורחותיו יען כי ידאתו קודמת לחכמתו ולא שם לבבו לפנות אל רהבים ושטי כזב, לכן נוצר תאנה יאכל פריו, אענדהו בסמיכת חבר ולקרותו הן לתורה ולכל דבר שבקדושה ושהדה בשם **החבר ר' יעקב**, ואתם נם אתם לרבות שלוחא דצבורא, להתנהג עמו בכבוד והדרה, כי זו תורה וזו שכרה, ובלבד דמאז והלאה לא ימוש מפיו ספר תורה, עד יגיע למעלת המכוין ונרצה בכבוד ויקרה.

הכ"ר המדבר לכבוד התורה פה ק"ק מגנצא כ' לספירה, ה"א תק"פ ליצירה.
נאום הק' **אברהם נפתלי המכונה הירץ שייאר**[2])

נג.

ב"ה.

ויצא מאוהל יעקב, מאהלו של תורה אשר שכל בו מנעוריו, ה"ה הבח' כ"ה **קאפל** בן התורני כ"ה ייז מברוכסאל לבית הלוי, לתור ולבקש את דבר ד' מפה קדוש אדמ"ו הגאון הגדול מופת הדור שמו נודע לשם ולתהלה, אב"ד דק"ק ווירצבורג והמדינה כבוד מה' **אברהם סג"ל** נרו יאיר[3]), ובעבוד כי (על) כנר בארץ נכרי' בא לגור שם, נשאלתי להיות להבח' הנ"ל לפה ולמליץ לפני כבוד אדמו"ר

---

2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' ד' עמו"ד כ"ו.

3) הוא הגאון מוה"ר אברהם בינג זצ"ל אבד"ק ווירצבורג. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ג' עמוד מ"ו.

נר״ו לבל ימנע נא חסרו ממנו להאציל מרוח בינתו עליו, ואנכי ירעתי את האיש הזה ואת שיחו, כי רוב ימי נעורנו היינו חברים בלמרו פה אצל כבוד אאמ״ו נר״ו, ותמיר מול חכמה ומרע שת פניו, היטיב צעד בנתיבי האמונה, וילך על מי מנוחות יראת ד׳ אשר היא אוצרו, נשף ושחר לא מש מאוהל תורה, נם בלילה לא שכב לבו ותדר שנתו מעיניו, קנה לו חכמה ובינה, נטען בתוך רוחו וינרל סעיפהן על הישיבה דק״ק מיינץ ואצל הנאב״ד רק״ק האנוי נר״ו, עד אשר הי׳ לעץ רענן עושה פרי קדש הלולים, שתול על פלגי מי התורה ולא ימיש מעשות פרי, כאשר כבר העיד עליו רבו הגאב״ד נר״ו רק״ק האנוי, לכן אשחר נא את פני ארמ״ו נר״ו לחסות את הבח׳ הזה בצלו צל החכמה, ולרווות צמאונו ממעיני תבונתו, ובחסרו בטחתי לבל ישיב ריקם ברבר הזה את תלמירו המתאבק בעפר רנליו, והמשתחוה מול הררת כבודו.

קארלסרוהע יום ב׳ א״ח של פסח תקפ״ה לפ״ק.

הקטן יוקב בלאאמ״ו מה׳ אהרן עטלינגער נר״ו[4])

נר.

ב״ה.

מכ״ז האיש משה ויעקב מובחר שבתלמירים שלמרו אצלי פה בשנים קרמוניות, ה״ה הרבני המופלא במרע וביראה המושלם כמ״ה משה יעקב המכונה קאפל בהר״י הלוי מק״ק ברוכסאל נתקבל עתה לרב ומורה בק״ק נאיילינגען והסביבה וכבר נסמך בסמיכת חכמים מקרם. אך לאשר אין רדכי לצאת מהר ולבוא במכתב הסמיכה למי שאינו נשוי, לכן המתנתי עד היום. ועתה באתי להגיר ישרו, צדקו, ומדעו, ולסמכו כראוי לו.

הנה מעת היותו פה עורנו ילר שעשועים, ואח״כ כל ימי בחרותו תמיר הלך במעגלי הצדק, במסלול החכמה, ובנתיב יראת ה׳ היא אוצרו, ומאז והלאה הלך וגדל בלמורי ה׳ בתלמור ופוסקים וגם ירו אוחזת בעקב שארי ירדעות, והי׳ לאיש מושלם במעלות מעולות ומרות חמורות, ובתורה קרא ושנה וגם שימש ת״ח הרבה, שכלו צח ונקי, עמוק עמוק ימצאנו בסוגיות עמוקות בתלמור וברדכי ההוראה. על כן יגיד דבריו ליעקב חוקים ומשפטים לישראל, יורה יורה כאחר מהמורים בישראל הלכה למעשה ר״ב אחרי העיון בספרים הטיב נכון. ומובטחני ביראתו הקורמת לחכמתו שבכל רבר קשה שיבא לפניו לבו לא יהי׳ נם בהוראה וישא ויתן עם חכם אשר ימצא אתו בטרם יגמור הפסק ברבר ה׳ זו הלכה ברורה, והיא תפארתו, וזו הררך אשר הלכו בה אפי׳ מנרולי המורים קרמונינו ובפרט בימי נעוריהם, ולכן אין למו מכשול.

רברי המרבר לכבוד התורה, החפץ ביקרה רלומרי׳, ומבקש אמת לאמתו. היום יום א׳ ר״ח אלול תקפ״ט לפ״ק.

חק׳ אשר בלאאמ״ו הגאון אמיתי רשכב״ה בעל ש״א וט״א זלה״ה
החפק״ק קארלסרוא והגלילות יע״א

---

4) הוא הגאון בעל ערוך לנר זצ״ל. — כתבנו אודותיו בכר״ש שנה ב׳ קונט׳ ח׳ עמוד ט׳.

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר יוסף שטיינהרט זצ"ל אבד"ק פיורדא. נדפס לעיל עמוד ח'. הגיע אלינו מגנזי ידידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען.

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר אברהם נפתלי הירץ שויאר זצ"ל אבד"ק מיינץ.
נדפס לעיל עמוד מ"ה.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אברהם לאנגזאם** נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **אהרן היילפרין** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **בנימין קנאבלאך** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוב זושא נייפעלד** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים שמעון מיללער** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **יהודה ג־טליעב** נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **יונה שיינבוך** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יעקב שלו' העניג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **נתן וויימער** נ"י מנתני' להולדת הבן
להאברך היקר ר' **צבי הלוי בלומענבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמואל ציטראנענבוים** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמעי' ישראל ריעגער** נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם רייפער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **בן ציון יאקאבאוויטש** נ"י מטארנאטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' **דוד ווייזער** נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **טובי' ארי' ליבוש הורוויץ** נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **ישכר פינדער** נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להנה"ח מו"ה **משה פעטערפרייונד** נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר בנש"ק ר' **שמואל דוד בעק** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שלמה ציממער** נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמעון לערנער** נ"י מאנטווערפען להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב **אהרן יעקב בראנדוויין** שליט"א רב דקהל סטרעטין לאירוסי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה **דוד ד'אנקונא** נ"י מטאראנטא לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **אברהם** נ"י תלמיר ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים שלמה קעניגסבערג נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'
להרב יעקב פרץ פרידמאן שליט"א רב דקהל כתר תורה לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה ישראל דוב הלברשטאם נ"י מאנטווערפען לאירוסי בנו
הב' הח' הנעלה כמר אהרן נ"י תלמיד ישיבתנו דשם
להנה"ח מו"ה צבי מנחם רייכבערג נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שבתי גראסס נ"י לאירוסי בניו יחיו
להב' החתן הנעלה כמר מנחם מענדל וועסט נ"י מאנטווערפען לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש, שכל מי שנתן השי"ת שמחה במעונו,
יודיע נא אל המערכת.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עריין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה", וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1577 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
רישיבת קרושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת־ים

בלאנדאן

KEREM SHLOMA
Kahal Chasidim Bobov
87 Egerton Road
London N. 16. 6UE

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Lichtenstein
Simonstraat 22
Antwerpen 2000, Belgium

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
127 McGillevary Ave.
Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

כל הזכיות שמורות להמערכת
Copyright © 1984
by Cong. Shaare Zion

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בצרפת = 700 פראנק לשנה

בשווייץ = 10 פונט לשנה

בשאר איבעריגע = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

MR. H10516 385
MORDECHIA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN NY 11219

קובץ

כרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

שנה ז' קונטרס ח' (ס"ח) סיון תרש"ם

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

תוכן

מחזור אמרי קודש

[illegible] . . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א ד

מחזור זכרון לראשונים

[illegible] . . . . . הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל ו

מחזור אגרות קודש

[illegible] . . . . . כ

מחזור זכרון לאחרונים

[illegible] . . . . . כב

מחזור שלמול והלכה

[illegible] . . . . . כר
[illegible] . . . . . לג

מחזור תפארת בחורים

[illegible] . . . . . לד

קונטרס שבת בשבתו

[illegible] . . . . . המערכת לט
[illegible] . . . . . מב

מחזור תמיהות וישובים

[illegible] . . . . . מו

מחזור הנאהבים והנעימים

[illegible] . . . . . מז

[illegible] . . . . . יט, מח
[illegible] . . . . . מט

כל הזכויות שמורות להמערכת
Copyright © 1984
by Cong. Shaare Zion

עני' רחומה!

המודעים שלא שלחו עדיין דמי חתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם בהקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה אברהם במו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
שבתי ישעי' הלוי שטורם

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת קרח

ויפלו על פניהם ויאמרו א־ל אלקי הרוחת לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף. וצריכין להבין מדוע תיאר משה רבינו להקב"ה בשם א־ל אלקי הרוחת לכל בשר, הלא תפלתו כאן הי' לעורר רחמים על בני ישראל, א"כ יותר צודק הי' לכנותו בשם רחום וחנון וכדו'. וגם יל"ר על אומרו לכל בש"ר דייקא. אמנם יתבאר, בהקדם מש"כ בספה"ק תולדות יעקב יוסף בפרשתן, על מה שטען משה רבינו האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף, דיש סתירה לסברא זו ממשנה במס' אבות (פ"ב מי"ג) אל תהי רשע בפני עצמך, ופי' במדרש שמואל, כי כל ישראל ערבים זה לזה, ולכן כשאתה חוטא אל תהי סובר שאתה רשע לבדך, כי את כל העולם תכריע לכף חובה, ומעשה עכן יוכיח שנא' חטא ישראל. ואף קורם שעברו ישראל הירדן ועדיין לא נעשו ערבים זה לזה, מ"מ מצד האחדות של כללות אומה הישראלית, מזיק חטא של אחד לזולתו, כי עצם החטא מתפשט בעולם עדה"כ ובערת הרע מישראל. וביותר יש לתמוה שהודה לו הקב"ה באומרו, העלו מסביב משכן קרח וגו', וקשה בתחילה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר. וכתב שם לבאר, דענין האחרות והשלום נמשך ממדת הענוה ושפלות, עדה"כ ולקחתם אגודת אזוב, שבנ"י יכולים להתאחד ולהתאגד, רק כשמחזיקים עצמם לאזוב, וקרח לקח מקח רע לעצמו, היינו שנפרד לעצמו ע"י מדת הגאות, ולכן אי אפשר שהחטא שלו יגרום רע לזולתו, מאחר שנפרר מן האחדות, וזה שטען משה רבינו האיש אח"ד יחטא ועל כל העדה תקצוף, הכוונה, מאחר שהוא אחד דייקא שנפרד מן הכלל, א"כ איך שייך שיתפשט חטא של האיש ההוא בכללות העם, דכל זה שייך רק כשיש אחדות, משא"כ בפירורם, והורה הקב"ה לדבריו ואמר, העלו מסביב למשכן דתן ואבירם וגו', שהכלל ינצלו, זה תוכן דבה"ק יעויי"ש.

ועפי"ז נבוא לביאור הכתוב הנ"ל, כי אמרו חכמז"ל (סוטה דף ד') דכל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם. והנה המתנאה נקרא בלשון חכמינו ז"ל גם רוח, וכן במקרא (משלי ט"ז) מכנהו גבה רוח, כל קביל די רוח יתירא דאית בי', ולעומת זה העניו מכונה שפל רוח כאמור אשכון ואת רכא ושפל רוח, ואומר ואת רכאי רוח יושיע. וזה שאמר משה רבינו, א־ל אלקי הרוחת, כתיב חסר בלא וי"ו לשון יחיד, להורות, שהקב"ה משרה שכינתו ואלקותו רק אצל שפל רוח ולא אצל גם הרוח, ואמר לכל בש"ר, רומז לאומרם ז"ל (סוטה ה' ע"א) אין תפלתו של ארם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר, דהיינו שפל רוח ולא גם רוח עיי"ש, ומאחר שקרח ועדתו לא התנהגו בשפלות, זה גרם להם שנפרדו מהכלל, וא"כ איך יוצדק שאיש אחר יחטא ועל כל העדה תקצוף.

ועד"ז יובן הפסוק להלן, וירם את המחתות מבין השריפה וגו' את מחתות החטאים האלה בנפשותם, ולכאורה יל"ד מרוע לא אמר בנפשם, ולהנ"ל יתכן דבא לרמז, דכלל ישראל כל זמן שהם באחדות נקראים נפש אחת כמאה"כ כל הנפש לבית יעקב, אבל עדת קרח מאחר שנפרדו מאחרות ישראל נקראו בשם

נפשות בלשון רבים. ומהאי טעמא נענשו ג"כ במיתת שריפה, כאמור ואש יצאה מאת ר' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטורת, כי המתגאה רינו באש כמו שרשו חז"ל (במדרש רבה פ' צו) עה"פ היא העולה על מוקדה, שכל המתגאה נירון באש.

וברבר האמור יתבאר ג"כ מה ראיתא בגמ' (בבא בתרא ע"ר ע"א) רבלועי קרח בכל תלתין יומי אמרי הכי, משה אמת ותורתו אמת, ופירש"י שם, כל ראש חדש. וי"ל המעם מדוע דייקא בראש חודש, אולם לפי מה שנתבאר, ששורש חטא קרח ועדתו הי' מדת הגאות, יובן שפיר, דהנה אמרו חכמז"ל (חולין ס' ע"ב) שאמר הקב"ה ללבנה לכי ומעטי את עצמך, ובזכות זה יקראו צריקים בשמיך, יעקב הקטן, שמואל הקטן, דוד הקטן. הרי דהלבנה מורה על קטנות ושפלות, ולכן דייקא בראש חודש צועקין משה אמת ותורתו אמת, ותיבת אמת מורה על ענוה עדה"כ תתן אמת ליעקב, דאיהו זעיר. וזה יש לרמז בפסוק (ישעי' ס"ו) והי' מרי חודש בחדשו וגו' יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר ד', ומפסוק זה למדו במס' סוטה הנ"ל רבשר מורה על ענוה, דכתיב בשר אצל השתחואה, ולהנ"ל ירמוז, דראש חודש מורה לבני ישראל המונין ללבנה שהוא המאור הקטן, להחזיק עצמם כבשר ולהשתחות לפני ד' בענוה אמיתית.

ויש להוסיף בענין זה ביאור דברי המסורה ב' פעמים תיבת הרוחת (חסר), הכא, א־ל אלקי הרוחות לכל בשר, ואידך, יפקוד ד' אלקי הרוחת לכל בשר איש על העדה (במדבר כ"ז). דהנה בספה"ק תולדות יעקב יוסף בפרשתן כתב עה"פ (ישעי' נ"ב) מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום, כי ראשי העם נקראו הרים, ומבואר בזוה"ק עה"פ אשר נשיא יחטא, כי ראשי העם עלולים אל הגאוה, וזשה"כ מה נאוו על ההרים רגלי מבשר היינו המוכיח בשער הנקרא מבשר (עדה"כ בשרתי צדק בקהל רב), משמיע שלום, שע"י שמתרחק מן הגאוה עי"ז גורם שיעשה שלום ואגודה אחת כנ"ל. וזהו שמדמז כאן המסורה, יפקוד ד' אלקי הרוח"ת לכל בש"ר איש על העדה, כי ראש העדה צריך להיות שפל רוח ומשים לבו כבשר, ועי"ז יהיו כללות ישראל באחדות גמורה.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולרת הבת אצל חתנו

הרב מו"ה בן ציון בלום שליט"א

רומו"ץ דקהל חסידי באבוב בלונדון

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

גליון ילקוט שמעוני על נ"ך

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל[1]

יהושע ג'. וכן אתה מוצא ביהונדב שמתחלה נקרא יהונדב ומשבא לאותו מעשה מנעו ממנו אות אחת ונקרא יונדב.

נ.ב. הוא בן שמעה אחי דוד. ש"ב י"ג, ג'-ה'.

שם ד'. אליקים לא קרא עצמו עבד, והקב"ה קראו עבד, לעבדי לאליקים.

נ.ב. בן חלקי' [סופר] חזקי'. [ישעי' כ"ב, כ'].

שם. דניאל לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד (דניאל ו') דניאל עבד אלקא חייא, חנני' מישאל ועזרי' לא קראו עצמן עבדים והקב"ה קרא אותן עבדים וכו'.

נ.ב. על שזכה להכתב עליו כך, מכאן שהקב"ה קראו, וכן אתה צ"ל בחמ"ו, וק"ל.

שם ז'. ר"ש אומר חרש כמשמעו א"ל עשו עצמכם חרשים אתם עומדים על אופני' שלהם.

נ.ב. (נטה קו על אות נו"ן, וכתב בגליון:) כנ"ל להגיה, ולמחוק הנו"ן, והוא לשון מנהג ונימוס מדיני.

שופטים ל"ח. הלכו וישבו אצל יעבץ שנא' וממשפחות סופרים יושבי יעבץ, תרעתים שהיו מגלחים.

נ.ב. דריש בי' לשון תער והמלה מסורסת, אך איני יודע מה כיון בעל הדרש בזה. ואיפשר שכיון לומר, שהיו נודרי' בנזיר ורגילין לגלח א' לשלשים יום לפי שהיו פרושים, וזה נ"ל נכון. ותדע שהרי המה הרכבים שהוזכרו בס' ירמי' [קאפ' ל"ה] ששמעו בקול אביהם לבלתי שתות יין, ודאי היתה כוונתם גם לקיים בה מצות נזירות של תורה אע"פ שלא שתו יין כל ימיהם, ויראה [ש]נזירי עולם היו, חרי אמרו נזירי עולם הכביד שערו מקל בתער, או שלא נהגו כל דקדוקי נזירות אלא לפי נדרם לזמן ידוע.

שם. כה אמר ד' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים ר' יונתן אומר וכי גרים נכנסים להיכל והלא אף ישראל אין נכנסין להיכל, אלא יושבים בסנהדרין ומורים דברי תורה.

---

1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ג' קונטרס ז' עמוד ט'. הגהות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון הילקוט שמעוני חלק שני (פראנקפורט תמ"ז), המונח ברשותו של ירידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה שמעון דוב הירשלער נ"י מלונרון, ומסרם לנו להרפיסם לעי"נ אביו הרה"ח מוה"ר פסח בן הרה"נ מוה"ר שמעון הירשלער ז"ל שנפטר כ"ב כסליו תשל"ח לפ"ק. — אפריון נמטיי' לירידנו הרב בן ציון דוב הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד, אשר בהשתדלותו הגיעו אלינו הגהות הנ"ל. הור והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד. פאקסימיליא מכתי"ק להלן בעמוד י"ט.

(הסימן אשר מצוין בראש כל קטע מהילקוט, הוא כמספר הסימנים בילקוט, ולא כמספר הסימנים בנ"ך).

נ.ב. מ"ש למעלה כמכילתא בדר"י שהיו יושבין בסנהדרין ומורים, צ"ל שפירושו שהיו מלמדים הלכות לאחרים ולא עושין מעשה בישיבת סנהדרין שהרי [אין] מושיבין בהן גרים עד שתהא אמן מישראל. וא"ל דכהכי מיירי, דא"כ למה לא אמר כי"א ויתפרש הכתוב כפשוטו אכיהון דלפני ה' בעזרה משמע ולשכת הגזית פתוחה לחול, ור"י שהוציא הכתוב מפשוטו, לפי שרצה לפרש שאף אם לא ישיאו אלא ביניהם והן עצמן שנתגיירו היו ראוין לאותה עמידה ודו"ק.

שם מ"ב. לכל הרגשה והרגשה נתן הב"ה מה לעשות וכו' לעינים ☜ לא תשכח את אשר ראו עיניך.

נ.ב. צ"ל פן תשכח את הדברים אשר כו' דברים ד', ט'.

שם. ר' ברכי' אומר כו', חשיך דרא ראיתתא דברייתא ☜.

נ.ב. מנחגת הדור.

שם נ'. מכאן ☜ אמרו ארבעים אלף מישראל שנתקבצו ויצאו למלחמה נשענים עליהם כמי שהוא תפוס מגן ותרים שנא' מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף איש.

נ.ב. נ"ל לתת טעם נכון למה מ' אלף דווקא, שידוע מרז"ל אין השכינה שורה על פחות מכ' רכבות וכ' אלפי' דכתיב רכבות אלפי ישראל, ומחנה שכינה י"ח אלף ככתוב רכב אלקים רכותים אלפי שנאן ואוקמוה תרי שאינן, נמצא החשבון מכוון למ' אלף, והנה להשכין שכינה בתחתונים די בכ"ב אלף, אבל לעשות דין בשונאים שצריכים לרכב אלהים כי הוא הדיין ובעל דין, מצטרכים עוד י"ח אלף לאסור מרכבתו בעבותות האהבה, וע"כ תפס הכתוב כ' לשונות מגן ורומח, שהמגן הוא עזר לאדם בעדו, והרומח כנגדו לדקור שונאו בידו ולהנקם ממנו, וכן לשון תרים בלשון חכמים התרסה נגד האויבים להפרע מהם, וזה ודאי צריך סיוע יותר כנגד מחנה אלהים זה.

שם ס"ח. הלכו אצל רבורה ☜ ויאמרו לתאנה מלכה עלינו החרלתי את מתקי ותשר רבורה.

נ.ב. ע"ש שהרבורה עושה דבש, וכן התאנה, בכתוב החרלתי את מתקי.

שם. ויאמרו לגפן ☜ זה גרעון משול בנו גם אתה א"ל החרלתי את תירושי לא אמשול אני בכם וכו'.

נ.ב. נמשל כגפן כדבר הנביא הזמורה לא יוקח ממנו עץ למלאכה קרי ביה למלוכה, שעל כיוצא בזה אמר וכן גדעון לא הצליחו בניו כמלוכה והיינו דמייתי קרא דמשול בנו גם בנך, כלומר אע"פ שישראל קבלו עליהם זרעו אחריו שימלאו מקומו אעפ"כ לא עלתה בידם, ודו"ק שלא אמרו כן לא' מהשופטים.

שם ס"ח. שבולת זה לשון ע"ז כאדם שאומר לחבירו, שא ☜ בל.

נ.ב. שם ע"ז בכבל, וכה"א הובישו בל.

שם. וכשעשו בגבעת בנימין דרכים מכוערים ודברים שאינם ראוים, יצא הקב"ה להחריב את כל העולם כלו ונפלו מהם ע"ב אלף, ומי הרג ☜ אותם סנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס עמהם.

נ.ב. נ"ל שצ"ל נהרג, ור"ל שנהרגו הסנהדרין שהם ע"א, וחשובין א' לאלף, ואף שע"ב אלף היו, אפשר שא' כנגד הכ"נ שאינו המנין.

שמואל ע"ז. ויהי היום ר' יהושע בן לוי אומר זה יומו של ☜ עצרת.

נ.ב. נראה פירושו שמיני עצרת, דהא קי"ל בר"ה נפקדה חנה וכן שרה, וכמו ששרה נתעברה בחג כדאיתא בפ"ק דר"ה, כמו כן חנה במועד ראשון אחר פקידה נתעברה. אלא בפרק אמרינן דלא נתעברה עד ששבו לביתם, וכ"מ בכתוב להלן, א"כ יתכן יותר שי"ט של חג השבועות היה, ובר"ח שאחריו נפקדה, ובחג נתעברה, כשרה ממש.

שם ע"ח. למה נשתתפו הנשים עם הקטנים והעבדים לענין המצות לפי שאין להם אלא לב אחד שנא' וחנה היא מרברת על ☜ לבה וכו'.

נ.ב. ולא כתיב לבבה, ולב א' הוא יצ"ר השוכן בו, וב' לבבות, חב' הוא יצר טוב.

שם. רבי אבא ברי' רר"פ ורבי יושע דסכנין בשם רבי לוי, חנה על ידי שרבתה ☜ בתפלה קצרה ימיו של שמואל. שנאמר וישב שם עד עולם עד עולמן של לוים דכתיב ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה.

נ.ב. כלומר פיה הכשילה משום דברוב דברים לא יחדל פשע דכתיב ע"כ יהיו דבריך מעטים והיא אמרה עד עולם ואין לו הפסק, זהו דבר שא"א, ועוד לא בקשה בתפלתה ע"ז אבל אמרה כן מרצונה דרך נדר, וע"כ לא נתנו לה אלא כפחות שבלשונות שהוא עולמן של לוים או של יובל, וכ"ז גרם לה ריבוי תפלתה, ואלמלא שתקה מזה, יפה לה שתיקותה מדיבורה, כנ"ל.

שם. אל תתן את אמתך לפני בת בליעל, אל תדפיסני ☜ קדמה.

נ.ב. ר"ל לפני פנינה, והכוונה, שעלי בחשדו אותה יתן פתחון פה ויחזיק בידי פנינה להכעיסה עוד עד שתהי' מרפס רגלי' ותקל בעיני' מאד. ופירוש זה מכוון בכתוב ותתיישב מלת לפני, וכת בליעל היא צרתה הרעה המכעסת אותה תמיד, ובאומרה אל תתן, ר"ל אל תמסרני בידה, שמעתה תכפול חרפתי ועלבוני בראותה שגם אתה מביישני.

שם. פ"א הייתי עובר ממקום למקום מצאני זקן אחד א"ל דבי מפני מה בעלי בתים שבישראל נעצרים על הבנים מהיות להם אמרתי לו בני מפני שהקדוש ברוך הוא אוהבן אהבה גמורה ושמח בהן ומצרפן כדי שירבו רחמים לפניו, צא ולמד מאברהם ושרה שהיו עקורים מיצחק ☜ ע"ה שנה והרבו רחמים עד שבא יצחק ושמחו בו.

נ.ב. צ"ע שהרי אברהם בן מאה הי' בהולד לו יצחק, ואיפשר לומר דעד צאתו מחרן קחשיב לי' עקר. ובאותו פרק שהי' בן ע"ה נאמרה בשורת ואעשך

לגוי גדול לומר שעשאו ברי׳ חדשה והוציאו אז ממזלו, וכן המקום א״י גורם שזכה להבנות, ומאז נתרפא מעיקורו והי׳ ראוי להוליד, ואע״פ שלא שייך זה בשרה שלא היתה אז אלא בת ס״ה כמנין שם אדנות, וע״כ גם היא מאז היתה מוכשרת להוליד, ואעפ״כ לא הקפיד לומר ששניהם היו עקורים שהאשה נגררת אחר האיש, או כלך לדרך זו אברהם גדול משרה י׳ שנים ולא נישאת לו עד שנת י״ב כדי שתהא ראוי׳ לבנים, ואותה שנה של נישואין לא קחשיב, וצא שנה לפקידתה שחזרה לימי נעורי׳ שהיתה ראוי׳ לקבל הריון נשארו ע״ה לאברהם. ונ״ל שכנגדן שמחו ביצחק ע״ה שנים, דהיינו אברהם, לקיים שמחנו כימות עניתנו.

שם פ״א. עשר קרנות הם, קרנו של אברהם, כרם היה ☜ לידידי בקרן בן שמן.
נ.ב. זה אברהם, וכן דרשו על הכתוב מה לידידי בביתי.

שם. קרנה של כהונה, ☜ פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד.
נ.ב. צ״ע כהונה מאן דכר שמה, ונ״ל שהדברים מגיעין למשה רבינו ע״ה ששימש בכהונה גדולה במדבר וכתיב כי׳ צדקת ה׳ עשה, וכן יש לי לדרוש כל המזמור עליו, ירא את ה׳ במצותיו חפץ מאד זה משה, מי לנו גדול ממנו, גבור בארץ יהי׳ זרעו, שגברו ורבו למעלה מס׳ רבוא, דור ישרים וכו׳, שבניו הם לוים, ונקראים הלוים ישרי לב, הון ועושר בביתו, שהי׳ חכם בהונה של תורה, ועשיר, דדרשינן מפסל לך, זרח בחושך אור, שהי׳ אפל לישראל במצרים ובלידתו נתמלא ביתו אורה והאיר להן במחשך, טוב איש, זהו האיש משה, וטוב שמו, לזכר עולם, זכרו תורת משה, משמועה רעה לא יירא והפסוק של אחריו עד אשר יראה בצריו, מדבר בדתן ואבירם שהלשינוהו ופרעה שבקש להורגו וכתיב וישמע פרעה והי׳ לכו בטוח בה׳ לשוב בדרך מצרים ולא ירא מפרעה עד אשר ראה בו נקמות, וכן בצריו, דתן ואבירם שלקחו שלהם מתחת ידו, פזר נתן לאביונים, שנהג עין טובה בתורה שניתנה לו במתנה והוא נתנה לישראל שהיו אביונים ממנה, צדקתו כר״א צדקת ה׳ עשה, הוא העומדת לעד, כלשון המזמור יראת ה׳ עומדת לעד, לכך קרנו תרום, שזכה לקרנה של כהונה לו ולבית אביו, אבל רשע יראה וכעס, זה קורח שחלק עליו ונתאוה לכהונה גדולה, שיניו יחרוק למפרע אותיות קרחי, תאות רשעים תאבד, הם חביריו ובניו שהיו באותה עצה, ואבדה תאותם, אבל הם לא אבדו ולא בטל סיכויין, ואתיא כמ״ד מקום נתבצר להם אחר שהרהרו תשובה.

שם פ״ט. חנה צירפה הקב״ה לפי כחה י״ט שנה, שהתה עמו י׳ שנים ולא ילדה ונטל פנינה וילדה לו י׳ בנים וכה״א הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים אלו בניה של פנינה ואת נותן ח׳ שנים לעיבורה ☜ ושנה א׳ לעיבורו של שמואל.
נ.ב. של פנינה, או צ״ל לעיבורם וכנ״ל.

שם צ"א. ויבא איש האלקים אל עלי זה אחד מעשרה שנקראו איש האלקים משה נקרא וכו' אלקנה נקרא וכו' אמון נקרא וכו' (והמסורת מנה אחד עשר גברי דנקראו איש האלקים ומוסיף חנן בן יגדליהו ופסוק הוא בירמיה בבני הרכבים).

נ.ב. נ"ל שזה בגליון הי' כתוב, והכניסוהו בדפוס.

שם ק"ג. א"ל הקב"ה לאברהם אתה נתת לו שבעה כבשות, כנגד כן בניו מחריבין מבניך שבע משכנות, ואלו הן, אהל מועד וגלגל ונוב וגבעון ושילה ובית עולמים.

נ.ב. שנים*), ואע"פ שלא מצינו מפורש שכולם נחרבו ע"י פלשתים, מ"מ ודאי המה עזרו לרעה בהיותם שכבי כישי דישראל.

שם. נפל מישראל חמשים אלף וסנהדרי גדולה עמהם וכו' ומי הרג את כל אלו אנשי בית שמש הרגו אותם.

נ.ב. כלומר שהיו גרמא בניזקין וע"י שבעונם נהרגו כל אותן אוכלוסין מעלה עליהם כאלו הם הרגום וכה"א אשר הכה וגו' ביד גדליהו, וכי"ת באנשי, כמו עם, דהול"ל ויך את אנשי.

שם קכ"א. ויחמול שאול והעם על אגג אמר בר קפרא זה דואג שהי' שקול כנגד כל ישראל.

נ.ב. ר"ל הא דכתיב והעם, הכוונה כו על דואג שהספים בזה עם שאול לחמול על אגג, ואולי לזה נקרא אדומי לפי חכתו לאדומי, שאין לומר שהי' מאדום שהרי הי' בסנהדרין כידוע מרז"ל על אביר הרועים, אע"פ שיש דרש ע"פ בן איש גר עמלקי שהוא דואג, אינו עיקר, וגם ע"כ צריך לפרשו ע"ד חכמי האמת, ור"ל שהי' נשמתו גלגול עמלק לאשר תפש אומנותו, וע"כ קראו הכתוב כן, אם באמת דואג הי' המגיד, והוא דבר מצוי במדרשים הרבה.

שם קכ"ז. אמר אהרן לא אני גואל הדם, עלי לפרוע ממנו (פי' מגלית).

נ.ב. נ"ל דהאי דנקיט אהרן לגואל הדם, לפי שגלית חרג חפני ופנחס מכני בניו, שידוע מרז"ל על שאול שחטף הלוחות מידו, א"כ גלית הרגם לחפני ופנחס נושאי ארון ה', ולכן הלוחות באו לידו.

שם קל"ד. ויקברהו ברמה בעירו, וכי אין אנו יודעין שהרמה עירו אלא מלמד שספדו לו כל ישראל בעירו כדרך שספדו לו ברמה.

נ.ב. אנשי הרמה.

שם ק"מ. רבי אליעזר אומר בא וראה כח הצדקה (הנ"ה: נ"ל הצדיקים) משאול שהסיר את האובות ואת הידעונים מן הארץ וחזר ואהב את אשר שנא והלך לו אצל צפני' אמו של אבנר לעין דאר ושאלה לו באוב והעלה לו את שמואל והעלה את משה עמו וראו המתים שמואל עולה ועלו עמו סבורים שהגיע תחיית המתים וראתה האשה ונבהלה, י"א צדיקים עלו עמו באותה שעה, ר"א אומר כל המתים עולים לתחה"מ לבושים בתכריכיהם, בא וראה מן הזרע שנזדעים

*) כלו' שני בתי מקדשות.

עדומים ועולים לבושים בכמה קליפות והיודרים לארץ לבושים כ״ש שעולים לבושים וכו׳.

נ.ב. ול״נ שזה המגיה טעה ושיבש הגרסא מחסרון הבנה, ועיני המעיין בפר״א פל״ג יחזו מישרים שגרסת הספר נכונה, וכל דברי הפרק סובבים על קושב זה להודיע גודל הצדקה, ואף שבאמת צריך לדחוק קצת בראי׳, מ״מ לא יבצר מאיש מזימה ליישב הענין בחכמה. ויראה לי בכוונתו, שנסמכו דברים אלו למה דאיתא התם בראש פרק הנ״ל שאף המתים חיים בזכות הצדקה, ולזה הביא ר״א ראי׳ משאול שאע״פ שהסיר האוב וידעוני וחזר לאהוב אותם, וחי׳ מן הראוי שלא ימצא חפצו ולא תעלה בידו להעלות הצדיק ומכ״ש להחיותו כנראה מהענין, וגם ידוע דעת הרב רמב״ם במיני כישוף אלו שאינם לעזר ולא להועיל לאדם בדעת העתידות, וע״כ אסרתם התורה מפני שהם הבל ואין בם מועיל, וכבר הכו על קדקדו רבים בטענות, וכמו שיראה מפשט הענין כאן הרי עלתה להם למצוא בהם דברי חפץ.

לכן״ל פשר דבר שגם זוהי כוונת מדרש זה, שודאי לא חי׳ שמואל מחמת הבעלת אוב כי הוא דבר שאין בו ממש*), אלא בכח הצדקה שבו עתידין המתים להחיות כנ״ל, חיו גם עתה בזכותו של שאול שהי׳ רודף צדקה וחסד ודאי כמבואר בכתוב בנות ישראל אל שאול בכינה המלבישכן וגו׳, וכן אמרו חז״ל עליו בביאור יותר כידוע, והוא נכון מאד לדעתי.

ועוד בזאת נאות להמתיק הדבר שגם סיום הענין הוא להורות על גודל כח הצדקה ע״ד הנ״ל, דהיינו במה שפירש ר״א שהמתים עומדין בתכריכיהון, ולמד דבר זה משמואל שעלה לשאול בלבושיו כמו בעודנו בחיים, וזה מדה כנגד מדתו של שאול בכח הצדקה שנהג בה בפרטות, והיא שהי׳ מלביש מערומי בנות ישראל, ולחד פירושא הם הסנהדרין שהי׳ שאול מלבישן וזנן ושמואל מנהון. ובכן יובן הק״ו הנמשך מן החטה שנקברת ערומה, דמה שייכות זה עם זה ללמד מא׳ על חברו כאשר יקשה לכאורה, ועם פירושינו ירמוז למה שמעשה הצדקה נמשלת בזריעה וכה״א זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד והקצירה היא תחיית המתים אשר יציצו כעשב ויחיו בזכותה כנ״ל. מעתה יש לך ללמוד יפה הק״ו האמור ותיתי זריעה מזריעה דכוותה, אחר שזכות הצדקה ופסת בר בארץ כדאי להחיות המתים מכחה כאמור, א״כ דון מינה, וזה ק״ו שאין עליו תשובה, ודו״ק.

נ.ב. ה״ג בפר״א וי״א צדיקים הרבה כיוצא בו עלו וכו׳.

שם קנ״א. הכרתי והפלתי וכו׳ שאומרין דבר ואין מי ☜ יפליא אחריהם.

נ.ב. לשון כריקה, מענין אין פולין.

שם. למה נקרא שמו חושי הארכי שהי׳ מארכי ☜ דוד, וחד אמר שעל ידו נתבססה ☜ מלכותו, וחד אמר שעל ידו נתקנה ☜ מלכותו.

נ.ב. מיועצי ומנהיגי המלכות, ורגיל הרבה לשון זה במדרש. ומ״ד נתבססה, מפרשו לשון ירך שהוא בסיס לגוף והושאל לכל דבר המעמיד את שעליו, כמו

*) עיין הגהות יעב״ץ הנדפס בסוף מס׳ סנהדרין על פי׳ המשניות סוף פרק ז׳ ד״ה היא שמיעה כוזבת.

ירכה וקנה. ומ״ד נתקנה, מלשון וערות מלכא לא אריך וכו׳, כלומר אינו דבר מתוקן לראות.

שם. אמר רבי אבא בר כהנא אסקופי ☜ של בת שבע מהלכת לפני דוד.
נ.ב. איפשר שהוא מענין אסקופה שמנקפת הרגלים ונכשלין בה, כן נכשל בה דוד. או צ״ל תסקופי, והיא תרגום של עלילות דברים.

שם קנ״ב. א״ל יואב לא כן הדבר כי איש מהר אפרים אדם בעל מום ☜ עובד ע״ז שנא׳ ושם נקרא איש בליעל ושמו שבע בן בכרי.
נ.ב. נ״ל לפי שהי׳ מבני אפרים, עלג בלשון הי׳, ולא יכין לדבר שיבולת, וזה הי׳ מומו שאינו הגון למלכות. ומהר אפרים דייק, דשם עירו למה לי. ועובד ע״ז, מדכתיב בליעל ככתוב להלן, יצאו אנשים בני בליעל, ועוד שכל החולק על מלכות בית דוד כחולק על השכינה.

שם. עולא בר קופיד תבעתי׳ מלכתא ערק ואזל ללוד וכו׳ הוה יליף אליהו ז״ל מתנלי עלוהי ולא אתנלי צם כמה צומון עד דאתנלי עלי׳ א״ל למסורות אני נגלה א״ל ולאו משנה עשיתי, א״ל וזו משנת החסידים ☜.
נ.ב. כלומר לפי שחסידות מביאה לידי רה״ק, ורה״ק בא על ידי אליהו ז״ל, א״כ רצונך שאהי׳ נגלה עליך יש לך לקיים מילי דחסידות, ולא להעמיד דבריך על דין תודה כשאר בני אדם.

שם קנ״ד. רבי פנחס אומד לאחר ג׳ שנים שנהרג שאול ובניו בא דעב בימי דוד ג׳ שנים, עמד דוד להתפלל אמר לו הקב״ה אל שאול ואל בית הדמים, על שאול שנמשח בשמן הקדש זבימיו לא נעשתה ע״ז בישראל וחלקו עם שמואל הנביא ואתם בארץ והוא בחוצה ☜ לארץ.
נ.ב. ואע״פ שכבר הי׳ בידי אנשי יבש גלעד שגנבו עצמותיו מחומת בית שן, לפי שהיתה בעבר הירדן נקראת ח״ל, כדכתיב ואך אם טמאה, ותנן אין [מביאין] ביכורים מעבר לירדן כמדת ר׳ יוסי הגלילי.

שם. והוקענום לד׳, מלמד שהיו תלויים ועומדים שבעה חדשים ממוצאי י״ט הראשון של פסח ☜ עד מוצאי י״ט האחרון ☜ של חג.
נ.ב. דכתיב מתחלת קציר עד ניתך מים, דהיינו י״ט אחרון של חג שאז מרצין על הגשמים. אך חשבון שבעה חדשים איני יודע לכוין, אם לא שנאמר ז׳ מקושעין, חציו של ראשון וסופו של אחרון ומוצאי י״ט ראשון של פסח הוא י״ו בניסן זמן העומר שהוא קציר השעורים, ועשו זה לפי שבו העולם נידון על התבואה, שתתברך מכאן ולהלאה ויסתלק הרעב מעליהם.

שם קנ״ו. ויך אלחנן בן יערי אורגים, זה דוד שחננו א־ל, בן יערי, שהי׳ גדול ☜ ביעד.
נ.ב. כל הימים שברח מפני שאול הי׳ עומד ביערות ומדברות במצדות וחורשה ומדבר זיף, ומתחלה הי׳ רועה לאביו בצאן.

שם קנ"ז. וקרן ישעי שהי' שמן ☜ המשחה מבעבע עליו.
נ.ב. קרן קדריש שנמשח ממנו בשמן המשחה.

שם קס"ג. עמר חזקי' ואמר אין בי כח ☜ לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה, אלא הריני ישן ☜ במטתי ואתה עושה, א"ל הקב"ה אני עושה כן שנא' ויצא מלאך ד' ויך במחנה אשור.
נ.ב. יפה אמר, לא במרד ובמעל בר', אלא לפי שהי' אז שוכב על ערש דוי כמ"ש רז"ל שחלה חזקי' ג' ימים לפני מפלת סנחריב שהיתה בליל התקדש חג באותה לילה עדיין הי' יגע חזקי' באנחתו על מטתו בדמעתו עד היום, אז עלה בית ה', הרי ודאי לא הי"ל כח לרדוף ולא לומר שירה בעת מפלת סנחריב.

שם קס"ה. בר קפרא אמר חג הי' ☜ ונסוך המים הי' והיתר במה הי'.
נ.ב. תמוה מאד עמ"ש כס' אם*) עה"פ הזה, בס"ד.

מלכים קפ"ד. אמר רבי חנינא בכ"ה בכסליו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל ער אחר בניסן וכו' והיו ישראל מלמלמין ☜ על משה לומר למה לא הוקם מיר.
נ.ב. נ"ל שהוא נגזר מלשון למה, כלומר שהיו אומרין למה כן, הרבה פעמים.

שם ק"צ. יכול יתפלל אדם כל היום ☜ כולו, כבר מפורש על יד דניאל וזימנין תלתא ביומא.
נ.ב. פירוש שירצה להתפלל באיזו שעה מהיום ויבטל זמנים המתוקנים שחרית מנחה וערבית, כנ"ל, מדאמר ר"י והלואי שיתפלל אדם כל היום, ועוד הרי אמרו מתפלל אדם תפלת נדבה.

שם קצ"ו. אמרו רבותינו עתידה היתה המלכות להתחזיר בימי אסא אם לא הי' מקלקל ☜.
נ.ב. בהשענו על מלך ארם, וגם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, ועוד שעשה אנגריא בת"ח כדכתיב אין נקי.

שם ר'. ששה נקראו בשמותם עד שלא נולדו, אלו הן, ישמעאל ויצחק ומשה ושלמה ויאשיהו ומלך ☜ המשיח וכו' יאשיהו מנין, הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו שנראה כשי על גבי המזבח ☜ ואי שי הוא.
נ.ב. ויש עוד א' גוג, ולא קחשיב לי' משום שעדיין לא בא לעולם, משא"כ משיח שהוא מאז מעולם, א"נ לטובה קחשיב.
נ.ב. נ"ל שצ"ל יאי וכו', והוא נוטריקון של מלת יאשיהו, ר"ל שהוא מנחה נאה כד"א יובילו שי, והי' זה כשקדש שמו של הקב"ה על המזבח בבית אל.

שם רכ"א. נבות הי' קולו נאה והי' ☜ עולה לירושלים והיו כל ישראל מתכנסין לשמוע את קולו.

---

*) כנראה שהכוונה על ספרו אם לבינה על נ"ך, שלא נרפס עדיין.

נ.ב. צ"ל שגם בימי אחאב בטלו פרדסאות שהושיב ירבעם, והא דאמרינן שהושע בטלן, ועי"ז נחתם גז"ד של גלות, י"ל בימי אחאב ה"נ דעלו רבים משו"ה לא גלו בימיו, משא"כ בימי הושע שבטלן לגמרי, ולא עלו כלל.

יחזקאל שנ"ח. שאלו ☜ לחכמה חוטא מהו עונשו א"ל חטאים תרדף רעה, שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו, אמר להם הנפש החוטאת היא תמות, שאלו לתורה חוטא מהו עונשו, א"ל יביא אשם ויתכפר לו, שאלו להקב"ה חוטא מהו עונשו אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו, הדא הוא דכתיב טוב וישר ד' על כן יורה חטאים בדרך.

נ.ב. נלע"ד פירושו לחכמת ב"א הטבעית קודם שנודעה הנבואה בעולם, וחיתה התשובה חטאים תרדף רעה, כלומר הרעה עצמה תרדפו וא"צ לעונש כי כבר בחנו והסכימו כל החכמים שהרע מכלה את עצמו, ואחר שנתפרסמה הנבואה שהיו הנביאים מתרים ומזהירים את החוטא ולא אבה שמוע, לכן נגעה חרב העונש עד הנפש, ושאלו לתורה בזמן שפסקה הנבואה כגון בימי בית שני, ע"כ הספיק להם הקרבן, ושוב כשפסקו הקרבנות משחרב הבית, שאלו להקב"ה, כי לא נשאר דבר שיוכל החוטא למלט נפשו בו, ע"כ בהכרח לשאול פי ה' לבדו, כך נ"ל נכון. נמצא שאין כאן דעות חלוקות ח"ו, אלא זמנים חלוקים, זמנו של זה לא זמנו של זה. וא"ת בזמן הגלות נמי יש תקנה בעסק התורה כדאמרינן כל העוסק בפ' אשם כאילו הקריב אשם, וי"ל דהיינו דווקא בא"י שהוא מקום העבודה שם עולה הלמוד במקום הקרבה, משא"כ בח"ל שאין המקום ראוי כלל תרי קולי לא מקלינן בה (וגם הלמוד בח"ל הוא דבר חלוש בעצמו כמ"ש בס"ד במ"א), והשתא אתי שפיר טפי, הא דמסיים בה הה"ד טוב וגו' יורה חטאים בדרך, די"ל בדרך מאי קבעי הכא, בתשובה הול"ל, אלא ה"פ שמורה להם פתח התשובה, באופן זה שיגלו למקום תורה, שהיא א"י שהיא ודאי מקום התורה האמתי כי מציון תצא תורה, ובזה יש ריוח כפול, אחד שגלות מכפרת מחצה, והשאר יתכפר בתורה הנחשבת כקרבן על אדמת הקודש, היינו דקאמר ע"כ יורה חטאים בדרך, על ידי הדרך שיכינו להם ללכת לארץ הקדושה, בזה תשלם התשובה הנכונה (כאן חסר איזה תיבות).

תהלים תתפ"ט. אמרו על דוד המלך בשעה שסיים ספר תהלים זחה רעתו עליו אמר לפניו רבש"ע כלום יש דבר בעולם שאמר שירה כמותי נזדמנה לו צפרדע ☜ אחת אמר[ה] לו דוד המלך אל תזוח דעתך עליך שאני אומרת יותר ממך ועל כל שירה ושירה שאני אומרת אני מושלת עלי' שלשת אלפים שנא' וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף.

נ.ב. נ"ל יעב"ץ שר"ל על שלמה בנו, שכן שלמה בן דוד עם ג' כוללים עולים בגי' צפרדע*).

רות תר"א. ותשאן ☜ קולן, תש כחן.

נ.ב. חסרון ה"א קא דריש קרי בי' ת"ש אוֹ"ן, כד"א ראשית אוני.

---

*) הגריעב"ץ זצ"ל בסידורו, בהקדמתו לפי' זמרת הארץ על פרק שירה, כתב שם ג"כ רבר זה, עיי"ש.

שם. אמר בר קפרא משל לפרה הריוטות שהעמידה בעלה בשוק אמר רודיינים היא, ומשוה תלמים היא, ואילין מכותא דאית בה מה אינון.
נ.ב. חורשת.
נ.ב. פצעים שפצעוה מורים על מרדה.

שם תר"ד. ותאמר נעמי ברוך הוא לד' אשר לא עזב חסדו עם החיים שזנן ופרנסן ועם המתים שנטפל להם בתכריכיהם.
נ.ב. צ"ע (כי) מן הכתוב שמתו אלימלך ובניו בשדה מואב, שמא הביאום לא"י אחר מותם כששבו נעמי ונשותיהם של בני', לקחו בעליהם עמם והביאום להקבר בא"י אצל.?. ונטפל להם בועז בתכריכים יפים.

איכה אלף א'. ויצא מן בת ציון כל הדרה וכו' הדרה אלו התינוקות.
נ.ב. נ"ל דנפקא לי' מהאי קרא דכתיב (תהלים ק"י) בהדרי קדש מרחם משחר, וק"ל.

שה"ש תתק"פ. ולמה כל השירים מרווחין והיא דחוקה.
נ.ב. בכתיבה.

שם. בארץ אי אפשר לשור לראות הארי.
נ.ב. שלא ישרפנו.

שם תתקפ"א. משל למלך שהי' מבקש לישא לו אשה בת טובים וגניסין.
נ.ב. מיוחסים.

שם. משל למלך שהי' אוכל פסטלון.
נ.ב. פשטידא.

שם. עתיד הקב"ה לעשות ראש לחילה של צדיקים לע"ל, ומה טעם שיתו לבכם לחילה, והם חלים לפניו בעלימות כמא דאתמר בתוך עלמות תופפות, דבר אחר על מות עולם שאין בו מיתה.
נ.ב. לשון מחול.
נ.ב. סובבים במחול.
נ.ב. בזריזות.
נ.ב. אותיות גרון מתחלפות*).

שם. ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני א"ר אחא גם אני כביכול מי יאמר לפני ברכו לא התינוקות.
נ.ב. בשכחה.
נ.ב. היא תמיהא קיימת, ר"ל מאחר ששכחתם התורה מי יאמר ברכו התורה, וכי התנוקות יברכו עלי' להוציא הרבים י"ח, הא ודאי לא.

---

*) כלו' אות ע"ן באות אל"ף, ונעשה, אַל־מות.

שם תתקפ"כ. צאי לך בעקבי הצאן וכו' רבר אחר יש לך לידע בסוף, ורעי את גדיותיך ☜ (הגרים) [הגריים] נכנסין.
נ.ב. כמש"ה וטפכם אשר אמרתם לבז וגו'.

שם תתקפ"ג. אמר רבי ב"ר יוסי בן זמרא משל לבת מלכים שנשבית עם השבאים והיתה מרמזת לשבאים ואומרת להם עמכם אני אחריכם אני והי' אבי' אומר בתי אין בי כח לפדותיך, כך ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את ☜ עיניהם.
נ.ב. סיפי', חדל ממנו גו'.

שם. צוארך בחרוזים, אלו שבעים זקנים שהיו יודרים אחריהם כליניים ☜ של מרגליות.
נ.ב. לשון לאטיני, שורות.

שם. אמר רבי פנחס בשם ר' יהושע ער שהמלך במסבו ויהי קולות וברקים, למלך שגזר ואמר ליום פלוני אני נכנס למדינה וכו' ובא המלך ומצאם ישנים והעמיד להם קלנים ☜ לעוררם.
נ.ב. בעלי קול, וכן בלשון משנה הקולנית.

שם תתקפ"ד. וירכב על כרוב, למלך שסרחה עליו אשתו וכעס עלי' והיו לו שני בנים ממנה ☜ ולפי שהי' בלבו לחזור נטל עמו אחר מן הבנים ואחר הניח אצלה.
נ.ב. יהודה ואפרים.

שם תתקפ"ו. ופריו מתוק לחכי, זה המן שירד לישראל בעין יפה והיו ישראל טועמים בו תקמ"ו ☜ טעמים מנין מתוק.
נ.ב. מנין ישראל עה"א [=עם האותיות] שהם פריו ודאי, פרי צדיק עץ חיים.

שם. ודגלו עלי אהבה זה קרית ☜ שמע ותפלה.
נ.ב. שנא' כה ואהבת, ותפלה עבודה שבלב.

שם. משל לבן מלך שעמד מחליו אמר פרגונו ילך לו לאיסכולי ☜.
נ.ב. מקום הועד בלשון יווני.

שם. אחזתיו ולא ארפנו, זה דור כשתפס הגורן מיד ארונה היבוסי ומצא גולגלתו של ארונה ☜ נתונה תחת המזבח וכו'.
נ.ב. שמא זקנו או זקנו של מוכר הגורן הוא, שהי' שמו כשמו.

שם תתקפ"ח. ממעונות אריות זה סיחון ועוג, מה הארי הזה שחק ☜ כך היו הם שלא הי' ביניהם אלא מהלך יום ולא באו לסייע זה לזה. מהררי נמרים אלו הכנעניים, מה הנמר חצוף כך הכנעניים.

נ.ב. נ"ל שצ"ל שחף, ר"ל שהיא בעל גאות ואינו חושש לסייע [ל]חבר ולהצילו. והנמר מדה אחרת בו, חצוף ככלב (כי מזרעו הוא*) ואם מכין א' מהם כל הכלבים נקבצים וחורצים לשונם [ו]רצים אחרי המכה בעזות פנים, וכן עשו הכנעניים שנוספו אלה של בית אל על של עי הנלחמים (מישראל) [בישראל].

שם תתקצ"ב. ודלת ראשך כארגמן, הדלים שברשים הם חביבים לפני כרניאל וכו' רבר אחר ראשך עליך ככרמל וכו' ודלת ראשך כארגמן, והרלים שבכם חביבים עלי כדוד.

נ.ב. דאלבישו ארגונא.

נ.ב. שהי' בכרמל עם צאנו של נבל.

קהלת תתקס"ז. ר' יהודה אומר אם יאמר לך אדם שאם לא חטא אדם הי' חי וקיים לעולם, אמור לו הרי אליהו.

נ.ב. בתמיהא, כלומר וכי אפשר הוא זה.

שם. ירד המלאך ברמות שלמה וישב על כסאו והי' שלמה מחזר בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואומר אני קהלת הייתי מלך בירושלים, והם אומרים לו שלמה יושב על כסאו ואתה הולך ומשטה והיו מכין אותו בקנה ונותנים לפניו קערה של גריסין.

נ.ב. עיין בראשית רבה פ' מקץ עה"פ כל טוב, גריסין של פול שהן על עקת נפש, ר"ל שהן טובים להרוויח מצרת נפש, ע"ש בפי' מ"כ.

שם. מעשה באדם אחד מגדולי בבל שהי' משיא בנו וברביעי שלו עשה סעודה לחכמים אמר לבנו עלה והביא לנו חבית של יין עלה והכישו נחש ומת וכו'.

נ.ב. נראה שעשה בתחלה סעודת משתה לקרובים ביום ראשון, ולגדולי המקום ופני הארץ בשני, לעשירים ולרעים בשלישי, ולחכמים ברביעי, ואולי זה הי' סבת מיתתו, שפגעה בו מכת פרושים ונכוה בגחלתם של חכמים שהקל בכבודם, והזמינם לאחרונה, תחת אשר כבוד חכמים ינחלו, ובודאי לא לחנם הודיענו כזאת [שאירע] הדבר ברביעי לנישואין, אלא ללמד דרך ארץ ומוסר.

שם תתקס"ח. תני רבי שמעון בן יוחאי אפילו משקולות הלח של שלמה היו של זהב.

נ.ב. עמ"ש בס"ד בהגהותי לש"ע ח"מ סי' רל"א.

שם. עשיתי לי שרים ושרות וכו' שרה ושרות שרה ושרתין תוון יתחון (פירוש שידין היו מרוממין אותן).

נ.ב. פירוש משובש הוא זה, ולי נראה שצ"ל תווה יתהון, והוא לשון תימהון, ר"ל שלמה עשה את השדים תמהים ומשתוממים, שיכול לכבשם, מה שאין כל אדם יכול לעשות כן.

---

*) עיין ברע"ב במס' אבות פ"ה משנה כ' על הוי עז כנמר, וצ"ע.

שם. עשיתי לי שרים ושרות משוררים זכרים ונקבות.
נ.ב. לשורר שירי שבח והוד[אה] למקום ית' כגון מזמור תלים, זכרים בין האנשים ונקבות לשורר בהן בין הנשים כדכר שנאמר ותקח מרים הנביאה את התוף וגו' ואומר בתוך עלמות תוספות, ועמ"ש בס"ד בפירוש ס' עזרא בפסוק ולהם משוררים ומשוררות.

שם. מזמור שיר חנוכת הבית לדור, לשלמה אין כתיב כאן אלא לדור.
נ.ב. לא נענה בכ"ד רננות עד שאמר זכרה חסדי דוד עבדך, לפיכך בדין שתקרא חנוכת הבית על שמו.

שם. עמר העבר וברכו והביאו לארץ ישראל.
נ.ב. לרבו והביאו לאחר מותו להקבר בא"י.

שם תתקס"ט. כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל אמר לו הקב"ה לישראל אע"פ שתמצאו אותה מלאה כל טוב הוו זהירים בנטיעה.
נ.ב. כי סוף האילנות להתייבש.

שם. כל מה שיש בשמים או בארץ אין ברייתו אלא מן הארץ.
נ.ב. שהיא מרכז העולם.

שם. מי יודע רוח בני ארם השמות נקראו לה נפש רוח נשמה חי' יחידה.
נ.ב. שנא' וחיתו באור תראה.
נ.ב. מיד כלב יחידתי.

שם תתקע"א. א"ר אלעזר אם ראית חלומות רעות וגזירות קשות קפוץ לג' רברים ואתה ניצול, ואלו הם צרקה תפלה ותשובה ושלשתן בפסוק אחד ויכנעו עמי ויתפללו זו תפלה ויבקשו אותי זו (צעקה) [צרקה] וכו'.
נ.ב. כצדק אחזה פניך.

שם. רבי יהודה אומר אפי' דברים שאתה רואה אותם יתרון לעולם כגון סיבא למעבד חבלא סיכא למסמך בי' גופנא אף הם לצורך העולם הם.
נ.ב. סיב כדקלא.

שם תתקע"כ. כיון שבא לרומי יצאו בני רומי וקלסו אותו נקיטא ברב יריא.
נ.ב. כך הי' הקילוס שלכד הברברים.

שם. רבי שמעון בן חלפתא עסקן ברברים הוה, הוה לי' חד סרן בפרדיסי' וכו' והוה ההוא פתיחא גדיש לי'.
נ.ב. של שקמה.
נ.ב. מלעיג.

שם תתקע"ז. טוב לפני האלקים זה פלטי, וחוטא זה אכשלום.
נ.ב. שבא על פלגשי אביו.

יחזקאל יז יח יט כ א

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל הנדפס לעיל בעמוד י"ד.

מכתב מהגה"ק מוה"ר חנני' יום טוב ליפא טייטלבוים בעל קדושת יו"ט זצ"ל[1]

ב"ה. יום ד' במדבר תרנ"ה לפ"ק סיגוט יע"א.

שלו' וברכה עד בלי די, לידיד נפש כל חי, ה"ה הרב הגאון המפורסם סיני ועוקר הרים חסיד למאד נעלה כש"ת מו"ה מרדכי יודא נ"י האבר"ק טראראם[2].

אחרי שים שלו' טובה וברכה לפני כת"ה. הנה אם אמנם החרשתי עד עתה ושמתי מחסום לפי באין אומר ואין דברים דבר ולא חצי דבר בהענין אשר בינו לבין הה"ג מק"ב ברבר הביהכנ"ס מביסטריץ, הגם כי נתעוררתי מאיזה רבנים לחוות דעתי, אבל התעלמתי עיני מפחד ומורא אשר עלה על דאשי לבלי להוסיף על הראשונים להגריל המריבה ולהדבות הקטגוריא בין ת"ח, אחרי אשר ידעתי כי בלי ספק תיכף ומיד יתניהו דברי לדפוס להפיצם פני תבל ומלאה כמו המנהג עתה בעו"ה להרבות חילול השם, לכן אמרתי אין טוב אלא שתיקה ומאליו ישתקע הדבר, ונהניתי מאר כאשר שמעתי לאמור מפי הה"ג מק"ב בהיותינו יחד בצוותא חדא בעיר פעסט, אשר כבר קם הסערה לרממה.

אמנם לראבון לבי ועצבון רוחי בא עפ"י מקרה אתמול בלילה למראה עיני קונטרס הנרפס בבית הדפוס דפה מהרב מיעמערינג, ויהי בקראי בו שתים ושלש דלתות, מלאו מתני חלחלה, זלעפות אחזתני ובהלה, אוי נא לנו שכך עלתה בימינו, אשר כל איש הישר בעיניו יעשה, להראות כחו וגאון עזו בפילפולו של הבל אין בו ממש, ולשלחו ע"פ חוצות, להחדיב בו עולמות. יאמין לי ידידי, לו לא ידעתי והכרתי את הרב בעל הקונטרס, כי עתה אמרתי אשר רוח אחרת אתו, עת החדשה תפעם בקרבו וכוונתו להדיח ולהסית עם בני ישראל מללכת עוד בעצת הזקנים אשר הישן נוח להם, אבל אחרי אשר נודע לי הרב הנ"ל מימים מקדם לירא שמים, לא ארון אותו כ"א לכף שטו"ת המדבר מתוך גרונו, ואמרתי לא עת

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"ז.

2) הגאון מוה"ר מרדכי יהודה לעוו אבד"ק אינטעדראם זצ"ל נולד בעיר העדיעם בשנת תקפ"ר לאביו מוה"ר ישכר בעריש לעוו. נתגדל אצל דודו הג"ר ישראל לעוו בעמח"ס בית יהורה וישראל, וגם למר אצל הגאון בעל יריעות שלמה אבר"ק מאקאווא. נסע לעתים תכופות להסתופף בצל כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, והי' חביב בעיניו מאוד. שימש ברבנות בק"ק אינטעדראם יותר מארבעים שנה. נרפסו כמה תשובות אליו בשו"ת דברי חיים, וגם בשו"ת שערי צרק יש הרבה תשובות אליו. גם נדפסו תשובות ומכתבים ממנו ואליו בספר בני שמעי' לנכדו הג"ר שמעי' לעוו רומו"ץ בקרעמסטיר הי"ר. נלב"ע ביום י"ח לחורש שבט שנת תרס"ה לפ"ק.

מכתב זה הניע לירינו מאת נכדו הרב המפורסם וכו' מוה"ר משה ארי' לעוו שליט"א רב דקהל תפלה למשה טעמעשוואר ומח"ס משה ידבר. ישא ברכה מאת ד' לאורך ימים ושנים טובות.

לווכח אתו לדחות ולסתור כל ראיותיו של הבל, כי על זה נאמר אל תען ונו', אבל נם לא עת לחשות כ"א עת לדבר.

ואל כת"ה אשר ידעתיו לאיש נבון וחכם, אשים דברתי, הלא ידעתי נם ירעתי כי ההיתר של כת"ה על הביהכנ"ס מביסטריץ הי' אך בריעבד והכדחיות מטעם כשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו', ועוד טעמים[3]), ומעתה אתפלא ואשתומם מאר מה ראה על ככה להסכים על יד הרב הנ"ל להוציא מידו דבר שאינו מתוקן כזה בשביל כבוד המרומה של אנשי ביסטריץ, ולא שם כת"ה על לבו התקלה והחורבה אשר תיפוק מזה הקונטרס, כי לפי דבריו לא מיבעי' ביהכנ"ס כמו בביסטריץ או כרמות וכתמונת קורשוהל בוראי מותר לבנות בכל תפוצות ישראל, אלא אם נאמר שכוונתינו לשמים אזי מותר לבנות ביהכנ"ס נם ברמות בתי והיכלי עוברי ע"ז ר"ל, כי על הכל אפשר לומר שהכוונה היא לשמים, ועתה בעו"ה דורינו דור פרוץ אשר כל מאוים וחפצם להוציא הישן מפני חדש ולהיות הולכי קרימה לרמות ולהשוות עצמם בכל מנהניהם ודרכיהם למנהגי א"י [=אינם יהורים], ישישו וישמחו לקראת הקונטרס, כי יוכלו לעשות מה שלבם חפץ ויתלו מעשיהם באילן גדול בכת"ה, ונעשה כל התורה ח"ו למשיסה ולהפקר.

ומחמת שאני אוהב נאמן לכת"ה ויקר בעיני כבודו הרמה לבל יתחלל, ובפרט חס אני על כבוד התורה וכבוד שמים, לזאת הנני לעורר לבבו למעה"ש תיכף ומיד לכתוב לאנשי ביסטריץ, אחרי כי הוא עודן מעוות יוכל לתקון, כי לא יצא הקונטרס עודן לאור עולם, יפקדו ויצוו על המרפים לדון את העלים פה עירינו בגניזה ובביעור כל יראה ובל ימצא לא יראו פני אור, אף אחת מהנה, כי אם לא יאבו וישמעו, אזי אני אהי' מן הראשונים אשר אתן בקולי קול רעש גדול על הקונטרס, ובוראי ממני יראו וכן יעשו עוד רבנים אחרים, לכן יעשו כנ"ל, וגם הרבני מו"ה מאיר נאטטליעב מטראראם יכתוב כן להמרפים אחרי כי הוא שלח לו הכת"י, ומבלעדו לא יטה אוזן קשבת לשום איש, ועוד זאת יעודר את לב אנשי ביסטריץ אשר מהיום והלאה לא ידברו ולא ידפיסו בזה, כי כבר הי' די והותר.

וכשאני לעצמו אמרתי לכתוב לכת"ה, לו ישמע לעצתי, הי' עתה דרך היותר נכון להסיר ולפרוק מעל שכמו כל הדבר ולחזור מכל הוראתו שהורה על הביהכנ"ס, באמרו אחרי שרואה התקלה אשר יוכל לצמוח כמו עתה אשר הרב הנ"ל עמד לימינו בקונטרס כנ"ל, ובזה אין רצונו, ע"כ חוזר מדבריו, ויבחרו להם עוד הפעם ב"ד אחר לדון להם על הביהכנ"ס. וה' הטוב יעדה רוחו ממרום קדשו עלינו, ועל מי מנוחות ינהלנו, וישוב שבותינו, במהרה בימינו, כאות נפשינו, ונפש הרו"ש באהבה ולב נפש חפצה,

חנני' יום טוב ליפא ט"ב

---

3) נכרו הנ"ל הרב המפורסם וכו' מטעמעשוואר שליט"א, מסר לנו, שעיקר כוונתו היתה, מחמת כי בימים ההם היו תושבי קהלת ביסטריץ נוטים קצת להמתחדשים, וחשש שמא יתפקרו טפי, לכן לא רצה לאסור הביהכנ"ס שלהם, כדי שישמעו לקולו בשאר דברים, כי קהלת ביסטריץ היתה תחת גליל אינטערדאם.

בענין טומאת מת

מהרב הגאון מוה"ר שלמה זלמן עהרנרייך אב"ד שאמלוי הי"ד[1]

בע"ה.

לכבוד מחו' אהובי הרב הגדול וכו' מו"ה יהושע דייטש נ"י
בק"ק בראשאוו יע"א.

ע"ד אשר עוררני כ"ת ע"ד הילקוט שמעוני פ' חקת בפסוק הנוגע במת, וז"ל, נוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא, נוגע במת טמא ואין בנה של שונמית טמא, אמרו בנה של שונמית כו'. וכ' בזית רענן מהמג"א ז"ל וז"ל, ואין מת עצמו טמא ונפמ"נ כשיחיו המתים אין צריך הזאה (נדה דף ע') ע"ש בתוס', וגם המכנים מת למקדש פטור כדאיתא סוף עירובין, עיין בתוספות מעילה ובסוטה דף כ' ע"ב עכ"ל. ונראה מלשונו דאין המת טמא כלל רק דגזירת הכתוב הוא וחידוש שחידשה תורה דהנוגע טמא, וכן טומאת אהל ושאר טומאות שמטמא המת, ואמר לי כ"ת שכן כתב בלקט שושנה בשם הגאון מ' יוסף ענגיל ז"ל.

והנה לכאורה נראה דהכי הוא, מדכתב הזית דענן, ונפ"מ כשיחיו המתים דאין צריך הזאה כדאיתא בנדה ע', והיינו דשאל שם אי מתים לעתיד לבוא צריכין הזאה, והוא מטעם דהמת עצמו אינו טמא, וליכא למימר דכוונת הזית רענן הוא דהא דדריש בספרי ואין מת עצמו טמא, היינו בתחיית המתים, אבל לעולם עתה יש במת עצמו טומאה, רק דנפ"מ כל הדרש הזה הוא לענין לעתיד כשיחי' אינו טמא וא"צ הזאה, וקאמר הספרי דשני דברים ממעטינן, חדא דאינו טמא לעתיד בתחיית המתים, וכן עתה אם נזדמן שמת נעשה חי כמו בן השונמית אינו טמא, אבל מדכתב הזית רענן וגם המכנים מת למקדש פטור, כדאיתא סוף עירובין, משמע דסובר דמהאי טעמא פטור משום דבעצם אין במת טומאה, רק דגזירת הכתוב דמטמא.

אבל צ"ע לע"ד דהרי בסוף עירובין אמרינן דלהכי המכנים שרץ למקדש פטור משום דאין לו טהרה במקוה, דכתיב מזכר ועד נקיבה תשלחו, מי שיש לו טהרה במקוה, יצא שרץ שאין לו טהרה, ואם איתא לימא משום דהשרץ עצמו אין בו טומאה רק דגזירת הכתוב הוא שהאדם וכלים נטמאו משרץ והוא חידוש כפרה אדומה. ואין לומר דשרץ באמת בעצמו ג"כ טמא רק דמת אדם אינו טמא בעצם רק מטמא, ז"א, חדא דהא הוא ז"ל כתב דהמכנים מת למקדש פטור ושם לא נזכר מת כלל רק שרץ, וע"כ דדין א' להם, כמ"ש בתוס' סוטה כ' ע"ב שציין

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ז' עמוד כ"ד. — הועתק מעצם הכת"י שהגיע אלינו מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א רב דקהל יטב לב דסאטמאר באמנטערעאל מעזבון אביו הרב הגאון מו"ה צבי הירש מייזליש ז"ל אבד"ק ווייצען. טוב עין הוא יבורך.

בד"ה לא, כתבו דנקט שרץ משום דשרץ לא נגע בו ואינו מטמא במשא, משא"כ נבילה ומת ע"ש. ועוד אם איתא דשרץ הוא טמא בעצם ומת אינו טמא בעצם, איך יליף בספרי שם שרץ ממת שאינו מטמא ער שעה שימית קו"ח שרץ הקל ממת החמור, ואם איתא י"ל מה לשרץ שכן בעצם טמא, אבל מת אין לו טומאה בעצם, ואין לומר דבאמת כן הוא כוונת הש"ס, לפי שאין לו טהרה במקוה, ז"א, דהרי שם בגמ' מרמה זה לכלי חרס שאין לו טהרה במקוה, ובאמת כלי חרס נעשה טמא בעצם, אלמא דלאו משו"ה הוא.

ועוד צל"ע על הזית רענן, דהרי מסקינן בעירובין שם דהמכניס שרץ למקדש חייב, א"כ הוא הדין למת. ועור דאם מת אינו טמא, אם כן הרי זה חידוש כפרה ארומה, והרי ר"א הקליר שיסר הפייט בפ' פרה שמספר שאין להבין סוד התורה, וחושב שם כמה דברים, המת בבית אינו טמא יצא ממנו אותו מטמא, מדוע לא אמר והמת גופא אינו טמא, ומטמא אדם וכלים ואהל. ועוד קשיא לי, דהרי דרשינן בחלל חרב, חרב הרי הוא כחלל, דמתכות הוא אבי אבות הטומאה כמת, ואם כן נדרוש ג"כ ההיקש להיפוך, דמה החרב הוא טמא בעצם כן המת טמא בעצם, דקיו"ל בכל התורה אין היקש למחצה, ואין לומר דכאן במת גזירת הכתוב הוא, דכתיב הנוגע במת, מזה ממעטינן אבל לא המת עצמו, ז"א, דהא אין כאן יתור כלל, דבלאו הכי אתי קרא שאין בן השונמית כשחי' טמא, וכן מתים לעתיד לבוא בעת התחייה, אבל עתה יש במת טומאה כמו החרב. אלא וודאי דליתא, והפירוש בספרי הוא, דאין מת עצמו טמא, היינו לענין לעתיד דוקא דלא יצטרך הזאה, וכן עתה לבן השונמית, ושניהם שווים ומוכחי תרווייהו, אבל המת עצמו כל זמן שהוא מת הוא טמא בעצם אבי אבות הטומאה, ומכ"ש למה שכ' בזוה"ק שענין טומאת המת הוא מפני שהמיתה הוא ע"י מלאך המות והוא מסאב את הגוף, יע"ש.

ושוב בא לידי העלה לקט שושנה שנה תרצ"ו סי' ק"ו, וראיתי שכ' תלמידי אהובי הה"ג מ' שמואל זאב שלעזינגער מאונגוואר נ"י פלפול בענין זה, והביא בשם הגאון מהר"י ענגיל ז"ל שסובר בדעת הספרי, דהמת אינו טמא כלל, וכ"כ שם בשם ידי"נ הרב הגאון מלאסק ז"ל, וגם מביא שם בשם המהר"ל מפראג זי"ע דמ"ש הספרי דהמת אינו טמא היינו צדיקים דכל מה שמטמא הוא בענין כתבי קודש שמצד שנברל מאדם הגשמיי מקבל פחיתות וטומאה, וכן הוא בטומאת מת, ולענ"ד דהפירוש היא בהספרי, כמו שכתבתי לעיל.

ואגב צל"ע בש"ס נדה הנ"ל דקרי לבעיא אי בן השונמית מטמא כשיחי', דברי בורות, ופרש"י דברי שטות, ואמאי הוי שטות כיון דבספרי ממעט מקדא דאינו מטמא, בשלמא על מתים לעתיד, יש לומר כמ"ש התוספות דמספקא לן אי הוי וזרקתי שלישי ושביעי, וזה אפשר חשוב ליה כשטות, אבל לענין בן השונמית לטומאה קשה, וצל"ע.

בדין עשיית בתים של תפילין מעורות שיש חשש שהם מבהמות בכורים

יצחק יעקב וויים
רב ואב"ד
לכל מקהלות האשכנזים
פעיה"ק ירושלים תובב"א
ומח"ס שו"ת מנחת יצחק

בס"ד. מ"ב למנב"י תשמ"ג לפ"ק ירושלים עה"ק ת"ו.

אל כבוד ידי"נ הגאון מוה"ר **ישראל יעקב פישער** שליט"א
חבר הבר"צ פעה"ק ת"ו.

אחדשת"ה. עברתי על תשובתו בדבר שאלת רבים אם העורות מהשוורים הנשחטים כאן במשחטות שונות כשרים לעשיית בתים של תפילין, כי כל בית נעשה מראש אחד של שור, וצריכים לכל תפילין שני בתים שני שוורים, ונוגע לכלל ישראל שיהי' להם תפילין, ומשחיטה של הבר"צ אין כמות מספקת לעשיית הבתים, ומשאר רוב השחיטות אין השגחה על הבכורים, ויש חשש שהעורות הנלקחים מעורב בהם עורות של בכורים, ואין בהישג יד לברר, עכ"ת השאלה.

והנה כת"ה האריך לברר כשרותם, והנה כן נראה לענ"ד, אמנם בעברי על דברי כת"ה הנ"ל, ראיתי שיש להעיר קצת בדבריו, במש"כ בתו"ד דאפילו נימא דלא כהמל"מ (פי"ט מה' פסוהמ"ק), בבכור בזה"ז אין בו משום שחוטי חוץ, גם לדעת הרמב"ם, דהנה התום' (ב"ק דף ע"ו ע"א ד"ה שחיטה) תמהו אמאי הוי שחוטי חוץ שחיטה שאינה ראוי', הא כיון דשחטו בחוץ אין לך מום גדול מזה ויפדו אותן, ותירצו דוקא מום מחיים הוי מום לפדות על ידו, אבל מום דלאחר מיתה לא עכ"ל, ומבואר מרבריהם דדוקא לפדות על ירו לא מהני, אבל להקרבה שפיר הוי מום, ולפי"ז בכור דלא בעי פדי' שפיר הוי מום ע"י שחיטה לבד, וחיזק דבריו עפי"ד הגר"ח זצ"ל, מש"כ ליישב דברי הרמב"ם דכתב לענין פסולי המוקדשין דאם נמצא טריפה דהבשר ישרף, וגבי בכור כתב דאם שחטו ונמצא טריפה העור ישרף והבשר יקבר, ותי' עפי"מ שחילק עור הרמב"ם בין בכור לשאר קדשים לענין מום שהוטל בקדשים ובבכור, דבקדשים לוקה משום ל"ת כל תועבה, וגבי בכור כתב רק משום קנסא דרבנן, ותי' עפ"י התום' הנ"ל, דהשחיטה בעצמותה הוי מום אלא דלפדות ע"י ל"מ, ולכן גבי קדשים רבעי פדי' מקרי תועבה, אבל בכור דלא בעי פדי' ל"ה תועבה, לכן גבי קדשים רבעי פדי' הבשר ישרף, אבל גבי בכור דנעשה מום ע"י שחיטה פקע ממנו דין קדשים, ולהכי אינו נשרף עיי"ש, וא"כ בנשחט בכור בזה"ז, נעשה בכור בע"מ, וליכא משום שחוטי חוץ ומותר לאוכלו, אי לאו משום קנסא, וגם שלא הותר עפ"י חכם, עכת"ד כת"ה. אמנם בתשו' משיב דבר (סי' ע"ר) שכת"ה הזכיר מרבריו בתשובתו, כתב

עפי"ד התוס' הנ"ל לאידך גיסא, דבכור דאין לו פדי', חמיר בזה משאר קדשים, שכתב שם (דף ע' ע"א מרה"ם בסוף העמוד) עפ"י התוס' הנ"ל, דבלא פדיון פשיטא דבעי קבורה מה"ת, וסיים בזה"ל, בהא נחתינן וסלקינן דהצמר והעור שנתלש בקדשים תמימים אסורין מה"ת, והה"ד בנשחט בתמותן בלא פדיון או בכור דלא מהני פדיון, ואין בזה מחלוקת ומשנה מפורשת היא עכ"ל.

ולמעשה כבר דנו בזה גדולי הפוסקים שלפנינו בספריהם, ה"ה בתשו' בית אפרים (חיו"ד סי' ע"ה סוד"ה אלא) דלאחר שהביא מפרש"י (חולין דף ל"ז) על מה דאיתא בש"ס שם, נהי דאידחי מפסח וכו', פרש"י דכיון דנשחט קצת סימנים אין לך מום גדול מזה, כתב ע"ז הבי"אפ וז"ל, אבל בעלמא אין לומר דניחשב מום מחמת השחיטה דא"כ כל שחיטת קדשים היכא משכחת לה למ"ד דאינה לשחיטה אלא לבסוף, אלא עכ"ח דז"א דדרך הכשרו בכך עכ"ד, ובתשו' מהדי"א אסאר (חיו"ד סוס"י שמ"ה) הביאו, וכתב דנעלם ממנו לפי שעה דברי התוס' (ב"ק) הנ"ל, והוסיף עוד להוכיח מש"ס (ע"ז דף י"ג ע"ב), דפריך ונשחטי' מישחט, ומשני אתי לידי תקלה, ולישוויא ניסטרא וכו' א"ר מפני שנראה כמטיל מום בקדשים וכו', ואם איתא דשחיטה עצמה הוי מום, קשה למה המתין רבה לתרץ הכי אקושיא לישוויא ניסטרא, מיד אקושיא ראשונה, אדמשני דאתי לידי תקלה, הלא תקלה עצמה תנאי היא פליגו בי' (בספ"ק דפסחים וביומא) וכו', טפי הו"ל לרבא לתרץ כן מפני שנראה כמטיל מום בקדשים, אלא עכ"ח מוכח כמ"ש התוס' (ב"ק) שם, דמום דלאחר מיתה לא חשוב מום עכ"ד.

וביותר ביאור כתב בזה בתשו' צ"צ החדש (חיו"ד סי' רל"א), דהשואל שם העיר, שלפ"ד התוס' (חולין דף כ"ט ע"ב) שפסק כר"ל משמי' דלוי סבא דאינה לשחיטה אלא לבסוף, א"כ היכא דשחט בטעות דסבר שאינו בכור מכי שחיט בה פורתא אין לך מום גדול מזה, כדאיתא שם (דף ל' ע"א) ובפרש"י שם, ואי שנשחט שלא עפ"י חכם, הא התוס' (בכורות דף כ"ח סע"א) פסקו כרבי יהודה דלא אסרו אלא בדוקין שבעין, והצ"צ תמה באומרו ונודאות נפלאתי ע"ז, דא"כ גם בשרו יהא מותר באכילה מה"ט לר' יהודה, וא"כ מצינו היתר לבכור תם ששחטו בחוץ ע"י שנגה וטעות, וא"ת באמת מצינו, מ"מ הגע עצמך דין שוחט קדשים בחוץ דמחייב כרת ע"ז במזיד וחטאת בשונג כמ"ש במשנה דפ"נ דכריתות, למ"ד דאינה לשחיטה אלא לבסוף היכי משכחת לה, הא מכי שחיט בה פורתא אין לך מום גדול מזה, ואינה ראוי עור למזבח, וכל שאינה ראוי למזבח אין חייבין עליו אם שחטו בחוץ וכו', אלא ודאי עכ"ח צ"ל כמ"ש התוס' (ב"ק דף ע"ב ע"א ד"ה דאי) ואשחוטי חוץ לא מצי למיפרך אי ישנה לשחוטי מתחילה ועד סוף מכי שחטה פורתא אסרה ואידך מחתך עפר בעלמא הוא, דכיון שאין שם פסול אחר אלא דשחוטי חוץ לבדו, איכא למימר דבהכי חייב רחמנא, וכ"כ בשט"מ שם (ד"ה דאי), וסיים דהא בהכי חייב רחמנא שוחט בחוץ, דבענין אחר לא משכחת חיוב רשוחט בחוץ וכו' עכ"ל, והכי נמי למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף, עכצ"ל דמיחייב אשחוטי חוץ אע"נ דמכי שחטה פורתא אינה ראוי'

למזבח מחמת שאין לך מום גדול מזה, מ״מ כיון דמה שנעשית אינה ראוי למזבח, היא רק מצד השחיטה בחוץ עכ״ח צ״ל דבהכי חייב רחמנא, דבע״א לא משכחת לה חיוב דשוחט בחוץ וכו׳, משא״כ גבי ההוא דחולין (דף ל׳ ע״א) שהביא כת״ר דאמרינן דחזי לדמי פסח וכו׳, דהתם ל״ש כלל לומר דבהכי חייב רחמנא שהרי נשחט לשם קדשים וכו׳, אבל הכא גבי בכור תם ששחטו בחוץ הו״ל שוחט קדשים בחוץ, כמ״ש הרמב״ם (פי״א מה׳ מעשה״ק) דשייך ג״כ בקדשים קלים וכו׳, וא״כ מאחר דאסור משום שחוטי חוץ וכו׳ פשיטא דעורה אסור, ויעויין (פי״ב דזבחים) גבי המפשיט את הבכור וכו׳, דאפילו בבכור בעל מום ובשחיטה כשרה ונמצא בו טרפות, העור אסור, כ״ש וק״ו בבכור תם ששחטו בחוץ, והאהיכות בזה אך למותר עכ״ד.

והנה כי כן מוכח ג״כ ממעשה שהי׳ בלאדי שהובא שם בצ״צ (סי׳ רכ״ט), בצרימת אוזן בבכור והתיר השמש שהי׳ מ״ץ ג״כ שם, ונשחט הבכור על פיו, ובא המעשה לדודו הדה״ג מוה״ר ליב ז״ל מיאנאוויטש שהי׳ ג״כ בלאדי, וקשה בעינו ההיתר הנ״ל, ובא עם השאלה לפני כאאזמו״ר נ״ע (היינו הרב בעל התניא זצ״ל) ונשא ונתן טובא בדין זה, וכפי שהי׳ מפורסם אז צוו לקבור בשר הבכור עיי״ש, הרי מוכח מדבריו שלא סמך על זה לעשותו אפילו סניף מה דנעשה מום ע״י השחיטה, וכמ״ש בשד״ח (אספ״ד מע׳ בכור בהמה סי׳ ב׳ אות ד׳) עיי״ש, ומה״ט כתב שם על המבואר בתשו׳ רמ״ץ (חיו״ד סי׳ ע״ג אות ב׳) שהשתמש בסברא זו דמכי שחיט פורתא הוי בע״מ וכו׳, דהרואה דברי הצ״צ בגופן שלהם ישר יחזו פנימו כי דבריו שרירים וקיימים, וכי כן מתבאר בכמה עובדי בפוסקים, והביא מתשו׳ אגודת אזוב מדברי, דאף דבתחילה כתב לצרף סברא הנ״ל בבכור הנמכר בכסף לבד, ולהמל״מ (פ״ד מבכורות) הוי ספק בכור, והטילו הבעלים בו מום, ריש לצדד כיון דמה שאין שוחטין הבכור על מום שהטילו הוא רק מדרבנן, וי״ל דהו״ל ספק דרבנן לקולא, וגם מה דנעשה מום ע״י שחיטה, ומה דנשחט בלי התרה, י״ל כיון דהוי רק מקנסא או גזירה, בספק מכירה לא קנים, ולא גזר ר״מ כיון שהשחיטה בשוגג, אבל שוב כתב דמצד איסור שחוטי חוץ, ל״מ מה דנעשה ע״י שחיטה דהתורה אסרתו ואין להקל, ע״כ הבשר והעור טעונים קבורה וכו׳ עיי״ש.

ומה ראתאן מהנ״ל, דמה שחידש עפי״ר הגר״ח ז״ל דליכא משום שחוטי חוץ בזה״ז כיון שנעשה מום ע״י שחיטה, ל״ה כן דעת רוב הפוסקים, ובכלל ג״כ מש״כ עפי״ד המנ״ח (סי׳ רפ״ז), דעפי״ד הרמב״ם דתדו״מ בזה״ז הוי רק דרבנן, ליכא משום שחוטי חוץ בבכור אף בא״י, ומותר בהנאה מה״ת, לא נראה כן מהפוסקים הנ״ל, ובספר משיב דבר שם (בתחילת הסימן) מסיק להדיא דבקדשים קלים ובכור בתוכם אסור בהנאה מה״ת עיי״ש.

אמנם מדה טובה אינה חוזרת ריקם, וחזי לאצטרופי להעיקר, די״ל בזה דאזלינן בתר רובא דרובא, דרובא אינם בכורים, וכגונא דאמרינן אצל נשים דהיולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות, ומיעוט מפילות, והו״ל זכרים מיעוטא כדאיתא בש״ס (יבמות דף קי״ט ע״א), כן י״ל בבהמות מבכידות דמחצה יולדות

זכרים ומחצה נקיבות, ומיעוט מפילות, והו"ל מולידות בכורים מיעוטא, ונוסף ע"ז דרובא דרובא מהזכרים הנולדים ל"ה בכורים, וא"כ בכורים הוי מיעוטא דמיעוטא, וי"ל בזה כל דפריש מרובא פריש וכדלהלן.

אכן הרי יש לפנינו משנה ערוכה (בכורות דף כ"ט ע"ב) החשוד על הבכורות אין לוקחין ממנו אפילו בשר צבאים ולא עורות שאינם עבודים, ר"א אומר לוקחין ממנו עורות של נקבה וכו', ובגמ' שם, בשר צבאים דמיחלף בדעגל וכו', ר"א אומר לוקחין ממנו עורות של נקבה, מ"ט מידע ידוע, ות"ק א"כ זכר נמי חייק לזכרותי' ואמר עכברים אכלוהו, ואידך בי עכברים מידע ידוע עכ"ל, והלכה כת"ק, כמו שפסקו הרמב"ם (פ"ג מה' בכורות ה"ח) ובטוש"ע (יו"ד סי' שי"א). והנה רש"י פירש החשוד על הבכור להטיל מום בבכור, וברמב"ם וטוש"ע שם כתבו החשוד למכור בכור לשם חולין, ובודאי גם רש"י מודה לדינו של הרמב"ם וטור הנ"ל, וכמו שכתב בתשו' אמרי יושר (ח"א סי' נ"ח), וכש"כ הוא דמוכר בשר בכור שהטיל בו מום דהוי רק דרבנן, ואפי"ה אסור ליקח ממנו, מכש"כ במוכר בשר בכור תם, והרי"ט אלגזי שם נדחק מאד בפי' רש"י ז"ל, שלא פירש כפשוטו שמוכר בכור תם לשם חולין, ותי' באמרי יושר שם, דא"כ דחשוד להאכיל שחוטי חוץ דחמיד מטריפה, חשוד נמי על טריפה, אלא עכ"ח מיירי דחשוד רק אדרבנן ואינו חשוד אאיסור טריפה דהוי דאו', עכת"ד.

והנה מטעם הנ"ל, פסק האמרי יושר שם באחד מהחפשים שאינו מוכר בהמות מבכידות לעכו"ם דאסור לקנות ממנו אף בהמות חיות ואסור לשוחטן, ואף דרוב בהמות אינם בכורים, וגם מטעם ס"ס עכ"ד, ולא פירש מה הס"ס, ובוראי כוון להס"ס שכתב ברי"ט אלגזי שם, א' אפשר שאינו בכור, ב' אפשר ששחטו ע"י מום שנפל מאליו בו עיי"ש, וסיים באמרי יושר להלכה בזה"ל: תבנא לדינא דנראה ברור דאסור לשחוט בהמות הנ"ל, כיון דלקחו מחשוד על הבכורות, וגם בעבר ולקח מחשוד ודאי דהעמידו דבריהם ואסרו אף בדיעבר עכ"ל, וא"כ לפי הנ"ל צ"ל כן גם בנד"ד, ולא דק זאת, אלא אסור לקנות מהחשודים גם בהמות חיים אף שנודעו בודאי שאינם בכורים, ואף אם קנו מהם אסור לשחטם, וכש"כ הוא מהא דאסרו ליקח אף בשר צבאים אף דהוי דק משום דמיחלף בבשר עגל, א"כ מכש"כ דאסור לקנות העגלים עצמן אף בנודע בודאי שאינם בכורים, ואם נאמר כן לא שבקת חי' לכל בדי', דאוכלין בשר מבהמות שקנו חיים אף מחשודים היכא דנודע בודאי שאינם בכורים.

והנה בנוגע לכתחילה, ראיתי כן גם בחז"א שביעית (סי' י' אות י"ב ד"ה ומסקינן), שכתב שם במוסגר בזה"ל: וכן בהא דאמרו (בכורות כ"ט ע"ב), אין לוקחין ממנו אפילו בשר צבאים היינו אפילו בשחט קמן עכ"ל, אך בנוגע לבריעבר כפל שם כ"פ, במה דאיתא במתני' שם (בכורות כ"ט ע"ב), החשוד על השביעית אין לוקחין ממנו פשתן משום קנס, דמ"מ אי יהיב במתנה, או שאם מת מותר ליורשיו, וגם אם עבר ולקח מותר (עיי"ש בד"ה שם ביקייא וד"ה ירושלמי שביעית וד"ה פירות), ובזה י"ל דשעת הדחק כדיעבר דמי, כיון דבלתי ליקח גם מחשודים הוי דבר שאין רוב יכולים לעמוד בו, אבל לפמש"כ באמרי יושר שם,

והביא לזה מדברי הפרי תואר (סי' קי"ט סע"ק ד'), שכתב בהא דחשוד ליקח ממנו אמגוזי, דגם בעבר וקנה האמגוזי אסורין אף דבהו ליכא חשש מידי, ומכ"ש בקנה הדבר שיש בו חשש דחשוד עליו, עכ"ד.

אבל לענ"ד אין ראי' מהפר"ת, דהנה הפר"ת שם קאי על מה דאיתא בש"ע שם (סעי' ד') רחשוד לר"א אינו חשוד לדברים אחרים, אבל כל מה שצריך לאותו דבר חשוד גם עליו, כגון מי שהי' חשוד למכור חלב במקום שומן, והי' מרגיל הנערים לבוא לקנות ממנו באגוזים שהי' נותן להם, קונסים אותו שלא ימכור אפילו אגוזים עכ"ל, וע"ז כתב הפר"ת שם, צל"ד אם קנו ממנו אמגוזי אי אסורי או לא, ממה דקאמר לישנא דחשוד משמע דאית בי' דין הדבר עצמו כשומן ואסור אפילו דיעבד אם קנו מיני' אבל ממה דגמר אומר קונסין אותו שלא למכור משמע בתחילה הוא דקאמר כיון דאינה אלא קנסא, ודקדק לומר למכור, אין לנו אלא מה שהוזכר בפירוש, גם מלישנא דגמ' וכו' משמע דלא קנסי' אלא לזבוני', וכיון דאין כאן אלא קנסא אין לומר דאסור גם דיעבד אם קנו מיני' וכו', הן אמת היכא דמצי לאהדורי מהדרינן לי' ומחזיר את הדמים, אבל בהיכא דליתי' למוכר אימא דשרי, והגם דישוב זה דוחק, יותר הוא דוחק להוסיף חומרא שלא הוזכרה בעיקרא דמילתא, ונראה דמכרעא מילתא לומר דאפילו אם קנה אסור כדין השומן, דאל"כ פוק חזי טעם הקנסא הוא משום דמחלק אגוזים לתינוקת להרגילם אצלו וכו', ואם לא קנסוהו אלא לזבוני לבד, הרי העיקר חסר דמחלק לתינוקת כמעשהו בראשון בחנם, ומה שייכות לגזירה זו אם העיקר דעלי' גזור איתי', אם לא שנאמר דמה דגזור הוא דלהוי אגוזין אסורין כשומן שלו וכו' ונדולים מוחים בידם לבל יאכלום, כי היכי דמוחים בידם על שאר איסורים, משא"כ אי הוה אמינא דלא גזור אלא לזבוני לכתחילה וכו' עכ"ל. הרי מוכח מדבריו להדיא לאידך גיסא, דדוקא בנוגע לאגוזים רעיקר הקנס הוא על דמחלק לתינוקת בחנם כדי למכור חלב במקום שומן, אם לא הי' אסרינן אף בדיעבד מה אהני רבנן בקנסם כנזכר באר היטב בדבריו, משא"כ שאר ענינים דקנסו שלא לקנות מהחשוד, שפיר הועילו בקנסם שלא לקנות לכתחילה מהם דיפסיד הונו, וק"ל.

והנה כי כן מוכח מפי' רש"י שפי' ההוא דהחשוד על הבכורות כו', היינו להטיל מום בבכור כנ"ל, והרי אפילו אם נודע בודאי שהטיל מום בבכור, ומכרו לאחר, מסיק בש"ס (בכורות רף ל"ר ע"ב) דלרידי' קנסו ולא לבנו, וכתב ע"ז בש"ך (יו"ד סי' שי"ג סק"ב) וז"ל, דחכמים קנסוהו לדידי' ולא לבנו, ולפי"ז נראה דאם שחטוהו בדיעבד הבשר מותר לאחרים עכ"ל, וברי"ט אלגזי שם (אות מ"נ) האריך לחקור אם לרידי' בעצמו קנסוהו אף אם שחטו בדיעבד, והביא בתו"ד מפרש"י במתני' דהחשוד על הבכורות, היינו דחשוד להטיל מום בבכור, והוכיח מדבריו דקנסו אותו אם שחטו אף בדיעבד, דאל"כ אמאי אסרו לקנות ממנו, ובאמצע דבריו שם כתב בזה"ל: הן אמת ריש לעמוד בפי' רש"י דכיון דזה אינו אלא קנס שקנסו למטיל מום מדרבנן „ופשיטא דלאחרים מותר" דהא אמרינן דלא קנסו בנו אחריו ומן הדין אם מכר לאחרים הם יכולין לשחטו או אם מכר להם אחר שחיטה מותרים לאוכלו וכו' עכ"ל, הרי פשיטא דלפי' רש"י מתני' מיירי רק

לענין לקנות לכתחילה ולא בדיעבד, א"כ גם לפי' הרמב"ם והש"ע י"ל כן וכדברי החז"א כנ"ל.

והנה אם מותר בדיעבד להקונה, נראה דבודאי מותר לקנות אח"כ לכתחילה מהקונה, דאל"כ אלא אסור לקנות לכתחילה ממנו, שוב הוי קנסא גם בדיעבד, דמה יעשה הקונה עם כל העורות, וכיון שהסופרים אין קונים מבעל הבהמות עצמו, רק מהקונה ממנו, אין איסור אף לכתחילה לקנות, דאזלינן בתר רוב דאינם בכורים. וביותר כמונו היום אם נחמיר שלא לקנות העורות מהחשודים, לא יהי' לרוב צבור לקיים מצוות תפילין, שכנודע רוב העולם קונים סתו"מ מסופרי אה"ק, ושייך בזה שעת הדחק כדיעבד דמי.

אמנם ראיתי בספר לבושי מרדכי (מהדורא תליתאי יו"ד סי' מ"ה) בדבר שהוציאו קול ואזהרה רבה ע"ד המכשולות בקניית בהמות ממחללי שבת אשר אין להם נאמנות ע"ד הבכורים ועוברים על שחוטי חוץ, אשר לרוב דיעות הוא איסור כרת גם בזה"ז (עי' תוס' ע"ז דף י"ג וזבחים דף נ"ט ובתשו' מרן החת"ס סי' ש"ו ושי"ח ותשו' אמרי אש סי' קי"א ומהרי"א סי' שמ"ה), ועכ"פ איסור דאו' בין בשחיטה ובין באכילה ומשום ל"ת בבכור צאנך, ומי שחשוד אין לוקחין ממנו אפילו עורות וצמר כנ"ל, ואין להשיב ולומר דסמיכנך ארובא, דזה אינו, כיון שהוא ודאי אשר בעדר שלהם יולדים בכורים הוי לי' קבוע כמ"ש באו"ח סי' ל"ב סעי' כ' כי"ב ע"ש במג"א ויו"ד סי' קי"ד עכת"ד.

אמנם כל זה שייך בקונה מעדר שלהם ובאופן שבודאי יש שם בכור, אבל בנונע להעורות הרי קונים אותן לאחרי שחיטה מבעלי המשחטות או מהקונים מהם, מי יאמר שבזמן שקנו מהם יש בודאי עור מבכור שם, ואף אם יש כבר, מעורב עם אחרים ובטל ברוב כנ"ל, ואף דהוי דבר חשוב ואינו בטל כמבואר בפוסקים, מ"מ הוי קבוע שאינו ניכר דל"ה רק דרבנן וכמבואר ביו"ד (סי' ק"י), ושייך בזה כמעט כל מה שכתבתי במנחת יצחק (ח"ז סי' צ"ו), במה די"ל בכה"ג כל דפריש מרובא פריש, והבאתי שם דברי החז"א (חיו"ד תערובות סי' ל"ז באמצע אות י"ג) וז"ל, תשע חניות מוכרים בשר שחוטה ואחת בשר נבילה, ומצא בשר ביד מומר אוכל נבילות לתיאבון ולא להכעיס, נראה דאמרינן כל דפריש מרובא פריש, ואע"ג שהמומר לקח מן הקבוע, שהרי המוכר ידע ממי לקח, והספק נולד בפירש ואזלינן בתר רובא עכ"ל, ובספרי שם הארכתי בכל זה, ויש לצרפה לנד"ד, כי הענינים דומים זל"ז, וטורח לחזור על כל הדברים המבוארים שם וניתי ספר ונחזה.

ועוד י"ל דאף בודאי יש בכור בבהמות שבבית המטבחים, שייך בכאו"א מרובא פריש אחרי שחיטה, אם לא שחטו כולם בפ"א, כמבואר בש"ע (יו"ד סי' ק"א סעי' ז') בתחיכה הר"ל שנתערב באחרות, דאפילו נחתכו רובן אין לומר שהאיסור מהרוב שנחתכו, אלא כל הנחתכות מותרות, וכתב בטו"ז שם (סקי"ד) בשם הגש"ד דאמרינן כל שנשתנה מקדמותה מן הרוב הוא והוי כמו כל דפריש מרובא פריש עיי"ש, וא"כ י"ל ג"כ הכי בהעורות שהופשטו מהבהמות, שנשתנה מקדמותן בשחיטתן, אולם ראיתי בספר דעת תורה (בפתיחה להלכות שחיטה

אות כ"ד), שהביא בזה מה שהעיר החכ"צ על תי' קושי' הראשונים במה דאזלינן בסנהדרין בת"ר, הרי הוי קבוע, ותירצו דהדבור הוי פירש, והקשה החכ"צ דהוי פירש לפנינו עיי"ש, וכמו כן בנד"ד הוי פירש לפנינו, אבל באמת בנד"ד לא ידוע אם בכלל הי' שם בכור, וגם כיון שאין מחזיקים זמ"ר העורות בבית המטבחים, יש לדון מטעם נתפזרו כולן דאפילו אם נתפזרו בפנינו מותר, דכבר נתבטל הקביעות, אולם נתפזרו במתכוון, אבל כ"ז מצטרף להצדדי צדדים המבואר בספרי מנח"י שם שיש להביא משם לנד"ד.

והנה כת"ה כתב עוד, דנתברר דלכל הבהמות יש להם נקב באוזן על הגובה עפ"י חוקי הממשלה, שצריך לרשום כל בהמה ועושים נקב לתליית המספרים, ושיעור הנקב הוא בערך שמונה מלימטר על רוחב חמש, ויש יותר קטן שש על ארבע, ובודאי בעשיית הנקבים אין כאן שום כוונה להתיר את הבכור, דהרי הם עושים כן בכל הבהמות לידע את מספרם ולהכיר אותם ע"י המספרים, וכל השאלה היא רק מצד קנסא דרבנן על שלא הותר ע"י ב"ד, והוי רק איסור דרבנן וספיקו לקולא, דלגבי הבשר י"ל דאפשר לברר ע"י המספרים, אבל בהעורות שאין כאן המספרים א"א לברר עכת"ד.

והנה מש"כ לברר, דקנסו בלא הותר עפ"י חכם, רק הבשר, אבל לא על העור וכתב שכן הוא לרוב הפוסקים, וגם לדעת הרמב"ם והש"ע זולת לשיטת התוס' (בבכורות) כמבואר כ"ז בדברי כ"ת.

הנה אף שבדברי הש"ע (סי' ש"י סעי' ב') דכתב בזה"ל בשוחט הבכור שלא עפ"י מומחה ומכרו ואכלוהו וכו' לא אכלוהו יקבר ויחזור הדמים עכ"ל, יש לומר דרק הבשר יקבר אבל העור מותר, אף דעדיין יוקשה דמחזיר הדמים משמע כל הדמים שקיבל חוזר, ואם העור מותר, ל"ה צריך להחזיר דמי העור, וכן במש"כ שם (סעי' ב') יקבר וישלם מביתו וכו' וגסה חצי דמיו וכו', ולא כתב דיפחת שיוי העור, משמע דגם העור בכלל האיסור, מ"מ אולי עדיין יש לדחוק בזה ולומר דהכוונה חוץ משיווי העור, אבל מלשון הרמב"ם (פ"ג מהל' בכורות ה"ד) שכתב „הואיל ונשחט שלא עפ"י מומחה אסור ויקבר כבכור שמת", מוכח בפירוש שגם העור אסור כמו בכור שמת בלא שחיטה דיקבר עם עורו, אבל פשיטא דיש בזה, אם יש לו מום ורק נשחט בלא היתר, דאסור רק משום קנסא, סניף להיתרא גדול, אך למעשה נראה דאין בשיעור של נקבים הנ"ל שיעור נקב שיהי' נחשב מום בבכור, שהוא ככרשינא, ולפי המבואר (בבכורות דף ל"ה ע"ב) שיעור כערשה וכרשינא קרובים זל"ז, וכעדשה הוי תשיעית משיעור גרים, דהיא י"ט מלימטר על י"ט מלימטר, וחלק תשיעית מזה הוי שש מלימטר ושני שליש מלימטר על שש מלימטר ושני שליש מלימטר כמבואר בספר תולדות שמואל, וא"כ לא מיבעיא הנקב הקטן שעושין בנ"ל, אלא אף הנקב הגדול היינו ערך שמונה מלימטר על חמש מלימטר ליכא שיעור הנ"ל, דהרי אם משיעור הצריך למום הנ"ל, היינו שש מלימטר ושני שליש מלימטר על שש מלימטר ושני שליש מלימטר, נעשה כולם שלישי מלימטר, הוי עשרים שלישי מלימטר על עשרים שלישי מלימטר היינו 20 פעם 20 ס"ה 400 שלישי מלימטר, וכמו כן נעשה מהשיעור שמונה מלימטר על חמש מלימטר, שלישי מלימטר, הוי עשרים וארבע שלישי מלימטר על חמש

עשרה שלישי מלימטר, היינו 15 פעם 24 ס"ה 360 שלישי מלימטר, הרי פחות מהשיעור מום, ובפרט כיון דהוי רק בערך שיעור הנ"ל כמ"ש כת"ה, א"כ אפשר דהוי יותר פחות.

והעיקר מה ריש לדון להיתר בנר"ד, נלענ"ד הוא מטעם דאזלינן בתר רובא כנ"ל. ועור יש להוסיף בזה מטעם ביטול, דאף דכתבו הפוסקים דהעור של בכור לא בטל ברוב שאר עורות משום חשיבות, וכמ"ש בצ"צ החדש שם (סי' רל"א) דלא גרע מאגוזי פרך דאף לרבנן דר"מ (בפ"ג דערלה) לא בטל משום דהוי בכלל כל שדרכו למנות, וכמבואר בש"ע (יו"ד סי' ק"י ס"א) דאף להמחבר דס"ל כרבנן לא בטל, ועוד דתנן (ע"ו רף ע"ד) אסורין ואוסרין בכ"ש וכו' ועורות לבבין ולפי רש"י ותוס' שם דהיינו משום דדברים חשובים נינהו, ומוכרח דעור הוי דבר חשוב, וגם רעור עגל חשוב יותר ממטבע פרוטה אחת דלא בטל כדאיתא (בסופ"ו דמעילה), ובמל"מ (פ"ז דמעילה ה"ו) משמע דס"ל דמה"ת לא בטל עכת"ד, וכ"כ בת' משיב דבר (סי' ע"ד) שם, דלא גרע ממלא הסיט מצמר הבכור דתנן (בערלה פ"ג) דלא בטל עיי"ש.

אבל כ"ז אחרי שהופשט העור מהבהמה לא בטל, אבל בנתערב בהמה עם עורה אחרי שנשחטה בשאר בהמות שחוטות בטל, וכדאיתא בטוש"ע (סי' ק"י) שם, ומקורו ברשב"א בת"ה, שהובא בב"י שם (ר"ה בע"ח שנתערבו), וכפי מש"כ הב"ח שם רוקא בהבהמה עם עורה לא בטל, וכתב ליישב בזה קושית הב"י שם, וז"ל הב"י, וא"ת היכי קאמר דכשנשחטו בטל חשיבתן, דהא אע"ג דבטל מינייהו חשיבות בע"ח, אכתי אית בהו חשיבות חתיכה הראוי להתכבר, וי"ל דהרשב"א לטעמי' דכבש שלם לא חשיב ראוי להתכבד כמו שנתבאר (בסי' ק"א) עכ"ל, והב"ח שם כתב ליישב דרוקא בשנתערב כבש שלם לאחר שהופשט עורו חתיכה הראוי להתכבר, כיון דאינו מחוסר מעשה גדול רק לחתכה לחתיכות, אבל בעלי חיים שנתערבו ונשחטו כיון דבטל חשיבות בע"ח והן מעורבין בעורן וצמרן ומחוסרין הפשט דהוי מעשה גדול בטלין, „ואע"ג שלאח"כ הופשטו עורן מ"מ כיון שנתבטלו שוב אין חוזר וניער" כדכתב סמ"ק וכו' עכ"ל. ומש"כ בשם סמ"ק היינו מש"כ המחבר בש"ע (ק"א ס"ג) בתרנגולת בנוצתה דאר"ל, דאף שאחר שנתערבה הסירו הנוצה, אינה חוזר וניער כמ"ש בש"ך שם, והנה בכלל בע"ח ראיתא שם הוי ג"כ בכורים כרתנן (בזבחים דף ע"א) שהסוגיא שם מקור הלכה הנ"ל, וכרברי הב"ח כתב ג"כ בטו"ז שם (סי' ק"י סק"ב) בשם הרש"ל עיי"ש. והנה אף שבש"ך שם (ס"ק י"ג) כתב רמ"מ יש משום דבר שבמנין אף בכבש בעורו וצמרו עיי"ש, אבל שם (סי' ק"א ס"ק ז') כתב, דמדברי המחבר והפוסקים משמע דל"ה אף משום דבר שבמנין דלא כת"ח עיי"ש, וכן כתב בבאה"ט שם (סי' ק"י אות ח') אחרי שהביא דברי הב"ח הנ"ל, ומש"כ הש"ך, דמשום דבר שבמנין אינו בטל, כתב הבאה"ט דמ"מ לענין רינא ע"ל סי' ק"א דגם בדבר שבמנין בטלה עכ"ל.

וראתאן מהנ"ל דלהלכה אם נעשה התערובת קורם שהופשט העור, בטלה, ואף שאח"כ הופשט העור אינו חוזר וניער ומותר באכילה, א"כ הה"ד בנוגע להעור מהבהמה שהופשט אחרי שכבר נתבטל אינו חוזר וניער, וא"כ כמו בנר"ד

דנעשו התערובות עור קודם שהופשט העור, כבר נתבטל הבהמה עם העור אחרי שנשחטה באחריני ואינו חוזר וניער כנ"ל.

ובזה מצינו היתרא שאין חשש על התפילין מטעם דנעשה באפשר מעורות בכורים כנ"ל, וכ"ז בנוגע להיתר העורות, אבל בנוגע לשחוט לכתחילה, בוראי יש לדקדק ולברר שלא נכשל ח"ו באכילת קרשים ובשחיטתן בחוץ ח"ו.

והנני בזה ידידו דושת"ה וחותם בחותמי ברכות,

יצחק יעקב וויים

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם העמוק של ידידינו

האחים היקרים והחשובים הנגידים החסידים הנכבדים

מו"ה **דוד יצחק** נ"י ואחיו מו"ה **ארי' ליב** נ"י

למשפחת ד'אנקונא, מטאראנטא

בהלקח מאתם אמם החשובה ע"ה

* * *

האחים היקרים בנש"ק האברכים המופלגים וחחשובים

מו"ה **יעקב שמואל שמעלקא** נ"י ואחיו מו"ה **אליהו** נ"י **למשפחת קופפערמאן**

בהלקח מאתם אביהם הרב החסיד המפורסם

מוה"ר **חיים צבי קופפערמאן** ז"ל

* * *

האחים היקרים האברכים המופלגים והחשובים

מו"ה **פנחס** נ"י ואחיו מו"ה **שלמה צבי** נ"י **למשפחת טארן**

בהלקח מאתם אביהם

הרבני הנה"ח מו"ה **אלימלך טארן** ע"ה

* * *

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים,

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, ובלע המות לנצח, אמן.

המערכת

בדין טעה בימות החמה והזכיר גשם וחזר תוכ"ד והזכיר טל

רפאל יצחק רייכמאן
ראש ישיבת כולל מאה שערים
ירושלים עיה"ק

בס"ד, מוצש"ק פ' קדושים תשד"מ, פעה"ק ירושלים תובב"א.

לכבוד ידידי האברך היקר והמופלג הרב ר' **אהרן מאיר** שליט"א.

שלו' וברכה וכט"ס.

ע"ד מה ששאלני במי שטעה בתפלתו בימות החמה והזכיר גשם ותוכד"ר נזכר והזכיר טל ולא חזר לראש הברכה וגמר תפלתו, אי יצא יד"ח או חייב לחזור ולהתפלל, ואמר מעלתו שכבר שאל זה לשנים מגדולי ההוראה, ונחלקו בדעתם אי יצא עכ"פ בדיעבד או לא יצא כלל.

דכירנא בעובדא דהוה זה יותר מחצי יובל שנים, דאירע כזאת למתפלל אחד, ודעת כל המתפללים היתה דבודאי מהני חזרה בתוכד"ר, וכעין מה שמצינו לענין טעה בעשי"ת וסיים „הא־ל הקדוש" דמהני מה שמתקן בתוכד"ר ואומר „המלך הקדוש". אך אני טענתי לעומתם דאינו דומה כלל, דהרי כתב הרמב"ן במלחמות בסופ"ק דברכות בנקיט כסא דשברא בידיה ובירך בפ"ה שהכל נ"ב דיצא „שהרי חזר בו מיד תכ"ד וסיים ברכתו כראוי ומפני שהוסיף בה לא פסל אלא שאמר הקב"ה ברא זה וזה", הנה מבואר בדבריו דלא נעקרו דבריו הראשונים, ושני הדיבורים קיימים, וא"כ פשוט מאד דחילוק גדול יש בין נידוננו לנידון דהמלך הקדוש, דשם לא פסל במה שאמר „הא־ל הקדוש", ולכן שפיר מהני מה שחזר ואמר „המלך הקדוש" גם אם לא נעקרה אמירת „הא־ל הקדוש", משא"כ בהזכרת גשם דמפורש ברמ"א ראם הזכיר בימוה"ח גם גשם וגם טל דלא יצא. [והא דלא דמי לחזרה בתוכד"ר בעלמא דנעקרים דבריו הראשונים, הסברתי בפשיטות, דהתם בעלמא דבריו האחרונים סותרים דבריו הראשונים, ולכן אמדינן דהוי כלא אמרם כלל, אבל בבירך בטעות בורא פה"ג וכרומה, כשמתקן טעות הרי אינו סותר דבריו הראשונים ח"ו]. ושאלו פי הגאון הגרצ"פ פראנק ז"ל, ואמנם מתחילה הורה דמהני בזה חזרה בתוכר"ר, כרם אחרי שהצעתי לפניו סברתי בזה, שוב עיין בדבר והסכים לדברי. ועל אף שמצאתי בספר חיי אדם בכלל כ"ר נשמ"א שם שהאריך בכעין זה [ושם הנירון בטעה בברכת השנים בימוה"ח ואמר „ותן טו"מ"] ורעתו דמהני בכה"ג חזרה בתוכר"ר, ע"ש, [ומלשון המשנ"ב בבאה"ל סימן קי"ז ס"ג משמע דמסכים לסברת הח"א בזה, ע"ש], והערתי להגרצ"פ מדברי הח"א שמצאתי, עכ"ז אמר לי שלרעתו צרקו דברי ראינה מועילה בכה"ג חזרה בתוכר"ר. וכן ראיתי אח"כ בספר ברכת הבית שער מ'

שפסק כן. [ובלוח א"י כתב בפשיטות דלא מהני חזרה בתוכד"ד, ולא הזכיר מדברי הח"א הנ"ל, וכ"כ גם לענין „ותן טו"מ, ובזה נראה פשוט דיש לגקוט כד' הח"א בנשמ"א שם דמהני בדיעבד אפי' לאחר כד"ד, וכמו שהעתיק דבריו להלכה בבאה"ל בסימן קי"ז].

ברם מצאתי סייעתא גדולה לד' הח"א בדברי הב"ח והפרישה בסימן נ"ט, שכתבו לענין טעה ואמר ביום „אשר בדברו מעריב עדבים" ותיקן מיד ואמר בתוכד"ד „יוצר אור", דבכה"ג „עקר ליה לאותו דיבור בתוך כדי דיבור" וחשיב כאילו לא אמרו כלל, ע"ש בדבריהם. שו"ד בפירוש הרשב"ץ על ברכות שם בדף י"ב ע"א שכתב בדרך אפשר וז"ל: ואפשר שכיון שתוך כד"ד נזכר וחזר בו הרי הוא כאלו לא הזכיר כלל בפה"ג, עכ"ל, עיי"ש.

נמצינו למידים, שרין זה תלוי בד' הראשונים והאחרונים בפירוש הסוגיא דברכות שם, ומדברי הרמב"ן ועוד ראשונים נלע"ד דלא מהני בזה חזרה בתוכד"ד, [וכן מורים לפי פשוטם דברי הרשב"א שהביא בנשמ"א שם]. ולפי"ז לכאורה יש מקום גדול להחמיר לחזור ולהתפלל, אבל רק באופן שמתנה בנדבה, דסו"ס מעיקר הרין לכאורה אין לזוז מפסקו של הח"א, ועכ"פ צריכים לחוש לדבריו מספק.

ידידו הדו"ש,

רפאל יצחק רייכמן

[הוספה]: והנה ראיתי בקובץ כרם שלמה שנה ד' קונטרס ח' מאמר שלם „ברין הזכיר גבורות גשמים בימה"ח", ותוך המאמר דן גם לענין נידוננו, ומסיק: „מסתבר דמהני, וגם לכתחלה יש לעשות כן כשנזכר תוכ"ד. ולמעשה צ"ע בפוסקים". וכבר הבאנו ד' הח"א דסובר דמהני בכה"ג חזרה בתוכד"ד, ואמנם ס"ל דלכתחילה אין לעשות כן [ורבריו לענין טעה בברכת השנים], וגם יש מי שחולק וסובר דלא מהני בזה חזרה תוכד"ד כלל, ובארנו דלענ"ד ד"ז תלוי בד' רבותינו הראשונים ונדולי האחרונים, וכנ"ל.

בענין עשה דוחה לא תעשה

אפרים בינדיגער

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

במס' פסחים דף מ"ד: א"ל רב אחא ברי' דר' אויא לרב אשי מדרבנן נשמע לר' עקיבא מי לא אמרי רבנן משרת ליתן טעם כעיקר מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה, לר"ע נמי משרת להיתר מצטרף לאיסור מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה כולה, (וקשיא לר' יוחנן דקאמר דאין היתר מצטרף לאיסור רק בנזיר ואוקימנא כר"ע), א"ל משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובים הבכ"א ואין מלמדין נזיר הא ראמרן, חטאת מאי היא, דתניא כל אשר יגע בבשרה יקדש וגו' יכול אפילו לא בלעה ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוה שאם פסולה היא תיפסל ואם כשירה הוא תאכל כחמור שבה ע"כ. והנה ידוע קושית העולם

ע"ז מובא בשער המלך פ"ג מהל' נדרים ה"ו, מהא דאמרינן במס' זבחים דף צ"ז: ת"ר כל אשר יגע בבשרה יקדש וכו' ואמאי ניתי עשה ולידחי ל"ת (פי' עשה דאכילת קדשים כשרים ידחה הל"ת דקדשים פסולים הנבלע בתוכה) אמר רבא אין ערל"ת שבמקדש שנא' ועצם לא תשברו בו ואמר ר' שמעון בן מנסיא אחר עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, ואמאי ניתי עשה ונידחי ל"ת וע"כ דאין ערל"ת שבמקדש, ר' אשי אמר יקדש עשה הוא ואין ערל"ת ועשה, ע"כ. וקשה האיך אמר ר' אשי בפסחים דמשרת ויקדש הוי ב"כ הבכ"א הא בסוגיא בפסחים שם מסיק דאילו הוי כתיב יקדש לא הוי מצינן למילף נזיר מיני' להמלא"ם דחולין מקדשים לא ילפינן ורק דהוי מצי למיכתב משרת והוי ילפינן קדשים מיני', והשתא לפי מה שאמר ר' אשי בעצמו בסוגי' דזבחים דמצרכינן יקדש ליתן עשה על ל"ת, א"כ תו לא הוי ב"כ הבכ"א, וא"כ הדרא קו' הש"ס לדוכתא דנילף ממשרת לכה"ת דהמל"א.

וג"ל לתרץ בהקדם עוד קו' שמקשה השעה"מ שם, והוא ממה דאיתא במס' עירובין דף ק. מתן ארבע שנתערבו במתן אחת ד"א אומר ינתנו במתן ד' שלא לעבור על בל תגדע וד"י אומר ינתנו במתן א' שלא לעבור על בל תוסיף, והק' בתום' דלמה לא יזרוק ד' לר' יהושע ליתי עשה דזריקה ולידחי ל"ת דבל תוסיף, ותי' בתום' דלא דמיא כלל לכלאים בציצית דהכא ע"י פשיעה הוא בא והי' יכול להתקיים בלא דחיית הלאו, וא"כ ק' דמאי פריך הש"ס בזבחים ניתי עשה ונידחי ל"ת הא גם כאן הוי עשה הבא ע"י פשיעה, דמחמת שלא נזהר שלא יגע הבשר קורש בקדשים פסולים, לכן נגע ונבלע בו, וא"כ לא שייך כאן ערל"ת.

וג"ל דהנה איתא במס' פסחים דף נט. ת"ר אין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים וכו' ומחוסר כפורים בערב פסח שטובל שנית ואוכל את פסחו לערב יבא עשה דפסח שיש בו כרת וירחה עשה דהשלמה שאין בו כרת, ופי' רש"י ששכח ולא הביא כפרתו קודם התמיד. והק' הברוך טעם (בדין ערל"ת דין ב' פרק א') דהאיך ירחה, כיון דבא ע"י פשיעה, וכתב דלפי דברי התום' שם יתורץ ג"ז, דהק' בתום' חא בעידנא דמיעקר עשה דהשלמה לא מקיים עשה דאכילת פסח דאינה אלא בלילה, ות' ד"י דדוקא בל"ת דחמיר בעינן בעידנא דמיעקר לאו דלקיים עשה אבל עשה דחמיר דחי עשה הקל בכל ענין אפילו לא מקיים עשה החמיר בעידנא דקא עבר אעשה הקל, וכ' הב"ט הסבר לדבריהם, דדוקא בערל"ת דמצד הסברא לא הי' ראוי דירחה עשה הקל הל"ת דחמיר דק גלי הקרא בכלאים בציצית, ומש"ה בעינן דומיא דהתם, משא"כ בנידון דידן בעשה חמיר שדוחה לעשה הקל, אין צריך להיות דומיא דכלאים בציצית, דמסברא חיצונה לחור נמי סני לדחות, ומש"ה אפילו לא הוי בעידנא נמי דוחה. ולפ"ז מתורץ שפיר, דהכא לא בעינן דומיא דכלאים בציצית ואע"פ דבא ע"י פשיעה נמי דוחה, עכת"ד הברוך טעם.

ובסברא זו השתמש ג"כ המהר"ם שיק במצוה ט"ז, ועפי"ז מתרץ קו' התום' שם במה דהוכיח רבא דאין ערל"ת שבמקדש מדכ' ועצם לא תשברו בו ולא דחי עשה דאכילת מוח לל"ת דשבירת עצם, והק' בתום' ד"ה ואחר, דהיכי מוכח מהכא דאין ערל"ת שבמקדש דהכא נכון הוא דלא דחי דהא בעידנא

דמתעקר לאו דשבירת עצם לא מקיים עשה דאכילה, וע"ז תי' המהר"ם שיק דבהדי עשה דאכילת קדשים יש בו נמי ל"ת דלא תותירו ממנו עד בקר דאם לא יאכלנו יבא לירי נותר, ואה"נ דלא אלים לאו גרידא לדחות לאו אחרינא מ"מ מועיל הלאו לאלים העשה מהל"ת, דמסברא בלי גילוי הקרא נמי הי' דוחה, וא"כ לא איכפת לן אם אינו בעידנא כמ"ש. ובשפת אמת על הרמב"ם פ"י מהל' ק"פ ג"כ כ' תי' זה.

ובזה י"ל קו' הנמוקי יוסף במס' ב"מ דף ל. דאיתא שם, ת"ר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם, כיצד הי' כהן והיא בבית הקברות, ופרכי' פשיטא השבת אבירה עשה וטומאת כהן עשה ול"ת ואין עדל"ת ועשה, והק' בנ"י ת"ל משום דאינו בעידנא דלא מקיים העשה עד דמהדר לי' למרי', ולפמ"ש המהר"ם שיק לק"מ דבהדי עשה דהשב תשיבם יש בו נמי ל"ת דלא תוכל להתעלם ומש"ה אלים העשה ולא בעינן שיהא בעידנא, ועי' במהר"ם שיק במצוה תקל"ט שהביא קו' הנ"י ומיישבה אך לא הזכיר מזה כלום, ולפ"ר דהכא א"ש בפשיטות.

ומיושב נמי בזה מה שהק' האור חדש במס' פסחים דף פה. דלמה לא ילפינן דבעלמא עדל"ת מדאיצטריך ועצם לא תשברו בו בפסח שני מכלל דבעלמא דחי ע"ש, והשתא לק"מ די"ל שאני עשה דאכילת מוח ריש בו נמי ל"ת רבל תותירו מש"ה ה"א דדחי, אבל עדיין לא שמענו דעשה גרירא דוחה ל"ת, מש"ה בעינן קרא דכלאים בציצית.

ובזה נסתלק ג"כ קו' המהר"ם שיק במצוה קל"ה ע"ש שהביא פלוגתת השאג"א והמנ"ח אי יש מצות אכילת קדשים ע"מ שנשאר אחר שכבר נאכל ממנו כשיעור, דהשאג"א בס' פ"א הוכיח מהא דאמרי' במס' פסחים דף פה. ועצם לא תשברו בו בין עצם שיש בו מוח בין אין בו מוח, ופרכי' אמאי ליתי עשה ולידחי ל"ת, ומוכח מזה דאפילו כבר אכל ממנו כשיעור עדיין יש בו מ"ע דאכילת קדשים, דאל"כ מאי פריך דלדחי עשה הל"ת, והמנ"ח במצוה קל"ד פליג עליו וסובר דל"ד, והגמרא דפריך היינו אם חלקו באופן דלא בא לכ"א אלא כזית ואפ"ה אמרה תורה עצם לא תשברו בו, והק' המהר"ם שיק רבכה"ג הוי עשה דבא ע"י פשיעה רחלקו באופן דלא בא לכ"א שיעור אלא עם מה שבעצם ובווראי לא דחי, ומש"ה הכריע כשיטת השאג"א. אבל לפ"ד י"ל שיטת המנ"ח דעשה דאכילת קדשים אלים ולא בעינן דומיא לכלאים בציצית ואע"פ דבא ע"י פשיעה נמי דוחה, ובזה י"ל קו' השעה"מ הנ"ל דמאי פריך בזבחים שם ניתי עשה ולידחי ל"ת כיון דבא ע"י פשיעה, ולפ"ר המהר"ם שיק לק"מ דכיון דבהדי עשה דאכילת קדשים יש בו נמי ל"ת דלא תותירו ממנו, ע"כ אלים העשה ורוחה אע"פ דבא ע"י פשיעה.

ובסגנון זה יש להוסיף עוד, דהנה בס' טורי אבן במס' ר"ה דף כח: כתב לחדש סברא חדשה בהא דערל"ת דאינו אלא היכא דעקירת הלאו עם קיום העשה הוי בדבר א' כגון כלאים בציצית דמטיל בסדין של פשתן חוט של תכלת דבההוא חוט שעובר על הלאו דכלאים מקיים לעשה של תכלת, ובזה מתרץ קו' התוס' במס' עירובין שהזכרנו לעיל דניתי עשה דזריקה וידחה ל"ת דבל תוסיף, דהכא לא שייך עדל"ת דאפי' בבלול אע"ג דבההוא מתן ד' שעובר על ב"ת דבכור מקיים

לעשה דזריקה ובעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה אפ"ה אינן ברבר א' דהל"ת הוא בדם הכבור וקיום העשה אינו אלא בדבר אחר שהיא הדם דמתן ד' הנבלל ונתערב עמו עכ"ל, ובתשו' שתי הלחם סי' מ"ד ג"כ תי' כן, אך הטו"א בעצמו דחה אח"כ סברא זו, דלפ"ז מאי פריך בזבחים גבי יקדש ניתי עשה ולידחי ל"ת הא אינן ברבר א' דהעשה הוא בכשירה והל"ת הוא בפסולה הנבלעת בה ומש"ה מסיק דאף דאינן בדבר א' נמי דוחה, אבל לפי דברינו יש לקיים סברתו וקו' הטו"א לק"מ, דלעולם באמת בעינן שיהיו שניהם ברבר א', ובמס' זבחים שאני דשם מיירי במ"ע של אכילת קדשים ומ"ע זו חמיר דיש בו נמי ל"ת שלא יבא לידי נותר, ובכה"ג לא בעינן שיהא דומיא לכלאים בציצית, ואע"פ דלא היו שניהם ברבר א' נמי דוחה.

והנה בברוך טעם הנ"ל ג"כ קיים סברת הטו"א ותי' קושייתו, אמנם בהגהות אמרי ברוך על הטו"א הנ"ל כ' דאע"פ דכבר תי' קושייתו, מ"מ בלא"ה מוכרח שאף במעשים נפרדים שייך דחיית עשה ל"ת, דאל"כ מנ"ל לרבא ללמוד הא דאין עדל"ת שבמקדש מדלא דחי עשה דאכילת מוח ל"ת דשבידת עצם שאני התם דלא דחי כיון שהל"ת הוא בעצם וקיום המצוה הוא במאכל עכ"ל, ולפ"ד המהר"ם שיק הנ"ל מיושב ג"ז, דהתם נמי לא איכפת לן אם אין שניהם ברבר א' כיון דהעשה אלים שיש עמו ל"ת. ואחר שקיימנו סברת הטו"א לכאורה ק' מהא דאמרי' בפסחים דף נט. דעשה דפסח דוחה לעשה דהשלמה דהיאך ידחה כיון דעיקרת העשה היא בכפרה וקיום העשה הוא בפסח, אבל לפמ"ש הב"ט שם א"ש, דהתם לא בעינן שיהי' דומיא לכלאים בציצית דעשה שיש בו כרת חמיר ומסברא נמי הי' דוחה.

ויתיישב נמי מה דאיתא בש"ע או"ח סי' תמ"ד ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו יבטלו בלבו, וכ' המג"א שאם היא אחר זמן איסורו דלא מצי לבטל יחזור מיד דעשה דתשביתו חמיר טפי, והאבן עוזר השיג עליו וכ' דאפילו לאחר זמן איסורו לא יחזור שהרי פסח שיש בו כרת ודאי דאלים מעשה דתשביתו וא"כ הה"ד לאינך, והצל"ח בפסחים דף מט. מביא קו' על הא"ע דהאיך ישחט הפסח אחר זמן איסורו כשלא ביטל חמצו כיון דבהדי עשה דתשביתו יש בו נמי ל"ת דלא תשחט על חמץ דם זבחי ואין עדל"ת ועשה, (ולפמ"ש התוס' במס' זבחים דף ל"ג: דעשה שיש בו כרת עדיף ודחי אפילו לעשה ול"ת לק"מ), ומביא תי' בשם בנו ראה"ג דיש בו ל"ת דלא תשחט מ"מ עשה דתשביתו אין בו, דהא"ע כ' דאינו עובר כשמבער החמץ בחול המועד דהמשהה חמץ ע"מ לבערו א"ע בעשה דתשביתו ודחי עשה דפסח לאו דלא תשחט וקרא איכא לאוקמי היכא דהי' לו פנאי לבער קורם חצות, ובשו"ת נוב"י מ"ת אהע"ז סי' קמ"א (תשו' מבן המח') כ' דאכתי ק' האיך ידחה עשה דפסח לל"ת דלא תשחט כיון דבא ע"י פשיעה שלא ביעור חמצו קודם זמן איסורו, ולפמ"ש הב"ט לק"מ דעשה דיש בו כרת אלים ודחי אע"פ דבא ע"י פשיעה.

ועתה נבוא ליישב קו' המוצב בראש דברינו דמנ"ל לר' אשי בפ' אלו עוברין לומר דמיקדש ילפינן המצל"א והוי ש"כ הבכ"א, מאחר דר"א בעצמו במס'

זבחים מצריך יקדש ליתן עשה על ל"ת, דהנה כבר הבאנו לעיל קו' השעה"מ דמאי פריך הש"ס בזבחים ניתי עשה וידחי ל"ת כיון דבא ע"י פשיעה, וכתבנו ליישב, דכיון דבהדי עשה דואכלו אותם יש בו נמי ל"ת דלא תותירו ממנו א"כ אלים העשה ודוחה אע"פ דבא ע"י פשיעה, אבל לכאורה ז"א דהנה בשו"ת חתם סופר או"ח סי' ק"מ כ' דלכאודה צ"ע מאי פריך הש"ס בהא דיקדש ניתי עשה ולידחי ל"ת דבפ' אלו עוברין א"ע מוקמינן האי קרא כל אשר יגע בבשרה יקדש בחצי זית היתר וח"ז פסולים שנתערבו, וגם במס' חולין בסוגיא דזרוע בשלה גרס ר"ת דבהמל"א מירי נמצא דעשה דאכילת קדשים ליכא דאין כאן אלא ח"ש דכשרה ול"ת דפסולים איכא משום המצל"א, ויצא לחדש דבמ"ע דאכילת קדשים לא בעינן כזית דהמצוה הוא שיהא הקרבן נאכל ואם יפסל הך ח"ז ע"י בליעת פסולים לא קיימו מ"ע של אותו קרבן כלל ע"ש, וכ"כ בשו"ת בית הלוי סי' ב', והנה מבואר במס' נזיר דף לז. דבנפישא היתירא לא אמרי' המל"א, וכיון דמהפסולים ליכא זית שלם ע"כ בהכשרה נמי אין בה זית שלם, והנה המנ"ח במצוה ח' הביא שיטת בעל מוצל מאש דדייק מלשון הרמב"ם דאפילו אם הותיר כ"ש עובר בלאו רבל תותירו, והוא ז"ל דחה דבריו ומסיק דאינו עובר בפחות מכזית, וא"כ נהי דיש בח"ז מ"ע של אכילת קדשים מ"מ אינו עובר בל"ת רלא תותירו ממנו אלא בכזית וא"כ שוב לא אלים העשה כיון דאין בו ל"ת בהדי' וחזרה קו' השעה"מ דהאיך ידחה כיון דבא ע"י פשיעה, וגם קו' הטו"א דאין שניהם בדברי א', ועכצ"ל דסוגי' דמס' זבחים אתי' כסוגי' דמס' נזיר דילוף מהאי קרא דיקדש טעם כעיקר, והשתא שפיר פרכינן ליתי עשה ולידחי ל"ת ואע"פ דבא ע"י פשיעה ואין שניהם בדבר א' כיון דמיירי בכזית שלם דקדשים כשרים ובהדי עשה יש בו נמי ל"ת רלא תותירו ממנו ואלים העשה, והשתא שפיר מיושב דהתינח סוגי' דזבחים יש לאוקמי לטעכ"ק, משא"כ סוגי' דפ' א"ע דמוקי קרא דיקדש להמצל"א, א"כ לגמרי לא ק' קו' הש"ם דזבחים דידחה עשה הל"ת כיון דבא ע"י פשיעה ואין שניהם בד"א ולא אלים העשה דאין בו אלא ח"ז כמ"ש, וא"כ לא בעינן יקדש ליתן עשה על ל"ת, ומיותר לש"כ הבכ"א.

ועם האמור יתיישב נ"כ מה שמובא להק' בשו"ת שואל ומשיב ח"ב סי' קמ"ט עפ"מ שכ' התוס' בפ' א"ע דף מד. ד"ה לענין, דלר' יוחנן לא בעינן המצל"א אלא להתחייב מלקות, דאיסור בלא"ה יש בו דר' יוחנן דריש כל לאסור ח"ש, והק' דאפילו בהמל"א לא יתחייב מלקות לשיטת הריב"א במס' חולין דף קמא. דאע"פ דאין עדל"ת ועשה מ"מ אם עבר לא מחייב מלקות דעכ"פ הל"ת נרחה מקמי העשה, ולפי תירוצו של ר' אשי בזבחים דיקדש בא ליתן עשה על ל"ת נמצא דאכתי לא יתחייב מלקות, אבל לפמ"ש דסוגיא דזבחים ע"כ אתי' לטעכ"ק לק"מ דבלא גילוי הקרא דטעכ"ק לא הי' בו איסור כלל, ואה"נ ע"ז לא יתחייב מלקות.

ועל גוף סברת המהר"ם שיק יש להעיר, מהא דאמרי' בפסחים דף נט. ר"י בנו של ריב"ב או' אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים

לערב, ופי' רש"י אם הביא שלמי נדבה קודם התמיד והוא הי' מחוסר כפורים ואם לא יביא כפרתו לא יאכל את שלמיו, ומקשינן מאי אולמא האי עשה (דאכילת קדשים) מהאי עשה (דהשלמה), ולפ"ד המהר"ם שיק בודאי אלים עשה דאכילת קדשים ריש בו נמי ל"ת דלא תותירו דאם לא יאכלנו יבא לידי נותר, וצ"ע.

עולת שבת בשבתו

בהעלותך

וידבר ה' אל משה לאמר זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבוא צבא, בעבודת אוהל מועד, ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבורה ולא יעבוד עוד. הנה למה ועל מה ככה ציוה הקב"ה לעמוד ולשרת חמשים שנה ועברו עד עולם זהו יובל, ואח"כ תיקן עולמו כדת וכדין ושב לאחוזתו אחוזת עולם.

ונלע"ד, דהנה בכ"ה שנים יש המה ש"י חרשים, כי י"ב פעמים כ"ה, הוי ש' חדשים, ובעשרים וחמשה שנים יוכל להיות ט' לפחות, ולפעמים עשרה חדשים, כי בי"ט שנה שהוא מחזור קטן, יש ז' עבורים, ובששה שנים הנשארים המה ב' חרשים, שהוא ט', אבל אם חל שנה ראשונה של הלוי בשנת ג' למחזור, שיש בי"ז שנה ז' עבורים, ובח' הנשארים עד כ"ה, ג', הוי יו"ד חדשים, סך הכל ש"י חרשים. והנה זו היא לתקן בכל חודש עולם מלא, מידי חודש בחדשו, לתקן ולקיים עולם מלא, כי אלמלא העבודה לא נתקיימו שמים וארץ, ובנין המשכן ומקרש הוא נגר בריאת עולם, ודו"ק היטב לפענ"ד. ובמקום אחר כתבתי ענין דמשמע ש"ט עולמות, ע"ש. ויש להשוות המידות שמדדו בו חכמים, ונבונים ויורעי דת אש דת למו, והבניהו.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג זצ"ל[1])

במס' סוטה (דף ט' ע"ב) מרים המתינה למשה שעה אחת שנא' ותתצב אחותו מרחוק, לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר שנא' והעם לא נסע עד האסף מרים. וי"ל טעם וחשבון על זה, דהנה אמרינן במס' סנהדרין (דף ק' ע"א) דאם אדם נותן מלא עומסו לעני בעוה"ז, הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעוה"ב, הרי דהקב"ה משלם שכר במדה שלו כביכול, וא"כ כאן שהמתינה מרים שעה אחת, הוצרך הקב"ה לשלם שכרה שעה אחת של הקב"ה. ועתה נבוא לחשוב כמה גדולה מדה של הקב"ה ממדת בשר ודם, דהנה איתא בתוס' עירובין (כ"א ע"א) בשם רבי אליעזר הקליר, דזרת היא שליש אמה, ומאי דכתיב (ישעי' מ') וכל בשליש עפר הארץ, דמדת כל העולם היא שליש אמה של הקב"ה כביכול, עיי"ש.

---

1) הועתק מעצם כתי"ק. (כת"י ירושלים, מספר 417). פאקסימיליא בעמוד מ"ח.

והנה במס' פסחים (צ"ד ע"א) אמר רבא, שיתא אלפי פרסי הוי עלמא, ופירש"י היקף הילוך החמה בתוך החלל ממזרח למערב. וכיון דביום הולכת שיתא אלפי פרסי, כמו כן גם בלילה הולכת שיתא אלפי פרסי, נמצא דהעולם מחזיק בהיקיפו בעיגול, י"ב אלפי פרסי. ואיתא בעירובין (י"ג ע"ב) כל שיש בהיקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח, א"כ רוחב העולם הוא ארבע אלפי פרסי. והנה פרסא הוא ד' מילין, ומיל יש בו אלפיים אמות, א"כ פרסא יש בו ח' אלפים אמות, דהיינו כ"ד אלף שליש אמה, א"כ כל העולם כולו, שמחזיק ארבע אלפי פרסי, יש בו ד' אלפים פעמים כ"ד אלף שלישי אמה, שעולה למנין תשעים ושש מיליאן שלישי אמה, וכיון שמדת העולם אצל הקב"ה כביכול היא שליש אמה, נמצא דמדת הקב"ה כביכול הוא צ"ו מיליאן פעמים כמדה שלנו.

והנה מרים היתה מצורעת ז' ימים, אך כיון דקיי"ל אין רואין את הנגעים בלילה, א"כ לילה ראשונה אינה עולה למנין, כי אז עדיין לא נקראה מצורעת, נמצא דיש לחשוב רק ששה ימים שלימים דהיינו מעת לעת, ויום הראשון רק היום ולא הלילה. והנה דעת הרמב"ם (הובא במעדני יו"ט במס' ברכות פ"א ס"י) דשיעור היום הוי מעמוד השחר עד צה"כ, ט"ז שעות, וכשנצרף לזה ו' ימים שלימים מעל"ע, דהיינו ו' פעמים כ"ד שעות, יעלה קמ"ד שעות, יחד עם ט"ז שעות מיום הראשון, סך הכל הוא ק"ס שעות, ואותן ק"ס שעות המתינו כל ישראל על מרים. והנה כלל ישראל היו אז ששים רבוא, וכל אחד המתין ק"ס שעות, וכשנחשוב ק"ס פעמים ששים רבוא, יעלה מספר צ"ו מיליאן שעות. א"כ שפיר מכוון החשבון מדה כנגד מדה, שבשביל שהמתינה מרים על משה שעה אחת, המתינו ישראל בעבורה שעה אחת של הקב"ה כביכול, שהיא צ"ו מיליאן פעמים כשעה שלנו.

(הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל[2])

שלח

י"ל דרך רמז וראיתם את הארץ מה היא, ע"ד שא' מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו, דקאי על משה שהי' בו בחי' „מה" שאמר ונחנו מה[3], ואף שעלה לגדולה לא זז ממקום קדשו שהוא העגוה ראשונה, כי לפי הגדולה צ"ל ענוה יותר, כמ"ש בפ' קרח בפסוק שמעו נא בני לוי ע"ש[4], דאל"ה א"א לעלות. והזהיר אותם אף שתעלו, אעפ"כ יהי' עיניכם למטה ולבו למעלה כמ"ש חז"ל בתפלה (יבמות דף ק"ה ע"ב), והזהירם בבחי' מה.

(הגאון בעל הפלאה זצ"ל[5])

---

2) הועתק מכת"י תלמיד א' המונח באוצרו של ידידינו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטוועדפען. ישא ברכה מאת ד'.

3) עיין בספרו פנים יפות פ' קרח עה"פ המעט מכם.

4) עיין בספרו פנים יפות פ' קרח עה"פ וירבר אל קרח.

5) הועתק מעצם כתי"ק.

קרח

ויחר למשה מאד ויאמר וגו' לא חמור אחר מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם. י"ל כי לפעמים מכח אשר מנהיג הדור מכביד עול על הציבור ע"י זה מביא ח"ו לידי הירוס כי ידברו על ה' ועל משיחו ח"ו, לזה אמר ולא הרעותי וכו', לא נעשה רעים על ידי ח"ו, כאשר פי' על פסוק וירעו אותנו וכו', וק"ל.
(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלויא זצ"ל[6])

ויקהל עליהם קרח את כל העדה. וברש"י בשם מדרש תנחומא, כל הלילה הלך אצל השבטים ופתה אותם וכו' עד שנתפתו כולם. וי"ל הטעם שהסית אותם כל הלילה דייקא, דהנה נודע דטרם יעלה האדם על משכבו בלילות, ראוי ונכון לפשפש במעשיו של כל היום ולהיות ממארי דחושבנא על כל פעולותיו, ואם חטא ח"ו צריך להתוודות, ומה"ט נוהגין אנשי מעשה לומר קודם קריאת שמע שעל המטה, שמוחלים לכל מי שציער אותם, ומבקשים סליחה אם הם ציערו לזולתם, וכמבואר בזוה"ק בפרשתן (קע"ח ע"א) בכל ליליא ולילא עד לא ישכב ועד לא נאים בעי בר נש למעבד חושבנא מעובדוי דעבד כל ההוא יומא ויתוב מנייהו ויבעי עלייהו רחמי וכו' עיי"ש. ולפי"ז י"ל דקרח שפקח הי' חשש שמא בעת שיקראו ראשי סנהדראות קר"ש שעל המטה, ויהיו בינם לבין עצמם, יתבוננו היטב בשורש מחלקותם ויהרהרו בתשובה ויתחרטו על מעשיהם, לכן פתה אותם כל הלילה, שלא תהי' להם הזדמנות להרהר בתשובה טרם יקראו קר"ש שעל המטה.
(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

חקת

וידבר העם וגו' ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, וישלח ד' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם. ויש להקשות הלא מדת הקב"ה לשלם מדה כנגד מדה, ואיך הוי כאן מדה כנגד מדה. וי"ל דמבואר במדרש (הובא ברש"י) שהתרעמו על המן, שהי' נבלע באיברים, דכי אפשר להתקיים בעיולי בלא אפוקי. אמנם באמת מצינו ביתוש כזה, דאמרינן בגמ' (גיטין נ"ו ע"ב) דיתוש היא ברי' קלה דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה, עיי"ש. ולפי"ז קשה מה היתה תמיהתם, וצ"ל דעשו עצמם כלא ידעו שיש ברי' בעולם המתקיים בכה"ג. והנה איתא במס' שבת (דף ע"ז ע"ב) כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה, ברא יתוש לנחש, פי' דמי שנשכו נחש כותש יתוש ומניח עליו ומתרפא.

לפי"ז שפיר הוי העונש מדה כנגד מרה, דמאחר שהם לא האמינו שיש ברי' יתוש בעולם, לכן נשלח בהם נחשים ונשכום, שע"י הנשיכה יהיו צריכים ליקח יתוש לרפואה, ויראו שיש ברי' בעולם המתקיים בכה"ג.
(הגאון מוה"ר שמשון בלאך זצ"ל בעל נזירת שמשון[7])

---

6) הועתק מעצם כתי"ק.

7) בספר בינת יששכר (פראג תקמ"ה) לבנו הנ"ר יששכר בער בלאך אבד"ק סעמניץ, בדף ס"ח ע"א, בשם אביו הנ"ל.

נוספאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הַלֵּל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)
בהעלותך

קאפ' י' פסוק כ"ט.

חובב, הוא יתרו שנאמר מבני חובב חותן משה, ומה ת"ל ותבאנה אל רעואל אביהן, מלמד שהתינוקת קורין לאבי אביהן אבא, ושמות הרבה היו לו, יתר ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה, חובב על שחיבב את התורה וכו':

וברפה"ר וכן ברפוס אלקבץ הנוסחה, **חובב, הוא יתרו כמה שנאמר ומבני חובב חותן משה, ומה ת"ל ותבאן אל רעואל אביהן (מלמד, כ"ה ברפוס אלקבץ וכן בספרי, אבל ברפה"ר ליתא) שהתינוקת קורין לאב אביהן אבא, ושני שמות היו לו (ברפה"ר הנוסחה, יש לו) יתרו על שם שיתר פרשה אחת בתורה, חובב על שם שחיבב את התורה:**

והנה יש כאן ג' שנויים ניכרים בספרים שלנו, הא', שבמקום, **שני שמות**, הנוסחה, **ושמות הרבה**, הב', שבמקום, **יתרו ע"ש שיתר**, הנוסחה, **יתר ע"ש שיתר**, הג' שהוסיפו לבסוף **תיבת וכו'**, והוא להורות על שאר השמות שנקראו לו.

וכל השנויים הללו הם רק כדי להשוות את דברי רש"י כאן, לדבריו שכ' בפ' יתרו, ובפ' שמות בפסוק וישב אל יתר חותנו (ד',י"ח), שהביא שם את דברי המכילתא שבע שמות נקראו לו, אבל בכל השנויים הללו א"א להשוות דברי רש"י אל דברי המכילתא, מאחר שכותב רש"י כאן שרעואל הוא אביו של יתרו, והוא כדעת הי"א שהביא בריש פ' יתרו מהספרי, א"כ ע"כ לא אזיל כאן בשיטת המכילתא רק בשיטת הספרי, והוא דעת רשב"י שם שאומר שני שמות היו לו, חובב ויתרו, יתרו ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה שנאמר ואתה תחזה וכו', חובב על שחיבב את התורה וכו', ולפי שפשוטו של מקרא שלפנינו שכתוב חובב בן רעואל קשה לפרשו לפי דעת המכילתא שרעואל הוא שמו של יתרו, בחר לפרש כאן על פי דברי רשב"י, ונוסחת רפוסים הראשונים הוא ברורה כדעת רשב"י בספרי.

קאפ' י"ב פסוק י"ג.

אל נא רפא נא לה, בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר מחבירו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים, ואח"כ יבקש שאלותיו: הדברים הם קשים להבין, איך נלמור מרין התפלה שמבקש אדם מהקב"ה, למבקש דבר מחבירו, רלפ"ז הול"ל ג"כ שיסרר שבחו של חבירו קורם שיבקש, כמו שאמרו ברין התפלה, ובאמת כי בספרי שהוא המקור לדברי רש"י הלשון הוא, בא הכתוב ללמדך ר"א שכל זמן שהארם רוצה לבקש שאלותיו צריך שיאמר שנים שלשה דברי תחנונים וכו', מלשון זה אין שום הכרח לפרשו על השואל רבר מחבירו, רק המבקש שאלותיו מאת הקב"ה, וכן ברפוסים הראשונים תיבת מחבירו ליתא, ואולי שמלת „דרך ארץ" דוחקתן שקאי על רברים שבין ארם לחבירו, והוסיפהו בלשון רש"י. וברש"י כת"י קלף גם תיבת ר"א ליתא, וכן הוא הנוסחה, **בא הכתוב ללמדך**

שהשואל צריכו צריך לומר שנים או ג' דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו, לשון הזה משמע שקאי רק על ענין בקשת צרכיו בתפלה. ובפסיקתא זוטרתא הלשון, מאי לאמר, לימר לרורות שכ"ז שאדם מבקש שאלותיו, צריך שיאמר שנים או שלשה תחנונים ואח"כ מבקש צרכיו, וכה"א ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר ה' א' אתה החלות וגו', וכתיב אעברה נא ואראה עכ"ל. ועיין בברכות (דף ל"ב סע"א) שמפסוק זה למדו שלעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל.

שלח

קאפ' י"ג פסוק כ"ג.

וישאוהו במוט בשנים, מוט משמע שני בדים שנאמר ונתנו על המוט, ואי אפשר בפחות משני בדים, השתא דכתיב במוט בשנים, משמע ב' מוטות, ד' בדין, אילו על גב אילו, שתי וערב, והיינו דאמרינן טורטני וטורטני דטורטני, בדין מחוברין יחד, ועוד משימין חיבור על חיבור באלכסון.

הנוסחה הזאת הוא ברש"י כת"י קלף, ואף שאיני יודע אם זה מדברי רש"י או הוא תוספת המעתיק (אם אמנם שרוב פעמים שמוסיף בו המעתיק דברים הוא רושם עליהם תיבת הנה"ה משא"כ כאן), אבל פירושו הוא בהיר וצחיר בדברי רש"י שלאח"ז, (והוא מגמ' דסוטה דף ל"ד ע"א) וישאוהו במוט בשנים ממשמע שנאמר וישאוהו במוט איני יודע שהוא בשנים (היינו שני בדים שצריכין ד' בנ"א) מה ת"ל בשנים בשני מוטות (היינו ארבעה בדים שצריכין שמנה בנ"א) הא כיצד שמנה נטלו אשכול וכו', עיין במפרשים עד כמה נתחבטו בפירוש הדברים לפי מה שמפרשין איני יודע שהוא בשנים היינו ב' בנ"א, א"כ אפי' נאמר שהיו שני מוטות עכ"פ הי' די בארבעה בנ"א. מ"מ דברי רש"י בסוטה (שם) א"א לפרשן כך ובפרט מה שכתב שם ורב יצחק לא מקרא שמיע לי' וכו', ועיין בס' זכרון ובמהרי"ק.

קאפ' י"ג פסוק ל"ג.

וכן היינו בעיניהם, שמענו אומרים זל"ז נמלים יש בכרמים כאנשים: עיין ברא"ם שהרי בפסוק כתיב חגבים ולמח כתב רש"י נמלים, והניה שצ"ל חגבים, ובכמה ספרים הגיהו חגמלים והוא ע"ש הפסוק (תהלים ע"ח) ושקמותם בחגמל, שהוא נ"כ מין חגבים, ויש להעיר כי בברכות (נ"ד ע"ב) בעובדא דעוג מלך הבשן דעקר טורא קאמר בגמ' אייתי קוב"ה עלי' קמצי ונקבוה ונחית בצווארי', וקמצי היינו חגבים כידוע, וכן תרגום אונקלס כאן, ורש"י פירשו שם קמצי, נמלים ע"ש, וכן בשבת דף ע"ז: פירש"י קמצא ארבה, ול"נ נמלה. (ועין ברש"ש ברכות שם שהניח בצ"ע). ונם ביבמות דף קכ"א ע"ב על ודלמא קמצא בעלמא שכיב להו פירש"י חגב או נמלה, והנה הנמלה בלשון הגמרא הוא שומשנא, וכן בתרגום במשלי (ו', ו') בפסוק לך אל נמלה עצל, ומ"מ לא נמנע רש"י מלפרש גם קמצי שהם חגבים, נמלים, א"כ בוראי אין כאן טעות רק שרש"י מפרש חגבים, נמלים.

קרח

קאפ׳ ט״ז פסוק א׳.

ויקח קרח, לקח את עצמו לצד אחר וכו׳, ברש״י כת״י קלף יש כאן הגה״ה וז״ל, **הגח״ה אמר בנימין צעיר, קיחה זו נראה לפרש ככל שאר קיחות כמו קח את אהרן, קח את חלוים, וכן משמעו ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי, את דתן ואבירם בני אליאב, ו״ו ודתן יתירה כמו ו״ו ואו׳ ועגה, תת וקדש וצבא מרמם, והרבה ווי״ן יתירין במקרא כמו כן, ור׳ יוסף קרא זצ״ל פירש, ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי, אנשים, ודתן ואבירם וגו׳, הגה״ה פ״א ויקח קרח לקח עצמו עם חביריו והתייעצו בזה הדבר.**

והנה פירושו של ר׳ יוסף קרא כמו הר״א שהוא בפרש״י שלפנינו, שפירש, ויקח קרח, משך ראשי סנהדראות שבהם ברברים וכו׳ והנראה שהאי ר״א נתוסף ברברי רש״י, כי ברפה״ר וכן ברפום אלקבץ אינו, ותוס׳ הוא מדברי ר׳ יוסף קרא.

שם פסוק ה׳.

בקר ויודע וגו׳ עתה עת שכרות הוא לנו, ולא נכון להראות לפניו וכו׳. עמד בזה הגו״א שהרי הי׳ קודם הקרבת התמיד של בין הערבים, ולא יתכן שיאמר שהיא לאהרן עת שכרות, ומכ״ש למשה שהיתה שכינה מדבר עמו תמיר, בודאי שלא שתה רביעית יין, ע״ש, והרא״ם פי׳ עת שכרות של מחלוקת, וברש״י כת״י קלף הנוסחה הוא **עתה עת שכרות הוא, לא לנו להראות לפניו וכו׳.**

חקת

קאפ׳ י״ט פסוק ב׳.

זאת חקת התורה, לפי שהשטן ואו״ה מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה וכו׳. ברברי רש״י אלו תלו בה כל הגבורים את שלטיהם, לפרש מה אונאה יש בזה לישראל במה ששואלין טעם מצות פרה אדומה, ובאמת בתנחומא, ובמ״ר כאן, ובגמרא דיומא (דף ס״ז ע״ב), הלשון, שהשטן (או היצה״ר) משיב עליהן, וכן הביא רש״י בפ׳ אחרי מות (ויקרא י״ח ד׳), שיצה״ר משיב עליהן למה לנו לשמרן, ואו״ה משיבין עליהם כגון אכילת חזיר, ולבישת שעטנז, וטהרת מי חטאת, ובפרשת שלח כתב רש״י שהיצה״ר מקנטר עליהם מה איסור באלו למה נאסרו כגון לבישת כלאים, ואכילת חזיר, ופרה אדומה, וכיוצא בהם, ואין בכל אחד מאלו המקומות שיאמר שמונין את ישראל בזה רק כאן, ובאמת ברפה״ר גם כאן הנוסחה הוא, **לפי שהשטן ואומות העולם משיבין את ישראל לומר מה המצוה הזאת לפיכך כתב בה חקה,** הרי דגם מה שעמדו על כפל הלשון מה המצוה הזאת, ומה טעם יש בה, נתקן ברפה״ר, והני ד׳ תיבות „ומה טעם יש בה״ כתב בספר יוסף דעת שלא מצאם ברש״י קלף ולא ברפוסים ישנים, וכן הביא בשם הרנ״ש בספר אמרי שפר, כי מה טעם יש בה אינו שייך דוקא במצוה זו, כי כן מצינו הרבה מצות כהנה וכהנה שלא נודע לנו טעמם, אך פירושו של מה מצוה הזאת הוא, למה מטהרת את חטמאים ומטמאת את הטהורים, שזה לא מצינו בשום מקום.

ובדפוס אלקבץ הנוסחה הוא, לפי שהשטן ואומות העולם מגנין את ישראל לומר מה המצוה הזאת לפיכך וכו', וכן לקמן בפ' פנחס (כ"ו, ה') שכתב רש"י לפי שהיו האומות מבזין אותם, בדפה"ר הנוסחה, מונין אותם, ובדפוס אלקבץ, מגנין אותם.

קאפ' כ' פסוק י"ב

יען לא האמנתם בי להקדישני, פירש"י שאילו דברתם אל הסלע והוציא, חייתי מקודש וכו'. הנה שיטת רש"י הוא ששגגת משה רבינו היתה שנצטוה שידבר אל הסלע, והכהו, ועיין באוה"ח הק' שמביא דעות הקדמונים בדרכים שונים מה היתה השגגה, והביא בשם הראב"ע שכתב שיש דרש קדמונינו שהחטא הי' בעבור שאמר שמעו נא המורים, ואין ראוי לאיש חסיד לזלזל בבני א־ל חי בני אברהם יצחק ויעקב, ע"ש, ובתהלים עה"פ ונוקם על עלילותם, כתב רש"י ונוקם היית על עלילותם משה אהרן בשמעו נא המורים וכו', הרי שנטה רש"י משיטתו כאן, לדעת הראב"ע ששגגתם היתה מה שאמר שמעו נא המורים, אמנם הרא"ם כאן דקדק ג"כ מדברי רש"י בפ' מתאוננים (י"א, כ"ב) נבי הצאן והבקר ישחט להם שכתב שם, ואיזו קשה זו או שמעו נא המורים, משמע מדבריו שהחטא כאן הי' מה שאמר שמעו נא המורים, רק מאחר שלמדנו מדברי הרמב"ן ז"ל שאלו ואלו בדברי אגדא הם, ורש"י ז"ל מדרכו לפרש פעם ע"פ אגדה אחת ופעם ע"פ אגדה אחרת עכת"ד הרא"ם, ובפ' מטות (י"א, כ"א) כתב רש"י וכן בשמעו נא המורים, ע"י כעס טעה ויך את הסלע, משמע שחטעות הי' מה שהכה את הסלע, רק הגורם לזה הי' מה שאמר שמעו נא המורים.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תמיהות וישובים

תמי' בדברי הרדב"ז

הרמב"ם כתב בפ"כ מהל' סנהדרין הל' ג', איש שאנסוהו עד שבא על הערוה חייב מיתת ב"ד, והרדב"ז בפירושו הק', איך יתחייב זה מיתת ב"ר והאיך מתדין בו בשעת מעשה והלא בשעת מעשה אינו מקבל התראה שהרי אנוס הוא, ואפשר דהאי מיתת ב"ד היינו כיפה, ע"כ.

והנה דין הכנסה לכיפה מבואר במס' סנהדרין דף פ"א ע"ב במשנה, ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ, ובגמ' הקשו מנא ידעינן ואוקימני' שמואל דאיירי שלא בהתראה, והרמב"ם הביא דין זה בהל' רוצח פ"ד הל' ח', ושם בהל' ט' כתב ואין עושין דבר זה לשאר מחייבי מיתת ב"ד כגון ע"ז, עריות או חילול שבת שאלו עוונות הן מעבירות שבין אדם למקום, אבל שפיכות דמים מעבירות שבינו לבין חבירו וכל מי שיש בידו עון זה הרי הוא רשע גמור, וא"כ איך כתב הרדב"ז שהרמב"ם כוון לדין כיפה אצל עריות, הא לדידי' לא שייך דין זה אלא אצל רציחה דווקא.

שלום דוד געללער
חבר כולל אברכים ד'באבוב
מאנסי, ניו יארק

תמי' בשו"ת הרמ"ע מפאנו, ובדברי הספורנו בפ' שלח

בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' כ"ה) מבואר דכל היכא דאיתא בגמ' ברייתא הפותחת בת"ר הויא אותה הברייתא שנורה בפי כל (מובא בגליון מהרש"א ריש ברכות). ולענ"ד צ"ע מש"ם דעירובין דף יט. דאי' התם ת"ר כמה ראשה ורובה של פרה וכו' (ובע"ב שם) א"ר פפא וכו' (ומתמה גמ') ורב פפא מאי קמ"ל, תנינא (בברייתא דת"ר הנז"ל), ומתרץ, רב פפא ברייתא לא שמיע לי' וקמ"ל כברייתא. וכמו"כ יש לתמוה מגמ' דגיטין דף מה. דקאמר התם „רב ענן ברייתא לא שמיע לי", וקאי אברייתא בדף מד: הפותחת נ"כ בתנו רבנן".

* * *

בספורנו פ' שלח (י"ג, ד') כתב, ויהתורה נקטה שמות המרגלים כסדר זקנותם יעויין שם. נמצא שכלב היה גדול בשנים מיהושע, מדנזכר לפני פניו, והמעיין בספרי יוחסין (בצמח דוד, ובסדר הדורות) ידאה דאדרבה היא (ואין חולק בזה). וראה גם ברש"י דה"א (כ"ב, ה') והוסף שנה (דשילוח המרגלים בשנה שני' היתה) תמצא שהויא אז יהושע בן מ"ג, ולעומתו, כלב, היה אז דק בן מ', כאומרו בעצמו בס' יהושע (י"ד, ז') בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' אותי מקדש ברנע לרגל את הארץ, הרי דיהושע הוי קשיש טפי.

אלעזר גאלדמאן
חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש־תש"ה לפ"ק).

בענין קדושת המשכן במדבר

מהאברך המפואר החו"ב
מו"ה צבי זאננענשטיין הי"ד מפאדגורזע[1])

ב"ה. יום ג' דסליחות תרצ"ד פה ליסקא יצ"ו.

שלמא בכפלים, למי שיש בו שתים, תורה ויראת שמים, כבוד ש"ב ידידי וידי"נ הרב הגביר היחסן המפורסם הנרול בתורה החריף ובקי נפלא וכו' וכו' כש"ת מהור"ר יוסף יצחק כהן צדק אב"י בק"ק קאטאוויטץ שליט"א[2]).

אחרשה"ט ושת"ה באה"ר ועזה כראוי וכנכון.

. . . הנני להציע לפני כת"ה מה שחירשתי. הספורנו בפ' אמור (כ"ר, ג') כתב לחרש רהמשכן בכל ימי המרבר הי' לו רין קדשי קרשים, ולכן לא הי' נכנס לתוכו אלא אהרן להקטיר קטורת ולהטיב את הנרות, ע"כ. וכ"כ הרמב"ן בהקרמתו לס' במרבר, וכן משמע ביומא נ"ר ע"א, אר"נ משל לכלה כל זמן שהיא בבית אבי' צנועה מבעלה כיון שבאת לבית חמי' אינה צנועה מבעלה, ועיי"ש ברש"י ראפי' לראות המזבח הי' חיוב מיתה כל זמן שהי' במרבר.

ולפי"ז יתיישב לי מה שנשאלתי מהר' הנרול מו"ה מיכל גינצוג מקראקא[3]) על רברי רש"י בפ' קרח (י"ז, כ"ח) כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות, אין אנו יכולין להיות זהירין בכך, כולנו רשאין להכנס לחצר אהל מועד ואחר שיקריב עצמו יותר מחבריו ויכנס לתוך אוהל מועד ימות, ע"כ. והקשה הא זר הקרב יומת הוא רק אם עשה עבורה ולא על ביאה דקנית לחור, כראיתא במנחות כ"ז ע"ב, וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' ביהמ"ק ה"ר. ולהנ"ל א"ש, רהא קאי על משכן, ושוב חייב מיתה אף בלא עבורה, רהמשכן הי' לו רין כקרשי קרשים.

וכן ארוויחנא לתרץ קו' המג"ח (מצוה צ"ח) שהקשה על הרמב"ם ז"ל רפסק בפ"ט מהל' ביהמ"ק ה"ז רהרלקת המגורה כשירה בזרים, כנון אם הוציאו לחוץ מותר לזר להרליקה, והקשה מתו"כ פי' אמור עה"פ יערוך את הנרות לפני ה' שלא יתקן מבחוץ ויכנס בפנים. ולפי"ז ניחא, רהא מהספורנו משמע רקאי על

1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ל"ז.

2) הוא בנו של הרה"ג מו"ה יהודה ליב קאהן מח"ס בית יהודה אחרון. הי' ת"ח מובהק, וחיבר ספר פרי יוסף. מכתב חידו"ת ממנו אל הגאון מוהרי"ז אבר"ק בריסק ז"ל נרפס בקובץ המעין (ניסן תשי"ז), וגם נרפס מכתב ממנו בסוף קונטרס מופת הדור (תולדות הנוב"י). נפטר באטוואצק ביום י"ג סיון שנת תש"ב לפ"ק.

3) בשו"ת דובב מישרים חלק א' סי' צ"ה, יש תשובה אליו.

המשכן והדלקה לא הי' כשר אלא בכהן גדול, מש"ה הי' פסול אם הי' מתקן מבחוץ ויכנס בפנים, עי' מנחות ט' ע"א מרכחונה לא בעיא פנים נמי לא בעיא, אבל הרמב"ם דלא קאי על משכן אלא על מקדש, מש"ה שפיר כתב אם הוציאו לחוץ והדליק הזר כשר.

כנפשו ונפש אוהבו מוקירו ומכבדו כערכו הרם ונשא ומחכה לשמוע תמיד מהצלחתו ושלו' תורתו הרמה ע"ע,

הק' צבי זאננענשיין

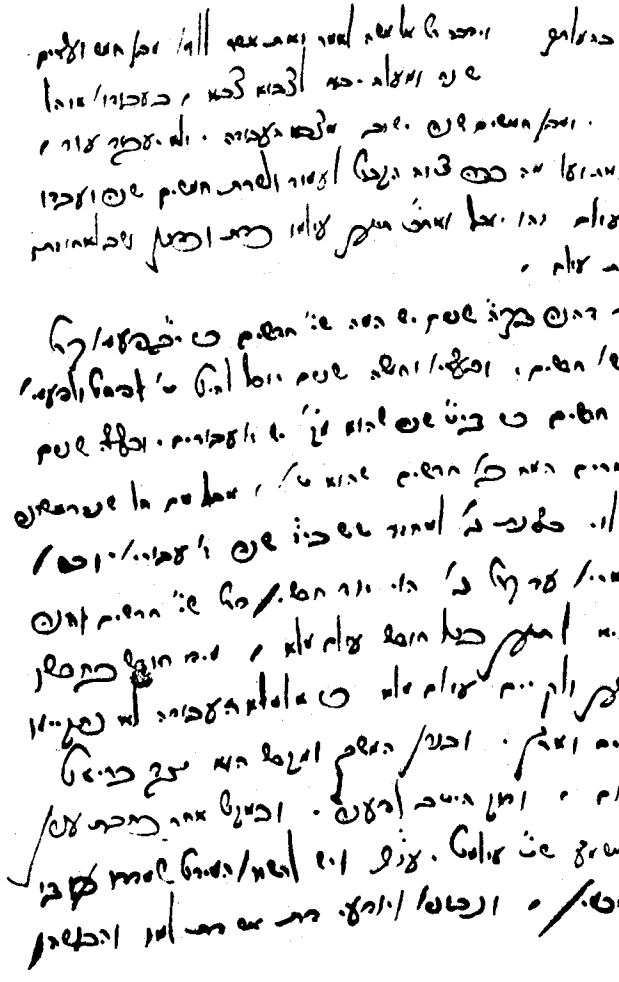

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל הנדפס לעיל בעמוד ל"ט.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם משה שאיא** נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אברהם גאלדפינגער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אברהם גרינוואד** נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אהרן יהודה גאטהייל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אלי' פערל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **בנימין כארבער** נ"י להולדת התאומים
להנה"ח מו"ה **דוד גרינצווייג** נ"י להולדת הנכרים תאומים
להאברך היקר בנש"ק ר' **חיים אלעזר שטערנהעלל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהושע יחזקאל אייזענבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יעקב הלוי הורוויץ** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יעקב ווייל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יצחק צבי בלום** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מאיר דוב קלעפנער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מנחם מענדל קנאבלאך** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שלום בלויא** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שלום שכנא כץ** נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שלמה ארי' זילבער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמחה פינחס שטראהלי** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמעון קלעצקין** נ"י מבני ברק להולדת הבן

יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם רייפער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר המסור בלב ונפש לטובת כרמנו ר' **אברהם אהרן לעזער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **אלימלך לייפער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אלעזר סג"ל אבפטפעלד** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **בן ציון מרדכי גוטטער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יהודה דוב זילבער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **יהושע חיים בראנדוויין** נ"י מקרית באבוב להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **יצחק יהודה שמאיע** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישעי' יאזעוויץ** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישראל ארי' פארסטער** נ"י להולדת הבת

להרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מנהל התלמוד תורה דחסידי באבוב בלונדון להולדת הבת

להאברך היקר ר' מנחם קוט נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת

להאברך היקר ר' משה שלום קארפ נ"י מקרית באבוב להולדת הבת

להאברך היקר ר' נפתלי הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת

להנה"ח מו"ה פנחס מינצער נ"י מקרית באבוב להולדת הנכדה

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמע"ט ולראות מהן דב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה משה הלוי ראטטענבערג שליט"א ולאביו הרב המפורסם וכו' מוה"ר ישכר בער הלוי ראטטענבערג שליט"א אבר"ק וואוירסלאוו לנישואי בתו נכדתו תחי'

להרב מו"ה צבי הירש הורוויץ שליט"א רב דקהל דרכי נועם דסטריזוב לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי מנחם רייכבערג נ"י לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם אבא סג"ל הורוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' אשר יאקאבוויטש נ"י מירושלים עיה"ק לנישואיו

להאברך היקר ר' דוד מנחם ליכטנשטיין נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו דשם לנישואיו

להאברך היקר ר' חיים צבי צענווירטה נ"י מקרית באבוב תלמיד ישיבתנו דשם לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק אייזיק פריעדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' צבי דוד פרייער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' שמואל שלום רוקח נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם גאשליעב נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה דוד יצחק ד'אנקונא נ"י מטאראנטא לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר אברהם שלמח נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה זושא הכהן קאצלער נ"י לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יחזקאל לענסקי נ"י ממאנסי לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר משה דוב נ"י תלמיד ישיבתנו

בורא עולם בקנין השלם זה תבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

יומא טבא לרבנן !

הופיע בעז"ה על ידינו

ספר

יומא טבא לרבנן

על מס' ביצה

חידושים וביאורים יקרים ונחמדים דף על דף

מהגאון מוה"ר **בצלאל רנשבורג** זצ"ל מפראג

נדפס בפעם הראשונה מעצם כתי"ק

ונספח אליו

ספר

חידושי מהר"ל פישלס

על מס' ביצה

מאת רבו המובהק

הגאון מוה"ר **יהודה ליב פישלס** זצ"ל מפראג

מחיר הספר $7.50 (דמי משלוח $1.50)

מערכת כרם שלמה

רמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

באה"ב = 15 דאללער לשנה

קאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

ענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 2870
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

D

MR. H10516 385
MORDECHIA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN NY 11219

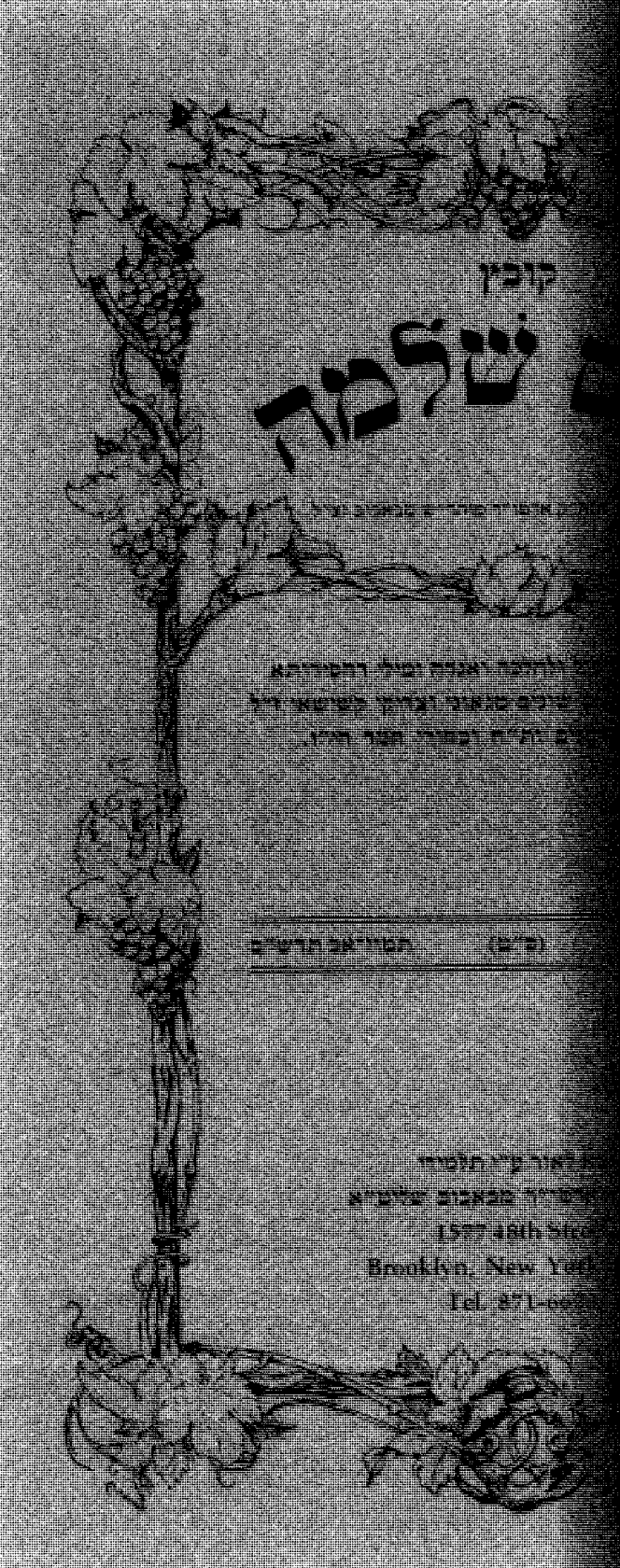

קובץ

ע

(ב"ב) תשי"ג תרש"ח

ע"י ועד אגודת שלוחי
בית מנחם אגודת אחים ע"א
1571 48th Str
Brooklyn, New York
Tel. 871-00

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה במו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

נהרג עקה"ש
ביום ד' לחודש מנחם־אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שמואל יהודה סטעמפיל
לונדון יע"א

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
האשה החשובה
מרת בילא רייזל בת מו"ה ארי' ליב ווינגארטען ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש מנחם־אב שנת תשל"ט לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חתנה,
אברהם אביש ריינהאלד ורעיתו

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות
הרה"ח מו"ה שלמה יוסף במו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה
נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ג

זוגתו מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה
נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
אהרן אלי' קינרייך

קינה

על חורבן עם ישראל בשנות ה׳תרצ״ט — תש״ה

מצאנו לנכון להביא הפעם במרור הקבוע „אמרי קורש״ את הקינה אשר חיבר כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א לתשעה באב, ונתפרסמה ביום ר׳ אב העל״ט על השולחן הטהור ביומא דהילולא רבא של כ״ק מרן ארמו״ר הגה״ק זצוקללה״ה הי״ד בהתאסף יחד אלפי אנ״ש לסעודת הילולא וסיום הש״ס כנהוג בכל שנה ושנה.

אחר שזכינו לשמוע אמרי קודש מכ״ק ארמו״ר שליט״א לשלב סוף תושב״כ ותושבע״פ לתחלתם, ודברי התעוררות מעניינא דיומא, פתח כ״ק אדמו״ר שליט״א ואמד, כי זה זמנים טובא, תיכף אחרי המלחמה האיומה, נפשו עליו עגומה, איך לא יתאספו ראשי ומנהיגי הדור מהשרירים אשר ד׳ אליהם קורא, ליסד ולקבוע איזה זכרון על שבר בת עמנו בחורבן הגדול והנורא, בו נשמדו שש מיליאן מאחב״י אנשים נשים וטף, ונשרשו ונעקרו כו״כ מדינות עם כל הצדיקים והגאונים וכל קהלות הקודש שמסרו נפשם על קידוה״ש, לזכור את העבר המפואר שהי׳ לפני הזעם טרם שנפסק ההמשך, והלא בלתי שום ספק שאסור לשכוח העקדות והקרבנות אשר הקרבנו, ותפקיד קדוש מוטל עלינו לזכור ולהנציח לדורות עולם את מסירות נפשם של הקרושים, ואם כי אין לנו בימינו לא נביא ולא חוזה, אבל הרי התוה״ק צותה, לא תשכח.

ובאמת כי להעלות על לבבנו את כל התלאה אשר עבר עלינו הוא תועלת מרובה לכאו״א בפרט ולכל הכלל כולו, כי צריכים לזכור ולא להסיח דעת שאנו נמצאים בגלות כשה בין הזאבים גם כאן במרינת אמעריקא, ולא יאמר האומר כי כאן היא ארץ החופש והתברך בלבבו לאמר שלום יהי׳ לנו, כי עריין לא נושענו ומצפים אנו לישועה בכל עת. גם עי״ז יתאחרו ביותר אחב״י הנשארים לפליטה ויתרחקו מן המחלוקת והשנאת חנם שעדיין מרקד ביניינו ר׳ ירחם[1]), ואילו היו

---

1) מה נעמו בזה דברי הגאון מוה״ר שלמה אפרים לונטשיץ זצ״ל בהקרמת ספרו שפתי רעת, שכתב שם בתוך הדברים בזה״ל: מיום החורבן והלאה נשכחו כל הצרות הן העבר הן ההוה, כי גם במקומות שחושבים שבהכשלם יעזרו עזר מעט ויש להם קצת הנחה ושלוה שם, תמיר האומות חושבים עלינו בנכליהם אשר נכלו לנו בכל רור ורור, לולי ה׳ שהי׳ לנו בקום עלינו ארם, ולא רי לנו שנאתם, אלא שכל אחר מישראל שונא את חבירו ומתקנא בו ער שהוא שמח לאיר חבירו, ואחר מני אלף אינו שיאהב את חבירו אם לא שיש לו איזו סיבה אשר הוא צריך לו, ואילו היינו משימים על לב שנאת האומות לא היינו כל כך שונאים זה לזה וכל אחר מאתנו לא חלי ולא מרגיש על כן מלא לבם לעשות הרע בעיני חבירו, ריו אילו ימי לא יספיקו מלהעלות על הכתב כל החסרונות, כי כן ראיתי בספר אחר שכתב אחר לחבירו טעם על המאורעות שהי׳ בזמנו והמשילנו לשיכור היושב בבית שכולו בוער באש והשיכור יושב ומשורר וצועק כמנהג השיכורים ואינו מרגיש כי סביביו אכלה אש, כך אנו שיכורי התאות ושקועים בהבלי העולם רריפת אחר יותרת הכבור והשררות ורדיפות הממון ודדיפת התאות כאשר נראה מתוך מנהגינו שאנו נוהגין בגלות החל הזה ובמלבושינו וביתר כל שאר ענינינו וכו׳ וע״י זה נשכחו כל הצרות שסביבותינו נשעדה מאור רוח סוערה וסער ואנחנו בתוך ההפיכה שבתינו בתוך מרמה אין מרגישין בכל זה, עכ״ל.

המאורעות הנוראות אשר מצאתנו לזכרון בין עינינו תמיד, ודאי שלא הי' מדברים כ"כ לשה"ר ורכילות, בפרט בעת חזרת הש"ץ וקריאה"ת, וזכרון זה הי' עומד כתרים לפני זרם הבלי העוה"ז שלא להיות שטופים כ"כ בתענוגות בנ"א במותרות[2]) ולוקסו"ס וכל מיני שטותים, ובמקום זה הי' יושבים על התורה ועל העבודה ושופכים שיח לפני ד' שלא תקום פעמים צרה ח"ו, להחיש את פדיון נפשנו בחסד ורחמים.

כ"ק ארמו"ר שליט"א המשיך, שזה שנה ושנתיים שכמה אנשים מסוימים[3]) מעוררים ברבר הנשגב הזה, ונם במה רבנים מפורסמים פנו בבקשה לכ"ק אדמו"ר שליט"א שיסכים להצעתם, בהיות שקשה לקבוע תעניתים חדשים מחמת

---

2) כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א רגיל בימי בין המצרים להעיר לדברי הכלי יקר בפרשת דברים עה"פ רב לכם סוב את ההר הזה פנו לכם צפונה, וזל"ק: רבים אומרים כי פסוק זה נוקב ויורד עד התהום ויש בו רמז לשעה ולדורות וענין סבוב זה שילכו סחור סחור לכרם ד' צבאות לא יקרבו, כי ימים רבים לישראל שיהיו נדים ונעים סביבו ולא יותן לישראל כח עליהם עד מדרך כף רגל עד שיבא מי שנאמר בו ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים וכל זמן שישראל הולכים סחור סחור נאמר להם פנו לכם צפונה ודרשו בזה אם הגיע שעתו של עשו הצפינו עצמכם. וענין הצפנה זו נראה לי שאם ימצא האיש הישראלי איזו הצלחה זעיר שם אזי יטמינו ויצפינו הכל בפני עשו כי אין לך אומה שמתקנאת בישראל כמו עשו כי לרעתם הכל נזולה בירם מהם מן ברכות יעקב אבינו שלקח ברכותיו של עשו במרמה וכן יעקב צוה לבניו למה תתראו פרש"י בפני בני ישמעאל ועשו כאלו אתם שבעים כי שניהם סוברים שיצחק נזל הצלחת ישמעאל ויעקב נזל הצלחת עשו ע"י השתרלות ע"כ צוה רוקא על עשו פנו לכם צפונה שלא יתקנא בכם וזה הפך ממה שישראל עושין ברורות הללו בארצות אויביהם כי מי שיש לו מנה הוא מראה את עצמו במלבושי כבור ובתים ספונים וחשובים כאילו הי' לו כמה אלפים ומגרים האומות בעצמם ועוברים על מה שנאמר פנו לכם צפונה ומנהג זה הוא ברבת בני עמנו והוא המסבב את כל התלאה אשר מצאתנו והמשכילים יבינו ליקח מוסר, עכ"ל.

3) וביניהם הנגיד הנכבר מ' פנחס הערצקא נ"י שהשתדל אצל גרולי הדור מפה ומעבר לים שיחוו רעתם בזה, וקבל הסכמת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, וזה העתקתה:

ב"ה יום ג' ראשית גוים עמלק ואחריתו ערי אובר תרש"ם לפ"ק.

לכבור ידידי היקר הנגיד הנכבר המפואר כש"ת מו"ה פנחס הערצקא נ"י.

גם אני מצטרף בצרופי דרבנן גרולי דורנו שהסכימו לתקן לעשות זכרון קרושים בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות בכל תפוצות ישראל שינהגו ביום ט' באב יום חורבן בית מקדשינו לומר קינה מיוחדת על חורבן האיום והנורא בזמננו שנהרגו ונשרפו ונחנקו אלפי אלפים קרושים וטהורים גאוני התורה ראשי ישיבות ותלמידיהן צריקים וחסידים וכל המון בית ישראל אנשים ונשים וטף במיתות משונות ואכזריות אשר לא יאומן כי יסופר ותקצר היריעה מהכיל. וכאשר אנו רואים שברבות הימים והעתים נשתכח ונשתקע מלבות בני אדם עד כרי כך שגם האורים המוצלים מאש גם הם בעצמם לא עולה על לבם לספור ולקונן על האברה הגרולה עטרת תפארת בית ישראל הקרושים הי"ר, לזאת גם רעתי מסכמת לרעת הרבנים הגרולים כנ"ל. והשי"ת ברחמיו ישמע קול צעקתינו ויחיש וימהר גאולתינו בביאת גו"צ ב"ב.

הכ"ר המחכה לראות בנחמת ציון וירושלים,

הק' שלמה הלברשטאם
אבר"ק באבוב יע"א

חולשת הדור, ע"כ ראוי ונכון שביום צום תשעה באב[4]) יאמרו קינה חרשה מיוחדת על החורבן האחרון. מתחלה חשש שלא יעשו אגודות אגודות, מיימינים ומשמאילים, אכן הי' עוז רצונו מאז, שעכ"פ אחת בשנה נעלה על זכרוננו, הנפשות היקרות אשר שוכלנו, ולעומת זה לא מלאו לבו להסכים לתקן קינה חדשה בדורנו היתום, כי מי יוכל להרמות להראשונים מלפני אלף שנה שחברו פיוטים ע"פ סודות נעלמים וצירופי שמות ע"פ קבלה (הגם כי כבר הי' לעולמים במשך כל הדורות כמו בשנת ת"ח ות"ט, ואח"כ בכל עת שעמדו עלינו לכלותנו בכל ארצות פזורנו, שחברו תמיד קינות בכל המקומות, כידוע) אמנם בא לירו הסה"ק סדר היום להפוסק המקובל כחד מקמאי (מובא להלכה כ"פ בכנה"ג ובמג"א) ה"ה רבינו משה בן מכיר זצ"ל, וזה לשון קדשו ברירי תשעה באב: ויתחיל לבכות על חרבן הבית . . . ועל הרינת כמה חכמים וחסידים בתוכה, וכמה תינוקות של בית רבן, וכמה עוברות ומיניקות ויונקי שרים, וכל היודע ליליל יילילי, היודע לומר קינות יקונן, בין כתובות בין מאליו, כפי חכמתו אשר נתן אלהים בקרבו — ומצוה היא על כל ארם לחבר קינים והגה והי ולומר אותם ביום המר הזה — וצדקה יחשב לו ונקרא מאבלי ציון ומקדושיה, ומי שאינו בר הכי, לחבר, יעסוק במה שחברו אחרים, עכ"ל.

דברי בעל סדר היום הללו — שמצוה על כל אדם לחבר קינות אף בזמן הזה — הכריעו בעד כ"ק אדמו"ר שליט"א לחבר קינה קצרה דבר השוה לכל נפש עבור אנשי שלומנו (ולכל אלו שירצו[5]), לאומרה חו"ק בעמידה קודם הפזמון „אלי ציון ועריה" [בנגון פזמון „שלש עשרה מדות"], לעורר הלבבות ולזכור הנשכחות. ויהי רצון שהקינות יתהפכו לשירות ותשבחות ע"י ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

---

4) וכן נהגו מקדמת דנא בכל עת צרה ליעקב. כאשר גם היום אנו אומרים בתשעה באב, קינות על גזירות ד' אלפים תתנ"ו ותתקל"א ועל שריפת ספרי תורה בה' אלפים ה', ועוד, וכ"כ רבינו קלונימוס ב"ר יודא (אבי הרוקח ז"ל) בקינתו שאנו אומרים בת"ב על הרוגי שפירא־וורמיזא־מגנצא, שמחמת שאין לחרש עוד יום תענית, ושקולה מיתת צדיקים כשריפת בית המקדש, ע"כ ראוי לקונן עליהם ביום ת"ב, וזל"ק: שימו נא על לבבכם מספר מר לקשרה, כי שקולה הריגתם להתאבל ולהתעפרה, כשרפת בית אלהינו האולם והבירה, וכי אין להוסיף מוער שבר ותבערה, ואין להקרים זולתי לאחרה, תחת כן היום לויתי אעוררה, ואספרה ואילילה ואבכה בנפש מרה, ואנחתי כברה מבוקר ועד ערב, על בית ישראל ועל עם ר' כי נפלו בחרב. ועיין בפי' על רבדי הימים־ב (המיוחס לפרש"י) קאפ' ל"ה פסוק כ"ה שכתב וז"ל: כשמזרמן להם שום צער ובכי' שהם מקוננים ובוכים על המאורע הם מזכירים זה הצער עמו רוגמא בט' באב שמזכירים קינות על ההרוגים בגזרות שאירעו בימינו, עכ"ל עיי"ש.

5) כ"ק רבינו שליט"א הרגיש שאם יזרמן א' בין אנשים שאין רעתם שוה לאומרה (מאיזה סיבה שתהי') ח"ו שלא לעורר מרנים בגלל זה, או לכוף רעתו על אחרים. ויותר טוב לוותר על אמירת הקינה מלהפריא שלו' אחים ביום המר והנמהר, כי לא חרבה עירנו רק בעון זה, ונמצא יצא שכרו בהפסדו.

זִכְרוּ נָא וְקוֹנְנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, קוֹלְכֶם יִשָּׁמַע בָּרָמָה
כִּי הִשְׁמִידָה גֶּרְמַנְיָא אֶת עַמְּנוּ בִּימֵי זַעַם הַמִּלְחָמָה
בְּמִיתוֹת מְשׁוּנוֹת אַכְזָרִיוֹת, בָּרָעָב וּבַצָּמָא
אַל תִּשְׁכְּחוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת, עֲדֵי תִּזְכּוּ לִרְאוֹת בַּנֶּחָמָה

צַעֲקָתָם וּבְכִיוֹתֵיהֶם, צְפוּפִים וּסְגוּרִים בַּקְּרוֹנִים
כַּצֹּאן לַטֶּבַח יוּבָלוּ לִשְׁרֵפָה בַּכִּבְשׁוֹנִים
קוֹל שַׁוְעָם יְזַכֵּר תָּמִיד לִפְנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים
בְּקָרְאָם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, מָסְרוּ נַפְשָׁם לַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים

רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת וְתַלְמִידֵיהֶם, וַהֲמוֹנֵי עַמֵּךְ שָׂמָה
הֶעֱבִידוּם בְּעִנּוּיִים קָשִׁים, וַהֲרָגוּם בְּיָד רָמָה
דְּמֵי יְלָדִים רַכִּים צוֹעֲקִים אֵלַיִךְ מִן הָאֲדָמָה
נְקוֹם נִקְמַת טַף וְנָשִׁים, לֹא תִחְיֶה כָּל נְשָׁמָה

עַל שְׂרֵפַת אַלְפֵי מִדְרָשׁוֹת וּבָתֵּי כְּנֵסִיוֹת
רַבְּבוֹת סִפְרֵי תוֹרָה וְלוֹמְדֶיהָ, נְקוֹנֵן בִּשְׁאִיוֹת
שִׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקְדְּשֵׁי אֵל, הֵצִיתוּ וְעִינֵינוּ צוֹפִיוֹת
יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵירָה, יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיוֹת

זַעֲקוּ שָׁמַיִם וַאֲדָמָה, עַל אַלְפֵי עֲיָרוֹת מִבְצְרֵי תוֹרָה
אַרְצוֹת אֵירוֹפָּא וּקְהִילוֹתֶיהָ, נוֹחֲלֵי וּמְקַיְּמֵי מְסוֹרָה
צַדִּיקִים זְקֵנִים וַחֲסִידִים, דְּבֵקֵי אֱמוּנָה טְהוֹרָה
מִיּוֹם גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ לֹא הָיָה כָּזֶה כְּלָיוֹן נוֹרָא

רַחֵם עַל שְׁאֵרִיתֵנוּ, הַבֵּט נָא מִשָּׁמַיִם
לְמַחֲנוֹת הַקְּדוֹשִׁים, פִּי עֶשֶׂר כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם
קוֹמֵם בֵּית קָדְשֵׁנוּ, וְנַחֲמֵנוּ בְּכִפְלַיִם
רוֹמְמֵנוּ, וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם

פרפראות לחכמה[1]

מהגאון המקובל מוה"ר שמשון מאוסטראפאלי זצ"ל הי"ד

ביחזקאל (ט"ז, י"א) ואעדך עדי ואתנה צמידים על ידיך. עפ"י הגמרא (חגיגה ט' ע"ב) אינו דומה מי ששונה פרקו ק' פעמים לק"א פעמים. ואער"ך גימטריא ק"א, ואתנה צמידים על ידיך, ע"ל בגימטריא ק', בסוד, אם לא תדעי לך היפ"ה בנשים צא"י לך בעקבי הצאן, היפ"ה בגימטריא ק', צא"י בגימטריא ק"א.

* * *

נשאלתי ממרחקים על מה דכתב הקרוש מוהר"ן מגלה עמוקות בספרו אופן צ"ו, ששם הוי' עולה כמנין תמי"ם ת"ץ כזה, י' פעמים הו"ה, ק"ס, י"ה פעמים (ה"ו) [ו"ה] גי' קס"ה, יה"ו פעמים ה', ק"ה, הרי תמי"ם ת"ץ. וכל גאוני ארץ עונים ואומרים, שהרי ק"ס קס"ה ק"ה גי' ת"ל, וחסר ששים.

והשבתי לפום רהיטא, כי החשבון הנ"ל הוא ת"ל, וכתוב ת"ל במילואו כזה, תי"ו למ"ד, עולה ת"ץ. — אבל האמת הוא כזה, י' פעמים הו"ה ק"ס, ה' פעמים יו"ה ק"ה, ו' פעמים יה"ה ק"כ, ה' פעמים יה"ו ק"ה, הרי ת"ץ תמי"ם, והאמת יורה דרכו. (**הגהת ר' יוסף יוזפא מפ"פ דמיין**: ומצאתי כן בספר יונת אלם פ"ד). והוא סוד סל"ת, שבשם זה נתן הקב"ה תורתו שהוא כמנין תמי"ם ממש מסוד בינה שעולה חטי"ם, סלת חטים, ותו אסור לגלות, והא־ל הקדוש יכפר.

* * *

במדרש נעלם, יש מלאך א' ומ"י שמו, והביאו במג"ע אופן ג', והמלאך זה יטעון לעתיד ברין על אומות העולם וכולם כרגע יאבדו, וזרוע ה' על מ"י נגלתה, שהמלאך הזה ישבע ויגדע קרנם של או"ה עד שלא יהא להם תקומה ברין, וז"ס, על כן לא יקומו רשעים במשפט, שאותיות שעל כ"ן הוא מ"י, על דייקא. ויש סוד נפלא, והא־ל הקדוש יכפר.

* * *

---

1) הועתק מתוך חיבור כתב יד ישן, ספר אוצרות חיים להמקובל מוה"ר חיים וויטאל זצ"ל, ובסוף החיבור, נמצא ב' דפים אשר בראשן כתוב בזה"ל: **אלו דברים העתקתי מדברי הגאון ר' שמשון אופטריפאלי מכתיבות ידו ממש**. ובשני מקומות יש הנהות מר' יוסף יוזפא מפ"פ דמיין בעצם כתב ידו. — והנה לפני איזה שנים נדפס בארץ ישראל ספר „ניצוצי שמשון" ע"י הרב אברהם יעקב באמבאך נ"י, ובו ליקוט אמרותיו הקדושים של הגאון המקובל מוה"ר שמשון הנ"ל, מספרים ומכתבי יד, והדפסנו כאן רק אותן הדברים שלא נדפסו שם, או שנמצאו כאן בשינויים והוספות.

הכת"י נמצא בגנזי ירירנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורסם איש חי ורב פעלים מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

בהושע (י"ב, י') עד אושיבך באהלים כימי מועד. וז"ל האר"י, מועד הוא סוד חגים וזמנים, מ"ו מילוי ע"ב[2], פשוטו כ"ו, עולה ע"ד הוא שם יו"ד הי"א וי"ו ה"א, ששם שביתת המלאכה רק מנוחה ושמחה והנחה, וז"ס עוד אשיבך באהלים כיום מועד, שהכל שביתה בו.

* * *

ומותר האדם מן הבהמה אין ר"ת א'בל י"ש נ'שמה, פי' הדיבור, דאי לא תימא הכי קשיא מההוא ראי' במדרש על הנפש אשר עשו בחרן אם מתכנסים כל באי עולם לברוא יתוש ולזרוק בו נשמה א"א, ואת אמרת את הנפש אשר עשו. ונפלאתי מאוד מאי תמהו הא ר' אושיעא (ורבה) [ור' חנינא] עסקו בספר יצירה ואיברי עגלה (סנהדרין דף ס"ז ע"ב) ומכ"ש אברהם עצמו שעשה ס' יצירה, אלא קאי על הדיבור, שזה לבד הש"י, כמו שתקנו הדעה והדיבור לחי־עולמים, וזהו, ויהי האדם לנפש חי', ומתרגם לרוח ממללא, לכן כפל במדרש, לברוא יתוש א' ולהטיל בו נשמה, דלמה כפל, אלא כנ"ל[3].

* * *

ביואל (ב', כ') ועלה באשו ותעל צחנתו. ויש סוד ואין ברגלים חוטא, הוא ד"ת של א'שו ו'תעל צ'חנתו, ואסור לגלות פה[4].

* * *

ביואל (ד', כ"א) וה' שוכן בציון. ו' פעמים הוי' גי' קנ"ו כמנין ציו"ן, וזהו, ו־ה' פי' ו' פעמים הוי', שוכן בציו"ן.

* * *

ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי, כתבו המקובלים בשעת עקידה נחלפה נשמותם של יצחק ואברהם, דהיינו בסוד חילוף חסר בפחד, ופחד בחסד, וזהו, ויאמר אבי, פי' אנכי אבי, ויאמר הנני בני. וז"ס בבעל הטורים (בפ' ויצא), אנכי אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק, תימא למה לא אמר גבי יצחק אביך, אבל השתא אין תמוה, כי משעת עקידה נעשה אברהם, יצחק, וכן יצחק נעשה אברהם, לכן כתיב נסה את אברהם ולא יצחק.

* * *

עון בנו' חט"א [ה]ענ"ל.

* * *

---

2) כלו' המילוי לחוד של שם ע"ב (י־וד ה־י ו־יו ה־י), בגימטריא מ"ו.

3) בספר ציוני עה"ת פ' לך עה"פ ואת הנפש אשר עשו בחרן, כתב בזה"ל: מסורת בידינו מאבותינו שאברהם אע"ה חיבר ספר יצירה על מתכונותו, כי ד' אתו, ודי לכל משכיל, עכ"ל.

4) צ"ע, ראות בי"ת מתיבת „בָּאֵשׁוֹ" הוא מן השורש.

כי הגדלת על כל שמך אמרתך (תהלים קל"ח). כי אמירה נקראת המילה כנודע ומפורסם[5], כי המילה מרומז בר"ת מי יעלה לנו וגו', והשם בס"ת[6], והם פלא עליון, מילה הוי' גי' פל"א.

* * *

בלימודי אר"י ז"ל, למה נתן התורה לישראל על הר חרב, כדי שיתעסקו בתורה אפי' בשעת חורבן בלחם צר ומים לחץ לקבל קדושה עליהם כי הוא קדוש[ה] ממש, וכתב במג"ע וז"ל, ועל ענין קדושה ממש אינו דבר פשוט כ"א למעלה משכלינו עד ביאת מורה לצדק. אבל הוא פשוט ה"ר חר"ב גי' קדוש"ה, ממש.

* * *

אי' ביונת אלם, לעתיד יהי' השם של הוי', יהי"ה בסוד ביום ההוא יהי"ה, והי' אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהי', פי' שנתרבה השם הוי' עם אותיותי' ויעלה יהי' גי' ל'. ועכשיו בסוד נקיבה ולעתיד בסוד זכר, וז"ס אם נקבה היא והי' ערכך, שלשים, והסוד הגדול, לא יחלפינו וגו', והי' הוא ותמורתו יהי' קדש, שעכשיו השם והי' ולעתיד תמורתו יהי' קדש. ויש כותבים לעתיד יהא שם יהו"א באלף בסופו, פי', מה' הקטן של שם, יהא אל"ף, וז"ס הקטן נעשה לאַלף[7]).

* * *

בעת"ו גי' מחל"ת, כמבואר במקובלים, והוא סור מחלת אשת עשו, ורימה לאביו האיך מעשרין את המלח, והיא סוד גדול, מעשר של מ' הוא ד', והנשאר ל"ו, ומעשר של ל' ג', ונשאר כ"ז, הרי ס"ג, וח' במקומו עומד, והוא ע"א, והמעשר של תבן, מן ת' מ' ונשאר ש"ס, ומן נ' ה' ונשאר מ"ה, הרי ת"ה, ובי"ת [של תבן], הרי ת"ז, וע"א, גי' מחל"ת, וצד בפיו אביו, ורוצה להרביקו קליפה מחלת[8]).

(וג"ל להוסיף דבר על דבריו הנעימים, שבזה רימה עשו לאביו לומר שראוי לעשר מלח ותבן כדי להוציא מהם ע"י המעשר נ"ב כנ"ל, שהי' שם של ב"ן, ע"ש העשירי יהי' קודש, ומה שנשאר יהא יוצא לחולין והוא הקליפה מחל"ת כדבריו, ונכון הוא לפענ"ד לפי דבריו הקדושים. ועוד יש לאלו־ה מילין בזה והיריעה קציר פה מהכיל, נ"ל הק' יוסף יוזפא מפ"פורט דמיין).

* * *

---

5) עיין במס' שבת (דף ק"ל ע"א) שנדרש הפסוק, שש אנכי על אמרת"ך, דקאי על מצות מילה.

6) כן הוא בבעל הטורים בפ' נצבים עה"פ מי יעלה לנו השמימה, עיי"ש.

7) מלשון הכתוב, הקטן יהי' לאֶלֶף (ישעי' ס').

8) ד"ז נדפס כבר בליקוטי שושנים, ובס' ניצוצי שמשון פ' תולדות.

ר"ה, לא ידעו רבנן מאי יהבך עד שפחה דבי רבי[9]), שאותו שפחה מגולגלת בה נשמות אותן שפחות שראו על הים יותר מיחזקאל.

* * *

אשירה לה' כי גמל עלי (תהלים י"ג). אר"י ז"ל כתב שכל הבא על א"א נתגלגל בגמל, ודוד הי' ראוי לזה, וינצל, ויש סודות פלאים ואסור לגלות מ' [=מחמת] סכנות נפשות.

* * *

ר'גזו ו'אל ת'חטאו, ר"ת רות[10]).

בדין הוצאת טלית גדול בשבת ברה"ר, ועוד

מהגאון המקובל מוה"ר אליעזר נחמן פואה זצ"ל מריגייו*)

לא אאריך על סוניית ליקט מכלם כזית, כי דאי במה שאמרנו, רק אומר, כי לא השיב כבורך לי על מה שהקשיתי לו על עשאן למכור בשוק שאינו יוצא בהן אלא בזמן שנאכלות בכל מקום ואז אינן תורה יעיין בכתבי הראשון, ועו' אין לחשוב שר"ת והנמשכין אחריו שכחו משנה חלות תודה ורקיקי נזיר, ורש"י ימצא תשובה ממקום אחר.

על הבאת טלית גרול לב"ה תחת מלבושיו, גם אני אמרתי שאפשר לחלק כמו שכתב כ"ת, אך אינו שוה לי מה שכתב גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, כי זה לא נאמר בל"ת מפורש אלא על לאו דלא תסור דהיינו אסור

---

9) במס' ד"ה דף כ"ו ע"ב, עיי"ש היטב.

10) עיין סנהדרין דף י"ט ע"ב, בענין תוקפו של בועז.

*) הי' תלמיד מובהק להגאון המקובל הרמ"ע מפאנו זצ"ל. שימש כאב"ד בעיד דיגייו, והי' לו שם חברה קדושה הנקראת „חברת העלובים", ובין תלמידיו נמנה הגאון המקובל מוה"ר משה זכותא זצ"ל. נדפס ממנו ס' מרגש בחדוש על הגש"פ, והדחיד"א כותב (בשה"ג ובמעגל טוב) שראה ממנו בכת"י ס' גרן ארגן עה"ת ה' כרכים. ובס' אגרות הרמ"ז סי' י"ז נראה שחיבר ג"כ ס' מעורר ישינים. — נלב"ע בדיגייו בקיץ שנת תי"ט לפ"ק.

ד"ז הועתק מעצם כתי"ק והגיע לידינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם כש"ת מו"ה שאול הוטטעדער נ"י מאנטוועדפען. הור והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. פאקסימיליא מכתי"ק להלן בעמוד י"ז.

דרבנן כההיא דמתו להעלותן לגג אחריו, אבל בדבר שיש בו אסור תורה פשיטא לי דאין חולקין כבוד לרב[1]), וה"ה שדוחין מצוה מלעשותה כי היכי דלא להוי מצוה הבאה בעברה.

ומה שכתב שהסדין בציצית חייב, אמת הוא שכלי פשתן חייבין בציצית, אך כל מקום שאמרו חכמים סדין בציצית אינו כלל מה שאנו קורין לו סדין, שהוא כסות לילה ופטור לד"ה, אלא רצונם לומר כלי פשתן, והמחלוקת ביניהם הוא להביאו בר"ה, שרש"י אוסר דרך מלבוש כיון דלאו אורחי' בימות החול, ור"ת מתיר, ואנשי שורה שהיו יוצאים בטלותיהם כולי' יומא, כך הי' מנהגם, והיינו דלא נמנה ביתר בגדים כי אחד מהם הי' מד' כנפות ובו מטילים הציצית, ובימינו שמענו שחכם אחד ממערב בבואו דרך אני' בלב ים ועמו משא כמה גמלים פרקמטיא רקמה כי עשיר הי', עמד עליו נחשול של ים ובקש להציפו ונעשה לו נס ונצול הוא ואשתו בלבד, ובא ועמד בעיר לוגו, ונעשה שם רב הקהל, וכשהי' יוצא לחוץ הי' לובש סקיאוינ"ה אחת מצוייצת, כי דרכו כך היתה, ואין ספק, שאם אדם אחר, שאין דרכו כה, הי' לובש הלבוש ההוא על סרבלו, שיהי' לו משוי וחייב עליו, ולכן חושש אני גם בטלית גדול שלנו שיהי' משוי בשבת, ושאין לצאת בו.

מה שהוקשה לי במילה בצרעת, הוא, כי אמרו שיש בכריתת הצרעת עשה ול"ת, ומבקש הייתי לידע העשה שבו איזה הוא[2]).

בהיותי מצטער מכאב כבו' חמי מחולי שברגליו, זכרתי ממה שאמרו בפ' ר"א דמילה (קל"ג ע"ב) אמר אביי אמרה לי אם אספלינתא דכלהו כבי שבע מיני תרבא וחד קירה, והייתי רוצה שישתמש ממנו, אך חפץ הייתי לידע הפי' האמיתי, שגם אני פירשתי כמוך אהו', אך החכם **שלמה טיראצי'** הוקשה לו שאפשר שירצה לומר שבע מינים ולא שבע חלקים[3]).

אתה שלו' וביתך שלו' וכל אשר לך שלו'.

מאתי היתה זאת.

אליעזר נחמן פואה

י"ג אב שע"ג.

---

1) עיין מגילה ג' ע"ב ברש"י ד"ה את לא תעשה, דהיינו מה דכתיב לא תוכל להתעלם. וברי"ן שם פי' מאי לא תעשה, לא תסור. (ועיי"ש במהדרש"א).

2) במס' שבת (דף קל"ב ע"ב), מילה רוחה את הצרעת מ"ט ראתי ראתי עשה ורחי לא תעשה, ופריך הגמ' האי עשה ולא תעשה הוא, ופירש"י השמר ל"ת היא, ולעשות ככל אשר יורו היינו עשה, עכ"ל. והרמב"ם בהל' טומאת צרעת פי' ה"ה כתב ריש בה ל"ת גרירא, ועיי"ש במל"מ.

3) בהגהות יעב"ץ במס' שבת שם כתב וז"ל: עפרש"י [ז' מנות של חלב], וק"ל דהו"ל למימר מנתא, אבל מינאי נראה שהוא לשון מינים, לכן כמדומני שר"ל שבע מיני חלב כגון של שור ושל איל ושל עז וכבש וצבי ואיל ויחמור, עכ"ל.

פאקסימיליא מכתי״ק הגאון המקובל מו״ה אליעזר נחמן פואה זצ״ל מריגיו.

גליון שו"ת שב יעקב

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר (הראשון) אב"ד פרעשבורג זצ"ל[1]

חלק ראשון

סי' ל"ו (תשובת הגאון מוה"ר גבריאל אבד"ק מיץ) ד"ה ואין לומר. אמנם כן מדברי התוספ' שם (נדה דף נ"ח ע"א) נראה מבואר דלא פליג רב אשי כלל וס"ל ג"כ דבלי הרגשה אין מטמא כלל כמ"ש תוספ' שם ד"ה מודה שמואל וכו' וראיתי להרש"א שכתב דלרב אשי צריך ליישב קרא דבבשרה, דחיק עצמו אשר לא נהיר ולא אתי בהיר דאדרבה סוגי' דתלמודא הקשה מראצטריך ומדחיק דחיקא לשנות דתרתי ש"מ מה שאינו מוכרח כלל אליבא דר"י ולרב אשי לא צריך זה.

נ.ב. מ"ש בזה הגאון על הרב מהרש"א, לא אוכל להבין, דמהרש"א לא כיון דלרב אשי צריך ליישב קרא, דזה וודאי אינו, דדילמא לית לי' תרתי ש"מ, רק כוונת מהרש"א כיון דרב אשי אמר זאת אליבא דשמואל, ושמואל אמר בעצמו טעמי' למלתא דאמר קרא בבשרה עד שתרגיש בבשרה וא"כ לרב אשי דט[הורה] משום שאינו מקבל טומאה, מה ענין זה לזה, אלא וודאי רב אשי הכי מפרש לדברי שמואל, בדקה קרקע עולם טהורה דאמר קרא בבשרה עד שתרגיש בבשרה, וא"כ מן התורה בלי הרגשה טהורה, רק דרבנן גזרו עלי', וממילא לא גזרו בדבר שאינו מקבל טומאה, משא"כ אם הי' טמאה מדאורייתא בלא הרגישה, בוודאי אין לחלק בין דבר המקבל טומאה, ודו"ק. אח"כ מצאתי בחדושי רבינו נסים הנדפס מחדש שכתב להדיא כדבריי הנ"ל ע"ש ותמצא[2]). הק' עקיבא איגר.

אח"כ מצאתי לקמן דף ס"ט ע"א שכ"כ הגאון . . . [3]).

---

1) נולד בשנת ת"פ בערך לאביו הקצין מו"ה בונם איגר פרנס דק"ק הלברשטאט. למר אצל הג"ר צבי הירש אבר"ק הלברשטאט זצ"ל ואצל הגאון בעל שב יעקב זצ"ל. בשנת תק"ח בערך נתקבל לאב"ד בק"ק צילץ, ומשם עלה ונתעלה על כסא הרבנות דק"ק פרעשבורג בשנת תקט"ו בערך. נדפס ממנו ספר משנת רבי עקיבא, חידושים ותשובות. נלב"ע ביום ט"ו לחורש אלול שנת תקי"ח לפ"ק, ומנ"כ בעיר פרעשבורג.

הגהות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון שו"ת שב יעקב שהי' שייך לו. בשער הספר כתוב, חנני אלקים גם בזה, הק' עקיבא איגר מהלברשטט, ואח"כ נמצא חתימת בנו, הק' בנימין זואלף איגר. — וראוי להעיר, כי נכדו הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבר"ק פוזנא באחת מתשובותיו, מעתיק א' מהגהותיו של זקנו הגאון מוה"ר עקיבא איגר (הראשון) זצ"ל על ספר שו"ת שב יעקב, כאשר יבואר להלן. — אפריון נמטי' לירידנו הרגול האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י שהמציא לנו טופס שו"ת שב יעקב הנ"ל. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה. — פאקסימיליא מכתי"ק להלן בעמוד נ"ט.

2) עיין גם בס' ערוך לנר עמ"ס נדרה בחירושיו לדף נ"ח ע"א שמואל הוא.

3) חסרים כאן איזה תיבות, וכוונתו לרבני הגאון בעל שב יעקב, בתשובתו להלן סי' מ"א בר"ה והנה באמת, יעוי"ש.

חלק שני

סי' י"ח (תשובת הגאון בעל שב יעקב) ד"ה אך צ"ע. אך צ"ע בהאי סוגיא ריבמות דף קט"ו, בהאי עוברא דשלחו מהתם, יצחק ריש גלותא בר אחתי' דרב ביבי אזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב מי חיישינן לתרי יצחק כו' אביי אמר חיישינן אמר אביי מנא אמינא לה, דהאי גיטא דאשתכח כו' [בנהרדעא וכתיב בי' בצר קלוניא מתא אנא אנדרולינאי נהרדעא פטרית ותרכית ית פלונית אנתתי ושלחה אבוה דשמואל לקמי' דר"י נשיאה ושלח לי' תיברק נהרדעא כולה]. והי' כפלא בעיני, לפי שיטת הפוסקים הנ"ל, מאי מייתי אביי ראי' דחיישינן לתרי יצחק מהאי גיטא דכתב אנא אנדרלונאי כו' דשלח כו' תברק נהרדעי, דלמא התם לא הוי רק שמו ושם עירו חיישינן בהא, משא"כ ביצחק ריש גלותא דהוי בר אחתי' דר"ב דהוי סי' כמו שמו וגם שם אביו לא חיישינן, כמ"ש הפוסקים הנ"ל, וכדי דלא יהי' הקושיא עצומה כ"כ, יש ליישב הואיל דבהאי גיטא דמייתי אביי כתב אנא ☜ אנדרלונאי פטרית כו' ית פלונית אנתתי כו' הוי נמי סי' כמו שם אביו, כי אף דחיישינן לשם אנדרלונאי אחר, אינו מתדמי רשם אשתו תהי' שמה כשם האשה הזאת, כמו דאינו מתדמי רשם אבותיהן יהי' שווין, א"כ הוי בזה שהזכיר שם אשתו כמו בר אחתי' דרב ביבי.

נ.ב. ע' בהרא"ש בגיטין ובהגהת הרא"ש שם בפ' השולח (סי' ז') גבי שינה שמו ושם עירו, משמע שם שהי' לו גירסא כתובה בש"ס, אנא דוד בר נהילאי מנהרדעא וכו'[4]), וא"כ בלא"ה אין זה קושי'. ואפשר נמי יש לומר דהא דכתב בגרסת[נו] אנדרלינאי, הוא ראשי תיבות, ופירושו אנא דוד בר לינאי, והא דכתיב נמי אנא אנדרלינאי, תיבת אנא הוא ט"ס לכך כדי להשוות הגירסת. אך ברש"י ושאר מפרשים משמע שזה אנדרלינאי הוא שם האיש ע"ש. אך במרדכי פ' השולח איתא נמי הגרסא אנא דוד בר נהילאי[5]).

סי' הנ"ל ד"ה רק להפוסקים. ולפי מה שישבנו, הי' שאלת השליח מהתם רק על יצחק ריש גלותא לחוד אי חיישינן ליצחק ריש גלותא אחר ולא אמרינן דהאי דשכיב הוא בר אחתי' דרב ביבי או לא חיישינן, א"כ שפיר מוכח מהאי סוגיא דאין צדיכין שם עירו ונם שם ☜ אביו.

נ.ב. ומ"מ יש פוסקים אחרים דסוברים כיון דעכ"פ העידו יצחק ריש גלותא שם כנויו, הוי כמו שם אביו, ע' בשו"ת פרח מטה אהרן סי' ל"ו.

---

4) לפלא כי הרא"ש בעצמו בתשובותיו כלל נ"א סי' א' וב' הביא ב' פעמים הגירסא אנא אנדרעלאי, יעויי"ש.

5) בשו"ת חמרת שלמה חאהע"ז סי' כ"ח, נדפסה תשובה מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבר"ק פוזנא, וכותב שם בתוך הדברים בזה"ל: ואזכיר רבר בשם אומרו, מה שבזכרוני כשהייתי בילדותי בבית ארמ"ו הגאון אב"ד זצ"ל הנ"ל [הוא דודו הגאון מוה"ר בנימין וואלף אינר זצ"ל אבר"ק לייפניק], ראיתי בגליון השב יעקב כתוב בכתב אא"ז הגאון מוה' עקיבא אינר זצ"ל, ליישב ההיא דיבמות, דבהרא"ש פ"ד דגיטין גבי שינה שמו ושמה, ובהגהת אשרי שם ובמרדכי שם נראה רהי' להם הגי' אנא דוד בר נהילאי מנהרדעא, ואף לגירסתינו נראה דראשי תיבות הוא, ואנדרילינאי הוא, אנא דוד בר לינאי, ותיבת אנא הוא ט"ס כדי להשוות הגירסות, ודפח"ח. עכ"ל.

בענין חשש שני יוסף בן שמעון[1]

מהגה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל[2]

בעז"ה. יום ד' פ' ויקהל יפד"ה ישרא"ל לפ"ק.

רב טוב לכבוד הרב המופלא ומופלג זך הרעיון וכו' כ"ש
מו"ה ישראל יעקב אב"ד ומו"צ דק' אלכסנדרובקא[3]).

מכתב שאלתו עם הגט וההרשאה הגיעני שבוע זו ע"י משולחי הר"ר רפאל, והנני שולח בחזרה ליד רו"מ הגט וההרשאה ואין רצוני להכנים עצמי בזה, כי מלבד החששות הרבים שכתב מעל', לא ירעתי מאין ידעו שזה השליח שנכתב בהרשאה מאיר ליב בן שמעון הוא האיש שדד במעדועדיווקע, הלא מבואר בסי' י"ז דעת הח"מ והט"ז דבשמו ושם אביו לחוד אין להתיר, דאיך יתכן דמי שיאמר שמי ששמו ושם אביו כך מת, תאמר שזה בעלה, והלא הרבה נמצאים בעולם ששמם ושם אביהם כך, וגם הרא"ש לא התיר רק באיכא הוכחה לזה ע"ש, וא"כ ה"נ בנ"ד מי ירעינן שהוא זה האיש שדר במעדוועדיווקע, ואפילו להמקילין שם, הרי למה שכתבו שם גבי יצחק בן מיכאל, רמה תאמר ראם תלך לשם תגיר שיצחק בן מיכאל מת הוי כמו שהגיד שמו ושם אביו ושם עירו, וא"כ בכאן שנשלח הגט לעירם הוי כמו שמגיד שגם השליח הוא מעירם דאל"כ הי' לו לשלוח הגט לעיר שדר השליח, שהרי הוא צריך לקבלו ליתנו ליד האשה, ומה לו לשלוח הגט לעירם אפילו אם האשה דרה בשם, וא"כ י"ל דזה הוי קצת הוכחה לזה שאינו האיש הדר במעדועריווקא, ואפילו אם לא נמצא עתה איש כזה בעירם, אפשר בעת שנפרד הבעל הי' בעירם איש אחר ששמו ושם אביו כך דר בעירם, ואפשר רמעל' יודע שזה שדר עתה במעדועדיווקא הי' ג"כ דר מקודם בעירם, אך עכ"ז הלא צריך חיפוש אולי הי' עור אחר בעירם שהי' דר אז בעירם.

גם אם נאמר שההרשאה הוא קיום על הגט, הנה בהרשאה נמצא נחסר הזמן של הגט, הייינו בחמשה ועשרים לירח אלול, וירח אלול הוא נמחק בהרשאה, ואעפ"י שנתקיים בהרשאה בשיטה אחרונה, הנה הוא בכתב אחר ואותיות דקות מהכתב של הרשאה, ובח"מ סי' מ"ר סעיף ז' מבואר דבכה"ג אין לקיים המחקין ע"ש. מלבר שיש לדון על הב"ר שכתבו ההרשאה ונחסרו תיבות מכפי הנוסח, וגם יש שם כפילות התיבות מה שאין זה ראוי לב"ד דגמרי וסברי. אמנם למען תקנת עגונה, נכון אשר יטריח מעל' ולשלוח הגט והרשאה להגאון אב"ר דק' לובלין שמו הרב הגאון מו"ה זלמן[4]), אשר יחקור אצל הרב דמקום הרשאה ומקום

---

1) הועתק מכת"י השואל.
2) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ו.
3) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' א' עמוד כ'.
4) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ו' עמוד נ"ז.

כתיבת הגט אחרי אשר המקומות הללו הם סמוכים ללובלין, אולי הם זוכרים איך אמר הבעל, וגם מלבר זה יהי' אפשר מזה קיום על הגט, שיכירו בשם חתימת הערים ויכתבו איזה סימן בצורת הגט.

לעת עתה כפי שהוא השאלה עתה לפני, קשה בעיני להתיר. ובזה אסיים, ואברכו ברב טוב וכשרות החג.

המברכו,

מרדכי דוב באמו"ר הרמ"ז שליט"א

מכתב מהגה"ק מוה"ר מנחם מענדל ראבין זצ"ל אבד"ק לינסק[1]

בעזהש"י. יום ב' כ"ט למב"י תקס"א לפ"ק פ"ק ליסקא יצ"ו.

שלו' וישע רב, באהליהם יקרב, ה"ה כבור הרבנים המופלגים הגבירים התורניים פרנסי ומנהיגי ערת ישרון העיר הגרולה לאלקים ק"ק המבורג יצ"ו.

אתם ידידי נפשי, זכור אזכור את אשר הייתי באמנה אתם כר הוינא זוטרא אבד"ק לעשנוב, והביאני המלך חדריהם הוא מר חותני הגאון האמיתי המפורסם מוהר"ר יצחק הלוי איש הורוויץ זצללה"ה בבואי אתו לחנוכת כם הרבנות בהדרת קהלתם יצ"ו, ושם נתעכבתי כארבע חדשים, ומאז יקרה בעיני הדר יופי הנהגתם בכל מילי מיטב, עוסקים במצות וגומלי חסד כושל יקימון מיליכם, אז לזאת מלאני לבי לבקש מאת הדדת כבודם הדמה על אודות האיש ר' דוד טובפעלד מק' דישא אשר הרחיק נדוד זה שלשה שנים, והנה בחדש תמוז תק"ס הגיע ממנו אגרת לאשתו מדת נפש ושם הדשים לה לשון האַדעם איך תכתוב אליו, אַן דען העררן

---

1) נולד בשנת ת"ק בערך לאביו הגאון מוה"ר יעקב אבד"ק לינסק. נשא אשה את הרבנית המפורסמת מרת בילא בתו של הגאון מוה"ר יצחק האמבורנער זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק לעשנוב, וכשנפטר אביו בשנת תקמ"ב נבחר למלאות מקומו כאבד"ק לינסק. נרפם ממנו קונטרס חירו"ת שנמצא בכתי"ק הנקרא ליקוטי מהר"ם, ונספח לספה"ק זרע קודש לבנו הגה"ק מוה"ר נפתלי צבי אבד"ק ראפשיץ זצ"ל, שנרפם לראשונה בלבוב בשנת תרכ"ח. — וראוי לציין שבשנה שלפנ"ז (תרכ"ז) נרפם באותו בית הדפוס ספר חומת אריאל (דרושים להגה"ק מוהרא"ל זצ"ל אבד"ק לאנצהוט וקעשינוב) ובסופו קונטרס „חלק צריק" מהגה"ק מוהר"ם אבד"ק לינסק זצ"ל מכת"י שנמצא תח"י הרה"ק מוה"ר אשר ישעי' מראפשיץ זצ"ל, והן הן אותן המאמרים שבס' ליקוטי מהר"ם, רק בשינוי לשון. — גם יש אליו תשובות בנוב"י מהרו"ת חאחע"ז סי' י"ט, ובשו"ת השיב משה חאחע"ז סי' ס'. — נלב"ע בשמחת תורה (כ"ג תשרי) שנת תקס"ר לפ"ק, ומנ"כ בעיר לינסק. פאקסימיליא ממכתב זה להלן בעמור נ"ח.

דוד טוב פעלד ביי דען העררן פיליב העסע אין האַמבורג, אי לזאת עתירתי מאת כבודם לשלוח א׳ ממשרתי הקהלה לתור ולדרוש מקומו איה, ואם האדון פיליב העסע הנ״ל יודע ממנו אנה הוא באותן הימים או אולי פניו מועדות ללכת הימנו, כל זאת מבוקשי מאת רום הדרתם להודע על נכון, ואבטח כי יעשו כבודם כל טצרקי דמצי למיעבד להוציא הדבר מכח אל הפועל ולהודיענו מלא דבר, ולמצוה רבה יחשב.

דברי הדורש שלומם וטובתם,

הק׳ מנחם מענדל ראבין
חפ״ק ליסקא וקרייז סאניק
במדינת אסט גאליציע
חתן הגאון המנוח מ׳ יצחק הלוי איש הורוויץ
שהי׳ אב״ד רג״ק אה״ו יצ״ו

מכתב מהגאון בעל שבט סופר
אבד״ק פרעשבורג זצ״ל[1]

בע״ה שיל״ת פה פ״ב אור ליום ה׳ לס׳ מקץ ב׳ דחנוכה תר״מ לפ״ק.

שוכ״ט וכו׳ כש״ת מו״ה קאפל נ״י אב״ד דק״ק וועראבא[2]).

את נועם מכתבו הגיעני על נכון בשבוע זו, ומפני טרדות התלמידים בתחילת השבוע בלימוד השיעורין כסדרן לא יכולתי להשיב למעכ״ת נ״י מיד כראוי מפני כבודו היקר בעיני, וראיתי מכתבו אשר בו שפך מר רוחו ונפשו על כבוד אחיו תלמידי הרב נ״י, וגם זאת ראיתי אחרי הרואה כי שקר וכזב נאמר למעכ״ת נ״י שאני הייתי חוזר ממה שכתבתי אז למר אחיו הרב, וגם לא נודע לי עד היום ע״י מכתבו, שהשיב הרב הג׳ רשוראן נ״י[3]) שהוא חוזר מהתדה שנתן לו אז, וממילא יובן שלא יכולתי למלאות את רבריו בזה, רק אציע לפני מעכ״ת ידידי נ״י פשר הדבר, כי אנשי אקרו״ט רבאדען כתבו לי, יען שאחיו רוצה לילך

---

1) נולר ביום א׳ רחנוכה שנת תר״ג לאביו הגאון בעל כתב סופר זצ״ל. נתחנך על ברכיו, וממנו שאב רוב חכמתו. כשהגיע לפרקו נשא אשה מעיר ווין, ואיזה שנים אחר חתונתו נתיישב שמה. בשנת תרל״ב לפ״ק נתמנה למלא מקום אביו כאב״ד ור״מ דק״ק פרעשבורג. העמיר תלמירים רבים וביניהם רבנים גדולי ישראל. נרפס ממנו שו״ת שבט סופר, שבט סופר עמ״ס חולין כתובות וגיטין, ושערי שמחה עה״ת. נלב״ע בעיר פראנקפורט רמיין ביום ט״ו כסליו שנת תרס״ז לפ״ק, ומנ״כ בפרעשבורג. — מכתב זה הועתק מכת״י מעתיק א׳, והגיע לירינו ע״י ירירנו האברך היקר החשוב והנעלה מו״ה **אברהם אהרן לעזער** נ״י. ינשאהו ר׳ על גפי מרומי הצלחות.

2) הוא הרב הגאון מוה״ר יעקב קאפיל רייך אבר״ק בוראפעסט ז״ל. כתבנו אורותיו בכר״ש שנה ז׳ קונט׳ ר׳ עמור כ״ז.

3) הוא הגאון מוה״ר חזקי׳ פייבל פלויט זצ״ל בעמח״ס לקוטי חבר בן חיים, אבר״ק שוראני.

מקהלתו להיות יושב בתוכם, והציע לפניהם איזה התרות, ע"כ יען כי גם ממני יש לו התרה, ע"כ רוצים לרעת ממני פרטי רברים מה שנוגע להתרה זו, וכאשר שמעתי עלה בהסכמת אקרו"ט שלא יקבלו רב אם לא יביא התרה ממני ועוד ב' רבנים, על זאת השבתי להם האמת והרברים כהווייתן רק איזה שורות, ובו נאמר כי אני לא כתבתי התרה, כי אין ררכי בכך, רק חתמתי וקיימתי ההתרה של הג' רשוראן שראוי בלי שום חשש ופקפוק לסמוך עליו ועל עדותו, ע"כ אם רוצים עוד לחקור יותר אחר הרבר, צריכים לשאול את הג' רשוראן אשד הוא ראש המדברים והמתחיל בזה, ותו לא כתבתי, ולא ידעתי כי הרב הג' רשוראן יחזור מהתרתו שנתן אז, ומאיזהו טעם הוא חוזר. ומכל זאת יבין ויכיר מעכ"ת שלא כונתי לעשות ח"ו רעה לאחיו תלמידי שי', מה שלא עלתה על דעתי, רק השבתי להם כאשר הוא קושט דברי אמת.

ולא אכחר ממעכ"ת נ"י שבקושי כתבתי אז השורות אלו על התרת הוראה של הג' רשוראן, כי אני מונע ומושך את ידי כל מה דאיפשר להיות מהסומכים לדון ולהורות, ובפרט לצעירי ימים, רק מפני כבור אביו הגאון נ"י אשר הי' אז אצלי עם אחיו, עשיתי זאת, וגם מפני שהוא תלמירי. ובאמת לא ידעתי ולא ראיתי ממנו דבר שיהי' חשוד בעיני, אבל את זאת אודיע את מעכ"ת, כי כאשר נשמע לי מאחרים, וגם ספרו לי יראים, דרכי אחיו הרבנים לא לפי כבוד משפחתו, ולא הולכים בררכי אבותיהם, וגם לא בררכי אחיהם הגרול מעכ"ת נ"י, ולא תורת ד' אומנתם, ובשבוע העברה סיפר איש ירא ד' מאר, שאחיו הרב מווייזעלבורג הי' בבארען ודיבר על כל הרבנים הישנים דברים אשר כל שומע תצילנה שתי אזניו ופער פיו לבזות ולעשות ללעג ולקלס הרבנים ער שאנשים ב"ב יראים דשם בכו וזלגו עיניהם דמעות על הוררת כבות [=כבוד תורה?] וזלזול הרבנים, וכל זה גורם להורדת כבור אחיו הרבנים, ולא נחשבים בעיני הרבנים גדולים כשאר הרבנים המופלגים ביראת ד', ורדכיהם ותהלוכותיהם לא נעמו אצל הרבנים. כזה שנה הי' אצלי רב אחד מפורסם בצדקתו וסיפר לי ג"כ איזהו דברים מהרב רווז"ב שהייתי משתומם עליהם, ובחכמתו יבין שכל זאת גורם שלא יכלו הרבנים לדבר עליהם טוב ולהמליץ בערם, וראיתי טוב לגלות כ"ז למעכ"ת נ"י, אולי יהי' לתועלת, ולא אפונה שאם היו דרכיהם ומעגלותיהם מצויינים בתורה ויראה לפי מה שראוי למשפחתו, אז בוראי הרבנים היו מתאמצים את עצמם להרים קרנם בכבוד. כ"ז אמרתי להודיע למעכ"ת שלא תהי' האמת נעדרת.

והנני ידידו ואוהבו הנאמן הדורש ש"ת חותם בברכה מרובה,

הק' שמחה בונם...

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין חזקה לענין ברכה, ובענין פ"מ דארל"ת אי עביד לא מהני

מהרב הגאון מוה"ר אברהם ירחמיאל בראמבערג הי"ד אבד"ק לענטשנא[1]

בעזהי"ת. יום שהוכפל בו כי טוב תרומה „יגדיל תורה" פה"ק לענטשנא יצ"ו.

שפעת חיים וברכה, משוכן המערכה, להבחור העוסק בפלפול וסברא נמרא והלכה, הי ניהו יניק וחכים, חכו ממתקים וכולו מחמדים, פרח שושן המהולל בתשבחות, כמר ירוחם נ"י[2]) בן הרב הצדיק שלשלת היוחסין המפורסים מוה"ר יהושע העשיל שליט"א.

אחדשה"ט. מכתבך היקר לי קבלתי לנכון, אכן כאשר החילותי לקרות בו שנים ושלוש דלתות, הניע לי שמועה מעציבה מראיבת נפש כי בא דו"ח בדבר מסירה חדשה שמסרו עלי שקר זדים, כי הרשעים כים נגרש השקט לא יוכלו, וע"כ הוכרחתי להניח מכתבך מידי עד עתה, אמרתי לא אתמהמה עוד מלהשיב עכ"פ אפס קצתו ממה שהנו רעיוני בזה עת עברתי פני מכתבך, כי אני מוקף חבילי טרדין בחקפת כל הראש, ע"כ לא אוכל לכתוב לך בארוכה כאשר אהבתי, ואתך הסליחה.

א) רוצה בתשובה במה שהקשה לשיטת הרוקח, הובא דבריו ביתה יוסף חיו"ד (סי' רס"ה) דאין לברך שהחיינו משום דילמא נפל הוא, ואף שיש רוב, שרוב הנולדים הם בני קיימא, מכל מקום משום חומר לא תשא לא אזלינן בתר רוב, וא"כ קשה לדידן שאין לנו כהן מיוחס כמ"ש בתשו' הריב"ש ותשו' מהרשד"ם חאה"ע (סי' רל"ה), א"כ האיך נושאין כפיהם בברכה, הא בעי למיחש לחומר לא תשא, ואפילו לפי דברי החו"י (סי' קס"ו) שכתב לתמוה שהרי סומכין על החזקות יעויי"ש, מכ"מ הא רובא וחזקה רובא עדיף, ואפ"ה משום חומר לא תשא לא אזלינן אבתרי', כל שכן בחזקה, והניח בצ"ע.

אבל לפע"ד לק"מ ואין כאן אפילו ריח קשיא, מכמה טעמים, א] דהגה קיו"ל ספק קרא ק"ש חוזר וקורא ומברך לפני' ולאחרי', וכמבואר בש"ע או"ח (סי' ס"ז), וכתב שם הט"ז (סק"א) לפי שכל דבר שהיא ספק של תורה מברכין עליו

---

1) נולד בשנת תרל"ז לאביו הרה"ח מו"ה ישראל מיכל בראמבערג, נשא אשה בתו של הג"ר אלימלך הכהן רובינשטיין אבר"ק ראחוב. בשנת תרס"א נתקבל לאבר"ק פערליוו, ומשם נתקבל לאבר"ק לענטשנא (פלך לובלין) בשנת תרס"ו. נדפס ממנו ספר עמק אברהם על הל' שחיטה וכיסוי הרם. יש אליו תשובות בשו"ת פרי השרה, ובשו"ת צפנת פענח, ובשו"ת מנחת יחיאל. נהרג עקה"ש בשנות הזעם.

2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד כ"ה. תשובה זו קבלנו מאת יידידנו בנו הרב וכו' מוה"ר מרדכי יוסף ליינער שליט"א רב דקהל חסידי ראדזין. ישא ברכה מאת ר'.

כו', וא"כ לק"מ דרוקא לענין ברכת שהחיינו דהיא ברכת שמחה ס"ל להרוקח דאין מברכין מספיקא, ונהי דיש רוב מכ"מ מספיקא עכ"פ לא נפקא, וכעין סברת הר"ש מפליזי, הובא דבריו בשיטה מקובצת, דכל רוב ספק הוא כידוע, ע"כ אינו מברך, משא"כ נשיאת כפים דהיא מצוה, וכיון דמספיקא חייבים לקיים המ"ע לשאת כפיהם, שוב בעי ג"כ לברך, דכל הבר שהוא ספק תורה מברכין עליו כנ"ל, ולק"מ.

אך אין זה מספיק, דבאמת קיי"ל ג"כ דספק לא בעי ברוכי, וכמבואר בש"ע או"ח (סי' י"ז) וכמה דוכתי דטומטום ואנדרוגינוס חייבין מספק ויתעטפו בלא ברכה, וצ"ל בע"כ כחילוק הפוסקים בזה, דאם יש ספק אם מחויב כלל או לא, עושה בלא ברכה, משא"כ כשמחויב המצוה בודאי אלא שמסופק ואינו יודע אם כבר עשה המצוה או לא בזה צריך לעשות המצוה גם בברכה, וכנודע לכל באי שערי הלכה, וא"כ לפי"ז יקשה שוב בכהנים דירדן דיש ספק אם כהנים הם, וא"כ הספק היא בעיקר חיובא דירדהו, וא"כ קשה האיך מברכין, דהא דמי לטומטום ואנדרוגינוס דא"י אם חייבין כלל במצוה, אכן באמת לק"מ, דהנה באמת טעם החילוק הנ"ל היא משום דבספק אם עשה המצוה או לא יש חזקה לחיובי דמסתמא לא עשה עדיין וע"כ מהני החזקה לחייבו בברכה, משא"כ באינו יודע אם נתחייב כלל במצוה אינו מברך מספיקא, ויעיין בפמ"ג או"ח במ"ז (סי' ס"ז סק"א), וא"כ לפי"ז א"ש דהא גם בכהנים דירדן יש חזקה לחייב אותם כיון דהוחזקו לן לכהנים, שוב מהני החזקה דירדהו לחייבו בברכה כנ"ל[3].

אך עדיין קשה מש"ע או"ח (סי' ח' ס"ט) דמבואר שם דקודם הברכה צריך לעיין בחוטי ציצית אם הם כשרים כדי שלא יברך לבטלה, ואע"ג דיש לאוקמי אחזקה, מכל מקום משום חומר ל"ת החמירו דוקא לברקו, הרי דלא מהני חזקה לענין חומר ל"ת[4], והדרא קושיא לדוכתא דלמה נושאין כפיהם בברכה, אבל באמת לק"מ דשאני התם בציצית דיש ברירה דלא יצטרך לסמוך על החזקה דהיינו ע"י שיעיין בחוטי ציציותיו ע"כ צריך לכתחלה לברר ולא לסמוך על החזקה משא"כ היכי דאין בידו לברר החזקה שפיר יוכל לסמוך על החזקה גם לענין לא תשא, כאשר יראה הרואה בפוסקים ובמג"א (שם סק"י) דאם נשתהה לבוא לביהכ"נ ובעוד שיפריד הציציות יתבטל מלהתפלל עם חציבור, אין צריך לרקרק בזה יעוי"ש, וא"כ א"ש בהני כהני דירדן דאין יכולין לברר שפיר סמכו על מה שהוחזקו בכהנים לישא כפיהם בברכה, כיון דמספיקא חייבים במ"ע דנשיאת כפים שוב מהני החזקה שהוחזקו בכהנים שיברכו ג"כ, וגם י"ל דהרוקח ס"ל דגם ספק בעי ברכה וכשיטת הראב"ד ז"ל בפ"ב מהלכות חנוכה, משא"כ בחאי דשהחיינו דלא הוי ברכת המצוה, שפיר ס"ל דעל ספק לא בעי ברכה, משא"כ בברכת מ"ע דאורייתא ס"ל דגם מספיקא מברכין, ויש לנו בזה אריכות דברים בפלפול וסברא בש"ס ופוסקים ואין כאן מקום לקבל אריכות.

---

3) עיין בשו"ת דברי יואל האהע"ז סי' קי"ח אות כ"ב ד"ה ובעיקר, שתירץ כעין זה.

4) עיין בכר"ש שנה זו קונט' ז' עמוד מ"א, מש"כ הגאון בעל שערי תורה זצ"ל, דחזקה דהתם קלישא טפי, יעוי"ש. ועיין עוד בכר"ש שנה ו' קונט' י' עמוד מ"ז.

אך כל זה לפי הבנתך בדברי הרוקח הנ"ל דמשום חומר לא תשא ס"ל דלא סמכינן ארוב, אכן כאשר אחזה אני, עיני דאו בדברי הב"י בשם הרוקח שלא הביא כלל כלשון שהובא במכתבך, וז"ל הב"י שם: והרוקח כתב מה שאין מברכין שהחיינו זה משום שעדיין לא יצא התינוק מתורת נפל עד ל' יום וכו' (והרוקח עצמו אינו תח"י לעיין ברברי קדשו ובלשונו הזהב), וא"כ י"ל דסברת הרוקח וטעמו אינו כמו שהבנת, ררוב לא מהני לענין חומר לא תשא, רק כוונתו, כיון דברכת שהחיינו זו היא מכח שמחה ששמח שבן ניתן לו ילד יולר לו, וזה שעריין לא יצא מתורת נפל אין שמחתו שלימה, ולכן אין מברכין, וע"ז כתב דבינו ירוחם הובא רבריו בב"י שם, דל"נ טעם הרוקח ראזלינן בתר רוב, ור"ל וכיון דיש רוב דהוי בר קיימא שוב שפיר יש לו שמחת לבב ויוכל לברך שהחיינו, והרוקח י"ל דס"ל ראע"נ ריש רוב מכ"מ כיון דרוב נ"כ לאו ודאי היא, כהר"ש מפליז"א הנ"ל, שוב אין שמחתו שלימה ולא יוכל לברך שהחיינו, וא"כ זה דוקא לענין ברכת שהחיינו זו דבא על שמחת לב הוריו, ס"ל להרוקח דכל זמן שלא יצא מתורת נפל בודאי, ליכא שמחה כ"כ ואינו מברך שהחיינו, משא"כ לענין ברכת המצות וברכת כהנים וכיו"ב, שפיר ס"ל גם להרוקח כיון דהוחזקו לכהנים ומחויבים לישא כפיהם שוב [יכול] נ"כ לברך עמו ישראל באהבה.

תרע דטעם הרוקח בע"כ היא משום דכל שלא יצא מתורת נפל אין שמחתו שלימה לכן אין מברך, דהרי הב"ח או"ח (סי' כ"ט) חירש דהא דספק ברכות לקולא זאסור לברך משום לא תשא, זה רק בברכת המצות, אבל ברכת שהחיינו אם הוא שמח שהחייהו ד' עד זמן הזה ונותן שבח להקב"ה, יוכל לברך מספק יעי"ש, וא"כ תמה על עצמך כיון רברכת שהחיינו יוכל לברך גם בספק, א"כ היכי כתב הרוקח דגם רוב לא מהני לחייבו בברכת שהחיינו, וצ"ל בע"כ כמ"ש דטעם הרוקח הוא משום דכל זמן שלא יצא בוודאי מתורת נפל אין שמחתו שלימה ולכן אין מברך שהחיינו כנ"ל, משא"כ לענין ברכת כהנים שפיר ס"ל דמהני החזקה שהוחזקו בכהנים לברך בברכה, ודו"ק.

עוד י"ל בישוב קושיא זאת, גם לפי הבנתך בדברי הרוקח ז"ל, דהנה יעיין ברמב"ם ז"ל הלכות סנהדרין (פט"ז ה"ו) כתב שם רא"צ שני ערים למלקות אלא בשעת מעשה, אבל האיסור עצמו בע"א יוחזק, כיצד אם אמר ע"א חלב כליות הוא זה כו' ואכל אחר שהתרה בו הרי זה לוקה, אעפ"י שעיקר האיסור בע"א יעי"ש, וכ"ה ברמב"ם ז"ל הלכות נזירות (פ"ט הי"ז) דאם נהג נזירות עפ"י ע"א ושתה יין או נטמא והתרו בו שנים לוקה אעפ"י שעיקר הנזירות בע"א, וכן הוא ברמב"ם ז"ל הלכות שגגות (פ"ג ה"כ) דאם אמר לו ע"א חלב הוא זה ושתק וחזר ואכלו בשוגג מביא חטאת ואם התרו בו לוקה עליו אעפ"י שעיקר העדות בע"א יעי"ש, ומקורו מירושלמי (ויש לנו אריכות דברים, ויעיין פנ"י בקו"א ובנחל אשכול הלכות מילח ואכמ"ל), והטעם, כיון דכבר הוחזק לן בודאי, וא"כ א"ש, דדוקא לענין תינוק הנולד, דבשעה שנולר עור לא הוחזק לן לבר קיימא עד ל' יום, ע"כ ס"ל להרוקח דאין מברכין, משא"כ לענין ברכת כהנים, כיון דכבר הוחזקו לנו לכהנים לכל חדברים, ע"כ חשבינן להו לודאי גם לענין ברכה שיכולין לברך ברכת כהנים בברכת עמו ישראל באהבה, ור"ל ואכמ"ל בזה וא"ש.

ב) הקשית, למה פסקו כחכמים דר"י דביעור חמץ בכל דבר, הלא יש סתם משנה בשלהי תמורה רחמץ בשריפה, ומחלוקת ואח"כ סתם היא, והנחת בצע"נ. ולפלא בעיני שלא ראית שכבר העיר בזה הרא"ש במקומו שם בפסחים פ"ב, וז"ל שם, רש"י פסק כר"י משום דסתם לן תנא כוותי' בתמורה, והגאונים פסקו כחכמים וכ"כ בעל העיטור ז"ל וכ"כ הר"ר יונה ז"ל, ואי משום סתמא דתמורה קיי"ל בתרי מסכתות אין סדר וא"כ הלכה כרבים יעי"ש, ויעיין ג"כ בתוי"ט שם בתמורה (פ"ז מ"ה) שכתב ג"כ טוב טעם למה פסקו כחכמים דר"י, ויש לנו בזה אריכות דברים ואכמ"ל.

ג) הקשית למ"ל קרא לשחטו לאחר שנגמר דינו הא בלא"ה אי עביד לא מהני כיון דמבטל מצות סקילה בשחיטה זו, ותי' עפ"י סברת המהרי"ט דכל היכי דא"א לתקן האיסור לא אמרינן אעל"מ, ועפי"ז כתבת דבמפרכסת מאחר שהרי היא כחי' תו אפשר לתקן האיסור ותו אמרינן אעל"מ. — הנה באמת הקשה כן בשו"ת חלקת יואב בקבא רקשיותא (קשיא ל"ר) דלמ"ל קרא דלא יאכל את בשרו דהא בלא"ה אסור משום כ"מ דא"ר כו', ול"ל כתי' המהרי"ט ז"ל, לשיטת הר' שמעי' שבתוס' חולין ר"פ כיסוי הדם דמפרכסת כחי' לא אמרינן רק במקום שהשחיטה לא התירה לגמרי, אבל היכי דהתירה לגמרי אף באכילה חשובה כמת, א"כ כאן יתוקן האיסור, דאי נימא דלא מהני שוב יוכל לקיים בו עור מצות סקילה כל זמן שמפרכסת, א"כ שוב נאמר רלא מהני השחיטה, ושוב ל"ה כמת, ושוב יכול לקיים מצות סקילה, והניח בצע"ג יעי"ש.

ולכאורה הי' נ"ל בזה, דהנה איתא במס' זבחים (פ"ז מ"ה) שחט חולין בפנים וקדשים בחוץ אינן מטמאין בבית הבליעה כו', ובש"ס שם (דף ס"ט.) אמר רבא אם חועילה לו שחוטי חוץ לחייבו כרת לא תועיל לו לטהרו מידי נבילה וכו', ויעיין ברש"י שם, ויעיין ג"כ ברמב"ם ז"ל הלכות שאר אבות הטומאה (פ"א ה"ב) ושחיטת בהמה טהורה כו' מטהרתו בכ"מ ואפילו שחט חולין בעזרה וקדשים בחוץ הרי אלו טהורין כו', ויעיין בכ"מ שם, והקשו כלם דלמה מהני השחיטה לטהר מידי נבילה בשחט קדשים בחוץ נימא כ"מ דא"ר ל"ת אעל"מ, ובפרט דרבא בעצמו ס"ל כן בפ"ק דתמורה דף ד' ע"ב, א"כ למה ס"ל כאן דמהני השחיטה לטהר מידי נבילה, ויעיין בספר מנ"ח (מצוה קפ"ו) שהביא ג"כ קשיא זו ולא תירץ כלום.

והנ"ל בזה, וקדמונית נתבונן לתרץ קושית החלקת יואב הנ"ל דהניח בצע"ג, והנלפע"ד בפשיטות, דהנה איתא בספרי חובא ג"כ בש"ס דילן מס' קדושין (דף נ"ז ע"ב) כי ירחק ממך המקום וזבחת כו' (דברים י"ב) בריחוק מקום אתה זובח כו' פרט לחולין שלא נשחטו בעזרה כו' יכול לא ישחוט ואם שחט יהי' מותר ת"ל כי ירחק כו' וזבחת ואכלת מה שאתה זובח בריחוק מקום אתה אוכל וא"א כו' חשב"ע יעי"ש, והקשה ידידנ"פ הגאון מבעדזאן בקונטרס משמרת שלו' הנצמד לספרו משפט שלו', רלמ"ל קרא דאם שחט אסור הלא בלא"ה נרע דכיון רלא ישחוט שוב נימא כ"מ דא"ד ל"ת אעל"מ, ואף דבש"ס שם אביי קאמר לה, מכל מקום היא סתם ברייתא, לכן הוכיח מזה רבאיסור עשה או בלאו הבא מכלל עשה אמרינן דאי עביד מהני יעו"ש, ויעיין ג"כ בפנ"י גיטין דף צ', ואולם

הקשה הנוב"י מהדו"ק (סי' ע"ז) ובשו"ת תפארת צבי חיו"ד (סי' מ"ז) מש"ס תמורה דפרכינן מתורם מן הרעה על היפה כו', ותי' בקו' הנ"ל דלהס"ד הוה ס"ל דאין חילוק, אבל לבתר דילפינן מרבוי דקרא גבי תורם דמהני, שוב ילפינן מינה דבכל לאו הבא מכלל עשה מהני יעוי"ש, ויעיין בשיורי קרבן על ירושלמי פסחים (פ"ה ה"ד), ולפי"ז מיושב שפיר קו' החלקת יואב הנ"ל דלאחר שנלה קרא בתורם מן הרעה על היפה דמהני שוב מהני בכל לאו הבא מכלל עשה, וע"כ לא שייך לומר בהאי דשחטו לאחר שנגמר דינו דאעל"מ, כיון דלא הוי רק ביטול מ"ע דסקילה, כמובן.

אבל מה אעשה דלא משמע כן מדברי התוס' זבחים (דף קי"ד ע"ב) סוד"ה היתר במה, שהקשו שם גבי מחוסר זמן דלא יהי' קדוש מטעם כ"מ דא"ר ל"ת אעל"מ יעוי"ש, ואי נימא דלמסקנא אמרינן בכל לאו הבא מכלל עשה דמהני א"כ לא הקשו התוס' מידי, דגם שם לא הוי רק לאו הבא מכלל עשה, מיום השמיני והלאה ירצה, ולא קודם, אע"כ דלא כנ"ל, א"כ שוב קמו וגם נצבו כל הקושיות הנ"ל. [ודברי התוס' הנ"ל הי' בהעלם עין מהאחרונים].

והנ"ל בזה, וטרם יהי' כל שיח ניישב קו' החלקת יואב הנ"ל שהניח בצע"ג, ולפע"ד דלק"מ בעזהי"ת, דהנה התוס' מקשים ב"ק (מ"א.) מנ"ל דשחטו לאחר שנגמר דינו כו' דילמא איצטרך קרא דלא יאכל כו' על בן פקועה דלא בעי שחיטה, ותירץ הר"ש הקדוש (הובא בריב"א הנצמד לפי' רבותינו בעהתוס') דכי נמי מוקמינן קרא לבן פקועה שמעינן ג"כ שפיר שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה, דמאיזה טעם יש לאסור בן פקועה, אם בשביל שנסקל הלא בן פקועה מותר בסקילה כמו בשחיטה, שא"צ רק מיתה, א"כ מה שבן פקועה אסור, הוא מפני גמר דין, ולא מפני דבר אחר, יעוי"ש ודפח"ח.

ולפי"ז א"ש, דהנה התוס' בתמורה (דף ד' ע"ב) כתבו היכא דאם נעשה המעשה ממילא ג"כ מועיל כמו בצורם אוזן בכור, דאף אם נצרר ממילא הוה מום, בזה לא אמרינן אעל"מ יעוי"ש, ולפי"ז שפיר צריך קרא דלא יאכל כו', דאי לאו קרא נהי דבבהמה הוה ידעינן דאסור אם שחטו לאחר שנגמר דינו, אבל אם היתה בן פקועה שהמית אדם הוה אמרינן דשרי מה"ת אם שחטו לאחר שנגמר דינו, דבזה לא שייך לומר כ"מ דא"ר כו' כיון דאפילו הוסקל ממילא שרי מה"ת, שוב מהני השחיטה אף שביטל המ"ע דסקילה, לכן שפיר איצטרך קרא דלא יאכל על שחטו לאחר שנגמר דינו דאסור בלאו טעמא דכ"מ דא"ר כו', ושוב גם בן פקועה שהמית אדם ושחטו לאחר שנגמר דינו ג"כ אסור, כמובן.

אמנם תי' זה עדיין אינו מספיק, דהנה רבותינו בעלי התוס' שם בפ' משפטים תרצו דמש"ה לא נוכל לומר דקרא אתי על בן פקועה כיון דבן פקועה ניתר בלא שום שחיטה א"כ הו"ל כמו שנשחט קודם גמר דינו דקים לן דמותר בשחיטה יעוי"ש, ותירוץ זה ברור ואמת, ולפי"ז שוב ליכא למימר דקרא איצטרך לבן פקועה כיון דבן פקועה באמת שרי, וא"כ שוב הקל"ד.

לכן נלפע"ד בפשיטות, דכבר נודע קו' העולם בהא דשוחט בשבת למה לא אמרינן כ"מ דא"ר כו', והתירוץ הנכון בזה כמו שתירצו ז"ל דכל הני דחשוב שם בתמורה לענין כ"מ וכו', הכל בדברים שצריכים דעת וכוונה כמו גירושין

ותרומה, והוה רק ברשות בעליו דאם אינו בעליו אין בכוחו לעשות בזה אמרינן כ"מ כו', דהתורה נטלה ממנו כח עשייתו בזה וכאילו אינו ברשותו וכאילו אינו בעליו כלל, וממילא אין תרומתו תרומה ולא הקדש וכן בנירושין או לענין קנין שאינו קונה, משא"כ לענין מעשה שא"צ דעת בעלים ולא כוונה רק שיהי' אתי מכח גברא כמו בשחיטה דרק כח גברא בעינן (לאפוקי נפלה סכין ושחטה), בזה לא שייך אעל"מ (ורק בקדשים דמתעסק פסול ובעי כוונה שפיר שייך לומר כ"מ, וכ"כ בתור"ח חאו"ח סי' ל"א), ולפי"ז מיושב שפיר קושית החלקת יואב הנ"ל, דהכא בשחיטה לא בעי כוונה שוב לא שייך לומר כ"מ דא"ר כו'. ולפי"ז מיושב שפיר קו' הגאבד"ק בערזאן הנ"ל, דחולין שנשחטו בעזרה דלא צריך כוונה אף דהיא באיסור לא שייך לומר כ"מ דא"ר וכו', ושפיר צריך קרא גם על דיעבד דאם שחט אסור, וא"ש בעזהי"ת בפשיטות.

עוד י"ל בישוב קשיא זו מהאי דספרי וש"ס קדושין (נ"ז:), דבש"ס עירובין (דף ל' ע"ב) דריש ר"ש גאול יגאל שלוה וגואל לחצאין, ונשמע מזה דר"ש ס"ל דלא אמרינן דיברה תורה כלשון בני אדם, ויעיין במלא הרועים ח"ב (אות א' ערך דיברה תורה כלשון ב"א), והמעיין היטב בש"ס סנהדרין (דף פ"ה:) יראה דמדס"ל לא דיברה תורה כלשון ב"א ס"ל לחלק צריך קרא, והמעיין היטב בש"ס תמורה דף ה' יראה דמאן דס"ל לחלק צריך קרא ס"ל כ"מ דא"ר ל"ת אע"מ, וא"כ ממילא ס"ל לר"ש בע"כ כאביי דכ"מ דא"ר ל"ת אע"מ, וידוע דסתם ספרי ד"ש, א"כ שפיר אמר לשיטתו יכול לא ישחוט ואם שחט יהי' מותר, כיון דהוא ס"ל כאביי דכ"מ דא"ר ל"ת אע"מ, וא"ש. — ואולם יעיין ש"ס ב"מ (דף ל"א:) דס"ל לר"ש דיברה תורה כלשון ב"א, ויעיין בתוס' שם, ויעיין בתוס' סוטה (דף כ"ד:), וגם בלא"ה התליות הנ"ל אינם מוכרחים מכמה טעמים, ויעיין במלוא הרועים שם ובכ"ד, והקל"ד.

לכן נ"ל עפ"י שו"ת פמ"א (סי' ל"ד) דאף לדבא דלא מהני, דוקא אם המעשה תלוי במי שעשה האיסור יעי"ש, ויעיין במנ"ח (מצוה ל"ח), ויש לי בזה אריכות אכ"מ, א"כ אתי שפיר האי דקדושין, דהוי אמינא היכי דאחר שחט חולין של אחרים בעזרה יהי' שרי בדיעבד דלא שייך כ"מ כנ"ל כיון דהבעלים לא עברו איסורא, אמטי להכי צריך קרא וא"ש.

ולפי"ז מיושב ג"כ הקושיא הא' הנצבת בראש האמור, ואדרבה התם א"ש טפי, דהנה הט"ז סי' שכ"ג הקשה דהיכי משכחת לה כרת בשחוטי חוץ הלא בודאי ישאל שלא יתחייב כרת, ועי"ש דהניח בצ"ע לשיטת הרמ"א. אמנם הדבר נכון, די"ל דאיירי בשחט קדשים דחברי' בחוץ דהוא לא יכול לשאול עליו לחכם ושפיר חייב כרת, כמובן, ויעיין בתשו' בית יעקב (סי' ק"ו) ובשו"ת חו"י (סי' ק"ל), וא"כ לפי"ז כיון דע"כ האי דקדשים בחוץ איירי בשחט קדשים דחברי', שוב לא שייך לומר כ"מ דא"ר כו' כסברת הפמ"א הנ"ל. אבל אין זה מוכרח לשיטת הרמב"ם ז"ל בהלכות נדרים (פי"ב הי"ט), ויעיין בשו"ת בית יעקב הנ"ל ובשו"ת חכ"צ (סי' כ"ז), וא"כ דקדשים בחוץ איירי גם בשחטן הוא עצמו, והקל"ד, וגם גוף סברת הפמ"א אינו מוכרח, יעיין תוס' גיטין (דף י"ב.), ונ"ל לפימ"ש הסמ"ע והש"ך חו"מ (סי' ר"ח) דהיכי דאפשר לעשות הדבר בהיתר לא

שייך כ"מ כו', והמפורשים כתבו דהיכי דאיסור תלוי במקום ג"כ לא שייך כ"מ, יעיין בס' מלוא הרועים לענין התפלל ומצא צואה, דרק משום קנס תפלתו תועבה, וא"כ מיושב שפיר, ודו"ק כי קצרתי.

עוד י"ל עפ"י תשו' הרא"ש דבאיסור שיוכל לבטלו לא אמרינן כ"מ וכו', יעיין רמ"א וט"ז יו"ד (סי' רכ"ח סל"ה סקמ"ד) ובש"ך שם, ויעיין ג"כ בנוב"י מהדו"ת אה"ע (קכ"ט) וחת"ס חו"מ (סי' ד', כ"ז, ק"ד) ובחלק יו"ד (סי' ו'), ויעיין רש"י מנחות דף מ"ח, וא"כ א"ש גם כאן, ויש בזה אריכות ואכמ"ל. עוד י"ל עפ"י חשעה"מ פ"א מהל' ק"פ דבקדשים בעי שינה הכתוב לעכב, ויש לנו בזה אריכות, ומאפס הפנאי קצרתי באמרים . . .

ואסיים בשים שלו' וברכה ותתברך ממרומים באורך ימים ושנות חיים, ועינינו תחזינה בבנין ירושלים.

כ"ר המצפה לרחמי שמים, ולהרמת קרן ישראל, ובא לציון גואל,

הק' אברהם ירחמיאל האבר"ק לענטשנא יצ"ו

הנני דו"ש כבוד אביו הוא הרב הצדיק שלשותא דדהבא המפורסם מוהרי"ה שליט"א.

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם העמוק של ירידינו

הנה"ח הנכבד מו"ה **שלום באכנער** נ"י

ובניו האברכים היקרים המופלגים

מו"ה **דוד**, מו"ה **אלי'**, מו"ה **חיים**, ומו"ה **שלמה** יחיו

בהלקח מאתם אשתו־אמם החשובה ע"ה

* * *

האחים היקרים הנגידים הנכבדים

מו"ה ישכר **דוב מרדכי** נ"י ואחיו מו"ה **אהרן יעקב** נ"י

למשפחת קארנוואסער, מלאס־אנושעלעס

בהלקח מאתם אחיהם ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ומחה ד' דמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

בדין כתיבה כדיבור

יששכר דוב גאלדשטיין
רב דחוג חתם סופר
וראש ישיבת כולל שומרי החומות
ירושלים עיה"ק

ידוע המחלוקת בין גדולי האחרונים אם כתיבה נחשבת כדיבור לענין שבועה ושאר רברים הצריכים דיבור. אחד מראשי המדברים בזה, הוא החות יאיד בסי' קצ"ר, ורעתו שם רכתיבה כדיבור, ומי שכתב הריני נשבע לשלם או הריני מקבל עלי באלה ובשבועה ובתקיעת כף הוי כנשבע ממש, ואע"ג דקיי"ל הנודר מלדבר עם חבירו מותר לכתוב לו [הוא בשו"ע יו"ד סי' רכ"א ס"י], שאני נדדים דאזלינן בהו אחר לשון בני אדם ודיבור אינו מענין כתיבה, אבל מ"מ לא יוגרע כח כתיבה קיום הדבר, ומצינו רעריף מיני', שהרי לית בי' טענת השטאה והשבעה כמבואר בסי' פ"ט [סי"ז] משא"כ בדיבור, וזכר לדבר, כי כתב אשר נכתב בשם המלך אין להשיב כי הוא דבר המתקיים יותר מהבל פי הדיבור, וראי' עוד מראיצטריך מיעוט נבי עדות מפיהם ולא מפי כתבם, ע"ש עוד. ובשו"ת שב יעקב ח"א סי' מ"ט רחה דברי החו"י וכתב רמש"כ החו"י רבנדרים הלך אחר לשון בנ"א, אין זה הטעם, אלא דבשבועה כתיב לבטא בשפתים ולכן אף דכתיבה כדיבור, ודאי לא הוי דיבור בשפתים, ומשא"כ החו"י מראיצטריך מפיהם ולא מפי כתבם משמע דבשאר רוכתי כתיבה כדיבור, לאו ראי' היא דאי לאו קרא נבי עדות הו"א בערות מועיל עפ"י כתבם משום רעדות רק גילוי מילתא בעלמא הוא שהמעשה שהי' כך הי', א"כ מה לי כתיבה או הגרה, לכך כתבה התורה מפיהם ולא מפי כתבם, וגזה"כ הוא, אבל בעלמא כתיבה לאו כריבור דמי.

ובח"ס חיו"ר סי' רכ"ז [ד"ה ואחר] השיב ע"ד השב יעקב, וכתב דסברת החו"י היא, רלענין שהאדם רוצה לקיים שום דבר או לחייב עצמו בדבר, פשוט רכתיבה עדיף מדיבור, אמנם להודיע דבר לחבירו ודאי הדיבור עדיף, לכן לענין עדות דבעינן שהב"ר יקבלו רברי העדים ויעיינו בדבריהם חאמת אתם, הסברא נותנת שע"י דיבור פיחם יבחנו יותר מע"י כתיבה, ע"כ מפיהם ממעט מפי כתבם, משא"כ במקבל על עצמו שום רבר, עדיף כתיבה מריבור, א"כ נהפוך הוא דכיון דאמרה תורה לבטא בשפתים נתחייב מכ"ש בכתיבה דעדיף, והרי מצינו בשבועות פ"ק [י"ט ע"ב] לא מצינו מרבר ומביא קרבן, הרי שזה חידוש שיביא קרבן על דיבורו, אבל שיכתוב ויביא קרבן אין זה חידוש דהוי מעשה רב, וא"כ כשאמרה תורה לבטא בשפתים הוי בכלל מאתים מנה, וכ"ש שיתחייב על הכתיבה.

ובשו"ת דברי חיים ח"א חיו"ד סי' י"ז תמה על הח"ס, רמש"כ רבעדות צריך להבין הרבר ולהבחין האמת ולכן צריך לשמוע מפי המרבר משא"כ בשבועה, זה לפלא מאר, דהרי בגמ' כריתות רף ד' ע"א איתא ולר' יוחנן ראמר

כפיפת קומתו הוי מעשה עקימת שפתיו נמי הוי מעשה גבי מגדף, אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב, אבל בעלמא עקימת שפתיו הוי מעשה, מתיב ר"ז יצאו עדים זוממין שאין בהם מעשה ואמאי הא על פי כתוב בהן, אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראי' עכל"ה, ובתוס' שם ד"ה הואיל, כתבו בשם רבינו נסים שכתב בספרו שאני עדים זוממין הואיל וישנן באם, פי' באם לא יגיר, ומפרש בפ' שבועת העדות [ל' ע"א] דאין מתחייבין אלא בב"ר ולהכי מעקימת שפתיו לא מחייבי דא"כ אפי' חוץ לב"ר נמי, והגרתן לחוד דהיינו פיהן לא גרמא להו, אבל בעלמא דמחייבי עפ"י דיבורן לחוד עקימת שפתיו הוי מעשה עכ"ל, הרי די"ל בעדים דההגדה אינה כלום רק גילוי הענין, ומה לי בכתב ומה לי בפה, ואם כי עדיין יש לבעל דין לחלוק כמ"ש הח"ס דבעדות צריך להבחין האמת ולפיכך צריך לשמוע מפיו, מ"מ בודאי יפה כתב השב יעקב דנהי דיש סברא לומר כן מ"מ יש נמי סברא לומר איפכא דבערות כיון דההגדה אינה מעלה ומוריד דהרי חוץ לב"ד פטורים, הו"א דעיקר תלי' בהגלוי לב"ר ואפי' בכתב כשר, ומשו"ה הוצרך התורה למיעוט, אבל גבי שבועה מהיכי תיתי לחלק ולומר דגם בכתב הוי שבועה מי יודע טעמי התורה, לא מבעיא לפי מרשו של רשב"י בודאי עיקר הקפידא על ביטוי וכו', ורק אפי' לפי פשוטי התורה האיך נלמוד כתב מהגדה בע"פ דאין כאן ג"ש ולא ק"ו דפריכא היא מכמה צדדים כידוע לכל מבין, ומש"כ עוד בח"ס דמצינו דכתב מחזיק הדבר יותר, לא ידעתי, דהרי שטר במטלטלין ליכא, ועי' תוס' כתובות גבי חייב אני לך מנה בשטר [ק"ב ע"א ד"ה אליבא], וגם מה ענין שבועה לחיוב, נהי דחיוב חייבו יותר בשטר היינו לבני אדם וכו' משא"כ לענין אם קיבל ע"ע איזה דבר וכו' שהוא אינו מטעם חיוב וכו' רק כך גזרה חכמתו יתברך שיקיים ככל היוצא מפיו, האיך ניקום אנו לומר דגם בלא ביטוי שפתים חייב, וקצת ראי' לדברי ממגרף דחייב רק בהגדה משא"כ בכתב, דאם איתא דחייב המברך בכתב א"כ למה פטרי רבנן שם בכריתות [מחטאת] הא משכחת במעשה, ובזה אין לומר כמו שתי' בח"ס ותלה עצמו בר' הרא"ה [הוא להלן בר' הח"ס ד"ה והנה מריש וכו'] רכיון דמשכחת בלא מעשה אפי' עשה מעשה פטור, דכאן גבי כריתות כו"ע מודי בעשה מעשה חייב אפי' דמשכחת בלא מעשה דכן קאמר רבא בהדיא בכריתות (רף ג' ע"ב) גבי אוב ע"ש.

ובהורמנותא רמרן הר"ח חי' נלע"ר לקיים ד' החות יאיר והח"ס, דמה שהביא מד' התוס' כריתות בשם רבינו נסים, י"ל דאין כוונת רבינו נסים דהגדת העדים לא נחשב לכלום, וכל דבריו אינם אלא לענין חטאת דאינו חייב ער שיעשה מעשה, ולכן כיון דאינן מתחייבין אלא בב"ד אין עקימת שפתים נחשב למעשה לענין חיוב חטאת, אבל החו"י והח"ס אין דנין על חיוב חטאת ולא על עדים זוממין, אלא על הגרת עדות עצמה שאמרה תורה מפיהם ולא מפי כתבם, והח"ס הסביר דלכן מיעטה התורה מפי כתבם מפני שע"י דיבור פיהם יבחנו יותר אם אמרו אמת, ובזה י"ל דגם רבינו נסים מודה שהרי לא כתב שאין ההגדה בפה עיקר בעדות ושאפשר לחייבם גם בלי הגדה, רק ראין ההגרה נחשבת למעשה וכנ"ל, ומה שהקשה עוד הר"ח דמי יודע טעמי התורה ושעפ"י הסוד עיקר

הקפידא ברוח פיו, ברבר זה הרגיש החו"י בעצמו בסי' קצ"ד וכתב שם וז"ל: וידעתי ממעלת הדיבור שהוא גדר האדם חי מדבר, וכתרגום לנפש חי', וכמה התעוררות יעורר אדם בהבל פיו לטוב ולמיטב, מ"מ לענין קיום דבר לא יגרע כח כתיבה מדיבור, אף כי כתבו גורי האר"י שמתקן האדם עולם העשיי' בכתיבת ר"ת, ועי' מש"כ הרד"ק בהקדמתו לפני הנביאים, ועפ"י הסוד גדלה מעלת תורה שבכתב מתורה שבע"פ עכ"ל. ומש"כ הר"ח דיש פירכא לק"ו, כיצב"ז כתב בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' ד', וכתב שם דיש פירכא לק"ו דמה לשפתיו שכן חייב על שבועת שוא לשעבר ג"כ, משא"כ בכתיבה שמורה הח"ס דאינו אסור [כמבואר בדבריו שם להלן ד"ה והנראה לע"ד]. אולם בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' ש"ו אות י"א הביא משו"ת הרי"מ חיו"ד סי' י"ר שכתב ג"כ דלבטא בשפתים היינו דאפי' דיבור הקל מועיל בשבועה וכ"ש בכתיבה שהוא מעשה, וכתב שם ג"כ דהק"ו יש לה פירכא אא"כ תאמר דהוי ק"ו בסברא, וגם ע"ז יש לדון שהרי במשנה ערכין (ט"ו ע"א) החמיר במדבר מבעושה מעשה, וכבר ביאר מהר"ל [בנתיבות עולם] בנתיב הלשון [פ"ב] שהלשון עצם האדם דכתיב ויהי האדם לנפש חי' לרוח ממללא, וע"כ במידי דממונא וכה"ג מעשה עדיף, אבל לחול שם שמים שבועה או נדר, דיבור עדיף שזה עצם האדם, ועוד שם במהר"ל [פ"א] ובמדרש, החיים והמות ביד הלשון, טבל [אכלה עד שלא עישרה, מות ביד הלשון] ועישרה, חיים ביד הלשון, הנה שכח הלשון הוא המועיל לחול שם תרומה וה"ה שם שבועה ונדר, עכ"ל האבנ"ז.

ומתוך דבריו נמצא יישוב לקושית המשיב דבר, דיש פירכא לק"ו, דהק"ו אינו מצד קולא וחומרא אלא מסברא, ומה שהביא האבנ"ז ממשנה דערכין דהחמיר במדבר מבעושה מעשה, הנה מלשון המשנה עצמה משמע שזה דבר חידוש במוציא שם רע מה שלא מצינו כן במקום אחר, וכ"כ שם בס' עיון יעקב, דאע"ג דבכל הדברים קיי"ל דחמור העושה מעשה שהרי מה"ט קיי"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין, אפ"ה חמור זה לענין עונשו בידי שמים כי האונס והמפתה עושה משום הנאת עצמו נחת רוח ליצרו, משא"כ המוציא שם רע אין יתרון לבעל הלשון, לכן עונשו חמור עכ"ל, ומה שהביא האבנ"ז מהמהר"ל בענין חשיבות הדיבור, כבר כתבנו לעיל שהחו"י בעצמו הרגיש בזה, והראי' שהביא האבנ"ז על כח הלשון מתרומה, לדעת כמה ראשונים אפשר להפריש תרומה במחשבה בלא דיבור, עי' תוס' נ"ט ע"א ד"ה במחשבה ובשאר מקומות, ובשבועה אין מחשבה מועלת כמבואר בשבועות כ"ו ע"ב גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו, ואמרו שם דתרומה וקדשים הוי שנים כתובים הבאים כא', וע"כ לפי דברי ראשונים אלו לא בא המדרש אלא להגדיל כח הלשון אבל לא בא לומר דאין שום דבר דומה לו, דהא לא בא להוציא מחשבה, וה"ה דבכתיבה לפעמים נמצא אותו כח שיש בדיבור.

ומש"כ עוד הר"ח שהרי שטר במטלטלין ליכא, וכוונתו להקשות דמזה מוכח דגם בכתב אינו מתחייב יותר מדיבור, י"ל דודאי מצינו כזה דברים שאינו מועיל בהם לא דיבור ולא כתיבה אף דעדיף מדיבור, ועי' בשו"ע חו"מ סי' קפ"ט שכתב

המחבר, איך המקח נגמר בדברים שהאומר לחבירו האיך אתה נותן לי חפץ זה וא"ל בכך וכך ונתרצו שניהם ופסקו הדמים יכולים לחזור שניהם וכו' עד שיגמור המקח כל דבר ודבר כראוי לו, קרקע לפי קנינו ובעלי חיים לפי קנינם ומטלטלים לפי קנינם, עכ"ל. ופשיטא דגם כתיבה אינו מועיל במקום קנין אם לא בתורת שטר במקום שהשטר קונה, ומש"כ החו"י והח"ס דכתב מחזק קיום הדבר יותר מריבור, כוונתם במקום שגם ריבור מועיל מצינו דכתיבה מועיל יותר כנון בהא דסנהדרין כ"ט ע"א ושו"ע חו"מ סי' פ"א דאמר לו מנה לי בירך והורה לו בפני עדים דחייב ליתן לו עפ"י ריבורו דהוראת בע"ר כמאה עדים, אלא שאם טען משטה הייתי בך נאמן אבל אם לא טען אנן לא טענינן לי' כמבואר שם בגמ' ובשו"ע סעיף ג', ובזה כתיבה מועיל יותר כמבואר שם בשו"ע סעיף י"ז דאם הורה בכתב ידו שהוא חייב לו אינו יכול ליפטר בטענת השטאה והשבעה, ולזה נראה שנתכוונו החו"י והח"ס.

ומה שהביא הר"ח קצת דאי' לדבריו ממגרף, דבריו ז"ל צע"ג, דהא זו היא קושית הגמ' שם בכריתות לר' יוחנן דאמר כפיפת קומתו הוי מעשה עקימת שפתיו נהוי מעשה גבי מגרף ומשני דבא שאני מגרף הואיל וישנו בלב, וזה תירוץ גם על מגרף בכתב, וכמו שפירש"י שם בכריתות ובסנהדרין ס"ה סוע"א רעיקר חיובו תלוי בשם הלכך לא חשוב מעשה.

ומ"ש הר"ח דבכריתות כו"ע מורי דבעשה מעשה חייב אפי' משכחת לה בלא מעשה כראמר רבא גבי אוב, וכוונתו להא דאמר רבא שם ג' ע"ב רבעל אוב רחשיב במתני' בין חייבי חטאות מיירי במקטר לשר ע"מ לחברו ראית בי' מעשה, וש"מ דאך ריש אוב בלא מעשה מ"מ בעשה מעשה חייב, אינו מן הרומה, דוראי אם עשה מעשה חייב אף ריש אופן לעשות בלא מעשה דאין א' שייך לחבירו, אבל במגרף בין בפה בין בכתב אין החיוב לא על הריבור ולא על הכתיבה דלא חשיב מעשה כיון דישנו בלב, ועיקר חיובו בא על מחשבת לבו שאין בה מעשה, וע"כ צ"ל כן, דאל"כ יהיו דברי רבא סותרים א"ע, דהוא עצמו שתי' במקטר לשר ע"מ לחברו תי' דשאני מגרף הואיל וישנה בלב. [בשיטה מקובצת שם בכריתות ג' ע"ב מגיה רצ"ל „רבה", אך בסנהדרין ס"ה ע"א הגירסא „רבא" וכמו שהעתיק הר"ח].

ובשו"ת לבושי מרדכי קמא חאו"ח סי' ח' כתב ג"כ רעל הק"ו של הח"ס יש פירכא, אלא ראתי עלה מטעם אחר, והוא עפ"י מש"כ התוס' ר"פ הקורא דף י"ג ר"ה בקורא להגיה, דהיינו שאינו קורא בנקורותן אלא רק להבין בחסירות ויתירות כלומר שאינו קורא בקריאת חיתוך הריבור כנון לטוטפת בקמ"ץ או פתח, וא"כ אפי' אי יהיבנא דכל כתיבה ערוף כריבור משום מעשה הכתיבה, אבל מאן לימא דהוי בקורא בנקורתן כמו שהי' אם הוא מוציאן מפיו בנקודתן ואיכא רק הרהור הנקודה אבל אינו בכח מעשה הכתיבה, ואי דמיירי שמנקדם, מי יימר דזה הוי דבר תורה, היינו שנמסרו בע"פ במסורת, דהא כתב בתשובה להרמב"ן

סי' רל"ה דנקודות בס"ת פסול לקרות בו דבעי שיהי' כנתינתה דלא היו נקודות, וכיון שנמסרה רק בע"פ היינו דוקא בדיבור, וא"כ כיון שאינו מוציאם בע"פ ורק דרך כתיבה שוב אינו רק בהרהור, וז"ב דדברים שאדם כותב מעצמו אינו אלא בשיעור דעת אדם, עכת"ד. ולפי הנראה דכוונתו דבדברים שציוותה תורה לכתוב, כגון ס"ת או גט, אף דאין שם נקודות, כך הוא גז"ה שיועיל בלא נקודות, אבל דברים שכותב מעצמו איך יועילו בלא נקודות, אבל י"ל דאם אנו אומרים דכתיבה כריבור אין אנו צריכים לדון עליו מצד הרהור, דכל תיבה שנכתבה היא כאילו הוציאה בפיו, והרי הלבו"מ עצמו כתב דמאן לימא דהוי כקורא בנקורתן, דמשמע דעכ"פ כקורא הוי, וא"כ י"ל דכתיבה עצמה נחשבת כקורא בפיו, ואף דבלא ק"ו אין כתיבה נחשבת כדיבוד דהרי כתב הח"ס דהיינו ממעטים אותו מלבטא בשפתיים, מ"מ עכשיו כשיש ק"ו י"ל דהשתא כשמוציא הרהורי מחשבתו ע"י הבל פיו מתחייב לקיימו מכ"ש כשמוציאם ע"י כתיבה, ואינו דומה למה שהביא הלבו"מ מש"ס ברכות פ' הי' קורא, דהתם קורא שלא כהלכתו, אבל כאן אינו קורא כלל אלא שאנו חושבין כתיבתו כקריאה, וא"כ ודאי היא כקריאה נכונה.

בענין כבוש במים ובציר

חיים יהודה כהן
ר"מ בכולל דחסידי באבוב
ירושלים עיה"ק

בגמ' חולין (צ"ז ע"ב וקי"א ע"ב) אמר שמואל מליח הרי חוא כרותח כבוש הרי הוא כמבושל וכוותי' פסקו הפוסקים, ובב"י יו"ד דיש סימן ק"ה מביא מחלוקת הראשונים בזה, ומבואר בדבריו דיש חילוקי דיעות בראשונים הן במהות הכבישה והן בזמן הכבישה, דהנה שיטת רש"י בכל מקום, דכבוש הוי בחומץ, וכתב המרדכי בדעתו אבל בלא חומץ אינו כמבושל, וכן כתב הגה"מ בשם הרא"ש וכי אמרינן כבוש ה"ה כמבושל ה"מ בכבוש בחומץ וציר כרפרש"י, ומשמע נמי דבלא חומץ וציר אינו כמבושל, וכן הוא בתשו' הרשב"א דלא אמרינן כבוש הרי הוא כמבושל אלא בדברים חחריפים כמלח וחומץ, ומוכיח מהא דגרסינן בפ' כ"צ צונן לתוך צונן ד"ה מותר ולא נתן שיעור כמה ישהא זה בתוך זה, כל זה היא בב"י, ומש"כ בשם תשו' הרשב"א באמת כ"ה להדיא בתורת הבית להרשב"א בית ר' שער א', והא דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח וכבוש הרי הוא כמבושל רוקא במליח או כבוש שאינו נאכל מחמת מלחו הא בפחות מיכן אינו צריך אלא הרחה בעלמא כצונן בצונן, וכן משמע נמי מדברי הר"ש

בתרומות שמביא שם בת"ה מקורם, ומשמע ברברי הרשב"א שהוא פי' לרברי שמואל מליח ה"ה כרותח כבוש ה"ה כמבושל שמליח נמשך אכבוש ג"כ ופירושו כבוש במלח ובזה א"ש לישנא דשמואל שהקרים מליח לכבוש, ובאמת הי' צריך לשנותו בהיפך ולהקרים כבוש שהוא כמבושל ואסור בכולו, למליח כרותח שאינו אוסר רק כדי נטילה, אבל למה שכתבנו לרעת הרשב"א שמליח נמשך גם אכבוש, אתי שפיר.

עור הביא הב"י בשם הרא"ש בפרק בתרא דע"ז ששמע מריצב"א דאם שהה בתוכו יום שלם מע"ל אף שהוא צונן בצונן נקרא כבוש ובולע ופולט כמבושל, וראי' מדאמרינן בשר בחלב חידוש הוא דאי תרי לי' כולי יומא בחלבא שרי ואי בשיל לי' אסור, הרי מבואר כאן דכל איסורין שבתורה אע"ג רצונן בצונן לא בלע אם שראו יום שלם נאסרו מטעם כבוש, וכן הסכים המרדכי דכבוש הוי אפילו צנון בצונן, אך הוא ס"ל דשיעור הכבישה הוא ג' ימים.

והמרדכי כתב על פרש"י שכ' דרק כבוש בחומץ הוי כמבושל, דא"א לומר כן, דתנן פ"ז דשביעית ורד ישן שכבשו בשמן חדש חייב בביעור אלמא בלא חומץ הוא נותן טעם כמבושל, ועור קשה על רש"י וסייעתו הראי' שהביא הריצב"א דבמע"ע הוי כבוש אפילו צונן בצונן. אמנם מדברי הרשב"א בתשו' שכתב וכדאיתא נמי בבר יונה דנפל לכדא דכמכא, הרי מבואר שסבירא ליה שכמכא שאינו נאכל מחמת מלחו הנכבש בו הוי כמבושל והגם שכמכא אינו חומץ וציר, מ"מ אם הוא מלוח יש בו משום כבישה, וכעין דבריו בתשו' כתב גם כן בת"ה שהבאנו לעיל, ואם כן יש ליישב שני הקושיות הנ"ל, רהן בורר שנכבש בשמן והן במה דאמרו אי תרי לי' כולי יומא בחלבא, איירי שהשמן והחלב היו מלוחים שאינן נאכלין מחמת מלחן, ובהאי גוונא יש בו משום כבישה גם לרש"י, וברעת המרדכי י"ל שס"ל שלרש"י לא הוי כבוש כי אם בחומץ, וכמו שפירש"י בכל המקומות, אבל במשקה שנמלח עד שאינו יכול לאכול מחמת מלחו אין בו משום כבישה ויש בו רק משום מליחה ולכך מקשה מורד שכבשו, וביותר יש לומר שרעת המרדכי שלדש"י ציר גם כן אין בו משום כבישה ורק חומץ בלבד ופליג על הגמ' שסבירא לי' שלרש"י חומץ וציר שוים.

והנה הב"ח שם ריש סי' ק"ה מבאר שרש"י והרא"ש לא פליגי, אלא דצונן בצונן בעינן מעל"ע, ובכבוש בחומץ וציר לא בעינן מעל"ע, אלא אם נכבש כשיעור כאילו נתנו על האור כדי שירתיח ויתחיל לבשל, שסבירא לי' להרא"ש דבזה השיעור הוי כמבושל כמו שמבואר בב"י שם, ועל דרך זה כתב ג"כ בדרישה שם בדעת הרא"ש, ובביאור הגר"א בשו"ע סק"ט כתב דמקור דברי הרא"ש שבכבוש בציר הוי כשיעור שיעלה על האוד וירתיח הוא כיון שהוא כמבושל משעדינן בשיעור בישול. ולפי זה יש לומר שהרא"ש פירש בהא דאמר שמואל כבוש ה"ה כמבושל כמו שפירש הרשב"א שכבוש במלח ה"ה כמבושל, ומליח דאמר שמואל נמשך אכבוש ג"כ וכנ"ל, ולכן אתי שפיר שכאשר הרא"ש מביא בפ' כל הבשר סי' כ"ח לדברי שמואל שכבוש ה"ה כמבושל, לא דן ולא

פירש כלל השיער שצריך להיות כבוש, והוא כנ"ל, ששמואל איירי בכבוש בציר וכיו"ב שהוא כמבושל וזהו שיעורו כבישול וכמו מליח כרותח עיי"ש בביאור הגר"א, והרי שיעורו מפורש, ורק בע"ז בהא דעכברא בשיכרא דהוי צונן בלי מלח, בזה רן הרא"ש מהו שיעור הכבישה אחרי שלא מצינו בו שיעור, ובזה מביא לדברי הריצב"א ששיעורו מעל"ע. ולדברי הב"ח שרש"י גמי ס"ל כהרא"ש אתי שפיר בפשיטות קושיית המרדכי ארש"י מורד שכבשו, דהרי רש"י מודה דבצונן נמי הוי כבוש במעל"ע ומשום ראיית הריצב"א הנ"ל. ומ"מ בדעת הרשב"א על כרחינו לפרש כמוש"כ לעיל דהן בורד שכבשו והן במה שאמרו בבשר בחלב אי תרי לי' וכו', איירי כשיש שם מלח גם כן ואז יש בו דין כבישה, וא"א לומר שיודה להרא"ש דבמעל"ע יש בו דין כבוש גם בצונן בלי מלח, דהא כתב להדיא דגרסינן בפ' כ"צ צונן לתוך צונן ד"ה מותר ולא נתנו בו שיעור כמה ישהה, ומכל מקום בשיעור זמן הכבישה לא נתן לנו הרשב"א שיעור לדעתו, והי' אפשר לומר דבזה ס"ל הרא"ש שבכבוש עם מלח שיעורו כמבושל כשיעור בישול וכו'. ולפי זה נצטרך לפרש הא דאמרו בבב"ח אי תרו ל"י כולי יומא, כולי יומא הוא לאו דוקא, דהא אוקמינן זה להרשב"א בתרו לי' גם עם מלח, א"כ הרי שיעורו כשיעור שיעלה על האור וירתית, ומה דנקיט כולי יומא הוא להפליג החידוש דבבב"ח אפילו כבוש כל היום אעפ"כ מותר, ומ"מ בזה אין לנו בירור האם דעת הרא"ש כהרשב"א שבכבוש עם מלח דינו בכבוש בציר ששיעורו כשיעור בישולו או יש לומר ששיעורו ככבוש בצונן שצ"ל מעל"ע ודוקא בציר שיעורו כשיעור בישול וכמו שכתבנו לעיל בדעת המרדכי לדעת רש"י.

נמצינו למדינן דלדעת רש"י והרא"ש וכ"ה לדעת הרשב"א, כבוש כמבושל דקאמר שמואל פירושו כבוש בחומץ וציר וכיו"ב, ושיעור הכבישה להרא"ש הוא כשיעור בישול, וכתב הב"ח שכן הוא ג"כ דעת דש"י, והרשב"א לא נתן לנו שיעור, ולפי הסברא י"ל ששיעורו כשיעור בישול וכהרא"ש ורש"י, והרשב"א מוסיף עוד שבנכבש במים ומלח גם כן דינו כנכבש בציר וכנ"ל, וראה בזה בד"ת ס"ק ל"ח, וצונן בצונן דעת הרא"ש ששיעור כבישתו מעל"ע, וכ"ה דעת רש"י להב"ח, אבל הרשב"א פליג בזה וס"ל שאין בזה משום כבוש כלל.

ובפלתי ס"ק ב' מסתפק אי כבוש בציר כשיעור בישול דאסור אם הוא מן התורה או מדרבנן, ומביא בפמ"ג משב"ז סי' ק"ה סק"א בד"ה וכבישה, ומכריע דמדסתמו הפוסקים וודאי אין להקל והוי דאורייתא, ולפמש"כ דמ"ש שמואל כבוש ה"ה כמבושל קאי אמליח ובכבוש בציר איירי א"כ דכשם שמליח ה"ה כרותח הוא מן התורה, כמו כן כבוש ה"ה כמבושל הוא מן התורה.

והנה בדמ"א כאן סי' ק"ה סוף סעי' א' כתב וז"ל, סי' ע' מדין בשר שנפל לציר, וכתב ע"ז בש"ך סק"ד ועמ"ש בס' ע' בס"ק ל"ו, ושם הקשה הש"ך אמה שמתיר שם הרמ"א בבשר שיש בו דם או ציר ונפל לציר אם לא נכבש בתוכו יום שלם ומקשה הש"ך אבל תימה דלקמן ד"ס ק"ה, סתם כדברי המחבר והרא"ש דאם הוא כבוש בציר כדי שיתננו על האור וירתיח וכו' הוה כמבושל, ומתרץ

הש"ך בתירוצו הראשון דלא אמרינן דכבוש בציר הוי כמבושל אלא לשאר מילי אבל לא לענין בשר דיחא כמבושל ולא יצא הדם אח"כ, וזה כוונת הרמ"א שכתב בסי' ק"ה וע"ל סי' ע' וכו'. עוד תירץ הש"ך דהתם מיירי בכלי מנוקב ויש לציר מקום לזוב ובזה מודה הרא"ש דלא הוי כבוש אלא ביום שלם, וכתב שם הפר"ח [ומביאו שם בבהגר"א ס"ק ל"ד] דגם ביום שלם אינו אלא חומרא בעלמא דמעיקר הדין לא שייך כבישה בכלי מנוקב אף אם שהה בו יום או יומים וכן עיקר להקל, וכ"כ שם הגרעק"א דהש"ך ס"ל לעיקר כתירוצו הב', וצ"ל שאע"פ שבמבושל לא מצינו חילוק בין כלי מנוקב או אינו מנוקב והא כבוש כמבושל מ"מ בכבוש בכלי מנוקב אין בו כלל ממהות הכבישה וכדברי הפר"ח, וכבר זכרנו שבתירוץ הראשון פירש הש"ך לדברי הרמ"א בר"ס ק"ה שכוונתו לציין אמש"כ. אבל בתירוץ השני לא כתב הש"ך לפרש דברי הרמ"א, וי"ל שלשון הרמ"א משמע שאיירי ברין מיוחד בבשר, ולכן לפי התירוץ הראשון א"ש, אבל לתירוץ השני אינו רין רק בבשר אלא בכל כבישה בציר בכלי מנוקב שלא הוי כבישה, אמנם י"ל שבאמת גם לתירוץ השני כוונת הרמ"א לציין זאת הדין שנאמר בבשר שנפל לציר בכלי מנוקב מותר והש"ך כתבו בתירוץ הראשון משום דלדידי' דברי הרמ"א יותר מרוויקים כנ"ל, ובאמת הגר"א בסי' ק"ה ס"ק י"א פירש לדברי הרמ"א בדרך אחר, והוא, שקאי אמש"כ שם הרמ"א בסי' ע' בסוף הסימן, שמה שבתוך הציר נאסר מיד והוא שהרמ"א מציין דמש"כ המחבר דבפחות משיעור כבישה לא נאסר אלא כדי קליפה אנן מחמרינן לאסור ער ששים והש"ך שם בס"ק ג' מפרש כן את רעת הרמ"א, והוא מפני שבס"ק ד' לא פירש כן בהרמ"א כהגר"א ופשוט.

מכל מקום שמענו שבאמת אין משום כבישה בכלי מנוקב, הן בכבוש בציר כשיעור בישול, והן בכבוש בצונן בשיעור מעל"ע, ואעפ"כ הכריע הרמ"א בסי' ע' שבכבוש בציר בזה לא נאסר ובכבוש מעל"ע נאסר, והוא משום חומרא, משמע דכבוש בציר יותר קיל מכבוש מעל"ע, ולכן מקילינן בי' טפי, והוא ראי' לדברי הפלתי הנ"ל. ואולי יש לומר שבאמת כבוש בציר או במים מעל"ע שוים, אלא כאן בבשר שנפל לציר אנו מקילין דאף לתירוץ הב' יש לומר שמודה לתירוץ הא' שיש מקום להתיר בזה דל"א לגבי בשר שיהא בציר כמבושל שלא יצא הדם אח"כ ע"י מליחה אחר שכל כח הציר הוא מחמת מלחו וחריפותו והנבלע על ידי מלח יוצא ע"י מליחה, וכיו"ב מצינו בסי' ס"ט דדעת הט"ז ס"ק מ"א והש"ך ס"ק ס"ח דכבוש בציר אינו מפליט מכלי בשיעור בישול משום ראין מליחה לכלים להפליט, ולפי זה נמצא דלגבי שאר איסורין יש מקום להחמיר משום חומרא הן בכבוש בציר בשיעור בישול והן בכבוש במים במעל"ע, אף שנכבש בכלי מנוקב.

אם ראוי לומר ברייתא דפטום הקטורת בת"כ קודם תפלת שחרית

אברהם יצחק הלוי מייזעלס
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

א) בסימן מ"ו מתחיל הטור לחשוב סדר התפלה אחר שמניח תפילין, מתחלה, יאמר הט"ו ברכות שאנו מסדרין קודם התפלה, אח"כ יאמר לעולם יהא אדם כו', ק"ש, אתה הוא, פרשת התמיד, משנת איזהו מקומן ובריייתא דר"י, ובסימן מ"ח כתב, וקבעו לקרות פרשת התמיד כו' ויש נוהגין לומר אחרי' פסוק וערבה וטוב לומר אחרי' סדר המערכה שזה נוסחה אביי כו' וטוב לומר אחר זה רבון העולמים. בסימן נ' כתב, וקבעו לשנות משנת איזה מקומן ובריייתא דר"י, ולא נזכר בשום מקום בסימנים אלו המנהג לומר ברייתא זו דפטום הקטורת. בסימן א' איתא בב"י בשם הא"ח יש נוהגים לומר אחר ברכת התורה פרשת כיור, תרומת הדשן, תמיר ואח"כ פרשת מזבח מקטר קטורת ופרשת סימני הקטורת, פרשת ברכת כהנים, וכ"כ במחבר סעי' ט'. ומבואר שם שהוא מיירי רק מפרשיות הכתובות בתורה ולא מהברייתא. וכן בסי' מ"ז ומ"ח לא נזכר כלום מברייתא זו לא במחבר ולא ברמ"א ונו"כ. באבודרהם ג"כ לא נזכר כלום מזה לומר פטום הקטורת קודם התפלה.

ב) בסימן קל"ב איתא בטור שאחר חזרת הש"צ ואמירת תחנון (המבואר בס' קל"א) יאמר ואתה קדוש, ובסימן קל"ג כתב, ואומר עלינו לשבח כו' ונוהגים לומר אין כאלקינו כו' פטום הקטורת כו' ואומר היום (השיר שהלוים היו אומרים בביהמ"ק) וכן בערב אחר תפלת ערבית נוהגין לומר פטום הקטורת. הב"י במחבר לא העתיק כלום מזה וכתב רק שאומר ובא לציון (וכתבו בסי' קל"ב), והרמ"א כתב שם בסעי' ב' ואומרים עלינו לשבח כו' ויש לומר פטום הקטורת ערב ובוקר אחר התפלה ואומרים תחלה אין כאלקינו ואומרים השיר כו' שחרית לבד.

ג) הט"ז שם סק"ב מקשה למה מאחרים פטום הקטורת אחר תפלת י"ח והוי לי' להקדימו דהא הקטרתו הי' קודם שריפת איברי תמיד של שחר. ותי' שם, ומסיים, ועל פי זה נהגתי בעצמי לומר פרשת קטורת קודם ברוך שאמר כו' ואע"ג דבטור כתב אחר התפלה נ"ל דגם זה נכון עכ"ל. במ"א סק"ג כתב על הרמ"א הנ"ל והאר"י כתב שאין לאומרו בערב ואפשר שהכי קאמר (הרמ"א) אחר תפלת מנחה או קודם לה כו', ובכתבים איתא (שהטעם שאומרים קטורת אחר התפלה) להבריח הקליפות, ובשל"ה כתב לאומרו בשחרית קודם התפלה ואחרי' עכ"ל.

ד) באבודרהם כתב הסדר לומר אחר תפלת י"ח, תחנון, אשרי, למנצח, ובא לציון, היום, אין כאלקינו, אתה הוא שהקטירו כו' ויאמר ר' אל משה וגו', ברייתא

רפטום הקטורת עד מפני הכבוד, ובמנחה וערבית לא הזכיר כלום לאומרו. ועי' כף החיים אות י"ט שיאמר ברייתא זו בשחרית קורם התפלה ואחרי' ובמנחה קורם התפלה דכן הוא ע"פ נוסח אר"י. בשו"ע הרב ג"כ לא נזכר כלל אמירת ברייתא זו קודם התפלה ובסי' מ"ח כתב נהגו כל ישראל וקבעו חובה על עצמן לקרות פ' התמיד בכל יום כו' וטוב לומר גם פרשת הקטורת עכ"ל. (והסימנים מהדינים שלאחר התפלה, חסירים).

ח) היוצא לנו מכל הנ"ל הוא, דהב"י וכל המסררים סרר התפלה לא הזכירו כלום מאמירת ברייתא זו (עי' לקוטי מהרי"ח מ"ר:) ורק הרמ"א הזכירו בשם הטור לאמרו אחר התפלה, ומה שאנו אומרים אותו קודם התפלה הוא רק על פי השל"ה, ואחר התפלה אומרים אותו כדי להבריח הקליפות כמבואר במ"א. עוד יש להביא ראי' לזה ממ"ש הט"ז בסימן תרכ"ב לומר סימני הקטורת ביום כיפור לאחר תפלת מוסף אע"פ שאין אומרים אין כאלקינו, ואע"ג שכבר כללו הקטורת בסרר העבורה מ"מ טוב לאמרו ביחירות שהרי סימני הקטורת לא הוזכרו בעבודה עיי"ש סק"ב, ואי אמרינן לפני התפלה, הרי כבר אמרו ולמה לו להכפילו, ואה"נ שאנו נוהגין לאומרו קודם התפלה ואין אומרים כלום לאחר תפלת מוסף, ודו"ק. ואע"ג שבסי' קל"ב כתב הט"ז לאומרו קורם התפלה (כנ"ל אות ג') י"ל רשם כתב דהוא בעצמו נהג כן, אבל לא פסק כן לכל העולם שינהגו נגר הרמ"א.

מעתה נבאר מה דינו בתשעה באב:

ו) בסימן תקנ"ד כתבו הטור והמחבר (סעי' ר') ומותר לקרות כל סרר היום ופרשת הקרבנות משנת איזהו מקומן ומררש דר"י. ולכאורה ילה"ק למה לא חשב ג"כ לומר ברייתא רפטום הקטורת שהרי גם זהו מסרר היום, והתי' לזה הוא ברור שהוא משום דלא הוי בכלל בנוסח תפלתו במשך כל השנה כמבואר לעיל. המ"א בסק"ו כתב ב' מנהגים אם לומר תהלים ושיר היחוד, רבפוזנא נוהגין לומר למחרתו של אמש ושל היום (ר"ל של ט' וי') ובמרינה זו נוהגין לאמרם במנחה כו' דס"ל כיון שאומרים דרך בקשה שרי לאומרו ומה"ט מקילין בתפילין במנחה עכ"ל. הרי ראי' מכאן דיש ב' ענייני סדר היום, סרר היום חיובית, וסדר היום רנדבה, וכל התפלה רחוי סרר היום חיובית שרי לאומרו בבקר, וסדר היום רנדבה אם הוא דרך בקשה יאמרו במנחה. ותפילין נמי כיון דזמנה כל היום ובבקר יש הענין ראפר תחת פאר מניחין אותם במנחה, משא"כ כל התפלה דא"א להתפלל אחר חצות בע"כ יתפלל בבקר. (ובפוזנא ס"ל דכיון שיכולין להשלימה למחר לא יאמרנה היום, ובמרינה זו ס"ל דאין לזה תשלומין עי' פמ"ג ורו"ק).

ז) בסימן תקנ"ט כתב הרמ"א בסעיף ד' אין אומרים א־ל ארך אפים ולא למנצח ולא פטום הקטורת. וכתב המ"א בסק"ז דלא מיקרי סרר היום שאין כל אדם אומרו ומכ"ש סדר הקרבנות הכתובים בסוף סי' א' עכ"ל. ופשט הפשוט במ"א הוא, כיון דהרמ"א כתב בסי' קל"ב רק ויש לומר, ר"ל דלא הוי חיוב לאומרו כשאר התפלה א"כ לא הוי סרר היום חיובית ומש"ה לא יאמרנו בבקר, וכן סרר הקרבנות דסי' א' עיי"ש סעי' ה' דאין חיוב לאומרו. והנה נחזי אנן

מאיזה פטום הקטורת מדבר כאן הרמ"א, ולית דין צריך בשש, שהוא מפטום הקטורת שלאחר התפלה, רהא רק זה נזכר ברמ"א לאומרו בכל יום (וגם כאן כללו ביחד עם אא"א ולמנצח שהם אחר התפלה), והא דקורם התפלה לא נזכר בשום מקום, וא"כ קורם התפלה בודאי שצריכין לאומר ברייתא זו דפטום הקטורת, דמאחר שאנו נוהגין לאמרו בכל יום הרי הוא בתוך סדר היום שלנו, ונכלל במ"ש בסי' תקנ"ד לומר סדר היום חיובית, ואחר התפלה יש לו דין דסדר היום דנרבה כיון דלאו כל אדם אמרו, וזבו"פ. ואדרבה עי' בכף החיים אות מ"ח מביא דע"פ קבלה יש לאומרו בבקר כבכל יום (משום דס"ל דשניהם הוי סדר היום חיובית כיון שאומרו כן בכל יום תמיד).

ח) מנהגנו הוא שבתפלת המנחה אומרים היום, ואין כאלקינו, ופיטום הקטורת שנחסר בשחרית (ומקורו לכאורה הוא מהמ"א דסי' תקנ"ד הנ"ל באות ו'), וגם מזה דאי' שכונת דמ"א הוי דק על הברייתא דאחר התפלה, דהרי זה מוכח מהמ"א הנ"ל דאין לחסור כלום מסדר היום דנרבה רק או יאמרנו במנחה או למחר, והנה בשלמא תהלים יכול להשלימו גם למחר לשיטתם, ופטום הקטורת דאחר התפלה ג"כ יכול להשלימו אחר תפלת מנחה כיון שבכל יום אין אומר שם כלום, ועכשיו אומרו שם, הוי תשלומין, אבל הא דקודם התפלה אם לא יאמרנו בבקר לא יהא לו מקום להשלימו דהא קורם מנחה בלא"ה אומרו בכל יום ולא הוי תשלומין דשחרית, וכ"ת דאם אנו אומרין היום ואין כאלקינו בכל יום לאחר התפלה א"כ למה לא נחשבו לסדר היום חיובית, י"ל כמ"ש המ"א כיון שאין כל אדם אומרו, משא"כ הא דקודם התפלה, ועוד י"ל כמש"ל דכיון דיכולין להשלימו מדחינן לי', משא"כ סדר היום דא"א לדחותו, אומרים בבקר.

ט) אמנם כל זה נאמר לנוסח ספרד, אבל הנוהגים להתפלל בנוסח אשכנז (וכפי המקובל אצלנו התפלל הרמ"א בנוסח אשכנז, וכן משמע מל' הט"ז בסי' קל"ב ודו"ק) דהם אין אומרים פטום הקטורת רק פ"א ביום קודם שחרית, וא"כ ע"כ הא דכתב הרמ"א בהל' ת"ב שלא לומר פטום הקטורת קאי רק על פטום הקטורת דקודם התפלה, וממילא שייך שפיר תשלומין בכה"ג, דמאחר שהם אין אומרים אותו כל יום קודם מנחה, והיום יאמרנו, ניכר שהוא לתשלומין.

סוף דבר הכל נשמע, דהנוהגין להתפלל כל השנה בנוסח ספרד שאומרים ג"פ פטום הקטורת, כנ"ל אות ד', יאמרו ברייתא דפטום הקטורת גם בת"ב שחרית קודם התפלה, ובמנחה ישלים מה שחסר מאחרי התפלה, והנוהגין להתפלל בנוסח אשכנז, יכולים לדלג ע"ז בשחרית, וישלימו קודם תפלת מנחה.

עולת שבת בשבתו

בלק

מה אקוב לא קבה א־ל. יש לפרש הכתוב עפ״י הידוע רכל קללות התוכחה כולם ברכות הם, רק שמלובשים בתוך קללות. ולכאורה צריך ביאור מדוע לא בירכם הקב״ה בפירוש, רק הסתיר את ברכותיו בתוך הקללות, אך כוונת הקב״ה היתה, שבכל דור ודור כשיקומו שונאי ישראל וירצו לקלל ח״ו את בני ישראל, לא יועיל קללתם כלום, כי כל קללה שיוציאו מפיהם, כבר קדמם השי״ת בתוכחה באותה קללה, והסתיר בתוכה ברכות, וממילא לא יזיקו בקללותיהם לישראל.

וזהו שאמר בלעם, מה אקוב, איזה קללה אוכל לקלל עוד אותם, שלא קבה א־ל כבר אותם, הלא כל לשון של קללה כבר הקדימני הקב״ה בתוכחה, וכולם רמוזים בתוכם ברכות והבטחות ונחמות לישראל, א״כ אי אפשי לקלל אותם כלום, כי מבורכים המה ממעון הברכות.

(הרה״ק מוה״ר משה מראזוואראוו זצ״ל[1])

פנחס

ובאלה לא הי׳ איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את בנ״י במדבר סיני. ובתרגום, ובאלין לא הוה גבר, ובפסוק שאחר זה, ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון, כ׳ בתרגום, ולא אשתאר מנהון אנש, וצ״ב מדוע שינה התרגום, וכתב פ״א גבר, ופ״א אנש. אך י״ל כי מלת איש יאמר פעם על הגוף, ופעם על הנפש, ומה״ט לפעמים מתרגם אונקלס אינש, ופעמים גבר, כי דרכו לתרגם על נפש, אינש. ולפי״ז בפסוק ס״ר ובאלה לא הי׳ איש וגו׳ שקאי על דור המדבר, ור״א ס״ל (סנהדרין ק״י ע״ב) שדור המדבר יש להם חלק לעולם הבא, לכן תירגם אונקלס (בשיטת ר״א רבו) גבר, שהגופות לא עלו מן המדבר, אבל המרגלים לכ״ע אין להם חלק לעוה״ב, לכן בפסוק השני, ולא נותר מהם איש, דקאי על המרגלים, מרסמך לו הכתוב כי אם כלב בן יפונה וגו׳, לכן תירגם שם אינש, שגם הנפש לא נותר מהם.

(הגאון מוה״ר שאול קאצנעלבויגען זצ״ל אבד״ק ווילנא[2])

מטות

וימסרו מאלפי ישראל, פי׳ במדרש שנמסרו על כרחן ע״י הנשיאים. בא לרמז שאף במלחמה כזו לא עשו זה מרצונם להיות מאנשי חיל, ובזה מוסר גדול, והבן.

(הגאון מוה״ר אברהם טיקטין אבד״ק ברעסלויא זצ״ל[3])

---

1) הובא בספר דברי יואל עה״ת (להגה״ק מסאטמאר זצ״ל) חלק ז׳ בפ׳ במדבר בדף ק״ר ע״א, בשמו.

2) בהסכמתו לספרא דצניעותא עם פי׳ הגר״א.

3) הועתק מכתי״ק המונח באוצרו של יריד־נו הרב המפורסם וכו׳ מוה״ר **רפאל יצחק** רייכמאן שליט״א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה״ק. טוב עין הוא יבורך.

מסעי

בגמ' דבבא בתרא דף קי"ט ע"א בנות צלפחד נטלו חלק בכור, ופריך אמאי, ראוי הוא ואין בכור נוטל בראוי כבמוחזק, אמר ר' יהודה אמר שמואל ביתידות אהלים, ר"ל במטלטלין שהי' להן במדבר, מתיב רבה, ר' יהודה אומר בנות צלפחד נטלו ד' חלקים בארץ ישראל, אלא אמר רבה ארץ ישראל מוחזקת היא. משמע דר' יהודה לא ס"ל דארץ ישראל מוחזקת. ושמעתי להקשות בשם מוה"ג מהר"י ז"ל[4]) דהא בע"ז דף נ"ג: איתא אמר רב יהודה אמר רב, ישראל שזקף לבינה להשתחות לה ובא גוי והשתחוה לה אסורה, מנ"ל דאר"א כתחילתו של ארץ ישראל דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש, מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא מדפלחו ישראל לעגל גלי דעתייהו דניחא להו בע"ז כי אתו נכרים שליחותא דידהו עבדי ה"נ כן, הרי דס"ל לר' יהודה דא"י מוחזקת להו לישראל.

ולי תלמידו נראה לחלק דוודאי לגבי נכרים ארץ ישראל מוחזקת וירושה להם מאבותיהם, אמנם לגבי שבט נגד שבט אחר, מיקרי ראוי', דהא לא ידעו איזה יפול לו לנחלה, והנה בנות צלפחד שבאו לפני יהושע לעשות להם גורל כדכתיב ביהושע סי' י"ז, דס"ל לר' יהודה דמקרי ראוי' ולא מוחזק. ואולי דבר זה תלוי אי אמרינן ברירה או לא, ועיי' בגיטין דף כ"ה, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר ידידי' טיאה ווייל זצ"ל אבד"ק קארלסרוה[5])

דברים

ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ. ובנמ' (סוטה ל"ד ע"ב) אמר ר' חייא בר אבא מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל, כתיב הכא ויחפרו לנו את הארץ, וכתיב התם וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו'. וי"ל הכוונה בזה, רהנה במס' הוריות (דף י' ע"א) אמרינן עה"פ ונתתי ננע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, שבשורה רעה היא שנגעים באים עליהם, אמנם במדרש רבה דרש בשורה זו לטובה, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם, וע"י הנגע נותץ הבית ומוצאם. ולפי"ז יובן היטב כוונת הגמ' הנ"ל, רהנה איתא במדרש עה"פ ויחפרו לנו את הארץ, לשון חפירה, כדי לחפור אחר מטמוניות, וא"כ מאחר שאמרו המרגלים ויחפרו לנו את הארץ, א"כ ע"כ דהפסוק ונתתי ננע צרעת בשירה רעה היא, דאם היו סוברים דבשורה טובה היא, מדוע יחפרו את הארץ, הלא הקב"ה יגלה להם המטמוניות בתוך קירות הבתים, אלא ע"כ שהם סוברים דהנגעים בשורה רעה להם, וע"ז אמרו דלא נתכוונו מרגלים אלא לבושתה של ארץ ישראל.

(הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק לובלין זצ"ל[6])

---

4) ר"ת = מורי הגאון מה"ר יהונתן.

5) הועתק מספרו „אמרי פיו" (כת"י ירושלים — מספר 1010-4).

6) הובא בס' ראש יוסף על אגרות הש"ס (קיטן תע"ז) להנ"ר יוסף אבר"ק סעלץ וראבד"ק טיקטין, בחידושיו למס' סוטה דף ל"ד, ששמע ד"ז מאביו ז"ל, בשם הגאון הנ"ל.

ואתחנן

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה וגו'. ואמרו חכמז"ל במדרש רבה (פ' תבא), א"ל הקב"ה למשה, אתה רוצה לאחוז את החבל בשני ראשין, אם אעברה נא אתה מבקש לקיים, בטל סלח נא, ואם סלח נא אתה מבקש לקיים, בטל אעברה נא. והיא מדרש פליאה. ויתכן לומר בזה, דנודע אשר הבריאה נחלקה לד' מדריגות, דומם, צומח, חי, מדבר, וכל א' גדול מחבירו במעלה, כי הדומם אינו רק חומר לבד בלי שום חיות, והצומח יש לו צורה וחיות קצת, למעלה מזה הוא הבעל חי שיש לו חיות ורוח המתנועע, ויתר שאת ויתר עוז להאדם שיש לו הדעה והדיבור כמאה"כ ויהי האדם לנפש חי', ותרגומו לרוח ממללא.

ולפי"ז י"ל דמשה רבינו בהכותו את הסלע להוציא מים, והשתמש בכח המעשה שהוא כח הבעל חי, ולא דיבר אל הסלע להשתמש בכח המדבר, הי' טעמו ונימוקו עמו, דאלו הי' מוציא מים מן הסלע בכח הדיבור לא הי' הנס וקידוש שמו ית' גדול כ"כ, כי כח הדיבור הוא מדריגה גבוה רם ונשא וכ"ש דיבורו של משה דבינו ששכינה מדברת מתוך גרונו, וא"כ אין חידוש כ"כ שדבריו הקדושים עושים רושם להוציא מסלע מים, ולכך הכה את הסלע, והשתמש במעשה ידים, בכחו של בעל חי, כדי שיהי' רבותא טפי. וראי' מפורשת יש לסברתו של משה רבינו ממשנה במס' ערכין (דף ט"ו ע"א) האומר בפיו חמור מן העושה מעשה שכן מצינו שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, יעויי"ש הרי דכח הדיבור הוא למעלה מהעושה מעשה.

ועפי"ז יובן כוונת המדרש הנ"ל, שאמר הקב"ה למשה, אם אעברה נא אתה מבקש, באומרך שאין בידך עון שלא דברת אל הסלע, כי כוונתך היתה שיתקדש שם שמים ביותר ע"י הכאה מאלו היתה ע"י דיבור, כי כח הדיבור הוא גדול ממעשה כנ"ל, א"כ בטלה בקשתך סלח נא לעון העם הזה (במדבר י"ד, י"ט), שביקשת על עון המרגלים שחטאו בדיבור, דהרי אתה בעצמך סובר דכח הדיבור הוא גבוה מעל גבוה, א"כ אין שורת הדין לסלוח על עון מרגלים שחטאו בדיבור, ואם סלח נא אתה מבקש לעון המרגלים, כי עון בדיבור חטא קל הוא, דסבירא לך דעקימת שפתים לאו כמעשה היא, א"כ בטל אעברה נא, דהי' לך לדבר אל הסלע להוציא מים, כדי שיתקדש שם שמים ביותר.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

מס' אבות

פרק ד' משנה י'. אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך. הכוונה נראה, כי אם אדם מבטל מן התורה אז הבא לטמא פותחין לו, אף שאז הוא אינו רוצה, וזה אמר, יש לך בטלים הרבה כנגדך, מה שהוא לו כנגד, כי הבא לטמא פותחין לו.

(הגאון מוה"ר משה שטיין זצ"ל אבד"ק אהדישאר[7])

---

7) הועתק מפנקס כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטוערפען. — ברכות שמים יחולו על ראשו.

עקב

ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש. הנה ראוי לתת על לב לישרי לב וכבוד חכמים חכמי חדשים החרש והמסגר וליתן טעם לשבח למה מנאה התורה חמשה מינים חטה ושעורה וגו', כל מין ומין בפני עצמו כמו שנברא מן הארץ או מן העץ ובשני מינין הללו, זית שמן, ודבש, לא נזכר בתורה כל מין ומין בפני עצמו, רק מוהל היוצא מהן, בזיתים מזכיר זית שמן, ובתמרים מזכיר דבש, ולא מזכיר גוף הפרי, הבור שנואה ומימיו חביבים.

ונ"ל לתת טעם לשבח אשר ישבחוהו חכמים, דהנה איתא במסכת הוריות (דף י"ג ע"ב) וז"ל, כשם שהזית משכח הלימוד של שבעים שנה כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה עכ"ל. ועיין בגמרא מסכת פסחים (דף פ"ח ע"א) עולא איקלע לפומפדיתא קריכו לי' טרינא רתמרי וכו', אמר מלא צנא דדובשא בזוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא, בלילה ציערוהו, אמר מלא סמא דמותא בזוזי ובבלאי עסקי באורייתא וכו', עיין במסכת תענית דף ט' קצת נוסחי אחרינא, נראה עין בעין, שזית, הפרי עצמו כמו שנברא קשה ללימוד התורה, רק היוצא ממנו שמן זית משיב לימודו של אדם, וכן תמרים, הפרי עצמו קשה ממש כסמא דמותא, ודבש תמרים יפה ללימוד ומרגיל לשון תורה. ונ"ל לפי שדרכי תורה דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום, לא רצה התורה לשבח לארץ ישראל בדברים שקשים ללימוד התורה לכך לא נזכרים הפרי עצמו בתורה רק מוהל היוצא מהם, ויפה כח הבן כוחו לאורייתא, כנ"ל.

(הגאון מוה"ר רוד אופנהיים זצ"ל אבר"ק פראג[8])

ראה

אפס כי לא יהי' בך אביון. ופירש"י, ולהלן הוא אומר כי לא יחדל אביון, אלא בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אביונים באחרים ולא בכם, וכשאין אתם עושים רצונו של מקום אביונים בכם, עכ"ל. ועפ"י דבריו יש לפרש הפסוק, אפס כי לא יהי' בך אביון, דלפום רהיטא תיבות אפ"ס כ"י, מיותרים, דהול"ל בקיצור, לא יהי' בך אביון, אלא פי' הפסוק כך הוא, אפס כי לא, כלו' אם לא יהיו עושין רצונו של מקום, אז, יהי' ב"ך אביון, בך דייקא ולא באחרים.

(הגאון מוה"ר שאול אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל[9])

שופטים

ונתן לכהן וגו', כבר פי' במ"א שירמז, לצדקה שהוא פתוח תפתח את ידך, הזרוע, ולחיים, תפלה כפשטי', והקיבה היא צמצום האכילה כתענית וכיוצא בהן במיעוט התענוג.

(הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל[10])

---

8) הועתק מספרו יד דוד אשר עודנו בכתובים (כת"י ירושלים — מספר 843-4).

9) הובא בספר מנחת עני ומנחת כהן (אמ"ר תקכ"ט) למוה"ר יצחק זעליג כהן מראטרדאם, ששמע ד"ז מפ"ק.

10) הועתק מעצם כתי"ק.

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(גלקטו מקונטרס „יוסף הַלֵּל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלר ז"ל)

בלק

קאפ' כ"ג פסוק ז'.

וישא משלו ויאמר. במשלי (כ"ז, י"ד) פירש"י וישא משלו וגו', לשון נשיאות קול, שהי' מברך את ישראל בקול רם.

שם פסוק ט"ז.

באה"ר, ונתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו כאדם הפוקס בהמה בחכה להוליכה אל אשר ירצה וכו', ברפוס הראשון הנוסחה **כאדם הפוקס** (במ"ם), וכן הוא בתנחומא וישם ה' דבר בפי בלעם שעקם את פיו ופקמו וכו', וכן הביא הערוך (ערך פקם) ממדרש ילמדנו, הי' פוקם את פיו כאדם שנותן כלינוס בפי הבהמה ופוקמה, מכל זה נראה שהגירסה הנכונה הוא כמ"ש ברפה"ר, ובערך פקם א' הביא הערוך משבת (דף קנ"ה ע"ב) איזו הוא המראה, מרביצה ופוקם את פי' ומאכילה כרשינין ומים בבת אחת, פירוש פותח את פיה, הרי שפוקם ופוקם הם שני דברים נפרדים, אמנם מדברי רש"י בשבת שם שפירש פוקם את פי', נותן חכה לתוך פיה שלא תוכל לסגור פיה, נראה קצת שהגירסא גם כאן פוקם בהמה בחכה, ובדפה"ר לא נרס כאן תיבת. „בחכה".

פינחס

קאפ' כ"ז פסוק ט"ז.

אמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זל"ז, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו. מלשון הזה משמע שר"ל שהמנהיג יהא סובל את כל איש מישראל, אבל ברש"י כת"י קלף הנוסחה הוא **מנה עליהן מנהיג שכל אחד ואחד יהא סובל כפי דעתו,** הרי שהתפלה היתה שישראל יסבלו את המנהיג, וכנוסחה זו משמע בילקוט שהביא לזה, כמו שנאמר מה זה הי' לבן קיש, הגם שאול בנביאים ע"כ (ש"א י', י"א), הרי שחשש שלא יכירו במנהיגותו, וע"ז סבבה תפלתו, וכן צריך לפרש לקמן בפסוק י"ח, שיוכל להלך כנגד רוחו של כל או"א.

מטות

קאפ' ל"ב פסוק כ"ד.

והיוצא מפיכם תעשו, לגבוה שקבלתם עליכם לעבור למלחמה עד כבוש וחלוק. ברפה"ר וברפוס אלקבץ וכן ברש"י כת"י קלף הנוסחה, **והיוצא מפיכם, לגבוה,** כי לפי מה שפירשו המפורשים שאין תועלת בזה לשבטים, ואין זה מן התנאים שהתנה עמהם שאם לא יקיימו תתבטל המעשה רק שהוא כמו נדר לגבוה, ע"כ אמר והיוצא מפיכם לגבוה, שאף שלא אמרוהו בל' נדר, אבל באמירתו לגבוה אף שאינו בדרך נדר חייב לקיימו, ודומה קצת למה שכתב הרמב"ן בריש פרשתנו באומר הרי עלי עולה, שאף שאינו בלשון הנדר שהנדר הוא שאוסר החפצא עליו,

מ"מ משום אמירתו לגבוה הוא מתחייב, וזהו שאמר רש"י כאן והיוצא מפיכם לגבו', ובכל אופן תיבת לגבו' מתקשר יותר להיוצא מפיכם, מלתיבת תעשו.

מסעי

קאפ' ל"ה פסוק כ"ג.

ויפל עליו, מכאן אמרו ההורג דרך ירידה גולה, דרך עליי' אינו גולה. הרמב"ם בפ"ו מהל' רוצח הל' י"ב נתן טעם לזה שבדרך עליי' כמו אונס הוא, שאין זה רבר הקרוב להיות ברוב העתים אלא כמו פלא הוא, אבל בדרך ירידה שדרך נפילה מצוי ברוב העתים להזיק ורבר קרוב הוא להיות שהרי טבע רבר הכבד לירד למטה במהרה, והואיל ולא זירז עצמו ותיקן מעשיו יפה בשעת ירידה יגלה. וכן מבואר ברש"י כאן בנוסחת רפוס אלקבץ שמסיים, **דרך ירידה גולה שהי' לו להכיט אם יש אדם שם, דרך עליי' אינו גולה.** וכן כתבו התוס' במכות דף ט' ע"א בר"ה אמר, דדרך עליי' קיל הוא מדרך ירידה, רהוי אנוס ביותר ועיי"ש.

דברים

קאפ' א' פסוק א'.

בין פארן ובין תופל ולבן, א"ר יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו ונפשנו קצה בלחם הקלקל וכו'. מלשון הזה משמע שהוכיחן על מה שאמרו ונפשנו קצה, ולמה לא הוכיחן על שאמרו מקורם לזה בלתי אל המן עינינו (במדבר י"א, ו') שפירש שם רש"י מן בשחר מן בערב, שניאה שהיו קצים בו, אלא שהתוכחה היתה רק על שקראו את המן לחם הקלקל, וכן הוא הנוסחה ברפה"ר וברפוס אלקבץ, **אמר ר' שמעון בן יוחאי חזרנו וכו' שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו בלחם הקלוקל,** וכן ביומא (דף ע"ה ע"ב) בגמ' אלא מה אני מקיים ויתר תהי' לך על אזניך, לאחר שסרחו, פירש"י שאמרו בלחם הקלקל.

שם פסוק ט'.

וכן אמר שלמה כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה וכו', ברפה"ר וכן ברפוס אלקבץ הובא **את עמך הגדול**, ותקנו בנס"ש ע"פ הפסוק שנכתב בו (במלכים־א' ג', ט') עמך הכבר, אבל הנראה שמה שהעתיק רש"י „הגדול" כוונתו לפרש שהכבד היינו גרול ושיתאים לפסוק שבכאן ה' אלקיכם הרבה אתכם שמפרשו הגריל והרים אתכם, כן שם פירוש עמך הכבר, עם גרול, כי לפי מה שמפרשו במקומו בהביאו הפירוש הזה מפרש משפטם כבר מאר שהדיין נענש עונש נפשות, ואם נפרש כך אין לו ענין לכאן לפסוק ה' אלקיכם הרבה אתכם, על כן מפרש רש"י שגם שם פירוש עמך הכבר כמו עמך הגרול, שהגדילם על הדיינים, ופירושו כמו כאן.

ואתחנן

קאפ' ג' פסוק כ"ו.

ויתעבר, נתמלא חמה, וברפה"ר הנוסחה, **נתמלא רוגז,** ובאמת גם אונקלוס תרגמו והו' רגז, אכן בספרי ששם הוא המקור לרברי רש"י, איתא ג"כ נתמלא

חמה, והוא כי דרשתם הוא על לשון ויתעבר מלשון אשה עוברה כמ"ש שם ג"כ כאשה שאינה יכולה לשוח מפני עוברה, והעוברה נקראת מלאה, כמאה"כ אני מלאה הלכתי, ולשון זה שייך בחמה כמ"ש וימלא המן חמה, ע"כ אמרו נתמלא חמה, אבל באמת ברוב פעמים מתרגמין התרגומים עברה בלשון רוגז אם לא כשבא עם לשון אף, שמתורגם רוגז אז מתרגם עברה בלשון חמה, כמו ארור אפם כי אז ועברתם כי קשתה, כרי שלא להכפיל הלשון הוא משנהו מרוגז לחמה, ועיין בברכות דף כ"ט ע"ב בכל פרשת העיבור ובמהרש"א שם, אבל להלן (ד', כ"א) בפסוק וה' התאנף בי, פרש"י נתמלא רוגז, הרי שאף על לשון רוגז שייך לומר לשון נתמלא, והוא כנוסחת דפה"ר כאן.

עקב

קאפ' ט' פסוק י"ח.

ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום, שנאמר ואתה אעלה אל ה' אולי אכפרה, באותה עליי' נתעכבתי מ' יום נמצאו כלים בכ"ט באב שהוא עלה בי"ח בתמוז.

כל המפורשים הרא"ם וגו"א וד"ר ועור נתחבטו בסתירת דברי רש"י, שכתב כאן שעלה בי"ח בתמוז וכן משמע ג"כ מדבריו בפ' יתרו בפסוק ויהי ממחרת (י"ח, י"ג) שכתב שם שבי"ז בתמוז שבר את הלוחות, ולמחר עלה בהשכמה, הרי שעלה בי"ח, ובפ' כי תשא בפסוק ושב אל המחנה כתב רש"י שבי"ח שרף את העגל ורן את החוטאים ובי"ט עלה.

ובאתי רק להעיר שברש"י כת"י קלף אין כאן הנוסחה שעלה בי"ח, רק כן הוא הנוסחה, **ואתנפל כראשונה ארבעים יום נמצאו כלים בראש חודש אלול שהוא עלה בתשעה עשר בתמוז נשארו ממנו עשרה ימים, עמד בהר אותן העשרה עם כל אב, ואלול הי' מעובר על כרחך וביום ר"ח אלול ירד וצוה יהושע לתקוע בשופר והודיעם למנות כל יום ולילו עמו, עמד כל אלול ובעשרה בתשרי ירד ובו ביום נתרצה הקב"ה לישראל ואמר למשה סלחתי כדבריך לפיכך הוקבע לסליחה ולמחילה, ומניין שנתרצה בלב שלם, שנאמר בארבעים יום שבלוחות האחרונות ואנכי עמדתי בהר כימים ראשונים ארבעים יום וארבעים לילה, מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון אמור מעתה אמצעיים היו בכעס.** הבאתי את כל הדבור מפני כמה ענינים שנתחדשו כאן, אבל לענייננו הרי מבואר כאן שעלה בי"ט בתמוז כמש"כ רש"י בפ' תשא, וכל האריכות שיש בנסחאות שלנו בפ' יתרו אינו בכת"י זה, וממילא גם זה שכתב שם שלמחר של י"ז עלה ג"כ אינו ואין כאן סתירה כלל, וברפום אלקבץ ג"כ הנוסחה כאן, **נמצאו כלים בר"ח אלול שהוא עלה בי"ט בתמוז וכו'.**

ראה

קאפ' י"ב פסוק ט"ז.

רק הדם לא תאכלו, אע"פ שאמרתי שאין לך בו זריקת דם וכו'. מלת „שאמרתי" קשה, וכי היכן אמר בו שאין בו זריקת דם למזבח, ובדפה"ר תיבת „שאמרתי" ליתא.

שם פסוק י"ח.
והלוי אשר בשעריך, אם אין לך לתת לו מחלקו כגון מעשר ראשון, תן לו מעשר עני, אם אין לך מעשר עני הזמינהו על שלמיך. לפי נוסחה זו יקשה קצת למה לן הפסוק כל טהור יאכל בשר (ויקרא ז', י"ט) שהביא שם רש"י דרשת חז"ל שיכול לא יאכלו שלמים אלא הבעלים לכך נאמר כל טהור יאכל בשר, הלא נוכל ללמוד מכאן שאמרה תודה להזמין את הלוי על השלמים, הרי שנאכלין שלא לבעלים, ובדפה"ר הנוסחה הוא כאן הזמינהו על שלחניך, והלשון הזמינהו מסייע לנוסחה זו, וכן הוא לשון הרמב"ם (בפ"ב מהל' חגיגה הל' י"ד) לפיכך צריך לזמן לויים על שלחנו ולשמחם ע"ש.

שם פסוק י"ט.
השמר לך, ליתן ל"ת על הדבר. על אדמתך, אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל. ובספרי (פסקא ע"ד) הלשון, השמר לך בל"ת, פן, בל"ת כל ימיך אפי' שמטים ויובלות, על אדמתך, ולא בגולה, ע"כ. ובספר צדה לדרך הקשה ממשנה שלימה ששנינו בשלהי הוריות כהן קודם ללוי, לוי לישראל, וכתב וז"ל, ואפשר לומר שהברייתא דספרי אינה חולקת על המשנה, כי בספרי לא אמרו רק על אדמתך ולא בגולה, ויכול להיות שר"ל דוקא לענין חיוב מעשר השייך ביחוד ללויים דבהכי מיירי קרא, אבל מענין קדימה לוי לישראל בנתינת צדקה לא מיירי כלל וכו', אבל דברי רש"י קשה להולמם ליישבם עם המשנה השלימה ודעת כל הפוסקים ודו"ק נ"ל, ותמה אני מאד שלא הרגיש בזה הרא"ם ולא שום אחד מהמפרשי דברי רש"י ז"ל, עכ"ל. הנה מש"כ לפרש דברי הספרי דוקא לענין חיוב המעשר, לא ידעתי איך יפרנם את דברי הספרי במ"ש בדרשת כל ימיך אפי' שמיטים ויובלות, הרי לא שייך בהם מעשר כלל.
והמג"א בסימן ר"א הקשה להיפך עמ"ש ביו"ד סי' רנ"א סעיף ט' דהלוי קודם לישראל לענין צדקה, הלא מבואר בספרי ובירושלמי וברש"י כאן שזה דוקא בזמן הבית שהי' הלוים על דוכנם אבל לא בגולה ע"ש (ועיי"ש במחה"ש מה שהביא מדברי הדרישה לתרץ סתירת הטור בזה), ובמנחת חינוך (מצוה ת"נ) כתב לתרץ קושית המג"א (ובזה סרה ג"כ תמיהת הצד"ל) דהספרי ורש"י מיירי דק לענין העברת הלאו הזה שנתוסף בלוי מעניי ישראל, שהלאו הזה הוא רק על אדמתך ולא בגולה, אבל לענין קדימת הלוי לישראל הוא כמ"ש במשנה וכפסק הש"ע שהלוי קודם לישראל, אבל עריין לא תירץ מהירושלמי סוף הוריות על המשנה דלוי קודם לישראל שאמרו בירושלמי שהוא רק בזמן הדוכן, ואולי משום שלא הוזכר חילוק זה בבבלי לא חש לתרצו ועיין בפ"מ שם שכתב שהירושלמי הזה נאמר רק לענין טומאה, ועקרו בנזיר פ"ז ה"א שאמרו שם לוי וישראל ימצא ישראל, וע"ז קאמר הירושלמי שהוא רק בשעת הדוכן, שלא יתבטל הלוי ממצותו לעמוד על הדוכן, ותובא כאן בהוריות רק אגב גררא, ממילא ל"ק כלל מן הירושלמי, אמנם מדברי הרמב"ם (פ"ב מהל' חגיגה הל' י"ד) משמע שהלאו הזה הוא רק לענין לשמח את הלוי ברגלים, שכן לשונו שם, כשיזבח האדם שלמי

חגיגה ושלמי שמחה, לא יהי' אוכל הוא ובניו ואשתו בלבר וירמה שיעשה מצוה גמורה, אלא חייב לשמח העניים והאמללים שנאמר והלוי והגר והיתום והאלמנה וכו' ומצוה בלוי יותר מן הכל לפי שאין לו לא חלק ולא נחלה ואין לו מתנות בבשר לפיכך צריך לזמן לויים על שלחנו ולשמחם וכו', וכל העוזב את הלוי מלשמחו ושוהה ממנו מעשרותיו ברגלים עובר בל"ת שנאמר השמר לך פן תעזוב את הלוי, עכ"ל. וע"ז הוא שכתב הספרי ורש"י שזהו רוקא בזמן שישראל שרויין על אדמתם אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל.

שופטים

קאפ' כ' פסוק ט'.

שרי צבאות, שמעמידין זקפין מלפניהם ומלאחריהם וכשילין של ברזל בידיהם וכל מי שרוצה לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו, זקפין, בני אדם עומדים בקצה המערכה לזקוף את הנופלים ולחזקם בדברים שובו אל המלחמה ולא תנוסו שתחלת נפילה ניסה:

רבריס אלו אינם מתאימים עם מה שפירש"י במשנה דסוטה (דף מ"ר ע"א), שכך היא הצעה של משנה, והי' ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקרו שרי צבאות בראש העם, ובעקיבו של עם, מעמידין זקפין לפניהם (פרש"י זקפין מלפניהם, בראשה של צד המלחמה מעמידין בני אדם גבורים ממונים לכך שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויזקיפוהו ויגבידו את אנשי הצבא ברבריהם) ואחרים מאחוריהם (פרש"י ואנשים אחרים מאחריהם) וכשילין של ברזל בידיהם (פירש"י לשמור שלא ינוסו וכו') וכל המבקש לחזוד הרשות בידו לקפח את שוקיו, שתחלת ניסה נפילה, שנאמר וכו'. ובגמ' שם אימא שתחלת נפילה ניסה. והנה מרבריי רש"י שבכאן משמע שהזקפין היו מלפניהם ומלאחריהם, והם הם שהי' בידיהם כשילין של ברזל והם הם המזקפים את הנופלים ומחזקים אותם בדברים, לא כן הוא במשנה ששם משמע שהזקפין היו רק לפניהם והם המזקיפין את הנופלים בדברים, ואנשים אחרים שלא מן הזקפין (כי זה המדוייק מרש"י בפירושו על ואחרים מאחוריהם, אנשים אחרים, שלא נפרשו וזקפין אחרים) היו מאחוריהם, וביריהן לבד היו הכשילין של ברזל, וגם שמרש"י כאן משמע שהאי תחילת נפילה ניסה הוא מדברי הזקפין, ובמשנה משמע שהוא לשון התנא שנותן טעם למה היו מקפחין שוקי הרוצה לחזור מפני שגורם נפילה ח"ו, ובספרי פסקא קצ"ח הוא ג"כ קרוב ללשון המשנה ע"פ פירושו של רש"י שם, וז"ל הספרי והי' ככלות השוטרים לרבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם, ובעקיבו של עם, מעמירין זקפין מלפניהם, וכשילים של ברזל מאחריהם, וכל המבקש לחזור הרשות בירו לקפח את שוקיו שתחילת ניסה נפילה שנאמר נם ישראל וגו', כל הלשון הזה משמע כמו שפרש"י במשנה דסוטה ולא כמש"כ דש"י כאן.

והנראה בזה רשני הפירושים תלוים בפלגותת ר"ע ור' ישמעאל, דאיתא בירושלמי על המשנה הזאת (הל' י') אין לי אלא בראש העם בסוף העם מנין ת"ל

פקדו ופקדו (פי' הק"ע דה"מ למיכתב פקדו וכתיב ופקדו לרבות שאף בסוף העם יעמדו שרי צבאות) עד כדון כר"ע (דדריש וי"ו) אלא לר"י (דלא דריש וי"ו מנ"ל דאף בסוף העם) ומשני ר"י כר"מ דר"מ צווח לסופי' דחבלא רישי' (קרא לסוף החבל ראש שהרי אם יתפוס בצד זה הוא הראש, וכן כאן במלחמה לא ידעינן איזהו הראש ואיזהו הסוף כי לפעמים יבואו האויבים מצד זה ופעמים מצד זה, הלכך לא צריך ריבויא, ק"ע) א"כ למאן דילף מריבוי ילפינן רק שבסוף העם יעמדו ג"כ שרי צבאות, אבל אין תפקידם שוה, ועפ"ז פירש"י במשנה שלפניהם היו הזקפין ואחריהם היו הכשילין וכדברי הספרי, אבל לדברי האומר שאין צריך ריבוי מדלא ידעינן איזהו הראש, א"כ צריך להיות התפקיד בכל צד כמו שהוא בצד האחר, ולפ"ז פירש"י כאן שהזקפין היו מלפניהם ומלאחריהם ובידם הכשילין והם המרברים ומזקפין בדבריהם.

ובדפוס אלקבץ לא הובא כלל מענין הכשילין והנוסחה הוא, **שרי צבאות, מעמידים אנשים זקופים ועומדים בקצה המערכה לזקוף הנופלים ולחזקם בדברים שובו למלחמה ולא תנוסו שתחלת נפילה ניסה.** ואולי נוסחה זו כתב רש"י לדברי מאן דס"ל דמעקבו של עם נלמד מרובויא דוי"ו, אבל פשט הפסוק הוא רק על שרי צבאות שבראש העם, לכן לא הביא רש"י כאן לפירוש המקרא רק הזקפין שבראש העם, אבל נוסחת ספרים שלנו שאזלא בשיטת ר"י דפירוש ראש העם הוא ג"כ עקיבו, ע"כ פירש שהיו מלפניהם ומלאחריהם, והיו מדברים, ולאינו שומע היו מקפחין.

ועדיין יש לדקדק בדברי רש"י דאם נאמר שסבר שהזקפין היו מלפניהם ימאחריהם למח חזר ופירש, זקפין בנ"א שעומדין בקצה המערכה, שמזה משמע קצת שהזקפין היו המדברים ולא המקפחים שוקם של המבקשים לנוס. אולם ברפה"ר הנוסחה הוא, **הרשות בידו לקפח את שוקיו בקופין, ובני אדם עומדים בקצה המערכה לזקוף את הנופלים וכו'** הרי שבמקום זקפין כתיב כאן בקופין, והוא תרגומו של כשילין בפסוק בכשיל וכילפות יהלומון (תהלים ע"ד, ו') ונמשך הכל על מלת זקפין שפתח בו, וצריך ג"כ לומר שמה שמסיים רש"י שתחילת נפילה ניסה אין זה מדברי הזקפין ודבריהם היו רק שובו אל המלחמה ולא תנוסו, רק שהם דברי רש"י ונותן טעם למה הוצרכו להעמיד הזקפין והכשילין לחזק את העם שלא ינוסו, ע"ז אומר שתחלת נפילה ניסה, והוא כמ"ש במשנה.

הארכתי קצת בזה לפי שלא ראיתי לאחד מן המפרשים שעמד בדברי רש"י אלו, והרמב"ם ז"ל לא הביא כלל הא שהיו מדברים אל העם ומחזקין ומזקיפין אותם, והוא פירוש זקפין, שוטרים חזקים ועזים, וגם לא כתב שהיו מלפניהם רק מאחור כל מערכה ומערכה, ועיין שם בכ"מ ולח"מ שהי' להרמב"ם גירסא אחרת במשנתינו ע"ש בהלכות מלכים פ"ז ה"ד.

ובערוך ערך זקף פירש, היו מעמירין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם זקיפין גבורים עומדין לפניהם ואחרים מאחוריהן כלומר שתי שורות היו אותן זקיפין לפני זקיפין שאם נמלט מן הפנימיים יבא לאחרונים, ע"כ.

תמיהות וישובים

גירסא נכונה בתרגום ירושלמי

בפ' ראה עה"פ כי יסיתך אחיך וגו' או רעך כנפשך בסתר לאמר, כ' בתרגום ירושלמי המיוחס ליונתן וז"ל, ארום יטעינך מילכא בישא אחוך וגו' או חברך דחביב עליך כנפשך סָרֵז למימר וגו'. ובפי' יונתן שם כתב על זה וז"ל, כרז למימר, דייק הכי, דאם בסתר דיבר, איך יוצא דינו למיתה בלא עדים בדבר, ושמא אותו הנביא יכחישהו, אלא שהבריז בפמבי, והא רכתיב בסתר, היינו בתחלתו כדפירש"י וע"ש, עכ"ל.

אמנם באמת קרוב לוודאי שטעות סופר הוא בתרגום, שנתחלף אות בי"ת באות כ"ף, ובמקום סָרֵז, צריך לגרוס בָּרֵז, שעל לשון הפסוק „בסתר לאמר", תירגם „ברז למימר", וכן מצינו בתהלים עה"פ יושב בסתר עליון (צ"א, א'), ותירגם יונתן בן עוזיאל, דאשרי שכינתא ברזא עלאה, וכן בשופטים (ד', כ"א) עה"פ ותבוא אליו בלאט, ובתיב"ע, ועלת לותי' ברז. ובדברי הפי' יונתן, צ"ע.

(הרה"ג מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד זי"ל*)

תמי' בספר אשל אברהם ובספר ישמח משה

בשו"ע או"ח סי' ר"ד סעי' ז' כתב המחבר, השותה מים לצמאו מברך שהכל ולאחריו בנ"ר אבל אם חנקתי' אומצא ושותה מים להעביר האומצא אינו מברך לא לפניו ולא לאחריו, עכ"ל המחבר. ובאשל אברהם (מהגה"ק מבוטשאטש) כותב, (לצמאו) ברכה אחרונה משמע דלכ"ע מברכין על המים גם שלא שתאן לצמאו, עכ"ל. לכאורה משמע דמחלק בין חנקתי' אומצא לשלא לצמאו, דבחנקתי' אומצא כבר המחבר בפירוש דאינו מברך לאחריו, ובאמת גם בשלא לצמאו מפורש ברמב"ם דאינו מברך לאחריו. וז"ל הרמב"ם בפ"ח מהל' ברכות הל' א', השותה מים שלא לרוות צמאו אינו טעון ברכה לא לפניו ולא לאחריו, עכ"ל. הרי דלא מחלק בין שלא לצמאו ובין חנקתי' אומצא, ועי' ג"כ בתוספת שבת שמביא דברי הרמב"ם ופוסק כן, וא"כ איך כתב דלכ"ע מברכין לאחריו, ודו"ק.

* * *

בספר ישמח משה סוף פר' מטות ד"ה א"י קודש ישראל, כתב דגם המשלח חייב כיון דישראל דומין להקדש ובמעילה יש שליח לדב"ע. ומסיים פי' הפסוק, וגם רעה תבא „עליהם" ר"ל למעלה מהם, ר"ל על שריהם, עכ"ל. נראה שמפרש תיבת עליהם מלשון על, ופלא, שהרי בקרא כתיב „אליהם" באל"ף ולא בעי"ן.

נחום מאיר גערמאן
מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

---

*) מפי השמועה.

תמי' בתוס' יו"ט

במס' אבות פ"נ מי"א בתוס' יו"ט בד"ה המחלל את הקדשים וכו', בא"ד, ודב"ר יאמד על עני"ן כמו הלא דבר הוא (שמואל־א' י"ז, כ"ט) ע"כ. וקשה אדרבה מעשה לסתור, דשם הפי', מה עשיתי הלא רק דברתי, עיי"ש בתרגום וברד"ק ובמצודות ובפי' רבינו ישעי', וצע"ג. ויותר הו"ל להביא מדברי תורה, על פי שני עדים וגו' יקום דבר (דברים י"ט, ט"ו), רק אין דבר (במדבר כ', י"ט), ערות דבר (דברים כ"ד, א'), ובכולם הפי' הפשוט הוא, עני"ן ומעש"ה, ועוד יש בכ"מ.

אשר זעליג גאלדמאן
מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

ישוב לקושית הגאון רש"ק זצ"ל

שמעתי מגאון וצדיק א' שליט"א קושיא בשם הגאון ר' שלמה קלוגר בהא דאיתא בש"ע יו"ד סי' נ"ז בשם תשו' הרשב"א דאע"פ שאין אנו סומכים על המתנת י"ב חודש בוודאי טריפה משום שאנו אומרים שע"כ נס הוא, ובשם מהרש"ל משום דהוי מיעוטא דמיעוטא, אבל בספק מהני המתנת י"ב חודש, והביא הש"ך בס"ק מ"ח בשם מהרש"ל דגם במקום דאיכא פלוגתא בין הפוסקים, אם חזינן דחי' י"ב חודש, כשדה, וכ' הש"ך דדבריו נכונים יעו"ש. והקשה הגאון מהרש"ק זצ"ל דאם מועיל המתנה בספיקא דרבוותא, הרי יכולה ההמתנה להכריע ההלכה, אם היא חי' כמאן דמכשיר, ואם מתה כמאן דמטריף, ע"כ.

ויש ליישב, דע"כ צריכים להבין דברי מהרש"ל והש"ך, איך יכולה ההמתנה להכריע בספיקא דרבוותא, בשלמא בספק טריפה שהספק תלוי במציאות הרי ההמתנה הכריעה הספק, אבל במחלוקת הפוסקים, הרי למאן דמתיר אין אנו צריכים להמתנה, ולמאן דאוסר הרי היא וודאי טריפה ואין מועיל המתנה רק אמרינן דע"כ נס הוא או כמ"ש המהרש"ל דמיעוטא דמיעוטא חי', וע"כ צריכין לומר דבכה"ג אין ההמתנה מועלת לבעלי המחלוקת גופייהו, דמאן דאוסר יאמר דמן המיעוטא דמיעוטא דחיים היא, או עפ"י נס, רק לדידן, בדבר שלא נפסקה ההלכה ונשאר ספיקא, מהני ההמתנה להתיר אותה וכיו"ב, דכיון דמספקינן לא תלינן במיעוטא או בנס, (וכן משמע ביש"ש שם), אבל להכריע ההלכה וודאי לא מהני ההמתנה, וק"ל.

אברהם יחזקאל שלאף
מגיד שיעור בישיבת באבוב
לונדון יע"א

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש־תש"ה לפ"ק).

ספר אוצר המדרש
מהאברך החו"ב מו"ה חיים ברוך מייער הי"ד מבאבוב*)

בפעם הזאת לא הרפסנו כרגיל חידו"ת מא' מתלמידי ישיבת באבוב שנהרגו עקה"ש, רק פאקסימילא משער הספר „אוצר המדרש" שליקט וערך האברך הנ"ל הי"ד, יחד עם פאקסימיליא מרף ההסכמות, אשר גולת הכותרת היא הסכמתו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שכתבו עוד בחיים חיותו של כ"ק אביו מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. — לא עלה בידינו לברר אם הרפסת עצם החיבור יצא מכח אל הפועל. ומסתבר שאפילו נדפס הספר, לא נתפשט בעולם, מחמת צוק העתים, שהי' אז רק איזה חדשים טרם פרוץ מלחמת העולם. — אפריון נמטיו' לידידנו הרב משה יהושע הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ר, שהמציא לנו ב' דפים הללו שנשארו לפליטה.

— יראת ה' היא אוצרו (ישעיה. לג) —

ספר

אוצר - המדרש

שני חלקים

מכיל כל מאמרי חז"ל וכל פסוקי תנ"ך המובאים במדרש רבה, כולם אספתי ולקטתי באופן נפלא והוא דבר השוה לכל נפש ובפרט עבור הרבנים והמטיפים מפתח גדול הוא למצוא בקל כל מאמר וכל פסוק המובא במדרש המדברים מענינים הנדרשים להם ומעניינים אותם לפי שעה ולפי הזמן, כאשר עיניכם תחזינה בהקדמה.

מאתי חיים ברוך מייער.

לא הי' דבר אשר לא הראיתים באוצרותי (ישעי' לו)

יפתח ה' לך את אוצרו הטוב (דברים. כח) — אוצר נחמד ושמן בבית חכם (משלי. כא)

*) נולד בקראקא בשנת תר"ס בערך לאביו הרה"ח מו"ה משה מייער הי"ד שהי' בנו של הרה"ח הישיש המפורסם מו"ה שלום מייער ז"ל מקראקא מחשובי וזקני חסידי באבוב אשר הסתופף עוד בצל כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. (נלב"ע י"א טבת שנת תרצ"ז לפ"ק). — למד

מכתבי הגאונים שליט"א.

ב"ה.

שמח לבי בראותי הספר „אוצר המדרש" מעשי ידי אומן מופלא חכם וסופר מהיר האברך המופלג בתו"ר אשר זכה וזיכה את הרבים ה"ה ידידי מו"ה חיים כרוך מייער נ"י מפה"ק אשר פעל ועשה לתועלת חכמי דור ודור, וכמה פעמים שמעתי מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק שליט"א שזירז את המחבר להוציא כלי למעשיהו כי רבים יאותו לאורו, והנה יגע הרבה מאוד בטרחה גדולה ויתידה במלאכת שמים זאת עדי זכה לברך על המוגמר וכעת יוציא חבורו לאור עולם בסדר נכון מאוד. ועשה ציונים לתודה איש על דגלו באותות א"ב. ויולת שהוא מפתח נפלא למצוא דברי חפץ כל מאמרי המד"ד וגם כל פסוקי תנ"ך הנדרשים במד"ד להשתמש בו כל רב וגדול ליהודים וכל דורש טוב לעמו, עוד זאת תועלתו מרובה לכל ההוגה בספר זה להנות ממנו תושי' ללקט מתוכו פניני שפוני טמוני דחז"ל, ונמצא ע"ז כי תכליתו נחין עבור כל איש פרטי שהוא יודע ספר. לכן אף ידי תכון עמו וזרוע תאמצנו יישר כחו וחילו לאוריי"תא, ובבטחוני כי ידעו הכל מה מלאכתו תקון אצבעותיו ורב פעולתו ויבא על שכרו במדה טובה מרובה.

והנני בזה החותם לכבוד התור"ק ולומדי' וכותב בפקודת כ"ק אדמו"ר הגה"ק שליט"א היום יום ה' ל"ס „ולת עליכם היום ברכה" חי' אדר תרצ"ס לפ"ק פה באבוב יע"א.

הק' **שלמה הלברשטאם**
בן האמו"ר הגה"ק שליט"א
אבד"ק באבוב.

ב"ה.

מחזיקנא מלא חפני סבותא להאברך יקר הערך החריף ומופלג בתורה ויראה מו"ה חיים ברוך מייער נ"י מעיר באבוב יצ"ו אשר טרח יגע ועמל לעשות מפתחות על המדרש רבה אשר לא נמצא עוד הזה, ומשמיא קזכי לי' ומקום הניח לי להתגדר בו ומגלגלין זכות על ידי זכאי כמותו. ונוסף לזה עשה גם מפתח מכל פסוקי תנ"ך המובאים במד"ד על סדר התנ"ך כדי שירוץ הקורא בו למצוא דרשת חכז"ל על הפסוק אשר יבוקש וקרא שם ספרו „אוצר המדרש" כי בו נגלו תעלומות החכמה הטמונים ומפוזרים באוצרות המדרש, ולמותר להפליג בשבח חיבורו, כי הוא מדבר בעדו גודל הי"ע. לכל המעיין בו וראוי לאדפוסי אדרא ייהי' לו לשם ולתהלה בתוך עם סגולה.

כנפש הכו"ח קראס, ועש"ק עשרה למב"י תרצ"ט לפ"ק.

שמואל פיהרער
אב"ד דק"ק קראס יצ"ו.

ב"ה.

הרב המופלג בתורה ויראה מו"ה חיים ברוך מייער נ"י מעיר באבוב הראה לפני ספרו „אוצר המדרש" ב"ח ראיתי בו חכמה ומלאכה נפלאה שיהי' בל"ס לתועלת הרבה לכל המעיין בו ולעומתו ברוך יאמרו ההוגים בו ויהנו ממנו שוחרי תישי', כדאי הוא ע"כ להפיצו בישראל ונוצר תאנה יאכל פרי' ופועל ידיו תרצה,

ל"ה למט"מונים תרצ"ס לפ"ק.

נחום ווידענפעלד
אבד"ק ראמכראוא.

ב"ה.

הן כל יקר ראתה עיני בהיותי פה לבוב בא לפני צורבא מרבנן הרב המצוין מוהמ"ב יחי' מפ"ק ובידו כ"י הספר „אוצר המדרש" מעשי ידי יוצר נפלא. בקי מצוין חכם וסופר הרב מוה"ר חיים ברוך מייער יחי' מעיר באבוב יע"א ונתתי שמחה בלבי וששתי לראות מעשי ידי נבון שירד לרעות בגנים גני התורה תורת ה' תמימה ועשה מהם „אוצר" באמירה נעימה ובקסת הסופר אשר במתניו. אסף מלא חפניו, דבר דבור על אופניו, והעלה על שלחן מלכים, צירים ופרחים, לקוטי שושנים, וסמנם בסימנים, בסדר אלפ"א בית"א מצוינים, למצוא בניקל כל מאמרי חז"ל הבאים במד"ר ואמינא לפעלא טבא יישר כחו יחילו וגם ברוך יהי', וראוי ספר הזה לאדפוסי אדרא לחלקם ביעקב ולהפיצם בתוך עם יפה וברה, ואשא עיני אל תומכי תעודה ונדיבי עמיני הי"ו משכו וקחו לכם את „אוצר המדרש" הזה, ענדם וקשרם כענקים, כי לוית חן הם מצוקים שבעתים מזוקקים.

ולמען האמת והצדק באתי עה"ח פה לבוב יום ב' נצבים ט"ג אלול תרצ"ז לפ"ק.

שלום שכנא משערניאר
אבד"ק מאציוב והגלי'ל
בעמח"ס משמרת שלום
וחיים וברכה ב"ח.

בישיבת עץ חיים דבאבוב סנוף קראקא. בהניעו לפרקו נשא אשה בתו של מו"ה שלו' האלצער הי"ד מעיר באבוב, ונתיישב שם. נתברך בכשרונות נעלות, הו' ידען גדול, קסת הסופר בידו, ועלה בידו לסדר ספר „אוצר המדרש", חיבור נחמד ונעים, וקיבל ע"ז הסכמתו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בפקורת כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ר, יחד עם הסכמותיהם של כמה מגאוני הדור ההוא, אשר משבחים ומהללים מפעלו הנשגב. —נהרג עקה"ש עם אשתו וילדיו הי"ד, ואתו עמו יחד ירד לטמיון פרי עבודתו. הגוילין נשרפין ואותיותיהן פורחות.

מאמר בבירור מנין השנים לחורבן

ישראל שמואל חלוי הורוויץ
מנהל רישיבת באבוב בני ציון בלונדון

כשזכיתם היתם מונים לבנינו של ביהמ"ק וכשלא זכיתם אתם מונים לחרבנו (מכילתא יתרו).

החתם סופר בררשותיו ררוש ז' אב תקע"ב לפ"ק, אחרי שמצטט רברי הברייתא הנ"ל, הנהו ממשיך בזה"ל, נראה מזה המרדש רמצוה למנות לבנין ביהמ"ק ויציאת מצרים כשנתקרש שמו הגרול ונכנסו לקרושה ולטהרה, ולעומת זה מצוה לאדם למנות בכל שעה [שנה?] לחרבנו וכו' והיום אנו נכנסים לשנת אלף תשמ"ה לחרבן בית שני וכו' עכל"ק. וממה שכתב **והיום אנו נכנסים**, כוונתו מבוארת שבט' באב בשנה החיא עברו אלף תשמ"ד שנים שלמות מיום שחרב הבית באחרונה. וא"כ יוצא מזה שהבית חרב בשנת ג' אלפים תתכ"ח ליצירה (68 לספירת הנוצרים). וכפי הנראה מסכימים רבריו אלה עם מה שכתב בררוש ז' אב תקס"ט לפ"ק, עי"ש.

ומעתה יש להקשות רברי החת"ס אהררי, כי בררוש ז' אב תקצ"ו לפ"ק כתב וז"ל, היום אנו נכנסים לשנת אלף תשס"ח לכשנכנסו גוים להיכל עכ"ל. ובהיות שהררוש הזה נאמר כ"ר שנים אחרי ררוש תקע"ב היה לו להוסיף אותו מספר על שנות החרבן ג"כ, והיה יוצא לו אלף תשס"ט, ע"כ באמרו א' תשס"ח אחר החרבן בשנה אחת ונמצא שהבית חרב בשנת ג' תתכ"ט (69 לספה"נ), ותמוה.

ובעבור שמרן החת"ס החשיב את המצות לספור בכל שנה לחרבן הבית, תרתי בלבי לררוש ולחקור ברברי רז"ל והפוסקים הראשונים ולברר ולאסוף רבריהם אל מקום אחר, ואולי יעלה לי בעזה"י להתיר קצת סתירת רברי החת"ס בתוך הילוך הרברים.

ותהי ראשית מלאכתי להעתיק רברי הרמב"ם פ"י מהל' שמיטה ויובל ה"ר וז"ל, נמצאת למר שהשנה שחרב בה הבית באחרונה שתחלתה מתשרי שאחר החרבן כשני חרשים שהרי מתשרי הוא המנין לשמיטים ויובלות, אותה שנה מוצאי שביעית היתה וכו' ולפי חשבון זה, שנה זו שהיא שנת אלף ומאה ושבע לחרבן וכו' שהיא שנת שש ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה עכ"ל. הנה ממה שהניח הרמב"ם ששנת א' לחרבן התחילה בתשרי שאחר החרבן נמצא שבט' באב של שנת ר' תתקל"ו ליצירה כבר שלמו א' ק"ז לחרבן ונמצא שחרב הבית ג' תתכ"ט, זו היא שיטת הרמב"ם.

ומקור רבריו הוא במס' ע"ז רף ט' ע"ב, אמר רב הונא בריה רר"י האי מאן רלא ירע כמה שני בשבוע הוא עומד, נטפי חד שתא ונחשוב כללי ביובלי ופרטי

בשבועי ונשקל ממאה תרי ונשרי אפרטי ונחשבינהו לפרטי בשבועי וירע כמה שני בשבוע עכ"ל הגמ'. ועי' בכ"מ בהלכה הנ"ל דהרמב"ם לא גרים תיבות „נטפי חר שתא". ולפ"ז פי' הגמ' כך הוא, שיראה כמה שנים יש מחרבן הבית וישליך אותן שבע שבע, כי אחר החרבן אין מונים יובל כלל כאשר פסק הרמב"ם שם ה"ה, וכרי להקל חשבון החילוק של מספרים גרולים, קיצר הגמ' את החשבון ע"י שיחשוב הכללי דהיינו המאות כל מאה ומאה לשתי שנים כי בכל ק' שנה מתאחרת השמיטה בשנתיים (דבכל נ' שנה, דהיינו יובל, יש שנה אחת יתרה על ז' שמיטות) ויוסיף כל אלה השנתיים על הפרטי דהיינו העשרות והאחרים, והמספר הזה ישליך שבע שבע והנשאר הוא כמה שנים בשמיטה הוא עומר. ועפ"ז עושה הרמב"ם חשבון בהלכה ו' ויוצא לו ששנת א' ק"ז לחרבן היא מוצאי שביעית דהיינו שנה א' לשמיטה.

והנה הרבר פשוט שחשבון זה יעלה יפה רק אם שנת א' לחורבן היתה ג"כ שנת א' לשמיטה, והמקור לזה היא ברייתא במס' ערכין רף י"א ע"ב וז"ל, ר' יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב, אמרו, כשחרב הבית בראשונה אותו היום ט' באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה וכו' וכן בשניה. ואתמר עלה בגמ' רף י"ב ע"ב הא מני ר' יהורה היא דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן, פי' שאין היובל נוגע לחשבון השמיטות כי היא נמנית כשנה א' לשמיטה הבאה. וע"ז מקשים המפ' כיון דהבית עמר ת"כ שנה כראיתא שם, ובשנת הבנין התחילו למנות לשמיטות, נמצא שעלו שנות הבית בשמיטות שלמות וחרב הבית בשמיטה עצמה. ותי' בכ"מ שם ה"ר רכשהש"ס מרבר משנה שחרב בה הבית, הכוונה היא לשנה המתחילה בתשרי שאחר החרבן, וז"ל שם, כלומר כשאתה מונה שנה מיום החרבן עד י"ב חורש שכל מה שאירע באותה שנה מיקרי שאירע בשנת החרבן כשאתה תופס תחילתה מתשרי שאחר החרבן כשני חרשים אותה שנה מוצאי שביעית היתה, עכ"ל. והם הם רברי הרמב"ם בה"ר שהבאנום למעלה.

אולם רש"י ז"ל במס' ע"ז שם ר"ה וסימן, ררך אחרת לו בהיתר הקושיא הזאת ע"פ מה ראיתא בערכין רף י"ג ע"א, רב אשי אמר הנך שית שני עד רסליק עזרא ומקריש לא קא חשיב להו, ע"כ. ופי' הוא ז"ל ררב אשי קאי אהא ראיתמר לעיל הא מני ר' יהורה (מה שלא פרשו כן שאר המפ') ור"ל שהתחילו למנות לשמיטות רק בשנה השביעית של הבית, וממילא נמצא ששנת תי"ר למנינו שהיא שנת ת"כ לבנינו שהיא השנה שחרב בה, היתה מוצאי שביעית, ורלא כרברי הרמב"ם שחרב בשביעית עצמה. ועי' ברש"י שם ר"ה ניטפי חרא שתא, שגם הוא מורה לרמב"ם שכשמונים לחרבן מתחילים מתשרי שאחר החרבן שהיא לשיטת רש"י שנת ב' לשמיטה, ולכן, כרי שהחשבון יעלה יפה, אמר הגמ' נטפי חרא שתא על שנות החרבן ונמצא שמתחיל למנות משנת החרבן עצמה שהיתה א' לשמיטה.

ומעתה חלה עלינו חובת ביאור באיזה שנה ליצירה חרב הבית לשיטת רש"י. והנה בתוס' שם ר"ה האי מאן, כתבו רלפרש"י שנת י"א לאלף הששי היא שנת א' לשמיטה ע"פ מה „שנהוג בפי העולם לומר" קע"ב שנה אחר החרבן נשלמו ר' אלפים ליצירה (המקור לזה, ואיך יתפרנם לפי שיטת הרמב"ם, נביא להלן), וא"כ חרב הבית בשנת ג' תתכ"ח, וכיון שהשנה ההיא מוצאי שביעית היתה, נמצא ששנת י"א לאלף הששי שהיא א' קפ"ג שנה אחרי החרבן שעולות כולן בשמיטות שלימות, היתה ג"כ שנת א' לשמיטה. היוצא מכל הנ"ל: דרש"י מקרים החרבן נגר הרמב"ם בשנה אחת, וחשבון השמיטות בשנתיים, כי לפי דרכו ששנת ג' תתכ"ח היא א' לשמיטה, א"כ שנת ג' תת"ל אשר להרמב"ם היא א' לשמיטה, לרש"י היא כבר ג' לשמיטה, ויוצא ג"כ רלהרמב"ם שנת י"ג לאלף הששי היתה. א' לשמיטה, וק"ל.

והתוס' בריבור הנ"ל הקשו על רש"י רמוכח מהש"ס דרב אשי לא קאי כלל אר' יהודה ובאמת התחילו למנות לשמיטות מתחילת בנינו, וא"כ הדרה קושיא לדוכתה דהבית חרב בשביעית עצמה (ועי' בפסקי הרא"ש שם סי' ז' שמיישב היטב שיטת רש"י), ולכן באו ברבר חרש דהבית חרב בשנת תכ"א לבנינו, והיא היתה מוצאי שביעית (וכן פי' רש"י עצמו במס' ערכין) והש"ס ראמר שעמר ת"כ שנה איירי רוקא בשנים שלימות משא"כ שנת תכ"א שהיתה מקוטעת, ולבעבור שהתוס' מורים לרש"י בשנת התחלת בנין הבית, היוצא מחשבון שנביא למטה, לכן יוצא להם שהבית חרב בשנת ג' תתכ"ט, והיא שהיתה שנת א' לשמיטה. ונמצא לפי דרך זו שהתוס' סבירא להו כהרמב"ם בחרא ופליגי עליה בחרא, ס"ל כהרמב"ם דהבית חרב בשנת ג' תתכ"ט, ופליגי עליה, ראילו להתוס' התחילה השמיטה לחזור בשנת ג' תתכ"ט, ולהרמב"ם בשנת ג' תת"ל. ועי' בטור חו"מ סי' ס"ז שכתב בזה"ל, ובחשבון שנת שביעית איכא פלוגתא לר"י היתה בשנת פ"ח (לאלף הששי) ולרש"י בשנת פ"ז (כגירסת הב"ח) וזה מסכים לדברי התוס' רוק ותשכח.

אולם הרלב"ח סימן קמ"ג דרך לו דרך חרשה לגמרי בשיטות רש"י ור"י שלא כרעת התוס' והטור הנ"ל, וכתב דהחשבון הנ"ל של קע"ב שנה הנהוג בפי העולם, שעליו בנויות השיטות הללו בשנת החרבן, מקורו מרברי הסרר עולם הביאם רש"י בע"ז דף ט' ע"ב ר"ה הכי גרסינן ור"ה כי מעיינת, וזהו החשבון בקצרה: מארם ועד נח אלף נ"ו שנה, הוסף עליהן תק"ב רנח ער שנולר שם, ק' רשם, ל"ה ראַרפכשר, ל' רשלח, ל"ר רעבר, ל' רפלג, ל"ב דרעו, ל' רשרוג, כ"ט רנחור, ע' רתרח, ק' ראברהם, ס' ריצחק, ק"ל ריעקב ער שירד מצרימה, וישראל היו במצרים רר"ו, הרי מבריאת העולם ער יציאת מצרים ב' תמ"ח. וכתיב (מ"א ו') ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בנ"י ער ויבן שלמה, ת"י רבית ראשון, ע' רגלות בבל, ת"כ רבית שני, נמצא רשנת ת"כ רבית שני היתה בשנת ג' תתכ"ח (לרש"י ולר"י) נמצא קע"ב חסרין מר' אלפים. וע"ז טוען הרלב"ח כי החשבון הזה בנוי על מולר ו' י"ר דהיינו מולר ארם הראשון כאשר תראה

שהחשבון מתחיל מאדם ועד נח, וכן היו נוהגים בימיו בני המזרח למנות ליצירה משנה זו, אולם מנהגנו הוא לחשוב השנים ממולד ב"ה ר"ר, ונקרא ג"כ מולד תוהו, שקדם למולד ארה"ר בשנה אחת, ואע"פ שמולד כזה לא היה ולא נברא, מ"מ כיון שבריאת שמים וארץ התחילה בכ"ה אלול מהשנה ההיא שהרי ביום ו' שנברא האדם ראש השנה היה כירוע, ע"כ מונים השנה ההיא שנת א' ומולד ארה"ר שנת ב' (עי' כל זה בפי' על הרמב"ם הל' קה"ח פ"ו ה"ח). וא"כ מה שנקרא בגמ' ג' תתכ"ח היא היא שנת ג' תתכ"ט למנינו. ולפ"ז כיון שרבי רש"י ור"י בנויים על החשבון ממולד ארה"ר, ע"כ מוכרחים אנו לומר שלפי מנהגנו למנות ממולד בהר"ר, חרב הבית לרש"י בשנת ג' תתכ"ט, ולר"י (שהבית עמר תכ"א שנה) בשנת ג' תת"ל (70 לספה"נ). וא"כ לרש"י התחילה שמיטה להזור בשנת ג' תתכ"ט וה' י"ב, ולר"י בשנת תת"ל (כהרמב"ם אבל לאו מטעמי') וה' י"ב, ורלא כמו שהבינו התוס' והטור ושאר פוסקים.

סיכום מכל הנ"ל:

	שנת החרבן	היא	שנת ה'תדש"ם שהיא	היא
רמב"ם	ג' תתכ"ט (69)	שמיטה	אלף תתקט"ו לחרבן	ד' לשמיטה
רש"י (שיטת תוס')	ג' תתכ"ח (68)	א' לשמיטה	אלף תתקט"ז לחרבן	ו' לשמיטה
רש"י (שיטת רלב"ח)	ג' תתכ"ט (69)	א' לשמיטה	אלף תתקט"ו לחרבן	ה' לשמיטה
ר"י (שיטת תוס')	ג' תתכ"ט (69)	א' לשמיטה	אלף תתקט"ו לחרבן	ה' לשמיטה
ר"י (שיטת רלב"ח)	ג' תת"ל (70)	א' לשמיטה	אלף תתקי"ד לחרבן	ד' לשמיטה

סקירה קצרה בלוח הנ"ל, תראה, שרוב השיטות, ובכללם הרמב"ם שהלכה כמותו בחשבון השמיטות, סוברות שהבית חרב בשנת ג' תתכ"ט ליצירה. ואפשר לומר שזה הניע את החת"ם לחזור ממשנתו הראשונה שתפס השיטה הפשוטה של רש"י שהבית חרב בשנת ג' תתכ"ח, והסכים באחרונה לשיטת הרמב"ם.

פאקסימיליא ממכתבו של הגה"ק מוה"ר מנחם מענדל ראבין זצ"ל אבד"ק לינסק, המונח באוצרו של ידידינו הדגול והמרומם הרבני החסיד הנגיד המפורסם כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. — נדפס לעיל עמוד י"ט.

שבתות לתפלה: ותמכ כן מדברי התוספ' שם כתבו דלא פליג רב יהודה כלל ופ"ל ב"כ דבלי הרבצה תמוה דלא פליג רב יהודה כלל ופ"ל ב"כ דבלי הרבצה אין תשמיש כלל כתב"ם שם תוספ' שם ד"ה תומה שתוחל ל"ל ודב יהודה נתי ס"ל דשתוחל כו' והנה לחרי שכתבנו כן בלי פקפוק ע"ו מתך העור לפסוק כן דלא תניא תולוק ע"ו תפוסע ותמכ כן יקצה תכח לי' לתו' לפרישי' כן יהבר הוא נגר הפסוטו ולתוקי כתה תצניות ובריית' צהיתק ולא ניתה דבר אחר חולק ולא בני הרבצה ורחיתי להר"ש שכתב דלבר אחר צריך ל"ש קרי דבבבצה דחיק עכתו תבר לה כהיר ולא כהיר דתדבצה טוב' דתלתודתי הקצה תקשטריך ותדחיק בחיקו לנטות דתרתי ס"ת תה שתיטו תוכרח כלל תלינה רב י' ולבר אחר לה בריך זה:

והנראה לי דבכ"ו אין בידוך להקדתיך תחלה לחלוק על רב"י בתה שפי' דתדבצן טעתה שתוחל תעשה דשתי הרבינה ולתו תבדל' ותו' כתבו שתיטו כהתה להם תלת תף בלא הרבצה נתי טעתה תדבצן הוחל ותחתה דס נדות' והנה לכתורה בריך ל"ש אי יחק ל"ש לפרש דהשתם תדבצן תשום שתי הרבינה ולא פ' כדברי התו' דתדבצן תכור בלי הרבצה. והנראה לי דהוקצה לרב"י דלתתי דתכי ר"י דתוחל שתוחל דשתי טעתה תדבצן יקצה הרי שתוחל פ' ותחר שהורה ודוחק לפרש שהורה היינו תן התורה דר"ב לה הל"ל שהורה וע"כ תפרש רב"י דר"י דתחר שתי טעתה תדבצן לה קרי תלת תקוש"ו התקצה דנתנה על בשרה תו נגד בית התורפה דתשתתינן לה תף בלי הרבצה תדבצן תצ"ל בדיק דשתוחל דבדקה קרקע עולם שהורה לנתרי ושתם החילוק פ' לפי דנבי תקשה על בשרה תו נגד בית התורפה טעתה תדבצן דשתי הרבינה ולתו תרשתי' תצ"ל בבדקה קרקע עולם שתם רתיו שבדקה שתשה תצום דתייית דם תו לה שיך לחצום דשתי הרבינה ולתו תרשתי' שתשה רתיי שתשה לבה על בדיקה בוודאי כתבה לבה ותשתה על הרבצה וע"כ שהור תדבצן וק"ל. תצ"ל לתום דכתבו דתדבצן תף בלי הרבצה עתה ס"ל יקצה לשתוחל תלת שהורה. והנה לייש דבדי שתוחל ע"ו כתבו דבר אחר לה פליג אחרינה דשתוחל הרבצה כי תם פליג תדב"י דתקרי לי שתוחל תתר שהורה לנתרי והרי לתשה וע"כ תפרש דב אחר דק לתרן לדשתוחל דהתם שהורה לנתרי תכח שהוא כלי שתיטו תקבל שותל' ולפרש דבדי ר"י שתוחל תלת שהורה וק"ל:

וא"כ תכינו לתידי' לפ"ז תום' ס"ל דתף בלא הרבצה כלל עתה תדבצן ובזה תלי דבר תצ"ל לה פליג תר"י דתתרן לדשתוחל שתדתוילית' בריך הרבצה תלת בד לתרן דהרי ס"ם תדבצן טעתה תלת תשום דהוי דבר שתיטו תקבל שותל' ותף

דדב ס תין דתוך דלת יקבול לשון התקצה דפרין זל"ז לר"י תלי תרי קרקע תפי בליתת נתי והרי דב תצי תפרש לדבדי ר"י כ"ת"ם ודוקה תקוש בדק קרקע עולם תבל בליתת טעת תדבצן ובכ"ל כפי"ז דלדעת התקצה בתקוש דתין תסם הרבצה כתו בבדקה בליתת תו לכ"ם שהורה תבל דעת התוס' בזה יש לייש קושי התקצה בדוחק ור"ב הוה לדיוק דיוק תחלוקת רב"י ותום' דלרב"י דשתוחל לפי התקצה לת קייתי ולדעת התוס' הלכה כשתוחל והנה ע"כ לפי ת"ם ת"ק רב"י והלת"כם והר"ף והרא"ש כולם לת הזכירו דינה דהרבצה כלל ות"כ ליתת לדין הרבצה. והנה יותר תתפלא על הנתון תהלת"י בתדותת הדבון פי' רת"ו דתתיתיר בהרבצה ולא תנקה דס וכתב הטעם תחר דהרבצה דתוכיית' הוא ולתלן רבבר ותתות דתוכיית' לפילו בדקה ותכתה עכתה שהורה עתתה ת"כ ה"ם בהרבצה הכני כתתפלא דהרי שתוחל דתחר הרבצה להקל הוה דלף תם רתיה דס נתוך תבלי הרבצה שהורה תן התורה ולא להתתיר בהרבצה לבדה ותה שהוכיח תקצה דתקרך בהם"ם תי דתרגיבה לתחר ותן דתתי פשוטי תן הקבדן ות"כ ע"כ דהרבצה תילתת דתוכיית' היא לחייב קבדן עלי הנה לפ"ד תריין יקצה על התקצה נופא תכ"ל להקשות כן תבבדת דהרי שתוחל כי תתר ולקולא תתר ותכי תייתי להביא קבדן על הרבצה תם לת נתתה דס תלת ת"כ דבר"ם שפיר תקצה כיון דריבה תיירי בנתכה על העד אבל תו שלה תיד ת"כ סיפא נתצה לתחר ותן על העד ותצתע דלא נקשע תעד בידה וכיון דהתורה לת תחצה תלת ע"י הרבצה ת"כ דתמוך להרבצה תיד תכתה דס בשיעור בדיקה תצהרגיבה דתל"כ לת נייתוב להביא קבדן דשתי הדם תינו תהרבצה וע"כ דהתורה תיירי דוקת בבבדקה עכתה והיינו תי תפבד לשער ת"ל שתוצים יהה ותיטול העד תיד תחר הרבצה לבדוק עכתה והרי בשיעור הכ"ל תסיק לעיל ר"ם דף י"ד ע"ב דהיינו תל"כ תם ת"כ פריך לתה לת תייתי קבדן דהרי תן התבצה בת בדם תצ"ל בלת תכתה דס תו לת בדקה כלל תל"ל לתהר"י להתתיר והתחבר סי' ק"ן בביתו ותק"ל בפי' ק"ח ופ"ת בעינן שכתב שו"ת תהרת"י היכי דבדקה עכתה תיד ולא תכתה כלום דכ"ל תף דהוכה לדתות לדין ותתות לתד תיינו שתוחל דת"ל בת"ם תלו דף ע"ו דהוה תדוילית' ותליבי' ס"ל דתף בדקה עכתה ונתבת שהורה תפ"ה עתתה כ"ל דהיינו דוקת כבבדקה עכתה תחר שיעור ותת לתבל כשבדקה עכתה תיד נדתה דוודאי שהורה ורחי' לזה דלכתורה יקצה בת"ם אם דף ע"ו ע"ב דקתחר אם ניתי מוסתות קתפלגי ותחר ר' ויבח דכ"ע ותתות דתוכיית' והכת כשבדקה עכתה בשיעור ותת וכתן בשלה בדקה עכתה

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר עקיבא איגר (הראשון) זצ"ל
אבד"ק צילין ופרעשבורג, בגליון שו"ת שב יעקב.
נדפס לעיל עמוד ט"ז.

מכתבים אל המערכת

ב"ה. ד' בא תשד"ם לפ"ק ברוקלין יצ"ו.

א) בכר"ש קונטרס ס"ב דף ל"ד הקשה על ס' מגיד תעלומה במ"ש וז"ל, והנה הכהן הטמא כשעושה מה שמוטל עליו בטבלו לשם טהרה וצריך להביא כפרה רק שהוא מעוכב כפרה מחמת הזמן כי עדיין לא האיר היום ואין המניעה ממנו כי הוא מסכים להביא תיכף הכפרה רק הש"י מנעו מלהביא בלילה הנה כפרתו לא מעכבא עכ"ל, ותמה הלא להתיר אכילת תרומה א"צ להביא כפרה כלל ודי בהערב שמש שזה מתירו לאכול בתרומה ולא הכפרה עכ"ר.

ולא ראיתי שום צר קושיא בזה, רבוודאי דהערב שמש מתירו לאכול בתרומה, רק מסביר למה באמת אין כפרתו מעכבו מלאכול בתרומה, ע"ז כ' הטעם משום דאין המניעה מצרו על כן התירה התורה לאכול תיכף בהערב שמש קודם הבאת קרבנותיו וזה פשוט [ול"ל א"כ בבוקר יאסור לאכול תרומה קודם הבאת קרבנותיו, די"ל כיון דהותרה הותרה].

ב) בכר"ש קונטרס נ"ט דף מ"ה הקשה על החינוך שכ' דלוקחים לעגלה ערופה פרה שהיא בהמה גדולה עכ"ל. וקשה הלא לוקחים עגלה ולא פרה. ועיי' בקונ' ס"ב דף מ"ז מה שכתב עוד בזה. ולענ"ד לק"מ דמ"ש פרה הוא ל"ד [דעגלה הוא פרה קטנה] ומ"ש בהמה גדולה, ר"ל בהמה גסה ולא בהמה דקה, ופשוט.

ג) שם בקונ' נ"ט דף מ"ה הקשה על המהר"ם שיק שכ' בשם החת"ס דבשנה שקודם שנה מעוברת יש לכוון בפ' תצא לצאת מצות זכירת מעשה עמלק וקשה דזה סותר למ"ש בשו"ת חת"ס אבהע"ז ח"א סי' קי"ט דבשנה מעוברת הוי שיעור שכחה בי"ג חודש עיי"ש וא"כ א"צ לצאת בפ' תצא. — הנה כי כן תמהתי בעולת החודש קונטרס נ"ד בד"ה ובמהר"ם שיק עמש"ש בעזהשי"ת בירור בזה דא"צ לכוין בפ' תצא, ושו"ר שכבר הקשו כן במנהגי חת"ס [ומה שתירץ שם הגר"י וועלץ ז"ל דהחת"ס רק החמיר על עצמו עיי"ש זה צ"ע כמש"ש בעולה"ח דא"כ עיקר חסר מן הספר מהר"ם שיק דבאמת א"צ לכוון בפ' תצא].

הק' ברוך נתן הלברשטאם
[בן הגה"צ מקיוויאשר שליט"א]
ברוקלין, ניו יארק

* * *

בע"ה.

א"כ מערכת כרם שלמה.

בקובץ ניסן תרש"ם הובא שם מהגאון מוה"ר דוד לעווין זצ"ל אבד"ק אילאווא ראי' לדברי הרמב"ם פ"ו מק"פ ה"ב דאין שו"ז ק"פ על טבו"י דמת, מהא דסוכה דף כ"ה דהביאו ראי' דעוסק במצוה פטור מן המצוה מהא דהניחו עצמם ליטמא אע"פ שידעו ששביעי שלהם יהי' ע"פ ואי נימא דשו"ז על טבו"י א"כ אין כאן ראי' דעוסק במצוה פטור מן המצוה, דבשעה שנטמאו ידעו שיכולים ליטהר, וסרה טענת הראב"ד.

עי' בריטב"א שם דאזיל בשיטת הראב"ד שנשמר מראי' זו, דהק' על עצמו כיון דשו"ז על טבו"י דמת, א"כ מהו הראי' דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ותי' דאין ראיית הגמ' מעצם העוברא, אלא או מטענתם למשה או מתשובת משה להם, עיי"ש.

יוסף יעקב געללער
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.
לכבוד המערכת.

אבקש מאר לעי' ברין טבילת סכין שיש לו ב' להבים. — הנה בס' הררת קודש (הכולל ר"ת וסיפורים ממרן הגה"צ מוהר"ר אברהם יהושע פריינר זצ"ל אברק"ק אינטערראם ונאסאר) כ' ברף כ"ט ע"א בזה"ל: רבינו ז"ל אמר, כשטובלין סכין הכים שיש לו שני להבות, צריך לפתוח בתחלה האחר והשני יהי' סגור ולטובלו כך, ואח"כ יסגור הפתוח ויפתח הסגור ויטבלנו, משום רכתשמישו כך הכשירו, והי' אומר זאת בשם חי' הרר"ם יו"ר סי' ק"כ, וכ"כ בס' מקוה ישראל מהרה"ג מוה"ר אשר שטיימענץ ז"ל ברף ע"ב בשם הרה"ק הנ"ל, ומוסיף שם, רבאופן אחר לא מועיל הטבילה.

ולענ"ד יש להעיר ברבר, א', מ"ש הטעם משום רתשמישו כך הכשירו, והרי בש"ע יו"ר סי' ר"ב ס"ו איתא, כלי שכפה פיו למטה והכניסו למים אם פיו צר קצת ולא הפך פיו למעלה לא עלתה לו טבילה לפי שלא יגיעו המים לשוליו אפילו אם מכנים כולו למים. ועיי"ש בט"ז סק"ו שכ' בשם הב"י רבכלי רחב נכנסין המים לתוכו ומועיל הטבילה אע"פ שהפכו, והרי מבואר מזה להריא ראף שלא כררך תשמישו מועיל הטבילה, ואף להב"ח והנקוה"כ שם שאוסרין גם בכלי רחב, לפי שסוברים ראף בכלי רחב אין המים נכנסין לתוכו בהפך פי' למטה, אבל בלא"ה מועיל הטבילה אף שלא כררך תשמישו, וא"כ ה"ה בסכינים אלו הו"ל להתיר לטבול אע"פ שב' הסכינים ניטלין מהכים ופתוחין לגמרי.

ועוד יש להעיר, ממ"ש ביו"ר סי' ק"כ סעיף י"ב, שצריך להטביל ידי הכלי, וכ"ה בסי' ר"ב בסעיף ט', וא"כ כשסכין אחר סגור ימונח בתוך הכים, הרי אין המים יכולין ליכנס לתוך הכים כיון שסכין אחר חוצץ, נמצא שלא עלתה הטבילה להכים שהוא היר של הסכין, ואולי י"ל רתוך הכים הוי כבית הסתרים, ובטבילת כלים קי"ל שאין צריך להיות ראוי לביאת מים, וכמ"ש שם בסי' ר"ב בסעיף ט' הנ"ל עיי"ש בב"י ובט"ז וברכ"ת סקי"ב.

ואם כנים הרברים רהוי בית הסתרים, י"ל שא"צ לרקרק שיהי' פי הכים למעלה כרי שיכנסו המים בכולו, וה"ה כשכפה פיו למטה נמי עלתה לו הטבילה, ועריין צ"ע למעשה.

ומה שהביא כן בשם ס' חי' הרר"ם, חפשתי אחר ספר זה, ולא מצאתי רק ס' שו"ת הרר"ם, ושם לא ראיתי שום מרובר מענין זה, ועיין ברכ"ת סי' ק"כ אות ק"ב.

והנני רושה"ט,

הק' יעקב צבי גאלדשטיין
מח"ס קהלת יעקב על הל' רבית
ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד.

לכבוד המערכת **כרם שלמה** נר"ו.

בחוברת מספר ס"ו ברף נ"א בקטע לשבת חוה"מ פסח יש ר"ת מהגאון אבר"ק טשעננער זצ"ל, ושם מצטט המעשה של האשה הצרפית עם הנביא, כמובא במלכים א', קאפ' י"ז, אולם יש טעות ברפוס בכרם שלמה, כי הנביא הי' אליהו ולא אלישע כנרפס בחוברת.

בכבוד והוקרה,

נפתלי יוסף קרעמער
ברוקלין, ניו יארק

נס"ר. מוצש"ק שמות תשר"מ לפ"ק ברוקלין נוא יארק יצ"ו.
לכבוד מערכת „כרם שלמה" הי"ו.

אחרשה"ט כה"ו, זה איזה ימים אשר נפל חבלי בנעימים להשיג ב' כרכים של הכרם (ה"ה שנה ר', ה') ומרי עברי בכרמכם לאכול מפרי' ולשבוע מטובה נהניתי עד מאד ופרי' מתוק לחכי, אמרתי להעלות על הגליון איזה הערות שעלו לענ"ר וזה החלי:

א) בכר"ש שנה ר' קונטרס ו' עמוד כ"ג ראיתי בתולדות הגאון רבי אלעזר לעוו זצ"ל אבדק"ק אונגוואר יצ"ו, שכתבתם שהי' תלמיד זקינו הגאון רבי זאב וואלף לעוו זצ"ל האבדק"ק וועדבא יצ"ו בעל שערי תורה. במח"כ זה אינו, כי בעת מות זקינו הגאון הנ"ל שנפטר ביום ה' ארר ב' שנת תרי"א לפ"ק הי' הוא עריין ילד כבן י"ב שנה, ולא הגיע עריין לספסלי ישיבת זקינו זצ"ל. רק למד בישיבת אביו הגאון רבי ירמי' לעוו זצ"ל האבדק"ק איהעל יצ"ו בעל דברי ירמי', וטעות לעולם חוזר[1].

ב) בכר"ש שנה הנ"ל קו' ח' בעמוד י' חקרתם ע"ד שמו של הגאון רבי בונם איגר זצ"ל האבר"ק מאטעסדארף יצ"ו, וכתבתם להעיר, כי בכל פעם בתשובותיו או בתשובות המופנים אליו, מכונה רק בשם בונם, זולת בתשובה אחת שנדפסה בסוף ספר דרו"ח רעק"א סי' ט', נמצא שמו חתום הק' שמחה בונם וכו', ומסברא דנפשכם נראה לכם שניתוסף לו שם שמחה לרגלי חליו וכו'. הנה לא ירעתי מה תמיה בדבר, הלא שני שמות האלו, שמחה ובונם, חד הוא, כי בונם שם כינוי הוא לשמחה, כאשר עיניכם תחזנה מישרים בס' גט מקושר ושוב ניטין להגאון מפלאצק זצ"ל שהעתיק מבית שמואל קונטרס השמות בשמות אנשים דף י"ב (רפום ווארשא תרפ"ז), וזה"ל: בונם רמתקרי שמחה וכו' ואם להיפוך כותבים שמחה המכונה בונם וכו', שם בונם הוא נקרא על שם בנימין והוא נקרא על שם בן אוני, לכן קורין אותו שמחה, עכ"ל. הרי דבריו ברורים ומבוארים, ולפי"ז שוב אין תמיה כלל בדבר למה חתם עצמו רוב פעמים בשם בונם בלבר, כי עפ"י רוב מורגל האדם בשם כינוי שלו, וזרכו לחתום עצמו כפי הרגלו[2].

ג) בכר"ש שנה ה' קו' ג' בעמוד נ"ח הבאתם העתק מכתב כתי"ק מרן החתם סופר זצ"ל אשר נרפס, בראש ס' פתח הבית להגאון רבי אברהם בלעיש ז"ל דומ"ץ רק"ק ניצא יצ"ו (ליוורנו תר"ו), וכת"י הצריק מו"ה מענדל כ"ץ זצ"ל מק"ק פרעסבורג יצ"ו אשר כתב שם בצדו, וכן הבאתם איך שנרפסו הדברים שם בס' הנ"ל עם שגיאות, הנה יש להוסיף טעות על טעותם במה שהדפיסו שם על רבי מענדל כ"ץ זצ"ל הנ"ל שהוא תלמיד וסופר של מרן החתם סופר זצ"ל, כי באמת לא הי' לא תלמידו ולא סופרו, כי אם שמש שם בק"ק פ"ב יצ"ו בתור נאמן הקהלה[3], ונמצא חתימתו על צוואת הגאון המקובל רבי רניאל פרוסטיץ זצ"ל רבדק"ק פרעסבורג יצ"ו בעל מחנה דן, הנרפס בס' אבני בית היוצר דף ס"א, ונרפס עליו שם בצדו בזה"ל: הוא האי סבא קדישא ציס"ע המפורסם רבי מענדל כהן זצ"ל, חותן הגאון בעל שו"ת גורן דוד ז"ל, עכ"ל, וכן הגיע לירי תעורה כת"י שנכתבה בעיר פרעסבורג יצ"ו בשנת תר"א לפ"ק, וחתומים תחתיו שני נאמני הקהלה, ה"ה: רבי מענרל כ"ץ זצ"ל הנ"ל, ורבי בער פרענק זצ"ל הנזכר באהל לאה אשר בראש ס' כתב סופר עה"ת בעמוד 8.

ד) בכר"ש שנה הנ"ל קו' ה' עמוד י"ב רציתם לתפוס בטעות מה שכתב בס' שם הגרולים מארץ הגר מערכת ל' אות מ"ט, וכן בס' אבן המאיר אות קי"ג, וכן בס' זכרון לראשונים עמוד כ"ב אות ה', שהגאון רבי ליפמאן שטיין זצ"ל האבר"ק רינריש יצ"ו נתקבל בשנת תקפ"ט לפ"ק לאבדק"ק סערדאהעלי יצ"ו, ומצאתם סתירה לדבריהם

---

1) כן כתב נכדו בס' זכרון אלעזר פרק רביעי. — והרבה גדולי ישראל כבר היו בצעירתם עילויים מופלגים ולמדו בישיבות מפורסמות יחד עם בחורים מבוגרים, כנודע.

2) ראה בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד מ"ו למטה.

3) לאמיתו של דבר הי' ג"כ סופרו הפרטי של הגאון בעל חת"ס זצ"ל, (וגם של הגאון בעל כת"ס זצ"ל), וכמה מכתבים אשר דאינו, יעידון ויגידון על זה.

ממכתב הגאון הנ"ל אשר הרפסתם שם, המוכיח בעליל שבשנת תקצ"ז, לפ"ק הי' עדיין חוזה בק"ק רינדריש יצ"ו. לענ"ד י"ל דלא סתרי אהדדי, דאפשר שעור בשנת תקפ"ט לפ"ק נתקבל לאברק"ק סערדאהעלי יצ"ו, ולא העתיק שם אהלו עד שנת תקצ"ז לפ"ק[4], וקצת ראי' לדבר בס' קורות התורה והאמונה בהונגרי' מהרה"ג חכם וסופר מו"ה יקותיאל יורא נרינוואלד מקאלאמבוס יצ"ו בצר 50 כותב שם, שבשנת תקפ"ח לפ"ק פרצו מריבות בק"ק רינדריש יצ"ו, אורות שוחט אחר איש תקוף שהעיז פנים נגד הגאון הנ"ל, שהי' אז האב"ד ולמרות האיסור שנאסר ע"י, עמדו בני העיר לימין השו"ב, ואכלו משחיטתו להכעיסו ולהמרות את פיו. ושבע מהם דעות ויסורים רבים, עד שגמר בנפשו לעזוב את קהלתו ולקבל עליו משרת רבנות בעיר אחרת, ואז ראו בני קהלתו כי הפריזו על המרה, ובקשו את מחילתו ושלא יעזוב אותם, ונחם הרב על מחשבתו ולא עזב אותם. היוצא לנו מכ"ז, שבשנת תקפ"ט לפ"ק הי' באמת מוכן לעזוב את העיר רינדריש יצ"ו, רק נחם על הרעה ונשאר שם עד שנת תקצ"ז לפ"ק.

ה) בכר"ש שנה הנ"ל קו' ו' בעמור י"ד הבאתם מכתב הגאון בעל מהר"ם שיק זצ"ל שכתב על אורות שגדול השלום ושנוא המחלוקת, ואפילו מחלוקת שהיא לשם שמים בתחילתה, לסוף בא הדבר לידי נצחון ולידי שלא לשם שמים, ומביא שם דברי רבו החתם סופר זצ"ל שביאר עפי"ז מילי ראבות, איזהו מחלוקה שהיא לש"ש וכו'. הנה דברי קרשם עולים בקנה אחת עם דברי הגה"ק בעל התניא זי"ע במכתבו אשר כתב לתלמידו ונאמן ביתו הרה"ג החסיד רבי משה מייזלש זצ"ל מווילנא יצ"ו בעמח"ס שידת משה, ונרפס מכתב הנ"ל בס' משנת יואל עמור נ"א, ובין דבריו כ' בזה"ל: אין שלום יוצא מתוך מריבה ח"ו, ובפרט ממחלוקת לש"ש, אשר דוב הצרות והתלאות הן ממחלוקת לש"ש, הרחמן יצילנו ממנה, עכל"ק.

ו) בכר"ש שנה הנ"ל קו' ח' עמור כ"ד בתולרות הגאון המקובל רבי משה זכות זצ"ל ממנטובה יצ"ו הרמ"ז, יש להוסיף שנת לידיתו בשנת שפ"ה לפ"ק. ומה שכתבתם שם שהי' תלמידו של הרב המקובל רבי בנימין הלוי זצ"ל אברק"ק איזמיר יצ"ו, הנה כ"ז דק בתורת הקבלה, כי בתורת הנגלה הי' תלמיד בית המדרש עץ חיים ראמשטרדם מיסודו של רבי מנשה בן ישראל זצ"ל. ובהיותו בעיר ויניציא יצ"ו שמש שם ברבנות יחד עם הגאון רבי שמואל אבוהב זצ"ל האב"ד שם. וחתימתו נמצא יחד עם שאר חכמי ק"ק ויניצא יצ"ו על שתי מכתבים הנרפסים בס' ציצית נובל צבי להגאון רבי יעקב ששפורטש זצ"ל בענין פולמוס הש"ץ שר"י. עיי' שם בצר 110, ובצר 270. ובס' מעשה טובי' לרבי טובי' הרופא זצ"ל בח"א מאמר ששי מביא שם, כי בהיות הנביא שקר נתן העזתי בעיר ויניציא יצ"ו, הי' הרמ"ז זצ"ל בין שבעה גרולים שעמר לפניהם העזתי לררישה וחקירה, וברקו אותו ומצאוהו ברוי ומשקר בנבואתו, והוציא אז תופס פתשנן הכתב, זכרון לבני ישראל לפרסם ולגלות קלונו בשער בת רבים עיי"ש. והי' דיעו של הגאון המקובל רבי יצחק מפוזנא זצ"ל כמבואר בס' שם הגרולים למרן החיר"א זצ"ל. והספרים אשר חבר (מלבר אלה שהזכרתם שם) ה"ה: ס' תן קול חרש, הכולל שירי קורש למועדים וזמנים עפ"י הקבלה (אמשטרדם תע"ב), ס' יורעי בינה, השלמה על פי' הזהר (ויניציא ת"י), ס' תפתה ערוך, בעניני חבוט הקבר ועונשי הגיהנום (ויניציא תע"ה), ס' יסור עולם, בשירים (אלטונא תרל"ד). וחוץ מספרים הנ"ל, עור חיבר ספרים וחיבורים אשר עורנם בכת"י ושמם נתפרסמו ברשימת אוצר כלי חמרה.

כ"ז ראיתי להעיר לפי שעה, ותקותי שתמצאו בהם רבר וענין, כ"ר המוקירכם כערככם הר"ו ומאחל לכם כל טוב סלה.

הק' דוב בער שוואַרץ
ברוקלין, ניו יארק

---

4 זה אינו, כי בשנת תקצ"ז נתקבל לאבר"ק סעליש, ורק בשנת תר"א נתקבל לאבר"ק סערדאהעל (ראה בכר"ש שם).

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
לעטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת אצל חתנו
הרב מו"ה יעקב ישראל ישרון מייזליש שליט"א
אב"ד קרית באבוב באה"ק

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות אכי"ר.

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' **אלי' חיים שטערנבוך** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אלי' יהודה שפיעלמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אליעזר ווימער** נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אלעזר אלימלך באקאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **בן ציון אלי' שליסעל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ברוך מרדכי גיפס** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוב יהושע הלוי שטורם** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוד בערינשטיין** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **דוד יצחק ד'אנקונא** נ"י מטאראנטא להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **חיים יצחק אייזיק סג"ל לנדא** נ"י ממאנטרעאל להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים אלכסנדר וואקסמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהודה שניידער** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יואל ראזענפעלד** נ"י להולדת הבן
להרב **יהושע פיהרער** נ"י ראש הכולל דחסידי באבוב בטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהושע יחזקאל אייזענבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יוסף עוזר בארבער** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יעקב פיהרער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יעקב יהודה רעכניטצער** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **יעקב יצחק סג"ל הורוויץ** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יצחק סג"ל אבספטפעלד** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ישראל אלטר הכהן שלאף** נ"י מוויען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מאיר חיים הלוי לנדא** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **מרדכי יהודה קורץ** נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **מנחם מענדל שפירא** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה הכהן שטערן** נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן אדומו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **משה שטערנהעלל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **משה צבי זאבערמאן** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **צבי ציטראנענבוים** נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **צבי אלימלך ווינגארטען** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **צבי אלישע גרינבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שלום בלויא** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **שלמה ראובן לויפער** נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **שלמה קורץ** נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להרב מו"ה **שלמה ישראל פרישוואסער** שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמע"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם ריינהאלד** נ"י להולדת הבת
להרב **אברהם יחזקאל הכהן שלאף** נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אהרן שלמה האפנער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **אלי' קופפערמאן** נ"י להולדת הבת
להרב **אשר זעליג גאלדמאן** נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **אשר זעליג אשרי** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **בן ציון סג"ל הורוויץ** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **בן ציון אלימלך וואקסמאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ברוך בענדיט גוטטער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **גבריאל אייזען** נ"י להולדת הבת
להרב **זאב קארנרייך** שליט"א רב דקהל חסירי ביאלא בירושלים עיה"ק להולדת הבת
להרב **זאב אלי' הכהן מייער** נ"י מנהל דישיבת בית יצחק להולדת התאומות
להאברך היקר ר' **זאב שטויער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **יחזקאל שרגא מאיר רובין** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יהושע האממערמאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יעקב מאיר הלוי שלעפערייג** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישראל יוסף זוידמאן** נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' **ישראל צבי ווינבערג** נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' **מנחם ראטשילד** נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' **מרדכי מנחם מיללער** נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' **משה וויל** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **פנחס אלי' וואלדנער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **צבי הכהן באטניק** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שלום גרינפעלד** נ"י מטאראנטא להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אלימלך נוימאן** נ"י מציריך לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **יצחק בערגמאן** נ"י מטאראנטא לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **לוי יצחק זעליחאווסקי** נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה **שמואל הכהן ראזענגארטען** נ"י ולחו"ז הרבני הנה"ח מו"ה **מנחם הכהן ראזענגארטען** נ"י מבני ברק לנישואי בתו־נכדתם תחי'
להאברך היקר ר' **יהושע הכהן פאקשער** נ"י מירושלים עיה"ק תלמיר ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו
להאברך היקר ר' **מרדכי טיבערג** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר נחת והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **בנימין זאב פירסט** נ"י מלונדון לאירוסי בתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר **דוב בעריש פאנעט** שליט"א אב"ד קרית אליעזר לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **מנחם מענדל** נ"י
להנה"ח מו"ה **משה דוד שטרום** נ"י מלונדון לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **פנחס אשר** ידידי' נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב המפורסם וכו' מוה"ר **שמחה ישכר דוב רובין** שליט"א רב דקהל טאמאשוב לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **אשר ישעי'** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **שמעון געללער** נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **יואל** נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר **אשר ברוך לנדא** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר **יהושע צבי פרנס** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר **שלום** ידידי' **וועזעל** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

קובץ

כרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ז' קונטרס י' (ע') אלול תדש"ם

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

לשבת תשובה . . . . . כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א ו

מדור זכרון לראשונים

בקריאה ליום א' דר"ה . . . . . הגאון מוה"ר צבי אשכנזי בעל חכם צבי זצ"ל ח
ב' דכרים נחמדים לר"ה . . הגאון מוה"ר דוב בער הכהן רפאפורט אב"ד מעזיבוז זצ"ל י
דרוש לשבת תשובה . . . . . הגאון מוה"ר שמואל לנרא ראבד"ק פראג זצ"ל יא
בסוגיא דקלקלו הלוים בשיר. . . . הגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבר"ק פראג זצ"ל טז

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל . . . . . יח
מכתב מהגאון מוה"ר חיים כרלין אבד"ק ירושלים זצ"ל . . . . . יט

מדור זכרון לאחרונים

חידושי אמרי שאול עמ"ס זבחים . . הג"ר שאול זאב עטינגער ראב"ר פארנורזע הי"ר כ

מדור פלפול והלכה

הערות על ס' אמרי שאול . . הרב מוה"ר ברוך שמעון שניאורסאהן שליט"א כה
בדין קנין בכסף מלוה . . . . . הרב מו"ה מרדכי רוד אונגער שליט"א כט

מדור תפארת בחורים

בענין ק"ש של ערבית. . . . . הב' אברהם אפרים גאטהייל נ"י לד

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת לט
נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. . . . . הרה"ג מוה"ר מנחם בראכפעלר ז"ל מב

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים. . . . . מה

מדור הנאהבים והנעימים

שתי הערות . . . . . הב' יוסף אפרים בלומענבערג הי"ר מד

מדור זכור ימות עולם

קול קורא בדבר החזקת „חברה ביקור חולים" בעיר בודאפעסט . . . . . מז

מדור תעודות וסמיכות

מכתב „חבר" . . . . . הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ אבר"ק אה"ו זצ"ל מו
מכתב „מורנו". . . . . הגאון מוה"ר יוסף שטיינהרט אבר"ק פיורדא זצ"ל מו

צילומי כתבי קודש. . . . . ט,מז,מט
ברכות והודאות . . . . . נ

מפתח כללי לקוכצי שנת תרש"ם . . . . . נג

כל הזכיות שמורות להמערכת
Copyright © 1984
by Cong. Shaare Zion

חותמין בברכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני

כבוד קדושת עט"ר מרן אדומו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכי"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'

כעתירת וברכת,
המערכת

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

הגה"צ מוה"ר **נפתלי צבי** אונגער זצ"ל הי"ד
ארמו"ר בבארדיוב
בנו של הגה"צ מוה"ר **משה אליקים בריעה** זצ"ל
ארמו"ר מראמבראווא
נהרג עקה"ש **ביום ח"י לחודש מנחם־אב שנת תש"ב** לפ"ק

בנו הרב החסיד המפורסם בנש"ק
מוה"ר **חיים יוסף** אונגער־הלברשטאם ז"ל

נלב"ע **ביום כ"ב לחודש אלול שנת תשל"ג** לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י נכדיהם,
חיים אלכסנדר וואקסמאן
ארי' ליבוש פרענקל

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

אבי מורי הרה״ח
מו״ה קלונימום קלמן בן מו״ה ישראל ראקאווער ע״ה

נפטר לבית עולמו
ביום ב׳ לחודש תמוז שנת תשמ״ב לפ״ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע״י בנו וכלתו,
ישראל יוסף ראקאווער
ורעיתו

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לשבת תשובה

בהפטורה. שובה ישראל עד ד' אלקיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ד' (הושע י"ד). וצריך להבין הטעם שכפל הפסוק כאן שני השמות ד' אלקיך, וגם יל"ד על אומדו קחו עמכ"ם דברים וגו', הול"ל קחו דברים, ותו לא. וגם צריך לבאר מדוע כפל הענין במלות שונות, אך י"ל דהנביא מורה לנו כאן דרך התשובה הנכונה, דכשבא האדם לשוב בתשובה, לא די שיתקן את עצמו בלבד, כי לא זהו הדרך הישרה הרצוי' לשמים, דק מוטל עליו לזכות גם את אחרים המרוחקים מדרכי התורה, להשפיע עליהם ולקרבם תחת כנפי השכינה, כי כל ישראל ערבים זה לזה, וצריך האדם לדעת ולהבין ולהשכיל דכללות בני ישראל כולם כאחד הם קומה שלימה, וכל אחד ואחר מישראל הוא אבר א' מאבריו, כנודע, וזה לשון קדשו של כ"ק מרן אאמו"ר זצוק"ל הי"ד באגדת הקורש, והבעש"ט זי"ע אחז צריק רדכו בקורש לדורות עולם בעמור גמ"ח והוא לזכות גם את חבירו בנפש ובגוף, וזהו דרך החסירות לסייע לזולתו הן במילי רשמיא הן במילי דעלמא, עכרה"ק. (ועיין עור בספה"ק קדושת ציון על המועדים בנוסח הסליחה לעיוה"כ, ועל זאת אני בוטח באומרים ד' אחר).

והנה בר מן רין הלא כל אדם יודע בנפשו את נגעי לבבו, ומי הוא זה ואיזהו אשר יאמר יצאתי ידי חובתי וזכיתי לבי לתקן כל הפגמים והכתמים, אמנם אם משתרל ומתאמץ בכל עוז לקרב המרוחקים מדרכי ד' ולהחזירם למוטב, אז עומד לו זכות הרבים לזכות חובו אשר חב, וכאשר יאמר משל הקדמוני הובא בספרים, באיש אחר אשר הלוה לו סכום עצום אצל סוחר אחר עשיר מופלג, וכשהגיע זמן הפרעון לא השיגה ידו די השיב לו, והסוחר הנ"ל עם רוב עשרו לא הי' מוכן לוותר לו החוב, רק כרי שלא יהי' לו כנושה הרחיב לו זמן הפרעון כרי שהלוה יוכל לשית עצות בנפשו כרת מה לעשות לעמור בפרוע פרעות, והלוה הלז כאשר רעיונו על משכבו סליקו למצוא תחבולה להשתיק הבעל חוב מעליו, נפל ברעתו עצה שיציע אל הסוחר שמוכן להיות סרסור אצלו, ודמי הסרסרות ינוכה לו על חובו, וכן עשה, והלך אצל הסוחר, ואמר לו, אדוני לו שמעני את חטאי אני מזכיר כי אני חייב לארוני סך רב ואין מקום מוצא לכסף זה ואימא מילתא דשווי' לתרווייהו שאהי' אצלך סרסור מאחר שיש לי התקרבות עם הרבה קונים ואני אתנהלה אותם אצלך לקנות סחורה, ורמי הסרסרות ינוכה על החוב, וכאשר שמע הסוחר אמריו כי נעמו הכיר בו שהוא איש אמונה ונכמרו רחמיו עליו ונתרצה לו בזה. ופירשו בזה מאה"כ (תהלים נ"א) אלמרה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו, דהנה רור המלך ע"ה הקים עולה של תשובה, לכן המציא לו לבעל תשובה דרך חרש לפרוע חובו ושיהי' בטוח שיתקבל תשובתו, והוא ע"ד המבואר לעיל, דהיינו לקרב רחוקים ולהחזירם למוטב, וזהו שאמר, אלמרה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו, פי' שאראה להדריך ולהוכיח לבעלי העבירות שישובו אליך ושכר הסרסרות ינוכה מעט מעט לפרעון החוב, עכ"ד.

ועפי"ז יש לפרש הפסוק (תהלים צ') תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם, כלו', כשרוצה האדם לשוב ולתקן מה שפגם, אז העצה היא, ותאמר שובו בני אדם, להוכיח ולאמר לבני אדם שישובו אל ד'.

והנה כתב באלשיך הק' בפ' קדושים עה"פ ואהבת לרעך כמוך אני ד', רתיבת אני מורה על מדת הרין, וכשהאדם אוהב את זולתו ומתמלא רחמים עליו אז מתחברים השמות, ונעשה ממדת אני שהוא רין, ד', שהוא רחמים, וזשה"כ ואהבת לרעך כמוך, אני ד', עכדה"ק יעויי"ש. המודם מזה דשנאה בין אדם לחבירו גורמת פירוד בין השמות הקדושים, ואהבת חברים גורמת התחברות השמות. והנה כבר אמרו חכמז"ל (בר"ר פרשה נ"ד) כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה, נמצא שמי שאינו מוכיח את חבירו להחזירו למוטב, פוגם ח"ו בשמותיו הקדושים ית"ש, ועושה פירוד ביניהם, אבל מי שמחזיר את חבירו בתשובה, שזהו מדת האהבה האמיתית, גורם בזה זיווג עליון בין שני שמותיו של הקב"ה.

וזהו שאמר הושע הנביא, שובה ישראל עד ד' אלקיך, כלו' שהתשובה הנכונה היא, באופן שעי"ז יתאחדו ויתחברו השני שמות ד' אלקיך, כי כשלת בעונך, כי כל זמן שיש שנאה פוגם למעלה ועושה פירוד בין הדבקים, ומפרש הכתוב, באיזה אופן יתחברו השמות, קחו עמכ"ם דברים ושובו אל ד', שתקחו יחד עמכם עוד אחרים שנשתקעו בעונות, ותדברו על לבם דברי מוסר להשיב רבים מעון, ותאמרו אליהם שובו אל ד', וע"י שיקרב האדם גם את זולתו לאבינו שבשמים, יתאחדו השמות, ויקובל תשובתו ברחמים וברצון.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת אצל בנו

הרב מוה"ר **בן ציון ארי' ליבוש הלברשטאם** שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לראות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

דבר נחמד בקריאה ליום א׳ דראש השנה

מהגאון מוה״ר צבי אשכנזי בעל חכם צבי זצ״ל[1]

ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים כו׳ ותאמר מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה כי ילדתי בן לזקוניו. רש״י ז״ל פירש, לשון דבר, ורמז שנולד לאברהם בן ק׳[2]. ותימה, רמז זה למאי, והא בהדיא כתיב ואברהם בן מאת שנה בהולד לו כו׳. ונראה לפרש מלשון מל, מפעל הכפל מבנין פיעל הרגוש, וכמ״ש בזוהר על פסוק מי ימלל גבורות ה׳, שהוא לשון חתיכה וכריתה מלשון וקטפת מלילות, ובפרקי ר״א (פרק כ״ט) אברהם נימול ביום הכיפורים, וקשה, והא מילה שלא בזמנה אינה דוחה אפי׳ י״ט, וזה קשה דוקא למ״ד שהקב״ה מל אותו, כמ״ש על פסוק וכרות עמו הברית, דקיי״ל שהקב״ה מקיים כל התורה, כמ״ש (בר״ר פרשה י״א) הקב״ה משמר שבת, אני קיימתי מצות עמידה מפני שיבה כו׳, אבל למ״ד אברהם מל את עצמו, לק״מ, דאף שקיים כל התורה כלה, מ״מ מצות מילה שהיא חובה לו דוחה יה״כ שהוא רשות אצלו, אבל לנבוה ית׳ לא שייך לחלק בין קודם מתן תורה לאחריו.

וי״ל ע״ד שאמרו ביבמות (דף ע״ט ע״א) מוטב שתעקור אות א׳ כו׳ שניתוספו ק״ן אלפים גרים כו׳, והיינו דאי׳ במד״ר, שלכך (שהא) [שהה] במילת אברהם עד צ״ט שנה בשביל הגרים, ואגב ללמדנו בא שמותר לעקור מצות יה״כ משום גרים, ומהכא יליף לה דוד שעבר על לאו דלא תלין בשביל גרים, והיינו דקאמרה שרה, צחוק עשה לי אלקים, כביכול הוא הורה לי להיתדא לעשות צחוק עם ילדי נכרים ולהניקם, אף דתנן (ע״ז כ״ו ע״א) בת ישראל לא תניק בנה של נכרים, ומפרשת והולכת באיזה ענין, מי מלל לאברהם, הביטו נא ודאו מי מל אברהם, הלא השם ית׳, וקשה קושיתי הנז׳, וצ״ל תידוצי בשביל גרים, ושפיר עברית כי הניקה בנים שרה, כדאי׳ במדרש (ילקוט משלי סי׳ תתקמ״ז) שכל אותן שינקו משרה נתניירו לבסוף, כמ״ש התום׳ בע״ז (י׳ ע״ב ד״ה אמד) אצל אנטונינוס, חלב מטהר כו׳.

ולפי שעור הי׳ אפשר לומר תירוץ אחר על המילה, ולא הי׳ (משום) [משם] דאי׳ על הגרים, והוא דאדז״ל ואעשך לגוי גדול כו׳ ברי׳ חדשה, ונאמר שעשאו הקב״ה ברי׳ חדשה שמונה ימים קודם יה״כ כדי שיהא זמן מילתו ביה״כ, שיללה זה באומרה, כי ילדתי בן לזקוניו, שאילו נעשה ברי׳ חדשה כאמור, לא הי׳ לזקוניו, אלא כבן שנה, ומדילדתי בן לזקוניו שפיר מוכח דמותר לעקור מצוה א׳ בשביל גרים, וכדין הניקה בנים שרה כאמור, וניחא נמי פירש״י, דמז בן ק׳, לאפוקי שלא תאמר שנעשה ברי׳ חדשה ולא הי׳ עתה אלא בן שנה אחת. **צבי אשכנזי.**

---

1) הועתק מעצם כתי״ק המונח באוצרו של ירידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורסם כש״ת מו״ה שאול הוטטערער נ״י מאנטווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. — פאקסימיליא מכתי״ק בעמוד הבא.

2) זהו לשונו של רש״י: מלל, שינה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק׳, כלומר לסוף מאה לאברהם, ע״כ.

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון בעל חכם צבי זצ"ל.

שני דברים נחמדים לראש השנה

מהגאון מוה"ר דוב בער הכהן רפאפורט אבד"ק מעזיבוז זצ"ל[1]

לשיקב"ה.

בס"ד. ר"ה דף י"ו ע"א, תניא אמר ר' יהודה משום ר' עקיבא כו' אמרו לפני מלכויות זכרונות ושופרות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר. א"ר אבוהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני. לכאורה מתיבת ומעלה כו' הוא שפת יתר, הלא בטעם כדי שאזכור עקידת יצחק די.

ונ"ל, כי מאי בעי תוס' בזה שהביא בד"ה בשופר של איל, בפרק ראוהו ב"ד (דף כ"ו) תנן דר' יוסי מכשיר אף בשל פרה אבל קיימא לן כרבי יהודה דתוקעין בשל אילים כפופים כדפסקינן התם. ונ"ל דר' אבוהו בעי לפרש דברי ר' יהודה הנ"ל שאמר ובמה בשופר, ואיזה שופר ראוי לתקוע, מפרש דדבי יהודא לשיטתו אזיל בשל איל, ולא כר' יוסי, עיין בדף כ"ו הטעם שפסול בשל פרה כדרב חסדא שאין קטיגר כו', [כיון דלזכרון הוא כפנים רמי], ובזה לא שפת יתר הלשון של ש"ס ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם את עצמכם לפני, א"כ הוא כעבודה בפנים, לכן הוא מוכח שהשופר הוא של איל, דאי תימא בשל פרה, הא אין קטיגר נעשה סניגור, וק"ל כי נכון הוא לכאורה. **יום ה' פ' תבא תקל"טית** לפ"ק בלימוד הפשוט נזרקה מפי, ועיין ...

או ע"ד שהי' קשה למה לא יתקע בשופר של יעל כמו ביובל, לכן אמר ר' יהודא כדי שאזכור לכם עקדת יצחק כו', וצריך להיות כפופין כמו בתעניות, כיון שהוא יום הדין, ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם עצמכם לפני, צדיך להיות ביותר כפופים, וק"ל.

* * *

בפסוק אם יתקע שופר בעיד והעם לא יחרדו אם תהי' רעה בעיר וד' לא עשה (עמוס ג'), ע"ד דאיתא בתענית דף ה' ע"א בתוס' ד"ה לא אבא בעיר, יש מפרשים בקרבך קדוש ולא אבא בעיר, בשנאה, כך הוא פשטי' דקרא ע"ש. וא"כ לפ"ז יהא כך פי', אם יתקע שופר בעיר, לשון בשונא, הוא השטן, והעם לא יחרדו, העם הם המבוררים, כי עם פשוט נקראים אף רשעים, אבל העם הם

---

1) הוא בנו של הגאון מוה"ר ארי' ליבוש הכהן רפאפורט אבד"ק פשעווארסק בנו של הגאון מוה"ר חיים הכהן רפ"פ אבד"ק לבוב זצ"ל. בשנת תקי"ד בערך נשא בתו של הגאון מוה"ר מאיר אבד"ק קאנסטנטין ישן בנו של הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל, וישב שם בעיר קאנסטנטין על שולחן חותנו כמה שנים. בשנת תקל"א נתקבל לאב"ד בק"ק מעזיבוז. תשובות וחידו"ת ממנו נדפסו בספר מים חיים לבנו הגאון מוה"ר חיים הכהן דפ"פ אבד"ק אוסטראה. — נלב"ע ביום כ"ד לחודש ניסן שנת תקס"ג לפ"ק.

ב' דברים הללו הועתקו מחיבור כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

הצדיקים, לא יחדדו, לא הוצרכו להיות חרדים, כיון שנצחו מלחמת יצה"ר, ומה גם אם תהי' רעה בעיר כנ"ל[2], והרעה היא שיבולע השטן והמות לנצח ויסתלק הס"מ ונשאר א"ל[3], וזהו וה' לא עשה, לשון תיקון[4] הוי' ב"ה, כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק, שאין הכסא שלם כידוע, וכשינוצח העמלק הוא הס"מ אז יתוקן השם, וזהו וד' לא עשה[5], ודו"ק.

דרוש לשבת תשובה

מהגאון מוה"ר שמואל סג"ל לנדא ראבר"ק פראג זצ"ל*)

ב"ה. פרשת האזינו שבת תשובה תקע"א לפ"ק.

במדרש רבה ריש סדרן, הלכה ארם מישראל שהי' חושש באזנו מהו שיהא מותר לרפאותו בשבת, כך שנו חכמים כל שספק נפשות דוחה שבת, וזהו מכת אוזן אם סכנה הוא מרפאים אותו בשבת, עכ"ל המדרש. והנה יפלא מאי ענין זה לפרשת ופסוק האזינו השמים, ועוד דמה מתרץ כך שנו חכמים כל ספק נפשות דוחה את השבת, הלא מקרא מלא הוא וחי בהם, כמו דאיתא במס' יומא דף פ"ה ע"ב וחי בהם ולא שימות בהם, והנה קושיא אחרונה יש לתרץ דאי מקרא הוי אמינא דוחי בהם קאי דוקא על וודאי פקוח נפש שדוחה את השבת אבל ספק פקוח נפש לא נשמע מפשוטא דקרא, אמנם לדעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, רק חכמים החמירו לומר דספיקא דאורייתא לחומרא, א"כ יש לומר דגבי ספק פקוח נפש הניחו חכמים אדין דאורייתא ואף מספיקא מחללינן שבת, ולכך קאמר המדרש כך שנו חכמים, רוצה לומר דחכמים שנו כך ולא העמידו דבריהם לומר ספק דאורייתא לחומרא גבי ספק נפשות.

אמנם דבר זה צריך ישוב, דהא בסוגי' דיומא שם כולהו תנאי ילפי להו כל חד לפי דרכו, דפקוח נפש דוחה שבת, וקאמר שם ר"י אמר שמואל אי הואי התם אמינא דידי עדיפא מדידהו וחי בהם ולא שימות בהם, אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל, דאשכחן ודאי, ספק מנ"ל, ודשמואל ודאי לית לי' פירכא, ופי' רש"י שיחי' בהם בודאי ולא שיבא בעשייתה לידי ספק מיתה עכ"ל, ע"ש בגמ', וא"כ קשה על המדרש ממנ"פ, אי אית לי' הנך דרשות דהני תנאי בסוגיא

---

2) כלו' שיגיע הרעה ליצה"ר שהוא השונא הנקרא עיר.

3) כלו' שיתוקן אותיות א"ל מתיבת סמא"ל ע"י שיסתלקו אותיות ס"מ.

4) כי תיבת עשה יתפרש לפעמים מלשון תיקון כנודע מרש"י בפ' וירא.

5) פי' שיהי' תיקון לשניהם, שם הוי' ית', ואותיות א"ל, וזהו, וד', ל"א (אותיות א"ל), עשה, יתוקנו.

*) הוא בנו השני של הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל. נתגדל על ברכי אביו וממנו שאב רוב חכמתו. נשא אשה בתו של הגאון מו"ה פייבוש אבד"ק קעלין. איזה שנים אחר פטירת אביו הגאון זצ"ל נתקבל לראב"ד דק"ק פראג. נדפס ממנו שו"ת שיבת ציון, והרבה תשובות וחידו"ת ממנו נדפסו בתוך ספרי אביו. נלב"ע ביום כ"ח לחודש תשרי שנת תקצ"ח לפ"ק ומנ"כ בפראג. — דרוש זה הועתק מכתי"ק המונח באוסף שוואדרן בירושלים.

דיומא קשה קושית הגמ' אשכחן ודאי ומנ"ל דספק נפשות להקל, ואי אית לי' להמדרש דרשא דשמואל דוחי בהם, א"כ אמאי אמר כך שנו חכמים, אמאי לא קאמר דמקרא מלא הוא, אמנם לפי דעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מן התורה מותר, אתי שפיר, דלעולם יש לומר דס"ל להמדרש הנך דרשות דכולהו תנאי במס' יומא, ולית לי' להך דשמואל, ואפ"ה לא קשה אשכחן ודאי ספק מנ"ל, דכיון דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא רק חכמים החמירו לומר דספיקא דאורייתא [לחומרא], בספק נפשות העמידו ארין תורה כנ"ל, אך לפ"ז קשה מאי קאמר הגמ' לכולהו אית להו פירכא, דאשכחן ודאי, ספק מנ"ל, דלדעת הרמב"ם כיון דירעינן דעל ודאי נפשות מחללינן שבת וא"כ בספק נפשות ממילא מותר לחלל שבת דהא ספק הוא שמא ימות זה ומותר לחלל שבת דהא ספיקא דאורייתא מותר מן התורה, ומאי פריך הגמ', ולדעתי זה הוא תשובה על דעת הרמב"ם וראי' להרשב"א ור"ן, ועיין בפרי חדש י"ד בסי' ק"י בכללי ס"ס, ועדיין לא מצאתי מי שקדמני בראי' זו, וצע"ג כעת, אמנם אי אמרינן דהיכא דאיקבע איסורא גם הרמב"ם מודה דספיקא דאורייתא אסור מן התורה, עיי' בפר"ח שם, וא"כ שבת מקרי איקבע איסורה דיום השבת קבוע הוא ואתחזק אסורא, ובזה שפיר פריך הגמ', אשכחן ודאי, ספק מנ"ל, ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתא על המדרש הנ"ל.

אמנם יש לומר דהמדרש ס"ל דספיקא דאורייתא מותר מן התורה אפי' היכא דאתחזק אסורא, וכמו שהבין הרשב"א והר"ן בדעת הרמב"ם, ועיין בתשובת מהר"י מטראני חלק ב' בתשובת השייכים לי"ד תשובה א' ע"ש, והנה לכאורה קשה על כל הני תנאי במס' יומא למה הביאו ממרחק לחמם להוכיח דפיקוח נפש דוחה שבת, ולמה שבקו להך דשמואל דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם, ונראה לומר דהנך תנאי ס"ל דאף שנאמר וחי בהם הנה המצוה זו נאמר בסיני, וכך נאמר, ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וזה כולל כל המצות אשר נאמרו בסיני עם אותו המצוה דוחי בהם, אבל שבת במרה נצטוו קודם מתן תורה. והנה הרב מהר"א מזרחי בפרשת שמות גבי משה דאמר אמול ואצא, סכנה היא לתינוק, ולא נתרשל משה במילה אלא משום שהי' סכנה לתינוק, והקשה המזרחי וז"ל, אך קשה היאך התיר לעבוד על מצות עשה דמילה משום סכנת הולד והלא עדיין לא נתנה התורה דכתיב בה וחי בהם ולא שימות בהם, עד שיתיר במקום סכנה, ואע"פ שאברהם אבינו קיים כל התורה כולה ואפי' ערובי תבשילין, ומסתמא מסר אותו לבנו אחריו, כמו שדרשו גבי וירא את העגלות שרמז לו שעסק בפרשת עגלה עדופה כשפירש ממנו, הוי מצי להחמיר על עצמו לקיים גם המצות שאינן מז' מצות בני נח אע"פ שעדיין לא נצטוו בהן, אבל להתיר המילה שנצטוו עלי' שעדיין לא ניתנה תורה להתיר במקום סכנה מי מצי להקל, עכ"ל המזרחי ע"ש, ולפ"ז שבת שנאמר במרה קודם מתן תורה, דאז עדיין הי' להם דין בני נח, קודם שנאמר וחי בהם ונצטוו אף בפיקוח נפש לקיים השבת מזה ליכא למילף מהך דרשא דוחי בהם דפיקוח נפש

יהי' דוחה את השבת, ואף דנאמר אח"כ וחי בהם, מ"מ מנ"ל דנאמר על מצות שבת, והסברה נותנת דשבת נשאר כמו שנצטוו במרה שאינו נדחה אף במקום פיקוח נפש, ולפ"ז יש לומר דהני תנאי לא ילפי הך דשמואל, דוחי בהם לא קאי על שבת שנאמר קודם קבלת התורה בסיני כנ"ל, ולכך ילפי לה כל אחר מסברה מקל וחומר, כל מר כראית לי'.

אמנם כל זה אי אמרינן כדעת המזרחי שאבות וכל ישראל קודם מתן תורה הי' להם רין בני נח ואף שקיימו את התורה היינו לחומרא אבל הי' להם רין ב"נ, וסברה זו מצאתי בכתבי **אאמ"ו** ז"ל, אמנם בספר פרשת דרכים בדרך האתרים מתרץ קושיית המזרחי ומביא כמה מדרשים דס"ל דאף קודם מתן תורה הי' לישראל דין ישראל אף לקולא, (עיין בפרשת דרכים בדרך האתרים דרוש א' ודרוש ב'), ותמיד הי' הרין שפקוח נפש דוחה כל המצות, א"כ שפיר יליף שמואל מוחי בהם דפיקוח נפש רוחה את השבת, ואף דעל שבת נצטוו במרה קודם שנאמר בסיני וחי בהם, מ"מ הי' להם רין ישראל, וגם אז לא נאמר להם מצוות שבת אלא על תנאי במקום שאין בו פקוח נפש, כי גם מתחלה הי' להם דין ישראל, ולא היו מחוייבים למסור נפש על שום מצוה ממצות התורה חוץ מג"ע וע"ז ושפיכת רמים שבאלו שלשה בלבר הרין יהרוג ואל יעבור, אבל בשאר מצות לא, ומעתה הנך תנאי עם שמואל מחולקים בהך סברא אי הי' להם רין ב"נ קודם מתן תורה או דין ישראל, דהנך תנאי סוברים כדעת המזרחי דלא הי' להם רין ישראל קודם מתן תורה לקולא, ושמואל סובר דאף לקולא הי' להם רין ישראל כנ"ל.

והנה להכריע בין אלו הרעות נ"ל להוכיח כדעת המזרחי דקודם מתן תורה הי' להם רין בני נח לחומרא, והוא על פי מה ששמעתי **מאאמ"ו הגאון ז"ל***) על הספרי שהביא רש"י בריש ישעי', דמשה אמר האזינו שמים (ושמעי) [ותשמע] ארץ, וישעי' הנביא אמר שמעו שמים והאזינו ארץ, ולמה שינה ישעי' את הלשון, שנו רבותינו בדבר זה כמה מדרשות רבים, ונחלקו חכמים עליהם ואמרו אין הדבר כן אלא בזמן שבאו ערים ומעידים ונמצא דבריהם מכוונת ערותן קיימת ואם לאו אין עדותן קיימת, אילו לא בא ישעי' ונתן שמיעה לשמים והאזינה לארץ, הי' שמים מעידין ואומרים כשנקראו לעדות זו בימי משה העידותי בכם היום בהאזינה שמענו, והארץ מעידה אני נקראתי בלשון שמיעה, ואין ערותן מכוונת, בא ישעי' וחילף הדבר, נמצא שניהם מעידים בלשון האזינה ובלשון שמיעה, עכ"ל רש"י.

והקשה **אאמ"ו הגאון** ז"ל וכי משה רבינו לא ידע רין זה שצריך להיות ערות מכוונת עד שבא ישעי' הנביא ותיקן את הדבר, ולמה לא אמר משה לשניהם בלשון אחר כרי שיהי' ערותן מכוונת, ואמר **אאמ"ו הגאון** ז"ל לתרץ, דהנה וראי

*) כן הוא בספרו דורש לציון דרוש י"ג ד"ה והנה בח"מ, ועיי"ש בהג"ה מבן המחבר (הגאון מוה"ר שמואל לנדא), וגם בספר דרושי הצל"ח, בפתיחה לשבת תשובה שנדפסה בין דרוש כ"ב לדרוש כ"ג.

אף ששמים יאמרו ששמעו מפי משה בלשון האזינו והארץ יאמר ששמע בלשון שמעו אין זה עדות מכחשת שיהיו עדותן בטלה לגמרי, רהא פסקינן בח"מ סי' כ"ט סעי' א', ובסימן למ"ר סעיף ב' בהג"ה, רכל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאין מכחישין זה את זה מיישבין דבריהם, והרי גם הכא למה יהי' עדותן בטלה, הא יכולין ליישב כמו שהוא באמת, שאמר משה לשמים בלשון האזינו ולהארץ אמר בלשון שמעו, וצריכין אנו לומר דכוונת הספרי שהביא רש"י הוא, דאף שלא הוי עדות מכחשת להיות עדותן בטלה לגמרי, מכל מקום לא הוי עדות מכוונת, והוי כמו עדות מיוחדת ואין השמים וארץ יכולין להצטרף לעדות זה שיהיו הדין כמו כת עדים, ולא הוי אלא עד אחר, רשמים הם עד בפני עצמן ששמעו בלשון האזינו, והארץ הוא עד בפני עצמו ששמע בלשון שמעו, ולכך חילף ישעי' כדי שיהיו שניהם מצטרפין והוי עדות שלם, ששניהם שמעו בלשון שמעו ובלשון האזינו. ולפ"ז מתורץ, דמשה לא השניח בזה, דאף שהשמים שמעו בלשון האזינו והארץ בלשון שמעו, דאף שהוא עדות מיוחדת, ואין לו [דין] אלא כעד אחד, מ"מ משה לא הי' צריך ליחד אלא עד אחד, דהא עיקר שהעיד בהם משה שמים וארץ הי' הואיל ואמר משה אני בשר ודם למחר אני מת, אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית מי בא ומכחישן, לפיכך העיד בהם שמים וארץ שהם קיימים לעולם (עיי' ברש"י ריש פרשת האזינו), ולפ"ז כיון שעיקר יחוד עדות של משה לא הי' אלא שאם יכחישו ויאמרו לא קבלנו את התורה, ובזה סגי בעד אחד, דממנ"פ אם לפי דבריהם שלא קבלו את התורה א"כ דינם כבן נח, ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד (כדאיתא במס' סנהדרין, וברמב"ם סוף פרק ט' מהלכות מלכים) וא"כ משה שפיר אמר לשמים בלשון האזינו ולארץ בלשון שמעו, ולא הי' צריך לעדות מכוונת דהי' די לו בעד אחד, כיון שהעיקר שהעיד בהם שמים וארץ הי' על קבלת התורה כנ"ל, אבל ישעי' שהעיד בהם שמים וארץ על קיום המצוות שלא קיימו, כמו שאמר שמעו שמים והאזינו הארץ בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי כו', וכיון שעל קיום המצוות היו צריך לעדים, בזה שפיר הי' להם דין ישראל ולא די בעד אחד, ולכך חילף כדי שיהי' עדות מכוונת ששניהם שמעו בלשון האזינו ובלשון שמעו והוי שני עדים, ע"כ דברי אאמ"ו הגאון ז"ל, ודפח"ח.

ומעתה מדברי אאמ"ו הגאון ז"ל מוכח כדעת המזרחי דקודם קבלת תורה הי' להם דין בן נח לחומרא, דאי הי' להם אף קודם מתן תורה דין ישראל לכל דבר, א"כ אף אם יכחישו לומר שלא קיבלו את התורה אפ"ה יש להם דין ישראל וצריכי שני עדים להעיד בהם דלא גרע מקודם מתן תורה, ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתא איך אמר משה לשמים בלשון האזינו ולארץ בלשון שמעו, הא הוי עדות מיוחדת, אלא ע"כ צ"ל דקודם מתן תורה הי' להם דין ב"נ כדעת מזרחי, וא"כ שפיר יש לומר כתי' אאמ"ו הגאון ז"ל דמשה לא הי' צריך אלא לעד אחד כנ"ל.

(ובכתבי **אאמ"ו** ז"ל הוכיח מפסוק האזינו כדעת המזרחי דקודם מתן תורה הי' להם דין ב"נ, דהנה במס' ע"ז רף ג' בטענת האומות, ישראל שקיבלו התורה היכן קיימוהו, א"ל הקב"ה שמים וארץ יעידו, א"ל רבש"ע שמים וארץ נוגעים בעדותן שנאמר כו', והנה יפלא איך לקח משה שמים וארץ לעדים הא נוגעים

בעדותן הן, אמנם לפי מה שהביא רש"י דעיקר עדות שהעיד בהם שמים וארץ הי' על הקבלת התורה, אתי שפיר, דהנה איתא במס' סנהדרין נ"ז ע"ב אשכח ר"י בר אחא דהוה כתב בספר אגדתא דבי רב, בן נח נהרג בדיין א', ובעד א', מפי איש ולא מפי אשה, ואפי' קרוב, הרי דלבן נח קרוב כשר לעדות, והנה הלבוש בעיר שושן בחו"מ סי' ל"ז כתב בדיני נוגעים בעדות שפסולי', הוא מטעם שאדם קרוב אצל עצמו וקרוב פסול לעדות, הרי דטעם פסול נוגע הוא משום קורבה, ולפ"ז שפיר העיד בהם משה שמים וארץ, אף שהם נוגעי', מ"מ כיון שישראל יכחישו לומר שלא קיבלו את התורה, א"כ הרי הם בני נח, ושוב כשרים שמים וארץ, דממנ"פ אם לא קבלתם את התורה, הרי אתם בני נח, ובן נח נהרג ע"פ עדות קרוב, וכל זה אם אמרינן קודם מתן תורה הי' להם דין ב"נ, אבל אי אמרינן דאף בלא קבלת התורה הי' להם דין ישראל, א"כ מה הי' מועיל עדות שמים וארץ הרי נוגעין בעדותן הם אף אם יכחישו שלא קבלו את התורה).

ומעתה זה הוא דברי המדרש, האזינו השמים וכו' דכיון שאמר משה לשמים האזינו ולארץ שמעו, א"כ קשה הא הוי עדות מיוחדת ופסול לישראל, וצ"ל כתי' אאמ"ו הגאון ז"ל דכיון שמשה הי' מייחד עדות על קבלת התורה, סגי בעד אחד, ממנ"פ, דאם יכחישו ויאמרו לא קבלנו את התורה א"כ הם בני נח, ורי להם בעד אחד, ומזה מוכח דקודם מתן תורה הי' להם דין בני נח, ועל זה מקשה הלכה אדם מישראל מי שחושש באזניו מהו לרפאותו בשבת, ואף שנאמר וחי בהם ולא שימות בהם כדדרש שמואל, מ"מ לענין שבת, ליכא למדרש שיהי' פיקוח נפש דוחה שבת, דשבת במרה נצטוו, ואז הי' להם דין בני נח והי' דינם שיהרגו ואל יעברו, ועל זה קאמר כך שנו חכמים כל שספק נפשות דוחה שבת וכו', דזה דפיקוח נפש דוחה שבת לאו מקרא דוחי בהם נלמד, אלא כך שנו חכמים, דהיינו כמו שדרש ר' יוסי בר יהודא שם ביומא, ובזה גם שבת נלמד, ואין חילוק בין קודם מתן תורה או לאחר מתן תורה.

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו
האחים הנגידים החשובים והנכבדים
מו"ה אהרן דוד נ"י מלאס אנזשעלעס ומו"ה יונה נ"י מלונדון
למשפחת תאומים
בהלקח מאתם אביהם
הרב בנש"ק מוה"ר יואל תאומים מלונדון אבד"ק ווילקאטש ז"ל

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ואל יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת

בסוגיא דקלקלו הלוים בשיר

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך זצ"ל ראב"ד דק"ק פראג[1])

ר"ה שנת תקח"י לפ"ק.

כתב הרמב"ם פ"ג מהל' קידוש החודש וז"ל, בראשונה היו מקבלין עדות החודש כו' ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו אם יעשו עולה של בין הערבים שמא יבואו עדים וא"א שיקריבו מוסף היום כו' ע"ש. והקשה בס' לחם משנה מהגמ' דר"ה דף למ"ר ע"ב דאי' שם להדיא דהקלקול הי' בשיר, ונדחק שם ע"ש, וגם בתשו' שער אפרים (שאלה למ"ד) נדחק ליישב דעת הרמב"ם ע"ש. ולדידי נראה לפרש כוונת הרמב"ם ולישבו על נכון, דהתום' שם כתבו, וא"ת ואמאי לא חשוב קלקול של מוסף כו' שאחר התמיר אין יכולין להקריבו כו' וי"ל דאחר התמיר יכול להקריב מוסף ראתי עשה דרבים ורחי עשה דהשלמה כו' ומיהו יש לתמוה כו' וי"ל דלכתחלה יש להביא נסכים עם הזבח כו' והאי דמביא אדם כו' היינו ביחיד כו' ע"ש. ויש לתמוה אדבריהם דהא אעפ"י דעשה דרבים דחי עשה דהשלמה, מ"מ גם זה הוא קלקול שהוצרכו לכך לדחות עשה דהשלמה מה שלא היו צריכים אם היו הערים בזמנם, וזה הקלקול הוא יותר גדול מקלקול דשיר, דקלקול השיר היו יכולין לתקן ולהביא הנסכים למחר, הגם שלכתחלה אסור לעשות כן וכרמסיק תוס', מ"מ אינו אלא איסור לכתחלה, והקלקול דמוסף הוא שדחי עשה מה"ת, וא"כ קו' הראשונה בתוס' במקומה עומדת דהו"ל למנקט קלקול דמוסף, וצ"ע.

ולי נראה לתרץ קושיא שני' דתוס' בר"א, ע"פ מה דאי' בערכין דף י"א, ת"ר השיר מעכב הקרבן דברי ר"מ וחכ"א אינו מעכב כו', ע"כ. וכתבו שם תוס', וק' דהא השיר בשעת ניסוך והניסוך אינו מעכב דאדם מביא זבחו היום ונסכו מכאן ער עשרה ימים, ונראה לפרש דשיר מעכב הקרבן היינו ניסוך כו' עכ"ל, והוא קצת רוחק, דפשטא דמלתא דקרבן היינו קרבן ממש. ונראה לתרץ קושית תוס', דהא רס"ל לר"מ במנחות דף ט"ו ע"ב דאדם מביא זבחו היום ונסכו מכאן ער יו"ד ימים, היינו דוקא בקרבן יחיד דלא בעי שירה (וכעין שחישב תוס' בר"ה), אבל קרבן ציבור דבעי שירה ס"ל לר"מ דהניסוך מעכב הקרבן וטעמא כיון דשירה מעכב, ונפקא לי' התם מקרא, ואין שירה בלא ניסוך, וע"כ דגם הניסוך

---

1) הוא בנו של הקצין מו"ה שמואל זנוויל בכרך מווינא בנו של הגאון בעל חוות יאיר זצ"ל. בשנת תק"ל בערך נתמנה לריין בק"ק פראג בבית רינו של הגאון בעל נוב"י זצ"ל, וכשנפטר בעל נוב"י נתמנה הוא לראב"ד דק"ק פראג. נדפסו ממנו ב' תשובות קצרות בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קצ"ח, ותשובה אחת ממנו נדפסה בשו"ת נוב"י מהדו"ת חאו"ח סי' ג', ועוד נשארו לפליטה כמה חיבורים ממנו על הש"ס ושו"ע ודרשות ולא נדפסו עדיין. נלב"ע בשנת תקס"א לפ"ק. חידו"ת הללו הועתקו מכתי"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הנגיד והנדיב לב ר' יהודה ברוך הכהן פרענקל נ"י מוויען. יצו ר' אתו את הברכה.

מעכב, והקרבן דנקט התם היינו קרבן, והא דנקט שירה ולא נקט דניסוך מעכב הקרבן משום דמקרא אי אפשר לאתויי רק שיר, ומ"מ הא בהא תליא, ורבנן סברי דאינו מעכב.

ולפ"ז מתורץ קושיא שני' דתוס' בר"ה הא דלא הניחו הנסכים עד למחר, די"ל דמתני' דהתם אתיא כר"מ, ולדידי' א"א להניחו למחר, דלא אמרינן דמביא זבח היום ונסכו שרינן עד עשרה ימים, דבקרבן ציבור השיר מעכב הקרבן וכנ"ל, וא"כ האי קלקול דשיר הי' יותר גדול מקלקול דמוסף, דכיון דלא אמרו שירה, התמיד מעוכב על ידו, אבל לרבנן דס"ל דשיר אינו מעכב, י"ל דס"ל דאין חילוק בין יחיד לציבור, ואפי' לכתחלה יכולין להביא הזבח היום והסכים עד י' ימים, וע"כ לדידהו לא הי' הקלקול רק בקרבן מוסף שהוכרחו לדחות עשה דהשלמה, ואין לך קלקול גדול מזה אליבא דרבנן.

והשתא נראה ברור דזה הי' כוונת הרמב"ם, דפסק בפ"ב מהל' מעשה הקרבנות דמביא אדם זבחו היום ונסכו מכאן עד עשרה ימים אחד יחיד ואחד ציבור ע"ש, ולשון זה משמע אפי' לכתחלה כמ"ש תוס', וס"ל נמי דנסכים הבאין בפני עצמן אין טעונין שירה כמ"ש בפ"ג מהל' כלי המקדש ובפ"י מהל' תמידין ומוספין, א"כ ע"כ לא ס"ל כתי' תוס' מטעמי' דנראה לו לדוחק וכקו' הנ"ל, וע"כ דס"ל לפרש פלוגתא דר"מ ורבנן כמו שכתבתי, וא"כ ס"ל לתרץ קו' תוס' דר"ה, דהמתני' אתיא כר"מ, והוא ז"ל פסק כרבנן דשיר אינו מעכב, דהא פסק ראפי' לכתחלה יכולין להניח הנסכין עד למחר, ולרבנן ע"כ לא הי' הקלקול רק דמוסף. ומוכח עוד כן, דאי ס"ל להרמב"ם לפרש פלוגתא דר"מ ורבנן כמ"ש תוס' בערכין, הוי לי' להביאו אי השיר מעכב הקרבן או לא, והא לא הביא, דוק בספרו ולא תשכח, וע"כ דס"ל לפרש כמו שכתבתי, וכבר כ' בפ"ב מהל' מעה"ק דאפי' צבור יכולין להניח לכתחלה עד למחר, והיינו כרבנן, ודו"ק היטב.

ובהא ניחא נמי הא דהקשה בתשו' באר שבע, הביאו בתשו' שער אפרים סי' למ"ד אהטור שכ' בסי' קל"ג בא"ח דבתמיד של בין הערבים לא היו אומרים שיר של יום ע"ש, מהאי מתני' וסוגיא דגמרא דר"ה, ולפמ"ש אפשר ליישבו, דהסוגיא דהתם קאי אליבא דר"מ ולדידי' הא אומרים שירה גם בתמיד של ערב, דכיון דנפקא לי' מקרא, וודאי דאין חילוק, אבל לרבנן אפשר דלא אמרו שיר של יום רק בתמיד של שחר. אמנם אי קשיא הא קשיא אהטור, מהא דערכין דף י"א ע"ב אהאי קרא דר"ה ב' כ"ט, ויאמר חזקי' להעלות העולה להמזבח ובעת החל העולה החל השיר וגו', ואמרינן שם האי שירה מאי עבידתי' אילימא דעולת חובה למה לי אמלוכי כו' ע"ש, ולפי האי ת"א דאיירי בעולת חובה ע"כ בעולה של בין הערבים איירי דא"א לומר בשל שחר הא הקריבו קרבנות מקודם כדאי' שם בפסוק פרים שבעה ואלים שבעה וגו', ואין לך קודם לתמיד של שחר כו' כדאי' בר"פ תמיד נשחט, וע"כ בתמיד של ערב איירי, ואעפ"כ קאמר התלמודא למה לי אימלוכי', דמשמע דבעי שיר, דאין לפרש למה לי' אימלוכי דהא וודאי לא בעי שיר, דא"כ למה נתן להם חזקי' רשות לומר שיר, דקאמר ובעת החל העולה החל השיר, וע"כ דאף בתמיד של ערב אמרו שירה ושפיר פריך, וקשה אהטור, וצ"ע.

ועוד קשה מסוף פרק החליל דתנן אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש כו' וקחשיב ואזיל ט' לתמיד של שחר וט' לתמיד של בין הערבים עי"ש, ולא היו תוקעין אלא בשעת השיר כדאי' בתמיד, על כל פרק תקיעה, הרי מוכח דאמרו שיר גם בערבים. וראיתי בס' כפות תמרים שתירץ לפי שלפעמים לא אמרו במקדש כשלא באו עדים קודם מנחה מש"ה כ' הטור שגם אנו א"א, ולע"ד זה אינו, דהלא אירע רק פ"א כמבואר במשנתינו.

מכתב
מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל[1]

גור ארי' יזנק מן הבשן, ישיג שמחה וששון, ולא יהי' אסון,
והי' חסון, ה"ה אהו' ש"ב מה' ארי' ליב נ"י.

אחד"ש כל"ש.

הנה ברכתיו ברך, כאשר שש כגבור לרוץ אורח, וקראתי לפניו אברך, וכאז כן עתה בפי אברך, יהי מקורך ברוך, וחיית ורבית ותזכה ליום שכולו ארוך, אמן. ועתה באתי על דברי תורה, לעורר לבבו הטהור להיות מעלה בזכורו, את אשר בפיו מילא לאמור ביום סור מעל אפרים, כי ישלח לחכמות המדיני והטבעי חפשים, יילכו לבקש באשר ימצאו, וישאר אך נח על גבי ארבע אמות של הלכה, והי' לו הלילה למשמר והיום למלאכה, הא למגרם והא לעיונא טעון לינה, ותרבק נפשו בדיני התורה ומצוותי', וזולתה לא תדע כי ימרו שמים ממעל נעו מעגלותי', לא תשוב לקחתה, לרקחות ולטבחות[2], ולא תפאר אחרי' ולא תהי' כאחד שפחותי', דין ודברים אין לך בנכסי' ובפירותי', ועיניו לנוכח יביטו דברי מר זקינו הגאון המובהק נ"י[3], כי סמך ידו עלי ונרצה לו שאנכי אהי' עם פיו וממני יקח לעבוד את ה', ובכחו זה אני אומר מה שאמרתי, ואל ירע בעיניו כי שיחי העתרתי, הלא זה הי' דברי, כי נפרד איש מרעהו, זה פורש ובוכה, והבטחתיו על ככה, ואמרתי אקיימה, וגם מכ"ת יקם את דברו, ואז ישא ברכה.

דברי שארו משתוקק לשמוע בקול מבשר שלו',
הק' [אפרים זלמן מרגליות מבראד]

---

1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"א. — מכתב זה הועתק מעצם כתי"ק המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. ברכות התורה יחולו על ראשו.

2) כלשון הרמב"ם בקונטרס תשובותיו ברברו מחכמות חיצוניות ולשונות הנכרים כתב וז"ל: והא־ל יודע שלא נלקחו מתחלה אלא להיותן לרקחות ולטבחות ולאופות, ע"כ.

3) כנראה שכוונתו על דודו ורבו הגאון מוה"ר אלכסנדר סנרר מרגליות אבר"ק סאטנוב זצ"ל.

מכתב
מהגאון מוה"ר חיים ברלין אב"ד ירושלים זצ"ל[1]

בעזהי"ת. ר', ר' תמוז התרמ"ח.

יוסיפו שנות חיים ושלום לכבוד ידיד ה' ויריד נפשי, הרב היקר ומופלג בתוי"ר איש חמורות במעלות ומרות מצויינות כ"ש מ' זלמן חיים ריבלין הי"ו.

בלי ספק, כבר שלח מעלתו, חמש עשרה אתרוגים, בשלשה תיבות, וחמש עשרה לולבין והרסים ג"כ בשלשה תיבות, בער ערי אירקוטסק ציטא וקאבאנסק, ובהגיעם לידי אי"ה, ויהי' הכל כראוי, וכאשר הורעתיו כבר, אשלחם אי"ה למקומותם בשמותם, בזריזות האפשרי, לטובת מעלתו, ולטובת אלמנת הרב הסופר ז"ל.

עתה באתי להזכירו, ע"ר שני אתרוגים למעני, הגם שמובטחני שלא ישכח מעלתו לשולחם, אף מבלעדי מכתבי, בכל זאת, עלי לעשות חובתי, ולהזכירו ולבקשו לשלוח לי, כמרי שנה בשנה, שני אתרוגים, לא פחות ולא יותר, אבל שיהיו מהודרים בתכלית ההידור, בלא שום ריעותא כל דהוא, נקיים כזהב, בלי שום שינוי מראה כל שהוא, ובלי שום נקודה כל שהוא, ושיהיו גדולים, וכל מה שיגדלו ביותר, הם משובחים ביותר (ומובן לכבודו, שהידור גדלם, אינו רוחה להידור נקיותם), ושיהי' גידולם נאה, ועם פטמות רוקא, וישלחם בימים הראשונים מחורש אלול, למען יגיעו אלי בימי ר"ה הבע"ל, או בין כסה לעשור. ואשיב לו מחידם אי"ה ברוב תודה. ומבטחוני, שימלא בקשתי, אסיים בברכה, ימלא ה' כל משאלותיו לטובה, ויחרש עליו שנת אושר והצלחה בכל מילי דמיטב, כאשר עם לבבו, וכברכת ידידו"ש מלונ"ח, באהבה רבה ואהבת עולם.

חיים ברלין

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' י' עמוד מ"ז. — מכתב זה קבלנו מידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר **רפאל יצחק רייכמאן** שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך. פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ט.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושי אמרי שאול על מס׳ זבחים

מהרב הגאון מוה״ר שאול זאב עטינגער הי״ד ראבר״ק פארגורזע*)

זה כשנתיים הראה לנו ידידנו הרב המפורסם וכו׳ מוה״ר בן ציון הכהן שליט״א אבד״ק סענפעטער, באוצר הספרים שלו, טופס מספר בית אברהם (להג״ר אברהם אוללמאנן זצ״ל אבד״ק לאקענבאך) הנדפס בעיר מונקאטש, אשר מכורך בתוכו ב׳ דפים מספר אמרי שאול עמ״ס זבחים, ספר, שאין זכר למו אף באחר מרושמי רשימת ספרים, ובדפים הללו אין שום רמז או הוכחה מי הוא המחבר. תיכף הרגשנו שלפנינו מחבר מגלילותנו, שכן במקום א׳ כותב, עי׳ בתשו׳ מרן הגה״ק ד״ח וכו׳, ובמקום אחר כותב, וידידי הה״ג ר׳ יוסף ענגיל נ״י וכו׳, והחלטנו שראוי לחקור ולדרוש אולי נוכל להתוודע מי הוא מחברו. אחר איזה זמן מצאנו בעז״ה בס׳ מאורי גאליציא, לידידנו הרבני הנכבד ר׳ מאיר וואונדער נ״י מירושלים, (כרך א׳ עמוד פ״א), שכותב שם, שהג״ר שאול זאב עטטינגער חיבר ס׳ אמרי שאול עמ״ס זבחים עם הסכמת הגאון מהרש״ם מברעזאן, ושהתחיל כבר להדפיסו כי לא הי׳ לו ילדים, אבל נפסקה ההדפסה בפקודת הגה״ק משינאווא זצ״ל, ואמנם אח״כ הי׳ לו בנים, עיי״ש. שמחנו מאוד לקראת ידיעה זו, וכששאלנו את ר׳ מאיר וואונדער הנ״ל, מקור הדברים, השיב ששאב מקור ידיעה זו מתלמיד מחבר הספר, הרב המפורסם וכו׳ מוה״ר ברוך שמעון שניאורסאהן שליט״א ראש ישיבת הגאון מטשעבין כוכב מיעקב בירושלים, שראה בעיניו דפים מהספר. שלחנו צילום מב׳ עמודים של הספר להרב המפורסם הנ״ל, כדי להתוודע אם דעתו מסכמת שעמודים הללו הן הן מספר אמרי שאול הנ״ל, וענה לנו שלדעתו הם שרירים מוצל מהאש מספרו של כב׳ הרב הגאון הנ״ל כאשר ראה ספרו בעת לומרו אצלו בבחרותו, והוסיף במכתבו הערות יקרות וחידושים נחמדים על ספר אמרי שאול, (עיין להלן בעמוד כ״ה שנדפס שם כל המכתב).

הרב הגאון מוה״ר שאול הנ״ל, חוץ מגדלותו בתורה, הי׳ צדיק בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, ובלתי שום ספק כי ראוי ונכון להניח לו שם ושארית בהדפסת דפים הללו בקובצנו, למען יהיו שפתותיו דובבות, ומגלגלין זכות ע״י זכאי ה״ה ידידנו הרב המפורסם וכו׳ מוה״ר **בן ציון הכהן** שליט״א אבד״ק סענפעטער, שמסר לנו דפים הללו להדפיסם בקובצנו. זכות המצוה יגן בעדו להתברך בבריות גופא ונהורא מעליא לאוויש״ט, אמן.

---

*) הנ״ד שאול זאב הנ״ל הי׳ תלמיד מובהק להרב הגאון מוה״ר יהושע פנחס באמבאך מח״ס אוהל יהושע בעת שכיהן עוד כאבד״ק מעדעניץ. נשא אשה מעיר מעליץ, ואחר חתונתו נתיישב שמה. בשנת תרס״ב בערך נתקבל לדומו״ץ בק״ק העליטש, ומשם נתקבל בשנת עת״ר בערך לרומו״ץ בק״ק פאדגורזע, ואח״כ נתעלה לראב״ר דק״ק פאדגורזע. נרפס ממנו איזה חידו״ת בהערות אשר בסוף ס׳ דרך ים עמ״ס מעילה, וגם בשו״ת רובב מישרים ח״נ סי׳ צ׳ הביא הערה משמו, ותשובות אליו נדפסו בשו״ת מהרש״ם, בשו״ת אמרי יושר, בשו״ת מהר״ש ענגיל, בשו״ת אוהל יהושע, ובשו״ת דובב מישרים. בשנות הזעם גלה לנעטא אשר בעיר קראקא, ומשם הובל לבעלזיץ ונהרג עקה״ש. הי״ד ותנצב״ה.

שמך העמרון לכלי שרת ויתן עליו לוג שמן ויגלול ויטיל
ויתן עליו לבונתה וכו׳ אבל מלוחה והוכשר לגבוה.
כשהיא במחתה מחבת ומרחשת ומחבה תכור לה הוכשרו
לעכן ליכה עד נגר מלוחה דסיפו להך חלפי׳ ופתיתה
ויקוה והמחבת ומרחשת ותמור מקדשן לעכן ליכה וחולם
בשני הלחם והלחם הפנים אין מחסרי מקדשן לעכן ליכה
חלה לעכן לפסולו בטבול״י ומחוסר חלה הפולחן מקדש
להם הפנים בשעת קידוש עם הנזיקין וכן הסופת ג׳
סלחם עם הכבשים מקדשן לעכן הכשר ליכה ויולא וכהי
הכבשים והנזיקין שם מחזירין שלחם ונהכי ליכא המשך
שסוג״י דלא הקפיא להו ליתפל ועריכתן בחוץ על שאר
מנחות דידע דשכח הפולחן מקדשן חלה דהוקפא לי׳ כיון
דאיתיה בפנים משום דמבניין מילתא לעיב דפולחן מקדש
לי׳ כי להוי שני ליתפל ועריכתן בפנים וכמ״ש התוס׳.
והא תירץ לימלא שעסוק אינו מקדש ללחם הפנים תמור
מקדש הילכך צעיון תמור של מקדש שיקדשנו לגמרי
ליולא ולישה וכקי״ל לרבי ה׳ בזבחים (ע״ב) ופריך דלי״ל
ליחם שצת חי״ו דלין התמור מקדש חלה הפולחן מקדש
ותפיס לפסיחין בפנים משום דמבניין מילתא והדרא קושיין
לדוכתה דלי״ל ליתפל ועריכתן שני וקא קשיא ומתלת
מסיק בגמי מצרת לה דשיק מתני׳ מהילכתא משום
קושי׳. ואיכין דניכו קושי׳ זו צלחתם לשומו במקי״ו ותפיסתן
בפנים בזנרה כשאר מנחות וכו׳ אבל ליתפל ועריכתן
דשאני מנחות הבאפין בפנים משלה בעלמא אפי׳ לא
בלילו בשני שלחם ולחם הפנים כיון דשפלתן וחתופה
מקדשן. עב״י [ולקח קמיצה י״ג בדבריו דבתחילה כי
דמנחת מחבת ומרחשת ותפלח תמור לה הוכשרה לעכן ליכה
כי נגר מלוחה דהיינו אחר שחפיי ופתיתה ויליקה ומקי״ו
ומנחת ומיחסם ותמור מקדשן לעכן ליכה. הא כיון
דאי׳ שיעור בהקדש לעכן ליכה רק אחר פתיתה ויליקה
אי המנחת והמרחשת והתמור מיהו מקדשן ושוב כיון
דכי דמנחת הכולה מיהו בהקדש לעכן ליכה רק אחר
מליקת לוגה אפילו דאז רחוי להקרבה אי״כ גם במנחת
מחבת והמרחשת והתמור מיהו בהקדש רק אחר מליקת
קמיצה חס ה׳ אחר הפתיתה ויליקה. עי׳ בהגהות בפי״ב
מהלכות מעשי קרבנות] והכי מ״ם דקיימ כלי נגד מיהו מקדש לעכן
ליכה אפילו דל״מ קדבן. קבריתו נכון כיון דפסול ליכם
לא אלינו רק בחיטורים או בנבר והם נקראים קדבן.
ומי׳ בזבחים (ע׳ ע״ח). קמיע פניס בחמר כוכבתו
לפסל בטבול״י ובמחוסר״ה ובליכה ובחוסי׳ שם (מ׳ ע״ח)
בקנו חיל ואי״ה כיון דחיש לי׳ לחמל דמחני׳ תכור מקדש
לעיל קמיע פניס בכיתתו בחמר ליקדש״ה דהא כיש בקדש
וכי ע״י״ש. ולכדברי המרכבת המשנה אתי שפיר דכתי
דכיש מקדש אבל כל שלא קמיע פניס לא מקרי קדבן
אפילו מיש דאפי׳ אחר ליקה ובלילה אינו מתקדש לעכן
ליכה רק אחר כתיכת שלבונה ל״ש מחכתות (כ״ח ע״ח)
נבי מנחי כהיב רדמי שצת קמיע רצה הפעם משום
דכתיב על מחבת מלמד שטעונות כלי ואי אפי לה מלחמול
לאפסל בליכה ובקמיצה הא מפיני כתיב נבי ג״ב לבונה
וכו׳ שלא תהן עליו שלבונה לא יפסל בליכה אי״כ מאי
דמי שצת ואפשר לומר ל״פ המנחה בתיב ויקרא פ״ע
דלעי״ד דלריך ליתן הלבונה בכלי אחר עם שאכתה קודם
קמיצה. מדכתיב ונקח ממנה מלא קומצו מלבונתה ומכתה
על כל לבונתה שמעי׳ דהלבונה לריך להיות בכלי אחר
עם הנכתה קודם הקמיצה וכיון דהאי קרא בנכתות
פנקטורת מיירי אי״כ נחביתי כתיב דאינו נקמלא ליה
לריך ליתן הלבונה בכלי עם הנכתה ואי״כ גם בלי נתינת
הלבונה נכר בגמרא מלוחו ומשים בפסל בליכה. וידידי
פסיב ר׳ יוסף עובדיה נ״י העיר לי מדברי רמ״י בנכתות
(ע״ד ע״ח) בד״ה ובפיס ד״ה מכי חיל שכתבתי וחביתין
בלולן בשמן ולבונה וכו׳ ואי״כ נלחה דגם הלבונה תי׳
בכלי אחר עם הפנכתה כמו בנכתות ישראל ולפעניד

מוכח כן בנכתות (ח) קונדיא ע״י״ם ברמ״י ד״ה האי וא״כ כמו
בנכתה ישראל אינו מועיל קדושם כלי לענין פסול ליכם
רק אחר נתינה שלבונה כמו כן בחביתי כתיב ואי״כ
אחתי דומה שצת ולע״ע:

ועיין במי׳ שבועות להרי״ן מיגש ז״ל פ״ח במי׳ על דף(י״ח)
שכ׳. ח״ל המכחות מועלין בהן משהוקדשו פ״י ואע״פ
שעדיין לא קדשו בכ״ש ואם נתנן בכ״ש להקטירן אותו פיום
הוכשרו ליפסל בעבודי״ וצמחוסרי״ וצליכה פ״י לפי שכיון
שאותם אותו פיום הוא לן הם הכיריים שלו ולא אלכיהו
שהכהנים נפסל צליכה עכ״ד כראה מדבריו ד״ק אבל אחר שהקטיר
הקטרת אפילו נפסלו הכיריים צליכה אבל אחר שהקפלה
האכחה כולה בכ״ש קודם הקמילה אינה נפסלה צליכה
וכפי מה שהעירותי למעלה. אולם מהרצה מקומות לא
משמע כן. ולע״ע:

ועיין בזבחים (פ״ו ע״ח) אחת דמיניעה ני׳ אם
ניתם מועלת נהלחן אחת ומזבח או אינם
מועלת לשלחן מדמי׳ לה. או לקרקע העזרה מדמי׳ לה
ופרכי׳ חיל או דילמא לקרקע עזרה מדמי׳ לה דהא
לעצם בעין היה במועה ולא כ״ש בשלחן. ומשמע מדברי
רש״י ז״ל דבבלי שרש אינה כביש אין ניתם מועלת
משום דדמי לשלחן. ולע״ע מכוכה (מ״ט ע״ב) דפריך
ואחתי ניתי מקודשת אחר שיהיו אין שיעור למים וכו׳
ואי מיירי מקודשת לימסי להו בלילה. תרי מנחות דבבלי
שרש בפסל בלילה. אחנם י״ל שכ״ש שכ׳ התוס׳ שם ד״ה
לשלחן דני דיעים ים דבפרד כהילכתו אינו בפסל בלילה
אפי׳ לזמן מרובה ובקרד שלא כהילכתו ני״ש אינו בפסל
בלילה משום דכ״ש אין מקדשין שלא בזמן ואי דיקדש
בלילי שימסי כיון דלילה ני״ם מחוי. עכ״ז אי אחרי׳
שקדשו שלא כהילכתו בעשה כמי שקדשו מקוח לבל בפרד
בליל שצת כיון דלא הוי זמנו. ולילה אין מחוי״ם
כהקדש לענין דבפסל בלילה. וא״כ הכא נמי כיון
דהמלחה שלא בזמנו בכה״ג גם בשלחן בפסל בלילה.
ואין לומר כיון דהמלחה שלא בזמנו א״כ כ״ש אין מקדשן
אלא בזמנן זיל דכי מני לילי דני ש״מ מקדש ובפסל
אי כיון דהוי שלא בזמנו. ואין לומר כיון שהמלחה שלא
בזמנו הוי כמי שעלתה הקוף כמו בלחם דהכא דהמלחה
דמילתי לא שני כאן ובנ״ש ליח דבעשה כתיבי אלחתו
הקוף. כמ״ש התוס׳ קוכח (כ׳ ע״ח) בד״ה אחר חפי׳
ים לעניר מפסחים (ל״ט ע״ח) בד״ה אחר חפי׳ ניאח
בחטאת בשעה מעלה ומליכה בראשו של מזבח. הרי מבואר
דלא״ר אין ניתם מועלת בחשלו של מזבח גם בשעלה
שלא כאלתו ני״ש אינו בפסל בליכה דהא הכא אחיעורים
הם קדושים קדוש״ש אפי׳ בלי העלאתן על המזבח ומעלאתן
אל המזבח מועיל בהו לבל ליפסלי בליכה אף שהעלאתן
היא שלא בזמנו ומעלה בחשלו של מזבח גם במעלה
שלא כאלתו ני״ש אינו בפסל בליכה דהא הכא אחיעורים
הם קדושים קדוש״ש אפי׳ בלי העלאתן על המזבח ומעלאתן
אל המזבח מועיל בהו לבל ליפסלי בליכה אף שהעלאתן
היא שלא בזמנו וכבר הבינו בזה הגאון רבינו משולם
זיצ״ל ומי׳ אמי׳ לפסחים וכי לתרץ דהמעשה דבפרד
כהילכתו אינו בפסל בליכה משום דמעשה לחמו של שלחן.
אבל בפרד בליכה כיון דלילה אינו מחוקר אחר בפרד
ובפסל בליכה ולא מעשה לחמו של שלחן אבל בחיטורים
שמצטלן בלילה על המזבח הגם דהי׳ שלא כאלתו אין
לומר דבפסל בליכה וליה לחמו של המזבח כיון דאפי׳
אחר שבפלין ני״ש מעשו לחמו של מזבח דהא כל הפסולין
מעלו לא ירדו וכיון דמעשו לחמו של מזבח אפי׳ אינם
בפסלין בליכה וכי בזה לפרש דברי רש״י ז״ל בד״ה מעלה
ומליכה. ע״י״ם ולפי״ז כיון דעיקר מעשה בחיטרים שהן
בפסלין בליכה גם בשעלן אחר התמיד משום דגם בפסולין
מעשו לחמו של מזבח דהא כל בפסולין מעלו לא ירדו
אבל גלגו בש״ם דבנתנן בכ״ש כמלוחן אינם בפסלין
בליכה משום דמעשו לחמו של כלי אבל בחי אחת כיון
מעוד לא הניע זמנו לא נעשו לחמו של כלי וא״כ
בפסלין בליכה אחי אחרת דאפי׳ אם יפסלו ני״ש מעשו

אמרי זכחים פרק ב׳ שאול

לחמו של כלי ז״פ דסל כלי שרת חיטו מקלין שפקלין ליקרב. ותמי לי״ת דקיל כ״פ מקדש פקולין לכתחילה ליקרב מ״מ מלחם דקדושת כ״פ לא עדיף מקדושת מזבח ולני יהושע דקיל דברם ירדו דעני כל שרחוי לחיסים חיכ מי שחב דלים לחיסים חם כשקלו ועלו של מזבח עלמה יהרי מכיסים חם הם בכ״פ ולא עוד אלא שחלי חיטו מעלה חותן וכיון דמי שחב שקפקלו ליס לחזור של כלי חיכ בכחלן שלא בזמנו כשקלין בלילה כמו שבלחיפ חם כקיד בלילי שבת: **ולפי״ז** יש לייעב מה שקשקה החוס׳ יומח (כ״ע ע״ב) בדיס מהדרי ח״ל וקיל בלא כקמלה מי חלה לבית השריפה בלילה עד שחיעקל לו חלה לבית השריפה. ועיכ. חחנם לפיעה בלילה חלה לחלהר לבית השריפה. ועיכ. חחנם לפיעה רש״י ז״ל חפי שפיר הא דקיטו כקמלה. חפוס דלולא הקחילה חגם שהקדש בכ״פ עכ״ז לא פקיקא לי׳ למיכי חלה לבית השריפה הסא חם יליף כל הלילה בכ״פ חיכה כשקלה בלילה חבל כיון שקשקה חלה לבית השריפה לח כשלן בכ״פ. [ומש״כ החוס׳ ד״ה ומהקחילה לענין השריפה מ״כ בלילה. לעניך הא לין שוחפין ק״ש בלילה ע״י פסחים (נ) ולקמן (כ״ו) ועי״ש בשטמ״ק בפ״ט מפסחים ומעשי״ש ד״ה (לי ע״ב) . ועי׳ בהגהות מנחות ר״פ ז׳ל בגליון הש״ס ס׳ מק״ו] חכן משמיח שהשמיעו בפ״ב דמעילה נרחה דגם בלן בכ״פ כפקל בלילה:

וראיתי בחשבח כפרב בחבחים שם שהח דקחמר לשלמן מדחניח לי׳ ח״ל חיח חלח חזיח דכדחיכו לשלמן כדחיכו לשחר כלי שרת דחשיבי ליכח חף בשלן בכ״פ. וי״ל משום דשלמן קבוע ומזבח קבוע עכ״ל ולפי״ז יקשה עכ״פ חיני כיוב דבפקל בלילה חף דקבוע נ״כ כמו שלמן והגם דה׳ מעלעלין חוחו לשקעו בבוב זה ה׳ כדי שלא יפקל ממיו בלילה. חבל חם כחחר דחיכו בפקל בלילה הרי חיכו לריך לבעלעלו ועדיף משלמן דה׳ מעלעלין חוחו כדי להרחוחו לעולי רבבים ע״י מכחות (כ״ט. ל״ז). וחבינה (כ״ו). חבל כשיוב לולא שקשקעו בעוב כדי שלא יפקל בלילה ל״פ לריכים לבעלעלו והרי הוא קבוע יוהר מן השלמן ולמש מימיו בפקלין בלילה. ועי׳ בירושלמי שקלים פ״ד הל״ב ובירחשלמי יומח פ״ד הל״ה הכיוב והכן מעכבין חת הקרבנות ועי״ש בקרי״ע ופ״ש ובגליון שם הרי דשקיען מעכבין חח״כ בודחי הוי קבוע כמו השלמן ול״ע:

וראיתי (קל״ה) בחשבי הרשב״ח ז״ל ח״ח ס׳ ל״ח דקשה לו לשולל חלח דברלי בפ״ח דשבועות (י״ח) שלחי קבועה דקדושת דמים ע״י״ש בפרש״י ז״ל וקשה שהוא ז״ל עלה וקיל לי עלה הא קבילת דבר הקבע למזבח שלח ומ״ש מחחיבין דחשבינן להו קדושי״ב. משום ד״ב הוא דקבועה בעי כלי שיהיה קדוש קדושי״ב עד שחחקדש בכלי. ולא כחלקו חלח בשבחב בחכחב ומכחב כ״ש חו חיכה כ״פ ויש״כ בקל מקשה עלה דחמי לשלמן מזבח ומ״ש בשלמן שלח בזמנו כשקלין בלילה חלח לבית השריפה בלילה עד שלח יקדש בכ״פ ויש״כ בקל. ולפי״ז ל״ש ל

כבי חלת קונן כהדיא ובגדר מקראי הרי דמועיל המחשת קדשים קדם קדש כלי כבר הקטו על זה בתוס' ריש"ד ד"ה מהדרינן. ומהכתוב (ו) וכן הקשו בתוס"ם סס ד"ה כאן כיון דכלי שרת אין מקדשן בלילה הרי היא מחשבת בבלי אל ובקמץ בבלי מול מיבי מיחזור ויחזור וכן כי גרסינן אל ובקמץ בבלי מול מיבי מיחזור ויחזור ב"ש שד מיחזור ויחזור. וגם לתלילא מהנא תיכו הכי גני קידם כלי ל"ש קדושיי"ם ומש"ה נעי קידם כלי וכמן בעזה"י:

קב) אמנם יש להעיר מהא דתנן בתעלה (מי) נגי לחם הפנים קדמו פניס בשמור שבתו ליפסל בנגועי ומתוס"ש ועי"ש דמחשב קדושיי. ולבאר"י מבניית כיון דלריכה כלי ל"ש קדושיי. ול"ש מהא בלחם כהי שבת שכולם ככהנים מיקרי קדושים הא נגי עוד קידם בי שיקדים על המלחן עי' מנחות (ל"ו) ולפמר לומר בבנית הרשבא"ל דקאי דוקא במקום הלריכה קדוש קדוש כלי ולתו הקידם כלי תיכו עניניה. תמרי בשבת הטעם כדי שיקדש קדושיי. אבל במקום דלריך קדש כלי ולתו הקידם כלי היא עבודה לין רלי' דמה דלריכה לחולם קדש כלי'. לומר דבלי קדש בני עזיין קדושת דמים. ד"ל דמעשה עבודה הלריכה שבתה קדש כלי ול"ש בנתינות דמליכו קדש כלי קדש אלא הנח הקידם לתוכו יומא (כ"ו ע"ב) בד"ה בעשה ול"ש נתוס"ם יומא יכול אי לקדשה בכ"ש דמקטילה ותילך כלא כתוב. וכן בכפרים דלריכים ליתן בכ"ש קדש שבעין. וכן בקטורת דלריכה כ"ש כל תלו הדברים לין בהדיא בכ"ש בעבודה. וגבי כתיבת בכ"ש כדי שיקדשה קדושיי. אבל בלחם"ם מהי דבעי עוד קידם כלי תיכו בהנתן על המלחן לתוכו הכתיבה תיכו כדי שיקדש קדושיי רק מעשה עבודה. עי' בקהדרין. (פ"ב ע"ב) דקידש המלחן היו עבודה ועי' בזבחים (כ"ד. ע"ב) ול"ש לתר קיימים התכור לא הסר עוד קדושם כלי שיקדש בי"ש קדושיי. ומש"ה היו קידם קדושיי. ולפ"ז ל"ש בשמה שמקדשה בכ"ש דהוה קדושיי. הגם דחסר עוד קדש קונן מפוס דקידם קונן הוי עבודה כמו קבלה וז"ש:

ולפי"ז יתיישב דברי הבמ"ח בפ"ו דמנחות שהעלה בדעת דגיעה רגיעה בקש"ע לתכור לין מקדש. ומש"ה בזבחים ובחולין. הגם דלפמ"ש בפנים לח"ם לין דוחק לא הבנת ויו"ש ומפה לחיים בפבלין בליבה ע"ש. גבחולין דברי הנותנים דלוק לפבר להטעים כן בדעת רבינו. אח פקק בפ"ש מנזקי תבוא הטוחלה בלי"ב בני בזבחים ובחולין המקדמתו בתנור שכוכבין ליפסל בנעזרי ובמחוסיק כמהכי דמעלה. ובגי"ב הטעם ומפה תכור בקדש עי' בתוס' סס ד"ה קמו. הרי בלחם דרבינו פיקח תכור מקדש [ול"ש מי שהביה זאב]. אלן לפי דברי הרשבא"ל אל לחר שפיר דהא גם בני קידם כלי גרל ליהיה קדוש קדושיי בקוביות שבולל. וגבי כתיבת בכתיבת הרשבא"ל אל הוי בלריכה בתוכה שיקדש בכלי נגבי דקידם לית ל"ש קדושיי בלריכה לעיני הלריכה הכתיבה שיקדש בי"ש מקדש הוי ביתו בתמחוי ובלוכה וקטורת בפנל בזבחים ובחולין דאיכם לריכים סוס קידם כלי אבל בלחם"ם לין מקדש ולית ובריכהן בחוץ ופף לזבחים"ם בלריך להקדש על המלחן. ומיי זה ליכו כדי שיקדש קדושיי רק מכוס עבודה וכמ"ל. וכיון דאיכם לריכים סוס קידם כלי הוה קדושיי מלר עלמה כמו תמידין. והא דבעי קמיה מתנור הייכו משום דקדוש לית לה חזי כלל והוה כמו קטורת קודש בתיב"ם דל"ה קדושיי רק לחר בתיב"ם דמכתפת ליה כ"ש. עי' בתוס' שבועות (י"ח. ע"ב) ד"ה ומ"ש [ועי' בתוס' הרא"ש] ויש לחיי ולחי"ם שהחליט בפ"ק דבי"ם

אמרי זבחים פרק ב׳ שאול

ועוד הא בגלולה תיפוק מעבד עבי׳ סם (י״ח ע״ב). קוק

דבר לא זכיתי לחבין ד״ק. ומש״ה יתיר עיכי׳:

קלט) **שם בתוס׳** ד״ה מיתיבי. וא״ל ודא״ד דמלן דלמא פסול בגילוח לא פקול בחסח

פדעתא וכו׳ ומכי כהכי הוה ליה לומר הטעמא שהיו יכולים בנדים המוקר. ועי׳ בתוה״ק מש שכי לפרש דבריהם. ודוחק דבריו ז״ל ומשמ״כ על מ״ש שרלו תחיו כהכתים לפלק החפר מן התפוח שבדר זה בעלמו ל״ש לריך קידוש ואין הקידוש רק בשביל ש״ה מוכן לעבודת היום זה לא עלי תחיל כרבי עכ״ל. והנה מה שכי בפשיטות שעבודת פילק החפר מן התפוח ל״ש לריך קידוש. מדברי רש״י חיכו כלפה כן שכי ז״ל ומש״ה כהכהים בעבדי כל הלילה קלי ומקודשי ירושל״ם הי׳ וללריכין לחזור ולקדש עכשיו שמא תעשיך עבודה זו עד היום. ויפפל קידוש הלילה פלינה עומד הסחר. וכרי עכ״ש בדה״ת מיהרו . הרי דרבש״י ז״ל פיל הלחותו עבודים לריך קידוש ורק דחבשו שמא התוקך עבודה זו עד יום ומש״ה קידשו עכשיו . תכן מהגמי משמע כפשיפ העסיק דקלמר לעולם כרחש״ם ובכח גמ״ע בכהכי חדחי וקשה כיון דמוקמי בכחני חדחי מחלי מקמי כרחש״ם כרבי דחא בעשה חיכו מעורר שם עבודתו מעכשת עד הבוקר חש די בחיתה הקידש חו דלריך עוד הפעש לחזור ולקדש ומ״ש כיכל לחוקמי כרבי ובכחני חדחי ובעשה דמגי׳ קיל דלחותו עבודים חיכו לריך לקדש ואיכ לא חלי חחיל כרבי דחמיר דלחותו עבודים חיכו ובעיכ חמיר לריך קידוש ועל עבודת היום חיכו מועיל הקידש דכעת עבודת חמיר כרחש״ם והקידוש הוא משום עבודת היום.

ודברי רש״י ז״ל ל״ע

ואלולא דמקהפיכת ס״ל חומר דחת דחעורר נעשכיות בפלינתא דחכהנ. דהכה לעיל (יט ע״ב) פריך הגמי לרקציר לפת לגיעל (ומשכי) עבי דה מיל עבודה דעעכשת כפרה. חבל עבודה דלא מעכבא כפרה חיעל לא קמ״ל. הרי ד״ק דלעבוי דחיכא «לפרש» ומשמע דוקא עבודה דמעכבא כפרה חבל הקומה כיון דחיכו מעכב חיכו מחייב בקידוש. ולק בחיכא «לפקיר לפת» בילה לן הקרא דגם הקומה לריך קידוש. ותיכ מ״ל מחומת הדחן דלריך קידוש הא הוה עבודה שחיכו מעכב כפרה. כמו שחיכו חם . עי׳ לעיל (י״ח ע״ח) ותין לומר דילפי׳ מהקומה הא חיכא למיפרך מה לפקומה שכר חיכ מיל עלי׳ מיהה ומשלומת ל׳מיד ד״ל דזר חיכ מיהה על חחומת הדחן ל״ל דילפי׳ דלריך קידוש מהקרא דבל ל״ת דזר חיכו חיכ מיהה על חחומת הדחן. עי׳ יומח (כ״ד). תיכ ליכח לעולק חחומת הדחן מהקרא כן ל״ל לכחורה [ועי׳ בחוס׳ מ״ק ע״ב בפשיטות דחש״ם לפשיטות הקוביים דנבילה דקיכ פעור מקידוש עכ״ש בככב להיכל בהסחמות מיקרי עבודה ומיל בהמילת ירושל״ם ס״ש ולפעכ״ד דבריו ל ע דלאוחן המיעוט [דחיכו חיל בהמילת ירושל״ם בהיכל בנבילה דקיכ] היכל ועזרה קוים וכיון דכתיב לו בגמתם חל המזבח לפרק ומיבת ״לפרק״ ומשמע עבודה דמעכבת כפרה חבל הקרה חף דעבודה דזר חיל עלי׳ מיהה חפ״ם מי ה״ת דפעור ומש״ה מילעיל הקרא ״לפקיר חפת״ לחמעי׳ דגם בחקרה מיהיב בקידוש ותיכ ככבב להסחמות מי דחיכא חוה דקיכ חבל מ״ת חיכו עבודה דמעכבא כפרה ותיל דילפי׳ מהקרה דחיכו למיפרך מה להקרה שכן זר חיל עלי׳ מיהה חבל מסחמויים חין זחיל עלי׳ מיהה] : **אולם** מדברי רבינו נרחה לכחורה דחיכו הלכה פזה .

הכ״ב ומחו״ל ס״ש פוסק כהמפקיות דחעורר דחחומת הדחן לריך קידוש. והפ״ת מהני ביחת מיל על החומת הדחן ותפער אלא פוסק כרב דזר חיכו חיל על החומת הדחן ותפער

קלט) **שם בתוס׳** ד״ה מיתיבי. וא״ל ודא״ד דמלן דלמא פסול בגילוח לא פקול בחסח פדעתא וכו׳ ומכי כהכי הוה ליה לומר הטעמא שהיו יכולים בנדים המוקר. ועי׳ בתוה״ק מש שכי לפרש דבריהם. ודוחק דבריו ז״ל ומש״ה על מ״ש שרלו תחיו כהכתים לפלק החפר מן התפוח שבדר זה בעלמו ל״ש לריך קידוש ואין הקידוש רק בשביל ש״ה מוכן לעבודת היום זה לא עלי תחיל כרבי עכ״ש. והנה מה שכי בפשיטות שעבודת פילק החפר מן התפוח ל״ש לריך קידוש. מדברי רש״י חיכו כלפה כן שכי ז״ל ומש״ה כהכהים בעבדי כל הלילה קלי ומקודשי ירושל״ם הי׳ וללריכין לחזור ולקדש עכשיו שמא תעשיך עבודה זו עד היום. ויפפל קידוש הלילה פלינה עומד הסחר. וכרי עכ״ש בדה״ת מיהרו . הרי דרבש״י ז״ל פיל הלחותו עבודים לריך קידוש ורק דחבשו שמא התוקך עבודה זו עד יום ומש״ה קידשו עכשיו . תכן מהגמי משמע כפשיפ העסיק דקלמר לעולם כרחש״ם ובכח גמ״ע בכהכי חדחי וקשה כיון דמוקמי בכחני חדחי מחלי מקמי כרחש״ם כרבי דחא בעשה חיכו מעורר שם עבודתו מעכשת עד הבוקר חש די בחיתה הקידש חו דלריך עוד הפעש לחזור ולקדש ומ״ש כיכל לחוקמי כרבי ובכחני חדחי ובעשה דמגי׳ קיל דלחותו עבודים חיכו לריך לקדש ותיכ לא חלי חחיל כרבי דחמיר דלחותו עבודים חיכו ובעיכ חמיר לריך קידוש ועל עבודת היום חיכו מועיל הקידש דכעת עבודת חמיר כרחש״ם והקידוש הוא משום עבודת היום.

ודברי רש״י ז״ל ל״ע

ואלולא דמקהפיכת ס״ל חומר דחת דחעורר נעשכיות בפלינתא דחכהנ. דהכה לעיל (יט ע״ב) פריך הגמי לרקציר לפת לגיעל (ומשכי) עבי דה מיל עבודה דעעכשת כפרה. חבל עבודה דלא מעכבא כפרה חיעל לא קמ״ל. הרי ד״ק דלעבוי דחיכא «לפרש» ומשמע דוקא עבודה דמעכבא כפרה חבל הקומה כיון דחיכו מעכב חיכו מחייב בקידוש. ולק בחיכא «לפקיר לפת» בילה לן הקרא דגם הקומה לריך קידוש. ותיכ מ״ל מחומת הדחן דלריך קידוש הא הוה עבודה שחיכו מעכב כפרה. כמו שחיכו חם . עי׳ לעיל (י״ח ע״ח) ותין לומר דילפי׳ מהקומה הא חיכא למיפרך מה לפקומה שכר חיכ מיל עלי׳ מיהה ומשלומת ל׳מיד ד״ל דזר חיכו חיכ מיהה על חחומת הדחן ל״ל דילפי׳ דלריך קידוש מהקרא דבל ל״ת דזר חיכו חיכ מיהה על חחומת הדחן. עי׳ יומח (כ״ד). תיכ ליכח לעולק חחומת הדחן מהקרא כן ל״ל לכחורה [ועי׳ בחוס׳ מ״ק ע״ב בפשיטות דחש״ם לפשיטות הקוביים דנבילה דקיכ פעור מקידוש עכ״ש בככב להיכל בהסחמות מיקרי עבודה ומיל בהמילת ירושל״ם ס״ש ולפעכ״ד דבריו ל ע דלאוחן המיעוט [דחיכו חיל בהמילת ירושל״ם בהיכל בנבילה דקיכ] היכל ועזרה קוים וכיון דכתיב לו בגמתם חל המזבח לפרק ומיבת ״לפרק״ ומשמע עבודה דמעכבת כפרה חבל הקרה חף דעבודה דזר חיל עלי׳ מיהה חפ״ם מי ה״ת דפעור ומש״ה מילעיל הקרא ״לפקיר חפת״ לחמעי׳ דגם בחקרה מיהיב בקידוש ותיכ ככבב להסחמות מי דחיכא חוה דקיכ חבל מ״ת חיכו עבודה דמעכבא כפרה ותיל דילפי׳ מהקרה דחיכו למיפרך מה להקרה שכן זר חיל עלי׳ מיהה חבל מסחמויים חין זחיל עלי׳ מיהה] : **אולם** מדברי רבינו נרחה לכחורה דחיכו הלכה פזה .

הכ״ב ומחו״ל ס״ש פוסק כהמפקיות דחעורר דחחומת הדחן לריך קידוש. והפ״ת מהני ביחת מיל על החומת הדחן ותפער אלא פוסק כרב דזר חיכו חיל על החומת הדחן ותפער

ועיין בתמיד פ״ג א״ח ומזרו וקדשו יהוה״ע מן הכיור כעלו חת המערכות ואת הכיכורות ועלו לראש מזבח החצנים והפדרים אלא כתוכלו ומצרב. קומקן חוקם לפרי המזבח. חם לן סלדי׳ ממקומקומדין חותן כקוצב וכי מעכבי הטעי כדי אלא יפפלו אלינה שאין יכולין להקטירים עד לאחר שיקטירו חברי תמיד וכי אנחן דיינו מוילנא זיל ז״ל דזקא ביום לן דאתין קודם לתמיד אבל בלילה שעדיין חיכו אתין תמיד פסיעה ד״אד ותו״ש אמרינן מיומא תרבצא אמם מוכח להיפך עכ״ק והנה מה דאמרינן בהגי״ה זיל דבלילה ל״ש זמן התמיד ליכא לחיקור ומשום קודם להמיד. מדברי התוס׳ יומח (כיכו ע״ח) ד״ה אלא ל״ש ק. חולם בירושל״מ אם מבואר כקבדת חגי״ה זיל חומנם ס להעיר לפ״ז למח מוקי לך דקידשו יהוה״ע לכלק החפר לחפות כרחש״ם. ונוקמי כרבי דאמ חיכו מבואר אם חס מוכח עבודתן עד הבוקר דמוכרח לעבוד נפקידם שקידשו יהוה״ע בלילה לכלק החפר לחפות כרחש״ם. ונוקמי כרבי דאמ חיכו מבואר אם חס מוכח עבודתן עד הבוקר דמוכרח לעבוד נפקידם שקידשו יהוה״ע בלילה לכלק החפר

לומר כיון דמעבוד ניומח (כיב ע״ח) דמי מזכח מחחומת הדחן זכח בפקידר מעורכח ונעכי ניזרי עליס וכן פפק הרמב״ם בפ״ד מהו״מ שליש ועל פידר שכי ניזרי עליס זר חייב מיתה עי׳ יומח (כיד ע״ב) וכן פפק רבינו בפ״ע מביאת מקדש . תיכ אם״ם מי מזכה בחחומת הדחן לריך קידוש ומשום הוחל יפדר המעורכח ונעי ניזרי עליס ועל פידר שכי ניזרי זר חייב מיתה ומש״ה לריך קידוש כמו הקרבה ועדיין ל״ע זה:

קלט) **והנה** לכחורה ל״ע זה. בעומת הקידשו יהוה״ע לכלק החפר מן התפוח הנה דלמח עבודתם ל״ה לריך קידוש עכ״ש קידשו יהוה״ע כדי שיהי מוכנים לעבודת היום. הח לפי פידר המחניות בהגי׳ מבואר דלאחר שחטבלו החפר מהתפוח ואחזר פידר המערכה ונעי ניזרי עליס ואח״כ נחו לנ״ש מזכח הנזרי והפיכו ע״ג קרבן המיד. ומ״ש החיך אחפר לומר דכחניס קידשו לכלק החפר ה״ע בעבודת היום. ול״ל הכי כחניס שם עדיין ל״ה פיום על עבודת היום. ול״ל דכל הכחניס שם לא בחורה קידשו יהוה״ע כבדי שיהא מוכנים לעבודת היום והנה דבחס היו רולה לעבוד אחר לקדש יהוה״ע ג כביור הבא אחקדש אחרים ועי׳ בחס״ש לקמן (כיח ע״ב) ד״ה אלא. דביון דמחקדש אחים ועי׳ בחס״ש לקמן (כיח ע״ב) ד״ה אלא. דביון דמחקדש אחים מביור אינה עפה למאכל אלא יפפלו בלינה. אכ״ש לחקור להחקיבין ד״ה לקדש יהוה״ע אלא לעבוד עבודה. אכ״ש כיון דעשו אחי עקפך דלמח יזקו בעבודה אחר ול״ש אלא לכלק וק מלינו בלבישת בגיב הבח דלכיחת הרמב״ם אינה לעבב אבנדים אלא לעבוד ועי׳ בחחי שהב״ח כי כ״ש ד״ה אחר מבואר ביומח (כיד) דלר״ש הי׳ מפיקין בגגדי קודם הבח דלח זכו בעבודה. ול״ל בעומת דלא פיהיבו עם הקידוש עד אחר פיים התמיד אבום דחסבר דילמח חבב חביבות העבודה יעשו דלי קידוש״ע וכיון שלילו כן דמפיקי בגגדי קודם אבל עומת הכן יוקבש לעו לן הטבח כ בפ״ק דהלחקן בגי חחומת הדחן דבח קידוש יהוה״ע לחחומת הדחן הי׳ אחר פחיים שבבר זכה בחחומת הדחן ועוד דחמבואר ביומח (ל״ח ע״ב) דגן קטן עשה ס״ע דלי לכיור וקלחר הגמי כדי שיהא שנים עשר אחיו הכהנים העבוקין בעומד ומקדשין ו ו״ע בפ״ע הרי דהקידוש לעבודה החמיד הי׳ אחר שזכו כ׳ אחר בעבודה. וכיו ד״ל מה הי׳ לריכים קידוש ולא מבי בהקידוש שקידשו מבבר בעת שעלקו החפר לחחות משום דמיירי בכהניס הבחים אחרי כ. מ״מ חזיק דקידשו יהוה״ע אחר שכבר זכו כל אחר מאלבו ולמה לא קידשו מקודש. כמו שקידשו יהוה״ע בשעלית החפר לחחות הנה דל״ת מבי עלמו ל״ה לריך קידוש דק משום שיהא מוכנים לעבודת היום אף דל״ה שום עבודה קודם תמיד של שחר מכ״ש לעבודת תמיד של שחר

ובודאי הוה לריכה לפ״ז לקדש יהוה״ע מקודש. ול״ע:

ועיין בתמיד פ״ג א״ח ומזרו וקדשו יהוה״ע מן הכיור כעלו חת המערכות ואת הכיכורות ועלו לראש מזבח החצנים והפדרים אלא כתוכלו ומצרב. קומקן חוקם לפרי המזבח. חם לן סלדי׳ ממקומקומדין חותן כקוצב וכי מעכבי הטעי כדי אלא יפפלו בלינה שאין יכולין להקטירים עד לאחר שיקטירו חברי תמיד וכי אנחן דיינו מוילנא זיל ז״ל דזקא ביום לן דאתין קודם לתמיד אבל בלילה שעדיין חיכו אתין תמיד פסיעה ד״אד ותו״ש אמרינן מיומא תרבצא אמם מוכח להיפך עכ״ק והנה מה דאמרינן בהגי״ה זיל דבלילה ל״ש זמן התמיד ליכא לחיקור ומשום קודם להמיד. מדברי התוס׳ יומח (כיכו ע״ח) ד״ה אלא ל״ש ק. חולם בירושל״מ אם מבואר כקבדת חגי״ה זיל חומנם ס להעיר לפ״ז למח מוקי לך דקידשו יהוה״ע לכלק החפר לחפות כרחש״ם. ונוקמי כרבי דאמ חיכו מבואר אם חס מוכח עבודתן עד הבוקר דמוכרח לעבוד נפקידם שקידשו יהוה״ע בלילה לכלק החפר

הערות על ספר אמרי שאול*)

ברוך שמעון שניאורסאהן
ראש ישיבת הגאון משעבין כוכב מיעקב
ומח"ס ברכת שמעון
ירושלים עיה"ק תובב"א

בס"ד.

מע"כ המערכת הנכבדה של הירחון החשוב לתורה ולתעודה **כרם שלמה** הי"ו.

אחדש"כ.

מכתבם לנכון הגיעני בצירוף הגליונות מהס' אמרי שאול, וכאשר ידוע לי הם שרידים מוצלים מהאש מספרו של כב' הרב הגאון מוהר"ר שאול עטינגער זצ"ל הי"ד, כאשר ראיתי ספרו בעת לומדי אצלו בבחרותי, ולאשר נסתפקתי אם אמנם דפים אלו הם מספר הנ"ל, וזה מכיון שלא נמצא שער הספר, ואולי אמירתי הוא רק בדרמי אחרי שעבר כבר יובל שנים מאז, אעירה לי שני ערים נאמנים, והם הערות שרשמתי לי בזמנו בעת עיוני בהספר, ואם בידכם נמצאים הדפים האלו תוכלו לברר זאת בניקל.

א) ברפ"ג הקשה לשיטת הראב"ד דבמנחה מן החרש קודם הבאת שתי הלחם במקדש אין מפנלין דחשוב אינו ראוי לעבודה, אף דכשר בדיעבד, דראוי לעבודה נקרא מי שראוי לכתחלה, א"כ יקשה לרב חסדא דס"ל (בדף ל"ב.) דשחיטה לכתחלה דק בטהורים מן התורה, א"כ איך תנן במשנה דטמא ששחט פוסל במחשבה. ואינני זוכר מה שכתב שם לתרץ, אבל אני רשמתי לי אז דיש לתרץ ולומר עפ"י מה שנסתפקו בגמ', אי כהני שלוחי דירן, או שלוחי דרחמנא, ומה דיכולים לפגל הוא משום רגלי קרא, א"כ י"ל דסברת הראב"ד הוא לצד זה דכהנים שלוחי דרחמנא וא"כ כיון דהכהן הזה לא ראוי לכתחלה, א"כ לא ניתנה לו כח השליחות על לכתחלה עכ"פ, ולכן לא עליו קאי הגילוי רקרא דיכול לפגל, אבל אם נאמר דכהני שלוחי דירן, והבעלים עשאהו שליח, אע"פ שאינו כשר לכתחלה, מ"מ כיון דלהם ניחא להו ועשאהו שליח א"כ אין ריעותא בשליחותו וממילא יכול לפגל, וא"כ מכיון דבגמ' לא איפשטא האיבעיא אי שלוחי דירן אי שלוחי דרחמנא, סובר הראב"ד דלא מתחללת העבודה מספק, וכמו שפוסק גם הרמב"ם בסדר קדשים דמספק לא מתחללת העבודה, אבל רב חסדא י"ל דסובר כמ"ד דכהנים שלוחי דירן, ולכן גם מי שאינו ראוי לכתחלה לעבודה יכול לפגל. וי"ל עוד דבשחיטה לכ"ע א"ש לפמ"ש המפרשים דכיון דכל ספיקת הגמ' אי כהנים הוי שלוחי דירן הוא משום דמי איכא מידי דאנן לא מצינו למיעבד ונשווי שליח, א"כ כל זה בעבודות שאין הזר יכול לעשותם, אבל שחיטה דכשרה בזר א"כ בזה לכ"ע כהני שלוחי דירן, וא"כ בשחיטה יוכל לפגל גם מי שאינו ראוי לכתחלה, וא"ש.

---

*) עיין לעיל עמוד כ' והלאה.

ב') באות צ"ז מביא קושית התוס' הרא"ש בפ"ק דקידושין המובא בשעה"מ הל' קרבן פסח פ"ד ה"ה על מה שכתבו התוס' דמשכחת לה דחוי מעיקרא בקדושת הגוף בקבל דם בכלי שהי' בו מים רדם היורד לכלי ראשון ראשון רחוי כיון דנתבטל בהמים, והלכך אפילו אם לבסוף רבה הדם ויש בו מראה דם הוי דחוי. ומקשה על זה התוס' דא"ש דאין זה חוזר ונראה דדחוי לעולם הוא כיון שהדם נופל על המים בתחלה לא יוכל להכשר אח"כ דבעינן שיקבל הדם בכלי מצואר הבהמה, כדתנן נשפך מצואר הבהמה על הרצפה ואספו פסול, ותירץ באמרי שאול די"ל דהי' המים עד חצי הכלי, א"כ הטיפה הראשונה של הדם שבאת לאויר קרשה, ורק משום שלא הי' כשיעור חשוב דיחוי מעיקרא, ואפ"ה הי' חוזר ונראה אי לאו דדיחוי מעיקרא חשוב דיחוי, עכ"ד. — וכעת ראיתי בחידושי הגרי"ז מבריסק זצ"ל שנדפסו לאחרונה למס' זבחים י"ב, שהקשה על התוס' כקושית הרא"ש, ועוד הקשה מדוע לא יתקדש באויר כלי קודם שיקבל לתוך המים, ואולי משום דבעינן שיעור הזאה, עכ"ד. והוא כדברי האמרי שאול הנ"ל*). — ומאז חשבתי דאפשר ליישב קושית התוס' הרא"ש לפי מה דמספ"ל בגמ' זבחים צ"ב ע"ב בדם חטאת העוף בנשפך על הרצפה ואספה מהו, אצרוכי' הוא דלא אצרכי' רחמנא כלי שרת והלכך אספו כשר, או דילמא איפסל פסל בי' רחמנא כלי שדת והלכך אספו פסול ע"ש, וא"כ לצד זה דבחטאת העוף אם אספו כשר, א"כ משכח"ל דחוי מעיקרא בכה"ג.

ג') ובאגב אציין במה שראיתי בהדפים ששלחתם באות קל"ד לענין אי לינה מועלת בכלי שדת, שהביא מהמזבח כפרה אהא דאמרינן בגמ' זבחים פ"ז. אי לינה מועלת בראשו של מזבח, לשלחן מדמינן לי' או לקרקע העזרה, וז"ל, וא"ת מאי חזית דנדמייהו לשלחן נדמיהו לשאר כלי שרת דמועיל לינה אף כשלן בכלי שרת וי"ל משום דשלחן קבוע ומזבח קבוע עכ"ד. והקשה באמרי שאול הנ"ל, דאכתי יקשה ממי הכיור דנפסלין בלינה אף דהכיור הי' קבוע ג"כ כמו השלחן, ע"כ. ודראיתי כעת בשו"ת חבצלת השרון או"ח סי' מ"ה שעמד ג"כ בזה, וכתב וז"ל, דלכאורה אין שום טעם לחלק בין כלי קבוע או אינו קבוע, וגם מהכיור לא יתיישב וכו', ונלע"ד דכוונתם הוא דלא אמרינן נעשה לחמה וכו' רק ברבר שנמר עבודתו הוא שם, שזה תכלית גמר עבודת הקרבן הזה כמו מזבח ששם מקריבין הקדבן הזה לכך אם מונח שם נעשה לחמו לעולם, ומשום זה אינו נפסל ג"כ להורידו משם, וכן הלחם על השלחן, זה תכלית עבורתו וגמר מצותו וגו' וז"ב כשמש ואמת לאמיתתה של תורה, עכ"ל. ועפי"ד ז"ל אולי יש לומר בפלוגתת רבי ורבי אלעזר בר"ש בזבחים י"ט ע"ב אי לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים, דלהאומר הא דפוסלת לינה במי הכיור שבכיור משום שעדיין לא נגמרה תכלית עבודתו וא"כ בקידוש ידים ורגלים שכבר נגמרה תכלית עבודת המים ע"י הקידוש לכן לא פוסלת בהם לינה, והסובר דפוסלת בהם לינה היא משום די"ל דבקידוש ידים ורגלים לא שייך לומר שנגמרה תכלית עבודת המים, דהרי כל כולה

*) עיין בס' שפת אמת למס' זבחים דף י"ב ע"ב ד"ה וש"מ, שכ' דאע"ג שהי' הדם באויר הכלי, מ"מ הא הוי אויר שאין סופו לנוח ולאו כמונח דמי, כדראיתא לקמן דף כ"ה ע"ב, יעוי"ש.

לא באה אלא להכשיר את הכהן לעבודה, וא"כ אע"ג שנגמר ההכשר מ"מ הרי הוא עוד קודם התחלת העבודה, ולכן פוסלת בהם לינה. ובעיקר הדבר מה בין המזבח והשלחן לכיור, אולי י"ל מכיון דאפשר לקדש ידים ורגלים מכלי שרת אחר, ועי' בס' משך חכמה עה"פ ונתת שמה מים ולא נאמר ונתת בו מים ע"ש, א"כ לא חשובי המים שבו קבועים כמו הלחם על השלחן. ועי' עוד בשו"ת גור ארי' יהודה להגאון רבי מנחם זמבא זצ"ל הי"ד בסי' ד' לענין אי לינה מועלת בכלי שרת ומה שהביא מהפנים יפות בפ' נשא בזה, ובשו"ת חזון נחום להגאון האב"ד דאמבראווא זצ"ל הי"ד פרפר ז' מש"כ בזה ע"ש.

ד') באות קל"ה מביא תשובת הרשב"א בח"א סי' ל"א שכתב הטעם למה בהמה קדשה קדוה"ג בקדושת פה וקטורת ומנחות ונסכים מתקדשין רק בקדושת כלי, והוא משום דכיון דצריכין עוד להתקדש בכ"ש קודם הקרבתן משו"ה לא קדשו קדוה"ג עד אחר נתינתן בכ"ש. ומבאר באמרי שאול דאע"ג דבהמה צריכה ג"כ להתקדש בכ"ש בשחיטה ובקבלה, צ"ל דהרשב"א ס"ל כשי' התוס' בכמה דוכתי דסכין לא הוי כ"ש, וא"כ נהי דהדם בעי קידוש בקבלה, אבל מכיון דהבשר לא צריך להתקדש בכ"ש חלה עליו קדוה"ג בקדושת פה לבד, עכ"ד. ויש להוסיף, דהנה הראב"ד בפירושו בריש פ"ק דתמיד כתב וז"ל, ואגב גררא נפרש מאי שנא בהמה מקטורת ומנחות, בהמה כשאדם מקדשה לאלתר הויא קדושת הגוף, וקטורת ומנחות לא הוויין קדושת הגוף עד דמקדשן בכלי וכו', י"ל דהיינו טעמא דבהמה לאלתר קדשי קדוה"ג משום דלאלתר ראוי להקרבה ואינה מחוסר מעשה רבה אלא שחיטה בלבד, אבל קטורת מחוסרת מעשה רבה כגון כתישה, ומנחות בלולה, ע"כ לא קדשי קדוה"ג אלא בכלי שרת דוקא עכ"ל. הנה מבואר דהראב"ד לא נחית לזה דמנחות ונסכים ע"כ בעי עוד קידוש כלי משא"כ בהמה כמ"ש הרשב"א, אלא משום דמחוסר מעשה רבה, ולהנ"ל י"ל דהראב"ד קאי לצד הזה דסכין הוי כ"ש כמו שמצדדין התוס', וא"כ אין בזה הבדל בין מנחה לבהמה, ולכן ע"כ פירש הטעם דבעי מעשה רבה, אבל אה"נ אי נימא דסכין לא הוי כ"ש, י"ל כטעמו של הרשב"א.

ויש ליישב בזה מה שקשה לכאורה לטעמו של הראב"ד מהגמ' מנחות (נ"ז:) דאיפלגי שם רבי יונתן ורבי יאשי' אי מדת יבש נתקדשה, ומ"ד דלא נתקדשה יליף לה מקרא דכתיב ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וכו' אימתי הן לה' לאחד שנאפו, ואמר לי' רב פפא לאביי והא איכא ביסא [שנילושו בה שתי הלחם דלחה היא והיכא אמרינן לעיל דאינה קדושה עד לאחר אפיי', שט"מ], אמר לי' כגון שלש על גבי קטבליא, ע"כ. ולדברי הראב"ד הנ"ל יקשה דאף דהבלילה לא היתה בכלי קודש, אבל מכיון שכבר נבללה ולא חסרה עוד מעשה רבה א"כ תחול עלי' ממילא קדוה"ג כיון דקדושת פה הי' לה מעיקרא ומאי שנא מבהמה דחל עלי' קדוה"ג ממילא. ולהנ"ל ניחא, דכל דברי הראב"ד נאמרו רק לצד זה דסכין הוי כ"ש, אבל לצד זה דסכין לא הוי כ"ש, א"כ ההבדל הוא כמ"ש הרשב"א דלכן קדשה בהמה קדוה"ג כיון דלא צריכה עוד קדושת כלי, משא"כ מנחה, וא"כ כיון דמוכח מהתוס' דסוגיות חלוקות הן אי סכין בעי כ"ש, י"ל דסוגית הגמ' במנחות

הנ"ל קאי למ"ד דסכין לא בעי כ"ש, וא"כ לעולם איכא הבדל בין בהמה למנחה כנ"ל.

ובדרך הפלפול יש להמשיך ולומר, דע"כ סוגית הגמ' במנחות קאי דסכין לא בעי כ"ש, והוא דהנה העידו האחרונים כיון דרק בימי משה רבינו נמשחו הכ"ש, וממעטינן, אותם במשיחה ואין לדורות במשיחה ורק עבודתן מחנכתן (שבועות ט"ו.), וא"כ מכיון דשחיטה לאו עבודה א"כ לא יוכל הסכין להתקדש בעבודה. ואמנם כתבו דזה הוי הטעם דנימא דסכין לא הוי כ"ש, ולצד זה דנאמד דסכין הוי כ"ש, י"ל עפ"י המבואר בירושלמי יומא פ"ג דהקידוש של כ"ש הי' ע"י שפינו מתוך הכלים שנתקדשו מקודם לתוך הכלים של עולי גולה, וזה הוי כמו קידוש של משיחה יע"ש. וא"כ לפי מה שכתבו התוס' בסוגיא דגמ' מנחות שם (נ"ז: ד"ה דבי יאשי') דהא דאמרינן דעבודתן מחנכתן תלוי בפלוגתא אי מדת יבש נתקדשה או לא נתקדשה, דמ"ד לא נתקדשה הוא דסבר דהלימוד מהקרא הוא לומד דעבודתן מחנכתן יע"ש, וא"כ מכיון דקושית הגמ' שם קאי למ"ד דמדת יבש לא נתקדשה, דעכ"פ תתקדש בבלילה, א"כ הרי למ"ד זה אמרינן דעבודתן מחנכתן, וא"כ סכין לא הוי כ"ש, ולזה טעם ההבדל בין בהמה למנחה לא הוי משום חסרון מעשה רבה, דק כטעמו של הרשב"א הנ"ל, ולזה שפיר משני כגון שלש ע"נ קטבליא.

ה') ואזכיר עוד פלפלת כ"ש מימי לומדי אצל הרב הגאון הנ"ל, והוא, במס' מנחות דף ז' אמרינן דאבימי תני מנחות בי רב חסדא וכו' פגע בי' רב נחמן אמר לי' כיצד קומצין א"ל מכלי זה אמר לי' וכי קומצין מכלי שע"ג קרקע אמר לי' דמגבה ליד כהן. וכתבו התוס' שם, למאי דמסיק דמגבה לי' כהן יש לתמוה מאי חידוש השיבו מכלי זה, ושמא אשמעינן אע"פ שלא נמשח שעבודתו מחנכת, אי נמי של עץ הי' כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר בפרק החליל (סוכה נ' ע"ב) דעושין כלי שרת של עץ, ע"כ. ודקדק הרב הגאון הנ"ל, אמאי ציינו התוס' מקום פלוגתתן אי עושין כלי שרת של עץ למסכת סוכה ולא ציינו למסכתא שעומדים בה והוא לקמן במסכת מנחות דף כ"ט ע"א, ובשגם כי שם הוא עיקר פלוגתתם. ואמרתי ליישב בדרך החידוד, כי באמת קשה איך אמר לו אבימי דמגבה לי' כהן משום דאין קומצין מכלי שע"ג קרקע הלא אמרינן בגמ' שכן מצינו בסילוק בזיכין דהוי כקמיצה מכלי שע"ג קרקע, ואולם הרי כתבו התוס' שם (בד"ה שכן) דהא מילתא דלא כרבי חנינא דאמר לקמן (דף ח' ע"א) לא זו קדושה בלא זו — מנחה בלא שמן או בלי לבונה — דאיהו לא יליף מילתא ממילתא ע"כ, א"כ הרי י"ל דאבימי ס"ל כר"ח דלא יליף מילתא ממילתא ולכן ס"ל דאין קומצין מכלי שע"ג קרקע ולא ילפינן מסילוק בזיכין מן השלחן, אלא דבשט"מ שם באות מ' כתב דהא דר"ח לא יליף ריתקדש זו בלא זו משום דהוי דבר דלא אפשר שהרי אין בו שמן אבל הכא מידי דאפשר הוא, ואם איתא דלא היו יכולין לקמוץ מכלי שע"ג קרקע, בבזיכין נמי הי' צריך להגבי' השלחן כיון דאפשר להגבי', אלא ודאי דקומצין מכלי שע"ג קרקע, ושפיר ס"ל ד"ח כרבא, ע"כ, ולפ"ז שוב קשה על אבימי כנ"ל.

ואולם י"ל דאדרבה לפ"ז יתיישב הדקדוק הנ"ל במה שציינו התוס' למקום הפלוגתא אי עושין כלי שרת של עץ, למסכת סוכה ולא לגמ' דמנחות, דהנה בגמ'

מנחות כ"ט מוקי הש"ס פלוגתת רבי וריבר"י אי עושין כ"ש של עץ דפליגי אי בעלמא דנין בכלל ופרט או בריבוי ומיעוט, ואולם בגמ' סוכה רוצה הגמ' להעמיד פלוגתתם דכ"ע סברי דאביב של משה הי' כלי שרת אע"ג דהי' של עץ ורק דריבר"י יליף משם אע"ג דהוי אפשר משאי אפשר, ורבי לא יליף אפשר משאי אפשר, וא"כ א"ש הדיוק הנ"ל, דכיון דאביבי אמר לו דקומצין מכלי זה אע"ג שהוא של עץ, ומ"מ אמר לו רמגבה לי' כהן והיינו דלא ילפינן משלחן, וע"כ דס"ל כר"ח דלא יליף מילתא ממילתא, ואין לומר דשאני הכא דאפשר כמ"ש השט"מ הנ"ל, דכיון דהוא סובר כריבר"י בסוכה דדנין אפשר משאי אפשר, וא"כ אם ר"ח לא יליף שם, גם הכא לא נילף, דאין הכרל לשיטתו בין אפשר ללא אפשר כנ"ל.

והנני בזה להודות לכם על פעלכם הטוב לרובב שפתי ישנים מהגאונים הק' הי"ד שיחי' שפתותיהם דובבות, וברכת כל שוחרי תורה עליכם תבא.

ברוך שמעון שניאורסאהן

בשיטת הרמב"ם דהקונה בכסף מלוה קונה

מרדכי דוד אונגער

ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב בברוקלין
בן הרה"צ מראמבראווא שליט"א
וחתן הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי שליט"א
בנו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בשו"ע חו"מ סי' ר"ד סעי' י' כתב המחבר מי שהי' לו חוב אצל חבירו וא"ל מכור לי מטלטלין אלו בחוב שיש לי אצלך ורצה המוכר, י"א שהרי זה כמו שנתן דמים וכל החוזר בו מקבל מי שפרע ויש חולקים, עכ"ל. ודיעה הראשונה היא דעת הרמב"ם דס"ל דהקונה במלוה קנה ומרן זקי' בשו"ת רברי חיים ח"ב יו"ד סי' קי"ב יצא לדון בדבר החדש, דכ"ז רק בישראל הקונה מישראל אבל בעכו"ם הקונה מישראל או ישראל הקונה מעכו"ם אף דס"ל להרמב"ם ז"ל דקונה בכסף, מ"מ במלוה יורה דלא קנה, ע"ש מש"כ להסביר חילוק דין זה. וביד אברהם על יו"ד בסי' ש"כ סעי' ו' כתב ג"כ חילוק זה ולא האריך בסברא, עיי"ש.

ונלענ"ד לחזוק חילוק דין זה עפ"י מה שעלה בלבי לבאר ולפלפל בדברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל בפ"ז מהל' מכירה הל' ר' וז"ל, מי שהי' לו חוב אצל חבירו ואמר לו מכור לי חביות של יין בחוב שיש לי אצלך ורצה המוכר הרי זה כמו שנתן הדמים עתה וכל החוזר בו מקבל מי שפרע, לפיכך אם מכר לו קרקע בחובו אין אחר מהם יכול לחזור בו ואע"פ שאין מעות המלוה מצויות בשעת המכר עכ"ל. והשיג עליו הראב"ד ז"ל מסוגיא מפורשת במס' קידושין דף מ"ז ע"א דאיתא שם, אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת, מלוה להוצאה ניתנה, וקאמר שם הגמ' נימא כתנאי המקדש במלוה אינה מקודשת וי"א מקודשת מאי לאו בהא קמפלגי וכו' ותסברא אימא סיפא ושוים במכר שזה קנה, אי אמרת מלוה

להוצאה ניתנה במאי קני ע"כ, הרי מבואר דאם המקדש במלוה אינה מקודשת, כמו כן במכר נמי לא קנה, והרי קיימא לן דהמקדש במלוה אינה מקודשת, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בעצמו בפ"ה מהל' אישות הל' י"ג המקדש במלוה אינה מקודשת מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין כאן שום דבר קיים ליהנות בו מעתה שכבר הוציאה אותו דינר ועברה הנאתו, עכ"ל. והרב המגיד שם כת' ליישב דברי הרמב"ם ז"ל דסמך עצמו על סוגיא דפ' הזהב דף מ"ו ע"ב דמשמע שם לגבי מכר דקנה, עיי"ש.

ובס' אבני מלואים בסי' כ"ח ס"ק ט"ז נתקשה בזה דאכתי צריך טעמא להבין מאי שנא קידושין ממכר, דממ"נ אי חשיב כסף א"כ לגבי קידושין נמי יהני, ואי לא מקרי כסף משום דלהוצאה ניתנה א"כ במכר נמי לא יהני. וכתב שני דרכים לבאר דברי הרמב"ם ז"ל, ותו"ד בדרך הא' הוא, דהרמב"ם ז"ל לשטתי' שכ' שם בהל' אישות דהמקדש במתנה ע"מ להחזיר אינה מקודשת מפני שצריכה להחזיר המתנה וא"כ הרי לא נהנית, דהוא ז"ל מפרש דהא דאיתא במס' קידושין (דף ו' ע"ב) בכולהו קני מתנה עמ"ל לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין, דלאו משום גזירה אטו חליפין כמו שפי' התוס' שם, אלא דין תורה הוא דבקידושין לא סגי נתינת כסף לחוד אלא שיהא נתינת כסף שיש בה הנאה, ומתנה עמ"ל נהי דשמה מתנה ויש כאן נתינת כסף, אמנם הרי ליכא להאשה הנאה מזה הכסף שהרי צריכה להחזיר המתנה, והנה המקדש במלוה גמי אין לה הנאה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בלשונו, ואין כאן שום דבר קיים ליהנות בו מעתה שכבר הוציאה אותו דינר ועבר הנאתו עכ"ל, הלכך אינה מקודשת, דנהי דמלוה הוי מתנת כסף אמנם הרי הוי כסף בלא הנאה, והנה כ"ז בקידושין, אבל במכר דקיי"ל דמתנה עמ"ל הוי מתנה, הרי דסגי במכר בנתינת כסף שאין בו הנאה, הלכך הקונה במלוה שפיר קנה דנהי דאין להמוכר בו הנאה, מ"מ הרי יש כאן כסף וזה סגי במכירה, עכת"ד בדרך הא'.

ודבריו צ"ע, דנהי דיש מקור להרמב"ם דבמכר קנה מסוגיא דפ' הזהב, ויש סברא לחלק בין קידושין למכר ומקורו מדברי הגמ' קידושין (ו' ע"ב) במתנה עמ"ל, אמנם אם סברא זו נכונה, שוב יתקשה הסוגיא דדף מ"ז ע"א דמקשה בגמ' ותסברא, הרי דנקט הגמ' בפשיטות דאם המקדש במלוה אינה מקודשת ה"ג במכר לא קנה, וזה לכאורה קושיא גדולה.

ותו"ד בדרך הב' הוא, עפי"ד רש"י ז"ל במס' קידושין (דף ו' ע"ב) אהא דאמר שם אביי המקדש במלוה אינה מקודשת, כתב וז"ל, דקיחה משדה עפרון נמרינן ריהיב מידי בשעת קידושין ומלוה להוצאה ניתנה וכבר הן שלה ומעות אחרים היא חייבת לו עכ"ל, משמע מדבריו ז"ל דדוקא משום דילפינן קיחה משדה עפרון, והתם כן הי' ריהיב אברהם אבינו כסף בעין בשעת מכר כמש"כ וישקול אברהם וגו' אבל מסברא בעלמא אפי' אי מלוה להוצאה ניתנה שפיר חשוב כסף, וא"כ מתורץ רבני הרמב"ם ז"ל דדוקא בקדושין אינה מקודשת משום דילפינן קיחה משדה עפרון, משא"כ במכר דילפינן במס' קידושין (דף כ"ו ע"א) מקרא דשדות בכסף יקנו ושם לא כתיב ריהיב מידי דבעין בשעת המכר וא"כ אפי' מלוה חשוב שפיר כסף לקנות בו, והבן. והנה זה דוקא אי ילפינן כסף

קידושין משדה עפרון, אבל סוגיא דמס' קידושין דף מ"ז דאזיל אליבא דרב דילף שם (דף ג' ע"ב) מקרא דויצאה חנם אין כסף, וכתבו שם המפורשים דרב ל"ל הגז"ש דקיחה קיחה משד"ע, ואפ"ה קאמר דהמקדש במלוה אינה מקודשת, ע"כ משום דסובר מסברא בעלמא דכיון דמלוה להוצאה ניתנה לא חשיב כסף, וא"כ ה"נ במכר לא חשיב כסף, ודו"ק. עכת"ר בררך הב'.

ולררך זה נמי קשה רנהי רשפיר תירץ לן דלא יקשה מהסוגיא דרף מ"ז משום דאזלא הסוגיא אליבא דרב, ואמנם מ"מ שוב אין לנו מקור לחילוק זה שהמציא לנו הרמב"ם ז"ל דתלוי בגה"כ כמ"ש רש"י, הרי רב סובר כן מסברא בעלמא דמלוה לא הוי כסף, ואף דהאב"מ לקח זה מדברי רש"י ז"ל, אמנם אכתי צל"ד מאין הוציאו הראשונים ז"ל דבר זה לומר דאביי יחלוק ארב, וכ"ת משום סוגיא דפרק הזהב דמשמע שם דבמכר קנה, ז"א דא"כ נימא אפי' בקדושין דקנה, שהרי אין לנו שום מקור לחלק בין קדושין למכר, וצ"ע.

והנלענ"ד לקשר שני הדרכים להיות עולין בקנה אחד לתרץ שפיר דברי הרמב"ם ז"ל, להבין מקור הדבר, וגם שלא יקשה עליו מסוגיא דרף מ"ז, דהנה האב"מ שם כתב דסברת הגמ' והרמב"ם ז"ל שכ' דבמתנה עמ"ל ומלוה, רכיון דאין להאשה הנאה מהכסף אינה מקורשת, הוא מטעם דכשאינה ניהנית בשו"פ גנאי הוא לה לקדש נפשה בחנם עכת"ד, וסברא זו מצינו במס' קידושין (דף ג') לפי גירסת רש"י ז"ל שם, ואשה בפחות משו"פ לא מקניא נפשה דגנאי הוא לה, ע"ש. והנה סברא זו, נראה לומר, דתלוי במחלוקות הסמ"ע והט"ז בחו"מ דיש סי' ק"צ ביסוד קנין כסף בקניית קרקע, דהסמ"ע כתב דקנין כסף הוא בתורת פרעון שווי הקרקע, כלו' רשאני כסף משטר וחזקה ,ראינם אלא מעשה קנין בעלמא, רעי"ז המעשה נגמור בדעתם שישתעבדו זה לזה, ואין להקנין שום שייכות ועיכוב עם תשלומי שווי הקרקע, אבל כסף אינו מעשה קנין בעלמא אלא הקנין נעשה ע"י מה שפורע הלוקח דמי שווי הקרקע לפיכך נקנית לו, והט"ז שם חולק עליו וס"ל דכסף קונה ג"כ מטעם מעשה קנין בעלמא ולאו דוקא בתורת פרעון דמי שווי ע"ש. והנה לפי"ד הסמ"ע שפיר מובן הענין דגנאי הוא לה לקדש נפשה בחנם, דכיון דכסף זה הניתן לה בא תחת שווי', הלכך גנאי הוא לה לזלזל ברמי שווי' לומר על עצמה דאינה שוה אפי' שו"פ, אבל לדעת הט"ז דכסף הוי מעשה קנין בעלמא בלא שום שייכות בדמי שווי של המקח, א"כ מאי שייך לומר דגנאי הוא לה, הרי המקרש בשטר א"צ השטר להיות שו"פ, וע"כ דאין שום גנאי בזה דהקנין נעשה ע"י דבר שאינה שוה פרוטה, והבן היטב. שוב מצאתי בשו"ת אבני צדק לחו"ז הגה"ק מסיגוט זצ"ל בסוף ח' אה"ע בחי' למס' קידושין דף ג' שכ' כן לבאר הסברא דגנאי הוא לה, עפי"ר הסמ"ע ע"ש.

והנה רברי הסמ"ע נאמרים לענין כסף דקרקע, ולענין קירושין נראה רי"ל דתלוי במקור הילפותא דקנין כסף בקירושין, דהנה הסמ"ע כתב ראי' לדבר שהוא בתורת פרעון דמי שווי שהרי כן מצינו בשדה עפרון רכתיב בקרא וישקול אברהם לעפרון ארבע מאות שקל, הרי דהקנין נעשה ע"י תשלומי רמי שווי רייקא עיי"ש, מעתה נראה לומר דלדירן רילפינן כסף בקידושין משרה עפרון אז הקנין בקידושין הוי משום פרעון דמי שווי כמו בשדה עפרון, אבל למאן דיליף מאין כסף לאדון זה

אבל יש כסף לאדון אחר, אז שוב לא נימא כסברא הסמ"ע אלא כדברי הט"ז שחולק שם בחו"מ על הסמ"ע, וחילי דידי' משום דבקדושין לא מסתבר למימר שיהא דמי האשה רק שו"פ עיי"ש, הרי דמסברא שפיר יותר ראוי לומר בקידושין דהוי מטעם מעשה קנין בעלמא, ולמאן דיליף מאין כסף וכו', שפיר י"ל כן וכיון דיש לומר כן הכי נקטינן, דהרי כן הוא מסברא, אבל לדידין דילפינן משדה עפרון, עכצ"ל דהוי בתורת שווי, והבן.

ועתה נשובה לדברי הרמב"ם ז"ל, דהי' לו מקור מגמ' דף ו' מדין דמתנה עמ"ל דבקידושין צריך להיות כסף שיש בו הנאה, והלכך פסק דהמקדש במלוה אינה מקודשת, דלמד מגמ' זו דצריך להיות כסף שיש בו הנאה והיינו ע"כ מטעם דגנאי הוא לה, וזה שייך דווקא בקידושין ולא במכר כמובן וזהו כמ"ש האב"מ בדרך הא' ולא קשה מידי מסוגיא דדף מ"ז דשם בעל המימרא הוא רב והוא יליף מאין כסף זה, ולא משדה עפרון, כמ"ש האב"מ בדרך הב', ולדידי' ליכא הסברא דגנאי הוא לה, כמ"ש דלדרש זה ע"כ כסף לא הוי בתורת שווי, אלא מעשה קנין בעלמא ואז ל"ש הענין דגנאי הוא לה וכנ"ל, ואפ"ה ס"ל דאינה מוקדשת, ועכצ"ל דס"ל דאין למלוה שם נתינת כסף כלל, הלכך במכר לדידי' נמי לא קנה, אבל הרמב"ם למד מגמ' דף ו' דלדידן דילפינן משדה עפרון צריכין הנאה, והוא ע"ד דקאמר הגמ' בדף ג' הסברא דגנאי הוא לה (וע"ש בדף ג' דקאי אלימור בשדה עפרון, ודו"ק), הלכך שפיר פסק דדוקא בקידושין כן ולא במכר, ובדמוכח מסוגיא דפרק הזהב, ודו"ק.

ובהרצותי הדברים לידידי יקירי החריף הנפלא מוה"ר פסח מיללער נ"י, העיר להוסיף בזה דבר נכון וז"ל, ונלענ"ד להוסיף בס"ד דלכאו' קשה למה יחלוק סתמא דגמ' דהזהב אסברא דרב דקאמר דמלוה להוצאה ניתנה, הרי שם בקידושין לא פריך מידי ארב לא מסברא ולא מהוכחה. אמנם בזה י"ל דרב לטעמי' דכסף קידושין הוי משום קנין ויליף משם לכסף דמכר וכשי' הט"ז, וכיון דמשום קנין הוא, בעינן נתינה דבר בעין וכיון דלהוצאה ניתנה א"כ ליכא נתינה, ולכן בין קידושין ובין מכר לא קנה, אבל גמ' דפ' הזהב ס"ל גז"ש דקיחה ושם כתיב כסף השדה קח ממני, היינו דמי פרעון, וילפינן משם דקנין כסף בתורת פרעון, ולכן אפי' במלוה קנה, דאע"ג דאינו נותן נתינה דכבר ניתנה להוצאה מ"מ פרעון הוי בזה שפוטדו מן החוב, אך בקידושין גנאי הוא לה לפי שאין שם הנאה וכנ"ל, ודו"ק ונכון בס"ד עכ"ל. ויפה כוון בהסברא, שכן כתב בתשו' תועפות דאם חלק חו"מ סי' י"ד לפי דרכו בשיטת הרמב"ם ע"ש. ולפי"ד נמצא הא דחולק רב אסברא דרבא בדף ו' דבעינן בקידושין כסף שיש בו הנאה, והא דחולק סוגיא דפ' הזהב אסברת רב דמלוה להוצאה ניתנה, תלוי זה בזה, ועולה יפה בעזהשי"ת, והבן.

וכל זה לפי"ד האב"מ דס"ל דהסברא דצריכין בקידושין כסף שיש בהם הנאה, הוא משום דבלא"ה גנאי הוא לה לקדש נפשה בחנם, אמנם לכאו' צ"ע להבין הסברא לגבי מלוה, דבשלמא, במתנה עמ"ל מובן הסברא דכיון דצריכה להחזיר המתנה גנאי הוא לה לקדש נפשה בזה, שהרי נשארת בלא כלום ויצאה חנם, אבל במלוה נהי דאין לה הנאה השתא בשעת הקידושין שכבר עברה הנאתו

בשעת ההלואה, מאי בכך, מ״מ לא הוי זלזול שהרי אינה מתקדשת בחנם, דהא לפני הקידושין היתה צריכה לשלם כסף החוב מכיסה, ועכשיו ע״י הקידושין פטורה מלשלם, א״כ שפיר מתקדשת ע״י הכסף, ולא משוית נפשה למכור עצמה בחנם, ומה לי בזה דאין לה השתא הנאה, מ״מ אין כאן שום ננאי, ולפי״ד האב״מ הא דצריך להיות כסף שיש בו הנאה הוא רק משום דבלא״ה הוי ננאי, וזה ל״ש במלוה, ויש ליישב קצת, וצ״ע. ואשר ע״כ נלענ״ד דרך חדש, ובסיננון הנ״ל, עפ״י מה שראיתי בס׳ חדושי הרי״ם (חו״מ סי׳ ק״צ סק״נ וסי׳ קצ״ה ס״ק י״נ — ונוף הסברא העיר עור בנתה״מ סי׳ ק״צ סק״ב) שכתב סברא נכונה בהא שכ׳ הרמב״ם דבמתנה עמ״ל אינה מקורשת לפי שאין בה הנאה, לפי״ד הסמ״ע הנ״ל ריסוד קנין כסף הוא משום שפורע דמי שווי המקח, והנה מעולם לא שמענו שיפרע לוה חובו להמלוה במתנה עמ״ל, דנהי רחשיב נתינה, אבל אין זה פרעון, דסוף סוף יחסר הממון מכיס המלוה שהרי צריך להחזיר להלוה מה שנתן לו, וזה פשוט מאר בסברא, וכיון רקנין כסף הוא מטעם פרעון, אין שייך הקנין ע״י כסף שנותן במתנה עמ״ל עכת״ד הברורים עיי״ש, והנלענ״ד להוסיף בזה דמה שכ׳ האב״מ דמלוה ג״כ חשיב כסף בלא הנאה, יש להבין בכעין סברא זו, דמלוה כיון דהוי כסף בלא הנאה לא הוי פרעון מעליא, דאע״פ דשייך לפרוע חוב במלוה מפני שהמַלוה מרויח שא״צ לשלם חובו, מ״מ גבי קנין כסף דלפי״ר הסמ״ע נמצא דכסף הקנין שנותן הלוקח הוי בתורת פרעון במקום וחליפת החפץ, הלכך י״ל דפרעון מקרי דוקא דומיא מה שקיבל, וכיון שהלוקח מקבל הנאה בשעה שקונה החפץ בעין, צריך לחזור להמוכר כסף שיש בו הנאה, ולכן הסתלקות החוב גרידא לא הוי פרעון מעליא, ודו״ק.

ולפי דרך זה שוב צריך להבין מה חילוק יש בין מכר לקידושין, ואמאי יהני במכר, הרי מלוה לא הוי פרעון מעליא, ובאמת זו הוא כקושית הנתה״מ (סי׳ ק״צ סק״ב) אשיטת הסמ״ע, דלפי״ד דהוי מטעם פרעון האיך יקנה במכר במתנה עמ״ל עיי״ש, והנראה לומר, דהנה כבר הבאתי דהסמ״ע ז״ל כתב לחזק דבריו דהרי קנין כסף משרה עפרון ילפינן ושם הי׳ כסף השווי כמפורש בקרא, אמנם בב״ח שם (ובמנ״ח מצוה של״ו) כ׳ דדבריו צע״ג דהא קנין כסף דשדה ילפינן במס׳ קירושין (דף כ״ו ע״א) מקרא דשדות בכסף יקנו, והתוס׳ כתבו שם דאין לילף משדה עפרון די״ל דשאני נכרי דכל קנינו בכסף עיי״ש, וצ״ע לתרץ דברי הסמ״ע (עי׳ בס׳ ראש רור פ׳ חיי שרה מש״כ לפרש עפי״ד בדרישה שם). והשתא י״ל דרך חדש דבקירושין דילפינן קנין כסף משדה עפרון, ע״כ הוא בתורת פרעון דמי שווי כמ״ש הסמ״ע, (והא דתק׳ הט״ז דבקירושין ל״ש דמי שווי, עיי׳ באב״מ סי׳ כ״ט סק״ב מש״כ ליישב זה), אבל בקנין קרקע דילפינן קנין כסף מקרא דשרות בכסף יקנו, אינו מטעם פרעון אלא מעשה קנין בעלמא כשטר וחזקה.

אמור מעתה דרדך זו נקט הרמב״ם ז״ל, ומשו״ה פסק בהל׳ אישות דהמקדש במתנה עמ״ל או במלוה דאינה מקודשת, דכסף קידושין בתורת פרעון דמי שווי הוא וצריך שיהא בו הנאה ג״כ, ובמתנה עמ״ל ובמלוה דאין בהם הנאה לא הוי פרעון מעליא, אבל לגבי קנין קרקע דשם לא הוי כסף אלא מעשה קנין

בעלמא, סגי בשם כסף לחוד, ולפיכך איתא בגמ' דבמתנה עמ"ל קנה, וגם במלוה פסק הרמב"ם ז"ל רקנה. ובזה נתיישב שפיר שיטת הרמב"ם ז"ל, דמקור הדבר דבמכר קנה הוא מפ' הזהב, והסברא לחלק בין מכר לקידושין מקורו הוא מהא דפ"ק דקידושין במתנה עמ"ל, כעין דרך הא' של האב"מ, ולק"מ מסוגיא דדף מ"ז דשם אזלא הסוגיא אליבא דרב דילף קנין כסף בקידושין מויצאה חנם אין כסף, ול"ל הדרש דשדה עפרון, ולדידי' גם בקידושין לא הוי אלא מעשה קנין בעלמא ואפ"ה קאמר דאינה מקודשת, וע"כ משום דלהוצאה ניתנה כמ"ש האב"מ בדרך הב', ודו"ק. ואם כנים הדברים, יצא לנו חילוק בהאי דינא שכ' הרמב"ם דבמכר קנה במלוה, דזהו דוקא בישראל הקונה מישראל דילפינן משדות בכסף יקנו והלכך לא הוי רק מעשה קנין בעלמא ולא פרעון ושפיר קונה במלוה, אבל בעכו"ם דילפינן קנין כסף בקרקע בארם מהא דשדה עפרון, כמבואר במס' ב"ב רף נ"ר ע"ב תוד"ה עכו"ם ובטור חו"מ סי' קצ"ר בדרישה עיי"ש, א"כ הוי בתורת פרעון שוב אינו קונה במלוה, ואע"פ דכ"ז לכאו' רק לגבי קנין קרקע דילפינן משדה עפרון, מ"מ נראה דכן יהי' נמי בקנין מטלטלין, דהא הסברא לומר דעכו"ם קונה מטלטלין בכסף לכאו' מקרקע ידעינן כמו שכ' התוס' במס' בכורות (דף י"נ ע"א) ד"ה מיד עיי"ש, וכיון דכל קנינו בכסף משדה עפרון ילפינן אפי' מטלטלין בתורת פרעון הוא דקונה, זכינו לחילוק רין הנ"ל דבעכו"ם יורה הרמב"ם דמלוה לא קנה וכשיטת מרן ד"ח זי"ע ורו"ק.

בענין ק"ש של ערבית

אברהם אפרים גאטהייל
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' ברכות (ד' ע"ב) אמר ריב"ל אע"פ שקרא ארם ק"ש בביהכ"נ מצוה לקרותו על מטתו אר"י מאי קרא רגזו ואל תחטאו וכו' אמר רב נחמן ואם ת"ח הוא אינו צריך אמר אביי אף ת"ח מיבעי לי' למימר חר פסוקא דרחמי כנון בירך אפקיר רוחי וכו', ע"כ. הנה בריש המסכת פליגי בה רש"י ותוס', דעת רש"י שק"ש שעל המטה עיקרית ובו יוצאין ידי חובת ק"ש של ערבית, וק"ש שקורין בביהכ"נ אינה כ"א לעמור בתפילה מתוך ד"ת, ודעת התוס' שק"ש של ביהכ"נ עיקרית וק"ש שעל המטה אינה כ"א להגן מפני המזיקין. והקשו התוס' (ד"ה מאימתי) על רש"י וז"ל בא"ר, ועור ראותה ק"ש סמוך למטה אינה אלא בשביל המזיקין כראמר בסמוך (ה' ע"א) ואם ת"ח הוא אינו צריך, עכ"ל.

ובזה יש לפרש את אשר מצאתי בס' לקט יושר (עמור פ"ו) שהביא מרבו (בעל תרומת הדשן) שבשני לילות הראשונים של פסח לא קרא ק"ש על המטה אבל אמר פסוקים של רחמים כנון השכיבנו וברוך ה' ביום וכו', אבל המהר"י ווילא עשה בהיפוך קרא ק"ש בלי פסוקים הנ"ל, ע"כ. (וכן המנהג אצלינו). והרי לפי רברי התוס' רר"נ רקאמר ואם ת"ח הוא א"צ משום מזיקין קאמר ואח"כ קאמר אביי שאעפי"כ צריך למימר פסוקים, נמצא שזה מכוון לשיטת התרה"ר כי

בלילות הראשונים של פסח הכל הם בבחינת ת"ח לענין הנגה בפני המזיקין, א"כ ק"ש שהוא להגן מפני המזיקין לא אמר, אבל הפסוקים אמר, משום הא דקאמר אביי.

ולהבין סברת מהר"י ווילא וגם ליישב שיטת רש"י נלפענ"ר בעז"ה, שס"ל שריב"ל ה"ק „מצוה" לקרותו על מטתו ותקנו לה חז"ל משני טעמים, א) למי שלא יצא י"ח עריין שלא התפלל תפילת ערבית (למ"ד תפילת ערבית רשות דקיימ"ל כוותי'), או למי שהתפלל ערבית מבע"י כמו רב רצלי של שבת בע"ש, ויוצא על מטתו י"ח ק"ש ש"ע. ב) שרצו חז"ל שישכב כל אדם ודברי תורה בפיו וזהו עיקר טעמם בזה וסמכו לה מקרא דרגזו ואל תחטאו וכו', דזהו משמעות הלשון, מצוה לקרותו על מטתו, דאי משום מזיקין לא שייך כ"כ לשון מצוה, וגם הפסוק דרגזו אינו משום מזיקין, וגם מי שיוצא אז י"ח ק"ש ש"ע, באמת הרי אומר אז ד"ת קודם שכיבה. והתוס' דסברו רמשום מזיקין קאמר ריב"ל שעליו קאי דברי ר"נ, שפיר הקשו שלא ניתקן רק בשביל המזיקין כי לא מסתברא למימר שעל שניהם הם בשביל מזיקין ובשביל לצאת אז י"ח ק"ש כי אין ענייניהם שווים, והיפוך כוונה הוא, והשתא אי אמרי שריב"ל משום ר"ת קאמר שפיר מסתבר שבשביל שניהם הוא, דלא גרע מהי' קורא בתורה והגיע זמן המקרא רתנינן (רפ"ב) דיצא אם כיון לבו, ומסתבר נ"כ שתקנו אותו למי שלא יצא עדיין י"ח, שכן מצינו שגזרו על זמן ק"ש ש"ע ביותר עד שאמרו שזמנה עד חצות מפני שחששו על השכחה, וכהברייתא שם, חכמים עשו סייג לדבריהם כדי שלא יהא אדם בא מן השדה וכו'. ולפי"ז שפיר מדוייק רברי הגמ' דלא קאמר ריב"ל סתם מצוה לחזור ולקרות ק"ש סמוך למטתו, אלא קאמר, אע"פ שכבר קרא ק"ש בביהכ"נ, והיינו שכבר יצא י"ח ק"ש ש"ע דאז הו"א מאחר שתקנו ק"ש סמוך למטה בשביל שלא ישכח א"כ כיון שכבר יצא י"ח א"צ עוד לקרות לזה אמר, אעפי"כ אמרו חז"ל לקרותו ומשום ד"ת, וע"ז קאמר ר"נ ואם ת"ח הוא אינו צריך כפירש"י משום שחוזר על גרסתו תמיד דיו בכך, ודק רש"י לשיטתו, ואמר משום שחוזר תמיד על גרסתו, ולא כמ"ש התר"י שתורתו משמרתו, והיינו גם בעידן דלא עסיק בי', דלשיטתם אי"צ אז לומר ד"ת כי מה שלמד מקודם ג"כ משמרתו, והכל משום מזיקין קאמרי, משא"כ לשיטת רש"י שלאו משום מזיקין הוא אלא משום ד"ת, אז תקנו שילמוד דווקא קודם שישכוב ודו"ק. ולגבי ת"ח לא גזרו חז"ל שמא ישכח, די"ל רש"י לשיטתי' אזל כמו שפי' במתני' גבי הקטר חלבים רלא גזרו עד חצות ומטעם שכהנים זריזין הן, (ודלא כהרמב"ם בפיהמ"ש), ואפשר שגם אצל ת"ח לענין מצוה דאו' לא גזרו גבי' שמת ישכח, או י"ל דדווקא אם כבר יצא הת"ח י"ח קאמר ר"נ דא"צ לחזור ולקרותו, כיון שקאי ארברי ריב"ל וכנ"ל, ודו"ק.

ואדרבה הא דקאמר אביי אף ת"ח מיבעיא לי' למימר חד פסוקא דרחמי הוא דקאמר בשביל מזיקין כיון שת"ח בעי שמירה כראמרי' בכמה דוכתא (ולא כמו שרצו התר"י לדחוק ולפרש שמ"ש שת"ח צריך שימור היינו דווקא כשעומד יחידי באישון לילה ואפילה שלא נזכר בשום מקום). ולפי"ז לא פליג אביי כלל אר"נ אלא בא רק להוסיף (ודלא כגירסת הרי"ף שגרס אביי אמר). והראי' לדבר,

מדאמרי' בשבועות (ט"ו ע"ב) שריב"ל אמר לתני קראי וגני ופריך וכי אמר ריב"ל הכי והאמר ריב"ל אסור להתרפאות בד"ת ומשני להגן שאני, ואי ר"נ ואביי פליגי, א"כ פליג ר"נ גם אריב"ל, ולא משמע כן כלל, שהרי לא קאמר הש"ס מזה מידי. (ואף הרי"ף לא גרס ר"נ אמר), ודו"ק.

ולפי"ז שפיר מיושב ג"כ קושיית תר"י שהקשו למה לא פריך הש"ס כאן אריב"ל כדפריך התם וכי אמר ריב"ל הכי וכו' עיי"ש שנדחקו. אבל לפימ"ש אתי שפיר, כי כאן לא קאמר ריב"ל כלל משום מזיקין אלא משום ד"ת, ואביי הוא דקאמר בשביל מזיקין וגברא אגברא לא רמי. ולפי"ז שפיר מובן שיטת מהר"י ווילא שהפסוקים שהם בשביל המזיקין לא אמר, אבל ק"ש שהוא משום ד"ת אמר.

עוד נלפענ"ד בקו' התוס' על רש"י, שלכאורה אפשר לפרש כוונת התוס' במה שהקשו שהרי ק"ש שעל המטה בשביל מזיקין הוא ולא כדי לצאת י"ח ק"ש ש"ע מטעם דאנן קיי"ל דמצות צריכות כוונה, ואי הוה בשביל מזיקין, אינו מיכוון לצאת י"ח. וההסבר בזה נראה כמ"ש האחרונים (מובא במשנ"ב סי' ס' סק"י בשם הח"א עיי"ש), שאם מוכחא מילתא דלמצוה קעביד אז יוצא בדיעבד גם בלי כוונה, וכ' שם גם לענין ק"ש אי קראו בתוך התפילה יצא בדיעבד אף שאינו מיכוון. לפי"ז מצינן למימר שה"ק התוס' בשלמא בביהכ"נ היינו בתוך תפילתו גם מי שאינו מיכוון יוצא י"ח, אבל אי אמרת שבק"ש שעל מטתו יוצא י"ח א"כ אם לא יכוון נמצא שלא יצא כלל י"ח, וכ"ש כיון שעיקרו בשביל מזיקין הוא בודאי אינו מיכוון רק בשביל הנגה מן המזיקין (כסברא זו כ' בספר נימוקי או"ח סי' רל"ה ס"ב ד"ה והנה, ואפשר שכיוון לסברת התוס' כאן). ולפימ"ש שפיר י"ל ההמשך בקו' התוס', שקודם הקשו והא אין העולם רגילין לקרות (על המטה) כ"א פרשה א', ואח"כ הקשו דצריך לברך בק"ש ב' לפני' ולאחרי' בערבית, דבאמת תיבת בערבית מיותר הוא, וגם דשני טענות האלו אינם חזקים כ"כ כי בפסוק ראשון יוצא, וגם ברכות ק"ש אינם תלויים בק"ש כדתנן (ט' ע"ב) הקורא (ק"ש של שחרית) מכאן (מג' שעות) ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, ואמרי' בגמ' (י' ע"ב) מאי לא הפסיד לא הפסיד ברכות, וכמו שכתבו כבר המפורשים, וגם טענת התוס' שק"ש שעל המטה בשביל מזיקין הוא ג"כ אינה טענה חזקה בפני עצמה, שבודאי כוונת רש"י דאה"נ שניתקן בשביל המזיקין אבל יוצא בו גם י"ח והוא פשוט, אבל לפימ"ש כוונת התוס', הכל חד הוא, וה"ק כיון שאינו קורא ג' פרשיות וגם אינו מברך לפני' ולאחרי' „בערבית" דייקא, היינו בתוך תפילתו, וא"כ אין כאן הוכחה שלמצוה קעביד, א"כ ק"ש שעל המטה שהוא בשביל מזיקין ואינו מיכוון האיך יוצא בו י"ח, הא מצ"כ, ורו"ק.

ויש ליישב שי' רש"י, דאה"נ בתוך התפלה מוכחא מילתא דלמצוה קעביד, ויוצא אף בלי כוונה, משא"כ בק"ש שעל המטה, אבל במקום שחזינן שקוראין אותו גם קודם זמנו ואז בודאי אין יוצאים י"ח אלא כדי לעמוד וכו', אז נפקע ההוכחה דמשום מצוה קעביד, די"ל שכדי לעמוד וכו' הוא דקעביד, ולפי"ז, במעשה דרש"י, דס"ל דאז ודאי אין יוצאים ידי חובת ק"ש ש"ע ואפי' אי נימא

כר"ת או כר"י שנרחקו לומר שיוצא בדיעבד אף קודם צאה"כ, אבל כיון דדיעבד הוא, ולאו כ"ע הוא, א"כ מאן לימא לן דלמצוה קעביד, אפשר משום כדי לעמור וכו' קעבדי, ואז נפקע ההוכחה לגמרי, וגם לעולם צריך כוונה בק"ש כי שייך במקומן שקוראין ק"ש עם ברכותי' ואינו כ"א לעמוד וכו'. ולפי"ז גם בביהכ"נ בתוך תפילתו ג"כ צריך כוונה, ואי מצי מיכוון, גם על מטתו מצי מיכוון, ואין עוד טענה שיש היפך כוונה שמיכוון להגן מן המזיקין, כיון שאינו בשביל המזיקין וכנ"ל.

ולפי הנ"ל, נלפענ"ד לפרש בדרך נכון דברי הירושלמי במס' ברכות (י' ע"א) ר' יוסי ור' אחא נפקין לתעניתא אתו ציבורא ומקרי שמע בתר תלת שעין בעא ר"א מחויי בידן א"ל ר"י והלא כבר קראו אותה בעונתה כלום קוראין אותה אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך ר"ת א"ל מפני ההרהוטות שלא יהו אומרים בעונתה הן קורין אותה, ע"כ. ולכאו' אין מובן, שלפי סברת ר"י שסבר שר"א רוצה למחות בידן משום שאיחרו זמן ק"ש, א"כ למה קאמר לי' הלא כבר קראו אותה בעונתה, עדיף מזה הול"ל דאפי' לא קראו אותה בעונתה הא תנינן בפירוש (ט' ע"ב) הקורא מכאן ואילך (היינו אחר ג' שעות) לא הפסיד כאדם הקורא בתורה. [ואין לומר שאה"נ לכן דק התנא ותנא בלשון יחיד דייקא אבל בציבור לא, א), שזאת לא שמענו כלל ולא ראינו כן בשום מקום, ב), דאי אמדת בציבור לא, בודאי הטעם משום שלא יאמרו בעונתה הן קורין אותה, והא ר"י לא סליק ארעתי' עדיין לומר כן עד שאמר לי' ר"א כן ודו"ק]. עוד יל"ד בדברי ר"י דדי הי' לו לומר שכבר קראו אותה בעונתה, ול"ל להאריך עוד לומר כלום קורין אותה אלא כדי לעמוד וכו'. ואקדים עוד מה שהק' בהגהות הירושלמי (להגה"צ בעל מנחת אלעזר זצ"ל) וז"ל, אמנם עדיין צ"ע מדוע לא נקטו כלל בלשונם שאין קורין אותו אז דק כדי לזכות לסמיכת גאולה לתפילה ולא קאמרי רק משום כדי לעמוד בתפילה מתוך ר"ת וצ"ע, עכ"ל. (ובאמת ק"ל הבנת דבריו, כי ממ"נ, אי א"צ לומר הברכות לק"ש כדקיימ"ל בשו"ע סי' ס' ס"ב, א"כ מה ענין סמיכת ג"ל אצל ק"ש, ואם ס"ל שהירושלמי מצריך שיקרא ק"ש בהדי ברכות א"כ עדיף הו"ל להגאון הנ"ל להקשות למה לא הזכירו בלשונם שמשום הברכות הן קורין אותה, ורו"ק).

ועוד אקדים מה שנראה לכאו' כפלא עצום, והוא, כי הביאו התר"י והרשב"א בחי' מש"כ רב האי גאון שאם הציבור קורין ק"ש ש"ע קודם צה"כ אזי יקרא ק"ש עמהם כדי לעמוד וכו', אבל לא יאמר הברכות, ואח"כ אחר צאה"כ יאמר ק"ש עם ברכותי', והביא דאי' מהא דרב מצלי של שבת בע"ש, וכ' ומסתמא לא הי' קורא ק"ש, עכ"ל. ופלא שהתוס' (שם) בא"ד כתבו ממש להיפוך על הא דרב, דמסתמא הי' קורא ק"ש עיי"ש, ובודאי מסתברא טפי כמ"ש התוס'.

ונראה לכאו' שרה"ג שקאי על אנשי ארץ ישראל, (כ"ה בפירוש ברשב"א שם), ראה בדברי הירושלמי האלו כדבריו, שעדיף שיקרא ברכות ק"ש עם הק"ש שיוצא בו י"ח דאל"ה הול"ל שרצו לזכות לסמיכת ג"ל כקושית הגאון הנ"ל, או כדי לומר הברכות כנ"ל, אבל אי כוותי', א"כ כבר אמרו הברכות מקודם עם הק"ש שיצאו בו קודם הג' שעות, ולכן הי' מוכרח ר"י להשיב שקורין כדי לעמוד

וכו'. (ובאמת כן הוא בפי' דברי ירושלמי אלו ברשב"א שם וברא"ש סי' א', וכ"פ הבעל המאור, וכן הביא בעל החרדים על הירו' (דף א' ע"ב) בשם ר"ד אבודרהם, ופלא עצום על הגאון הנ"ל שלא ראה כל אותן תקופי קדמאי, וסיים בצ"ע). ולפי"ז אין כ"כ תימה על רה"ג, ועור מסתבר כוותי' ג"כ למימר רבב שהי' מא"י שהי' נוהג כרמשמע בירושלמי, (ומאי דקאמר רח"ג שלא קרא רב ק"ש, לאו דוקא, כי אפשר שקרא ק"ש כדי לעמוד וכו', ורצ"ל שלא קרא אז לצאת י"ח).

ולפי"ז יכילנא ליישב דברי הרמב"ם בפ"ג מהל' תפילה ה"ז שכ', ויש לו להתפלל תפילת ערבית של לילי שבת בע"ש קודם שתשקע החמה, וכ' הראב"ד אין לעשות כן אלא לצורך שעה והלא צריך להסמיך גאולה לתפילה עכ"ל. וכ' שם בכ"מ אין כאן השגה שרבינו בהאי פירקא לא נחית אלא לפירושי באיזה זמן מתפלל אדם תפלת הערב ויוצא בה ולא נחית לפרושי דיני סמיכת ג"ל עכ"ל.ולכאו' דוחק גדול הוא, כי לשון הרמב"ם משמע בפירוש שמצוה כן, לכתחלה למעשה, עד שהצריך הראב"ר לחוות רעתו בזה. ובאמת יש להוכיח מרברי הראב"ד אלו כרברי רה"ג הא רבב מצלי ש"ש בע"ש, היינו רלא אמר אז הברכות, ובוראי משום שלא יצא אז י"ח ואמר הברכות עם הק"ש שיצא בו י"ח, שא"פ שמברי הרמב"ם אין הכרע, כי כ' סתם, ובלבד שיקרא ק"ש אחר צאה"כ, ולא כ' כלל מהברכות. ולפי שיטת רה"ג והירושלמי הנ"ל בוראי י"ל שפסק הרמב"ם כוותייהו, ומשום טעמם, שהי' קשה לכנום את הקהל אחר מנחה שנית לתפילת מעריב שאז הוא השאלה אם מותר להתפלל עמהם, לכן אמר שבזה הוא כלכתחלה שמותר להתפלל עמהם, ואפשר שזהו שמפרש הראב"ד, ולא פליג כלל, כי מר אמר חדא ומר אמר חדא, כי הראב"ד מיירי על היחיר שאין לו ציבור וכרומה, במקום שאין שם הסברא שירחה תפילה בציבור, מליסמוך גאולה לתפילה, וה"פ.

ועתה נתנה ראש ונשובה לדברי הירושלמי, הנה לפימ"ש בשיטת רש"י, שאע"פ שק"ש בתוך התפילה מוכח דלמצוה קעביד ויוצא י"ח אף בלי כוונה בריעבד, אבל אם במקומן, נמצא לפעמים שקורין כן ואינן יוצאים י"ח אלא משום כדי לעמור וכו', אז נפקע ההוכחה, לפי"ז יש לפרש דבריהם כמין חומר, והיינו שר"י הי' סובר שהטעם שרוצה ר"א למחות בידן, משום שסובר כשיטת רש"י, וחש לי' לר"א שלא יפסידו טובה זו שגם ההדיוטות שאינן מכוונים יצאו י"ח מצוה דאו' ואם יקראו גם שלא במקום מצוה אז נפקע ההוכחה ולא יצאו עוד י"ח בלי כוונה אפי' שידע ר"א שקורין אותה כדי לעמור וכו', כך חישב ר"י בסברת ר"א, ולכן א"ל שפיר והלא כבר קראו אותה בעונתה, היינו עם הברכות, כלום קורין אותה אלא כדי לעמוד וכו', ורצ"ל הרי קורין הק"ש עתה כרפר"ת בתוס' שהיו קורין ק"ש קודם ת"ע, כמו שאנו אומרים אשרי קודם המנחה, והיינו בלי ברכות, א"כ יש לחלק ולומר שכשהן קורין עם הברכות עוד ההוכחה קיימת בחזקה כמקודם, ואין לומר שאפשר הן קורין אותה כדי לעמוד וכו', כי אז אין קורין עם הברכות, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

כי תצא

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ד׳ אלקיך בידך. נודע מספה״ק שדרשו פסוק זה על מלחמת האדם עם היצה״ר שהוא אויב הפנימי של הארם. ויש להוסיף ברמז, דהנה לימור התורה הק׳ בבית המררש הוא השמירה המעולה ביותר נגד היצה״ר וכאוז״ל (קירושין ל׳ ע״ב) אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ. וירוע מה שאמרו חכמז״ל (סנהררין ק״ה ע״ב) עה״פ מה טובו אהליך יעקב, שהם אהלי תורה הבתי מררשות ובתי כנסיות. ועפי״ז י״ל ע״ד הרמז, דהסופי תיבות של כ׳ תצ׳א למלחמ׳ה ע׳ל איבי׳ך, הוא אהלי״ך, כלשון הכתוב מה טובו אהלי״ך יעקב, לרמז דהתוה״ק היא הכלי קרב להלחם נגד היצה״ר, ורייקא בבתי מדרשות הנקרא אהלי״ך, ואז זוכין ונתנו ד׳ אלקיך בירך.

(כ״ק מרן אדמו״ר שליט״א)

בגמ׳ דסנהדרין (דף ק״ז ע״א) א״ל חושי הארכי לדוד מ״ט נסבת יפת תואר, א״ל רחמנא שריא, א״ל מ״ט לא דרשת סמוכים דכתיב כי תהיין לאיש וסמיך לי׳ בן סורר ומורה. ותקשו המפרשים דלמא סבר כמ״ד דלא דריש סמוכים. ונ״ל דאי׳ באלשיך דאורי׳ החתי נקרא כך דבא מבני חת, והי׳ נושא כליו של גלית, ועל שלא הי׳ יודע רור להסיר שריונו והי׳ אורי׳ מסייעו להסיר שריון גלית ולכן נתן לו בת שבע לאשה, וא״ל הקב״ה אשתך אתה נותן לו כו׳, כך תביא בשם מדרש א׳. היוצא מזה, דאורי׳ מז׳ אומות הי׳, וא״כ אף שנתגייר הוא בלאו.

והנה בקדושין (דף ס״ח ע״א) ילפינן רקדושין תופסין בחייבי לאוין דכתיב כי תהיין לאיש כו׳ אהובה כו׳ מאי אהובה, וכי יש שנואה לפני המקום, אלא שנואה בנשואה וקאמר רחמנא כי תהיין אלמא דקדושין תופסין בחייבי לאוין. אבל אמרתי, אי נימא אידך דרשא דדרשינן סמוכין ראם נשא יפת תואר סופה לשנואתה וסופו לצאת ממנו בן סורר ומורה דכתיב כי תהיין לאיש כו׳ שנואה כו׳ וסמיך לי׳ בן סורה ומורה, וא״כ לפ״ז איכא למימר שנואה לבעל, וא״כ תו ליכא למילף רקדושין תופסין בחייבי לאוין. והנה דוד דבא על בת שבע, ע״כ ס״ל דאין קדושין בחייבי לאוין ולא תפסי קדושי אורי׳ בבת שבע, וע״כ דדריש כי תהיין לסמוכין, וזה דקאמר לי׳ חושי הארכי, מ״ט לא דרשת סמוכין לשיטתך, דע״כ דרשת סמוכים כנ״ל, ודו״ק.

(הגאון מוה״ר ישראל ליפשיץ אבד״ק קליווא זצ״ל[1])

---

1) הועתק מכתי״ק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד מו״ה **שאול הוטטערער** נ״י מאנטוועריפען. ישא ברכה מאת ר׳.

כי תבא

ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת. י"ל בזה ע"ר הרמז, רנורע רכל ארם אשר חטא ח"ו, בבואו לבית המקרש וראה את הכהנים בעבורתם נכנס בלבו תיכף התעוררות ורצון לשוב בתשובה מאהבה על חטאותיו. והנה תיבת אר"ץ רומז על רצון ותשוקה כאוז"ל במררש רבה פ' בראשית למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה, ותיבת זא"ת רומז על תשובה שעולה בגימט' צו"ם קו"ל ממו"ן, א"כ תיבות הארץ הזאת, מורה על תשובה מאהבה ברצון ובהשתוקקות. וזהו שאמר הכתוב, ויבאנו אל המקום הזה, ופירש"י, זה בית המקרש, ויתן לנו את האר"ץ הזא"ת, כי ע"י שבאים אל בית המקדש ומסתכלים בעבורת הכהנים, זוכים לרצון ותשוקה לשוב בתשובה מאהבה.
(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

ראש השנה

בר"ה רף י"ו, אמר ר' יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב השטן. ונראה פירושו ע"פ מה שמצאתי באלשיך פ' אחרי בתחלתו בר"ה עוד הקדמה ג', במאמר רז"ל ששתי קרניו של [איל] יצחק, הקרן האיל השמאלי נעשה בו השופר של מתן תורה, והקרן הימיני הוא שופר שלעתיד לבא לחירות הנמור, עיי"ש באריכות. א"כ בתקיעות לאחר קריאת התורה, מיוחס לשופר של מתן תורה, ואינו בהול כל כך, אבל אם חוזר ותוקע בשעת עמירה, הוא מעורר הקרן הימיני התקיעה של חירות, ולכן מעורבב.
(הגאון מוה"ר רניאל פרוסטיץ ראבר"ק פרעשבורג זצ"ל[2])

עשרת ימי תשובה

בנוסח אבינו מלכנו, מבקשים תחילה, אבינו מלכנו כלה כל צר ומסטין מעלינו, ואח"כ שוב שנית מבקשים, אבינו מלכנו סתום פיות מסטיננו ומקטריגנו, ולכאורה היא תפלה כפולה. וי"ל שבתחלה מבקשים שיכלה כל צר ומסטין שנברא ח"ו ע"י מעשינו, ואח"כ מתפללים שיסתום פי מסטיננו ומקטריגנו שנברא אף שלא ע"י מעשינו, והיינו השטן הוא היצה"ר, שיסתום פיו מלהסטין ולקטרג.
(הגאון מוה"ר יעקב אבר"ק ליסא בעל חוות דעת זצ"ל[3])

שבת תשובה

במס' יומא (דף פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שרוחה ל"ת שבתורה כו', והקשה בעל תוס' יוה"כ שם, מאי גרולה, הא כל עשה רוחה ל"ת, ויעו"ש תירוצים שונים. ולפענ"ר י"ל פשוט לפמ"ש תוס' בקידושין (דף ל"ח ע"א) בר"ה אקרוב, רעשה

---

2) הועתק מכתי"ק המונח באצרו של ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. טוב עין הוא יבורך.

3) בס' שלמה מול ארר (פרק ו') ששמע רבר זה מפ"ק.

ראחר הריבור אינה רוחה ל"ת דקורם הריבור[4]), וכן להיפוך, דעשה דקודם הריבור אינה רוחה ל"ת ראחר הריבור וכמ"ש מ"ו הגאון בעל צל"ח בפסחים רף צ"ו ע"א, והרין עמו, וא"כ שפיר אמר גדולה תשובה, רהיא קודם הריבור, דהא באדם הראשון וכן בקין מצינו תשובה.

(הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל[5])

האזינו

שאל אביך ויגרך זקניך ויאמרו לך. יש לפרש הכוונה, כשרוצה האדם לבוא אל הצריק שיתפלל עבורו, ראוי לו להתפלל בעצמו תחלה אל השי"ת ועי"ז יזכה להוושע ע"י תפלת הצדיק. וזהו, שאל אביך, שמקורם תשאל את אביך שבשמים, ויגדך, (מלשון אגודה) שתקשר את עצמך בו ית"ש, ואח"ז, זקניך ויאמרו לך.

(הגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא אבד"ק שינאווא זצ"ל[6])

יום הכיפורים

במשנה במס' יומא (דף פ"ה ע"ב) אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים. י"ל בזה ע"ד הרמז, דנודע רתשובה מועלת אפי' למי שנפל ח"ו בנ' שערי טומאה, דק דמי שלא הגיע עדיין לנ' שערי טומאה יכול לבוא לתשובה מעצמו ע"י איתערותא דלתתא, אבל אם כבר נפל בשער הנו"ן אז הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו מרחם עליו ומוציאו מבאר שחת. וזהו שאמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, שיש לכם תקומה לשוב בתשובה שלימה ושערי תשובה פתוחים לעולם, רק חילוק יש ברבר, לפני מ"י, אתם מטהרים, כלו' אם לא הגעתם לשער הנו"ן ועריין אתם לפני מ"י, בגימט' נ', אז אתם מטהרים עצמכם באיתערותא דלתתא, אבל ומ"י, אם כבר נפלתם ח"ו בנ' שע"ט, אז מטהר אתכם אביכם שבשמים.

(הגה"ק מוה"ר ישכר דוב רוקח אבד"ק בעלז זצ"ל[7])

---

4) התוס' בקידושין שם כתבו ראין עשה דקודם הריבור דוחה ל"ת דאחר הריבור, וא"כ צ"ע מדוע הוצרך להביא כאן דברי הצל"ח.

5) מכת"י מעתיק א'.

6) בקובץ הבאר כרך ראשון חלק ב' עמוד ע', בשם איש נאמן ששמע ד"ז מפ"ק.

7) הובא בקונטרס קול מבשר (בוראפעסט תש"ג) להרה"ג מוה"ר שלמה בריסק מבוראפעסט, ששמע ד"ז מפ"ק.

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הַלֵּל" להרה"ג המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל)

תצא

קאפ' כ"ב פסוק י"ז.

ופרשו השמלה, הרי זה משל מחווירין הדברים כשמלה: בגמ' דכתובות (דף מ"ו ע"א) תניא ופרשו השמלה מלמד שבאין עדים של זה ועדים של זה ובוררין הדברים כשמלה חדשה, והוא, כי בירור דברים הוא נמשל לשמלה חדשה, וכמו שאמרו אצל ירבעם, והוא מתכסה בשמלה חדשה, מה שלמה חדשה אין בה שום רופי וכו', ורש"י שהשמיט תיבת חדשה, הוא כמו שהוא בספרי ובמכילתא פ' משפטים, אבל בתהלים (ס"ח, ט"ו) עה"פ בפרש, פירש"י לשון ופרשו את השמלה בוררין את הרבר כשמלה חדשה, ע"כ. שם הביא את דברי הגמ', וכאן שיסר פירושו על הספרי, הביאו כלשונו.

ויש להעיר בזה, דבגמ' (כתובות שם) אמרו, ר' אליעזר בן יעקב אומר רברים ככתבן שמלה ממש, ובמגלת תענית פ"ר, שזהו שיטת הבייתוסין, ואותו היום שבטלוהו עשאוהו יו"ט, ואיך קם לי' ראב"י בשיטת הבייתוסין.

קאפ' כ"ה פסוק ו'.

וחי' הבכור, גדול האחים הוא מייבם אותה: בספר יוסף דעת הביא שיש כאן נוסחה אחרת והוא, **מצוה בגדול לייבם**, והנוסחה הזאת היא כלשון המשנה (יבמות ל"ט), אבל לפי נס"ש אינו לשון מצוה, דק הוא כלשון סיפור דברים, אבל בנוסחת רפוה"ר הנוסחה הוא, **גדול האחים הוא יְיַבם אותה**, והוא לשון צווי, וכן הוא ברש"י כת"י קלף.

תבוא

קאפ' כ"ז פסוק י"ז.

מסיג גבול, מחזירו לאחוריו וגונב את הקרקע לשון והוסג אחור (ישעי' נ"ט). לעיל בפ' שופטים (י"ט, י"ד) עה"פ לא תסיג גבול רעך, הביא רש"י הפסוק נסוגו אחור מישעי' מ"ב הקדום, ובדפה"ר, גם כאן הובא הפסוק **נסוגו אחור** כרלעיל.

קאפ' כ"ח פסוק מ"ט.

לא תשמע לשונו, לא תכיר לשונו, וכן תשמע חלום לפתור אותו וכן כי שומע יוסף. בדפה"ר הנוסחה **לא תשמע לשונו, לא תבין לשונו**, וכן הוא ברש"י במקומות שהביא לדוגמא, שהוא מלשון הבנה.

נצבים

קאפ' כ"ט פסוק י"ז.

שרש פרה ראש ולענה, שורש מגדל עשב מר וכו'. פירש תיבת פורה, מגדל, וביחזקאל (י"ט, י') עה"פ על מים שתולה פורי' וענפה, פירש"י, פוריה כמו פורה ראש לשון עושה פרי.

וילך

קאפ' ל"א פסוק י"א.

תקרא את התורה הזאת, המלך הי' קורא מתחלת אלה הדברים כראיתא במס' סוטה. ובדפה"ר הנוסחה הוא, **המלך הי' קורא מאלה הדברים מתחילת הספר כראיתא במס' סוטה,** ולכאורה נראה נוסחת רפה"ר עדיפא, כי מה לי להזכיר מתחילת אלה הדברים, והול"ל אלה הדברים, אבל באמת כוונת רש"י במה שסיים כראיתא במס' סוטה, שלא הי' קורא את כל משנה תורה על הסדר, רק מתחלת אלה הדברים עד שמע ומדלג, וקורא פ' והי' אם שמוע ומדלג, וקרא עשר תעשר עיי"ש, וע"ז כוון רש"י שקורא מתחלת אלה הדברים כראיתא במס' סוטה, ולשון נוסחתינו כלשון המשנה.

האזינו

קאפ' ל"ב פסוק י"א.

באה"ר, **כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום (חונים) על הים, היו זורקין וכו'.** פשוט הוא, שרש"י מראה על הפסוק וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם חונים על הים (שמות י"ר, ט'), וא"כ למה שינה מלשון וירדפו ללשון נסעו, וברש"י כת"י קלף הנוסחה, **כשנסעו ממצרים, ורדפו מצריים אחריהם והשיגום על הים.** לפ"ז כשנסעו קאי על ישראל, ואח"כ מראה על הפסוק וירדפו מצרים.

שם פסוק י"ח.

תשי, תשכח. בדפה"ר ובדפוס אלקבץ הנוסחה, **שכחת,** ונכון הוא, וכן ת"א אתנשית, ובדפוס אלקבץ יש כאן תוס' וז"ל, ר"א **תשי, אמ"ר זעירא אמ"ר יצחק, הנואף מתיש כח השכינה, כיצד העובר שמתעבר מן האיש הקב"ה צר צורה למ' יום, והנואף בא עלי' לאחר מ' יום הקב"ה עומד ותוהה ואומר בשל מי אצור צורה זו בצור(ה)[ת] האיש או בצורת הנואף כביכול תשש ידי הצייר וכו', במדרש תנחומא בסדר נשוא.** ועיין בתנחומא שלפנינו שהנוסחא היא א"ר יצחק, ובסיום הענין כביכול צור ילדך תשי, יו"ד זעירא ואולי גם כאן צ"ל תשי, יו"ד **זעירא,** אמר ר' יצחק וכו'.

שם פסוק כ"א.

בלא עם, באומה שאין לה שם, שנאמר הן ארץ כשדים זה העם לא הי'. בדפה"ר הנוסחה **באומה שאין לה עם,** ושם בישעי', פירש"י זה העם לא הי', אשר לא כדי הוא להיות עם, ואין שם זכר מענין שֵם, וארדבא במפלת בבל כתיב והכרתי לבבל שם ושאר (ישעי' י"ר, כ"ב), הרי דבשעת החורבן הי' להם שם.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגרה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קירה"ש בשנות הזעם ת"ש־תש"ה לפ"ק).

שתי הערות

מהב' המופלג כמר יוסף אפרים בלומענבערג הי"ד מלאָשויע[1])

כתב הר"ש במס' מקואות, היכי דהוי טומאה דאורייתא, והיו שני מקואות אחד יש בה מ' סאה מים שאובים ואחד יש בה מ' סאה מים כשרים, וטבל באחד מהן ואינו יודע באיזה, כיון דמדאורייתא גם בטבל במים שאובים טהור א"כ אזלה חזקת טומאה דאורייתא ולא נשאר עליו רק ספק טומאה דרבנן, וספיקא דרבנן לקולא, וטהור[2]). ויש לתמוה על זה מש"ס חולין (דף י' ע"א) טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו לא עלתה לו טבילה עד שיאמר ברי לי שלא הי' עלי קודם לכן וכו', שאני התם דאיכא למימר העמד טמא על חזקתו ואימא לא טבל עיי"ש, ולכאורה לשיטת הר"ש הא הכא אירי במיעוט המקפיד דלא הוי רק חציצה דרבנן, ומן התורה מהני הטבילה, ונשאר רק ספיקא דרבנן, וא"כ צריך להיות טהור.

* * *

---

1) נולד בשנת תרפ"ב לאביו הרה"ח מו"ה אהרן בלומענבערג הי"ד שו"ב בכפר לאָשויע בגליל גארליץ. למד בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף פאדגורזע, ואח"כ איזה זמן בישיבת עץ חיים בעיר באבוב בעת שכיהן שם כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א כאב"ד ור"מ. הי' ממובחרי ומצוייני התלמידים בישיבות באבוב, מופלאָ ומושלם בכל המעלות, נתברך במוח נפלא, חריף ומפולפל, שקרן עצום, וכל מה שלמד נשאר חרות על לוח לבו. נוסף לזה הי' אוצר מלא של יראת שמים, מתנהג בחסידות, נחבא אל הכלים, וענוות חן נסוך על פניו כל היום. כל רואיו ומכיריו אמרו עליו כי לגדולות נוצר ועדיו לגאון ולתפארת. יש אליו תשובות בשו"ת מנחת יחיאל חלק ג' בסי' כ"ב ובסי' ע"ח, ומשם לקטנו ב' הערות הללו.

סיפר לנו ידידנו הרבני החסיר הנגיד הנכבר מו"ה אהרן עקשטיין נ"י מפאדגורזע, שפ"א הי' בימות הקיץ בעיר קרעניץ יחד עם הב' יוסף לאָשויער הנ"ל, ואז הי' הב' יוסף צעיר לימים כבר חמיסר, ועבדו שם בנאות דשא סמוך לאחד השולחנות שישבו סביבו קבוצת לומדים מעיר לאדז ובראשם הרב הגאון מוה"ר שבתי הכהן רפאפורט אבד"ק פינטשוב (מח"ס שו"ת שפתי כהנים), וכשראה הרה"ג ר' שבתי הנ"ל את העלם הצעיר הלז, קרא אותו אליו לבחון אותו, וכשהתחיל לשאול אותו איזה שאלות, ושמע תשובותיו איך קולע אל השערה, תיכף הרגיש כי כלי מפואר לפניו, והתחיל לפלפל עמו בכמה סוגיות הש"ס, והב' יוסף הנ"ל נגח בתורה ימה וקדמה צפונה ונגבה מענין לענין, וממסכת למסכת, וכל הנוכחים ראו כן תמהו שלא פגשו מעולם בחור צעיר לימים עם בקיאות וחריפות נפלא כמוהו, והרה"ג ר' שבתי הנ"ל, מרוב התפעלות, הלך למחרתו במיוחד לבקר את כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד, שהי' אז בקרעניץ, והביע השתוממותו על תלמידי ישיבת עץ חיים דבאבוב. בשנות הזעם נהרג עקה"ש, ולא ידענו מתי ואיפה. הי"ר ותנצב"ה.

2) לא מצאנו בר"ש בהריא דבר זה, רק שיש ללמוד כן ממה שכתב בר"ש במס' מקואות פ"ב מ"ג שהביא ראי' דמקוה כולה שאובה פסולה דאורייתא מהא דתניא בברייתא ב' מקואות של ארבעים ארבעים סאה אחד שאוב ואחד כשר וטבל באחד מהן מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות, ואי כולו שאוב דרבנן הי' לנו לטהר מספק כי היכי דשרינן ספק מים שאובין למקוה, אלא ש"מ כולה שאוב דאורייתא, ע"כ. הרי מבואר דאי נימא שאובין דרבנן, אז אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, וטהור.

יש להסתפק בהא דקיו"ל אין מבטלין איסור לכתחילה, אם גם בנדר והקדש שארם אוסר על עצמו שייך ג"כ דין זה ראין מבטלין איסור לכתחילה, והנה לפימש"כ בחידושי הרי"ם במס' חולין בפ' ניר הנשה (בר"ה מכלל) דטעמא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא משום דהוי כמו עושה סחורה בנבלות ושאר איסורי אכילה, בווראי אין חילוק, אבל דעת הפרי תואר דדין זה הוי הלכה למשה מסיני, א"כ אפשר שלא נאמרה הלממ"ם על איסור שברה מלבו, רק על איסור שאסרה תורה, (ועיין בגמרא חולין ק"כ ע"ב, מה להנך שכן איסור הבא מאליו). ואף דמבואר בתרומות פרק ה' משנה ט' דאסור לבטל תרומה בחולין, מ"מ אין מזה ראי' לנדר והקדש, כיון רגם לפני הפרשה הוי על התרומה איסור טבל, ולא עשה בדיבורו איסור חדש, רק החליף איסור טבל באיסוד תרומה, דהא מטעם זה המתפים בחלה ותרומה לא חל הנדר, דהוי מתפים ברבר האסור ולא בדבר הנדוד כבנדרים דף י"ב, וצ"ע.

תמיהות וישובים

פליאה בהגהות חשק שלמה

בהנהות חשק שלמה במס' יומא בדף ע' במשנה, ונכנם להקטיר קטורת של בין הערבים, והקשה דלא הוזכר במשנה הקרבת תמיד של בין הערבים, דבין לרש"י דהי' בטבילה חמישית ובין להרמב"ם דהי' בטבילה שלישית, הו"ל להזכירו, ע"ש. וחידוש שלא דאה ברברי התום' בדף ע"א. בר"ה נכנם להקטיר קטורת של בין הערבים ולהטיב את הנרות, שהרגישו בזה. ובאמת עיין שם בהג"ה (למטה) שציינו שהתום' הלו שייך לעיל במתניתין, והוא לא דאה זאת בתום' במקומו.

פנחס הירשפרונג
ראש ועד הרבנים דמאנטדעאל
קאנאדע יע"א

פליאה בהגהות חשק שלמה

בהגהות חשק שלמה במס' ראש השנה דף ל' ע"ב ד"ה ונתקלקלו הלוים בשיר, כתב וז"ל: מה שהקשו התום' דאמאי לא חשיב קלקול דמוסף, ובחדושי מד אחי הגאון זצ"ל דאיתי שתמה עוד, דאפי' נימא דהקריבו המוסף על תנאי, מ"מ הי' קלקול בשיר של מוסף ולמה לא הזכיר הגמ' רק קלקול השיד של תמיד של בין הערבים, ונשאר בקושיא. ופלא, שמייחס הקושיא לאחיו, שהרי התום' באותו הדיבור הקשו כן, וז"ל: וכי תימא דהקריבו כבש אחד על תנאי דאם יבואו עדים יהא מוסף ואם לא יבואו עדים יהא תמיד, ראי"כ במאי קלקלו בתמיד, דאי משום דהיו סבורים שלא יבואו עדים ואמרו שיד של חול, זה הקלקול לא הי' בתמיד אלא במוסף של ר"ח שאמרו עליו שיד של תמיד של חול, עכ"ל.

שמריהו ציטראנענבוים
ברוקלין, ניו יארק

תעודות וסמיכות

נה.

ב"ה.

האי פרח שושן דמי' לפרציד' דתותי קלה, כיון דנבט נבט עולה, ה"ה הבח' החכים כ' **בער** אשר למד ושימש פה ישיבתינו הרמה זה איזה שנים ער אשר קם אדעתא דרבו בנעימים, וכעת שרעתו לשוב אל ארץ מולדתו, אמרתי לעטרהו בעיטור של ת"ח בשם משמיען, וזה שמו שאר יקראו לו בנעימים החבר ר' **ישעכר בן כ' יהוד' לימא** יצ"ו, ותוקף פקורתי על כל חזני ארץ, לבל יפרצו פרץ, ולשומעים יונעם מירקרק חרוץ.

כ"ד החותם לכבור התורה ותלמיריהם, היום יום א' ט"ו אלול תק"ח לפ"ק פה מיץ.

יהונתן חפ"ק מיץ ואגפי'[1])

נו.

י"ש שכ"ר לפעולת אדם יקר רוח איש תבונה, ישששכ"ר יורע בינה, ועתים להוראה נכונה, מה יעשו ערת מי מנה, שואל כענין ומשיב כהלכה וכתקונה, יניק וחכים קרא ושנה, תני ומתני זה חכמה קנה, תורת ה' הנאמנה, שמורה בכל ערוכה בקרבו ובלבבו נתונה, וזה חזיתי אספרה, כי נפתחו לו שערי אורה, בחרדי התורה, האי צורבא מרבנן דמי' לפרצורי דתותי קלא, ידיו רב לו בפלפולא, למישקל ולמיטרח בהרי רבנן, בחדור ושנון, מתון ומסיק שמעתתא, אליבא דהילכתא, בקי ברב ריני ממונות, והוראות או"ה נכונות, חרשות עם ישנות, ה"ה התורני כהר"ר **ישששכר המכונה בער** בן כ"ה יהורא המכונה לימא יצ"ו מרפשוויהר. פוק חזי מאן גברא רבא, דקא מסהיד עלי' בכתבא, ריהב לי' בעינא טבא, ופרס עילוי' גולתא דרהבא, בסמיכו"ת חכמים בנחת ושובה, ה"ה הגאון אב"ר וריש מתיבתא, רק"ק מיץ[2]) קרתא רבתא, בכן גם אנכי זאת למשפט חשבתי, עניתי ואמרתי, נוצר תאנה, יאכל פרי' הנכונה, לעשות סמוכי"ן לתורה, לעטרהו בעטרה, ולקרותו בשם **מורנו הרב רבי ישששכר** כו' לספר התורה, ולכל רבר שבקדושה בעשרה, דן ירין ומורה גם הוא יורה, ואתם חזני הדור ממני ראו והתבוננו, כבור לתורה תנו, וגזירתי אל תשנו, והשומע לי ישכון בטח ושאנן, כזית רענן, עד ביאת ינון.

כ"ד המרבר לכבור התורה, פה זולן עש"ק המעטירה, לחרש כסליו ימים עשרה, ה"א תקכ"ג ליצירה.

נאו' הק' יוסף משטיינהרט חפ"ק הנ"ל והמרינה[3])

---

1) הוא הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל. — תעודה זו והבאה אחרי' הועתקו מעצם כתי"ק. (כת"י ירושלים — אוסף שוואדראן). פאקסימיליא בעמור הבא.

2) תעודה זו נכתבה בשנת תקכ"ג לפ"ק, ואז כבר ישב הגאון מוהר"ר יהונתן על כסא ממלכתו כאב"ד רג' קהילות אה"ו יותר מי"ב שנה, וא"כ לפלא שמתארהו עדיין כאבר"ק מיץ. (ואולי מפני שתעודת הגאון מוהרר"י נכתבה בהיותו אבר"ק מיץ).

3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' א' עמור ח'.

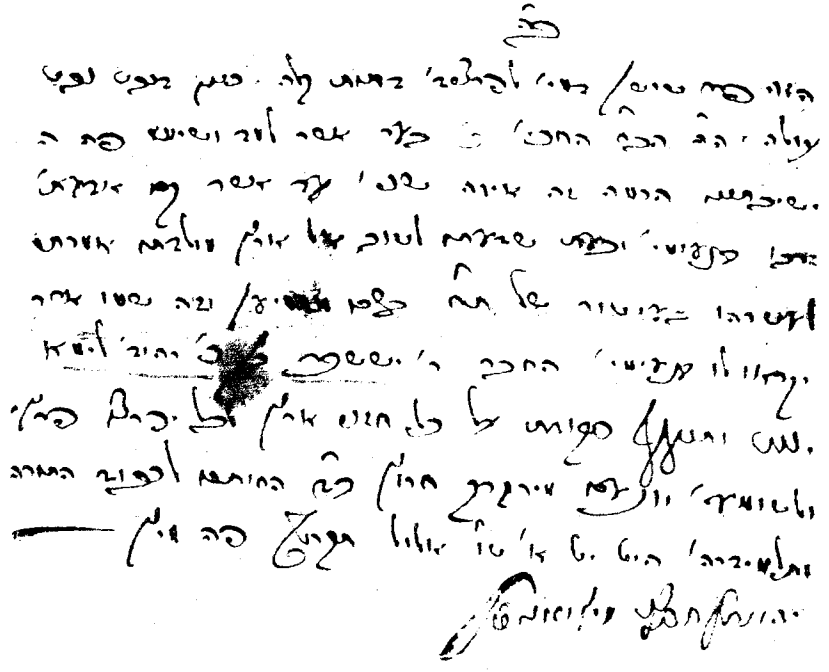

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל.

קול קורא בדבר החזקת „חברה ביקור חולים" בעיר בודאפעסט*)

בעה"י.

החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרה"ג נ"י האב"ד דכל אתר ואתר.

אנחנו חתומי מטה אשר נתועדנו פה לפקח בעה"י על עניני הכלל דמדינתינו, בתוך שאר הדברים המתקנו סוד גם בענין **חברת בקור חולים** דפה, המתנוססת לשם ולתפארת, כי הוא דבר הנוגע להמדינה. — כנודע החברה ההיא נוסדה זה שנים רבות, ושמה לה למטרה להספיק מחי' ומזון ממאכלות כשרות לאלו החולים העניים המרודים ומדוכאים ביסודים השוכבים על ערש דוי בבתי החולים הנקראים לאנדעסשפיטאלער אשר לא ירצו להביא מאכלות אסורות לתוך

*) כדוז זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד הרגול והמדומם מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטוועריפען. ברכות שמים יחולו על ראשו.

פיהם. והן דבר שפתים אך למותר, לפאר ולרומם את מעשה החברה, אשר ממש מקיימת נפשות בישראל, כי לולא נתיסדה החברה המפקחת על דבר הגדול הזה, כמה מהחולים אשר השליכו את נפשם מנגד מלהתגאל בפת בגם ומרק פיגולים, ואם מחמת אונס נפשות היו אוכלים מזבחיהם, איך היה אפשר שימצאו מרגוע לנפשם, אם יגון בלבבם יומם על שהם מוכרחים לעבור על איסור תורה אוכל אשר תתעב נפשם, ואיך ימצאו ארוכה ורפואה ממכאוביהם, אם לבם יהמה ורוחם סוער על חטאתם אשר נגרם תמיד. ובאמת החליטו הרופאים המומחים כי פרי מעשה הגדול אשר יעשה החברה הנ"ל היא שתתן מרגוע ומנוחה לנפשות הנדכאים, וכל מי שנטפל להיות חבר לדבר מצוה הגדולה והרמה הזו, להושיט לה זרוע חסדו ברצי כסף, עזרתו בצרה נמצא מאוד להצמיח ישועה ורפואה רפואת הנפש ורפואת הגוף, ואשרי משכיל אל דל, אין דל אלא חולה, שכרו הרבה מאוד עפ"י פעלו.

אמנם מדי שנה בשנה מתרבה מספר הבאים לבקש רפואה ותרופה למחלתם, וההוצאות מתרבים ויפוצו לרוב, עד שבעו"ה לא תשיג יד החברה להפיק מפעלה הטוב בעיני אלקים ואדם, וכפי אשר אמרו לנו מנהלי וראשי החברה, יש להם מדי שנה בשנה מחסור [דעפיציט] גדול, ואם לא יבוא להם עזרה מאת אחב"י, יהיו מוכרחים ח"ו למשוך את ידם מדבר הנשגב הלזה, ומי יוכל לקבל עליו אחריות הגדול הזה, ע"כ באנו בזה בבקשה שטוחה מול הכ"ג נ"י שימחול לעורר את לב אחב"י רחמנים גומלי חסדים רודפי צדקה וחסד, שיבואו לעזרת ד' בגבורים לתמוך החברה בתמיכה שיש בה ממש, כי לפי האמת החיוב מוטל יותר על בני המדינה להחזיק את החברה, באשר כי החולים אשר מקבלים החזקה ממנה רובם ככולם הם מן המדינה, ורק מיעוטא דמיעוטא מושבי עיר פעסט, וימחול נא הכ"ג נ"י לקבץ עתה בתוך ב"ב דקהלתו, ולרבות גם ב"ב רגלילו, סכום קצוב ולשלחו לראשי החברה, כדי שתוכל לשלם את נשיה לפי שעה, ומה שנוגע לעתיד, יוצאות שורות אלו חנינות מול אחב"י שבכל אתר ואתר, שיכתבו ידם לד' לתמוך החברה מדי שנה בשנה, ועל מנהיגי העדה וחברות קדושות מוטל החיוב להשתדל ולהתאמץ לטובת החברה ולבוא לעזרתה בדבר קצוב לשנה, ולהשומע ינעם ותבוא עליו ברכת טוב וישא ברכה מאת ד', אכ"י.

הק' שמחה בונם כה"ג מוהרשב"ם זצוק"ל אבדק"ק פ"ב יע"א

חנני' יו"ט ליפא ט"ב אבדק"ק סיגוט
הק' קאפל בהג' מו"ה יחזקאל רייך ז"ל
רב אב"ד דקהל היראים בפעסט יע"א
עמרם הק' בלום בק"ק כ'אופאלו יע"א
הק' משה בלא"א מו"ה עמרם גר"וו זצ"ל
אבדק"ק חוסט יע"א
ארי' ליבוש ליפשיץ אבדק"ק סאנטאף יע"א
ישעי' הק' כלאמ"ו הג' רד"ל זצ"ל
אב"ד קהל היראים וויטצען יע"א

הק' יוזפא ראזענבורג אבדק"ק פ"ל יע"א
הק' זוסמאן בלא"א מו"ה פישל סופר ז"ל
אבדק"ק פאקש והגליל יע"א
יעקב טעננעבוים אבדק"ק פוטנאק והגליל יע"א
הק' שמואל ראזענבערג
אבדק"ק אונסדארף והגליל יע"א
הק' יוסף ישראל דייטש בן הגאון מו"ה א"ד זצל"ה
אבדק"ק ב' דיארמאט יע"א
משה בן הרה"ג מו"ה מכ"ץ זצוק"ל
אבדק"ק נייטרא והגליל יע"א

בעזה"י. ג' ד' תמוז התרמ"ח.

ומיכן אתה תוכל ללמוד בדוד ובנו ה' ובידידנו שלי. הרב הי"ב ומופלג בתו"ר מוה' אליעזר חיים משלמי הי"ו:

בלי ספק, כבר שלח מעלתו, חתם עשרה מתקונים, קשלשה מיבות. וחתם עשרה לולבין והדסים וכ"ש קשלשה מיבות. בעד ערבי אתרוגטון בינטא ונאקאנטן. והדינעק לוגדי מיה. ויהי' הכל כראוי, וכפשה הודעתיו כבר. אשלחם מיה, ואמינותם קשאותם. בקרוב היתפשרי, לטובת מעלתו, ולטובת מלאכתו הרב הסופר נ"י.

עתה בחתי להודיעו, עד שני מתקונים לאתרוגים. הנק שאוקטאל שלא ישכח מעלתו לשולחם. אלא מלאכתי מרפתני. בכל נאת. עלי לעשות תורתי, והודיעו. ולבקשו. לשלוח לי, כאשר אנה יושבת, שני מתקונים, לא פחות ולא יותר. אכל שיהיו מהנדרים בתשלומי ההידוס, בלא שום ריעותא כל דהוא, נקיים. כהלכה. בלי שום שינוי מראה כל שהוא, ולפי שום נקודה כל שהוא, ושיהיו גדולים, וכל מה שיגדלו ביותר, הם משובחים ביותר. (ואומן לבקשו שהידוס גדול, איננו דומה להידוס נקיותם.) ושיהי' גידולם נאה. ועץ פטמתו דונא. ושלחם בימים המשרונים מתוך מלוג. לאחר ימינו מלי בימי מה הבעל. או מין כיה לעשות. ואשיב לו מתיכף מיה בכוך תנדה. — ואקטאול, שומלא בלשון, מסיים בברכה. ומלא ה' כל משאלותיו לטובה. וימתק עלין שנת מאור והללתה כל מולי בויטק. כאשר עת לפקו. ובברכת ידידוש מחנ"ת. בראשי"ת. תיוש"ב.

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר חיים ברלין זצ"ל, הנדפס לעיל עמוד י"ט.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אפרים פישל שטיעל** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **אהרן דוד לנדא** נ"י להולדת הנכר
להאברך היקר ר' **דוב בערל קעמפלער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוד משה פיללער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים קאהן** נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להרב **חיים מאיר ענגלארד** שליט"א ר"מ בישיבה רחסידי באבוב באנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהושע פאלאמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יחזקאל פרענקל** נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **יעקב קעמפלער** נ"י להולדת הבן
להרב **יצחק גראסס** שליט"א ר"מ במתיבא עץ חיים דבאבוב להולדת הנכדים
להנה"ח מו"ה **יצחק זאב הכהן ראזענגארטען** נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **יצחק פרייבערג** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה יוסף הכהן ראזענבערג** נ"י מאנטווערפען להולדת התאומים
להאברך היקר ר' **משה קריגער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **נחמן מנחם פיוג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **פסח משה צבי גאלדבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **צבי גרובער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ראובן שמעון דייטש** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ראובן שמשון שארף** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **שלום גרשון אונגער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמואל פאסטען** נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם חיים שניטצער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אברהם פנחס בעקער** נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **אלימלך לייפער** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **דוד ארי' עהרנפעלד** נ"י להולדת הבת
להרב **ברוך חנה גרינפעלד** שליט"א מנהל רוחני דישיבה קטנה בקרית באבוב להולדת הבת
להרב **חיים ארי' געללער** שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חנינא בעקער** נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יהושע מאיר וויזער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יעקב משה הלוי גאלדשטיין** נ"י מאנטווערפען להולדת הבת

להאברך היקר ר' **יעקב שלום גליק** נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יצחק זלמן ארי' פישגרונד** נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יצחק יונה פאפיער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישראל פרייא** נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' **מאיר זאב שווימער** נ"י מירושלים להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **מנחם מענדל שטערנהעלל** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שאול סג"ל לנדא** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שלום פעלדמאן** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמעון ליכט** נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה" מו"ה **אברהם לויטרמאן** נ"י מבני ברק לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **מרדכי** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **משה יוסף בראכפעלד** נ"י ממעקסיקא לארוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **חנוך העניך** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **שלמה זלמן גאטהייל** נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **אברהם אפרים** נ"י תלמיד ישיבתנו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אהרן אייזענבערג** נ"י מקרית באבוב לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **אהרן ארליינסקי** נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב **אהרן יעקב בראנדוויין** שליט"א רב דקהל סטרעטין לנישואי בנו נ"י
להרב **יעקב פרץ פרידמאן** שליט"א רב דקהל כתר תורה לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **חיים שלמה קעניגסבערג** נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה **משה דוד שטיינווארציל** שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי בתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מו"ה **נפתלי הלברשטאם** שליט"א האדמו"ר מטשאקאווא בירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' **ארי' ריינהאלד** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' **מנחם מענדל וועסט** נ"י מאנטווערפען לנישואיו
להאברך היקר ר' **נפתלי צבי שלמה טוועריסקי** נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ר לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר נחת והרחבה.

המערכת

ברכת תודה

מביעים אנו בזה רגשי תורה והכרת הטוב לידידינו היקרים
הרבני החסיד הנגיד הנכבד
מו"ה **מענדל רייכבערג** נ"י
ובנו האברך החשוב המפואר והנעלה
מו"ה חיים **יקותיאל רייכבערג** נ"י
על מסירתם הנאמנה לטובת קובצנו בהשתדלותם לסדר משלוח קובצי „כרם שלמה" בקביעות לארצנו הקדושה לשביעת רצון הקוראים שיחיו, והכל נעשה בטוב לבב ובתשואת חן שלא על מנת לקבל פרס.

זכות המצוה ינן בעדם להתברך מן השמים בכל מילי דמיטב, וישלח הקב"ה ברכה והצלחה בכל מעשה יריהם, ויזכו תמיד לעשות פעלים לתורה ולתעודה ככל אות נפשם.

בברכת התורה,
הנהלת המערכת